

EHET TURDİ “AY YAMĞURI” METİN-İNCELEME-DİZİN

Hazırlayan: Sevgi ÖZTÜRK

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Levent DOĞAN

**Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türk Dili ve Edebiyatı Ana
Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı için öngördüğü DOKTORA TEZİ olarak
hazırlanmıştır.**

**Edirne
Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eylül-2007**

ÖN SÖZ

Köklü bir tarih ve kültür yapısına sahip olan Uygurlar en eski Türk boylarından biridir. Tarihte pek çok büyük devlet kurmuş olan Uygur Türkleri günümüzde Çin'in "Uygur Özerk Bölgesi"nde yaşamaktadırlar. Bu bölgede, Çin'in ezici politikaları yüzünden hayatları mücadele ve yoksulluk içinde geçen Uygur Türkleri, tarihten günümüze kadar edebiyat alanında pek çok şair ve yazarlar yetiştirmiş, bu şair ve yazarlar da edebî pek çok esere imzalarını atmışlardır.

Başlangıçta Hakaniye şivesi ve sonraları da Çağatay Türkçesinden etkilenecek şekilde şekillenen ve Doğu Türkçesi grubunda yer alan Uygur Türkçesi bugün gelişmiş bir edebî yazı diline sahiptir.

Biz de hazırlamaya çalıştığımız bu tezde böylesine köklü bir tarihe ve edebiyata sahip olan bu Türk boyunun dili üzerinde yapılan çalışmalara bir nebze de olsa katkıda bulunabilmek amacıyla, çağdaş Uygur edebiyatı yazarlarından Ehet Turdi'nin "Ay Yamguri" adlı roman metnini esas alarak Uygur Türkçesinin kelime zenginliğini ve gramer yapısını inceleyip ortaya koymaya çalıştık.

Metne dayalı bir çalışma olarak hazırladığımız bu çalışmamızda öncelikle Uygur Türkçesiyle ilgili yayınlanmış ve çalışmamızda istifade edebileceğimiz kaynaklara ulaşmaya çalıştık. Daha sonra Arap harfli Uygur Türkçesiyle yazılmış olan 430 sayfalık metni transkripsiyon işaretlerini kullanarak, Latin alfabesine çevirdik. Metni yazarken kitabın aslındaki sayfa ve satır numaralarına sadık kaldık. Satır sonunda bölünen kelimeleri kelime kökünün bulunduğu satıra dahil ettik. Daha sonra tezimizin Dizin bölümünü bilgisayar programında gerçekleştirebilmek için programın gerektirdiği numaralandırma ve yazım işlemini tamamladık, böylece alfabetik bir dizin elde ettik. Elde ettiğimiz bu alfabetik dizinin tasnifini yaparken "Kutadgu Bilig Dizini"ni temel alarak; Muharrem Ergin, Reşit Rahmeti Arat, Günay Karaağaç, Necmettin Hacıeminoğlu, Semih Tezcan, Ahmet Bican Ercilasun başta olmak üzere pek çok bilim adamının bu konudaki çalışmalarından faydalandık. Bu tasnif çalışmalarından sonra alfabetik olarak oluşturulan dizin bölümünü, ek dizini hâline getirmiş olduk. Daha sonra kelimelerin metindeki anlamlarını belirttik ve kökenlerini belirlemeye çalıştık. Dizin bölümünde kelimelerin aldıkları eklerden dolayı oluşan ses hadiselerini (vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesi, orta hecede ünlü daralması, gerileyici ünlü benzeşmesi vs.) dizinde kelimenin aldığı ekten sonra parantez içinde gösterdik. Kutadgu Bilig İndeksi'nde fiil ismi yapan "-mağ, -mek; -ış, -iş; -ma/-me" ekleri hareket isimleri olarak ek sırasında verilirken biz bunları madde başı olarak almayı tercih ettik. Dizin bölümünde

toplam 10831 kelime taradık. Bunlardan; 1652'si Arapçadan, 856'sı Farsçadan, 224'ü Rusçadan, 32'si Çince, 1'i İtalyancadan, 1'i Fransızcadan, 1'i de Latince'den Uygur Türkçesine girmiş kelimelerdir. Görülüyor ki, Uygur Türkçesinde Arapça ve Farsça'nın etkisi diğer dillere göre daha yoğundur.

İnceleme bölümünde konu başlıklarıyla ilgili verilen kısa bilgilerden sonra metnimizden tespit ettiğimiz konuyla ilgili örnekleri sıraladık. Bu bölümde ses hadiselerini incelerken yabancı dillerden Uygur Türkçesine geçen kelimeleri alındıkları dilin asli yapısı içinde ele alarak inceledik. Türkçe kelimeleri ise eski Uygur Türkçesi eserlerindeki şekilleriyle mukayese ettik. Metnimizde konuyla ilgili bir örnek tespit edemediysek başka bir metinden örnek verme yoluna gitmedik ve (mb.) kısaltmasıyla ilgili örneğin metnimizde bulunmadığını belirttik.

Elimizden gelen çabayı ve dikkati sarf ettiğimiz bu çalışmamızda bazı eksiklerimizin olabileceği de muhakkaktır.

Tez konumun belirlenmesinde yardımcı olan ve beni Uygur Türkçesi sahasında çalışmaya yönlendiren hocam Prof. Dr. Mahmut Kaşgarlı'ya müteşekkirim.

Tezimin hazırlanışı sırasında bilgisinden istifade ettiğim ve büyük yardımlarını gördüğüm danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Levent Doğan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Yine çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen hocalarıma, arkadaşlarıma ve eşim Tuncay Öztürk'e de teşekkür ederim.

Ehet Turdi “Ay Yamğuri” Metin-İnceleme-Dizin
Sevgi ÖZTÜRK

ÖZET

Tez konumuz çağdaş Uygur Edebiyatının önemli yazarlarından Ehet Turdi'nin “Ay Yamğuri” adlı romanı üzerinde yapılan, Metin-İnceleme-Dizin çalışmamızdır.

Tezin Giriş bölümünde, Uygur Türkleri ve bugünkü durumları hakkında bilgi verdik. Bu bölümde çağdaş Uygur edebiyatı ve önemli şahsiyetlerine değindik. Giriş bölümünün sonunda Ehet Turdi ve eserleri hakkında bilgi verdik.

Metin bölümünde, Arap harfli Uygur yazısıyla yazılmış olan “Ay Yamğuri” adlı romanın transkripsiyonu yaptık.

Tezin İnceleme bölümü, ses, şekil ve cümle bilgisi başlıklarını içermektedir. Ses bilgisi kısmında kelimelerdeki ses hâdiselerini inceledik. Şekil bilgisi kısmında, isim, fiil, edat, zarf, zamir ve sıfatları inceledik. Cümle bilgisi bölümünde, Uygur Türkçesindeki cümle çeşitlerini metinden örnekler vererek gösterdik.

Dizin bölümünde, isim ve fiil eklerini ilmî metotlarla sıraladık.

Çalışmanın sonunda da kaynakça verdik.

Anahtar Kelimeler: Ehet Turdi,
Ay Yamğuri,
Metin,
İnceleme,
Dizin.

Ehet Turdi “Ay Yamğuri” Text-Analysis(Grammatica)-Index
Sevgi ÖZTÜRK

SUMMARY

The study is a Text, Analysis (Grammatica) and Index study on Ehet Turdi’s work of art “Ay Yamğuri”. Ehet Turdi is one of the distinguished personages of modern Uyghur Turkish Literature.

We gave information with Uyghurs and the present state of them in the introduction chapter. In this chapter we gave in an arranged order modern Uyghur Turkish literature and some important personages. At the end of this introduction chapter, we gave an information about the Ehet Turdi and the Works of him.

In the Text chapter the transcription of “Ay Yamğuri”, which was written in Arabic is made.

The research chapter consist of main headings such as; morphology, phonology and syntax. In phonology chapter we examined the phonological features of word. In the syntax part we examined nouns, verbs, propositions, adverbs, pronouns and adjectives. In the end of this part we stated various sentence type of Uyghur Turkish with the example from the text.

In the index we arranged the noun and verb inflections with in the scientific research.

In the end of the research we gave Bibliography.

Key words: Ehet Turdi,
Ay Yamğuri,
Text,
Analysis (Grammatica),
Index.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
KISALTMALAR.....	iii
GİRİŞ	1
A. Uygur Türkleri.....	1
B. Çağdaş Uygur Edebiyatı ve Önemli Temsilcileri.....	3
C. Ehet Turdi.....	5
İNCELEME	8
I. SES ÖZELLİKLERİ	9
A. Alfabe ve İmlâ.....	9
B. ÜNLÜLER.....	12
B.1. Ünlü Uyumu.....	14
B.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu.....	14
B.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	15
B.2. Ünlü Değişmesi.....	15
B.3. Ünlü Düşmesi.....	19
B.4. Ünlü Türemesi.....	19
C. ÜNSÜZLER.....	19
C.1. Ünsüz Değişmesi.....	19
C.2. Benzeşme.....	23
C.3. Sertleşme.....	23
C.4. Yumuşama.....	23
C.5. Ünsüz Türemesi.....	23
C.6. Ünsüz Düşmesi.....	24
C.7. İkizleşme.....	25
C.8. Tekleşme.....	25
D. Hece Yutumu.....	25
E. Hece Kaynaşması.....	26
F. Yer Değiştirme.....	26
II. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	27
A. İSİMLER.....	27
A.1. Kök İsimler.....	27
A.2. Türemiş İsimler.....	27
A.2.1. İsimden Türemiş İsimler.....	27
A.2.2. Fiilden Türemiş İsimler.....	32
A.3. Birleşik İsimler.....	37
A.4. İkizlemeler.....	37
A.5. İsim Çekim Ekleri.....	39
A.5.1. İyelik Ekleri.....	39
A.5.2. Hâl Ekleri.....	41

A.5.2.1. Yalın Hâl.....	41
A.5.2.2. İlgi Hâli.....	41
A.5.2.3. Yükleme Hâli.....	42
A.5.2.4. Yönelme Hâli.....	42
A.5.2.5. Bulunma Hâli.....	42
A.5.2.6. Çıkma Hâli.....	43
A.5.2.7. Vasıta Hâli.....	43
A.5.2.8. Eşitlik ve Benzerlik Hâli.....	43
A.5.2.9. Sınırlama Hâli.....	44
A.5.2.10. Yön Gösterme Hâli.....	44
A.5.3. Çokluk Eki.....	44
A.5.4. Aitlik Eki.....	45
A.5.5. Soru Eki.....	45
A.5.6. Bildirme Ekleri.....	46
B. SIFATLAR.....	47
B.1. Vasıflandırma Sıfatları.....	47
B.2. Belirtme Sıfatları.....	49
B.2.1. İşaret Sıfatları.....	49
B.2.2. Sayı Sıfatları.....	51
B.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	51
B.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	51
B.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları.....	51
B.2.2.4. Topluluk Sayı Sıfatları.....	51
B.2.3. Soru Sıfatları.....	52
B.2.4. Belirsizlik Sıfatları.....	52
C. ZAMİRLER.....	55
C.1. Şahıs Zamirleri.....	55
C.2. İşaret Zamirleri.....	57
C.3. Dönüşlülük Zamirleri.....	59
C.4. Soru Zamirleri.....	60
C.5. Belirsizlik Zamirleri.....	61
D. ZARFLAR.....	63
D.1. Yer Zarfları.....	63
D.2. Zaman Zarfları.....	64
D.3. Hâl Zarfları.....	66
D.4. Mikdar Zarfları.....	69
E. FİİLLER.....	72
E.1. Türemiş Fiiller.....	72
E.1.1. Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	72
E.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler.....	75
E.2. Fiil Çekimi.....	81
E.2.1. Fiillerde Şahıs Ekleri.....	81
E.3. Basit Zaman Kipleri.....	82
E.3.1. Bildirme Kipleri.....	82
E.3.1.1. Geniş Zaman.....	83

E.3.1.2. Şimdiki Zaman.....	84
E.3.1.3. Görülen Geçmiş Zaman.....	88
E.3.1.4. Anlatılan Geçmiş Zaman.....	90
E.3.1.5. Gelecek Zaman.....	94
E.3.2. Dilek Kipleri.....	100
E.3.2.1. Şart Kipi.....	100
E.3.2.2. Emir Kipi.....	103
E.3.2.3. Gereklilik Kipi.....	106
E.3.2.4. İstek Kipi.....	108
E.4. Birleşik Çekim.....	110
E.4.1. Hikâye.....	110
E.4.2. Rivayet.....	116
E.4.3. Şart.....	120
E.5. Tasvir Filleri.....	122
E.5.1. Yeterlilik.....	122
E.5.2. Tezlik.....	123
E.5.3. Süreklilik.....	123
E.6. Fiillerin Nezaket Şekli.....	124
E.7. Soru Eki.....	125
E.8. Sıfat Filler.....	125
E.9. Zarf Fiiller.....	130
E.10. Birleşik Filler.....	135
F. EDATLAR.....	142
F.1. Çekim Edatları.....	142
F.2. Bağlama Edatları.....	145
F.2.1. Kuvvetlendirme Edatları.....	151
F.2.2. Karşılaştırma ve Denkleştirme Edatları.....	153
F.3. Ünlem Edatları.....	155
F.3.1. Soru Edatları.....	157
F.3.2. Cevap Edatları.....	158
F.3.3. Gösterme Edatları.....	161
F.3.4. Seslenme Edatları.....	161
III. CÜMLE BİLGİSİ.....	163
CÜMLE.....	163
A. Yapısına Göre Cümleler.....	163
A.1. Basit Cümle.....	163
A.2. Birleşik Cümle.....	163
A.2.1. Şartlı Birleşik Cümle.....	163
A.2.2. İç İç Birleşik Cümle.....	164
A.3. Bağlı Cümle.....	165
A.4. Sıralı Cümle.....	166
B. Yüklem Türüne Göre Cümleler.....	167
B.1. Fiil Cümlesi.....	167
B.2. İsim Cümlesi.....	167
C. Yüklem Yerine Göre Cümleler.....	167
C.1. Kurallı Cümle.....	168

C.2. Devrik Cümle.....	168
D. Anlamına Göre Cümleler.....	169
D.1. Olumlu Cümle.....	169
D.2. Olumsuz Cümle.....	169
D.3. Soru Cümlesi.....	170
METİN.....	172
DİZİN.....	413
SONUÇ.....	908
KAYNAKÇA.....	909
EKLER.....	910

KISALTMALAR

Ar.	: Arapça
a.	: Arapça
C.	: cilt
ç.	: Çince
DLT	: Besim Atalay, (1986): “ <i>Divanü Lugat’it-Türk Dizini</i> ”, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
ET	: Eski Türkçe
ETG	: A. Von Gabain (1988): “ <i>Eski Türkçenin Grameri</i> ”, Ankara, (çev. Mehmet Akalın), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
ETŞ	: Reşit Rahmeti Arat, (1963): “ <i>Eski Türk Şiiri</i> ”, Ankara, TTK. Yay.
Far.	: Farsça
f.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
KBİ	: Reşit Rahmeti Arat, (1979): “ <i>Kutadgu Bilig İndeks</i> ”, İstanbul, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
mb.	: metnimizde bulunmamaktadır
nzş.	: nezaket şekli
OA.	: Muharrem Ergin, (1988): “ <i>Orhun Abideleri</i> ”, İstanbul, Boğaziçi Yayınları.
r.	: Rusça
R.	: Rusça
S.	: Sayı
s.	: sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TKAE	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TT.	: Türkiye Türkçesi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
u.	: Uygurca
U.	: Uygurca

GİRİŞ

A. UYGUR TÜRKLERİ

“Uygur etnik adı, Bilge Kağan Yazıtı'nda ilk defa 716 yılındaki olaylar sırasında, Uygur İl-teberi'nin ismi vasıtasıyla zikredilmiştir. Çin kaynaklarında ; Hui-hu, Hui-ho, Hoi-ho, Wei-ho, Wei-wu olarak geçmektedir.”¹

“Uygur adının manası ve etimolojisi hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Uygur'un manasının ‘şahin gibi hızla hücum eden, orman halkı’, ‘çukur’ ve Nemeth’e göre de, ‘takip etmek’ten türemiş olduğu; Ebu'l-gazi'de ‘uymak’, ‘yapışmak’ fiillerine dayandığı, Kaşgarlı'da ise, ‘kendi kendine yeter’ manasında kullanıldığı, çeşitli rivayetlerle anlatılmaktadır. Genellikle Uygur'un Uy+gur şeklinde geliştiği, ‘akraba, müttefik’ ve On-Uygur adının da ‘On Müttefik’ten türemiş olduğu yolunda açıklamalarda bulunulmuştur.”²

745 yılında Moğolistan'da kurdukları ilk devlet 840 yılında Kırgızlar tarafından yıkılmış ve Uygurlar bu tarihten sonra Tarım Havzası'na yerleşerek Maniheizm, Budizm ve Hristiyanlık gibi dinleri kabul ederek küçük devletler kurmuşlardır. Kabul ettikleri bu dinlerin de etkisiyle dinî çeviri türünde pek çok eser vermişlerdir. Bu çevirilerde daha çok Soğdça, Çince, Toharca, Sanskrit ve Tibetçeden Uygurcaya çeviriler yapmışlardır. Böylece söz konusu dillerden Uygurcaya birçok yabancı sözcük girmiştir. Çeviri türünde verdikleri bu eserlerin büyük çoğunluğu Soğd yazısından geliştirdikleri Uygur alfabesiyle, az bir kısmı Soğd alfabesiyle, yine az bir kısmı da Mani alfabesiyle yazılmıştır.³

İkinci büyük devletlerini (850-1250) yılları arasında kurmuş ve sürdürmüş olan Uygurların bir bölümü de günümüzde Uygur Özerk Bölgesi dışında Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan Cumhuriyetlerinde yaşamaktadırlar. Doğu Türkistan'da yaşayan Uygurların yaklaşık nüfusu 25 milyon⁴ civarındadır.

Tarihte iki büyük devlet kurmuş olan Uygurlar, günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti'nin Uygur Özerk Bölgesi (Sinkiang eyaleti)'nde yaşamaktadırlar. Bu bölge 1 milyon 828.418 km²'lik⁵ bir alana sahiptir.

¹ Saadettin Gömeç,(2. baskı): *Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü*, Akçağ Basım Yayım, Ankara: s.11-12

² Saadettin Gömeç(2. baskı): 11-12.

³ Tekin ve Ölmez,(2003): *Türk Dilleri*, İstanbul: s.26.

⁴ Sultan Mahmut Kaşgarlı, *Uygur Türkleri Kültürü ve Türk Dünyası*, s. 11, İstanbul 2004.

⁵ Kaşgarlı, 2004: 11.

Çağatay yazı dilinin devamı olarak niteleyebileceğimiz ve Doğu Türkçesi grubuna giren Uygurcanın günümüzde pek çok ağızı bulunmaktadır. Bu ağızlar Kuzey ve Güney ağızları olmak üzere ikiye ayrılır.

“Güney gurubu şu ağızlardan oluşur:

- 1.Kaşgar-Yerkent ağızı,
- 2.Hotan-Keriya ağızı,
- 3.Aksu ya da Maralbaşı-Karaşar ağızı.

Kuzey gurubu şu ağızlardan oluşur:

- 4.Kuçça-Turfan-Hami ağızları (Çin’de),
- 5.Tarançi ağızı (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan’da)

Bunlardan başka asıl Uygur bölgesi dışında kalan şu ağızlar da vardır:

- 6.Lobnor ağızı (Lobnor vahasında, Çarhalık ve Miran’da),
7. Hoton (Busurman ‘Müslüman’) ağızı (Batı Moğolistan’da Ubsu-Nur ve Çirgis-Nur gölleri arasında).”¹

Başlangıçta göçebe olarak yaşayan Uygurlar, yerleşik hayata geçen ilk Türk topluluğudur ve şehircilik konusunda gelişmişlerdir. Matbaayı ilk bulan da Uygurlardır.

Tarih sahnesinde kurdukları pek çok küçük devlet Çin’in politikaları ve kardeş kavgaları yüzünden yıkılan Uygur Türkleri günümüzde de Çin’in asimilasyon politikası yüzünden zor günler yaşamaktadırlar. Bunun en büyük sebebi de bölgenin yer altı ve yer üstü zenginlikleri ve önemli coğrafi konumudur. Çin’in tüm baskılarına rağmen Uygur Türkleri kendi kimliklerini ve kültürlerini korumak ve sürdürmek için haklı mücadelelerine devam edeceklerdir.

¹ Tekin ve Ölmez, 2003: 136.

B. ÇAĞDAŞ UYGUR EDEBİYATI VE ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ

XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında dünyanın pek çok ülkesinde görülen yenileşme ve bağımsızlık mücadeleleri paralelinde Uygur Türleri de Doğu Türkistan'da "Cedidcilik"¹ (Yenileşme) adı altında bu mücadelelerine hız vermişler ve yeniden millî, manevi kalkınma hamlesinde bulunmuşlardır. Çin'in baskı ve zulmüne karşı başlatılan bu hareket, tabii ki edebiyat sahasına da aksetmiş ve bu mücadeleyi edebî ve fikrî alanda da temsil eden çok sayıda Uygur aydını yetiştirmiştir.

Bu tarihten itibaren Uygur yazar ve şairleri eserlerinde hürriyet, adalet, demokrasi isteklerini daha bir yüksek sesle dile getirmeye başlamışlardır. Dünyaya verilen bu mesajlar etrafında gelişen çağdaş Uygur edebiyatının başlıca temsilcileri şunlardır:

Bu edebiyatın öncülerinden olan Abdülkadir Abdulvaris Azizi, "Sarf ve Nahvi", "İlm-i Tecvit", "Kıraat", "Akaid-i Zürüriye", "Yaş Ösmürlerge Nasihat" gibi pek çok eser vermiştir.²

Yine şair Kululk Hacı Şevki, şair Mehmet Ali Tevfik, Nemet Helfet, Rozi Mehmet, Helim Satarı, Nezer Hoca gibi birçok yazar ve şair de bu devrin fikirlerini eserlerinde dile getiren aydınlardır.³

1950-1980 yılları arasında Erşiddin Tatlık, Turdi Samsak, Abdülkerim Hoca, Sabit Abdurrahman, Zariddin Sabır, Sultan Mahmut Kaşgarlı, Muhammedcan Sadık, Doklun Yasınov, Ahmet İgemberdi, Cebbar Ahmet, Mehmet Ali Zünün, Ehet Turdi, Bogda Abdullah, Abdulhamid Sabır, Mirzayıt Kerim, Mamut Zayit, Tursun Ay Hüseyin, Dilber Keyum gibi şairler ve yazarlar şiirleriyle, destanlarıyla ve romanlarıyla ün yapmıştır.⁴

Yukarıda adını zikrettiğimiz yazar ve şairler dışında ismini sayamadığımız pek çok Uygur aydını bu bağımsızlık mücadelesini eserlerinde dile getirmiştir. Bunların en başta gelenlerinden olan "Abdürrahim Ötkür'ün 1985 yılında yayınlanan "İz" romanı özellikle halkın çok dikkatini çekmiştir. 1912-1944 yılları arasındaki tarihî ve siyasi olayların anlatıldığı bu roman, tarihî gerçekleri su yüzüne çıkarıp Uygur Türklerine cesaret ve millî şuur bahşetmiştir."⁵

¹ Kaşgarlı, 2004: 94.

² Kaşgarlı, 2004: 96.

³ Kaşgarlı, 2004: 97.

⁴ Kaşgarlı, 2004: 107.

⁵ Kaşgarlı, 2004: 112.

Yazar Zordun Sabir 1983 yılında yayınlanan “İzdiniş” adlı romanında ve şair Mehmetcan Raşiddin 1987 yılında yayınlanan “Cahil” başlıklı destanında Mao devrindeki kültür devrimini yönlendiren dört kişilik çetenin yaptıklarını faş etmek suretiyle, kültür devrimi devresini toplumun en karanlık ve acımasız devri olarak göstermişler ve o devirde cereyan eden zulüm ve haksızlıkları anlatarak, totaliter politikasını şiddetle kınamışlardır.¹

1991 yılında Turgun Almas, “Uygurlar”, “Hun Tarihi” ve “Eski Uygur Edebiyatı” isimli üç kitabını yayımlamıştır.²

Sanatçı bir ruha sahip olan Uygur Türklerinin edebiyatında yer alan eserlere hakim olan konu tabii ki Çin baskısına karşı verdikleri mücadele olmuştur. Geçmişten günümüze zengin bir yazılı ve sözlü kültüre sahip olan Uygur Türlerinin gelecekte de pek çok değerli şair ve yazar yetiştirecekleri muhakkaktır.

¹ Kaşgarlı, 2004: 112.

² Kaşgarlı, 2004: 113.

C. EHET TURDİ¹

Çağdaş Uygur edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Ehet Turdi, 20 Kasım 1940 yılında Doğu Türkistan'ın Kaşgar şehrinde doğdu. 40 yıllık edebî hayatında roman, hikâye, gezi yazısı gibi pek çok türde eserler vermiştir. 1949 yılından 1959 yılına kadar ilk ve orta öğrenimini tamamlamıştır. 1959 yılında Şincan Üniversitesinin Dil-Edebiyat Fakültesinde eğitime başlamış ve 1964 yılında bu okuldan mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra “Tarim” gazetesinde yazar olarak çalışmaya başlamıştır. 1989 yılında “Şincan Yazarlar Cemiyeti”nin 1. dereceden yazarı olarak meslek hayatına devam etmiştir.

Yayınlanan ilk eseri 1958 yılında “Tarim” gazetesinde çıkan “Gürüh” isimli hikâyesidir. Bu tarihten itibaren 60’lı yılların ortalarına kadar, “Hayatniñ Başlınişi”, “Deştke Bahar Keldi”, “Küreş Davam Qilidu”, “Azad Zamanemdin Aylinay”, “Bizniñ Evlad” gibi pek çok hikâye yazıp devrin gerçeklerini eserlerinde canlı bir şekilde aksettirmiştir. 70’li yılların sonlarından itibaren aydınların bozgun ve tutsaklık yıllarında başlarından geçen olayları konu alan “Yalkunluq Yaşliq”, “Merhaba Bağven”, “Mehbus Qizi”, “Gilgayliq Kişi” vs. pek çok hikâye kaleme almıştır. Özellikle “Merhaba Bağven” hikâyesi edebî yönü güçlü ve tesiri büyük, okuyucular tarafından çok beğenilen ve okunan bir eserdir.

Ehet Turdi, devam eden yıllarda da, yine toplumdaki mühim olayları konu edinen eserler vermeye devam etti. Bu eserlerden başlıcaları; “Sinaq Meydanidiki Letipe”, “Heyr-hoş”, “Toqquz Künlük Mekan”, “Qiziq İşlar”, “Néme Dégülük”, “Qıyanliq Derya”, “Bahardiki Cudun”, “Muzliğan Yürek”, “Sebiler Paciesi”, “Qaş Bilen Kirpik Ariliqida”, “Elvida Köz Yeşim” adlı hikâyelerdir.

80’li yılların sonlarından itibaren roman denemelerine girişen yazar 1989 yılında ilk romanı olan “Untulğan Kişiler”i okuyucuyla buluşturdu. Bu roman edebiyat camiasında güçlü bir tesir yapmıştır ve yazar bu romanıyla başarılı bir romancı olarak tanınmaya başlamıştır. Bundan sonra yazar asıl enerjisini roman yazmaya yönelterek peş peşe; “Hayat Şundaq”, “Ay Yamguri”, “Yıraқта Qalğan Muhebbet”, “Sersan Roh”

¹ Bu bölümdeki bilgiler yazar Ehet Turdi’nin el yazısıyla yazıp gönderdiği mektubundan ve “Uygur Bugünkü Zaman Edebiyat Tarihi (Ali Mektepler İçün Derslik)” adlı, Şincan Üniversitesi Neşriyatı tarafından 2002 yılında basılan kitaptaki bilgiler özetlenerek oluşturulmuştur.

adlı romanlarını yazıp neşretmiştir. Bu romanlarda yazar devrin ruhunu aksettirmeye özen göstermiş, belge mahiyetinde eserler oluşturmuş ve meseleleri açıkça ortaya koyarak, hayati gerçeklere bağlı kalmış, ruhi dünyayı ifade etmede gösterdiği başarıyla, eserlerini hissiyat ve muhakeme gibi pek çok lirik terkipler ile kaleme almıştır. Bu eserlerin hepsi okuyucu tarafından beğenilmiş ve hak ettikleri değeri bulmuşlardır.

Yazarın bu saydıklarımız dışında şu eserleri de mevcuttur: “Girimsen Yıllar” (hikaye), “Behtsiz Seidiye” (tarihî roman), “Ketre”, “Kedimi Şeherdiki Külke ve Yiğâ” (piyes), “Gülhan”, “Girimsen Yollar”, “Bir Evliya Heçkide Kisse”, “Kün Toğdi”(drama).

Ehet Turdi'nin tezimize konu olan “Ay Yamğuri” adlı romanı tarihî bir romandır. Bu romanda 60'lı yıllardaki tarihî olayları akıl gözüyle ve soğukkanlılıkla değerlendirip, coşkuyla yazmıştır.

Yazar, tarihî belgelere dayanarak yazdığı bu romanında 60'lı yıllarda yaşanan tabii afetin yıkımından, solculuk akımını benimseyen bazı gençlerin maddi ve manevi yönden gördükleri zararları anlatmakta, bu devri aydınlatmaktadır. Yazar aynı zamanda gençlik ateşiyle yanan roman kahramanlarının, türlü sevinç ve üzüntüler içinde geçen hayatlarını anlatmakta, bu zor zamanları lanetlemekte ve kahramanların gençlik baharına medhiyeler düzmektedir.

Yazar, romanında aynı sınıfta okuyan Şevket, Aқniyaz, Zayit, Turğun, Seley Kaşan, Badamgöl vs. öğrencilerin bu yıllardaki tecrübelerini etkili ve canlı detaylarla süslemek suretiyle aydınlatarak yazmıştır. Bir ekmeği bölüşüp beraber yiyen bu dostlardan zamanla siyasi olayların peşinden gidenler oldu ve dostluklarında çatlaklar oluştu. Zayit dostu Şevket'in, sevdiği kız olan Badamgöl'e olan aşkı günden güne artar ve namertliği ele alarak, komnist siyasi partinin lideri Havaz Behti ile dostluk kurup, eski dostlarına sırtını döner. Memleketi Çöçek'e gidip hasta annesini ziyaret eden dostu Şevket'in hapse atılmasını fırsat bilip sevdiği kızın namusuna dokunan Zayit, bu yaptığının ortaya çıkmasından korkar ve Havaz Behti'den yardım ister. Havaz Behti de suçu, intikam almak peşinde olduğu, okulun hocalarından Selim Efendi'nin üzerine atmasını söyler. Bu konuda Badamgöl'ü ikna eden Zayit ona Selim Efendi hakkında şikâyette bulunduğu bir yazı yazdırır ve imzalatır. Zayit'in yalvarışlarına ve tatlı sözlerine kanan Badamgöl işin akibetini düşünmeden bunu kabul eder. Selim Efendi uğradığı bu iftira sonucunda öğretmenlikten atılır ve amelelik yapmaya başlar. Zayit bu

olayda kendini temize çıkardıktan sonra Badamgöl'ü terk eder. Vicdan azabından yüreği parça parça olan Badamgöl yağmurlu bir gecede geride bir intihar mektubu bırakarak, üzerine benzin döküp kendini yakmak suretiyle feci bir şekilde can verir. Bu yağmurlu geceyi aydınlatan bu feci ateş bütün öğrencilerin yüreğini yakar. Kahpe feleğe, sisli devre, taş yürekli riyakarlara okunun bedduara göğe kadar ulaşır.

Yukarıda özetlediğimiz kötü olayların karşısında, romanın bir bölümünde de diğer kahramanlardan olan Aķniyaz'ın Ğunçeķiz'a olan saf ve temiz sevgisi anlatılmaktadır. Yine okulu bırakıp giden Turgun'un arkadaşlarına yazdığı mektuplar vasıtasıyla savaş altında bulunan Güney Şincan köylerinin durumu hakkında, okuyucuya bilgiler verilmektedir.

Kısacası "Ay Yamğuri" romanı, Uygur Türklerinin tarihî geçmişinin belli bir kesitini başarılı bir şekilde açıklayarak, etkili tasvirleriyle okuyucuyu memnun etmiştir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki etkili üslubu ve akıcı anlatımıyla bu eser Uygur edebiyatında çok da işlenmemiş bir konu olan öğrencilerin hayatını gözler önüne sermiştir. Uygurların 60'lı yıllardaki toplumsal ve siyasi hayatlarını da aydınlatması açısından ayrıca bir öneme haizdir.

İNCELEME

I. SES ÖZELLİKLERİ

A. ALFABE VE İMLÂ

Yaklaşık 15. yüzyıla kadar Uygurların pek çok alfabe kullandıklarını görüyoruz. Köktürk, Soğd, Uygur ve Arap alfabeleri Uygurların kullandığı değişik yazı sistemleridir.¹

Uygurların Irk Bitig adlı fal kitabını yazdıkları Köktürk alfabesi 38 harf ya da işaretten oluşmaktaydı. Runik yazı diye de adlandırılan bu yazı yukarıdan aşağıya ya da sağdan sola doğru yazılmaktaydı. Uygurlar tarafından pek de uzun bir süre kullanılmayan bu yazı ilk kez Kara Balgasun anıtında kullanılmıştır. Bu alfabe sonraki devredeki Uygur harfleriyle eşitir. Uygur Türklerinin bu alfabe kullanmalarının sebebi sadece din değişikliği olmayıp, aynı zamanda Soğdların bozkırdaki ticari faaliyetleriyle de büyük ilgisi vardır.²

XVII. yüzyıldan XVIII. yüzyıl başlarına kadar kullanılmış olan Uygur alfabesi Soğd alfabesinin gelişmiş ve işlek bir hâle gelmiş şeklinden ibarettir. 4 ünlü 14 ünsüz harften oluşur. Sağdan sola doğru yazılır. Kutadgu Bilig'in Viyana nüshası ve Atabetü'l Hakayık'ın en iyi nüshası Uygur yazısı ile kaleme alınmıştır. Uygur alfabesi ile yazılan en önemli eserler arasında Altun Yaruk, Sekiz Yükme, Prens Kalyanamkara ve Papamkara sayılabilir.³

Uygur Türkleri daha sonraki yıllarda Arap alfabesini kullanmışlardır. Arap alfabesi Türkçenin ünlülerini karşılamaya yeterli bir alfabe değildir. Ünlüler için yalnızca üç harfi mevcuttur. Günümüzde de Arap harfli Uygur yazısını kullanan Uygur Türkleri, bu alfabe "p, ç, j, g" harflerini de dahil etmişlerdir. Divanu Lugati't-Türk'ü Kâşgarlı Mahmut bu alfabe ile yazmıştır.⁴

1930'lu yıllara kadar Çağatay Türkçesini kullanmış olan Uygur Türkleri bu tarihten sonra, Ürümçi (Urumçi) ağızını merkez kabul eden Kâşgar, Aksu, Kumul, Turfan ve İli vilayetlerinin ağızlarıyla birlikte Uygur Türklerinin tamamına yakınının dilini içine alan "merkezî şiveyi" edebî dil hâline getirmişlerdir.⁵

1936 yılında bünyesine yeni harfler eklenen Arap harfli Uygur yazısı, 1951 yılına gelindiğinde Uygur Türkçesinde ses karşılığı olmayan harfler çıkartılarak kullanılmaya devam edilmiştir. 1952-54 yıllarında ise bazı harfler ilave edilerek ve sesli harfleri ayırabilmek için bazı işaretler eklenerek kullanılan Arap harfli Uygur yazısında 1983 yılında da bir değişiklik yapılmıştır.⁶

1983 yılında son şekli verilen bu alfabede 32 harf bulunmaktadır (a, b, c, ç, d, e, é, f, g, ğ, h, ĩ, i, j, k, k, l, m, n, ñ, o, ö, p, r, s, ş, t, u, ü, v, y, z). Bu alfabede ünlülerin kullanımını işaretlerle ayrıldığı için kullanımda bir karışıklık söz konusu değildir. Uygur Türkçesinde "ı" sesi kullanılmamış, onun yerine "i" sesi tercih edilmiştir.

Biz incelediğimiz eserde rastladığımız bazı imlâ özelliklerini şöylece sıralayabiliriz:

¹ Saadettin Gömeç, 2.baskı: 84.

² Ahmet Caferoğlu, (1984): *Türk Dili Tarihi*, Enderun Kitabevi, İstanbul: s.164-165

³ Süer Eker, (2003): *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, Ankara: s.129

⁴ Eker, 2003: 130.

⁵ Rıdvan Öztürk, (1994): *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Ankara: s.1

⁶ Kaşgarlı, 2004: 47.

Uygur Türkçesinde Farsça tamlama “i”si ile atıf vavı kendinden önceki kelimeye birleşik olarak yazılmıştır.

balayi apet	159/23
duayi selam	89/13
keddi kamet	1/12
emri merupqa	117/11
tünü gün	305/02
sehrayi kıyamette	328/15

Arapçadaki “î” nispet eki yerine “iy” eki kullanılmıştır.

cenubiy < A. cenubî	166/11
cismaniy < A. cismanî	132/03
ebediy < A. edebî	150/16
eḫlakiy < A. ahlakî	95/09
ictimaiy < A. ictimaî	300/21
ilahiy < A. ilahî	364/07
tasadipiy < A. tesadüfî	184/20

Uygur Türkçesinde soru eki “mu”dur ve kelimeye bitişik olarak yazılmıştır.

égirmu?	223/08
qalarmenmu?	41/14
emesmu?	221/14
ötmidimmu?	220/04
yaridimu?	347/08
ketmekçimu?	172/17
yalganmu?	53/06
oḫşaptumu?	31/23
qaldıñizmu?	52/02
démekçimu?	382/04
bolarmu?	323/01
şundaqmu?	211/13

Uygur Türkçesinde edatlar kelimeye bitişik olarak ya da kısa çizgiyle ayrılarak yazılmıştır.

senmuze	37/14
saldi- <i>de</i> :	10/20
köydürüvétiptu- <i>de</i> ?	140/10
dédi- <i>de</i>	178/14
sinaydikenmiz- <i>de</i> !	309/12
tépiptu- <i>de</i>	230/15
qariğina	317/04

işku	84/23
keldükku	127/11
içsekku	275/10
koymaysizgu	98/11
sözleştiġu	102/09
teyyarlıkniġu	272/08
Şevketniñmu	2/12
közliridinmu	2/24
memnu	63/20
bizmu	306/14
özimu	237/09
yıraġtinla	6/16
yenila	37/01
lepildevatġanlıkini	158/04
bilenla	204/22
ġalsiġu?	18/13
sizniñġu?	20/18
bizdiġu?	42/04
egeşküçiliriġu?...	299/03
aldiñizma...	302/01
turdiñizma?	22/13
–Rastma?	347/18
dédiñizma?	347/19

**Çin’de Kullanılan
Alfabe**

**Kazakistan’da Kullanılan
Alfabe**

Tablo:1¹

Latin	Arap Alfabeti			Latin	Kiril
	Sonda	Ortada	Başta		
A	ا	ا	ئا	A	А а
B	ب ب	ب	ب	B	Б б
C	ج ج	ج	ج	C	Ж ж
Ç	چ چ	چ	چ	Ç	Ч ч
D	د	د	د	D	Д д
E	ه	ه/ه	ه	E	Е е
É	ي ئى	پ	پ	É	Ә ә
F	ف ف	ف	ف	F	Ф ф
G	گ گ	گ	گ	G	Г г
ğ	غ غ	غ	غ	ğ	Ғ ғ

¹ Levent Doġan: Çaġdaş Türk Lehçeleri El Kitabı (baskıda).

H	-	ه	ھ	H	h h
X	خخ	خ	خ	X	X x
İ	ى	ي	ئ	İ	И и
J	ژژ	ژ	ژ	J	Ж ж
K	كك	ك	ك	K	К к
Q	قق	ق	ق	Q	Қ қ
L	لل	ل	ل	L	Л л
M	مم	م	م	M	М м
N	نن	ن	ن	N	Н н
ñ	ڭڭ	ڭ	-	ñ	Ң ң
O	وو	و	ئو	O	О о
Ö	ؤؤ	ؤ	ئو	Ö	Ө ө
P	پپ	پ	پ	P	П п
R	رر	ر	ر	R	Р р
S	سس	س	س	S	С с
Ş	شش	ش	ش	Ş	Ш ш
T	تت	ت	ت	T	Т т
U	ۇۇ	ۇ	ئو	U	У у
Ü	ۈۈ	ۈ	ئو	Ü	Ү ү
V	ۋۋ	ۋ	ۋ	V	В в
Y	ي	ي	ي	Y	Й й
Z	زز	ز	ز	Z	З з
				Şç	Щщ
				Ts	Ц ц
				Ya	Я я
				Yo	Ё ё
				Yu	Ю ю
				kesme ve inceltme	Ь

B.ÜNLÜLER

Uygur Türkçesinde 8 ünlü bulunmaktadır. Bunlar; (a, e, é, i, o, ö, u, ü) ünlüleridir. Bunlardan “e” ünlüsü Türkiye Türkçesine göre daha açık, geniş bir ünlü

iken, “é” ünlüsü daha kapalı, dar bir ünlüdür. “Genel olarak Türkçede, dokuzuncu bir ünlü olarak varlığı kabul edilen ‘kapalı é’ sesinden ‘i’ye veya ‘i’ sesinden ‘e’ye geçişin bir safhasıdır. Son hecede kullanılmayan bu ünlünün “a” ve “e”nin zayıflamasıyla da ortaya çıktığı düşünülmektedir.”¹

kéçilik	19/24
ķétim	72/25
ķéni	347/25
kéreklik	318/15

Uygur Türkçesinde yazı dilinde “i” sesi kullanılmaz. Bu ses yalnızca ağızlarında kullanılır. Alfabe de “i” ve “ı” sesleri tek bir işaretle gösterilmiştir.

Bu lehçede çok heceli kelimelerin son hecesindeki “a” ve “e” sesleri, o kelime bir ek aldığında “ı” sesine dönüşür.

aşhana>aşhani-da	26/05
bahane>bahani-da	251/20
divane>divani-ğa	204/09
hane>hani-sidiki	365/15
kutuphana>kutuphani-ğa	121/15
ķebre>ķebri-si	88/20

Uygur Türkçesinde asli şekli “açık e” ile olan kelimenin “ı” ve “kapalı é”ye dönüşmüş şekliyle kullanılışları mevcuttur.²

i-ken	48/21	<EU. er-
i-ken-likini	7/10	<EU. er-
kiyim	398/22	<EU. kedim
ķik-	56/19	<çek-
kérek	350/11	<EU. kerek
bézek	177/10	<EU. bezek

Bu lehçenin ayırt edici bir özelliği daha vardır ki; ünlüsü a ve e olan tek heceli kelimeler, “ı” ile başlayan bir ek aldıklarında, “a” ve “e” nin “kapalı e”ye dönüşmesidir.³

can > cén-i	123/07
bel >bél-i	205/18
yat->yét-ip	133/11
baş>béş-idiki	214/19
men>mén-iñ	113/11
sen>sén-iñ	158/23
de->dé-gen	140/22
sal- >sél-ip	191/13

¹ Levent Doğan: Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı, (baskıda).

² Levent Doğan (2000): *Zunun Kadiri Günçem (Metin-İnceleme-Dizin)*, T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Edirne: s.185

³ Doğan, 2000: 185.

çal- >çal-ışını	34/13
çek->çek-ış	103/06

B.1. Ünlü Uyumu

B.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Uygur Türkçesinde kalınlık-incecik uyumunu bozan bazı ekler olduğundan bu uyum tam olarak uygulanmamaktadır. Bu kural ince ünlüyü ince ünlünün, kalın ünlüyü kalın ünlünün takip etmesi olayıdır. Metnimizde bu kurala uyan bazı kelimeleri şöyle sıralayabiliriz:

aylanduruş	427/15
ayallarga	106/03
boşaşkan	98/03
ciyekliri	5/07
çikiriş	293/02
eksiyetçi	96/08
gevdisini	79/16
igisi	159/13
kökke	19/21
kökrekke	422/13
körünüşler	102/03
mevsümiñ	333/11
meynetçiliktin	162/17

Metnimizde bu kurala uymayan bazı kelimeleri de şöyle sıralayabiliriz:

koşuqlarni	306/12
körüliğan	349/06
minmeydu	191/07
ketkenlermu	170/14
ketsemle	173/21
kélivatattim	385/10
kéiptu	17/26
körünmeyvatidu	29/20
kötürduq	200/21
kötürüşüñlarni	9/10
miñlinişka	222/02
öginivatқан	4/21
ölsun	132/16
ötüñlar	8/20
kélivatimen	31/10
kuçaklaşti	259/07
ravanliқidin	313/12

B.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Bu kurala göre eğer bir kelimenin ilk hecesinde düz ünlü varsa ondan sonra gelen hecelerde de düz ünlüler, eğer ilk hecede yuvarlak bir ünlü varsa onu takip eden hecelerde ya düz geniş ünlüler ya da dar yuvarlak ünlülerin bulunması gerekir.

Metnimizde bu kurala uyan birkaç örneği şöyle sıralayabiliriz:

koymdum	122/25
kuruluş	177/13
kuıkuzdum	172/18
püküp	102/07
açlıkni	234/17
anlinividi	255/04
arilap	382/19
avazsiz	273/18
ayrimçe	404/06
azablık	44/01
basmaıkıidek	293/13
çaçritip	244/04
çalvaıkıgandek	210/02
eceblinerlik	181/12
kökürüp	122/02
kötürüşüp	32/26
müñgüzlük	184/01

Uygur Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan bazı ekler mevcuttur. Bu ekler: şahıs ekleri, iyelik ekleri, yönelme hâli eki, ilgi hâli eki ve görülen geçmiş zaman ekidir. Metnimizde yukarıda saydığımız eklerin eklenmesiyle düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında kalan bazı kelimeler şunlardır:

körünüşi	267/08
kötürülgili	424/21
maşinilarniñmu	186/18
ösidu	226/18
kolumdin	85/26
timkinleştürüp	418/13
kördi	187/02

B.2. Ünlü Değişmesi:

Bir kelimedede bulunan ünlülerden birinin başka bir ünlüye dönüştüğü görülür. Bu dönüşmede en büyük etken, sonra gelen ünlünün öncekini etkilemesidir.¹

i<e değişmesi:

İki veya daha fazla heceli kelimelerin ikinci veya daha sonraki heceleri, açık orta hece durumuna geçince, bu hecelerdeki e ünlüsü i'ye döner.²

¹ Öztürk, 1994 : 9.

² Öztürk, 1994: 12.

mertive < Ar. mertebe	98/05
munasivet < münasebet	176/15
içkiri < EU. igerü	99/05

e<i değişmesi:

Bazı iki heceli Türke kelimelerin dar ünlüyle biten ikinci hecesindeki ünlünün genişlediği görülür:¹

alte < EU. alti	15/10
yette < EU. yeti, DLT yéti, yetti	42/01
yigirme < EU. yigirmi, DLT yigirmi, yigirme	240/10
ket- < EU. kit-, DLT kit-, KBİ. kit-	295/21

a<i değişmesi

toğra < EU. toğri-toğru, KBİ. toğru	106/23
cahan < Ar. cihan	148/03

a<ı değişmesi

a<ı değişmesinde ünlü genişlemesi hadisesi görülür.

yağaç < EU. ığaç, DLT yığaç, KBİ. yığaç	205/22
ęama < EU. ęamı, KBİ. ęamı, DLT kamı	94/25

o<u değişmesi

Daha ok yabancı dilden geen kelimelerde görülen bu ses olayında kelimenin ilk hecesindeki “o” sesi “u”ya dönüşmektedir.

oyęan- < EU. udunmak	182/26
dozaę < Far. dūzaę	428/10
hoğuk < Ar. huğuk	116/08
roh < Ar. rūh	392/03

ö<u değişmesi

göş < Far. gūşt	382/17
-----------------	--------

ö<ü değişmesi

Genellikle yabancı dilden gemiş kelimelerin ilk hecesindeki “ü” sesi “ö” sesine dönüşmektedir.

höküm < Ar. hükm	44/11
hökümet < Ar. hükümet	146/13

¹ Öztürk, 1994: 14.

gözellik < EU. güzellik 19/10

a<u değişmesi

sorağ “soru, sorgu” < DLT soruğ 374/05

yoğan “büyük” < DLT yoğun 17/21

e<ü değişmesi

söñek < EU. süñük, ETG siñük, DLT süngük, KBİ. süngük 29/02

i<u değişmesi

çivik < EU. çubuk, DLT çıbık 110/14

i<ü değişmesi

tülki < EU. tilkü, DLT tilkü, tilki, KBİ. tilkü 317/19

tömür < EU. temir, DLT temür, KBİ. temür 23/10

o<a değişmesi

İlk hecedeki “a” ünlüsü, ikinci hecedeki “u” ünlüsünün etkisiyle “o”ya döner.

hotun < EU. katun, DLT katun 146/11

dora < F. daru 270/19

nomus < A. namus 231/18

yoruğ < ETG. yaruğ/yaroğ, DLT yaruk, KBİ. yaruğ 170/09

ö<e değişmesi

tömür < EU. temir, DLT temür, KBİ. temür 356/03

töge < EU. teve, DLT teve, tewe 170/19

öy < EU. eb-ev, DLT ew, KBİ. ev 49/19

ötük < EU. etük, DLT etük, KBİ. etükçi 70/07

ü<i değişmesi

Yuvarlaklaşma hadisesi görülmektedir.

tüv < EU. tip, DLT tüb, KBİ. tüp 336/14

u<ı değişmesi

Bu ses değişikliğinde yuvarlaklaşma hadisesi görülmektedir.

batur < Far. bahâdır 225/09

sunuğ < KBİ. sınığ, DLT sınık 41/05

oğu- < ETG oğı- 202/06

sun- < EU. sını- 83/06

e<a değişmesi

Uygur Türkçesine Arapça ve Farsçadan geçmiş kelimelerin hemen hepsinde “a” sesi “e” ye dönüşmüştür.

meğrur < A. mağrur	101/01
terep < A. taraf	180/10
eğlağ < A. ağlağ	47/22
eceba < A. acebâ	180/16
ruşset < A. ruşsat	10/24
muhebbet < A. muhabbet	14/02

a<e değişmesi

haman < F. hemân	155/11
cinaza < A. cenâze	125/23
caza < A. ceza	53/17
cavab < A. cevab	45/11

é<a değişmesi

Bünyesinde a ünlüsü mevcut olan, kapalı tek heceli kelimeler ek olarak açık hece durumuna geçince, “a” ünlüsü “é”ye dönüşür.¹

béşida < baş	74/17
yézip < yaz-	8/23
nénimu < Far. nan “ekmek”	386/06
étim < at	86/26

Eski Uygur Türkçesinde “a” ile telaffuz edilen bazı kelimeler Yeni Uygur Türkçesinde “é” ile telaffuz edilmektedir.

kélin < EU. kalın, DLT kalın	50/19
éğir < EU. ağır, KBİ. ağır	16/07
ériğ < EU. arğ, DLT arık	17/07
béliğ < EU. balığ, KBİ: balığ	246/10
égiz < EU. ağız, KBİ. ağız	22/17

é<e değişmesi

e ünlüsü ile oluşturulmuş ve kapalı tek heceli kelimeler, üzerlerine ek olarak açık heceli duruma geçtiklerinde, ilk hece ünlüsü “é”ye dönüşür.

méni < men	19/23
yéri < yer	289/07
ésimge < es	55/12
béridi < ber-	212/19

¹ Öztürk, 1994: 9.

é<i/ é<î değişmesi

Yabancı dillerden geçen kelimelerin ilk hecesindeki “i”ler “é”ye döner.

héç < Far. hîç	29/20
lékin < Far. líkin	37/06
méhman < Far.mihmân	187/07
étibar < Ar. itibâr	310/19
éhtiyat < Ar. ihtiyat	169/14

B.3. Ünlü Düşmesi

Vurgusuz Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi:

İkinci hecelerinde dar ünlü “i, u, ü” bulunan kelimelere ünlü ile başlayan bir ek getirilirse vurgusuz orta hece ünlüsü düşer.

ağzi < ağiz	29/05
bağrida < bağir	384/12
boynidiki < boyun	12/23
ķarni < ķarin	78/02
ķoynida < ķoyin	152/24
ornidin < orun	60/06

B.4. Ünlü Türemesi

Arapçadan girmiş olan ve iki ünsüzle biten pek çok kelime, Uygur Türkçesine uydurularak bu iki ünsüzün arasında bir ünlü türetilmiştir.

isim < Ar. ism “isim, ad”	111/18
mülük < Ar. mülk “ev”	162/14
rehim < Ar. rahm “acıma, esirgeme”	318/06
ömür < Ar. ömr “ömür, hayat”	39/19
mücmel < Ar. mücmel “kısa ve az sözle anlatılmış, öz”	408/10
ķebre < Ar. kabr “kabir, mezar”	88/20

C.ÜNSÜZLER

Alfabe ve bölümünde de belirttiğimiz gibi, Uygur Türkçesinde 24 ünsüz bulunmaktadır. Bu ünsüzler içinde Türkiye Türkçesinin yazı dilinde bulunmayıp, yalnızca ağızlarda yaşayan “ħ, ķ, ğ, ñ” ünsüzleri olmak üzere dört ünsüz daha vardır.

C.1. Ünsüz Değişmesi

Eski Uygur Türkçesini de göz önüne alarak incelediğimizde, Yeni Uygur Türkçesinde aşağıda sıraladığımız ünsüz değişmelerine rastlamaktayız. Ünsüz

değişmelerini gösterirken zaman zaman Türkiye Türkçesindeki örnekleriyle de karşılaştırma yapma yoluna gittik.

m-<b- değişmesi

Kelime başındaki “m”nin “b”ye dönüşmesi hadisesidir.

muz < buz ETŞ-EU. muz, DLT buz	158/13
men < TT. ben	18/21
meñgü < OA beñgü, EU. mengü	7/18
min- < OA bin-	316/18
miñ < OA biñ, EU. bing-ming	29/13

ç-<s- değişmesi

İlk hecesi s ünsüzü ile başlayan ve ç ünsüzü ile biten kelimelerde gerileyici ünsüz benzeşmesi yoluyla “s” ünsüzü “ç”ye dönüşür.

çaç < EU. saç	161/11
çaç- < EU. saç-	156/16
çaçra- < EU. sıçra-	83/10
çaşkan < EU. sıçkan, DLT sıçgan	338/03

p-<b- değişmesi

Yeni Uygur Türkçesinde kelime başında Eski Uygur Türkçesinin aksine “b” ünsüzü yerine “p” ünsüzü tercih edilmiştir.

pürüştür- < EU. bur-	10/07
pütüklük < EU. bitikli	23/10
pütün < EU. bütün, DLT bütün	64/16
püt- < EU. büt-	334/21
piçağ < EU. bıçağ	138/19
patur- < EU. batur-	122/07
pat- < EU. bat-, DLT bat-	137/22

p-<f/-p-<-f- değişmesi

Uygur Türkçesine Arapça ve Farsçadan girmiş kelimelerde görülür.

pacie < Ar. fâcia	73/06
peket < Ar. fağat	51/04
perğ < Ar. fark	195/05
palaket < Ar. felaket	63/02
piğan < Far. fiğan	70/24
pikir < Ar. fikr	81/23
pitne < Ar. fitne	68/06

ç-<t- değişmesi

Kelime başındaki “t” ünsüzü “ç”ye döner.

çiş < EU. tiş, TT. diş	199/25
çüş < EU. tüş, TT. düş	184/06
çüş- < EU. tüş-, TT. düş-	184/19
çüşen- < EU. tüşün-, TT. düşün-	82/09
çüşençe < EU. tüşünçe, TT. düşünce	61/04

-v-<-b- değişmesi

Yabancı dilden giren kelimelerde görülen bu ses hadisesinde, iç seste bulunan “b” ünsüzü “v”ye dönüşür.

h̄ever < Ar. haber “haber”	35/04
seveb < Ar. sebep “sebep”	86/22
simvol < sembol “sembol, şekil”	209/14
elvette < Ar. elbette	45/12
yolvas < yolbars “kaplan”	69/09
munasivet < Ar. münasebet “ilgi, yakınlık, bağ”	83/18
mertive < Ar. mertebe “derece”	155/13
lev < Far. leb “dudak”	141/20

-y-<-d- değişmesi

kağgu < DLT kadgu, TT. kaygı	80/15
kéyin < EU. kidin “sonra”	297/14
kiyim < EU. kedim, TT. giyim	73/09
ayağ < EU. adağ, TT. ayak	105/14

g-<k-/-ğ-<-k- değişmesi

uyku < EU. udı-	132/11
koğ- < EU. kod-/koğ-	218/08
koğruğ < EU. kudruk	302/16

h̄-<k-/-h̄-<-k- değişmesi

Bu ses hadisesi hem kelime başında hem kelime ortasında görülmektedir.

hotun < EU. katun	264/25
téhi < EU. tağı	172/18
oğşa- < EU. okşa-	394/05
doğturhani < Fr. doktor	188/11

d-<t/-d-<t- değişmesi

de- < EU. te-, ti-	51/24	
déñiz < KBİ. teñiz	108/01	
kündüz < EU. küntüz, DLT. küntüz/kündüs		190/26

-s<-z değişmesi

pütmes < EU. bütmez	235/03	
bolmas < EU. bolmaz	325/17	
tügimes < EU. tükümez	151/05	
ķilmas < EU. ķılmaz	207/13	

c-<y- değişmesi: metnimizde cür- şeklinde kullanışların yanı sıra fiil yür- şeklinde de mevcuttur.

cür- < EU. yürü-	255/11	
------------------	--------	--

-g-<-v- değişmesi

töge < EU. teve < tebi	170/19	
------------------------	--------	--

-k-<-ğ- değişmesi

aka < EU. ağa	142/23	
---------------	--------	--

-y<-v~b değişmesi

öy < EU. eb, ev	230/17	
-----------------	--------	--

-v<-p değişmesi

kövrük < DLT köprüğ	127/10	
---------------------	--------	--

ğ-<ñ- değişmesi

yalguz < DLT yalñuz, KBİ. yalñus	100/01	
----------------------------------	--------	--

s-<ç- değişmesi

siziķ < EU. çiziķ	64/07	
çüçük < EU. süçüg, KBİ. süçig	415/22	

C.2. BENZEŞME:

Yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan ünsüzlerden biri diğerine tesir ederek kendine benzetir. Önceki ünsüz sonrakine tesir etmişse ilerleyici benzeşme, sonraki ünsüz öncekine tesir etmişse gerileyici benzeşme vardır.¹

çaç < saç	161/11
caca < ceza	417/03
ķimmet < kıymet	221/11
çüçük < süçig	384/14
çömüç < çömüş	179/21

C.3. SERTLEŞME

Asli şekilde sonu –ğ ve –g ile biten birden fazla heceli kelimelerin sonundaki –ğ ve –g ünsüzleri, sert karşılıkları olan –ķ ve –k ünsüzlerine dönüşmüştür.²

ölük < ölüğ	119/19
sériķ < sarığ	337/23
tirik < tiriğ	218/02
ķattıķ < katığ	148/10
kiçik < kiçiğ	29/17

C.4. YUMUŞAMA

Türkçe kelimelerin sonundaki “-k” ve “-ķ” ünsüzleri, kelimelere ünlüyle başlayan bir ek getirildiğinde, yumuşayarak “-g-” ve “-ğ-” şeklini alır.

ayiğ-i < ayak	337/24
çiriğ-ini < çiraķ	349/02
dimiğ-ini < dimaķ	371/22

C.5. Ünsüz Türemesi

Uygur Türkçesinde ünlü ile başlayan veya biten kelimelere h, y ünsüzlerinin getirildiği görülür (Nisbet “î”si yanına “y” sesi getirilmektedir).³

harpi < Ar. arefe	253/13
harak < Ar. ‘arak	204/25
harava < Ar. ‘araba	73/12
yağaç < ığaç	25/22
yığla- < ığla-	295/22
yıraķ < iraq	339/06

¹ Öztürk, 1994: 16.

² Öztürk, 1994: 16.

³ Doğan, 2000: 200.

hekiy < Ar. hakikî	211/26
herbiy < Ar. harbî	50/25

C.6. Ünsüz Düşmesi

Ele aldığımız metinde, kelime başında, ortasında ve sonunda aşağıda sıraladığımız ünsüz düşmesi olayları görülmektedir.

-h düşmesi

Alla < A. Allah	145/15
hemra < A. hemrah	209/16
inşaalla < A. inşallah	228/07

-r- düşmesi

ögen- < öğrenmek	67/17
ķutuluş < ķurtuluş	231/01
töt < tört	268/11
topak < toprak	211/11
ķeşinġa < ķarşına	233/09
ķutul- < ķurtul-	27/16
etiyaz < ertiyaz	70/17
öget- < öġret-	110/02

-t düşmesi

vaķ < Ar. vakit	146/07
dereķ < Far. dirah̄t “aġaç”	246/08
ras < Far. rast “doġru”	397/15
işare < Ar. işaret	121/18

-l- düşmesi

boptu < boluptu	171/19
ķiptu < ķiliptu	80/13
ķaptimen < ķaliptimen	333/24
ķapsiz < ķalipsiz	33/15

-b- düşmesi

tova < Ar. tevbe “tövbe”	326/09
--------------------------	--------

-ġ/-g-; -ġ/-g düşmesi

ķeri < EU. ķariġ	232/19
ķerek < EU. ķergek	248/26

-v- düşmesi

dölet < Ar. devlet 151/14

-y- düşmesi

pimaniñ < Ar. peyman “yemin” 272/24

C.7. İKİZLEŞME

Uygur Türkçesinde bazı kelimelerde bir ünsüzün ikileştiği görülür.¹

uşşak < uşak	122/24
issit- < ısıt-	354/04
toğkuz < toğuz	150/19
aççık < açığ	222/25
sekkiz < sekiz	414/16
ikki < iki	190/20
yette < yiti	287/01
ğattık < ğatığ	400/18
ellik < elig	163/02
neççe < neçe	155/20

C.8. TEKLEŞME

Yabancı dillerden girmiş olan çok az kelimedede aynı cins iki ünsüzün tekleştiği görülür.²

ehmiyet < ehemmiyet	269/09
hakimiyit < hakimiyyet	167/02

D.HECE YUTUMU

Bazen art arda gelen ve benzer sesler taşıyan hecelerden birinin zamanla eriyip kaybolması sonunda, hece düşmesi veya hece yutulması dediğimiz olay meydana gelir.³

mavu < mana bu “bu, işte bu”	94/03
avu < mana o “o, işte o”	113/20
soğ < soğuk “soğuk”	186/24

¹ Öztürk, 1994: 20.

² Öztürk, 1994: 21.

³ Öztürk, 1994: 23.

E.HECE KAYNAŞMASI

Hece kaynaşması, sonu ünlü ile biten bir kelimenin, ünlü ile başlayan bir kelimeyle veya sonu ünsüzle biten bir kelimenin ünsüzle başlayan bir kelime ile birleşmesi esnasında meydana gelir. Bu kaynaşma neticesinde bazı ünlülerin ve ünsüzlerin düşmesi sebebiyle kelimelerdeki hece sayısı azalmaktadır.¹

ķayda < ķaysı yerde “nerede”	203/24
toķsen < toķuz+on “doksan”	45/06
ekir- < élip kir- (getirmek)	209/19
apar- < élip bar- (götürmek)	297/26
ekel- < élip kel- (getirmek)	199/22
nerse < ne+erse	16/18
ķaptu < ķelip turur	263/03

F. YER DEĞİŞTİRME

Bazı kelimelerde ünsüzlerin yer değiştirmesi hadisesidir.

yaldama < yadlama	73/14
torĖay < toyĖar	59/17

¹ Doğan, 2000: s.203.

II. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

A. İSİMLER

İsimler canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir.¹

İsimleri; kök isimler, türemiş isimler ve birleşik isimler olarak sınıflandırabiliriz.

A.1. Kök İsimler

Hiçbir yapım eki almamış olan kök halindeki isimlerdir.

Şevket	2/05
ata	145/05
at	62/06
öy	100/03
boran	133/04
hökümet	308/07
taş	18/12
dereh	32/02
oyun	60/18
toy	146/05
Özbek	121/15
ceñ	235/06

A.2. Türemiş İsimler

Türk dili kelime türetme usulleri yönünden zengin bir dildir. Sondan eklemeli bir dil olan Türkçede türetme yoluyla isimlerden isim ve fiillerden fiil yapılabilmektedir. Aşağıda isimden türemiş isimleri ve fiilden türemiş isleri metnimizden tespit ettiğimiz örneklerle vermeyi uygun görüyoruz.

A.2.1. İsimden Türemiş İsimler

İsim kök ve gövdelerinden türetme usulüyle yapılmış isimlerdir.

-lik, -liq, -luq, -lük:

İsimlerden yer, meslek, topluluk isimleri, mücerret isimler ve sıfat yapar.

kevet-lik “katlı”	1/17
best-lik “boylu poslu, yapılı	2/18
mevsüm-lük “mevsimlik”	11/22
nur-luq “nurlu”	6/19
çiray-liq “güzel, güzellik”	5/03

¹ Muharrem Ergin (1985): Türk Dil Bilgisi, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, s. 218.

-siz:

Olumsuz sıfatlar yapan bir ektir.

yékim-siz	24/13
tuyuk-siz	24/23
eğlak-siz	25/15
đem-siz	30/02
úmid-siz	29/22

-çi:

İsimlerin sonuna gelerek meslek isimleri yapar.

yetek-çi-si	50/16
yalđan-çi-liğ	40/12
sipager-çi-lik	52/03
sot-çi	52/07
oğuğu-çi	58/23
ođutđu-çi	61/15

-çan:

Bir işe yatkınlığı ve uygunluğu ifade eden bu ek sıfat yapmada kullanılır.

oy-çan	74/22
điyal-çan	100/21
sevr-çan	128/16
iş-çan	145/26
köyüm-çan-liri	107/17
kesip-çan-liği	107/18

-ça, -çe:

Eşitlik eki olarak kullanılan bu ek, geldiği kelimeye miktar anlamı yükleyerek azlık bildirir.

yéni-çe	346/06
rus-çe	362/06
đil-çe	355/09
alem-çe	348/06
hamağatler-çe	370/10

-đina, -gine, đina, -kine:

Getirildiği kelimeye küçültme anlamı katmaktadır.

kiçik-kine “küçücük”	21/11
vicik-kine	362/22
soguk-đina	248/14

boş-ķina	333/03
oruķ-ķina	24/24
tatlık-ķina	22/01

-raķ, -rek:

Mukayese ekidir.

obdan-raķ	3/16
ķiraylık-raķ	8/21
ķundaķ-raķ	15/03
az-raķ	24/12
mukemmel-rek	198/19
üstün-rek	174/23

-nķi:

Sıra sayı safatları yapan bir ektir.

bir-inķi	3/10
üķ-inķi	4/04
ikki-nķi	54/15
on altı-nķi	166/16
on yetti-nķi	166/16
töt-inķi	271/24

-daş:

Başlıca fonksiyonları eşlik, ortaklık ve mensubiyet, bağıllık ifade eden isimler yapmaktır.¹

ad-(d)deş “adaş, aynı ismi taşıyan”	6/06
sir-daş “sırdaş”	8/04
dil-daş “yakın, sırdaş”	9/08
savaķ-daş “sınıf arkadaşı”	14/16
hés-daş “arkadaş, dost”	26/18
teķdir-daş “kader arkadaşı”	36/23
ķerin-daş “kardeş”	68/14
yol-daş “yoldaş”	150/07

-ķil:

Getirildiķi kelimeye taraftarlık ve düşkünlük anlamları katan bir ektir.

ep-ķil “becerikli, mahir”	30/25
rast-ķil “dürüst, gerçekçi”	88/10
iz-ķil “sürekli, istikrarlı”	127/01
ķöp-ķil “sade, basit”	200/06

¹ Ergin, 1985: 167.

-lak, -lek:

Bu ekle daha çok yer adlarının yapıldığı görülür.

şapı-lak “sille, tokat”	4/12
yay-lak “yayla”	94/22
şal-lak “yaygaracı, gürültücü”	214/18

-amtul:

Pek işlek bir ek değildir. Türkiye Türkçesindeki -ımsı, -imsi ekleriyle aynı işlevdedir.

kara-ımtul “karamsı, esmerimsi”	16/25
boz-ımtul “boz renge çalan, grimsi”	115/03

-liğan, -ligen:

Sayı isimlerine çokluk ifadesi katan bir ektir

miñ-liğan “binlerce”	69/03
yüz-ligen “yüzlerce”	69/03

-dağ, -dek:

yavi-dağ “yabancıymışçasına”	52/18
yalañgi-dağ “yalın ayakmışçasına”	186/12
aşık-dağ “aşıkmişçasına”	329/02

-añ, -eñ:

İşlek olmayan bir ektir

salp-añ “sarkık, sarkmış”	5/14
par-añ “konuşma, sohbet, söz”	21/20
gar-añ “kalın kafalı, beyinsiz”	48/06
boş-añ “gevşek, cansız, uyuşuk”	44/22

-av/öv:

bir-av “her biri, birisi”	426/25
---------------------------	--------

-ka:

baş-ka	72/20
--------	-------

-giçe/-kiçe:

Sınırlama hâlini karşılamaktadır.

tozgak-kiçe “toz kadar, zerre kadar”	179/01
hazir-giçe “şimdiye kadar”	32/09
añir-giçe “şimdiye kadar”	47/16
yil-giçe “yıl sonuna kadar”	151/14
uzak-kiçe “uzağa kadar”	216/16

-çağ, -çek:

Küçültme ekidir.

köl-çek “gölcük, küçük göl”	128/16
uzun-çağ “uzunca”	173/07
kız-çağ “kızcağız”	379/16

-ğak:

oy-ğak-musiz “uyanık, dinç, çevik”	85/11
kır-ğak-larni “kenar, kıyı”	424/08
toz-ğak-kiçe “toz”	179/01
doñ-ğak “kambur”	255/17

Arapça ve Farsçadan Uygur Türkçesine Giren İsimden İsim Yapım**Ekleri:****-hana:**

Yer isimleri yapan Farsça bir ektir.

tamağ-hana “yemekhâne”	4/01
aş-hana “aşhâne, mutfak”	251/15
iş-hana-mğa “işhâne, iş yeri”	96/16
kutup-hana “kütüphâne, kitaplık”	290/06
gem-hana “gam hâne”	399/07

-hor:

Farsça bir ektir.

guman-hor “şüpheci”	20/20
cédel-hor “mücadeleci”	26/17
omum-hor “koro”	24/13
cili-hor “asabi, hırçın, sinirli”	25/16
қан-hor “kan içici, gaddar”	167/02
töhmet-hor “iftiracı”	262/24

-geş, -keş (f.)

Farsça bir ektir.

ziyan-keş-lik “asalak, baltalayıcı”	192-05
zey-keş “nemli, yağ, rutubetli”	122/16
harvi-keş “arabacı”	123/12
hezil-keş-lik “şakacı”	327/09
neğmi-keş-lik “besteci”	171/07
capa-keş “cefakeş, cefa çeken”	428/01

-dar, -tar:

reñ-dar “renkli”	24/19
emel-dar-liğ “memur, bürokrat”	116/13
hazi-dar-dek “yaslı, musibetli”	125/24
vapa-dari “vefali”	136/21
teğva-dar-çiliğ “takvalık, takva sahibi olma hali”	166/26

-ger, -kar:

İşlek bir isimden isim yapım ekidir. Farsçadan alınmıştır.

gunah-kar-la “günah işleyen”	374/26
cinayet-kar “cinayet işleyen”	374/26
isyan-kar “isyan eden”	394/05
hiyli-ger “hile yapan”	373/21
sipa-ger-çilik “nazik”	52/03

-dan:

kül-dan “küllük”	66/04
gep-dan “konuşkan, hatip”	174/15
bilim-dan “ehil, bilgiç”	372/16

-üstan:

Farsça bir ektir, yer isimleri yapar

gör-üstan-liğ-niñ “kabristanlık, mezarlık” 46/22

-zar:

gül-zar-liğini “gül bahçesi”	18/06
dereğ-zarliğ-ğa “ağaçlık, ormanlık”	28/18

-kin:

Eklendiği kelimeye “sahiplik” anlamı katan Farsça bir ektir.

ğem-kin “gamlı” 80/18

-na:

Kelimenin başına getirilen ve kelimeye olumsuzluk anlamı katan Farsça ektir.

na-raziliğ “razı olmama”	23/12
na-tonuş “tanıdık olmama, tanışmama”	62/19
na-heğ “haksız yere”	77/02
na-ilacliğtin “çaresizlik, dermansızlık”	97/16
na-ğuş “hoş olmayan”	117/03

bi-:

bi-zar “bıkmış, usanmış, bezmiş”	13/09
----------------------------------	-------

A.2.2. Fiilden Türemiş İsimler

Fiil kök ve gövdelerinden isim türetmeye yarayan eklerdir.

-mağ/-mek:

Fiil isimleri yapan ektir.

dé-mek	354/16
--------	--------

yé-mek	386/04
çağ-mağ	174/12
ğari-mağ	51/18
oyğat-mağ	114/06

-ma/-me:

Nesne isimleri yapan bir ektir.

séliştur-ma	2/22
yağli-ma	34/25
yalda-ma	73/14
oy-ma	6/23
tuğ-ma	65/12

-ş:

Çok işlek olan bu ek, fiil köklerine gelerek hareket isimleri yapar.

çik-i-ş	28/13
kil-i-ş	29/06
masliş-i-ş	30/04
ğara-ş	30/13
çokun-u-ş	37/04

-m:

Nesne isimleri yapan işlek bir ektir.

bil-i-m	37/09
böl-ü-m	46/14
öl-ü-m	235/24
çida-m	327/05
ğırğ-i-m	340/23

-(i)ğ/k:

Fiilden isim ve sıfatlar türeten bu ek çok işlektir.

öl-ü-k	397/26
yöle-k	303/17
pura-ğ	233/20
taya-ğ	132/08
süz-ü-k	257/26
ğizi-ğ	144/12

-z:

kö-z	353/21
sö-z	356/10

agi-z 410/01

-aḫ:

Nesne isimleri türeten bir ektir.

piç-aḫ 138/19
yat-aḫ 14/17
ḫoç-aḫ 15/23
ḫoş-aḫ 380/13
oç-aḫ-ḫa 386/09

-ḡu, -ḡü/-kü:

Fiilin gösterdiği hareketle ilgili çeşitli nesnelere karşılar.¹

söy-ḡü 14/02
sez-ḡü 103/26
tuy-ḡu 105/08

-ḫaḫ:

çikiş-ḫaḫ 8/08
tut-ḫaḫ 14/07
buduş-ḫaḫ 118/01
soḫuş-ḫaḫ 274/01
pat-ḫaḫ 162/13

-ḡin/-gin, -ḫun/-kün, -ḫin/-kin:

ḫiz-ḡin 21/01
har-ḡin 93/07
dol-ḫun 225/20
ḫiz-ḡin 42/16
çüş-kün 405/19
cuş-ḫun 236/01
kes-kin 48/25
taş-ḫin 162/19

-gen, -ḫan/-ken, -ḡan:

Fiilden sıfat türeten bir ektir. Oldukça işlektir.

köyün-gen 3/07
öt-ken 84/26
çüş-ken 188/14
ḫatnaş-ḫan 197/14
ḫansirat-ḫan 198/14

¹ Öztürk, 1994: 41.

tolğan-ğan 402/05
oltur-ğan 403/14

-ç:
işen-ç 412/22
tayan-ç 312/15

-iş:
çık-ış 1/09
uzit-ış 4/08
yéz-ış 325/01
özgir-ış 178/02
çaķiril-ış 267/03

-güçi/-kuçi, -güçi/-küçi:

Eski Türkçede de kullanılan bu ek sıfat-fiil ekidir.¹

öl-güçi 397/17
közet-küçi 267/11
egeş-küçi 299/04
ez-güçi 96/07
söyün-güçi 87/25
kozgat-kuçi 276/22

-n:
İşlek olmayan bir ektir.
yiğ-i-n 368/14

-güç/-güç, -kuç/-küç:

Fiillerden nesne isimleri türeten bir ektir.

bas-kuç-ka 271/26
yirt-kuç 235/05
başlan-güç 292/17
heriketlendür-güç 194/21
körset-küç 323/16
yelpü-güç 300/07
sar-güç 117/15

-gur/-kür:
bolmi-gur 104/13
öt-kür 2/25
buc-gur 20/10
cim-gur 36/04

¹ A. Von Gabain (1988): *Eski Türkçenin Grameri*, çev. Mehmet Akalın, TDK Yay., Ankara: s.52-53.

-gili/-gili:

Faali, işi yapanı bildirir (daha ziyade sıfat olarak kullanılır.)¹

kel-gili	11/11
bil-gili	268/12
bağli-gili	37/11
esli-gili	332/23
çal-gili	336/16
kil-gili	63/23

-glik/-guluk/-kuluk/-guluk/-klik:

Fiilden sıfat yapan bir ektir.

dé-guluk	84/25
tögüver-guluk	369/16

-çe:

İşlek olmayan bir ektir.

çüşen-çe	61/04
----------	-------

¹ Gabain, 1988: 52.

A.3. Birleşik İsimler

İki ismin birleşerek yeni bir kavramı ifade etmesidir.

A.3.1. Ashını kaybederek birleşme:

muşundağ < muşu teg “işte şu gibi, şöyle”	57/05
mavu < mana bu “işte bu, bu”	94/03
avu < ene bu “işte bu, bu”	113/20
şundağ < şunu teg “şöyle”	115/11
andağ < anı teg “öyle”	172/19

A.3.2. Ashını kaybetmeden birleşme:

külreñ < kül reñ “kül rengi, gri”	397/08
héçnerse < héç nerse “hiçbirşey”	398/15
aşkõñüllük “temiz kalpli”	225/11
Aķniyaz “özel isim”	4/07
Badamgöl “özel isim”	33/10
valaktekkür “çok konuşan”	212/11
yantayağ “destek”	246/06

A.4. İkizlemeler

Aynı manada yahut yakın manadaki iki kelimenin bir tek kelime gibi bir mefhum ifade etmesine Hendiadyoin denir.¹ İkizlemeleri bu şekilde tanımlayan Çağatay; “Hendiadyoinlar ekseriya iki sinonimden ibarettir. Yani her iki kelime de aynı manaya gelen ayrı ayrı kelimeler olup, bunlar ayrı ayrı da aynı manada kullanılabilirler. Bunların yanında birbirini tamamlayan, bazen de birbirinin mukabili ve hatta zıddı olan kelimelerden mürekkebe Hend-n’lar vardır ki bu gibi teşkillerin kısımlarına antonymeleriz” demektedir.

A.4.1. Aynı anlamda olan kelimelerin meydana getirdiği ikizlemeler:

üzük-üzük	30/24
ğuç-ğuç	31/01
téz-téz	34/03
ķizik-ķizik	29/05
ğuzmek-ğuzmek	265/20
ķatar-ķatar	423/19
asta-asta	407/03
çiñ-çiñ	267/19
tit-tit	270/13
vat-vat	411/06

¹ Saadet Şakir Çağatay, (1978): *Uygurcada Hendiadyoinlar*, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Yıllık Çalışmalar Dergisi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: s.101.

pat-pat	411/08
ķevet-ķevet	423/19
kiķik-kiķik	4/13
pal-pal	6/19
lap-lap	7/04
tal-tal	7/09
hoş-hoş	8/22
yėni-yėni	11/23

A.4.2. Zıt anlamda olan kelimelerin meydana getirdiği ikizlemeler:

yađı-yamanlıķniń	266/18
az-tola	270/18
yukiri-töven	271/16
kėçe-kündüz	407/19
astin-üstün	407/21
çoń-kiķikniń	410/01
aldi-arķıĝa	414/20
tüge-tigimey	6/14
biliner-bilinmes	11/06
uluĝ-kiķik	16/01
baştin-ağır	18/18
bara-barmayla	28/18
baştin-ayaĝ	410/09

A.4.3. Yakın anlamda olan kelimelerin meydana getirdiği ikizlemeler:

şan-şöhriti	265/19
ķember-ķas	265/19
can-cehli	266/25
put-ķolliri	267/04
imza-işare	268/12
nizam-ölķemlirini	269/09
yėrim-yarta	270/13
oyun-ķaķķaķniń	272/03
parķe-purat	273/08
ķörime-ķöķek	273/11
keń-ķuřade	274/10
ar-nomusķa	417/17
mėhir-muhebbetniń	407/01
arzu-hevesler	408/03
iz-dėrikini	412/23
eş-hoşini	414/06
ala-bulmaķ	415/20
ot-ķöp	415/21
gül-giyahlarniń	415/21
hiyle-mikrini	417/14

A.4.4. Asıl kelimenin ön sesinin değiştirilerek tekrarlanması ile meydana gelen ikizlemeler:

ğaj-ğuj	265/22
çala-bula	267/23
éski-véski	273/05
hire-şire	415/01
alağ-calağ	415/08
ğidiñ-pidiñ	415/16
anda-sanda	415/23
hötöt-pötöt	417/03
irmaş-çirmaş	420/21
alman-talman	424/24
sel-pel	428/04
opur-topur	24/01
darañ-duruñ	24/11
ereñ-sereñ	31/11
millet-pillet	374/22

A.4.5. Sayı adlarının ikizlemesi:

ikki-üç	51/04
bir-ikki	62/08
beş-on	61/24
beş-alte	139/12
yete-sekkiz	109/19

A.4.6. Kelime başına gelen aynı heceden bir parça ile meydana gelen ikizlemeler:

bes-beste	8/14
köp-kök	260/08

A.5. İSİM ÇEKİM EKLERİ

A.5.1. İyelik Ekleri

Uygur Türkçesindeki iyelik ekleri şunlardır:

	Teklik		Çokluk	
1. şahıs	méniñ	(-i,-u,-ü)m	bizniñ	(-i,-u,-ü)-miz
2. şahıs	séniñ	(-i,-u,-ü)-ñ, ñiz	silerniñ	(-i,-u,-ü)-ñlar
	sizniñ (nzş.)		(siliniñ)	-liri
3. şahıs	uniñ	-i, -si	ularniñ	-i, -si, -liri

Teklik 1. Şahıs:

ağz-im-ğa	294/15
ana-m-niñ	318/20
amal-im	123/02
çéç-im	85/16
dada-m	90/01
deptir-im-niñ	369/21
köz-üm-ge	329/15
küç-üm	359/01

Teklik 2. Şahıs:

ağz-iñ	418/22
ald-iñiz-da	97/20
amriq-iñ	201/10
çéç-iñiz	20/16
köz-üñ-ge	260/20
mağali-ñiz	300/19
pikr-iñiz	224/03

Teklik 3. Şahıs:

ağz-i-ni	235/20
aili-si	73/05
bali-si	94/13
héqayi-si	116/24
iç-i	265/03
köz-i-ge	92/25
lezzit-i-ge	81/04
maşini-si-ni	169/06

Çokluk 1. Şahıs:

ald-imiz-da	220/04
hemmi-miz-ge	216/13
körüş-imiz-ni	209/25
küç-imiz	291/04
medeniyit-imiz	427/26
öz-imiz	27/20
pikr-imiz	241/20
koğdiş-imiz	215/17

Çokluk 2. Şahıs:

hemmi-ñlar-ğa	220/03
munasivit-iñlar	243/08
öz-üñlar	218/07
köpçilik-iñlar	249/07
köz-üñlar	70/09
pikr-iñlar	298/03
és-iñlar-ğa	218/08
nam-iñlar	249/09
hedd-iñlar	416/22

Çokluk 3. Şahıs:

alamet-liri	338/11
bali-liri-ni	235/13
barmağ-liri-ğa	33/24
dastan-liri-ni	408/07
hemrah-liri-ğa	163/05
köz-liri-de	56/17
lev-liri-diki	87/22
ğorsaq-liri	184/06

A.5.2. Hâl Ekleri

İsimplere gelen ve onları cümle içinde çeşitli işlevlere sokan eklerdir.

A.5.2.1. Yalın Hâl

İsmin ek almamış, iyelik, çokluk ve teklik şeklidir.

şöhret	333/16
ğurt	43/22
paraset	363/01
nur	13/17
növet	22/03
meş	386/09
kömür	96/08
halet	112/18
epsun	401/09
ceset	289/07

A.5.2.2. İlgi Hâli

İsmin başka bir isimle ilgisi olduğunu ifade eden hâlidir. Uygur Türkçesi'nde ilgi hâli eki “-niñ” şeklindedir.

çigdilik-niñ	258/26
imtihan-niñ	105/19
daşö-niñ	74/14
eser-niñ	214/19
güzellik-niñ	7/19
küç-niñ	91/25
hava-niñ	1/05
insan-niñ	302/09
kéçi-niñ	19/26
padişah-niñ	47/26

A.5.2.3. Yükleme Hâli

Belirtme hâli olarak da adlandırdığımız bu hâl, Uygur Türkçesi'nde “-ni” ekiyle ifade edilir.

pakit-ni	53/26
ķorsaq-ni	81/14
sinip-ni	171/16
şu-ni	37/24
tebiet-ni	228/22
üstihān-ni	235/17
vaķit-ni	6/01
hēt-ni	316/01
yataķ-ni	139/15
yer-ni	399/01
ķolķiraĝ-ni	419/10

A.5.2.4. Yönelme Hâli

Getirildiĝi kelimeye göre “-ķa, -ke, -ĝa, -ge” ekleriyle yapılan bu hâl, isimlerde fiilin kendisine doĝru yönelmiş olduĝunu ifade eder.

yardem-ge	333/16
yataķ-ķa	139/22
zemin-ĝa	126/02
şöhret-ke	106/02
sehni-ge	427/19
ķoĝdař-ķa	27/01
prinsip-ķa	130/12
orun-ĝa	259/24
nesihet-ke	291/21
muhebbet-ke	406/24
mezhep-ke	166/20

A.5.2.5. Bulunma Hâli

Uygur Türkçesinde -ta, -te, -da, -de ekleriyle ifade edilir ve fiilin yapıldığı yeri gösterir.

yer-de	172/02
zemin-da	141/25
şeir-da	261/06
sen-de	133/14
pikir-de	76/14
ormanlık-ta	400/19
nezer-de	56/17
mektep-te	292/17
karidor-da	139/05

heriket-te	69/09
ependi-de	246/13
cigdilik-te	418/07

A.5.2.6. Çıkma Hâli

Ayrılma hâli de dediğimiz bu hâl -din, -tin ekleriyle ifade edilir.

seveb-tin	249/05
ķiz-din	142/10
pervaz-din	59/16
öginiş-tin	55/24
oyun-din	164/17
elem-din	175/01
ehval-din	230/13
cimliķ-tin	44/11
ciddiylik-tin	266/01
açlıķ-tin	29/14
mehelli-din	95/02

A.5.2.7. Vasıta Hâli

Uygur Türkçesinde vasıta hâli “bilen” edatıyla yapılır.

Şevket bu sözige yékindin buyanķi emeliy *tesirati bilen* aççık savaķlırını yoğuruvetkenidi. 169/21

Şundaķ ķilip, Teñriniñ iradisige, hökmige ķarşı *işlar bilen* şuğullinip, Teñrige ķarşı çikimiz! 264/06

Vicdan bilen iş ķil! 344/19

Şevket bilen bizniñ otturimizdiki küreş hayat-mamatlıķ ciddiy sinipiy küreş! 57/10

Bu iş *Selim Ependi bilen* Havaz Behtiniñ munasivitide ispatlinip ķaldi. 154/17

A.5.2.8. Eşitlik ve Benzerlik Hâli

Uygur Türkçesinde eşitlik ve benzerlik hâlini kuran ekler, -çe, -çilik, -tek, -dek ekleridir.

mu-n-çe	180/13
şu-n-çe	187/11
boy-i-çe	270/09
u-niñ-çe	211/12
mén-iñ-çe	223/10
alem-çe	348/06
bu-n-çilik	368/08
u-n-çilik	373/21
an-çilik	180/05

şu-n-çilik	186/20
aşu-n-çilik	300/08
şarab-tek	193/24
börek-tek	231/09
zulmet-tek	17/05
kiyik-tek	72/15
resim-dek	138/22
bigiz-dek	174/22
tağ-dek	249/21
höri-liri-dek	329/15

A.5.2.9. Sınırlama Hâli

Sınırlama hâli, -ğiče, -giçe, -kıçe, -kiçe ekleriyle yapılır ve Türkiye Türkçesindeki -a/-e kadar anlamlarını ifade eder.

yil-ğiče	151/14
añ-ğiče	251/05
on-ğiče	340/15
uzun-ğiče	408/21
yer-giçe	420/15
hepti-giçe	69/13
kün-giçe	126/11
uzak-kıçe	130/26
vaķit-kıçe	367/03

A.5.2.10. Yön Gösterme Hâli

Metnimizde örneğine rastladığımız yön gösterme ekleri -ķiri, -giri, -kiri'dir.

il-giri	243/17
iç-kiri	99/05
yukiri	22/07

A.5.3. Çokluk Eki

Çokluk eki -lar, -ler ekleriyle yapılır.

alamet-ler-din	65/13
bali-lar	101/19
aliycanab-lar	193/34
cehet-ler	135/13
elem-ler-ni	51/20
çöçek-ler-diki	184/02
film-ler-de	214/26
ders-ler	130/16
insan-lar	302/06
menziri-ler-ni	201/19
kişi-ler	71/07
nadan-lar	391/23
oķşaş-lar-ni	193/05

Çokluk ekine ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde ek “-lir” şeklini alır.

kegez-lir-ini	173/06
köz-lir-ini	216/02
kitab-lir-iñni	307/11
gep-lir-ige	380/19
yer-lir-imiz	417/05

A.5.4. Aitlik Eki

Daha çok ismin bulunma hâli eki üzerine getirilen “-ki” ekiyle yapılır. Bulunma hâli üzerine bu ek geldiğinde -di, -ti şeklini alır. Aidiyet bildiren bir ektir.

film-di-ki	169/09
fakultét-imiz-di-ki	241/19
hani-si-di-ki	365/15
hayat-im-di-ki	328/04
idiyi-di-ki	211/16
mağali-di-ki	299/06
mesili-si-di-ki	73/06
netici-si-di-ki	266/18
nezer-i-di-ki	418/07
otturi-di-ki	187/20

A.5.5. Soru Eki

Bu sahada soru eki “-mu”dur ve daima kelimeye bitişik yazılır. Ayrıca “-ki” edatıyla birleşerek “-mikin” şeklinde kullanımı da mevcuttur.

balimiz-mu?	349/09
cénidi-mu?	294/02
ders-mu?	62/08
elem-mu?	81/26
haraç-mu?	308/12
igisi-mu?	105/15
maşinilarniñ-mu	186/18
kökçisi-mikin	122/15
toyar-mikin	111/24
qalar-mikin	12/07
yağşı-mikin	119/09
şundağ-mu?	211/23
ötmidi-mu?	220/04
emes-mu?	223/08

A.5.6. Bildirme Ekleri

Şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman ve anlatılan geçmiş zaman kiplerinin isimlerle çekimi şu şekildedir:

bar-dur	115/16
az-dur	119/15
sendi-dur	203/18
iş-idur	367/06
men razî	18/21
men mesul	224/15
men teyyar	414/17
sen güzel	134/18
sen halal	134/18
sen adil	134/18
adem iken	281/15
asan iken	405/17
tuygu iken	19/20
bulañçi ikensen	25/15
yigit iken	237/15
hasiyetlik iken	319/15
nahşîçilardin idi	321/19
yok idi	326/17
bar idi	327/06
huşal idi	331/18
aç idi	381/07
tebiiti emes	388/07
eyiblik emes	136/24
kerek imiş	147/22
oğşaş emes idi	170/10
muhebbet emes idi	225/16

B. SIFATLAR

Varlıkları niteleyen ya da belirten sözcüklerdir. Sıfatları, niteleme ve belirtme sıfatları olarak ikiye ayırabiliriz.

B.1. Vasıflandırma Sıfatları

Vasıflandırma sıfatları nesnelere vasıflarını bildiren sıfatlardır.¹ Metnimizde tespit ettiğimiz bazı vasıflandırma sıfatlarını şöyle sıralayabiliriz:

<i>aķ</i> saķallarnila	264/16
<i>issik</i> nandin	305/05
<i>ķoñķur</i> bilimniñ	362/23
<i>aķķik</i> elem	13/26
<i>yaķķi</i> ķuķ	21/22
<i>ķuķ</i> puraķ	103/24
<i>toĝra</i> muamile	113/09
<i>inķilabiy</i> enene	181/17
<i>saĝlam</i> bedeni	173/21
<i>aliycanab</i> muhebbet	141/11
<i>sēniz</i> ĝoķ	31/16
<i>yirak</i> buluñliriĝiķa	277/01
<i>zamanivi</i> ilim	363/13
<i>iķki</i> tuyĝu	424/01
<i>ķiraylik</i> kiyim	73/09
<i>diniy</i> ķēiriyet	167/01
<i>eski</i> ķaķķanni	5/18
<i>eski</i> adem	87/07
<i>yoķurun</i> derdlirinimu	12/01
<i>muhim</i> ķever	36/06
<i>altun</i> reñge	134/03
<i>ottura</i> mektep	292/18
<i>bikar</i> teleplermu	227/06
<i>tatlik</i> uyķu	132/10
<i>tüz</i> ķoñul	107/15

B.1.1. Sıfatlarda Derecelendirme:

Uygur Türkçesinde varlıkların nitelikleri derecelendirilirken -raķ, -rek, -mtul gibi ekler ya da eñ, bek, taza, téhi, nahayiti vb. zarflar kullanılır.

...ķara suvaķlirimu tōkölüp turĝan hulini ķorsetti, -layni mana muķu yerge *azrak* orek kolap Étisiz, ene avu yēñi topa, saman, mana ketmen, su avu yerde... 228/26

¹ Ergin, 1985: 246.

...şundaqla, “eceb yahşi boptu, bir mensep orni **tézrak** bikar bolidiğan boldi!”
352/19

Qızlarmu öziniñ aldidiki németlerni ularniñ aldığa sürüp, ularni **köprek**
yéyişke ündidi...dep,... 10/18

Keç kirgenséri asman barganséri **sapraq, évizrek, körüşrek** boluşka başlıdi.
91/01

Uniñağa yene şu Metkérem Metqasim bilen Ğayit Mayit **köprek** hemrah idi.
164/08

..., hemmisi yopurulup aşu **kiçikkine** töşükke intiletti. 24/09
Emdi kélip, muşundaq behtlik devrde, **kiçikkine** vaqitlik kéyinçilik şaraitida
sapsaq bir yaş sarañ bolup qalamdu?! 180/19

U şundaq dédi-de, yataqka kétévétip arqisiğa qayrildi ve ademniñ amraqlıqı
kelgüdek **tatliqqına** külüp qoydi. 21/26

U asmanğa qaridi, asmanmu hamuş körünetti, népiz, **bozamtul** bulutlar arisiğa
mökken ayniñ nimreñ gerdiş ançe-munçe körünüp qalatti... 115/02

Yol azade ve haliy idi, uniñda muşu ikki otluq yürekin başqa, yene asmandin
tökülvatqan ay nuri bilen dereqlerniñ **qaramtul** sayisila bar idi. 15/23

Çüşlük tamaq vaqtida postek normisiniñ **bek** yuqiri bolup ketkenliki toğrisida
oquğuçılar içide narazi pikirler otturiğa çıqtı. 22/06

Recep Şadiniñ keypi huş, özi **bek** tekellupçan idi. 278/04

Siz hergizmu ularniñ birinçisi emes, şundaqla **eñ** aqırqisimu emes. 128/07

Şu tapta, ular özlirini goya dunyadiki **eñ** gemsiz, döletmen, huşal ademler
hésablaytti. 276/01

Men Selim Ependini her bir körgende, özümniñ bu danyada **téhi** hayat
yürüvatqanlığimdin qattıq nomus qildim, ökündüm! 404/22

Bu avaz yigitlerniñ qulığığa **nahayiti** siñişlik idi, yiraqtinla tonuvalatti. 6/16

Dégendek, kinoni körgendin kéyin, yoldaşlar özlükidin **nahayiti** kızgın bes-
munazirlerini qilişti. 213/03

Ötken dersni **taza** hezim qılalmidim. 63/13

B.1.2. Sıfatlarda Pekiştirme:

Sıfatlarda pekiştirme sıfatın ilk hecesinin sonuna -p eki getirilerek yapılır.

kök > köp-kök samavi asmanda 20/08

aķ > ap-aķ y¼zidin	154/03
ķara > ķap-ķara k¼m¼ķaķlar bilen	234/21
ķizil > ķip-ķizil hem b¼d¼r-m¼d¼r idi	122/08
sidam > sip-sidam kusa ķilip	264/26
tinķ > tip-tinķ k¼lge	18/12
toĝra > top-toĝra on yette k¼n	42/01
toĝrila > tap-toĝrila ¼ytti	52/14
yoruķ > yop-yoruķ ay bilen	185/05

B.2. BELİRTME SIFATLARI

Belirtme sıfatları nesnelere belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar nesnenin b¼nyesinde olan bir vasfı g¼stermez, nesneyi Şu veya bu Şekilde belirtirler. Nesneyi birkaç bakımdan belirtmek m¼mk¼nd¼r. Nesnenin ya yerine işaret edilir, ya sayısı g¼sterilir, ya nesne soru Şeklinde belirtilir veya belirsiz Şekilde ifade edilir. İŞte belirtme sıfatları bu belirtme Şekillerine g¼re d¼rt ŐeŐide ayrılırlar:¹

B.2.1. İŞaret Sıfatları

İŞaret sıfatları nesnelere yerlerini işaret etmek suretiyle belirten kelimelerdir.²

bu:bu

<i>bu</i> yigitniŐ	108/08
<i>bu</i> dunyada	128/06
<i>bu</i> yerde	2/11
<i>bu</i> cemiyette	58/02
<i>bu</i> s¼zige	169/21

Şu:Şu

<i>Şu</i> yerdin	171/07
<i>Şu</i> k¼nlerde	6/26
<i>Şu</i> ¼aĝdila	58/08
<i>Şu</i> munasivet bilen	176/15
<i>Şu</i> neticisi bilen	266/21

u:o

<i>u</i> ķiz	282/22
--------------	--------

¹ Ergin, 1985: 247.

² Ergin, 1985: 247.

<i>u</i> ézim	289/02
<i>u</i> yerge	8/22
<i>u</i> kişi	86/25
<i>u</i> çağda	429/13

avu: işte o, o

Töt kişilik emes, alte kişilik, -dédi ularniñ yéniğa aħırkı gepke ülgürüp yétip kelgen Aħniyaz, -*avu* ikki ħanimni qoşsaq alte kişilik bolidu-de! 15/11

...uniñ hireleşken közige *avu* puçuq dérizidin körünüp turğan... 113/20

...,*avu* qatta kişidin sorap baqsila! 146/14

...*avu* yerlerni uldaş, -u qoli bilen hoyla tamliriniñ zeylep ketkenliktin hakliri ürgüp,... 228/25

Sen *avu* ataqlık kopzitorni hazirla... 282/01

aşu: işte şu, şu

Men buni *aşu* qızlarğa ayrip qoydum! 317/11

Hemme péşkellik *aşu* aydiñ kéçide,... 332/16

..., hemmisi yopurulup *aşu* kiçikkine töşükke intiletti. 24/09

Aşu Aħniyazğa... 58/11

...bügün méni *aşu* kinolarniñ birersige apirip kelmemsiz? 169/25

munu: işte bu, bu

...Yaqup Qerimniñ *munu* sözi... 153/03

Balzaqniñ *munu* hékmetlik sözini... 75/24

..ata-bovisidin miras qalğan *munu* miraslarni ünsiz tekrarlıdi. 115/14

...ésimge Seidi Şeraziniñ *munu* ikki misra şéiri keldi: 147/12

Şu munasivet bilen Ömer Hayyamniñ *munu* rubaisin hatire deptirimniñ baş bétige yézip qoydum: 369/20

mavu: işte bu, bu

Mana *mavu* metérialini körüñlar!-dep... 299/10

...buniñ *mavu* nazuk barmaqliriğa... 33/24

Emdi *mavu* çöçektin kelgennimu yep baqarsiz... 42/25

Mavu yerde yene bir şéirmu bar ikengu! 141/14

...*mavu* mehelligin ötüp... 255/02

muşu: işte şu, şu

Boldi, ħetni *muşu* yerde toħtitay... 330/05

Muşu mevsümniñ otturilirida méniñ partiyige kiriş mesilemni hel qilidiken! 333/11

...*muşu* vaqıt... 390/17

...*muşu* munbet topraqta... 424/12

...*muşu* yerge kelgenidi. 5/13

B.2.2. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları nesnelere sayılarını bildirmek suretiyle belirten kelimelerdir.¹

B.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

<i>bir</i> yigit	1/09
<i>ikki</i> kız	6/26
<i>üç</i> hemrahi	123/07
<i>töt</i> misrani	139/03
<i>beş</i> oğul	163/12
<i>alte</i> oğuşuçi	246/21
<i>yette</i> adem	23/09
<i>sekkiz</i> balini	176/05
<i>yigirme ekki</i> yaşlar	1/11
<i>yüz</i> kadem	1/16
<i>ellik</i> oğuşuçidin	27/09
<i>ottuz beş</i> yaştin	74/06
<i>ikki miñ</i> yıl	263/14
<i>miñ bir</i> kéçe	404/12
<i>beş miñ</i> Yehudini	29/13
<i>on yette</i> kün	42/01

B.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

<i>birinçi</i> saetlik ders	44/24
<i>birinçi</i> kevitidin	49/19
<i>ikkinçi</i> mevsümde	54/15
<i>üçinçi</i> guruppıga	131/12
<i>altınçi</i> esir	166/16
<i>on yettinçi</i> esir	166/16

B.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

<i>birer</i> tal kempüt	180/04
<i>birer</i> këtimmu	198/22
<i>birer</i> kino	219/24

B.2.2.4. Topluluk Sayı Sıfatları

Lékin, Şevketniñ işığa kelgende, u zadıla çidap turalmidi, goya *yüzligen*, *miñliğan* zeherlik kırt-koñguz uniñ bedinige yépişip, lömsüp, neşter sançivatқandek, uni çidıgusiza biaramlıqқа çüşürüp koydi. 69/03

¹ Ergin, 1985: 249.

B.2.3. Soru Sıfatları

Soru sıfatları nesnelere soru hâlinde belirten sıfatlardır.¹

ķaysi: hangi

Yekinde ķaysi bir kitabta Őundaķ bir nesrini oķuķandek ķilimen. 30/01

U ķaysi bir kitabtin oķuķan... 85/02

...ķaysi vaķitta ilham gelse... 138/12

ķançe: kaç, ne kadar

...ķançe kōp bolsa Şunçe yaķŐi! 246/02

Sizge beķŐ etkinim ķançe kōp bolsa... 258/23

Balzakniń edebiy icadiyiti ķançe basķuķķa bōlinidu? 271/26

ķandaķ: nasıl

...bilemsiz, ķandaķ iş? 333/10

...Seley KaŐanĝa ķandaķ ķuŐendūŐ, ķandaķ yūz kēliŐ kerek? 58/12

nēme: ne, hangi

Őevket, nēme boldińiz? 16/08

ķançilik: kaç, ne kadar

Dereķke yapraķ ķançilik zōrūr bolsa,... 404/19

Gorki ķançilik oķuķan? 314/18

...yene ikki yil dēgen ķançilik idi,... 38/08

nediki: neredeki

Nediki yaman adet boldi rehname... 428/12

...nediki ĥuda urĝan namlar, yillar eserler... 266/05

B.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Belirsizlik sıfatları nesnelere belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. Bu sıfatlar nesnelere dış vasıflarını, bilhassa sayılarını, miktarlarını belirsiz olarak bildirir, belirsiz bir Şekilde ifade ederler.²

bezi: bazı, bir kısım

...bezi kūnliri... 179/14

...bezi ustazlar bilen fikir almaşturdum... 214/03

Bezi nadan oķuķuķılarniń nezeride... 244/09

...bezi yerlerge kelgende... 312/03

Bezi vaķitta... 42/02

bir: bir

¹ Ergin, 1985: 252.

² Ergin, 1985: 254.

...çoñluqtiki **bir** taşni bérimen. 45/09
 ...**bir** küni... 67/20
 ...yaman **bir** yerge bérişka... 96/18
 ...**bir** kegezni élip davam qildi... 135/02
Bir küni **bir** ademdin: 189/10

her: her

...**her** vaqit hoşyar ve segek turuşimiz... 215/15
Her hil quşlar pirildap... 232/21
 ...**her** küni... 233/15
Her bir oquğuçiniñ çekni élip bolğandin kéyin... 268/20

hemme, bütün, her

Alla igem **hemme** ademni öz rizki bilen yaratқан! 164/03
 ...evliya perestlik **hemme** yerni qaplap ketken... 166/26
 Heset dégenü **hemme** ademde azdur-köptur bolidiken. 263/10
 ...**hemme** yerde sinipiy küreş mevcut. 291/06
 ...asmanniñ **hemme** yéride durdane yultuzlarmu çaқnaşka başlıdi... 304/07

her қандақ: her, her түlü

...**her қандақ** iş... 310/15
 Kolléktipiniñ **her қандақ** işiğa işlitisen... 190/23
 ...**her қандақ** adem aldi bilen özini biliş kérekte! 263/12
Her қандақ bir oқutқуçı... 269/26
 ...**her қандақ** şepқetsiz siyasiy küreş... 298/25

her қанçe: her ne kadar

yigit dégen **her қанçe** bolsa... 12/02
 ...cudalik **her қанçe** égir bolsimu,... 78/21
 ...uniña **her қанçe** heset қilsimu... 155/16

héc: hiç

...**héc** işka arilaşmay... 306/01
 ...**héc** iştin heversiz kitab oқup... 400/25
 ...lékin kallisiğa **héc** nerse çüşmidi... 246/13

başka: başka

...süküt қiliştin **başka** çare yok... 77/01
 ...soқuşmaқtin **başka** iş yok! 201/06
 ...pikrini **başka** yaқka қаçurған... 233/19

pütün: bütün

...**pütün** méhri bilen uniñ közige tikilip қaridi. 17/19
 ...**pütün** iştiyaқи bilen ders añlaşka teyyarlinip turғanda... 46/11
 ...**pütün** gezep ve aççıқini avaziğa merkezleştürüp: 64/16

Uniň **pütün** bedini bezgektek titrep calaklaytti. 188/22
Pütün binadikiler uňlap... 305/21

köp: çok

Havaz Behti **köp** waqıtlarda... 370/08

Köp qızlar sirtki qıyapetniň yoşurun bişaretlirige işinip... 378/20

...şunçe **köp** ademlerni köz aldığa keltürüp... 393/10

...qız bala **köp** tamaq yése, tiniq yoğınip kétidu... 8/09

Köp yegen adem burun ölidu... 112/02

C. ZAMİRLER

Zamirler, nesnelere dildeki gerçek karşılıkları olmayan, gerektiği zaman onları temsil ve işaret suretiyle ifade edebilen kelimelerdir.¹ Zamirleri şu şekilde tasnif edebiliriz:

1. Şahıs Zamirleri
2. İşaret Zamirleri
3. Dönüşlülük Zamirleri
4. Soru Zamirleri
5. Belirsizlik Zamirleri

C.1. ŞAHIS ZAMİRLERİ:

Uygur Türkçesi'nde şahıs zamirleri şunlardır: “men, sen, nzş. siz, u, biz, siler, ular”.

Şahıs Zamirlerinin Çekimi:

a. Şahıs zamirlerinin ilgi hâli:

Şahıs zamirlerine ilgi hâli eki getirildiğinde, 1. ve 2. teklik şahıslara ek “-iñ” şeklinde getirildiğinden ve ek sesli bir harfle başladığından, zamirlerdeki “-e-” sesi “-é-”ye dönüşür. Diğer zamirlere ek “-niñ” şeklinde getirilir.

I. teklik şahıs	: mén-iñ	19/20
II. teklik şahıs	: sén-iñ	83/23
nzş.	: siz-niñ	130/22
III. teklik şahıs	: u-niñ	98/17
I. çokluk şahıs	: biz-niñ	112/11
II. çokluk şahıs	: siler-niñ	177/10
III. çokluk şahıs	: ular-niñ	275/01

b. Şahıs zamirlerinin yükleme hâli:

Yükleme hâlinde de ilgi hâlinde görüldüğü gibi 1. ve 2. teklik şahıslarda “-e-” sesi “-é-”ye dönüşürken aynı zamanda “-n” ünsüzü de düşmektedir.

I. teklik şahıs	: méni	19/23
II. teklik şahıs	: séni	121/05
nzş.	: siz-ni	144/01
III. teklik şahıs	: u-ni	98/16
I. çokluk şahıs	: biz-ni	209/26
II. çokluk şahıs	: siler-ni	249/02
III. çokluk şahıs	: ular-ni	276/23

¹ Öztürk, 1994: 63.

c. Şahıs zamirlerinin yönelme hâli:

Yönelme hâli eki 3. teklik şahısa “-niñ-ğa” şeklinde getirilmektedir.

I. teklik şahıs	: maña	135/05
II. teklik şahıs	: saña	260/14
nzş.	: siz-ge	297/23
III. teklik şahıs	: uniñğa	(m.b)
I. çokluk şahıs	: biz-ge	212/01
II. çokluk şahıs	: siler-ge	291/07
III. çokluk şahıs	: ular-ğa	305/20

d. Şahıs zamirlerinin bulunma hâli:

Bulunma hâli 1., 2. ve 3. teklik şahıslara “-niñ-de/-niñ-da” şeklinde getirilebilmektedir.

I. teklik şahıs	: men-de	260/19	mén-iñ-de (mb.)
II. teklik şahıs	: sen-de	329/11	sén-iñ-de (mb.)
nzş.	: siz-de	279/06	
III. teklik şahıs	: u-niñ-da	104/08	unda/anda (mb.)
I. çokluk şahıs	: biz-de	221/15	
II. çokluk şahıs	: siler-de	(m.b.)	
III. çokluk şahıs	: ular-da	316/03	

e. Şahıs zamirlerinin ayrılma hâli:

1., 2. ve 3. teklik şahıs zamirlerine “-niñ-din” şeklinde getirilebilmektedir.

I. teklik şahıs	: men-din	391/11	mén-iñ-din (mb.)
II. teklik şahıs	: sen-din	(m.b.)	sén-iñ-din (mb.)
nzş.	: siz-din	17/16	
III. teklik şahıs	: u-niñ-din	108/07	
I. çokluk şahıs	: biz-din	238/15	
II. çokluk şahıs	: siler-din	177/14	
III. çokluk şahıs	: ular-din	150/16	

f. Şahıs zamirlerinin eşitlik hâli:

I. teklik şahıs	: mén-iñ-çe	9/07
II. teklik şahıs	: sén-iñ-çe	(mb.)
nzş.	: siz-çe	(mb.)
III. teklik şahıs	: u-niñ-çe	211/12
I. çokluk şahıs	: biz-niñ-çe	(mb.)
II. çokluk şahıs	: siler-çe	(mb.)
III. çokluk şahıs	: ular-çe	(mb.)

g. Şahıs zamirlerinin vasıta hâli:

Zamirlerin vasıta hâli “bilen” edatıyla yapılmaktadır.

I. teklik şahıs	: men bilen	406/10	mén-iñ bilen	(mb.)
II. teklik şahıs	: sen bilen	83/24	sén-iñ bilen	(mb.)
nzş.	: siz bilen	97/04		
III. teklik şahıs	: u-niñ bilen	225/09		
I. çokluk şahıs	: biz bilen	46/19		
II. çokluk şahıs	: siler bilen	(mb.)		
III. çokluk şahıs	: ular bilen	89/12		

h. Şahıs zamirlerinin edatlarla kullanılışı

I. teklik şahıs	: men için	65/03
II. teklik şahıs	: seniñ için	(mb.)
nzş.	: siz için	(mb.)
III. teklik şahıs	: u-niñ için	(mb.)
I. çokluk şahıs	: biz için	117/01
II. çokluk şahıs	: siler için	272/14
III. çokluk şahıs	: ular için	332/20

C.2. İşaret Zamirleri

“Bunlar işaret etmek, göstermek suretiyle nesnelere karşılaman kelimelerdir. İşaret zamirleri nesnelere bir yer içinde gösterir, onlara yerlerine göre işaret ederler.”¹

Uygur Türkçesinde kullanılan işaret zamirleri şunlardır: bu, şu, u; bular, şular, ular.

İşaret Zamirlerinin Çekimi:**a. İşaret zamirlerinin ilgi hâli:**

bu-niñ	334/22
şu-niñ	198/06
u-niñ	199/08
bular-niñ	210/01
şular-niñ	413/01
ular-niñ	73/04

b. İşaret zamirlerinin yükleme hâli:

bu-ni	75/21
şu-ni	123/09
u-ni	157/11
bular-ni	238/21

¹ Ergin, 1985: 273.

şular-ni	58/16
ular-ni	89/17

c. İşaret zamirlerinin yönelme hâli:

Bu, şu, u işaret zamirlerine “-niñ-ğa” şeklinde getirilebilmektedir.

bu-niñ-ğa	73/11	buña	(mb.)
şu-niñ-ğa	184/26	şuña	206/11
u-niñ-ğa	215/21		
bular-ğa	(m.b.)		
şular-ğa	(m.b.)		
ular-ğa	221/07		

d. İşaret zamirlerinin bulunma hâli:

Bu, şu, u işaret zamirlerine “-niñ-da” şeklinde getirilebilmektedir.

bu-niñ-da	26/25	munda	(mb.)
şu-niñ-da	325/04	şunda	(mb.)
u-niñ-da	214/10	anda, unda	(mb.)
bular-da	(m.b.)		
şular-da	(m.b.)		
ular-da	316/03		

e. İşaret zamirlerinin ayrılma hali:

Bu, şu, u işaret zamirlerine “-niñ-din” şeklinde getirilebilmektedir.

bu-niñ-din	263/14		
şu-niñ-din	253/06	şu-n-din	(mb.)
u-niñ-din	208/17	a-n-din	(mb.), u-n-din (mb.)
bular-din	(m.b.)		
şular-din	(m.b.)		
ular-din	(m.b.)		

f. İşaret zamirlerinin eşitlik hâli:

Bu, şu, u işaret zamirlerine “-niñ-çe” şeklinde getirilebilmektedir.

munçe	208/12	bu-niñ-çe	(mb.)
şunçe	209/05	şu-niñ-çe	(mb.)
u-niñ-çe	211/12	unçe	365/05
bular-çe	(mb.)		
şular-çe	(mb.)		
ular-çe	(mb.)		

g. İşaret zamirlerinin vasıta hâli:

bu-niñ bilen	211/16
şu-niñ bilen	264/17

u-niñ bilen	418/16
bular bilen	(mb.)
şular bilen	274/08
ular bilen	220/10

h. Diğer İşaret zamirleri:

avu	228/25
mavu	231/15
evu	416/07
muşu	211/25
muşu-niñ	245/24
muşu-ni	136/13

C.3. DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ:

Ugur Türkçesinde dönüşlülük zamiri “öz” kelimesidir. Bu kelimeye iyelik ekleri eklenerek dönüşlülük ifade edilir.

öz-em, özüm	(kendim)	224/11	
öz-eñ(ge)	(kendin)e	263/04	öz-üñ 273/16
öz-iñiz	(kendin, kendiniz)	283/09	
öz-i	(kendisi)	344/04	
öz-imiz	(kendimiz)	27/20	
öz-üñlar	(kendiniz)	218/07	
öz-liri	(kendileri)	94/21	

Dönüşlülük zamirlerine iyelik eki aldıktan sonra isim hâl ekleri de getirebilmektedir:

öz-üm-niñ	25/11
öz-üm-ni	31/10
öz-üm-ge	169/05
öz-üm-de	380/19
öz-üm bilen	123/11
öz-üm-mu	17/24
öz-üñ-niñ	94/17
öz-üñ-ni	149/06
öz-üñ-ge	110/09
öz-iñiz-niñ	46/03
öz-iñiz-ni	53/18
öz-iñiz-din	288/05
öz-iñiz-mu	33/14
öz-i-niñ	9/04
öz-i-ni	5/21
öz-i-ge	7/02
öz-i-de	87/19
öz-i-din	70/03

öz-i-din-la	364/09
öz-i-mu	12/08
öz-i-çe	61/19
öz-imiz-niñ	27/19
öz-imiz-ni	255/11
öz-imiz-din	220/09
öz-liri-niñ	167/09
öz-liri-ni	6/17
öz-liri-ge	47/11
öz-liri-din	179/15
öz-liri-çe	249/26

C.4. SORU ZAMİRLERİ:

Bunlar nesnelere soru şeklinde temsil eden, onların soru şeklindeki karşılıkları olan, onları soru hâlinde ifade eden, onları sormak için kullanılan zamirlerdir.¹

Ƙaysi: hangi, hangisi

Siz <i>ƙaysini</i> kördünüz?	168/15
“Gilgamiş” éposi <i>ƙaysi</i> zaman edebiyatıǵa mensup?	271/13

Kim: kim

Şu arılıǵta <i>kim</i> dur birsi:	219/03
Ƙéni, dutarni <i>kim</i> çalidu?	206/19
<i>Kim</i> bilsun...	4/03
<i>Kim</i> uni hatirilep...	55/04
Emise, hazir oǵını <i>kimniñki</i> ?	203/04

Néme:ne

<i>Néme</i> , top oynimidiñma?	2/07
Bu <i>néme</i> déginiñiz?	2377/24
...kim <i>néme</i> dése şuniñǵa loǵma salatti.	11/26
<i>Néme</i> boldi?	2/12

Nedin:nereden

...şunçilik postekni <i>nedin</i> yigimiz?	23/16
...undaǵ muddia <i>nedin</i> kélidu?	53/03
Bu pikir zadi <i>nedin</i> keldi,...	231/03
Bu kéçide u nersilerni <i>nedin</i> tapimiz?	305/14

Nege: nereye

Ƙorsaq toymay, <i>nege</i> üssüşni bilmey turganda...	25/18
...şuniñ arkisidin <i>nege</i> baridiǵanlıǵı bilen çatıǵı yok...	43/17
Bularni <i>nege</i> apirisiler?	93/22

¹ Ergin, 1985: 276.

...emdi *nege* barmaqçı? 232/01

C.5. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ:

İsimleri belirsiz bir şekilde ifade eden zamirlerdir.

birsi:biri, birisi

Birsi yürükiñizni pijilditip köydürüvétiptu-de? 140/10
 ...Eysadek aşundaq karametlik *birsi* çıqip qalsa... 29/15
 ...*birsi* bolmisa *birsi* tetür burap, kukulaña ésilivalmisun!? 55/26
 Arqa tereptin kimdur *birsi* mestane tavuş bilen uni çaqirdi: 79/14
 Yene *birsi* turup... 107/16

biri: biri, birisi

Kimmette lay *biri, biri* bolsa zer! 387/18
 Hemmiñlarğa melum, insaniyet *biriniñ* izini *biri* bésip alğa kétévéridu. 220/04

hemmini: hepsini, tamamını

Toğra, Badamgül *hemmini* bilidu... 18/03
 Çünkü adem *hemmini* kilişka qadir idi. 71/23
 ...u maña *hemmini* éytқан... 76/11
 Pakit aldida *hemmini* ikrar kilişka mecbur boldu. 153/13

héçkim: hiç kimse

...Havaz Behti *héçkimniñkige* oğşamaydığan alahide bir pikirmi otturiğa koyup...180/12
 Bundaq açközlük, nepsi balalıq şu künlerde *héçkimge* eyib bilinmeytti. 10/15
 ...ötne alem bu, Metkerem Metqasim, *héçkimniñ héçkimde* qalmaydu. 86/19
 ...*héçkim* uniñ néme devatқанlığını bilmeytti. 50/12
 ...lékin *héçkim* égiz açmay cimmide olturdi... 64/24

héç nerse: hiçbir şey

...lékin kallisığa *héç nerse* çüşmidi... 246/13
 Qorsıqida çüşte içken bir apqur umaçtin başqa *héç nerse* bolmiğan bu aç qorsaqılar... 28/21
 ...bu ademge *héç nerse* almişip baqmığan. 71/13

nerse: şey, nesne

Şuña adem murekkep *nerse*,... 217/08
 Meñgü mevcut bolup turidiğan üç *nerse* bar: 221/23

héçnéme: hiçbir şey

Aqniyaz *héçnéme* déyelimidi,... 71/14
 ...köñlige *héçnéme* sigmidi,... 78/14
 Badamgül bu teklipe *héçnéme* démidi. 82/07
 ...*héçnéme* reñ bolalmaymen... 205/23

bir nerse:bir şey

Zayitniñ géliğa *bir nerse* ğıķ ķılıp tiķilgandek boldi,... 256/22

Muellim, *bir nerse* izdevatamtiñiz? 362/08

Kéyin Aķniyaz *bir nerse* ésiĝe kelgendek, diññide çöçüp: 424/19

her kim: her kim, herkes

Her kim öz ķanaiti, öz iradisi, öz éķidisi ve öz pikri bilen yaşıytti, gep bilen birbirini ķayil ķiliş heķiķeten tes idi. 30/20

birav: biri, birisi

Şundaķ ķılıp, daim birersiniñ buyruķini kütüp turidiĝan, *biravniñ* eķli bilen iş ķilidiĝan ķulĝa aylinidu. 426/25

D. ZARFLAR

Cümle dışında tek başlarına isim olan bu kelimeler, cümle içerisinde bir fiilin veya sıfatın anlamını tamamlıyor veya niteliyor ise zarf adını alırlar.¹

Bu çalışmamızda zarfları; yer zarfları, zaman zarfları, hâl zarfları, miktar zarfları, soru zarfları başlıkları altında inceledik.

D.1. Yer Zarfları:

Bunlar boşlukta bir yer ifade eden yer isimleridir.²

alğa:ileri

Hemmiñlarğa melum, insaniyet biriniñ izini biri bésip *alğa* kétivéridu. 220/03

...kétirkinip izdiniş haman un ineççe hesse *alğa* aşuruvetti. 155/20

...uniñ küçi ademni *alğa* yéteklise,... 261/12

...casaret bilen *alğa* basidu. 290/17

...uniñ arkisidin muşt étip *alğa* silcidi. 369/04

ilgiri:ileri, ileriye

Toğra biz solçılar, biz şeyilerniñ alğa qarap terekküy kilişini *ilgiri* süridiğan aktip içtimaiy küç. 243/17

yékin: yakın

Şevket téhimu *yékin* kélip qarividi,... 45/22

Bügün téhimu *yékin* tonuşlardin bolup qalduq, emdi méni urmaydığansen? 251/02

Badamgülni özige *yékin* tartip soridi: 258/11

içkiri:içeri, içeriye

Her qandaq aile çiraylıq nersilirin méhmanhanisiğa tizip, eski-tüskilirini *içkiri* qazniğığa yoşiridu,... 99/05

uzaq:uzak

Özara hürmetke, işenç ve kızgınlıqqa tolğa köñüllük söhbet héli *uzaq* davam kıldi. 327/07

qarşi:karşı

Lékin, Aqniyazniñ pikriğe *qarşi* u yer bu yerdin narazi guduraşlarmu anlandi. 218/17

töven:aşağı, alçak, düşük

U béşini *töven* sélip, égir-égir tıngan halda cimride olturatti. 97/08

¹ Necmettin Hacıeminoğlu (1996): *Karahanlı Türkçesi Grameri*, TDK. Yayınları: s. 66.

² Ergin, 1985: s.259.

néri:öte

U özini bu azablıq hıyallardin **néri** kiliş üçün şeirlar bilen hepilişip turğan
 Ğunçe kızdın soridi: 142/09
 Kétiñlar, **néri** kétiñar! 189/02

D.2. Zaman Zarfları:

Hareketin zamanını gösteren zarflara zaman zarfı denir.¹

bugün:bugün

Kızlar **bügün** rasttinla çiraylıq yasinivalğanidi. 6/20
Bügün ularğa yéñidin Seley Qāşañ koşulğanidi. 28/17
 U **bügün** bekmü kızıp, heves bilen sözlidi. 96/03
 Şevketniñ mesilisi **bügün** fakultét rehberliki içide qoyuldi. 150/01

ete:yarın

Boldi, bugün kaytıp obdan oyliniñ, **ete** sizni özüm çağirtimen! 336/05
Ete körüşkende néme dermen? 108/15

tünügün:dün

Tünügün éçilğan okutquçılar yiginidinmu bu mesile özlükidin otturiğa çüşti.
 180/11
Tünügün Aqniyazğa jurnal tehrir bölimidin héli köp kelem heçki kelgenidi,
 savaqdaşliri uni “yuyumuz” dep çin turuldi. 305/02

keçkürun: gece vakti

U **keçkürun** çan-topa başkan baş-közlirini yuyup, terdin kėtişip, şorlişip
 ketken iş kiyimlirini almaştırup, Aqniyazni izlep keldi. 359/20

kéçe:gece

Badamgül söygü telipini qobul qilğan şu küni Şevket bir **kéçe** uhlıyalmidi.
 19/16
 U, şu **kéçe** dadisiniñ kebrisi yénida uhlap tañni atkuzdi. 92/20

haman:hemen

Şu **haman** ésimge Seidi Şeraziniñ munu ikki misra şeiri keldi: 147/12
 Şu **haman** uniñ kallisidin:... 174/11
 U qorsıki açқан **haman** tamaqhanığa kélip, aşpezler bilen éytişatti. 179/17

emdi:şimdi

Şevket **emdi** meksitini oçuqla eytti. 169/24
Emdi qarısam, u fingivinga kızıkiptiken! 194/06
Emdi Aqniyaz yoğan romkidiki haraқni qoliğa aldı. 201/14

¹ Kaşgarlı, 1992: 129.

hazir:şimdi

Emise, *hazir* oğuşını kimniñki? 203/04

Emma *hazir* uniñda Selim Ependin ilet kılğudek madar yok idi. 222/13

Hazir Badamgül bilen munasivitiñlar qandaqraq?243/07

kéçe-kündüz:gece gündüz

Sual-soraq *kéçe-kündüz* tohtimidi, üç guruppa növet bilen almişip, uniñ “uh” dégüdek halini qoymidi. 131/09

Canğa taqaşqan uyqusuzlıqniñ üçünçi sotkisiga kelgende, Şevket *kéçe-kündüz* üzülmeý boluvatqan bu şepqetsiz qıstaşlarğa aqır yan berdi. 132/21

burun:önce

Burun aldidiki haraқni silkinip turup teslikte içivetti. 201/13

Burun tonumiğan bolsaq, emdi tonuşimiz, ustaz tutimiz, buniñ némisi yaman!? 323/07

aval:evvel, önce

Biz *aval* ademni qutquzayli! 159/23

Hey Seley, sen *aval* özüñniñ gémini yéğine! 204/24

kéyin:sonra

Kéyin bazarğa çıqip, kinoga kirip, künni ötküzetti. 225/02

Nurgun küç ve ecirdin *kéyin* laymu teyyar boldi. 229/22

héçqaçan:hiçbir zaman

Mana kördüñmu Girit Mirit, *héçqaçan* qorsaqni oylimaydigan padişahniñmu qehetçilik, açarçilik dégen geplerni añlap qorsıki écip kétiptu. 184/24

Özini pikir hem roh cehettin azade hés qılmiğan adem *héçqaçan* cismaniy cehettin azad bolalmaydu! 427/16

qışçe: kış boyu

May éyi kirişi bilen hava leppide issip ketti, bahar vayğa yetti ériq-östeñ boylirini, yataq, sinip, meydan ve hemme yaқni qızil gül bilen nemhuş havaniñ qışini mest qılğuçi hidi qaplidi, *qışçe* zéminniñ tepti bilen yénik nepeslinip yatqan eñ nazuk ot-çöplermu özini bésivalğan taş-dañgallar arisidin muşaqket bilen ösüp çıqip, quyaş nuriğa intildi. 1/03

baya: demin

Aқniyaz *baya* köñlige pükken pilanini éytti. 27/24

Men *baya* néme üçün silerni tansiga teklip qıldim? 249/10

Biz *baya* obdanla tonuşup qalğantukku?! 182/24

bu yıl: bu yıl

Bu kız edebiyat fakültetiğe *bu yıl* kelgen yéni oquğuçılardin idi, u Metkérem Metqasim bilen bir yurtluq bolup, uni akisi ornida köretti hem öziniñ himayiçisi dep biletti. 414/01

Bu yıl ikinci ayniñ başlıridiki soquq, cimcit bir kéçide, turaq önderep ayginiñ ketti, uniñ varqışidin Gayit Mayitmu oyğandi. 182/24

ötken yıl: geçen yıl

U *ötken yıl*niñ aħirida, birla vaqıtta ikki yigittin muhebbet hēti tapşuruvalğanıdı. Bu hētlar bir-biridin çiraylıq, bir –biridin tatlıq, bir-biridin hēssiyatlıq idi. 18/15

U bugünmu bu yerge keliştin burun şundaq kildi, çünki uniñ aldida turğan bu “reķibi” qarimaqqa kiçik bolğan bilen ħoriki çoñ idi, *ötken yıl* Havaz Beħtini bir kētim temtirip, kıyin ehvalğa çüşürüp koyğanıdı. 51/17

çüştin kéyin:öğleden sonra

Növet boyiçe postek yiğış bugün *çüştin kéyin*, 64-yıllıq 2-sinip oquğuçiliriğa keldi. 22/03

Bügun *çüştin kéyin*, dicornilik növiti yene Metkérem Metqasimğa keldi.

Bügun *çüştin kéyin* “Kamer”ğa közetçi Gayit Mayittin başqa héçkim kirmidi. 114/17

çüşküçe:öğleye kadar

Balılar tekrardin *çüşküçe* bizmu kēlip bolimiz. 101/19

tañ: tan vakti, seher vakti

Körkem *tañ* şepiki seherniñ sus tumannini kızillıqqa pürkidi, uniñ zer talaliri dērizidin asta şuñgup kirip, Aķniyazniñ yüz-közini ğidiklidi. 224/18

Tañ şepikiniñ hararetsiz, süzük halreñ nuri dērizidin bösüp kirip, yataķni yorutuvetti. 186/03

Telmürüp her *tañ*da yolğa qaraymen! 280/12

D.3. Hâl Zarfları:

Hareketin türlü hâl ve tavırlarını ifade eden zarflara hâl zarfı denir.¹

ķattıķ: katı, sert

Şevketniñ avazi *ķattıķ* ve kopalraq çikti... 15/04

Bunimu bilip koyduķ, kündeşlikiñiz hēli *ķattıķ* iken-he! 16/14

Rast, u Turğunni *ķattıķ* séginganıdı. 143/13

Lēkin men özümni *ķattıķ* tutup yürüvatimen. 205/11

¹ Kaşgarlı, 1992: 130.

éğir: ağır, güç, zor

Men oylaymen, inqilab yüki her kaçne **éğir** bolsimu, ademni bésivalalmaydu, lékin şeker yalıtılğan zembirek oқи ademni asanla yığıtip қoyıdu! 293/05

Şundaқ **éğir**mu?! 223/08

Kim bilıdu ağıniler, bésimizdin ötüvatқан muşu **éğir** күnler bizni téhimu eқıllıq, casaretlik, қeyser қilip çıқamdu-téhi! 29/25

bundaқ:böyle

Bundaқ çéçi bar adem қandaқ bolıdiken? 20/19

Méni **bundaқ** қiynap, ölsun demisiler!? 132/16

Bundaқ teşkillik, pılanlıq iş қilişniñ neme haciti? 158/21

Bundaқ çağlarda, uniñ kallisi sazlışıp, pikir yolliri éçilip kététti. 297/08

andaқ:öyle

Andaқ oñay iş yoқ! 172/19

mundaқ:böyle

Aқniyaz köñli buzılğan halda **mundaқ** dédi: 39/17

Turmuş méni némişқа **mundaқ** қiynaydu?! 80/22

Zayit işenç bilen **mundaқ** dédi: 130/21

yaқsi: iyi, güzel

Sen uni hazırmu **yaқsi** köremsen? 307/15

çiñ:sağlam, sıkı, doğru

Тағам oғli bilen kéliniñ aldıға ötüp, oñ muştını **çiñ**(26) түgүp, gezep bilen havaға қarıtıp şiltidi ve çеке tomurlirini köptүrүp varқiridi: 368/25

Pursetni **çiñ** tut ötüp ketmisun! 59/01

Ağıziñnu **çiñ** tut, Zayit! 418/21

köñüllük:gönüllü

Bүgün uniñ rastınla köñli éçildi, dili yayridi, oylap қарısa, uniñ dostliri, savaqdışliri, teñtuşliri bilen muşundaқ **köñüllük** cem bolup, dilkeşlik bilen hemsöhbet bolmiğiniға héli uzaқ vaқitlar boptu. 206/05

Özara hürmetke, işenç ve қizğınlıққа tolға **köñüllük** sohbet héli uzaқ davam қildi. 327/07

Қızıқ parañ **köñüllük** söhbet bilen haraқmu içilip bolay dédi. 310/25

hoşal-huşal:memnun, sevinçli

Démisimu ségingan, күtken, hetta “körelmey қalarmenmu?” dep az-tola ensirigen adiminiñ asmandin çüşkendek tuyuqsız peyda boluşı Badamgülni heқiketenu **hoşal** қilgan, hayacanlandurğanıdi. 41/14

-Savaқdaşlar, -dédi u öziге tikilip turğan oқuғuçılarga méhir bilen қarap, - бүgün men nahayiti **huşal** boldum, silerniñ oylaşқа sözleşke ve izdinişке şunçilik cür’et қilğanlıқıñlardin **huşal** boldum. 219/20

Bu gepniñ hélila cayğa çüşkenlikidin **hoşal** bolğan Ğunçekiz küldi, külgindimu, kaç-kaçaqlirini oynitip, bekmu huzurlinip küldi. 35/20

asta:yavaş, sakin

Mektepniñ kün çıkış teripidiki sériş binadin çıkқан bir yigit ene şu güllüklerni, ériş boyidiki derehlerni arilap, meydan terepke qarap **asta** kélivatatti. 1/09

Zayit uniñ arqidin kélivétip **asta**, lékin tuyguluş bir avazda: 82/03

Zayit emdi uniñdin **asta** soridi: 81/18

tuyuksiz:aniden, ani, ansızın

Kebre bara-bara yoginidi ve **tuyuksiz** üsti yérilip, yañraq bir sada añlangandek boldi: 88/20

Receb Şadi uniñga yer astidin aliyip koyup hiyaliga **tuyuksiz** kelgen bir naşsiniñ paozisini urdi. 280/06

Uni uzitip işikke çıkқан Havaz Behti **tuyuksiz** uniñga tapildi: 336/07

Tuyuksiz urulğan koñğuraş Badamgülni çöçütüvetti. 398/26

bikar:boş

Unu déseñlermu, buni déseñlermu hemmisi **bikar**. 107/20

Zayitniñ bundaş çoñkur gem-şayguğa pétip kėtişi **bikar** emes idi. 334/07

Séni dep özümni unuttum **bikar**. 203/25

muşundaş:şöyle, işte şöyle

Badamgülge uniñ mana **muşundaş** möldürlep qarışila yaşatti. 258/03

Muşundaş tevekkül kılmaktin başqa çare yok idi. 335/11

Muellim, **muşundaş** yürüvéremsiz? 389/14

Muşundaş aktival témalarda şeir yazmay, néme yazisiler? 32/14

téz:çabuk, hızlı

Ğunçekizniñ evrişim boyu naz bilen tevrendi, çakmak kirpiklirini **téz-téz** kékip külümsiridi. 34/02

huşallıq asta kélip, **téz** kétidu! hapilik **téz** kélip, asta kétidu. 108/20

Zayit, **téz** kir, növitiñ keptu! 267/01

Ğunçekiz yügürüp déğüdek **téz** méñip ketti,... 281/25

şundaş:şöyle

Badamgül **şundaş** boldi. 18/14

Ehval **şundaş** boğandikin şundaş démey néme çare! 30/17

Ular turmuşni ene **şundaş** ötkizidu, bizdiçu? 42/04

Aşniyazmu **şundaş** hiyalda idi 48/11

aran:zor, güç

Bütün dölettiki bovaqlarniñ **aran** kötürüp, ornidin turdi, putini sörep öydin çıktı. 336/06

undak:öyle

Undak çağda ular birersi yol başlisila şuniñ arķisidin nege baridiganlıķi bilen çatıķı yok, çapçip kétévetti. 43/16

Undak kılğanda vicdan, eķide dégen nesriler nede kalıdu?! 58/14

Nede *undak* kanun-nizam bar? 76/22

asta-asta:yavaş yavaş

Uniñ segek, ötkür kallisida muşundaķ şéiriy pikirlerdin bir kaçısı peyda boldı ve ular *asta-asta* misralarğa aylinip, uniñ köñül deptirige yézildi. 233/12

Lékin Badamgülnüñ köñli, ģiyali başķa yerde ikenlikini sézip, *asta-asta* uniñ yürükige ģol tiķişıķa urundi. 80/01

Aķniyaz, sizdiki burjua tuyġuliri bilinmestin nam-şöhretke, aķiri *asta-asta* kaynaķ siyasiy hayatin çetleşke élip kétévatıdu. 173/01

Yükiridin kelgen bu şepe deslep yoşurun, kéyin *asta-asta* aşkarılandı. 296/18

yaman: kötü

Şevket seherge yéķin *yaman* çüş körüp oyġinip ketti. 359/17

Ķara niyitiñ némandaķ *yaman* séniñ? 368/03

Yaman boptu, bek *yaman* boptu! 412/17

hergiz:hiçbir zaman, asla

Hergiz uniñģa daġ çüşürme! 58/21

Adem tirik iken, *hergiz* ümitsizlenmeslik kérek, muhimi mana şu! 82/01

Bizniñ bilmekçi bolġinimiz, *hergiz* ġilap emes, belki ġilap içidiki hecerniñ ķimmiti emesmu?! 221/14

Bu dünyada başķilarġa bihude azar bergen ademniñ özimu *hergiz* ģuşal ötmeydu! 345/03

D.4. Mikdar Zarfları:

Bunlar miktar ve derece bildiren, azlık-çokluk ifade eden zarflardır.¹

az: az

Buni *az* dégendek, uniñ boynidiki ģoş tiziķ mervayit, ģulıķidiki altun halka, ģolidiki yaķut köz üzükler çiraġ nurida yaltırap, çaknap, Aķniyazniñ yürükige goya ot bolup çéçilģandek, uniñ vücudida bir ģil hararet dolķuni peyda ģilganıdı... 12/22

Buni *az* dégendek téģi Turġunmu kétémen devatmamdu?27/10

Kinoniñ vaķtı *az* ģalģaçķa, ular parañmu ģılmay, téz-téz ģedem bilen yürüp ketti. 101/23

Téģi buni *az* dégendek, mavu işni körmemdiġan! 144/15

¹ Kaşġarlı, 1992: 132.

bir munçe: birçok

Adem qeyerde çoñkur oyğa patsa, şu yerde yéñi pikir, yéñi eñil tapidiken, -dep sözini başlıdı u temkinlik bilen, -men “Qırıq Birinçi”ni körüp, şu kéçisi uzaqqıçe uñliyalmay, nurgun nersilerni oylidim, **bir munçe** matériyallarni kördüm, yene oyğa pattim. 216/14

Bir munçe oñşımığan pikir ve nezeriyivi qaraşlar otturiğa çıktı. 213/05

U **bir munçe** menilik, kıziqarlıq sözlerni qılğandin keyin ahırıda mundaq dédi: 391/09

nurgun: çok

Adem qeyerde çoñkur oyğa patsa, şu yerde yéñi pikir, yéñi eñil tapidiken, -dep sözini başlıdı u temkinlik bilen, -men “Qırıq Birinçi”ni körüp, şu kéçisi uzaqqıçe uñliyalmay, **nurgun** nersilerni oylidim, bir munçe matériyallarni kördüm, yene oyğa pattim. 216/14

U körgen matériyalliridin **nurgun** hatire qaldurdi. 297/13

nahayiti: çok

U bugün **nahayiti** huşal hem köreñ idi. 370/18

Şuña u, özige tégişlik işlarniñ hemmisi **nahayiti** éhtiyatçan hem segek bolup ketkenidi. 411/02

Bu avaz yigitlerniñ qulığığa **nahayiti** siñişlik idi, yiraqtinla tonuvalatti. 6/16

Ğunçeķizmu **nahayiti** celepkar kızlardin idi. 7/22

Bir cüp köñülniñ hemişe bir yerdin çıķışı **nahayiti** tes. 73/01

köp: çok

Havaz Behti öz léksiyiliride, qol herikiti bilen her hıl qaş köz işarilirini **köp** işlitetti. 95/20

Keçlik tekrarga çıķmidin, men sizni **köp** izlep kettim...-dedi. 100/13

U çağdıki ataqlıq şairlarmu **köp** iken. 166/13

Bundaq usulniñ paydisini u héli **köp** körgenidi. 270/19

Şeir méni héli hayacangı saldı, bu hekte **köp** oylandim. 357/23

ançe-munçe: az çok, öyle böyle

Démisimu, uniñ yüriki rasttinla ünimsiz yerdek quruq, muhebbetsiz idi, şuña bezi künliri közi bilen levliride **ançe-munçe** körünüp qalidiğan külke bilen hiciyişirimu beeyni heykel yaki resimlardiki ademlerniñ külke-hiciyişliridek soğuk, héssiyatsiz idi. 84/13

Méniñ közitişimdin qariganda, uniñda **ançe-munçe** ala köñüllük, semimiyetsizlik bardek qilidu. 40/01

Şuniñdin keyin, uniñ üstide “qorsaq sariñi” dégen geplermu **ançe-munçe** tarqilip yürdi. 189/14

taza: çok

Heķiķiy dostlarniñ dili eytektek **taza** ve sap boluşı lazim. 58/20

Ötken dersni **taza** hezim qilalmidim. 63/13

Bilimiz, **taza** bilimiz! 248/01

Lékin burjua şehsiyetçiliki toğrisidiki gépik *taza* cayığa çüşmey ǵaldi! 293/22

tamamen: tamamen

Sella ittirse, tüvi yoǵ hańǵa dumilap çüşüp kététti, eger eplep tartivalsa, *tamamen* ǵutulup ǵélişi mumkin idi. 336/13

Lékin u, hemişe bir birige, hemnepes bolup, otkek ǵızǵınlıǵ bilen bir-birige yéǵınlışıp kélişi *tamamen* mumkin. 73/02

Azab bilen huşallıǵniñ ornini *tamamen* almaşturuşǵa bolıdu. 128/01

tola: çok, fazla

Tola oylaversiñiz tal nabut bolıdu, ğemge pétiversiñiz öpkiñizni kadrin çıǵırsız! 80/16

Bilip ǵoy, séniñ bundaǵ tétiksiz gepliriñni *tola* añlap hö bolup ketkenmen! 294/08

Tola yıǵlavargeçke, ǵapaǵlırı işşip, yüzimu tatirip ǵalǵanıdı. 377/16

Emdi *tola* huşsenlik ǵılma! 417/09

artuǵ: fazla

Ölüm vesvesiside yatǵan késel üçün, buniñdin *artuǵ* huşallıǵ ve rohiy ozuǵ bolmaydu! 353/12

Heddidin *artuǵ* méhir-muhebbetmu ademni boşañ, iradisiz ǵilip ǵoyıdu. 44/20

Dunyada özini bilgen ademdin *artuǵ* eǵillik mehluǵ bolmisa kérek! 263/13

bek: pek, çok

Biniñdin *bek* aǵrinip ketkilimu bolmaydu. 390/01

Yaman boptu, *bek* yaman boptu! 412/17

Çüşlük tamaǵ vaǵtıda postek normisiniñ *bek* yuǵiri bolup ketkenliki toğrisida oǵuǵuçılar içide narazi pikirler otturiǵa çıǵtı. 22/06

unçivala: o kadar çok, o derecede

-Adaş sen Zayitni *unçivala* alıycanab tesevvur ǵilip ketme! 39/26

E.FİİLLER

E.1.Türemiş Fiiller:

Fiil veya isim kök ve gövdelerinden yapım ekleriyle türetilmiş fiillerdir.

E.1.1.Fiilden Fiil Yapan Ekler:

Fiil kök ve gövdelerinden fiil türeten eklerdir.

-a-/-e-:

Az kullanılan bir ektir. İşlek değildir.

sor-a-ķ “sormak”	83/03
or-a-p “ambalajlamak, sarmak”	198/03
bur-a-p “çevirmek, dolamak”	369/09

-ar-/-ur-, -ür-:

İşlek bir ek değildir, sonu ünsüz harfle biten tek heceli fiil köklerine getirilir.

keç-ür-meymen “affetmek, bağışlamak”	402/21
öç-ür-üp “söndürmek”	95/07
uç-ur-uş “uçurmak”	262/23
kaç-ur-almaydu “kaçırmak”	217/11
köç-ür-üp “kopya etmek, aynen geçirmek”	174/05

-dur-, -dür-, -tur-, -tür-:

Ettirgenlik ekidir.

ķis-tur-up “sıkıştırmak”	242/15
tonuş-tur-up “tanıştırmak”	140/12
almaş-tur-idiĝan “deĝiřtirmek”	127/25
séĝin-dur-ĝan “özlem duymak”	133/23
çap-tur-dum “koşturmak”	86/24
pürüş-tür-üp “buruşturmak”	86/05
ķiz-dur-ulĝan “kızartmak”	131/21
kel-tür-üp “getirmek”	34/08

-eñ-:

İşlek olmayan bir ektir.

kötür-eñ-gü “kaldırmak, yükseltmek”	249/19
-------------------------------------	--------

-ğa/-ge-, -ğa/-ke-:

Metnimizde sonu ünsüzle biten tek heceli kelimelere getirilmiştir. İşlek bir ek değildir.

koz-ğa-p “hareket ettirmek”	298/19
sür-ke-p “sürtmek, ovmak”	24/17

-ğaz/-kaz-:

İşlek bir ek değildir.

toş-kaz-di “doldurmak”	104/18
------------------------	--------

-ğuz-, -güz-, -kuz-, -küz-:

Çok işlek bir ektir.

tap-kuz-imiz “bulmaya zorlamak”	325/08
iç-küz-üp “içirmek”	191/01
tut-kuz-ğanidi “tutturmak”	255/23
toş-kuz-ulğan “doldurmak”	278/08
ket-küz-üp “kaçırmak, gidermek, silmek”	188/21
tur-ğuz-up “kaldırmak, ayakta durdurmak”	63/07
qoy-ğuz-uşla “koydurmak, bıraktırmak”	49/18
kir-güz-üp “girdirmek, içine sokturmak”	134/03
öt-küz-üşke “geçirmek”	4/06
kiy-güz-di “giydirmek”	345/10
yür-güz-üşke “yürütmek”	151/20

-ğu-:

İşlek olmayan bir ektir.

daval-ğu-p “suyun çağlayarak akması”	18/12
--------------------------------------	-------

-k/-k-:

İşlek olmayan eklerdendir.

holu-k-up “acele etmek, heyecanlanmak, şaşırmaq”	409/01
çéli-k-ti “görünmek, yansımaq, aksetmek”	242/08
endi-k-ip “titremek, heyecanlanmaq”	400/18
qizi-k-ip “zevklenmek, zevk almak”	184/20
dudu-k-lap “kekelemek”	240/17
téli-k-ip “katıla katıla (gülmek)”	385/17
bési-k-ti “sakinleşmek, yatışmaq”	256/01

-l-:

Çok işlek bir ektir. Edilgen anlamlı fiiller türetmede kullanılır.

sézi-l-di “sezilmek”	398/20
ériři-l-eytti “erişilmek, ulaşmak”	219/19
igi-l-ivalğan “eğilmek, bükülmek”	234/10

-la-/-le-:

İşlek bir ek değildir.

pük-le-nngen “kıvırmak, katlamak, bükmek”	141/15
çimçi-la-k “çimdikleme”	54/14
pür-le-şken “buruşmak”	5/04

-ma-/-me-:

Olumsuz fiiller yapan bir ektir.

kör-me-mdiğan “görmemek”	144/16
bol-ma-mdu “olmamak”	146/13
çal-ma-mduğ “kalmamak”	153/17
bil-me-msiler “bilmemek”	247/26
sez-me-mdu “sezmemek”	278/24
ber-me-mdu “vermemek”	315/10

-n-:

Dönüştürme ifade eden bir ektir.

öge-n-di “öğrenmek”	67/17
körü-n-üp “görünmek”	158/08
toyu-n-durup “doymak”	208/13
bili-n-di “bilinmek”	249/24
başla-n-ğan “başlanmak”	27/09
tutu-n-di “tutunmak”	421/17

-sa-/-se-:

Çok az kullanılan bir ektir.

des-se-p “çiğnemek”	83/06
kaç-sa-p “kapsamak, sarmak, kuşatmak”	88/15

-set-/-süt-:

İşlek olmayan bir ektir.

kör-sit-ip “göstermek”	427/10
------------------------	--------

-ş-:

İşteşlik ifade eden bu ek işlek bir ektir.

körü-ş-tüm “görüşmek”	185/20
uru-ş-up “savaşmak, dövüşmek”	146/22
çoltuğli-ş-ip “birbirinin elini tutmak”	276/03
tumanli-ş-ip “sislenmek, duman kaplamak”	144/22
yéti-ş-meyvatқан “yetişmek, yetmek, erişmek”	145/02

-t-:

Ettirgenlik ifade eden işlek bir ektir.

ağar-t-ilğan “badana yapmak, beyazlatmak”	228/20
uza-t-ti “uzatmak”	311/22
egi-t-ip “zorla eğmek, bükmek”	80/05
çorğu-t-mağçi “korkutmak”	253/02
boşa-t-ti “boşaltmak”	296/07
çöçü-t-ivetti “korkutmak, ürkütmek”	335/24
oğşa-t-sañ “benzetmek”	108/02

-ur-/-ür-, -ar-:

Ettirgen fiiller yapan ektir.

çık-ar-sa “çıkarmak”	26/05
uç-ur-ğandek “uçurmak”	46/13
öç-ür-üp “söndürmek”	95/07
köç-ür-üvalğan “kopya etmek”	129/23
çök-ür-üp “batırmak”	165/23
kaç-ur-up “kaçırmak”	13/05
aş-ur-up “aşırmak”	335/18
çayt-ur-uşini “geri çevirmek, döndürmek”	46/17
yoş-ur-up “gizlemek, saklamak”	37/02

E.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler:

İsim kök ve gövdelerinden fiil yapan eklerdir.

-a-/-e-:

Ünsüzle biten fiillere getirilen bu ek oldukça işlektir.

kiyn-a-p “eziyet etmek, işkence etmek”	125/02
küç-e-p “zorlamak”	25/21
orn-a-p “yerleşmek”	167/15

boş-a-p “ayırmaq”	251/12
çaqn-a-p(<çaqn-a-) “ışık saçmaq, parlamak”	333/17
san-a-p “saymaq”	148/15
mil-e-ngen “bulmaq”	169/05
at-a-ytti “ad vermek”	179/06
çüş-e-ndim “olmayacaq hayâl kurmaq”	424/05
tüz-e-p “yapmaq, tesis etmek”	216/09

-al-, -el-:

yoq-al-di “kaybolmaq”	410/06
-----------------------	--------

-ar-, -er-/-ür-:

Fazla işlek olmayan bir ektir.

béc-ir-meydu “becermek”	347/25
aq-ar-tilgan “badana yapılmak, beyazlamak”	228/20
yaş-ar-di “yaşarmak, yaşla dolmak”	81/02
boz-ar-ğan “rengi boz renge dönmek”	400/11

-ay-/-ey-/-y-:

Eski Türkçe'deki -ad-/-ed- isimden fiil yapma ekinin devamı olan -ay-, -ey-, -y- eki,¹ işlek bir ektir.

sarğ-ay-ğan “sararmak”	415/19
küçü-y-üvalidiken “ güçlenmek, kuvvetlenmek”	405/19
hürp-ey-di “keyfi kaçmaq, tiksirmek”	83/22
küç-ey-tivetti “güçlenmek, kuvvetlenmek”	233/23
köp-ey-tip “çoğalmak, artmaq”	185/20
mükç-ey-gen “eğilmek, kamburlaşmaq”	71/09

-ca-/-ça-/-çe-:

İşlek bir ek değildir.

yélin-ca-p “tutuşmaq, alevlenmek”	144/11
-----------------------------------	--------

-cira-/ -cura/ -çire-:

tep-çire-p “damla damla akmaq, sızmaq”	151/03
--	--------

-da-/-de-:

ün-de-ydiğan “ seslenmek, çağırmaq”	110/21
iz-de-p “aramak”	179/24
orun-da-p “yerleştirmek”	28/11
siqim-da-p “avuqlamak”	144/24

¹ Rıdvan Öztürk(1997): *Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil*, TDK Yay., Ankara: s. 25.

-gira-/-kıra-/-kire-, -küre-:

Genellikle taklidi kelimelerden fiil yapan bir ektir.

par-kıra-p “parıldamak, ışıldamak”	142/21
gañ-gira-p “sersemlemek, aklını şaşırarak”	374/12
çur-kıra-şti “cik cik diye ses çıkarmak, şakımak”	202/04
var-kıra-p “bağırarak, yaygara yapmak”	403/04
şar-kıra-p “yağmurun şar-şar yağması”	401/11
pir-kıra-p “dönmek”	401/04

-ğa-, -ka-/-ke-:

bul-ğa-p “bulamak, kirliletmek”	138/21
---------------------------------	--------

-ğar-/-ger-, -kar-/-ker-:

öz-ger-di “değişmek, dönüşmek”	174/25
es-ker-tip “hatırlamak”	350/06

-i-, -u-/-ü-:

Ek, ünsüzle biten tek heceli kelimelere özellikle sıfatlara ve taklidi kelimelere getirilir.¹

erz-i-ydu “önemsemek”	391/17
toz-u-ydiğan “savrulmak, dağılmak”	246/08
mic-i-p “ezmek, mıncıklamak”	66/02
renc-i-gendek “gönlü kırılmak, üzülme”	90/01
toş-u-şta “dolmak”	163/04

-ilda-/-ilde-, -ulda-/-ülde-:

Sonu sessiz harfle biten taklidi kelimelere getiren bu ek işlek bir isimden fiil yapım ekidir.

gür-ülde-ytti “gürüldemek, çağıldamak”	60/16
pir-ilda-p “uçmak (pır diye)”	227/03
şuv-ulda- “ürpermek”	124/20
lip-ilde-p “görünüp kaybolmak”	12/14
löm-ülde-p “kaynamak, bol olmak”	145/21
güp-ülde-p “gümbürdemek”	344/16

-ir-, -ür-, -r-:

kék-ir-i “geçirmek”	42/20
bök-ür-tüvétidiken “böğürmek”	380/22

¹ Öztürk, 1997: 40.

-ira-/-ire-:

Taklidi kelimelerden fiil yapan bu ek pek işlek değildir.

gañg-ira-p “sersemlemek, aklını şaşırmaq”	137/18
temt-ire-p “şaşırmak, sersemlemek”	62/23

-irqa-, -ıqa-:

Çok az görülen bir ektir.

téñ-irqa-p “hayret etmek, şaşırmaq”	244/21
-------------------------------------	--------

-k/-k-:

İşlek olmayan bir ektir.

yolu-k-up “uğramak, karşılamak”	168/01
kéçi-k-ip “gecikmek”	417/06
zoru-k-up “yorulmak, usanmak”	67/03
téri-k-kendek “kızmak, öfkelenmek”	53/01

-kir-/-kir-, -kur-/-kür-:

baş-kur-up “yönetmek, idare etmek”	180/08
------------------------------------	--------

-la-/-le-:

Çok işlek bir ektir. Yapma ve olma ifade eder.

ğari-la-şqa “karalamak”	284/19
tesir-le-ngen “etkilenmek”	327/12
çiş-le-p “dişlemek”	84/05
çağ-la-ydu “tahmin etmek”	245/24
baş-la-p “başlamak”	9/03
gül-le-p “çiçeklemek”	109/04
iz-le-p “izlemek”	53/12
cay-la-ydu “yerleşmek”	338/05
oçum-la-p “avuçlamak”	198/02
oy-la-ymen “düşünmek”	219/23

-lan-/-len-:

Birleşik bir ektir. -la-, -le- isimden fiil yapım ekine -n- fiilden fiil yapım ekinin eklenmesiyle meydana gelmiştir.

hazir-lan-di “hazırlanmak”	160/04
teyyar-lan-ğan “hazırlanmak”	184/10
top-lan-ğan “toplanmak”	24/20
oñaysız-lan-di “zorlanmak”	13/05
pür-len-gen “buruşturmak”	138/11

gezep-len-di-de “öfkelenmek”	26/01
baş-lan-di “başlanmak”	331/16

+laş-/+leş-:

Birleşik bir ektir. (-la- /-le-+-ş-)

gep-leş-mey “konuşmak”	273/13
orun-laş-turuşi “yerleşmek”	50/18
ciddiy-leş-ken “ciddileşmek”	192/01
şam-laş-miğan “yakışmak”	236/03
yékin-laş-kan “yakınlaşmak”	320/01
ortak-laş-şudek “paylaşmak”	265/08

-lat-/let-:

Birleşik bir ektir. (-la- /-le-+-t-)

şaldır-lat-şanda “hışırdatmak”	243/14
uğ-lat-maydıgan “uyutmak”	270/18

-na-/ne-:

çet-ne-ydiken “nazar değıp hastalanmak”	160/14
çay-na-p “çığnemek”	206/22

-ra-/re-:

Daha çok taklidi kelimelere getirilir.

yay-ra-p “rahatlamak”	91/08
say-ra-p “ötmek”	233/09
sek-re-p “sıçramak”	164/18
hañ-ra-şliri “anırmak”	211/04
çölde-re-p “ıssızlaşmak”	366/19
mö-re-şliri “melemek”	211/03
tit-re-p “titremek”	256/09

-sa-/se-:

İşlek olmayan bir ektir.

deñ-se-p “tartmak, ölçüp biçmek”	287/16
----------------------------------	--------

-si-, -su-/sü-:

İşlek olmayan bir ektir.

ök-sü-p “hüngün hüngür ağlamak”	71/15
---------------------------------	-------

-sira-/sire-:

en-sire-p “kaygılanmak, endişe duymak”	36/12
şan-sira-tşan “kan kaybetmek”	198/14
şudük-sire-p “şüphelenmek”	367/24

-şa-/-şe-/-şi-/-şu-:

oñ-şa-p “onarmak, tamir etmek”	159/03
teñ-şe-şke “eşit hale getirmek”	319/10
çiçañ-şi-p “çok kızmak”	348/04
lin-şi-tip “sallanmak, titremek”	95/19
ğuduñ-şi-ğan “öfkelenmek”	304/18
teñ-şi-lip “eşit hale getirmek”	204/25
şoñ-şu-p “çekilmek, gerilemek”	104/07
kañ-şa-y “perişan olmak”	348/03

-sin-/-sun-:

Birleşik bir ektir. (-si-/-su-+-n-)	
ķizik-sin-ip “ilgilenmek, dikkat etmek”	139/25

E.2. Fiil Çekimi

E.2.1. Fiillerde Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri çekimli fiillerde hareketi yapan veya olan şahsı ifade eden eklerdir.¹

E.2.1.1. Şahıs Zamiri Menşeli Şahıs Ekleri:

Uygur Türkçesinde zamir menşeli şahıs ekleri geniş zaman, şimdiki zaman, öğrenilen geçmiş zaman, gelecek zaman ve istek çekimlerinde kullanılır. Birinci teklik şahıs zamiri “men” bu sahada hâlen Eski Türkçedeki hâliyle çekime girmektedir. İkinci teklik şahıs “sen” zamiri ile karşılanmakta, ayrıca nezaket ifadesi olarak “siz” şekli de tercih edilmektedir. Tur- filinin ekleşmiş şekli olan “-du, -tu” üçüncü teklik şahısta kullanılmaktadır. Üçüncü teklik şahsın bazen üçüncü çokluk şahıs eki olarak da kullanıldığı görülmektedir. İkinci çokluk şahısta yine ekleşmiş bir zamir “siler<siz-ler” kullanırken, üçüncü çokluk şahısta “-lar”, önüne “-ş” getirilerek kullanılır.

Teklik	1. şahıs	men
	2. şahıs	sen, siz
	3. şahıs	eksiz, -du, -tu
Çokluk	1. şahıs	miz
	2. şahıs	siler
	3. şahıs	eksiz, -ş-, -lar

E.2.1.2. İyelik Menşeli Şahıs Ekleri:

İyelik menşeli şahıs ekleri bu sahada görülen geçmiş zaman, şart ve gereklilik çekimlerinde kullanılmaktadır. İyelik menşeli şahıs eklerinde de üçüncü çokluk şahısta “-ş-lar” yapısı kullanılmaktadır.

Teklik	1. şahıs	-(i,u,ü)m
	2. şahıs	-(i,u,ü)ñ
	nzş.	-ñiz
Çokluk	3. şahıs	eksiz
	1. şahıs	-k,-k
	2. şahıs	-(i,u,ü)ñlar
	3. şahıs	eksiz, -ş-, -lar

¹ Ergin, 1985: 282.

E.2.1.3. Üçüncü Tip Şahıs Ekleri:

Emir kipinin çekiminde kullanılan bu şahıs eklerinde her şahıs için ayrı bir ek şekli kullanılır.

Teklik	1. şahıs	-ay, -ey
	2. şahıs	eksiz, -kin, -kın, -ğın, -gin
	nzş.	-ñi, -sila, -sile
Çokluk	3. şahıs	-sun
	1. şahıs	-aylı, -eyli, -ili, -ayluğ, -eylik
	2. şahıs	-üñlar
	3. şahıs	-(ş)sun

Birinci teklik şahıs emir çekiminde ünsüz ile biten kelimelerden sonra “-ay/ -ey”, ünlü ile biten kelimelerden sonra “-y” kullanılır.

İkinci teklik şahısta hem eksiz hem de yukarıdaki eklerle ifade edilen emir çekiminde nezaket ifadesi için “-ñi, -sila, -sile” şekilleri de görülür.

Teklik üçüncü şahıs için daima “-sun” eki kullanılır.

Çokluk birinci şahıs çekiminde ünlü ile biten kelimelerden sonra “-yılı, -yuluğ, -yilik” ekleri getirilirken, ünsüz ile biten kelimelere “-aylı, -eyli, -ili, ayluğ, -eylik” ekleri getirilir.

İkinci çokluk şahıs -ñlar ile ifade edilir. Bazen sadece “-ñ” ekiyle ifade edildiği de görülür. Ek, ünlü ile biten kelimelere “-ñ” şeklinde gelirken, üsüz ile biten kelimelerde araya yardımcı ses girer.

Üçüncü çokluk şahıs çekimi “-(ş)-sun” ekiyle yapılır.

E.3. Basit Zaman Kipleri:

Bu bölümde basit zaman kiplerini iki grupta inceleyeceğiz:

1. Bildirme Kipleri
2. Tasarlama Kipleri

E.3.1. Bildirme Kipleri:

Bir kısım fiil şekilleri ortaya çıkan veya çıkacak olan bir hareketi bildirirler. Bu fiil şekillerine “bildirme kipleri”¹ denir.

¹ Ergin, 1995: 289

E.3.1.1. Geniş Zaman:

Bu sahada geniş zaman çekimi, “-r-, -ar/-er-, -ur/-ür” ekleriyle yapılır. Fiil çekiminde zamir menşeli şahıs ekleri kullanılır.

1. teklik şahıs	ķil-ar-men	/	tur-ur-men
2. teklik şahıs	ķil-ar-sen	/	tur-ur-sen
nzş.	ķil-ar-siz	/	tur-ur-siz
3. teklik şahıs	ķil-ar	/	tur-ur
1. çokluk şahıs	ķil-ar-miz	/	tur-ur-miz
2. çokluk şahıs	ķil-ar-siler	/	tur-ur-siler
3. çokluk şahıs	ķil-iş-ar, ķil-ar/		tur-uş-ur, tur-ur

1. Teklik Şahıs: (-ar/-er-men; -ur/-ür-men)

-Her kaçnce tartsam yine şunçılık **tartarmen!**... 378/17

-Eslidiğı ikki hepte ruşset bergen bolsa yaşşı bolatti, -dédi Şevket Zayitķa yüzlinip, -tinçlik bolsa, on künde kaytip **ķēlarmen!** 10/24

Bu huddi ķeri, nativan momaylarniñ “men **kōyermen** balamģa, balam kōyer balisiga” dep zarliginidek hesretlik iş emesmu?! 144/19

-Ħep, Ħep! -dédi u bir hazadin keyin uh tartip, -menmu kadir bolup maaş **alarmen**, şu çağda, her aylık maaşimniñ bir kısmıģa birer taģar tamaka élip, işhanamniñ, öyümniñ bir buluñıģa tiklep koyup, kirip-çıkķan her ķandaķ ademģe aldı bilen: 287/26

2. Teklik Şahıs: (-ar/-er-sen; -ur/-ür-sen)

-Emdiğı rast gépiñni **ēytarsen**, Zayit! 419/23

Hazirģu kōçürüp, yadlap bir iş **ķilarsen**, keyin cemiyetke çıkķanda ķandaķ ķilisen? 174/05

Bu ķaidini **bilersiz?** 268/04

-Ķandaķ, şeir yaridimu? -dédi u mestane halettin öz eksige kélip, -emdi **kūlersiz**, tebessumiñizdin mañimu azraķ **bēlersiz**...347/08

-Öziñiz **bilersiz!** 377/25

-Emdi mavu çöçektin kelgennimu yep **baķarsiz**, -dédi Şevket şire üstidiki bir neççe may toķaç, ķurut ve érimçilerni uniñ aldıģa sürüp, -kōp nerse élip kélelmidim, yurtmu ķatilañçilik... 42/25

3. Teklik Şahıs: (-ar/-er; -ur/-ür)

Uniñdin kimler ötüp, kimler **ķalar!**... 27/11

-Yeni kinolar keptu, bille bérıp kōreyli, bir dem bolsimu kōñliñiz éçilip **ķalar**, ķandaķ deysiz? -dédi. 82/05

Éşek bolup **ķalar** yüzge kirsimu hem!> 147/14

“Zayit aka, hazırġu şundaķ, lékin haraķni muşundaķ içiversiñiz, ete ĥuddi ķeyip ħalġan şaldeķ turup, boyuniñizġa ulaķ çüşüp **ķalarmikin!**” 12/04

-Ĥudayim déġiniñiz **ķēler**, Zayit, -dédi héliķi ķiz Ĥudaġa tivingandek ķiyapette, -teliyim kélip asanraķ soallar çikķay ilahim... 266/12

<Capa-azab çekip adem hör **bolur**, 195/16

Seďtepe ķamilip ķetre dur **bolur!**> 195/17

1. Çokluk Şahıs: (-ar-/-er-miz; -ur-/-ür-miz)

Ķandaķ **ķilarmiz?** 334/15

-Selim Ependini yoķlap barayli, içki cehette birer iş bolġan bolsa özidin **añlarmiz.** 361/06

-Aġiniler, ġeyret ķilsaķ beş ciñ postekni yġip **ķēermiz**, köprek yġsaķ, köprek yeydiġan ġep! 27/18

-Ķēni **körermiz!**... 378/18

2. Çokluk Şahıs: (-ar-/-er-siler; -ur-/-ür-siler)

“Bir ademni sinaş üçün bir taġar tuzni bille ye” déġen ġep bar, belkim vaķit uzarġanséri, bir-biriñlarni téhimu toluķ, obdan çüşinip **ķētersiler!**... 40/16

İncelediġimiz metinde 3. çokluk şahıs geniş zaman çekimi bulunmamaktadır.

Geniş Zamanın Olumsuzu: -mas-/-mes- ekine zamir menşeli şahıs eklerinin getirilmesiyle yapılır.

Birer ķétimġa héçġep **bolmas**... 9/19

-Umumniñ mal-çarvilirini élip çikķip ketseñlar **bolmas!** 93/25

Kitabiñni oķup, şériñni yézip, ġülni dériziniñ sirtidin purap yürürverseñ **bolmasmidi?!** 232/07

Menla sözlisem **bolmas!** 325/17

E.3.1.2. Şimdiki Zaman:

Fiilin içinde bulunulan zamanda yapıldıġını ifade eden bu zaman çekimi “-vati” ve “-maķta/-mekte” ekleriyle yapılır.

a. “-vati” Ekiyle Yapılan Şimdiki Zaman:

Bu ek yat- fiilinin ses hadiseleri sonucu ekleşmesiyle oluşmuştur. Türkiye Türkçesindeki -yor eki aslında yor- fiilinin geniş zamanı yorur’un ekleşmesi ile, Uygur Türkçesindeki -vat ise yat- yardımcı fiilinin ekleşmesi ve ses deġiştirmesi neticesinde meydana çıkmıştır.¹

¹ Kaşgarlı, 1992: 166.

1. teklik şahıs	bol-u-vati-men	(bol-up yat-a-dur-men)
2. teklik şahıs	bol-u-vati-sen	
nzş.	bol-u-vati-siz	
3. teklik şahıs	bol-u-vati-du	
1. çokluk şahıs	bol-u-vati-miz	
2. çokluk şahıs	bol-u-vati-siler	
3. çokluk şahıs	bol-u-vati-du	/ bol-uş-u-vati-du

1. Teklik Şahıs: (-vati-men)

- Hemmisini *oylavatimen*, Badamgül, hemmisini! 16/10
 -Undağ déme, -Ağniyaz dostiniñ köñlini yasidi, -menmu pilsirat kövrükiniñ üstide mañgandek *kéivatimen*, adaş! 38/18
 “Tars” kılıp üzölüp kėtiştin *korquvatimen*. 190/13
 Peğet u Moskuada yaşığan, men Ürümçide *yaşavatimen*, u, U Rus, men Uyğur, perkimiz mana şu halas! 294/03
 -Edebiyatқа heves kılımen, -dédi Ağniyaz özini erkin tutuşқа tirişip, -az-tola şeir yézip özümni *sinavatimen*... 324/16
 Hazir şuniñ ciddi teyyarlıqını *kilivatimen*. 425/19

2. Teklik Şahıs: (-vati-sen)

- Baya ħuddi komşiriğa tuyuqsız kala yégen ademdek ésini yoķitip koyğan Zayit emdi bir az özini oñşap, Ağniyazğa gezep bilen hürpeydi, -sen ittipaķ teşkilige türmtsizlik *kilivatisen* Ağniyaz, ittipaķ ezaliri arisiğa bölgünçilik *séivatisen*! 159/02
 Sen Günçeķizğa bolğan héssiyatiñni ħuddi Çıĥopniñ ğilap bendisidek niķablap *kéivatisen*! 204/12
 -Hey Kaşan, néme dep *cöylüvatisen*?... 212/08
 -Néme *devatisen*, Zayit!? 273/16
 -Hey kaşan, sen néme *déivatisen*? -dédi Gayit Mayit heyran bolğandek çekçiyip, -Gavşuci nede undağ dédi, sen uniñ sözini *burmilivatisen*, cumu! 289/08

3. Teklik Şahıs: (-vati-du)

- Toğra, buniñdin yaĥşi şeir çikiğu, dédi Ağniyaz ĥiyalčan halda, -bizni tebiet yaratti, yene şu tebiet *béķivatidu*. 32/18
 Hazir bizdin neķ turmuştiki, öz içimizdiki ciddi küreşniñ boran-çapķunliri imtihan *éivatidu*! 158/03
 Hazir silerniñ arañlardin bir türküm ümidlik, iķtidarlıķ yazģuçi, şair ve tetķikatçılar yėtişip *çikivatidu*. 357/23
 Sizni bir ķiz *çaķirivatidu*, depla başlap çik! 282/05
 Elvette az emes, lékin ularniñ hemmisi untulup, peğet aşularla insaniyet ķelbidin öçmey *kéivatidu*. 220/11

1. Çokluk Şahıs: (-vati-miz)

Şuni dégene! -dédi Turgun uluğ -kiçik tinip -lékin u bir rivayet, biz bolsaq, neq réallıqni béşimizdin *keçürüvatimiz*. 29/17

-Biz sizni *oylavatimiz*, Aqniyaz! 161/04

Lékin, biz uni burjuaziyiniñ “insanperverliki”, “insan tebiiti” dégenlerni teşviq qilgan, dep *eyiblevatimiz*! 216/21

Biz yine davamliq *retlevatimiz*, lékin maña Yaqup Kérimi putlikaşañ boluvatidu... 303/06

Şuña yataqta toñguz topıki oynap könilimizni *éçivatimiz*... 248/11

2. Çokluk Şahıs: (-vati-siler)

“Méniñ qanunluq léksiye sözlişimge deqli *kilivatisiler*!” 47/12

-Siler ehmekler, maña töhmet *kilivatisiler*! 419/01

...lékin köpçilikiñlar tekdiriñlarni döletniñ, helqniñ tekdiri bilen baqlap, vetinimizni kudret tapkuzaş yolida capağa çidap ilim-pen *öginivatisiler*, silerniñ namiñlar çokum tarihnamilerge yézilidu, evlamlarnu silerni hürmet bilen tilga alidu. 249/07

3. Çokluk Şahıs: (-vati-du/ -ş-i-vati-du)

“Biz oqutquçılardin eşip kettuq, yine eşip kétimiz!” dep gidiyip *yürüşüvatidu*... 238/11

Emdi kélip, on yıl ötkende, beziler uni şaqqide tetürisige burap, bu ademniñ eslidinla niyiti yaman, şu çağdiki ciddi sepserverlik yigininimu sarañniñ qiliqini qilip, meshire qilgan, ve hakaza *déyişivatidu*!... 369/08

Çegra dégen hañgırqay uçuk, ademler öle-tirilişige qarimay, *kéivatidu*... 42/10

Lékin buniñdin bezilerniñ közi *kizirivatidu*, ular bizniñ behtimizni körelmeyvatidu! 291/05

b. “-maқта/-mekte” Ekiyle Yapılan Şimdiki Zaman:

Bu ek ile yapılan şimdiki zaman çekiminde 3. teklik şahısta nezaket şekli olarak “siz” kullanılır. 3. çokluk şahısta kullanılan “-ş” çokluğu ifade eder. Bu ekin açık hece ünlüsü teklik birinci ve ikinci şahıslarla, çokluk birinci ve ikinci şahıslarda “-i-”leşir.¹ Özbek Türkçesinde ekin -maқта şekli kullanılmaktadır.²

1. teklik şahıs	tur-maқti-men	/	işli-mekte-men
2. teklik şahıs	tur-maқti-sen	/	işli-mekte-sen
nzş.	tur-maқta-siz	/	işli-mekte-siz
3. teklik şahıs	tur-maқta	/	işli-mekte

¹ Öztürk, 1997: 135.

² Öztürk, 1997: 135.

1. çokluk şahıs	tur-maḡti-miz	/	işli-mekte-miz
2. çokluk şahıs	tur-maḡti-siler	/	işli-mekte-siler
3. çokluk şahıs	tur-uş-maḡti	/	işli-mekte

Metnimizde şimdiki zamanın bu şeklinin sadece 3. teklik şahıs ve 3. çokluk şahısta örneklerine rastladık.

3. Teklik Şahıs: (-maḡta/-mekte)

Mana emdi şu yigit-uniñ ğururi, iptihari bolup tuyulğan hekiḡiy erkek huddi bir nativan, aciz kuşlardek kepezge solinip, erkidin, muhebbitidin, dostidin, cimi-cimi némisidin ayrılıp,(14) azab ve nadamet içide **yatmaḡta**... 108/11

İmtihan devam **ḡilmaḡta**, yaḡşi bergenler külüp, hiciyip; naçar bergenler kayġurup, salıpiyip siniptin üzölmey çıkıp turdı. 274/25

Bu yerde birjua maarip idiyisi otturisida ciddi küreş **barmaḡta**. 298/16

Aḡniyaz ḡollirini arḡıġa tutup, ademni tit tit ḡilġuḡi bir ḡil ḡiġiş ḡiyallar ilkide béşi kayġan terepke **mañmaḡta**. 381/01

Yıraḡlardin şoḡşup kelgen oynaq taġ süyi sémonet ḡizġaḡlarni söyüp, şadiman **aḡmaḡta**. 424/08

3. Çokluk Şahıs: (-maḡta/-mekte; -ş-maḡta/-ş-mekte)

Bir adem ve bir hayvan bir baş ḡizilḡini talişip **aişmaḡta**, her ikkisi boş kelmidi, kaliniñ ötkür ḡişliri ḡizilḡiniñ bir béşini amburdek ḡışkanidi, Aḡniyazniñ yoġan ügülik küçlük barmaḡlırimu ḡizilḡiniñ yine bir béşıġa taḡa miḡdek ḡiñ kirişip ketkenidi. 383/16

<ḡalayıḡ, sinipiy küreş ötkürlişip şu dericige yetikti, düşmenlirimiz hayvandin paydılınıp, bizge hucum **ḡilmaḡta**! 192/02

...bezi ademlerniñ özini bilişi ve ḡüşinişi téḡiḡe balılar baġḡisidiki gödekler halitide **turmaḡta**! 263/18

Uygur Türkçesinde Şimdiki Zamanın Olumsuzu: Şimdiki zaman ekinden önce -may-/-mey- eki getirilerek yapılır.

Siz téḡiḡe ḡoşniñizni **tapalmayvatisiz**, yalġan-yavidaḡ gepler bilen teşkilni aldımakḡi boluvatisiz! 52/17

Eger ḡuda adil bolsa, bizniñ azabimizni körse bolatti, lékin bu künlerniñ héḡ ahiri **körünmeyvatidu**, açlıḡ dégen ademniñ özini özi azablap, asta-asta ölüşi oḡşaydu!... 29/19

Lékin hazir beziler huddi zukamdap, burnidin yel mañmay ḡalġandek, uniñ mesilisiñin ḡaraktérini, éġirliḡini tonup **yetmeyvatidu**, meniñḡe, bundaḡlarġa derhal mudapie okuli ormisaq bolmaydu! 57/07

Epsuski, hazir beziler inḡilab ḡizil bayriḡiniñ lepildevatḡanliḡinila körüp, düşmenlerniñ ḡiliḡni bilevatḡanliḡini **körmeyvatidu**! 158/04

Lékin buniñdin bezilerniñ közi kızirivatidu, ular bizniñ behtimizni *körelmeyvatidu!* 291/04

E.3.1.3. Görülen Geçmiş Zaman:

Uygur Türkçesinde görülen geçmiş zaman çekimi Türkiye Türkçesinde olduğu gibi “-di, -du/-ti, -tu, -tü” ekleriyle yapılır. Birinci çokluk şahıs daima yuvarlak şekliyle “tuğ, -tük, -duğ, -dük” yapılırken; üçüncü teklik ve üçüncü çokluk şahıs çekiminde daima düz-dar “i” tercih edilir.

1. teklik şahıs	kör-dü-m		
2. teklik şahıs	ķil-di-ñ		
nzş.	çik-ti-ñiz		
3. teklik şahıs	ket-ti		
1. çokluk şahıs	bol-duğ	/	ket-tük
2. çokluk şahıs	çüş-tü-ñlar	/	déyiş-ti-ñler
3. çokluk şahıs	bol-uş-ti		

1. Teklik Şahıs: (-dim, -dum, -düm/-tim, -tum, -tüm)

Men Şevkettin ensirep *ķaldim*... 36/11

-Rehmet muellim, öydikilerni avare ķılmañ, -dédi Zayit tüzüt bilen, -men tamağ yepła *keldim*. 243/04

Siz téhi bir munçe kişilerni apettin *ķutķuzdum*, dep bu ciddi mesuliyettin asanla ķutulup ketmekçimu?!172/17

Huşallıķımda hetni pulañlitip, sekrep kettim ve tunci ķétim yukiri intunatsiye bilen mikail muşpiķniñ sen yaħşi köridiğan héliķi şeirini *oķudum*:329/16

Amérika yazğuçisi Mark Tivinniñ mundağ bir hékmetlik sözini *kördüm*: 148/13

Men Selim Ependini her bir körgende, özümniñ bu danyada téhi hayat yürüvatķanlıkımdin ķattıķ nomus ķildim, *öküdüim!* 404/22

Men dilimğa meripet şamini yaķķan ustazim Selim Ependini töhmet oķi bilen *yikittim*. 404/16

Siler yigitler ezeldin yağlima gepke usta, şuña men dostumni yerge ķarap ķalmisun, dep çüştin keyinki konsultatsiyini taşlap, bile *çiktim*. 34/25

Séni dep özümni *unuttum* bikar... 203/25

Hürmetlik kitabhanlırim, ķelem muşu yerde tohtidi, davamlıķ yézivérip, sizni esnitip koyuştin *ķorķtum!* 429/02

“Men némişķa bu napak, yüzsiz ademge işinip, uniñ yağlima geplirige düm *çüştüm!*? 380/18

...-bardim, héli çoñ dohtur bilenmu *körüştüm* dégine, lékin epleşmidi, dohtur néme deydu-de: 185/20

2. Teklik Şahıs: (-diñ, -duñ, -düñ/-tiñ, -tuñ, -tüñ)

Siz kilaskom turup, beş ciñdin postek yigisiler dése, hoş dep qol yağlap *turdiñizma?* 22/13

Senmu *qildiñ* bivapa, 207/12

Sen qandaq qilip, özün yahşi körgen qizniñ hayatini veyran qilişqa, diliñğa meripet otini yaqqan ustaziñğa qarşı muşt kötürüşke cür'et *qildiñ!*? 417/19

-Sen Aqniyaz, bilip qoy, ittipaq yiginini *buzduñ!* 160/09

Veten haini, milletçi Şevketke çapan yépip, uniñ üçün enze *ağdurduñ!* 160/10

Özüñ nelerde *yürdüñ?* 2/08

Men bu veqelerni körüp, öz-özümge <*kördüñmu*, ular néme qilişti ve néme körüşti? 87/01

Siz qaçidigan çağda çégra taqaldi, şuniñ bilen heyviñiz sunup, şermendilik bilen arqiniñizğa *qayttiñiz*, bu yalğanmu?! 53/06

Sen bu gépiñ bilen mahiyetlik bir perqni inkar *qilivettiñ*, sarañ! 211/06

-Hoy, néme qilginini bu itniñ balisi! -dep alatağıl varqıraşqa başlidi héliqi savaqdişi, -aran yigqan mallarni *pitiritivettiñgu!* 94/13

3. Teklik Şahıs: (-di/-ti)

U sinipqa kirip munberge *çikti*, yoqlimidin kéyin, qaide boyiçe aldinqi qetimqi derstin sinax élip baqmaqçi *boldi* ve tasadipiy közi çüşüp qeliş bilen Şevketni ornidin turğuzup *soridi*. 63/04

Metkérem Metqasim közlidirini yoğan eçip biraz *oylandi* ve dérizidin sirtqa qarap qoyup: 170/01

Havaz Behtiniñ bayiqi sözliridin kéyin uniñ qelbige “hoquq abroy” dégen şeytan vesvesisi téhimu çoñqur *ornidi* ve uniñğa qandaq érişişniñ yolini, épini bilgende bolup *qaldi*. 58/04

Tagil kala qizilçini çişligen péti arqığa *yandi* ve huddi yene birer aç ervah kélip, rizqiğa çañ salidigandek, sokuldap téz yürüp *ketti*... 384/08

Gunçekiz kekliktek yorgilap uniñ yéniğa *keldi* ve hicil bolgandek qizirip turup: 139/16

1. Çokluk Şahıs: (-duq, -dük/-tuq, -tük)

Biz Şevket bilen üç yil sirdaş, dildaş, teqdirdaş *bolduq*. 36/23

Bügün tamakidin mol hosul *alduq!* 287/07

-Kéni aqiniler, bugün *ıctuq*, çavimizniñ yéginini zakuska qilip *ıctuq!* 201/02

-Hetni *köydürüvettuq*... 421/10

Men bolsam iş qilimen, cürüñlar *kettuq!* 160/20

-Biz uni uzun *küttuq*, hoşini tapar dep oyliduq, lékin, quv tülke aqir burnidin ilindi. 370/13

Qéni emise, *kötürduq*, hemmiñlarniñ salametliki hem imanimizniñ quvvet tépişi üçün hoşel!... 200/21

Bizmu bugün “Ebceş Tamaka Ziyapiti” **kilduq!** 287/23

2. Çokluk Şahıs: (-diñlar, -duñlar/-tiñlar, -tiñler)

-Yéni letipe yoq, -dédi Seley érinip, -hemmisini añlap **bolduñlar**, Şevket bir néme désun, uzun boldi uniñ gépini añlimiğili! 308/24

-Siler néme dep **keldiñlar?** 161/20

Siler méni atqili **keldiñlar!**” 189/02

Lékin hazir döletniñ béşğa kelgen vaqitliq kıyınçılıq tüpeylidin, qolimiz kışka bolup qaldi, şu sebebtin, silermu éğir sinaqlarğa duç **keldiñlar**,... 249/03

3. Çokluk Şahıs: (-ş-di/-ş-ti)

Bu ikkisimu deslep mektepniñ, sinipniñ, savaqdaşlıriniñ, kéyin cemiyetniñ içkiriniñ, dunyaniñ geplirini **kilişti** ve ahirida, özliriniñ teqdiri, istiqbali ve muhebbiti toğrisida (16) sözlişip méñip, çet bir mehellige kélip qalğanlıqinimu sezmeq **kélişti**. 254/13

Men bu veqelerni körüp, öz-özümge <kördüñmu, ular néme **kilişti** ve néme **körüşti?** 87/01

Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuzu: -ma/-me- olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır.

Aqniyazniñ sinipidinla ötken yildin béri on üç okuğuçi hoddi cin élip kaçqandekla gayib bolup **ketmidimu!?** 27/05

-Menmu uni çetke kécıptu yaki kaçıdu, **démidimğu!** 37/03

Küreş yillirininimu baştin **keçürmidim**. 292/23

Bu geplerde, çoñqur mezmun, yéterlik esas bolsimu, lékin Aqniyaz bilen Şevket dégendek qayil bolmıdi. 366/01

Turgun ahir kėtiş qararığa keldi, Şevketni kütüşkimu **könmidı**. 38/01

Şevket ornığa yatqan bolsimu **uqlıyalmıdi**. 84/07

-Emise, néme üçün tansığa **çikmidıñlar?** 248/04

<Sen canni canandin özge **tutmuduñ**, 329/19

U séni **unuttı**, sen **unutmuduñ**, 329/21

E.3.1.4. Anlatılan Geçmiş Zaman:

Uygur Türkçesinde anlatılan geçmiş zamanın çekimi “-p” ve “-ğan, -gen, -қан, -ken” eklerine zamir menşeli şahıs eklerinin eklenmesiyle yapılır.

a. “-p” Ekiyle Yapılan Anlatılan Geçmiş Zaman:

Ek ünlü ile biten fillere doğrudan doğruya getirilirken, ünsüz ile biten fiillerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun bir yardımcı ünlü (-i, -u, -ü) alır.¹ İkinci teklik şahısta nezaket şekli olarak “siz” kullanılır. Birinci teklik şahıs ve birinci çokluk şahısta

¹ Öztürk, 1994: 76

zaman ekinden sonra ve şahıs ekinden önce “-ti” (turur) eki getirilir. Üçüncü teklik ve üçüncü çokluk şahıslarda ise zaman ekinden sonra “-tu” (tur) eki getirilir. Özbek Türkçesinde de geçmiş zamanın bu şekli “yáz-**ib-mün**” şeklinde kullanılmaktadır.¹

1. teklik şahıs	çüşün-üp-ti-men
2. teklik şahıs	ķuy-up-sen
nzş.	çik-ip-siz
3. teklik şahıs	bol-up-tu
1. çokluk şahıs	çik-ipti-miz
2. çokluk şahıs	çik-ip-siler
3. çokluk şahıs	çik-iş-ip-tu

1. Teklik Şahıs: (-p(ti)-men)

-Keçürük, Badamgül, -dédi Şevket köñlidin çikirip, -bihude gepler bilen köñliñizni ağritip **ķoyuptimen**, özümü bilmeymen, bir tereptin apamni oylap, bir tereptin sizni oylap, köñlüm parakende bolup kėtiptu. 17/23

-Metkérem Metķasimniñ ķaşliri kötürölüp, közi yoğan éçildi, -men téhi Zayitniñ elpaziğa ķarap, arañlarda héli burunla birer ķorsak soķuşi bolđan çéđi, dep **oylaptimen**. 86/08

Men uniñ köñlidin **kötürölüptimen!**... 113/18

-Zayit, men hamilidar bolup **ķaptimen!** 333/24

-Nedin kélişiñ? -Soridi Aķniyaz esnep turup, -eceb tatlık **uhlaptimen**. 385/06

Oylap ķarisam, men neççe vaķittin béri, ĥiyaliy beĥt-saadettin mest bolup **yürüptimen!** 404/07

2. Teklik Şahıs: (-psen/-psiz)

Éhtimal, ĥétimni oķup, aldirap **kétipsen**, burun toy ķilip néme ķilattiñ derseni! 328/18

Sen ĥétiñde, Zayit toğrisida sözlep kélip, kimdur birsiniñ ikki misra şéirini neķil **ķipsen**: 192/21

Şuciniñ ķoñiđa **şapilaķlapsen-he?!253/05**

-Pah, kormey ķaptuķ Seleycan, yéfi köñlek **kiyipsen**, mubarek bolsun, ķançige aldiñ? 276/14

“Oğut Şairi” **depsen!** 294/10

Yékindin béri, ĥéli cüdep **ķapsen!**... 422/15

3. Teklik Şahıs: (-ptu)

-Nede **turuptu** unçilik köp postek? 22/18

-Ķandaķ, mayakovéskiniñ çaçmiliriğa **oĥsaptumu?** 31/23

Oylap ķarisam, söyginim mendin ķeçiptu, turmuş yolummu **boğuluptu**, emdi pekiet birla cénim **ķaptu**. 123/08

¹ Öztürk, 1997: 121-122.

Añlisam, beziler bizni solçillik kılıvatidu, *deptu*. 243/16

–Mana-mana, bizniñ arimizdin yoğan bir monopolçi yétişip *çikiptu!* 317/03

Harun Reşid orda mulazimliriğa mundağ *buyruptu*: 319/26

Bir küni çüside, patman-patman puruçniñ astida kélip, ölgüdek *kiyniliptu*, etisi oyğınip, buni bir bişaret dep bilip, Hudağa tova *kiptu*, buniñdin kéyin kişiniñ hişkige hiyanet kılmaslıkka keşem *çıiptu*. 326/08

1. Çokluk Şahıs: (-p-(ti)-miz mb.

2. Çokluk Şahıs: (-p-siler)

-Yağşi *kepsiler*, silerni bu yerge hizir evetiptu, -dédi Şevket u ikkisiniñ kelgenlikige huşal bolup, -hazir bizde nağşa muzikila kem bolup turatti. 318/25

3. Çokluk Şahıs: (-p-ti, -ptu, -iş-ip-tu)

Bir neççe kün içide ular *yigiliptu*, pütün ordida kıyamet kayimdek,(4) gelite bir ehval yüz bériptu. 320/03

Yurtteki ademlermu aşundağ kara telvige aylinip *kéiptu*.43/18

...<Edebiyat Gülzari> sehipisige çıkkan üç séiriñ yağşi *yéziliptu*,... 260/15

-Éniğ boldi, het cezmen şularniñ koliğa çüşüp *kéiptu*, -dédi Zayit çoñkur ökünüş bilen, -Havaz Yétekçi boş emeksen, ular yine çaqqan *çikiptu!*... 413/01

b. “-ğan, -gen, -қан, -ken” Ekiyleriyle Yapılan Anlatılan Geçmiş Zaman:

Üçüncü teklik ve çokluk şahıslarda zaman ekinden sonra (-du) eki getirilir. Birinci teklik ve birinci çokluk şahıslarda şahıs ekinden önce (-di) getirilir. Üçüncü çokluk şahısta çokluk ifadesi için (-ş) eki kullanılır.

1. teklik şahıs	öl-gen-(di)-men	/	al-ğan-(di)-men
2. teklik şahıs	öl-gen-sen	/	al-ğan-sen
nzş.	öl-gen-siz	/	al-ğan-siz
3. teklik şahıs	öl-gen-(du)	/	al-ğan-(du)
1. çokluk şahıs	öl-gen-(di)-miz	/	al-ğan-(di)-miz
2. çokluk şahıs	öl-gen-siler	/	al-ğan-siler
3. çokluk şahıs	öl-iş-ken	/	al-iş-ğan

1. Teklik Şahıs: (-ğan/-gen-; -қан/-ken-(di)-men)

“Evladlardin evladlarğa *kalğanmen*, 311/08

Bir menide hilmu hil nam *alğanmen*.

Ya milletlik, ya siniplik çekim yok,

Adem üçün ortak nésip *bolğanmen*.”311/08

-Étimen aka, on neççe yaş vaqtimdin tartip lay bilen **hepileşkenmen!** 227/21
Men saña qarığanda yarimas, iradisiz ikenmen... 38/17
Bilip koy, séniñ bundağ tétiksiz gepliriñni tola añlap hö bolup **ketkenmen!**
294/08

Yetkenmen saña teste. 321/24

2. Teklik Şahıs: (-ğan/-gen-; -қан/-ken-sen)

-Séniñ nisiveñ méniñ désimde néme iş qılıdu?-dédi u zerde bilen, -tazimu bir ehlaqsız, bulañçı **ikensen!**... 25/14

-Mundağ dégin! -dédi Qızıl Burun tesirlengininin Seleyniñ dolisiğa kékıp, -sen kaçandın béri şunçe géripserver, qızpserver bolup **kalğansen!** 317/13

-Mana, mana! Şiuciñcuyi dégenni çet eldin izdimisekmu, öz içimizdinla çıktı emesmu? -dédi Aqniyaz külüp, -sen Seley yénimizdila uhlavatқан Şiuciñcuyi **ikensen!**
289/11

3. Teklik Şahıs: (-ğan/-gen-; -қан/-ken-(du))

-Belkim oquğuçilirimğa gep kélip qalmısın, dep özini **oylığandu...** 387/08
Kim öziğe ot **koyğandu?**” déyişip, hañvaqqan, ciddiyleşken halda, turup kélişti... 401/12

Belkim bu yiraqtiki gayibane kündiş sultanni oylap, öziğe sélişturup şundağ pikirge **kelgendu.** 231/04

Reht béli... 80 santi... 35 métr... dégendek gepler! Qandağ ésiñizge **kelgendu?** 54/09

Éhtimal, yene şu Selim Ependi bilen özeñge soquşturup **yürgendu?** 263/03
Hazir uniñgumu kimlerdur iç **agritivatқandu,** kimlerdür tamaşisini körüvatқандur!... 60/04

Néme iş **qilivatқandu?** 165/13

Éhtimal, Bithovin gas bolğaçqıla eñ yékimlik, meşhur simfuniyilerni işlep **çikқandu,** eger Dostoyiviskiy öz vaqtida gayet zor rohiy azabқа duç kelmigen bolsa, 26 künde <Qimarvaz>dek meşhur eserni yézip çikalmiğan bolatti. 194/21

U ottura mekteptiki çégida dadisiğa bir çig qepes aldurup, boz torğaydin birni **baqqan.** 59/17

1. Çokluk Şahıs: (-ğan/-gen-; -қан/-ken-miz)

Metnimizde örnek bulunamamıştır.

2. Çokluk Şahıs: (-ğan/-gen-; -қан/-ken-siler)

Metnimizde örnek bulunamamıştır.

3. Çokluk Şahıs: ((iş)-ğan/-gen-; -қан/-ken)

Derveqe uruş yillirida, bizniñ ecdadlırimiz öz vetini ve öz sinipiniñ hayatlıkı üçün açarçilikқа çidap, zor qurbanlarni **bergen.** 181/04

Şuña konılar: “Küçi bar birni yéñidu, bilimi bar miñni” dep togra *eytқан*.
288/24

Anlatılan Geçmiş Zamanın Olumsuzu: -ma-/-me- olumsuzluk ekinden sonra anlatılan geçmiş zaman eklerinin ve şahıs eklerinin getirilmesiyle yapılır.

-Kimdin keptu, birer iş *bulmiğandu?* 3/02

-Muellim, tinçliktu? Birer iş *bolmiğandu?* 364/10

U çağda hemme işni bilip turupmu maña tinip *koymaptu*, dep mendin rencip kélişñ mümkün. 11804

-Bu kétimki imtihanga yaşsi teyyarlık *kilalmapsiz* he? 272/05

Némişka demsen, her yili bahar ve köz kéliş bilenla, huddi kamadin canlinip çıkқан höpüptek, pütün gézit-jurnallarni ala qoymay, “Bovay ve Oğut”, “Oğutçılar Nahşisi”, “Oğut ve Başaқ” dégendek şeirlar bilen toşquzuvétisen, bularni men *yazmiğandimen!*? 294/16

..., andin talaşsaқmu ölkürenmiz, Şevket téhi çégridin ötüp *ketmiğendu?!*
37/20

Bu adem alte yildin béri peket ikki kétimla soraaққа tartilğan, türmide töt kétim rehber almaşқан bolsimu, bu ademge héç nerse almişip *baқmiğun...* 71/11

E.3.1.5. Gelecek Zaman:

Uygur Türkçesinde gelecek zamanın çekiminde, “-a-/-e-, -i-, -diğan, -ydiğan, -maқçi-/mekçi- ekleriyle yapılır.

a. “-a-/-e-, -i-” Ekleriyle Yapılan Gelecek Zaman:

“-a-/-e-” ekleriyle yapılan zaman çekiminin bu tipinde, (-a-, -e-) ünlüleri üzerlerine ilk hecesinde ünlü bulunan bir ek aldıklarında (-i-) şekline dönüşürler. Ünlü ile biten kelimelere ise ek “-y-” şeklinde getirilir. Üçüncü teklik ve üçüncü çokluk şahıslara da zaman ekinden sonra daima (-du) eki getirilir.

1. teklik şahıs	apir-i-men	/	de-y-men	qil-a-men
2. teklik şahıs	apir-i-sen	/	de-y-sen	
nzş.	apir-i-siz	/	de-y-siz	
3. teklik şahıs	apir-i-du	/	de-y-du	
1. çokluk şahıs	apir-i-miz	/	de-y-miz	
2. çokluk şahıs	apir-i-siler	/	de-y-siler	
3. çokluk şahıs	apir-iş-idu	/	eksiz	

1. Teklik Şahıs: (-i-{-u-, -ü-}men/-y-men)

-Kandaқ, Şevket! Bu öyge könüp qaldıñizmu? -dédi u he degendila sözini sipagerçilik bilen başlap, -öz gépiñiz boyıçe éytқanda cennetkila emes, dozaқqimu könüp kétisizgu *deymen?* 52/02

-Méniñ péşanemge pütülgen teқdir şu oşşaydu, Seley! -dédi yürikidiki yüzige tépip turidiğan, köñlide kiri yoқ bu yigit teқdirge ten bergen qiyapette, -men huddi

Şékspir éytkandek muhebbettin ibaret bu lezzetlik azab içide tolğınip yürüveridiğan **oşaymen!** 204/17

Men sizniñmu béşniñizğa kelgen bu vaqıtlık azablarnı untup, öginiştin, kespiñizdin muhebbetlik makan tépişniñizni ümid **kilimen!** 106/07

-Aka, hatircem boluñ, işni siz razi bolğudek yañşi **kilimen**, -dédi Aqniyaz uniñ bilen bille mañmağçı bolup, -lékin bir koy sel az bolup qaldı, bir yérım koy bériñ, bolamdu? 228/01

-Emise, aña! -dédi Zayit temenna bilen geplirini emri-merupka keltürüp, - **bilemen**, Aqniyaz, séniñ idiyeyñ séniñ obraziñni yaritidu, hetta teqdiriñnimu belgileydu. 117/10

-Toğra, menmu şundak **karaymen**, bu qeyinçiliklar belkim biz üçün irade tavlaydiğan, casaret yétiştüridiğan, menivi baylıq toplaydiğan bir eñgüşter bolup qalsa eceb emes! 30/08

Tırnaq astidin kir izdeydiğan töhmetçor ademler bilen bille bolup qéliştin saqlıgın, dep **tileymen!** 262/24

Men **oylaymen**, inqılab yüki her kaççe éğir bolsimu, ademni béşivalalmaydu, lékin şeker yalıtılğan zembirek oқи ademni asanla yikıtıp koyıdu! 293/05

2. Teklik Şahıs: (-i-{-u-, -ü-}sen/-y-sen)

-Nediki geplerni qilip **yürisen**, Zayit! 37/08

-Néme **kilisen**, néme dep başlap çıqımen? 282/03

Men kétivatimen, uniñ bilen sen bille **kalisen**. 40/15

Yene şu qéçir pétiñ **kelivérisen!**... 121/09

Sen uniñdin qutuluş yolida **tirkışisen**, küreş **kilisen**. 148/18

<Bu kaliğa sen ige(23) bolisen, kolléktipiniñ her qandaq işiğa işlitisen, emma öltürüp(24) qoysañ, ikki kala töleysen!> deptu.

<Bu kaliğa sen ige **bolisen**, kolléktipiniñ her qandaq işiğa **işlitisen**, emma öltürüp qoysañ, ikki kala **töleysen!**> deptu. 190/22

-Mendin **soraysengu**, hupsenlik qılma! 374/03

-Sen kelğüside sultan bolidiğan **oşaysen**, Aqniyaz! 385/21

3. Teklik Şahıs: (-i-{-u-, -ü-}du/-y-du)

Ezgüçi siniplarnıñ eksiyetçi idiyisi huddi öyge taralğan zeherlik kömür gazidek kişilerni asta-asta **zeherleydu**, kişiler öziniñ qandaq zeherlinip ölgenlikinimu bilmey **kalıdu!** 96/07

Turmuş méni némişka mundaq **kiynaydu?**! 80/22

Uniñ hemişe okuydiğan héliki şéri, ayrim yerlerde qilidiğan gep-sözliri hem dohturnıñ ötkenki diaknozi meniñ pikiriniñ rastlıqini **ispatlaydu!** 181/22

-Meydandiki bir işçiniñ qizi halimdın hever élip turuvatıdu, toluq otturida **okuydu**, sen dégendek, heqıketen köyümlük, işçan. 386/15

-Havaz Behti közlrini qisip, danalıq bilen pikir yürüzüşke başlıdı, - herqandaq adem ölüştin burun köñlidiki geplirini qilivélişka **aldıraydu**, uniñ üstige,

Badamgülüniñ ölümni undağ tuyuqsız, tasadipiy ölüm emes, belki uzun vaqıt oyliniştin ötken, kılidiganni kılivélip, deydiganni devélip bolğan ölüm! 409/06

-Dostlar bilen bile kötürgen qedemlerniñ mezmuni çuñqur **bolidu**, ağıniler!
9/06

Neticide, mişkal paydini dep, tümenligen kirimdin quruq **kalidu**. 193/13

Bundağ ħaliy, yalguz, cimcit kéçilerde, aşıq-meşuqlarniñ küni **tuğulidu** ular sözlişip harmaydu, ħuşallıq bilen déyişmigen gépi qalmaydu! 254/11

1. Çokluk Şahıs: (-i-{-u,-ü-}-miz/-y-miz)

Yeymiz-içimiz, gende bolidu; **qalaymiz-köydürimiz** kül bolidu; **tuğulimiz, ölümüz** ceset bolidu. 289/04

Kitab, konsipiklarniñ hemmisini sanduqqa qaçılup élıvaldim, yotqan-körpem saña qaldı, ħet yézişip turaylı, hayatla bolsaq téhi köp **uçrişimiz!**... 39/11

Buniñğa hemmimiz **éçinimiz, kayğurimiz**, lékin bizde néme amal! 80/09

Şevketni emdi siz emes, biz qutquzup **qalimiz**, qanun yoli bilen **qutquzimiz!**...
154/09

Heqikiy şan-şerepniñ kimge mensup bolidiganlıqini téhi **körimiz!** 274/22

Qaysi kino iken, qaysi kulubqa **barimiz?** 414/13

Zayit muşu işqa bahanıdap, Havaz yétekçiniñ qoli bilen sizni téħimu çoñqur evrezge ittirivetmisun, **deymiz!** 161/04

Biz tulparni uniñ qimmet bahalıq iger-cabduqi üçün emes, belki uniñ casariti hem yügrekliği üçün **mağtaymiz!** 221/11

-Qatnişimiz, men téhi şéir oquymen, arqidin tansa **oynaymiz**, paaliyet başlanğuce bizmu **ülgirimiz!** 341/15

Biz balılarnı kiçik vaqıtidin başlapla musteqil pikir qılmaslıqqa, köñilidiki gepni éytmaslıqqa, qarigularçe itaetçan boluşqa **mecburlaymiz!** 426/13

2. Çokluk Şahıs: (-i-siler)

Siz kilaskom turup, beş ciñdin postek **yigisiler** dese, ħoş dep qol yağlap turdiñizma? 22/13

Muşundağ aktival témalarda şéir yazmay, néme **yazisiler?** 32/14

-Bularni nege **apirisiler?** 93/22

-Vaqıt toşup qaldı, qeni qaysiñlar **çikisiler!** 268/18

Obdan oylisañlar, tégige **yétisiler!** 310/09

-Zayit köreñlik bilen dimiğini qaçtı, -bügünki işiñlar üçün ziyan **tartisiler**, çoñ ziyan **tartisiler!** 416/22

...lékin köpçilikiñlar teqdiriñlarnı döletniñ, ħelkniñ teqdiri bilen bağlap, vetinimizni qudret tapquzaş yolida capağa çıdap ilim-pen **öginivatisiler**,... 249/07

3. Çokluk Şahıs: (-ş-ıdu/-ıdu)

Çünki, undağ ademler همیشه özlirini başqılardin üstün, ekillik çağlap **batalışıdu!** 77/15

“1519 yil 9-ayniñ 20- küni beş dane İspaniye parañoti Magilanniñ yétekçilikide, salıkar portidin ğerbiy şarğa sayahetke **çikidu**, ular déñiz, boran ve dolğun bilen **éşidu...**” 242/16

Şuniñ üçün ular imtihandin hem **korķidu**, hem uniñğa qarşı can-cehli bilen **éşidu!** 266/24

Aşundağ déyişke usta balılar her hil yahşı baha ve inamlarğa **éřişidu**. 427/06

b. “-mağçı/-mekçi” Ekiyle yapılan Gelecek Zaman:

“-mağçı/-mekçi” eklerine şahıs zamirlerinin getirilmesiyle yapılır. Kalınlık-incecik uyumuna göre “mağçı” ya da “-mekçi” eki tercih edilir.

1. teklik şahıs	ķildur-mağçı-men	/	ber-mekçi-men
2. teklik şahıs	ķildur-mağçı-sen	/	ber-mekçi-sen
nzş.	ķildur-mağçı-siz	/	ber-mekçi-siz
3. teklik şahıs	ķildur-mağçı	/	ber-mekçi
1. çokluk şahıs	ķildur-mağçı-miz	/	ber-mekçi-miz
2. çokluk şahıs	ķildur-mağçı-siler	/	ber-mekçi-siler
3. çokluk şahıs	ķildur--mağçı	/	ber-iş-mekçi

–He, men! -dédi Aķniyaz yene şu temkinliki bilen, -men néme deyttim, başķilarniñ sayısında ĳolĳa keltürgen şan-şerep sahta bolidu, peķet öz küçige tayinip ĳolĳa keltürgen şan-şerepla heķiķiy bolidu, **démekçimen**, bildiñmu!? 274/15

Emma, men bu pikirlirimni ĳumbaĳ yézisida tunci ķétim ĳurulĳan üç sinipliķ başlanguç mektepniñ terbiye programmisi **ķilmağçimen!** 428/04

-Éytiña, siz cemiyetke néme bilen çıķip **ketmekçi?!?** 173/12

Siz zadi néme **démekçi!?** 154/02

Siz téhi bir munçe kişilerni apettin ĳutķuzdum, dep bu ciddi mesuliyettin asanla ĳutulup **ketmekçimu?!?** 172/17

-Néme deysen hey, buni sen ĳurt **démekçimu?** 382/04

Dostum, men **ölmekçi!** 404/13

Emdi yézimizdiki puti yalıñayaĳ, ĳolliri ĳasmaķ ösmürlerniñ her hil sebev bilen oķuyalmay, meñĳü nadanliķta ĳalidiĳan pacielik teķdiri **özgermekçi!** 425/20

–Hee, -dédi Metķérem Metķasim konsipiktin köz üzmev, -kéler heptiniñ 2 küni “Uyĳur klasik edebiyati”din imtihan **almağçi**. 166/05

Uların ehvalidin ĳariĳanda, ular yaki birer yerdiki toy, bezme, olturušta boluşıĳa neĳmikeşlik ĳilip, şu yerdin hélila ĳaytip udulla sinipķa kelgen yaki emdi rasa bir uĳlivélip, tekrardin kéyin birer yerge bérip, yérim kéçiĳiçe saz çélip, naħşa tovlap ĳorsaķ **baķmağçi!**... 171/05

-Bu yerlerge mal-çarva kérek emesmiken?! -dep varķiridi Şevketmu mallarni hürķütkeç, -senler özüñniñ musapir bolĳini yetmigendek bu tilsiz hayvanlarnimu musapir **ķilmağçimu?!?** 94/16

c. “-diğan” Ekiyle Yapılan Gelecek Zaman:

“Tur-” yardımcı fiilinin ve “-ğan” anlatılan geçmiş zaman ekinin ekleşmesiyle oluşmuştur.

“Bu şeklin bir fiil çekimi mi, yoksa sıfat-fiil mi olduğu hakkında tereddütler vardır. Bazı Uygur ve Özbek gramerleri de bu şekli, sıfat-fiil bahsinde vermeyi uygun bulmuştur.”¹

1. teklik şahıs	ķil-idigan-men	
2. teklik şahıs	ķil-idigan-sen	
nzş.	ķil-idagan-siz	
3. teklik şahıs	ķil-idigan	/ ķil-idigan-du
1. çokluk şahıs	ķil-idigan-miz	
2. çokluk şahıs	ķil-idigan-siler	
3. çokluk şahıs	ķil-iş-idigan	/ ķil-idigan-lar

Sen méni néme koylarğa *sđivatidigansen!* 144/09

Sen néme oylap, némilerni ķilip *yüridigansen!*? 413/08

Tam suvaymiz, suvaķ lay *đeleydigansiz?* 227/19

Қандақ, bunçilik işni *ķilalaydigansiz?* 246/02

–Zayit, hazir külidigan işlar boluvatamdu?! -dédi Badamgül çiši ķerişķandek
ķaşlirini uçurup, -némilerni dep *yüridigansiz!* 347/11

Sen néme üçün bigunah kişilerni bundaķ çigiş, şepķetsiz soallar bilen
ķiynaydigansen?!.. 108/18

-Néme *déydigansen*, turak! 185/11

Uygur Türkçesinde Gelecek Zamanın Olumsuzu: -ma-/-me- olumsuzluk ekine –y- gelecek zaman ekinin getirilmesi ile yapılır.

-Bügün téhimu yéķin tonuşlardin bolup ķalduķ, emdi méni *urmaydigansen?*...
251/02

“Ağiniler, méniñ boluşum şu, buniñdin yahşi *bolalmaymen*, némişķa deseñlar,
men kiçikimde anamniñ sütiğe toymigan, anam méni bulmaķ bilen béķip çoñ ķilgan.
318/19

Men uniñğa işinimen, u maña hemmini éytķan, uniñ semimiyitidin
gumanlanmaymen! 76/11

Bu ķétim ötüp ketsem, meñgü uni *yoķliyalmaymen!* 90/01

Lékin men u niyitimdin *yanmaymen*, adaş! 124/03

Senmu bu cinayetliriñdin ķéçip *ķutulalmaysen!* 160/11

Sen Urumçide emes, avu töge ķulıķidek yurtuñdimu, kişiler esligüdek birer
mazar *turguzalmaysen!* 295/08

Buniñ polatteķ pakitliri mana, sen uniñdin *tanalmaysen, ađluruvételmeyen!*
375/03

¹ Öztürk, 1997: 168.

-Kandaq, gep **qilmaysizgu**?98/19

Uni tekşürüp delillidiniñizmu? Yaq, Havaz Behti, undaq qilmidiniñ, hem **qilalmaysiz!** 153/20

Bu dunyaniñ işliri hergizmu seniñ ve Havaz Yétekçiniñ hıyali, iradisi boyıçe bolup **ketmeydu!**... 413/10

Lékin adaş, kéçir cennetke **kirelmeydu**, çünki u halal bilen haramniñ otturisdin apiride bolğan nacins nerse! 121/06

Ular bizniñ tarihtiki uluğ şeşlirimizni emes, hetta hazir hayat yaşavatқан, milliy medeniyitimiz üçün töhpe yaritivatқан capakeş şeşlirimiznimu **bilmeydu!** 427/25

-Sel tehir qilayli, saet altidin qirik ötüptu, qızlarniñ teyyarlıqi asan **pütmeydu!** 6/09

Bir-ikki ademniñ niyitini buzuşi bilen Şevketniñ istiqbali qariliniş **ketmeydu!** 77/11

Şundaq, bugünçe şunçilik bolğini tüzük, gep-söz dégeniniñmu siñip pata bolğini yaşsi, köp sözligen köp yéñilişidu, dégen gep bar, ekillik adem köp **sözlimeydu!**... 129/03

-Hazir qiyinçilik devri, -dep resmiy söz aldi Selim Ependi, u Havaz Behtiniñ bayıqi tansa toğrisidiki “uluğ söz”lirige qarşi tigmu tig hucumğa ötkenidi, -maddiy cehette biz oquğuçılarni **qanaetlendürelmeymiz.** 239/21

Yene cem bolduq, emdi **ayrilmaymiz**, zadi **ayrilmaymiz!** -dédi(12) tesirlik avazda. 42/11

-Emdi **uqlıyalmaymiz**, adaş! 184/14

Bizmu eserlirimizde néme üçün aşundaq zédisi bar qehrimanlarni **yazalmaymiz?!** 217/24

-Şundaq Badamgül, biz hazir héç nersidin **qorqmaymiz!** 258/18

Eger şundaq bolsa, u biz üçün muddetlik partlaydığan bomba bolidu, oşşaşla, yoşurun hevptin **qutulalmaymiz!** 409/12

-He, siler téhi **bilmeymeler**, -dep çüşendürdi Selim Ependi, -Firoyit Avistiriyilik psihologiyeye alimi, u insanlardiki yoşurun aını tetqiq qilğan. 362/14

E.3.2. DİLEK KİPLERİ

Eylemin yapılmasını gerekli gören, isteyen, koşula bağlayan, dileyen, buyuran kiplere dilek kipleri denir.¹

E.3.2.1. Şart Kipi:

Bu sahada şart kipi “-sa/-se” ekleriyle yapılır.

1. teklik şahıs	çal-sa-m	/	ber-se-m
2. teklik şahıs	çal-sa-ñ	/	ber-se-ñ
nzş.	çal-si-ñiz	/	ber-si-ñiz
3. teklik şahıs	çal-sa	/	ber-se
1. çokluk şahıs	çal-sa-k	/	ber-se-k
2. çokluk şahıs	çal-sa-ñlar	/	ber-se-ñler
3. çokluk şahıs	çal-(iş)-silar	/	ber-(iş)-siler

1. Teklik Şahıs: (-sa-m/-se-m)

Sinipta *oltursam*, meniñ köz aldında hemişe doksa, konsipiklar emes, belki dadam bilen anam toğra turuvalidu, men şular bilen sözlişip olturimen... 38/12

Emdi *karisam*, u fingivinga kızıkıptiken! 194/06

Men saña *éytsam*, tam sokušni, yağaççılığni, yene mesilen, maşına heydeşni, mozduzluğni öginişke bolidu. 314/16

<Eger buniñ sağılıdiki hemme kara sağallarni yulup taşlap, aq sağallarnila *koysam*, kiçik hotun uni kériken, dep çanidu, érim pütünley maña çalidu.> 264/15

-Sizdin bir iltimasim, -dédi Şevket ötüñüş ve iltica bilen, -ete meni satıraşhanığa aparsıñiz, çéçimni *alduruvetsem*... 85/13

<Seherde kün bolup *siñsem* közüñge,
Nuridin gül bolup *ünsem* yüzüñge. 260/20-21

Pah, men intayın mulayim, köyümçan birsige uçridim dep *yürsem*, eslide uçığa çıkkan bir zor avanga uçrığan oşşumamdimen? 16/20

2. Teklik Şahıs: (-sa-ñ/-se-ñ)

Bundağ yigitlerni yüksek tağ, çoñkur déñiz, keñ asmanğa *oşsatsañ* bolidu, bundağ yigitler kızlarnıñ hekişiy gururi, iptihari ve ömürlük cüpti bolalaydu, déyişti. 108/01

-Köñül padişah, némini *halisañ* şuniñğa çal! -dédi birsi. 207/04

Yaşılığ uruğini *çaçsañ* her yan, 428/14

Şevketniñ işi helkumiğa yetti, ahirida bir gep bolar *déseñ* keçikip çalisen! 118/03

¹ Demir, 2004: 390

Kitabıñni oqup, şeiriñni yézip, gülni dériziniñ sirtidin purap *yürüverseñ* bolmasmidi?! 232/07

-*Déseñ* bolidu, -dédi Zayit kılçe hiçil bolmay, -Poşkinmu bir béşi bar ademğu! 295/02

-Uni *déseñ* bizniñ Navayi töt yéşida şeir yazğan! 315/14
Birini *tügetseñ* biridur hemdem. 367/07

3. Teklik Şahıs: (-sa/-se)

Pütün *ketse* muşu het bilen, 18/22

“Koli *köyse* kişiniñ,

Ottin kaçar yıraққа.

Yürek *köyse* heyranmen,

Yékinlişar némişқа?!” 140/6-9

“Ham térini *eylise* ultan bolur,

Nepsini yığқан kişi sultan bolur” 385/18-19

Şu sebevtin, ularni *körse* uniñ közi nurlinidu, ular bilen sözleşse, uniñ rohi kötürülidu, ular bilen bille bolğanda u özini küçlük, işençlik huşal ve azade sézidu!... 389/21

Şu künlerde bizniñ içimizdimu Eysadek aşundaқ karametlik birsi çıқip қalsa, biznimu bu açlıқ azabidin *kutuldursa* қандақ yaşı bolatti-he?! 29/14

“Yenila iplastur *bolsa* u aman.

Eysaniñ eşiki Mekkige *barsa*, ...”202/16-17

Biraқ, zadi kem *bolsa* bolmaydıgini, қоş yürekniñ bir-birini çüşinişi! 199/03

Қızлар uçrap *қalsa* қандақ қилidu, savaқdaşliri körse néme deydu? 232/03

1. Çokluk Şahıs: (-sa-қ/-se-k)

-Töt kişilik emes, alte kişilik, -dédi ularniñ yéniға aһırkı gepke ülkürüp yétip kelgen Aқniyaz, avu ikki һanimni *қoşsaқ* alte kişilik bolidu-de! 15/10

-Ağiniler, geyret *қilsaқ* beş ciñ postekni yigip kétermiz, köprek *yigsaқ*, köprek yeydiған gep! 27/18

-Hey, ağiniler *barsaқ* bolarmu? 323/01

“Huşametçilerdin kéçiñ, ular intayin yüzsiz, namerdlerdur!” dégen sözni *қoşsaқ*, téhimu toғra ve toluқ bolidiғandek қilatti!... 356/11

Biz *bolsaқçu*, balilirimizni hergizmu çoñlar bar yerge yolatmaymiz, <çoñlarniñ géçige arilaşma, edebsizlik bolidu> dep kayıymiz. 426/18

Bu gepçe, biz sizge caza emes, mukapat *bersek* bolğudek! 53/17

Emdi, Zayitқа *kelsek*, men uni yaman déyelmeymen, u kündin-künge yuқiri örlep, fakültétteki tötñiñ biri bolup қaldi. 137/02

Şu çağdila ulardin her қандақ mehsulat *işlisek*, u mehsulat ebediy ötkür, çिñ, datlaşmas bolalaydu! 150/15

Emdi özimizniñ қolidin kéliдиған menivi cehette ularniñ turmuşini béyitişnimu *çeklisek*, u çağda mektepte қандақ veziyet şekillenidu? 239/24

Ѓem-қayғуға pétip *ötüversek*, işniñ téhimu yoғini çıқidu. 348/01

2. Çokluk Şahıs: (-sa-ñlar, -sañla/-señler)

Pütün cismimni **tartsañlarmu** 57 kilo kélidu, yene bir neççe yıl oşuq, şunçe çoñ yer şariğa égir kélemdikenmen! 132/16

-Siler **aldirisañlar** ötüp turuñlar, -dédi u temkinlik bilen, -men mehellige bérip, dadamniñ kebrisi bilen hoşlaşmisam bolmaydu! 89/20

-Turaq yandurup soridi, -siler néme dep kelgen **bolsañlar**, menmu şuni dep keldim. 161/20

Eger pikriñiz bolsa, Selim Ependiniñ özi bilen sözlişip, heq-naheqni **aydiñlaştursañlar** bolidu. 224/03

Obdan **oylisañlar**, tégige yétisiler! 310/09

Uni **déseñlermu**, buni **déseñlermu** hemmisi bikar. 107/20

3. Çokluk Şahıs: ((-ş)si-ler):mb.

Şart Kipinin Olumsuzu: -ma, -me olumsuzluk ekine şart kipinin ve şahıs eklerinin eklenmesiyle yapılır.

-Siler aldirisañlar ötüp turuñlar, -dédi u temkinlik bilen, -men mehellige bérip, dadamniñ kebrisi bilen **hoşlaşmisam** bolmaydu! 89/20

Şuni bolsimu obdanraq **asrimisam** bolmiğudek! 123/09

Mest **bolmisam** içemdimen! 207/21

Emdi menmu **yatmisam** bolmas. 330/08

-Élin Badamgül, bugün men **içmisem** kérek yoq, emma siz **içmisiñiz** bolmaydu! 9/18

-Ezeldin şundaq! -dédi Seley téhimu kérilip, -men senlerge oşşaq kızlarni körsem halim yoq, **körmisem** karim yoq sadda muğember say tülkisi emes! 317/17

Bilemsiz, **bilmisiñiz** bilip koyuñ: 279/07

Men bugün sizni dep ikki bélet élip keldim, **barmisiñiz** köñlüm rencip qalidu, dostluqimizniñ yüz hatirisi üçün orniñizdin turun! 101/06

-Siz Badamgülniñ yékin dostlirini tiñ tiñlap békiñ, eger öziñiz **yékinlişalmisiñiz**, işençlik kızlarni ularniñ arisiğa(19) kirgüzüñ! 409/17

Kişilik hayatta muhebbet **bolmisa**, huddi kök asmanda quyaş, zeminida gül bolmiğanga oşşaq, Turmuş qaşasliqqa aylinip qalidu. 240/08

Eger yumşaqqa **unimisañ**, qattiqmu qolimizdin kélidu! 83/25

Şundaqmu! -Aqniyaz ittik uniñ qolidiki télégrammini élip köz yügürtti ve köyüngen halda dédi, **barmisañ** bolmaydiğan oşşimamdu? 3/06

Rast gep köñlige **yaqmisa** u qandaq qalidu? 109/22

“Şamal **çikmisa** dereh liñşimaydu” dégen söz tebiet dunyasığa mas kelgen bilen bezide kişilik hayat dunyasığa has kelmeymu qalidiken. 154/15

Şuña u, can tikip bolsimu, bu müşküllüktin **kutulmisa** bolmaytti... 418/11

<Eger terbiye **körmise** adem,

Éşek bolup qalar yüzge kirsimu hem!> 147/13-14

Biz muhebbetni dep cemiyetni, istiqbalni **oylaşmisaq** bolmaydu, çünki bizniñ cemiyetimiz küreş bilen tolğan, siyasiy sezgürlüki yukiri cemiyet. 136/25

Bu künlerde özimizniñ gémini özimiz **qilmisaq** bolamdu!? 27/19

Uniñçe bolğanda biz qandaqtur, prolétariyat ademliri, burjuaziye ademliri, inqilabiy ademler, eksilenqilabiy ademler dep ayrip **olturmisaqmu** bolidiken, şundaqmu?! 211/12

-Men deymen, ya u ademni **tonumisaq**, néme dep qalar?... 323/04

-Toğra, bu bir oyun! -dédi Seley temkinlik bilen, -lékin uniñ qiziq yérige téhi kelmiduq, **davamlaşturmisaq** bolmaydu 419/07

E.3.2.2. Emir Kipi:

Uygur Türkçesinde emir kipinin çekiminde her şahıs için ayrı ek kullanılmaktadır.

1. teklik şahıs	yan-ay	/két-ey		
2. teklik şahıs	çida-	/bar-ğın	/ber-gin	/éyt-iñ
nzş.	dé-sile			
3. teklik şahıs	qil-sun			
1. çokluk şahıs	mañ-ayli	/kör-eyli	/bér-eylik	/körüşüv-
alayluq				
2. çokluk şahıs	bul-uñlar	/kél-iñler		
3. çokluk şahıs	eyli-sun	/çiq-iş-sun		

1. Teklik Şahıs: (-ay/-ey)

-Satıraşhanığa barmayli, ete bir ustira tépip, menla **epkoyay**, -dédi. 85/23
Zayit toğrisida sözlimeyla **koyay**, uniñ tomurlirida eqivatqini qan emes, evrezniñ sésiq yundisi iken!... 405/03

Men sizge adlin éytip **koyay**: 57/09

“Dohtur, sizge rastimni **éytay**, méniñ zadila qorsiqim toymidi, çidiyalmidim. 189/09

-Kiriq yaşqa **kirey** dep qaldim,... 302/04

Éyniştéyn toğrisida mundaq bir hékmetni éytip **bérey** : 358/15

Eger **kaçay** dégen bolsam, uyaqqa ötmek huddi mektepniñ yoğan dervazisidin çiqkandekla oñay hem dehlisiz idi. 53/10

Semiñge sep **koyay** sen hazir igisi néme dése şuni doraydiğan şatutiğa, patifunğa aylinip qélivatisen! 159/13

-Bar, eslide u hetni maña yézişi kérek idi, -dédi Zayit huşenlik qilip, -lékin dosti Gunçekizğa yézip qalduruptu, menmu bir körüp **baqay** deymen, çünki uniñdin qalğan birdinbir teverruk nerse şu het-de! 411/14

2. Teklik Şahıs: (eksiz /-ğın, -gin, -qın, -kin / -iñ/-sile, -sila)

-**Kéiñ** Aqniyaz, **kéiñ**! 73/26

Şuni **dégine**! 29/17

Biz bilen **mañ**!... 46/19

- Şundağmu, emise mana taş, **điñ**, eynekni çul çul **kiliñ**! 46/09
- Vağti kelgende bilisiz! -dédi Havaz Behti temkin kıyapette, -eñ yağşisi, avval öziñiz ikrar **kiliñ**! 53/24
- Havaz yétekçiniñ sözini kılikiñda mehkem **tut**! 58/23
- Siz “Bahar Pilisi”diki baş kehrimannin kimlikini, yazğuçi uni yaritişta kandağ bediyy vasitilerni qollanganlıqini sözlep **békiña**! 63/08
- Mayakovéskidek **oqu**! 202/07
- Qéni, bizge bir **karigina** Seley bizniñ bu yerde sendek monopolçi dégenler yoğ idi, sen özüñ Parijda keldiñmu, Londondin? 317/04
- Bolupmu bugün **dégine**, -dédi Turgun boyun, başlıridiki téhiçe tohtimigan terlirini sürtüvétip, Badamgülniñ bugün sen bilen hoşlışidigan küni téhi!... 6/11
- Şu künlérde néme üçündür u Günçeğizni **körsile** bedini lappide ot élip köygendek bolatti, özini tutalmay, uniña pütün esli veslini bérivétişke teyyar turatti. 33/21
- Undağ çağda ular birersi yol **başlısila** şuniñ arqisidin nege baridiganlıqi bilen çatıqi yoğ, çapçip kétivéretti. 43/16
- Vay -vuy... Némançe kıynalguluk! -dédi Seley meshire kılgandek çekisige birni urup, -birersiniñ yürükini körüş lazim bolsa, mavu dohtur hanığa apirip, rintégenge **salsila** bolmamdu?! 120/02

3. Teklik Şahıs: (-sun)

- Uniñ her éhtimalğa ikki heptilik dep sorıgan iltimasığa ağırqi kétim fakultét mudiri Yağup Kérimi "on küngiçe bérip **kelsun**!" 3/18
- Yağ, Puşkindek **okusun**! 202/08
- Bulğanın, napak bu cismim otta köyüp, rohim u dünyaga paklinip **barsun**! 398/13
- He, he... Toğra, sizni kélip **ketsun** dévidim, -dédi Havaz Behti qolidiki gézitni çay üstilige taşlap, -qéni olturuñ, mana bu yerge... 243/24
- Ésiñizde **bolsun** yigit, bir tağar yañaqni yañaqçilik taş çaçalaydu, cumu! 66/18
- Hey, kaşal gep kıлма! -dédi uniñ hemrasi Sulayman Kızil Burun ciddi teleppuzda, -bilemsen, séni bu kinoğa mahtap **bersun** dep ekirmidi, belki ibret **alsun**, siyasiy sezgürlükni **östürsun**, dep ekirdi cumu! 209/16

1. Çokluk Şahıs: (-ayli, -eyli/-ayluğ, -eylik/-ili)

- Yigit, kaçma, béri gel, bir-birimizni yuyup **koyayli**! 252/21
- Boldi, emdi **kaytayli**... 21/06
- Éytayluğ**, her küni uğlaş aldida put-qoliñizni issik suğa çilañ, yatidigan omiñizni çiraylıq bézeñ;... 103/20
- Emdi **kaytayli**, Zayit, -dédi yürüki bir az iziğa çüşken Badamgül, -némidégen ensiz yer bu! 256/06
- Kitab, konsipiklarniñ hemmisini sanduğqa kaçılup élivaldim, yotқан-körpem saña qaldi, het yézişip **turayli**, hayatla bolsağ téhi köp uçrişimiz!... 39/11

-Menmu şundağ oylaymen, -dédi Ğunçekizmu hėsdaşlıq bilen,(5) -bir mezgil uniñdin meħpiy *tutaylı!* 143/04
Eyibke buyrumaň Ğunçekiz azraqtin içkeç *parañlışaylı!* dédi. 343/02

2. Çokluk Şahıs: (-ñlar/-ñler)

Rehmet yuķiri *ötüñlar!* 8/20
Ķeni, Şevket, orniñizğa bėriñ, emise hemmiñlar léksiyige diķket *ķiliñlar!*
46/09
Mana mavu matériyalini *körüñlar!*” 299/10
-Ķeni, yėgeç *olturuñlar!* 389/08
Yoldaşlar, oylap *bėķiñlar*, muşu tapta mekteptiki işçi-hizmetçileriñ, etraptiki ahalileriñ ehvali çataq, aq yėgin ularniñ öylirini veyran ķilivetti. 159/19
-Ĥatircem *mėñivėriñlar*, -dėdi Aķniyaz ularniñ köñlini tincitip, -eger u mėni rasttinla ittirimem dėse, u evrezge uniñ özi bilen bille çuşımen! 161/07
“Ķizlar, *ķėçiñlar!* 178/20
“*Ķėiñlar*, neri *ķėiñlar!* Siler mėni atķili *keldiñlar!*” dep varaķiridi. 189/02
-*Tėpiñlar*, şeirmiñ aptori kim? 313/07

3. Çokluk Şahıs: (-sun)

Savaqdaşlar, daim eşiñlarda *bolsun*, men silerge uluğ yazguçi Balzakniñ munu hėkmetlik sözini sovğa ķilimen: 75/23
Ular *kelsun!*...177/23
Ular yiğingə *kelsun...* 178/11

Emir Kipinin Olumsuzu: -ma, -me olumsuzluk ekine emir kipi eklerinin getirilmesiyle yapılır.

-Satıraşhanığa *barmaylı*, ete bir ustira tėpip, menla epķoyay, -dėdi. 85/23
Teñlikte ķaldim, buniñdin kéyin *zorlimañlar!*... 10/04
-Boldi, *ķizişmañlar!* 315/23
-Semiñlarğa sėlip ķoyay, mėniñ işim tüpeylidin, hergizmu Badamgölge soğuķ nezerde ķarap *salmañlar!* 392/08
...aşu kök yüzini bir mehel ézitķu tumanlar tosüp, zėmini cüt-şivirğan ķaplığan 20-esirniñ 60 yillirini *untumañlar!* 429/08
-Hey, sen kaşal gep *ķilma* cumu! 314/22
-Toħtañ, undağ *ķilmañ* söyümlüküm, siz ķariğu bolup ķalsiñiz men ķandağ ķilimen, bu dünya mañimi ķapķarañgu zulmettek bolup ķalmamdu?! 17/04
Lėkin tağ çoķķisiğa çıkķanda, kişiler maña nezer salsigen dep *gidiyivalmañ!*
118/23
Eyibke *buyrumaň* Ğunçekiz azraqtin içkeç parañlışaylı! dédi. 341/02
-Oyğutivettim-he, adaş! -dėdi turağ hicil bolğandek ve yotķanni yelkisige taşlap, çaza ķurup olturdi, -taza bir *çėkişivalmaylımu!* 183/01

-Boldi qoyuñlar, bolmiğan işni talişip hamaketlik **qilmayli!** 37/16

Heqikiy uvallıq bizge kélidu, cahillik qılmañ, istiqbalimizni, şan-şeripimizni oylañ, biz téhi yaş, aldımızda behtlik kéleçek quçaq éçip turidu, uni nabut **qilmayli!**... 350/17

-Ependim, hapa **bolmisila**, emdi biz oğul bala bolğandikin, sanimay kirivériptuq désila! -dégende etrapniki hemmeylen bilen bille Selim Ependimu külüp ketkenidi. 75/05

Eger tasadipiy köz tégip, şehi yérilip **ketmisila** uniñ istiqbalini parlaq déyişke bolidu. 137/03

Ular can-cehli bilen yügürüp cigdilikke kélivaldi, emdi birer it körüp **qalmisila**, heterdin qutulğanidi. 255/15

E.3.2.3. Gereklilik Kipi:

Gereklilik kipinin çekimi “-sa/-se” eklerine şahıs eki ve *kérek* kelimesi getirilerek yapılır. Ayrıca “-ş” ekine şahıs eki ve *kérek* kelimesi getirilerek de yapılır.

1. teklik şahıs	bol-sa-m kérek	/	qıl-iş-im kérek
2. teklik şahıs	bol-sa-ñ kérek	/	qıl-iş-iñ kérek
nzş.	bol-si-ñiz kérek	/	qıl-iş-iñiz kérek
3. teklik şahıs	bol-sa kérek	/	qıl-iş-i kérek
1. çokluk şahıs	bol-sa-ğ kérek	/	qıl-iş-imiz kérek
2. çokluk şahıs	bol-sa-ñlar kérek	/	qıl-iş-iñlar kérek
3. çokluk şahıs	bol-(uş)-silar	/	qıl-(iş)-işi kérek

1. Teklik Şahıs: (-sa/-se-m kérek /-ş/im kérek)

Şuña bir az cüden **körünsem kérek!** 422/19

Şuña özüm teşebbuskarlıq bilen capalıq işlarni tépip, emeliy küreş davamida, capa-muşekketke çidap küreş qiliş rohimni tavlap, Şiucéñcuyilişip özgirip ketmeydiğan inqilabiy izbasarlardin bolup **çikişim kérek!** 292/24

2. Teklik Şahıs: (-sa/-se-ñ kérek /-ş-iñ kérek) mb.

3. Teklik Şahıs: (-sa/-se- kérek /-ş-i kérek, /-ş kérek)

Ayriliş aldidiki hayacandin **bolsa kérek**, Badamgülniñ avazi huddi dez çinidek cigildap ketti. 21/14

-Sözlişimen dégendek qılğan, néme toğrida ikenliki maña taza éniş emes, işkilip, siz bilen pikir **almaştursa kérek.** 81/22

Şuniña qariganda, qehetçilik ademniñ qorsiği alahide **açsa kérek!** 184/26

Oquğuçi mektepniñ, oqutquçiniñ sözini **añlişi kérek!** 58/23

-Méniñçe ikki cins otturisida mundaq meñgü davamlişidiğan noqul dostluq bolmaydu! -dédi Zayit yélingandek biçare qiyapette, -u çoqum muhebbet sahiliğa élip **béřişi kérek.** 127/18

Mektep partiye komitétğa yézilidiğan matériyal qandaq *yézilişi kérek?*...
151/08

Bu “telepname” ittipaq ezaliri namidin yézildi, her bir ittipaq ezasi öziniñ meydani, pozitsiyisi ve burçini oylap *békişi kérek!* 157/24

Devrniñ tınıqini, helqniñ sadasini ipadileydiğan hekiqiy şeirlar çoqum şairdiki küçlük bir içki kızikiş, intiliş arqılık barlıqqa *kélişi kérek!* 316/09

1. Çokluk Şahıs: (-sa-ğ/-se-k kérek/-ş-imiz kérek)

Biz Şevketniñ vetendin yüz örüş, milletler ittipaqlığığa buzğunçilik sélişteq ittipaq ezaliriğa yat bolğan cinayi qılmişlerini qattıq *eyiblişimiz kérek!* 157/22

Biz bu işni tekşürüp, hekdadiğa yetküzüp, uni hazirki veziyet terbiyisi üçün canlıq derslik *qılışimiz kérek!* 180/22

-Méniñ pikrim şu, -dédi u uzundin uzaq nutqidin emdi hülase çıkargandek, biz teşebbuskarlıq bilen derhal uni derstin *tohtışimiz kérek!* 370/22

...yaşsi-yaman dégen sözge yiginçaqlaşqa bolmaydiğan nazuk, sirlik, yoşurun ve ebceş tereplerni çoñkur *çüşinişimiz kérek* kişisi,... 217/19

2. Çokluk Şahıs: (-sa/-se-ñlar kérek/-ş-iñlar kérek)mb.

3. Çokluk Şahıs: (-(iş)-sa/-se(lar) kérek /-(ş)-iş-i kérek,-(ş)-iş kérek)

Klasiklardin tartip, zamanimizdiki kitablargıçe hemmini oquş, mulahize *kiliş kérek.* 325/05

Gereklilik Kipinin Olumsuzu: “-maslıq kérek/-meslik kérek” şeklinde yapılmaktadır.

-İnkilab qılğanda qiyinçilik bolidu, -dédi Cin Şuci uni riğbetlendürüp, -lékin uniñdin *qorqmaslıq kérek.* 303/08

Adem tirik iken, hergiz *ümitsizlenmeslik kérek*, muhimi mana şu! 81/26

Men yene şunimu çoñkur hés qıldimki, bizniñ bu aliy bilim yurtimiz hergizmu burjuaziye hem Şiucéñcuyiniñ maysilirini östüridiğan parnik bolup *qalmaslıqı kérek!* 150/11

Biz her qandaq vaqıtta héssiyatqa *bérilmeslikimiz kérek.* 153/21

Lékin, men muhebbet bir ademniñ omumiy hayatida unçilik muhim orunni *igilimesliki kérek*, dep qaraymen! 307/25

Eplatun: “Ölümdin qorqқан adam bu dunyağa *törelmesliki kérek!*” deptiken. 327/01

E.3.2.4. İstek Kipi:

Uygur Türkçesinde istek kipinin çekimi “-ğay/-gey” eklerine zamir menşeli şahıs eklerinin getirilmesiyle yapılır.

1. teklik şahıs	kül-gey-men
2. teklik şahıs	kül-gey-sen
nzş.	kül-gey-siz
3. teklik şahıs	kül-gey(du)
1. çokluk şahıs	kül-gey-miz
2. çokluk şahıs	kül-gey-siler
3. çokluk şahıs	kül-iş-key

Hey keremlik Huda, eger séniñ qudret-ilahiñ rast bolsa, adem siyaqığa kirivélip, bu dunyaniñ güzellikini, beht-saaditini, tinç-asayışlıqini buzuvatqan Havaz Behtidek, Zayittek cin-şayatunlarniñ cacisini **bergeysen!**... 406/13

Dostuñ Turğundin dep **bilgeysen.** 370/06

Yol boyi sizge söyü-muhebbitim hemrah **bolğay...** 21/13

Méniñçe, bu het cezmen rehberlikniñ diqqitini **koğaydu!**... 423/08

Eslide, Teñri bizni nahayiti pak yaratqan, lékin biz ala köñüllük, sahtilik, hesethorluq, suhençilik qatarliq rezil işlarni qilip, özimizni **bulğaymiz.** 263/26

İstek kipinini bir diğér şekli de: “-ğu, -gü, -qu, -kü” sıfat fiil eklerine iyelik eklerinin ve “var, yoq” kelimelerinin eklenmesiyl yapılmaktadır. Ayrıca Uygur Türkçesinde yukarda saydıgımız sıfat fiil eklerini iyelik eki almış şekillerine “kel-“ fiilinin eklenmesiyle de istek kipi ifade edilmektedir.

Şu tapta uniñ içi puşqanlıqıdin, tit-tit bolğanlıqıdin ademsiz yiraq,(14) hilvet bir yerge bérip, huddi bōridek huvligisi, attek **kişniğisi**, kiyikte **bozliğisi keldi.** 72/12

...ustazliriniñ yékimliq, tesirlik léksiyilirini **añliğusi keldi**, ala-yéşil çirağlar çakniğan zallarda köñlidiki qızlar bilen bel tutuşup, sirliq lérilikliq tuyğularğa bay tasnilarni **oyniğusi keldi...** 109/11

Hoş, dostum, hetni köp yézivettim, epu qil, köñlümde yigilip qalğan geplirimni **çytqum keldi.** 149/12

Seley Qaşañniñ yéni çaqçaq, letipiliri bolsa, yézip evetkin, bekmu **añliğum keldi.** 265/10

Hayatimdiki tunci huşallıq işni saña ve sen arqilik cimi yar-buraderlirimge hever **qilğum keldi!** 328/04

-Asiye bilen bille kinoğa barmaqçi iduq, -dep çüşendürüşke başlidi Metkérem Metqasim, -sizgimu bir béletni qoşup **alğum keldi**, qarısam, siz u qizniñ péyida yürgendek qilisiz.... 414/08

Kalla (9) désem, paqalçaq deydiğanlar köp. Şuña het arqilik bolsimu sen bilen (10) sirdaşqum, **muñdaşqum keldi!** 328/09

Oylisam, özümniñmu **külğüm keldi.** 425/16

-Özümmu bilmeymen adaş, zadila *turğum yoq*. 38/12

...Şevkettin zadila *ayrilğum yoq*,... 39/

Yataqdaşliri uniña olaş-çolaş teselli bedri, lékin hazir uniñ héçqandaq gepni *añliğusi yoq idi*. 99/17

-*Barğum yoq*, -dédi Badamgül késipla, -köñlüm héçnémini tartmaydu! 100/19

E.4. BİRLEŞİK ÇEKİM:

Birleşik fiil çekimleri hikaye, rivayet ve şart olmak üzere üç gruba ayrılır.

E.4.1. Hikâye

Hikâye birleşik çekimleri “i-” fiilinin görülen geçmiş zamanıyla yapılır. Şart kipinin ve gereklilik kiplerinin hikâyesi dışında şahıs ekleri “i-” yardımcı fiiline (i-yardımcı fiiline eklenen zaman ekine) getirilir.¹

E.4.1.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Hikâyesi:

Bu çekimde “i-” yardımcı fiili soru ve olumsuzluk şekillerinde eklenmektedir.

1. teklik şahıs	-ğan i-di-m	/-ken i-di-m
2. teklik şahıs	-ğan i-di-ñ	
nzş.	-ğan i-di-ñiz	
3. teklik şahıs	-ğan i-di	
1. çokluk şahıs	-ğan i-duğ	/-қан i-duğ /-ken i-dük
2. çokluk şahıs	-ğan i-di-ñlar	
3. çokluk şahıs	-(ş)-қан i-di	

Men siz bilen héli burunla sözlişni *oyliğanidim*, aldıraşçılıқта vaqit çıkmidi, ahir bugün nesip boptu... 97/04

Men uniñ Rusçe neşir kılingan bir kitabini bir yıl burun béyciñda élip *oquğanidim*, lékin u çağda, ançe çüşinelmey, taşlap qoygan, bu ketime yine bir oqup körey dep şuni izdevatattim. 362/16

Nahiyilik pılanlaş etritide tilmaçlıq kılip yürüp, bir neççe başlıq bilen tonuşup *qalğanidim*. 425/17

Dostum, men mekteptiki çağda nurgun nersilerni kitabta *körgeñidim*. 148/24
Şuniñ bilen memnu, sarañ boluvélip, şu yerge bérıp qorsaq baqay dégen oyğa *kelgeñidim!*... 189/12

–Hee, maña het qaldurup kétiptu *dégeñidim*. 412/26

–Maqul, barayli, -Aqniyazniñ avazimu miskin çıktı, -men ötken küni bir *körüşkeñidim*, lékin néme üçündür, u adem özini qaçurup yürüdü... 387/05

Menmu silerge oğşaş oqup, bilim élip, cemiyet üçün yaramlıq bir adem boluşni köñlümge *pükkeñidim*. 404/03

Hudağa şükür, Alla u künlerni bizge nésip kılmidi, u küñler kelmeske ketti!> *dégeñidiñ*. 145/15

Şevket Badamgülni mana şu özgiçiligi bilen yaritip, yaqşi körüp *qalğanidi*. 7/20

¹ Doğan, 2000: 288.

Bir edemniñ normisi beş ciñ, hemmeylen toluk katnişişi şert!” dégen ukturuş **çikirilganidi.** 22/05

Elem ve ħorluqtin Ğunçekizniñ şoĥ ve yékimlik avazi özgirip **ketkenidi.** 281/17

Ketkende” dégen hékayisini oqup, ħéli vaqitkiçe şuniñ tesiride **sözleşkeniduq.** 145/13

<Qaysibir yaş yigit aşiklik otida biqarar bolmiĝan, qaysibir boyiĝa yetken qiz muhabetke teşna bolmiĝan, bu insan tebiitidiki paklik ve saplik> dégen meşhur sözini yadlap **yürgeniduq.** 328/08

Ésiñdimu, ötken yili biz Şekspirniñ “Otello” dégen tragédiyisini bille **körgeniduq.** 405/23

Qizlar bugün rasttinla çiraylik **yasinivalganidi.** 6/20

Şu munasivet bilen uniñ yurtdaşliri, sinipdaşliri, yataqdaşliri uniñ bilen köprek bille bolup **yarañlışidigan,** uniñ bilen bille ötken köñüllük, qıvnaq künlirini eslişidigan bolup qaldi. 182/15

Mana şundaq semimiy telep ve ümidniñ yéteklişi bilen oquĝuçılarda bilim éliška, öĝinişke bolĝan iştiyaq, qizginlik küçeygen, yérim aç, yérim tok vaqitlardimu ularniñ qizginliki, iradisi suslap, boşap **ketmigenidi...** 76/03

Lékin u, bu işlarniñ aqiviti qandaq bolidiganliğini, qarimaqqa, kiçikkine körüngen yérim betlik matériyalniñ ahirida qandaq rezil oyunlarni oynaydiganliğini ançe oylap **yetmigenidi.** 351/20

Ve halenki, Şevket uniñ “birs bolmisa birsi” dégen ĝayibane ademniñ del özi bolup qalidiganliğini u çağda zadila ĥiyaliĝa **keltürmigenidi,**... 56/02

Eslide u bu dersini bunçilik kéyin, dep tesevvur **kilmiganidi.** 62/07

Bir çağlarda taĝ suliridek şoĝşup kelgen köñül şadlıqliridin emdi uniñda esermu **kalmiĝanidi,** qalgini peket sarasime, qayĝu, hetta aççik nepret bolup qaldi... 104/07

Bu közler bir neççe yillik dostluq yolida birer qétimmu semimiyetsizlik ve qizginiş bilen aliyip **bakmiĝanidi.** 198/22

Anlatılan geçmiş zamanın hikâyesinin ikinci çekimi ise şu şekilde yapılmaktadır:

1. teklik şahıs	-v-i-di-m (<p i-di-m)
2. teklik şahıs	-v-i-diñ
nzş.	-v-i-di-ñiz
3. teklik şahıs	-v-i-di
1. çokluk şahıs	-v-i-du-ğ(<p i-du-ğ)
2. çokluk şahıs	-v-i-di-ñlar
3. çokluk şahıs	-ş-i-v-i-di

-Ötkenki vede boyiçe bugün bille kinoĝa bérip kéyleyli **dévidim,** -dédi Zayit uniñĝa yékinrağ kélip. 100/17

Ecebmu **séĝnividim...** 143/12

-Hee, ders tekrarlay dep *çikividim*, -dédi Badamgül boş ve miskin avazda.
79/22

-Muellim, mavu öz qan-térimniñ mévisi, -dédi u qolidiki gézitke oralğan tügünçekni uzitip, -sizni tétip baqsun, dep élip *kéividim*. 388/26

Birsi “vey...” dep *varqirividi*, şuniñ bilen teñla paraq -paraq külke kötürüldi, Seleyniñ özimu külüp ketti... 206/01

Emma bu gepni hazirgiçe ağızidin çikarmay köñlide saqlap kélivatatti, mana bugün kütülmigendek müriti *kéividi*, köñlidiki şu gepniñ bir qisminila éyitip saldi.
32/09

Aqniyaz asta-asta silcip, uniñ yéniğa bérivéliş üçün, muzikantlar bar yerdin egip ötmekçi bolup *turuvidi*, nedindur hélim gécek uni çakirip qaldi: 277/07

E.4.1.2. Şimdiki Zamann Hikâyesi:

Mahmut Kaşgarlı, Modern Uygur Türkçesi Grameri’nde bu ekin tahlilini şu şekilde vermiştir: “fiil+p zarf fiili+yat- yardımcı fiili+-ar geniş zaman eki+er- fili+-di zaman eki+şahıs eki”.¹

	1. şekil		2. şekil
1. teklik şahıs	-vatattim	/	-maқта i-di-m
2. teklik şahıs	-vatattiñ	/	-maқта i-di-ñ
nzş.	-vatattiñiz	/	-maқта i-di-ñiz
3. teklik şahıs	-vatatti	/	-maқта i-di
1. çokluk şahıs	-vatattuq	/	-mekte i-duq
2. çokluk şahıs	-vatattiñlar	/	-mekte i-di-ñlar
3. çokluk şahıs	-ş-ivatatti	/	-ş-mekte i-di

Men buni oquş püttürüş déssirtatsiyisi qilip yézişqa teyyarlıq *qilivatattim*, kütülmigen yerdin bu péşkellikke yolüqup, pılanlirim astin-üstün bolup ketti. 167/25

Men uniñ Rusçe neşir qilingan bir kitabini bir yil burun béyciñda élip oquganidim, lékin u çağda, ançe çüşinelmey, taşlap qoygan, bu qétim yene bir oqup körey dep şuni *izdevatattim*. 362/16

-Séni izlep yatıqınga barganidim, -dédi Şevket uniñ qolidin tartip turguzuvétip, -qaytişimda, téhi yolni qışqartış(10) üçün étizliqlarni arilap *kéivatattim*,... 385/08

Rast, u kélivatatti, alçañlap, gelite hiciyip, galda-ğulduñ dessep *kéivatatti*.
178/21

...yene ikkisi her qançe oylisimu hiyalıga *kelmeyvatatti*, hetta muelliminñ şundaq bir dersni ötkenlikinimu ésiqe *alalmayvatatti*. 270/14

Aqniyaz nahayiti ustatlıq bilen vaqitni *igilevatatti*, u Gunçekizniñ “néme gépiñiz bar idi, éytmamsız?” dégen soalni sorap qélişidin ensirep,... 341/09

U vaqit *kütüvatatti*, yaşlıq hayatiniñ ahırkı demlirini saet-minutlap *ötküzüvatatti!* 397/10

¹ Kaşgarlı, 1992: 186.

Lékin köñliniñ çoñkur çatlimida, bir-biri bilen çikiş almaydigan iken küç, ikki ruh-vapa bilen vapasizlik, iñlas bilen azgunluk, diyanet bilen rezillik ciddi *Élişivatatti*. 48/20

Seley Kaşan, Gayit Mayit, Ğulam Topağ, Kızil Burun, Metkérem Metkaşim katarliqlar ikki kaşka bölünüp *munazirilişivatatti*. 210/21

...bu yerge toplanğan bir munçe yérim aç, yérim toğ yigitlerniñ çañkağ kelbi bilen halsiz cismimu toyundurup, segitip *ötmekte idi*... 208/12

Şu künlerde, Badamgülniñ vucudida kaygu bilen huşallıq,ğeyret bilen zeiplik, nur bilen zulmete kışkisi, ecel bilen hayat ciddi *küreşmekte idi*... 392/19

Yéganilik, gériplik ve köñül sunuqluk Şevketniñ cénini *kaşatmakta idi*. 82/10

Şu tapta “muhebbetin, söygüdin ayrildim” dégen iztiraplık bir pikir Badamgülniñ köñül-köksini örtep, yürek-bağrida aççık bir nadamet *oyğatmakta idi*... 114/04

E.4.1.3. Geniş Zamanın Hikâyesi:

1. teklik şahıs	-ar i-di-m	/	-mas i-di-m
2. teklik şahıs	-er i-di-ñ	/	-mas i-di-ñ
nzş.	-er i-di-ñiz	/	-mas i-di-ñiz
3. teklik şahıs	-ar i-di	/	-mas i-di
1. çokluk şahıs	-er i-du-ğ	/	-mas i-du-ğ
2. çokluk şahıs	-ar i-di-ñlar	/	-mas i-di-ñlar
3. çokluk şahıs	-ş-er i-di	/	-ş-mes i-di

Heverlinip kalsa *kelmes idi* hem!> 367/09

Kitabiñni oğup, şériñni yézip, gülni dériziniñ sirtidin purap yürürseñ *bolmasmidi?! 232/07*

E.4.1.4. Gelecek Zamanın Hikâyesi:

Mahmut Kaşgarlı, iki şekilli olan bu kipin birinci şeklinin tahlilini şu şekilde vermiştir: “fiil+p zarf fiili+et- yardımcı fiili+er- geniş zaman eki+-di geçmiş zaman eki+şahıs ekleri”.¹

	1. şekil	/	2. şekil
1. teklik şahıs	-atti-m	/	-mağçı i-di-m
2. teklik şahıs	-atti-ñ	/	-mağçı i-di-ñ
nzş.	-atti-ñiz	/	-mağçı i-di-ñiz
3. teklik şahıs	-atti	/	-mağçı i-di

¹ Kaşgarlı, 1992: 187.

1. çokluk şahıs	-attuk	/	-mağçı i-duk
2. çokluk şahıs	-atti-ñlar	/	-mağçı i-di-ñlar
3. çokluk şahıs	-ş-atti	/	-ş-mağçı i-di

-Teyyarlıknıgu **ķilattim**, muellim, lékin baş yaçéykiniñ işliri bilen aldıraş bolup kétép... 272/08

-Muellim, eger siz maña helep yaki pomdek az-tola ozuqluķ ķimmiti bar nersilerni bergen bolsiñiz, menmu allıķaçan hezim ķilip, sizge sūt yaki gōş yandurğan **bolattim**. 63/20

Pah! Pah!... Ķiz bolğan bolsañ özümla **alattim**-de, séni!... 252/08

-Baya sizni oylap **olturattim**, -dédi cin şuci tamakisıga çağmaķ çéķivétip, -sizde ilgirileş téz boluvatidu, yaķşı iş ķilivatisiz. 300/16

-Özümnü zadi keçürmeymen, men şu küni némişķa kinoğa kettim he!? -deytti Aķniyaz özi bilen özi sözleşkendek ĥursinip, -bolmisa, men uni ķutķuzup **ķalattim**... Çoķum **ķutķuzattim**!... 402/21

-Siz hemişe Kiyuri Hanimniñ gépini **ķilattiñizgu**! 105/24

Éhtimal, ĥétimni oķup, aldırıp kétépsen, burun toy ķilip néme **ķilattiñ** derseni! 328/18

Şevket télégrammini aldıraş yırttı, Aķniyaz uniña udulmu udul ķarap **turatti**. 2/17

Ķarañguda Badamgülniñ Şevket amraķ ķapķara, yoğan közliri ĥuddi polat éritmisidek nur ve hararet bilen **yanatti**. 17/20

Seherniñ havasi sap ve salķin idi, u azade nepeslinip, ĥulaç taşlap **mañatti**. 227/01

Havaz Beĥti köp vaķitlarda, öz gépige külke bilen paoza bérişke amraķ idi, şuña her bir gépini ķilip bolup, ķamlaşımu, ķamlaşmisimu hahalap külüp **ķoyatti**. 370/08

-Yoldaşlarğa yene séliķ sapsen-de! -dédi Şevket Aķniyazga menilik ķarap, -néme **ķilattiñlar** avare bolup, körüşüp turğandikin bolmidimu! 199/13

Rast, oķuĥuçılarniñ hemmisi déĥüdek Havaz Beĥtiniñ dersige peķet imtihandin ötüş üçünla **ķatnişatti**. 129/18

Beziler uniñ ĥelite, bir ķisma heriketlirige ķarap, “élišip ķaldımu néme?” dep gumanmu **ķilişatti**. 161/16

Her ĥil ķuşlar pirildap uçup, çiraylıķ tilliri bilen **viçirlişatti**,... 232/21

Muzikantlar (9) zalniñ bir çétidiki ĥilvette gire bolup **olturuşatti**. 276/08

İkinci Şekil:

ĥiyalida şu yerdin bir orun tépip, méñiniñ oçuķ vaķtida azraķ kitab körüp, imtihaña teyyarlıķ **ķilmağçı idi**. 78/12

-Kimler **ķelmekçidi**? 6/03

...öz béşiĥa kelgen cimi nomus ve ĥorluķlarni bir yoli köydürüp, külini kökke(24) **sorimağçidi**... 400/22

Şu küni çégra boyida tünep qaldı, u anisini, tuğkanlırını tapsa, ular bilen obdan bir *sözleşmekçi idi*. 89/11

U bu hararetlik qollarnı héli uzaqqıçe aşundaq tutup *turmaqçı idi* lékin Badamgül asta, edeb bilen tartıp, uniñ alıqınıdın suğuruvaldı ve “hoş, rehmet!” déginçe arqısığa lerzan qayrılıp, yatıqığa kirip ketti. 130/26

-Asiye bilen bille kinoğa *barmaqçı iduq*, -dep çüşendürüşke başlıdı Metkérem Metqasım, -sizgimu bir béletni qoşup algum keldi, qarısam, siz u qızniñ péyida yürügendek qilisiz.... 414/08

E.4.1.5. Gereklilik Kipinin Hikâyesi:

1. teklik şahıs	-ş-im kérek i-di
2. teklik şahıs	-ş-iñ kérek i-di
nzş.	-ş-iñiz kérek i-di
3. teklik şahıs	-ş-i kérek i-di
1. çokluk şahıs	-ş-imiz kérek i-di
2. çokluk şahıs	-ş-iñlar kérek i-di
3. çokluk şahıs	-ş-iş-i kérek i-di

Uniñ hiyalıçe, qız uni yahşi körmigendikin, uniñ qelbidiki muhebbetmu allıqaçan köyüp öçken ottek soğuq külge, hetta aççıq nepretke aylinip *kéişki kérek idi!* 307/16

U tuğuluşı, bu dünyaniñ rahat parağıtını *körüşi kérek idiğu?! 406/06*

-Bar, eslide u hetni maña *yézişi kérek idi*,... 411/14

Hemmeylen fakultét mudiriğa qarıdı, u muşu yerniñ kattisi bolqaçqa, qaide boyıçe, bir nerse *déyiş kérek idi*. 241/12

-U oquğuçılarga bir-birdin qarap çıqip, çoñkur bir içki tuyğu bilen sözini davam qıldı, -savaqdaşlar, eslide, silerge nahayiti obdan yégüzüşimiz, *kıygüzüşimiz kérek idi*. 248/24

...Badamgülniñ kac, beğerezlikidin qattıq ağırdı, içide uni tillap, eyblidi, lékin hazir uniñ cehlisini qaturidiğan vaqıt emes idi, qandaqla bolmisun, uni eyveşke keltürüş, aldap-silap bolsimu, gepke *kırgüzüş kérek idi!*... 350/07

E.4.1.6. Şart Kipinin Hikâyesi:

1. teklik şahıs	-sa-m i-di	/	-sa-m i-di-m ¹
2. teklik şahıs	-sa-ñ i-di	/	-sa-ñ i-di-ñ
nzş.	-sa-ñiz-di		
3. teklik şahıs	-sa i-di		
1. çokluk şahıs	-sa-ğ i-di	/	-sa-ğ i-duq
2. çokluk şahıs	-sa-ñlar i-di	/	-sa-ñ i-di-ñlar
3. çokluk şahıs	-ş-sa i-di	/	-sa i-di-ler

¹ Kaşgarlı, 1992: 188:

Eger uniñ munasivetşunaslıktiki aşu yüksek iktidari birer paydilik ilim-pen işliriğa serp kılingan **bolsidi**, u cezmen etrapidiki zamandaşlıridin hëlila üzüp ketken bolatti. 263/05

Lékin u kéçikkenidi, eger kişiler burun özi bésip ötken yolni qayta basalıgan, burun kılip bolğan işni qayta kılalıgan **bolsidi**, u çağda téhimu ekillik, téhimu zerek, téhimu dana evliyaga aylangan bolatti, nurgun işlar téhimu köñüllük, téhimu cayida bolğan bolatti! 355/01

E.4.2. RİVAYET:

Uygur Türkçesinde rivayet çekimi basit zaman çekiminden sonra “i-” yardımcı fiiline anlatılan geçmiş zaman ekinin getirilmesiyle yapılır. Rivayet birleşik çekiminde şahıs ekleri -gereklilik ve şart kiplerinin rivayeti hariç- “i-” yardımcı fiiline getirilir.¹

E.4.2.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Rivayeti

	1. şekil	/	2. şekil
1. teklik şahıs	-ğan i-ken-men	/	-ptiken-men
2. teklik şahıs	-ğan i-ken-sen	/	-ptiken-sen
nzş.	-ğan i-ken-siz	/	-ptiken-siz
3. teklik şahıs	-ğan i-ken	/	-ptiken
1. çokluk şahıs	-ğan i-ken-miz	/	-ptiken-miz
2. çokluk şahıs	-ğan i-ken-siler	/	-ptiken-siler
3. çokluk şahıs	-ş-қан i-ken	/	-ş-ip-tiken

Birinci Şekil:

Lékin eslide, uniñ vucudida siyasionluk haraktér biñ **sürgeniken!** 86/15
 Şuña, adem yerge **dessigeniken**, çoqum iz qalgudek çin dessiş kérek, bolmisa yer yüzide hayat yürgenniñ ehmiyiti bolmay qalidu! 220/14

Çünki, ornidin **turganiken**, sözlišş kérek, **sözligeniken**, Selim Ependini let kılişi kérek! 222/11

“Méni yılan azdurgan” **dégeniken**. 390/06

İkinci Şekil:

Rast **deptiken**, kumuçni kıya tutқан ademiñ kıli késilmeý qalmaydu-de! 51/23

...u öyge muşu şeirniñ şapigrafta bésilgan nushisini **ekeptiken**, dostum meniñ şeirğa huştar ikenlikimni bilgeçke, tünügün uni maña körsetkili ekeptu, men aptorniñ ismini çiqirivétip, derhal bir nusşa köçürüvaldim. 313/18

¹ Doğan, 2000: 292.

-Rast, séni oyğatsam **boptiken**, belkim ikkimiz héliki mehlukça teñ kélip, poluni tartivalarkenmiz. 183/22

-Men deymen áginiler, öz zamanisida rimliklarğa qarşı bir çölge toplanan beş miñ yehudini Eysa Payğember beş nan, ikki bélmik bilen toyguzup, açlıqtin **kutulduruptiken**. 29/12

Ular méni bille élip çıqip kėtiş üçün aşundaq télégramma **bériptiken**. 43/08

Senmu ülgürüp **keptikensende**, Şevket! 93/17

...menmu deslep uniñ mesilisiniñ háraktérini taza **çüşenmeptikenmen**,... 102/17

-Ötkende Badamgül bilen kelgende taza diğket **kilmaptikenmen**, uniñ üstige hemmisi bir hil ışık, bir hil öy deña! -dédi. 139/18

Şuña hıyal, pikirlirimmu nahayiti romantik, gayivi bolup **kaptiken**. 149/01

Danişmenler toğra **éyiptiken**. 155/09

Uniñ dili, tili pütünley ecnebiy kélipida **suguruluptiken**. 273/05

-Daşöniñ hemme némisi yumşaq, dep **oylaptikensiz-de**, ataklık kompozitor! 283/02

-Uni hemmimiz körduq, gayiptin qolimizğa çüşüp qaldi, -dédi Gayit Mayit, -yahşı **yéziptikensiz**, bizde çoñkur tesirat kozğidi. 325/24

Bu ketimeki hetime, Şevketnin “kamér”din çıqip, mektepniñ déhkançilik meydanida işlevatqanlıqini **yéziptikensen**, hetimeñniñ şu yeri közumge goya cennetniñ höriliridek issik, çiraylıq körünüp ketti! 329/13

-Baldurla dada bolğunuz keptikende! -dédi Havaz Behti uzaq sükuttin keyin özini bir az besivélip, -sizni men bundaq sesik evrezge çüşüp kéter, dep **oylimaptikenmen**! 336/02

“Pah, tul hotun şümeq yigkandek sizmu ecnebilerniñ kitablirini **yiğıptikensiz-de!**” 361/12

E.4.2.2. Gelecek Zamanın Rivayeti:

Ünlü ile biten kelimelere “-ydi-ken”, ünsüz ile biten kelimelere ise “-idi-ken” şeklinde getirilen bu zaman eki birleşik bir ektir. Ayrıca “-mağçı (i)-ken/-mekçi (i)-ken ekleriyle de yapılmaktadır.

	1. şekil	/	2. şekil
1. teklik şahıs	-idi-ken-men	/	-mağçı (i)-ken-men
2. teklik şahıs	-idi-ken-sen	/	-mağçı (i)-ken-sen
nzş.	-idi-ken-siz	/	-mağçı (i)-ken-siz
3. teklik şahıs	-idi-ken	/	-mağçı (i)-ken
1. çokluk şahıs	-idi-ken-miz	/	-mağçı (i)-ken-miz
2. çokluk şahıs	-idi-ken-siler	/	-mağçı (i)-ken-siler
3. çokluk şahıs	-ş-idi-ken	/	-ş-mağçı (i)-ken

1. Şekil:

Bundağ çéçi bar adem kandağ **bolidiken**? 20/20

U hemmige **çidaydiken**... 113/18

Lékin ésinde bolsun, Metkérem Metkásim nekil kılınışçe, barlıq hayvanlar içide peket beş hayvanla cennetke **kiridiken**,... 121/01

Men séni terbiye körgen aliy mektep oğuşimikin désem, koçılarda yürgen lalma lükçekke **oñsaydikensengü**! 283/15

–Muellim, némidégen köp kitab bu, söz tapқан puliñizğa kitab **alidikensiz-de!** 361/17

Her kandağ ésil şoarvazlıq, bayançılıq hergizmu addiy ve semimiy hés-hayacanniñ ornini **basalmaydiken**! 261/09

-Muşundağ yigindin heptide bir kétim éçilip tursa, bizmu tamakisiz **kalmaydikenmiz** cumu ağiniler, -dédi Gayit Mayit -kol yağlıkidiki tamakini deñsep körüp. 287/14

Lékin yaramlıq adem boluş yoli unçe oñay emeksen, umu egri-toqay, hetta intayin azablıq **bolidiken**, u hergizmu bizge oñşaş aciz kızlarğa ayrimçe ğemhorluq **kilmaydiken**! 404/04

Turmuş dégen yette ölçep bir késidigan kiyim emesken etrapiñda mevcut bolğan nersileriniñ hemmisi saña teve iken, hécnémidin, hetta eñ eski, azablıq nersilerdinmu özünüñi **kaçuralmaydikensen**! 149/03

-Men deymen ağiniler, -dédi Aқniyaz köñül sirini éytip, -kallañğa bir nerse kirivaldimu, u séniñ kólikiñnimu, közüñnimu **yeydiken**. 306/21

Yağşı, undağ bolsa bugün karamitiñizni **köridikenmiz-de!** 227/23

Undağ “éski-véski”larni bilmeymu, sinipiy küreş kılğili, sotsiyalizm bilen şugullanğili **bolmamdiken**!? 274/03

U maña oñşaş çüşkünleşken, rohi zeip ademni tapsa, téhimu **küçüyüvalidiken!** 405/18

2. Şekil:

-Yağ, -dédi Badamğül teccüp bilen, -men bilen **sözleşmekçimiken**, néme toğrida! 81/20

E.4.2.3. Şimdiki Zamanın Rivayeti: mb.

	1. şekil		2. şekil
1. teklik şahıs	ķil-ivatidiken-men	/	ķil-maқта i-ken-men
2. teklik şahıs	ķil-ivatidiken-sen	/	ķil-maқта i-ken-sen
nzş.	ķil-ivatidiken-siz	/	ķil-maқта i-ken-siz
3. teklik şahıs	ķil-ivatidiken	/	ķil-maқта i-ken
1. çokluk şahıs	ķil-ivatidiken-miz	/	ķil-maқта i-ken-miz
2. çokluk şahıs	ķil-ivatidiken-siler	/	ķil-maқта i-ken-siler
3. çokluk şahıs	ķil-iş-ivatidiken	/	ķil-iş-maқта i-ken

E.4.2.4. Geniş Zamanın Rivayeti:

1. teklik şahıs	ķil-ar i-ken-men
2. teklik şahıs	ķil-ar i-ken-sen
nzş.	ķil-ar i-ken-siz
3. teklik şahıs	ķil-ar i-ken
1. çokluk şahıs	ķil-ar i-ken-miz
2. çokluk şahıs	ķil-ar i-ken-siz
3. çokluk şahıs	ķil-iş-ar i-ken

-Rast, séni oyğatsam boptiken, belkim ikkimiz héliķi meħlukķa teñ kélip, poluni *tartivalarkenmiz*. 183/22

E.4.2.5. Şart Kipinin Rivayeti:

1. teklik şahıs	iç-se-m i-ken
2. teklik şahıs	iç-se-ñ i-ken
nzş.	iç-si-ñiz i-ken
3. teklik şahıs	iç-se i-ken
1. çokluk şahıs	iç-sek i-ken
2. çokluk şahıs	iç-se-ñlar i-ken
3. çokluk şahıs	iç-iş-se i-ken mb.

E.4.2.6. Gereklilik Kipinin Rivayeti:

1. teklik şahıs	ķil-iş-im kérek i-ken
2. teklik şahıs	ķil-iş-iñ kérek i-ken
nzş.	ķil-iş-iñiz kérek i-ken
3. teklik şahıs	ķil-iş-i kérek i-ken
1. çokluk şahıs	ķil-iş-imiz kérek i-ken
2. çokluk şahıs	ķil-iş-iñlar kérek i-ken
3. çokluk şahıs	ķil-iş-liri kérek iken

Şuniñga qariganda, ademlermu öz köñlidiki oy-ħiyal, sir-esralirini puħtırak, pinhanrak *saķlişi kérek iken!*... 369/18

E.4.3. ŞART:

Bol- fiiline -sa ekinin ve şahıs eklerinin getirilmesiyle yapılır.

E.4.3.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Şartı:

1. teklik şahıs	ķil-ğan bolsa-m
2. teklik şahıs	ķil-ğan bolsa-ñ
nzş.	ķil-ğan bolsiñiz
3. teklik şahıs	ķil-ğan bolsa
1. çokluk şahıs	ķil-ğan bolsa-ķ
2. çokluk şahıs	ķil-ğan bolsa-ñlar
3. çokluk şahıs	ķil-iş-қан bolsa

Emdi vaķitsiz *ayrilğan bolsaķmu*, Huda ħalisa, rohimiz bir ömür bir-birini ħürmetlep, izdişip turidu!... 39/20

Eger Badamgülde rasttinla öz teķdiri ve istikbalı toĝrisida ħayta oyliniş *bolğan bolsa...* 111/07

Eger inķilabiy grajdanlar uruşi *bolmiğan bolsa*, bu ikki “adem” öz ara muhebbet baĝlap, beĝtiyar ötken bolatti, démekçi! 211/17

Eger sen rasttinla şundaķ hessiyyatta *yazğan bolsañ*, u çağda, Badamgülge bergen bahayiñ taza aķilane bolmay ħalidu. 261/19

Burun *tonumiğan bolsaķ*, emdi tonuşimiz, ustaz tutimiz, buniñ némissi yaman!? 323/07

Unçe dep ketmeñ Ğunçeķiz, -dédi Zayit yene gepke ħisturulup, -navada Badamgül vezipisini *orundiymişan bolsa*, mana men özüm yiĝķan postekni bérivétettim... 34/20

Ķiz *bolğan bolsañ* özümle alattim-de, séni!... 252/08

E.4.3.2. Gelecek Zamanın Şartı:

1. teklik şahıs	ķil-idiğan bolsa-m
2. teklik şahıs	ķil-idiğan bolsa-ñ
nzş.	ķil-idiğan bolsi-ñiz
3. teklik şahıs	ķil-idiğan bolsa
1. çokluk şahıs	ķil-idiğan bolsa-ķ
2. çokluk şahıs	ķil-idiğan bolsa-ñlar
3. çokluk şahıs	ķil-iş-idiğan bolsa

Azraķ yol ħoysaķ, bizniñ bu yerde sotsiyalizm biraz kémiyip, Şyucéñcuyi biraz köpiyidu, az-azdin yol *ķoyuveridiğan bolsaķ*, bizniñ bu aliy bilim yurtimiz özgirip ketmemdu?!... 119/11

-Méninçe égir! -dédi Havaz Behti bayıki ciddiylikni kılçe buzmay, -eger yene yol koyup *kéivéridiğan bolsaq*, fakültétimizda idiye ve nezeriye cehette bir munçe qalaymıkançılıklar peyda bolidu. 223/10

Eger u şu künlerde Badamgüldin *ayrilidiğan bolsa*, özini muşundaq iradilik, merdane tutup turğan menivi tüvrükniñ del yérimidin merhum bolup, téhimu kattıq çüşkünlükke, asaretke ve gériplikka muptila bolatti. 110/15

E.4.3.3. Geniş Zamannın Şartı:

1. teklik şahıs	qıl-ar bolsa-m	
2. teklik şahıs	qıl-ar bolsa-ñ	
nzş.	qıl-ar bolsiñiz	
3. teklik şahıs	qıl-ar bolsa	
1. çokluk şahıs	qıl-ar bolsa-ķ	
2. çokluk şahıs	qıl-ar bolsa-ñlar	
3. çokluk şahıs	qıl-iş-ar bolsa	mb.

E.4.3.4. Şimdiki Zamannın Şartı:

Şimdiki zamanın şartı “-vat-sa”¹ ve şahıs ekleri ile ifade edilir.

1. teklik şahıs	qıl-i-vatsam
2. teklik şahıs	qıl-i-vatsañ
nzş.	qıl-i-vatsiñiz
3. teklik şahıs	qıl-i-vatsa
1. çokluk şahıs	qıl-i-vatsaq
2. çokluk şahıs	qıl-i-vatsañlar
3. çokluk şahıs	qıl-iş-i-vatsa

-Qorsaq *toymayvatsa*, oyun-külkige nede heves! 239/19

-Men Selim Ependiniñ gépini *qilivatsam*, saña néme dez ketti?! 274/02

-Démeyçu, patmayçu!? -dédi Seley pervasizlik bilen uni téhimu éçitip, -séniñ sunçe uzun misraliriñ kısta-kıstañ gézitlerge *péivatsa*, méniñ unçilik gépim ağızimğa patmamti!? 294/13

¹ Kaşgarlı 1992: 191

–Muellim, u adem hemişe sizniñ péyiñizda yürse, léksiýiñizdin qusur izdep, sözliriñizdin iven tapmaqçı **boluvatsa**, siz yene uni aqlavatisiz! 366/04

E.5. Tasvir Filleri:

E.5.1. Yeterlilik:

Yeterlilik ifadesi ünlü ile biten fiillere -la, -le veya -yala, -yele ekinin getirilmesiyle, ünsüz ile biten fiillere ise -ala, -ele ekinin getirilmesiyle karşılanır. Fiilin yeterlilik şekline olumsuzluk eki -ma, -me getirildiğinde ek -al, -el şekline girer. Bütün bu ekler -a, -e zarf fiil ekinin al- yardımcı fiili ile kaynaşması sonucu ortaya çıkmıştır.¹

Qurt-koñguz, gül-giyahlarmu özi tuğulup uva salğan, biñ yérip yiltiz tartқан yerdila yaşap **gülliyeydu!**... 43/22

Muellim, köñliñizge kelsimu devérey, siz öziñiz yaħşi çüşenmigen nersilerni bizge kandaq çüşendürüp **béleysiz?**! 65/08

Emma uni kiçik dep, sel çağligili bolmaydu, çünki u, munberdin, léksiyilerdin ve bezi oquğuçilarniñ qarigularçe çoqunuşidin paydilinip, nurğun pak, sebiy yaşlarni zeharlep **kéleydu.** 244/11

-Çömüçlep **yetküzmiseñ**, қоşуқlap yetküz, işkilip men özümniñ nésivisini adlim... 25/10

-Emdi mavu çöçektin kelgennimu yep bakarsiz, -dédi Şevket şire üstidiki bir neççe may toқаç, қurut ve érimçilerni uniñ aldığa sürüp, -köp nerse élip **káelmidim**, yurtmu қatilañçilik... 42/25

Badamgül söygü telipini қобул қилған şu küni Şevket bir kéçe **uħliyalmidi.** 19/16

Uniñ nepisi boğulğan bolup, söziniñ aħirini **éyalmidi**, Aқniyaz derhal teselli berdi: 3/12

Lékin bugün u, undaq қilmidi, köñlide her ikkisige eyib **қoyalmidi**, açliқ ularni aşu halğa-aşundaқ қопal telve ve cédelhor halğa keltürüp қoyғанidi. 26/15

Çetke kéçiş ħiyaliñizğa kelmidi emes, belki **қақalmidiñiz!** 53/05

Elem ve gezep esiridin pütün bedinige bezgek tinriki olişip ketken Zayit özini **tutalmidi**, қollirini arvañ- sarvañ şiltip, esebilik bilen varқiraşқа başlidi: 160/06

“Doħtur, sizge rastimni éytay, méniñ zadila қorsiqim toymidi, **çidiyalmidim.** 189/09

¹ Öztürk, 1994: 101.

U bezide levlirin şorap, közlrini mestanileştürüp, uniñ sözlirige bolğan kayıllığı bilen hayacinni *yaşuralmidi*. 292/05

Rast, ippet, nomusi tügep, kızılığ gururi zehimlengen, ili azar yégen nativan bu kız addiy hem ançikim körüngen bu işlarniñ keynide yoşurunup, buhsup turğan çoñ köñülsizliklerniñ kansıq hidini téhi *hidliyalmiğanidi!*... 351/22

E.5.2. Tezlik:

Ber- yardımcı fiilinin -a, -e zarf fiil ekiyle kaynaşması sonucu ortaya çıkan -iver-, -ver- şekli ile tezlik ifadesi karşılır. Ünsüz ile biten fiillere -iver-, ünlü ile biten fiillere ise -ver- şekli getirilir. Bu ek de -a, -e zarf fiili ile ver- yardımcı fiilinin kaynaşması sonucu ortaya çıkmıştır.¹

Muellim, köñliñizge kelsimu *devérey*, siz öziñiz yahşi çüşenmigen nersilerni bizge kandaq çüşendürüp bereleysiz?! 65/08

Undaq çağda ular birersi yol başlisila şuniñ arķisidin nege baridiganlığı bilen çatığı yok, çapçip *kéivéretti*. 43/16

Hemmiñlarğa melum, insanıyet biriniñ izini biri bésip alğa *kéivéridu*. 220/03

-Adaş saetiñ kançe boldi, *başlavérimizmu*-ye? 6/06

-Emise, *parañlişivéreyli*, -dédi Havaz Behtimu tekellup kımlayla, -kandaq, turmuş işida hatircem bolğansız? 243/06

Hürmetlik kitabhanlırim, kelem muşu yerde tohtidi, davamlıq *yézivérip*, sizni esnitip koyuştin korqtum! 429/02

Ular mundaq tügimes parañlar bilen tamaka çekip *olturuvérip*, aran yığkan tamakilirini tügutip koyuştin korqti, hélidin béri zoñziyip olturğaç, putliri télip, bellirimu ağridi. 289/23

-Men silerge piva *kuyup bérey*, -dédi u égiz. 325/15

Boldi, emdi bu işni bizge *koyup bériñ*, sizge rehmet Ğunçeķiz! 413/03

Lékin, munazire yérim yolda tohtap qalmidi, üç kündin kéyin resmiy, teşkillik halda yene *áip béildi*. 212/18

U cemiyetke çıkķanda, zadi néme iş *ķilip béreleydu?* 220/01

U muşu binadiki hacethanıgimu közetçi bilen bille çıkattı, tamaķni savakdaşliri növet bilen *ekilip béretti*. 109/16

İşçilar çoñ imaretlerni sélip *bermise*, dehkanlar aşlıq yetküzüp *bermise*, bizniñ bu aliy bilim yurtimiz mevcut bolup turalamdu?! 245/19

E.5.3. Süreklilik:

Süreklilik ifadesini karşılayan asıl şekil, yat- yardımcı fiilinin -a, -e zarf fiiliyle kaynaşması sonucu ortaya çıkan -vat-, -ivat-, -uvat-, -üvat eki ile yapılır. Bu şekilden başka, tur- “durmak”, oltur- “oturmak”, yür- “yürümek” ve yat- “yatmak” yardımcı fiillerinin -p ekli zarf fiile süreklilik ifadesi kattığı görölür.²

¹ Öztürk, 1994: 101.

² Öztürk, 1994: 102.

Hemişe top meydanida pirkirap **yüretti**, tetil vaktida öyige kaytıp, top oynaydıgan yer tapalmıganda, eski qasqanni tamğa miqlap, lata-putilarni pomlap top yasap, qoşniliriniñ baliliri bilen hoylida yügürüp **yürüp** oynaytti. 5/16

-Nediki geplerni qilip **yürisen**, Zayit! 37/08

U on neççe künniñ aldida dohturhanidin çiqqan bolsimu, lékin derske tolux katnaşmaytti, köprek yataq bilen tamaqhana ariliqida leylep **yüretti**. 161/14

Uniñdin keyin, tetil boldi, Zayitmu, Badamgülmu yurtqa kaytmidi, kino körüp, baq seylisi qilip **yürdi**. 332/17

Mulazimlar izlep **yürüp**, aşundaq halda yatqan üç bovaqni tépiptu. 320/12

Şu çagda, uni binalarniñ arisini aylinip **yürgen** qeri közetçi körüp qaldı. 187/23

Şevket télégrammini aldıraş yirtti, Aqniyaz uniñga udulmu udul qarap **turatti**. 2/17

Kitab, konsipiklarniñ hemmisini sanduqqa qaçilap élivaldim, yotqan-körpem saña qaldı, het yezişip **turayli**, hayatla bolsaq téhi köp uçrişimiz!... 39/11

Zayitniñ közidin galiplarğa has bir hil meqrurluq bilen temenna külkisi körünüp **turatti**. 158/07

Aqniyazniñ hetni tutup **turğan** kolliri yapraqtek titrep ketti. 124/11

Uni oñ tereptin qoltuqlivalgan Zayit bolsa, burut-saqilini pakiz kirgan, hemişe salvarap **turidigan** çeqini anda-munda maylap, üstbaşlirininimu héli tüzeştürüvalganidi. 254/08

Selim Ependi çekke qarap **turup** birinçi soalni soridi: 271/01

İşçilar çoñ imaretlerni selip bermise, dehqanlar aqlik yetküzüp bermise, bizniñ bu aliy bilim yurtimiz mevcut bolup **turalamdu**?! 245/19

Metkerem Metqasimniñ qolidiki çirağniñ küçlük nuri uniñ herikitini yorutup **turatti**. 419/18

Bezi nadan oququçilarniñ nezeride, u şundaq qarilivatidu, lékin bizniñ nezerimizde, u “aq mutehessisliş” yolıga qarap **kérvatqan** burjuaziyniñ kiçik bir carçisi. 244/09

Şu tapta, Badamgül huddi qaynamğa çüşüp, pir-pir **oylinivatqan** yégane yapraqtek halsız ve biçare idi... 396/06

-Lékin Cin Şuci, -dédi Havaz Behti biçare qiyapette dadhorluq(26) éytişqa başlap, -bundaq gepler bezilerniñ qulığıga yaqmayvatidu, bundaq gepni qilguçilarni yaman **körüvatidu**... 300/25

E.6. Fiillerin Nezaket Şekli:

Metnimizde qarşılaştıgımız ve nezaket ifede eden ekler şunlardır: -siz, -ñiz, -la; emir çekimindeki, -sila, -sile.

bil-er-siz? “biliyor musunuz?”	268/04
baş-li-sila “başlayınız”	43/16
qil-di-la “yaptınız”	55/21
sal-sila “salınız”	120/04
bol-si-ñiz-la “olsanız”	258/16

ber-si-ñiz-la “veseniz”	348/23
çıkar-sıla “çıkarınız”	410/04
kal-si-ñiz “kalsanız”	17/04
kıl-si-ñiz “kılsanız”	228/07
yaz-di-ñiz “yazdınız”	325/20

E.7. Soru Eki:

Uygur Türkçesinde soru eki “-mu”dur ve daima kendinden önceki kelimeye bitişik olarak yazılır.

yalğan-mu?	53/06
kal-di-ñiz-mu?	52/02
rast-mu?	142/11
iş-mu?	16/09
emes-mu?	152/10
bar-mu?	275/10
bol-ar-mu?	102/09
tinçlik-mu?	2/12
bol-ar-mi-kin?	163/26
koy-di-mi-kin?	230/25

Gelecek zaman ve geniş zamanın soru şekilleri zaman ekiyle kalıplaşmıştır.

ket-me-mdu?	119/14
dever-me-mdu	210/03
söy-me-mdu?	247/25
sez-me-mdu?	278/24
ber-me-mdu?	315/10
dé-me-msiler!	349/14
ét-emsiler	146/11
bil-me-msiler-ye?	247/26
de-msiler	389/20

E.8.SIFAT FİLLER:

Sıfat fiiller nesnelere hareket vasıflarını karşılayan fiil şekilleridir. Hareket vasıflarını belirtmek suretiyle nesnelere karşıladıklarına göre nesne karşılayan kelimeler olarak sıfat fiiller, mânâ bakımından isim cinsinden kelimeler arasına girer. Asıl isimlerden farkı, nesneyi hareketine göre adlandırması, onu asıl varlığı ile, şu veya bu kalıcı vasfı ile değil, hareketi ifade etmesidir.¹

¹ Ergin, 1982: 333.

-idiğan, -ydiğan:

Şevket mañ**idiğan** künniñ aldınkı ahşimi Aqniyaz ikki aġinisi bilen birleşip yataқта uzitiş ziyapiti teyyarlidi. 4/07

Siz kaç**idiğan** çağda çégra taqaldı, şuniñ bilen heyviñiz sunup, şermendilik bilen arķiñizğa kayttiñiz, bu yalğanmu?! 53/06

Turmuş dégen yette ölçep bir kés**idiğan** kiyim emesken etrapiñda mevcut bolğan nersilerniñ hemmisi saña teve iken, héçnémidin, hetta eñ eski, azablıq nersilerdinmu özüñni kaçuralmaydikensen! 149/03

Uniñ ismi Metkérem Metqasim bolup, savaqdaşliri uni “ya köñül aç**idiğan** huştari yok, yaki kişini huş q**ilidiğan** hevise yok kécir” deytti. 84/11

U Zayitniñ köñlide kişige éytqili bolmay**diğan** bir gerezniñ -Şevket bu yerdin yoqalsa Badamgül maña qalidu, dey**diğan** bir haram niyetniñ barlıqini hés q**ilg**andek aççiq bilen doqkida mundaq dédi: 36/19

Yazġuçi, şairniñ méñisi qoy qotini bilen tohu katikinla oylay**diğan** addiy déhqanniñ méñisi emes, şundaqla, sendel bilen bazġannila közley**diğan** addiy işçiniñmu méñisi emes, yazġuçi, şair dunyani oylaydu, uniñ méñisige alem sigidu, qelbi çoñqur hem çeksiz déñizğa oħşaydu!... 245/11

U oġuġuçılarniñ tepekkür iqtidari bilen nutuq qabiliyitini sinay**diğan** sürlük sorun idi. 265/18

Silerge dey**diğan** gépim yene şu kona gep: 391/15

-ġan/-gen, -qan/-ken:

Mana şundaq semimiy telep ve ümidniñ yéteklisi bilen oġuġuçılarda bilim élišqa, öginişke bol**ğan** iştiyaq, qizġinliq küçeygen, yérim aç, yérim toq vaqitlardimu ularniñ qizġinliqi, iradisi suslap, boşap ketmigenidi... 76/03

Şu tapta u, iç-içini tatlavatqan zeherdeq açliqni, put qolini lakaslitip qoy**ğan** halsizliqni asta-asta untudi, pütün vucudi bir deqike bolsimu, tebietniñ bu güzel, séhirlik ve séhiy qoyniğa siñip ket**kendek**, huşalliq hem aramlıq tuyġusığa çömdi... 384/20

Zayitqa oħşaşlarni rasttinla <dostluq, sadaqet, muhebbet> dé**gendek** çiraylıq kiyimlerni kiyival**ğan** aldamaçi, sahtipez, vapasiz şeytan dése bolidu! 193/05

Bir yérim aydin béri, boş ve pinhan tur**ğan** mektep yene qaynam taşqinliqqa çömdi. 331/07

Men sizniñmu béşiñizğa kel**gen** bu vaqitliq azablarni untup, öginiştin, kespiñizdin muhebbetlik makan tépişiñizni ümid qilimen! 106/07

Harġin cismi nem yumşaq tupraq üstide goya ana baġrida elleyleng**endek**, bir hil rahatlik sézimge toldi, burniğa quyaş teptidin tavlinip, nur ve qiravğa tuyunup, rasa ekç**igen** munbet tupraqiñ özige has çüçük hem huş buy hidi güpüldep uruldi, közige tépti yan**ğan** künniñ qizġuç nurliri bilen çakni**ğan** kök asman ve uniñ payansiz boşluqida gahi leylep, gahi şuñgup, gahi mollaq étip yür**gen** gemsiz quşlarniñ bimalal pervazi körüdi. 384/11

U özini qaytidin yarat**қан**, yaratqandimu, héli bécirim yarat**қан** adem iken!... 264/08

U rahatleng**endek**, köksini toldurup, çoñqur nepes aldi, hava heqiketenu sap hem nemhuş idi. 384/18

Méniñçe, bundağ ademler ve ularniñ *qilgan* işi huddi yanar tağdin şiddet bilen ékip çüşken magma öz yolida uçriğan hemme nesrini-cimi güzellikni, yeşillikni, hayatlıkni köydürüp, ékitip ketkendem intayın qaram, telve ve şepqetsiz bolidiken!
147/15

-ğun/-ğın:

Şu haman uniñ kallisidin: “Bu bekmu tuygun nerse iken, tuygun adem hevilik bolidu” dégen hiyallar çaçmaq tézlikide ötüp ketti. 174/11

Taraslap yamğur yigivatatti, Badamgül özini daldığa almidi, belki şebnem çüşken aq leylidek, nemleşken solğun yüzini asmanğa qaritip turuverdi, del şu çağda, uniñ çirayi omaqkına éçilip ketti, u rahatlengendek bir deқиke közini yumdi. 351/01

Vehalenki, Zayitniñ tuygun yüriki qız qelbidiki davalğuşlarni sézivaldi.
128/24

Qızgın muzakire ve talaş-tartış boluvatqanda, u mundağ bir pikirni otturiğa koyğanidi: 54/17

Boynığa löñge sélivalğan qeri, azgın bir bovay titrep turğan qolliri bilen parçe haraқ kozisiğa kemçen sélip, ikki hicirğa töt serdin haraқ koydi. 275/19

U bu yerdin ata-bovisiniñ, zamandaşlariniñ, uruқ-evladiniñ izini, hatirisini ve nam -nişanlirini irdimekçi bolğandek, hargın putlirini teslikte sörep, mehelliniñ hemme yerini, hetta buluñ-puşqaqlirininimu qoymay kezdi, arilidi... 92/06

-miğan, -migen:

-Tinçliқ tinçliқ!... dédi Aқniyaz pervasizla, -peket saña bir addiy télégamma bar, belkim huş heverdur, -u gün hadani kemzüliniñ yançuқidin téhi ağızi éçilmiğan bir télégamma qegizini élmip, Şevketke berdi. 2/14

Her kim yaman işni qilsa, özi halimiğan işni köridu> dédim ve şu veқelerdin ibret aldım”. 87/02

Mana bu-sinipiy küreşniñ bizniñ iradimizge bağılıқ bolmiğan muqerrer qanuniyiti! 370/14

Badamgülmu turmuşidiki aşu kütülmigen boşluqlarni mana muşundağ yeñi-yeñi tesevvurlar bilen toluqlivaldi. 127/03

U yerde çüşte körüşke ülgürmigen бүгүнкi гезитler bar idi. 241/22

Bundağ haliy, yalguz, cimcit kéçilerde, aşıқ-meşuқlarniñ күни tuğulidu ular sözlişip harmaydu, huşallıқ bilen déyişmigen gépi qalmaydu! 254/11

-ğanға:

Boldi, sen bilen detalaş qilidiğanğa vaқtim yoқ. 159/18

Bir qızni kinoğa teklip qilganiken, ednasi, töt moçenge ikki bélet éliš, iç puşuқи çiqiriş üçün, ikki moçenlik gazir éliš, buniñ sirtida yene yançuқта, kinodin çiqipla usuzluқni béşiş üçün gaz süyi yaki méve süyi içidiğanğa beş-alte moçendek pul boluşı kérek. 226/11

Kişilik hayatta muhabbet bolmisa, huddi kök asmanda kıyaş, zéminida gül bolmi **ganğa** oħşaş, Turmuş қақаслыққа aylinip қалиду. 240/08

Aħir u bu yerde turuvérişke çidimidi, eñ adaққи қétim pütün muhabbiti bilen ekidisini, puşaymini bilen ögünüşini aşu bir cüp hesretlik közige yigip, unińğa uzaқtin uzaқ қaridi, bir nuқtıға tikilgen, tinep қалған botilaқtek telmürgen, möldürligen bu közlerde, goya pérvatқан қуяşniń nuri sorgayған yopurmaқlar üstide ala-bulimaç şola peyda қil **ganğa** oħşaş, entayin aciz, sus bir nur cilve қilivetti... 396/10

-miş, -muş, -müş:

“Eger ular ötüp kételmigen bolsa, Havaz yétekçi davrañ sélivatқан atal**miş** pakitni şular toқıғанmidu-ye?! 95/14

Biz Şevketniń vetendin yüz örüş, milletler ittipaқlıқıға buzğunçilik sélištek ittipaқ ezaliriға yat bolған cinayi қil**miş**lerini қattıқ eyiblišimiz kérek! 157/22

Şundaқ қilip, ittipaқ komitétińiń Aқniyazға çare көrmekçi bolған héliқи atal**miş** қarari huddi tağdin taşқinlap çüşken uluğ su öz yolidiki hemme gelde-geştilerni tamam ékitip ketkendek, şepisizla bésilip қaldi, héçkim uni қayta égizға elişқа cür’et қilalmidi! 176/18

Lékin uzundin buyan, bizde ve bizniń tur**muş**imizda, edebiy eserlirimizde, bir kişiniń қimmitiniń(17) yukiri-tövenlikini şu kişiniń heқиқiy eħlaқiy-peziliti ve қabiliyiti teripidin emes, belki uniń sinipiy kélip çikişi, salahiyiti, staji ve orni teripidin belgilep kélivatidu! 221/15

-Ötmüş қандақ idi, hazir қандақ boldi? 290/22

-ar:

Lékin bol**ar** iş bolғанidi, ötken işlar uniń köz öñidin huddi tuman arisidiki del-dereħ, gül-giyahlardek, hire-şire ötüşke başlidi. 332/13

-Hee, -dédi Metkérem Metқasim konsipiktin köz üzmeу, -ké**ler** heptiniń 2 küni “Uyğur klasik edebiyati”din imtihan almaқçı. 166/05

Ké**ler** hepte siyasettin imtihan tursa, siz bu çet elniń gelite jurnilini varaқlap olturupsizgu?! 172/26

Maқale üç kündin kéyin gézitniń көrüne**rl**ik sehipiside bésilip çikti. 298/08

Bundaқ şaraitta, bezilerniń septin çüşüp қélişi, bezilerniń turaққа oħşaş sarañ bolup қélişi eceblin**er**lik iş emes. 181/11

Ménińçe, bundaқ ademler ve ularniń қilған işi huddi yan**ar** tağdin şiddet bilen ékip çüşken magma öz yolida uçrıған hemme nesrini-cimi güzellikni, yeşillikni, hayatlıқni köydürüp, ékitip ketkendek intayin қaram, telve ve şepқetsiz bolidiken! 147/15

-mas/-mes:

Lékin bundaқ ayiği çik**mas** gep-sözler bilen қattıқ қaynaşlar öz pétiçe kéliverdi. 212/13

<Kélidu Bir Kün> romanidiki Frudun tañ *atmas* uzaq kécilerde yahşi hemrihim, sirdişim boldi. 124/22

Mana hazir Badamgül şundaq halette, şundaq elpazda idi, uni tosup bol*mas* bir vehşiy küç öz ilkiye alğanidi!... 400/04

U insan vucudini öziniñ püt*mes*-tü*gimes* méhir muhebbeti bilen yaşartidu, zoqlanduridu, şadlanduridu! İnsan ve tebiet bizniñ öl*mes*, meñgülük témimiz! 32/20

Ular mundaq tü*gimes* parañlar bilen tamaka çekip olturuvérip, aran yığkan tamakilirini tügitip qoyuştin qorqti, hélidin béri zoñziyip olturğaç, putliri télip, bellirimu ağridi. 289/23

-ğu, -qu, -ki, -kü:

Naşşiniñ deslepki misralirini Kızil Burun éytқан bolsimu, aħiriğa kelgende, goya torusni éçivet*kü*dek şavqunluq bir omumħorğa aylinip ketti... 208/01

–Aka, şéir lazim bolsa, men yézip bérey, lékin siz ademniñ yürükige teg*kü*dek, birer muñluq muzika icad kılip baqsiñiz bolmamdu?! 279/19

Selim Ependige çare körüldi, körülgendimu, pütün mektepni zilzilige sal*ğudek*, pütün oqutquçı, oquğuçılarniñ yürükini titret*kü*dek dericide égir çare körüldi. 376/03

Heķikiy erkek-tağni talқан, çölni bostan kıl*ğudek* casaretke ige, keyser, iradilik yigitlerdur. 107/25

–Aka, ħatircem boluñ, işni siz razi bol*ğudek* yahşi kılimen, -dédi Aқniyaz uniñ bilen bille mañmaqçı bolup, -lékin bir koy sel az bolup qaldi, bir yérim koy bériñ, bolamdu? 228/01

Aħir u, hayacinini bési üçün yénidiki Badamgülni ħuddi bir topaқni yikit*kü*dek küç bilen yerdin yulup élip pirķiratti... 137/24

Aқniyaz, dostum, ħetni yene köp yézivettim, bizar bolmiğın, rastimni eytsam, bu yerde oyliğanlırimni ortaqlaş*kü*dek adem yoқ. 265/07

-ğuçı, -güçi, -quçı, -küçi:

Üçilisi külüşti, ular yene gepke hazirlinip turuvidi, tuyuqsız kötürülgen tangoniñ yañraq avazi zalni bir aldi, muzikiniñ şoħ, yékimlik ritimi hemmeylenniñ vucudida bir ħil qozğat*quçı* küçke aylinip, ularni oynaşqa, sekreşke, pirķiraşqa ündeytti, zal bir demde cüp-cüp kız-yigitlerniñ maharet körsitidiğan, sirdişidiğan muhebbetlik soruniğa aylinip ketti... 276/20

İmtihan igisi bolğan Selim Ependi otturida, közet*küçi* bolup kirgen “edebiyat nezeriyisi” oqutquçisi Ömer Şérip bilen “logika” muellimi Şemşidin ikki terepte olturatti. 267/10

-Silerniñ sinipta ékimğa qarşı tur*ğuçı* qehrimanlar peyda boptu, qaltısqı! 171/18

Selim Ependi usta natıq idi, u öziniñ añli*ğuçıl*arni ram kıl*ğuçı* merdane avazi, mulayim, şoħ ħisli ve salapetlik simasi bilen hemişe, hemmıla yerde körünerlik utuqqa érşeytti. 219/16

Ezğüci siniplarniñ eksiyetçi idiyisi huddi öyge taralğan zeherlik kömür gazidek kişilerni asta-asta zeherleydu, kişiler öziniñ qandaq zeherlinip ölgenlikinimu bilmey qalidu! 96/07

Oquğuçılarniñ bu derske qarita köz qarışı aşundaq bolğaçkimikin, mezkur dersni ötidiğan oquğuçınimu ançe alahide, muhim hésablimaytti, nahayiti gézit-jurnallardiki siyasiy obzor ve baş maqalilerni şerhlep çüşendür**güci** carçı depla qaraytti, uni hergizmu “dunya edebiyati” “logika” yaki “edebiyat nezeriyisi”ni ötidiğan léktorlarğa oşatmaytti. 130/03

E.9.ZARF FİLLER:

Zarf fiiller hareket hâli ifade eden fiil şekilleridir. Bunlar ne fiil çekimleri gibi şekle, zamana ve şahsa bağlanmış bir hareket, ne sıfat fiiller gibi nesne ifade ederler. Zarf fiiller şahsa ve zamana bağlanmayan mücerret bir hareket hâli qarşılarlar.¹

-p (-ip/-up/-üp):

Badamgülniñ patlıq çaqliridin bir hil paklıq ve mulayimlik alamiti eks **étip** turatti. 20/12

Havaz Behti bilen Zayit **çikip** ketkendin kéyin “kamér” bir pes timtas bol**up** qaldi. 85/06

U “kamér”din boşitil**ip** emgekke qatnaşqan künniñ etisi Aqniyaz uni yoqlap keldi. 197/14

Karivitiga **çikip**, huddi öy müşükidek tügül**üp**, hiyalğa p**étip** yatti. 100/03

–Firuyit? -Aqniyaz bilen Şevket teñla kızik**ip** soridi. 362/13

Aqniyaz aldıra**p** işikni **éçip**, karidorğa **çikti**, Gunçekez uniñdin beş-alte kadem nérida, ikki tereptiki yataqlarğa boyund**ap** qar**ap** kélivatatti. 139/11

Şevket yene işqa béril**ip** ketti, uniñ her bir urğan ketmininiñ şiddetlik salmıqi goya Badamgülniñ yürek béğişiğa tegkendem, u tolgınatti, azablinatti. 396/08

-i(-u/-ü):

-Şundaq, maña dereh üstidimu ilham kél**ivéridu**, -dédi Seleymu boş kelmey, -herhalda bu kıg üstide kelgen ilhamdin pakizrek bolidu-de!... 32/03

Undaqlar yüz başqa kirsimu yenila kitab artilğan eşekke oşşaş nadanlıqçe kél**ivéridu**! 75/22

-Menmu séniñ bu işlarğa togra qarivalaydiğanlıqiña işinettim, -dédi Aqniyaz héli uzak süküttin kéyin, -muhebbet tolimu pak, muqeddes bir héssiyat, şuña uniñda güldek çiray, şérin-şeker söz, ésil sovgat bolmisimu bol**ivéridu**. 198/25

Hemmiñlarğa melum, insanıyet biriniñ izini biri bésip alğa k**étivéridu**. 220/03

-Méniñ péşanemge pütülgen teqdır şu oşşaydu, Seley! -dédi yürükidiki yüzige t**épip** turidiğan, köñlide kiri yoq bu yigit teqdırge ten bergen kıyapette, -men huddi Şéksper éytqandek muhebbettin ibaret bu lezzetlik azab içide tolgınip yür**üvéridi**ğan oşşaymen! 204/17

¹ Ergin, 1982: 338.

–Merhemet, yéni méhmanlarni qarşi alimiz! -dédi Seley ve ular orunlişip bolğandin kéyin, savutқа qarap içköyerlik bilen devam kıldı, -hey Savut, sen adaş, paşşip qalğan dépiñni qoltuqñğa kısip, qulıķı késilgen ittek udul kelgen yerde sokuldap yürüvéremsen?! 317/25

Ular mundaq tügimes parañlar bilen tamaka çekip olturuvérıp, aran yığqan tamakilirini tügıtıp qoyuştın qorqti, hélidin béri zoñziyip olturğaç, putliri télip, bellirimu agridi. 289/23

Ahır u bu yerde turuvérişke çidimidi, eñ adaqkı kétim pütün muhebbiti bilen ekıdisini, puşaymini bilen ögünüşini aşı bir cüp hesretlik közige yığıp, uniñğa uzaqtın uzaq qaridi, bir nuqtıǵa tikilgen, tinep qalğan botilaqtek telmürgen, möldürligen bu közlerde, goya pétiwatqan quyaşniñ nuri sorğayǵan yopurmaqlar üstide ala-bulimaç şola peyda qılǵanǵa oħşaş, entayin acız, sus bir nur cilve qilivetti... 396/10

-ğaç:

Sir qilip qelbide yoşurğaç derya!> 369/25

-ğili/-gili/-qili/-kili:

Kim bilsun u bélet alğili qatnaş békitige çıqqanda, qerışqandek ikki künlük bélet sétılıp bolup, üçinçi künniñ béłiti qalğanıdı, u amalsız şu béletni aldı ve tittitliq içinde kün ötküzüşke başlıdı. 4/03

Epsuski, sizniñ bergen nersniñiz hezim qilğili bolmaydıǵan, qilimen dep zuruqsa, meyde agrididiǵan taş-dañǵaldek nersiler tursa, men qandaq qilimen?! 63/22

-Biz yamğur apitige uçrıǵan aililerni qutquzğili barimiz, -dédi Aqniyaz uniñğa çüşendürüp, -sen yataqqa bérip dem al... 161/22

-Sevzini men süzüp baray, meniñ qayniğili héli boldı, -dédi Gayit Mayit ve çoka, qoşuqlarnı işqa sélip, bir qeley tehsige bir neççe baş sevzini süzüp keldi. 306/11

Bundaq idiyidiki ademlerni purset bolsa tevrenmeydi dégili bolmaydu. 37/05

Herhalda u yerdin ay bilen yultuz qaçniǵan asmanniñ bir burciki bilen binaniñ arqidiki derehzar boşluqniñ kiçikkine bir parçisini körgili bolatti. 60/08

Şuña u, köz aldidiki işlardın aççıqlınış, hiyal sürüş ve oyǵa pétiş bilen emes, peket kitab oquş ve heriket bilen qutulup ketkili bolidiǵanlıqini oylap, etrapniki savaqdaşlırığa muraciet kıldı: 37/14

Qorquş, vehimidin uniñ közliri çekçiyip, levliri huddi durut oquvatqandek, ihtiyarsız mitildap ketti, qolidiki konsipikni özimu sezmigen halda uyaxqa-bu yaxqa tolgavérıp tirtivetkili tas qaldı... 247/12

U Zayitniñ könlide kişige éytqili bolmaydıǵan bir gerezniñ -Şevket bu yerdin yoqalsa Badamgül maña qalidu, deydiǵan bir haram niyetniñ barlıqini hés qılǵandek aççıq bilen doqqıda mundaq dédi: 36/19

Meniñçe biz bu kövrüktin ötüvatkili üz yildek bolup qaldı. 127/10

-giçe/-giçe/-kiçe/-kiçe:

Şundağ kılip, ular sinip boyiçe ulanbay terepke çikişni, keçlik tamak**kiçe** vezipini toluğ orundap kaytıp kelişni meslihetlişip, tézla yolğa çikişti. 28/10

Ketkende” dégen hékayisini oğup, héli vaqıt**kiçe** şuniñ tesiride sözleşkeniduk. 145/13

Démisimu, Şevket keç**kiçe** özi bilen özi yekke-yégane halda, delisiz, yetkiçe azablinivaldı. 114/20

U etigendin keç**kiçe** yatağ bilen tamakhaniniñ arisida sokuldap, kaçanlardur yadlıvalğan bir şéirni bezide ünlük, bezide hire avazda diklamatsiye kılip yüretti: 179/06

Bir ayda bir kétéim béridiğan üç yüen turmuş pulimu yene on ikki kündin kéyin tarķitilidu, téhi u tarķitil**giçe** çaçlar ösidu, kiyimler kirlişidu, tamakimu tügeydu. 226/16

Dostum, méniñ bir neççe saetlikla vaqıtım qaldı, bu hetni yaz**giçe** némilerni oyliğanlıkimni bilemsen? 405/06

-Adaş... Sen kel**giçe** menmi kétéip kélişim mumkin, cumu! 14/21

Selim Ependiniñ sözi tüg**giçe** Havaz Behti huddi qoqaska dessivalğandek olturmay qaldı. 153/01

-mastin/-mestin:

Demek: Bu filmde turmuş qopallıq bilen burmilangan bolupla qalm**astin**, belki yene inqilab ve inqilabiy uruş “insaniyetsiz” dep haqaret kılingan! 211/19

Eger bu iş aşkarilnip qalsa, uniñ aqivitini tesevvur kıliş heqiketden tes idi, u yalguz Zayitniñ şerin arzu-armanlırini yokka çikiripla qalm**astin**, belki uni beht-istikbal közge körünüp qalğan bir vaqıtta, mekteptin qoğlap, cemiyetniñ taşlanduğ bir puqrasığa aylandurup qoyatti, Badamgülmu oğşaş teğdirge muptila bolatti, u halda tuğulğan baliniñ teğdirimu oğşaşla kaç ve kara bolatti. 334/08

Aqniyaz, sizdiki burjua tuyğuliri bilin**mestin** nam-şöhretke, ahiri asta-asta kaynağ siyasiy hayattin çetleşke élip kétévatidu. 173/01

Ular muellimge kızil tamğilik bir varaq kegezni körsetti, kulikiğa bir némilerni piçirlidi, lékin uniñ birer cavap kayturuşini küt**mestin**, derhal oquğuçılarga yüzlinip, qopal ve héssiz avazda tovlidi: 46/16

-ğanséri/-kanséri:

Badamgül Şevketke qar**ğanséri** uniñ çirayidiki, vucudidiki özgirışlerni körüp içi ağrip, öpkisi tolup, gepliri boğizığa keplişip qalğanlıqtin héqiklap gep kılalmay qaldı. 113/01

U özimu sezmiğen halda Ğunçe- kızğa bar**ğanséri** kayıl bolup, özini uniñğa yékin tutuvatatti. 12/11

Oyli**ğanséri** uniñ içi aççıq bolatti, azabtin badam kapaqliri olturuşup, çiraylıq, omağ yüzimu tatirip qaldı. 79/09

Del özi şu, şek şübhisini yok, ötkenkige opmu oğşaş, ölükhanidin tirilip çikқан roh bu!” közetçi qorqti, qorq**kanséri** put qolliri lakaslap olturup qaldı. 187/26

Men silerniň alga bas**kanséri** salmak, yukiri özligenséri kemter boluşuňlarni ümid kílimen! 358/11

...özi(2) bilen özi holukup ketti, holuk**kanséri** konsipiktiki hetler közige (3) imir-çimir körünüp, geplirimu bir-birige çolaşmay çaldı,.. 62/01

-ğanliktin:

Badamgül Şevketke çariganséri uniň çirayidiki, vucudidiki özgirişlarni körüp içi ağrip, öpkisi tolup, gepliri bogiziga keplişip çal**ğanliktin** héçiklap gep kílalmay çaldı. 113/01

Uniň ağızi zadila gepke kelmidi, peket yoğan eçil**ğanliktin**, kirpikliri kışkırıp tikkide bolup ketken közliri bilen pat-pat Şevketke aliyip çarap çoyatti, ağızda yene şu is purkiritip, çoli bilen tamaka miciytti. 66/08

“Şair boluşni mekset kílíp şeir yézişni başliganlarniň köpçiligi, ularda çairlik talanti bolmi**ğanliktin**, tamamen bikar işleydu!...” 316/02

-may/-mey:

Bu cehette u kiçikkinimu yoçuk çoymiğaça, Havaz Behtimu “aççikniň dorisi –süküt” dégendek, elimini içige yutup çandur**may** yürüverdi. 67/18

Şuña her çandaç sorunda gep bermeytti, özige baç**may** bilimdanlık kílatti. 51/08

Şuna hemişe ayril**may** bille yüretti. 8/04

Badamgül héçkimge, héçyerge çarimay udul ve téz maňgaça, on beş minutka çal**may**, déhkaçilik meydaniniň étizlikiğa béríp çaldı. 394/07

Açniyaz néme déyişini bil**mey** çizdin közini çaçurdi. 237/05

Çorsak to**may**, nege üssüşni bil**mey** turganda eceb gepni çilsina!? 25/18

Ular maña bermey yep ketti... 178/12

Rast deptiken, çumuçni çiya tutқан ademiň çoli késil**mey** çalmaydu-de! 51/23

-ğanda/-gende; -çanda/-kende:

Badamgül Günçekizga çari**ğanda** nazuk, sipta idi, uni anisi kiçikidin tartip “çiz bala köp tamaç yése, tiniçi yoçinap kétidu” dep, piyalide aş-tamaç béríp çoň kílğanidi. 8/07

Uniň közi Şevketniň közi bilen doçuruşup çal**ğanda** téhimu oňaysizlinip, yüzi alapasak bolup ketti ve közini derhal Şevketin élip çaçti. 55/09

Lékin uniň diçkitini şu sehipiniň ahiridiki “néme üçün paraçot çerbke maň**ğanda** bir sotka 24 saettin uzun, çerçke maň**ğanda** 24 saettin çışka bolidu?” dégen mavzu tartivaldi. 242/11

(24)-Vaçti kel**gende** bilisiz! -dédi Havaz Behti temkin çiyapette, eň yahşisi, avval öziňiz içrar çiliň! 53/24

Aķniyaz bilen Seley kızil bina terepke kélivétip, yérım yolğa kel*gende* tohtap kélişti. 275/06

Emdi pakpakize kızdurulğan taķırbaş her bir kétım tam ve başqa yerlerge üstürül*gende* nérviliri kozgılıp, céni sıķırıp kététti. 131/21

Bizni gep kılmıdı, dep eskilikiñni kıilverme, gaça adem çöçüre yé*gende* sanyalmısimu, lékin köñlide hésabını bilidu! 413/09

Ular dérize aldidin kıaytti, pelempeydin çüšuvat*kanda* Aķniyaz sorıdı: 106/15

Tansa yérımlaş*kanda* kütülmıgen bir iş yüz berdı: 281/08

-Kandaķ, Şevket! Bu öyge köñüp kıaldıñızmı? -dédi u he degendila sözını sipagerçilik bilen başlap, -öz gépiñiz boyıçe éyt*kanda* cennetkila emes, dozaķkımı köñüp kétisizgu deymen? 52/02

Kıskısi, hayat ve hayatniñ kımmıti toğrisidiki pelsepivi pikirler bilen aķırılaştı, Aķniyaz yataktin çık*kanda* hıddi kıızıķ ve köñüllük bir sehne esirini körgendek köksi-karıni boşap, köñli kötürölüp kıalğanıdı... 77/25

Ademniñ béšıga kün çüš*kende* kıilidıgan bundaķ himmet, teselli ve menivi ozuķ peķet heķikiy, semimiy dostlarnıñla kıolidin kéletti. 106/10

Ete körüş*kende* néme dermen? 108/15

Karañgu çüš*kende* tam yaķılap, Semer Tömür yaķşı köridıgan haraķ, paķlan göşlirini sovğa kıldı. 356/03

Ŝundaķ turuķluķ, uniñ özini çağlımay bundaķ çoñ ğeyretke kélişige, yene bir tereptin ötk*ende* Seley kıaşañniñ uni “oğut Şairi” dep meşhıre kıılanlıķımı bir sebeb bolğanıdı. 408/11

-ĝandin kéyin:

Ŝayıt pañķay bazarnı bir kıur aylınıp bol*ĝandin kéyin*, kalını yolniñ doķmuşidiki bir dereķke baĝlap kıoyup, özi uşşaq-çüşşek sodiliķķa kétéptu. 191/09

U bir pes oylan*ĝandin kéyin*: 85/21

Ular bir-birige menilik kıarışıp kıoydı, Aķniyaz kıorsıķını obdan toyĝuzuval*ĝandin kéyin*, bir iş ésige kelgendek sorıdı: 386/25

Bu temsilni añlı*ĝandin kéyin*, men hemışe bizniñ işlirimizniñmu aşundaķ (3) hesethorluķ, körelmeslik, içi kıarılıķ bilen héliķi kusa bolup kıalğan bayniñ saķilidek, ziyangı uçrap kėtişidın ensireydiĝan bolup kıaldım. 265/01

U bir munçe menilik, kıızıķarlıķ sözlernı kııl*ĝandin kéyin* aķirida mundaķ dédi: 391/09

Kızlardın ayrıl*ĝandin kéyin*, töt yigit öz ħiyali bilen cimcit kélmıvatattı. 36/01

E.10. BİRLEŞİK FİLLER:

Bir hareketi karşılamak üzere, bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur. İsimle veya fiille teşkiline göre iki bölüme ayrılır.¹

E.10.1. Bir Tarafı İsim Bir Tarafı Fiil Olan Birleşik Filler:

Bir isim ve bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiillerdir.

Bir isimle bir fiilin birleşmesi sonucu asıl manaları dışında mecazi ifade taşıyan birleşik fiiller meydana getirilebilmektedir.²

ķil-:

mest ķil-	“mest etmek”	1/05
davam ķil-	“devam etmek”	6/02
h�s ķil-	“hissetmek”	72/24
detalaş ķil-	“kavga etmek”	94/05
celp ķil-	“celbetmek”	95/22
meptun ķil-	“hayran etmek”	135/18
tevekkül ķil-	“tevekkül etmek”	137/07
icad ķil-	“icad etmek”	209/12
tamaşa ķil-	“seyretmek”	234/18
g�p ķil-	“konuşmak”	277/19
küreş ķil-	“mücadele etmek”	292/25
hizmet ķil-	“hizmet etmek”	300/22
teklip ķil-	“teklif etmek”	306/02

bol-:

mest bol-	“mestolmak”	306/03
bizar bol-	“bıkmak”	307/03
ķayıl bol-	“razı olmak”	327/12
heyran bol-	“hayran olmak”	331/14
n�sip bol-	“nasib olmak”	14/04
teyyar bol-	“hazır olmak”	26/03
meğlup bol-	“yenilmek”	48/24
�re bol-	“ayağa kalkmak”	84/08
ige bol-	“sahib olmak”	116/20

ber-:

imkaniyet ber-	“imkan tanımak”	128/10
k�n�l ber-	“aşık olmak”	140/24
azar ber-	“eziyet etmek”	345/03
yüz ber-	“yüz vermek”	145/23
yardem ber-	“yardım etmek”	154/22
cavab ber-	“cevap vermek”	164/01
tesir ber-	“tesir etmek”	315/10

¹  zt rk, 1994: 136.

² Doğan, 2000: 305.

ten ber-	“razı olmak”	351/10
tart-:		
cazağa tart-	“ceza vermek”	374/07
derd tart-	“dert çekmek”	378/16
késel tart-	“hasta olmak”	402/15
köñül tart-	“arzu etmek, istemek”	9/25
soraqka tart-	“sorguya çekmek”	82/19
yiltiz tart-	“kök salmak”	43/23
uh tart-	“ah çekmek”	43/25
nere tart-	“nara atmak”	59/12
al-:		
dem al-	“nefes almak, dinlenmek”	161/23
ibret al-	“ibret almak”	87/04
imtihan al-	“imtihan olmak”	166/07
hésabqa al-	“hesaba katmak”	222/21
can al-	“can almak”	110/24
çarşi al-	“karşılama”	123/01
ésige al-	“hatırlamak”	248/18
tilğa al-	“dile getirmek”	249/10
sür-:		
hiyal sür-	“hayal etmek”	306/01
höküm sür-	“hüküm sürmek”	311/04
biğ sür-	“filizlenmek”	86/15
qoy-:		
aç qoy-	“aç bırakmak”	191/16
sual qoy-	“soru sormak”	203/03
yol qoy-	“yol koymak”	223/11
avazini qoy-	“oy vermek”	250/12
isim qoy-	“isim vermek”	250/16
imsasını qoy-	“imza atmak”	351/14
zéhini qoy-	“düşünmek”	426/09
sal-:		
loqma sal-	“cevap vermek”	11/26
rende sal-	“rendelemek”	23/04
uva sal-	“yuva yapmak”	43/23
nezer sal-	“bakmak”	118/24
qulaq sal-	“dinlemek”	146/03
hayacangá sal-	“heyecanlandırmak”	243/20
kör-:		
yağşi kör-	“sevmek”	255/08
terbiye kör-	“terbiye edilmek”	283/20
çare kör-	“çare bulmak”	284/11

yaman kör- “sevmemek” 301/01

çek- (çék-, çik-):

tamaka çek- “sigara içmek” 29/10
 ahu-peryad çek- “üzüntüden ah çekmek” 103/06
 azab çek- “sıkıntı çekmek” 106/23
 elem çek- “üzüntü çekmek” 222/25

çık-, çıkar-:

yolğa çık- “yola çıkmak” 33/05
 kardin çık- “işten çıkmak, yararsız hale gelmek” 132/03
 çatakku çık- “karışıklık çıkmak” 175/12
 ésidin çık- “aklından çıkmak, unutmak” 182/24
 qarşı çık- “karşı gelmek, aksini söylemek” 291/10

qayt-, qaytur-:

öyige qayt- “evine dönmek” 5/17
 cevap qaytur- “cevap vermek” 46/17
 rayi qayt- “isteği kabul olmak” 119/21
 arqığa qayt- “arkaya dönmek” 281/25

ur-:

çavaq ur- “alkışlamak” 32/01
 şehiğa ur- “dalına dokunmak” 35/14
 hendan ur- “kahkaha atmak” 102/02
 ah ur- “ah çekmek” 335/04
 qahqaha ur- “gülmek” 347/16
 neşter ur- “kesmek” 419/25

E.10.2. Bir Fiil Unsuru ile Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller:

Başta bulunan ana fiil unsurunun bir zarf fiil eki olarak yardımcı fiille birleşmesinden meydana gelir. Uygur Türkçesinde bu tür birleşik fiilin geniş bir kullanım alanı vardır. Yardımcı fiiller bazen tam tasvir fiili özelliği gösterir, bazen de kendi anlamını birleşik fiile katarak yarı tasvir fiili özelliği gösterir.¹

qoy-:

Üç yigit romgini derhal qolığa élip, orunliridin likkide turdi, ikki qız bir birige qarap, hiçil bolğandek, teñlikte qalğandek oñaysız halda qımdinip **qoydi**. 9/11

Peqet béşini siñayan qilip, biliner-bilinmes tebessumluq nezer bilen Zayitqa qarap **qoydi**, bu uni razılıqniñ belgisi, dep çüşendi. 82/07

¹ Öztürk, 1994: 136.

Bu hiyal uni hazir ekladn azdurup, otqimu, suqimu kirişke teyyar turğan qorqumsiz bir telvige aylandurup **qoyqanidi**... 187/12

Bilemsiz, bilmisiñiz bilip **qoyuñ**: 279/07

Ular bir-birige menilik qarışip **qoydi**, Aqniyaz qorsiqini obdan toyguzuvalqandn keyin, bir iş esige kelgendek soridi: 386/25

Seni Nyuyorkqa apirip **qoyso**, kennidini rasa bir tillap, puhadin çiqip kelseñ bolgudek! 296/10

qal-:

Şevket téléggrammini oqup bolup, qoşumisini türdi ve bir pes süküt içide cimcit turup **qaldi**. 2/23

Kimdu bu? Günçekez bolup **qalmisun** yene? 229/26

Şu çağda, uni binalarnıñ arisini aylinip yürgen qeri közetçi körüp **qaldi**. 187/23

Oyliganséri uniñ içi aççiq bolatti, azabtin badam qapaqliri olturuşup, çirayliq, omaq yüzimu tatirip **qaldi**. 79/09

Şundaq bolup **qalsañ**, qurtıñ uzun-qışkılıqığa qarap, bir yerim ciñdin üç ciñgiçe norma qoşup bérimiz” devatidu! 185/24

Badamgül héckimge, héçyerge qarimay udul ve téz mañgaçqa, on beş minutqa qalmay, déhqançilik meydaniniñ étizliqığa bérup **qaldi**. 394/07

Eger biz yene mektepniñ qararini kütüp yatsaq, u çağda bekmu passip orunğa çüşüp **qalimiz**, yamañga yantayaq bolğan bolimiz! 371/13

ket-:

Aqniyazniñ hetni tutup turğan qolliri yapraqtek titrep **ketti**. 124/11

Aqniyaz hécnéme déyelmidi, u yiglaytti, yaş uniñ közidin emes, pütün bedinidin çikivatqandek öksüp, titrep **ketti**... 71/14

Badamgülniñ hiyalliri yene çeleñgüş bolup **ketti**. 106/26

Burunqi bécirim cismimu barganséri zeiplişip, yüz söñekliri poltiyip çiqқан, qañşirimu kiñraqtek tiklişip **ketkenidi**. 178/04

U huddi beşi ikki parçe bolup çaçrap kétédigandek, qolliri bilen beşini çin kişip turup yiglap **ketti**. 376/11

Aqniyaz uniñ arqisidin mañdi, ular “buğda munçisi”niñ aldidin ötüp, cenubiy yolğa çikti ve u yerdin töt kövrük terepke qayrilip **ketti**. 228/08

çiq-:

Güllükniñ çet-çörisige tikilgen kavilarmu yapraq çiqirip, pilek yeyip, ögzige tartılğan yiplarğa birer gulaççe yögişip **çiqқанidi**. 228/17

-Kim bilidu aqiniler, beşimizdin ötüvatқан muşu égir künler bizni téhimu ekillik, casaretlik, keyser qilip **çiqamdu**-téhi! 29/25

U her qañçe qilişmu Şevkettin ve uniñ bilen boluvatқан qayibane söhbettin özini tartip **çiqalmidi**. 78/16

-Néme qilisen, néme dep başlap **çiqimen**? 282/03

Maqale üç künden keyin gézitniñ körtünerlik sehipiside bésilip **çikti**. 298/08
Şuniñ bilen tağamni tartip **çikti**, yézimu yéza sazayı kılip, eger mavcuşı tehttin
çüşken bolsa, sen çıkaqçimidiñ? 368/02

Siz Zayıt, bularni tézdin retlep, bir matériyal kılip yézip **çikiñ**, andin
oquğuçılarniñ imzasini çektürüñ, kaçne köp bolsa şunçe yahşı! 245/26

bol-:

Ular üstel-orunduqlarni retlep, özlirini üzeştürüp bolğuçe kızlarmu yataqqa
kirip **boldi**. 6/17

-Siz aldirimañ, men sözlep **bolay**! 238/20

-Yéñi letipe yoq, -dédi Seley érinip, -hemmisini añlap **bolduñlar**, Şevket bir
néme désun, uzun boldi uniñ gépini añlimigili! 308/24

-Yigit, kaçma, béri gel, bir-birimizni yuyup koyayli! -dep uni tovlidi, lékin bu
çağda hicillik ve korquştin öñsüli öçken Gayit Mayit allikaçan munçidin **çikip
bolganidi**. 252/21

Hélim Gécek sazni teñşep **boldi**. 322/11

-Sen emdi hésablišip **bolduñ**! 375/10

bar-:

Yillarniñ ötüşi bilen uniñ boyimu, eklımu ösüp **bardi**. 69/25

Séniñ şepketsiz ékiniñ méni téhimu çiraylık, seltenetlik iqbalgá çoqum élip
baridu... 133/19

Bu pikirlermu öz yéti rehberlikke yétip **bardi**. 285/18

Aldinқи küni ketçe Gayit Mayit uni yoşurunçe özi bilen bille “arşin mal-alan”
tiyatiriga élip **bardi**. 164/12

Yaq, tikleş üçün élip **barğan** küreşliri ceryanida peyda (8) bolğan... 271/07

Men bu bazida kökre kérip turup, gecdin ibaret қoralni çin tutup, bu küreşni
ahirgiçe élip **barimen**!... 298/17

қara-:

-Uğu şundaқ, -dédi Aқniyaz, lékin köñliniñ çoñқur yéride Turğunni “biraz
aşuruvetti” dep **қarap**, ançe қizgin bolmıgan pozitsiye bilen davam қildi,... 40/09

-Кéni u қiz? -Soridi Recep Şadi etrapқа eleñlep **қarap**. 282/22

E.10.2.1. Kaynaşmış Birleşik Fiiller:

İki fiilin kaynaşarak yeni bir fiil meydana getirmesidir.

vat-/-vat-:

“asıl fiil+-p zarf fiili + yat- yardımcı fiili” şeklinde kaynaşma sonucu ortaya çıkan “-vat-/-ivat-” eki esas itibariyle süreklilik ifadesi taşımaktadır.¹

ķilivat-<ķil-ip yat-	53/20
kélivat-<kel-ip yat-	84/10
kétivat-<két-ip yat-	87/26
turuvat-<tur-up yat-	113/06
ķoyuvat-<ķoy-up yat-	118/03
boluvat-<bol-up yat-	132/02
tuğduruvat-<tuğdur-up yat-	166/21
başķuruvat-<başķur-up yat-	186/10

val-/-ival-:

Bu ekin yapısını; “asıl fiil + -p zarf fiili+al- yardımcı fiili” şeklinde açıklayabiliriz.

turuval-<tur-up al-	243/23
yumuval-<yum-up al-	257/10
boluval-<bol-up al-	265/21
tutuval-<tut-up al-	301/06
kirival-<kir-ip al-	370/04
tolduruval-<toldur-up al-	335/16
tapşuruval-<tapşur-up al-	358/18
suguruval-<sugur-up al-	362/04
çikival-<çik-ip al-	391/24

epçik-: él-ip çik (alıp çikmak, getirmek, götürmek)

U ķizni segitip, ornidin turğuzdi, emdi uni yatıķıķa **epçikip** koymisa bolmaytti, savaķdaşlırınıñ kélidıķan vaķti bolup ķalģanıdi. 345/14

ekir-: él-ip kir- (alıp kirmek, getirmek)

-Hey, kaşal gep ķilma! -dédi uniñ hemrasi Sulayman ķizil Burun ciddi teleppuzda, -bilemsen, séni bu kinoģa maķtap bersun dep **ekirmidi**, belki ibreť alsun, siyasiy sezgürlüķni östürsun, dep **ekirdi** cumu! 209/16

Hey Aķniyaz, sańa medikar işleşni, pul tépip ķizlarni kinoģa **ekirişni** kim koyuptu!? 232/06

U néme üçündür, ķolidiki suvaķ saymanlırını taşlap, etrapıģa eleńlep ķaridi, baya sélip taşlıģan kiyimlırını izdidi, lékin kiyimi kórünmeytti, belki uni héliķi adem pakizrek tursun, dep öyge **ekirip** koydimikin? 230/22

¹ Doğan, 2000: 310.

ekel-: él-ip kel- (alıp gelmek, getirmek)

Tonuşturuş **ekel**, deydu. 348/01

apar-: él-ip bar- (alıp varmak, götürmek)

U maqalini şu künila gézithanığa özi **apardi** ve tehrir bölüm mudiriğa bérivétip, kemterlik bilen mundaq dédi: 297/25

-Sizdin bir iltimasim, -dédi Şevket ötünüş ve iltica bilen, -ete méni satıraşhaniğa **aparsiñiz**, çéçimni alduruvetsem... 85/13

Badamgül Gunçeķizniñ bayıķı piçirlişidin ilhamlinip, öziniñ aldida çéçilip yatқан bir neççe tal kempütler içidin kegez ve markisi çiraylıkraқ birisini talidi-de, oñ koliniñ barmaqliri bilen asta sürüp, Şevketniñ aldığa **apardi** ve gül kétédek çiraylıқ, süzük қatlıқ қаpaқlırini leppide kótürüp “siz yeñ” dégendek uniña naz bilen қaridi. 13/11

eke-: él-ip kel- (alıp gelmek, getirmek)

Mana bulañçi dégin, **eke!** 25/19

-Aқniyaz, puluñni **eke!** 305/17

-Hee, téhi қolyazma iken, -dédi Gayit Mayit şeirniñ kéliş menbeyini çüşendürüp, -biologiyе fakultétidiki bir dostumniñ dadisi yazғuçılar cemiyyitide katla kösey başlıқ, u öyge muşu şeirniñ şapigrafta bésilğan nushisini **ekeptiken**, dostum méniñ şeirğa huştar ikenlikimni bilgeçke, tünügün uni maña körsetkili **ekeptu**, men aptorniñ ismini çikirivétip, derhal bir nuşa köçürüvaldim. 313/18

F. EDATLAR

Edatlar tek başlarına manaları olmayıp, ancak cümledeki diğer kelime ve kelime grupları arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan “alet sözler”dir, “vasıtalar”dır.¹

F.1. Çekim Edatları:

İsimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümlenin diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vb. gibi bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimelere çekim edatı diyoruz.²

bilen: ile

May éyi kirişi **bilen** hava leppide issip ketti, bahar vayğa yetti ériş-östeñ boylirini, yatağ, sinip, meydan ve hemme yaqni kızil gül **bilen** nemhuş havaniñ kişini mest kılguçı hidi qaplidi, kişice zéminniñ tepti **bilen** yénik nepeslinip yatқан eñ nazuk ot-çöplermu özini bésivalğan taş-dañgallar arisidin muşaqket **bilen** ösüp çıqip, kıyaş nuriğa intildi. 1/03

Ötken işlar **bilen** şu tapta “kamér”da boluvatқан işlar қоşulup. 84/26

Badamgül zerde **bilen** tekrarlidi: 333/26

U yékinda <mavcuşığa umaç içküzgen> dégen cinayet **bilen** beş yillik қamaқ cazasığa höküm қilindi. 146/01

-Éytiña, siz cemiyetke néme **bilen** çıqip ketmekçi?! 173/12

üçün: için

Olar téhimu obdanraq meslihetlişiş **üçün** bir-birini yétilişip yatağ terepke қarap ketti... 3/16

Bu çağda yoğanbaşniñmu bir neççe dost-buraderliri uni қоғдаş **üçün** ikki teripide teyyar bolğanidi. 26/02

-Öziñizmu kördiñiz, méniñ bu çéçim ular **üçün** tutқа, sapaқ bolup bérivatidu, yulunupmu bir yerge bardı, biraқla alduruvétip қutulay, deymen! 85/16

Etisi Aқniyazni nes bastı, Recep Şadi öç éliš **üçün** uniña ésilivaldi. 284/09

U hetni yeni bir oқuş **üçün** yançukidin élip açti: 367/03

Peқet rehberlik benzisini teñşeş gülğulisi kétivatқан peytte, munasivetlik orunlarniñ diққitini қоғaş **üçün**la éytılğan gerezsiz, қalisane bir söz idi. 337/09

béri: beri, bu yana

U bugün çüşlük tamaқtin kéyin yataқта bolidiğan témisiz, қizgin parañlar ceryanida neççe kündin **béri** köñlige pükken Aқniyazğa hizmet işleş niyitini işқа aşurmaқçı boldı. 116/14

Şundin **béri** şu boldı adet, 20/04

Neççe kündin **béri** bizmu, at-ulağlarmu talişip yevatmamduқ! 22/18

¹ Hacıminoğlu, (1992): *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul: MEB. Yayınları, s.V.

² Hacıminoğlu, 1992: 1.

Lékin kaçanki, Ğunçekizni yahşi körtüp qaldı, şuniñdin **béri** özimu sezmiğen halda kiyim-kéçeklerini tüzeştüridiğan, burut-sağallirini pat-pat qiridiğan bolup qaldı. 138/02

-Mundaq dégin! -dédi Qızıl Burun tesirlengininin Seleyniñ dolisiğa kékıp, -sen kaçandin **béri** şunçe géripperver, qızperver bolup qalgansen! 317/13

kéyin: sonra

Şevket üç künden **kéyin** ruşset aldı. 3/18

Şuniñdin **kéyin** Selim Ependi bildiki, u Havaz Behtiniñ fakultéttiki “çoñ reķibi” bolup qalganıdı. 154/26

Bir haza cimiliğtin **kéyin** birinçi topni yenila Zayit atti, u özini körsitişke bolidiğan mundaq katta sorunlarda hergizmu pursetni qoldin bermeytti. 213/23

Muzikidin **kéyin** şoğ yékimlik naşşılar oquldi, Hélim Ğeçekmu, Savut Dapmu héli issik nepes naşşıçılardin idi. 321/18

U bir munçe menilik, qızıqarlıq sözlerni qilğandin **kéyin** ahirida mundaq dédi: 391/09

“Buniñdin **kéyin** men mal késivatqanda, ustam, çüştiki puruç, dep qoyuñlar!” dep cékileptu. 326/12

toğrisida: hakkında

U yurttiki işlar **toğrisida** oçuq ve tepsiliy sözleşni halimidi, néme üçündür köñliniñ arami yoq idi. 43/03

Belki turmuşi ve kéliçiki **toğrisida** bir qararğa kelemey qiynilivatқан deliğulluq içidiki turaqsız oylar idi. 134/06

Bügünki şenbe kéçisini qandaq ötküzüş **toğrisida**, ular tünügünla pütüşüvalğanıdı. 253/20

Şeir **toğrisida** söz boluvatqanda, şair Teyipcan Éliyop öz tecribilirini nahayiti ihçam hem mégizlik qilip mundaq dédi: 324/24

Yékında, melum bir yataқта, Havaz Behti **toğrisida** mundaq bahalar bolup ötkenıdı: 338/02

Zayit **toğrisida** sözlimeyla qoyay, uniñ tomurlirida eķivatqini qan emes, evrezniñ séşik yundisi iken!... 405/03

qarşi: qarşi

Buniñğa **qarşi** birinçi pikirni yene Selim Ependi otturiğa qoydı: 181/01

–Rast, bu adettiki şair emes! -dédi “Qızıl Burun”mu qayil bolup, -ékimğa **qarşi** ceñçidek qilıdu! 313/05

Hazir sizde burjuaziyiniñ hucumiğa **qarşi** iktidar barganséri kemiyip kétévatıdu, bu bekmu heterlik! 372/01

U oyla-oyla, ahiri qandaq ölüşniñ amalini taptı, amal tolimu azablıq, şepketsiz idi, lékin u şuni tallıdı, u şuniñ bilen eñ ahırkı casaritini, iradisini ve rezillikke **qarşi** isyankar rohını ipadilemekçi boldı! 398/09

Sen qandaq qilip, özün yahşi körgen qızniñ hayatını veyran qilişqa, diliñğa meripet otını yaqqan ustaziñğa **qarşi** muşt kötürüşke cür’et qildiñ!? 417/19

boyiçe:boyunca

Şundağ kılıp, ular sinip **boyiçe** ulanbay terepke çikişni, keçlik tamağkiçe vezipini toluğ orundap kaytip kelişni meslihetlişip, tézla yolğa çikişti. 28/10

-Ötkenki vede **boyiçe** bugün bille kinoğa bérrip kéleyli dévidim, -dédi Zayit uniña yékinrağ kélip. 100/17

Lékin u her kaççe ağrinmisun, turmuş yenila öz kanuniyeti **boyiçe** kiliğiganni kiviléretti. 125/03

İmtihan çek éliş usuli **boyiçe** éđizçe élingaçça, hekiçetenmu tes hem müşkül idi. 265/17

Mektep **boyiçe** éçilğan “veziyet terbiyisi” çoñ yigini uzak davam kilmidi. 286/01

Bu dunyaniñ işliri hergizmu séniñ ve Havaz Yétekçiniñ ħiyali, iradisi **boyiçe** bolup ketmeydu!... 413/10

burun:evvel, önce, geçen

Oruğ baliniñ turupla aççıki kélip kaldı, közliri kışilip, **burun** perrekliri lipildep ketti. 25/12

Köp yégen adem **burun** ölidu, dégen gep bar. 112/02

Burun aldidiki harağni silkinip turup teslikte içivetti. 201/13

Éhtimal, hétimni oğup, aldirap kétipsen, **burun** toy kılıp néme kılattiñ dersen! 328/18

Burun tonumıgan bolsağ, emdi tonuşimiz, ustaz tutimiz, buniñ némissi yaman!? 323/07

Ular üç yıl **burun** tunci kétim uçaşşanda, Ağniyaz hekiçetenmu qopal ve yavayi bir yigit idi. 74/23

aval: evvel, önce

Bu pevqulaadde ħever şu haman beyni gür-gür borandek **aval** guñşi rehberlikige, andin nahiye rehberlikige yetküzulidu. 146/25

Biz **aval** ademni kutquzayli!... 159/23

Hey Seley, sen **aval** özüñniñ gémini yéğine! 204/24

dek: gibi

Şevket ésiđe kelgendek Ağniyazğa leppide qarap, biraz ensizlik bilen mundağ dédi: 3/03

Kaşki, hazir meniñmu hesritimni sözlep bergüdek aşundağ birer zuvansiz hayvinim bolsimu! 123/15

Uzun, қапқара ikki örüm çéçi tékimida yilandek suylap turatti. 254/07

Beziler buniñdin bir ħil siyasiy tehditni sezgendek, biaram boluşti, beziler bolsa, bir ħil ötkür puruğ hidini hidliğandek, vesvesige çüşüp kaldı. 298/19

Selim Ependige çare körüldi, körülgendimu, pütün mektepni zilzilige salgudek, pütün oğutçuçi, oğuşğılarniñ yurikini titretküdek dericide éđir çare körüldi. 376/03

bille: birlikte, beraber

Şuna hemişe ayrılmay **bille** yüretti. 8/04

Ağniyaz yene şu kedinas dostliri Turğun ve Zayit bilen **bille** idi. 28/16

Uniñ köñül geşliklerini ene şu gëmsiz, oynaq tağ suliri bilen dala selkini özi bilen **bille** yıraqlarğa élip ketkendek dili yayrap qaldı... 91/07

Ular derslerini **bille** tekrarlaytti, imtihanğa **bille** teyyarlıq kılattı, kino-tansılarğa **bille** barattı. 253/16

Şu sebebtin, ularni körse uniñ közi nurlinidu, ular bilen sözleşse, uniñ rohi kötürüldü, ular bilen **bille** bolğanda u özini küçlük, işençlik, huşal ve azade sézidu!... 388/21

oħşaş: aynı, benzer, fark etmez, farksız

Ottuzğa yékin oquğucınıñ işi, keypiyatı **oħşaş** emes idi. 170/09

... bu töt yigit üç yıldın béri **oħşaş** kısmetlerni béşidin keçürüp, **oħşaş** sinip, **oħşaş** partıda oturup, zamanivi bilim öginivatқан қedinas dostlardın bolup қalğanıdı. 4/19

-Yağ men öz közitişirimdin şundağ hulase kilimenki, tünügün bilen bugün **oħşaş** Zayit, şeksizki, ete bilen ögünmu **oħşaş** bolıdu! 38/23

Püzek hemişe şal maysiliri bilen **oħşaş** ösidü. 291/09

F.2. Bağlama Edatları:

Bağlama edatları, cümleleri veya cümle içinde kelimeleri ve kelime gruplarını ya mana bakımından, yahut şekil itibariyle birbirine bağlayan sözlerdir.¹

bilen:ile

Şevket ésiğe kelgendek Aқniyazğa leppide қarap, biraz ensizlik **bilen** mundağ dédi: 3/03

Lékin aşundağ yérimi bar-yérimi yoğ, çaynap bergen nandek temsiz gepler **bilen** men қандақmu heқиқiy bilim alalaymen?! 65/06

-Étimen aka, on neççe yağ vaқtimdin tartıp lay **bilen** hepileskenmen! 227/21

Şuna, bugün haraқni yağşi içip bermiseñlar, mana muşu seydiki fintoza **bilen** boynumğa sirtmağ sélip, aldiñlarda ölüp bérimen! 200/19

-Günçekiz, añlişimçe Badamgül **bilen** Zayit cüp bop қalğandek қilidu, rastmu? 142/11

Birsi “vey...” dep varқirividi, şuniñ **bilen** teñla parağ -parağ külke kötürüldi, Seleyniñ özimu külüp ketti... 206/01

emma: ama

U aşundağ salahiyiti bolğaçkimikin қorsıқıға yémise yémeyttiki, **emma** hemişe üstbéşini parқiritip, söletlik yürüşni yağşi köretti. 4/26

-Gav şuci bu sualni ciddiy teleppuzda sorığan bolsimu, **emma** çirayi oçuğ ve illiğ idi. 248/04

Neticide, bizniñ kinolirimızda, eserlirimızda meydanğa çıққан pérsonajlar қандақtur rohi pervaz қilip turidiğan, **emma** cismaniyiti қétip қalğan, idiyisi yüksek, **emma** héssiyati қuruğ şeğsler boluvatıdu. 221/19

¹ Hacıeminoğlu, 1992: 112.

Emma, men bu pikirlirimni kumbağ yézisida tunci kétéim kuralğan üç siniplik başlanğuç mektepniñ terbiye programmisi kılmağçimen! 428/04

Emma hazir uniñda Selim Ependini let kılğudek madar yok idi. 222/12

Emma, adaş, üçünçi şéiriñni oğup, biraz oylinip kaldim. 261/14

peket: ancak, yalnız, fakat

U ken ve yoruk dunyaniñ *peket* kiçikkine bir kismnıla körgili bolidiğan ebcek dérize yénidin yirağ ketti... 115/19

Peket yüzila sütte çaykiğandek apağ yaltirap turatti. 7/26

Peket uluğ suniñ upkunliridin kórkmigan ademla deryadin haligançe altun süzeleydu! 59/06

Peket şekli oğşimaydu, birsi gézit arkilik, birsi égiz arkilik! 294/24

Méniñçe, hekiyiy dostluk *peket* semimiy, kemter ademler arisidila peyda bolidu ve öz ara kilingan izzet-hürmet bilen küçiyidu. 193/17

Şu tapta, Akniyazniñ ekil-idraki tormuzlinip, öziniñ ademlikini untuğan, pütün vucudida *peket* aşu kaliga oğşaş açlık vesvesila kalganidi. 383/07

Ahirida, sizge *peket* ikki égiz sözla hediye kılmen: 429/03

eger: eğer

Eger kaçay dégen bolsam, uyağka ötmek huddi mektepniñ yoğan dervazisidin çıkğandekla oñay hem dehlisiz idi. 53/10

Gunahniñ yénirek bolidu, *eger* pakitni otturiğa élip çıkış dericisige yetkende bek kéçikken bolsniñiz, u çağda “cahil” dégen gunah kóşulup kalidu, kandağ?! 53/25

Eger yumşakğa unimisañ, kattikmu kolumizdin kelidu! 83/25

Sella ittirse, tüvi yok hañga dumilap çüşüp kététti, *eger* eplep tartivalsa, tamamen kutulup kélişi mumkin idi. 336/13

Eger şu çağda, Hélim Gécek Recep Şadini çağirip kalmigan bolsa, bundağ uyatsiz po étiş bilen aççik kinaye, meshiriler héli davaylaşkan bolatti. 279/17

Eger biz yene mektepniñ kararini kütüp yatsağ, u çağda bekmu passip orunğa çüşüp kalimiz, yamanğa yantayağ bolğan bolimiz! 371/13

Şuniñ bilen tağamni tartip çıktı, yézimu yéza sazayi kılıp, *eger* mavcuşi tehttin çüşken bolsa, sen çıkakçimidiñ? 368/02

çünkü: çünkü

U térikmeytti, *çünkü* şu künlerde uniñ reñgi-ruhi, tekki-turki rasttinla “maylamçi kasmağ”ğa oğşap kalganidi. 70/11

Lékin adaş, kéçir cennetke kirelmeydu, *çünkü* u halal bilen haramniñ otturididin apiride bolğan nacins nerse! 121/06

Çünkü uniñ şéirida oğut puriki yok! 295/12

Çünkü adem ménisiniñ iktidari téhiçe toluğ yeşilmigen sir halitide turmamdu. 360/22

Unin keyser rohi maña medet boldi, *çünkü* şu künlerde, ménimu çidiğusiz nomus, puşayman, horluk avabi çirmivaldi, menmu buniñdin peket ölüm bilenla kutulmisam, başka yol kalmidi! 405/25

Çünkü hazırki zaman cemiyiti terekkiyatı téz, rıqabet ciddi, elaliri ötüp naçarlıri çüşüp qalidigan yéni cemiyet! 181/13

birak: fakat, ama

Sözleşniñ néme kériki bar, ömür ötüp kativatidu, **birak** hazir bezi nersiler - elvette siyasiy hayatqa ademge baqlıq nersiler çüşinişlik boluşqa başlıdı... 423/22

Birak, zadi kem bolsa bolmaydıgini, qoş yürekniñ bir-birini çüşinişi! 199/03

Birak, élip ketme tebbesumiñni. 347/01

-Öziñizmu kördiñiz, méniñ bu çéçim ular üçün tutqa, sapak bolup bérivatidu, yulunupmu bir yerge bardı, **birakla** alduruvétip qutulay, deymen! 85/16

yaki: veya

Aniñizni oylavatamsiz **yaki** başka işmu? 16/09

Aqniyaz bir munçe gepni köñlige pükken bolsimu, lékin hodukuştinmu **yaki** hayacandinmu, işkilip hiyalı çéçilip, gépni éytmay qaldı. 33/19

Ularınñ ehvalidin qariganda, ular **yaki** birer yerdiki toy, bezme, olturušta boluşıga negmikeşlik qilip, şu yerdin hélila qayıtip udulla sinipqa kelgen **yaki** emdi rasa bir uhlivélip, tekrardin kéyin birer yerge bérıp, yérım kéçigiçe saz çélip, naşsa tovlap qorsaq bakmaqçı!... 171/05

Yaki kepterge étilgan liçindek, hucumga öt yaki otnı tartıp, hararetnı peslet! 204/15

Aqniyaz bu gepni estayidil éyttimu **yaki** çaqçaq qilip éyttimu çirayidin bir nersini bilgili bolmaytti. 290/05

Bu öz qılmişıga razi bolup, hayacanda çikqan huşallıq yéşimu **yaki** öziniñ behtsizlikige ögünüp, nadamette çikqan hesret yéşimu, bilip bolmaytti. 345/08

ve: ve

Şu turkıda uniñ gusmestek bécirim goli, qoñurreñ paşma çéçi **ve** aq pişmaq yüzi bilen Şevketniñ cuğı kiçik, emma çaqқан betsi, qapqara yirik çéçi **ve** az tola çiçek izi bar qara mutuk yüzi bir-birige bekmü ruşen sélišturma bolganıdı. 2/19

Sazlap bolup, huddı usta sazandilerdek, téz **ve** çaqқан heriketler bilen allıqandaq bir merguluğ tiriñşitip béqip, andin “némige çalimiz?” dégen menide yénidikilerge qarıdı. 206/26

Erler qaçankı muhebbiti suslaşsa, çağda hiyle-mikir **ve** yalğançılıqqa qarap mañıdı. 377/08

Umu qışqa **ve** mezmunluq sözlep, söziniñ aşirini mundaq gepler bilen tügetti: 290/11

Zayit qedemlerini yoğan élip, çin-çin dessep üstelniñ aldıga keldi **ve** qolını sozupla udul kelgen çektin birni aldı. 267/19

U emdi şérin hiyallardin, méhir-muhebbetin, dostluqtin, qizginlik **ve** ümidtin pütünley merhum boldı. 405/10

hem: hem, ve, da

U şu yosunda **hem** méñip **hem** oylap **hem** kitap körüp, sériq bina bilen meydan ariliqidiki neççe yüz qedem yolni yérım saettek bastı. 1/15

Uniñ hemişe okuydigan héliki şeiri, ayrim yerlerde kılıdigan gep-sözliri **hem** dohturniñ ötkenki diaknozi meniñ pikiriniñ rastlığını ispatlaydu! 181/22

Saña ve sen arkılık Şevketke, Zayıtka, Badamgül **hem** Günçe kızlarğa kamali salam bilen dostuñ: Turğundin. 149/14

–Yoldaşlar, savaqdaşlar, turmuşniñ altun médali haman heterlik dolğunlarni baturluq bilen kütüvalidigan **hem** uni ketiy yeñip çıkıdiganlarğa bérilidu. 290/14

“Günçekiz, bu meniñ saña yazğan tunci **hem** ahırki ketimeki dostluq hetim. 403/22

Şu tapta u, tesevvuridiki hiyalıy körünüşlerni réallıq, dep bilgen **hem** uniñ üstige gayiniñ heşimetlik bağ-iremlirini sélip, şuniñ içide paragetke çömüp olturatti. 303/24

emes: değıl

Zayitniñ telpiki yerge çüşkendek boldi, lékin u ançe özini bilidiganlardin **emes** idi, şuña téhimu ezveylep buduşkaqlıq kılışka başlıdi: 117/25

Lékin uniñ hazırki oyi burunkıdek baş-ahiri yoq çigiş, azablıq oy **emes** idi. 134/04

Ottuzğa yékin okuğuçiniñ işi, keypiyati oşşaş **emes** idi. 170/09

Lékin Şevket yenila hatircem **emes** idi, uniñğa kandaqtur bir ilahiy küç teripidin bişaret kélivatqandek, köñli namelum bir şumluqni sézip turatti. 364/06

huddi: aynı, tıpkı

Bir neççe kündin bériki işlar **huddi** tarim deryasiniñ dehşetlik dolquni leppen urğandek uniñ mesthuş hiyalida peyda boldi. 125/17

Metkérem Metkasimmu **huddi** uniñ köñlidiki kona yarini tatilap qoyğandek, oñaysız bir halda cimmi olturup qaldi. 168/03

Ahır kélip, bu iş **huddi** “devager sus bolsa, qazi mutihem kélidu” dégendek halğa çüşüp qaldi. 285/21

Hazır u téhimu telvilişip, sinipta **huddi** pilhanuptek olturidigan, oqutquçiniñ izzet-hürmiti dégenlerni pisentigimu ilmaydigan bolup qaptu! 175/14

Maqalidiki kiçikkine bir abzas söz kişilerni **huddi** “süttin ağı köygen ketimeki püvlep içidu” dégendek, ene şundaq endişige, vesvesige sélivetkenidi. 299/06

U hetni tépiş üçün, **huddi** yin purap kelgen ittek, yalguz yataқта u yer-bu yerni timişkilap, uçrıganla nersini titiklap yürüp, hetni tépivaldi. 412/03

herhalda: herhalde

-Şundaq, maña dereh üstidimu ilham kéliveridu, -dédi Seylemu boş kelmey, - **herhalda** bu kış üstide kelgen ilhamdin pakizrek bolidu-de!... 32/03

Herhalda u yerdin ay bilen yultuz çakniğan asmanniñ bir burciki bilen binaniñ arkidiki derehzar boşluqniñ kiçikkine bir parçisini körgili bolatti. 60/08

Akniyaz üstelge yeñi bir gézitni yéyip saldi, uniñ üstige héliki kegezler bilen kelemni qoyup ceyneklep olturdi ve dérizidin sirtka qariginiçe şairane hiyalğa ketti, **herhalda** ilham tézla keldi, u kelimini kitiriltip, baş kötürmeyle töt misrani ravan yézivetti, u ahırki soal belgisi bilen ündeş belgisini endila qoyup turividi, bir kizniñ karidorda turup “Akniyaz aka” dep çakirğan yékimlik avazi añlandı. 138/22

İkkinçi k etimlik derske kirgende **herhalda** u, savaqlarni yek nlep, h li etraplık teyyarlık kilip, y rikini tohtitip kirgenidi. 62/23

Herhalda, silerni  ara lardiki  u ini  del vaqtida boldi, bolgandimu, m cmel emes,  z l-k sil boldi! 199/04

hetta: hatta, bile

U hemme gepni  z aldiga tartip, kim n me d se  uni ga loqma salatti, bezide **hetta**, bilip –bilmey y rikidiki yo urun derdliriminu t ketti. 11/25

Uni  hemme y ridin, **hetta** hemi e k l p turidigan k zi bilen leviridinmu ki ini endikt r g dek bir hil hapilik, bi arilik  i ip turatti. 49/08

Bu gep Havaz Behtinin ecellik y rige tegdi,  u tapta bu geptin a  iklap,  alva ap, **hetta** tillapmu  utulgili bolmaytti.65/10

L kin, del eki e bu hil bihude, **hetta** az-tola t ti siz heriketler o u u ilarni  e lini  a urup, bezide ularni  gidi ini kelt retti. 96/01

Soalni  ikkisige y rim-yarta cavab tap andek boldi, yene ikkisi her  an e oylistimu hiyaliga kelmeyvatatti, **hetta** muellimin   unda  bir dersni  tkenlikinimu  sige alalmayvatatti. 270/13

Ular bizni  tarihtiki ulu   ehslirimizni emes, **hetta** hazir hayat ya avat an, milliy medeniyitimiz  c n t hpe yaritivat an capake   ehslirimiznimu bilmeydu! 427/25

belki: belki, ihtimal

Sinipta oltursam, meni  k z aldimda hemi e doksa, konsipiklar emes, **belki** dadam bilen anam togra turuvalidu, men  ular bilen s zli ip olturimen... 38/12

Men da od n bir sandu  depter, konsipik emes, **belki** togra e il, ya si e lak ve sa lam bedenni  lip  i ip ketsemle boldi!... 173/19

Bu filmde turmu   opallik bilen burmilan an bolupla  almastin, **belki** yene inqilab ve inqilabiy uru  “insaniyetsiz” dep ha aret  ilingan! 211/19

Sinipiy k re  hergizmu a abeystrakit u um emes, **belki** u, e  bay, e  canlik ve ki ini e  hayacan a salidigan turmu  mezmunini  z i ige alidu. 243/19

Belki bu asman a  tilan o tek, ni ansiz gep idi. 337/08

belkim: belki, ihtimal

-Rast, seni oy atsam boptiken, **belkim** ikkimiz h liki me luk a te  kelip, poluni tartivalarkenmiz. 183/22

Biz ya avat an na ar, paydisiz muhit **belkim** bizge nahayiti  on amet kelt r   mumkin. 194/19

Eger  o na yataqlardiki o u u ilarni  “uy umuz a tesir yetti” d gen naraziligi ve  ktisi bolmigan bolsa, **belkim** bu vara - uru luk munazire t himu  izip, t n hessidin   ip ketken bolatti... 212/15

Belkim bu yira tiki  ayibane k ndi  sultanni oylap,  zige seli turup  unda  pikirge kelgendu. 231/04

U  u p ti icadiyet yolida ma an bolsa, t himu ihlas  ilgan bolsa, **belkim** nurgun ya si nersilerni yezi i mumkin idi. 363/08

lékin: lakin, fakat, ancak, ama

Lékin men kaçmidim, tuğkanlırimni izlep tapalmay kaytip keldim. 53/11

Lékin adaş, keçir cennetke kirelmeydu, çünkü u halal bilen haramniñ otturisdin apiride bolğan nacins nerse! 121/06

Lékin Şevket yenila hatircem emes idi, uniñga kandaqtur bir ilahiy küç teripidin bişaret kélivatkandek, köñli namelum bir şumluqni sézip turatti. 364/06

Lékin, del eksiçe bu hil bihude, hetta az-tola tétiksiz heriketler oquğuçılarniñ eklärini kaçurup, bezide ularniñ gidiğini keltüretti. 96/01

Badamgülniñ hazırki rohiy haliti gerçe u dericide bolmisimu, *lékin* uniñga tunci muhebbette uçriğan bu péşkilliki ançe yénik çüşmidi, uniñmu héssiyati zeħim yep, ruhi kattıq azablandı. 104/14

Bu ikki kız gerçe bir sinipta bulmisimu, *lékin* bir-biriniñ derdige yétidiğan sirdaş dostlardin idi. 8/03

bolsa: ise

Turgun piñildap külüp ketti, Seley özi şeir yazalmisimu, savaqdaşlıriniñ gézit-jurnallarga çıqqan şeirlirini asanlıqçe yaratmaytti, u birla Aqniyazga qayil idi, Zayitni *bolsa* “oğut şairi” deytti. 32/06

Méniñ muzikilirimni añlığan ademniñ ölgen hüceyliri tirilidu, oluvatqanlıri *bolsa* yaşiridu! 279/08

Kimmette lay biri, biri *bolsa* zer!”387/18

eksiçe: aksine

Eksiçe uni kopallaştırurup, izidin çiqiridu! 153/10

Lékin, del *eksiçe* bu hil bihude, hetta az-tola tétiksiz heriketler oquğuçılarniñ eklärini kaçurup, bezide ularniñ gidiğini keltüretti. 96/01

U öz hizmitiniñ höddisidin çıqmay, *eksiçe* şairliqni heves kilidiğan kişilerge öz tecribisidin daritmilap mundaq deytti: 363/15

vehalenki:

Vehalenki ata-anılar kandaq ehvallarda <yaq>, <undaq emes> déyişke bolidiğanlıqini yaki <yaq> déyişniñ lazimlıqini ezeldin körsitip bermeydu. 427/07

Vehalenki, Zayitniñ tuyğun yüriki kız qelbidiki davalğuşlarni sézivaldi. 128/24

qiskisi :kısacası

Gunçekiz qaş-közlırini, til ve levlirini, *qiskisi* yüzidiki menivi tuyğularni bildüridiğan hemme ezalirini oynitip turup, ciddiy ve estayidil añlıdi, añlap bolup bir haza oyga patti, keyin Badamgülniñ qolini tutup, uniñ hiyalqan közlırige tikilip turup: 136/08

U sözligenseri qizişti, qizik qeni tomurlirida şuvuldaytti, -biz insan tebiiti üstide izdinişte, uniñ yaqşi teripi bilen yaman teripini, yaqşılıq bilen yamanlıq arilişip ketken hem bir-biri bilen tirkişivatqan teripini, şundaqla, yaqşi-yaman dégen sözge yiginqaqlaşqa bolmaydiğan nazuk, sirliq, yoşurun ve ebceş tereplerni çoñqur

çüşinişimiz kérek **kisķisi**, adem dégen şundaķ néme, hem küçlük, hem aciz, hem güzel, hem hunük, hem uluğ hem çakına. 217/15

bolupmu: bilhassa, özelle

-**Bolupmu** bugün déğine, -dédi Turgun boyun, başlıridiki téhiçe tohtimiğan terlirini sürtüvétip, Badamgülniñ bugün sen bilen hoşlışıdığan küni téhi!... 6/11

Bolupmu Aķniyaz bölekçe cimip ketkenidi, goya Ğunçekiz özi bilen bille uniñ huşallıķını, şohlukını ve köñül meylini élmip ketkendek ħiyalcan, ħamuş, cimğur boluvalđanıdi. 36/02

Lékin silermu bilisiler, uniñ çetke çoķunuş idiyisi, **bolupmu**, Rus ve Sovét edebiyatığa bolđan çoķunuşı nahayiti küçlük! 37/03

Men tildiki çikiş kéliş, bériş kéliş, pes ve ündeş dégenlerni bilmisemmu, lékin péilni yaŗşı bilimen, **bolupmu**, ötken zaman péili, hazırķi zaman péili dégenlerni yaŗşı bilimen!... 390/19

mubada: eğer, ise, şayet

Mubada, қазай қедір yétip қalsa, tehtke kim varisliķ kılsa bolar? 319/24

ki: ki

Sen barki, közlimge yolımaydu yaş... 203/21

-Dunyada şundaķ bir nerse barki, u eñ uzun hem eñ kışķa; eñ téz hem eñ asta; eñ tar hem eñ keñ; eñ étibari yoķ hem én(16) écinduridu... 309/14

F.2.1. Kuvvetlendirme Edatları:

Sonuna getirildikleri kelimenin anlamını kuvvetlendiren ve onları vurgulayan kelimelerdir.

yene: yine, gene, daha, dahi, da, ve

Lékin u özini **yene** haraķķa zorlap, keypiyatidiki özgirişni sezdürmeslikke tirişatti. 13/26

Şuña uniñğa **yene** şu Seleyniñ özi “topaķ” dégen leķemni koyup koyđanıdi. 23/04

Yene birsi, uniñğa “yerlik milletçi” dégen қалпақни kiygüzüş muvapiķmu, muvapiķ emesmu? 152/10

Emdi kütüp turuşķa bolmaytti, Ğunçekiz **yene** hoylığa çikişip қalsa, bu yerdin қutuluş tes idi. 230/25

Hazır şu söz **yene** ésige kélip, uniñ Selim Ependige bolđan oçmenlikini téħimu aşuruvetti. 337/14

Aķniyaz ħéliđiçe ünçikmay, şeirğa **yene** bir kétim köz yügürtüp çikķandin kéyin, mundaķ dédi: 313/10

Herhalda, bu soalđa “Gugul” “Ölükcanlar” dégendek yérim-yarta cavablar bérildi, emdi tötinçi soalđa kelgende, Zayitniñ **yene** ağzi yemlinip қaldi. 271/23

téhi: dahi, daha, da

Aķniyazniñ özimu **téhi** bu küreşte işençsiz, gumanlık adem idi. 124/25

Başkılarniñ qorsıki yérım bolmaydıǵan normilik, etivar nanlar uniñdin **téhi** éşip qalatti. 8/11

Buni az dégendek **téhi** Turǵunmu kétimen devatmamdu? 27/10

Kitab, konsipiklarniñ hemmisini sanduqqa qaçılup élivaldim, yotqan-körpem saña qaldı, het yézişip turaylı, hayatla bolsaq **téhi** köp(14) uçrişimiz!... 39/11

Uniñ liktorluq unvani **téhi** muşu yılñiñ béşida maarip nazariti teripidin testiqlinip kelgenidi. 73/16

Téhi buni az dégendek, mavu işni körmemdiǵan! 144/15

Kéyin **téhi** ular uniñ derdini tartıdu... 418/20

ze:

Bu huddi “béşi yoǵan bega bolıdu, qoli yoǵan qul bolıdu” digendekla gep emesmu, senmuze... 37/14

de, -da, -de:

Zayit aldidiki romkini vaqkida kötürüvétip, bir tal kempütñi zakuşka qilip aǵziǵa saldı-**de**, kosulditip çaynıǵan péti Şevkettin sorıdı: 10/20

Birsi yürikiñizni pijilditip köydürüvétiptu-**de**? -dédi Ğunçekiz semimiy, saddilik bilen, bilişke bolarmu, kim u, biznimu tonuştırıp qoyuñ! 140/10

U şundaq dédi-**de**, huddi bir nersidin çöçüp, endikkendek, balılarniñ qista-qistañ arısidin alman-talman saǵuruluq çikişip: 178/14

-Zéhin sinaydikenmiz-**de**! 309/12

-Méniñ öyüm muşu, aqşam hedemniñkide qonup qalǵan, dadam sizni tépiptu-**de** eceb yaqşı boptu... 230/15

a, e:

Qéni, bizge bir qarıǵına Seley bizniñ bu yerde sendek monopolçi dégenler yoq idi, sen özüñ Parijda keldiñmu, Londondin? 317/04

ǵu, qu: ya, ki

Bulbul bir kéçidila qarǵıǵa aylangandek işqu bu! 84/23

Emdi sahilǵa yétip keldiqu deymen? 127/11

-İçsekqu bolatti, -dédi Aķniyaz levlirini yalap, -lékin pul qéni, mende bir neççe moçenla bar sende barmu? 275/10

Lékin men sizniñ bir siyasiy terbiyiçiñiz, oqutquçıñiz boluş süpitim bilen sizni yaqşı yolǵa başlaş mecburiyitim bar, ümidimni yerde qoymaysizgu deymen? 98/10

-Badamǵul, siz bilen Havaz Yetekçi sözleştigu deymen, némilerni dégenlikini bilişke bolarmu? 102/09

-Teyyarlıqnigu qilattım, muellim, lékin baş yaçéykiniñ işliri bilen aldıraş bolup kétip... 272/08

mu: da, de

-Emdi Şevketniñmu köñli birer nersini toyǵandek aldirap sorıdı, -némige izligentiñ, tinçliqmu?... 2/12

U vezmin yigit idi, uniñ sel-pel çoñkur çanaqliri içidiki yoğan, ötkür közliridin**mu** hermişe bir hil işenç ve casaret çıkıp turatti. 2/24

-Muellim, eger siz maña helep yaki pomdek az-tola ozuqluq kimmiti bar nersilerni bergen bolsiñiz, men**mu** allıkaçan hezim kılip, sizge süt yaki göş yandurğan bolattım. 63/20

-Kéliñlar, hemmeylen kéliñlar! -dédi Aqniyaz yançuqidin kiçik yapılaq botulkilik haraktin bir neççini çıkırip, -çökünler u yerde kaynaversun, biz**mu** bu yerde kaynayli! 306/14

Bu söz herhalda Ğunçekezğa çin ve semimiy tuyuldi, dimisimu turmuşta, adem bezide öz**mu** bilmey kılip salidigan işlar azmu? 237/09

la:

Bu avaz yigitlerniñ kılığa nahayiti siñişlik idi, yiraqtin**la** tonuvalatti. 6/16

Lékin köñlidiki gumanni yeni**la** yoşurup qalalmidi: 37/01

Epsuski, hazir beziler inqilab kızil bayriğiniñ lepidelatqanlıqini**la** körüp, düşmenlerniñ kılığını bilevatqanlıqini körmeyvatidu! 158/04

U şundaq dédi-de, uluğ-kiçik tinip, qolidiki harağni bir tiniğ bilen**la** içivetti. 204/22

U derhal yénidiki Seleyni nuqup körsetti, Seley bir qarap**la** küldi: 381/23

Bir istağandin piva içiley, bedini kıziğan Gayit Mayit şairdin toptoğri**la** bir soal soridi: 325/18

çu:

Eger het ikki bolup qalsi**çu**? 18/13

-Sizniñ**çu**? -dep Şevketniñm çaqlirini silidi Badamgül, -sizniñ çeciñiz némidégen qoyuq, yirik-he? 20/18

Ular turmuşni ene şundaq ötkizidu, bizdi**çu**? 42/04

Eger Badamgül rasttinla öziniñ istiqbalini oylap, uniñdin çek-çégra acritiş qarariğa kelgen bolsi**çu**?... 110/25

Uniñ vekilliri kimdur, egeşküçiliri**çu**?... 299/03

-Yok bolup qalsa yağşi, lékin bar bolup qalsi**çu**? 409/06

ma:

Tizgin tutuş hergizmu bir ademge beşsende emes, u haman özgirip, almişip turidu, siz téhi yaş, güzel istiqbal aldiñiz**ma**...302/01

Siz kilaskom turup, beş ciñdin postek yigisiler dése, hoş dep qol yaqlap turdiñiz**ma**? 22/13

-Rast**ma**? -Badamgülniñ çirayi delsep villide éçildi, kéyin yene bir nersini oyligandek, perişan halda soridi, -siz uniñğa dédiñiz**ma**? 347/18

F.2.2. Karşılaştırma ve Denkleştirme Edatları:

Bağlama edatlarının bir çeşidi olan bu edatlar karşılaştırılan gurupları veya unsurları bir birine mukayese suretiyle bağlarlar. Bağladıkları unsurlardan umumiyetle önce gelirler.¹

¹ Hacıeminoğlu, 1992: 261.

yaki....yaki:

Seleymu, başkılarmu külüvėtişke tas qaldı, burun azdur-köptur bolsimu şairane hessiyyat, şairane teleppuz bilen sözleydiğan Zayitniñ bugün huddi şatutıǵa, fatéfunga oħşaş qéliplaşqan siyasiy ibariler bilen qılğan bu sözi **yaki** Havaz Behtidin **yaki** yékinqi gézit-jurnallardiki başmaqalilerdin eynen yadlıvalǵan ölük uqum ve çüşençiler idi. 119/15

Ularñ ehvalidin qarıǵanda, ular **yaki** birer yerdiki toy, bezme, olturuşta boluşıǵa neǵmikeşlik qilip, şu yerdin hélila kaytip udulla sinipqa kelgen **yaki** emdi rasa bir uhlivélip, tekrardin keyin birer yerge berip, yérim kéçigiçe saz çélip, nahşa tovlap qorsaq baqmaqçı!... 171/05

Çüşeyniǵu çüşeytti, lékin uniñ birer qétimmu tamaqqa aǵzi tegmeytti, yéyiş üçün teyyarlanǵan vaqıtta, huddi “it toşqanǵa yetkende, siygisi keptu” dégendek, **yaki** helikidek müñgüzlük mehluklardin birersi kélip yep qaçatti, **yaki** boran çikip uçurup kététti. 184/08

Yaki keperge étılǵan liçindek, hucumǵa öt **yaki** otni tartip, hararetni peslet!
204/15

ya....ya:

Lékin, u hessiyyatidiki bu ögirişlerni zadila sezdürmidi, heliki tesirlik, hayacanliq sözlergimu **ya** “hee” **ya** “yaq” dep cavab kayturmidi, belki ularniñ otturisida heçkandaq gep bolmiǵandek, asmandiki ay bilen yerdiki çiraqlarni tamaşa qilip cimmide méniwerdi. 128/20

Uniña heşiketenmu uyquniñ kedri ötüldi, pütün vücudi tatliq, şerin uyquniñ lezzitide mest bolup, qapaqliri égirlašqan közi ihtiyarsız yumulup kétévatqanda, **ya** uniñ beşiǵa tayaq téqip çöçütilette, **ya** yüz-közige muzdek su çéçilip endiktürülettı. 132/06

Ya milletlik, **ya** siniplik çekim yoq, 311/10

Şunçe oylapmu bu işni cimmide yiǵısturuşniñ birer eplik çarisini tapalmidi, bu huddi galda toǵrisıǵa turuvalǵan qiltiriqtek, **ya** üstige, **ya** astıǵa mañmay, uni qattıq kıynivetti. 335/04

mu.....mu:

Bizniñ igimiz barmu yoqmu?!... 285/14

U çağdiki davalǵuş tebiyyiki, téhimu ciddiy, téhimu tinçsiz bolidu. 18/13

Lékin hazir uniña bularniñ hemmisi tolimu yat, tolimu yiraqta idi. 109/14

Ecel bosuǵisida yatqan muşu bir hepte ceryanida, uni peqet kona sepdaşliri, savaqdaşliri ve mekteptiki burun öziǵe yéqinmu emes, yiraqmu emes, temesiz, halis hizmetdaşliri ayıǵı üzümey yoqlidi, köñül éytti, medet berdi! 354/19

Uniñ meñgü oyǵaq tebiiti, tinimsiz şarkirişi seniñ yürek herikitiñ bilen birlişip, seni téhimu yükseklikke, téhimu sapliqqa élip kétidu!... 422/05

hem....hem:

U şu yosunda **hem** méñip **hem** oylap **hem** kitap körüp, sériq bina bilen meydan ariliqidiki neççe yüz qedem yolni yérim saet- tek basti. 1/15

-Nemançe ümidsizlinip kektensen, Turǵun! -dédi Aqniyaz **hem** köyungen **hem** ümidini üzgen halda, -men seni héli geyretlik, iradilik dep qarayttım... 39/03

U sözligen séri kızişti, kıziķ kényi tomurlirida şuvuldaytti, -biz insan tebiiti üstide izdinişte, uniñ yaĥşi teripi bilen yaman teripini, yaĥşilik bilen yamanlık arilişip ketken hem bir-biri bilen tirkişivatķan teripini, şundaķla, yaĥşi-yaman dégen sözge yiĝinçaķlaşķa bolmaydıĝan nazuk, sirlik, yoşurun ve ebceş tereplerni çoñķur çüşinişimiz kérek kıskısı, adem dégen şundaķ néme, **hem** küçlük, **hem** aciz, **hem** güzel, **hem** ĥunük, **hem** uluĝ **hem** çakına. 217/15

biri.....biri:

ķimmette lay **biri**, **biri** bolsa zer!" 387/18

F.3. Ünlem Edatları:

Bunlar her türlü duygu ve heyecanı ifade etmek için kullanılan sözlerdir. Menşe ve yapı bakımından ya tabiat seslerini taklit suretiyle, ya da hislerin yorumlanarak "ses" olarak terennümü neticesinde meydana gelmişlerdir.¹

ĥep: ne çare, yazık

-~~ĥep~~, **ĥep!** -dédi u bir hazadin kéyin uh tartıp, 287/26

he: he ,e

He rast, Şevket kıaytıp keldimu, tinçliķtu? 149/08

-Sizniñçu? -dep Şevketniñm çaçlırını silidi Badamĝül, -sizniñ çéçiñiz némidégen kıoyuķ, yirik-**he?** 20/18

Bunimu bilip kıoyduķ, kündeşliķiñiz ĥéli kıattıķ iken-**he!** 16/14

Némidégen uluĝ pikir, némidégen yüksek kıaraş -**he!**?30/13

Eceb kııptu **he!** 44/14

Tova, adem némidégen aciz-**he!**? 114/11

hoj, ohoy: hoj hey, oy

-Oķumamsen, **hoj!** 203/09

-**Ohoy!**... 311/12

-**Ohoy!**... 342/02

Turmuş tuyuķsız astin-üstün bolup ketken bundaķ davalĝuş peytide, eger Havaz Beĥtiniñ Selim Ependige kılĝan ziyangeşlik ehvali aşkarilinişip kıalsa, **ohoy!**... 410/24

hay-hay: hey hey

-**Hay-hay**... Haķaret bolup kıaldi... 182/05

-**Hay-hay**, toĥtañ! 347/14

hee: ee

-**Hee**, hazir mu yaĥşi körimen! 307/19

-**Hee**, ders tekrarlay dep çıkıvıdım, -dédi Badamĝül boş ve miskin avazda. 79/22

-**Hee**... Çıkķum kelmidi... 100/15

¹ Hacıeminoĝlu, 1984: 293.

isit: yazık*İsit* Zayıt yene kutulup qaldı! 421/25Tomurlarda qenim qatqan, goqlirim koygen *isit!* 179/11**hi...hi: gülme şekli***Hi... Hi...* Turaq dimigida kulup qoydi, -bu kunlerde canan hiyalinğa kiremdu? 183/16**ha..ha..ha: gülme şekli***Ha-ha-ha!*... 337/25*Ha-ha-ha*...370/15**pah: kızgınlık veya beğenme ifade eder***Pah*, men intayın mulayım, koyümqan birsige uçridim dep yürsem, eslide uçığa çiqqan bir zor avanğa uçriğan oşşumamdımən? 16/20-*Pah-pah!*... Némidégen uluğ pikir, némidégen yüksek qaraş (14) -he!? 31/13-*Pah!*... Birsı yürikiñizni pijilditip köydürüvétiptu-de? 140/10-*Pah! Pah!*... 202/20*Pah! Pah!*... Qız bolğan bolsañ özümla alattım-de, séni!... 252/08-*Pah*, şahniñ uyqusini uhlapsengu, -dédi Şevket uni qitiğlap oyğitip, -eger körmigen bolsam, kėçiçe séni bu yerde it talaydikenduq! 385/03**vay: vay**-Badamgül öpkilep Zayıtqa qaridi, -*vay* hıdayimey, şunçilik tövenmu?!129/14-*Vay -vay -vay!*... Pis -pis -pis, yahşimusız, arımızdin yene bir “hėssiyat peygambiri” çiqtımu néme? 205/07*Vay* hıdayimey!... Qırisun bu namrat oquğuçilik! 226/20*Vay* hıdayimey!... Yene néme işlar bolup(5) kéter!... 299/04-*Vay-vay!*... Edebsizlikqu bu!... 252/11*Vay-vay-vay!*... Acayıp tehli, uluğ mulahize boldi dégine! 293/21**ah; ah, ahhh***Ah*, Hıda! Bu sinakniñ çeki nedidu? 27/11*Ah*, yėşil postek. 31/14*Ah*, Badamgül! Nedise dostum?!...407/05**vah: vah, yazık**-*Vah! Vah!*... 202/22*Vah!*... Ene uniñga ezeldinla tonuş bolğan yėkimlik çiray! 395/10Purset qoldin ketti, *vah!* 421/25**vay-vuy:**-*Vay -vuy*... Nėmançe qıynalguluq! -dédi Seley meshire qilgandek çekisige birni urup, -birersiniñ yürikini körüş lazım bolsa, mavu dohtur hanıga apirip, rintégenge salsila bolmamdu?! 120/02

F.3.1. Soru Edatları:

Tek başlarına manaları olmayıp, ancak cümle içinde mana ve vazifeleri ortaya çıkan sözlere edat dediğimize göre, Türkçede kelime, kelime grubu yahut cümlelerden önce veya sonra gelerek soru mefhumu ifade eden bütün sözlere de soru edatı denilebilir.¹

cumu: olur mu? evet mi?

-Muşundağ yigindin heptide bir k̄etim éçilip tursa, bizmu tamakisiz k̄almaydikenmiz **cumu** ağiniler, -dédi Gayit Mayit -k̄ol yağlıkidiki tamakini deñsep k̄örüp. 287/14

-Néme, néme dédiñiz?! -Zayit ornidin turup ketti, -bu gepliriñiz üçün çidiğusiz derd tartisiz, **cumu** Badamgöl! 378/15

mu?

-Şevkettin birer hever barmu? 35/04

Ular oğutuş binasidin ötüp, çoñ dervaziniñ yéniğa kelgende üç oğuğuçi öz ara kusurlişip, arisaldi bolup k̄aldı. Ağniyaz ularniñ yéniğa kélip, “birer iş boldimu?” dep sorividi, ular içköyerlik bilen mundağ déyişti: 160/25

Bu h̄uddi “béşi yoğan bega bolıdu, k̄oli yoğan k̄ul bolıdu” digendekla gep emes**mu**, senmuze... 37/14

Añlidiñ**mu**, undağ dégiçe, k̄orsikiñda leheñ yaki ecđiha boluşi kérek, désiçu, kuspuruçlar!... 185/25

-Ğunçeğiz, keldiñ**mu** kızim! 230/18

Bu dunyadiki işlarniñ igisi yok**mu**? 390/13

mikin: mi ki?

Men séni terbiye k̄orgen aliy mektep oğuğuçis**mikin** désem, koçılarda yürgen lalma lükçekke oğşaydikensengü! 283/15

-Şu emesmu, -dédi Seley uni téhimu éçitip, -bilip koyduğ, men uni eslide şorluğ yerniñ kökçis**mikin** dep yürettim, k̄arisam u zeykeş yerniñ bezgek soymisi iken! 122/14

-Selim Ependini yoğlap kéyley**mikin** dévidim, -dédi Şevket, -ötkenki köñülsizliklerdin kéyin, u ademni k̄örüp bağmidim... 387/02

U aşundağ salahiyiti bolğaç**mikin** k̄orsikiğa yémise yémeyttiki, emma hemişe üstbéşini parķiritip, s̄oletlik yürüşni yahşi köretti. 4/26

k̄eni: nerde? Hani?

Muellim, baya siz başteğ çoñluğtiki taş dividiñiz, **k̄eni** u taş k̄oliñizda undağ nerse yokku? 45/17

Havaz Behti “**k̄eni** k̄orimiz!” dégendek démiđini k̄ékip koyup, Zayitni egeştürüp çikip ketti. 56/18

¹ Hacıeminoğlu, 1992: 269.

Paraqqide külke kötürüldi, Zayitniñ cuduni tutti, u taza bir türölüp, Seleyge kattıq tégış üçün ağzını ömellep turuvidi, Metkérem Metqasim işiktin borandek kirip, bismillasıǵa “Aqniyaz(8) **ķéni?**” dégen soalni qoydı. 120/05

-U **ķéni?** 121/23

Ķilmıǵan ħiyal qalmıdı, birer arqa ışık tēpip, doqturlar bilen sözlişşinimu öylidim, lékin, bu özimizni aşkarılaş bolidiken, hazır doqturlar resmiyetsiz iş bécirmeydu baliniñ dadisi **ķéni?** 347/22

ķaçan: ne zaman

-Ĥatircem boluñ, unçılık iş qolumdin kélidu, -dédi Metkérem Metqasim ve yastuqqa ceyneklep oturup tosattin sorıdı, -Zayit bilen arañlar **ķaçan** buzulǵan? 85/26

-Néme déğiniñiz bu? -dédi u Seleyge toruñ-toruñ tēgip, -men **ķaçan** gidiyivaptimen!? 119/03

Uniñ bu yiǵınǵa **ķaçan** kirgenlikinimu héçkim bilmeytti. 177/26

“Cehennem Ĥatirisi” bilen “Ķiçik Napalion” kimniñ esiri, **ķaçan** yézilǵan? 269/16

Siz **ķaçan** bolmisun méniñ... Méniñ! 259/17

ķandaq: nasıl

-Tohtañ, undaq qılmañ söyümlüküm, siz qarıǵu bolup qalsiñiz men **ķandaq** qilimen, bu dünya mañimi qapqarañǵu zulmettek bolup qalmamdu?! 17/04

-Men tapşurıdıǵan **ķandaq** mesile iken u? 47/02

-Bu **ķandaq** bolar?... 239/16

-Teyipcan aka. Siz “<Asasen>niñ Şikayiti”ni **ķandaq** yazdıñız? 325/20

-Yene **ķandaq** apet u? -Sorıdı Zayit holuqup. 409/01

ķañçe: kaç, ne zaman

-Yolǵa **ķañçe** kün kéter, Şevket! 11/17

-Balzakniñ edebiy icadiyiti **ķañçe** basquqqa bölünidu? 271/26

Şundaq gep, ögengen köñül şundaq bolidiken, amal **ķañçe!**? 326/20

F.3.2. Cevap Edatları:

Bunlar cümle içinde başka kelimelere baǵlı olmadan, tek başlarına bir mefhum ifade edebilen sözlerdir. Bazen, bir cevap edatı bir cümle yerine geçer. Hususiyle karşılıklı konuşmalarda her edat bir cümle sayılır. Cevap edatlarını mana bakımından, tasdik ve kabul ifade edenler, red ve inkar ifade edenler diye ikiye ayırabiliriz.¹

derveķe: gerçekten, sahih

Derveķe, turmuşimizda qara niyet ademler, muğember ademler bar. 77/13

Derveķe, tunci muhebbitiñizdin ayrılış sizge kattıq égir keldi, buni menmu çüşinimen. 128/02

Derveķe Havaz Behtiniñ vücudidiki kattıq hesethorluq tuyǵusi uni şu koyǵa salǵanıdı. 155/02

¹ Hacıeminoǵlu, 1992: 290.

Derveke, Aķniyazniñ her ¼andaķ léksiyilerdin öziĝe ĥas ĥatire(23) ¼alduruş usuli bar idi. 173/22

Derveke, Şevket éytķan bu tépişmaķ ularniñ burundin añlap(26) kelgen “özi bir közi miñ” yaki “puti uzun boyni ¼ıskıa” déĝendek adettiki tépişmaķlıriĝa oĥşımaytti. 309/25

elvette: elbette, şüphesiz

Elvette ¼aķimen muellim, baştek çoñluķtiki taş bilen dérize ¼ul-¼ul bolup kétidu... 45/12

Elvette kélidu!... 54/10

Ademler arisidiki er-ĥotunluķ muhebbet, ata-balilik muhebbet, ¼iz-yigitlik muhebbet hem ademlerniñ güzel nersilerdin ortaķ lezzetliniş, zoķlinişi ¼atarlıķlar **elvette** insanlarniñ tebiyy ĥususiyyiti bolidu. 216/25

Zayit **elvette** biletti, ¼ek almaşturułsa, şu haman bir nomur ¼irilatti. 268/05

İctimaiy ĥususiyyet **elvette** uniñ sinipiy meydanı, dünya ¼arışı ¼atarlıķlarnı öz içiĝe alidu. 216/05

ĥop: iyi, olur

Bu söz Yaķup Kerimniñ köñligimu ançe **ĥop** kelmidi bolĝay, uniñ aķ sériķ yüzi ¼izirip, ¼anşalılık burnı üstide uşşak ter tamçiliri tepçirep ¼ıķtı. 150/22

maķul: makul, olur, tamam

Sen yataķķa kétip dem élip turĝin, héli tamaķ vaķı bolidu, **maķul**mu! 162/03
Ata anlarmu balliriniñ kiçik ¼égidinla <ĥup, şundaķ, **maķul**> déyişini telep ¼ilidu. 427/05

işkilip: nasıl olmasın, yine de, nasılsa

-**İşkilip**, kirduķ 20-30ĝa! déĝenidi. 75/01

İşkilip, büĝünü ĥuşallanĝan, söyünĝen, aram tapķanidi. 164/20

İşkilip, uniñ istiķbali ¼arañĝulaştı! 136/25

İşkilip ¼orsikim éçip ketsıla, kinoĝa bérip vaķitni ötküzdüm! 168/16

İşkilip, umu men bilen bille ketti, bihude törelĝen bala bu dünyanımu bihude bolup ¼almısın!... 406/10

rast: gerçek, hakiki, doğru

Rastla mörimes topaķ ikensiz!... 22/15

Rast, sizmu ¼ikipsiz... 33/18

-Muellim, Şevket üstidiki héliķi bir ĥetniñ işi **rast**mu? 76/16

Rast, uniñ méni taşlap ¼ıķıp ketmekçi boluşķa közi ¼iyiptuĝu!? 103/04

Rast, Havaz Yétekçi bu ikkisini ¼andaķ séhriy küçi bilen ¼oĝdap ¼almaķçi? 348/12

Rast, danışmenler éytķandek ademĝe hemişe eñ yéķin turidiĝan nerse ecel; eñ yıraķ turidiĝan nerse arzu-arman oĥşaydu. 405/20

Rast, ippet, nomusi tüĝep, ¼izlik ĝururi zehimlengen, ili azar yéĝen nativan bu ¼iz addiy hem ançikim körünĝen bu işlarniñ keynide yoşurunup, buĥsup turĝan çoñ köñülsizliklerniñ ¼ansıķ hidini téĥi hidliyalmiĝanidi!... 351/22

meyli: olsun, olur, peki, kabul

Méniñçe, bu gep *meyli* fiziologiyeye, *meyli* psihike cehttin bolsun toğridek kılıdu! 30/04

Meyli partiyige kiriş mesiliñiz bolsun, *meyli* siyasiy ve ictimaiy ornıñiz mesilisi bolsun, hemmisi muşu kêtimki sınaqtın qandaq ötüşiñizge baqlıq!... 57/18

Méniñçe, bu dünyada *meyli* sotsiyalizm bolsun, *meyli* kapitalizm bolsun hemmisi ademlerniñ kılıdığını, oğşaşla üç iş: Yeymiz-içimiz, gende bolidu; qalaymiz-köydürimiz kül bolidu; tuğulimiz, ölümiz ceset bolidu. 289/04

Menğu *meyli*, tağamğa içim ağırydu, 70 yaşğa bérıp qalğan adem, salamatlikimu yaǵşı emes, oyundın çaqçaqqa qılğan bir işniñ bunçilik égir derdeser élip kélişini kim oylaptu deysen! 368/06

yok: yok

Siz bu hekte birersige éyttiñizmu *-yok?* 334/23

-Badamgül pevaz kapaqlirini süzüp domsaydı, -añlığan hekler néme deydu, savaqdaşlırim néme deydu, men yene bu dünyada yaşamdımen-*yok?* 349/11

hee: he, evet

-*Hee*, bazar içide, -dédi Şevket ve hésablap davam kıldı, ikki künde barsam, ikki künde kelsem, öyde alte kün tursam, méniñçe yéterlik bolidu, uniñdin kéçikip ketsem, mevsümlük imtihanga yétişelmey qalimen! 11/19

Metkérem Metkasımmu "*hee*" dep buyaqqā örüldi. 85/12

-*Hee*, işley dep keldim. 227/15

-*Hee*, maña het qaldurup kėtiptu dégenidim. 412/26

-*Hee*, -dédi Metkérem Metkasim konsipiktin köz üzmeý, -kéler heptiniñ 2 küni "Uygur klasik edebiyati" din imtihan almaqçı. 166/05

Lékin, u héssiyatidiki bu ógirişlerni zadila sezürmide, héliki tesirlik, hayacanlık sözlergimu ya "*hee*" ya "yaq" dep cavab qayturmide, belki ularniñ otturisida héçqandaq gep bolmıgāndek, asmandiki ay bilen yerdiki çiraqlarni tamaşa qilip cimmide méñiverdi. 128/20

he: he, evet

He, senmu! 46/19

-Oyğutivettim-*he*, adaş! -dédi turaq hiçil bolğāndek ve yotqanni yelkisige taşlap, çaza qurup olturdi, -taza bir çekişivalmaylimu! 183/01

-*He, he...* Toğra, sizni kélip ketsun dévidim, -dédi Havaz Behti qolidiki gézitni çay üstilige taşlap, -kēni olturuñ, mana bu yerge... 243/24

He, tohtañ ésimge keldi, men sizge bir şeir oqup bérey, bu, çililik meşhur şair Fablonérudaniñ şeiri, añlimiğan bolgiydiñiz... 346/14

-*He*, bildim! 281/20

-*He -he*, şundaq matériyalıgu, deymen. 303/02

F.3.3. Gösterme Edatları:

Gösterme edatları sıfat ve zamirlerden farklı olarak, isimleri, şahısları veya eşyayı değil, hareketleri işaret suretiyle gösteren sözlere dir.¹

mana: işte

Mana hazırmu u hemmeylendin alipte hem çiraylık yasinip olturatti. 5/02

Cumhuriyet kurulup on yıldın kéyin, tunci kétéim **mana** şu toluğ kursluğ aliy bilim yurtığa kirgen bu oğuşuğular şu künlerde hekiğetenmu turmuşniñ kéyin bir imtiğanğa duğ kelgenidi. 28/24

Mana şu séhriy küç bilen **mana** şu hararet ötkenki “uzitiş ziyapiti”din buyan Aqniyazni séhirlep, köydürüp, öz yéğida öz göşini qoruydigan bir halğa keltürüp qoyganidi. 34/05

Dunyaniñ baridigan yeri **mana** şu! 289/07

Het del **mana** şu vaqıtta yoqilip uni hem heyran qaldurdi, hem gumanlandurup koydi. 412/13

-Méniñ tehtimge **mana** şu üç bovaqniñ içidin birsi varislik qilidu! 320/15

Mana bu sinipiy küreşniñ bizniñ guñşédiki yéni ipadisi, yéni yüzlinişi! 192/07

-Kéliñ, yukiri ötüñ... -dédi Aqniyaz holuğup, **-mana** bu yerge... 341/24

ene/ana: işte

Ene şuniñda pikir qapiyini kelturup çiqiridu. 325/04

Ular turmuşni **ene** şundağ ötkizidu, bizdiçu? 42/04

Bizniñ zimmimizdimu **ene** şundağ yaramliq, talantliq ihtisas igilirini terbiyileş vezipisi bar. 151/25

Ene şu yosunda yézilğan 28 kupletlik bu şeir qoldin qolğa ötüp, bir neççe kétéimdin oquldi. 312/17

Bizniñ teşviqatimiz **ene** şu! 427/20

Ene uniñğa ezeldinla tonuş bolğan yékimlik çiray! **Ene** bir dünya karamiti bar oyçan köz! 395/10

F.3.4. Seslenme Edatları:

Bunlar hitap edatlarıdır. Ünlemler gibi, his, heyecan, tabiat sesi şeklinde bir şey, bir hâl bildirmezler. Hiçbir ifadeleri yoktur. Sadece hitap, seslenme vasıtalarıdır.²

hey: hey, ey

-Oqumamsen, **hey!** 203/09

hey: hey, ey

Şevket, **hey** Şevket! 2/05

Hey Aqniyaz, saña medikar işleşni, pul tépip qizlarni kinoga ekirişni kim qoyuptu!? 232/06

¹ Hacıeminoğlu, 1992: 306.

² Ergin, 1985: 350.

Hey!... Adem balisiniň béşiğa mundaq derd-elem kelmisun! 380/21

Hey keremlik Huda, eger séniň kudret-ilahiň rast bolsa, adem siyağığa kirivélip, bu dunyaniň güzellikini, beht-saaditini, tinç-asayişlikini buzuvatқан Havaz Behtidek, Zayittek cin-şayatunlarniň cacisini bergeysen!... 406/13

-Hey Zayit, hey Zayit! 413/08

ķeni: haydi

-Kéliň Zayit, **ķeni** çektin birni éliň! 267/17

-Hoş, **ķeni** gep ķiliňla, Badamgülüm, -dédi Zayit terkilikendek gelite ķiliqlarni ķilip, -némige çağirgantiňiz? 333/19

-Vaķit toşup ķaldi, **ķeni** ķaysiňlar ķiķisiler! –dédi Selim Ependi saitige ķarap ķoyup. 268/18

III. CÜMLE BİLGİSİ

CÜMLE

Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir.¹

A. Yapısına Göre Cümleler:

Cümleleri yapılarına göre, basit, birleşik, bağlı ve sıralı cümle olmak üzere dörde ayırabiliriz.

A.1. Basit Cümle:

Yapısında isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümle basit cümledir.²

Şevket bu sualğa térikkendek cavab berdi. 53/01

-Kaltis uķuduñ! 202/19

Bu sözlerniñ zehirlik tene ve meshire ikenliki roşen idi. 172/01

Silerniñmu baģiriñlar taş iken!... 33/26

Aķniyaz amalsiz uniñ yéniğa keldi. 277/11

Bizniñ zimmimizdimu ene şundaķ yaramlıķ, talantlıķ iħtisas igilirini terbiyileş vepisi bar. 151/25

U ĥaş işhanisida Selim Ependini olturuşķimu tekliþ kilmidi. 373/05

Öy içidin héliķi ademniñ avazi añlandi. 230/17

Men sizdin meñģü razi! 396/20

Zayit uni tinçlanduruşķa urundi. 254/25

-Burjua “insanperverliki”ge altun tac kiyģüzdi u! 218/21

Biz baya obdanla tonuşup ĥalgantukķu?! 283/07

-Aķniyaz bilen Şevket teñla ĥizikþ soridi. 362/13

Kéyinki işlar Badamģülniñ tesevvuridin pütünley halkþip ketti. 376/01

U yerde çüşte körüşke ülgürmigen büģünki gézitler bar idi. 241/22

A.2. Birleşik Cümle:

Birleşik cümle, yapısında birden fazla yüklem bulunan cümledir. Bu yapı, bir ana cümle ve cümlelerin anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümle ile kurulur.³ İki çeşit birleşik cümle vardır.

A.2.1. Şarh Birleşik Cümle:

Ana cümlelerin, bir şart cümlesiyle tamamlandığı cümledir. Şart cümlesi, ana cümleyi zaman, şart, sebep ve benzetme mânâlarıyla tamamlar. Şartlı birleşik

¹ Leyla Karahan, (2004): *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.9.

² Leyla Karahan, (1991): *Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri-*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.59.

³ Karahan, (1991): 60.

cümlelerde şart cümlesi umumiyetle ana cümlelerin zarfı durumundadır.¹ Metnimizde şartlı birleşik cümleler çok sık kullanılmıştır.

-Eslidiğu ikki hepte ruşset bergen bolsa yaħşi bolatti, -dédi Şevket Zayitka yüzlinip, -tinçlik bolsa, on künde qayıtip kélermen! 10/24

Şu künlerde bizniñ içimizdimu Eysadek aşundaq karametlik birsi çıqip qalsa, biznimu bu açlık azabidin qutulursa qandaq yaħşi bolatti-he?! 29/14

-Emdi qaynisa pişamdu, -dédi Seley otni püvlevétip, -bir az tehir qil. 306/06

Bundaq yigitlerni yüksek tağ, çoñqur déñiz, keñ asmañga oħşatsañ bolidu, bundaq yigitler qızlarñiñ hekiqiy gururi, iptihari ve ömürlük cüpti bolalaydu, déyişti. 108/01

Mest bolmisam içemdimen! 207/21

Ėem-qayguğa pétip ötüversek, işniñ téhimu yogini çıkıdu. 348/01

Emdi qarısam, u fingivinga qızıqiptiken! 194/06

Pah, men intayin mulayim, köyümçan birsige uçridim dep yürsem, eslide uçığa çıkkan bir zor avañga uçrığan oħşumamdimen? 16/20

Biz bolsaqçu, balilirimizni hergizmu çoñlar bar yerge yolatmaymiz, <çoñlarñiñ géçige arılaşma, edebsizlik bolidu> dep kayıymiz. 426/18

Rast gep köñlige yaqmisa u qandaq qilidu? 109/22

-Turaq yandurup soridi, -siler néme dep kelgen bolsañlar, menmu şuni dep keldim. 161/20

Obdan oylisañlar, tégige yétisiler! 310/09

A.2.2. İç İçe Birleşik Cümle:

Bir cümlelerin herhangi bir görevle başka bir cümlelerin içinde yer aldığı cümledir. Yardımcı cümle, ana cümlelerin bir unsuru veya o unsurun bir parçasıdır. Ana cümle sonda bulunur. Bu sıralanış, Türk cümle yapısına uygundur.²

-Hatircem bol Zayit! -dédi u bu sözlerge qilçe iren qilmigandek sus teleppuzda, -men téhi burjuaziyiniñ méni zeherligüdek birer parçe şeir yaki hékayisiğa uçrap baqmıdim! 117/04

-Hey, qaşañ, özüñge baq andin nağra qağ, dégen gep bar cumu! -dédi Qızıl Burun qolidiki yağaç çokini şiltip turup, -hey, biçare dostum, reñmu reñ bolay deymen, hécnéme reñ bolalmaymen, dégendek sen téhi qızlarğa ölçem qoyup yüremsen! 205/21

¹ Öztürk, 1994: 141.

² Karahan, 1991: 62.

Hudağa şükür, Alla u künlerni bizge nésip kılmıdı, u künlér kelmeske ketti!> dégenidiñ. 145/15

-Nede undağ iş bar iken?! dédi Havaz Behti térikken, hólukқан halda, -héçkim uni tayağ-toqmaq işlitip, kıyin-kıstaққа algını yok! 153/11

-Hatircem boluñ, u emdi sizge oñçe қaldı, -dédi Havaz Behti uni қuşlap, -lékin ésiñizde bolsun, siz uni tola mahtap қulaқlırını pañ қilivetmeñ, kepternimu çala pokañ baқmısa, қаpaқ şaldırlatқanda ógzige çüşmeydiған boluvalıdu! 243/11

Eslide u, şok késilige gıriptar bolған adem bolup, dohturlar éhtiyatsızlıқtıñ “ólüptü” dep höküm қilip, mektep dohturhanisiniñ ólük қoyıdıған öyige apirip қoyған. 188/09

-Holuқup sorıdı Aқniyaz ve ügiliri yoған, keñ pencilik қolini Şevketniñ mürisige taşlap uni bir çetke tarttı, -izlimigen yérım қalmıdı séni, emdi kutuphanıga bérip baқay dep turuvidim, bu yerde közümge çéliktiñ. 2/08

-Eқiliñizge barıkalla, Metkérem, -dep hayacanlinip ketti Zayıt, -қaraña, köñlümdikini bilip, aғınıdarçılık қilginiñizni! 414/11

A.3. Bağlı Cümle:

Bağlama edatlarıyla birbine bağlanmış cümlelerdir.

Şevket télégrammini oқup bolup, қоşumisini türdi ve bir pes süküt içide cimcit turup қaldı. 2/23

Ular ikkisi şundağ déyişip dérize aldıga keldi ve keçlik tekrarga çélinidiған қоңғuraқni añlaş üçün қulaқlırını diñ tutup turuşti. 170/06

-Sen kelgüside sultan bolıdıған oñşaysen, Aқniyaz! -dédi ve uniñ қolidin tartқiniçe yatıқи terepke élip mañdı, -cür, téz mañ, қorsıқıñ éçip haliñdin kétey depsen... 385/21

Şu turқida uniñ gusmestek bécirim goli, қоñurreñ paһma çéçi ve aқ pişmaq yüzi bilen Şevketniñ cuğı kiçik, emma çaққан betsi, қаpaқara yirik çéçi ve az tola çіçek izi bar қara mutuқ yüzi bir-birige bekmu ruşen sélişturma bolғанıdı. 2/19

U térikmeytti, çünki şu künlérde uniñ reñgi-ruhi, teққи-turқи rasttinla “maylamçı қasmaқ”қа oñşap қalғанıdı. 70/11

Sen özün çıkip kétemsén yaki mavu uru mehellige mirab bolup alamsen?!
94/02

Zayit aldidiki romkini vakida ktrvtip, bir tal kemptni zakuka ilip
aziga saldi-de, kosulditip aynigan pti evkettin soridi: 10/20

Bgnki knde ular edimki ademlerge aylandi, bizmu yirak bolmigan
kelgside edimki ademlerge aylinip ktimiz, peet esligdek i ilalisala, unda
bolisen, bolmisa, tari sni papakize untup ktivridu. 220/05

A.4. Sıralı Cmle:

Tek baına yargı bildiren cmlelerin bir anlam btnlg iinde sıralanmasıyla
meydana gelen cmleler topluluudur. Sıralı cmleler iki veya daha fazla cmleden
kurulur. Cmleler birbirinden virgl veya noktalı virglle ayrılır. Cmlelerin her biri
yapı ve anlam bakımından farklı niteliklere sahip olabilir. Aralarındaki anlam ilikisi,
ortak cmle unsurları, ortak kip ve ahıs ekleri ile pekitirilir.¹

evket nikmidi, i yumulan elin levliri bilen so nezerde tikilip turan
kzlidiride bir hil etilik bilen tersalik alametliri ipadilendi. 56/16

Aniyaz hetni ara-aridin ikki ktim oudi, oup bolup our uh tartti.
149/17

Badamglni elbi sovuandek boldi, knlini tuman aplıdi, ua uni
hireleken kzige avu puu drizidin krnp turan asmandiki altundek uyamu
tatiragu krnke balıdi... 113/19

Mni muzikilirimni alıan ademni lgen hceyliri tirilidu, luvatanliri
bolsa yairidu! 279/08

Bir nee airlarni ismi ytildi, lkin Gayit Mayit hemmisini ret ildi. 313/09

Hlim Gcek sazni oliga lip teeke balıdi, lkin baya hemme tarlirini
yanduruvetken sazni tee ane asanga umıdi. 319/10

Bu ız edebiyat fakulttia bu yıl kelgen yni ouuılardın idi, u Metkrem
Metasım bilen bir yurtlu bolup, uni akisi ornıda kretti hem zini himayiisi dep
biletti. 414/01

-Meydandiki bir iini ızı halımdın ever lip turuvatıdu, tolu otturıda
ouydu, sen dgendek, heieten kymlk, ian. 386/15

¹ Karahan, 1991: 65.

B. Yüklemin Türüne Göre Cümleler:

Cümleleri yüklem türüne göre, isim ve fiil cümlesi olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

B.1. Fiil Cümlesi:

Yüklemi çekimli bir fiilden veya birleşik fiilden ibaret olan cümledir. Türkçe bir fiil dilidir. Metnimizde isim cümlelerine nispetle çok sayıda fiil cümlesi vardır.

-Toğra, buniñdin yahşi şeir çıķıdu, dédi Aķniyaz ħiyalčan halda, -bizni tebiet yaratti, yene Őu tebiet béķivatıdu. 32/18

Hazir bizdin neķ turmuştiki, öz içimizdiki ciddi küreŐniñ boran-çapķunliri imtihan élivatıdu! 158/03

Eslide u bu dersini bunçilik kéyin, dep tesevvur ķilmiĝanıdi. 62/07

Lékin eslide, uniñ vucudıda siyasionluķ ħaraktér biĝ sürgeniken! 86/15

Lékin, biz uni burjuaziyiniñ “insanperverliki”, “insan tebiiti” dégenlerni teşviķ ķilĝan, dep eyiblevatımız! 216/21

Sen méni néme koylarĝa sélivatıdıĝansen! 144/09

Küreş yıllirini mu baştin keçürmidim. 292/23

B.2. İsim Cümlesi:

Yüklemi ek fiille çekimlenmiŐ bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir. Metnimizde, isim cümlelerinin fiil cümlelerinden daha az kullanıldıĝı görölür.

-Özümmu bilmeymen adaş, zadıla turĝum yoķ. 38/12

Şu çağdıki ħorluķ, elemierni Havaz Beĝti téĝi untup ketkini yoķ. 51/20

Yalĝan gep dégeniñ puti bolmiĝan bilen ķaniti bar. 40/06

İkkisiniñ otturisida asman-zémin perķ bar. 290/22

Derveķe, turmuşımızda ķara niyet ademler, muĝember ademler bar. 77/13

Adem muŐundaķ az-azdin yéyiŐkimu kõngen yahşi. 112/01

-Uniñ sizge alaķisi yoķ, Zayit. 102/11

U emdi méniñ, u maña teelluķ, hemmisi maña teelluķ!... 257/18

Bu ħuddi ayallar yüz-közidiki ķerilik alametlerni yoķitiŐ için, upa-eñlikni boluŐıĝa sürkiĝenge oĝŐaŐ iş! 377/09

Turmuş dégen acayıp-de! 410/09

C. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Yüklem yerine göre cümleler, kurallı cümle ve devrik cümle olmak üzere ikiye ayrılır.

C.1. Kurallı Cümle:

Yüklemi daima sonda bulunan cümledir. Türkçenin cümle yapısına göre yüklem sonda bulunur.

Şuciniñ çoñıǵa şapılaklapsen-he?! 253/05

-Étimen aka, on neççe yaş vaqtimdin tartip lay bilen hepileskenmen! 227/21

Bundağ çéçi bar adem qandağ bolidiken? 20/20

Turmuş méni némişka mundağ qıynaydu?! 80/22

-Zayit, men hamilidar bolup qaptimen! 333/24

Qızlar bugün rasttinla çiraylıq yasinivalğanidi. 6/20

Néme iş qilivatqandu? 165/13

Mana mavu matériyalini körüñlar!" 299/10

-Şundağ Badamgül, biz hazır héç nersidin qorqmaymız! 258/18

Qéni, Şevket, orniñizǵa bériñ, emise hemmiñlar léksiyige diqqet qiliñlar!
46/09

Sen qandağ qilip, özün yaǵşı körgen qızniñ hayatini veyran qilişka, diliñǵa
meripet otini yaqqan ustaziñǵa qarşı muşt kötürüşke cür'et qildiñ!? 417/19

-Sen Aqniyaz, bilip qoy, ittipaq yiginini buzduñ! 160/09

C.2. Devrik Cümle:

Yüklemi sonda bulunmayıp, başta veya ortada bulunan cümledir. Bozuk bir cümle yapısıdır. Daha çok şiirlerde rastlanır. Karşılıklı konuşma cümlelerinde da bu yapının kullanıldığı görülür.

Qaçisen nemişka mendin yiraqlap, 260/22

Rencimni seperdaş qilip özünge!>261/01

Éşek bolup qalar yüzge kirsimu hem!> 147/14

-Néme devatisen, Zayit!? 273/16

-Biz sizni oylavatimiz, Aqniyaz! 161/04

Séni dep özümni unuttum bikar... 203/25

Sen bu gépiñ bilen mahiyetlik bir perqni inkar qilivettiñ, sarañ! 211/06

Qéni emise, kötürduq, hemmiñlarniñ salamatliki hem imanimizniñ quvvet
tépişi üçün hoşel!... 200/21

Yetkenmen saña teste. 321/24

Buniñǵa hemmimiz éçinimiz, qaygurimiz, lékin bizde néme amal! 80/09

-Néme déydigansen, turaq! 185/11

-Emdi uqlıyalmaymız, adaş! 184/14

<Seherde kün bolup siñsem közüñge,
 Nuridin gül bolup ünsem yüzüñge.260/20-21
 Yağşılığ uruqini çaçsañ her yan,
 Cennet mévisini bérer bigüman! 428/14-15
 -Emdi qaytayli, Zayit, -dédi yürüki bir az iziğa çüşken Badamgül, -némidégen
 ensiz yer bu! 256/06

D. Anlamına Göre Cümleler:

Anlamına göre cümleleri olumlu cümle, olumsuz cümle ve soru cümlesi olarak üç grupta toplayabiliriz.

D.1. Olumlu Cümle:

Bu cümle yargının gerçekleştiğini ifade eder. Bu tür cümlelerde yüklem, yapma, yapılma ve olma bildirir.

Etisi bu iş pütün guñşéga tarqilip, yékindin buyanqi eñ yéñi ve eñ alahide hever terikiside gulgula qilindi. 191/23

Yataqqa Gunçekizniñ kirişi bilen uniñ hiyali çekildi. 135/23

Zayit huddi soquşkağ horazdek Aqniyazga hurpeydi:274/01

Uniñ sözi yiginni canlandurdi, hemmeylen Şevketniñ mesilisini devr qilgan halda oylaşqa, pikir yurgüzüşke başlidi. 152/19

Ular soğuk körüşüp, issik hoşlaştı. 237/25

Hemmeylen heyranlıq bilen ornidin qozgilip, sözligüçige qaridi. 176/24

U vaqit kütüvatatti, yaşliq hayatiniñ ahirki demlirini saet-minutlap ötküzüvatatti! 397/10

Lékin, u yenila tirik adem bolğanliqi üçün, ériq-östeñ boylirida köñli tartқан kız-çokanlar bilen eyş-işret qilidu. 218/02

Zayitniñ yoğan éçilgan köz kaçuqida huddi bahar çekekliri cilve qilgandek bir hil şadiyane şadlıq eks étetti. 137/20

Yağşi dost kişige uluğ hezine, dégen gep bar! 193/17

D.2. Olumsuz Cümle:

Bu cümle yargının gerçekleşmediğini ifade eder. Yükleme fiil olan cümlelerin olumsuzu “-ma, -me” olumsuzluk ekleriyle yapılırken, yükleme isim olan cümlelerin olumsuzu “emes” edatı ya da “yok” ismi ile yapılır.

Eger u muşundaķ k tiverse  oņ  ataķ  ıķmay  almaydu! 175/10

Aķniyaz  un ekizni izlidi, u bayiķi cayidimu, baŗķa yerdimu k r nmeytti.
280/20

Aķniyaz turġan ornida turupla  aldi,  ıķip k tivatķan  un e  izniņ arķidin
uzitip  oyuŗmu  iyaliġa kelmidi. 144/04

Bu adem alte yildin b ri peķet ikki  etimla soraķķa tartilġan, t rmede t t  etim
rehber almaŗķan bolsimu, bu ademge heċ nerse almiŗip baķmiġan... 71/11

Bu k zler bir neċce yillik dostluķ yolida birer  etimmu semimiyetsizlik ve
 izġiniŗ bilen aliyip baķmiġanidi. 198/22

-Umumniņ mal- arvilirini  lip  ıķip ketseņlar bolmas! 93/25

ŗevket ornġa yatķan bolsimu uġliyalmidi. 84/07

-Emise, n me  c n tansiġa  ıķmidiņlar? 248/04

Uni tekŗ r p delillidiņizmu? Yaķ, Havaz Beġti, undaķ  ilmidiņiz, hem
 ilalmaysiz! 153/20

Bu dunyaniņ iŗliri hergizmu s niņ ve Havaz Y etek iniņ  iyali, iradisi boyi e
bolup ketmeydu!... 413/10

Epsuski, hazir beziler inķilab  izil bayriķiniņ lepildevatķanliķinila k r p,
d ŗmenlerniņ  iliķni bilevatķanliķini k rmeyvatidu! 158/04

L kin buniņdin bezilerniņ k zi  izirivatidu, ular bizniņ beġtimizni
k relmeyvatidu! 291/04

D.3. Soru C mlesi:

Soru c mlesi, soru yoluyla bilgi almayı amaċlar. Soru zamirleri, soru edatları,
soru sıfatları, kuvvetlendirme edatları ve soru eki kullanılarak soru c mlesi oluŗturulur.
Soru c mleleri olumlu veya olumsuz olabilir.

N me, top oynimidiņma? 2/07

-ŗevketniņ ehvali  andaķraķ? 120/20

-İsimsiz  etnimu pakit s pitide  obul  ilġan barmu? 76/22

-Bularni nege apirisiler? 93/22

-Amal bolarmu? 130/20

Hazir Badamġ l bilen munasivitiņlar  andaķraķ? 243/07

ŗuniņ bilen taġamni tartip  ıķti, y zimu y za sazayi  ilip, eger mavcuŗi teġttin
 uŗken bolsa, sen  ıķaķ imidiņ? 368/02

-ŗundaķ  iliŗniņ z r riyiti barmu? 411/12

-H liķi iŗlar n me bolup ketti, Aķniyaz? 422/22

-T piņlar, ŗeirniņ aptori kim? 313/07

Bu huddi qeri, nativan momaylarniñ “men köyermen balamğa, balam köyer balisiğa” dep zarliǵinidek hesretlik iş emesmu?! 144/19

Toǵra, Zayit nahayitimu aldın körerlik bilen rast deptiken, u dégen “künlerniñ biri” del bugün emesmu? 56/01

-Qandaq, mayakovéskiniñ qaçmiliriǵa oqsaptumu? 31/23

METİN

1(1) Birinci Kısım

(2) Dostluk, tutkun, sarañ

(3) May éyi kirişi bilen hava leppide issip ketti, bahar vayğa (4) yetti ériş-östeñ boylirini, yatağ, sinip, meydan ve hemme yaqni (5) kızıl gül bilen nemhuş havaniñ kişini mest kılguçi hidi qaplidi, (6) kişiçe zéminniñ tepti bilen yénik nepeslinip yatqan eñ nazuk ot (7) -çöplermu özini bésivalğan taş-dañgallar arisidin muşaqket bilen (8) ösüp çıqip, kıyaş nurığa intildi.

(9) Mektepniñ kün çıkiş teripidiki sériş binadin çıqқан bir (10) yigit ene şu güllüklerni, ériş boyidiki dereqlerni arilap, meydan (11) terepke qarap asta kélivatatti. Yigirme ekki yaşlar çamisidiki ottura (12) boyluq, keddi-qamiti kélişken bu yigitniñ kedemleri putla, sel (13)-pel kişilğan közliri oyçan idi. O qolidiki yoğan bir kitabni dem (14) qoltuqiğa kisatti, dem bir nerse ésiqe kelgende çippide tohtap (15) varaqlaytti. U şu yosunda hem méñip hem oylap hem kitap körüp, (16) sériş bina bilen meydan ariliqidiki neççe yüz kadem yolni yérin saet- (17)tek basti. U üç qevetlik oqutuş binasiniñ aldidiki bir çétide 2(1) valibol bir çétide vaskitbol kızip ketken simont meydanğa emdila (2) kélip, kıqasçukan içide top oynavatқан savaqdaşliriniñ (3) herikitige boyundap turividi, arqa tereptin birisiniñ tonuş avazi añlangandek (4) kıldi:

(5) Şevket, hey Şevket!

(6) U arqiğa burulup, yékin dosti Aqniyazni kördi:

(7) Néme, top oynimidiñma?

(8) Özüñ nelerde yürdüñ? -Holuqup soridi Aqniyaz ve (9) ügiliri yoğan, keñ pencilik qolini Şevketniñ mürisige taşlap uni (10) bir çetke tartti, -izlimigen yérin qalmidi séni, emdi kutuphaniğa (11) bérıp baqay dep turuvidim, bu yerde közümge çéliktiñ.

(12) Néme boldi? -Emdi Şevketniñmu köñli birer nersini (13) toyğandek aldirap soridi, -némige izligentiñ, tinçliqmu?...

(14) -Tinçliq tinçliq!... dédi Aqniyaz pervasizla, -peket (15) saña bir addiy télégamma bar, belkim huş heverdur, -u gün hadani (16) kemzüliniñ yançuqidin téhi ağızi éçilmigan bir télégamma qegizini élmip, (17) Şevketke berdi. Şevket télégammını aldiraş yirtti, Aqniyaz (18) uniña udulmu udul qarap turatti. U bestlik, katma kelgen, levzi (19) halal yigit idi. Şu turkıda uniñ gusmestek bécirim goli, (20) qonurreñ pağma çéçi ve aq pişmaq yüzi bilen Şevketniñ cuğı kıçik, (21) emma çaqqan besti, qapqara yirik çéçi ve az tola çiçek izi (22) bar kara mutuq yüzi bir-birige bekmu ruşen sélišturma bolğanidi.

(23) Şevket téléggrammini oqup bolup, qoşumisini türdi ve bir (24) pes süküt içide cimcit turup qaldı. U vezmin yigit idi, (25) uniñ sel-pel çoñqur çanaqliri içidiki yoğan, ötkür közlidiridim (26) hemişe bir hil işenç ve casaret çıqip turatti. Aqniyaz uniñ 3 (1) çirayidiki tuyuqsız özgirişni körüp alman-talman soridi:

(2) -Kimdin keptu, birer iş bolmiğandu?

(3) Şevket ésiqe kelgendek Aqniyazğa leppide qarap, biraz ensizlik (4) bilen mundaq dédi:

(5) Akamdin keptu, anamniñ késili égir oşşaydu!

(6) Şundaqmu! -Aqniyaz ittik uniñ qolidiki téléggrammini (7) élip köz yügürtti ve köyüngen halda dédi, -barmisañ bolmaydiğan (8) oşşimamdu?

(9) -Şundaq, menmu şundaq oylavatimen, -dédi Şevket muñğa muñğa (10) tolğan közlidirini yoğan écip, -birinçi yilliktiki vaqitimda dadamniñ (11) yüzini körelmey armanda qalğanidim, emdi...

(12) Uniñ nepisi boğulğan bolup, sözünün aqirini éytmidi, (13) Aqniyaz derhal teselli berdi:

(14) Unçilik oylap ketme, adaş! Anañnin kona késili qozgilip (15) qalğan çéği, séni körse çoqum yaqşi bolup kétidu!

(16) Olar téhimu obdanraq meslihetlişiş üçün bir-birini (17) yétilişip yataq terepke qarap ketti...

(18) Şevket üç kündin kéyin ruşset aldı. Uniñ her éhtimalğa (19) ikki heptilik dep sorığan iltimasığa aqırkı qétim fakultét mudiri (20) Yaqub Kérimi "on küngiçe bérıp kelsun!" dep resmi testiğ (21) saldı. Şevket yol teyyarlıqığa çüştı. El-ağıniliridin ançe (22)-munçe yol qerz élip, anisiğa, akisiğa öz yarişikida sovqat aldı. 4 (1) Bolupmu, amraq siñlisiğa yérim kün bazar çügilep, Urumçi qızlıriğa (2) moda bolğan zeñger reñlik kapron yaqlıktin birni aldı. Emdi u maşına (3) bélitini alsila yürüp kétetti. Kim bilsun u bélet algili qatnaş (4) békitige çıqqanda, qerişqandek ikki künlük bélet sétılıp bolup, üçinçi (5) künniñ béleti qalğanidi, u amalsız şı béletni aldı ve tit-titliğ (6) içide kün ötküzüşke başlıdı.

(7) Şevket mañidiğan künniñ aldınkı aqşimi Aqniyaz ikki aqinisi (8) bilen birlişip yataqta uzitiş ziyapiti teyyarlidi. Keçlik (9) tamaqtin kéyin ular yataqta cem boldı. Töt buluñğa töt yağaç karivat (10) qoyulğan addiy, emma pakir, seremcan bu yataqniñ otturisdiki (11) üstelge ikki parça gézit yéyilğanidi, gézitniñ üstide bazarniñ (12) béletlik üç dane şapılağ néni, bir botulka alma (13) hariqi, bir botulka maş hariqi, kiçik-kiçik üç qeley tehside güle-qağ, kempüt-piçine (14) dégendek nersiler tizilğanidi. Dérize tekçisige bir çig çaydan (15) bilen ikki kuruşka ve bir neççe istakan destilep qoyulğanidi. Töt (16) dost üstelniñ töt teripide bir-birige qarışip olturdi. Ular (17) Şevket bilen Aqniyaz Zayit bilen Turğunlar idi. Oşşimığan yerlerde (18) tuğulup,

oşşımığan yerlerde ösüp çoñ bolğan, oşşımığan boy (19)-turq, oşşımığan çiray-şekil ve oşşımığan micez-ğulqtiki bu (20) töt yigit üç yildin béri oşşaş kısmetlerni béşidin keçürüp, oşşaş sinip, (21) oşşaş partida oturup, zamanivi bilim öginivatқан (22) қedinas dostlardin bolup қalğanidi. Ularnıñ dost ёçilliki fakültétteki (23) oқuğıçılar tügül, oқutқuçılarnıñmu қizikiş –hevisini (24) қozğaytti, téhi buniñ içidiki Aқniyaz bilen Zayit sinip kadirliri (25) hésablinatti, Aқniyaz sinipniñ öginiş heyeti, Zayit bolsa, sinip (26) ittipaq yaçeykisiniñ şucisi idi. U aşundaқ salahiyyiti bolğaçkimikin 5 (1) қorsiqiğa yémise yémeyttiki, emma hemişe üstbéşini (2) parқiritip, söletlik yürüşni yağşi köretti. Mana hazirmu u hemmeylendin (3) alipte hem çiraylıq yasinip oturatti. Köñliginiñ yaқisi, (4) iştininiñ puçkiki Aқniyazniñkige oşşaş undaқ pürleşken emes, (5) belki özi қaynaqsu toşқuzılğan kuruşkini bolsimu dezmal қilip (6) sélivalğaçқа, héli retlik, қirlik körünetti, mañliyiğa çüşüp turğan (7) bir tutam çéçini ança-munçe maylap parfiritivalğaçқа Turgunniñ ciyekliri (8) terdin şorlışıp ketken nimkeş badam doppilik sidam béşidin (9) alahide perқlinip, guya biri, satıraşhanidin yuyunup tarinip yéñila (10) çiqқан; yene biri bolsa, çañ-tozanga milinip étizliқtin hazir kelgen (11) ikki ademniñ béşidek körinetti. Demisimu Turgun vaskitbol (12) meydanidin yénip, üst başlirinimu tüzeştürmey, terlep-pişқан péti (13) udul muşu yerge kelgenidi. Yoğan közliri sel-pel poltiyip (14) turidiğan, қаңсарlıқ, salpañ қulақ bu yigit kiçikidinla topқа amraq (15) idi, ottura mekteptiki çağlirida, u téhi vaskitbol “A” (16) komandisiniñ düycañi idi. Hemişe top meydanida pirkirap yüretti, (17) tetil vaқtida öyige қaytip, top oynaydiğan yer tapalmiğanda, eski (18) қasқanni tamğa miğlap, lata-putilarni pomlap top yasap, қoşniliriniñ (19) baliliri bilen hoylida yügürüp yürüp oynaytti. Bu yerge kelgendin (20) kéyinmu u şu aditini taşliyalmidi, nurgun top mestaniliri “yügürüp (21) yürsek қorsaq téz ёçip kétidu” dep, top oynaştin özini tartқан (22) bolsimu, lékin Turgun özini tartalmidi, her күni birer yerim saet (23) top oynimisa köñli unimaytti, oynaşniğı oynaytti, lékin oynap bolupla, (24) қorsiqiniñ açқiniğa çidimay, hemmidin burun aşhaniniñ (25) tişikige bérivélip, қoşuқи bilen çinini taқilditip, aşpezlerniñ béşini (26) қodañşitivetetti...

6(1) -Aқniyaz қizlarğa vaқitni ёniқ démigenmidiñ? –Soridi (2) Zayit bitaket bolğan halda ve uniñ қolidiki tamakini ёlip davam қildi. (3) -Kimler kelmekçidi?

(4) Ёniқ dégen, saet alte yerimda kélişni ёytқан, kélidiğanlar (5) bar yoқ ikki, saña çüşte ёyttimğı: Badamgül bilen Ğunçeqiz, şu! (6) -dédi Aқniyaz ve Şevketniñ soridi. -Adaş saetniñ қançe boldi, (7) başlavérimizmu-ye?

(8) Şevket bilek saetige қarap békip dédi:

(9) -Sel tehir қilayli, saet altidin қiriқ ötüptu, қizlarniñ (10) teyyarlıқи asan pütmeypdu!

(11) -Bolupmu bugün dégine, -dédi Turgun boyun, başliridiki (12) téhiçe tohtimiğan terlirini sürtüvetip, Badamgülniñ bugün sen (13) bilen hoşlışidiğan күni téhi!...

(14) Turğunniñ géçi tüge-tügimey karidurda ikki kızniñ canan (15) çinidek zil külkisi ve topliyiniñ yénik taqıldığan avazi añlandı. (16) Bu avaz yigitlerniñ kılığına nahayiti siñişlik idi, yıraqtinla (17) tonuvalatti. Ular üstel-orunduklarını retlep, özlirini üzeştürüp (18) bolğuçe kızlarmu yataqqa kirip boldi. Qoramığa yetken töt yigitniñ töt (19) cüp pal-pal közi ikki kızniñ vallide yangan çirağdek nurluq omaq (20) yüzlirige teñla tikildi. Qızlar bugün rasttinla çiraylıq (21) yasinivalğanidi. Badamgül üstige nuqutren betis köñlek kiyip, béşiğa (22) kök-sériq güllük gaz yağlıq artivalğanidi, Ğunçeķizniñ (23) üstidiki oyma yaqa, keñ étek navatren köñliki ligirlap turatti, apaq (24) putığa çéçren naski kiyivalğanidi...

(25) Yigitlerniñ közini ala-çalaq kılıp hiddi magizinlardiki (26) eñ güzel, ölçemlik modéllardek kétép turğan bu ikki kız şu künlerde 7(1) edebiyat fakültetidiki tirnaqta tohtaydıgan ser hıllardin idi. (2) Démisimu, Badamgül bir qarıgan kişiniñ köñlini utup, özige mehliya (3) kılıgudek tebiy güzellikke ige kız idi. Uniñ oynap turidıgan bota (4) közliri bezi kızlarniñ lap-lap tikilidıgan cadu közligimu, bezilerniñ (5) hemişe bir nersidin hürkigendek çekçiyip turidıgan sürlük (6) közligimu oşşımaytti, uniñ üstinki léviniñ oñ burcikidiki (7) siyadandek qara, yumilaq hali aq gülgün çirayğa bekmü mas kélip, (8) uniñğa başkıçe güzellik ve nazaket beş etkenidi. Uniñ uşşaq (9) tal-tal sızıqlar bilen tolğan levliri uniñ hélila héssiyatçan kız (10) ikenlikini bildürse, aq-qarisi ruşen ayrılıp turidıgan otluq (11) közliri uniñ semimiy ve aqköñüllükini körsitetti. Kışkisi u, (12) moda medeniyiti barlıqqa kelgen muşu künlerdiki perdazsız, tebiy (13) güzellikke ige nazinin kızlardin idi.

(14) Güzel çiray, yarışimlik kiyim-kéçek, kéliştürüp kilingan (15) girimler kişini derhalla meptun kılısimu, lékin u huddi asmanda (16) yürgen bulutqa yaqi kün pétiş bilenla tarqılıp kétédıgan şepeqqa oşşas, (17) vaqıt deryasida haman tézla gerq bolup kétédu. Kişige (18) untulgusiz, mengü éstetik tesir bérıdıgan nerse yenila taşkı güzellik (19) bilen içki güzellikniñ yugurulmisidin peyda bolğan pak, tebiy (20) ve addiy güzelliktur! Şevket Badamgülni mana şu özgiçiligi bilen yarıtıp, (21) yahşı körüp kalğanidi.

(22) Ğunçeķizmu nahayiti celpkar kızlardin idi. Uniñ şu taptiki (23) pütün turkıdin her qandaq yigitniñ közini ala çekmen kılıvétidıgan bir (24) hil tebiy latapet bilen yaşlarğa has cuşkunluq çıqip turatti. Uniñ (25) qeddi-qamiti kiyikte nazuk ve evrişim, közligimu (26) kiyikniñkidek düpdügilek ve qapqara idi. Peqet yüzila sütte çaykıgandek 8(1) apaq yaltirap turatti. U héli-héli katta sorunlardimu özini (2) erkin ve bimalal tutup yüreleytti. (3) Bu ikki kız gerçe bir sinipta bolmisimu, lékin bir-biriniñ (4) derdige yétidıgan sirdaş dostlardin idi. Şuna hemişe ayrılmay bille (5) yüretti. Ularniñ boy-turkı reñgiroyi, gep-sözliri bir (6)-biridin hélila perqlinetti. Badamgülde cenub kızliriğa has tartınçaqlıq (7) ve addiy-saddilik bolsa, Ğunçeķizde Ürumçi kızliriğa has (8) megrurluq, erkinlik ve çikişkaqlıq bar idi. Badamgül Ğunçeķizğa qarıganda (9) nazuk, sipta idi, uni anisi kiçikidin tartıp “kız bala köp (10) tamaq yése, tınıki yogınap kétédu” dep, piyalide aş-tamaq bérıp çoñ (11) kılğanidi. Şuña hazirmu iştihası söyley, kem tamaq idi. Başkıların (12) qorsıki yerim bolmaydıgan normilik, etivar nanlar

uniñdin téhi éşip (13) qalatti. Şuña siniptiki oğullar unin bilen bir şirede tamaq yéyişni (14) bes-beste talişatti.

(15) Yataқта bir dem cimcitlik höküm sürdi, yigitlerniñ ünsiz, (16) otluq békişliriğa kızlar uzaq berdaşlıq bérelmidi bolğay, aridiki (17) sükütni ular buzdi.

(18) -Yaşşimu siler? Her ikki kız bosuğida turupla hümet (19) salimini qildi.

(20) Rehmet yuqiri ötüñlar! -Yigitler orun boşitip (21) kızlarni yéñi ve çiraylıkraқ orunduklarğa tekliр qildi. (22) “Hoş-hoş “bu yerge, u yerge” digen tekellüplerdin kéyin huddi (23) birsi ismini yézip toğrilap qoyğandek, Badamgül Şevketniñ Ğunçeқiz (24) Aқniyazniñ uduliğa toğrilinip olturdi. Turğun dérize (25) tekçisidiki çig çaydandin körüşke ve istakanlarğa aldirap çay қuyuşқа (26) başlidi, Aқniyaz dastihandiki nanlarni parçilap, qeley 9(1) tehsidiki alahide németlerni kızlarniñ aldığa sürüp qoydi. Andin (2) kiçik-kiçik alte sapal romkiğa қulқullutup haraқ qoydi, haraқ (3) tekşi қuyulup bolğandin kéyin, Aқniyaz romgilarni Şevkettin başlap (4) bir-birlep hemmeylenniñ aldığa qoydi ve aқirida öziniñ romgisini (5) қoliğa élip, ğududuñ avazda mundaқ dédi:

(6)-Dostlar bilen bille kötürgen qedemlerniñ mezmuni çuñқur (7) bolidu, aқiniler! Méniñçe, biz bu birinçi qedeһni (8) sirdaş, dildaş bolğan aқinimiz, buradirimiz Şevketniñ salametliki (9) ve sepiriniñ aқ yolluқ boluşi üçün kötüreyli! Қéni, (10) kötürüşüñlarni iltimas қilimen!

(11) Üç yigit romgini derhal қoliğa élip, orunliridin likkide (12) turdi, ikki kız bir birige қarap, һicil bolğandek, teñlikte (13) қalğandek oñaysiz halda қimdinip qoydi.

(14)-Қéni kızlar, бүгünki haraқ һasiyetlik, birni içip қoyuñlar, (15)-dédi Turğun ularğa medet берip Aқniyazmu ularni zorlaşқа (16) başlidi. Yenila Ğunçeқiz baturluқ qildi, u romkini қoliğa élip Badamgülni (17) қistidi:

(18)-Élin Badamgül, бүгүн men içmisem kérek yoқ, emma siz (19) içmisiñiz bolmaydu! Birer қétimğa һeçgep bolmas...

(20) Aқniyaz Ğunçeқizniñ oçuқ, merdane һaraktéриге қayil boldi, u (21) özini raslap, şairane teleppuz bilen uni taza bir mahtimaқçi boldiyu, (22) lékin yene derhal özini tutuvaldi, undaқ қilğanda Badamgülge bésim bolup (23) қalidiğandek hés qildi. Şuña gepni yenila Badamgülni (24) riğbetlendiriş bilenla boldi qildi:

(25)-Éliña Badamgül, көñül tartқан kişi bilen içken haraқ (26) haraқ emes, démide, zemzem bolidu!

10(1) Badamgül birersidin panah tiligendek etrapқа telmürüp қaridi ve (2) hemmeylenniñ özige iltica bilen tikilip, күtүp turğanlıқini көрүp (3) amalsiz қaldi ve romgini teslikte қoliğa élip, ornidin turdi:

(4) Boptu bugün birni içey... Teñlikte qaldim, buniñdin kéyin (5) zorlimañlar!...

(6) Birinçi romga harağ ene şundağ teqezzalik ve teñlik içide (7) içildi, Badamgöl çirayini pürüştürüp, seskinip ketti, Ğunçeğiz (8) sel -pel sikingendek boldiyu, lékin yénikkide birni kékirgendin (9) kéyin, bedini qizip, rahetlengendek bolup qaldi.

(10) Kéyinki romgilar qizlarğa zorlanmidi, ular kempüt şorap, ançe (11)-munçe çay otlap, yigitlerniñ içişige, yéyişige qarap olturdi, (12) dasthandiki nan huddi pile quruti hazan yégendek birdemdila vasildap (13) yéyilip boldi, emdi qeley tehsilerdiki güle-qax kempüt (14)-piçiniler kosulducup yéyilişke başlidi. Bundağ açközlük, nepsi (15) balalıq şu künlerde héçkimge eyib bilinmeytti. Şuña özini alahide (16) tutidiğan Zayitmu, nepsini yiğalaydiğan Şevketmu, top mestanisi Turğunmu, (17) harağ humar Aqniyazmu qizlarniñ aldida tartinip, qorunup qalmidi. (18) Qizlarmu öziniñ aldidiki németlerni ularniñ aldiga sürüp, ularni (19) köprek yéyişke ündidi...

(20) Zayit aldidiki romkini vaqqida kötürüvetip, bir tal kempütini (21) zakuşka qilip ağıziga saldi-de, kosulditip çayniğan péti Şevkettin (22) soridi:

(23)-On künde bérip kéleler senmu adaş?

(24)-Eslidiğı ikki hepte ruşset bergen bolsa yaşsi bolatti, (25) -dédi Şevket Zayitqa yüzlinip, -tinçliq bolsa, on künde qaytip (26) kélermen!

11(1)-Vaqitni dep bek aldirap ketme, -dédi Zayit ve Badamgölge (2) lappide bir qarap qoyup davam qildi, -uniñ üstige, apañ késelken, (3) on kün yetmise, hatircem turuver, eşip ketken vaqitni biz bu yerde (4) Havaz Yétekçi bilen sözlişip togrilap qoyimiz!

(5) Zayitniñ sözi Aqniyazğa yaqmidi bolğay, çirayini biliner (6) -bilinmes pürüştürüp qoyup, istihzaliq teleppuzda mundağ dédi:

(7)-Én yaşsi, vaqtida qaytip kelsün!

(8)-Toğra, vaqtida qaytip kelgini yaşsi! -dédi Turğunmu Zayitniñ (9) sözidin allıqandağ yoşurun menini çüşengendek, -Zayit, (10) séniñ u Havaz Yétekçeñ hergizmu Şevketke şapaet qilmaydu! Méniñçe (11) on künde çüçektek yerge keñtaşa bérip kelgili bolidu. Bugün (12) çeslağa on üç, huda halisa, yigirme üçinçi may küni Şevket bilmen (13) yene muşu yerde körüşüp, qarşi éliš ziyapiti ötküzimiz, téhi! (14) Qandağ dedim ependiler, hanimler?

(15)Hemmeyley yénikkide külüşüp qoydi, emdi sözge Ğunçeğiz (16) arilaştı:

(17)-Yolğa qançe kün kéter, Şevket! Öyüñlar Çüçekniñ bazar (18) içidimu?

(19)-Hee, bazar içide, -dédi Şevket ve hésablap davam (20) kıldı, ikki künde barsam, ikki künde kelsem, öyde alte kün (21) tursam, méninçe yéterlik bolıdu, uniñdin kécikip ketsem, (22) mevsümlük imtihanga yétişelmey qalimen!

(23) Emdi ularniñ pariñi yéni-yéni témilarga yütakilip turdı. Zayit (24) haraқni köprek içivalğaça, yérim-yarta mestlikte éytқан gepliri (25) aғzidin çaykılip çıқиşқа başlıdı. U hemme gepni öz aldıǵa tartıp, (26) kim néme dese şuniñǵa loқma salattı, bezide hetta, bilip –bilmey 12(1) yürıkidiki yoşurun derdlirinimu tüketti. Bir kétim u huddi tamdin (2) tarşa çüşkendekla: “yigit dégen her қанçe bolsa, bizçilik bolar, (3) boynimizda ulaқ, yüzimizde yamaқ yok!” dévidi, başқilar uniñ gépiniñ (4) menisini çüşinip bolǵuचे Ğunçeқiz nahayiti қаққанlık bilen: “Zayit (5) aka, hazirǵu şundaқ, lékin haraқni muşundaқ içiversiñiz, ete (6) huddi kéyip қalğan şaldeк turup, boyuniñizǵa ulaқ çüşüp (7) қalarmikin!” dep oһşitivetti. Bu söz hemmeylenni küldürdi, Zayitniñ (8) özimu küldi, lékin uniñ külkisi huddi cümlilerdiki egeşme (9) bölekteк, başқilarǵa zormu zor қоşulup, amalsizliқtin külgen bir hil (10) soǵuқ, aһmiқane külke idi. Buniñ içide peқet Aқniyazniñla külkisi (11) hemmidin saz, iptiharlık külke boldı. U özimu sezmiǵen halda Ğunçe- (12) қizǵa barganséri қayil bolup, özini uniñǵa yéқin tutuvatattı. Ğunçeқizniñ (13) tatlıқ, omaқ heriketliri uni özige iһtiyarsız (14) egeştürüvalǵanıdı. U külse, Aқniyazniñmu levliri lipildep külgisi (15) kéletti, u közini oynatsa, uniñmu közliri iһtiyarsız yuǵınaytti (16) yaki қisilatti, u boynini atsa, Aқniyazniñmu boyun bulcuñliri tartışıp (17) tulǵınatti, қışқisi, Ğunçeқizniñ yarişimlik kiyimler bilen (18) yaltırap, tolǵınıp turǵan evrişim gevdisi bilen aşu kiyikniñkideк (19) қапқара möldür, bir қarıǵan kişiniñ ésidin asan çıқmaydıǵan oynaқ (20) közliri Aқniyazni esir қilip halidin ketküzgenidi. Şuña u, Ğunçeқizniñ (21) uzun ve қапқара kirpikliri қorşavida қalğan aşu közlırige (22) pat-pat hérismenlik bilen tikilip қarap қalattı. Buni az dégendek, (23) uniñ boynidiki қоş tizik mervayit, қulikidiki altun halқа, қolidiki (24) yaқut köz üzükler қiraǵ nurida yaltırap, қақnap, Aқniyazniñ yürikige (25) goya ot bolup çéçilǵandek, uniñ vucudida bir hil hararet dolқuni (26) peyda қilǵanıdı...

13(1)Ğunçeқiz huddi birsi “қara” dégendek tebiiy nezer bilen (2) Aқniyazǵa қarividi, uniñ özige mit қilmay tikilip turǵan mestane (3) közlıridin guya payani yoқ tinik asmanǵa oһşaş bir hil séhriy küç (4) bilen köñülni illitidıǵan küçlük bir hararetniñ barlıқini sézip, (5) қattıқ oñaysızlandi-de, közini derhal uniñdin қаçurup, (6) Badamǵülniñ қulikıǵa şuһluқ bilen bir némilerni piçirliǵan boluvaldı. (7) Aқniyaz bu mehpiy piçirlašni deslep özige teelluқ iş, dep (8) oylıǵanıdı, kéyin Ğunçeқizniñ özige zadila nezer közini aǵdurmiǵanlıқıǵa (9) қarap, bizeñlik bilen uni bizar қilip қoydummu néme, dep hélila (10) epsuslandı...

(11)Badamǵül Ğunçeқizniñ bayıki piçirlişidin ilhamlinip, öziniñ (12) aldida çéçilip yatқан bir neचे tal kempütler içidin kegez ve markisi (13) çiraylıқraq birsini talidi-de, oñ қoliniñ barmaқliri bilen asta (14) sürüp, Şevketniñ aldıǵa apardı ve gül kétédek çiraylıқ, süзük (15) қatlıқ қапақlirini leppide көtürüp “siz yeñ” dégendek uniñǵa naz bilen (16) қaridi. Uniñ hérismenlikke tolǵan çiraylıқ bota közlıridin huddi (17) tinik soǵa çéçilǵan ay şolisideк yéқimlik nur қақnap ketti. Şevket (18) kempütни қolıǵa élip, guya birsidin қizǵanǵandek şundaқ (19) қаққанlık bilen қaǵizini soyup

agziğa saldı ve Badamgülniñ köziğe acayıp (20) yékimlik bir qaraş bilen mödürlep turup, “tatlıken” dégen (21) menide ikki kretim tamıqını çekip qoydı. Badamgül uniñ heriketlirige (22) qarap pissiññide küldi, tebessüm uniñğa hösn qoştı, uniñ omaq (23) yüzi özgirip, téhimu çiraylık bolup ketti... (24) Şu çağda -Şevket bilen Badamgül köz oyuni oynavatqan del (25) şu- çağda yene bir közmu ularni yer astidin anda-munda közıtıp, (26) aççık elem bilen tolğınıp olturattı. Lékin u özini yene haraqqá **14**(1) zorlap, keypiyatidiki özgirişni sezdürmeslikke tirişattı. Çünki (2) u, söygü ilahiniñ öziğe medet bolmay, muhebbet quşiniñ allıqayaqlarğa (3) uçup ketkenliki ve özi kütken ametniñ başqa birsige (4) nésip bolğanlıkı üçün tekdirdge ten bergenidi, lékin yaqşı körüş, (5) muhebbet dégen bu beñbaş nersiniñ noqta salidığan béşi, gep (6) añlaydığan qulıqı bolmıgáçça, u bezide huddi qerellik qozğaydığan (7) tutqak késilidek, yaqşı körgen adimiñni muşundaq güzel, (8) latapetlik halda uçritip qalğan vaqıtında, yene kélip, sen uniñdin (9) telep qılğan söygüni başqa birsige tekdım qilivatqan halda uçritip (10) qalğiniñda, u séniñ yürikiñni éçiştürmay, aççık elem bilen tolğandurmay (11) qoymaydu! Muñ bilen hesretke, yoşurun ot bilen reşqqe (12) tolğan bu köz başqa birsiniñ emes, del Zayıtniñ közi idi. Bu köz (13) yene bir kretim Badamgülge oğrılıqçe möllide qarıganda, Badamgülniñ uyatqan (14) közi bilen uçrişip qélip, qızniñ yumilaq, süzük yüzide bir hil (15) hicillik qızillik tepçiridi...

(16) “Uzitiş ziyapiti” aqırlaştı, alte savaqdaş üç yérım (17) qevetlik yataq binasiniñ aldığa çikip tohtap qaldı. Emdi bu yerde, (18) baya déyilmigen, déyilgen bolsimu, çalisi qalğan gepler déyilişke (19) başlığanidi. Turğun Şevketni bir çetkirek tartıp, mañliyini uniñ (20) mañliyığa irep turup mundaq dédi:

(21)-Adaş... Sen kelgiçe menmi kretim qélişim mumkin, cumu!

(22)-Nege? Aldırap sorıdı Şevket.

15(1)-Yurtqa bolmamdu...

(2)-Kelmeskimu?

(3)-Şundaqraq...

(4)-Néme déginin bu?! -Şevketniñ avazi kattıq ve qopalraq (5) çikti, u héli sözlimekçi bolıvidi, lékin qızlarniñ bir çette kütüp (6) turğanlıqini körüp, gepni qışkarttı, -boldı, bu gepni hazırçe (7) qoyup turayli, men kelgiçe héçyerge midirlima, séniñ işiñni aldı (8) bilen töt kişilik “ağıniler meclisi”de qarap çikip, andin bir (9) nerse deymiz...

(10)-Töt kişilik emes, alte kişilik, -dédi ularniñ yéniğa (11) aqırkı gepke ülkürüp yétip kelgen Aqniyaz, avu ikki hanimni (12) qoşsaq alte kişilik bolıdu-de!

(13)-Toğra, toğra, alte kişilik, dédi Şevketmu derhal (14) gepni toğrilap, - ularmu emdi “ağıniler meclisi”niñ daimiy (15) heyet ezasi bolup qaldı!

(16) Ular külüşti, bu gep şu yerde qaldı.

(17) Şevket Badamgülni koltuklap, mektepniň arka teripidiki çilanlikka (18) kararap maňdi, Aqniyaz Gncekizni yatikiğa apirip koyuş üçün (19) kızlar yatiki terepke kararap ketti. Turgun yataqka kaytti, Zayit bolsa, bina (20) aldidiki cimcit karaňgu boşlukta ulug kiçik tingan peti (21) bir dem asmanga, bir dem yerge kararap hamuş turup kaldı...

(22) Şevket bilen Badamgül bir neççe binalarni arilap ötti, emdi (23) ularniň aldidida keñri boşluk çoçaq açti. Yol azade ve haliy idi, (24) uniňda muşu ikki otluğ yürektin başka, yene asmandin tökülüvatkan (25) ay nuri bilen derehlerniň karamtul sayisila bar idi.

(26) Şevket yataq binasiniň aldidin taki çilanlikka kalgiçe bolgan 16(1) arilikta gep söz kılmay cimmide maňdi. Peket bir neççe ketim ulug (2) -kiçik tinip uhsindi, bu hal Badamgülni oylandurup koydi. U bir (3) turup, belkim tuyuksiz kelgen telégrammini oylap, anisidin enserep (4) kalgandu, dep perez kılsa; bir turup Zayitniň bayiği gepliridin, (5) kilikliridin gumanlinip kalgan oşşaydu, dep kıyas kılattı ve éniğ bir (6) nersini çüşnelmey, içi sıkılışka başlıdı. Añir u tit-tit bolup (7) égiş açti:

(8)-Şevket, néme boldiňiz? Aniňizni oylavatamsiz yaki başka (9) işmu?

(10)Hemmisini oylavatimen, Badamgül, hemmisini! -dédi u (11) pes, emma urguluğ avazda.

(12) Badamgül öz gumaniniň togrılığini bilip, sel-pel cudini (13) tutkandek boldi:

(14)-Çidimas!... Bunimu bilip koyduk, kündeşlikiňiz héli kattik (15) iken-he!

(16)-Muhebbet bar yerde kündeşlik bolmisa bolamdu? -dédi (17) Şevket bir az küriki yeşilgendek sözge kirişip, -dunyada muhebbetin (18) küçlük şeşsiyetçi nerse yok, Badamgül! U özi yahşi (19) körgen ademniň başka birsige tikilip karişinimu rava körmeydu!

(20) Pah, men intayin mulayim, köyümçan birsige uçridim dep (21)yürsem, eslide uçiğa çıkkan bir zor avanğa uçriğan oşşumamdimen? (22)-dédi Badamgül çaççaq arilaş tene bilen, -emise siz üçün, (23) sizge bolgan sadağitim üçün, başkilarga kararaydiğan közümi oyup (24) bérey, bolamdu?

(25)Bu sözler héli kattik teleppuzda étylğan bolsimu, lékin Şevketke (26) kattik bilinmidi belki Badamgülniň özige bolgan ihlas, 17(1) sadağitini bildüridiğan semimiy sözlerdeki yékimlik, tesirlik tuyuldi. (2) Şuňa u derhalla Badamgülniň qoliga ésilip, hemme gepni (3) çaççaqka aylanduruşka aldiridi:

(4)-Tohtaň, undağ kılmam söyümlüküm, siz kariğı bolup qalsiňiz (5) men kandağ kılimen, bu dünya mañimi kapkaraňgu zulmettek bolup qalmamdu?! (6) Dunyaniň yoruğini, güzelligi ikkimiz teň köreyli cumu!

(7)Ular şildirlap su ékivatқан ériş boyidiki çimlik üstige (8) olturdi. Şevket Badamgülniñ béliidin kuçaqlap tutuvaldi, Badamgülmu (9) itaetmenlik bilen béşini siñayan kılıp, Şevketniñ yelkisine koydi. (10) Ay şolisi ularniñ sayisini érişteki süzük su üstige çüşürdi. (11) Yandiki derehlerniñ yopurmaqlirimu huddi ularni tebriklevatқandek (12) meyın şamalda bir-birige urulup, şivirlaşka başlidi...

(13)-Şevket, men sizge ötkende éytқан, -dédi Badamgül érişteki (14) suğa teñkeş kılıgandek asta piçirlap, -yene bir kétéim éytip (15) koyay, mende birla yürek bar, peket birla ademniñ söygüsü sigidu, u (16) bolsimu sizniñ söygüñiz! Hatircem kétévériñ, sizdin başka ademniñ (17) söygü-muhebbiti yürükimge sigmaydu!

(18)Badamgülniñ bu sözliri Şevketke huddi bulbulniñ sayrişidek (19) yékimlik tuyuldi, u hayacanlıp, Badamgülni öziğe tartti ve pütün (20) méhri bilen uniñ köziğe tikilip qaridi. Karañguda Badamgülniñ (21) Şevket amraq kapқara, yoğan közliri huddi polat éritmisidek nur ve (22) hararet bilen yanatti.

(23)-Keçürüñ, Badamgül, -dédi Şevket köñlidin çıkirip, (24) -bihude gepler bilen köñliñizni agritip koyuptimen, özümü bilmeymen, (25) bir tereptin apamni oylap, bir tereptin sizni oylap, köñlüm (26) parakende bolup kétéptu. Uniñ üstige Zayitmu sizni yahşı körgen...

18(1)-Boldi, bu gepni kılmañ! -dédi Badamgül ve nazuk barmaqlirini (2) Şevketniñ lévige tegküzüp şivirlidi, -hemmini bilimen...

(3)Toğra, Badamgül hemmini bilidu, hemme iş uniñ kelbiñe (4) ayan!...

(5)Kızlar yaşlık devrige kedem kuyğanda, çiraylık porek açқан güldék (6) bolup kétédu. Bu tebiy halda hayat güzarlıkını kézip yürgen (7) muhebbet képineklirini öziğe celp kılıdu. Badamgül öziğe intilip (8) turğan képinektin birge emes, ravurus ikkisige duç keldi. (9) Uniñ nezeride her ikkisi köñül bérişke erziydiğan ser hil yigitlerdin (10) idi. Dégendek her ikkisi uniñ köñül işikini çekip (11) kirdi. Tunçi kétéim muhebbet hété tapşuruvalğan kizniñ köñli huddi (12) tiptinç külge bir parça taş atқandikidek davalğup, uzun vaқit tinçilminalmaydu. (13)Eger het ikki bolup kalsıçu? U çağdiki davalğuş (14) tebiyki, téhimu ciddiy, téhimu tinçsiz bolidu. Badamgül şundaқ (15) boldi. U ötken yilniñ ahirida, birla vaқitta ikki yigittin muhebbet (16) hété tapşuruvalğanidi. Bu hetler bir-biridin çiraylık, bir –biridin (17) tatlık, bir-biridin héssiyatlık idi. Deslep kolğa tegkini Zayitniñ (18) bolup, baştin-ahir keside ve kesemler bilen tolğan u het şeir (19) bilen başlağanidi:

(20)“Cennet séniñ köksüñde bolsa,

(21) Ölmey turup kirişke men razi,

(22) Pütün ketse muşu het bilen,

(23) Köñlümdiki söygü rizasi!”

(24) Uniñdin üç kün kéyin qolğa tegkini Şevketniñ hėti bolup, **19**(1) bir betke keñ-kuşade yézilğan bu hette, işq-muhebbet (2) toğrisidiki ilahiy sözlernu, debdebilik vede-kesemlernu yoq idi. (3) Peqet tunci qétim muhebbetke muptila bolğan ihlasmen bir qelbiniñ özi (4) yaqşı körüp qalğan yene bir qelbni çüşinip beqış toğrisidiki semimiy (5) arzu-tilekliri yézilğanidi...

(6)Turmuşta, kişilerniñ qelbini hekiqiy (7) tesirlendüreydiğan nerse-haman bézelmigen addiy nersiler bolidu. (8) Şuniñ üçünmikin, kéyinki het Badamgülniñ meylini özige bekrek (9) tartti. Zerek, aqkõñul, merdane hisletmu ademde yékimlik tesirat (10) qalduridu, gözelik tuygusi qozgaydu. Şevketniñ hétidiki ve (11) öziniñ tebietidiki bu alahidilik Badamgülni meptun qilğan yene bir (12) içki intiliş boldi. Şundaq qilip, bir aydin artuq oyliniş, (13) sélişturuş, deñseş arqilik, Badamgülniñ qelbidin qanatlinip uçqan (14) muhebbet quşı aqır birinçi qétim het yazğan Zayittin halkip ötüp, (15) özi çin kõñlidin halığan Şevketniñ uvisiğa kelip qonganidi.

(16) Badamgül söygü telipini qobul qilğan şu küni Şevket bir kéçe (17) uqliyalmidi. Kõñul riştiniñ baqlinişi, söygü teşnaliqi uni uyqudin (18) bidar qilğanidi. Şu kéçidiki tesiratini u etisi bir parça het (19) qilip Badamgülge berdi. Uniñda mundaq sözler yézilğanidi: “Muhebbet (20) hekiqetenmu pak ve ilahiy tuygu iken. U meniñ ruhimni kötürüp, (21) beşimni kökke yetküzdi. Men şair emes idim, lékin sizniñ yürikiñizdin (22) meniñ yürikimge yol élip çiqқан muhebbet atlıq bu (23) muqeddes tuygu meni bir kéçidila şair qilivetti, Aqniyaznin <şer (24) yürekin çiqidu> dep yürgen gépi rast iken. Bir kéçilik (25) semimiy, şerin hayacandin pütün çiqқан bu bir kuplit şerini muhebbitimiz (26) qarar tepip, teqdirimiz qoşulğan tünügünki kéçiniñ **20**(1) hatirisi qilip saqlap qoyayli:

- (2) Ayem iken dilğa muhebbet,
- (3) Şadliqimniñ çeki nedidu?
- (4) Şundin béri şu boldi adet,
- (5) Sen kõñlümde, kõñlüm sendidu...”

(6) Bu eslimiler şu deqıqide Badamgülniñmu, Şevketniñmu kõñlidin (7) teñla ötti ve ularni héli temkin, hatircem qilip qoydı...

(8) Şevketniñ köksige beşini qoyup, hiyal ve eslimiler bilen (9) közliri humarlaşqan Badamgül asmandiki kaman şekillik ayğa qarap, (10) şerin tuygularğa çömgenidi. Şevketmu uniñ yumşaq, buçgur (11) qaqlirini silap olturup, söygü lezzitidin cimcit behr éliwatatti. (12) Badamgülniñ patlıq qaqliridin bir hil paklıq ve mulayimlik alamiti (13) eks étip turatti.

(14)-Men bir matériyalda kördüm, -dédi Şevket uniñ (15) qaqliridin silap turup, -çeci inçike, yumşaq qızlarniñ tebieti (16) mulayim, micezi yaqşı bolidiken, mana qarañ, sizniñ çeciñiz (17) némidégen yumşaq, témidégen tal-tal...

(18)-Sizniñçu? -dep Şevketniñmu çaçlırını silidi Badamgül, (19) -sizniñ çéçiñiz némidégen koyuq, yirik-he? Bundaq çéçi bar (20) adem qandaq bolidiken? Heqıcan kündeşliki qattıq, gumanhor bolidiğı (21) deymen... -Badamgül şundaq didide, huddi boz torğaydek kékındap, (22) bekmu saz ve yékimlik küldi. Şevket pursettin paydilinip (23) uni özige tarttı ve:

(24) Mendek çéçi bar ademler heriketçan, sağlam kélidu! –dégeç **21**(1) uni gölaç kérip, avaylap lékin nahayiti kızgınlıq bilen (2) qıçaqlidi. Badamgül uniñ çoğ teptidek söygü oti yénip turđan (3) issiq, illik bağrida özini érip kétivatqandek sezdi. Uzaq hem (4) tatlık söyüşüştin uniñ vücudi bihuşlinip, közliri hımarlaştı, (5) ikki meñzi kızirip yaltırap ketti...

(6)-Boldi, emdi qaytaylı... -dédi Badamgül Şevketniñ (7) bağridin özini tartıp, -bek keç qalsam yataqtiki kızlar söz-çücek (8) kılidu, -u asta ornidin turdi ve yançukidin kök mehmel (9) taşlık kıçik hem çiraylık bir hatire depterini aldı. Uniñ içide öz (10) qoli bilen yazđan teğdim sözi bilen ikki suñluq yérim gevde süriti (11) bar idi u hatirisini bérititip davam kıldı, -Şevket, bu kıçikkine (12) erzimes nerse sizge bolđan söygü-muhebbitimniñ ihzari (13) bolup qalsun. Yol boyi sizge söygü-muhebbitim hemrah bolđay...

(14) Ayrılış aldidiki hayacandin bolsa kérek, Badamgülniñ avazi (15) huddi dez çinidek ciğıldap ketti. Şevket hatirini qolğa aldı, (16) hürmet bilen ikki qollap tutup, asta ağziğa apirip, lévige uzaq (17) bastı!...

(18) Sirlik, kışka dekıqiler téz ötüp ketti, Şevket bilen (19) Badamgül ayrılışka közi kıymay teslikte arkığa qayttı, téhimu çin (20) qoltuqlışıp, yataqniñ aldiğıçe yene kızgın parañ bilen keldi. Şevket (21) ahırkı qétim uniñ qolını çin ve uzaq kısip:

(22)-Hoş, yağşı çüş körün, körüşküçe aman boluñ! (23)-dédi hayacanlıq avazda. (24) Badamgülmu qolını asta suğurup piçirlidi:

(25)-Sepiriñizge aq yol bolsun, tuđđanlarğa mendin salam deñ! (26)U şundaq dédi-de, yataqka kétivétip arkısiğa qayrildi ve **22**(1)ademniñ amraqlıki kelgüdek tatlıqqına külüp qoydı.

(2)Oqutuş binasiniñ 3-qevitidiki élan tahtisiğa bugün (3) etigendila faktét işhanisi teripidin: “Növet boyiçe postek yiğış (4) vezipisi bugün çüştin kéyin, 64-yillik 2-sinip oquğuçiliriğa (5) keldi. Bir ademniñ normisi beş cin, hemmeylen toluq katnişisi (6) şert!” dégen uqturuş çikirilganidi. Çüşlük tamaq vaqtida postek (7) normisiniñ bek yukiri bolup ketkenliki toğrisida oquğuçılar içide (8) narazi pikirler otturiğa çikti. Siniptiki hemme savaqdaşliri “Seley (9) Qaşan” dep çakiridigan, özimu bu isimğa könüp qalğan ottura boy, (10) közliri sel-pel kışik, emma nahayiti çéçen, köpme yüz, zuvanda bir (11) oquğuçi yandiki tamaq üstilide hemmidin éviz ve yoğan turđan bir- (12) sini tovlap kıldı:

(13)-Hey ğulam, pis-pis-pis, yaşşimusiz! Siz kilaskom (14) turup, beş ciñdin postek yigisiler dése, hoş dep qol yağlap (15) turdiñizma? Rastla mörimes topağ ikensiz!...

(16)Bu gep bilen başqıarmu terep-tereptin ğuduraştı:

(17)Şu emesmu, ikki éğiz gepni cerra qılsa, klaskomluqtin (18) élivétemu uni!

(18)-Nede turuptu unçilik köp postek? Neççe kündin béri (19) bizmu, at-ulağlarmu talişip yevatmamduğ!

(20)Ğolam özi beş ciñ yigip, ülge tiklep baqsun!

(21)Ğolam bu tene-teeddilerge aççıqlap ketmidi, u micezi **23**(1) éğir, az gep kılip, köprek işleydiğan, qeddi-qamitimu huddi (2) micezige maslaşqandek qopalraq, temür ustihān yigit idi Seleyniñ (3) gépi boyıçe éytqanda, dadisi uni palta-keke bilenla yonup yasığan, (4) zadila rende salmiğanidi. Şuña uniñğa yine şu Seleyniñ özi “topağ” (5) dégen lekemni qoyup qoyğanidi.

(6)Men néme deyttim?-dédi ğolam mürisini qisip,-turağ (7) bilen qutluğ dohturhanida yatidu, Şevket yurtqa ketti, Atikem bilen (8) Metkérem Metqasim tünügüñdin béri yine ozuqluğ yétişmeslik bilen (9) işşip qaptu, u késel, bu késel, u iş, bu iş bilen yette adem (10) çıqalmaydiken, ular çıqmığan bilen vezipisi tömür deperge pütüglük (11) tursa, ularniñ éğirini biz kötürmisek, kim kötüridu?

(12)Bu gep bilen baya narazilik bildürüp, ğuduraşqanlar sel peskoyğa (13) çüştı, emma teşkilniñ emeliy ehvalni çıqış kılmığanlıkidin yenila (14) ağırindi:

(15)Éğirçiliktin, capadin qorquvatqinimiz yoğ, gep şunçilik (16) postekni nedin yigimiz?

(17)Şu emesmu? Vezipe belgiligenler körmeptumu!? Yéqin (18) etrapniki qara yağaçlarniñ hemmisi kéqilip, sérilip soqa-saltañ bo- (19) lup qaldı!...

(20)Démisimu şu künlerde, yéqin etraptin bir ademniñ beş ciñ (21) postek yigmiği héli müşkül iş idi, uni yalguz éçirqap ketken (22) at-kalılarla emes, belki her küni mana muşundağ qara qağidek türküm (23) türkümlep yopurulup kélidiğan ademlermu kéqip, sérilip (24) tügitivetkenidi...

(25)Şu esnada, bir aşpez tamağ tarqitiş töşükidin béşini çıqi- (26) rip, “dasliriñlarni ekiliñlar, aşqan umaçni tarqitimiz!” dep **24**(1) tovlap qaldı. Tamağhana içi derhal opur-topur bolup ketti, beziler (2) yoğan dasni, beziler qaçisini kötürüp, tamağ tarqitiş töşükige (3) qarap devrep keldi, bir yérim métr keñliktiki töşükniñ aldi bir (4) demdila qaynam-taşqinlık bazarga aylandı, lékin bu adettiki bazar emes, (5) belki bir top aç qorsaqlar bir yerge yigilip, terep -tereptin qol (6) sozup, bir neççe saplık quruğ umaçni can-cehli bilen talişivatqan (7) qiya-çiyalik maliman idi. Şu tapta, ular guya cennetke kirişni (8) talişip aldiravatqan yat, bégane ademlerde, qopallıq bilen bir birini

(9) ittiretti bir birini kıstışatti, hemmisi yopurulup aşu kiçikkine (10) töşükke intiletti. Ularnıñ qolidiki das, qaçılarnıñ bir-birige (11) uruluşidin çıqqan darañ-duruñ avaz bilen “néri tur, hey! Kıstima (12) deymen, maña azraq...” dégendek bir-biridin yañraq, bir - biridin saz (13) avazlar qoşulup, ademniñ nérvisini qaşşatqudek bir hil yéqimsiz omumhor (14) şekillengenidi. Eñ kıziqi, bir-birini kıstap, bir-birini (15) ittirip turğan oquğuçılarnıñ hemmisiniñ dégüdek çapan, köñlekliriniñ (16) arqisi das, qaçılardiki umaçniñ yuqi bilen bulğınip, (17) beeyni élan çaplaş üçün şilim sürgep qoyğan tamğa oşşap qalğanidi. (18) Umaçqa yeşil pustek sélingaçqa, bezide bu tam yiraqtin qarığan (19) kişige guya dünya heritisi ésilğandek reñdar körünetti...

(20) Éşip qalğan umaç töşük aldığa toplanğan oquğuçılarnıñ bérimiğimu yetmidi. (21) Alğanliri huşal idi, alalmığanliri ğudurap (22) kimlernidu tillaytti, töşük aldidiki top asta-asta tarqılışqa başlimıganda, (23) tuyuksız bir macira çıqip ketti. Fizika fakultétiniñ (24) oquğuçisi bolsa kérek, cuğı kiçik, oruqqına kelgen birsi eñ (25) aħirki kétim teslikte érişken azraq umaçni kötürüp, töşük (26) yénidin emdila qayrilip méñişığa, uniñ arqida umaç yetmigenlikin 25(1) cili bolup, çışliri ğuçurlap turğan yoğan baş can aççıqida (2) qolidiki qeley qaçini héliqi baliniñ désığa tıqtı-de yérım qaça umaçni (3) kurep aldı ve özini aqlımaqçı bolğandek çalvaqıdi:

(4)-Sen mitriq baya béni kıstap çetke çıqirivetmigen bolsañ, bu (5) umaçniñ hemmisi maña tégetti!...

(6)Oruq bala közlerini çekçeytip turup qaldı:

(7)-Sen!... Sen... Bu néme qilğiniñ!... Emdi men buni (8) savaqdaşlirimğa qandaq yetküzimen!?

(9)Yoğanbaş pervasızla ağızını buzdi:

(10)-Çömüçlep yetküzelmiseñ, qoşuqlap yetküz, işkilip men (11) özümniñ nésisisini aldim...

(12) Oruq baliniñ turupla aççıqi kélip qaldı, közliri qisilip, (13) burun perrekliri lipildep ketti.

(14)-Séniñ nisiveñ méniñ désimde néme iş qilidu?-dédi u (15) zerde bilen, - tazimu bir eħlaqsız, bulañçi ikensen!...

(16)Aç qorsaq adem cilihor bolidu, şuniñ üçünmikin, (17) yoğan başniñmu cuduni tutti:

(18)Bulañçi!? Qorsaq toymay, nege üssüşni bilmey turğanda (19) eceb gepni qilsina!? Mana bulañçi dégin, eke! -Yoğanbaş sol (20) qolida öziniñ qaçisini ciñ tutup, oñ qoli bilen oruq baliniñ qolidiki (21) dasni küçep tartquşlıdi. Lékin oruq balimu patañdek qolliri (22) bilen dasniñ girvikini çin qamallap uniñğa bermidi, yoğanbaş dasni (23) yene bir kétim küçep tartip, arqidin “mana emise” depla qoyup (24) bérividi. Uruq bala arqığa sentürülüp bérıp yikildi ve dastiki umaç (25) yüz-köz, ustibaşliriğa töküldi.

Uniñ bilen cédel avudi, oruq (26) baliniñ qolidiki umaçqa iştiha saqlap turğan bir neççe savaqdaşliri bu **26**(1) ehvalni körüp, birdinla gezeplendi-de yoğanbaşqa qarap étilip (2) keldi. Bu çağda yoğanbaşniñmu bir neççe dost-buraderliri uni (3) qoğdaş üçün ikki teripide teyyar bolğanidi. Eger şu çağda aldığa (4) aq peştama tartılğan, güzenlik, palvan qamet bir aşpez sépi uzun, (5) yoğan bir çömüçni kötürüp çıqıp: “Kimde-kim aşhanida cédel çıqarsa, (6) muşu çömüçni béşığa keygüzüp qoyimen!...” dep pupuza qılmığan (7) bolsa belki çüce-ğorazlardek hürpiyip, bazlışıp turğan héliki (8) ikki terep rasa bir kepes éliškan bolatti...

(9)Aşpezniñ heyvisi bilen cédel tézla bésiqti, bu işlarğa hélidin (10) béri yiraqtın qarap turğan Aqniyaz çoñqur bir içki azab bilen (11) uluğ-kıçık tinip qoydi. U bayıki ikki oquğuçini tonumaytti, (12) tonumisimu, eger yoğanbaş başqa bir iş tüpeylidin aşundaq (13) oşuqçılıq qılğan bolsa, Aqniyaz buniñğa hergizmu çıdap turalmığan, (14) belki ikki taqlap bérip, yoğanbaşniñ azraq nuqlisini élip qoyğan (15) bolatti. Lékin bugün u, undaq qılmidi, köñlide her ikkisige eyib (16) qoyalmidi, açlıq ularni aşu halğa-aşundaq qopal telve ve (17) cédelğor halğa keltürüp qoyğanidi. U héliki oruq balıgımu, yoğanbaşqımu (18) oşşaşla hesdaşlıq qildi. Çünki kıçikkine umaçni dep yaqa (19) siqışkan aşu ikki oquğuçimu, ularğa qarap köñli buzılğan Aqniyazniñ (20) özimu, baya beş ciñ pustek vezipisi üçün bir munçe ğuduraşkan (21) savaqdaşlirimu şu künlerde, oşşaşla éğir künlerni béşidin (22) keçürüvatatti, ular qattıq boran-çapqunlarğa duç kelgen yéni bir tarihiy (23) devrniñ bosuğisida turatti, bu yéni devr ularniñ iradisini, (24) casaritini, eqil-parasitini, kıskisi, hayatlıq iqtidarini sinavatatti. (25) Bu sinak heqiketenu eğir ve şepqetsiz idi. Buniñda qanaetke, (26) şükürge, irade ve casaretke tayanğandin başqa, yene bayıkıdek élišişqa, **27**(1) tırkışışke, şu arqılıq canni qoğdaşqa toğra kéletti, bolmisa sinakqa (2) asanla berdaşlıq bérelmey, ihtiyarsiz septin çüşüp, bundaq aliy (3) bilim yurtida oqup, ilim éliš pirsitidin merhum bolup qalatti! Hélimu (4) sinakqa berdaşlıq bérelmey septin çüşüp qalğanlar, bilim élištin (5) mehrum qalğanlar azmu?! Aqniyazniñ sinipidinla ötken yıldın béri on (6) üç oquğuçi ğoddi cin élip qaçqandekla ğayıb bolup ketmidimu!? (7) Ularñ bezisi qışılıq kanikülda; bezisi yazlıq kanikülda yurtqa kétipla (8) qayıtip kelmidi, bezisi bir kéçidila yoqap ketti... Şundaq qilip, (9) yéni ders başlangan birinci yıldiki ellik oquğuçidin hazir ottuz (10) yettisi qaldi. Buni az déğendek téhi Turğunmu kétimen devatmamdu? (11) Ah, Ğuda! Bu sinakniñ çeki nedidu? Uniñdin kimler ötüp, kimler (12) qalar!...

(13)Aqniyazniñ ğiyalliri çığışlinip ketti, demallıqqa uniñ tégige (14) yétiş testek körünetti. Şuña u, köz aldidiki işlardin açqıqlınış, (15) ğiyal sürüş ve oyğa pétiş bilen emes, peket kitab oquş (16) ve heriket bilen qutulup ketkili bolidiğanlıqini oylap, etrapniki (17) savaqdaşlırığa muraciet qildi:

(18)-Ağıniler, ğeyret qılsaq beş ciñ postekni yığıp (19) kétermiz, köprek yıqsaq, köprek yeydiğan ğep! Bu künlerde özimizniñ (20) ğemini özimiz qılmisak bolamdu?!

(21)Aqniyazğimu arqa-arqıdin ikki sual çüşti:

(22)Kandağ yigimiz?

(23)-Nedin yigimiz?

(24)Aknıyaz baya könlige pükken pilanini éytti:

(25)-Méniñçe, bugün çüslük dem élišni qoyayli, baldurraq (26) heriketlinip, bir kısmimiz Ulanbay terepke, bir kısmimiz Muttelipcanniñ 28(1) qara yağaçlıqı terepke çıkayli, sizniñçe kandağ gulam?

(2) Bolidu, -dédi kilaskom golam uniñ pikrige qoşulup, (3) eñ yaşsisi, hemmimiz Ulanbay terepke çıkayli, etigen añlışımqe (4) Mutellipcanniñ qara yağaçlıqıga matematika fakultétiniñ oquğuçiliri çık- (5) kudekmiş!

(6)-Boldi, hemmimiz hırcun-haltimizni kötürüp, Ulanbay (7) terepke marş! - dédi Seley Qaşañ Akniyazniñ baykı sözliridin biraz (8) tesirlinip, -Ulanbayniñ bağri keñ, hemmimizniñ rizki tépilip (9) qalar!

(10)Şundağ kılıp, ular sinip boyıçe Ulanbay terepke çıkışni, (11) keçlik tamaqqıçe vezipini toluğ orundap qayıtip kélişni meslihetlişip, (12) tézla yolğa çıkışti. Hemmeylenniñ qolida hıalta, sokma, sétka (13) dégendek nersiler bar idi. Ular mektepniñ çoñ dervazisidin çıkış (14) bilenla tebiyy halda köñli tartqan, épi kélişkenler üçtin, töttin (15) gujmek boluşup, her hil témilarda parañlişip mañdi.

(16)Aknıyaz yene şu qedinas dostliri Turğun ve Zayit bilen bille (17) idi. Bugün ularğa yéñidin Seley Qaşañ qoşulğanidi. Akniyaz ularni (18) başlap mañdi. Ular Ulanbayğa bara-barmayla héli keñ ve qoyuğ derehzarlıqqa (19) duç keldi, buniñ içide qara yağaçlarmu köp idi, süyi (20) qaçmiğan yaş nota-şahlarda postekler guççida sañgilap turatti... (21) Qorsıqida çüšte içken bir apqur umaçtin başqa héçnerse bolmiğan bu (22) aç qorsaqılar keçlik qorsaqıniñ gémide yene tirişip -tirmişip (23) işlidi!...

(24)Cumhuriyet qurulup on yıldin kéyin, tunci kétéim mana şu (25) toluğ kursluğ aliy bilim yurtığa kirgen bu oquğuçılar şu künlerde (26) hekiqetenmu turmuşniñ kéyin bir imtihanğa duç kelgenidi. Bu imtihan 29(1) başqa nerse emes, del aşu açlıq azabi idi. Bu azab bezilerni pütünley (2) halidin ketküzüp, bir söñek, bir tére kılıp qoydi, bezilerni (3) bolsa, küptek işşitip ayağqa turalmas kılıp qoydi, burunqi (4) vaqıtlarda hemişe kötüreñgü, hoş qaçqağ yüriydiğan Seley Qaşañmu hazir (5) şümşerep, kızik-kızıq letipe qaçqaqlarğımu ağızi kelmeydiğan (6) bolup qalğanidi. U bezi künliri özini-özi huş kiliş üçün (7) bolsimu: “Ah Huda, maña içiñ ağırip bir çine navat çay bilen bir (8) kakça nan berseñ, saña vede bérettimgi, uniñ temini ketküzmeslik (9) üçün on küngeçe éđir çaykımayttım!” dep nale kılattı. U bugünmu (10) birer saetlik ciddi iştin kéyin ériğ boyida olturup tamaka çekkeç, (11) ağiniliriğa yene şu nan ve qorsaqıniñ géçini kılişqa başlıdi:

(12)-Men deymen ağıniler, öz zamanisida rimliklarğa karşı bir (13) çölge toplanğan beş miñ Yehudini Eysa Payğember beş nan, ikki bélmik (14) bilen toyğuzup, açlıqtin kütulduruptiken. Şu künlerde bizniñ (15) içimizdimu Eysadek aşundağ karametlik birsi çıqip kalsa, biznimu bu (16) açlık azabidin kütuldursa kandağ yağşi bolatti-he?!

(17)Şuni dégine! -dédi Turğun uluğ -kiçik tinip (18) -lékin u bir rivayet, biz bolsağ, neğ réallıknı béşimizdin keçürüvatimiz. (19) Eger Huda adil bolsa, bizniñ azabimizni körse bolatti, lékin bu (20) künlerniñ héç ağiri körünmeyvatidu, açlık dégen ademniñ özini (21) özi azablap, asta-asta ölüşi oğşaydu!...

(22) Bu gep Ağniyazğa ança yağmidi, Turğunniñ şunçe ümitsiz, (23) çüşkün bolup ketkenlikige heyran boldi ve uniñ köñlige azrağ (24) bolsimu ilham, medet bériş üçün gepni igitip mundağ dédi:

(25)-Kim bilidu ağıniler, béşimizdin ötüvatқан muşu égir künler (26) bizni téhimu ekillik, casaretlik, keyser kılıp çıkamdu-téhi! **30(1)**Yékinda kaysi bir kitabta şundağ bir nersini oquğandek kılimen: Bayaşat, (2) gemsiz, parağetlik turmuş ademniñ iradisini acizlaşturup, (3) boşaşturuvétidu, maddiy turmuş yađşılانğanséri, adem téniniñ tebietke (4) maslišiş iktidari şunçe naçarlišidu! Méniñçe, bu gep meyli (5) fiziologiyeye, meyli psihike cehettin bolsun toğridek kılıdu!

(6)Ériknıñ u teripide kona çigrin somkiğa kaçılanğan posteklerni (7) kóli bilen deñsep olturğan Zayit bu gepke derhal koşuldi:

(8)-Toğra, menmu şundağ karaymen, bu kéyinçiliklar belkim biz üçün (9) irade tavlaydığan, casaret yétiştüridığan, menivi baylık (10) toplaydığan bir eñğüşter bolup kalsa eceb emes!

(11)Seley bu geplerniñ köñlige ançe yağmığanlıknı kışkıla çaççağ (12) bilen ipade kildi:

(13)-Pah-pah!... Némidégen uluğ pikir, némidégen yüksek karaq (14) -he!? Bu geplerni añlap korsiğim bir cavurdağ su içkendek toyup (15) kaldi!...

(16)Turğunmu pisent kılmiğandek ğudurap koydi:

(17)Ehval şundağ bolğandikin şundağ démey néme çare! Ađmu (18) ecnebiy şeytanga şundağ dégen!...

(19)Parañ tebiyy halda şu yerde tohtap kaldi, bu künlerde bundağ (20) geplerniñ ayiği çıkmaydığanlıki hemmeylenge ayan idi. Her kim öz kanaiti, (21) öz iradisi, öz ekidisi ve öz pikri bilen yaşaytti, gep (22) bilen birbirini kayil kiliş hekiğeten tes idi. Şuña ular bir (23) -birlep orunliridin turup yene işka kirişti, vezipini orundaşka az (24) kalganıdi!...

(25)Söget yağıçidin epçil bir ilmek yasivalğan Aqniyaz qariyağaçniñ (26) adem qoli yetmeydiğan héli-héli égiz şahlirini mu qayrip **31**(1) égip, yumran notilarda téziqtek guç-guç turup ketken posteklerni (2) yoğan pencilik qolliri bilen vaşilditip yériytti. Seley Qaşan bilen (3) Turğun bir tüp kadak qariyağaçniñ üstige çikivalğanidi, ular qoş (4) qollap sériğan posteklerni hedep qoynıǵa tiqtatti. Köñlekliri köpüp, (5) beeyni saman tiqqan tekiydek yoǵınap ketkenidi. Bir çağda (6) Seley Qaşan derehniñ bir açimiğiǵa minivélip, hemmeylenni tovlap öziǵe (7) qaratti:

(8)-Pis-pis-pis, yaqşimusiz aǵiniler, maña qarañlar, (9) pékirǵa hazir şundaq téz ve uluǵ bir ilham keldiki, özümni basalmay (10) derehtin yikilip çüşkili tas kélivatimen, tinç, men uni derhal (11) oquvétey, -u avazini ritimǵa keltürüp, qollirini ereñ-sereñ (12) pulañlitip şeir oquşqa başlidi:

(13)Postek, postek,

(14)Ah, yeşil postek.

(15)Yapraqliriñ aş boldi,

(16)Qurtliriñ sémez göş.

(17) Sen bolmisañ Ulanbayda,

(18)Yağ bu tebiette-

(19)Bizniñ bu aç,

(20)Ah, biçare qorsaqlar

(21)Qandağ qilatti-

(22)Ah, cénim dostek!...

(23)-Qandağ, Mayakovéskiniñ qaçmiliriǵa oqsaptumu?

(24)-Qaltis-qaltis! -dédi Zayit mensitmigendek üzük **32**(1)-üzük çavak urup, - eslide şeir dégenni sen yazsan bolidiken (2) Qaşan! Dereh üstide tursañmu ilhamiñ kélivéridiken!

(3)-Şundağ, maña dereh üstidimu ilham kélivéridu, -dédi (4) Seleymu boş kelmey, -herhalda bu qiğ üstide kelgen ilhamdin pakizrek (5) bolidu-de!...

(6)Turğun piñildap külüp ketti, Seley özi şeir yazalmisimu, (7) savaqdaşliriniñ gézit-jurnallarǵa çikқан şeirlirini asanlıqçe yaratmaytti, (8) u birla Aqniyazǵa qayil idi, Zayitni bolsa “oğut (9) şairi” deytti. Emma bu gepni hazirğiçe aǵzidin çikarmay köñlide (10) saqlap kélivatatti, mana bugün kütülmigendek müriti kélividi, (11) köñlidiki şu

gepniñ bir kısmınıla éytip saldi. Zayit buni çüşendimu (12) -çüşenmidimu bu hekte kayta egiz açmidi, Seley yene şu bayıķı (13) hayacan bilen sözini davam kıldı:

(14)Aķniyaz, Zayit, siler şairǵu, réalistlarǵu? Muşundaķ aktival (15) témilarda şéir yazmay, néme yazisiler? Men silerge bǵünkü (16) emeliy tesiratim bilen bir téma teķdim kılay: “Postek Naķşisi!” (17) ķandaķ?

(18)-Toǵra, buniñdin yaķşı şéir çikidu, dédi Aķniyaz (19) ģiyalčan halda, - bizni tebiet yaratti, yene şu tebiet békivatidu. (20) tebiet heķiketenmu uluǵ, séģi, nuķsansız bir mevcudat! U insan (21) vucudini óziniñ pütmes-tǵıgimes méhir muhebbeti bilen yaşırtidu, (22) zoķlanduridu, şadlanduridu! İnsan ve tebiet bizniñ ólmes, (23) meńǵülük témimiz!

(24)Keķki şepeķ yiraķtiki upuķ ģümbizige ģuddu altun reñ bilen (25) keşte çekkendeķ çiraylıķ, nurluķ ve kórkem menzire peyda kılgan (26) bir vaķıtta, tót dost postek bilen tompayǵan ģalta, somkilirini kótürüşüp 33(1)mektepke kaytmaķçı boldi. Ularniñ hemmisi harǵan, açķan, (2) aǵzilirimu ķurup, kalpukliri gez baǵlıǵanıdı, lékin ularniñ rohi (3) üstün, keypi çağ idi, çünki ular vezipini kóñöldikideķ (4) orundiǵan, beziler hetta aşuruvetkenidi. Ular dereģzarlıķ içide ériķ (5) boylap tövenge mañdı ve kóp ótmey çoñ yolǵa çikti, çoñ yolda (6) ular Badamǵül bilen Ĵunçeķizni uçritip kıldı, ikkisi bir ģalta (7) postekniñ ikki béşidin tutup, ģoddi keķlikniñ yorǵisideķ téz, (8) emma uşşak ķedemler bilen kėtişivatti. Zayit Badamǵülni kórüpla unińǵa (9) yéķinçilik kılişķa başıldı:

(10) Badamǵül hérip kılgansız, ekilik, haltini men kótürey!

(11) Rehmet, harmidim -dédi Badamǵül sipaye avazda, -özüm (12) kótürimen.

(13)Seley Kıaşañ kızlarniñ aldıǵa kélip, Ĵunçeķizǵa çağçaķ kıldı:

(14)-Pis-pis-pis, yaķşimusız, ģénim! Óziñizmu çikip (15) kıpsız, kimni panah tartip çikķansız ģénim!

(16)Ĵunçeķiz kıaş-közini süzüp, tumşuķını uçlap, bir-nerse (17) démekçi bolup turuvidi, Aķniyazniñ sözi uniñ pikirini bölüvetti.

(18) Rast, sizmu çikipsiz...

(19) Aķniyaz bir munçe gepni kóñlige pükken bolsimu, lékin hodukuştinmu (20) yaki hayacandinmu, işkilip ģiyali çéçilip, gépni éytmay (21) kıldı. Şu künlerde néme üçündür u Ĵunçeķizni kórsıla bedini lappide (22) ot élip köygendeķ bolatti, ózini tutalmay, unińǵa pütün esli (23) veslini bérivétişke teyyar turatti.

(24)-Men çikmisam bolamdu, Aķniyaz kıariña, buniñ mavu nazuk barmaķliriǵa, (25) -dédi Ĵunçeķiz Badamǵülniñ kıolini işare kılip, -muşu (26) barmaķlar bilen u téģi tót saette beş ciñ postek yıǵamdu? Silerniñmu 34(1) baǵiriñlar taş iken!...

(2) Ğunçeķizniñ evrişim boyi naz bilen tevrendi, akmak (3) kirpiklerini t z-t z k ķip k l msiridi. Aķniyaz uniñ k zlidirige ķariginie (4) turup ķaldi. Bu k zlerde bir ĥil s hriy k , tikilip ķarisa (5) k n lni illitidiĝan k l k bir hararet bardek ķilatti. Mana şu s hriy (6) k  bilen mana şu hararet  tkenki “uzitiş ziyapiti”din buyan (7) Aķniyazni s hirlep, k yd r p,  z y gida  z g şini ķoruydiĝan bir (8) ĥalĝa kelt r p ķoyĝanidi. L kin u buni ařkarilařķa, birersige (9) sezd r p ķoyuřķa p tinalmaytti.  nki u, Ğunçeķizniñ s ygini barlıķini, (10) toluķ ottura mekteptin tartip y r vatķan ķedinas yigiti (11) sultanniñ hazir  zb kistandiki Ottura Asiya Univ rsitetida oķuvatkanlıķini (12) biletti. Bu halda, u  ziniñ bu bir c p muhebbetdařniñ arisiĝa (13) ĥuddi suĝurdek ķistilip kirip,  ini bir řeĥs bolup ķeliřini (14) ĥalimaytti, l kin ķandaķtur ek-eĝra, ķaide -yosun d genlerni (15) bilmeydiĝan, ademniñ irade ve tesevvuridin halkip k tididiĝan muhebbet (16) atlıķ bu beñbař, h k mran tuyĝu haman uniñ ķelbide mevcut idi, (17) şu tuyĝu ve şu h ssiyat  ziniñ ĝayibane rişti bilen uniñ her bir (18) h ceyrilirini irmivalĝanidi. Bu ĝayibane rişte hemişe uniñ vucudida (19) bir ĥil yoşurun ve lezzetlik rahat s zimi ķozĝap turatti...

(20)Une dep ketmeñ Ğunçeķiz, -d di Zayit yene gepke (21) ķisturulup, -navada Badamĝ l vezipisini orundiymıĝan bolsa, mana men (22)  z m yiĝķan postekni b riv tettim...

(23)-Tayinlıķ Zayit! -d di Ğunçeķiz aĝzini purup, -bizniñ (24) ķolimizdiki mavu ĥalta bolmıĝan bolsa, hergizmu u gep sizniñ  giziñizdin (25) ıķmaytti! Siler yigitler ezeldin yaĝlima gepke usta, řuņa (26) men dostumni yerge ķarap ķalmisun, dep uřtin k yinki konsultatsiyini **35(1)** taşlap, bile ıķtım. (2) Bundaķ ayiĝi ıķmas geplerge ĥatime b riş   n Turgun (3) Badamĝ ldin soridi:

(4)-şevkettin birer ĥever barmu?

(5)-Yaķ, -d di Badamĝ l ikki teripige ķarap, -ĥever bolsa (6) siler aņlar siler...

(7) Yoĝsu, biz aņlaydiĝan ĥever bařķa siz aņlaydiĝan ĥever (8) bařķa-de! -d di Zayit ĥuddi kinaye ķilĝandek ĝelite teleppuzda, (9) -sizge belkim iřķ-muhebbet ş irliri y zilĝan ĥetler, y rek (10) s zliri ipadilengen t l grammilar kelgendur!...

(11) Badamĝ lniñ y zi h ppide ķizirip, k zliri elemlik parķirap (12) ketti, bu gepler uniñ ĥ lila zitiĝa tegkenidi. Turgun  zi bařlıĝan (13) gepniñ Badamĝ lge bundaķ yoşurun dilizarlıķ  lip kelgenlikidin (14) aiķi k lip, Zayitniñ ř hiĝa uruş   n aĝzini  mellep turuvidi, (15) uniñdin Seley ķařaņ aķķan ıķip ketti:

(16)-Pis-pis-pis, yaĥřimusiz, Badamĝ l! Y ziñiz bek (17) n pizken sizniñ, l kin bilip ķoyuñ, bizde ak zler k p, ularniñ (18) bizeñ k zlidirige berdařlıķ b riş   n ķ linraķ y z bolmisa bolmaydu, (19) cumu!

(20)Bu gepniñ ĥ lila cayĝa uřkenlikidin ĥořal bolĝan Ğunçeķiz (21) k ldi, k lĝindimu, ķař-ķapaķlırini oynitip, bekmu huzurlinip (22) k ldi...

(23)Şu esnada, ularğa yene üç kız uçridi, Ğunçekiz bilen Badamgül (24) kız savaqdaşlırığa koşulup, yolniñ oñ cétige çıqip ketti. (25) Ular mektepke yékinlişip qalğanidi. Üç taştiki döñge çıqqanda, mektepniñ (26) égiz turhuni bilen kızıl bina oçuk közge taşlandı. **36(1)** Kızlardın ayrılğandın kéyin, töt yigit öz hıyalı bilen cimcit kélmivatatti. (2) Bolupmu Aqniyaz bölekçe cimip ketkenidi, goya Ğunçekiz(3) özi bilen bille uniñ huşallıqını, şohlukını ve köñül meylini élmip(4) ketkendek hıyalcan, hamuş, cimgur boluvalğanidi. Turgunmu öz(5) teqdıriniñ helekçilikide oylaytti, pılan quratti, çot soqatti... Aridiki(6) cimlikni Zayit buzdi, köñlide intayın muhim hever dep bilgen(7) bir işni yénidiki dostlırığa bir hil sirlük avazda éytişqa başlıdi.

(8)-Ağıniler katta bir kişidin muhim bir heverni-añlap qaldım,(9) éytişlarğa qarığanda, İli-çöçekte çetke kécış ehvali boluvatқан (10) oşşaydu. Mektipimizdiki bezi oquğuçılarmu her hil bahane-sevebler(11) bilen yurtqa bérip, muşu işqa arılışip qalğanniñ gépi bar. Men(12) Şevketin ensirep qaldım...

(13)Néme? Şevketnimu çetke kaçıdu, démekçimu sen?! -Aqniyaz(14) gepniñ ahiri tüge-tügimey qaynap ketti, -Zayit, sen(15) Şevket bilen üç yillik qedinas ağıne, uniñ qandaq ademliki saña (16) ayan, bundaq geplerni kelse-kelme yerlerde dep yürme, Badamgül(17) téhimu añlap qalmisun!...

(18) Zayitniñ alahide heşem-derem bilen éytқан bu gépi Turgunnimu (19) oylandurup qoydi. U Zayitniñ köñlide kişige éytqılı bolmaydığan bir(20) gerezniñ - Şevket bu yerdin yoğalsa Badamgül maña qalidu, deydığan bir(21) haram niyetniñ barlıqını hés qilğandek aççıq bilen doqqıda mundaq(22) dédi:

(23)Biz Şevket bilen üç yıl sirdaş, dildaş, teqdirdaş(24) bolduq. U kim “keh” dése uçup kétidığan undaq tutamsız, yiliki(25) suyuq yigitlerdin emes!

(26) Zayit ikki ağınisiniñ zerdilik gépidin biraz oñaysızlandımu **37(1)** qandaq, derhal özini oñşap, gepni yasıdi. Lékin köñlidiki gumanni(2) yenila yoşurup qalalmıdi:

(3)-Menmu uni çetke kécıptu yaki kaçıdu, démidimgu! Lékin(4) silermu bilisiler, uniñ çetke çoқunuş idiyisi, bolupmu, Rus ve(5) Sovét edebiyatıga bolğan çoқunuşı nahayiti küçlük! Bundaq(6) idiyidiki ademlerni purset bolsa tevrenmeydi dégili bolmaydu. Lékin(7) Şevket undaq bolmas!...

(8)-Nediki geplerni qilip yürisen, Zayit! -dédi Aqniyaz(9) biraz kızişip, -bir ademniñ bilimge bolğan kıziqışını,(10) çoқunuşını qandaqmu uniñ çetke kécışı bilen(11) baqlıgılı bolıdu. Séniñ mentikeñ boyçe bolğanda,(12) Sovét edebiyatıga çoқunğanlar Sovétke, Fransuz edebiyatıga çoқunğanlar(13) Fransiyige, Ereb edebiyatıga çoқunğanlar Ereb dünyasıga haman bir küni(14) kécip kėtişi mumkin ikende! Bu huddi “béşi yoğan bega bolıdu, qoli(15) yoğan qul bolıdu” digendekla gep emesmu, senmuze...

(16)-Boldi koyuñlar, bolmiğan işni talişip(17) hamaketlik kılmayli! -dédi Seley Kaşañ salaçılık kılip,(18)-gep köp bolup ketse ademniñ qorsıki bek téz éçip kétédiken,(19) avval saq-salamat aşhanıǵa bérıp, qorsaqqı azraq kalteçem sélmivalayli,(20) andin talaşsaqmu ölkürenmiz, Şevket téhi (21) çégridin ötüp ketmigendu?!

(22)Bu gepni estayidil çüşinip qalğan Turğun késipla dédi:

(23)- Hatircem bol, u ötüp ketmeydu!

(24)-Şuni deymina!... Seley Zayıtqa dartmiligandek közini heyyarlıq(25) bilen kısip koydi.

38(1) Turğun aħir kétéş qararıǵa keldi, Şevketni kütüşkimu(2) könmidi. U bugün çüştin kéyinki iħtiyariy heriket vaqtida Aqniyazni(3) çakirip, mektepniñ tenterbiye meydanıǵa başlap keldi ve ħaliy bir(4) yerde olturup köñlidiki gepliriniñ hemmisini éytti, Aqniyaz uniñ(5) geplirini sevrlik bilen añlap bolǵandin kéyin çoñqur uluǵ-kıçik tindi(6) ve uniñdin ayrılışqa közi kıymıǵan halda mundaq dédi:

(7)-Adaş, Turğun, yene azraq çidigin, ğuliçi tügep ğeriçi(8) qaldi, yene ikki yil dégen qañçilik idi, yiñnağuçniñ ömridek(9) pirride ötüp kétidu, bille kelduq, bille kéteyli!...

(10)Turğun uhsindi, qolını mañliyıǵa tirep çoñqur oyǵa patti,(11) aħirida yene öziniñ gépini kıldi:

(12)-Özümmu bilmeymen adaş, zadila turğum yoq. Sinipta oltursam, (13) meniñ köz aldında hemişe doska, konsipiklar emes, belki dadam(14) bilen anam toǵra turuvalidu, men şular bilen sözlişip olturimen...(15)-U sel turuvélip, köñliniñ çoñqur yéridiki yene bir rast gépinimu(16) éytti, -açlıqqa çidimidim adaş, açlıq ademni çayan çakqandek(17) azablaydiken! Men saña qarıǵanda yarimas, iradisiz ikenmen...

(18)-Undaq déme, -Aqniyaz dostiniñ köñlini yasidi, -menmu(19) pilsirat kövrükiniñ üstide mañǵandek kétévatimen, adaş! Lékin bu(20) kıyinçiliklarmu tiz arida ötüp kéter, dep oylaymen. Yene azraq(21) çidayli, ötüp kétidu...

(22)Turğun cahillik bilen béşini silkidi:

(23)-Yaş men öz közişlirimdin şundaq ħulase kilimenki, **39**(1) tünügün bilen bugün oħşaş Zayit, şeksizki, ete bilen öǵünmu(2) oħşaş bolidu!

(3)-Némañçe ümitsizlinip ketkensen, Turğun! -dédi Aqniyaz(4) hem köyüngen hem ümidini üzgen halda, -men séni ħéli ğeyretlik,(5) iradilik dep qarayttim...

(6)-Özümmu bilmeymen, hemme nerse çekidin aşsa eksige(7) yanidıǵan oħşaydu! -U bir az turuvélip, andin Aqniyazniñ qolını(8) dostlarçe çin siqip turup,

çoñkur bir içki tuyğu bilen davam(9) kıldı, -rastimni éytsam, sendin, Şevkettin zadila ayrılğum yok,(10) lékin kararım ekidemdin üstün keldi, men ete çüşte yolğa çıkımen,(11) yurttin kelgen bir tonuş şopur élip ketmekçi. Kitab,(12) konsipiklarnıñ hemmisini sanduqqa kaçılap élıvaldim, yotқан-körpem(13) saña qaldı, het yézişip turaylı, hayatla bolsaq téhi köp(14) uçrişimiz!...

(15) İkki dost çin ve uzak kuçaqlaştı, her ikkisiniñ közidin(16) ayrılışqa kıymığan bir neççe tamçe cudalıq yaşliri meñzini boylap(17) sirgip çüşti. Aqniyaz köñli buzulğan halda mundaq dédi:

(18)-Turgun, dostum, biz üç yıl bir yataқта yétip, bir qazanniñ(19) eşini içip, bir sinipta oqup, rohiy cehette bir ömür hésdaşlarğa(20) aylandıq. Emdi vaqitsiz ayrılğan bolsaqmu, Huda halisa, rohimiz bir(21) ömür bir-birini hürmetlep, izdişip turidu!...

(22)-İşinimen! -dédi Turgunmu ésedigendek öpkisi örlep, (23) cismimiz ayrılısimu, rohimiz ayrılmaydu, het yézişip turaylı!

(24)Yataqqa qayıtış yolida Turgun guya bir nersidin agahlandurğandek(25) Aqniyazğa mundaq dédi:

(26)-Adaş sen Zayitni unçivala alıycanab tesevvur kılip 40(1) ketme! Meniñ közitişimdin qarığanda, uniñda ançe-munçe ala köñüllük,(2) semimiyetsizlik bardek kılidu. Méniñçe, bu dünyada dostlarnı birbirige(3) ömürvayet bağlap turidığan nerse-köñül paklıkı bilen(4) semimiyet! Sen uniñ bir neççe künden béri Şevket hekkide tarkitip(5) yürgen geplirini añlıdınmu? “Hoduکی barnıñ munüki bar”(6) dégendek, köñlide alilik bolmisa mundaq kılip yöremti! Yalğan gep(7) dégenniñ puti bolmığan bilen qaniti bar. Hazir oquğuçılar arisida (8) “Şevket çetke kécıptu” dégendek gepler ékip yüridu!

(9)-Uğu şundaq, -dédi Aqniyaz, lékin köñliniñ çoñkur yéride (10) Turgunni “biraz aşuruvetti” dep qarap, ançe kızgın bolmığan(11) pozitsiye bilen davam kıldı, -Zayitta az-tola turaqsızlıq, menmenlik(12) ve yalğançilik illetliri bar, lékin méniñçe, u yenila bizniñ yaqşı(13) dostimiz, yaqşı buradirimiz, aldirap uniñ dostluq sadaqitidin gumanlansa(14) bolmas!

(15)-Boptu, işkilip, bu mendiki bir sézim, Aqniyaz! Men(16) kétivatimen, uniñ bilen sen bille qalisen. Konılarda: “Bir ademni(17) sinaş üçün bir tağar tuzni bille ye” dégen gep bar, belkim vaqıt(18) uzarğanséri, bir-biriñlarnı téhimu toluq, obdan çüşinip kétersiler!...(19) Yür, hazir ikkimiz bille dostluq dohturhanisiğa bérip,(20) turaqni yoklap kéleyli, men uniñ bilen hoşlışivalay!

(21)-Maqul, yür emise, -dédi Aqniyaz uniñ qolidin tutup,(22) -tünügün gulamniñ éytişçe, turaqmu dohturhanidin yékinda(23) qayıtıp çıkqudek.

(24)-Saqiyeptumu?

(25)-Bilmidim, Aqniyaz yelkisini qisti ve heyran bolgandek teleppuzda(26) davam qildi, -uniña “qorsaq sariñi” degen diaqnozni 41(1) qoyuptumiş!...

(2)-Neme?!

(3)-Qorsaq sariñi!

(4)Her ikkisi teeccup bilen bir birige qarasti.

(5) Şevket qaytip keldi, lekin uniñ keypi boş, dili sunuq(6) idi. Gep-söz, reñgi-rohidinmu yurtqa berip kelgen kişilerge(7) has kötureñgülik, merdanilik körünmeytti. Çirayi téhimu qaridap,(8) qapaqliri olturuşup ketkendek qilatti...

(9)Dostliri uni qucaqlap qarşi aldı, visal hoşliqidin(10) Badamgülniñmu çirayi yal-yal bolup ketti. Şevket uniñ bilen körüşüvétip,(11) “meni ségindiñizmu?” dep asta sorividi, u nahayiti(12) cezbilik bilen miyikida külep qoydi. Şu turqida u Şevketke téhimu(13) güzel ve nazaketlik, huddi yéñidin gülligen etir gülge oşşaş(14) mulayim körünüp ketti. Démisimu ségingan, kütken, hetta “körelmey(15) qalarmenmu?” dep az-tola ensirigen adiminiñ asmandin çüşkendek(16) tuyuksiz peyda boluşı Badamgülni heqiketenmu hoşal qilgan, hayacanlandurğanidi.(17)Şuniñ üçünkimikin, uniñ Şevketke hêrisenlik bilen(18) tikilgen qapqara, dügilek közliridin bir hil hararetlik nur yéqip(19) turatti. Bu nur beeyni çolpan yultuzniñ nuridek yoruq ve bigubar(20) idi.

(21)Aqniyaz Şevketniñ ikki mürisidin qamallap, özige tartqan halda(22) mundaq dédi:

42(1) Körüşmiginimizge qançe boldi, adaş? Toptoqra on yette(2) kün boptu-he? Bezi vaqıtta, türgénivniñ qehrimanliriqa zoqum kelidu,(3) qilgan işi- bir-biriniñkige méhmanqa bériş, yep-içiş,(4) sirdişiş... Ular turmuşni ene şundaq ötkizidu, bizdiçu? Bizde (5) açliq, qatilañçılıq, guduruş...

(6) Zayit uniñ bilen dostlarçe qucaqlişip körüşken vaqıtta,(7) gerçe héli oñaysızlangan, yüzi bezide qizirip, bezide tatarğan bolsimu,(8) lekin yenila çandurmidi ve uniñ qaytip kelgenlikidin nahayiti(9) huşal bolğanliqini ipadilep:

(10)-Bekmu teqezza bolduq, kéçikken bolsañmu keldiñ, adaş!(11)Yene cem bolduq, emdi ayrilmaymiz, zadi ayrilmaymiz! -dédi(12) tesirlik avazda.

(13)Ular sözlişivatqanda, yataqqa Seley Qaşan kirdi ve ikki qolini (14) yiraqtinla sozup:

(15)-Pis-pis-pis, yaqşimusiz, qedirlik(16) savaqdişim! -dep yügürüp keldi. Şevket uniñ bilenmu qizgin(17) körüşüp hal soridi:

(18)-Qandaqraq turdiñiz, Seley?

(19)-Yaman dégili bolmaydu, adaş! Yumşaq esnep, qattıq(20) kékirip yürduq, deña! -dédi Seley kişik közlerini pildirlitip, (21)- yep -içişimiz keñtaşa, tamdiki eglektin, havadiki leglektin(22) başqini yep kétivatimiz!...

(23)Hemmeylen küldi, külgendimu Seleyniñ öziğe bolğan qızıqış(24) ve qayillik bilen hēndan urup, puhadin çiqkidek külüşti...

(25)-Emdi mavu çöçektin kelgennimu yep baqarsız, -dédi(26) Şevket şire üstidiki bir neçe may toqaç, qurut ve érimçilerni 43(1) uniñ aldığa sürüp, -köp nerse élip kélelmidim, yurtmu (2) qatilañçilik...

(3)U yurttiki işlar toğrisida oçuq ve tepsiliy sözleşni (4) halimidi, néme üçündür köñliniñ arami yoq idi. Yene bir tereptin,(5) u yerde bolğan malimançiliklarni aşkara sözleş yürüş siyasiy(6) cehttin yaqşi bolmisa kérek, depmu oylaytti. Peqet keçte, Aqniyaz (7) bilen yalguz qalgandila u işlar toğrisida azraqla sözleş berdi:

(8)Anamniñ késelliki yalganiken, adaş! Ular meni bille élip (9) çiqip kétiş üçün aşundaq télégramma bériptiken. Lékin men barğıçe,(10) anam, akam, siñlim aldirap çiqip kétiptu... Çégra dégen(11) hañgirqay uçuq, ademler öle-tirilişige qarimay, kétivatidu...(12)-Şevket bir az tohtap uluğ-kicik tindi ve bir nersidin(13) epsuslangandek héssiyat bilen davam qildi, -tova, men ularğa(14) heyran! Kişiniñ yurtida néme bar?! Adem dégen bezide hayvanğa oşşap(15) qalidiken, men yilqilarniñ, qoy-kala padiliriniñ hürkigenlikini, pitiriganlıqini(16) körgen. Undaq çağda ular birersi yol başlisila şuniñ(17) arqisidin nege baridiganlıqi bilen çatıqi yoq, çapçip kétivéretti.(18)Yurttiki ademlermu aşundaq qara telvige aylinip kétiptu. Bir-birini(19) dorap, bir-birige egişip, bir-birini qozğap kétivatidu! Men(20) oylaymen, vetendin ayrilğan adem hōddi çaqqa çüşken képektek(21) yiltizsiz, qedirsiz bolup qalmamdu? Dunyada vetendin, tuğulup ösken(22) yerdinmu illik, şepketlik, yer barmu?! Qurt-qoñguz,(23) gül-giyahlarmu özi tuğulup uva salğan, biq yérip yiltiz tartqan(24) yerdila yaşap gülliyeleydu!...

(25)Şevket çoñqur bir uh tartip qoyup cim boldi, Aqniyazmu(26) sükut içide oyğa patti. U dostniñ kişiqigina on yette kün içide 44(1) nurgun azablıq işlarni béşidin ötküzgenlikini, bir yil burun(2) dadisidin meñgü ayrilip qalganni az dep, emdi anisi ve toğqanliridinmu(3) ayrilap, qara yétim bolup qalğanlıqini, qan -qerindaşliri, dost (4)-buraderliri, yurt-mehellisi qalmay çiqip ketken oçuq çégridin(5) lipla qilip atlap ötüp ketmey, vetenni, kesipni, muhebbetni dep(6) merdanilik, bilen arqığa kelgenlikini oylap, uniñ semimiy(7)-sadaqitige, iqlas-eqidisige, geyret-iradisige kişiqisi, aliycanab(8) rohiy dunyasiğa köñliniñ çoñqur qatlimidin yene bir kétim(9) apirin oqudi ve bu çoñqur héssiyatini uniñ qolini çiqñ hem uzaq(10) siqış arqılıqla bildürdi...

(11)Héli uzaq hōküm sürgen cimliqtin kéyin, Şevket béşini(12) kötürüp Aqniyazğa qaridi ve bir nersige qiyalmigandek tuyguluk avazda(13) mundaq dédi:

(14)-Şundaq qilip, Turgunni ketti, dégen! Eceb qiptu he!(15) Uniñ ata-anisiğa bolğan muhebbiti némidégen çoñqur-he?!

(16)Yalguz ula emes, -dédi Aqniyaz köñli qalğandek bir hil(17) teleppuzda, - uniñ muhebbitini şunçe küçeytivetken hês-tuyğuniñ(18) arqisida bala tekkür bir qorsağmu bar!

(19)-He bildim... U yalguz oğul, kiçikdin tartip arzuluk(20) çoñ bolğan-de! Heddidin artuq méhir-muhebbetmu ademni boşañ,(21) iradisiz qilip qoyidu...

(22) Şevket bilen Aqniyazniñ otturisida bolğan aşu söhbettin üç(23) kün kéyin kütülmigen köñülsiz bir iş yüz berdi.

(24)Şu küni etigen birinçi saetlik ders vaqti idi, sinipqa(25) çirayliq, retlik kiyingen logika muellimi Şemşidin depter, kitablirini(26) qoltuqığa qisqan halda kirip keldi. U ottura yaşlar çamısıdiki 45(1) salapetlik, bilimlik adem idi. U dersni nahayiti çüşinişlik hem(2) qiziqarlıq ötetti, şuña oquğuşular uniñ dersigimu, özigimu amraq(3) idi.

(4) U munberge çikip, oquğuşılardin tinçliq soridi ve yoqlimidin (5) kéyin Şevketni çaqirdi, Şevket edeb bilen ornidin turdi,(6) u logikiğa usta idi, imtihanlarda hemişe toqsendin yuqiri nomur(7) alatti. Şuña muellimmu pat-pat uni gevdiendürüp turatti.

(8)-Şevket, -dédi muellim uniñğa sinaş nezeri bilen(9) qarap, -hazir men sizniñ qoliñizğa baştek çoñluqtiki bir taşni bérimen,(10) siz şu taş bilen mavu dériziniñ iynikini çaqalamsiz?

(11) Şevket ançe oylanmayla aldirap cavab berdi:

(12) Elvette çaqimen muellim, baştek çoñluqtiki taş bilen(13) dérize çul-çul bolup kétidu...

(14)-Şundağmu, emise mana taş, éliñ, eynekni çul çul kiliñ! (15)-dédi muellim ve aldığa kelgen Şevketke sol qoliniñ ottura(16) barmıqini uzatti, Şevket turupla qaldı ve heyran bolğan halda soridi:

(17)Muellim, baya siz baştek çoñluqtiki taş dividiñiz, qeni u(18) taş qoliñizda undaq nerse yoqqu?

(19)-Bar, yéqinraq kélip qarañ, -dédi muellim qolini uniñ (20) aldığa téhimu sozup, -ene, uttura qolumniñ uçıda baştek çoñluqtiki(21) taş turmamdu?

(22) Şevket téhimu yéqin kélip qarividi, muellimniñ ottura(23) barmıqiniñ uçıda tériqtek çoñluqtiki bir taşniñ turğanlıqini kördi.(24) Şevket téhimu heyran bolup soridi:

(25)-Muellim nedimu baştek çoñluqtiki taş bu?

46(1) Muellim külümsiridi ve meksitige yetkendem bir hil qanaet(2) tuyğusi bilen çüşendürdi:

(3)-Siz baştek çoñluqtiki taş dégende öziñizniñ béşinila (4) oylamsiz? Méniñ barmıkimda turğınımı baştek çoñluqtiki taş bolmay(5) néme? Bu çümüliniñ, paşinin, bürginiñ béşidek çoñluqtiki taş...(6)Démek, baştek çoñluqtiki taşniñ çoñi bolidu, otturançisi bolidu,(7) kiçiki bolidu. Şuña bugün bizniñ ötidigan dersimiz: “Logikidiki(8) uqumniñ dairisi ve mégizi” dégen mavzudin ibaret. Qéni, Şevket,(9) orniñizğa bériñ, emise hemmiñlar léksiyige diqqet kiliñlar!

(10)Muellimniñ bu canlıq, qızıqarlıq muqeddimisi oququçılarnı pütünley(11) özige celp kilivaldı, ular emdi pütün iştiyaqi bilen ders(12) añaşqa teyyarlinip turğanda, huddi kinoniñ qızık yérigé kelgende,(13) tuyuqsız lénta üzülüp, tamaşibinlarniñ keypini uçurğandek bir iş yüz(14) berdi: Sinipka mektep qoğdaş bölüminiñ ikki adimi kirip keldi,(15) ularniñ çirayi sörün, teqqi-turqımu sürlük hem soğuk idi.(16)Ular muellimge kızıl tamgılıq bir varaq kegezni körsetti, qulığığa bir (17) némilerni piçirlidi, lékin uniñ birer cavap qayturuşını kütmeştin,(18) derhal oququçılarga yüzlinip, qopal ve héssiz avazda tovlidi:

(19)-Şevket dégen qaysiñ? He, senmu! Biz bilen mañ!...

(20) Şevket hañvaqqandek turupla qaldı, hamuş közliri bilen birde(21) muellimge, birde savaqdaşliriğa qaraytti. Sinip içini bir dekiqe(22) görüstanlıqniñ cimcitliki qaplıdı, bu cimlikni yene şu héliki ikki(23) ademniñ métaldek qattıq hem soğuk avazi buzdi:

(24)-Hañviqip turisengu, mañ! Bizge mesile tapşurisen!

(25) Şevket bayıqi gañgıraştin sel-pel yeşildi, közidiki(26) hamuşluqmu tügep, tözini gondipaydek kütüp turğan héliki ikkisige 47(1) dadil karidi ve hatircem halda soridi:

(2)-Men tapşuridigan qandaq mesile iken u?

(3)-Hupsenlik qilma! -dédi ularniñ birsi çéçilip,(4) çetke qaçmaqçi bolğanlıqniñ mesile emeskende? Bilemsen, buniñ özi(5) vetendin yüz örüş, hainlıq bolidu!

(6)-Néme çetke kemiş?!... -Şevketniñ közliri çekçiyip,(7) qarçuqi vehimilik kéneydi, nepisi kişilgandek avazımu boğulup(8) çıqti, -kim şundaq deydu?!

(9) Héliki ikkisiniñ közi oququçığa çüşüp qaldı, oququçı(10) qolını arqığa tutқан halda bir nerse démekçidek ağızını ömellep, közliridin(11) soğuk nur qaçnitip, özlirige tikilip turatti, ular bu (12) közlerdiki adem héyikqudek ötkür qarastin: “Méniñ qanunluq léksiye(13) sözlišimge deqli kilivatisiler!” dégen menilerni çüşengendek boldi (14)-de, Şevketniñ sualığa perva qilmay “kéyin bilisen!” déginiçe uniñ(15) qolidin tartip, siniptin élip çıqip ketti. Qızıqarlıq, köñüllük(16) mukeddime bilen başlangan ders ahirgiçe davam qilalmidi,(17) oququçınıñmu keypi uçup, sözlimekçi bolğan nersiliri oñtey(18)-toñtey bolup ketti, u telim-terbiye élip baridigan sinipta, yene (19) kélip, léksiye vaqtida yüz bergen bu qopal, yolsiz işni zadıla köñlige(20) sigduralmidi, uniñ

nezeride, pédagugika kaidisige pütünley hilap(21) kélidigan okuğuçılar içide vehime, sarasime peyda kílidiğan bundağ(22) köñülsiz işlar bu yerde -kişilerni zamanivi bilim, zamanivi eñlağ,(23) zamanivi añ- seviye bilen terbiyileydiğan bundağ aliy bilim yurtida(24) bolmasliki kérek idi. Lékin u buni tosüp qalalmidi, çünki héliki(25) ikkiylenniñ qolidiki kızil tamğilik kegez şu künlerde huddi bir(26) zoravan padişahniñ muqeddes yarliqidek her qandağ tosuğ, ötkellerdin 48(1) dehlisiz ötüp kétéveretti. Muellim buni çüşensün-çüşenmisun, (2) halisun-halimisun bécirişke mecbur idi...

(3)Okuğuçılarmu bir-birige menilik qarışip, öz ara kusurlışıp, (4) köz aldida yüz bergen bu tuyuksiz işka qarita her hil qarar ve(5) her hil pozitsiyelerni ipade kıldı. Badamgül guya birsi pişiritip(6) taşlivetkendenk garañ bolup qaldı. Uniñ hemişe yékimlik külüp(7) turidiğan közliri birdinla muñlinip, yékimlik, umağ çirayi ümçerep,(8) huddi anisidin ayrılğan botilağtek nativan, biçare halğa kélip(9) qalğanidi. Lékin u köz aldida yüz bergen bu işlarni réallıq emes,(10) belki bir çüş, çüş bolğandimu qabahetlik çüş, birla silkinip oyğansam,(11) ötüp kétidu, dep öz-özini bezleytti. Aqniyazmu şundağ(12) hiyalda idi. U guya bu işta bir uquşmasliq bardek, Şevket ehvalni(13) çüşendürsila, uquşmasliq hel bolup, hemme iş öz cayığa kélidiğandek(14) kılattı, u dostğa işinetti, bolupmu dostniñ héliki küni(15) keçte éytқан sözlirini yürek sözi, vicdan sözi, dep qaraytti.(16) Şuña u bayki işlar aldida ançe alağzade bolup ketmidi, özini(17) tutuvélip, soğuğ qanlıq bilen közitip olturdi. Zayitniñ ehvali bolsa(18) başkiçe idi. U “men démidimmu, men burunla bilgen” dégendek menmenlik,(19) köreñlik bilen boyunlirini sozup, birde Badamgülge, birde(20) Aqniyazğa, birde Seley Qasañğa menilik qarap qoyatti. Lékin köñliniñ(21) çoñqur qatlimida, bir-biri bilen çikiş almaydiğan iken küç,(22) ikki ruh-vapa bilen vapasizliq, ihlas bilen azğunluq, diyanet(23) bilen rezillik ciddiy élišivatatti. Qaysiniñ gelibe kılip,(24) qaysiniñ meğlup bolidiğanliqini u hazir özimu bilmeytti. İşkilip uniñ(25) qelbidiki küreş keskin hem azabliq idi. Şuña u, bezide öz(26) muhebbiti, kéleçiki ve ametliri üstide çot soğup, rahatlinip 49(1) külse, bezide dostluq ve sadağet üstide oylap, Şevketniñ teğdiri(2) üçün qattıq qayğurupmu qoyatti...

(3) Şevketniñ tutqun kılinganlıki toğrisidiki iş mektepte héli (4) dolqun koğğidi. Lékin bundağ çoñ ve yéñilıklar köp bolup turidiğan(5) mekteptiki bu dolqun huddi paqiniñ suğa sekriginide peyda bolğan(6) dolqundek sus ve kiçik idi. Emma u, Badamgül bilen Aqniyazğa kiçik(7) bilinmidi. Bu iştin kéyin Badamğülniñ külke yéğip turidiğan(8) cilvilik çirayi birdin buzulup, vehimlik tús aldı. Uniñ hemme(9) yéridin, hetta hemişe külüp turidiğan közi bilen levliridinmu kişini (10) endiktürgüdek bir hil hapilik, biçarilik çikiş turatti. Aqniyazniñ(11) ehvalimu uniñdin kélişmaytti, goya cimi cahanniñ gem-ğussisi uniñ(12) béşiğa çüşkendek hemme yéridin perişanlıq, hapilik çikiş(13) turatti, guya çéçidin tartip, tapiniğıçe hapa bolmiğan yeri yoğtek(14) kılattı!...

(15)Qoğdaş bölüm üç kündin kéyin Şevketni fakultétniñ (16) başquruşığa tapşurup berdi. Uniñğa “çetke kaçmakçi bolğan veten haini”,(17) “koş yürek” dégendek eyibler artilğanidi. Emdiki gep,(18) Şevketniñ özini iğrar kıldurup, matériyalğa qolini koğğuzuşla qalğanidi.(19)Uniñğa “boytağlar binasi”niñ birinçi qevitidin alahide bir

öy(20) acritildi. Binaniñ eñ çet buluñidiki bu öy eslide tazilik saymanlirini(21) saqlaydigan ambar idi. Şuña kiçik, karañgu hem paskina(22) idi. Bir neççe oquğuçi uni az-tola tazilap retligen boldi. **50(1)** İkki teripige ikki karivat, otturisiğa kiçik bir üstel koyuldi. (2) Tazilaş, retleştin keyin gerçe u yer adim yetişka bolidigan çakkanğina(3) bir öy kıyapitige kirgen bolsimu, lékin hakliri hürküp, is ve(4) çañ-tozanlar bilen karidap, tor bağlap ketken meynet tamliri bilen(5) içi-téşi ömür ve simlarda pencirlengen kiçik, hire dérizisi u(6) yerni yenila soğuk hem köñülsiz “kamér”ğa oşitip koyganidi.(7) Şevket mana şu öyge solandi. Şu tapta, u özini guya beht-halavet(8) déñizida erkin üzüp kétivétip, tuyuksiz bir yoşurun hada taşka (9) urulup ketken kémiçidek dehşetlik halda sezdi. Bu tuyuksiz zerbe(10) uni gañgiritip koydi, uniñ pikir-ñiyalliriniñ baş-ayığı yok(11) gadırmaş idi. U turup-turup hoddi kiçik balidek guñriginiçe(12) allinémilerni deytti, héçkim uniñ néme devatkanlıgini bilmeytti...(13) Uni bu yerde “sinipiy éñi yukiri, meydani mustehkem”(14) oquğuçılardin teşkillengen on neççe kişilik “diktatora etriti”(15) kéçe -kündüz növet bilen baqatti hem sual-sorak qilatti. U bu(16) yerge teqip kılınıp, ikki künden keyin fakultétiniñ siyasiy yetekçisi(17) Havaz Behti uni “alahide yoklap” keldi. U rehberlikniñ (18) orunlaşturuşi boyıçe, bu “enze”ge mesul bolganidi. Beşiğa şepke,(19) uçisiğa töt yançukluk kök çapan, putiğa kélın çemlik latahey bilen(20) aq paypak kıygen, yeşi kırıklarğa yékinlişip qalğan bu ademni (21) oquğuçılar omumyüzlük “Havaz Yetekçi” dep ataytti. U arşisiğa(22) huddi muhapizetçidek Zayitni egeştürgen halda salapet bilen “kamér”(23)ğa kirip keldi ve Şevketniñ udulidiki boş karivatka kélip(24) olturdi. Uniñ égirlikidin karivat girislap ketti, u beeyni dalada(25) öskén derehlerde égiz, yoğan ve qametlik idi. Öz vaqtida herbiy(26) septe yürüp, normisiz tamaqlarni haligançe yep, kattik meşklerge katnişip, **51(1)** keñtaşa ten koyup ketkeçkimikin, u heşiketenmu boyluk(2) ustihanlık, bécirim hem saqlam idi. Lékin uniñ tériliri sidam,(3) yüz inekliride qariyip turğan saqal dégen nerse yok idi, burut(4) ornida peket yifnağuçniñkidek ikki-üç tal uzun ve canlık tük(5) kırliq burni astida ikki yaqqa dirdiyip turatti. U özini çoñ(6) bilidigan, emma hémir turuçi kemrek, hoddi helk arisida temsil(7) bolup yürgen “éşek özini tağ, sayisini bağ, süydükini yağ(8) çağlaydu” dégendek özini qaltis çağlaydigan ademlerdin idi. Şuña(9) her qandaq sorunda gep bermeytti, öziğe bakmay bilimdanlık qilatti.(10) Uniñdin-buniñdin añlivalğan yaki gézit-jurnallardin körüp yadlivalğan(11) nersilirini köptürüp, şahlitip, şundaq bilermenlik bilen(12) sözleyttiki, bezide añlıguçılar uniñ ustilik bilen gep yorgilitivatkanlıgini(13) sezmeyle qalatti. Uniñda rasttinla bir hil “talant” bar(14) idi. U her qandaq sorun, her qandaq yiginga beriştin burun u yerge(15) kélidigan ademlerni, bolunidigan geplerni, hel kılidigan işlarni(16) tiñ tiñlap bilivalatti ve şuniñğa munasip halda ciddiy teyyarlık(17) qilatti. U bugünmu bu yerge keliştin burun şundaq kıldi, çünki(18) uniñ aldida turğan bu “rekiibi” qarimaqqa kiçik bolğan bilen horiki (19) çoñ idi, ötkén yıl Havaz Behtini bir kétim temtirip, kıyin(20) ehvalğa çüşürüp koyganidi. Şu çağdiki horluk, elemjerni Havaz(21) Behti téhi untup ketkini yok. Şu çağda, u nahayiti danalik bilen(22) Şevketke: “Unçilik kérilip ketmeñ, bilip koyuñ, bir tağar yañaqni(23) yañaqçilik taş çakıdu, cumu!?” dégenidi. Rast deptiken, qumuçni(24) kıya tutқан ademniñ qoli késilmey qalmaydu-de! Mana, pelek çaki aylinip,(25) yene Havaz Behtiniñ qolığa keldi. Öz vaqtida qarmaqqa çıqmığan(26) belik bugün özlükidin laydanga çıqip qaldı. Emdi uni Havaz Behti **52(1)** haligançe tutup oyniyalaydu!...

(2)-Kandaq, Şevket! Bu öyge könüp qaldıñizmu? -dédi u he(3) degendila sözini sipagerçilik bilen başlap, -öz gépiñiz boyıçe(4) éytqanda cennetkila emes, dozañqımu könüp kėtisizgu deymen?

(5) Havaz Behti küldi, lékin külkisi soğuq, héssiz külke(6) idi. Şevket zuvan sürmidi, ikki-üç kündin buyan qoğdaş bölümidiki(7) sotçı, terğavçılar uni tola döşkellep, sual-sorak(8) qilip yürükini qaturup qoyğaçqımu, u hıraman halda öyniñ buluñ(9) puçqaqlırıǵa qariginiçe ireñsiz olturuverdi, Zayit bolsa, Havaz(10) Behtiniñ yénida yaki Şevketke dadil qaraşqa pətinalmay, yaki Havaz Behtiniñ(11) héliqidek héçkim çüşenmeydiǵan yalğan külkisige qoşulup(12) külüşni bilelmey, nahayiti oñaysız, biep ehvalda olturatti. Havaz(13) Behti Şevketniñ ireñsiz, hıraman qiyapitige qarap sel-pel öñdi(14) ve gepni toptoǵrila éytti:

(15)-Sizniñ vetendin, helqtin yüz örüştek nomussız cinayitiñizge(16) yalğuz men ve başqılarla emes, mana mavu Zayittek qedinas(17) dostiñizmu gezeplinivatidu, nepretlinivatidu. Siz téhiçe hoşiñizni tapalmayvatisiz,(18) yalğan-yavidaq gepler bilen teşkilni aldimakçı(19) boluvatisiz!

(20) Şevket uniña yalt qilip qaridi ve:

(21)-Men ezeldin yalğan sözligen emes, muellim, hazırmu sözleş(22) niyitim yoq! -dédi kəsipla.

(23)-Gunahini yoşuruşqa usta ademlerniñ hemmisi şundaq deydu!(24) -dédi Havaz Behti dimigini kéqip, -men sizdin addiy bir sualni(25) sorap baqay: sizniñ çetke qaçmaqçı boluştiki muddiayıñız zadi néme (26) idi?

53(1) Şevket bu sualǵa térikkendek cavab berdi:

(2) -Kizik, çetke kéçiş meniñ hiyalimǵa kelmigen tursa, undaq (3) muddia nedin kélidu?!

(4) Havaz Behtimu térikti, térikkendimu aççıq bilen térikti:

(5) -Tola kapşimañ! Çetke kéçiş hiyaliniñizǵa kelmidi emes,(6) belki qaçalmidiñiz! Siz qaçidiǵan çağda çégra taqaldi, şuniñ bilen(7) heyviñiz sunup, şermendilik bilen arqıñizǵa qayttiñiz, bu yalğanmu?!

(8)-Yalğan, pütünley yalğan! -dédi Şevket elem bilen tolǵinip,(9)-toǵra, men çégrıǵa bardim, bir emes, bir neççe kétim bardim!(10) Eger qaçay dégen bolsam, u yaqqa ötmek huddi mektepniñ yoǵan(11) dervazisidin çıqqandekla oñay hem dehlisiz idi. Lékin men(12) qaçmidim, tuǵqanlirimni izlep tapalmay qaytip keldim. Bolğan işniñ(13) hemmisi şu!

(14)Havaz Behti ornidin turdi, qolını arqıǵa tutup, Şevketniñ(15) udulida gideydi ve meshire bilen tehdit arilaş teleppuzda mundaq(16) dédi:

(17)Bu gepçe, biz sizge caza emes, mukapat bersek bolgudek!(18) Siz hékaye tokuška némidégen usta-he?! Óziñizni unçe ekillik,(19) keyser çağlap ketmeñ, Şevket! Biz sizge guman yaki perezler bilen(20) gep kılivatkinimiz yok! Bizniñ qolimizda polattek pakit bar. Bilip koyuñ,(21) uni sizniñ hiyle mikir, hupsenlikliriñiz ađduruvételmeydu!

(22) -Kandaq pakit iken u?! -Şevket teeccüp bilen (23) soridi.

(24)-Vağti kelgende bilisiz! -dédi Havaz Behti temkin kıyapette,(25)-eñ yahşisi, avval öziñiz ikrar kıliñ! Gunahiñiz yénikrek(26) bolidu, eger pakitni otturiğa élip çıkiş dericisige yetkende bek 54(1) kéçikken bolsiñiz, u çağda “cahil” dégen gunah qoşulup qalidu,(2) kandaq?!

(3) -Héçkandaq pakitniñ boluşi mumkin emes! -dédi Şevket(4) tersalik bilen, - eger bar déyilse, u pütünley töhmet!

(5)Şundaqmu?! -Havaz Behti miyıkida küldi, külkisi tolimu(6) soğuk ve şepketsiz idi, -siz oylaydıgan, tapşuridıgan işlar(7) yalguz ula emes, belki yerlik milletçilikke yatidıgan zeher hände(8) sözliriñizmu bar, téhi! Ésiñizge sep koyamdimen? Bolidu, keñ(9) qorsaqlik bilen azrak yip uci bérey: Reht béleti... 80 santi... 35(10) métr... dégendek gepler! Kandaq ésiñizge kelgendu? Elvette kélidu!...

(11) Şevketniñ issik qanliri şuan şurride méñisige örlep, (12) pütün ezayi ot élip ketti.

(13)U ciddi oyğa patti, qoşumisiniñ kattik türülüşidin(14) mañliyidiki bulcuñlar çimçilak qoldek börtüp çıktı. Toğra, uniñ(15) ésigе keldi, çoñkur esleş arkiplik, u ötken yili ikkinçi (16) mevsümde veziyet toğrisidiki bir öginişte kılgan bir sözini yadiğa(17) aldı. Kızgin muzakire ve talaş-tartış boluvatqanda, u mundaq bir(18) pikirni otturiğa koyganidi: “Hazir kıyinçilik devri bolğaçqa, hemme(19) nerse normilik, béletlik bolup ketti. Bir oquğuçiniñ reht bélet(20) normisi 80 santimétr boluvatidu, buniñğa mayka olsaq, kusarğa yetmeydu,(21) kusar olsaq, maykiğa yetmeydu, lékin méniñ añlişimçe, henzolarniñ(22) <çañçile> dégen bir enenivi oyuni bar iken, uniñda bir(23) çañçilikeşniñ sehne kıyimi üçün 35 métr reht kétidiken, şuni(24) azrak kıskartıp bizge qoşup berse kandaq?...” Bu pikir yiginda bir(25) külke peyda kılipla ötüp ketkenidi. Emdi kélip, bir yıldin kéyin bu 55(1) gep yene kandaqçe otturiğa çıkip qaldı, uniñ keyeri hata iken?!(2) Eger hata déyilgen tekdirdimu, uni Şevket boluñ-buçqakta hupiyane(3) emes, del veziyet toğrisidiki öginişte oçuk-aşkara otturiğa(4) koygantiğu?! Kim uni hatirlep, Şevketniñ bugünki küni üçün(5) saklap koygan bolgiytti?!

(6) Şevket ene şundaq çigiş hiyallar bilen bir dem Havaz Behtige,(7) bir dem Zayitka soğuk nezer bilen qaridi. Havaz Behti yene şundaq tekebburluq(8) bilen gidiyip turatti, Zayit bolsa, ikki teripige(9) kimdinip, hatircem olturalmayvatatti. Uniñ közi Şevketniñ közi(10) bilen doquruşup qalganda téhimu oñaysizlinip, yüzi alapasak bolup(11) ketti ve közini derhal Şevkettin élip qaçti.

(12)-Ésimge keldi, siz dégen u gep ésimge keldi, muellim!(13) -dédi Şevket ve dimiğida külp koydi, uniñ külgiside karşı(14) terepni meşhire kılidıgan çoñkur bir nepret bar idi, -şu gep(15) bilen bille: “Cim aqқан sumu ğerq kılidu” dégen bir hékmetmu teñ ésimge(16) keldi!

(17) Şevket ahırkı sözni Zayıtqa karatqanıdı. U Zayitniñ bu yerge(18) kirişini deslep Havaz Behtiniñ hiylisi, dostluq méhri arqılıq tesir(19) körsetmekçi, dep oyliğanıdı. Lékin bezi işlarnı, bolupmu (20) héliki öginişte kılgan gepniñ tasadipiy bu yerde otturiğa çıqip qalğanlıqını(21) körüp, uni Zayittin guman kıldı, guman kıldıla emes,(22) asta-asta uniñ qaqqanlıqığa qetiy işendi. Çünki eyni vaqıtta bu(23) gepler bolunğan yerde Havaz Behti yoq idi, uniñ üstige, Zayit şu(24) qetimki öginiştin kéyin Şevketke köyungen kıyapette: “Adaş yiginlarda(25) hélikıdek geplerni kıлма, veziyet zil, künlerniñ biride,(26) birsi bolmisa birsi tetür burap, kukulañğa ésilivalmisun!” dégenıdı. **56(1)** Toğra, Zayit nahayitimu aldın körerlik bilen rast deptiken, u(2) dégen “künlerniñ biri” del bugün emesmu? Ve halenki, Şevket(3) uniñ “birsi bolmisa birsi” dégen ğayıbane ademniñ del özi bolup(4) qalidığanlıqını u qağda zadıla hiyalığa keltürmigenıdı, héli hemmu(5) hiyalığa keltürüşke, oylaşqa ve işinişke cür’et kıılmaytti, lékin(6) pakit, réallıq uniñ köz aldıda mana men dep roşen körünüp(7) turatti. Şuña u azab ve epsus içide hursındı. Démisimu, uzun(8) yil sirdaş, dildaş bolğan kişilerniñ kütölmigen işlar tüpeylidin(9) birdinla özgirip, qedinas dostluqni yette qat asmanniñ qehrige çörüvėtişi(10) ademni huddi galğa türüp qalğan kıltiriqtek azablaydu.(11) Şevket hazir ene şundaq azab içide aççıq yutuvatatti...

(12)-Men sizge ahırkı qetim agahlanduruş bérıp qoyay, Şevket,(13) -dédi Havaz Behti qaytışqa tereddütlinip, -emdi siz ham(14) hiyallarnı yığışturub, yavaşıq bilen kona, yéni mesililiriñizniñ(15) hemmisini tapşuruñ! Bizniñ sevr-taqitimizniñmu céki bar, qandaq?

(16) Şevket ünçikmidı, çin yumulğan qélin levliri bilen soğ(17) nezerde tikilip turğan közlidiride bir hil qetilik bilen tersalik (18) alametliri ipadilendi. Havaz Behti “qéni körimiz!” dégendek démiğini (19) kéqip qoyup, Zayitni egeştürüp çıqip ketti. Şevket ularniñ arkisidin (20) çişini ğuçurlatqan pétiçe qarap qaldı. Uniñ bir-birige(21) gireleşken éziq çişliri qağ söñikini türtüp, hélila sunup kétidıgandek(22) ğirislap ketti...

(23)Havaz Behti sirtqa çıqqanda, Zayitni téhimu bileş üçün mundaq(24) dedi:

(25) -Zayit ukam, işçilar ve kembeğel, töven ottura déhqanlar **57(1)** sizge oğşaş eñ yahşı perzentlirini partiye aqқан mektepke(2) okutuş üçün berdi. Partiye bolsa silerni terbiyileş vezipisini(3) bizge tapşurdi. Silerdek yaş notilargá qandaq yiltiz tartquzuş bizniñ(4) silerni qandaq terbiyilişimizge bağıq! Baya dostiñizniñ ehvalini öz(5) köziñiz bilen kördiñiz, eger u muşundaq cahillik bilen mañidıgan (6) bolsa, neq eksilinkilabçığa aylinip qéliş mumkin, u qağda bizmu ara(7) turalmaymız! Lékin hazir beziler huddi zukamdap, burnidin yel mañmay(8) qalğandek, uniñ mesilisiñin haraktérini, égirlikini tonup yetmeyvatıdu,(9) meniñçe, bundaqlargá derhal mudapie okuli ormisaq bolmaydu! Men(10) sizge aldın éytip qoyay: Şevket bilen bizniñ otturimizdiki(11) küreş hayat-mamatlıq ciddiy sinipiy küreş! Buniñda azraqmu

bihutluk,(12) hañvahtilik kılişka bolmaydu! Buniñğa kandaq pozitsiye, kandaq(13) muamilide boluş silerniñ kelgüsi tekdiriñlar ve istikbaliñlar bilen(14) çemberçes munasivetlik! Bu işni Cin Şuci maña alahide tapilidi!(15) Şuña men sizniñ bu prinsipal küreşte aktip, teşebbuskar boluşıñizni,(16) kona dostluk hessiyyatini ketiy buzup taşlap, Şevketin(17) üzül-késil çek-çégra aciritişıñizni ümid kılimen. Rastimni(18) éytsam, bu siz üçün çoñ sinak! Meyli partiyige kiriş mesiliñiz(19) bolsun, meyli siyasiy ve ictimaiy ornıñiz mesilisi bolsun, hemmisi(20) muşu ketimeki sinaktin kandaq ötüşıñizge bağık!...

(21)Bu gepler Zayitka yahti hem uni çöçütti. Öz vaktida az tola(22) mensepniñ temini tétigan keri dadisi uni kiçikidin tartip “başkıların(23) üstide turidigan adem” kılip terbiyilgen, okutup emel(24) tutup, béyip, ata-bovisiga şan-şevket yağduruşni istigenidi.(25) Zayitniñ öz mu yigirme ikki yillik hayat tecribisidin şuni çoñkur **58**(1) hés kıldiki, féodallık derice ve nam-ataq qarış téhi tügep ketmigen(2) bu cemiyette mueyyen emel tutmay, hoquq igilimey yahşi(3) kün keçürgili bolmaydiganlığını biletti. Hoquq bolsa, hemme nerse(4) -baylıkmu, yüz-abroymu, rahat-paragetmu bolatti... Havaz Behtiniñ bayiki(5) sözliridin keyin uniñ kelbige “hoquq abroy” dégen şeytan(6) vesvesisi téhimu çoñkur ornidi ve uniñğa kandaq érişişniñ yolini,(7) épini bilgendek bolup kaldı. Toğra, bu ketimeki sinaktin cezmen yahşi(8) ötüş kérek! Şu çağdila hemme iş-partiyige kirip kızillişmu,(9) yüz-abroy tépip mutehessislüşmu, Badamgülni kolğa keltürüşmu,(10) işkilip némini kütken, arzu kılgan bolsa hemmisi köñüldikidek(11) bolidu! Lékin lékinze... Hey!... Aşu Akniyazğa, Şevketke, Badamgülge, (12) héliki ağzığa bala tegkür Seley Kaşañğa kandaq çüşendürüş,(13) kandaq yüz kéliş kérek?!... Dostlukni, dostluk sadakitini ehlet(14) sanduğığa çörüp taşlaş kérekmu?! Undak kılganda vicdan, ekide(15) dégen nersiler nede kalidu?!

(16) Zayit yene bir tereptin mana şularni oylisa kattik çöçütti ve(17) azablinatti! Ruhıy dünyasi ikki kaşka bölünüp, keskin küreş(18) kılatı. Bir kaştikiler tuğ-elemlirini kötürüp: “Zayit, yéniklik (19) kıлма, dünyadiki eñ zor behtsizlik özini ve başkıların adlaştin(20) artuq bolmaydu! Hekıkiy dostların dili eytektek taza ve sap boluşı(21) lazim. Hergiz uniñğa dağ çüşürme!” dese, yene bir kaştikiler dap (22)-dumbaqlirini darañşıtıp: “Zayit arisaldi bolma! Arisaldi bolgan koyını(23) böre yaydu! Havaz yetekçiniñ sözini kılikiñda mehkem tut! Okuğuçi(24) mektepniñ, okutquçiniñ sözini añlışı kérek! Dost hemme yerde(25) tepilidu, lékin purset hemişe, hemme yerde tepilivermeydu! Pursetni **59**(1) çin tut, ötüp ketmisun!...” deytti...

(2) Zayit ene şundaq çigiş, kıyin ve azablık hiyallar içide çaykılip, (3) buruhtum bolup turğanda Havaz Behti huddi uniñ köñlidiki(4) bilgendek, bir égiz gep bilenla uniñ meylini tartivaldı:

(5)-Zayit, siz ekillik bala, men sizge bir hekıketni eskertip(6) koyay: Peket uluğ suniñ upkunliridin korqmigan ademla deryadin (7) haligançe altun süzeleydu!

(8) Şevket zadila uhlıyalımidı, içi-içidin kapsap çıkıvatkan(9) bir hil horluk, elem ve dilazarlık tuyğusi uni uyğudin bidar(10) kılip, pikir-hiyalini çéçivetkenidi. Şu tapta, uniñ vucudida (11) vehşiy bir küç kıtravatatti. Uniñ hazırkı ehvali huddi

tağutaşlarda(12) nere tartip yürgen erkin şirniñ tuyuksiz tömür kepeske (13) çüşüp kalğan halitini eslitetti. U asman-zéminga sigmaytti, ala-çuқан(14) kötürgisi, çapçip yürgüsü, béşini tamlarğa urğusi, bedenlirini (15) pare-pare kılğusi kéletti...

(16)Şu tapta, u özini erkin pervazdin merhum bolup, kiçikkine (17) kepeske solangan torğaydek hés kildi. U ottura mekteptiki çégida(18) dadisiğa bir çig kepes aldurup, boz torğaydin birni baqqan. U(19) saetlep kepesniñ aldida éñikini yölep, torğayniñ herikitige, sayrişığı(20) qaraytti, uniñ kiçikkine qarakumçak közlrini mödürlitip,(21) kepesniñ araşliridin sirtka boyun sozuşini, qanatlrini pirilditip,(22) béşini likilditip, boşluqqa-keñ ve erkin samağa intilişini **60**(1) körgen, turupla uniña iç ağırtқан, hésdaşlıq kılğanidi... Mana bugün (2) özi şu halğa çüşti. Köridigini kiçikkine qarañgu boşluq,(3) başni kötürse toruşqa, kolni sozsa tamğa tegidu!... Ah erkisizlik!(4) Hazir uniñgumu kimlerdur iç ağıritivatқandu, kimlerdür tamaşisini(5) körüvatқандur!...

(6) Şevket ornidin turdi, sapma keşini şipirlitip dérize aldığa(7) –içi-téşi sim-tömürler bilen qaplangan, ikki közige penerke(8) miqlangan hire ve meynet dérize aldığa keldi. Herhalda u yerdin ay(9) bilen yultuz qaқniğan asmanniñ bir burciki bilen binaniñ arқidiki(10) derehzar boşluқniñ kiçikkine bir parçisini körgili bolatti. U dérize(11) aldida oyğa pétip héli uzaқ turdi. Etrap cimlikqa çökti. Bu(12) huddi görüstanlıqniñ sürlük cimcitliki idi. Şevket dérize(13) aldidin qayıtip karivitiğa keldi. Yénidiki karivatta klaskom golam topaқ(14) horek tartip, gemsiz uqlavatatti. Şevket bir dem uniñ horikini(15) tiñşidi. Gulamniñ horiki hem saz hem gelite idi. Turup ebcaқ(16) maşininiñ matoridek set gürüdeytti; turup birsi kalteklevatқандek (17) inciqlap, boğulup, ensiz hiқiraytti. Uyқusi qaққан Şevketke bumu(18) bir oyun boldi. U huddi naқşa-muzika kéçilikige kirgendek hem(19) omumhor, hem akortluқ naқşa aqlavatatti...

(20) Şevketniñ pikir-hiyali asta-asta merkezleşti, u emdi (21) etigen Havaz Behtiniñ bu yerge kirgenlikini, bir munçe sual (22) -sorաқlarni qilip ahirida qattıq aghalanduruş berip çiqip(23) ketkenlikini eslidi. Eslimidin eslime tuğulup, ötken yili Havaz(24) Behti bilen bolğan kiçikkine toқunuş uniñ köz aldidin ötti...

(25)Havaz Behti fakultétniñ siyasiy hizmetlirini işligendin **61**(1) sirt bir neççe sinipqa siyaset dersi béretti. Ötken yili ikkinçi(2) mevsümde, u tuyuksiz Şevket bar sinipqa “yéziqçilik praktikisi”(3) dersini ötüş üçün kirip qaldi. Bu hal oқuğıuçilarni heyran(4) qaldurdi. Umu oқuğıuçilardiki bu heyranlıqni sézip, derhal çüşençe(5) berdi:

(6)İlyas muellim ağırip qaptu, rehberlik méniñ bir neççe kün(7) silerge bu dersni ötüp turuşumni békitti!(8) Eslide buni rehberlik békitmigen, belki Havaz Behti özi(9) qattıq telep qilip turuvalqaça, fakultét mudirimu amalsiz maқul(10) bolğanidi. Havaz Behtiniñ bundaқ çoñ yüreklik bilen muhim bir kespiy(11) dersni üstige élišta köñlige pükken alahide muddiasi bar(12) idi. Bu arқılıq u, öziniñ héli yétişken univérsal adem ikenlikini,(13) yalguz siyasettila emes, belki kesiptimu bilimlik, ihtidarlıq(14) hadim ikenlikini yuқiri-töven rehberlikke, bolupmu, özini ançe(15) közge ilmaydığan “bir oçum” oқutқuçi ve oқuğıuçilargа körsitip(16) qoyuş idi. Epsuski, u muddiayığa yételmey qaldi, belki héliki(17) “bir oçum”larniñ aldida özini téhimu osal ehvalğa

çüşürüp koydi.(18)Uniñ bu dersni ötüşi huddi tar kelgen kiyimni sozup-tartip,(19) yirtivetkendekla bir iş boldi. U öziçe dersni toluğ teyyarlıdim, (20) léksiyem cayıda bolıdu, dep oyliğanıdi. Lékin kütmiğen yerdin ikki(21) saetke dep teyyarlığan léksiyisi bir saetke barmay tügep kaldı. (22) Çünki bu, siyaset derske oğşaş, gézit-jurnallardiki obzor ve(23) baş maqalılardın halığançe üzünde, statıslarnı élip, ehvalğa qarap(24) uzartışqa yaki kışkartışqa, konsipikke qarımaymu beş-on minut (25) duduklımay sözlep kétéşke bolıdığan ders bolmıgaçqa, u bir demmu 62(1) konsipiktin baş kötürelmidı, baş kötürelmigenséri téz oqup, özi(2) bilen özi holukup ketti, holukqanséri konsipiktiki hetler köziğe (3) imir-çimir körünüp, geplirimu bir-birige qolaşmay kaldı, avazımu (4) huddi çoñkurluqqa asta-asta çöküp kétévatqan taşteq barganseri(5) içiğe çüşüp ketti, bedini kızip, yüzımu kızırıp ketti, şundaq(6) kılip, “huyını bilmey at minme, burnuñ qanaydu” dégendek iş boldı.(7) Eslide u bu dersini bunçilik kéyin, dep tesevvur kılmığanıdi.(8) Çünki, ötkende bir-ikki kétéim oçuq derske qatnişip “bu dersmu(9) çağlıkkengü, kitab ve konsipiklardın teriştirup sözlise(10) boluvéridiken” dep oyliğan ve bu kétéim şu tesirat bilen bu dersni(11) ötüşni qattıq telep kılip üstige alğanıdi. Bu huddi bir ressamniñ(12) yilanniñ süritini héçqançe zorukmayla sizivetkinige qarap, “vayyey!...(13) Yılan sizış çağlıkkengü, menmu sizalaydikenmen...” dep, emeliyette,(14) yılanğa put çikirip sizip qoyğandek külkilik iş boldı. Bu dersni(15) ötüşte Havaz Behtige yene bir oñ kelmigen yéri, ders programmisiniñ(16) del konkrét eser tehliil kılıdığan, yene kélip ataqlıq yazğuçı(17) Mavdunniñ “Bahar Pilisi” namlıq meşhur hékayisini etraplıq tehliil kılmıdığan(18) yérige toğra kélip qalğini boldı. Buniñda Havaz Behtige hélila(19) natonuş bolğan qandaqtur “devr arqa körünüş, persionajlar teqdiri,(20) hékaye syojiti, komçuzitsiyisi, obrazlarnıñ portirit tesviri,(21) psihik tesvir...” dégendek atalğı ve çüşençiler bar idi. Hudağa(22) şükür, néme bolmisun, u birinçi kétéimlik dersni hodukup,(23) temtirep, kıynılıp bolsımu tügetti. İkinçi kétéimlik derske kirgende(24) herhalda u, savaqlarnı yekünlep, héli etraplıq teyyarlıq(25) kilip, yürükini tohtıtıp kirgenıdi. Bu kétéim qandaqla bolmisun gelibe 63(1) kılışqa, héliki muddiasiniñ yérimiğa bolsımu yétişke işinetti. Lékin(2) kim bilsun, dersni ötmey turupla yene palaket bastı, bu kétéimki(3) palaket birinçi kétéimki “yılanğa put çikirip sizip koyuş”dinmu égir(4) ve şepqetsiz boldı. U sinipqa kirip munberge çikti, yoqlimidin (5) kéyin, qaide boyıçe aldınki kétéimki derstin sinaq élip baqmaqçı(6) boldı ve tasadiپی közi çüşüp kéliş bilen Şevketni ornidin(7) turğuzup sorıdi.

(8)-Siz “Bahar Pilisi”diki baş qehrimannın kimlikini, yazğuçı(9) unı yarıtışta qandaq bediyy vasitilerni qollanğanlıqini sözlep(10) békiña!

(11) Şevket oñaysızlandı, arqa-aldığa boyundap qarıdi, kéyin(12) silik, asta avazda mundaq dédi:

(13)-Muellim... Ötkenki dersni taza hezim kılalmidim... Şuña...

(14) Havaz Behti miyıkida külüp, uniñ sözini bölđi:

(15)-Helepni, pomni yédiñiz, lékin hezim kılalmidıñiz,(16) şundaqmu?!

(17) Şevketniñ ğujjide aççıki keldi, öziniñ hayvanğa oħşitılğanlıķidin(18) kattiķ ħorluķ h s kildi. Şuņa u, arķa-aldini oylap(19) olturmayla Havaz Beħtigel toruñ toruñ tegdi:

(20)-Muellim, eger siz maņa helep yaki pomdek az-tola ozuķluķ(21) ķimmiti bar nersilerni bergen bolsiñiz, menmu allıķaķan hezim(22) ķilip, sizge s t yaki ğoş yandurĝan bolattim. Epsuski, sizniñ(23) bergen nersiñiz hezim ķilĝili bolmaydıĝan, ķilimen dep zuruķsa, meyde(24) aĝritidiĝan taş-dañĝaldek nersiler tursa, men ķandaķ ķilimen?!

(25) Oķuĝuķılarnıñ bir kısmi paraķķide k l şti, Havaz Beħtiniñ 64(1) ervayi uĝti, u tunci ķ tim bir oķuĝuķisidin aşkara meşhirige,(2) tehditke uĝratattı. Eger u bu yoşurun  lişta b sip  şmise(3) k yinki nopuzı, abroyı, şan-şevkiti cezmen tesirge uĝrayttı.(4)U ezeldin oķuĝuķılar aldıda aşkara kemsitişke, meşhirige uĝrap(5) baķķan emes, belki her ķandaķ iştadeĝini deĝen, ķilĝini ķilĝan bolup (6) kelgenidi. Eger ķaysı bir oķuĝuķi Havaz Y tekķi bekirken birer ramka(7) -siziķlardin sella  etneydiĝan bolsa, u hemmıla yerde ĥuddi(8) z mistandek soĝuķ muamilige-soĝuķ ķaraşķa, soĝuķ gepke, soĝuķ(9) k ñ lge ve soĝuķ nepeslerge duĝ k letti. Şuņa u hemişe  ziniñ nam(10) -abroy ve izzet-h rmitini nahayiti yukiri  aĝlayttı. Ene şundaķ(11) adem b ĝ n ĥuddi “tolumdin toķmaķ  ıķķandek” k t lmigen bir ĥirisķa(12) duĝ keldi. Eger u bu ĥirisni derhal bir peşva bilen(13) uĝuķturmısa, uniñ tesiri yaprap k tişi, k yinki  aķitlarda uniñdinmu(14)  oñraķ ĥirislerniñ boluşıĝa sebebķi bolup ķelişi mumkin (15) idi. Eñ yamini, Havaz Beħtiniñ  zi puĝadin  ıķalmay, ruhiy cehette(16) azabınip ķalattı. Şuņa u, terini turup, p t n ĝezep ve(17) a ķıķını avaziĝa merkezleşt r p:

(18)-Siz ĥalisiñiz oķuñ, bolmısa b rip, padiñizni b kiñ!(19) -d di ve ķolidiki kitabni şire  stige paķķide ķoyup davamlaşturdi,(20) -bizniñ bu aliy bilim yurtimiz herĝizmu sizge oħşaş burjua(21)  ktiķilirini emes, belki kompartiyige sadıķ ķizil ķelb izbasarlarnı(22) terbiyileydiĝan inķilab oĝıķi!

(23)Bu gepniñ biraz heddidin  şip ketkenliki ve anĝe cayĝa (24)  şmigenliki hemmeylenge ayan bolsimu, l kin heĝkim  ĝiz aĝmay(25) cimmide olturdi, buniñĝa yene Şevketniñ  zi cavab berdi, uniñ 65(1) avazıda ķopallıķ, bih rmetlik yok idi.

(2)-Muellim, eger rasttinla k tip pada b kişķa toĝra kelse, bu(3) men  c n oħşaşla şereplik! -d di u  re turĝan halda, -l kin(4) men bu yerge oķuĝili kelgen, partiye ve ĥelķ m ni nurg n(5) iķtisad ve ecir bilen oķutuvatidu, men şuniñĝa layıķ oķumisam partiye(6) ve ĥelķķa ķandaķ y z k limen?! L kin aşundaķ y rimi bar-y rimi yok.(7)  aynap bergen nandek temsiz gepler bilen men ķandaķmu heķiķiy bilim(8) alalaymen?! Muellim, k nliñizge kelsimu dev rey, siz  ziñiz yahşı(9)  şenmigen nersilerni bizge ķandaķ  şend r p b releysiz?!

(10)Bu gep Havaz Beħtinin ecellik y riĝe tegdi, şu tapta bu(11) geptin a ķıķlap,  alvaķap, hetta tillapmu ķutulĝili bolmayttı.  unki,(12) Havaz Beħti tuĝma sezĝ rl ki bilen oķuĝuķılarnıñ y zidiki, k zidiki(13) alametlerdin Şevketniñ bu ĝepi ularniñmu k nliĝidiki heķiķiy(14) gep ikenlikini s zivalĝanidi. Şuņa turupla uniñ p t n

bedinige(15) bezgek titriki olaşti, emdi sözleşmu, ders ötüşmu kıyin idi.(16) U özini bu oñuşsız şaraittin kütulduruş için oğuşçılarnı(17) tekrarga koyuvétip, Şevketke köziniñ pahtisini çıkırıp bir (18) alaydide:

(19)-Yürüñ, işhanığa! -déginiçe depter, kitablrini yığşturup (20) siniptin çıktı. Şevket uniñ arkıdin itaemenlik bilen mañdı ve(21) işikidiki eynekke kök tavar perde tartılğan çaqqangına işhanığa(22) kirdi. Havaz Behti işhanısığa kiripla cigerreñ divanga özini taşlap,(23) “şerep” markilik tamakisini tutasturdi, ışık yénida tik turğan(24) Şevket goya uniñ hiyalidin çıkıp ketkendek, uniñğa qarapmu koymidi,(25) Şevket ahir uniñ uduldiki bir orundukka bérıp olturdi. 66(1)Havaz Behti yenila ünçikmide, peket kolidiki tamakini dem bilen çeketti, (2) yérimini çekip bolupla zerde bilen micip taşlaytti yene(3) tutasturatti, yérimini çekip bolup, yene micip taşlaytti. Şundağ(4) kılıp bir demde on talğa yékin tamaka qaldıki uniñ yénidiki küldan(5) bilen putiniñ etrapida micilip yatti. Eşihaniniñ içi koyuq is bilen(6) kaplandi, Havaz Behtiniñ çirayimu huddi ene şu işka oşşas (7) kökürüp, tutuqlışıp ketkenidi, yañaqliri lipildap, çişliri elemlik(8) guçurlaytti. Uniñ ağızi zadila gepke kelmidi, peket yoğan(9) éçilganlıktin, kirpikliri kışkırap tikkide bolup ketken közliri bilen(10) pat-pat Şevketke aliyip qarap koyatti, ağızida yene şu is(11) purkiritip, qoli bilen tamaka miciytti. Kızık, u bu yerge Şevketni(12) zadi némiğe çakirdi?! Huddi mana şu işka oşşas purkup, tamakığa(13) oşşas micip taşlaymen, dégen menini bildürüş üçünmu?! Uniñ bu(14) gelite heriketlirige qarap, Şevketmu sirlik külüp koydi. Havaz Behti(15) ahir bir kap tamakisini çekip tügetti, şu çağdila u emdi gépim(16) tügidi, dégendek eleñlep ornidin turdi. Qollirini bir-birige(17) işkilidi, kéyin barmaqliridin qas çıkırıp turup:

(18)-Ésiñizde bolsun yigit, bir tağar yañaqni yañaqçilik taş(19) çaqalaydu, cumu! Siz yérim çilek sudek her qançe şalaqşısıñizmu, men(20) yene bir çimdim tuz bolup sizge téalaymen! -dédi ve işikni(21) zerp bilen éçip, işhanidin çıkıp ketti.

(22) İkki kündin kéyin, u bu mesilini oğuşçılar yiginida otturiğa(23) koyup, teşkildin Şevketke qattıq çare körüp bérışni telep(24) kılğanda, huddi éçişkan yerge laza koyğandek, Selim Ependiniñ munu(25) sözi uniñ can-cénidin ötüp ketkenidi: “Meşhur yazguçi 67(1) Çihop: <Çoñ it qaviyalisa, küçükmu qaviyalaydu> dégen bir(2) sözni éytқан. Her qandaq mehlukqa öziniñ küçük bolup qalğanlıkı (3) üçün meyüslinişniñ haciti yoq, çoñ it bolimen, dep zoruqup(4) kėtişke téhimu bolmaydu. İzop meselliride, paqiniñ kala bilen beden(5) çoñlukida besleşkenlik hékayisi sözlidide. Paqa özini kalidek yoğan(6) kılimen, dep ahir zoruqup ölüp kétidu. Emeliyette, paqa bilen(7) kaliniñ her qaysisiniñ öziğe layıq artuqçılıqliri bar idi, öziniñ(8) eyibini özi aşkarılaş, uniñ üstige zormu zor küçünüş(9) -intayın aqılane bolmiğan kılık...!”

(10)Şunindin kéyin, Şevket héli vaqitlargiçe Havaz Behtiniñ öç(11) élişidin qorqup yürdi. Seley Qaşañmu meşhirlilik teleppuzda:(12) “Şevket, sen Havaz yetekçini boş çağlima! Sella aççıki kelse 32(13) çişiniñ hamla yep koyidu, cumu! Uniñğa qarşı turimen dégen ademniñ(14) öşniside yük taqisi, qolida somkisi, yançuqida maşına beliti(15) boluşı kérek!” dep uni çöçütti. Şuña u birer kétim bolsimu Havaz(16) Behtiniñ

yanpişığa çıkip qalmasliq üçün; u ötidiğan siyaset(17) dersini nahayiti yahşi öğendi, imtihanlargimu puhta teyyarliq bilen(18) qatnaştı. Bu cehette u kiçikkinimu yoçuq qoymıgacqa, Havaz Behtimu(19) “aççıqniñ dorisi –süküt” dégendek, elimini içige yutup(20) çandurmay yürüverdi. Lékin u altun taqiliq atniñmu haman bir küni(21) müdüridiğanliqığa, sevr qılğan adem üçün goridin havla pütidiğanliqığa(22) işinetti.

(23)Dégendek, birer yil öte-ötmeyla “altun taqiliq at”(24) müdüridi. Rasttini éytqanda, u özi müdürimidi, belki uni(25) müdüritivetti. Lékin meyli özi müdürisun yaki başkisi 68(1) müdüritivetsun, Havaz Behti üçün oğşaşla amet idi. Gerçe bu(2) işlarğa şunçe uzaq vaqit bolğan bolsimu, lékin u, obdan yadlivalğan(3) ayettek Havaz Behtiniñ éside mehkem saqlinip kelgenidi...

(4) Şevket uyqusiz kéçide qattiq horek bilen canlinip ketken(5) kiçikkine “kamér”da yukiriqlarni eslep, çoñkur bir uhsinip(6) qoydi. U şu tapta, öziniñ qandaqtur bir pitne-iğva, yallar bilen qariliniq,(7) bihude töhmetniñ qurbani bolup kétévatqanliqini, şu tüpeyli(8) Havaz Behtiniñmu yanpişığa çıkip, héli künlerni köridiğanliqini biletti.

(9)Gerçe u, şunçe qisilğan, çetke kéqilğan bolsimu, lékin yenila(10) özige işinetti, künlerniñ biride iziniñ pak ve heqqaniy bolup (11) ispatlinişığa közi yétetti. Lékin hazir uni azablatqini, qandaqtur(12) quruq töhmet bilen néme bolup kétéşi yaki Havaz Behtiniñ oç élişi(13) emes, belki Zayitniñ dostluqtin, sadakettin biraqla yüz örüp, “yéği(14) yandin qopar, bala qérindaştin” dégendek uyatliq işlarni qilivatqanliqı(15) idi. Şuña u, qaranguda torusqa qarap yétip, öz-özige elem bilen(16) asta şivirlidi: “Kimdur birini eceb togra deptiken: Düşmenlirimni(17) özüm epleymen, méni dostlirimdin asra, Hüdâyim!...”

(18)Menivi cehette bay, küçlük ademlerni maddiy cehettiki (19) vaqitliq qiyinçilik ve ğurbetçilikler asanliqçe kadrin çiqiralmaydu.(20)Aqniyaz şundaq idi. İkki yildin béri üzümey boluvatqan açliq(21) azabi, yoqsuzluq derdi uni baş egdürelmigen, belki u qiyinçilik(22) aldida kökre kériq, téhimu iştiyaq bilen öginiş, kitab oquş 69(1) arqiliq, turmuştiki bu boşluqni toldurğan, iradisini tavliğanidi. (2) Lékin, Şevketniñ işığa kelgende, u zadila çidap turalmidi, guya(3) yüzligen, miñliğan zehirlik qurt-qoñguz uniñ pütün bedinige yépişip,(4) lömşüp, neşter sançivatqandek, uni çidigüsiz biaramliqqa(5) çüşürüp qoydi. U azraqmu naheqçilikke, adaletsizlikke çidimaytti, (6) u heqqaniyetçilik tuyğusi küçlük yigit idi. Uniñdiki bu hil(7) çus, keskin micez-haraktér kiçik vaqtidin tartip asta-asta(8) yétilgenidi. Uniñ dadisi Abdulla Añun 1953-yildiki “üçke qarşı”(9) herikette tuyuqsiz “çoñ yolvas” bolup qolğa élini. Uni bir(10) mutihem başliq oñda qoydi. Abdulla Añun usta kassir idi, yavaş,(11) aqköñül adem idi. Uniñ başliqı bir küni héli köp neq pulni(12) “ciddiy lazim bolup qaldi, ete etigendila ornıga sélip qoyayli,(13) heqkim bilmey qalsun” dep resmiyetsizla élip, heptigiçe yoqaldi, (14) kéyin huddi qiyametniñ müşikidek közini parqiritip turup(15) ténivaldi, biçare kassir “köñülçekniñ kötü oçuq” dégendek égir(16) künge qaldi. Şu iştin bir ay kéyin başlanğan “üçke qarşı” (17) herikette, bu pul uniñ hiyaniti, dep qarilip, ittik bazarda qolğa élini.(18) Uniñ ailisi iqtisadiy cehette veyran boldi. Emdila ottura(19) mektepke çiqқан Aqniyazmu bu ğurbetçilikniñ derdini tartti. Lékin u(20) qiyinçilik aldida temtirep,

kaşşap yürmedi, belki yeñlirini(21) şımaylap, öziniñ höddisidin özi çikiş qararığa keldi. Bu çağda(22) uniñ qolidin kélidigini: Dem éliš künliri medikar işlep,(23) adettiki künlere maylamçilik kiliş idi. U şundaq kildi, lékin(24) oquşqa, öginişke tesir yetküzmidi, belki tapқан pulni depter-kelem,(25) kitab-jurnal élišqa işletti. Yillarniñ ötüşi bilen uniñ boyimu, 70(1) eklımu ösüp bardı. Ustihanliri kattı, u ela netice bilen toluq(2) ottura mektepke çıktı. Bu çağdimu medikarçilik bilen maylamçilikni(3) taşlap qoymidi, belki téhimu küçep işlep, özidin işingän pul(4) bilen siñlisiniñ oquş hıracitini qamdidı. U dem éliš vaqıtlirida (5) mektepniñ işiki aldida orun tutup, özi yasılğan çaqqangına(6) maylamçilik sanduqini éçip qoyatti-de, her hil may ve çotkilarni(7) yéyip, oqutquçı ve savaqdaşliriğa qarap: “Kéni-kéni, gaç -gaç ötüq,(8) giç-giç betinkiler kéliñlar. Yaşsi may, ésil çotka bar(9) közüñlar kamaşkıdek parqiritip maylaymen, puli erzan...” dep(10) tovlaytti. Bundaq çağlarda, uni bezi mişçan savaqdaşliri “maylamçı(11) kasmaq” dep çaqıratı. U térikmeytti, çünki şu künlere uniñ(12) reñgıruhi, tekki-turki rasttinla “maylamçı kasmaq”qa oşşap(13) qalğanidi. Qopal, yirik qolliri may ve qara gülniñ boyiçi bilen meynetlişip(14) ketken, yüz-köz üst başlirimu qara, kızil, sériq maylarniñ (15) yuqundiliri bilen alapasaq bolup, beeyni dunya heritisige oşşap(16) qalğanidi...

(17) U toluq otturini püttüridigan yili etiyazda, yene dadisi (18) aqlinip, turmidin qoyup bérilişniñ harpısida, alte yildin béri körüşmigen(19) dadisi bilen didarlışıq pırsıtige ige boldı. Dadisi(20) şunçe yildin béri qarañgu kamérda yatқанidi. Saqili ösüp köksige(21) çüşken, çaqliri gedinini yapқан, çirayi sarğıyip tirik muradığa(22) oşşap qalğanidi. U hemişe kamérniñ üstidiki kiçikkine töşüktin(23) çüşken yoruq nurğa qarap olturatti ve iç-içidin tolgınip çıqqan(24) bir hil ahu-pığan bilen kattıq uh tarttı...(25) Aqniyaz sürlük işiklerdin ötüp, dadisi yatқан qarañgu kamérğa 71(1) kirgende, Abdulla Aşun çeki yoq hesret-nadamet bilen hömidep (2) turup uniñdin üzüp-üzüp üç hil sual sorıdı:

(3)-Oğlum, asmanda quyaş barmu? Qeyerdin çıqip, qeyerge(4) pétiyatıdu?!

(5)-Oğlum, bazar-restilerde ademler barmu? Ular yolda u yaqtin(6) -bu yaqqa ötüp yürelemdü?

(7) –Oğlum, bağda üzüm-encürler barmu? Kişiler (8) yéyelemdü?!

(9)Bu suallarığa aşu vaqıtsiz qerip mukçeygen, halsirigan biçare(10) mehbusniñ alte yildin bu yanqi oy-pikri, azab-oqubiti, hés(11)-tuygusi ve arzu-armani siñgenidi. Bu adem alte yildin béri peket(12) ikki kretimla soraqqa tartılğan, türmide töt kretim rehber almaşқан bolsimu,(13) bu ademege héç nerse almişip baqmıgan...

(14)Aqniyaz hécneme déyelmidi, u yiglaytti, yaş uniñ közidin (15) emes, pütün bedinidin çikivatqandek öksüp, titrep ketti... Uniñ(16) vucudidiki adaletperverlik, heqkanıyet tuygusi mana şu yerdin(17) başlangan, bu tuygu asta-asta uniñ keniğa siñip, özi bilen bille(18) ulğayğan çoñ bolğan, mustehkemlengenidi...

(19) U hemişe birer naheççilik, adaletsizliklerni körse, derhal (20) köz aldığa dadisiniñ aşu pacielik teğdirini keltüretti ve özide ğayet(21) zor bir menivi kudretniñ peyda boluvatқанlığını sézettı. Uniñ(22) nezeride, bu dünyada naheççilik ukušmaslık dégenler hemişe, hemme(23) yerde bolup turatti. Çünki adem hemmini kılışka qadir idi. Ademler 72(1) yaşavatқан on sekkizmin alemde çinlik, yaşıllık, güzellik boluş(2) bilen bille yene sahtilik rezillik dégenlermu oşşaşla mevcut idi!(3) Şuña u, Şevketke işinetti, bu işiniş qandaqtur savaqdaşlık méhri,(4) dostluq hessiyyati dégen tebiyy yékinçilik bilen emes, belki(5) kişilik turmuştá helikidek saqlangili bolmaydıgan naheççilik ve ukušmaslıqlar(6) tüpeylidin peyda bolıdıgan uvalçilik tuyğusidiki işiniş(7) idi. Şuniñ üçünmikin, u Şevket tartivatқан bihude azab(8) -oqubetlerge çidimidi, uniñ erkinlikтин, bilim élištin, muhebbettin(9) mehrum bolup, kiçikkine qarañgu “kamér”ğa qamirip, tüğimes(10) sual-soraqlarğa tartilivatқанlığını téhimu kallisidin ötküzelmidi.(11) Lékin uniñ qolidin Şevketni qutquzuş kelmeytti, peqet oylaytti,(12) qoyğuruş ve tit-tit boluş bilen özini azablaytti, hılas! Şu tapta(13) uniñ içi puşqanlıqıdin, tit-tit bolğanlıqıdin ademsiz yiraq,(14) hilvet bir yerge bérip, huddi bõridek huvligisi, attek(15) kişnigisi, kiyikteq bozlıgisi keldi. Şundaq kilsila, derdke tolğan(16) içi bir az boşaydıgandek qılatti. Añır u, köñlidiki geplirini éytiş,(17) bir az bolsimu içini boşitiş üçün, özi yaşı köridıgan, (18) hürmetke sazaver oqutquçı Selim Ependiniñ yatqıga keldi. Uniñ yatıqi(19) “boytaqlar binası”niñ 3-qevitide bolup, sos yeşil sirlık(20) işikke ésilğan kiçikkine véviskisi arqılık başqa yataqlardın perqlinip(21) turatti. Bir parçe qelin qegezge çiraylıq qilip yézilğan(22) “ruhsersiz kırışke bolmaydu, Selim sadıq” dégen hetler her qandaq(23) aldıraş kelgen ademnimu bir mehel tohtitip qoyatti. Bu yataqqa yeñi(24) kirgen adem goya özini kitab magiziniğa kirip qalğandek hés qılatti.(25) Bu ademniñ bir kétim öylinip, yene boytaq bolup qélişigimu mana şu 73(1) “kitab baziri” sebev bolğanidi. Bir cüp köñülniñ hemişe bir yerdin(2) çikişi nahayiti tes. Lékin u, hemişe bir-birige hemnepes bolup,(3) ottek kızgınlıq bilen bir-birige yékinlişip kétışı tamamen mumkin.(4) Emma Selim Ependi bilen Aygöl şundaq qılalmidi. Ularniñ muhebbiti,(5) turmuşı, ailisi huddi uluğ şair Puşkin bilen ayali Nataliyeniñ (6) muhebbet mesilisidiki paciadekla boldi. Selim Ependi Puşkindek(7) öginişke, izdinişke, işleşke, icad kılışka béreletti; Aygöl bolsa,(8) Nataliyedek yasinişka, perdazga, oynap-külüşke béreletti. Uniñ(9) nezeride, hayatniñ qimmiti ve menisi çiraylıq kiyim kiyip, ziyapetlerge(10) bériş, tansa oynaş, heşimetlik turmuş keçürüş idi.(11) Buniña Selim Ependi maslişalmidi hem maslişişnimu halimidi. Şundaq(12) qilip, ularniñ turmuş harvisi huddi “paqa kölge sörep, yılan(13) çölge sörep” dégendek, izidin çiqip veyran boldi. Ularniñ tõt(14) yillik er-hotunluq hayatidin yaldama bolup qalğan ikki yaşlıq kızimu(15) Aygöl bilen kétip, Selim Ependi ismi-cismiğa layıq boytaq bolup(16) qaldi...

(17) yataqniñ seremcanlırı addiy, lékin körkem idi. Kümüş reñ(18) bir kişilik sim karivat bilen tamdiki Misir Pramidiliriniñ süriti(19) çüşürülgen yipek gilemdin başqa, yoğan ikki cazidiki hilmu hil(20) yéziq ve hilmu hil şekildiki kitab-jurnallar bu yataqniñ esaslıq(21) hem qimmetlik bisatlırı idi...

(22)Aķniyaz işikni ekip yataķķa kirgende, Selim Ependi kitab(23) jurnallar bilen tolĝan yezik ustilide mkiyip oturup, allikandaķ(24) bir Ruse kitabtin atire yezivatatti. U Aķniyazni krp işni(25) toĝtatti..

(26)-Kliņ Aķniyaz, kliņ! -ddi u ķizĝinlik bilen ornidin 74(1) turup ve uni işik yenidiki birla kona safaĝa otururķa tekli(2) ķildi, -ķehve iemsiz, aymu? Tartinmaņhe!

(3)-Rehmet muellim, -ddi Aķniyaz safaĝa oturuvtip,(4) –ussumudum... - Uniņ avazi zeip hem miskin idi.

(5) Selim Ependi orundukini bri tartip, Aķniyazĝa ykinrak oturdi.(6) Aķniyaz uniņĝa medet tiligendek telmrp ķaridi. Ottuz beş(7) yaştin halkiĝan, ottura boy, aliri řalaņ, aķuř yzliri hemişe(8) tatarĝandek krinidiĝan, lekin yoĝan, dgildek kzliridin nur ve(9) hararet yĝip turidiĝan bu adem dunya edebiyati ders boyie liktor(10) idi. U oy pikri oņķur, her ķandaķ vaķitta zini tutalaydiĝan(11) temkin, kemsz adem idi. U lksiye szligende, sz ķilĝanda, herĝizmu(12) menisi kalte, ķesidisi uzun, orunsiz geplerni ķiliřni(13) ĝalimaytti. Uniņ mundaķ temkinlik bilen zini tutuşi hemmeylenge(14) salapetlik krnetti. U byciņ dařoniņ toluķ kursini pttrĝen.(15) Ğenzu til-yezikiĝidin bařķa Rusinimu ĝeli mukemmel bilidiĝan iķtidarlik(16) oķutķui idi. Uniņ liktorluk unvani thi muşu yilniņ(17) bşida maarip nazariti teripidin testiķlinip kelgenidi. Muřuniņ bilen(18) ķořulĝanida, 440 oķuĝui bilen 46 oķutķuisi bar oņ fakulttta (19) emdi  liktor bolĝanidi.

(20) Selim Ependi Aķniyazniņ niķmay, ĝiyal bilen oturup(21) ketkinige ķarap,  yıl burunķi bu beņbař, yavayi yigitniņ hazir(22) ĝeli pişip, oyan, mulahizilik adem bolup ķalĝanliķiĝa in (23) knlidin ĝuřal boldi. Ular  yıl burun tunci ķtim urařķanda,(24) Aķniyaz heķiķetenmu ķopal ve yavayi bir yigit idi. şu aĝda Selim(25) Ependi unindin:

(26)-Yigit, kane yařķa kirdiņiz? -dep soriĝanda, u(27) mensitmigendek:

75(1) -Iřķilip, kirduk 20-30ĝa! dgenidi.

(2)-Yigit, ķandaķ yaş u! dgenidi Selim Ependi uniņ(3) zini nahayiti erkin, bimalal tutudiĝanliķiĝa ķizikiřip, -eniķ birsini(4) dmemsiz, zadi 20 mu, 30 mu?

(5)-Ependim, ĝapa bolmisila, emdi biz oĝul bala bolĝandikin,(6) sanimay kirivriptuķ dsila! -dgende etrapniki hemmeylen bilen(7) bille Selim Ependimu klp ketkenidi.

(8) Keyinki knlerde Aķniyaz Selim Ependi bilen nahayiti ikişişip(9) ketti, uni hem bir bilimlik oķutķui, hem bir peziyetlik adem spitide(10) hrmetlidi ve uniņĝa in knlidin iĝlas baĝlidi. Selim(11) Ependi yalĝuz Aķniyazniņla emes, ptn siniptiki oķuĝuilarniņmu (12) hrmitige, iřeniĝe sazaver idi. U bu hrmet ve işenni ķandaķtur(13) ķuruķ ĝep, ķuruķ slet yaki tehdit-pupuzilar bilen emes, belki(14) ravan nutķi, oņķur ve mĝizlik lksiyisi, etraplik bilimi, ĝuř(15) pil muamilisi ve

oquğuçılarni hekiqiy bilim élishka yétekleş(16) kızgınlığı bilen tapқанidi. U birinçi saetlik derstila oquğuçılarga (17) öziniñ pikirini, telipini, ümidini izhar қilip mundaқ dégenidi:

(18)-İlim-pen қандақtur oқutқuçı sözlep bergenni yadlıvalsila(19) igilep ketkili bolidiğan nerse emes, belki u yekke –yégane, halal(20) ter telep қilidiğan capalıқ méhnet, her күni, hemişe işleşni, (21) öginişni telep қilidiğan күndilik méhnet! Kim buni çüşenmise,(22) undaқlarniñ bahasi bir tiyin! Undaқlar yüz başқа kirsimu yenila kitab(23) artilğan éşekke oқşaş nadanlıқçe қélivéridu! Savaқdaşlar, daim ésiñlarda(24) bolsun, men silerge uluğ yazғuçı Balzakniñ munu hékmetlik(25) sözini sovğa қilimen: “Kışilik turmuştiki eñ güzel burç ve insaniyet 76(1) turmuşıdiki eñ zor beht-tégi-tektidin éytқanda, (2) öginiş!”

(3) Mana şundaқ semimiy telep ve ümidniñ yéteklışi bilen oquğuçılarda(4) bilim élishka, öginişke bolğan iştiyaқ, kızgınlıқ küçeygen,(5) yérim aç, yérim toқ vaқıtlardimu ularniñ kızgınlığı, iradisi suslap,(6) boşap ketmigenidi...

(7)Aқniyaz ҳiyaldin segip, bu yataққа néme üçün kelgenlikini,(8) Selim Ependige némilerni démekçi bolğanlıқini ésigе aldi ve ҳuddi(9) birisiniñ üstidin dadhorluқ éytқandek teleppuzda sözleşke başlıdi:

(10)-Muellim, Şevketni қара başқandekla iş boldi, uniñğa uval(11) bolup ketti. Men uniñğa işinimen, u maña hemmini éytқан, uniñ(12) semimiyitidin gumanlanmaymen!

(13)-Şundaқ Şevketniñ işi mañimu bek tasadiپی tuyuldi,(14) -dédi Selim Ependimu köñlidikini yoşurmay, u pikirde,(15) étiқadda ҳéli pişқан bala, undaқ eҳmiқane işlarni қiliş natayin!

(16)-Muellim, Şevket üstidiki héliқi bir hetniñ işi(17) rastmu? -Soridi Aқniyaz derguman bilen.

(18)-Men körmidim, -dédi Selim Ependi çüşendürüp, emma(19) fakultét mudiriniñ éytişçe, aşundaқ paş қiliş ҳaraktéridiki bir(20) hetniñ barlıқi rast oқşaydu, emma u isimsiz iken.

(21) Bu gepni añlap Aқniyaz çičañşip ketti:

(22)-İsimsiz hetnimu pakit süpitide қobul қilğan barmu? Nede(23) undaқ қанun-nizam bar? Noçi bolsa ismini oқuқ yazmamdu? Bu yerde(24) cezmen bir oyun bar oқşaydu, muellim?

(25)-Menmu şundaқ oylaymen, -dédi Selim Ependi ҳiyal bilen(26) közlrini қisip, -lékin bu téhi oy, pakit emes, hazirçe biz 77(1) üçün közitiş, süküt қiliştin başқа çare yoқ, işik pakar(2) bolğandin kéyin énişip kirmey amal қанçe? Lékin heқ-naheқ haman(3) aydiñlışıdu, Aқniyaz!

(4)-Lékin muellim, “heķiketke yetkiçe, yalğan dunyani yalmaydu”(5) dégen gep bar, -dédi Aķniyaz perişan halda, Havaz Yétekçiniñ(6) elpazi yamanraķ turidu, Zayitmu aġinisige dola çıķardı, muşundaķ(7) kétéverse, Şevketniñ teķdiri ķandaķ bolup kéter? Kattıķ ensirep(8) ķelivatimen, muellim!

(9) Selim Ependi asta ornidin turdi, Aķniyazniñ aldıġa keldi,(10) uniñ yelkisige yénik urup turup mundaķ dédi:

(11)-Unçilik ümidsiz bolup ketmeñ, yigit. Bir-ikki ademniñ(12) niyitini buzuşı bilen Şevketniñ istiķbali ķarilinip ketmeydu!(13) Derveķe, turmuşımızda ķara niyet ademler, muġember ademler bar. Ular(14) suni léyitip béliķ tutmaķçı bolidu. Lékin ular haman daġda ķalidu.(15) Çünki, undaķ ademler hemişe özlirini başķılardin üstün, eķillik(16) çağlap ġatalışıdu! -U bir az turuvaldi, dérize aldıġa kélip,(17) deslep talaġa, andin asmanġa ķarap davam ķildi, -bu dunya rahat(18)-paraġet bilen capa-muşeķķetke tolġan dunya. Lékin bu nersiler ġuddi(19) asmandiki bulutlardek turaksiz bolidu. Şuña dunyaniñ rahat-paġetlik(20) künliriniñ hozuriġa béirilip kétéşkimu, capa-muşeķķetlik(21) künlerniñ külpitige ķayġurup kétéşkimu bolmaydu. Bu ikisi hayatta pat(22)-pat almişip turidu!...

(23)Ular ikisi-ustaz bilen şagirt ene şu yosunda ġéli(24) uzaķ parañlaştı, Şevkettin başlanġan gepniñ aġiri turmuş,(25) edebiyat, şeiriyyet... Kışķisi, hayat ve hayatniñ ķimmiti toġrisidiki(26) pelsepivi pikirler bilen aġırlaştı, Aķniyaz yataķtin çıķķanda **78**(1) ġuddi kızıķ ve köñüllük bir sehne esirini körgendek köksi(2) -ķarni boşap, köñli kötürölüp ķalġanıdı...

(3) Mektep téġi oyġanmıġan, etidin keķkiçe ķızıp kétédiġan(4) keñ seynalarmu boş ve ġamuş turatti...

(5)Savaķdaşliri oyġanmasta ornidin turup ketken Badamġül putniñ (6) uçıda desep yataķtin çıķtı ve ġuddi tañda kötürölgen şepeķ (7) nurini ķuçaķlımaķçı, söymekçi bolġandek kollirini kötürüp, sap ve(8) nemġuş havadin çoñķur nepeslendi. U ayaġlırını “şip-şip”(9) söriġiniçe asta ķedemler bilen oķutuş binasi terepke ķarap mañdı.(10) Uniñ çaķmaķ ġüllük navatreñ köñliki seherniñ salķın şamilida(11) liġirlap uçatti. U bir básip, ikki básip, üç ķevetlik binaniñ(12) arkisidiki dereġlikke keldi. ġiyalida şu yerdin bir orun tépip,(13) méñiniñ oçuķ vaķtida azraķ kitab körüp, imtiġanġa teyyarlıķ ķılmaķçı(14) idi. Nedikini, köñlige heġnéme siġmidi, kitabniñ sehipiliride(15) uniñ közige ġet emes, belki Şevketniñ simasi körünüp turuvaldi.(16) U her ķançe ķilişmu Şevkettin ve uniñ bilen boluvatķan(17) ġayıbane söġbettin özini tartip çıķalmidi. Şevketni körüş, uniñ(18) derdige derman boluş istiki şu künlerde uniñ pütün vucudini,(19) erkini esir ķilivalġanıdı. Démisimu, mana bugün Şevketni körmigenige(20) toptoġra bir hepte boldi. Eger bu adettiki bir hepte bolġan bolsa,(21) uniñ kari çağlıķ idi, cudalıķ her ķançe éġir bolsimu, uniñdin(22) kéyin kéliđiġan visal ġuşallıķı ademni yenila ġatir-cem ve ümidlik **79**(1) ķilatti. Lékin bu bir hepte vaķit cedvilidiki heġķandaķ heptige(2) oġşımay ķaldı, uniñ béşi bar, aġiri yoķ idi, uniñda cudalıķtin (3) kéyinki visaldin ümid kütkili bolmaytti, uniñda ġuşallıķ ornini(4) azab,

yoruqluq ornini zulmet, külke ornini yığa igiligenidi. U(5) ene şundaq şepketsiz, cutluq bir hepte bolganliqi için Badamgülge (6) tolimu uzun, tolimu köñilsiz tuyulup ketti. U Şevketniñ azabini,(7) teqdirini, istikbalini oylap, kéçe-kéçe kirpik qaqmay tañni(8) atquzdi. Yotqanni béşiğa pürkep yum-yum yığlap, yastuqlirininimu höl(9) qilivetti. Oyliganséri uniñ içi aççiq bolatti, azabtin badam(10) qapaqliri olturuşup, çirayliq, omaq yüzimu tatirip qaldi. Şu künlerde,(11) uniñ kallisi huddi qara quyun kötürölüp, hemme nersini(12) oñtey-toñtey qilivetken asman boşluqidek qalaymiqan ve hire(13) idi...

(14) Arqa tereptin kimdur birsi mestane tavuş bilen uni qaçirdi:

(15)-Badamgül, siz bu yerde ikensiz!...

(16)U gevdisini yérim burap arqisiğa qaridi, uniñdin üç qedem(17) nérida Zayit hiciyip turatti. U yékindin béri Badamgülniñ péyida idi.(18) Huddi “gaz ketse, ördek kölni igileydu” dégendek, u Badamgülni(19) özige qandaq mayil qiliş, qandaq indekke költürüşniñ koyida köyüp(20) pişip yüretti. Şuña bu yergimu huddi sézimu küçlük apşarkidek(21) Badamgülniñ hidini purap kelgenidi.

(22)-Hee, ders tekrarlay dep çikividim, -dédi Badamgül boş (23) ve miskin avazda.

(24) Zayit derhal uniñ yéniğa keldi ve huşametguyluq bilen:

(25)-Yaşsi boptu, bille tekrarlayli, -dédi.

(26)Ular yeşil çimlik qir istide yanmuyan olturdi. Zayit konsipikni **80**(1) éçip bir nersilerni ünlük oqudi. Lékin Badamgülniñ köñli,(2) hiyalı başqa yerde ikenlikini sézip, asta-asta uniñ yürükige qol(3) tiqişqa urundi.

(4)-Badamgül, köñliñizni bilip turimen, dédi u gepni(5) yiraqtin egitip, -bu iş sizgila emes, mañimu égir keldi. Lékin(6) amal qançe? Turmuş hergizimu şairlarniñ şeiri misraliridek(7) undaq romantik, resamlarniñ resimliridikidek undaq gayivi bolmaydiken!(8) Uniñda komédiye bilen tragédiye tolup turidiken. Añlişimçe(9) Şevketniñ istikbali pütünley tügeşkendek qilidu. Buniñğa hemmimiz(10) éçinimiz, qaygurimiz, lékin bizde néme amal! Çoñ azgunluqni uniñ(11) özi qildi, her kim öz teqdiriniñ hocayini emesmu?(12) “Cimğurniñ çiši qotuqida” dégendek, u béşini içige tikip yürüp, (13) şunçe işlarni qiptu emesmu?! Siz réallıqqa togra qarañ, Badamgül!(14) Mesilini segeklik bilen közetsiñiz, bezi işlarniñ tégige yétip (15) qalisiz, bolmisa bundaq gem-qaygu bilen öziñizni aldurup qoyuşiñiz(16) mumkin. Tola oylaversiñiz tal nabut bolidu, gemge pétersiñiz(17) öpkiñizni kardin çikirisiz!...

(18) Badamgül Zayitqa qayrilip qaridi, uniñ bulaqtek gemkin közliri(19) şu tapta guya çöçüp turğan ahuniñ közlirini eslitetti. U çoñqur(20) bir uluq-kicik tinip, Zayitqa derdini tökti:

(21)-Gem qilmay, qaygurmay bolamdu, Zayit! Méniñ béşimğa kelgen(22) künler adem balisiniñ béşiğa kelmisun! Turmuş méni némişqa mundaq(23) qiynaydu?!

Muhabbet başkılarğa huşallıq, beht, hozur-halavet(24) élip kélidu, lékin men şor peşanıǵıçı?! Qayǵu-hesret bilen(25) çidiǵusiz nadamet élip keldi. Qarıña Zayit, muşu künlerde méniñ yürükim(26) mana şu boynumǵa ésilǵan marcandek pare-pare... Méniñ kelbimni **81**(1) çüşinidigan birmu adem kalmidi!

(2) Şu geplerni kılivétip, Badamgülniñ köziniñ çanıǵı kızardi, (3) lékin yiglimidi. Çoñkır dilazarlıq bilen éytilǵan bu sözlerde işk(4) -muhabbetniñ şerin lezzitige bolǵan tekezzallıqmu, turmuşniñ aççıq(5) peryadimu, aşık köñülniñ ahu zarimu bar idi...

(6)-Undaǵ demeñ, Badamgül! -dédi Zayit uniñ qolıǵa yénik(7) urup qoyup, - néme üçün sizniñ kelbiñizni çüşinidigan adem qalmaydu?(8) Bar... -U mana, yéniñizda turmamdu, sizniñ kelbiñizni mendek(9) çüşinidigan adem yoǵ, lékin siz çüşenmeyvatisiz!..." Démekçi(10) boldiyu, lékin yene "vaǵti emes, hazırçe bihude gep kılıp(11) çöçütüp qoymay" dep oylap, gepni yasivetti, -ünçilik ümitsiz(12) bolup ketmeñ, muhabbet bizniñ turmuşimizniñ hemme kısmi emes,(13) kesip, ğaye, istikbal dégen nersilermu bar! Bihude qayǵuruş, cile(14) boluş hacetsiz, qorsaqni keñ tutqandila bu işlarmu derdsiz ötüp (15) kétidu!

(16) Her ikkiylen bir pes cim boldi, Badamgülniñ köñli sel(17) éçilǵandek, çirayidiki perişanlıq, hamuşluq biraz yoǵalǵanıdi. Zayit(18) emdi uniñdin asta soridi:

(19) -Havaz yétekçi söz bilen sözleştimu?

(20)-Yaq, -dédi Badamgül teeccüp bilen, -men bilen(21) sözleşmekçimiken, néme toǵrida!

(22)-Sözlişimen dégendek kılǵan, néme toǵrida ikenliki maña taza(23) éniq emes, işkilip, siz bilen pikir almaştursa kérek. Sözlişip(24) qalsa oçuq-yoruq pikirlişni. Öziñizni-öziñiz çetke élip, buruhtum(25) bolup yürügendin, kişilerge arılışip, pikirlişip, sirdişip (26) yürüginiz yaǵşı! Qayǵu-elemmu koniraydu, ötüp kétidu. Adem tirik **82**(1) iken, hergiz ümitsizlenmeslik kérek, muhimi mana şu!

(2) Ularniñ pariñi etigenlik tamaqqa urulǵan dañ avazi bilen(3) üzüldi, ular orunliridin turuşti. Zayit uniñ arqıdin kélivétip(4) asta, lékin tuyǵuluq bir avazda:

(5)-Yéni kinolar keptu, bille bérip köreyli, bir dem bolsimu(6) köñliñiz éçilip qalar, qandaq deysiz? -dédi.

(7) Badamgül bu teklipe héçnéme demidi. Peqet béşini siñayan kılıp,(8) biliner-bilmes tebensumluq nezer bilen Zayitqa qarap qoydi, bu(9) uni razılıqniñ belgisi, dep çüşendi.

(10) Yéganilik, gériplik ve köñül sunuqluq Şevketniñ cénini(11) qaşatmaqta idi. Uniñ saqalliri ösüp, çaqliri paǵpiyip ketti,(12) çirayimu ömsila özgerdi: Qapaqliri olturuşti, ikki meñzi içige(13) kirip, qañşiri kiñraktek uçlinip çıktı. Lékin şu künlerde uni(14) qıynavatqini, qandaqtur cismaniy cehtteki ğoraş emes, belki ruhiy(15) cehtteki

azab ve horluk idi. Havaz Behti unińǵa bolǵan nazaretni(16) küçeytivetti. Sual-soraqlar kündüzdila emes, hette kéçilirimu(17) ħalıǵan vaqıtta bolup turdi. Şevketke qattıq har kelgini, tünügün(18) keç saet birde, Zayitniń Havaz yétekçi bilen bille kirip, uni(19) soraqqa tartış üçün silkip, düşkellep oyǵıtışı boldı. Şevket(20) yérım ħamuşluqta ornidin turdi, közlirini uvilap, maykican halda(21) dérise yénidiki orunduqqa bérıp olturdi. Zayit unińǵa yalt qilip(22) qaridi, uniń çekçeygen közliridin hem ħuduksiniş, hem ħiris **83**(1) kiliş teń eks étetti. U alçañlap, Şevketniń yéniǵa keldi-de, (2) esebiylik bilen varqiridi:

(3)-Sendek ħainni orunduqta olturǵuzup qoyup soraq qilamdimen,(4) téhi! -U ħuddi Havaz yétekçiǵe sadıq kelbini körsetmekçi(5) bolǵandek, unińǵa bir qarap qoyup, orunduqni küç bilen tepti, töt(6) puti aran yer dessep turǵan ebcek orunduq ħirislap sundı,(7) tuyuqsız olturǵan Şevket palaqkida sémonet yerge çüşüp, put -qoli(8) sürülüp ketti. Zayitniń közliri qorqunçluq çaqnap, unińdin (9) telvilik, esebiylik ve bir ħil vehşiylikniń soǵuk uçqutliri(10) çacrap çikivatqandek bolup ketti. U yene boldı qilmidi, ornidin(11) turuşqa temşilvatqan Şevketniń yéniǵa étilip kélip, uniń paşşiyip(12) ketken çekçidin qamallap tutti. Şevketniń béşi qañturulǵandek(13) üstige tartilip, boyni sozuldi. U Zayitniń esebiy çirayǵa qarap,(14) miyikida külüp qoydi, Zayit téħimu çičańşıp ketti:

(15)-Bilimen Şevket, bilip turuytimen, téreń külgen bilen(16) göş-ustiħanliriń külmeydu, belki mańa oçmenlik bilen qaravatidu,(17) lékin men yenila deydıǵanni deymen, qilidiǵanni qilimen! Çünki hazir(18) ikkimizniń munasiviti qandaqtur dostluq, savaqdaşlıq munasivet(19) emes, belki ikki sinip, ikki yol otturidiki hayat -mamatlıq(20) munasivet!

(21)-Şundaqmu?! -dédi Şevket pétini buzmay.

(22)-Şundaq! -Zayit téħimu ħürpeydi ve uniń çekçidin tartip(23) turǵuzuvétip davam qildi, -bilip qoy, teşkil séniń mesileñniń(24) ħaraktérini allıqaçan békitip boldı, emdi sen bilen bizniń otturimizda(25) sülhige orun yoq! Eger yumşaqqa unimisañ, qattıqmu qolimizdin(26) kélidu!

84(1) Şevketniń emdi keçirdek tersaliği tutti.

(2) Ene şundaq ħörkireş, döşkeleş yérım saettek davam qildi.(3) Buniń hemmisini Zayit qildi, Havaz Behti bugün ħuddi Zayittin imtihan(4) almaqçidek yaki uni çelişka sélip qoyup, tamaşisini körmekçi (5) bolǵandek bir çette tamakisini qıñgir çişlep, pétini buzmay(6) olturdi. Uniń ħilmu ħil qiyapette özgirip turǵan çirayidin allıqandaq(7) bir yavuzluq çikip turatti. Bu yerde Havaz Behtige oħşaş(8) “tamaşa körüp” cicit olturǵan yene birsimu bar idi. U yérım öre(9) bolǵan halda üstige çapinini yépinçaqlap, yotqandin çikmay olturatti.(10) U ħéli künlerdin béri növet bilen Şevketke qarap kélivatqan cimǵur(11) közetçilerdin idi. Uniń ismi Metkérem Metqasim bolup,(12) savaqdaşliri uni “ya köñül açidiǵan ħuštari yoq, yaki kişini(13) ħuş qilidiǵan hevise yoq keçir” deytti. Démisimu, uniń yüriki(14) rasttinla ünimsiz yerdek quruq, muhebbetsiz idi, şuńa bezi künliri(15) közi bilen levliride ançe-munçe körünüp qalidiǵan külke bilen hiciyişlirimu(16) beeyni heykel yaki resimlerdiki ademlerniń

külke (17)-hiciyişliridek soğuk, héssiyatsız idi. Lékin bugün uniñ hamuş(18) çirayida ezeldin körülüp baqmığan bir hil ciddi özgiş boluvatatti.(19) Zayitka tikilgen közliri heyranlık ve ecebliniş bilen yanatti,(20) bir nerse eks tesir kılğandek çimildap ketken yüzi(21) bezide kızirip, bezide tatiratti.

(22) “Tova! -dep oylidi u asta yaqisini tutup, -bu ikkisi (23) qedinas dostlar idigu?! Zayitka néme boldi? Bulbul bir kéçidila qarğıga(24) aylanğandek işku bu! Her kaççe bolsimu, bir neççe yillik dostluqniñ(25) yüzi bolmamdu? Tova!... Tova dégülük!...”

(26) Ötken işlar bilen şu tapta “kamér”da boluvatқан işlar **85**(1) koşulup. Metkérem Metqasimniñ kallisi huddi kıştiki tumandek(2) tutuqlışıp ketti. U qaysi bir kitabtin oquğan “yahşilikni öginiş (3) taqqa çikğandek kıyin ve asta, yamanlıqni öginiş suğa sekriğendek(4) oñay ve téz bolidu” dégen sözni ésige élip, çoñkur bir hursinip (5) koydi...

(6) Havaz Behti bilen Zayit çikip ketkendirin kéyin “kamér” bir(7) pes timtas bolup qaldi. Şevket ornıga yatқан bolsimu uhlıyalımdi.(8) Yandiki karivattin kelivatқан boş ve üzük-üzük puşuldaştin (9) Metkérem Metqasimniñmu uhlıyalımayvatқанlıkı bilinip turatti. Şevket(10) sol yéniğa örülüp, qoşnisini asta çaqirdi:

(11)-Metkérem oyğakmusiz?

(12) Metkérem Metqasimmu “hee” dep buyaqqā örüldi.

(13)-Sizdin bir iltimasim, -dedi Şevket ötünüş ve iltica(14) bilen, -ete meni satıraşhanıga aparsiñiz, çéçimni alduruvetsem...

(15)-Némişka? -Metkérem Metqasim heyran bolup soridi.

(16)-Öziñizmu kördiñiz, meniñ bu çéçim ular üçün tutqa, sapaq(17) bolup berivatidu, yulunupmu bir yerge bardi, biraqla alduruvétip kutulay, (18) deymen!

(19) Metkérem Metqasim ünçikmide, köñlide Şevketniñ iltimasini(20) toğra tapti, lékin satıraşhanıga apiriş tes idi, buniñ üçün(21) çoqum Havaz Behtiniñ ruhsitini éliš lazim idi. U bir pes(22) oylanğandin kéyin:

(23)-Satıraşhanıga barmayli, ete bir ustira tépip, menla epqoyay,(24) –dedi.

(25)-Siz?...

(26)-Hatircem boluñ, unçilik iş qolumdin kelidu, -dedi **86**(1) Metkérem Metqasim ve yastuqqa ceyneklep oturup tosattin soridi, (2) -Zayit bilen arañlar kaçan buzulğan?

(3) Bu sual Şevketniñ yürükige caqqida tegdi, uniñ zerbidin(4) vücudimu silkinip ketti. U huddi qañsiq mégiz yevalğandek çirayini(5) pürüştürüp:

(6)-Men muşu yerge solangan künden başlap... -dédi kişila(7) kılıp.

(8)-He?! -Metkêrem Metkasimniň kaşliri kötürölüp, közi (9) yoğan éçildi, -men téhi Zayitniň elpaziga qarap, araňlarda héli(10) burunla birer çorsak soğuşi bolgan çéği, dep oylaptimen. Eslide(11) bu, siyasiy küreş iken-de!

(12)-Şundağ, arimizda hayat-mamatlik siyasiy küreş(13) boluvatidu! -dédi Şevketmu ornidin yérim öre bolup, -men Zayitni(14) kelgüside héli yaramlik şair bolup kalidu, dep oyliganidim.(15) Lékin eslide, uniň vucudida siyasionluk haraktér bih(16) sürgeniken!

(17) Şevket birdem şük boldi, kéyin işenç ve hekkaniyet tuygusi(18) bilen davam kılıp mundağ dédi, -ötne alem bu, Metkêrem Metkasim,(19) héçkimniň héçkimde qalmaydu. Höküzniň boyniga çüşken boyunturağ(20) künlerniň biride mozayniň boyniga çüşmey qalmaydu. Men sizge(21) Nöşêrvan adilniň bir temsilini sözlep bérey: “Bir ibretlik veke méniň(22) adil boluşumga sevep boldi, -deydu Nöşêrvan adil özi(23) toğrisida hékaye kılıp, -yaş çégimda bir küni ovga çiktim, étimni(24) her terepke çapturdum. Qarisam, piyade yürgen bir kişi taş étip bir(25) itniň putini sundurdi. U kişi bir neççe kedem maña-mañmayla, méniň(26) étim tépip, uniň ikki putini sundurdi, kéyin, étim bir qoram 87(1) taşka putlişip, ikki ikki putini sunurdi. Men bu veçelerni körüp, öz(2)-özümge <kördüñmu, ular néme kilişti ve néme körüşti? Her kim(3) yaman işni kilsa, özi halimigan işni köridu> dedim ve şu veçelerdin(4) ibret aldim”. Şundağ, bu ötne alem. Yaman adem hergizmu(5) bilimsiz, ehmeçlerniň mahtışı bilen yahşi adem bolup qalmaydu, (6) yahşi adem hergizmu yaman ademlerniň tillişi ve yaman körüşi bilen (7) eski adem bolup qalmaydu!...

(8) Cimi tirik can uyğuğa patkan cimcit kéçide, mana şu hilvettiki(9) pinhan yatağa bir tutkun bilen bir qaravul héli uzaqqiçe(10) dilkeşlik bilen parañlişip yatti. Metkêrem Metkasimniň “tépe tevrimes(11) micezi” bugün héli özgerdi, Şevketniň semimiy sözliri, (12) çoñkur menilik mulahiziliri uniň kelbide bihuş yatқан eçil kuşini(13) oygutivetti, emdi u kanat kékup, pervaz kilişka, bu payansiz, sirlik(14) alemniň égiz çokkiliri bilen çoñkur ciralirigice şuñgup uçuşka(15) başlidi...

(16) Şevket birdem Zayitni ve uniň öz tesevvuridin halkip (17) ketken kiliçlirini oylap azablansa; bir dem hekiçiy dostliriniň özige(18) bolgan eçidisini, işençini ve ihlasini köz aldiga keltürüp, köñli(19) kötürületti, özide çeksiz küç ve geyret sézetti. Muşu bir neççe(20) künden béri, Aqniyaz küniğe neççe kétim muşu dériže aldiga kélip, şu(21) yerni çörgilep, Şevketke çaknap turğan közidiki nur ve hararet,(22) tohtimay lipildep turğan levliridiki yoşurun söz ve bişaretler bilen(23) uniň miskin köñlige teselli, aciz vucudiga küç ve medet beşş(24) étip turdi. Şevketmu uni her bir kétim körgende huddi şepketlik(25) hizirga yaki söyüngüçi tağka uçrigandek, muzligan yürükide bir hil(26) hozurlandurğuçi issiklik, horap acizlap kétivatқан cismida bir 88(1) hil tügimes casaret peyda boluvatқанlikini hés kılatti. Başkilar(2) uni untup qalmidi, üç kün burun Günçeçiz dériziniň kiçikkine(3) töşükidin qol yağliğıga oralğan bir çañgal piçine bilen bir neççe tal(4) kempütüni taşlap ber geç, Badamgülniň kızgın salimini

yetküzdi.(5) Tünügün qazak savaqdişi bedelkan bir neççe talmay qurut bilen érimçükni(6) yoşurunçe qoyup çikiş ketti. Hemmidin tesirlik bolgini,(7) tünügün ketçe Selim Ependiniñ yoqlap kirişi boldi. U kayimidi, (8) sual-soraqmu qilmidi, peket özi muhim dep bilgen bir neççe(9) ehvallar üstide soğuk qanlıq bilen pikirleştii, uni her qandaq şaraitta(10) semimiy, rastçil boluşqa ündidi ve aqirida, çet el(11) yazğuçiliriniñ hayatiğa dair bir parçe henzuçe kitab bilen ikki paçka(12) tamakini qoydi-de, çikiş ketti. Şevketniñ yürükide allıqandaq illik,(13) meyın bir méhir qaldı. Bularni oylisha, hayacandin uniñ köz(14) ciyiki qizirip, burni écişqandek bolatti. Hiyallar, eslimiler, azab (15) ve hayacanlar terep-tereptin qapsap kélip, Şevketniñ pütünley(16) uyqusini qaçurdi. Yandiki karivattin yéñila uyquğa ketken Metkérem(17) Metqasimniñ yéñgil horiki añlinişqa başlıdi. Şevket béşini karivattin(18) artildurup, muzdek soğuk tamğa tiridi ve közini hiyalen(19) yumup, oyğa patti. Tosattin uniñ köz aldida dadisiniñ soğ ve sürlük(20) qebrisi peyda boldi. Qebre bara -bara yoğinidi ve tuyuqsız üsti(21) yérilip, yañraq bir sada añlanğandek boldi: “Oğlum, saña apirin,(22) méni taşlap ketmidiñ!...” Şevket bu avazni tonidi. Bu uniñ merhum(23) dadisiniñ hayat qağdikidek küçlük, salmaq avazi idi. Şevket(24) endikip közini açti, közni yumup açquçe ariliqta uni qeplet(25) uyqusı başqandek bolğanidi. Emdi u toruşqa qarap yétip, dadisiniñ(26) aşu qebrisi ve qebre bilen çégra ariliqidiki soqmaq yollarni oylap **89**(1) ketti...

(2) Şevket ötkende, on künlük ruşset élip çöçekke barganda(3) “késel” anisimu, télégramma evetken akisimu, tonuq otturida (4) oquvatqan siñlisimu allıqqaçan öyini quruqdap çiki ketkenidi. Uniñ(5) yurti, uniñ mehelligi malimanlışıp ketkenidi. Adem bilen(6) ademiñ kari yoq, her kim öz gemide paypaslap yüretti. Çégra boyi(7) téhimu qalaymiqan, kişiler esebilışip öziniñ néme qilivatqanlıqini(8) bilmeydiğan dericige yetkenidi. Şevket anisini, tuğqanlirini izlep,(9) ene şu her hil çiray, her hil qiyapet, qisma-qisma ademler miğildap (10) ketken çégra boyiğa keldi. Lékin keçkiçe izlepmu ularni(11) tapalmidi. Şu küni çégra boyida tünep qaldı, u anisini, tuğqanlirini(12) tapsa, ular bilen obdan bir sözleşmekçi idi. Etisi yene izlidi,(13) çuşke yéqin bir tuğqini uçrap, uniñga anisiniñ qeviri bilen duayi(14) salimini yetküzdi:

(15)-Anañ, akañ, siñliñ séni saqlıyalmay, ikki künniñ aldida(16) qoşna-qolumlar bilen bille ötüp ketti, séni kelgen haman(17) arqimizdin ötsün, dep tapilidi, biz bilen mañ, ularni tépivalimiz!

(18) Ular Şevketni bille élip kétimiz dep héli çiiñ turdi, lékin(19) Şevket derhal maqulluq bermidi.

(20)-Siler aldirisañlar ötüp turuñlar, -dédi u temkinlik(21) bilen, -men mehellige bérip, dadamniñ qebrisi bilen hoşlaşmısam(22) bolmaydu!

(23) –Boldı, u işiñni qoy! -dédi tuğqini uniñ bisini yandurmaqçi (24) bolup, -quruq taş-topraq bilen hoşlaşmısañmu bolıdu,(25) téz heriket elmisak purset qoldin kétip qalidu!

(26) -Kuruş taş-toprak déginiñiz némisi? dédi Şevket bir 90(1) az rencigendek, -uniñ astida méniñ dadam bar, dadam! Bu kêtim ötüp(2) ketsem, meñgü uni yokliyalmaymen!

(3)-Emise, özün bil... -dédi tuğkini bir az қайил болup, (4) –lékin, tézraq heriket қилmisañ, ahir puşaymanda қalisen, cumu!

(5)Anisiniñ, tuğkanliriniñ aldirap ötüp ketkenlikige (6) Şevketniñ köñli bek yérin boldi. Ular huddi “toptin ayrilğanni(7) böre yeydu” dégen kona eқidiniñ küçi bilenla aşundaқ қilğandek(8) turatti...

(9) Şevket çégra boyidiki soқmaқ yollar bilen aylinip mehelligige(10) қaytip keldi, mehelliginiñ kün pétiş teripidiki қebriстанliққа çıkip,(11) dadisiniñ béşini tapti, yükünup oturup, özi bilidigan ayetler(12) bilen қiraet қildi. Şu tapta, dadisini bésip yatқан patman égirliқtiki(13) soğ қebre goya uniñ қelbini basқandek, sürlük ve azabliқ tuyuldi. U(14) köz yeşi içide dadisi bilen hoşlaşmaқçı boldi. Қolini duaға kötürdi,(15) içide némilernidur piçirlidi andin dadisiniñ қebriisini (16) silap, aliқiniға yukқан et topini yüzige sürkidi, baya çanaқlirida liğırlap(17) қalğan köz yaşliri emdi yüzidiki topa bilen билle taram-taram(18) bolup éқиşқа başlidi. U téhimu ézilip, muñlinip, қebre béşida kün(19) gérpke aққиçe oturup қaldi...

(20) Şevket қebriстанliқtin yénip, mehelle yolidiki keñ dalaға (21) çıktı. U yerdin çeksiz upuқ, payansiz dunya téhimu sirliқ, téhimu(22) seltenetlik körünetti. U deslep keñ dalaға, kéyin süzük asmanға(23) қaridi. Yiraқта egri-toқay tağ yoli daliyip yatatti, asmanda bir-birige(24) girelişip ketken aқ bulutlar tağ yasiganidi, u adettiki tağ(25) emes, kümüştek yaltiraytti, keçki şepek uniñ қiddige yeñiçe (26) hoşn қоştı. Mana emdi u қan reñgi bilen boyalğan heyvetlik 91(1) қesirlerdeк yeşilliқ alimide leylep yüretti. Keç kirgenséri asman(2) barganséri sapraq, égizrek, körüşrek boluşқа başlidi. Tebietniñ(3) sehirlilik қoli bilen hilmu hil özgirip, yumşap, güzellişip (4) kétivatқан bu çeksiz dala ve payansiz asman Şevketniñ köñlige alemçe(5) huşallıқ béğışlidi. Uniñ tünügündin béri geşlikke, davalğuşқа ve(6) ciddiylikke tolğan köñli asta-asta tincişқа, yéniklişişke başlidi.(7) Uniñ köñül geşliklirini ene şu gemsiz, oynaқ tağ suliri bilen dala(8) selkini özi bilen билle yiraқlarға élip ketkendek dili yayrap қaldi...

(9) Şevketniñ köñlige huşallıқ, қelbigе paraget ve söygü beş(10) etken bu yer uni tuğup östürgen ana makan idi. U balilik hésliri(11) bilen yaşliқ izliri қalğan bu yerlerni kézip huddi muzikideк (12) dilni yayratқuçi, naһşа gezeldek yürekni oynatқuçi, çüştek tumanliқ(13) hatirilerini köz aldidin ötküzdi. Hatiriler uni özige esir(14) қildi, u öziniñ aşu hatiriler bilen meñgü çember ças bağıliқ ikenlikini,(15) bu hatiriler huddi mana muşu ana tupraqқа yiltiz tartқан(16) heyvetlik çinardek, öziniñ her bir hüceyrilirige siñip ketkenlikini(17) hés қildi...

(18) U çégra terepke élip baridigan soқmaқ yollарға қaridi, u yerde(19) bésilmas bir varañ-çuruñluқ gevgа kötürülüvatқandek ensizlik,(20) patparaқçilik höküm

süretti, çégra asminida koyuq çañ -tozandin(21) peyda bolgan égir, aççik tuman leylep yüretti...

(22) Şevket u terepke héli uzak qaridi, çoñkur oyga patti,(23) kulak tüvide guya anisiniñ özini çakirgandek kilgan tonuş, yékimlik(24) avazi añlangandek, köz aldida uniñ kümüştek apak çaçlik, nurane(25) çirayi bilen intizar kıyapiti körüngendek boldi. U gayivi bir küçniñ(26) tartışı bilen aldiga çégra terepke qarap téz-téz kedem 92(1) taşlidi, lékin on neççe kedem maña-mañmayla néme üçündür yene tohtap(2) kaldı. Kayrilip arķisiġa-dadisi yatķan sürlük ķebristanlıkķa(3) tikildi. Goya yoşurun bir rişte uni ķebrige baġlivalġandek kōñli yene(4) Şu terepke tartti, bu kétim uniñ kōzige yalġuz ķebr emes, belki(5) ķebre bilen bille söygen yari Badamġulniñ omaķ, mulayim simasi teñ(6) kōrüngendek boldi. Ķebre yénida ġuddi tuman içidiki periştilerde(7) ġuva kōrünüp turġan bu nurane sima uni muhebbetke, vapaġa ve ömürlük(8) cüpti halallikķa çillavatķandek Şunçilik semimiy,(9) Şunçilik teşna ve Şunçilik yékimlik idi... Şevket ihtiyarsız arķisiġa örüldi, éġir(10) putirini sörep, bir básip, ikki básip öziniñ ķebre yéniġa kélip(11) ġalġanlıkini mu sezmemey ġaldi. Bu çağda ķebristanlık keçki Őepeķniñ aķirķi(12) nurliri bilen reñlinip, téġimu sirlik, téġimu pinhan túske (13) kirgenidi. Şevket ķebre aldiga lokkide çökti, dadisiġa ġuddi tirik(14) vaķtıda gep kilivatķandek hayacanlık, tesirlik bir avazda mundaķ(15) dédi:

(16)-Dada, ular kétéptu, anam, akam, siñlim kétéptu! Emdi menmu(17) ketsem, sen yalġuz ġalmamsen! Yaķ, men séni ve kindiñ ķenim(18) tókülgen ana tuprakni taşlap kételmeymen, sen bilen ġalimen, meñġü(19) yéniñda ġalimen, dada!...

(20) U, Şu kéçe dadisiniñ ķebrisi yénida uġlap tañni atķuzdi.

(21) Etisi ġaytmaķçi bolup, mehellige kirdi, ķedim cayini yoķlidi.(22) Téġi birneççe küñniñ aldida ademlerniñ varañ-çuruñi, mal(23)-varanlarniñ ķi-çuliri bilen canlinip, hayatlık ġevġaliri bilen tolġan(24) bu zémin bugün ölüktek cimcit, boş idi. Ademsiz öylerniñ(25) tamliri bilen yol boyidiki igisiz ġalġan dereġlermu kişiniñ kōzige(26) muñluk ve ġamuş kōrünetti...

93(1) Şevket tuġulup ösken bu ķedim yerlerni aķirķi kétéptu kézip(2) aylinip, her bir ġül-giyah, her bir taş- toprakķiçe köz öñidin(3) ötküzdi. Uniñ ķelbide ġürmet, söyünüş ve iptiġarlık tuyġusi(4) bilen bille yene ġandaķtur ġeriblik, sunuķluk ve bızarlıkķa oġşaş çigiş,(5) murekkep hés-tuyġularmu teñ baş kōtürdi. U bu yerdin ata (6) –bovisiniñ, zamandaşlariniñ, uruķ-evladiniñ izini, ġatirisini ve(7) nam -nişanlirini irdimeķçi bolġandek, harġin putlirini teslikte(8) sörep, mehelliniñ hemme yerini, hetta buluñ-puşķaķlirini mu ġoymay (9) kezdi, arilidi...

(10)Şu çağda, uniñ ġolikiġa ġattik düpürligen avaz añlandı, u(11) boynini sozup ġarividi, say tereptin koyuq çañ-tozan kōtürüp,(12) mehellige qarap kélivatķan bir top mal padisini kōrdi. Hayt(13)-huyt déġüçe umu yékinlaştı, mal padisida atkalimu, ġoy -öçkimu(14) bar idi. Uni ikki atlık adem şiddet bilen sürüp kélivatattı.

Mal(15) igiliri Şevketni körüp tohtidi, uniñ birsi Şevketniñ toluğ(16) ottura mekteptiki savağdışi idi.

(17)-Ohuy!... Senmu ülgürüp keptikensende, Şevket!(18) -dédi u atta kıypaş olturup, -néme, öydikiliriñ ötüp kétiptumu?(19) Undağ bolsa, biz bilen mañ!

(20) Şevket çañ-tozanga milinip, puşkurup, hasirap turğan (21) mallarğa qarap soridi:

(22) -Bularni nege apirisiler?

(23)-Biz nege barsağ, şu yerge-de! -dédi héliki savağdışi(24) tamakisini kıñgir çişlep, -u tereptimu tirikçilik kérekku!

(25)-Umumniñ mal-çarvilirini élip çıkip ketseñlar bolmas!(26) -dédi Şevket narazi bolğan kıyapette.

94(1)-Néme dep yürisen, Şevket? Muşu çağdimu “omumniñ –pomumniñ” (2) deydiğan gepler kandağ ağziñğa keldi?! Sen özüñ çıkip(3) kétemsen yaki mavu kuruğ mehellige mirab bolup kalamsen?!

(4) Yene bir malçi hemrahini aldiratti:

(5) –Hey, hazir detalaş kılidigan vaqıt emes, mañsa mañsun,(6) bolmisa biz özimizniñ yoliğa mañayli...

(7) Şu çağda, Şevketniñ kallisida çağmak tézlikide bir pikir(8) ötti, bu pikir uni geyretke keltürdü, u ériğ boyidiki derehtin bir(9) tal şahni yirivelip, bir tereptin kıçık vaqtida ögengen “kı-çu”(10) bilen süren sélip, bir tereptin, kıolidiki şah bilen heyve kılip,(11) padiniñ aldidiki yol başlap mañğan atlarni hürkütti, kıoylarmu sepni(12) buzup, terep-terepke çaççidi...

(13)-Hoy, néme kılgini bu itniñ balisi! -dep alatağil (14) varkıraşğa başlıdi héliki savağdışi, -aran yığğan mallarni (15) pitiritivettiñgu!

(16)-Bu yerlerge mal-çarva kérek emesmiken?! -dep(17) varkıridi Şevketmu mallarni hürkütkaç, -senler özüñniñ musapir(18) bolgini yetmigendek bu tilsiz hayvanlarnimu musapir kılmağçimu?!

(19) Mal padisi ikki terepniñ kışisi ve kıalaymıkan “kı-çu”liri (20) bilen béşi aylinip, emdi resmiy pitiraşğa başlıdi. Yol başlıguçi(21) ikki aygır bilen tamdek yoğan bir seke özliri yaylaydiğan yeşil(22) yaylağ bilen tatlığ tağ süyiniñ hidini élip, kelgen terepke qarap (23) çépip ketti. Uniñ arkisidin başğa at, kala-kıoylarmu bir-birlep(24) egeşti. İkki malçi terep-terepke pitirap ketken mallarni yigalmay,(25)aççıkıda Şevketke taşlandı, uni tillidi, tépti, kıamçe bilen savidi, (26) Şevket kıarşilik kıörsitelmey hoşidin ketkendila uni **95(1)** taşlap, atlirini çapturğan péti, pitirap ketken mallarni kıaytidin yigiş (2) üçün mehellidin çıkip ketti...

(3) Şevketni bir qeri malçi mehelligide uçritip, öküzge (4) önkürüp öyige elip keldi. U bu yerde hepte yétip qaldı...

(5) Şevket hiyalidin segidi, sémonet tamniñ soğuqi ötüp uyuşkan,(6) yépişkaq hiyallar bilen garañdek bolup qalğan béşini kötürüp,(7) alıqanliri bilen ugilidi, andin aqşam öçürüp, karivitini béşiğa (8) koyup koyğan yérım tal tamakini tépip tutaşturdi, uniñ hiyalidin(9) geyriy bir pikir lip qilip ötkendek boldi. U héliqi savaqdişi bilen(10) yene bir ademniñ kéyinki işliridin heversiz idi, ularniñ pitirap(11) ketken mallarni qaytidin yigqan-yigmiğanliqinimu, çégridin ötüp ketken(12)-ketmigenlikinimu bilmeytti, lékin özini qutquzup qalğan héliqi (13) malçi bovayniñ éytişiğa qariganda, şu künniñ etisi etigende çérginiñ(14) taqalğanliqi melum boldi. “Eger ular ötüp kételmigen bolsa, Havaz(15) yétekçi davrañ sélivatqan atalmış pakitni şular toqığanmidu-ye?! Bu(16) geyriy pikir téhi bir guman idi. Şundaqtimu, Şevket kallisida tasadiپی(17) peyda bolğan bu pikir bilen héliqi “isimsiz het”niñ(18) otturısında qandaqtur bir muqerrer baqlinişniñ barliqini hés qilgandek (19) béşini liñşitip koydi...

(20) Havaz Behti öz léksiyiliride, qol herikiti bilen her hil qaş(21) köz işarilirini köp işlitetti. Uniñ nezeride bundaq qiliş(22) oquğuçılarni özige celp qilip, tesiratini aşuridu dep oylaytti. 96(1) Lékin, del ekişçe bu hil bihude, hetta az-tola tétiqsiz heriketler(2) oquğuçılarniñ eklini qaçurup, bezide ularniñ gidikiñi keltüretti.(3) U bugün bekmu qizip, heves bilen sözlidi. Söziñiñ béşi helqara(4) kommünizm herikitidin başlinip, ahiri növetiki sinipiy küreşniñ(5) her hil ipadiliri bilen ahirlaştı. Derstin çüşüşke qoñğuraq(6) çélinganda, u léksiyisiniñ ahirki hulasisini sözlevatatti:

(7)-Mundaq bir heqiketni ésiñlarda mehkem tutuñlar: Ezgüçi(8) siniplarniñ ekşiyetçi idiyisi huddi öyge taralğan zeherlik kömür(9) gazidek kişilerni asta-asta zeherleydu, kişiler öziniñ qandaq zeherlinip(10) ölgenlikinimu bilmey qalidu!(11) U depter, kitablirini yigışturuvétip, aldinqi partida olturğan (12) Badamgülge yene bir kétim qaridi, Badamgül yenila bayqi halette-hatire(13) yazmay, qolidiki qelemni kiçik balidek oynap, mesthuş közlrini(14) allıqayaqlarğa tickiniçe perişan halda olturatti. Havaz Behti siniptin(15) çıqip kétivétip, uniñğa buyruq teleppuzida qiskıla mundaq dédi:

(16) –Badamgül, hazir işhanamğa çıqiñ!

(17) Badamgül diñnide çöçügendek boldi, bu söz goya uni (18) heterlik, yaman bir yerge bérişqa çaqirgandek soğuq ve mudhiş tuyuldi.(19) U savaqdaşliriğa yéqimsiz bir nezer bilen qarap koyup, siniptin(20) çıqti, putlirini sörigendek égir qedemler bilen karidorniñ u béşiğa (21) kélip, Havaz Behtiniñ işhanisiğa köñli tartmiğan halda kirip(22) keldi. Havaz Behti uni safağa tekliپ qildi, özi yéziş üstiliniñ(23) aldida qañtiyip olturup, gepni yiraqtin egitip başlidi:

(24) –Badamgül, öginiş ehvaliñiz qandaqraq?

(25) -Qedir ehval...

(26) -Yağ, bögünki rohiy keypiyatıñızdin qarıganda, ançe yahşi 97(1) emestek kılıdu, cumu! -dédi Havaz Behti işençsiz kıyapette,(2) -belkim Şevketniñ işliri kallıñızğa tesir kılğan boluşı mumkin, elvette(3) tesir kılıdu! Çünkü, u kiçik iş emeste! Vetendin, (4) helktin, partiyidin yüz örüştek égir cinayet! Men siz bilen héli(5) burunla sözlişini oyliğanidim, aldıraşılıқта vaqıt çıkmidi, ahır(6) bugün nesip boptu...

(7) Badamgülniñ vucudiğa biliner-bilinmes bir hil esebiy titrek(8) olaştı. U beşini töven selip, égir-égir tingan halda cimmede(9) olturatti. Havaz Behti bir tal tamaka tutaşturup, bir-ikkini kattıq(10) şorap, aldirimay sözini davam kıldı:

(11)-Badamgül, bir yaşniñ siyasiy meydaniniñ yoqluğı huddi(12) derehniñ yiltiz tartmıganlıığığa oħşaşla iş! Yiltiz tartmıgan derehniñ(13) kurup kalıdıganlıığı sizge ayan! Men buni sizniñ nezariye cehettin(14) çüşinidıganlıığıñızğa işinimen. Lékin, hazırkı gep nezariye mesilisi(15) emes, belki neq emeliyet mesilisi...

(16) Badamgül yürekni ağırtıdıgan bu geplerni nailaqlıktin huddi(17) mukeddes bir yarlıknı tiñşigandek cimmede olturup añlavattı...

(18) -Bilip koyuñ, -dep héli keskin teleppuzda davam kıldı (19) Havaz Behti, - kişilik hayatta yalguz muhebbetla emes, eñ muhimi,(20) siyasiy hayat dégen bir nersimu bar! Sizniñ köz aldıñızda hesen(21) -hüsendedek culalinip turğan bu turmuş güzel boluş bilen bille yene(22) nahayiti-mu şepketsiz, eger uniñğa toğra muamile kılalmısıñız, uniñ(23) bazğandek muştumi sizni ucukturuvétişi mumkin, hazır sizniñ aldıñızda(24) ikki yol turidu: Biri, veten haini bilen ahırğıçe apak(25)-çapak bolup, siyasiy hayatiñizni, güzel istıkbaliñizni yaşlık bahariñizni(26) üzül-késil nabut kılış, yene biri, uniñdin ketiy çek -cégra 98(1) acritip, partiye terepke, helk terepke ötüp, teşkilniñ işençini, (2) güzel istıkbalini kolğa keltürüş!

(3) Emdi Badamgülniñ boşaşkan cismiğa bir hil ümitsizlik bilen(4) hesret titriki olaştı. Bu gepler uniñğa égir tegdi, huddi yalıñaç(5) bedenge tegken kök çiviktek égir tegdi, u iç-içidin kötürölüp(6) çıkıvatқан elemni yutuş üçün közini yumuvaldı, lékin yürükide(7) aççık bir tuygu, huddi kaças çöldiki kerki bilen yantaqtinmu better(8) aççık bir tuygu peyda boldi...

(9)-İkki yolniñ kaysisini talaş, kaysisida meniş pütünley(10) öziñizniñ ihtiyarida, Badamgül! Lékin men sizniñ bir siyasiy(11) terbiyiçiniñiz, okutquçiniñiz boluş süpitim bilen sizni yahşi yolğa(12) başlaş mecburiyitim bar, ümidimni yerde koymaysızgu deymen?

(13) Havaz Behti Badamgüldin köz üzme, huddi taça mihidek kadilip(14) turatti. Badamgül bolsa, huddi yilanniñ sürlük közliri astida kalğan(15) karlıgaç balisidek şüklep, solışıp kalğanidi. Havaz Behtiniñ vez(16) nesihetliri uni héli çöçütüti, közliri yoğan éçilip, kirpikliri(17) kışkırap tikkide bolup ketti. Lékin uniñ kızguç, pomsak levliri(18) yelimlap koyğandek him idi.

(19)-Kandaq, gep kılmaysızgu? -Havaz Behtiniñ avazida bir hil(20) tehdit ve yoşurun küç bar idi, -meyli, bugünçe maña oçuk bir (21) nerse démisiniñizmu bolidu, lékin bu gepni haman oçuk kılişiniñiz(22) kérek, siz ittipak ezasi, ittipak teşkili aldida déyişiniz, sizni(23) bir mezigil koldurlitip yürgen Şevketniñ aldida déyişiniñiz kérek!(24) Ésiñizde bolsun, men bugün siz bilen öz namimda emes, belki(25) teşkil namida sözlişivatimen. Teşkil sizniñ Şevketin üzül(26)-késil çek-çégra acritip, inkılab meydanıǵa kaytip kélişiniñizni 99(1) kütidu, kaççe téz bolsa şunçe yaǵşı!...

(2) Badamgül seskinip ketti, mundaq dehşetlik sözni Havaz Behti (3) şunçe asan ve şunçe baǵri taşlıq bilen éytivatatti!

(4) Her kandaq aile çiraylıq nersilirini méhmanhanisiǵa tizip,(5) eski-tüskilerni içkiri kaçniǵa yoşiridu, huddi şuniñdek Havaz(6) Behtimu külüp turup, haram hiyallirini köñliniñ çoñkur yérige yoşurup(7) yüreleytti. Uniñ baya Badamgülge nahayiti tentene bilen:(8) “Şevketin üzül-késil çek-çégra acritiñ, men siz bilen (9) teşkil namida sözlişivatimen!...” dégenliri pütünley yalǵan popoza(10) idi. Teşkil uniñǵa heçkaçan undaq vezipini tapşurmıǵan, Badamgülniñ (11) Şevketin çek-çégra acritiş yaki acratmaslıǵımu pütünley(12) uniñ şeşsiy işi idi. Lékin u buniñda, Şevketke yéni bir hucum(13)-şiddetlik menivi hucum başlap, ruhiy cehette boysunduruşni (14) köñlige pükkenidi...

(15) Badamgül Havaz Behtiniñ işhanisidin çıqip, udul -yatıǵıǵa (16) kaytip keldi, yataqǵa kélipla uni yiǵa basti, közliridin bulduklap yaş(17) çıktı, u köp yiǵlidi, yiǵlap-yiǵlap yaşlirimu kırup ketti. Yataqdaşliri(18) uniñǵa olaş-çolaş teselli bedri, lékin hazir uniñ (19) héçkandaq gepni añlıǵısu yoq idi. Uniñ esebleri tartışıp, yürükide (20) muzdek bir nerse uyup ǵalǵandek, tomurliridiki ǵanmu sovup(21) ketkenidi. Etrapida özige teselli bérip, köñül éytip turǵan(22) savaqdaşliriniñ semimiy, mulayim sözliridin köre, hazir uniñ ǵolıǵıda(23) Havaz Behtiniñ baya éytǵan yoşurun tehditlik vez nesihat hem(24) agahlanduruşliri kaçta-kaçta tekrarlinip, béşini ǵodañşıvetkenidi.(25) Aǵır u yataqdaşliriǵa yaş yoǵı közlirini tikkiniche harsinǵan halda(26) ötündi:

100(1) -Silerge rehmet, emdi méni yalǵuz ǵoyuñlar!

(2) U yanaqǵa şu békinivalǵançe keçlik tamaqǵa çıqmidi, keçlik(3) tekrargimu barmidi. Karivitiǵa çıqip, huddi öy müşükidek(4) tügülüp, hiyalǵa pétip yatti. Uniñ hiyaliniñ baş-aǵiri yoq(5) idi, “oy oyup yeydu” dégendek, ene şu tügimes, aççık oy(6) -hiyallardin uniñ hemişe külüp turidıǵan yékimlik közliri(7) muñlinip, nur-culasini yoqatǵanıdi, éki aq, kızili kızil süzük(8) yüzlirimu tartip, umçerep ǵalǵanıdi...

(9) İşikniñ yénik çekilişi uni hesretlik “hiyalhanisi”din(10) asta tartip çıktı, u karivitida öre bolup, özini ançe-munçe tüzeştürüp(11) “kiriñ!” dédi. Yanaqǵa Zayit kirdi, u bosuǵidila turup,(12) tartıǵan, ǵorunǵandek teleppuzda:

(13) -Keçlik tekrarǵa çıqmidiñiz, men sizni köp izlep kettim...(14) –dédi.

(15)-Hee... Çıkkum kelmidi... -dédi Badamgül meyüs avazda ve(16) karivattin putini sañgilitip soridi, -bিরer işiñiz barmidi?

(17) -Ötkenki vede boyiçe bugün bille kinoğa bérip kéleyli dévidim,(18) -dédi Zayit uniñğa yékinrağ kélip.

(19)-Bargum yoğ, -dédi Badamgül késipla, -köñlüm héçnémini(20) tartmaydu!

(21) Zayit bugün Badamgülniñ néme üçün bundağ hıyalčan, perişan(22) halğa çüşüp qalğanlıqiniñ sebebini biletti. Havaz Behtiniñ néme(23) dégenlikimu uniñ köñlige ayan idi. Şuña bugün u “tömürni kıziqıda(24) soğuş” üçün alahida kélip kinoğa teklip kılivatti.

(25)-Badamgül, köñül dervaziñizni undağ mehkem étivalman!(26)-dédi u Badamgülniñ şu tapta hemmidin tesellige mohtac ikenlikini pemlep, **101**(1) öziñizni erkin, meğrur tutup, sepdaşliriñizğa(2) yékinlişniñ? Bilimen, hazir sizniñ oynaşqa, külüşke rayiñiz yoğ. Lékin(3) siz qelb dervaziñizni keñ éçivitip, dostliriñizniñ,(4) sepdaşliriñizniñ oyun -tamaşisini körsiñiz, külke sadalirini añlisiñiz,(5) qelbiñiz yéniklep, köziñiz ruşenlişip qalidu, öziñizni(6) undağ yekke-yégane zulmet içige qamap, céniñizni kıynimañ! Men(7) bugün sizni dep ikki bélet élip keldim, barmisiñiz köñlüm rencip(8) qalidu, dostluqimizniñ yüz hatirisi üçün orniñizdin turun!

(9)-Men... Esta... Taza micezim yoğ emesmu!... -Badamgül(10) teñkislikta qaldi. Zayitniñ tesirlik, köñül kötüridigan sözliri(11) uniñ “qattıq turuş” iradisini boşitivetkenidi.

(12)-Mana muşu bélet sizniñ taza yağşı doriñiz, eger miceziñiz(13) oñlanmay qalsa méni tillañ. Qağañ... Bolamdu?...

(14) Qandağ kino iken?

(15) -Sovét ittipaqiniñ keñ ékranlıq yéni kinosi “esirdaş (16) adem”...

(17)-Qaysi kulubta? Yıraқта emestu...

(18)-Hatircem boluñ, men sizni şundağ deydu, dep yénimizdiki(19) yazlıq kulubniñ bélitini alğan. Balilar tekrardin çüşküçe bizmu kélip(20) bolimiz...

(21) Badamgül ornidin turdi, köñli bek halap ketmisimu, lékin(22) hava yep, uni-buni körüp, köñlüm éçilip qalar dégen istek bilen(23) Zayitğa egişip yataqtin çıktı. Kinoniñ vaqti az qalğaçqa, ular parañmu(24) kılmay, téz-téz qedem bilen yürüp ketti.

(25)Dégendek “esirdaş adem” Badamgülniñ héli köñlini kötürüp(26) qoydi, bir dem bolsimu aççıq, hesretlik hıyallardin qutulup, özini **102**(1) yénik ve erkin sezdi. Kinoniñ külkilik yerliri çıkqanda, başqılarga(2) qoşulup hendan urup küldi, söyişidigan, quçaqlişidigan(3) muhebbetlik körünüşler körüngende, alıqanliri bilen yüzini étivélip,(4) haya bilen yerge qarap olturdi. Kino tügigende, u özini rasttinla(5) köñül

arami cayğa çüşüp, pikir-ñiyali normal ademlerdeki hüş(6) keyp ve azade hês kildi. Ular yol boyi delsep kino toğrisidiki(7) tesiratlarni sözleşti, kéyin Zayit allıkaçan köñlige püküp koyğan(8) sözlirini nahayiti ustalık bilen asta éytişka başlıdi:

(9)-Badamgül, siz bilen Havaz Yétekçi sözleştiğı deymen, némilerni(10) dégenlikini bilişke bolarmu?

(11)-Uniñ sizge alaķisi yoķ, Zayit. Hemmisi Şevket bilen(12) méniñ munasivitim toğrisidiki gepler... -dédi Badamgül köñül yarisi(13) tatlangandek meyüs avazda.

(14)-Emdi siz ķandaķ oylavatisiz?

(15)-Buni oylaştinmu ķorķimen...

(16)-Rast, sizge asan emes, -dédi Zayit hêsdaşlık (17) ķilğandek teleppuzda, -Şevket özigimu ķildi, sizgimu ķildi, menmu(18) deslep uniñ mesilisiniñ ĥaraktérini taza çüşenmeptikenmen, kéyin(19) ķarisam bu adettiki iş emeksen, Havaz yétekçiniñ siz bilen(20) sözleşkenlikiniñ sevebimu şu yerde, “ķariğuniñ arķidin mañsañ(21) godağģa çüşisen” dégen gep bar emesmu!? -Zayit sel turuvaldi(22) Badamgülniñ uluğ-ķiçik tinivatķanlıkini añlap, nahayiti pem bilen(23) devam ķildi, -men Şevketni hemmidin keçsimu sizdin kéçelmeydu,(24) dep oylayttim epsunki réallik -şepķetsiz réallik undaķ bolmay(25) ķaldi. U siznimu ĥuddi birer tal erzimes nersini taşlıvetkendekli(26) taşlap çikip ketmekçi boldi!...

103(1) Bu söz bilen teñ Badamgülniñ yüriki ciğģide ķilip ķaldi. Goya(2) özi oylimiğan, hês ķilmiğan mudhiş bir pikir tuyuķsız köñül öyige(3) bösüp kirgendek, uni alaķzade ķilivetti. Tova!... Men bu(4) teripini némişķa oylimidim-he?!... Rast, uniñ méni taşlap çikip (5) ketmekçi boluşķa kōzi ķiyiptuğı!? Bundaķ vapasizlık ķilidiğan(6) ademge kōz yeşi ķilip, ahu-peryad çekiş erzimdu?!...

(7) Badamgül oylap şu yerge kelgende, yüriki uyuşķandek, muzliğandek(8) soğuk ve aççik bolup ķaldi. Altun dep etivarlap kélivatķan(9) nersiniñ birdinla mis bolup ķélişi uniñ köñlini lesside ķilip(10) koyğanidi.

(11) Uniñ ĥiyali Zayitniñ yene mulayim, tesirlik sözliri bilen(12) bölünüp, çeleñgüş bolup ketti.

(13)-Bu işniñ sizge kütülmigen zerbe boluşi, çoñķur canlık bir tuyğı(14) oķubet élip kélişi tebiyy, -deytti Zayit hayacanlık bir tuyğı(15) bilen, -lékin uniñlik bilen öziñizni yoķitip koysiñiz bolmaydu.(16) Méniñçe, adem muhebbette oñuşsizlikķa uçriğan mundaķ alahide çağlarda(17) birinçidin, réallikķa toğra ķarap, turmuşni segeklik bilen kōzitişi,(18) ikkinçidin, öz-özige ĝemĥorluk ķiliş heriketliri arķili,(19) azabtin, ökünüştin, çüşkün keypiyattin ķutuluşi kérek. Buniğģa(20) érişiş ançe tes emes. Éytayluķ, her kuni uĥlaş aldida put(21)-ķoliñizni issik suğģa çilañ, yatidiğan orniñizni çiraylık bézeñ; (22) kinoĥanilarğģa bérip, köñül açidiğan komédiyilik, lérikilik ķilimlerni(23) kōrünü, derstin çüşkende talağģa çikip seyle ķiliñ; her kuni (24) güllüklerini

arilap, reñmu reñ çiraylık güllerdin, huş purak havadin(25) huzurliniñ!... Şundağ kılıñiz, tebietniñ bu müciziliri (26) kelbiñizniñ çoñkur yerliride geblette yatқан sezgüleriñizni oyğitip, **104(1)** sizniñ vucudiñizni yéñi muhebbetniñ şadlıqıdin behrimen kılalaydu!...

(2) Zayit huddi yaramlık psişologlardek ene şundağ çiraylık, (3) yağlima, hem kutratkuluğ gepler bilen Badamgülniñ héssiyatini tevritişke(4) ve uniñ köñlidiki boşluğni tolduruşka heriket kıldı. Emeliyette(5) u, bu meksitige melum dericide yetti.

(6) Yatağniñ aldığa kelgende, Badamgül yaş yuğı közlerini sürtüp,(7) uluğ-küçük tindi. Bir çağlarda tağ suliridek şöşup kelgen(8) köñül şadlıqliridin emdi uniñda esermu qalmıganidi, qalğini peket(9) sarasime, kayğu, hetta aççık nepret bolup qaldı...

(10) Romantik héssiyatka ige kızlar muhebbettin cuda boluşni huddi(11) asman örülüp çüşkendek çoñ iş bilidu. Beziliri, hayatim şuniñ(12) bilen tügeşti, dep qaraydu. Beziliri hetta, “bolğuluğ boldi,(13) ahırğıçe bolsun” dep qarap, intayin bolmiğur, éçinişlik(14) işlarni kılıp koyidu. Badamgülniñ hazırki rohiy haliti gerçe u(15) dericide bolmisimu, lékin uniñğa tunci muhebbette uçrığan bu péşkilliki(16) ançe yénik çüşmidi, uniñmu héssiyati zehim yep, ruhi qattıq(17) azablandı. U, çüştin kéyinki ahırki dersni nahayiti teste(18) toşkazdi léksiye uniñ kallisiğa çüşmigenséri, muellim şunçe ézip,(19) köp sözlidi. Ahır çoñğurakmu çélindi, Badamgül siniptin(20) çıqip, udul karidorniñ u béşiğa bardı, dériziniñ oyuğığa ceyneklep,(21) terlep qalğan eynekiñ nem yüzige mañliyini tirep oyğa ketti...

105(1) Uniñ hıyalığa aldınki küni ketçe Zayitniñ kinodin qaytkıçe(2) éytқан heliki gepliri kirivalğanidi. U bir tereptin Şevketniñ muhebbetidin,(3) sadaqitidin gumanlinip, özini taşlap kéçip ketmekçi(4) bolğanlıqığa iç-içidin kayıp nepretlense; yene bir tereptin, uniñ(5) hemme nersidin ayrılıp, qarangu öyge qamılıp, kéçe-kündüz sual(6)-sorağ deke-deşnam yep kıynilivatқанlıqığa iç ağıritip, hésdaşlıq(7) kılattı. Uniñ kallisida guman bilen hésdaşlıq, séginiş bilen(8) bizarlıqqa oşşas nazuk, sezgür tuyğular girelişip, almişip, uniñ(9) köñlini bir demmu aramida qoymayvatattı. Uniñ üstige, bugün etigen(10) Havaz Behti uniñğa: “Ete Şevket bilen körüşisiz, néme deydiğanlıqıñizni(11) obdan oyliniñ!” dep alahide cikilidi. Bu işmu hazır uniñ(12) kelbini besip turğan bir taşte, égir, azablıq tuyuluvatattı...

(13) Badamgül arqa teripidin huddi töginiñ “şip-şip” mañginidek (14) yumşak bir ayağ şepisini sezdi. U gevdisini burap qayrilay dep (15) turuvidi, ayağ igisimu uniñ yénida peyda boldı. U qolida bir jurnalni(16) türteklep tutuvalğan Aqniyaz idi.

(17)-Bu yerde ikensiz, Badamgül, -dédi u dérize tekçisige yölinip(18) ve içköyerlik bilen sözini asta davam kıldı, -yékindin béri(19) imtihanniñ teyyarlikliri bilen aldiraş bolup kettük. Qarisam, ruhiy(20) keypiyatıñiz taza yaşşi emestek kılıdu, bundağ kétiversiñiz imtihanda(21) yikilip kėtisiz, buni Şevketmu halımaydu. Men sizge bir matériyal tépip(22) keldim...

(23)-Qandağ matériyal? -Badamgül kızıkıp, aldirap sorıdı.

(24)-Siz hemişe Kiyuri Hanimniñ gápini qilattiñizgu! -dédi(25) Aqniyaz ve qolidiki jurnalni uniña bérivétip davam qildi, -ikki qétim(26) nobil mukapatıǵa érişken bu ayal alimniñ hayati heqiketenmu qaltis **106**(1) iken. Men uniñ tolux tercimihali bésilğan jurnalni élip keldim,(2) obdan oqup çıqıñ, dünyavi şöhetke ige bu ayalmu öz turmuşida(3) huddi addiy ayallarǵa oħşaşla nurǵun capa -muşekketlerni, azab(4)-oqubetlerni béşidin keçürüptiken. Uniñ vetini munqerz bolğan, ailisi(5) namratlaşqan, muhebbiti buzup taşlangan... Lékin bularniñ(6) hemmisi uniñ yaramlıq adem boluş yolidiki iradisige toşkun bolalmıǵan!(7) Men sizniñmu béşinizǵa kelgen bu vaqitlik azablarni untup,(8) öginiştin, kespiñizdin muhebbetlik makan tépişiniñni ümid(9) qilimen!

(10) Badamgülniñ köñli söyünüp qaldı. Ademniñ béşiǵa kün(11) çüşkende qilidıǵan bundaq himmet, teselli ve menivi ozuq peket(12) heqikiy, semimiy dostlarniñla qolidin kéletti.

(13)-Sizge rehmet, Aqniyaz, -dédi Badamgül köñül (14) teşekkürini éyitip, -buni çoqum oqup çıqımen.

(15) Ular dérize aldidin qaytti, pelempeydin çüşüvatqanda Aqniyaz(16) soridi:

(17)-Şevketniñ yéniǵa bardıñizmu?

(18) Badamgül qısqa, lékin azablıq bir tuyǵu içide cavab berdi:

(19)-Ete barimen!

(20)-Pat-pat yoqlap turuñ, -dédi Aqniyaz semimiy devet(21) bilen, -adem muşundaq çağlarda sinilidu. Danişmenlermu: “Dostlar(22) zindanda eskatidu, dastıhan üstide hemme adem dost körinidu” dep(23) nahayiti toǵra éytqan. Şevket bihude azab çekivatidu, u gumanniñ,(24) adavetniñ qurbani bolup qaldı. Men uniñ heqliǵige, paklıǵıǵa(25) işinimen!...

(26) Badamgülniñ hiyalliri yene çeleñgüş bolup ketti. Aqniyazniñ **107**(1) şunçilik işenç ve qetiylık bilen éytqan sözliri uniñ davalǵup(2) turğan köñül kölide şiddetlik bir tevriniş peyda qildi. Bu tevriniş(3) uniñ kelbidiki Şevketke bolğan hésdaşlıq tuyǵusi bilen(4) qoşulup, uni keñ ve azade bir sahilǵa élip çıqqandek, uniñ buruhtumluqta(5) qalğan pikir-hiyali bilen eqli-hoşini héli segitip(6) qoydı.

(7) U Aqniyazdin ayrilip yatıǵıǵa kirgendimu, şu tesirat, şu(8) héssiyat bilen özini yénik ve huş çağ sezgendek boldı, pikir(9)-hiyali aylinip, yene Şevketke baǵlinip ketti...

(10) Hemme cehtin yétilgen qızlarniñ otturisida acayip gepler(11) bolidu. Bolupmu, yigitler toǵrisidiki gepler ularniñ daimlıq parañ(12) témisi bolup qalidu. Bir çağlarda, mana muşu yataqta, beş qız otturisida(13) “qandaq yigit yaħşi körüşke erziydu?” dégen témida talaş-tartış(14) bolup ötkenidi. Şu çağda birsi: Qeddi-qamiti kélişken, bestlik(15) yigitler yaħşi körüşke erziydu, dése; yene birsi, tüz köñül,(16)

sadaqatmen yigitler yahşi körüşke erziydu, dédi. Yene birsi turup(17) mulayim, köyümçanliri yahşi körüşke erziydu, dése, tötinçisi:(18) Kesipçanlığı küçlük yigitler yahşi körüşke erziydu, dédi. Eñ(19) ahirida Badamgül ornidin turup, huddi bir yarlıknı cakarlavatқан (20) cakarçidek, merdane avazda mundak dégenidi: Uni déseñlermu, buni(21) déseñlermu hemmisi bikar. Méniñçe, hekişiy erkekla yahşi körüşke(22) erziydu, dégenidi. Şuniñ bilen kızlar otturisida “hekişiy erkek(23) qandaq bolidu?” dégen mesilide yene talaş-tartış başlinip ketti. U(24) bir néme dep, bu bir néme dep, ahiri nurğun yigitlerni “er” déyişke(25) bolsimu, lékin hekişiy “erkek” déyişke bolmaydu. Hekişiy erkek(26)-tağni talkan, çölni bostan qilgudek casaretke ige, keyser, iradilik **108**(1) yigitlerdur. Bundaq yigitlerni yüksek tağ, çoñqur déñiz, keñ asmağa(2) oşsatsañ bolidu, bundaq yigitler qızlarınñ hekişiy gururi, iptihari(3) ve ömürlük cüpti bolalaydu, déyişti. Badamgül qelbidiki mana şu gayivi(4) ölçimi bilen Şevketni tallıgan, uniñ ançe qemetlik bolmiğan çuğı(5) kiçik cismini, téhi ançe-munçe aq ççekniñ izi bar uğdayöñ(6) yüzini ene şu gayivi ölçemdin tuğulğan iştiyaqi bilen qıçaqlıgan,(7) söygen ve uniñdin zor bir menivi küç-qıvvet sezgenidi. Şevket(8) adette kemsöz idi, adette kemsöz bu yigitniñ qelbige alem sigidiğan(9) keñ qorsaq, oçuq-yoruq pezilitini u çin köñlidin yarıtip(10) qalğanidi.

(11) Mana emdi şu yigit-uniñ gururi, iptihari bolup tuyulğan(12) hekişiy erkek huddi bir nativan, aciz qıuşlardek qepezge solinip,(13) erkidin, muhebbitidin, dostidin, cimi-cimi némisidin ayrılıp,(14) azab ve nadamet içide yatmaqta... U rasttinla gunahsizmidu? Undak(15) bolsa, teşkil némişqa uni tutqun qilidu? Ete körüşkende néme(16) dermen? Eger ayrılışqa toğra kelse, u téhimu azabqa qalmasmu?!...

(17) Badamgül özini tutalmay nale qildi. Hey turmuş! Hey yaşlıq!...(18) Sen néme üçün bigunah qışilerni bundaq çigiş, şepqetsiz (19) soallar bilen qıynaydığansen?!..

(20) Turmuşta hemişe şundak bolidu: Hıuşallıq asta kélip, téz kétidu!(21) Hapılıq téz kélip, asta kétidu! Lékin Şevketniñ béşiğa(22) kelgen hapılıq asta kėtiş tügül, huddi uniñ yüzige çiqқан qara **109**(1) sögeldek şu kelgen péti ketmeyle qoydi. Muşu kiçikkine, körümsiz (2) öyde ötken on neççe kün uniña goya on neççe aydek uzaq ve(3) zerişilik tuyulup ketti. U on neççe kündin béri asmanda çaqnap(4) turğan quyaşni körmidi, yerde güllep yatқан gül-giyahlarni purimidi,(5)her küni seher ve keçlerde buğda tereptin soqup turidiğan(6) lerzan tağ selkinidin huzurlanmidi. Uniñ köridiğini, soğuq ve(7) meynet töt tam; puraydiğini, aççıq tamaka bilen qansıq zey;(8) huzurlinidiğini, kitab ve erkin hıyal idi. U dost-buraderliriniñ (9) külke-çaqçaq, saz-naşsiliriğa tolğan şevqun-sürenlik(10) yataqlarni ségindi, tinç, azade siniplarda savaqdaşliri bilen bille olturup,(11) ustazliriniñ yékimlik, tesirlik léksiylirini añlıgusi(12) keldi, ala-yéşil çırağlar çaqniğan zallarda köñlidiki kızlar bilen(13) bel tutuşup, sirlik lérikilik tuyğularğa bay tasnilarni oynıgusi(14) keldi... Lékin hazir uniña bularniñ hemmisi tolimu yat, tolimu yıraқта(15) idi. U huddi qanat-qıyruqi boğuşlangan kepterdek erkin qanat(16) qaqalmaytti, ikki qedem nériğa halıgançe baralmaytti. U muşu binadiki(17) hacethanıgimu közetçi bilen bille çiqatti, tamaqni savaqdaşliri növet(18) bilen ekilip béretti. U muşundaq tekqip ve besim astida on

neççe(19) künden béri, yette-sekiz kétim özini tekşürüş, kélbini(20) tapşuruş matériyalini yazdı. Lékin uniñ birsimu Havaz Behtiniñ köñlige(21) yaqmıdı, hemmisi kópallık bilen káyturuvétildi. Emdi(22) Şevketniñmu cehli káttı. Rast gep köñlige yaqmısa u kándaq kílidu?(23) Yalğan geplerni toqup çıqıp, öziniñmu, teşkilniñmu aldısınmu?!...(24) Yaq, Şevketniñ kólidin hergizmu bundaq kazzaplıq, vicdansızlıq(25) kelmeydu! U özige aq, aq bolgaçqa, hazirgıçe yüriki poküldimay,(26)keddini tik tutup kélivatmamdu! Uniñga dadisi: “Yalğan sözlep **110**(1) padişah bolğandin, rast sözlep gaday bolğan yahşi” dégen hékmetni(2) obdan ögetken!...

(3) Lékin Havaz Behtimu muddiasıga yetmigüçke tohtımaydıgandek(4) kılattı.

(5) U kaysı bir danışmen éytqandek, ete kicişidigan yerni bugün(6) káşlap koyuşqa usta idi. Uniñ aldınkı kúndiki gepliridin téhimu(7) azablıq, téhimu şepketsiz işlarniñ yüz béridiganlıkı bilinip káldı. U(8) bir munçe siyasiy tehditlik sözlerni kılğandin kéyin, çıqıp kétivétip:(9) “Bilip koy, emdi séniñ başkılarnıñmu özüñge cétip nabut(10) kılışınğa yol koyulmaydu! Badamgül öziniñ teğdiri, istikbalı toğrisida(11) káyta oylaştı. U sen bilen méñip, yaşlıq baharini, güzel(12) istikbalını veyran kılışını halımaydu!... dédi. Bu söz Havaz Behtiniñ(13) ağızından undaq asan ve oñay çıqqını bilen Şevketke huddi kök(14) çivik bilen yürükige vaşilditip urğandek şundak mudhiş ve dehşetlik(15) añlandı. Eger u şu künlerde Badamgüldin ayrılıdigan bolsa, (16) özini muşundak iradilik, merdane tutup turğan menivi tüvrükniñ(17) del yerimidin merhum bolup, téhimu káttık çüşkünükké, asaretke ve(18) gériplikke muptıla bolattı.

(19) Hazir uniñda hemme nerse-erkinlikmu, kesipmu, istikbalımu(20) tügigen, yoqalğan. Peket birla nerse -iç-içidin urğup çıqıp(21) yalquncap köyidigan, ademni yaşaşqa, vaqti kelse ölüşkimu ündevidigan(22) sirlık, kızgın muhebbetla kalganıdı. U mana şu muhebbetniñ horımas (23) küçi, söygü lessiziniñ beş etken casariti bilen her kándaq azab(24) ve horlukqa çidap kélivatattı... Lékin, mana şu can alğuci “lékin” (25) bilen Şevket yene oylınıp káldı. Eger Badamgül rasttinla öziniñ(26) istikbalını oylap, uniñdin çek-çégra acritiş kárarıga kelgen **111**(1) bolsıcu?... U çağda, u özi can-dili bilen yahşi köridigan bigunah(2) bir kızniñ teğdirini, istikbalını oylımisa bolamdu? Özi bilen(3) bille uniñ behtinimu nabut kılrsa adillik bolamdu? Hekişiy muhebbet(4) kándaqtur bir yürükniñ yene bir yürükni çekip békişidin çıqqan soğuk(5) sada emes, belki ikki yürükniñ öz ara teñ uruluşidin çıqqan bir(6) yalğun! Uniñda beş étışla bolıdıkı, hergizmu nep éliš bolmaydu!(7) Eger Badamgülden rasttinla öz teğdiri ve istikbalı toğrisida káyta oylınış(8) bolğan bolsa... Eger siyasiy hayati rasttinla tehditke uçratqan(9) bolsa... Eger muhebbet uniñga behttin köre, behtsizlik keltüridigan(10) bolsa... Eger... Eger...

(11) Şevketniñ köz aldida söygü lezziti, muhebbet azabi,(12) séginiş derdi, visal teşnalıki dégenler huddi kiş künidiki tumandek(13) guvalışip, asta-asta uniñdin yıraqlap kétivatqandek tuyuldı...

(14) “Kamér”ga birsi çüşlük tamak élip kirdi. Aq köpme(15) yüzlük, káşlırı yéyilañgu, gazir köz bu yigit uniñ savaqdişi Gayit (16) Mayit idi. Lékin kéyinki künlerde, bolupmu yataklardıkı harak(17) -şarablık olturuşlarda savaqdaşlırı uni

kızıkcılık kılıp, bir neççe(18) ketime “girit mirit” dep atıvıdı, bu gelite, kızık ve kışka isim(19) derhal başkılarnıñ ağızıǵa ram bolup ketti. Gayit mayitniñ özimu bara(20) -bara künüp qaldı.

(21)-Mana sizge üç serlik tamaq, dedi u yerim qaça(22) suyuqaş bilen tuhumdek çoñluqtiki bir dane purçaq momisini üstel(23) üstige koyuvetip, -momidin ikkini alay desem belitiniñ az qaptı,(24) qorsıqiniñ toyarmikin!

(25) Şevket qolını yuyup, heliki taştek kattıq momini suyuqaşniñ(26) üstige ézip çilavetip dedi:

112(1) -Héçkisi yoq, toyup qalimen. Adem muşundaq az-azdin (2) yeyişkimu köngen yaqşi. Köp yegen adem burun ölidu, dégen gep (3) bar. Çünki u hayattiki téğışlik rizkini başkılardin baldur yep bolğan(4) bolidu, Seedi Şiraziniñ mundaq bir ibretlik beyiti bar, men uni yekindin(5) buyan köp oquydıǵan bolup qaldım:

(6) “İçiniñni tamaqtin halıy tut, taki-

(7) Aña kirelisun nuri meripet.

(8) Burnuñgiçe liqqide taam tursa,

(9) Qandaq sigar unıñǵa ilim-hékmet?!

(10) –Yaqşiken, qaltisken! -dedi Girit Mirit hayacanlinip,(11) -huddi bizniñ hazıqı yerim aç, yerim toq halitimizni mehdiylep(12) yazgandek tesirlik iken!...

(13) Şevket tamıqını emdila yep bolup turuşıǵa “kamer”ǵa klaskum(14) golam topaq bilen Badamgül kirip keldi. Badamgül bilen Şevket bir(15)-birige hem tekezza bolgandek, hem endikkendek qarışkıniçe ünsiz,(16) cimcit turup qaldı. Ularnıñ oñaysız halitini körüp, golam bilen(17) Girit Mirit bir-birini şeretlişip karidorǵa çıktı –de, işkni (18) asta yepip koydı. U ikkisi şü halet, şü yosunda heli uzak turup(19) qaldı. Badamgülniñ beşini töven selip mesum kıyapette(20) turuşidin, çirayidiki miskinликтin, mödürlep turğan nativan közliridin(21) Şevket üçün azab çekivatqanlıqını bilgili bolatti. Lékin(22) Şevket Badamgülniñ titrep turğan cismidiki bu acizlik bilen tartıncaqlıqni(23) rohiy cehettiki yatlışış, dep hata çüşendi-de, Havaz(24) Behtiniñ heliki kündiki sözlirini qaytidin elem bilen esige aldı.(25) Şevketniñ kallisida peyda bolğan bu pikir şü qeder eniq, şü qeder **113(1)** işençlik idiki, u buni bir bişaret dep çüşendi. Badamgül Şevketke(2) qariganseri unıñ çirayidiki, vucudidiki özgirışlerni(3) körüp içi aqrip, öpkisi tolup, gepliri boğizıǵa keplişip qalğanlıqtin(4) hekiqlap gep kılalmay qaldı. Gepni yenila Şevket(5) teşebbuskarlıq bilen aldın éytti:

(6)-Badamgül, yaqşi turuvatamsız? Yoqlap kirgenlikiniñizge rehmet!(7) Men köp oylandım, muhebbet şehsiyetçilik küçlük bolsimu,(8) lékin o yaqşi körgen adiminiñ istikbalıǵa berip taqasqanda, halallıq(9) bilen togra muamile kılmisa bolmaydu. Birsini hekiqiy, semimiy yaqşi(10) körgen adem cezmen unıñ behtlik

boluşini oylaydu! Men bir qarargâ(11) keldim, meniñ arkimdin meniñip, güzel këleçikiñizni nabut(12) kılişiniñizni, körüşke tégışlik behttin merhum boluşiniñizni(13) ħalimaymen!...

(14) Badamgülniñ béşiğa tuyuksız çekin çüşkendek köz aldi(15) karañgulişip, dessep turğan zéminmu çaykalğandek bolup ketti. Şu(16) haman uniñ kulaq tüvide Zayitniñ héliki küni keçte éytқан sözliri(17) qayta carañlıgandek boldi. “Toğra iken-he?!... U meni taşlap çıqip(18) ketmekçi boptiken!... U hemmige çidaydiken... Men uniñ köñlidin(19) kötürülüptimen!...” Badamgülniñ kelbi sovuğandek boldi, köñlini(20) tuman qaplidi, şuña uniñ ħireleşken közige avu puçuk dérizidin(21) körünüp turğan asmandiki altundek quyaşmu tatirañgu körünüşke(22) başlidi...

(23) Lékin u “maqul” dégen bu addiy gepni Şevketke yüz turane éytalmidi,(24) içidin çoğ bolup çıqqan bu gep néme üçündür boğuzığa(25) kelgende keplişip sirtqa çıqalmidi! Badamgül ünçikmidi, közide(26) davalğup turğan aççıq yaşlırini içige siñdürdi, yurikidin **114**(1) kötürülüvatқан hesretlik piğanni teslikte basti, andin putlirini(2) aran sörep, arqisiğa qarap-qarap qoyup “kamér”din çıqip ketti.(3) Şevket uniñ arqisidin bihuş halda qarap qaldı...

(4) Şu tapta “muhebbetin, söygüdin ayrıldım” dégen iztiraplıq bir(5) pikir Badamgülniñ köñül-köksini örtep, yürek-bağrida aççıq bir(6) nadamet oyğatmaqta idi...

(7) Badamgül çıqip ketkendin kéyin, Şevket derd yutup oturup(8) qaldı. Yérim éçilğan ağızidin nepes éliatқанlikini bilgili bolmaytti,(9) çekçeygen közimu mit kılmaytti. Sirttin qarığan kişige u goya muşu(10) yerge qaturup qoyğan momyadek körünetti!...

(11) Tova, adem némidégen aciz-he!? Alemçe matlaş, ħuşallıq ve(12) oyun-külkiler siğқан yürekke mana bugün kiçikkine derd-elem (13) siğmay, yérilip kėtişke tas qaldı!...

(14) Bu işlar Şevketkimu, Badamgülgimu goya sehnide qaysi bir tragédiyidiki(15) persionajlarniñ azablıq rolını éliatқandek, perde çüşken(16) haman hemme iş öz eksige kélidiğandek tuyulatti...

(17) Bugün çüştin kéyin, kamerğa közetçi Gayit Mayittin başqa(18) héçkim kirmidi. Éhtimal, Havaz Behti meksitige toluq ve oñuşluq(19) yetkenliktin, Şevketni keñ-kuşade, aramħuda azablinivalsun dep,(20) yéñi orunlaşturuş kılmıgandek qalatti. Démisimu, Şevket keçkiçe(21) özi bilen özi yekke-yégane halda, delisiz, yetkiçe azablinivaldi.

(22) U qaçanki uyqusı kęçip, ħiyal hem vesvesiler çirmivalğan(23) vaqıtlarda, mana şu ħire dériziniñ aldığa kélip, sirtqa qaraytti.(24) Sirttiki reñmu reñ tebiet hadisiliridin tartip, sel-pel midirliğan(25) kiçikkine canlarniñ şepisimu uniñ diqqet-nezerini tartip, (26)birdem bolsimu köñlini azablıq ħiyallardin néri kılattı. U bugünmu **115**(1) uħliyalmay, yene dériziniñ aldığa keldi. Etrap cimcit, tirik(2) canniñ hemmisi

uykuğa çömgen, tebiet şérin sügette idi. U(3) asmanğa qaridi, asmanmu hamuş körünetti, népiz, bozamtul bulutlar(4) arisiğa mökken aynıñ nimreñ gerdiş ançe-munçe körünüp qalatti...

(5) Mana, behtimu emdi uniñdin ürkidi, uni tutup qalimen depmu (6) tutalmaydu, u allıqayaklarga-uniñdin yiraq, nahayitimu yiraq bolğan(7) belgisiz bir tereplerge qarap qaçidu, emdi uni qoqlap yetkilimu (8) bolmaydu, qoqlığan bilenmu bikar. Çünki, u uniñdin -mana muşu ikki(9) yérin kvadrat métr qarañgu hucriğa solangan tutkundin, haindin ürküdi,(10) qaçtı!...

(11) Şu tapta, Şevketniñ yürek tari şundaq çin tartildiki, (12) nepisi bogulup qalğandek azablandi. U çişini çişiga bésip iç(13)-içidin çikivatқан titrek arilaş bir ahu piğanga qoşup, ata(14)-bovisidin miras qalğan munu miraslarni ünsiz tekrarlidi:

(15) “Dostlirim mendin zérikti, düşmenlirim sen hem zérık,(16) bir misal bardur işengen, tağ ara yürmes kiyik.”

(17) Ciddiy oyğa çömgenliktin, Şevketniñ burniniñ uçı terlep,(18) közlerini hire tuman qaplığanidi. İç-içidin kötürölüp çikivatқан(19) bir hil gezep-nepret, azab ve horluq uniñ kelbini mucup, nepisini(20) kisip ketti. U ken ve yoruk dunyaniñ peket kicikkine bir(21) kısminila körgili bolidiğan ebcek dérize yénidin yiraq ketti...

116(1) Şu künlerde, Zayitniñ çirayida hemişe bir hil köreñlik tebessumi(2) cilve kilidiğan bolup qaldi. Uniñ orni östi, orni bilen(3) bille köñlimu östi. Şuna u, sir kisi su kötürmeydiğan haldarladdin(4) bolup qalğanidi. Havaz Behti yukiri-töven katirap yürüp, ahir uni(5) fakultét ittipaq baş yaçeykisiniñ muavin şucisi qilip kötürüp (6) çikti. Bu uniñ Şevket bilen bolğan “prinsipal küreş”te, meydanı (7) mustehkem, bayriki roşen bolğanlıqiniñ mukapiti idi. Emdi uniñ(8) hoquq dairisi kéñeydi, mesuliyiti éğırlaştı. Şuña u, bu küreşte(9) hazirgiçe “arisaldi”, bolup turuvatқанlarga, téhiçe ve “oyganmıganlar”ğa(10) hizmet işlep, ularni tézraq “inqilab terep”ke qayturup kelişni (11) öziniñ hazirki birdinbir burç ve mesuliyiti, dep qaridi. U şu(12) niyet ve muddia bilen bir neççe savaqdaşliriğa hizmet işlep, öziniñ(13) “emeldarlıq” salapitini héli namayan qildi...

(14) U bugün çüşlük tamaqtin keyin yataқта bolidiğan témisiz,(15) kızgın parañlar ceryanida neççe kündin béri köñlige pükken Aqniyazğa(16) hizmet işleş niyitini işka aşurmaqçı boldi. Yataқта delsep Aqniyaz,(17) Zayit ve Seley Qaşañlar bar idi, keyin qoşna yataqlardin beziliri qaynaqsu,(18) beziliri süpürge ve beziliri tamaka sorap kirgenler qoşulip (19) alte-yette adem bolup qaldi. Bir hésabta bumu yahşi boldi, Zayitniñ(20) “teşviq terbiyisi” téhimu keñ ve çoñqur menige ige bolidiğan boldi.(21) U pursetni çin tutup, gepni nesihetguyluq bilen başlidi:

(22)-Aqniyaz, adaş, biz imtihan vaqitlirida Marksizm nezeriyilirini(23) bir söznimu çüşürmey yadqa yezip bereleymiz. Lékin burjuaziyiniñ(24) birer şeri yaqi hékayisi bilenmu zeherlinip qalimiz! Buniñ sevebi(25) néme? Sevebi, biz Marksizmni emeliy küreş içide turup(26) ögenmiduq. Biz bu acizikimizni étirap qilişimiz, aççıq

savaqlarni **117**(1) qobul qilişimiz lazim! Méniñçe, hazirki küreş biz üçün marksizm(2) nezeriyilirini emeliy öginişniñ yaqşi bir pirsiti!

(3)Bu gepni añlap Aqniyazniñ çirayi naquş tús aldı.

(4)-Hatircem bol Zayit! -dédi u bu sözlerge qilçe iren (5) qilmiğandek sus teleppuzda, -men téhi burjuaziyiniñ méni(6) zeherligüdek birer parçe şeir yaki hékayisiğa uçrap baqmimidim! Bir(7) parçe şeir yaki hékaye bilen zeherlinip qalidiğan undaq rohiy(8) zeiplikmu mende yoq! Zayit, maña bundaq yapilaq, yumilaq geplerni qilmay,(9) gépiñ bolsa udulla éyt!

(10)-Emise, añla! -dédi Zayit temenna bilen geplirini emri(11) -merupqa keltürüp, -bilemen, Aqniyaz, séniñ idiyeniñ séniñ obraziñni(12) yaritidu, hetta teqdiriñnimu belgileydu. Şuña Şevketniñ(13) hainliq, milletçilik işiğa sel qarima, uniñdin çek-çégrañni (14) acrat!

(15)Zayitniñ yoğan, sarquç közlidiridin memedanliq, tekebburluq(16) uçkundidi.

(17)-Şundaqmu?! -Aqniyazniñ gujjida aççiqi kelgen bolsimu,(18) lékin özini tutuvélip, zañliq qilgandek kinayilik avazda dédi,(19) –Zayit, menmu saña éytip qoyay: İkimizniñ coza-bendiñimiz oqşaş,(20) sen u çétide, men bu çétide tekşi olturimiz. Burunmu(21) şundaqti, hazirmu şundaq! Sen savaqdaşlar ara sözleşkende “men”niñ(22) ornini cayiğa qoygin, bolamdu? Sen bir uluq zat emes, yer(23) şariniñ merkizide turuşniñ haciti yoq!

(24) Bu söz bilen u: “Sen undaq bilermenlik qilma, öz yolumni(25) özüm tépip mañimen!” dégen menini uqturğanidi. Zayitniñ telpiki(26) yerge çüşkendek boldi, lékin u ançe özini bilidiğanlardin emes **118**(1) idi, şuña téhimu ezveylep buduşqaqlik qilişqa başlidi:

(2) -Men saña köyünüvatimen, Aqniyaz, dostluqimizniñ yüz(3) -hatirisi üçün séni agahlandurup qoyuvatimen! Şevketniñ işi(4) helqumiğa yetti, ahirida bir gep bolar deseñ kéçikip qalisen! U(5) çağda hemme işni bilip turupmu maña tinip qoymaptu, dep mendin rencip(6) kélişni mümkün. Şuña bugün muşu yerde yene bir kretim oquq(7) éytip qoyay, héssiyatqa bérilip, pursetni ketküzüp qoyma, konilarda:(8) “Vaqti ötken qiliçiniñni poqqa çap” deydiğan gep bar!

(9) Aqniyaz özini tutalmay des ornidin turdi, Zayitqa bigizdek qadilip(10) turup:

(11)-Zayit, sen hemme ademni öz gériçiniñ bilen ölçime!(12) Dostluqtin yüz öridiğan undaq iplas işlar méniñ bisatimda yoq! Bilip(13) qoy, dunyadiki milyonliğan mevcudat içide ademni adem qilip(14) turğan nerse semimiyet! –dédi-de, Zayit bilen yene detalişip(15) yürüşni qalimiğandek qolini silkip yataqtin çikip ketti.

(16) Parañ üzülde. Yataq bir mehel timtas bolup qaldı. Aqniyazniñ(17) qopalliqi, péşini kéçikip çikip kétişi Zayitqa qattiq har keldi, buni u(18) öziğe qilingan

bihürmetlik, vapağa capa kıliş, dep çüşendi. Bu(19) ciddi keypiyat bilen timtaslıkni yenila Seley Қаşaғниñ özige ҳас(20) teleppuzda ётқан күлkilik sözliri buzdi.

(21)-Pis-pis-pis, yağşimu siz, Zayit şuci! -dédi u(22) Zayitniñ yéniğiraқ sürölüp, -nam şöhritiñiz çikivatidu, adaş.(23) Örléñ, gulaç kérip örléñ! Lékin tağ çoққisiğa çikқanda, kişiler maña(24) nezer salsigen dep gidiyivalmañ cumu! Қурисun, tekebburluқ dégen(25) şeytanniñ işi iken!

(26) Seley uni başta kötürdi, aһiri çüşürdi, Zayitmu buni bilip **119**(1) қалди, keypi özgirip guç-guç bolup turғanda uniñğa bu söz(2) һuddi zeher zoқumdek tuyuldi.

(3) -Néme déginiñiz bu? -dédi u Seleyge toruñ-toruñ tégip,(4) -men қақан gidiyivaptimen!? Gep bolsa oçuқ-aşkara ёytiñ!

(5)-Emdi deymina... -dédi Seley gepni қақақақа burap,(6) -insançilik, һam süt emgen bende néme işlarni қilmaydu, deysiz!

(7) Ménin bu eһmek kallamda mundaқ bir pikir bar қarañ, Şevketni hemmimiz(8) bilimiz, siz uniñ kona dosti, her қандақ iş bolsimu azraq yol(9) қoyғiniñiz yağşimikin, deymen!

(10) –Néme?! -Zayit here қаққандек endikip ketti, -yaқ,(11) yaқ! Bu özi ikki sinip, ikki yol otturisdiki күreş! Azraq(12) yol қоysaқ, bizniñ bu yerde sotsiyalizm (13) biraz kémiyip, Şyuceñcuyi biraz көpiyidu, az-azdin yol қоyuveridigan bolsaқ, bizniñ bu aliy(14) bilim yurtimiz özgirip ketmemdu?!...

(15) Seleymu, başқilarmu күlüvétişke tas қалди, burun azdur(16)-köptur bolsimu şairane héssiyat, şairane teleppuz bilen sözleydigan(17) Zayitniñ бүgün һuddi şatutiğa, fatéfunğa oһşaş қéliplaşқан siyasiy(18) ibariler bilen қilğan bu sözi yaki Havaz Beһtidin yaki yéқinki gézit(19)-jurnallardiki başmaқalilerdin eynen yadlivalğan ölüк uқum ve (20) çüşençiler idi.

(21)-Men çüşenmidim... -dédi Seley rayi қayтқан halda, -yarebbim...(22) Kiçikkine bir Şevketniñ күç-қudriti şundaқ çoñmidu?!

(23) -Siz sinipiy күreşni untup қалған tursiñiz, қандақmu bu(24) işniñ tégige yételeysiz, Seley?! -dédi Zayit yene estayidillik(25) bilen çüşendürüp, -sinipiy көz қarişi yoқ kişiler ademniñ bir(26) қevet térisinla көridu, sinipiy көz қarişi bolғandila, andin uniñ **120**(1) yürikini көrgili bolidu!

(2) -Vay –vuy... Némançe қiyналғuluқ! -dédi Seley meshire(3) қilғандек çekisige birni urup, -birersiniñ yürikini көrüş lazim(4) bolsa, mavu doһtur һaniğa apirip, rintégenge salsila bolmamdu?!

(5) Paraққide күлке kötürüldi, Zayitniñ cuduni tutti, u taza bir(6) türölüp, Seleyge қattıқ tégiş үçün aғzini ömellep turuvıdi,(7) Metkérem Metқasim işiktin borandek kirip, bismillasığa “Aқniyaz(8) қéni?” dégen soalni қоydi.

(9) -Néme qilattin? -Qayturup sual qoydi Aqniyazniñ bir (10) yataqdişi.

(11)-İşim bar idi, -Metkërem Metqasim şundaq dëdi –de,(12) çıqip këtışke temşeldi. Lékin uni Seley tohtitip qaldı.

(13)-Bir dem oltur, Aqniyazmu kirip qalidu, sen bilen qilişidiğan(14) gep bar.

(15) Metkërem Metqasim bir dem arisaldi boldı, kéyin buluñdiki karivatqa(16) bërip, “néme gep?” dëgendek Seleyge qarap olturdi. Zayit(17) pursettin paydilinip, homayğan. Bizar bolğan, rencigen qiyapette loñ(18)-loñ méñip çıqip ketti. Şu çağda, Seley Metkërem Metqasimdin(19) sorıdı:

(20)-Şevketniñ ehvali qandaqraq?

(21)-Nemişka buni soraysen? -dëdi Metkërem Metqasim soğuqla,(22) -u yerdiki işlar mehpiy tursa...

(23)-Ohoy... Pis-pis-pis, yaqşimu siz... -dëdi Seley(24) şañhu qilğandek tumşuqlirini uçlap, -siyasiy sezgürlükiñiz ösüptü(25) Metkërem Metqasim, şuña siz daimliq gundibay boptigensiz(26) Metkërem Metqasim, emdi sizgimu Havaz Yétekçiniñ çoñ himmet-iltipati **121**(1) bar oşaydu Metkërem Metqasim... Lékin ésinde bolsun, Metkërem(2) Metqasim nekil qilinişçe, barliq hayvanlar içide peqet beş hayvanla(3) cennetke kiridiken, ular Yaqup Eleyhissalamniñ bõrisi, Eshabul(4) Kehipniñ iti, Salih Eleyhissalamniñ tögisi, Eysa Eleyhissalamniñ (5) éşiki, Hezriti Eliniñ dulduli. Emdi buniñğa séni qoşsaq,(6) Metkërem Metqasimniñ qéçiri bolıdu. Lékin adaş, qéçir cennetke kirelmeydu,(7) çünki u halal bilen haramniñ otturısidin apiride bolğan (8) nacins nerse! Şuña sen siyasiy küreşte bek küçep ketme, her(9) qançe qilsañmu cennetke kirelmeysen, Zayitni doriyalmeysen! Yene şu(10) qéçir pétiñ qélivérisen!...

(11) Yataqta şoş, yénik külke kötürüldi, bir neççeyleylen “taza bablidin”(12) dep Seleyniñ sözmenlikidin qayıp boluşti, cimğur, gömüş(13) Metkërem Metqasimniñ özimunéme déyişini bilmey savaqdaşlırığa qoşulup(14) “hi-hi” lap küldi. Şu çağda yataqqa Aqniyaz kirip keldi, u baya(15) kutuphaniğa bargan çëgi, qolida Bayrunniñ Özbek yéziqidiki hurum(16) taşliq şeir toplimi turatti.

(17)-Mana Aqniyaz, gépiñni qile, -dëdi Seley Metkërem Metqasimğa(18) işare qilip.

(19)-Yaq, hazir qilmaymen, -dëdi Metkërem Metqasim cahillik(20) bilen, -özi bilen ayrim qilişidiğan gep u.

(21) Aqniyaz “néme gep?” dëgendek Seley bilen Metkërem Metqasimğa(22) qarap qoydı ve Zayitniñ yoqluqini körüp:

(23)-U qëni? Çala qalğan gepliri bolsa yene oñlay dévidim,(24) –dëdi.

(25)-Uni Seley gep kılalmas kılip koydi, -dédi (26) savakdaşlarnıñ birsı.

122(1)-Yağ, u asan gep kılalmas bolup qalmaydu, -dédi Seley(2) saķili kökürüp çıkıvatқан éñikini silap turup, -bayqavatamsiler,(3) u hazir, özige puhta ğocatam sélivatıdu, bu ğocatam uni gagarınnıñ(4) rakıtısidek asmanğa élip çıkışı mumkin!

(5)-Lékin adaş, éğızdın yıķılsa kıattıķ çüşüp kétıdu-de!(6)-dédi Seleyniñ yénida olturğan “Kızıl Burun”. Uniñ óñi kıaramtul(7) bolġını bilen burnı ħuddı kıızırıp pışқан kala böldürġınıni yüzige paturup(8) kıoyġandek kıpķızıl hem büdür-müdür idi. Şuña savakdaşlırı(9) uni ismi ornıda “Kızıl Burun” dep çakırattı.

(10)-U özini erşte, başķılarnı yerde çaglısa bolmaydu! -dédi(11) Aķniyaz rencıgendek kıyapette, -kıçıkķine emelni körüp, özini(12) başķılarnıñ nicadçısı kılıvalġınıni kıarañ! Özini unçe çoñ çaglımsun!(13) Her kıandaķ vaķıtta uniñ pencege pence kıoyalaymız!

(14)-Şu emesmu, -dédi Seley uni téħımu éçıtıp, -bilip(15) kıoyduķ, men uni eslide şorluķ yernıñ kökçısımıķın dep yürettım,(16) kıarısam u zeykeş yernıñ bezgek soymısı iken!

(17) Bu parañlar Metkérem Metķasımġa yaķmıdımı kıandaķ, u asta ornıdın(18) turup, Aķniyazni şeretlep, karıdorġa élip çıkıtı ve iç yançıkıdın (19) tumaçe kılip kıatlangandek kıçıkķine bir ħetni çıkırıp:

(20)-Bunı Şevket bedrı, méniñ élip çıkķanlıkımni héçķım uķmsun,(21) cumu! -dep alahıde tapıldı.

(22) Aķniyaz uni ħatırcem kılip kıoyup, karıdorniñ u béşıġa bardı ve(23) dérıze takçısıġa olturup, ħetni avaylap açtı.

(24) “Dostum, Aķniyaz, -dep başlanganıdı uşşak, retlık yézılġan(25) bir varak ħet, -men hemmini oylap kıoydım, méni kütüvatқан teķdır(26) téħımu pacielik boluşı mumkin! Lékin her kıançe pacielik bolsımı, **123**(1) men uni külke bilen kıarşı alımın. Çünķi béşımġa kelgen bu beħtsiz,(2) naheçkilikke peķet ġeyrıtmı bilenla taķabil turuştın başķa amalım yoķ!(3) Bilımın dostum, dunyada hemmıdın ġuman yaman iken, başķa kelgen(4) her kıandaķ éġır küpletlernı sevr-taķet ve irade bilen yeñġılı bolıdu,(5) lékin ġuman kışını halaket ġırdabıġa ittıridıken! Men hazir orunsız(6) ġumanniñ iskencısıde kıynılivatımın! Mupassanniñ mundak bir sözi(7) ésimge kélip kıaldı: <Ademniñ uç hemrahi bolıdu: Céni, söyġını (8) ve turmuş yolí!> Oylap kıarısam, söyġınım mendın kıçıptı, turmuş(9) yolımmı boġulıptı, emdı peķet bırla cénim kıaptı. Şunı bolsımı obdanrak(10) asrımsam bolmıġudek! Hazir méni şundak kıattıķ ġerıplık, yalġuzluk(11) esir kııldıkı, özüm bilen özüm sözlışıdıġan bolup kıaldım. Ésiñdımu,(12) Çéħopniñ <Hesret> dégen hékayısıdıkı hélıkı harvıkeş(13) kıeri oġlı ölüp kıalġan çağda, hal-muñ kıılışıdıġan adımı bolmıġanlıķı(14) üçün, köñlıdıkı derd-hesrıtnı özige uzun yıl

hemrah(15) bolğan kırçañgu étiga sözlep béríp köñlini boşatқан! Kaşki, hazir(16) méniñmu hesritimni sözlep bergüdek aşundaқ birer zuvansız hayvinim(17) bolsimu! Lékin adaş, gériplik azabliri bezide kişiniñ hessiyanini(18) téhimu semimiy kivilivétidiken, çünki, taşki dünyadin ayrılğan(19) gériplik hessiyanı kişilerni öz-özini bayқaydığan kelb dünyasığa(20) gerқ kılıdiken!...

(21) Adaş, yoşurun kirküzgen kitabiriniñni bekmu huzurlinip(22) oқudum. <Kélidu Bir Kün> romanidiki Frudun tañ atmas uzaқ(23) kéçilerde yaқşı hemrihim, sirdişim boldi. Yene bir neççe kitab (24) kirküzüvetkin, Henzuçe, Özbékçe, Qazaқçe, Tatarçe bolsimu bolidu. (25) Eger Uygur klasik edebiyati toğrisida her қандақ uçur, her қандақ (26) matériyal bolsa, méni teminligin, bezi künliri, bu yil yazlıқ kanikulda **124**(1) sen bilen Qeşqerge bille béríp, héliki tetқиқat témam üstide matériyal (2) izdeş pilanimizniñ berbat bolup kėtiş éhtimalini oylisam, azabtin (3) tolginip kétimen! Lékin men u niyitimdin yanmaymen, adaş! Her қандақ (4) şaraitta uni işlep bir başқа élip çikimen! Hazir maña tinç <kamér> (5) dayétip, köprek kitab oқuş pursiti tuğulup қaldi. Yaқşı kitab (6) insaңa қanat bégişlaydiken.

(7) Qara adaş, şu künlerde, İzup meselliridiki bir söz yadimğa (8) kélip қaldi: <Kişilerniñ yolуққан bala қazaliri hemişe ularniñ bilimige (9) aylinip қalidu.> Rast şundaқken, turmuş ve ademler heққide (10) burunқidinmu bilimlik bolup қalğandek kılimen!...”

(11) Aқniyazniñ hetni tutup turğan қolliri yapraқtek titrep ketti. (12) Bu bir varaқ addiy kegezge yérim aydin béri tutқunluқ azabida yatқан (13) dostiniñ alemçe ahu-pigani bilen derd-hesriti; arzu -tiliki (14) bilen ümid-işençisi sigқанidi. Şu tapta, goya hekte birdinla zuvan (15) kirip, Şevketniñ muñluқ, miskin avazini yetküzüvatkendek, uniñ (16) hette démigen yene bir munçe yürek sözlirini şivirlap éytivatқandek, (17) Aқniyazniñ közige қadilip: “Dostuñniñ béşiğa kün çüşti, (18) sen némige қarap turisen?!...” dep eyiblevatқandek bilinip ketti...

(19) Aқniyazniñ hetni tutup turğan ügiliri yoğan, misreñ қolliri (20) kirişip, vucudida bir hil küçlük қan şuvuldap aқti. Şu (21) turқida, u özini Şevket қamalğan “kamér”ni erehten-perehten (22) қilgudek қara küçke, uni bihude қiynavatқан ademlerni қiyma-çiyma (23) қilgudek casaretke ige teñdaşsiz palvandek sezdi. Lékin hazir қara (24) küç eşkatmaytti. Bu intayin ötküz, sezgür hem senetlik küreş (25) idi. Aқniyazniñ özimu téhi bu küreşte işençsiz, gumanlıқ (26) adem idi. Şuña u öziniñ yene intayin yaramsız, naқabil adem **125**(1) ikenlikini hés қilip, hesretlendi. U turmuştin zarlandi, turmuşniñ (2) özini bunçe қiynap, taşqap, azablatқанlıқidin қattıқ (3) ağrindi. Lékin u her қанçe ağrinmisun, turmuş yenila öz қанuniyeti (4) boyıçe қilidiğanni kivilivétetti. Démisimu, turmuş hemme adem üçün (5) intayin қiyin bir imtihan idi. Bu imtihanin peқet ümidvar, keyser (6) ve temkin ademla oñuşluқ öteleytti! Mana hazir Şevketniñ aldiğimu, (7) Aқniyazniñ aldiğimu Turmuşnuñ ene şu қiyin imtihan suali (8) қoyulğanidi!...

(9) Aķnıyaz ornıdın turdı, ħetnı yanķukıġa sélıp, sırtķa çıķtı. (10) Kallısidıki ĉıġıř ħıyallar bılın kőnlıdıkı ħesretnı bésıř úĉün (11) mektepnıń yénıdıkı ķavakķanıġa borandek kirdı-de, tık turma ķılıp (12) tőt ser içıvaldı. Ćúřteyégeń kava sey bılın ķonak momısınıń (13) üstıge ĉúřken tınıķ, ótkür harak tēġımu küĉıyıp, unıń vucudıda (14) küĉlük hararet dolķunı ķozġıdı. Ķanlırı ķızıp, bési esılġandek (15) boldı, lékın unıń bécırım putlırı óz yolıda éġıřmay, berdem kétıvatattı. (16) ħıyaldın seġıř úĉün içken harak unı tēġımu ħıyalĉan (17) ķılıp ķoydı. Bır neĉĉe kúndın bérıkı işlar ħuddı tarım deryasınıń (18) dehşetlık dolķunı leppeń urġandek unıń mestġuř ħıyalıda peyda (19) boldı. řevketnıń tutķun ķılınıřı, Zayıtınıń dostluķtıń yüz örüşı, (20) Badamġúlnıń muhebbettın merhum ķılınıřı, Zayıtınıń ózını (21) agahlanduruşı, řevketnıń bayıkı derdlik ħétı... Unıń kóz aldıda (22) bırmu bır namayan bolup, unı ġańġırtıp ķoydı. řunıń úĉünmıkın, (23) u hazır nahayıtı rohsız, ġemkın ıdı, ħuddı cinazınıń aldıda kétıvatķan (24) hazırdektek bésını sańġılıtıp, éġır súkút içıde (25) kélıvatattı...

126(1) Etrap ķarańġu, bulutluķ asmannıń u yer-bu yérıde yultuzlarınıń (2) kúmuř ġunĉısı yaltırayttı, kaman řekıllık aymu zéminga ħıre nur sépip (3) turattı.

(4) Zayıt bılın Badamġül kınodın yandı, ular argıntınanıń “tam (5) keynıde” namlık keń érranlıķ fılmını kőrüp, ĉet elnıń ġúzel menzırısı, (6) beġtlik turmuşı ve romantık muhebbetlırınıń tesırıde (7) elleynıp kélıvatattı. Yéķındın bérı, bu ikkılennıń uĉrıřı, (8) söġbıtı kőpiyıp ķaldı. Bolupmu Zayıt teşebbuskar ıdı, kıkıkkıne (9) boř vaķıt bolsıla Badamġúlnı kóz ķırıġa élıp yúretti, Badamġúlmı unıńdın (10) ózını anĉe tartıp yürmıdı, şevket bılın kőrüşkendın (11) kéyin bır neĉĉe kúńġıĉe yıġlıġan, ķaġıřıġan bolsımu, lékın aġırķı (12) ħésabta ķelbını bésıp turġan yoġan tař parĉılınıp, ħuddı otını (13) tésıda kőyüp, uzaķķıĉe azablanġandın, içıde kőyüp derhal bır terep (14) bolġan yahşı, déġendek ehval şekıllendı, yaşlırı asta-asta (15) ķorıdı, ĉırayımu bara-bara éĉıldı, yürıkıdıkı muhebbetnıń ornını (16) ķandaķtur ókúnüş, rencış ve har élıřķa oġsař ĉıġıř, murekkep (17) tuyġular ıġılivaldı. Emdı u şevketnı burunķıdek ķelbıdıkı pak ve (18) yüksek ilah süpıtıde emes, belkı vucudıdıkı ķaynaķ söyġü (19) ekıdısını oġrılap ķaĉķan rehımsı bır ķaĉaķ süpıtıde esleydıġan (20) bolup ķaldı. řunıń úĉünmıkın, Zayıtınıń unıńġa ħemıře yéķınlıřıp, (21) sürkılıp, kőńül ızhar ķılıp turuşı unıńġa anĉe ġelıte ve bıhude (22) tuyulmaydıġan bolup ķaldı. Ćünkü u hazır her ķandaķ ķuruķ vez (23) nesıhetlerge emes, belkı muřundaķ emelıy tesellıge moġtac ıdı. **127(1)** Unıń üstıge, Zayıtımu ķandaķtur yat bıġane emes, belkı unı ızĉıl (2) ķoġlap yürġen tonuş ve seġek ovĉı ıdı. Ķızlar omumen yıġıtlıerġe (3) ķarıġanda, tesevvrġa bay kélıdu. Badamġúlmı turmuşıdıkı ařu (4) kütülmıġen bořluķlarıńı mana muřundaķ yéńı-yéńı tesevvrular bılın (5) toluķlıvaldı.

(6) Ular ķoltuķlıřıp méńıp mektepke yéķınlařķanda, Zayıt neĉĉe (7) kúndın bérı oylap yürġen ġépını ĉońķur bır içkı tuyġu bılın (8) éyttı:

(9)-Badamġül, kışiler: Ķız-yıġıt otturısıdıkı dostluķını (10) muhebbet sahilġa élıp barıdıġan altuķ kővrük, deydıken. Méńıńĉe (11) bız bu kővrükten ótüvatķılı úz yıldık bolup ķaldı. Emdı sahilġa (12) yétıp kelduķķu deymen?

(13) Badamgül yıpta gep, egıtme sözlerni kıılışni bılmeytti, unıñ (14) köñli tüz ve sadıa ıdı.

(15) -Bu kövrüktın ötkenlernıñ hemmısı şı sahilğa bérışı (16) natayın, Zayıt, - dédı u köñlıdıki gepni oçukla éytip, -bizge (17) oñşaş meñgü dostluk péti kıelışimu mumkin.

(18)-Méniñçe ikki cins otturısıda mundaķ meñgü davamlışıdığan (19) noķul dostluk bolmaydı! -dédı Zayıt yélingandek bıçare kııyapette, (20) -u çoķım muhebbet sahilğa élip bérışı kérek. Siz mundaķ (21) öziñiznimu, ménimu kıynımañ, Badamgül! Söygü-muhebbet dégennin (22) çéki bolmaydıken, unı tağlarmu tosıp ķalalmaydıken, ķatmu ķat sim (23) tosaķlarmu çeklep turalmaydıken! Siz etidin-keçkiçe mundaķ hesret (24) ve ökünüş bilenla yürsiñiz, rohiy cehette ķattıķ ĥorap (25) ketısiz. Méniñçe, azab bilen ĥuşallıķniñ ornini almaştırıdığan vaķıt (26) keldi. Gerçe buni almaştırıuş, ķarımakķa kıyın ve sirliķtek **128**(1) tuyulsimu, emeliyette unçilik kıyın hem sirliķ emes. Azab bilen (2) ĥuşallıķniñ ornini tamamen almaştırıuşķa bolıdı. Derveķe, tunci (3) muhebbitniñızdin ayrılış sizge ķattıķ éğir keldi, buni menmu çüşinimen.(4) Lékin, adem rohiy cehette péşkillikke uçrıģanda, öz-özini (5) ĥuş kıılışni, öziģe teselli bérışıni bilışı kérek, pakıtķa aylangın (6) işlardın ķutulmay amal ķançe?! Bu dünyada muhebbetliş, muhebbetin (7) cuda boluş işliri her küni déģüdek bolup turıdı! Siz herģizmu (8) ularıñ birinçısı emes, şundaķla eñ ahırķısımı emes. Bu devrimiz (9) adematimiz bilen hava animizniñla cora boluşıģa yol ķoyup, (10) başķılardıñ cora tallışıģa imkanıyet bermeydıģan yéni ira devri (11) emesķu?!

(12) Zayıt sözdin toĥtap, bésini éģip cim boldi. Bu sözlerde (13) muhebbetke intizar bir yürekniñ küçlük telep-ilticası bilen zehim (14) yégen köñülģe nisbeten kıızgın teselli ve hésdaşlıķ bar ıdı. Bu (15) sözler ĥuddi éģiz ögzidin üzülmey tamçılup çüşüp, ķattıķ yerdimu (16) kıçık kölçek peyda kılgın sevrçın sudek Badamgülniñ rohiy (17) dünyasında tuyuksız bir silkiniş peyda kıldi. Unıñ azab ve ĥorluk (18) bilen ķatķın soğuk yüriki ķandaķtur bir illiķ sézim bilen yumşıģandek (19) boldi...

(20) Lékin, u hésiyyatıdıki bu öģirişlerni zadıla sezdürmıdı, (21) héliķi tesirliķ, hayacanlıķ sözlerģimu ya “hee” ya “yak” dep cavab (22) ķayturıdı, belki ularıñ otturısıda héçķandaķ gep bolmıģandek, (23) asmandiki ay bilen yerdiki çırağlardın tamaşa kılip cimıde (24) méñıverdı. Vehalenki, Zayıtnıñ tuygun yüriki kıız ķelbidiki davalģuşlardın (25) sézivaldı. U yenimu içkirilep kiriş üçün köñül (26) deptirini varaķlap, téģimu tesirlik, téģimu yalķunluk muhebbet sözlirini **129**(1) aĥturıdıdı, lékin yene ikkilinip ķaldı, aran teslikte tızıp öre (2) kılgın çañģısiniñ birer éhtiyatsızlıķ yaķı heddidin artuk zorķuş (3) bilen buzulup kétişidin ķorķtı. Şundaķ, bugünçe şunçilik bolģini (4) tüzük, gep-söz dégenniñmu sıñıp pata bolģini yahşı, köp(5) sözligen köp yéñilişıdı, dégen gep bar, eķillik adem köp(6) sözlimeydi!...

(7) Zayıt emdi gepni başķa terepke-ķızģa yene bir nuķtidin(8) ĥeyrĥahlıķ kılıdıģın terepke yötkıdı.

(9)-Añlisam, siyasettin bergen çareklik imtihanında ötelmigendek (10) kılısız, rastmu? -Soridi u içköyerlik bilen.

(11)-Kimdin añlidiñiz? -Badamgül uniñğa qaridi, -işkilip (12) yaħşi bérilmidim... Kañçe nomur alğanlıkimni bilmeymen!

(13)-Ottuz yette nomur apsız! -dédi Zayit uh tartip.

(14)-Néme?! -Badamgül öpkilep Zayitğa qaridi, -vay ħudayimey,(15) şunçilik tövenmu?! Kırısun u siyaset dersi dégenliri,(16) nediki atalgular, uqumlar, çüşençiler... Ademniñ kallisi kodañşip(17) kétidu!...

(18) Rast, oquğuçılarniñ hemmisi dégüdek Havaz Behtiniñ (19) dersige peket imtihandin ötüş üçünla katnişatti. Eger ularniñ rayığa(20) koyup berse, bu derske katnaşkanniñ ornığa gézit körüşni,(21) kitab oquşni, veziyet hem ékim mesililiri üstide erkin-azade(22) sözlişni evzel köretti. Çünkü, ular Havaz Behti ötidiğan(23) siyaset dersini pütünley “kuruğ gep” “gézit-jurnallardin köçürüvalğan(24) teyyar uqum, çüşençe” dep qarışatti. Şuña ançe közge(25) ilip ketmeytti, ħuddi asan qolğa kelgen nersini(26) mensitmigendek mensitmeytti. Eger Havaz Behti her kétim sinipka kirgende **130**(1) oquğuçılarni birmu birdin, ħuddi türme başliki başliki cinayetçileriñ ismini(2) varkirap çakirgandek yoqlima kılmaydiğan bolsa, ularniñ bu dericide(3) toluğ ve sepras olturuşi natayin idi. Oquğuçılarniñ bu derske(4) qarita köz qarışı aşundaq bolgaçkimikin, mezkur dersni ötidiğan oqutquçinimu(5) ançe alahide, muhim hésablimaytti, nahayiti gézit(6)-jurnallardiki siyasiy obzor ve baş maqalilerni şerhlep çüşendürgüçi(7) carçi depla qaraytti, uni hergizmu “dunya edebiyati” “logika” (8) yaki “edebiyat nezeriyisi”ni ötidiğan léktorlarğa oħşatmaytti. Bu(9) hal Havaz Behtiniñ köñlini geş kılattı ve öz abroyığa kılingan(10) bihürmetlik, dep qaraytti. U oquğuçılardiki bundaq “siyasetke sel(11) qarış” idiyisini tüğitiş üçün öz dersini téhimu uluğlap, (12) prinsipka kötürüp, can-cehli bilen ötetti ve imtihanlarda nahayiti(13) kattıq kolluğ kılattı...

(14)-Badamgül, köñliñizni yérım kıлмаñ, bu kétimki imtihanlarni(15) yaħşi bérelmigenlikniñizni çüşinişke bolidu, -dédi Zayit uniñ(16) köñlini bezlep, -siyaset dersi muhim dersler qatarida, uniñdin(17) ötelmigenlerni ilmiy başqarmiğa yallaydiğan gep. Lekin men Havaz Yétekçi(18) bilen sözleştim, umu sizge hésdaliğ kılidu, buniñ bir(19) amalini kılişka tirişivatimen.

(20)-Amal bolarmu? -Badamgül ħuddi medet kütkendek Zayitniñ(21) közige iltica bilen tikildi. Zayit işenç bilen mundaq dédi:

(22)-Amal tapimen, ħatircem boluñ Badamgül, sizniñ nam(23) -abroyiñizni koğdaş yolida her qandaq bedel tölisemmu meyli!

(24)Ular kızlar yatıqiniñ aldığa kelgende tohtıdı, Zayit Badamgülniñ(25) yumşaq, budruk qollirini ikki qoliniñ aliqiniğa élip silidi, kısti.(26) U bu hararetlik kollarni ħéli uzakkıçe aşundaq tutup turmaqçı **131**(1) idi lékin Badamgül asta, edeb

bilen tartip, uniñ alıķınıdın(2) suǵuruvaldı ve “hoş, rehmet!” déginçe arkısıǵa lerzan qayrılıp,(3) yatiķıǵa kirip ketti.

(4) Éytqıusız azab-oqubetler destidin Şevketniñ qelbi yarılınıp,(5) beeyni culdur keçenge ayılınıp qaldı...

(6) Uniñǵa bolǵan bésim birdinla küçiyip ketkenidi, Havaz Behti (7) uni menivi cehette zeipleştirgendin keyin, emdi “üzöldürmey,(8) şiddetlik hucum qılış” taktikisini işqa saldı. Sual-soraq(9) kéçe-kündüz tohtimidi, üç guruppa növet bilen almişip, uniñ(10) “uh” déǵüdek halini qoymidi. Birinçi guruppiǵa Havaz Behti özi(11) mesul boldı; ikkinçi guruppiǵa qoǵdaş bölüminiñ bir kadiri qatnaştı,(12) üçinçi guruppiǵa Zayit mesul idi. Zayit hazir sépi (13) özidin reķibige aylanǵanıdı, Aqniyazniñ savaqdaşlırınıñ egitip,(14) aǵritip éytqan bir munçe gepliri huddi qumǵa yaǵmur kar qılmıǵandek(15) uniñ qetigimu kirip çıqmıdı, u yene şundaq qopal, hetta vehşilik(16) bilen Şevketniñ közige kirivaldı.

(17) Bu üç guruppa ikki saette birdin almişip, kéçe-kündüz(18) “ciddiy herbiy halet”te turdı. Şevket qeçini kırduruvétip yaman (19)qılǵanlıķını emdi hés qıldı, qeçi bar qaǵda tam ve üstel(20)-orunduqlarǵa üstürülgende, ösüp, paħpiyip ketken qaçniñ himayisi(21) bilen béşi ançe aǵrip ketmeytti. Emdi pampakize qızdurulǵan(22) taqırbaş her bir qetım tam ve başqa yerlerge üstürülgende nérviliri **132**(1) qozǵılıp, ceni siqirap ketetti. Lékin hazir uniñǵa hemmidin éǵir ve(2) azablıq boluvatqını uyqusızlıq idi, u uyqusızlıķınıñmu bu dericide(3) canni qaħşıtip, ademni rohiy ve cismaniy cehettin teñla kardın(4) qıķiridiǵanlıķını oylap baqmıǵanıdı. Emdi béşiǵa kélividi, ömrümde(5) birer qetım qangudek uħlap baqqan bolǵiyimidim dep esleške, séǵinişqa(6) başlıdı. Uniñǵa heqıketenmu uyquniñ qedri ötıldı, pütün vucudi(7) tatlıq, şerin uyquniñ lezzitide mest bolup, qapaqliri éǵirlaşqan(8) közi ihtiyarsız yumulup ketivatqanda, ya uniñ béşiǵa tayaq téǵip(9) qoçıtilette, ya yüz-közige muzdek su qeçilip endiktürülettı. (10) Şundaq qılıp, uniñ vucudida tebiy ve qanunluq peyda bolǵan tatlıq(11) uyqu süniy “diktatura” bilen qoǵlıvétilette. U asta-asta halidin(12) ketişke başlıdı, esebliri tartışıp, pikri hireleştı közlırimu (13) qan quyulǵan piyalidek yoǵınap, qızirip, qorqunçluq túske kirdi. Bir(14) qetım yerim kéçide boluvatqan soraqta u aħir qıdimay, qattıq zarlap(15) ketti:

(16) -Méni bundaq qıynap, ólsun demisiler!?! Pütün cismimni(17) tartsañlarmu 57 kilo kélidu, yene bir neççe yıl oşuq yaşısam, şunçe(18) çoñ yer şarıǵa éǵir kélemdikenmen!

(19) Lékin héçkim uniñ zarını añlımidı, sual-soraq, qıyin(20) qıstaq, azab ve uyqusızlıq yer şarınıñ ayılınışǵa eǵişıp, tohtavsız(21) davamlışiverdi. Canǵa taqaşqan uyqusızlıķınıñ üçinçi sotkisıǵa(22) kelgende, Şevket kéçe-kündüz üzölmey boluvatqan bu şepqetsız qıstaşlarǵa(23) aħir yan berdi. Şu küni u tañ süzölüşke yéqin Zayitniñ(24) qolidiki aldın teyyarlanǵan “ıķrarname”ge hamuş ve ileñ -sileñ halette(25) qol qoydı. U emdi boşap, cimcit bolup qalǵan “kamér”da(26) aramhuda uyquǵa kétermen, dep oyılǵanıdı, lékin yene derhal uħlıalmıdı, **133**(1) tuman qaplıǵandek hire kallısıda, tosattın kimdur birsi(2) mudhiş qolını içige tıqıp, yürıkini qoçıǵandek, qımmetlik bir nersini(3) yulup élip mañǵandek aqıq bir tuyǵu peyda boldı. Turupla(4) yüriki

éçişkandek, emdila bésilğan kelbide kaytidin soğuk boran kötürülgendek, (5) vücudida bir hil zeip biaramlık ve tinçsizlik peyda(6) boldi. U huddi birisini çaqırmaççidek ağzini yoğan açtı, lékin(7) levliri gepke kelmey, ağzi susiz qalğan belikniñ ağzidek, makildap(8) qaldı. U huddi keyerdindur birer nersini almaççidek oñ qolını éviz(9) kötürdi, lékin qolimu halsizliktin delsep havada leylep, keyin asta(10)-asta töven çüşüp ketti...

(11)U karivatta sozulup yétip, pütün ekel-parasiti ve küç(12)kudritini yigip turup, öz-özige asta şivirlidi: Hayat, men seni(13) söyimen, meniñ saña bolğan söyü-muhabbetimni héçkim(14) tartivalalmaydu! Gerçe sende bir munçe iplaslıklar, naheççilikler, rezillikler(15) bolsimu, meniñ kelbim, cismim uniñdin zehim yégen, azablangan(16) bolsimu, lékin sen meniñ vücudumda yenila pak, güzelsen! Seniñ(17) şiddetlik ékinliriñ u iplas, rezilliklerni hamam yuyup, pakpakize(18) ékitip kétidu. Men seni söyimen, sen güzel, sen halal, sen adil!(19) Seniñ şepketsiz ékiniñ meni téhimu çiraylıq, seltenetlik(20) iqbalgı çoqum élip baridu...

(21) Şu şivirlaş bilen uniñ köñli aram tépip, kelbi yoruğandek(22) boldi, u çoñqur bir uluğ-kıçık tinip, tatlık uyquğa -üç(23) sotkidin béri uniñdin qaçқан, uni söyginidinmu artuq ségindurğan(24) tatlık, şerin uyquğa ketti...

134(1) Badamgül dérise aldığa keldi, keçki kuyaşniñ kıya çüşüp(2) turğan kızguç nurliri uniñ qaçliri üstide cilve kılip, qaçqara(3) sumbul qaçlarni altun reñge kirgüzüp parqiritivetti. U qaşlirini(4) yimirip, astınkı lévini boş çişlep, çoñqur oyğa patқанidi. Lékin(5) uniñ hazırkı oyi burunqidek baş-aşiri yoq çigiş, azablık oy(6) emes idi. Belki turmuşı ve keliçiki toğrisida bir qararğa kelemey(7) kıynilivatқан deligulluk içidiki turaksız oylar idi. U neççe künden(8) béri özini deñsep, Zayitni taza yaşşı körmeydiğanlıqini bildi, lékin(9) néme üçündür yine Zayitniñ geplirini ańlisila dili yumşap, vücudida(10) bir hil nazuk sézim peyda bolğandek kılattı, bolupmu uniñ siyaset(11) imtihanida Badamgül yolukқан égir péşkillikni yéniş yolida körsetken(12) iltipati, gemhorluqi rohi çüşüp, köñli biaram yürgen nativan kızğa(13) huddi kattıq cudundin keyin pallide éçilğan asmandek illik tuyulup(14) ketti. U ikki künniñ aldida tuyuksız Badamgülni yataqtin çaqirip(15) çıkıp, holukқан, huşal bolğan halda yançukidin ikki varaq kegezni(16) élip, Badamgülge körsetti. Badamgül uni körüpla tonidi, bu uniñ(17) siyaset dersidin bergen çarelik imtihan keğizi idi. Birinçi(18) varaqniñ çekiside huddi Zayit éytqandekla kızıl kelem bilen setla(19) yézilğan “37” dégen nomur turatti. Badamgülniñ yüzi villide kızardi,(20) bir haza néme déyişini bilmey turup qaldı, keyin sel oñaysizlangan(21) halette:

(22)-Uni kandaq aldiñiz? -dep soridi.

(23) Zayit uniñ yoğan, tiniq közlerige héris bilen tikilip turup:

135(1)-Men dégenü, siz üçün asmandiki yultuzni élip çüşüşmu(2) qolumdin kelidu! -dédi ve yançukidin yine bir kegezni élip davam(3) kıldı, -hemme soallarniñ cavabini yézip koydum, mana buni derhal(4) öz kelimiñiz bilen köçürüp, imtihan

élingan kündiki çéslani(5) sélip, maña bériñ, bugünün qalmisun, emdi nomuriñiz 98 bolidu!

(6) Bularni oylisa, Badamgülniñ qelbide Zayitqa nisbeten heqiketenmu(7) bir hil hurmet tuygusi bilen konulni illitidigan issik bir sezim(8) peyda bolatti... Badamgül ene şundaq ebces tuygular dolqunida tevrinip(9) hiyallar suretti, Zayitniñ söz hem heriketliri uniñ sadda hiyalida (10) tekrarliniverdi...

(11) Qizlarniñ hessiyati haman bir tereplimiliktin haliy bolalmaydu,(12) çünki ularniñ yigit talaşta konul bölidigan teripi, köprek(13) yigitlerniñ men quruluşi, salapiti, iqtidari qatarliq cehtler bolgaçqa,(14) ularniñ hessiy tüsi qoyuqraq bolidu, birer yigitniñ birer(15) teripni uniña yarap qalmidu boldi, uniñ yalguz kicikkine artuqçilik(16) ve evzellikliri uniña yogan, çirayliq ve yüksek körünüpla qalmay,(17) belki yene héli-héli eyib-nuqsanlirimu özige has alahidiliki(18) bilen uniña yekip ketidu, hetta uni asta-asta özige meptun(19) qilivalidu.

(20) Şu künlerde, Badamgülniñ köz aldida Zayit ene şundaq hireliktin (21) roşenlikke, tövenliktin yükseklikke qarap özgirişke başliğan (22) ademge aylinivatatti...

(23) Yataqqa Gunçekizniñ kirişi bilen uniñ hiyali çekildi. Gunçe(24) Qizniñ kirişimu bir hesabta yahşi boldi. Badamgül özi bilen özi(25) oylap, çeki yok oylar deştide sersan bolup yürgüçe, konul 136(1) sirini dostiga éytip, uniñ pikir-meslihetini élip baqmamdu! (2) Toğra, dost dégen muşundaq vaqitta eskatidu, uniña hemmini(3) - deligulluq tit-titliq ve közi qorquştin tartip, hurmiti, mayilliqi (4) ve qiziqişigice bolğan oy-hiyalliriniñ hemmisini éytiş(5) kérek. Belki dostidin téhimu yahşirak ekil çikip qalsa eceb(6) emes!...

(7) Şu hiyal bilen u Gunçekizga yekindin beriği konul sirliriniñ(8) hemmisini éytti. Gunçekiz qaş-közlirini, til ve levlirini, qiskisi(9) yuzidiki menivi tuygularni bildüridigan hemme ezalirini oynitip turup,(10) ciddi ve estayidil anlidi, anlöp bolup bir haza oyga patti, (11) keyin Badamgülniñ qolini tutup, uniñ hiyalçan közlige tikilip(12) turup:

(13)-Adaş, bu işta eñ yahşisi, mana muşuni obdan tiñşa!(14) -dédi bigiz qoli bilen Badamgülniñ yurikini noqup turup,(15) -ahırqi qararni saña mana muşu çikirip beridu. Çünki muhebbet dégen(16) bu néme bekmü yekke-yégane, şehsiy iş! Bir yigit bilen bir qizgila(17) teelluq bolğan pak, muqeddes tuygu! Muhebbetin ibaret bu nazuk,(18) murekkep muzikini yahşi çeliş heqiketen tes, lékin bir kétim(19) çélip buzup qoysa, yene başkidin qayta çalsa bolidu. Eger rastinla meniñ(20) pikrimni almaqçi bolsañ, meniñ pikrim mundaq: Dunyada bari(21) tepilur, yari tepilmas. Yari tépilur, vadarı tépilmas! Sen bu sözniñ (22) temini bir kétim tetidiñ! Şevket söyüşke erziyidigan yahşi(23) yigit idi, lékin u yerim yolda yikilip, arañlar buzuldi, buniñda(24) sen eyiblik emes. Emdi u ornidin qopalamdu, qandaq qopidu, bu(25) bizge namelum. İşkilip, uniñ istiqbali qarañgulaştı! Biz muhebbetni(26) dep cemiyetni, istiqbalni oylaşmisak bolmaydu, çünki bizniñ 137(1) cemiyetimiz küreş bilen tolğan, siyasiy sezgürlüki yuqiri cemiyet.(2) Emdi, Zayitqa kelsek, men uni yaman déyelmeymen, u

kündin(3)-künge yukiri örlep, fakültétteki tötññ biri bolup aldı. Eger(4) tasadiپی köz tégip, éhi yérilip ketmisila uniñ istiqbalini parla(5) déyike bolidu. Emdi aırı ararnı men körsetken héliı yériñdin(6) sora! Meslihetim: Yapsam piarmu, kömsem piarmu dep arısaldılita (7) yürüverme, bezide tevekkül ılıa tora kélidu, çünki ızlara purset(8) hemie kéilvermeydu, yaı pursetni ilidin ketküzüp, kéyin(9) nadamet yep almıın!

(10) unçekiz bilen bolan u söhbettin üç kün kéyin, Badamul (11) Zayit bilen oy seslisige çııp, uniñ érin-éker, yalima(12) gepliri bilen yetmi putını ipi keltürüp bergen vede-esemlirige(13) aır iendi ve u saettin balap, uniñ ömürlük söygini (14) bolup aldı. uddi Balzak aysi bir hékayiside “sata muhebbet heikiy (15) muhebbetke arianda tesirlik bolidu” dégendek, Zayitniñ muhebbiti(16) heiketen nahayiti tesirlik boldı, Badamul bunda zor ayıl ılı(17) küige ige tesir aldıda asta-asta yumıdı, esirge élinde. Bu(18) i uddi aa yolniñ domuıa kélip gagirap alan ademni kim(19) burun yéteklise, uniñ arısının ketkendekla ilacısız yüz berdi.(20) Zayitniñ yoan éçilan köz açuıda uddi bahar çéçekliri cilve(21) ılandek bir ıl adiyane adlı eks étetti. U uallıtın(22) térisige patmay aldı, uniñ Badamulniñ olını tutup sekrigüsi,(23) uniñ etrapıda pirirap ussul oynıgüsi, naa tovlıgüsi kéletti.(24) Aır u, hayacinini bési üçün yénidiki Badamulni uddi bir topani(25) yııtudek küç bilen yerdin yulup élip piriratti...

138(1) Aniyaz ezeldin özini yasaa ızımaytti, kiyimlernimu(2) salpa-sulpa kiyivéretti. Lékin açankı, unçekizni yaı körüp(3) aldı, uniñdin béri özimu sezmiyen halda kiyim-kéçeklerini tüzetüridıan,(4) burut-saallirini pat-pat iridıan bolup aldı.(5) Uniñ bunda ılıı andatur palanı üçün emes, belki könlide peyda(6) bolan yüksek muhebbet üçün idi.

(7) U bugün çütın kéyinki ikki saetlik “cungo edebiyati” (8) dersidin çüüp, deslep çéçini yasatti, kéyin munçıa bardı.(9) Munçidin çııp saıtige arividi, kelik tamaa yine bir saettek(10) vaıt barlıını körüp, yataa kirdi yataa héçkim yok, azade idi,(11) u yastuınıñ astidin bir neççe vara atlanan, pürlengen keezlerni(12) aldı, bu keezler unin aysi vaıtta ilham kelse, u vaıtta derhalla(13) yézip oyidıan parçe-purat éirliri bilen tolanidi. Baya munçıda,(14) issi suniñ tuyusız küçiyip kétii bilen uniñ oli köyüp,(15) derhal özini çetke alan ve u hadise tüpeylidin kallisida yéni bir(16) éiriy pikir peyda bolandek ılanidi. Emdi uni resmii bir éir(17) eklige kirgüzü üçün, dérize aldıa oyulan üstel yénia(18) keldi. Sirliri öçüp, putliri liñip alan bu kona üstelni yine(19) aysi bir kepsiz, beğerezler piçaq, elemturaliri bilen sicap, (20) oyup, silik yüzini müdür-çokur ilivetken, eslidiki sauç réni(21) üstige yine kök ve ızil siyahlarıni tóküp, bulap, beeyni nausta(22) ressam sizan çüiniksiz may boyaq resimdek ilivetkenidi. Aniyaz(23) üstelge yéni bir gézitni yéyip saldı, uniñ üstige héliı keezler **139**(1) bilen elemni oyup ceyneklep olturdi ve dérizidin sirta ariiniçe(2) airane iyala ketti, herhalda ilham tézla keldi, u elimini(3) kitirlitip, ba kötürmeyle töt misrani ravan yézivetti, u aırı(4) soal belgisi bilen ünde belgisini endila oyup turividi, bir(5) ızniñ karıdorda turup “Aniyaz aka” dep çaqıran yéimli avazi(6) añlandı. Aniyaz ittik elemni oyup,

ornidin turup ketti bu(7) Ğunçeķiz idi, uniñ avazi Aķniyazniñ ķulikiĝa bekmu siñiřliķ idi,(8) her ķandaķ yerdin añlısa asanla tonuvalatti ve bu avaz bilen yürikiĝe(9) issiķ bir éķim kirgendek hozurluķ hēs ķilatti. Mana şu mulayim,(10) tatlıķ avaz karidor tereptin yene asta añlandı: “Aķniyaz aka”...

(11) Aķniyaz aldirap işikni écip, karidorĝa çıķtı, Ğunçeķiz uniñdin(12) beş-alte ķedem nérida, ikki tereptiki yataķlarĝa boyundap ķarap(13) kélivatatti.

(14)-Mana men, Ğunçeķiz... -dédi Aķniyaz yataķniñ işikini (15) yoĝan écip koyup, -bizniñ yataķni untup ķapsiz-he?

(16) Ğunçeķiz kekliktek yorgılap uniñ yéniĝa keldi ve ĥicil bolĝandek (17) ķizirip turup:

(18)-Ötkende Badamĝül bilen kelgende taza diķķet ķilmaptikenmen,(19) uniñ üstige hemmisi bir ĥil işik, bir ĥil öy deña! -dédi.

(20)-Şundaķ, bolupmu siz bu tereplerge asan kelmeysiz, -dédi (21) Aķniyaz holuķķan, hayacanlanĝan halda, -ķéni merhemet, yataķķa kiriñ!

(22) Ğunçeķiz erkin, bimalal ķedemler bilen yataķķa kirdi ve udul(23) üstel yéniĝa kélip Aķniyazniñ bayıķi ķeĝezlirige iķtiyarsız köz(24) yügürtti.

(25)-Şeir yézivétipsizde, -dédi u ķizikiřinip, -ķörüřke(26) bolamdu?

140(1) Emdi... Buni téĥi bayıla yazĝan... -dédi Aķniyaz duduklap,(2 – ķörsiñiz... Meyli... Şañĥo ķılmañ...

(3)-Sizdek katta şairni řañĥo ķilip höddisidin çıķķili (4) bolamdu, Aķniyaz aka, -dédi Ğunçeķiz ve héliķi ķeĝezni ķolıĝa élip,(5) ünlük oķuřķa başlıdi:

(6) “Ķoli köyse kiřiniñ,

(7) Ottin ķaçar yiraķķa.

(8) Yürek köyse heyranmen,

(9) Yéķinliřar némiřķa?!”

(10)-Pah!... Birsı yürikiñizni pijilditip köydürüvétiptu-de?(11) -dédi Ğunçeķiz semimiy, saddiliķ bilen, biliřķe bolarmu, kim(12) u, biznimu tonuşturup ķoyuñ!

(13) U ķaķaķlap külüp ketti, külke bilen teñ emdi kötürülüřķe(14) bařlıĝan yumran köksimu tek silkinip ketti. Uniñĝa eĝiřip (15) Aķniyazmu küldi, lékin uniñ külkisi derd içide çıķivatķan azablıķ(16) külke idi. Tova, dünyada özi yaĥři körĝen adiminiñ aĝzidin(17) ařundaķ kütülmigen, bihude sözlerni añlařtinmu azablıķ iş(18) barmidu?!...

(19) Aĭniyaz ĭiz zatiĭa bolĭan tunci ĭetimliĭ aşıĭane yüriki, (20) mecnunlarĭe semimiy ĭelbi bilen Ėunĭekizni yaĭturup ĭalĭanıdi.

(21) “Nazukluk” ayallarıñ tebiiti, şundaĭla, ularıñ vucudidiki(22) bir ĭil küĭ! Ular mana şı nazukluĭı bilen men-men dégen küĭlük(23) erlernimu boysunduruvalalaydu! Aĭniyaz oĭuş ve kesipni oylapla héĭkimge(24) köñül bermeslikni öz-özige ĭattıĭ vede ĭilĭanıdi. Lékin(25) ĭaçanıĭ, Ėunĭekiz bilen uĭraştı, héliĭi “ĭattıĭ vede”simu ĭuddi **141**(1) issiĭta ĭalĭan matañdek yumşap ketti, Şevketni uzitiş üĭün muşu(2) yataĭta ötküzülgen héliĭi olturuştin kéyin, uniñ yürikige ot tutaştı,(3) köydi, kül boldi, titrep turĭan cismini yerge urup(4) ĭaĭşidi... Lékin, héĭkim perva ĭilmidi! Aĭniyaz öziĭe köyüp, “meşuksiz(5) aşıĭ”ĭa aylınıp ĭaldı. U Ėunĭekiz bilen hemişe ĭiyalida(6) sirdişatti, ĭüşide ĭuĭaĭlap söyetti, oñıda bolsa, işĭ otini içige(7) yutup, uni körse ĭizirip, vucudi titrep, yıraĭtinla (8) sepsalatti, Ėunĭekizniñ kélişken seylane ĭamitige, ĭatircem, behuzur(9) ĭedem béşişliriĭa ĭarap, téĭimu aşıĭi bıĭarar bolatti. Aĭniyazniñ(10) ĭelbidiki muhebbet ĭuddi uluĭ dastanlarda teriplengendeĭ semimiy, pak(11) ve alıycanab muhebbet idi. U Ėunĭekizni her ĭanĭe eslisimu, séĭinsimu,(12) lékin buni peĭet ĭelbidila biletti, arzular alimidi hés ĭilip(13) yüretti...

(14)-Ohoy... Mavu yerde yene bir şéirnu bar ikenĭu! -dédi(15) Ėunĭekiz püklengen ĭeĭezlerniñ arisidin bir varaĭni suĭurup élip,(16)-bu téĭimu ésil oĭşaydu.

(17)U öziĭe intunatsiyige keltürüp, bu şéirnimu ünlük oĭuşĭa(18) başıldı:

(19) “Tale-tale, ĭaliriñ tale,

(20) Yumran levler yaĭut piyale.

(21) Sen özgilerge bir bergi bolsañ,

(22) Men üĭün,

(23) Ebedil –ebet-

(24) Kökte yultuz,

(25) Zémında lale!”

(26) –Pah-pah... Söygen ĭiziñizni periştige aylanduruvétipsizĭu **142**(1) Aĭniyaz aka! -dédi Ėunĭekiz yene şundaĭ sadde ve töz köñüllük(2) bilen, -emdi uni körüş arzuymu téĭimu küĭyip ketti, u kim?(3) Méni ĭoĭum tonuşturup ĭoyuñ, cumu! Biz yaĭşi dostlardın bolup(4) ĭetimiz!

(5) Aĭniyaz bir neĭĭe ĭetim aĭzini ömellep, ĭoñ yüreklik bilen(6) “u siz, bu şéirlarnimu sizge atap yazĭan!” démekĭi boldıyu, lékin(7) yene özini tutuvélip, tiliniñ uĭĭaĭa kélip ĭalĭan bu yürek sözini(8) zorluk bilen teslikte içige yutuvetti. U özini bu azablıĭ(9) ĭiyallardıñ néri ĭiliş üĭün şéirlar bilen hepilişip turĭan Ėunĭe(10) ĭizdin soridi:

(11)-Ġunçeķiz, añlişimçe Badamgöl bilen Zayit cüp bop ƙalıgandek(12) ƙilidu, rastmu?

(13)-Rast! -dédi Ġunçeķiz uzun kirpiklerini téz-téz (14) ƙéķip, -bir-birige ħalıĝan vaķıtta muhebbet izhar ƙılış- hazırķi(15) zaman yaşılriniñ normal hoķuķi!

(16) Badamgölniñ yéni turmuşı toĝrisidiki bu şum hever Aķniyazniñ(17) ƙelbide hesretlik bir ĝusse oyĝatti.

(18)-Uĝu şundaķ, -dédi u Ġunçeķizĝa cavaben zeip avazda,(19) lékin men Zayitniñ Badamgölge bolĝan muhebbitiniñ ħuddi köz(20) vaķtidiki bulutlardek asanla peyda bolup, yene asanla tarķap kétéşidin,(21) şundaķ culalinip, parķirap çıķķan hesen-hüsenniñ yene lipla ƙilip(22) yoķap ketkinidek ĝayib bolup kétéşidin ensireymen!

(23)-Aķniyaz aka, sizmu bilisiz, -dédi Ġunçeķiz oylanĝan(24) halda, - muhebbet işida her kim özi höküm ƙilidiĝan gep! Belkim,(25) Badamgöl melum vaķit çüşinip baķar...

(26) Aķniyaz ƙoşumisini türüp, köñlidiki aççıķni bésip, Ġunçe-143(1)ķizĝa mundaķ dédi:

(2) Ġunçeķiz, sizdin bir iltimasim, bu iştin Şevket(3) ħeverlinip ƙalmisun, u emdi kötörelmeydu!

(4) -Menmu şundaķ oylaymen, -dédi Ġunçeķizmu hésdaşlıķ bilen,(5) -bir mezig uniñdin meĝpiy tutayli!

(6) Ġunçeķiz emdi şeirlar yézilĝan ƙéģezlerni ƙoydi ve kiçikkine(7) ħurum somkisidin ikki parçe nersini çıķirip, Aķniyazĝa uzatti:

(8)-Buniñ birsi Turĝun akamdin kelgen ħet iken, -dédi(9) u püklengen, saĝuç bir konvértni körsitip, -ħet ħaltisida(10) turuptu, siz körmigen oĝşaysiz...

(11) -Turĝunniñ héti!... -Aķniyazniñ ƙizliri ħuşallıķtin oynap (12) ketti, -aķir ħet keptu-de! Ecebmu séĝinividim...

(13) Rast, u Turĝunni ƙattıķ séĝinĝanidi. Bolupmu Zayitniñ köñül(14) aliliķi, dostluķtin yüz örüşü ƙatarlıķ azĝunluķliri bilingendin kéyin,(15) Turĝunniñ ƙedri téĝimu ƙattıķ ötüldi, uniñ Zayit(16) toĝrisidiki aldın körer sözliri Aķniyazniñ ƙuliki tüvide ƙaydidin (17) carañlap, uniñ Turĝunĝa bolĝan iħlas, étiķadını téĝimu(18) aşuruvetkenidi. U ħetni ittik ƙolıĝa élip, konvértni yırtmaķçı(19) bolividi, Ġunçeķiz éĝir éçip ƙaldi:

(20)-Aķniyaz aka, ħetni kéyinrek oķuñ, sizge deydıĝan yene bir(21) muhim işim bar. Yéķında sultandin ħet keptiken, u mendin bir parçe(22) nesir yézip evetişni soraptu, umu sago¹da edebiyat oķuydu (23) emesmu, belkim mendin imtihan élip,

¹ Taşkentteki Ottura Asiya Univesitétii.

kespiy seviyemni tetkik kılamakçı(24) bolsa kérek, “cudalık” dégen témida bir nesir yazdim, körüp(25) bakşınız, çet elge “éksport” kılidigan “mal” bolgaçça, süpet **144**(1) ötkilidin ötelmey qalmisun, deymen, sizni avare kılidigan boldum,(2) malal körmeý körüp békin, işleydigan yeri bolsa, yene işleymen!(3) Hoş emise, men kettim...

(4) Aqniyaz turgan ornida turupla qaldi, çikip kétivatqan Gunçe(5) kızniñ arqidin uzitip qoyuşmu hiyaliga kelmidi. Kallisi pirkirap, (6) qelbide boran kötürülgendek, soğuk, yékimsiz bir tuygu uni pütünley(7) halidin ketküzgenidi, u uniñ vucudida tosattin peyda bolgan gayibane(8) reşik tuygusi idi!...

(9) Eh, Huda! Sen meni néme koylarğa selivatidigansen! Bu dunyada(10) birisini yahşi körüp, yahşi körgenlikini oçuk éytmay, yélincap(11) turgan söygü-muhebbitini qelbiniñ çoñkur yérige séhir-bent(12) kılivétiştinmu égir iş barmu?! Bu huddi qarigu ademiñ kıziq oyunga(13) kirip, köz aldida boluvatqan acayip-ğarayip işlarniñ héçqaysisini(14) körelmey, etrapidiki kişilerniñ kızgin çavaklirini añlap, tit (15)-tit bolginidek azablıq, nadametlik iş emesmu?! Téhi buni az (16) dégendek, mavu işni körmemdigän! Dunyada özüñ yahşi köridigan ademiñ(17) saña emes, belki başqa birsige cudalık derdige yazgan yürek(18) sözliri bilen söygü izharini körüştinmu dehşetlik, horluq iş(19) barmu?!... Bu huddi qeri, nativan momaylarniñ “men köyermen balamğa,(20) balam köyer balisiga” dep zarliginidek hesretlik iş emesmu?!

(21) Aqniyaz gemkin beşini kötürüp, derizidin yiraqqa qaridi, tağ(22) terepte hava tumanlışıp, asman lay sudek buzurup kelivatatti.(23) Tebietmu uniñ köñlini geş kıldi, u dérize aldidin neri kétivetip,(24) qolida siqimdap turgan Turgunniñ hëti ésiqe keldi ve(25) konvértni alman-tamlan yirtip, hetni oquşqa başlidi:

(26) “Dostum Aqniyaz! Hayat dégen şundaq nerse iken, adem balisiga **145**(1) hemişe bir nerse kemdek, yetişmeyvatqandek bilinidiken -sen miñ(2) bir capada tirişip-tirmişişip şu yetişmeyvatqan nersini qol(3) keltürseñ, yene birsi bardek kılidiken, haman bir nersiniñ kemlikini(4) hés kılip ötidikensen! Konilar éytqan: Bir yeri kem dunya(5) dégen şu oşaydu! Men Ürümçidiki çağda hemişe yurtni, ata anamni(6) eslep biaram bolattim, ularniñ yéniğa qaytip kelsemla hemme iş(7) hel bolidu, hatircem yaşaymen, dep oyliğanidim. Kim bilsun, bu(8) yerge kelip hepte ötmey, yene Ürümçini, mektepni, silerni(9) ségindim!... Köñlümde hemişe bir nerse kemdek, yetişmeyvatqan dek hés(10) kılimen! Dostum, rastimni éytsam, bu yerge kelip téhimu azab içide(11) qaldim. Ésiñdimu, héliki bir küni keçlik tekrardin kéyin ikkimiz(12) sinipta kelip, şöhretlik yazguçimiz Zunun Qadiriniñ “Mağdur(13) Ketkende” dégen hékayisini oqup, héli vaqitkiçe şuniñ tesiride(14) sözleşkeniduk. Şu çağda sen: <bizniñ kaç teley ecdadlirimiz néme(15) künlerni körmigen-he?! Hudağa şükür, Alla u künlerni bizge nésip(16) kılmidi, u künlér kelmeske ketti!> dégenidiñ. Menmu şundaq(17) oyliğanidim. Lékin kim bilsun, adaş, miladi 20-esirniñ 62(18) yilliridiki yézimizda men undaq künlerniñ boluşini tesevvur kılip(19) bakmaytikenmen! Lékin şundaq künlér rasttinla bolivatidu, men ve meniñ(20) yürtdaşlirim baki aka beşidin ötküzgendek kısmak-kısmak işlarni beşidin(21) ötküzüvatimu, baqi ve bahardek ademler etrapimizda lömüldep(22) yüridu! Zérikürüp qoysammu, men saña bizniñ goñşeda yékında, namratlıq,(23) açarçiliq

tüpeylidin yüz bergen bir işni sözlep bérey,(24) ilhamiñ kozğilip qalsa birer parçe ipik şeir yaki hékaye yazamsen(25) téhi!

(26) Bizge qoşna dadüyde, qasim kötek deydiğan işçan, bécirim bir **146**(1) déhқан bar idi. U yékinda <mavcuşığa umaç içküzgen> dégen cinayet(2) bilen beş yillik qamaq cazasığa höküm qilindi. Néme dégen(3) dehşet-he?! Sen buni añlaşni halamsen? Emise qulaq sal, iş(4) mundaq bolğan: Qasim kötekniñ hotuni ölüp kétip, ikki bala bilen(5) boytaq qalidu, kéyin yene ikki balisi bar hotun bilen toy qilidu,(6) alte can ademge dadüydin her ayda 50 ciñ arpa, 70 ciñ qonaq, 13(7) ciñ tériq béridu. Buni yetküzüş üçün hotuni her küni ikki vaq(8) umaç çalidu. Qasim kötekniñ micezi soğuqcan bolgaçqa, umaçni(9) içivérip, qorsaq ağıriğa qalidu. U bir küni kekçine su tutup(10) öyge kelse, hotuniniñ yene umaç etkenlikini körüp çéçilidu:(11) <Hotun, her küni umaç étemsiler, soğuqum éşip, ağızimdin şale aqidiğan,(12) qorsiqim koldurlaydiğan bolup qaldı, başqa nerse etseñlar(13) bolmamdu?!> deydu. Hotunimu uh tartip: <Hökümet bergen nerse(14) şu tursa, mende néme amal, buni mendin sorimay, avu katta kişidin(15) sorap baqsıla!> dep tamdiki mavcuşiniñ yoğan resimini körsitidu.(16) Qasim kötek resimge biraz qarap turup, andin can(17) aççıqida: <Ata, mavcuşi ata! Sile şu künlérde néme yeydiğanla? Bu(18) tügimes umaç bizniñ halimizni ketküzdüğü! -deydu ve bir qoşuq(19) umaçni uniñ resimdiki ağıziğa teğküzüp turup, -silimu Hudaniñ(20) dağ süyige çalğan bu umaçtin kiçikkine içip baqsıla!> deydu. Bu(21) çaqçaqsiman iş ötüp, heptidin kéyin er-hotun ikkisi bala arisiğa(22) kirip uruşup qalidu, qasim kötekniñ cuduni örlep, (23) hotunini bir neççini uridu hotuni aççıqığa paylimay udul dadüyge(24) baridu ve köñli qarılıq qilip, qasim kötekniñ héliki <mavcuşığa(25) umaç içküzgen>lik veqesini şuciğa éytip qoyidu. Bu pevkulaadde(26) hever şu haman beyni gür-gür borandek aval guñşi rehberlikige, **147**(1) andin nahiye rehberlikige yetküzülidu. Etisi pütün dadüy kozğilip(2) kétidu, 390 ailidin miñğa yékin adem yiğilidu. İkki helk eskiri(3) qasim kötekni tutup kélidu, héliki umaç yuqi kétip qalğan(4) mavcuşiniñ resiminimu pakit süpitide élip kélidu, şuniñ bilen(5) qorallıq helk ekserliri qasim kötekniñ gecgisidin bésip turup,(6) miñliğan amma yañraq şoarlarıni tovlap turup, qasim kötekni şiddetlik(7) küreş qilidu ve héliki <mavcuşığa umaç içküzüş> (8) cinayitini iqrar qilduridu!...

(9) Dostum, şu küni menmu küreş yiğiniğa katnaştım, katnaşıp(10) çoñqur savaqqa ige boldım, savatsız, nadan ademlerniñ qandaq (11) bolidiğanlıqini tunci kétim öz közüm bilen körüp heyran qaldım. Şu(12) haman ésimge Seidi Şeraziniñ munu ikki misra şeiri keldi:

(13) <Eger terbiye körmise adem,

(14) Éşek bolup qalar yüzge kirsimu hem!>

(15) Méniñçe, bundaq ademler ve ularniñ qilğan işi huddi yanar (16) tağdin şiddet bilen éqip çüşken magma öz yolida uçriğan hemme(17) nesrini-cimi güzellikni, yeşillikni, hayatlıqni köydürüp, éqitip(18) ketkendek intayın qaram, telve ve şepketsiz bolidiken! Şu yerde(19) nahiyiniñ, gunşeniñ rehberliri tuşmu tuştin sözlidi, néme dédi

(20) démensen, acayip gepler boldi: Bizge kandaqtur aşlık şuci, aşlık(21) düycañ dégenler emes, belki sotsiyalizmniñ inqilabçı şuci,(22) inqilapçı düycañliri kérek imiş! Tova deymen, hazir bizniñ bu yerde(23) aş evliya, nan peygember tursa!... Kaşki, qorsiqimiz tok bolsıçu!...

148(1) Adaş, rastinla bu yerde tağa öre emes, göş-yağ dégenni (2) addiy puqralar çüşidimu körmeydu, şuña hotun heç dégenniñ kapkı(3) eçilmaydığan bolup qalğan. Cahan şunçe keñ bolsimu, keş putni(4) kıstığaçqa, kişiler azade yol mañalmas bolup qalğan!... Bir déhkan қошақçiniñ(5) munu bir kublét şeirni oqup baқsañ, belki yézilarniñ(6) hazirki ehvali, kıyapiti köz aldında kélip qalar:

(7)<Ham çapanğa palas yaқа,

(8) Toқur eşekke şakal taқа,

(9) Oruқ inekke diñgil buқа,

(10) Қattıқ nanға soғuk su,

(11) Yirtıқ қақа suyuқ pok!>

(12) Dostum, turmuş tolimu murekkep, sirlik nerse iken! Yékinda (13) bir kitabtin Amérika yazğuçisi Mark Tivinniñ mundaқ bir hékmetlik(14) sözini kördüm: <Turmuş -beht bilen azabtin terkib tapқан bir(15) tevsı.> Men tesviniñ uruқçilirini sanap çıqtım, bir tesvide 101(16) uruқça bolidiken, meniñçe buniñ 41 téli beht, 60 téli azab bolsa(17) kérek. Lékin azab melum menidin éytқanda, adem üçün bir hil menivi(18) baylıқ boluşı mumkin. Sen uniñdin қutuluş yolida tirkişisen,(19) күreş қilisen. Neticide az-tola geyretlik, eқillik, iradilik bolup(20) қalisen! Yékinda, mehelligizdiki bir bovay étiz қirida parañlışıp(21) olturup mundaқ bir gepni қildi: <Dunyada aççıқ yutқан uluғ, yük(22) kötürgen uluғ, tatlıқni hemme adem yutalaydu!> Men bu gepnimu bir(23) hékmet süpitide hatiremge yézip қoydum!

(24) Dostum, men mekteptiki çağda nurğun nersilerni kitabta körgenidim. **149(1)** Şuña hiyal, pikiririmmu nahayiti romantik, gayivi bolup (2) қaptiken. Bu yerge kelgen қiskila vaқit içide nurğun emeliy nersilerni(3) çüşengendek boldum. Turmuş dégen yette ölçep bir késidigan (4) kiyim emesken etrapında mevcut bolğan nersilerniñ hemmisi saña(5) teve iken, hécnemidin, hetta eñ eski, azablıқ nersilerdinmu (6) özüñni қаçuralmaydikensen! Biz mektepte köp añlaydığan réallıққа(7) toғra қараş, dégen şu oқşaydu!

(8) He rast, Şevket қaytip keldimu, tinçliқtu? Yékinda bu yerde(9) <ili-çöçek veқesi> dégendek gepler peyda bolup қaldı. Men(10) Şevketniñ her kandaқ şaraitta öziñni başқuralaydığanlıқıға işinimen! Uniñda(11) şundaқ iқtidar ve casaret bar!

(12) Hoş, dostum, hetni köp yézivettim, epu қil, köñlümde (13) yigilip қalğan geplirimni éytқum keldi.

(14) Saña ve sen arķilik Şevketke, Zayitķa, Badamgöl hem Ğunçe(15) kızlarķa kamali salam bilen dostuñ: Turĝundin.

(16) 1962 yili, 7 iyun, ķumbaĝ.”

(17) Aķniyaz ħetni arķa-arķidin ikki ķétim okudi, okup bolup(18) çoñķur uh tartti. Uniñ köz aldida Turĝunniñ ħuş péil, köñülçek,(19) bezide azraķ tersaliķi bar turgün micezlik ķiyapiti téhimu(20) yüksek salapet bilen namayan boldi. Ķuliki tüvide bolsa, uniñ çoñķur(21) mulahizilik sözliri bilen ötkür, éniķ pikirliri ķayta carañlap, (22) uni dostluķķa, icillikķa, téhimu sap vicdan bilen yaşıydiĝan insaniy(23) peziletke devet ķilivatķandek tuyuldi. Ħettin uniñ yéķimlik, merdane(24) avazi añlangandek boldi, bu avaz Aķniyazniñ köñlini yiraķtiki muñlik(25) yéza-sehralar bilen kac teley déĥķanlarniñ arisiĝa élip ketti...

150(1) Şevketniñ mesilisi bugün fakültét rehberliki içide(2) ķoyuldi. Yéĝingā fakültét mudiri Yaķup Kerimniñ teklipi bilen lictor(3) unvani bar üç okutķuķimu ķatnaştı. Buniñ birsi Selim Ependi idi.

(4) Yiĝinda, aldi bilen Havaz Beĥti Şevket mesilisiniñ ceryani, (5) ĥaraktéri ve uniñ iķrar ķiliş ehvalini tepsiliy tonuşturup, aĥirda(6) mundaķ dédi:

(7)-Yoldaşlar, Şevket bilen bolĝan küreş heķiķetenmu (8) keskin, ciddi boldi, men buniñdin cemiyetimizde yüz bérvatķan(9) reñgareñ sinipiy küreşlerniñ heķiķetenmu hayat-mamatlık ötkür(10) küreş ikenlikini yene bir ķétim çoñķur bilivaldim, eger ular turudiken,(11) biz turmaslıkimiz lazim. Men yene şunimu çoñķur hés ķildimki,(12) bizniñ bu aliy bilim yurtimiz herĝizmu burjuaziye hem Şiucéñcuyiniñ(13) maysilirini östüridiĝan parnik bolup ķalmaslıki kérek! Biz(14) yaşırmizniñ ķelbige inķilab maysisini téhimu köp ve çoñķur tikip,(15) ularni ésil süpetlik polat ķilip çeniķturuşimiz lazim. Şu çağdila(16) ulardin her ķandaķ mehsulat işlisek, u mehsulat ebediy ötkür,(17) çifñ, datlaşmas bolalaydu!

(18) Bu sözler Havaz Beĥtiniñ çuşençisi, tesirati hem tentenilik (19) çakiriķi boldi. Lékin buni yiĝingā ķatnaşķan tokķuz ademniñ hemmisi(20) oĥşaş ķobul ķilip ketmidi, beziler ķayillik bilen béşini liñştı,(21) beziler közini yumup, uĥlıĝandek cimcit ķiyapette olturdi, beziler (22) bolsa, çeķçeygen közliri bilen etrapķa alaķ-calaķ ķarap ķoydi. Bu **151**(1) söz Yaķup Kerimniñ köñligimu ançe ĥop kelmidi bolĝay, uniñ aķ(2) sériķ yüzi ķizirip, ķańsalık burni üstide uşşak ter tamçiliri(3) tepçirep çikti.

(4)-Ķéni emise, mesiliniñ del özini sözlişeyli, -dédi u(5) tügimes nezeriye, vez-nesihetlerdin bizar bolĝandek çirayini(6) pürüştürüp, -oķuĝuçi Şevketke yézilĝan cinayet-gunahlar toĝra,(7) del boptumu, delil-ispatlar toluķ, işençlikmu? Körilidiĝan çare(8) muvapıķ, layıķmu? Mektep partiye komitétĝa yézilidiĝan matériyal ķandaķ(9) yézilişi kérek?... Mana muşu emiliy mesililer üstide oçuķ-aşķara(10) pikirlişeyli. Her ķandaķ pikir bolsa bersek bolidu.

(11) Yaşup Kerimi uzun yillik hizmet tarihida emeliy işleş,(12) estayidil işleş, kol astidikilerge köyünüş, talant igilirini (13) asraş arķilik, mueyyen inavet, nopuz ve salapet tikligen adem(14) idi. U 1936-yilgiçe Ottura Asiya Dölet Univérsitetiniñ Şerķ Fakultétida(15) oqup, héli çoñķur bilim igiligeçke, bilimniñ, bilim(16) ehliniñ ķedirige yétetti ve özimu hazir bir tereptin, fakultétiniñ rehberlik(17) hizmetini işlep, yene bir tereptin, uyğur folklor tetķikati (18) bilen şugullivatatti...

(19) Uniñ sözi yiginni canlandurdi, hemmeylen Şevketniñ mesilisini (20) devr ķilğan halda oylaşķa, pikir yürğüzüşke başlidi. Aldi(21) bilen Selim Ependi söz élip mundak dédi:

(22)-Bizniñ bu aliy bilim yurtimiz talant igilirini terbiyilep yétildüridiğan (23) altun böşük, dunyadiki meşhur aliy bilim yurtliri öz(24) tarihida, éyniştiiyin, Mariye Kyorilarğa oħşaş zor bir türküm ilim(25)-pen gigantlirini terbiyilep çıkķan! Bizniñ zimmimizdimu ene şundaķ(26) yaramliķ, talantliķ iħtisas igilirini terbiyileş vezipisi bar. Buniñ 152(1) üçün, aldi bilen aşundaķ maysilarni bayķaş, perviş ķiliş ve(2) avaylap östürüşke toğra kélidu. Şevketniñ mesilisige kelsek, üç(3) yillik oquş tarihida, u öziniñ héli yaramliķ, cür’etlik ve istikballik(4) bir yaş ikenlikini namayan ķilğanidi. Epsuski, uni(5) kütülmigen bir palaket başkandek ķilidu. Hazir bizniñ aldimiza uni(6) ittirip veyran ķiliş kérekmu yaki tartivélip ķutķuzuş kérekmu?(7) dégen ciddi mesile turidu. Méniñçe, yenila tartivélip ķutķuzuş muhim!(8) Emdi uniñ konkrét mesililirige kelsek, birsi “çetke (9) kaçmaķçi bolğanliķim rast” dep iķrar ķilğanliķi heķikiy iķrarmu yaki(10) ķiyin ķistaķniñ küçi bilen bolğan yalğan iķrarmu? Yene birsi,(11) uniñğa “yerlik milletçi” dégen ķalpaķni kiygüzüş muvapiķmu, muvapiķ(12) emesmu? Méniñçe muvapiķ emes. Çünki, u bir sadda oķuğuçi, uniñ(13) üstige, uniñ milletçi boluşıǵa esas bolğan héliķi sözni u(14) veziyet terbiyisi öǵinişide oçuķ-aşķara otturiǵa koyup, oķutķuçi, (15) savakdaşliridin çuşençe sorıǵan, kéyin bundaķ söz yaki (16) heriketlerni heçķandaķ yerde tekrarlimiǵan! Démek bu, öǵiniş ve(17) izdiniş üstide kétivatķan bir oķuğuçiniñ idiyisidiki mesile,(18) pikir ķiliş cehettiki mesile. Buni resmiy siyasiy ķalpaķ ķilip(19) kiygüzüş uvalçilik, naheķçilik bolidu! Aħirķi pikrim, Şevketke(20) körülmekçi bolğan “mekteptin koǵlap, ķanuniy cazaǵa tartiş” dégen(21) çare nahayiti éǵir hem namuvapiķ bolup ķalğan! Seveb, birsi, uniñ(22) üstide yézilğan héliķi “çetke kaçmaķçi boldi” dégen isimsiz ħet(23) pakit süpitide put tirep turalmaydu; yene birsi, uniñ özi mana hazir(24) veten ķoynida turuptuǵu! U öz vaķtida teşkiliy resmiyet bilen yurtiǵa(25) barǵan ve anisi, tuǵķanliridin ayrilip, bir az kéçikip bolsimu yene(26) özi kaytip kelgen! Bu pakit hemmidin üstün turidu!

153(1) Selim Ependiniñ sözi tüǵigiçe Havaz Beħti ħuddi koķaşķa(2) dessivalǵandek olturmay ķaldi. Aççıķtin içi titildap, çişliri(3) gez-gez bolup ketti. Buni az dégendek Yaşup Kerimniñ munu sözi(4) uni téhimu osal halǵa çüşürüp koydi:

(5)-Eger ķiyin-ķistaķ bilen ķilingan iķrar bolsa, bu uniñ(6) heķikiy gépi emes, belki uni azabliǵan tayak-toķmaķniñ gépi bolup (7) ķalidu!

(8) Yene bireylen bu sözni téhimu kuvvetlep küçeytivettti:

(9) -Tayaq-toqmaq, kiyin-kistak dégenler qanunga qilçe yardım(10) bermeydu. Eksişe uni qopallaştırup, izidin çıkıridu!

(11)-Nede undaq iş bar iken?! dédi Havaz Behti térikken, (12) holuqqan halda, -héçkim uni tayaq-toqmaq işlitip, kiyin-kistakqa(13) algini yoq! Pakit aldida hemmini ikrar qilişka mecbur boldi. Emdi(14) uni biz bu yerde oturuvélip, hıyalimizga kelgen gepler bilen inkar(15) qilişka başlısaq, u çağda sinipiy küreş, luşyen kürişi dégenler(16) nege kétidu?! Biz öz meydanımızni yoqıtıp, düşmenlerniñ carçısıga(17) aylinip qalmamduq?

(18)-Qaysi pakit, pakit toğrisida gep qilmamsız?! -dédi (19) Selim Ependi temkinlik bilen, -sizniñ qoliñizdiki bar-yoq pakit(20) héliki isimsiz hetku?! Uni tekşürüp delillidiniñmu? Yaq, Havaz(21) Behti, undaq qilmidiniñiz, hem qılalmaysız! Biz her qandaq vaqıtta(22) héssiyatqa bérilmeslikimiz kérek. Héssiyatta eqil-idrak bolmaydu,(23) eqil-idrakniñ muvapiq yéteklişi bolmıgaçqa, héssiyat bezide bizni(24) her koylarga salidu, şuna adem aldirap héssiyatqa bérilmesliki, eqil(25) bilen iş qilişi kérek! Baya “tayaq-toqmaq işlitip, kiyin-kistakqa(26) almiduq” dédiñiz, lékin üç sotka uqlatmay, sual sorakqa éliš **154**(1) némini çüşendüridu, bu rohiy cehette kiyin-kistakqa éliš emesmu?!

(2)-Siz!... Siz zadi néme démekçi!? -dédi Havaz Behti dikinip(3) turup, aççıqida uniñ saqalsız apaq yüzidin tartıp(4) boyunliriğiçe qızırıp, ésilip ketti, -bilemsiz, sizdek oqutquçılarniñ(5) kasapitidin Şevketke oşşas sadda oquğuçılar çetke(6) çokunup, siyasettin, nişandin çentep, ézip kétivatidu! Uni siz(7) yene qanat astıga élip, davamlıq azdurmaqçı boluvatisiz, lékin buniñga(8) emdi yol qoygılı bolmaydu! Bilip qoyuñ, Selim Ependi, bolmaydu!(9) Şevketni emdi siz emes, biz qutquzup qalımız, qanun yoli bilen(10) qutquzımız!...

(11) Havaz yétekçi hemme işta özini toğra deytti, yerdin-asmanıñ(12) özini heqlik hésablaytti. Şuniñ üçünmikini, Selim Ependi(13) bilen her qandaq yiginda, her qandaq mesilide pikri bir yerdin çıqmay(14) tutuşup qalatti...

(15) “Şamal çıqmisa dereh liñşimaydu” dégen söz tebiet dunyasıga (16) mas kelgen bilen bezide kişilik hayat dunyasıga has kelmeymu qalidiken.(17) Bu iş Selim Ependi bilen Havaz Behtiniñ munasivitede(18) ispatlinip qaldı. Havaz Behti bu fakultétqa yötkilip kélipla néme üçündür,(19) Selim Ependini deslep yoşurun, kéyin aşkara yaman körüp (20) qaldı. Buniñdin Selim Ependi bihever idi. U Havaz Behti bilen semimiy(21) hizmetdaşlıq munasivitede boldı, hetta bezide, uni yéni(22) keldi, dep zormu zor yéqinlişip, hizmette, kesipte yardım bermekçi(23) boldı. Lékin bu işlar uniñ yaqşı niyitiniñ eksişe, yaman netice(24) peyda qıldı. Havaz Behti uni “özini körsitivatidu, méni közge ilmidi”(25) dégendek gepler bilen özidin yıraqlaştırdı ve purset bolsıla(26) uniñga qiriçe, yéniçe tégidigan boluvaldı. Şuniñdin kéyin Selim Ependi **155**(1) bildiki, u Havaz Behtiniñ fakultéttiki “çoñ rekiibi” bolup(2) qalğanıdı. Derveqe Havaz Behtiniñ vucudidiki qattıq hesethorluq(3) tuyğusi uni şu koyga salğanıdı. U fakultétqa kélip uzun ötmey,(4) Selim Ependiniñ oquğuçılar arisidiki

inavitniñ yukiriliğini öz(5) közi bilen kördi, fakultét mudiri Yaşup Kerimniñmu uni yaşsi(6) köridiğanlığını bildi, uniñ kesipte küçlük, bilimlik ikenlikini (7) sezdi, şuniñ bilen ihtiyarsız halda uniñ vucudidiki heset oti(8) tutuşıp, Selim Ependini körsila közi kızirip, kallisi qodañşiydiğan(9) bolup qaldı. Danişmenler toğra éytiptiken: Hesrethor ademler(10) cahan şunçe keñ bolsimu, keñlik hés qılmaydu, ular başqilarniñ(11) özidin küçlük ikenlikini körgen haman, öçlük qilip, azabtin(12) tołgıniş ketidu. Ularniñ nişani hemişe-qağabeyliyet, nam-abroy,(13) orun ve mertive ceheetlerde özidin yukiri ve evjel bolğanlarğa(14) qaritilidu. Ularniñ eñ qorqidigini, başqilarniñ özidin üstün turuşı (15) ve éşip kетиşi!...

(16) Lékin Havaz Behti uniñğa her qançe heset qilsimu, uniñ (17) özidin üstün turuşı ve éşip ketişidin her qançe qorqsimu, Selim(18) Ependiniñ bilimi, ihtidari, huy-peyli haman uni yükseklikke(19) kötürüp turuverdi, uniñ tinim tapmay öginişi, qétirkinip izdiniş(20) haman uni neççe hesse alğa aşuruvette. Bu hal Havaz Behtini(21) téhimu derdte, elemde qoydı, şuña u hemişe Selim Ependiniñ közige tiken,(22) yolığa yiken boluşni oylaytti...

(23) Yiginda talaş-tartış küçiyip ketti, beziler Selim Ependini(24) yaqlap, uniñ pikirini kuvvetlidi. Beziler Havaz Behtige mayil bolup,(25) uniñ pikirige qoşuldi. Bolupmu fakultét partiye yaçéykisiniñ(26) şucisi Havaz Behtiniñ pikirini tekitlep: “Vetendin yüz örüş cinayitini **156**(1) keçürüşke bolmaydu, Şevketke qattıq çare körüp, ibret(2) qiliş kérek!” dédi. Şuniñ bilen yigin roşen halda ikki qaşqa(3) bölünüp ketti. Bu hil ehvalda birer qararğa keliş mumkin emes(4) idi. Şuña Yaşup Kerimi ahirida sülhi bilen mundaq teklip bedri:

(5) –Talaş-tartışniñ bolgini yaşsi, talaş-tartış bolğanda(6) heq-naheq éniş ayrilidu. Méniñçe, oşsimiğan pikirleriñ(7) hemmisini öz péti mektep partkomığa yollayli, ahirki qararnı şular(8) çıkarsun!

(9) Bu fikir yigindikileriñ hemmisige yaqti, doklatni şu yosunda (10) yézip, yukiriğa yollaş qarar qilindi.

(11) İkki sotkidin béri tohtimay yamğur yéğivatatti. Bu, şarqirap(12) yağqan tökme yamğur emes, yaki şamal arilaş kelgen ötkünçi(13) yamğurmu emes, huddi asmanniñ tügimes yeşidek sim-sim yéğivatqan(14) aq yégin idi. Is tartip ketken meynet pahtidek qaramtul,(15) bozamtul bulutlar birde türülüp, birde yéyilip, asman yüzini beeyni(16) yunda qaçqandek setleştürüvetkenidi. Kişiler ene şu tutuq,(17) sörün, köñülsiz asmanğa qarap, u yerde qaçandur küzdüzi quyaş,(18) kéçisi aymu çıkqan bolgiymidi, dep geşlik içide eslep ketti.

(19) Yamğur kişilerge köñülsizlikla emes, apetmu élip kelişke (20) başlidi, nurgun öylerdin tamçe ötüp, beziliri heterlik halğa kelip(21) qaldı, şeherniñ arqa koçiliridin ensizlik, sarasime, dad(22)-periyad avazliri añlinişqa başlidi. Gézit ve radivlarmu bu ketimki yamğur **157**(1) apitiniñ ziyini ve uniñdin qutuluşnin çaretedbirliri(2) toğrisida tohtimay sözleşke başlidi...

(3) Tebietniň peyli buzulğan mana şundak cudunluk künde, Zayitniňmu(4) tuyuksiz elpazi özgirip qaldi. U Şevket üstide yéni bir(5) işka tutuş kılivatatti. Aldinķi küni Havaz Behti uniň bilen uzak(6) muñdaşti, Şevketniň mesilisi muzakire kılingan tokkuz kişilik(7) héliķi yéginniň ehvalini tepsiliy sözlep berdi ve derhal birer şekil(8) bilen mektep partkomıǵa tesir kórsitişniň zórürlükini eskertti.(9) Zayit şu küni uzak oyildi, pılan tüzdi, aħir ittipak ezaliri(10) namidin yézilidiǵan bir parçe “telepname”niň kupiyisini işlep çıķtı.(11) Emdi uni parallél ikki siniptiki barlıķ ittipak ezalirini yégip, şu(12) yerde okup, ularniň öz iħtiyari bilen imza kıoyuşini kıolǵa(13) keltürüş lazim idi. U şu meksette bugün çüştin kéyin, parallél (14) ikki siniptiki yigirme yette ittipak ezasini birleşme derskanıǵa(15) yigip pevķulade yigin açtı. Yiginniň beşidila yoǵan bir tahta aķ(16) kegezge huş hetçilep yézilgan “telepname” ünlük okuldi, unińda (17) Şevketniň ħainlık, milletçilik cinayetliri prinsipka kótürölüp yézilǵandin (18) kéyin, unińǵa derhal mekteptin kıoǵlap, kıanun boyiçe çare(19) kóruş telipi otturiǵa kıoyulǵanıdi. “Telepname” okulup bolǵandin kéyin,(20) Zayit barlıķ ittipak ezaliriniń unińǵa aktip kıol kıoyuşini(21) telep kıildi ve ularni kıozǵaş niyitide tentenilik avazda mundaķ dédi:

(22)-Barlıķ heķikiy, sadik ittipak ezaliri! Biz Şevketniň vetendin(23) yüz öruş, milletler ittipaklıķıǵa buzǵunçilik sélištek ittipak(24) ezaliriǵa yat bolǵan cinayi kıilmişlirini kıattık eyiblişimiz kérek! Bu(25) “telepname” ittipak ezaliri namidin yézildi, her bir ittipak ezasi(26) öziniń meydani, pozitsiyisi ve burçini oylap béķişi kérek! Buniń **158**(1) özi ötkür sinipiy küreş, bu hergizmu bizniń edebiyattiki lérika(2) bilen ħimiyidiki késlorod toǵrisida béridiǵan imtihandek, addiy iş(3) emes! Hazir bizdin neķ turmuştiki, öz içimizdiki ciddi küreşniń(4) boran-çapķunliri imtihan élivatidu! Epsuski, hazir beziler(5) inķilab kızil bayriķiniń lepildevatķanlıķinila kórup, düşmenlerniń kıilińni(6) bilevatķanlıķini kórmeyvatidu!

(7) Zayitniń közidin ğalıplarǵa has bir ħil meǵrurluk bilen temenna(8) külkisi kóruńup turatti.

(9) Yiginda, Zayitni çóredep toplişıvalǵan bir ğujmek(10) oķuǵuçılarniń Şevket üstidiki kehr-gezep, derd-şikayet hem(11) vez-nesihet bilen kılǵan sözliri ħuddi boranlıķ kúndiki ormandek(12) vijildap, gürgirep, birleşme dersħanini patparak kılivetti. Şu(13) çağda, ħuddi poruħlap kıaynavatķan kıazǵan yoǵan bir parçe muz(14) taşlıǵandek, kütülmigen bir ehval yüz bedri.

(15)-Hey Zayit! Sen néme kıilip yürisen?! -Īuddi tuyuksiz (16) bomba partlidigiandek kótürölgen bu avaz hemmeylenni heyran kıaldurdi, bu(17) ornidin lońńide turup, Zayitķa túrgünlük bilen tikilip turǵan(18) Aķniyazniń keskin avazi idi, - bu oçuķtin oçuķ adem aldap,(19) teşkilge básim işlitiş emesmu?! Bu munevver ittipak ezalirini yaki(20) üçte yaħşi oķuǵuçılarni saylaydiǵan saylam emesķu?! Her kim öz(21) pikirini sözleşke hoķuķluk! Bundaķ teşkillik, pılanlık iş kıilişniń(22) néme haciti? Etigendin béri, ħuddi şatutiǵa oħşaş, sinip, (23) sinipiy küreş, hayat-mamat kürişi deverdiń! Sėniń sepseteń boyiçe(24) éytķanda, bizniń bu aliy bilim yurtimiz pütünley sinipiy düşmenler(25) bilen tolup ketken oħşımamdu?! Ménińçe, sinipiy küreş

ötküz(26) dése, hemme yerde şundağ dégili bolmaydu, mektepniñ ehvali méniñçe, **159(1)** başkiçe...

(2)-Kandağ başkiçe?! -Baya ħuddi komşiriğa tuyuksız kala yégen(3) ademdek ésinini yoqıtıp koyğan Zayit emdi bir az özini oñşap,(4) Aqñiyazğa gezep bilen hürpeydi, -sen ittipağ teşkilige (5) hürmtsizlik qilivatisen Aqñiyaz, ittipağ ezaliri arisiğa bölgünçilik(6) sélivatisen! Bilip koy, bu işni saña yaşsılıq élip kelmeydu!

(7) Şu tapta, Aqñiyaz bilen Zayit beyni bir-birini çokuş üçün(8) tumşuq sozup, béhi uçlap turğan ikki soquşkağ ħorazğa oñşap(9) qalğanidi.

(10)-Boldi, unçe öpkeñni qağma, Zayit! -dédi Aqñiyaz hem(11) meşhire, hem ciddi teleppuzda, -bilimen, sen térikkek, men(12) bolsam sendinmu betterrek, çünki men qizilmuçni köprek yep çoñ(13) bolğan cumu! Semiñge sep koyay sen hazir igisi néme dése şuni(14) doraydiğan şatutiğa, patifunğa aylinip qélivatisen! Ağıñdin keçkiçe(15) “inqilab, küreş” dégen gep çüşmeydu! Bilemsen, inqilab, küreş (16)dégen zadi néme?! Méniñçe, inqilab, küreş dégen burunqılar méñip(17) baqmığan yolda méñiş, burunqılar yaritalmığan möcizilerini yaritiş(18) demektur! Boldi, sen bilen detalaş qilidiğanğa vaqtim yoq. Hazir adem(19) qutquzuş muhimmu, ademge çare körüş muhimmu? Yoldaşlar, oylap(20) békiñlar, muşu tapta mekteptiki işçi-ħizmetçileriniñ, etraptiki ahalileriniñ(21) ehvali çataq, aq yégin ularniñ öylirini veyran qilivetti.(22) Bundağ halkilik peytte, biz yaşlar, ittipağ ezaliri sinipiy(23) qérindaşlırimizniñ balayı- apitige qarap tursaq bolamdu?! Biz aval ademni(24) qutquzaylı!...

(25) Aqñiyazniñ çirayidiki ketiylik, avazidiki ötkür tene ve(26) qutratkuluk Zayitni temtiritip koydi. Uniñ bu sözi beeyni qizgin, **160(1)** tentenilik bir çaqiriqtek Zayitniñ neçe kündin béri köyüp-pişip(2) qilğan işini bir demdila bir tiyin qilivetti. İttipaq ezaliri içide(3) ciddi tevriñ boldi. Ularñ bir kısmi “helkni apettin qutquzuş(4) küriş”ge atlinişka hazirlandi, “teklipname”ge qol koyuş bir(5) çette qayrilip qaldi.

(6) Elem ve gezep esiridin pütün bedinige bezgek tinriki olişip(7) ketken Zayit özini tutalmidi, qollirini arvañ- sarvañ şiltip, esebiylik(8) bilen varqıraşka başlidi:

(9)-Sen Aqñiyaz, bilip koy, ittipaq yiginini buzduñ! İttipaq (10) ezaliri arisiğa bölgünçilik saldiñ! Veten ħaini, milletçi Şevketke(11) çapan yépip, uniñ üçün enze ağıdurduñ! Senmu bu(12) cinayetliriñdin keçip qutulalmaysen! Bilip koy, Aqñiyaz! Bizniñ devrimiz(13) uluğ, prinsipal küreş devri! Kimde kim uniñdin sella(14) çetneydiken üzül-késil ħulaydu!...

(15) Zerde bilen éytilğan bu aççıq gepler Aqñiyazniñ yürükiniñ eñ(16) çoñqur yeride bihuş yatқан gezep-nepiritini birdinla oyğutivetti.

(17)-Sen maña hörkürime, Zayit! Aç böridek hörkürime!(18) -dédi u téħimu cuduni örlep, -dostum üçün qilişka téğışlik(19) her qandağ işni qilimen! Sençu, sen şu

hörküreşni, kuruğ(20) valaqlaşni, don kihotluk kilişni bilisen! Men bolsam iş kilişmen,(21) cürüñlar kettük!

(22) Aqniyaz şundaq dédi-de, şaqqide arqığa burulup, birleşme(23) dershanidin gus-gus dessep çıkıp ketti. U karidordin ötüp,(24) pelempeyniñ yéniğa kelgende arqığa qaridi, uniñ arqidin on üç(25) oquğuçı huddi bahar qarlığıçidek tizilip kélivatatti. Ular oqutuş(26) binasidin ötüp, çoñ dervaziniñ yéniğa kelgende üç oquğuçı öz ara **161**(1) kusurlişip, arisaldi bolup qaldı. Aqniyaz ularniñ yéniğa kélip,(2) “birer iş boldimu?” dep sorividi, ular içköyerlik bilen mundaq(3) déyişti:

(4)-Biz sizni oylavatimiz, Aqniyaz! Zayit muşu işka bahanidap,(5) Havaz yétékçiniñ qoli bilen sizni téhimu çoñkur evrezge ittirivetmisun,(6) deymiz!

(7)-Hatircem méñivériñlar, -dédi Aqniyaz ularniñ köñlini(8) tincitip, -eger u méni rasttinla ittirimende, u evrezge uniñ(9) özi bilen bille çüşimen!

(10) Şu ariliqta, ularniñ yénida turaq peyda bolup qaldı. Ottura(11) boy, qara mutuk kelgen bu yigitniñ çaç-sağalliri ösüp, çanikiğa(12) patkan közliri yağ sepken sudek nursız pildirlap qalğanıdı. Kara çiberkut(13) kemzuliniñ yaqisi kir ve maydin kétéşip ketken, tügmisimu (14) yekpay ételgenıdı. U on neççe künniñ aldıda dohturhanidin çıkkan(15) bolsimu, lékin derske toluk katnaşmaytti, köprek yataq bilen tamaqhana(16) ariliqıda leylep yüretti. Beziler uniñ gelite, bir qisma heriketlirige(17) qarap, “élişip qaldimu néme?” dep gumanmu kilişatti.

(18)-Sen néme dep keldiñ, turaq? -Soridi Aqniyaz qolini uniñ(19) yelkisige koyup.

(20) -Siler néme dep keldiñlar? -Turaq yandurup soridi,(21) -siler néme dep kelgen bolsañlar, menmu şuni dep keldim.

(22)-Biz yamğur apitige uçriğan aililerni kutkuzgili barimiz,(23) -dédi Aqniyaz uniñğa çüşendürüp, -sen yataqqa bérıp dem al...

(24)-U yerde nan barmu? Biz ularni kutkuzsaq bizge aş-nan(25) béremdu? -Turaqniñ közliri parqirap, oynap ketti, -menmu bérıp(26) işley, mañimu nan bersun...

162(1)-Yağ, turaq, ular bizge aş-nan bermeydu, -Aqniyazniñ(2) köñli buzulğandek avazimu miskin çıktı, -ularniñ ehvalimu kıyin,(3) biz ularğa halis işleyimiz! Sen yataqqa kétip dem élip turğın, héli(4) tamaq vaqi bolıdu, maqulmu!

(5) Turaq salpiyip qaldı, aş-nan bermeydiğanliğini añlap, ular(6) bilen bille bérışkimu kıziqımdı, öziçe bir némilerni giñşip(7) Aqniyazlardın yiraqlap ketti. On neççe oquğuçı mektep dervazisidin(8) çıktı, birsi “kayaqqa mañimiz?” dep sorividi, Seley Qaşañ derhalla:

(9) –Cürüñlar, mavu sinipiy küreş yok koçidin mañayli!(10) -dep mektepniñ aldidiki töven mehellige başlap ketti.

(11) On töt oquğuçi ikki guruppiğa bölünüp, yérim kün(12) keyserlik bilen işlidi. Adettikiçe tamçe ötken öylerniñ ögzisige(13) çıqip, lay-patkağa milinip, töşük, yoçuklarni etti, keyip qalğan(14) sularni çüşürdi, heterlik öylerniñ mal-mülük, bisatlrini(15) biheter caylarğa yötkidi, keri, méyip, késellerni hapaşlap biheter(16) caylarğa köçürdi, işkilip, yamğur apitige uçriğan helkniñ derdige(17) derman bolidiğan işlarniñ hemmisini kıldi, hölçiliktin, meynetçiliktin,(18) capadin, çarçaştin qorqmidi, ularniñ vucudida eks(19) etken taşkın geyriti çakқан, epçil ve keyser heriketliride ipadilendi.(20) Bir çağda savaqdaşlarniñ bir neççisi çarçap halidin kétip,(21) Aқniyazğa:

(22) -Emdi bir az dem alayli, adaş! –dégende, Aқniyaz çakçaqқа(23) yölep:

(24)-Dem éliyatimizgu, қолuñ bilen putuñ heriketlinip tursila(25) boldi! -dep ularni yene yéñi işқа sepperer kıldi.

(26) Ular bir neççe ailini қutқuzup, aқirida oñçi қалpiқи bar bir **163**(1) ziyaliyniñ öyige kelgende, ikiliniп turup kélişti. Öy igisi(2) ellik neççe yaşқа kirgen adem bolsimu, lékin égir yürek késili bar(3) idi, baliliriniñ hemmisi қiz bolgaçқа, torustiki tamça ötüvatқан(4) yerlerni étiş, hoyliğa kóldek toşup ketken sularni sirtқа toşušta(5) amalsiz қalğanidi. Aқniyaz artuqçe oylap turmidi, hemrahlıriğa “bumu(6) ademgu, derhal işқа kirişinlar!” dep buyruқ çüşürüp, özi aldi(7) bilen hoylidiki suni çikiriş üçün “kölçek”ke kirdi.

(8) Heş-peş déguçe oñçi қалpiқи bar ziyaliyniñmu öyi apettin(9) қutқuzup kélindi, u adem Aқniyaz başlıқ oquğuçılarniñ қolliriğa(10) ésilip, kóz yeşi қilğan halda rehmet éytti.

(11) Şundaқ қilip, ular keç kirgiçe bir mehelligiki on yette(12) ailiniñ derdige derman bolup, yatar yeri yoқ beş oğul, üç қiz balini(13) egeştürüp mektepke қaytip keldi, Aқniyaz harған, mağdursizlangan(14) halda liñşip kélivatatti, téhiçe yağmur tamçip turğan gilitañ yol uni(15) birdem oñğa, birdem solğa téyilduratti. Hava nem ve soğuқ bolsimu,(16) lékin uniñ yüz-közleri huddi қizigan tonurdin hézil çikқandek(17) hil-hil қizirip, terlep ketkenidi. U қizlar yatıқiniñ aldiğa(18) kelgende, Gunçeқizni çakirip, üç қizni uniñğa tapşurdi ve bir neççe(19) küngiçe ularniñ ornidin, hever élišni cikilidi. Beş(20) oğulni özi bilen yataққа élip keldi. Bu çağda, bir savaқdişi hem(21) eceblengen, hem hésdaşlıқ қilğan teleppuzda mundaқ dédi:

(22)-Aқniyaz, adaş, bu balilarni yatқuzuştigu қiynalmasmiz, yotқан(23) körpe bar, özimizniñ yetmise, öyge kétip kelmigen bir neççe(24) қаçaқlarniñ yotқан-körpilirimu karivatniñ astida turidu. Lékin...(25) Lékinze, қorsaқniñ işini қандақ қilimiz? “Kanayni yağligili yağ yoқ,(26) sunay yağligili nede?” dégendek iş bolarmikin?...

164(1) Aқniyaz késipla cavab berdi:

(2)- “Köñlük durus bolsa, satmimu ayvan saray” dégen gep(3) bar. Kırsakkımu bir amal tépilir qalar, Alla igem hemme ademni öz rizkı(4) bilen yaratqan!...

(5) Şu künlerde, Şevket héli azadilikke çıqıp qaldı. Hélikidek(6) bihude sual-soraq, tayaq-deşnamlar tohtıdı. Havaz Behti bilen Zayitmu(7) uni qayta izlep avare kılmıdı. U hazir mektep partkominiñ(8) aħırkı qararını kütüp yétivatattı. Uniña yene şu metkérem metqasim(9) bilen gayit mayit köprek hemrah idi. Hazir bu ikkisi uniñ(10) “hevplik sinipiy düşmen” ikenlikini untup, uniñ bilen(11) burunkıdekla külke-çaqçaqlışıp, yéqinçilik, dilkeşlik bilen ötüvatattı.(12) Aldınkı küni ketçe Gayit Mayit uni yoşurunçe özi bilen(13) bille “arşın mal-alan” tiyatirıǵa élip bardı. Heyvetlik helk tiyartrıda(14) Uygurçe oynalǵan bu komédiyilik dañlık eser Şevketniñ(15) neççe vaqıttın béri derd-elem bilen buruhtum bolup ketken miskin(16) rohını urǵutup, köñlini alemçe şad-huramlıqqa çömdürdi. U(17) oyundın qayıtıp kélivétip, hayacinini, tesiratını basalmay, bir dem(18) kıkık balidek sekrep oynaqlayttı, bir dem tiyatirniñ şoh, yékimlik(19) naşılirini dorap tovlayttı, bir dem uniñdiki ötkür hecivi sözlerni(20) kimler gidur qarıtıp tekrarlayttı. İşkilip, bögünü huşallanǵan,(21) söyüngen, aram tapqanıdı. Uniñ öz yéşıǵa mas kelmeydiǵan bundaq(22) galite kıliki gayit mayıtqa zadıla eceblık tuyulmıdı. U buni goya uzun **165**(1) vaqıt tar ve qararıǵu öyge solanǵan tohu birdinla kün nuri çaknap turǵan(2) keñ yerge qoyuvétilgende, özini uçırǵanla yerge urup,(3) palaklışıp, cisminiñ qan bolup kétişidin qarqmıǵandek, her qandaq bir(4) canlıqta boluşqa tégişlik erkinlikke, yoruqluqqa, azadilikke nisbeten(5) intiliş, séğiniş ve bésilgusiz teşnalık dep çüşendi. Şu aħşimi(6) Şevket tolimu tatlık, şerin uhlıdı, çüşide özi arşın mal(7) alanniñ roliǵa çıqıp, koçımu koça yürüp, gülçehrini izlep(8) tapqandek muhebbetlik körünüşlerni kördi ve oyǵınıpla Badamgülni eslep(9) ketti. Eslime ve hatirler bir tereptin, uniña söyǵü visaliniñ(10) halal ve şerin şarabını içküzüp, uniña gemkin dilini hozurlandursa;(11) yene bir tereptin, uniña şepketsiz cudalıqniñ aççıq neştirini urup,(12) uniñ zehim yégen köñlini téhimu parakende kılattı... “U hazir(13) nedidu? Néme iş kılivatqandı? U ménimu oylamdıǵandı yaki muşu çek(14)-çégra acratqan péti yıraqlışıp kétermu?... Ah huda!... Muhebbet(15) dégende visaldin köre cudalıq, huşallıqtın köre azab, behtin-köre(16) behtsizlik köp ikengu! Yamgur hava éçiliş bilen tohtayttı, lékin(17) muhebbet yaǵmuri meñgülük bolıdıǵan oħşımamdu!?”

(18) Hiyallar-ümid bilen ümitsizlik, azab bilen huşallıq,(19) séğiniş bilen bızarlıq girelişip ketken çigiş hiyallar uni héli(20) künler giçe sarasimge, biaramlıqqa saldı. Lékin u, héssiyati ziyade(21) örlep ketken bundaq çağlarda ekil bilen özini tutalaydıǵan temkin(22) yigit bolǵaça, köñlidiki geşlik bilen parakendiçiliklerni baş(23) çökürüp kitab oquş ve mesililerni mulahize kıliş bilen yéñip (24) ketti.

(25) Bögün çüştin kéyin, dicornilik növiti yene metkérem metqasimǵa(26) keldi. U “Kamer”ǵa kirip, Şevket bilen kıskıla salamlışıp **166**(1) qoyupla karivitıǵa yanpaşlıdı ve “Uygur klasik edebiyati” konsipikini(2) hala-halimas varaklaşqa başlıdı.

(3)-İmtihan yéqinlişip qalǵan oħşımamdu? -Sorıdı Şevket (4) hatire deptiridin béşini kötürüp.

(5) –Hee, -dédi Metkérem Metkasim konsipiktin köz(6) üzmeý, -kéler heptiniň 2 küni “Uygur klasik edebiyati”din(7) imtihan almaqçi.

(8)-Hazir kaysi devrni ötüvatidu? -Şevket öziçe kizikip (9) soridi.

(10) Metkérem Metkasimmu ders oquş taza huşyaqmayvatқан vaqitta(11) bundaқ bir parañçiniň çikқанlikidin huşal bolgandek, konsipikini bir(12) çetke taşlap qoyup, ornidin turdi.

(13)-Zelili devri edebiyatini ötüvatidu. U çağdiki ataklik(14) şairlarmu köp iken. Hirkiti demdu, salahi demdu, harabati demdu(15) işkilip, on neççige baridiken, eserlirimu köp.

(16)-Şundaқ, bu on altinçi esir bilen on yettinçi esir(17) arilikidiki hocilar bilen cuñgarlar devrini körsitidu, -dédi(18) Şevket hiyalçan halda, -bu devr hekiqetenmu murekkep, köp veqeler(19) yüz bergen tinçsiz devr. Bu çağdiki cenubiy Şincañ cahil hocilar(20) teripidin “aқ tağlik”, “kara tağlik” dep ikki mezhepke bölünüp, öz(21) ara қanlik cedel-macira tuğduruvatқан; cuñgarlar oçuk-aşkara(22) bulañçilik қilip, cuñgariyege sürgün қul köçüruvatқан pacie(23) oçikığa aylanganidi. Apaқ hoca ve uniñ evladliriniñ çare kem bir(24) esirge yeқin hökümranlıқ қilişi, helқni parakende қilidigan(25) uruşlarni élip bérişi neticiside, tesevvupluқ, sahta karametçilik,(26) evliya perestlik hemme yerni қaplap ketken, teқvardarçilik 167(1) asaidiki diniy şeiriyyet ve huşametçilik asaidiki orda edebiyati(2) қanhor hocilar hakimiyiti bilen uniñ diniy aldamañçiliklerini (3) küçep mehdiylep, edebiyat sahesini hireleştürüvetkenidi. Mana(4) şundaқ çidiğusiz, қalaymiқан, ensiz şaraitta, hirkiti, zelili,(5) nöbiti, harabiti, erşi қatarlik bir talay şairlar el yurtniñ éçinişlik(6) teқdirige nezer sélip, huddi buruhtumluқ içide kişnigen(7) tulpardek cahalet üstidin isyan kötürüp çikti, ular yürek қenida(8) yezilğan sap ve ötkür misraliri bilen helқniñ nicadlikқа bolğan(9) arzusini eks ettürdi. Ular özliriniñ “Sepername”, “Muhabbetname (10) ve Méhnetkame”, “Gül ve Bulbul” қatarlik ölmes eserliride, tarihiy(11) hekiqet bilen ictimaiy adaletni teşviқ қildi ve insaniy muhabbet(12) bilen güzellik, uluğluқ, yaşsilik, hekiqet hem adaletni oşsimiğan(13) nuқtidin körsitip berdi!...

(14) Şu devr edebiyati toğrisidiki қisқа, mégizlik bu sözler şu(15) haman Metkérem Metkasimniñ kallisiga ornap қaldı. U konsipikni okupmu(16) bunçilik yekünge bolalmiğan bolatti. Lékin u, turupla yene(17) eceblendı.

(18)-Bu dersni sözligende siz sinipta bolmisiñiz, eceb obdan(19) bilivapsiza? -dédi u heyranlıқni basalmay.

(20) Şevket külüp ketti, uniñ külkisi қizgin ve semimiy(21) idi.

(22)-Bilim élišni sinip bilenla çeklep қoygili bolmaydu, Metkérem(23) Metkasim! -dédi u külkisini tohtitip oçuk köñüllük bilen,(24) -meniñ Uygur klasik edebiyatidiki del muşu témini öginip, tetқik(25) қilivatқinimğa yerim yildin aşti. Men

buni oquş püttürüş déssirtatsiyisi(26) kılip yézişka teyyarlık kılivatattim, kütülmigen yerdin bu **168**(1) péşkellikke yolúqup, pılanlirim astin-üstün bolup ketti.

(2) Şevket çoñkur bir uluğ-kıçık tinip sözdin tohtidi.(3) Metkérem Metkasimmu huddi uniñ köñlidiki kona yarini tatilap(4) koygandek, oñaysiz bir halda cimmide oturup qaldı. Bir az süküttin(5) kéyin, Şevket sözniñ témisini biraqla yötkep, öziniñ kinoğa bériş(6) istikini bildürüş niyitide mundaq soridi:

(7) -Metkérem Metkasim, etraptiki kinoğanılarda yéñi kinolar(8) koyuluvatamdu?

(9)-Koyuluvatidu, -dédi Metkérem Metkasim alman-talman,(10) -yénimizdiki “c s d c”¹ kulubi bilen Eñmetcan koçisidiki yazlıq(11) kulubta, Sovét ittipaқınıñ “Yéñi Bir Seher”, “Uluğ Grajdan”, “300(12) Yil Muqedem”, “Heterlik Egim”; Coñgoniñ “Daci ve Uniñ (13) Atisi”, “Partiye Kızi”, “Hemme Quşlar Künge Qarap Uçmaqta” dégen(14) kinoliri koyuluvatidu.

(15)-Siz qaysini kördiñiz?

(16)-Hemmini kördüm. İşkilip qorsıqım éçip ketsila, kinoğa (17) bérip vaқitni ötküzdüm!

(18)-Sizge qaysi kino yaridi?

(19) Metkérem Metkasim közini qısıp, éñikini silap, biraz (20) oylandı.

(21)-He... Héliki... -dédi u bir hazadin keyin qoli bilen bir(22) nersini körsetkendek işare kılip, -héliki Sovét ittipaқınıñ(23) “Heterlik Egim” dégen kinosi yaqşiken, maña yaridi. Veqelik(24) nahayiti addiy deña; Radio istansisiniñ bir ayal muqbiri yérim kéçide(25) hizmetke bériş üçün yolğa çıqidiken, heterlik bir egim bar(26) **169**(1) cayğa kelgende arқisidin kelgen bir yük maşinisiniñ kuzupı(2) soquvétip, égir yaridar bolidiken. Şopur uniñdin pütünley heversiz(3) bolqaçqa kétivéridiken, kéyin bir injinér pikap bilen heterlik egimdin(4) ötkende, birsiniñ yatqanlıqını körüp, pikapni tohtidiken(5) ve qanğa milengen bir ayalni körüp, boldila, özümge palaket tépivalmay,(6) dep maşinisini heydep kétidiken. Uniñ şehsiyetçiliki arқisida (7) héliki ayal muqbir vaқtida qutquzuşqa érişelmey ölüp kétidiken. Şuniñ(8) bilen eser siyujiti asta-asta qanat yéyip, her hil(9) qaraқtédiki ademler meydanga çıqidiken, filimdiki hemme veqe aşu(10) “Heterlik Egim”ni çin tutqa kılip işlengen, muhim veqelikmu(11) heterlik egimde yüz bergen...

(12)-Rast, yaqşiken, -dédi Şevket qayıbane bir kıziqış bilen,(13) -kinoniñ ismimu menilik iken. Démisimu, her qandaq yollarda(14) heterlik egim bolidu, eger éhtiyat kılmisa, at-ulağ havra-maşınilar(15) bundaq heterlik egim bar cayğa kelgende, héyim-heterge(16) uçraydu. Méniñçe, her qandaq ademniñ hayatidimu heterlik egimler

¹ “Coñgo-Sovét Dostluq Cemiyiti”

bolidu.(17) Ademmu heterlik egimge duç kelgende, oñayla birer tesirge(18) uçraydu. Omumen, kişilik hayattiki “Heterlik Egim” her qandaq(19) kişiniñ idiyisini sinaydığan sınaq tēsi boluşı mumkin. Bundaq(20) çağda heçqandaq yoşurun nerse bolmaydu, hemme nerse aşkarilidü.

(21) Şevket bu sözige yékindin buyanķi emeliy tesirati bilen aççık(22) savaqlirini yoğuruvetkenidi. Metkérem Metqasimmu uniñdin(23) allıqandaq bir nersilerni çüşengende, béşini lerzan liñşitip qoydı.

(24) Şevket emdi meqsitini oçuqla éytti:

(25) Metkérem Metqasim, bugün méni aşu kinolarniñ birersige apirip(26) kelmemsiz? Néme üçündür içim siqilip turidu...

170(1) Metkérem Metqasim közlrini yoğan éçip biraz oylandı ve(2) dérizidin sirtqa qarap qoyup:

(3) -Boptu, barsaq baraylı, -dédi razilik bildürüp, -lékin (4) sel tehir kıliñ, savaqdaşlar keçlik tekrarga kirip ketsun, andin(5) mañaylı!

(6) Ular ikkisi şundaq déyişip dérize aldığa keldi ve keçlik(7) tekrarga célinidığan qoñğuraqni añlaş üçün qulaqlirini diñ tutup(8) turuştı.

(9) Yoruq, azade sinipta keçlik tekrar kétivatatti. Ottuzğa yékin(10) oquğuciniñ işi, keypiyati oñşaş emes idi. Beziler etiki (11) dersniñ konsipiklrini varaqlısa, beziler roman oquyttı, beziler şéir(12) yazsa, beziler ikki-üçtin boluvélip, pes avazda néminidur(13) mulahize qilatti. Téhi muşundaq ğavur-ğuvur içide tatlık uyquğa(14) ketkenlermu bar idi. Dérize terepke qoyulğan partılarniñ(15) otturisida bir-birige yanmu yan olturğan ikkisi ene şunaq(16) hıraman uyquğa ketkenler idi. Uniñ birsi-pakar boy, puti(17) taşmaymaq bolğaçqa, sel alçañlap mañidığan, çéçini sol çékisidin(18) ayrip, ikki terepke yatquzup taraydığan, kim yétilise arķisidin(19) kétivéridığan töge mitez, sadda yigit savut idi. Savaqdaşlriniñ(20) beziliri uni “Savut Pistek” dése, beziliri “Savut Dap” dep(21) ataytti. Her ikki isimğa u könuç idi. U hazir eşek térisidin (22) kérilgen qopal bir dopni béşiğa qoyup, etiki ders uniñdin kéyinki **171**(1) imtihan dégenlernimu hıyalğa keltürmey, ğemsiz uyquğa ketkenidi;(2) yene birsi-égiz boy, yoğan közlrini lap-lap qaraydığan,(3) qaramutuq, köñülçek yigit hélim idi. Uni savaqdaşliri omumyüzlük(4) “Hélim Gécek” dep ataytti. Umu hazir géçikini dérize tekçisige yölep(5) qoyup, yénik puşuldıginiçe uyquğa ketkenidi. Ularniñ(6) ehvalidin qariganda, ular yaki birer yerdiki toy, bezme, oluruştı(7) boluşığa neğmikeşlik kılip, şu yerdin hélila qayıtıp udulla sinipqa (8) kelgen yaki emdi rasa bir uhlivélip, tekrardin kéyin birer yerge(9) bérip, yérin kéçigiçe saz célip, naşsa tovlap qorsaq baqmaqçı!...

(10) Del şu çağda, sinipqa tuyuqsız Havaz Behti kirip keldi,(11) uniñ kirışı bilen baya qalaymıqan, ihtiyariy yürgen oquğucılar opur(12)-topur bolup cay-caylırığa bérip olturdi. Kimdur birsi hélim gécek(13) bilen savut dapnımu túrtüp oyğitivettti. Havaz Behti qolını arķığa(14) tutqiniçe gidıyıp, uyaqtin-buyaqqa mañdı. Oquğucılar

cimcit halda (15) қolidiki konsipik, ҳатире ve kitablarni шивирлап оқушқа бағлиди.(16) Havaz Behti sinipni bir aylinip чиқип, tosattin tehditlik bir(17) teleppuzda mundaқ dedi:

(18)-Silerniñ sinipta ёқimға қарши турғучи қеһrimanlar peyda(19) boptu, қaltisқu! -U birdinla ағzini yoғan ёcip кёқindap, hahalap(20) күldi, uniñ bu күlkiside kimnidur kemsitip, meshire қilivatқandek(21) bir ҳil кореñlik bar idi, u hemmeylenge соғуқ nezer bilen bir қur(22) қарap чиқип, арқidiki partida ҳuddi ёruk котikidek mezmur olturған(23) Ақniyazға kelgende, чippide тоћtap, козlirini тећimu чекচেytip (24) davam қildi, -siz, yoldaş Ақniyaz heқiketenu ulge boluvatisiz,(25) bekmu ulge bolup kettiñiz! Қандақ, бугунmu पेшиñizni кёқип, чалвақap(26) чиқип кетemsiz-ye!?

172(1) Bu sozlerniñ zeherlik tene ve meshire ikenliki roşen idi.(2) Havaz Behti bu yerde Ақniyazniñ otken күni ittipaқ ezaliriniñ yiginidin (3) on neचे savaқdisini başlap, yamғur apitide қalğanlarni қutқuzuş(4) үчün чиқип ketkenlikini eyiblevatatti. Zayit bu ehvalni şu күni(5) keчtila Havaz Behtige yetküzgen ve yigligudek bolup, Ақniyaz üstidin(6) dadћoluқ ёytқanidi. Şu чагда Havaz Behti bir tereptin, uniñga teselli(7) berse, bir tereptin: “Zayit ёsiñizde bolsun, turmuş ҳuddi(8) beyge ёtiга oћşaydu, beygige чүşüş tamaşa көrüş үчün emes,(9) belki reқibni yeñiş үчün!” dep uni қutқartқан ve bu mesilini derhal(10) fakultёт ittipaқ baş yaচেykisi namidin mektep ittipaқ komitetiga yazma(11) matёriyal қilip yollaşni ёytқanidi. Бугун u yene özini tutup(12) turalmay, pütүн оқуғучилarniñ aldida Ақniyazniñ rasa bir “heyvisi”ni (13) uruş үчün yaman elpazda sinipқа kirgenidi.

(14)-Siz Ақniyaz, şundaқ bir ciddi sinipiy күreş, şundaқ bir(15) чоñ heк-neheқ күrişi aldida öziñizni nede қоydiñiz?! -dep(16) sozini davam қildi Havaz Behti keskin sual-soraқ bilen, -sizde(17) siyasiy mevқie, sinipiy meydan degen nersiler barmu-yoқmu?! Siz(18) тећi bir munче киşilerni apettin қutқuzdum, dep bu ciddi(19) mesuliyettin asanla қutulup ketmekчимu?! Andaқ oñay iş yoқ!(20) Sizniñ u қilginiñiz beeyni poқni osuruқ bilen yapmaқchi bolғandekla(21) eћmiқан iş!... -U yene şundaқ қolini арқiga tutқан পেti bir tereptin(22) ағzi бёsilmay sozlep, bir tereptin nahayiti salmaқ кедem bilen(23) putini қattіқ бёsip Ақniyazniñ aldiga keldi ve uniñ partisida ёчиқlik(24) турған Özbёkче “Şerқ Yultuzi” jurniliniñ yeñi bir sanini (25) көrүp, тећimu чичаñşip ketti, -siz... Siz zadi neме қilmaқchi?!(26) Кёler hepte siyasettin imtihan tursa, siz bu чет elniñ gelite **173(1)** jurnilini varaқlap olturupsizғu?! Ақniyaz, sizdiki burjua tuyғuliri (2) bilinmestin nam-şöhretke, ahiri asta-asta қaynaқ siyasiy hayattin(3) четleşke ёlip кётivatidu. Bu intayin hetерlik cumu!... Қёni, men(4) bir көrүp бақay, siz лёksiylerdin ҳатире yazamsiz? Ҳатiriñiz barmu?...

(5) Ақniyaz ёrinчекlik bilen parta ichidin bir depterni чиқardi,(6) қarimaққа buni depter deғilmu bolmaytti, basma zavutiniñ қiyinde кеgezlrini(7) қёlin қilip tüplivalған tar, uzunчақ bir depterче idi. Yene(8) кёlip, uniñda bir emes, bir neचे ҳil dersniñ қisқа-қisқа sozler(9) bilen yezilған ичcam ҳatirisi bar idi. Havaz Behti depterchini қoliga(10) aldi ve ҳuddi uniñdin yirgengendek, közidin neри tutup u yer(11) bu yerini varaқlidi hem birdinla esebiylik bilen varқirap ketti:

(12)-Éytyña, siz cemiyetke néme bilen çikip ketmekçi?! (13) Muşundak çüprende nersiler sizniñ daşödin alğan bilimiñizniñ(14) hatirisimu?!

(15) Aқniyaz edeb bilen ornidin turdi ve:

(16)-Muellim, alem çeksiz, bilişmu çeksiz! -dédi özini(17) tutқан halda, - daşödin bir toқay hatire ve konsipiklarni élip cemiyetke(18) çikiş bilen bizniñ bilişimizni tügidi, dégili bolmaydu!(19) Bilimniñ eñ çoñқur, eñ emeliy kısmi téhi cemiyette. Men daşödin(20) bir sanduқ depter, konsipik emes, belki toғra eқil, yaғşı eқlaқ(21) ve saғlam bedenni élip çikip ketsemla boldi!...

(22) Derveke, Aқniyazniñ her қандақ léksiyilerdin özige ҳас hatire(23) қalduruş usuli bar idi. U ders vaқtida baş kötürmey, sözmu(24) söz, cümlimu cümle hatire yézişni yaғşı көrmeytti. Belki(25) oқutқuçılar léksiye sözligende, қulaқlarını diñ tutup, iһlas bilen 174(1) añlaytti, kéyin oқutқuçiniñ sözligenlerini mulahize қilip, uniñ(2) içidiki cevherlirini yığatti, merkiziy idiyisini һulasilep, aһirida(3) ene şu “çüprende” deptirige iһçam yézivalatti. U başıқа(4) savaqdaşliriғimu meslihet bérip: “Oқutқuçi néme dése, şuni eynen(5) көçürüp yézivélişniñ özi tipik dogmiçilik! Hazirғu көçürüp,(6) yadlap bir iş қilarsen, kéyin cemiyetke çikқanda қандақ қilisen? U(7) чағdimu saña oқutқuçılar sözlep béremdu? Yelkeñde öziñniñ kallisi(8) boluşi kérek!” deytti.

(9) Havaz Behti Aқniyazniñ sözidin meñdep қaldi, bir nerse déyiş(10) үçün aғzini ömellidiyu, lékin aғzidin gep çikmay, levliri қiysiyip(11) ketti. Şu haman uniñ kallisidin: “Bu bekmu tuygun nerse (12) iken, tuygun adem һevilik bolidu” dégen һiyallar чақмақ tézlikide(13) ötüp ketti. U aһir sel-pel özini bésip, miyikida külüp, (14) zeler һendilik bilen mundaқ dédi:

(15)-Siz bekmu gepdan, bilermen ikensiz, Aқniyaz? Lékin unçe(16) kérilip, gidiyip ketmeñ! It ögzige çikivalsimu, beribir(17) igisidin pes turidu!

(18) Aһirқи söz Aқniyazniñ yigitlik gururiga қattik tegdi. U(19) kemsitilgendek, haқaretlengendek, çoñқur һorluқ һés қildi. Emdi(20) u, көz aldida gidiyip, özini bilmey turған bu ademiñ қандақtur oқutқuçilik(21) izzet-һürmiti dégenlernimu bir çetke қayrip қoyup, үç(22) қirliқ bigizdek türülüp, “sizdek salapetlik sahta it бақarlardin (23) ögzige çikivalған vapadar it üstünrek turidu!” dep, béşiға(24) kelgenni көrmekçi bolup turividi, tuyuқsiz қоңғuraқ çélinip, keypiyat(25) özgerdi, sinip içi opur-topur bolup ketti. Havaz Behti(26) gалиplardek meydisini kérip, temenna külkisi bilen hiciyip siniptin 175(1) çikip ketti, Aқniyaz elemdin boғulup, һuddi yiltiziga orғақ(2) tegken қiyақtek lesside oturup қaldi...

(3) Zayitniñ mektep ittipақ komitétiға yolligan matériyali ularniñ(4) һéli diқket étibarini қозғidi. Uniñ üstige Havaz Behtiniñ bu işқа(5) bivasite қol tiқip, Aқniyazni siyasiy, aһlaқiy cehttin қarilap,(6) eyiblişi bu yerde күçlük bir sada peyda қildi. Havaz Behti ittipақ(7) komitéт şucisi bilen sözleşkende, nahayiti ustalik bilen mundaқ(8) dédi:

(9)-Toğra, Aqniyaz derste yahşi, şeir yéziştimu iqtidari bar.(10) Lékin, uniñ siyaset bilen kari yoq. Eger u muşundaq kétéverse(11) çoñ çataq çıqmay qalmaydu! Ögengen bilimni nege işlitişni bilmey(12) qalidu! Çataqku çıqti, buniñdin kéyin téhimu çoñi çıqışı mumkin.(13) İttipaq baş yaçéykisiniñ matérialini körgensiz, uniñda yézilganlarniñ(14) hemmisi pakit, emeliyet! Hazir u téhimu telvilişip, sinipta huddi(15) pilhanuptek olturidiğan, oqutquçiniñ izzet-hürmiti dégenlerni(16) pisentigimu ilmaydiğan bolup qaptu! Eger uni vaqtida segitip,(17) başqılarga qattıq ibret qilmisaq, nurgun oquğuçılar uniñ yaman tesiri (18) bilen siyasiy, ehlakiy cehettin buzulup kétidu!...

(19) Mana şundaq matérial yollaş, çüşendürüş ve izip içürüşke (20) oşşaq katmuqat hizmetler bilen ittipaq komitéti ahiri Aqniyazğa(21) “ittipaqın qoğlaş” cazasi bérişni qarar qildi. Ular qararni(22) teyyarlap, mana élan qilimiz, ene élan qilimiz, dep turğan vaqıtta, 176(1) kütülmigen bir möcizilik iş yüz bedri: Urumçi tiyanşan rayonluq(2) partkom bilen helq hökümiti namidin mektepke bir teşekkürname bilen(3) bir duhava levhe kélip qaldi. Teşekkürnamida, Aqniyaz başlıq on töt(4) oquğuçiniñ yérin kün qeyserlik bilen élişip, yağmur apitide qalğan(5) on yette aile bilen sekkiz balini kutkuzuvalğanlıq veqesi tepsiliy bayan(6) qilinip, ularniñ bundaq halis, pidakarlıq rohiğa medhiye(7) oqulğan, rehmet teşekkur éytilğanidi. Çiraylıq işlengen qizil(8) duhava levhede bolsa, ekliy, ehlakiy ve cismaniy cehettin teñ(9) yétilgen yaramlıq oquğuçılarni terbiyiligen mektep rehberlikige teqdim(10) dégen seltenetlik hetler yézilğanidi. Bundaq ikki etiva(11) buyumniñ tasadiy kélip kélişi mektep rehberliki içide çoñ tesir(12) kozğidi. Ular buni helqniñ, cemiyyetniñ özlirige bolğan yüksek(13) bahasi, mehdiyisi ve qizgin alkışı, dep çüşendi ve özleri üçün(14) mundaq çoñ şan-şerep élip kelgen Aqniyaz başlıq on töt(15) oquğuçidin çoñkur iptiharlıq, minnetdarlıq hés qilişti. Şu munasivet(16) bilen mektep partkom şucisi edebiyat fakultéti rehberlikige(17) mezkur on töt oquğuçini çoñ yigin eçip teqderleş vezipisini(18) tapşurdi. Şundaq qilip, ittipaq komitétiniñ Aqniyazğa çare körmekçi(19) bolğan heliki atalmış qarari huddi tağdin taşqinlap çüşken uluğ(20) su öz yolidiki hemme gelde-geştilerni tamam ékitip ketkendek, şepisizla(21) bésilip qaldi, héçkim uni qayta éğızğa elişqa cür’et(22) qilalmidi!

(23) Fakultétteki teqdirleş yigini etisila éçildi. Yiginga pütün(24) oqutquçılar bilen oquğuçılar toluq qatnaştı, hemmeylen huşal hem(25) qizgin idi, peket ikki adem-oqutquçılar arisida çirayini pürüştürüp(26) naşuş olturğan Havaz Behti bilen oquğuçılar arisida 177(1) salpiyip hamuş olturğan Zayitla hapa ve rohsiz idi. Yiginda Yaşup(2) Kérimi Aqniyaz başlıq on töt oquğuçini hürmet bilen munberge(3) çıkardı, memnunluq bilen birmubir tonuşturdi ve ularğa güldüras aliqışlar(4) içide mektepniñ, fakultétiniñ rehmet-teşekkurini éytti,(5) ahirida, barlıq oquğuçılarga öziniñ ümid, istikini bildürüp (6) mundaq dédi:

(7)-Savaqdaşlar, her kandaq bir ademniñ vucudida öziniñ(8) turmuşini, hayat yolini nurlandurup turidiğan bir gaye, ekide boluş(9) lazim. Gaye, ekide yaşlarğa nisbeten, bolsimu bolidiğan, bolmisimu(10) bolidiğan bezek emes, belki silerniñ vucudiñlardiki menivi tüvrük!(11) Tüvrük bolmisa, öy-imaret öre turmigandek,

ğayisiz,(12) ekidisiz ademmu kişilik hayat yolida nişansız ézip yürüdü! Siler(13) cemiyetke çıkqanda, hazirkıdinmu yüksek, capalık inqılab ve quruluş(14) vezipilirige duç kélsiler. Bu hal silerdin téhimu uluğ var ğaye, téhimu(15) mustehkem ekide, téhimu mol pen medeniyet bilimliriniñ(16) boluşini telep kılidu. Men silerniñ eñ kımmetlik, etivar yaşlıq(17) bahariñlarni öginişke, ehmiyetlik işlarni kılişqa serp kılip,(18) ğayilik, menilik ötküzüşüñlarni tileymen hem yaşlıq bahariñlarniñ(19) güzel, parlaq boluşini ümid kılimen!...

(20) Yaqup Kérimi aldidiki istakandin bir yutum çay otlap(21) turuvidi, birsi tamdin taşra çüşkendekla varkırap ornidin turdi:

(22)-Pikir!... Ruşsetmikini!... Bu yiğingä néme üçün aşpezler(23) kelmeydu? Ular kelsun!...

(24) Hemmeylen heyranlıq bilen ornidin kozğilip, sözligüçige(25) qaridi. U közlirini mit kılmay parkiritip, yadığan, tatarğan çirayidin(26) ğelite ipadilerni körsitip turğan turaq idi. Uniñ bu yiğingä **178**(1) kaçan kirgenlikinimu héçkim bilmeytti. Yékindin béri, uniñ rohiy(2) keypiyatida ciddiy özgiş boluvatatti. Gepliri çeleşüğüş, pikri(3) hire idi. Sözlep kétivétip azatti, bağdin sözlevétip, tağqa kétip(4) qalatti. Ora közliri hemişe kızarğan, élišańgu körünetti. Burunqi(5) bécirim cismimu barganséri zeiplişip, yüz söñekliri poltiyip(6) çıkqan, қаңşirimu қиңрақтек tiklişip ketkenidi. Seley Qaşañniñ(7) tili bilen éytqanda, u hazir işikniñ kişilikida qalğan avaqlardin(8) bolup qalğanidi...

(9)-Méni aşpezler bozek etti! -dep sözini davam kıldı turaq(10) pelipetiş sözlep, -ular méni aşhanidin koğlavatidu... Seyniñ şöpüklerini(11) yiğkili koymidi... Ular méniñ tamikimni yep ketti... Ular(12) yiğingä kelsun... Hemmimiz tillayli ularni... Ular maña bermey yep(13) ketti...

(14) U şundaq dédi-de, huddi bir nersidin çöçüp,(15) endikkendek, balilarniñ kısta-қistañ arisidin alman-talman(16) sağurulup çıkıp:

(17) Қорсиқим ёчип кетти... Vay-vay... Аşhaniğa barimen... (18) Nan... Nan... -déginiçe dügcüp zaldin çıkıp ketti.

(19) Yiğın meydanı bir hazağıçe cimcit sügütke çömüp ketti...

(20) “Kızlar, kéciniñlar! Turaq sarañ kélivatidu, ene kélivatidu, kéciniñlar!...”(21) Rast, u kélivatatti, alçañlap, ğelite hiciyip, ğalda(22)-ğulduñ dessep kélivatatti. Bütün uniñ çacliri téhimu pañpayğan, **179**(1) pañaldin tartip tozğakkiçe yépişip, téhimu kir, meynetleşken, yüzini(2) ala-bulimaç boyap, çet elniñ sérik artistliridinmu öte külkilik(3) bolup qalğan...

(4) Rast, u emdi sarañ bolup qalğanidi, hazir uni hemmeylen(5) burunqi “turaq toşkan” dégen çiraylıq, tétik ismi ornığa “turaq(6) sarañ” dégen qopal, éçinişlik isim bilen ataytti. U etigendin(7) keçkiçe yataq bilen tamaqhaniniñ arisida sokuldap,

kaçanlardur yadlivalğan(8) bir şéirni bezide ünlük, bezide hire avazda diklamatsiye kílíp(9) yüretti:

(10) Bir qarapla saķ déme, nem bir quruķ iskilít,

(11) Tomurlarda kénim katқан, göşlirim köygen isit!

(12) Yiliklirim qurup pütüti, ustihnim boldi qaķ,

(13) Yürikimdin öçti yalqun, men démetlik yaşqa baķ!...

(14) Bezi künliri u muşu şéirni oqup cimide oturup, (15) özliridin möl-möl yaş töketti, bundaķ çağlarda uni körgen(16) savaķdaşliriniñmu içi sérilip kététti...

(17) U qorsıķı açқан hamam tamaķhanıǵa kélip, aşpezler bilen(18) éytişatti. Peşhunǵa dövilep qoyǵan qonaķ momisini, daş qazanda qaynavatқан(19) umaç yaķı suyuqaşlarnı körüp, özini tutalmay qazan béşiǵa(20) kiriş üçün étilatti. Aşpezler kirgüzmise, aǵziǵa kelgen gep(21) bilen tillaytti, aķır ularniñ birersi uzun saplıķ çömüçni(22) kötürüp çikqanda, yene amalsız yıraķqa qaçatti ve tamaķhaniniñ etrapida(23) pırqırap, sey şöpükliri arisida taşlinip qalğan parçe-purat(24) sevze, yañyu, kızilçılarnı izdep tépip, şu pétila qasap, kasilditip (25) yep kététti...

(26) U bezide kızlarnımu qoǵlaytti, lékin qopallıķ kılmaytti, belki **180**(1) ularniñ aldini tosıp: “Maña nan bériñlar, nan berseñlar söyüp(2) qoyimen deytti téhi! Şuña, kızlar uniñ özlirige qarap kélivatқанlıķını(3) körgen hamam uniñ telvilik bilen kuçaklıvelişidin qorqıp(4) qaçatti, lékin yançuklırida birer tal kempüt yaķı péçiniler bolsa, yékin(5) kelmey taşlap béretti. İşkilip, u ançilik qebih, galcir sarañlardın(6) emes idi, dostlirini, savaķdaşlirini tonuytti, ular gep kılsa, (7) yavaşlıķ bilen añlaytti, lékin qorsaķqa kelgende, uni acayıp bir(8) qudretlik ilahiy küç öz iskenciside qattıķ başqurup kélivatatti.

(9) Turaqniñ “sarañlıķ iş-izliri” köpeygenséri, fakultét(10) rehberliki bu mesilini qandaķ bir terep kıliş üstide baş qaturdi. (11) Tünügün eçilğan oqutquçılar yiginidimu bu mesile özlükidin otturiǵa (12) çüşti. Yiginde, yene şu Havaz Behti heçkimniñkige oşımaydıǵan (13) alahide bir pikirni otturiǵa qoyup, bir munçe gülgula peyda kıldi:

(14)-Men turaqniñ heķikiy sarañ bolup qalğanlıķıǵa işenmeymen!(15)-dédi u ciddiy elpazda, uni kallisi élişip, rohiy cehette (16) sarañ bolup qaldı dégendin köre, “Cahan Sariñi” dégen tüzük! Eceba,(17) bizniñ talay ecdadlirimiz yigirme beş miñ yolluķ uzun(18) seperdek aşundaķ azablıķ, müşkül inķilab şaraitidimu, açarçılıķtin(19) sarañ bolup qalmıǵan! Emdi kélip, muşundaķ behtlik devrde,(20) kiçikkine vaķitlik qéyinçilik şaraitida sapsaķ bir yaş sarañ bolup(21) qalamdu?! U sarañ emdi, u muşundaķ kıyapetke kirivelip, hazırķi (22) veziyetke narazılıķ bildürmekçi, uniñ ğerizi intayın yaman! Biz bu(23) işni tekşürüp, heķdadıǵa yetküzüp, uni hazırķi veziyet terbiyisi (24) üçün canlıķ derslik kılişimiz kérek!

(25) Bu pikir kişilerniñ tessevvuridin halkip ketkeçke, beziler(26) hañ-tañ bolup, beziler demallıqqa tégige yételmey, kusur-kusur **181(1)** bilen olturup qaldı. Buniña qarşı birinçi pikirni yene Selim Ependi(2) otturıǵa qoydı:

(3)-Méniñçe, yoldaş Havaz Behtiniñ pikirini siyasiy sezgürlükniñ(4) çekidin éşip ketkenliki dep çüşinişke bolıdu. Derveke(5) uruş yillirida, bizniñ ecdadlırimiz öz vetini ve öz sinipiniñ hayatlıqı(6) üçün açarçılıqqa çıdap, zor qurbanlarnı bergen. Bu elvette(7) şu çağda yaşıǵan helkçe tariñniñ yükligen mesuliyiti! Lékin, normal(8) tinçlik şaraitta, adem cismaniyitiniñ haman çeki bolıdu, heddidin(9) artuq çarçaş, yérım aç, yérım toq turmuş ve tinçsiz, kısta-(10)kıstañ turar cay şaraiti kişilerni asanla gemkin, iradisiz, çüşkün(11) kılip qoydı! Bundaq şaraitta, bezilerniñ septin çüşüp kélişi,(12) bezilerniñ turaqqa oñşaş sarañ bolup kélişi eceblinerlik iş(13) emes. Çünki hazırkı zaman cemiyiti terekkıyati téz, rıqabet ciddiy,(14) elaliri ötüp naçarlırı çüşüp qalidıǵan yéni cemiyet!

(15) Havaz Behti olturalmay qaldı, Selim Ependiniñ sözi tüge(16)-tügimeyla çalvaqap ketti:

(17)-Bundaq déyiş inqilabiy enene bilen inqilabiy rohni çetke (18) qaqqanlıq! İnqilabiy enene bilen inqilabiy roh éğizǵa élinmisa, (19) cemiyettiki, mekteptiki nurgun işlarnı çüşendürgili bolmaydu!(20) Men yene öz pikirimde turimen, turaqniñ işi yekkebigane iş(21) emes, belki u bir türküm yaman ademlerniñ hazırkı veziyetke narazılıq(22) bildürüvatqanlıqiniñ tipik inkasi! Uniñ hemişe oquydıǵan heliki(23) şeri, ayrim yerlerde kılidıǵan gep-sözliri hem dohturniñ(24) ötkenki diaknozi meniñ pikirimniñ rastlıqini ispatlaydu!

(25) Bir neççe oqutquçılar Sevrsizlik bilen varqirişip ketti:

(26) -Turaqniñ sarañ yaki sarañ emeslikini talişniñ néme **182(1)** haciti!?

(2)-Toǵra, hazırkı tibbiy pen şunimu ayriyalmamdu?

(3)-Sarañ bolmay néme u?

(4)-Kıpızıl sarañ...

(5)-Hay-hay... Haqaret bolup qaldı...

(6)-Emise néme deymiz?

(7)-Élişip qaptu deyli...

(8) -Hebelli... Uni qandaq kılimiz?

(9)-Yurtıǵa ketküzüvéteyli...

(10)-Yaq, davalitayli...

(11) Yigin héli vakitkiçe ene şundak erkin, keñtaşa pikirlişiş (12) arkılık turaqni yene bir kretim tekşürtüş, ahırki qararni dohturlarniñ(13) pikrige qarap çikiriş yeküni bilen ahırlaştı.

(14) Şu yigindin uç kün keyin, oquğuçılar arisida “turaq(15) sarañni yurtığa kayturidiken” degen gep-söz köpiyip qaldı. Şu munasivet(16) bilen uniñ yurtdaşliri, sinipdaşliri, yatakdaşliri uniñ(17) bilen köprek bille bolup yarañlışıdıgan, uniñ bilen bille ötken(18) köñüllük, qvnaq künlirini eslişidigan bolup qaldı. Bolupmu, buniñ(19) içide uniñ bilen üç yıl bir yataқта yatqan gayit mayit uniñdin(20) ayrılışka közi kıymigandek gemkin, hamuş bolup qaldı. Uniñ köz(21) aldidin savaqdaşlıq mehirmuhabbitige tolğan bir talay eslime,(22) hatiriler huddi tünügün yaki bugün bolgandek, şundak enik hem(23) tepsiliy ötüşke başlıdı. Buniñ içidiki acayip bir veke meñgü(24) uniñ esidin çıkmaytti. Bu yıl ikinci ayniñ başlıridiki soğuk,(25) cimcit bir kéçide, turaq önderep oyginip ketti, uniñ varkışidın(26) Gayit Mayitmu oyğandı.

183(1)-Oygutivettim-he, adaş! -dedi turaq hicil bolgandek ve(2) yotqanni yelkisiğe taşlap, çaza qurup olturdi, -taza bir(3) çekişivalmaylimu! Qorsaқniñ açqan yeriğe barsun!

(4)Gayit Mayit tekiyige ceyneklep öre boldı, ularni derizidin(5) udul çüşüp turğan ay nuri yorutup turatti. Turaq tamaka(6) haltisini, yançukini kekişturup yürüp, başmaltaktek yoğan bir tamaka(7) oridi, keyerdindur ikki-üç tal yeşil güñgürtlük sereñge telini(8) taptı, uni delsep keşiniñ cemige, keyin karivatniñ yağıçığa(9) sürgep yürüp teslikte yaqti, tamakisini tutaşturup, arqa-arkıdin(10) bir neççini qattıq şoridi-de, yotilip kekilip ketti.

(11)-Emdi sen bir şorigına, adaş, attin çüşkendek(12) yeriken! -dedi u tamakini Gayit Mayitqa uzitip.

(13)-Baya eceb varkırap kettiña, turaq, -dedi Gayit Mayit(14) aççık, qañsiq tamakini huzur qilip şorigaç, -çüşünde birer(15) canan taşlap ketkenmidi-ye?

(16)-Canan? Hi... Hi... Turaq dimiğida külüp qoydı, -bu(17) künlerde canan hiyaliniğa kiremdi? Oñumdimu, çüşümdimu(18) oylaydıgım, köridiğim nan evliya bilen aş payğember, adaş! Bayimu(19) şu, çüşümde oldımğa bir ligen bette polu keptu degine...

(20)-Apla!... Özüñ yalguz yediñma? -dedi Gayit Mayit likkide(21) beşini kötürüp, -meni nemişka oyğatmidiñ?

(22)-Rast, seni oyğatsam boptiken, belkim ikkimiz heliki(23) mehluqqa teñ kelip, poluni tartivalarkenmiz.

(24)-Neme, yeyelmidiñma? Birsı tartivaldima?! Huddi réallıqta(25) boluvatqan işlardek, özini untuğan halda holuqup soridi Gayit(26) Mayit.

184(1) –Hee, yoğan müngüzlük bir nerse –kalimu, tögimu, (2) işkilip, çöçeklerdiki yalmavuzdek bir nerse nedindur peyda boldi dégine,(3) men aşka qol uzatқиçe, ligendiki poluni ikki yalmapla tügetti, hey!...(4) Dağda qoydi kasapet!...

(5) Turaқniñ ağızıǵa sériқ su yigilip ketti, iştiyi éçilip,(6) qorsaqłiri tartısqandek boldi. Çüş dégenmu qiziq, adem kéçisi némini(7) oylap yatsa, şuni çüşeydiken! Şu künlerde, turaқniñ çüşige(8) rasttinla aş-nandin başqa héç nerse kirmeytti. Çüşeqniǵu çüşeytti,(9) lékin uniñ birer qétimmu tamaqqa ağızi tegmeytti, yéyiş üçün(10) teyyarlanǵan vaqıtta, huddi “it toşqanǵa yetkende, siygisi keptu”(11) dégendek, yaki heliқidek müngüzlük mehluqlardın birersi kélip yep(12) qaçatti, yaki boran çiqip uçurup kétetti. Şuniñ bilen ançe (13)-munçe açqan qorsıqı téhimu kattıq éçip, uyqusinimu haram qılatti.

(14)-Emdi uqlıyalmaymız, adaş! -dédi turaқ ağızıdiki sériқ(15) suni ğurt-ğurt yutup turup, -men saña bir hékaye éytip bérey:(16) Qaysi bir döletniñ katta padişahi bir künü veziri bilen şahmat (17) oynaptu. Veziri oyun ariliқida padişahqa şundaқ deptu: “Kérimlik şahim,(18) bişaretlerdin melum boldiki, dölitimizde qattıq qehetçilik yüz bérip,(19) helqniñ béşiǵa açarçilik apiti çüşidiǵandek turidu” padişah(20) oyunǵa qiziqip kétip, delsep bu sözge irenşimeptu, kéyin tasadipiy(21) hiyalıǵa kélip kélip kéçiçe qehetçilik, açarçilik üstide oylaptu(22) ve yérim kéçide oyǵinip kétip, qorsıqiniñ qattıq açqanlıqini biliptu,(23) her qançe qılıpmu nepsini basalmay, aqır aşpezlerni oyǵitip, tamaq(24) etküzüp yeptu!... Mana kördüñmu girit mirit, héçqaçan qorsaqni (25) oylimaydıǵan padişahniñmu qehetçilik, açarçilik dégen geplerni (26) añlap qorsıqı éçip kétiptu. Şuniñǵa qarıǵanda, qehetçilik **185(1)** ademniñ qorsıqı alahide açsa kérek!

(2) -Hazir séniñmu açtimu? -Gayit Mayit özidiki açlıq (3) tuyǵusini bésiş üçün uniñdin soridi.

(4)Açtimu deysenǵu! -dédi turaқ ve boynini sozup dérizidin(5) asmanǵa qaridi, tinik asmanda yopyoruқ ay bilen oquş bulutlar lerzan(6) üzüp yüretti, u dériziniñ udulıǵa kélip qalǵan aқ pahtidek yoğan(7) bir parçe bulutni körsitip devam qildi, -eger Huda rast bolsa,(8) hazir bir möcize yaritip, aşu bulutni yoğan bir nanǵa aylandurup berse,(9) ikki qollap tutup, qasap-qasap bir yep toysam, andın huda cénimni(10) élip ketsimu razi idim!...

(11)-Néme déydiǵansen, turaқ! -dédi Gayit Mayit karivattin(12) putini sañgilitip olturup, -undaқ geplerni azqil, adem keçkiçe(13) şu gep, şu hiyaldıla yürse téhimu azablinip kétidiken. Séniñ heliқi (14) işiñ eplestimu?

(15) -Qaysi işni deysen?

(16)-Dohturǵa körünüp, norma köpeytiş işiçu?

(17)-He, heliқi işni-de! –Ötkende, kimdur birsi turaқqa (18) rasstinmu yaki qiziqçilik qılıpmu yaki qesten uni eñmeқ qiliş üçünmu(19) eytavur “dohturǵa bérip, qorsıqimda qurt bar désen, normañni(20) köpeytip béridu” dégenidi, -bardim, heli çoñ

dohtur bilenmu körüştüm(21) déGINE, lékin epleşmidi, dohtur néme deydu-de: “Avval(22) qorsikiñdiki qurtıni tekşürimiz, tötö qurtı bolsa bolmaydu, katle medde(23) qurtı bolsımu bolmaydu, uzun, yapılaq medde qurtı boluşı kérek.(24) Şundaq bolup qalsañ, qurtıniñ uzun-qıskılıqıǵa qarap, bir yérım (25) ciñdin üç ciñgiçe norma qoşup bérımız” devatıdu! Añlıdıñmu, undaq(26) dégiçe, qorsikiñda leheñ yaki ecdiha boluşı kérek, désiçu, **186(1)** kuspuruçlar!...

(2) Ular aşundaq özini, vaqıtıni aldaydıǵan parañlar bilen tañ(3) atqanlıqınımu tuymay qélişti. Tañ şepikiniñ hararetsiz, süzük halreñ(4) nuri dérizidin bösüp kirip, yataqni yorutuvetti...

(5) Şu söhbettin üç kün kéyinki cimcit yérım kéçide, turaq(6) yene önderep oyǵınıp ketti. Oyǵınıpla açlıq vehimisini sezdi,(7) açlıq uniñ yürek baǵrını qarmap tartıvatqandek, téhımu aççıq(8) süyini çikiriş üçün tolgap sıqıvatqandek azablatattı. Bütün uniñ(9) rohiy keypiyatımu başkıçe idi. Öz cismidin, eñil-idrakidin(10) sirtta turuvatqan ğeyriy bir ilahiy küç uni başquruvatqandek qılattı. (11) U huddi birsi komando bergendek likkide ornidin turdı, qarañguda(12) temtirimey işikni açtı ve yalañgıdaq, yalañbaştak, kusan bilen(13) maykidin başqa héç nerse yoq halda sirtqa çikti. Téhi yéñila yaǵqan(14) yupqa sériq qar bilen pütün cahan kümüştek yaltırap ketkenidi. U,(15) zéminga aq şayidek tekşi yéyilip yatqan ene şı ızsız, yumşaq qar(16) üstige salmaq izlirini qaldurup, beeyni zörür iş bar ademdek, téz(17)-téz yürüp ketti. Çoñ yolga çikqanda bolsa, yügürüşke başlıdı. Yolda(18) adem tügül, maşınılarnıñmu ayıǵı üzülgenidi. Anda sanda uçrap(19) turıdıǵan yol yaqısidik asma çiraǵlar beeyni késel ademniñ közidek(20) hire pildirlap turattı. Hava şunçilik oçuk ve sap idiki, kökte(21) yaltırap turǵan yultuzlar bilen yerde kiyimsiz, yekke-yégane halda(22) yügürüp kétivatqan aşu adem otturıside zerriçimu ğubar yoq idi.(23) Kırov çüşkendek yaltırap turǵan del-dereh, gül-giyahlarnıñ(24) yapraq bergiliridin aħırkı sériq qarnıñ sap ve soǵ purıki kéletti.(25) Tımpiratura yanıla nöldin töven bolǵaça, yalıñaç beden tügül, çapan(26) kiygen ademniñmu geckisi qorulatı.

187(1) Turaq hasırap, hömüdep bir hil tézlikte yügürüp kétivatattı.(2) Uniñ nişani éniq idi, u bugünki çüşidımu tamaq kördi, yene yéyelmidı,(3) elem ve ğezeptin yérilay dep turǵanda, tibbiy şöyvendiki(4) toluq otturıde bille oquǵan savaqdaşlırı uni çakırǵandek qıldı,(5) oyǵınıp ketkendin kéyinmu ularniñ qol işaritini körgendek,(6) avazını añlıǵandek boldı. Ular ini ötken hepte yatıqıda öyliridin(7) kelgen maylıq toqaç, qurutulǵan ğoşler bilen obdan méhman qılǵanıdı.(8) Hazır turaqniñ köz aldıda şı nersilerniñ köleñgüsü, aǵzıda şı(9) nersilerniñ temi bar idi. Şuña u kéçini, qorquşni, soǵuqni ve(10) çarçasni sezmevatattı, kallisida birla hiyal-tibbiy söyünge qançe(11) téz barsam şunçe yahşi, savaqdaşlırımi tépip qorsikiñni toyǵuzimen,(12) deydiǵan birla hiyal hökümran idi. Bu hiyal uni hazır eklidan azdurup,(13) otqımu, suǵımu kirişke teyyar turǵan qorqumsız bir telvige(14) aylandurup qoyǵanıdı...

(15) U bezide yügürüp, bezide sokuldap, bezide méñip ikki yérım(16) saet dégende, tibbiy şöyvenge? Yétip keldi. Lékin, mektepniñ içige(17) kirip, bir hil reñ, bir hil pasondiki ret-ret binalarnıñ aldıǵa(18) kelgende, temtirep qaldı, ötkende kirgen yataq

binasi kaysi bolgiydi?(19) U üç kevetlik bir binaniñ yan işikini ittirividi, (20) taķaklık çikti, yene birsiniñ otturidiki işikni ittirividi, umu(21) içidin taķaklık çikti. Turaķ ay nuri tekşi sēpilgen yopyoruk (22) mektep içide uyaķtin-bu yaķķa dokurup, kaysi binaĝa kirişni bilelmey(23) temtirigen halda aylinip kaldı. Şu çağda, uni binalarniñ arisini(24) aylinip yürgen ķeri közetçi körüp kaldı. Körüp kaldıy, ķorķķinidin(25) özini daldıĝa ēlip, yiraķtin zen saldı. Bir demlik közitiştin(26) keyin közetçi öz-özige şivirlidi: “Ya Alla!... Del özi Şu, Şek **188**(1) şübhisı yok, ötkenkige opmu oħşaş, ölüķhanidin tirilip çikķan(2) roh bu!” közetçi ķorķti, ķorķķanseri put kolliri lakaslap(3) oturup kaldı. Ötken aydimu u bir ķetim muşundaķ halĝa çüşüp ķalĝanıdı.(4) Süttek aydiñ keçide, aşundaķ kıpyalıñaç birsi tosattin(5) peyda bolup, alataĝil varķiriginçe uyaķtin-bu yaķķa çēpip yürgen,(6) közetçi buni sarañ kıyapitige kirivalĝan oĝri bolsa kerek, dep(7) ķorķup ķoĝdaş bölümige tēléfon bergen, u yerdin ikki ķorallık adem(8) kēlip, uni tutķan, keyin tekşürüp ķarisa, ölüķhanida tirilip ķalĝan(9) “ölük” bolup çikķan. Eslide u, şok kēsilige giriptar bolĝan(10) adem bolup, doħturlar ēhtiyatsızlıķtin “ölüptu” dep hōküm ķilip,(11) mektep doħturhanisiniñ ölüķ koyidıĝan öyige apirip koyĝan. Keyin(12) u, asta-asta hoşıĝa kēlip, öziniñ bir munçe ölüķler bilen bille(13) turĝanlıķini ķorĝen ve bu dehşetlik ķörünüştin ķorķup, sarasimke(14) çüşken halda varķiriginice ölüķhaniniñ derizisini buzup kıçip(15) çikķan!...

(16) Būĝünmu közetçiniñ kōz aldida Őu veķe, kallisida Őu iş kayta(17) namayan bolup, uni yene bir ķetim alaķzade ķilivetti. U aran teslikte(18) ornidin turdı, derehniñ sayisi, binalarniñ daldisi bilen mēnip,(19) ķoĝdaş bölümige bardı. Yene ikki ķorallık ademni başlap, turaķni tutuş(20) üçün Őepe çikarmay bēsip keldi. Turaķni tutuş ançe teske (21) çüşmidi, soĝuk, çarçaş, ve açlık uni allıķaçan halidin ketküzüp(22) koyĝanıdı. Uniñ pütün bedini bezgektek titrep calaklaytti,(23) kōzliri vehimilik çekçiyip, cavĝiyidin kōpük buĝup ķalĝanıdı...

(24) U öziniñ eñ aħırķi ēsini yiĝip, nedin, nēme dep kelgenlikini(25) aran ēytip bērelidi, etisi tibbiy mekteptiki savaķdaşliri(26) uniñ yēniĝa kirdi. Bu çağda u, pütünley ēsini yokitip, ot-ateş **189**(1) içide kızip yatattı. U savaķdaşlirini kōrüpla esebiylik bilen:(2) “Kētiñlar, neri kētiñlar! Siler mēni atķili keldiñlar!” dep(3) varaķiridi. Çüşke yēķin, uniñ daşō edebiyat fakultetidiki savaķdaşliri(4) çikip, maşına bilen uni kıyturup kirdi ve mektepniñ yēnidiki(5) “dostluk” doħturhanisida yatkuzdı.

(6) U ikki sotkidin keyin hoşıĝa keldi, uniñ öpkisige, (7) bōrikige kıttık soĝuk tegkenidi. Bir mezgillik davalastin keyin, u(8) özige mesul bolĝan doħturniñ kēsel tariħıĝa dair sualliriĝa mundaķ(9) cavab berdi: “Doħtur, sizge rastimni ēytay, mēniñ zadila ķorsikim(10) toymidi, çidiyalmidim. Bir kūni bir ademdin: Sarañlar(11) doħturhanisida toyĝuçe tamaķ bēridiken, dēgen gepni añlap ķaldım.(12) Őuniñ bilen memnu, sarañ boluvēlip, Őu yerge bērip ķorsak baķay(13) dēgen oyĝa kelgenidim!...”

(14) Őuniñdin keyin, uniñ üstide “ķorsak sariñi” dēgen geplermu (15) ançe-munçe tarķilip yürdi. Uniñ öpkisi, bōriki hēli uzaķ(16) davalastin keyin eslige kelgen bolsimu, lēkin, nazuk nērviliri(17) ĝuddi kıttık boranda zerbige uçriĝan sumbul

notiliridek, teltöküs(18) eslige kélelmidi. U bu yıl 5-ayniñ aħirida doħturħanidin kaytip(19) çikķandimu, oñ bilen sarañniñ arilikidiki mecnunğa aylinip (20) Ʒalğanidi...

(21) Aķniyaz derstin çüşüp, kutupħanığa bériş üçün aldıraş(22) kétivatķanda, fakultét oķuķuçılar uyuşmisidiki birsi tovlap **190**(1) toħtatti:

(2) -Aķniyaz, sizge ħet!

(3) U çüppide toħtap, arķıķa buruldi, héliķi oķuķuçi unińķa bir(4) parçe ħetni sunup turatti. Aķniyaz ħetni aldi, Turgundin kelgenlikini (5) körüp, téħimu söyünüp ketti, aldıraşçılıķta konvértnimu(6) ķiypaş yirtip ķoydi:

(7) "...Dostum Aķniyaz! Ĥétiñni tapşurup élip, yazmişliriñdin(8) vaķip boldum. Şevketke içim aķridi, unińķa uval boptu. Méniñ(9) bilişimçe, uniñ köñli bizniñ mehelligiñ arķisidiki taķdek oçuķ(10)-yoruķ idi. Yürikimu ħuddi aşu taķır taķdek, téşida körünüp(11) turatti! Ĥeyr, bumu telve teķdirniñ vaķitlik çakķıķi bolup Ʒalar!(12) Démisimu, hazir hemme yerde sinipiy küreş tari Ʒattıķ tartilip kétivatidu.(13) "Tars" ķilip üzülüp kėtiştin Ʒorķuvatimen. Çünki,(14) Marksizm nezeriyisi boyıçe, her Ʒandaķ nerse çikidin aşsa, eksige(15) Ʒaytidu emesmu? Yéķinda, bizniñ ķuñşédiki say mehelligide sinipiy(16) küreşniñ acayip bir <yéni yüzlinişi> bolup ötti. Sen şair(17) bolķaķça, réal turmuşimizdiki bundaķ <yéni işlar>ni añlap Ʒoy:(18) U yerde zunun paşa isimlik bir düycañ bolidiķan, ķişiler uni(19) arķidin <Zulum Paşa> depmu ataydiken. U etreñniñ ħéli yaramlıķ(20) bir kalisini ikki yıl şeħsiy işlitip, culiķini çikirivétiptu. Kala(21) yéķir bolup, közi çapaķlışıp, ölermen bolup Ʒalķanda, etrettiki şayit(22) pañķay isimlik bir poméşçikke bérıp: <Bu kalıķa sen ige(23) bolisen, kolléktipiniñ her Ʒandaķ işiķa işlitisen, emma öltürüp(24) Ʒoysañ, ikki kala töleysen!> deptu. Şuniñ bilen biçare poméşçik(25) <apla bu gepni ķata Ʒildim he!> Zunun Paşaniñ buyruķini Allaniñ(26) emridek Ʒobul Ʒilip, kéçe-kündüz kaliniñ yénidin néri barmaptu, **191**(1) ölüp kéliştin Ʒorķup, özi yémey yéķüzüp, içmey içküzüptu, bir(2) neççe ay boldi dégende, kala bayķuş asta-asta eslige kélip, may(3) tamķudek semiriptu, tükleri parķirap, közlirimu çakñaydiķan boptu. Bir(4) bazar küni şayit pañķay uni özi bilen bille bazarķa apirip(5) aylanduruptu. Möriti kelgende, şuni éytip Ʒoyay adaş, bu yerdiki(6) déħanlarniñmu ķaraktéri alahide: Aç Ʒalsimu arpa yémeydu; yaliñayaķ(7) kalsimu çoruķ kiymeydu; piyade Ʒalsimu méde éşek minmeydu; puli(8) bolmisimu bazardin Ʒalmaydu!

(9) Şayit pañķay bazarni bir Ʒur aylinip bolķandin kéyin, kalini(10) yolniñ doķmuşidiki bir dereħke baķlap Ʒoyup, özi uşşak-çüşşek(11) sodiliķķa kėtiptu. Şu çaķda, bazar aylinip yürgen héliķi düycañ Zunun(12) Paşa kalini yiraķtinla körüp tonuptu ve şu yerdila varķarap kėtiptu:(13)<Bu pomışçik kolléktipiniñ kalisini şeħsiy işķa sélip bazarķa élip(14) kiriptu, uniñ it kallisini yenciş kérek!...> Kim bilsun, şu (15) çaķda kalimu düycañni tonup Ʒaptu, bu tilsiz hayvan düycañniñ özini(16) uzun vaķit Ʒattıķ işlekten, azablıķan, aç Ʒoyķan ve ķorlıķan(17) Ʒilmişlirini eslep, köz aldıķa keltürüp, derķezepke keptu-de,(18) baķlaķlıķ yéridin yulķunup, arķamçini üzüp, düycanķa Ʒarap étiliptu(19) ve uni bazarda Ʒoķlap yürüp üsüvériptu. Tépiptu... Eger şayit pañķay(20) vaķtida yétip kelmigen bolsa, esebiyleşken kala Zunun Paşani

çoqum(21) öltürüp qoyidiken. Hudağa şükür, az-tola qan tökülgen bolsimu, (22) qatillik veqesi yüz bermeptu...

(23) Etisi bu iş pütün guñşéga tarqilip, yéqindin buyanqi eñ(24) yéñi ve eñ alahide hever teriқiside gulgula qilindi. Goñsi ve düy(25) kadirleri say mehelligige devrep kelip, çoñ yigin açti, şayit(26) pañqay qattiq küreşke tartildi, küreş yiginida goñsi şucisi nahayiti **192**(1) ciddiyleşken, hapa bolgan halda mundaq dedi:

(2) <Halayiq, sinipiy küreş ötkürlişip şu dericige yetikti, (3) düşmenlirimiz hayvandin paydiliniq, bizge hucum qilmaқта! Cahil poméşçik(4) şayit tilsiz kalini özige köndürüp dua oқutup, inqilabiy(5) qadirlarğa ziyangeşlik qilişni ögetken! Poméşçikniñ qolida zeharlengen(6) bu kala aqir bizniñ inqilabiy kadirimiz Zunun Paşani üssüp (7) éqir yarilandurğan! Mana bu sinipiy küreşniñ bizniñ guñşédiki yéñi(8) ipadisi, yéñi yüzlinişi!...>

(9) Küreş yigini yerim kün éçildi, yiginniñ aqirida 67 yaşliq (10) şayit pañqay miltiqniñ payniki, kemerniñ toқisi bilen urup-soқulup(11) şu yerdila qolğa élinde!... Héliqi <zeharlengen> biçare kalimu(12) hökümniñ sirtida qalmidi, uniñ yene <enze> peyda qilişidin saqliniş(13) üçün, qassapqa sétilip, boğuzliniş qarar qilindi!

(14) Aқniyaz hétimniñ muşu yerlerini oқuvétip qandaq tesiratqa(15) kelgenliқini bilimen. Menmu saña oşşaşla, etrapimdiki aşundaq(16) turmuştin şuni hés qildimki, nadanliq, menivi gadayliq beeyni(17) insan cismidiki meñgü yuyup taziliқili bolmaydiğan kirğa oşşaydiken!...(18) Huddi Ubulqasim Pérdevsiniñ:

(19) <Nadandin zarlaydu hetta tağ u taş,

(20) Nadanğa tentene bolmaydu yoldaş!> déginidek bolidiken!

(21) Sen hétiñde, Zayit toғrisida sözlep kelip, kimdur(22) birsiniñ ikki misra şeirini neqil qipsen:

(23) <Ey yaranler, qorqma şeytandin,

(24) Şeytan çiqti bu kün insandin!>

(25) Tolimu cayiğa çüşüptu. Şeytan dégen bu melun öz zamaniside(26) Alla teripidin cennette Adem Ata bilen Hava Ana üçün yasalğan Eden **193**(1) bağçisiğa yilen süritide kirip, ularni azdurup, çeklengen mévini(2) yégüzüp, Adem Ata bilen Hava Aniniñ cennettin koğlap çiqirilişige(3) sevebçi boptiken. Bügünki kündimu u, ademler arisida her hil sürét,(4) her hil reñde peyda bolup, kişilik turmuşniñ pakliқini, (5) icilliқini, semimiylikini buzuvatidu. Zayitqa oşşaşlarni rasttinla(6) <dostluq, sadaqet, muhebbet> dégendek çirayliq kiyimlerini(7) kiyivalğan aldamçi, sahtipez, vapasiz şeytan dése bolidu! Rasttinla(8) uniñ köñlige şeytan uva saptiken, her qandaq şumluklarni qiliştin(9) yanmaydiğan oşşaydu! Uniñ yüzsiz, namerdlikini añlap, bir kéçe(10) uhlialmidim, köz aldimdin nurgun işlar ötti. Méniñçe undaq(11) vicdanini, gururini sétip, nam-menpeetke érişküçileriniñ nezer dairisi(12) intayin tar bolidu. Ular

bügünnila bilip, kelgüsi bilen kari(13) bolmaydu. Neticide, mışkal paydini dep, tümenligen kırımın kırık ıalidu.(14) Bundaı ademler maña-maña ağırı bérıp şeğsiyetçi, ıaraniyet,(15) soğuk, şeğketsiz ademge aylinip, ne méhir-muhabbet, ne dostluk (16) dégenlerdin merhum bolup, yekke-yégane hélim divane bolup ıalidu!

(17) Yađı dost kiđe u luđ hézine, dégen gep bar! Ménińçe,(18) heđikiy dostluk peket semimiy, kemter ademler arisidila peyda bolidu(19) ve óz ara ıilingan izzet-hürmet bilen küđiyidu. řuña u intayın(20) pak ve muqeddes tuyđu!

(21) Yékinda, bir qedimiy kitab ıolumğa çüşüp ıaldı. Uniń bir yérinde(22) dostluk heğkide mundaı yézıptu:

(23) <Aliycanab kiğiler otturisdiki dostluk süzük sudek taza bolidu,(24) çakına kiğiler otturisdiki dostluk şarabtek lezzetlik bolidu; aliycanablar(25) otturisdiki dostluk <süzük> bolğaçça, u téhimu(26) mustehkemlinimu; çakına kiğiler otturisdiki dostluk <lezzetlik> **194**(1) bolğaçça, u ağır buzilidu.> řunińğa ıarıganda, bizniń Zayit bilen(2) bolgan üç yillik dostlukimiz kéyinki tıpka kiridiken, uniń buzuluşımu(3) muğerer iken! Eslep ıarisam, bir çağlarda Zayit Gorkiyniń(4) <boran ıuşi ıoğıki>ni yad élip, sinipta, yataıta varırap ođup yüretti.(5) U iniń némisige ıızığkan bulđiytti?! Boran ıuğığımu yaki fingivingimu?(6) Emdi ıarisam, u fingivinga ıızığıptiken!

(7) Dostum, řevketni heđiketen ıara bařkandekla bir iş boptu, unińda(8) řundaı bir luđ muhabbet, salapet hem tesir bar idi. (9) Bizdiçu? Mende peket intiliř, sende ilham, Zayitta bolsa, luđ nezeriye(10) sözleřla bar idi. řevket óz vađtida biz tót dostniń menivi(11) tüvrükimiz idi! Ésińdimu, uniń gézit-jurnallarda élan ıılğan maıalilirini(12) sinipta ođup muhakime ıılğanda, Selim Ependi néme(13) dégenidi? <řevketniń maıaliliride, Tolistoyçe ravan uslub bilen(14) túrginuçe lérık héssiyat bar...> Mana bu telepçan bir ustazniń óz(15) řagirtıga bergen adil bahası, ümidi hem ıızgınliđi idi! Uniń(16) héliđi vađtında, istilistika muellimi tapřurğan <pezilet>, <roh>,(17) <menivi küç> dégendek témilar اساسında yézıp, birleřme(18) dersđanında ođup alııřlangan maıalısidiki munu sözler héliđiçe yadımda(19) turıptu: <...Biz yařavatқан naçar, paydisiz muhit belkim bizge nahayiti(20) çoń amet keltürüş mumkin. Naçar řarait bizniń tirişip alğan (21) ilgiriliřimizniń heriketlendürgüç küđi bolup ıalidu. Éhtimal,(22) Bithovin gas bolğaççıla eń yékimlik, meřhur simfuniyilerni işlep(23) ııđkandı, eger Dostoyiviskiy óz vađtida ğayet zor rohiy azabğa duç(24) kelmigen bolsa, 26 künde <Kımarvaz>dek meřhur eserni yézıp(25) ııđalmıgan bolatti. Azab ve bésim eyni vađtında, bir hil ıudretlik menivi(26) küç!...>

195(1) Mana şundaı ümidvar, iradilik yağı bir ođuđuçiniń bügünki(2) künde tuyuksız tutkun ıilinip, sorakğa tartilivatқанlıđıga héç eğlim(3) yetmeyvatıdu! Daniřmenler toğra éytiptiken:

(4) <Éřek havla dédi, yédi samani,

(5) Pelek perđ etmidi yağı-yamanni!>

(6) Aķniyaz, men hemişe mundaķ oylaymen: Adem haman bir künü(7) yıķılıdu, lékin u yerge emes, elaĝinisiniń ıuııķıĝa yıķılalsıla,(8) mana u, öz ıedir ıimmitini tapıan bolıdu! Őevket (yıķılıptu gerıe(9) vaııtliķ bolsımu!), muşundaķ ıaĝda men uniń yénida bolalmıĝanlıķım úçün,(10) bekmu epsuslandım. Lékin yine bir tereptin, séniń (11) bolĝanlıķıńdin kóñlüm toķ boldı. U séniń yénińda, séniń kuııķıńda(12) turıptu. Sen uniń halıĝa yétisen, u sen bilen ózini küçlük,(13) meĝrur sézıdu, çünki semimiy dostluķıńıń ózi teńdaşsız küç(14)-ıuvvet! Unińĝa méniń yalķunluķ salimim bilen bille Ömer Heyyamniń munu(15) ikki misra biyitini yetküzüp ıoy:

(16) <Capa-azab çekip adem hör bolur,

(17) Sedepite ıamilip ıetre dur bolur!>

(18) Yıraķta bolsammu, kóñül riştimiz üzülgini yoķ, men uniń ıayĝu(19) azabliriĝa teń ortaķ!...

(20) Men hazir nahiyilik pılanlaş etritide vaııtliķ işlevatimen, (21) mektepte óĝinip ıoyĝan ĝenzu tili aşıatti, ala kaltek kótürgen bir(22) neççisige tilmaçlıķ ıilimen, işimiz capalıķraķ, etigende bir-ikki(23) nanni belge tüĝüp öydin ııķıançe, ĝuńşemu ĝuńşı, yézimu yéza **196**(1) yürimiz!...

(2) Hazırçe ĝoş.

(3) Sańa ve Őevketke saķlıķ, amanlıķ, ĝuşallıķ tilep ıalĝuçe (4) naķabil dostuń:

(5) Turĝun.

(6) 1962-yıl-23 iyun, éĝizyar ĝuńşı”

197(1) İkkinçi Kısim

(2) İctihat, nan, söyĝü...

(3) Künler... Ene şu kısmetlik künler ĝuddi apaķ ıoķķılıķ buĝda(4) téĝi üstidiki yénik boz bulutlarĝa oĝsaş keyni-keynidin(5) ötmekte...

(6) Őevket “kamér”din azad ıilindi. Mektep partkomi uniń(7) üstidin “deĝıançılıķ meydaniĝa çüşürölüp, emgek bilen(8) özgertildu” dégen hökümni ııķardı. U tebietniń keń ıoynıĝa(9) ıaytti, neççe vaııttin bu yanķi rohiy ve cismaniy cehettiki kısilıştin(10) ciddiyleşken nérviliri bu ĝüzel ve keń boşluķķa ııķııp ĝéli aram(11) taptı. Erke tebiet, ĝuşal emgek, normal insaniy munasivettin uniń(12) kóñli kótürüldi, rohi urĝudi, içki dunyasi goya bahar(13) peslidiki ıoĝluķ tańdek yopyoruķ, illiķ bolup ıaldı...

(14) U “kamér”din boşitilip emgekke ıatnaşķan künniń etisi(15) Aķniyaz uni yoķlap keldi. Keń dalada işlevatķan er-ayal işlemliler(16) ĝéli köp idi, tomuzniń hil-hil

tépti bedenni kızdurup, yüzlerini(17) yélinçitatti. Maykiçan bolup seylikte işlevatқан Şevket **198**(1) yıraқtinla Aқniyazni körüp, kızğa çıktı, ikkisi қollirini gireleştürüp,(2) ériқ boyidiki dereh sayisiğa keldi, deslep oçumlap su(3) içti, kéyin tamaka orap çekkeç parañğa çüşti. Aқniyaz bugün neççe(4) vaқittin béri sir tutup kelgen köñülsiz işni oçuқ éytiş қarariğa (5) kelgenidi, şuña қolidiki aççıқ tamakini arқа-arқidin bir neççini(6) sorap şuniñ küçi bilen aқir éğiz açti:

(7) –Adaş... Şevket... Emdi... Égir kelsimu... Badamgülni(8) köñlündin pütünley çıkirivet!... U... U... Zayitni tépivaldi!...

(9) Bu geplerdin Şevketniñ dili hun bolup ketti, lékin uzaққа (10) barmay, bu hil dili hunluқ başқа nersige-özini bilişke, tesellige(11) ve köñülni erkilitidiğan bir hil huş huy bezleşke aylandi. U(12) huddi tomurlirida şuvuldap ékivatқан issiқ қanlirini sovutmaқçı(13) bolğandek, ikki қolini ériқtiki soғuқ suğa bégişiğiçe çilap bir haza(14) cimmide turdi. Kéyin қolini sudin élip, қansiratқан öpkidek(15) қizirip ketken hól қol bilen delsep taқir béşini, kéyin yüzini (16) silap turup mundaқ dédi:

(17)-Kérek yoқ, adaş... Péşanemge pütülgen қismet u(18) oқşaydu. Bu dunyadin arman bilen kétidiğan oқşaymen! Boptu, dunyada(19) armansiz adem barmu? Éytişlarğa қariğanda, Hudamu adematini mukemmelrek(20) yaritalmiğanliқidin armanda iken!...

(21) Aқniyaz Şevketniñ muñluқ, oyçan közliриге қарap hiyalğa patti.(22) Bu közler bir neççe yillіқ dostluқ yolida birer kétimmu(23) semimiyetsizlik ve қizginiş bilen aliyip baқmiğanidi. Bu közler(24) dostlarğa nisbeten haman semimiy, méhribanliқ bilen yalқuncap turatti.

(25)-Menmu séniñ bu işlarğa toғra(26) қariyalaydiğanliқiñğa işinettim, -dédi Aқniyaz héli **199**(1) uzaқ süküttin kéyin, -muhebbet tolimu pak, muқeddes bir(2) héssiyat, şuña uniñda güldek çiray, şérin-şeker söz, ésil(3) sovgat bolmisimu bolivéridu. Biraқ, zadi kem bolsa bolmaydiğini, қоş(4) yürekniñ bir-birini çüşinişi! Herhalda, silerniñ arañlardiki(5) çüşiniş del vaқtida boldi, bolğandimu, mücmel emes, üzül-késil(6) boldi!

(7) Şevket béşini liñşitip ormidin turdi, u Zayidin emdi (8) uniñ bu hekte gep қilgusimu, gep añligusimu yoқtek қilatti. Ayrilidiğan(9) çağda Aқniyaz uniñğa bir işni tapilidi:

(10) -Ögünlükke şenbe iken, bir neççimiz séniñ yérim-yata(11) erkinlikke çıkқанliқiñni tebriklep “қarşı éliş ziyapiti” қilmaқçı!(12) Keçlik tamaқtin kéyin bizniñ yataққа bargin!

(13)-Yoldaşlarğa yene séliқ sapsen-de! -dédi Şevket(14) Aқniyazga menilik қарap, -néme қilattiñlar avare bolup, körüşüp turğandikin(15) bolmidimu!

(16) -Bumu savaқdaşlarniñ saña bolğan köñli, -dédi Aқniyaz(17) kétivétip, -untup қalma-he şenbe keç...

(18) Dégendek, şenbe keç kızgın ötti. Akniyazniñ yatıkidiki “ziyapet”(19) katta hem tentenilik boldi. On neççe savağdaş kiçikkine (20) şireni çöridep kısta kıstañçılık içide olturatti. Şire üstige(21) qalaymıqan qoyulğan “naz u német”lerdin qarıganda, kim néme tapsa, şuni(22) ekélip qoyğandek qılatti. Parçe-purat nanlardin tartip, hilmu hil(23) kempütler giçe, turup bilen terhemekte qilingan ham seydin tartip,(24) fintoza bilen kavida qorulğan pişşik seygiçe, içige qurt çüşken(25) güle-qaqtin tartip, çiş ötmes bolup ketken érimçik,(26) boğursaqlarğıçe, péçetlik haraqlardin tartip, parçe haraqlarğıçe, **200**(1) şerep markilik paprustin tartip, laza yağıçidin soqup yasalğan(2) aççık tamağığçe hemme... Hemmisi bar idi. Qarimaqqa addiy-sadda,(3) gorigil körungen bu dastihan, emeliyette, muşu kiçikkine öyde gire(4) bolup olturğan on neççe yaşniñ otluq yürüki bir -birige bolğan(5) hürmet-himmiti ve semimiy-sadaqiti idi. Şuña ular yémek(6)-içmek çöpçil bolsimu, ğurbetçilik hés qılmaytti, yataq kiçik(7) bolsimu, kıstañçılık sezmeytti, ular hemmini köñül közi bilen(8) körüp, ihlas tarazisi bilen ölçep, şundaq kızgın, bayaşat hem (9) behuzur olturatti...

(10) Bögünki olturuşniñ saqisi Seley Qaşan idi, u kiçikkine(11) eynek rumkidin tartip, kuruşka ve sapal tavaqlarğıçe quyulğan haraqlı(12) hemmeylenge tarqıtıp, ahırkı birisini özi aldi ve “tunci qedeh (13) nutkı”ni sözleşke başlıdi:

(14)-Pis -pis -pis, yaqşimu siz aġiniler! Bilip qoyuñlar,(15) pékir qaşañ bögünki “ziyapet”niñ qanunluq saqisi bolidu. Biz bögün(16) “kamér”din boşitilip, “meydan”ğa çüşürülgen aġinimiz(17) buradirimiz, savaqdişimiz Şevketniñ yérin erkinlikke érişkenlikini(18) tebriklemekçi yaşisun erkinlik! Bögün biz yep içip, oynap(19)-külüp köñül açimiz. Şuna, bögün haraqlı yaqşi içip bermiseñlar,(20) mana muşu seydeki fintoza bilen boynumğa sirtmaq sélip,(21) aldiñlarda ölüp bérimen! Qéni emise, kötürduq, hemmiñlarniñ salamatliki(22) hem imanimizniñ kuvvet tépişi üçün hoşe!...

(23) Seley Kaşañniñ bundaq kızık, yumurluq sözliriniñ küçi bilen(24) birinçi, ikkinçi ve üçinçi romkilar ġidiñ-pidiñsiz içilip(25) ketti. Qanlar qızıp, yüzler qızardi, tillar ravanlışıp, gep-sözler(26) köpiyişke, varañ-çuruñ evciğe çikişka başlıdi. Gayit Mayit yoğan **201**(1) hicirdiki haraqlı qoliğa élip:

(2) -Qéni aġiniler, bögün içtuq, çavimizniñ yégini zakuska (3) qilip içtuq! – dévidi, arqidinla Sulayman Qızıl Burun:

(4) -İçseñmu, qorsaqqa arzraq kalte çem sélivélip içmemsen!(5) Qamsaq doppañni purap içivérip, etisi zerdek qaynisa, vicdanım(6) qaynidi, dep soquşmaqtin başqa iş yok! -dep uniñ bilen romka (7) soquşturuştin yaltaydi.

(8) -Ġem qılma, Qızıl Burun, -dédi Seley yene otturiğa (9) çikip, -héli katektiki çahorazni soyimen, üçey-baġrini séniñ(10) amrikiñ roşengül öpke-hésip qilip quyidu, térisini sen bu(11) yıl qışta cuva tiktürüp kiyisen, qandaq?

(12) Birsiniň “vey!...” deýişi bilen omumiy külke kötürüldi,(13) külke bilen teň Kızıl Burun aldidiki harağni silkinip turup(14) teslikte içivetti. Emdi Aşniyaz yoğan romkidiki harağni çoliğa(15) aldı.

(16) –Aginiler, yene bir kötüreýli, -dédi u salmaq, lékin bir(17) hil héssiyatlık tuygu bilen, -harağ içip mest boluşmu adem üçün(18) bir hil lezzet bégişlaydu, u séni çeksiz hiyallar dunyasiğa (19) taşlaydu, sen u yerde acayip-ğarayip menzirilerni körisen, köñlüň(20) kötürüldü...

(21) Démek sen bugün navay hezretliri éytğandek, mey içidin (22) yar erkisini köridikensen-de! -dédi Seley Kaşan uniň sözini(23) bölüp, -boptu, bugün emise rohimiz bihuş bolğudek içeyli, senmu(24) aşu acayip-ğarayip menzirilerni Günçekiz bilen tamaşa kılgin!

(25) Hemmeýlen harağlirini çoliğa élip içeyli dep turganda, huddi(26) tulumdin toğmaq çikğandek Metkérem Metkaşim varkiridi:

202(1) –Toğtañlar, bundağ asan içivéridiğan gep yoğ, u şeir (2) oğup bersun!

(3) Bu tekliip hemmeýlenge yağti, ular çolliridiki harağni yene cayiğa(4) koyup çurçiraşti:

(5)-Toğra, şeir añlayli!

(6) -Oğ, Aşniyaz!

(7) -Mayakovéskidek oğ!

(8) -Yağ, Puşkindek oğusun!

(9) Küçlük, tiniğ harağ Aşniyazniň vucudida hararet dolğuni peyda(10) kılğanidi, uniň yüzliiri horaz tacisidek kızirip, közliri mestanilişip(11) ketkenidi, bundağ çağda, u téhimu salapetlik bolup kététti.

(12)-Mağul, oğusam, oğudum! -dédi u ve çolidiki romkinimu (13) çoymay, özini erkin tutup, dolğunluk intunatsiye bilen bir kuplét (14) şeir oğudi:

(15) “Yette ret yuysañmu deryada itni,

(16) Yenila iplastur bolsa u aman.

(17) Eysaniň eşiki Mekkiye barsa,

(18) Kaytğanda yenila eşektur haman!”

(19) -Çaltis uğuduñ!

(20) –Pah! Pah!...

(21) -Yahşi şéir iken!

(22)-Vah! Vah!...

(23) Mestlerge has kı-çuvlar, ala-tağil varkıraşlar yataқni bir(24) aldı. Aşundaқ tertipsiz, ebceş avazlar içidin kimdur birisiniñ 203(1) boğuқ, lékin vezmin hitabi hemmini bésip çüşti:

(2) -Hésab emes, Aқniyaz öziniñ şéirini oқusun!

(3) Birsi unińğa sual қoydi:

(4) –Emise, hazir oқuғini kimniñki?

(5) -Kimniñ bolatti, Şeyh Seidiniñ şéiri, u bizge öziniñ(6) yazғinini oқup bersun!

(7)-Toғra öziñniñkini oқup!

(8) -Muhebbet lérakisini oқusun!

(9) -Oқumamsen, hoy! Қара, uniñ eşek heydeydiған tayaқtek(10) diñgiyip turғinini!

(11)-U hazir şéir toқuvatidu!

(12)-Téz oқu Aқniyaz, bolmisa hemmimizniñ hariқini içisen!

(13)Aқniyaz likkide bésini kötürdi, haraқtin қizirip һumarlaşқан(14) közlerini yoған açti, livini yalap tükürükini yutti, andin қolidiki(15) romkini hemmeylenge dolmap қoyup, yéқimlik, hayacanlik avaz (16) bilen téhi yéқindila yazған bir kuplét şéirini zoқ -şoқ bilen oқup(17) ketti:

(18) Sendidur közlim, sendidur köñül,

(19) Sen ömrüm kökide parliған қuyaş,

(20) Sendidur işençim, sendidur yürek,

(21) Sen barki, közlimge yolimaydu yaş...

(22) Şéirniñ séhriy küçi bilen cimcit bolup ketken sorunni(23) Seley Қаşaғniñ mestane avazi buzuvetti:

(24) –Ah... Ğunçеқiz, қayda sen dildar...

(25)Séni dep özümni unuttum bikar...

204(1) Şoĥ ħendan külke kötürüldi, Aĥniyazniñ özimu Seleyniñ(2) çéçen ve çakĥanlıkıĥa ĥayıllı bolup külüp ketti, külğendimu, yürükidin(3) çıkırıp, dilkeşlik bilen ĥeh-ĥeh urup küldi.

(4) Rast, Seley uniñ yürükidikini tapĥanıdı. Uniñ yürükidiki(5) Ğunçekizĥa bolĥan zoĥliniş asta-asta şerin telepke aylanĥanıdı,(6) telep bolsa, arzuĥa; arzu ĥessiyyatĥa; ĥessiyyat bolsa, aĥiri bérıp(7) söygüĥe aylanĥanıdı! Lékin şu künlerde, u “meşuksiz aşıĥ”lıkniñ(8) azabını yetküçe tartıvatattı. Bundaĥ “meşuksiz aşıĥ” boluş Aĥniyazni (9) bara-bara ĥizniñ ĥelb ĥesiri aldidiki ĥayıbane bir divanıĥa aylandurup(10) ĥoyĥanıdı. Lékin u, Ğunçekizĥa bolĥan bundaĥ pak, yalĥunluk(11) muhebbitini aşıĥane ĥelbide pinhan saĥlap kélivatattı!

(12)-Aĥniyaz, adaş! Sen Ğunçekizĥa bolĥan ĥessiyyatniñni ĥuddi(13) Çihopniñ ĥilap bendisidek niĥablap kélivatisen! -dédi yene şu(14) Seley dostane içköyerlik bilen, -mundaĥ yoşurun köyüp-pişşip(15) yürüp, aĥiri yürükiniñni kardin çıkarmıĥan! Yaki kepterĥe étılĥan(16) liçindek, hucumĥa öt yaki otni tartıp, hararetni peslet!

(17) -Méniñ péşanemge pütülgen teĥdir şu oĥşaydu, Seley!(18) -dédi yürükidiki yüzige tépip turıdıĥan, köñlide kiri yoĥ bu yigit(19) teĥdirge ten bergen ĥiyapette, -men ĥuddi Şékspir éytĥandek(20) muhebbettin ibaret bu lezzetlik azab içide toĥğınıp yürüverıdıĥan(21) oĥşaymen!

(22) U şundaĥ dédi-de, uluĥ-kiçik tinip, ĥolidiki haraĥni(23) bir tınıĥ bilenla içivetti.

(24) -Hey Seley, sen özüñniñ ĥemini yéĥine! -dédi(25) haraĥ bilen teñşilip ĥiyamıĥa yetken Gayit Mayit közlrini üç(26) burçek ĥisip, -sen oylap baĥe, işĥ-muhebbiti yoĥ ademni adem **205**(1) déĥili bolamdu? Undaĥ adem beeyni şepereñĥe oĥşaş bu nurluk(2) dunyani ĥarañĥu gördek ötküzıdu, derhal ĥız tap, senmu birsige köyüp(3) baĥ!

(4) Seley ormidin yérım ĥozĥilip, kiçikkine piste közlrini mit(5) ĥılmay çekçeytip, Gayit Mayitĥa heyran bolĥandek ĥızıĥıp ĥarap mundaĥ(6) dédi:

(7) -Vay -vay -vay!... Pis -pis -pis, yahşimusız,(8) arımızdin yene bir “ĥessiyyat peyĥambiri” çıkıttımu néme? Bilip ĥoy,(9) Girit Mirit! Maña oĥşaş yiliki toşĥan, buĥa patañ yigitni körse,(10) her ĥandaĥ ĥız déĥen heş ĥipiçektek yöĥişivalıdu, cumu! Lékin men(11) özümni ĥattıĥ tutup yürüvatimen. Çünki, men uçratĥan ĥızlarnıñ(12) beden ĥuruluşı téĥi méniñ ölçimimge toşĥını yoĥ!...

(13) Aridin birsi ĥızıĥıp sorıdı:

(14)-Séniñ ölçimiñ ĥandaĥ? Éĥizmu pakarmu, oruĥmu sémizmu?

(15) -Men yahşi köridiĥan ĥızniñ beden ĥuruluşı mundaĥ boluş(16) kérek, - dédi Seley ormidin turup ve ĥollirini arvañ-sarvañ(17) şiltip turup devam ĥıldı, - kökrekliri tekşi yétılgen boluş,(18) béli inçike bolup, muskulliri ilastik boluş yaĥ az

boluş, (19) aksil köp boluş, sağrisi toluk boluş, bilek ve paçalçekliri tüz(20) ve maslaşkan boluştin ibaret!

(21)-Hey, қашаñ, özüñge бақ andin нағра қақ, дэген(22) gep bar cumu! -дэди Қизил Burun қolidiki yaғаç çokini şiltip(23) turup, -hey, biçare dostum, reñmu reñ bolay deymen, héçnéme reñ(24) bolalmaymen, дэгендек sen téhi қizlarға ölçem қoyup yüremsen! Özüñge(25) bir қariғina, turқuñ ene şu, bu salpañ қulакliriñni кэсивetkili(26) bolmisa, bu çokurliriñni қара suvak bilen suvap siliқliғili bolmisa...

206(1) Birsi “vey...” dep varқirividi, şuniñ bilen teñla paraқ(2) -paraқ külke kötürüldi, Seleyniñ özimu külüp ketti...

(3) Buniñ içide, haraқnimu buқurup-buқurup içip, külkinimu(4) muradiға yetküzüp külüp, pütün sorunniñ peyzini oғrilap, hemmidin(5) témen ve hemmidin segek olturғini Şevket idi. Бүгүн uniñ(6) rastinla көñli еçildi, dili yayridi, oylap қарisa, uniñ dostliri,(7) savaқdişliri, teñtuşliri bilen muşundaқ көñüllük cem bolup,(8) dilkeşlik bilen hemsöhbet bolmiғiniға héli uзақ vaқitlar boptu. Bu(9) ceryanda u, huşallıқ, külke, çaqçaq dégenlerni untup қalғili tas(10) қaptu! Бүгүн u, goya öz eksige, өз mahiyitige, өз topiға қaytқandek,(11) şundaқ huşal hem razi bolup қaldi. Şuña u, pütün sorunniñ (12) peyzini oғrilap, şunçe içsimu mest bolmay, çaqçaqniñ, қizikçilikniñ,(13) külkiniñ қentini çéқip, huzurlinip olturatti...

(14) Emdi қaysidur birsininñ teklipi bilen olturuş saz, naşşıға (15) қарap yüzlendi. Yataқта kona bolsimu pede, tariliri cayida bir dutar bar(16) idi. Бүгүн bu yerde helim gécek bilen savut dap bolmisimu, lékin(17) buniñ içidiki bir neççisi dutar hevaskarliri idi, aldi beş(18)-alte, keyni ikki-üç naşşıға çélip éyталaytti.

(19)-Қэни, dutarni kim çalidu? -дэди Aқniyaz karivatniñ béşıға(20) ésilған dutarni қoliға élip, -sen çalamsen, Girit Mirit?

(21)-Yaқ, Қizil Burunға ber, -дэди Gayit Mayit bir kempütни(22) huğdi at қонақ yeғendek kusulditip çaynap turup, -u mendin(23) yaşşı çalidu, men naşşıға yandışay.

(24) Dutarni Қizil Burun aldi, uyaқ-buyékiға қарap қoyup,(25) hеrekni tükürüp турғuzdi. Andin қulакni bir dem aldiға, bir dem keynige(26) tolғap yürüp, sazlaşқа başlidi. Sazlap bolup, huğdi usta **207(1)** sazendilerdek, téz ve çaqқан heriketler bilen allıқandaқ bir merguluғ(2) tiriñşitip béқip, andin “némige çalimiz?” dégen menide yénidikilerge (3) қaridi.

(4)-Көñül padişah, némini halisañ şuniñға çal! -дэди(5) birsi.

(6) -Yaқ, u “bivapa”ni çalsun, -dep étiraz bildürdi yene(7) birsi, -hemmimiz éytimiz!

(8) Kızıl Burunniñmu yaqşı köridiğan hem heves bilen éytidiğan(9) naqşisi şu idi. Şuna u, başkılarniñ ağızidin çıqip bolğuçe, dutarni(10) qorsıqığa tirep, pauza uruşqa başlıdı. Saz muñluq, naqşimu(11) muñ içidin törelgen arzu-armandek, miskin hem piğanlıq idi...

(12) Senmu qildiñ bivapa,

(13) Méni qılmas démigin.

(14) Néme koylarda yürisen,

(15) Méni bilmes démigin.

(16) Néme qildim men saña,

(17) Bivapalıq qılğili.

(18) Yürikimge derd sélip,

(19) Baqri taşlıq qılğili!

(20) Mestimen, Mestanimen,

(21) Mest bolmisam içemdimen!

(22) Mestlikimge paylimay,

(23)Yaqam yirtip yiglamdimen!...

208(1) Naqşiniñ deslepki misralirini Kızıl Burun éytqan bolsimu,(2) aqiriğa kelgende, goya torusni éçivetküdek şavqunluq bir omumqorğa(3) aylinip ketti...

(4) Naqşa Şevketni esir qilivaldı, u goya özige tuyuqsız qanat(5) peyda bolup qalğandek, payansız kökke karap pervaz qılmaqçı boldı. Şu(6) tapta, uni bu dunyaniñ hemme qismetleri- u körgen huşallıqmu,(7) hapılıqmu, rahatmu, azabmu, ümidmu, ümitsizlikmu, muhebbetmu,(8) nepretmu terep-terepin yopurulup kélip qorşivalğanıdı...

(9) Naqşa üzölmey, bir-birige ulinip, şadlıq bilen hesretke(10) tolğan yüreklerdin üzölmey çıqiverdı. U huddi taşlıqlardin yérip(11) çıqip, yiraqlarğa oqçuğan ve öz yolida nurğun qakaslıqlarnı güllep(12) -yaşnatqan mödür bulaqlarğa oqşaş, bu yerge toplanğan bir munçe yérim(13) aç, yérim toq yigitlerniñ qañqax qelbi bilen halsiz cisminimu toyundurup,(14) segitip ötmekte idi...

(15) Adem tekşilikte turğanda, aran beş kvadrat kilométr upuqni(16) körelişi mumkin. Eger u bir métr égiz kötürölüp qarisa, on(17) kvadrat kilométr, uniñdin yuqiri kötürölse, téhimu yiraqni körüp,(18) nezer dairisi birdinla kéñiyip ketkendek bolıdu.

(19) Bir kısım oğuşuılar Moskva kino stodiyisi işligen reñlik(20) hékaye film “Kırık Birinçi”ni körüp, ene şundağ tuyğu ve hésiyyatta(21) boldi...

(22) Ürümçige yékinda kélip, içki cehette koyuluvatқан bu kinoni 209(1) Selim Ependiniñ teşkillişi bilen 64 yıllıq 1- ve 2- sinip oğuşuciliri(2) tün ü gün keçte körgenidi. Seley Qaşañ kinodin çıqıpla(3) öz tesiratini mundağ ipadilidi:

(4) –Er-ayal pütün bir yer şarini kaç yérimidin igiligenliki(5) üçün, ular bir-birige şunçe tekezçalıq bilen intilip, şarniñ yene(6) bir yérimga koyınıni açidiken, muhebbet dégen mana şu!...

(7) Tebiiti égir, kala micez Metkérem Metqasimmu kinoniñ séhriy(8) küçi bilen mest bolup kétip, yénidiki hemrahliriga hayacan bilen(9) mundağ dep saldi:

(10) -Bizniñ kinolirimizda işki hésiyyat dégen nersiler yoq,(11) bizniñ yazğuşucilirimiz hemişe dogmatizm ve eqliy hökümlerge tayinipla(12) icad qilidu. Mana bu kinoni qarañlar, heqler başqıçe yazidiken, buni(13) bizge nisbeten éytqanda, yéni bir uqum déyişke bolidu, uniñda(14) uruşniñ obrazi uruşniñ simvoli dégenler acayip güzel séiriy(15) pikir arqılıq ipadilengen.

(16) –Hey, kaşal gep qılma! -dédi uniñ hemrasi Sulayman(17) Qızıl Burun ciddiy teleppuzda, -bilemsen, séni bu kinoğa mahtap(18) bersun dep ekirmidi, belki ibret alsun, siyasiy sezgürlükni(19) östürsun, dep ekirdi cumu!

(20) Yene birsi uniñ pikirini qıuvvetlidi:

(21) –Rast, beziler bu kinoni “burjua insanperverliki” bilen(22) “burjua şehsiyetçilik” kücep tergip qilingan hazirki zaman(23) şiuçéñcuyisiniñ senettiki evrişkisi devéiptu. Eslide Havaz Yétekçi(24) “bu kinoni oğuşuılar körüşke bolmaydu” dep bizniñ(25) körüşimizni tosaptiken, lékin Selim Ependi oğuşucilarniñmu nezer(26) dairisi kéñiyidu...” dep bizni özi teşkillep ekiriptu...

210(1) Bularniñ pariñiga yéñila kélip qusturulğan Gayit Mayit(2) çalvaqıgandek mundağ dédi:

(3) -Kim néme dése devermemdu, işqilip, men yaman démeymen! Her(4) kimniñ öz aldiga güzellik qarşı bolidu. Añlisam, bu kino 1957 yili(5) parijda ötküzülgen ”cana helqara köno féstivali”da, pevquladde dericilik(6) mukapatqa érişiptiken. Yaşsi bolmisa, heqlermu undağ katta(7) mukapat bermesti!...

(8) Qızıl Burun iniñ pikirige ökte qopti:

(9)-Hey Girit Mirit, bu mukapatniñ parijdek qeri cahangirlikniñ(10) uvisida bérilgenlikini bilip turup, yene yaşsi deysina?! Eger u(11) parijda emes, béyciñ, havana yaki tiranada bérilgen bolsa, andin yaşsi(12) déseñ bolatti, ehmek!...

(13) Kinodin çıkipla başlanğan bu talaş-tartış, munazire yatağa (14) bargandimu besikmide. Yaşlar yéñilikğa kızıkıdu, intilidu, bu cehette(15) ular öz pikirini ötküzüş, kayıl kiliş ve şerhleşte nahayiti keyser, (16) natik ve bilimlik bolup kétidu. Şu küni, bir neçe yatağa héli(17) vaqitlargiçe cirağ öçmide, “kiriş birinçi” kinosi ularniñ uvisiğa (18) su kıyuvetkendek, tinşsiz bolup ketti. Yatağniñ oçuş ışık-dériziliridin(19) gaj-gujlar, tene-meshiriler, ökte kopuş ve çalvaqaşlar (20) huddi pocañzidek paraslap étilişğa başlıdı.

(21) Aqniyazniñ yatığığa on neçe savağdaş toplışivalğanıdı. Seley(22) Qaşan, Gayit Mayit, Ğulam Topaq, Kızil Burun, Metkérem Metqasim(23) qatarlıklar ikki qaşğa bölünüp munazirilişivatatti. Aqniyaz karivitida yanpaşlap,(24) héçkimge arılaşmay, kitab körgen bolup yatatti.

(25)-Hey, beğerez, sen oylap baqe, -dédi Gayit Mayit avazi(26) pütüp ketkeçke hiqiprap, -malyutkimu, gévroh otrokmı ademgu, adem **211**(1) bolğandimu, yat cinslik ikki ademgu! Muhebbet dégen adem (2) tügül, hayvanlardimu bar, atlarniñ bir-birige qarap kişneşliri, kalilarniñ(3) iz koğlap möreşliri, eşeklerniñ kulaqlirini şıñtaytip(4) hañraşliri ularniñ bir-birige bolğan köñlini, işkini izhar kilişi(5) emesmu?

(6)-Hey!... Sen bu gépiñ bilen mahiyetlik bir perqni inkar(7) kilivettiñ, sarañ! -dédi Kızil Burun cile bolup, -bilip koy,(8) ademde işk-muhebbet, hayvanlarda bolsa, tebiy hususiyetla bolidu,(9) cumu!

(10)-Uniñ inkar kilgini yalguz ula emes, -dep Kızil Burunğa(11) boluşti ğulam topaq, -u eñ muhim bolğan yene bir nersini -siniplar(12) otturisdiki ciddi perqni inkar kilivetti. Uniñçe bolğanda biz(13) kandaqtur, prolétariyat ademliri, burjuaziye ademliri, inqilabiy(14) ademler, eksilenqilabiy ademler dep ayrip olturmisaqmu bolidiken,(15) şundaqmu?! Öz düşminini untuş, öz düşminini söyüş- bu(16) kinodiki atalmış insanperverlik ve adimigerçilik! U buniñ bilen(17) néme démekçi? Eger inqilabiy grajdanlar uruşı bolmiğan bolsa, bu(18) ikki “adem” öz ara muhebbet bağlap, behtiyar ötken bolatti,(19) démekçi! Démek: Bu filmde turmuş kopallik bilen burmilangan bolupla(20) qalmastin, belki yene inqilab ve inqilabiy uruş “insaniyetsiz” dep(21) haqaret qilingan!

(22) Gayit Mayit kayıl bolmide, u téhimu ezveylep, öziniñ yéñi (23) pikirini şerhlidi:

(24) –Méniñçe, kişilerniñ beht-saaditide üç amil bar.(25) Birsı, muhebbet; birsi tinçlik; yene birsi, hekişet! Mana muşu(26) üç amil hazirlangandila, andin kişiler hekişiy, meñgüşlük beht-saadetke **212**(1) érişidu. “Kiriş Birinçi” filimide, insanlarğa ortak bolğan mana(2) şu gaye ve arzu-istek senet yoli bilen namayan qilingan.

(3) –Toğra, toptoğra! -dédi Seley Qaşan qollirini yénik(4) heriketlendürüp, -erayallar otturisida hemişe işk-muhebbet(5) bolup turidu. U işk-muhebbetniñ köz bilen

körüp bolmaydigan eñ(6) sirlik, güzel minutliri bolidu, bizniñ kişilerge körsitidiginimiz, (7) del ene şu kımmetlik, güzel minutlar!...

(8) -Hey Kaşan, néme dep cöylüvatisen?...

(9)-Sençu, topağ!...

(10)-Hey, tohtigina, méniñ gépim tügimidi...

(11)-Sen, tohta, valağtekkür...

(12) Közler alaydı, şölgeyler çaçridi, égizlar maymağlaştı,(13) çiraylar pürleşti. Lékin bundağ ayığı çıkmas gep-sözler bilen kattıq(14) kaynaşlar öz pétiçe kéliverdi.

(15) Eger koşna yataklardiki oquğuçılarnıñ “uykumuzğa tesir yetti”(16) dégen narazılıkı ve öktisi bolmıgan bolsa, belkim bu varañ-çuruñluk(17) munazire téhimu kızip, tün hessidin eşip ketken bolatti...

(18) Lékin, munazire yérim yolda tohtap qalmıdı, üç künden kéyin(19) resmıy, teşkillik halda yene élip bérildi. Parallél ikki sinipniñ(20) oquğuçıliri ukturuşğa binaen birleşme dersşanığa toplandı. Fakultét(21) mudiri Yağup Kérımı, siyasiy yétekçi Havaz Betli, Selim Ependi ve(22) “Edebiyat Nezeriyisi” oquğuçısı Ömer Şérip bilen “logika” muellimi(23) Şemşidin qatarlıqlarmu sırtın qatnaştı. Klaskum ğulam topağ(24) yíginni başqurdi.

(25)-Savağdaşlar, -dédi u munberge çıkip, -biz ötkende,(26) Selim muellimniñ uyuşturuş bilen Sovét ittipağı hékaye **213**(1) kılimi “Kırığ Birinçini” kördük, muellim bizge buni körsitişte,(2) nezer dairini kéñeytiş, nezeriye bilen emeliyetni birleştürüş ve(3) perğ étiş iktidarını östürüşni mekset kılgan. Dégendek, kinoni(4) körgendin kéyin, yoldaşlar özlükidin nahayiti kızgın bes(5)-munazirilerini kılišti. Bir munçe oğşımığan pikir ve nezeriyivi qaraşlar(6) otturiğa çıktı. Méniñçe, bundağ canlıq bes-manziriler bizniñ aň(7)-seviyimizni, bilim qurulumimizni, tepekkürimizni çoñqurlaşturuşta(8) paydılıq. Bügün biz şu kino hekkidiki köz qaraşlarnı yenimu (9) çoñqurraq, sistémilikraq, otturiğa koyuş üçün, bu yíginni açtuq.(10) Hemmeylenniñ aktip, kızgın pikir bayan kılišni ümid kılimen!

(11) Bir pes cimcitlik höküm sürdi. Ötkenki kızgın (12) munaziriçilermu bir-birige qarışip koyup, şüklep kélişti.

(13) Çünkü, ular bu yerniñ koça yaki yatağ emeslikini, u yerlerdikige(14) oğşaş ağızğa kelgençe varqirap-carqirap sözleşke(15) bolmaydiganlıkını, her qandağ pikir yaki köz qaraşlarnı melum kaide-qanunğa(16) sélip, nezeriyivi asaşlar bilen şerhleşniñ lazımlıqını yahşı(17) biletti. Uniñ üstige, bu yerde fakultét mudiridin tartip, dañlıq(18) oquğuçılardıçe olturuptu, ularniñ aldıda azraqla ketküzüp kıyosañ,(19) séniñ bilimiñdin, idiyeñdin, köz qarışiñdin gumanlinidu, ahiri(20) özüñmu işençsiz ademege aylinip

kalisen! Eñ yahşisi, ğit kişip (21) olturğan tüzük! Sözleşke humadap qalğanlar sözlisun, añlap olturuşkimu(22) adem kérek!...

(23) Bir haza cimiliqtin kéyin birinçi topni yenila Zayit atti, u(24) özini körsitişke bolidiğan mundaq katta sorunlarda hergizmu pursetni(25) qoldin bermeytti. U ornidin turdi, qoli bilen çéçini tarap qoyup,(26) fakultét mudiri bilen Havaz Behtige alahide nezer bilen ğilmiyip **214**(1) qaridi, andin gélini qirip, yutqunup, aldirimay, avazini emri (2) -merupqa keltürüp sözleşke başlidi:

(3)-Men “Qiriş Birinçi”ni kördüm, bezi ustazlar bilen pikir (4) almaşturdum ve bir neççe kündin béri çoñkur oylandim. Méniñçe, bu(5) filimni hazırkı zaman şiuocéñcuyisiniñ senettiki evrişkisi déyişke(6) bolidu. Bu filimde tarqitilğan burjua insanperverliki hazırkı(7) zaman şiuéñcuyi luşyenini, sotsiyalizmdin kapitalizmğa “tinç özgiriş”din(8) ibaret siyasiy telepni senet ve idéologiyeye saheliri(9) arqılıq eks ettürüp bergen! -U sel tohtidi, qolidiki kiçikkine(10) kegezge leppide bir qaridi, uniñda éytmaqçı bolğan(11) pikirliriniñ muhim nuqtiliri tézis qilinganidi, -bu filimde, peket(12) şehsiy beht-saadetla hekişiy ve meñgülüktür, u hemmidin ela,(13) dégen çirik burjua şehsiyetçilikni teşviq qilingan. Kinodiki malyutkidin(14) ibaret çüşkünlişip ketken ayal ceñçiniñ obrazi Sovét(15) ittipaqiniñ inqilabiy helki ve inqilabiy qehrimanliriga nisbeten kattik(16) haqaret emesmu?! Aptor bu ayalni delsep şundaq qehriman, qeyser qilip(17) körsitidu, kéyin uni boluşiga hünüklestürüp, bir aq(18) ofitsérniñ şermende aşnisiga, erke-naynaq, şallaq hotunğa aylandurup(19) koyidu. Démek, eserniñ béşidiki kommunizm hekişiti ve(20) küçiniñ simvoli bolğan munevver ceñçi malyutka aqiriga bérip sinipiy(21) düşmen géoroq otrok bilen muhebbet baqlap, öz esiriniñ(22) esirige aylinip qalidu. Emeliyette, u inqilabniñ haini orniga çüşürüp(23) koyulidu. Pütün filim uluğ grajdanlar uruşiga qarşi bir hil(24) puşayman bilen mazaqlaş puritini tarqitidu. Şuña bu filimni inqilabiy(25) uruşniñ puşaymannamisi ve tövinamisi deyiş kérek! Biz buni(26) özimizniñ “Aq Çaqlıq Qız” “Qizil Bayraq Şeçerisi” qatarlıq filimlerde **215**(1) ipadilengen emgekçileriñ féodal poméşçiklar sinipiga qarşi(2) muqeddes gezepliri; “Duñsuñrun”, “Şyañgenliñ Çokkisi” qatarlıq(3) filimlerde ipadilengen inqilabiy ceñçileriñ cahangirlik ve(4) eksiyetçilerge bolğan çoñkur oçmenliki, ularnin uluğ ve pidakarane(5) rohi, égilmes-sunmas inqilabiy irdadisi bilen séliştursaq, uniñdiki(6) idiyiniñ intayin çüşkün, rohniñ intayin zeip,(7) héssiyatniñ intayin quruq, puçeklikini körimiz. Démek “Qiriş Birinçi”(8) namlıq bu zeherlik filimde, kişilik hususiyetke ige düşmen(9) yoq, düşmen -uruş demektür, dégen intayin ziyanlıq bir sepsete(10) terğip qilinip, qandaqtür “ademgerçilik”, “insan tebiiti”, “insaniy(11) muhebbet” dégendek burjuaziyiniñ kona malliri bazarğa sélingan. Bu(12) filimniñ yazguçi ve réjissorliri burjuaziye aldida tiz püküp, zavallıqqa(13) yüz tutqan gerp burjuaziye edebiyatiniñ heprukliridin epyun(14) yasap, sovét helkini ve bizni zeherlimekte. Şuña biz şundaq ciddiy(15) sinak aldida her vaqit hoşyar ve segek turuşimiz, ularniñ ept(16)-beşirisini rehimsizlik bilen eçip taşlap, sotsiyalistik edebiyat(17) senitimizni qoğdişimiz lazim! Sözüm tügidi...

(18) Héli küçlük çavak sadasi kötürüldi, lékin tekşi emes(19) idi. Vaktimu ançe uzakka sozulmidi, peket Havaz Behtila hemmeylen(20) tohtigandimu yene hayacinini basalmay, huşallik bilen çavak(21) uruvatitti. Zayit orniga olturuvétip, uniña karap koydi, uniñ(22) çirayidin, közidin ve pütün turkidin huddi ciddiyy imtihanda utup (23) çikқан oğli yaki inisidin razi bolgandikidek bir hil huşallik, kayillik(24) eks étip turatti. Zayitniñ arķisidin yene bir neççe(25) oğuğuçilar sözlidi, ularniñ sözi kışka-kışka idi, teleppuzi,(26) muķamimu Zayitniñkidin çoñ perķ kilmaytti. Ular sözlep bolgandin **216**(1) kéyin, sinip içi yene bir pes cimlikka çokti. Seley Kaşañ bilen(2) Metkérem Metķasim hedep boyundap, Aķniyazga karidi ve kaş-közlrini(3) oynitip, bir nerse dememsen, dégendek işaretlerni ķildi. Ular Aķniyazniñ(4) sizlisila yağşı sözleydiğanlıkini, çoķum Zayitka karşı muķamda(5) gep ķilidiđanlıkini bilişetti. Lékin bugün Aķniyazniñ sözleş niyiti(6) yok idi, “Kiriķ Birinçi” toğrisidiki köz karaşlrini avval(7) Şevket bilen obdan pikirlişip, kéyinrek birer parçe ilmiyy maķale ķilip(8) yéziş oyida idi. Emdi bolmidi, Zayitniñ köreñ avazi,(9) gidiyip turuşliri, alahide teyyarlık bilen tézis tüzep sözlişi unimu(10) bir nerse déyişke ündidi, bolupmu, Havaz Behtiniñ bimene(11) ķilikliri, uniñ téhimu çüşini ķerişturup koydi. U iħtiyarsiz(12) ornidin turup ketti, partiğa tirivalđan yoğan ügilik ķolliri(13) hayacandin sézilerlik titrevatatti.

(14) -Adem ķeyerde çoñķur oyğa patsa, şu yerde yéni pikir, yéni(15) eķil tapidiken, -dep sözini başlidi u temkinlik bilen, -men(16) “Kiriķ Birinçi”ni körüp, şu kéçisi uzakķiçe uħliyalmay, nurgun(17) nersilerni oyldim, bir munçe matériyallarni kördüm, yene oyğa pattim. Bu(18) kinoda zadi néme demekçi? Méniñçe, buniñdiki tüp idiye, şu devrdiki(19) içki uruş ķalaymıķançiliklrini, Bolşeviklarniñ baturlukini(20) yéziş bilen bir ķizniñ vetenperverlik rohini medhiyleştin ibaret!(21) Lékin, biz uni burjuaziyiniñ “insanperverliki”, “insan tebiiti”(22) dégenlerni teşviķ ķilđan, dep eyiblevatimiz! Heķiķiy ehval zadi(23) ķandaķ? Hemmimizge melum, insan tebiiti-ademniñ tebiyy(24) husiyiti bilen içtimaiyy hususiyitidin ibaret ikki terepni öz(25) içige alidu. Ademler arisidiki er-hotunluk muhebbet, ata-balilik(26) muhebbet, ķiz-yigitlik muhebbet hem ademlerniñ güzel nersilerdin **217**(1) ortak lezzetliniş, zoķlinişi ķatarlıklar elvette insanlarniñ tebiyy(2) hususiyiti bolidu. Buđda köliniñ güzel menzirisidin, keşķerniñ (3) şérin aniridin, turpanniñ tatlıķ üzümliridin her ķandaķ millet, her ķandaķ(4) siniptiki ademler-meyli yaki pomésçik bolsun, meyli(5) işçi yaki kapitalist bolsun ortak lezzetlinidu. İctimaiyy hususiyet(6) elvette uniñ sinipiy meydanı, dunya ķarişi ķatarlıqlarnı öz içige(7) alidu. Her ķandaķ bir konkreť adamde bu ikki hil hususiyet öz ara(8) girelişip ketken bolidu. Şuña adem murekkep nerse, uniñ rohiyy(9) dunyasimu intayin çoñķur hem nazuk, edebiyat ademni yazidiğan, uniñ(10) eñ nazuk içki tuyđulirini ipadileydiğan pen bolğaçķa, u adem(11) tebiitidiki ene şu nersilerdin öziñi kaçuralmaydu. Méniñçe, “Kiriķ(12) Birinçi” filimde, adem tebiitidiki mana şu hususiyetler nahayiti toğra(13) hem mahirlik bilen gireleştürüp eks ettürülgen! - Aķniyaz(14) çoñķur tinivaldi, pikirler uniñ kallisiga huddi marcan tizikliridek(15) şundaķ éniķ ve dane-dane kelivatatti. U sözligenséri ķizişti, ķizik(16) ķeni tomurlirida şuvuldaytti, -biz insan tebiiti üstide izdinişte,(17) uniñ yağşı teripi bilen yaman teripini, yağşilik bilen yamanlık(18) arilişip ketken hem bir-biri bilen tirkişivatķan teripini, (19)

şundaqla, yahşi-yaman dégen sözge yiginçaqlaşka bolmaydıgan nazuk,(20) sirlik, yoşurun ve ebeş tereplerni çoñkur çüşinişimiz kérek(21) kiskisi, adem dégen şundaq néme, hem küçlük, hem aciz, hem(22) güzel, hem hunük, hem uluğ hem çakına. Méniñçe, bu kinoda adem tebiitidiki(23) mana şundaq qarimu qarşılıqlarnıñ yugurulmisi toğra ve(24) obrazlıq ipadilep bérilgen! Bizmu eserlerimizde néme üçün aşundaq(25) zédisi bar qehrimanlarnı yazalmaymız?! Dunyağa meşhur(26) yazguçılar şundaq yazğanu! Şoloğupniñ “Éçilğan Tiñ” romanidiki Davidov obrazi ene **218**(1) şundaq emesmu? Kommunistik gäye nuqtisidin éytqanda, u nahayiti (2) yükseklikte turidu. Lékin, u yenila tirik adem bolğanlıki üçün, ériq(3)-östeñ boylirida köñli tartқан kız-çokanlar bilen eyş (4)-işret qilidu. Davidovniñ qimmiti hergizmu şu yerlik partkomniñ (5) şucisi bolğanlıkida emes, belki eñ aldi bilen uniñ ademlikide!(6) Men bu mesililer üstide davamlıq izdinip, tetqıq qilivatimen. Hazırçe(7) pikrim şu, toğrimu-ğatamu özüñlar oylap békiñlar! Çéhopniñ bir(8) gépini ésiñlarğa sélip qoyay: “Pikir dégen heqke téñip béridiğan(9) ğotun emes!”

(10) Güldüras çavak kötürüldi, bolupmu Seley, Gayit Mayit (11) Metkérem Metqasim dégenler doppisini asmanğa atqili tas qélişti. Selim(12) Ependiniñmu çirayi éçilip, hayacandin közliri yaltirap ketti. U bir(13) oquğuşisiniñ heqikiy bilim éliš yolidiki bundaq semimiy,(14) estayidil izdinişidin, öziniñ yéñi, musteqil pikirlerini otturiğa(15) qoyuşтики bundaq dadil, oçuq-yoruqluqidin çoñkur iptiharlıq hés(16) qildi.

(17) Lékin, Aqniyazniñ pikirige qarşı u yer bu yerdin narazi(18) ğuduraşlarnu anladi:

(19) -Bu özi aq banditni mehdiylep, şehvaniliğini terğip qilğan (20) sériq eserge mehdiye oquş boldıu!

(21)-Burjua “insanperverliki”ge altun tac kiygüzdi u!

(22) -Sinipiy küreşni inkar qilğan eserni aşundaq dése(23) bolamdu, qandaq gep bu?!

(24) -Şundaq gep bu ağıne, çéçilma! -Bir buluñdin Seley Qaşañniñ(25) kinayilik avazi añlandi, -bu özi qarimu qarşılıqlıniñ(26) üstige qurulğan dunya. Şuña, igemmu ikeki doqakqa, honağni poqakqa **219**(1) yaratқан!

(2) Dersğanida, bayıki sözlerniñ tesiri ve salmiqi bilen öz ara(3) kusurlışış ve davalğuş bolup ketti. Şu arılıqta kimdur birsi:

(4) -Emdi Selim Ependi sözlep berse qandaq? -dep telep qilividi,(5) şu haman tuşmu tuştin:

(6) -Toğra, Selim muellimniñ pikirini añlayli!

(7)-Selim muellim sözlep bersun! -dégen avazlar yañrap(8) ketti.

(9) Selim Ependi arisaldi bolup olturup aldı, szley dse,(10) z szinin tala-tartıa yekn bolup klip, bakılarnın erkin(11)-azade pikir kılııa toun bolup kliidin ensireytti, szlımey(12) dse, ouuılarnın levzi yerde klip, yıginnın keypiyata tesir(13) ytetti. una u bir arara kelmey turanda, fakultt mudiri Yaup(14) Krimi unina “szlen” dgendek ba ıariti ildi.

(15) Selim Ependi ouuılarnın telipi, mudirnin ndıi bilen(16) aır munberge ıktı. Selim Ependi usta natı idi, u zinin alıuılarnın(17) ram ıluı merdane avazi, mulayim, o hısliti ve(18) salapetlik simasi bilen hemıe, hemmıla yerde krnerlik utua(19) releytti.

(20) -Savadalar, -ddi u zige tikilip turan ouuılarda(21) mhir bilen arap, -bgn men nahayiti hual boldum, silernın(22) oylaa szleke ve izdinike unilik cr'et ılanlıının(23) hual boldum. Men oylaymen, bir aliy mektep ouuısı birer(24) kitab, birer kino ve birer klasik eser torisida onurraq bir(25) uene brelmise, birer pare ilmiy kimmiti bar maal yazalmısa, kn(26) boyı uru gep ilip, siyasiy oarlar bilenla hepiliip tse, uni **220**(1) andamu aliy mektep ouuısı dgili bolıdu?! U cemiyetke ıkkanda,(2) zadi nme i ilip breleydu? Kdimkiler tora ytan: “Talip(3) yaıaq srise alim bolalmaydu!” Hemminlara melum, insaniyet birinin(4) izini biri bsip ala ktivridu. Biznin aldimızda nurgun ecdadlar(5) tmidimu? Bgnki knde ular kdimki ademlerge aylandı, bizmu yıra(6) bolmian kelgside kdimki ademlerge aylinip ktimiz, peket esligde(7) i ılalısana, unda bolısen, bolmısa, tarih sni papakize(8) untup ktivridu. et eldin alsaq, Gomr, Danti, Pokin, Balzak, (9) Tolistoy; zimizdin alsaq Farabi, Navayi, Ysp Has Hacıp, Mehmud(10) eiri devrliride, ular bilen bille yaıan zamandalar azmıdi?(11) Elvette az emes, lkin ularnin hemmisi untulup, peket aularla(12) insaniyet klbidin emey klivatıdu. Adem n tac ve bakılar(13) zinet bolalmaydu, belki unina zinet ularnin vucudidiki bilim!(14) una, adem yerge dessigeniken, oum iz aludek ın dessi(15) kerek, bolmısa yer yzide hayat yrgennin ehmiyiti bolmay alıdu!(16) -Selim Ependi szidin totap, aldidiki stakandin bir yutum ay(17) otlıdi, sinip unda cimcit idi, ouuılarnın unin szini(18) nahayiti itiyak bilen alap olturatti, Selim Ependi halren yipek(19) yaqlıki bilen azini srtvtip, szini devam ildi, -baya(20) savadalar “Kırık Birini” kinosi stide zlrinin her hıl pikir(21) ve aralırını otturıa oydı. Mnine, bu mesile stide oımıan(22) pikir ve tala-tartıını bolını yahı. Biz tarihtin buyan, “insan(23) ve insan tebiiti” torisida szlıdu, emeliyette, bumu maddiy ve menivi(24) medeniyet cehettiki baka nurgun hadisilerge oa(25) insaniyetnin kapitalizm basuıda riken mviliri bolup, burjuaziyinin(26) zigıla has nersiler emes, undala, bu nezeriyinin hemmısıla **221**(1) akal, hemmısıla prolteriyata kreksiz, ziyanlı nersilermu emes!(2) unda iken, nme n insan tebiiti szlini bilenla, kiilernın(3) sinipiyliki inkar ilinganlı bolıdiken? Prolteriyatnin(4) sinipiyliki bilen insan tebiiti ııalmaydu, dep kim ytıdu?! Markismu(5) zi torisida: “İnsana has bolan nersiler mana yat emes”(6) dgengu! Beziler n, kii bilen kii otturısidiki adavet, (7) emlenlik ve nepret ulara e zrr ehla hesablandı! Kiilernın(8) bir -birini arıı ve kiilernın azab-kubet ididiki nalisi

ular(9) üçün eñ yekimlik muzika küyi boldi. Bir ademiñ qedir-ķimmiti néme (10) teripidin belgilinidu? Eelvette, şu kiřiniñ özi teripidin belgilindu.(11) Biz tulparni uniñ ķimmet bahalıķ iger-cabduķi üçün emes,(12) belki uniñ casariti hem yügreliki üçün maķtaymız! řundaķ iken,(13) biz néme üçün şeyi-hadisilerni öz ķimmitige asasen bahalimaymız?!(14) Bizniñ bilmekçi bolģinimiz, hergiz gilap emes, belki gilap(15) içidiki ĥenceriñ ķimmiti emesmu?! Lékin uzundin buyan, bizde ve(16) bizniñ turmuşımızda, edebiy eserlerimizde, bir kiřiniñ ķimmitiniñ(17) yuķiri-tövenlikini şu kiřiniñ heķikiy eĥlaķiy-peziliti ve ķabiliyiti(18) teripidin emes, belki uniñ sinipiy kélip çıķıřı,(19) salahiyiti, staji ve orni teripidin belgilep kélivatidu! Neticide,(20) bizniñ kinolirimizda, eserlerimizde meydana çıķķan pérsonajlar ķandaķtur(21) rohi pervaz ķilip turidiģan, emma cismaniyiti ķetip ķalģan, idiyisi(22) yuķsek, emma hésiyyati ķuruķ řeĥsler boluvatidu. İncilda: “Meñģü(23) mevcut bolup turidiģan üç nerse bar: İman, ümid ve muhebbet.(24) Bulardin eñ üstün turidiģini yenila muhebbet!” dégen söz bar. Méniñçe, (25) bu yerdiki muhebbet keñ menidiki insaģa bolģan muhebbetni(26) kórsitidu. Eysa Peyģambeniñ muhebbiti řundaķ boldiģu! U insanlarģa 222(1) bolģan muhebbiti ipadileş üçün, öz cénini ķurban ķilip, kréstķa (2) miĥliniřķa razi boldi.

(3) Selim Ependiniñ sözi řu yerge kelgende, Havaz Beĥti olturalmay (4) ķaldi. U goya dümbiside bürge yaki çusidek bir nerse ömilep,(5) çekip yürgendek, hedep boynini tolģap, yelkisini ķekip, zadila aram(6) tapalmidi, iç-içidin çıķivatķan bir açķık tuyģu derhal çirayıģa (7) çıķıp, epti öñini téĥimu ĥunük ve sürlük ķilip koydi. řu tapta(8) u, ornidin des turup, kollirini řiltip, Selim Ependini sözdin(9) toĥtatmaķçi, uni “oķuģuçılarni zeherlep, aķ muteĥessisliřiř(10) yoluģa mañdiñ” dep eyibilmekçi boldi, lékin yine çišini çišiģa(11) básip elem bilen olturup ķaldi. Çünki, ornidin turganiken, sözliřiř(12) kérek, sözligeniken, Selim Ependini let ķiliři kérek! Emma(13) hazir uniñda Selim Ependini let ķilģudek madar yoķ idi. U “insan(14) tebiiti”, “insanperverlik” dégenlerniñ yaĥři nerse emeslikini,(15) uniñ özi eñ yaĥři kóridiģan “sinip ve sinipiy küreř” dégen(16) murekkep, nazuk uķımlar bilen zadila çıķiřalmaydiģanliķini bilidu, emma(17) ķandaķ yaĥři emes, ķandaķ çıķiřalmaydu? dégen mesilige kelgende, u(18) çüřendürüp bérelmeydu. Baya Selim Ependi öz pikirini řerhlep Marksniñ(19) bir cümle sözini neķil ķilģanda, u hetta diññide çöçüp ketti.(20) İncildin misal keltürgende bolsa, téĥimu hayran ķaldi. Çünki u(21) “İncil” dégen gepni ançe-munçe ańlap ķalģinini hésiabķa almıģanda,(22) uniñ içidiki bilim ve telimatlardin pütünley ĥeversiz idi. Selim(23) Ependiniñ sözi tügep, birleřme dersĥanida çavak ve alķiř sadaliri(24) yańravatķan vaķitmu, Havaz Beĥti yine řu öz pikiriniñ heleķçilikide(25) açķık yutup, elem çekip olturatti. Yigindin kéyin, u Yaķup(26) Kérimniñ arķisidin egeřti ve uniñģa suñdiřipla iřĥanisiģa kirdi.

223(1) –Mudir, bğünkü yigin epleşmidi, Selim Ependi oķuģuçılarni (2) zeherlep ketti! -dédi u ĥuddi kiçik bala dadisiģa (3) dadĥorluķ éytķandek biçare ķiyapette, -bğün u öziniñ aķ muteĥessis(4) boluş bilenla ķalmay, belki oķuģuçılarnimu aķ(5) muteĥessisliřiř yoluģa bařlavatķanliķini toluķ aşkarilidi. Emdi buniñģa(6) süķüt ķilip turuřķa bolmaydu, mudir! Derhal uniñ matériyalini(7) retlep partkomģa yollayli!...

(8) -Şundağ éğirmu?! -Yağup Kérimi bulğar taşlık orundukıda(9) hıraman olturup, holuğmay soridi.

(10) -Méniñçe égir! -dédi Havaz Behti bayıki ciddiylikni kılçe(11) buzmay, - eger yene yol qoyup kétéridiğan bolsağ, fakultétimizda(12) idiye ve nezeriye cehette bir munçe qalaymıkançılıklar peyda bolidu.(13) Oquğuçılarnımu başquralmay qalımız.

(14) -Mundağ deñ! -Yağup Kérimi qolidiki kızil qérındaşni yéziş(15) üstilidiki kélın eynekke asta urup turup şundağ dédi ve(16) közlerini yérım yarta yumup hıyalğa ketti. Uniñ Selim Ependiniñ bayıki(17) sözi toğrisidiki pikri Havaz Behtiniñkige ançe oşımaytti. Gerçe(18) u içide Selim Ependini biraz taptın çıqip ketti, dep eyiblisimu,(19) lekin uniñ sözini Havaz Behti éytkandek, oquğuçılarnı zeherligen(20) qara söz, dep qarımaytti. Eger şundağ déyilgen teğdirdimu, Selim(21) Ependidek azadlıqtın kéyin yétişken, partiye öz qoli bilen terbiyiligen,(22) bilimlik, iqtidarlık bir oquğuçını yenila asraş, yétekleş ve(23) terbiyileşkila bolatti. Hedésila uniñğa “ağ” yaqi “burjuaziye” (24) dégendek qorkunçluğ qalpaqlarnı kiygüzüp, nabut kılişğa bolmaytti!

(25) -Uniñ sözini menmu añlidim, -dédi Yağup Kerimi ağır (26) hıyaldın béşini kótürüp, -méniñçe, bu yenila ilmiy mesile. İlim 224(1)-pendiki bes-munazire arqılık tedriciy aydıñlaşturidiğan mesile.(2) Buni fakultét namidin matériyal kılip yollaşniñ héçqandağ haciti yoğ.(3) Eger pikriñiz bolsa, Selim Ependiniñ özi bilen sözlişip, heğ(4)-naheqni aydıñlaştursañlar bolidu. Men oquğuçılarnıñmu aşundağ(5) talaş-tartış, öginiş arqılık bu mesililerni obdan bir terep(6) kılalaydiğanlıkığa işinimen!

(7) Havaz Behti goya tehsis qolidin çüşüp ketken biçaridek,(8) oñaysız halğa çüşüp qaldı. U fakultét mudiriniñ öz telipini bundağ(9) sipagerçilik bilen ret kılişini oylimiğanidi.

(10) –Boptu, fakultét namidin matériyal yollaşğa bolmisa, men cin(11) şuci bilen özüm sözlişimen, -dédi u doğ kılgandek çalvakap,(12) -kéyinki işğa öziñiz mesul bolsiñiz bolidu, mudir!

(13) –Bolidu, sözlişniñ, -dédi Yağup Kérimi hatircem(14) halda, -fakultét namidin emes, şeşsiy namiñizdin sözleşiñiz(15) bolidu. Kéyinki işğa elvette men mesul, Havaz Behti!

(16) Ular soğukla hoşlaştı, Havaz Behti ciddiyleşkenликтin bosuğığa (17) putlişip yikilip çüşkili tas qaldı.

(18) Korkem tañ şepiki seherniñ sus tumannini kızillikğa pürkidi,(19) uniñ zer talaliri dérizidin asta şuñgup kirip, Aqniyazniñ yüz(20)-közini gidiklidi. U közini écip, béşini kótürdi, yatağdaşlıriniñ(21) bezisi puşuldap, bezisi horek tartıp, seherniñ şerin uyqusini(22) uhlavatatti. Aqniyaz dérizidin sirtğa qarap qoyup, derhal kiyinişke 225(1) başlıdi. Bugin yekşenbe idi, yekşenbe tamağ ikki vağ bolgaçqa,(2) nurgun oquğucılar kün çaşka bolguçe éginap uhlaytti. Kéyin bazargğa(3) çıqip, kinoğa kirip, künni ötküzetti. Aqniyaz bugün medikar işlep, (4) azraq pul tépiş hıyalığa kelgenidi. Yékindin

béri uniñ yançuķi (5) kúrup káldi, u yer-bu yerdin kelgen kelem hekkilirimu heclinip(6) tügidi. U bir neççe künniñ aldida geyretke kélip, Ğunçeķizni kinoĝa(7) tekliþ kíliviþi, levzi yerde kálmidi, Ğunçeķiz uniñ bilen(8) huddi akisiniñ yénida olтурĝandek, Şundak kizĝin, mulayim ve dostane halette(9) oturup kino kórþi. Uniñ bilen özini erkin-azade tutup(10) parañlaŐti hetta Aķniyaz bezide hayacandin holuķup, temtirep kálganda,(11) u aķkõñüllük bilen uniñ kólini yaki bileklirini tutup, Őohluk, (12) dilkeşlik bilen uniñ kõñlige teskin bedri. U Aķniyazni çin(13) kõñlidin hürmet kílatti, uniñ bilimlik, aķkõñül, merdane yigit(14) ikenlikidin söyünett, uni goya öz akisini yahşi körgendek, bir(15) hil iptiharlık, ihlasmenlik tuyĝusi bilen yahşi kóretti. Lékin bu(16) muhebbet emes idi, belki hayat yolidiki vapadar dostlarniñ birbirige(17) bolĝan hürmiti ve eķidisidek sap ve ĝerezsiz héssiyat idi,(18) Ğunçeķizniñ héssiyati, nazakiti, salapiti, kiskisi, barlık yürüş (19)-turuş, söz-herikitide ene Şundak bir küçlük, dostane menivi(20) dolķun bar idi. Ve halenki, Aķniyazniñ aŐiķane yüriki bu dolķunniñ(21) Şiddetlik hucumida tinmay çaykílatti. Aķniyaz eķillik, tuyĝun yigit(22) idi. U gerçe Ğunçeķizniñ meñĝü özige teve bolmaydĝanlıkini, uniñ(23) rohi ve cismi allikáçan başka birsige teelluk bolup ketkenlikini,(24) Ğunçeķizniñ peķet edeb ve hürmet yüzisidinla, özi bilen yéķin(25) ötüvatķanlıkini bilsimu, lékin u, yenila kiz zatĝa bolĝan tunci muhebbetniñ(26) telve iskencisidin çikálmay, Ğunçeķizniñ birerdemlik Şerin **226**(1) söhbitidin Őohl beķiŐliridiki naz ve hararettin, bulbuldek kékindap(2) külüŐliridiki séhriy temessumdin özige bir hil rohiy medet ve (3) teselli élip kétivatatti. Mana Şundak çaglarda, u muhebbetniñ heķiketenu(4) rehimsiz hókumran, Őepķetsiz haķan ikenlikini, uniñ(5) kandaķtur çek-çéĝra, kaide-nizam dégenlerni bilmeydĝanlıkini, uniñ(6) peķet özige has alahide kaide-nizamliri barlıkini çüşinip,(7) öziniñ teleysiz tekdirige ten bérþi ötmekçi bolatti.

(8) U Ğunçeķizni yeni bir kétim kinoĝa tekliþ kilişni oylidi.(9) Şundak kílĝanda, yürikidiki köyük harariti biraz peslep, bir neççe(10) künĝiçe özide bir hil rohiy küç ve kanaet tuyĝusi peyda bolatti.(11) Lékin Şu künlerde, yançuķ kuruķ idi. Bir kizni kinoĝa tekliþ(12) kílĝaniken, ednasi, tót moçenge ikki bélet éliŐ, iç puŐuķi(13) çikiriş üçün, ikki moçenlik gazir éliŐ, buniñ sirtida yene(14) yançuķta, kinodin çikipla usuzlukni béŐiŐ üçün gaz süyi yaki(15) méve süyi içidĝanĝa beş-alte moçendek pul boluşi kérek. Lékin(16) unçilik pul hazir Aķniyazda yok. Bir ayda bir kétim bérĝidĝan üç yüen(17) turmuş pulimu yene on ikki kúndin kéyin tarķitilidu, téhi u(18) tarķitilĝiçe çaçlar ösidu, kiyimler kirlifidu, tamakimu tügeydu. Démek(19) u pulmu satiraŐka kétidu, munçiĝa tólinidu, sopun alidu, tamaka(20) alidu... Vay hüdáyimey!... Kúrisun bu namrat oķuĝuçilik! Tiyinni tiyinge(21) ulaŐturmay, mohtaclik, ĝurbetçilikte ötemdu kişi!?

(22) Aķniyaz mana Şu mohtacliktin azrak bolsimu kütuluŐ üçün,(23) bugün yekŐenbide medikar işleş karariĝa kelgenidi. U hemrahlirini(24) oyĝitivetmeslik üçün yataķta asta, yeñil heriket kílþp,(25) kiyimlerni kiydi, yüzini çala-bula yudi ve aŐŐam teyyarlap koyĝan(26) yerim nanni daĝ suĝa çilap içþp, rahatlinip bir kékirdi-de, **227**(1) yataķtin çikþti. Seherniñ havasi sap ve salķin idi, u azade nepeslinip, (2) ĝulaç taşlap mañatti. YumŐaķ, buçĝur çaçliri yénik Şamalda(3) yelpünþp, aķ heŐe kõñliki þirildap uçatti. U yoĝan kédemler bilen(4) téz-téz méñþp, dön kövrüktiki medikar baziriĝa bir

demde yétip(5) keldi. Bu yerde yağa-yurtlardın ékip kelgen hekiyiy işlemlerim,(6) lağaylap kün ötküzidiğan bikar teleplermu bar idi. Bir çağda, ularniñ(7) yéniğa béşiğa çimen doppa, üstige aq çüçünge kemzul kiygen, ellik(8) yaşlar etrapidiki aq pişmaq bir adem keldi. U medikarlarnı bir qur(9) köz-öñidin ötküzdi, küç ve ditini bilmekçi bolğandek, (10) reñgiroyiğa, put-qolliriğa zen sélip qaridi, aqır Aqniyaz uniñ(11) köziğe issiğ köründimu qandağ, udulla uniñ aldiğa keldi ve uniñ(12) mulayim yüzidin çiqip turğan balılarga qas saddiliğ bilen halalliqni(13) körüp, könilini toqtatqan halda soridi:

(14)-Ukam işlemsiz?

(15)-Hee, işley dep keldim.

(16)-Néme iş qilalaysiz?

(17)-Hemme işni qilimen! -dédi Aqniyaz ügiliri bürtüp(18) çiqqan yoğan, küçlük qolliri yéyip.

(19) Tam suvaymız, suvağ lay ételeydigansiz? -Héliki adem yene (20) ezveylep soridi.

(21) -Étimen aka, on neççe yaş vaqtimdın tartip lay bilen (22) hepileskenmen!

(23) Yağşi, undağ bolsa bugün karamitiñizni köridikenmiz(24) -de! -dédi héliki adem Aqniyazni qata talimiganliqidin qusal(25) bolup, -hoyliniñ tamliri zeylep ketken, şuni uldaysiz, yağşi(26) işlisiniz, çüşte bir vağ tamağ bilen bir koy bérimen.

228(1) -Aka, hatircem boluñ, işni siz razi bolğudek yağşi qilimen,(2) -dédi Aqniyaz uniñ bilen bille mañmaqçi bolup, -lékin bir(3) koy sel az bolup qaldı, bir yérım koy bériñ, bolamdu?

(4) Héliki adem bir az turup qaldı, közlrini qisip bir nersilerni(5) oylidi ve aqır mucmelrek qilip:

(6) -Qéni, işleñ, -dédi méñişqa temsilip, -siz méni(7) razi qilsiniñiz, inşalla, menmu sizni razi qilimen!

(8) Aqniyaz uniñ arqisidin mañdi, ular “buğda munçisi”niñ(9) aldidin ötüp, cenubiy yolğa çiqti ve u yerdin töt kövrük terepke(10) qayrilip ketti. Bu ademniñ öyi aşu yerdiki bir qalta koçida idi.(11) Aqniyaz bégirreñ sirda sirlanğan qoş qanatliğ işiktin kiripla, köñli(12) vallida éçilğandek bolup ketti. Üç éğiz öyi bar azade hoyla pakiz hem(13) körkem idi. Hoyliniñ otturisidiki reñmu reñ güller bilen (14) culalinip turğan qaqqanğine güllük ademniñ qaqtatti. Qizil(15) taci, gülesimen, ecdiha gül, enber gül ve qizil, aq, halreñdiki(16) etir güller bes-beste poreklep, éçilip, hoyliğa köñülni gidikliğuci(17) qus buy hid çéçip turatti. Güllükniñ çet-çörisige(18) tikilgen kavilarmu yapraq çiqirip, pilek yéyip, ögzige tartılğan(19) yiplarğa birer gulaççe yöğişip çiqqanidi. İşkilip, tamliri(20) aqartilğan, güllüki tucüpilep perviş qilingan, hemme nersiler dit(21) bilen cay-cayığa qoyulğan retlik, pakiz bu hoyliğa qariganda, bu öyde(22) qandaqtur

güzelliğe amrak, tebietni söyidiğan çiver, işçan birisiniñ(23) barlığını cezim kılığılı bolatti.

(24) -Bizniñ öy muşu ukam, -dédi héliki adem Aqniyazniñ(25) diqqitini bölüp, -kılıdigan iş ene avu yerlerni uldaş, -u qoli(26) bilen hoyla tamliriniñ zeylep ketkenликтin hakliri ürküp, qara 229(1) suvaqlirimu tökülüp turğan hulini körsetti, -layni mana muşu yerge(2) azrak orek kolap Étisiz, ene avu yéni topa, saman, mana ketmen, su(3) avu yerde...

(4) Hoyliniñ bir buluñida ikki-üç tağar kelgüdek et topa, birer(5) mişkap saman turatti, sumu güllükniñ yénidiki turubida teyyar idi.(6) Aqniyaz derhal işqa çüşüp ketti, delsep ketmenni gulaçlap çépip,(7) lay orikini kolidi, andin sendel keşini, köñlikini, şimini sélip(8) taşlap, mayka ve kusar bilenla lay étişke başlıdı. U işni şundaq(9) küç ve dit bilen işlidiki, güllükniñ yénida uniñğa qarap, çay(10) içip olturğan öy igisimu çin köñlidin tesirlinip ketti.(11) Çünki u, saman arılaştırulğan layni ketmen bilenla emes, belki(12) tiriğiçe patkaqqa çöküp, pétiqdap, çeylep étivatatti. Bundaq yahşi(13) pişurulğan özlük layda suvalğan yerniñ hem siliq, hem mezmüt(14) bolidiğanlığını öy igisi yahşi biletti. Şuña u, Aqniyazdin bekmu(15) razi boldi ve tesirlengenlikidin uni bir dem aram élip, çay içişke(16) teklip kildi.

(17) –Ukam, kiçikkine démiñizni élip, birer piyale çay (18) içivéliñ.

(19) -Rehmet aka, téhi çarçimidim, -dédi Aqniyaz çaqliriniñ(20) arisidin sirgip ékivatқан terlerni biliki bilen sürtüp turup,(21) -avval layni obdanraq pişuruvalay...

(22) Nurgun küç ve ecirdin kéyin laymu teyyar boldi. Aqniyaz biraz(23) démini élip, bir-ikki piyale çay içip, emdila tam uldaşqa kirişividi,(24) sirttin qandaqtur birisiniñ tonuş ayağ tivişi añlangandek(25) boldi, ayağ tivişi yékinlaşkanséri Aqniyaz uniñ kulığığa nahayitimu siñişlik,(26) tonuş avaz ikenlikini hés kildi. Kimdu bu? Ğunçekiz 230(1) bolup qalmisun yene? Yağ, u bu yerde néme iş kildidu?... Aqniyaz(2) oylap kıyas, kılip, birer pikirge kelgüçe, taqildiğan ayağ igisi(3)-béşiğa piste reñlik kapron yağlıq çigken, mañlay çaqlirini büdre(4) kılip, kiçikkine hürum somkisini pulañlatқан halda hoylığa kirip(5) boldi. Aqniyaz uniñğa qarapla, dañ kétip qaldı.

(6) -Aqniyaz, siz...

(7) –Siz... Ğunçekiz...

(8) Her ikkisi bir-birige qariganiçe bir dekiğe ünsiz turup(9) qaldı. Aqniyazniñ çirayi öñüp, tatarğandek çekçeygen közliri(10) qandaqtur bir oñaysizlik, hicillik tuyğusi bilen parqirap ketkendek(11) boldi. Lékin Ğunçekizniñ cerenniñkidek dügilek, yoğan közliri(12) huşal ve otluq idi, huddi sebiy balilarniñkidek gerezsiz(13) parqaraytti. U derhal özige kélip, Aqniyazni oñaysiz ehvaldin qutulduş(14) üçün, aldirap-ténep sözleşke başlıdı:

(15) -Méniñ öyüm muşu, aqşam hedemniñkide qonup qalğan, dadam(16) sizni tépiptu-de eceb yahşi boptu...

(17) Öy içidin héliki ademniñ avazi añlandi.

(18) -Ğunçeķiz, keldiñmu kızim!

(19) Ğunçeķiz Aķniyazğa “hazirla çıķimen” dep koyup, dadisi, anisi(20) bilen körüşüş için öyige kirip ketti. Hoylida yalguz qalğan(21) Aķniyaz huddi birsi tuyuqsız komşırğa keliştürüp muş koyğandek,(22) silkinip esige keldi. U néme üçündür, qolidiki suvaķ saymanlırını(23) taşlap, etrapıǵa eleñlep qaridi, baya selip taşlıǵan kiyimlırını(24) izdidi, lékin kiyimi körünmeytti, belki uni héliki adem pakizrek(25) tursun, dep öyge ekirip koydimikin? Aķniyaz aldirap qaldı. Emdi(26) kütüp turuşqa bolmaytti, Ğunçeķiz yene hoylıǵa çıķıp qalsa, bu yerdin **231**(1) qutuluş tes idi. Şu tapta, Aķniyazniñ kallisida birla pikir-özi(2) yahşı körgen bir kızniñ öyide medikar işleştinmu artuķ(3) horluķ barmu, dégen gelite bir pikir hökümran idi. Bu pikir zadi nedin(4) keldi, uniñǵa qandaķ tesir qildi, özimu bilmeytti. Belkim bu(5) yiraqtiki ğayibane kundiş sultanni oylap, özige selişturup şundaķ (6) pikirge kelgendu.

(7) Rast, baya uniñ kallisidin -Ğunçeķizni körgen aşu(8) minutta- şuntaķ bir pikir gillide ötkendek qılǵanıdi: Eceba, u(9) çet elde oqup, yaǵ içidiki börektek erkin-azade yürsünü, men(10) bu yerde medikar işleymen!...

Ğunçeķizniñ uniñdin méhrini üzelmelik(11) uniñ aşu evzel şaraiti emesmu? Men özümni qaysi dericige (12) çüşürüp koydum-he!... Ah Huda, bu hayatta néme için huşallıqtin(13) azab köptü! Néme için, cavabtin sual köptü!?

(14) Aķniyaz aşundaķ çigiş ve azablıķ hiyallarnıñ kişisi bilen(15) işini taşlap kemiş qararıǵa keldi. Lékin kiyimçi? Apla, mavu péşkellikni!(16) U aldirap, tit-tit bolup turǵanda, içkirki öyniñ(17) işiki ğiçirlap eçilgandek qildi, Aķniyaz Ğunçeķizǵa yene körünüp(18) kelişni halimidi, u kiyim-kéçek, uyat-nomus dégenlerni(19) pütünley kallisidin çıķirip, özini işikke atti!

(20) Hudaǵa şükür, uniñǵa haliy, hilvet yol tépildi. U şarķirap(21) su eķivatqan “yaşlar östiñi”ni boylap, yukiriǵa mañdi. Anda-munda(22) uçrap qalidiǵan kişiler uniñ yerim yalıñaç turkıǵa qarap “ten heriketçi(23) oħşaydu” dégen hiyallar bilen ötüp kététti. Aķniyaz östeñde put(24)-qollirini yuyup, bir pes aran eliş için sémonet qaşqa çıķip(25) olturdi. Emdi uniñ kallisida yene yéni pikir tuǵuldi. Söyǵü-muhebbetniñ(26) nazuk yerlırını oylap, yigitlik ğururıǵa elip, Ğunçe-**232**(1)kızniñ öyidin kemişniǵu qaçti, emdi nege barmaqçi? Kúpkindüzde(2) muşu péti-eyiķtek yerim yalıñaç halda mektepke qayıtışqa bolamdu?!(3) Qızlar uçrap qalsa qandaķ qilidu, savaqdaşlıri körse néme deydu? Eger(4) Seley Qaşañ uni muşu péti körüp qalsa, şu hamanla “Aķniyaz(5) kiyim-kéçeklırını qimarda utturuptu” dep letipe toķup tarķitiştin(6) yanmaydu! Hey Aķniyaz, saña medikar işleşni, pul tépip kızlarnı(7) kinoga ekirışni kim koyuptu! Kitabiñni oqup, şeiriñni yézip,(8) ğülni dériziniñ sirtidin purap yürürerseñ bolmasmıdi?!

(9) U, öz-özini qayığanmu boldi, lékin iş ötüp ketkendi(10) puşayman kıliş ehmeklik idi. Aqniyaz ornidin turup etrapqa qaridi,(11) gerp terepte uniñ közige muttelpniñ kelin qariyağaçliki(12) köründi. Bu yer uniña tonuşluq idi, bir neççe ketime savaqdaşliri(13) bilen ders tekrarlaşqa kelgenidi. U şu yerge bérıp, künniñ keç(14) boluşini kütüş qarariğa keldi, qarañgu çüşkende mektepke bimalal qaytalaytti,(15) yatığımu hatircem üsüp kireleytti...

(16) U yene şu östeñni yaqilap méñip, hayal şimayla, muttelpniñ(17) qariyağaçlikiğa kélivaldi. Qariyağaçlik salqin hem hilvet idi. Taram(18)-taram ériqlardin şildirlap, süzük su éqip turatti. Terep-terepke(19) çataqlap, yéyilip ösken kéri, baraksan derehlerniñ asman şahliri(20) bir-birige tutişip, girelişip, qariyağaçliki(21) qarañgulaşturuvetkenidi. Her hil kuşlar pirildap uçup, çirayliq(22) tilliri bilen viçirlişatti, bolupmu, derehlerniñ égiz, qoyuq(23) şahliri arisiğa yoşurunuvalğan bulbullarniñ hende urup sayrişi bu (24) yerni ademni huzurlanduridiğan sirlik tuyğular alimige aylandurup(25) qoyğanidi. Aqniyaz qariyağaçlikiñi içkirisige kirdi, ériq boyidiki(26) yéşil çimlikqa sozuldi ve pokinini nem yerge yéqip, bulbullarniñ **233**(1) sayrişidin hozurlinip yatti. Qoyuq derehzarliq, salqin hava, bulbul(2) ve uniñ sayrişi, buniña qoşulup, vucudini ot-ateş bolup(3) köydürüp yürgen muhebbet sevdaliki, gayibane kündeşlik qatarliqlar(4) uniñ qelbide kötürülüp, mevc urup, nahayiti çoñqur ve nazuk(5) şéiriy pikirlerini oyğatti. Pikirler pişip, tavlinip, şundaq çirayliq(6) misralarğa aylandı ve bu misralar iniñ köñül hatirisidin bir mu bir (7) ötüşke başlıdi:

(8) Bulbuluñ keptu cénim séni séginip,

(9) Çillival bulbulçe sayrap qeşiña.

(10) Qançe çöl-deştlerni başkandu hérip,

(11) Söy uniñ meñzige, qundur béşiña!

(12) Uniñ segek, ötkür kallisida muşundaq şéiriy pikirlerdin(13) bir qançisi peyda boldi ve ular asta-asta misralarğa aylinip, uniñ(14) köñül deptirige yézildi....

(15) Kün tikilişip, çiniki çüştin hever berdi, her küni üç vah(16) tamaqqa -gerçe gorogil ve az-az bolsimu- köngen qorsaq emdi(17) tartışkandek, açkandek boldi. Uniñ közige her hil nanlar bilen(18) tamaqlar körünüşke başlıdi, u oylimasliqqa, körmeslikke tirişip,(19) pikirini başqa yaqqa qaçurğan, közini yumuvalğan bolsimu, lékin(20) dasthanağa tizilğan huş puraş nanlar bilen teşse, çinilerge toldurulğan(21) yañzimu yañza mezzilik tamaqlar uniñ baş-közi etrapida pırqirap(22) aylinatti, uçatti. Bu hiyaliiy menziriler uniñ téhimu iştiyini écip,(23) şölgey bezliriniñ hizmitini küçeytivettti, uniñ ağıziğa(24) ihtiyarsız sériş su keldi ve uni demmu dem gurtulditip yutuşqa(25) başlıdi. Aqir u biraz bolsimu nepsini béşiş üçün, ériktiki **234**(1) muzdek sudin oçumlap içti. Lékin bu hergizmu tamaqniñ ornini basalmaytti,(2) şundaq bolsimu, u “qorsiqimni liqlivaldim” dégen aldaş(3) tuyğusi bilen özini bezlep, melum vaqitni ötküzdi. Kün gerbke(4) ağıdi, vaqitniñ ötüşi bilen Aqniyazniñ açliq azabimu evciğe(5) çıktı. Emdi

uniñ aşkazini tövenge tartııp, qorsıqini huddi(6) qurt-qoñqızdek bir nersiler çéqivatqandek, azablıq bir tuyǵu peyda(7) boluşqa başlıdı. U yatqan yéridin öre bolup, bir tıp kadañ qariyaǵaça(8) yólendi, uniñ yoǵan ǵolini boǵmaq-boǵmaq ösmiler qaplap ketkeçke,(9) Aqniyazniñ dümbisini aǵıttı, lékin u hazir bundaq cismaniy(10) aǵrıqni sezmeıytti. Hazir uniñ pütün nérvilirini igilivalǵan nerse(11) açlıq ve uniñ zeherdeq aççıq azabi idi. Uniñ şundaq bécirim(12) téni asta-asta maǵdursızlinip kétivatattı, şundaq ötkür roşen(13) pikrimu barganséri hirelişip, “nan” dégen bir uqumniñ dairisidin(14) néri ötelmeyvatattı. Şu esnada, uniñ ériktiki suǵa tikilip turǵan(15) hıyalçan közi töven ékimdin piltiñlap üzüp kelgen barmaqçılık(16) ikki béliqqa çüşti. U özige emek tapqandek huşal bolup, ériqqa(17) énişti ve bir dem bolsimu, açlıqni untuş üçün, béliqniñ sudiki(18) erkin, ǵemsiz heriketlirini tamaşa qılışqa başlıdı kiçikkine béliqniñ (19) hayatlıq üçün, yaşaş üçün, ékimǵa qarşı şiddet bilen (20) piltiñlap üzuvatqanlıqı, öz yolida uçırǵan nersiler içidin nahayiti (21) muşekket bilen yem tépip yevatqanlıqı ve qapqara kümüçaklar bilen (22) némiler nidu talişip élişivatqanlıqıǵa qarap olturup, Aqniyazniñ birdinla (23) tepekkuri canlandı. Pikir yolliri éçilip ketti. Şu haman uniñ (24) ésige téhi yékindila oquǵan Amérika yazǵuçısı Cék Londunniñ “Hayatqa (25) Muhebbet” dégen meşhur hékayisi keldi. Bu hékayini u bir emes, (26) üç kétim oquǵan, uniñdin hayatniñ qimmitini, güzelligini sezgen, **235**(1) uniñǵa érişiş üçün baturluq ve qeyserlik bilen merdane yaşaşniñ (2) lazımlıqini hés qilǵan. Qışqısı uniñdin hayatlıq üçün, yaşaş (3) üçün, tügimes-pütmes menivi küç-qıvvet alǵanıdı. Bayıqı béliqlarǵa (4) qarap olturup, uniñ köz aldıǵa hékayidiki açlıq dévisi (5) bilen, aǵrıq azabi bilen, şepqetsiz tebiet bilen, yirtkuç hayvanlar (6) bilen yekke yégane ceñ qılıp, ahırkı tınıkı qalǵuçe hayatlıq üçün (7) kürüşken qeyser, iradilik, ezimetniñ yarqın siması keldi. Aqniyaz (8) uniñdiki casaret, irade ve küç-qıvvetin insan vucudidiki yoşurun (9) küç bilen iqtidarniñ teñdaşsızlıqını hés qilǵanıdı. U adem (10) bir neççe kün aç qalǵanda canni saqlaş üçün ahır cilǵıda ömilep (11) yürüp, ot-çöplerni, yava giyahlarıni huddi kalidek yalmap yégen, (12) kölçektiki barmaktek teñge béliqlarnı tutup ham péti çaynıǵan, keklik (13) uvisidin emdila tuhumni yérip çiqqan keklik balilirini tutup, (14) tirik pétiçila aǵzıǵa salǵan, keklik baliliri uniñ çışliri arisida (15) huddi tuhum şakilidek qirisliǵan, u yene hayatlıq üçün, yirtkuç (16) büriler ǵacilap taşlıvetken buǵa balisiniñ ustıhanlırını aǵızıǵa (17) sélip, çışliri sunup ketküçe çaynıǵan, şoriǵan, hetta ustıhanni (18) taş bilen yencip, açközlük bilen yutqan... Şundaq qılıp, u özi (19) paylap yürgen késel büriniñ her hil qirisliǵıǵa taqabil turǵan, (20) ahır uni yéyiş üçün aǵızını açqanda, büriniñ kéirtkidin çışlep (21) öltürgen... Yaşaş bu adem üçün şundaq müşkül, azablıq (22) bolsimu, hayat uniñǵa şundaq derd-elem ve küpletlerni ata qılsimu, u (23) yenila meñǵu aram tapıdıǵan, qiyniliş, azablıniş ve barlıq péşkelliklerdin (24) biraqla qutulıdıǵan ölümni halimıǵan! Némişqa halimıǵan? (25) Çünki, uniñ téni bilen cénini bir-birige baǵlap turǵan hayat rişisi (26) şu qeder mustehkem, şu qeder şérin idi. Hayat güzelligike, **236**(1) küç-qıvvetke, cuşkunluqqa tolǵan tétik, saǵlam hayat idi. U (2) şunçe yil yaşap, şunçe azab-oqubetlerni çekkendin kéyin, ölüp (3) kétişni tolimu qamlaşmıǵan iş hésablaytti. Teqdir uniñǵa her qançe (4) şepqetsizlik qilǵan, ceni tumşuqıǵa kélip qalǵan bolsimu, u ölümge (5) boysunuşni halimidi, ölümniñ cañgilidin qutuluş üçün,

keyserlik (6) bilen élišti. Uniñ nezeride, mana şundağ baturluğ, meğrurluğ (7) bilen yaşaş hêsabıǵa, hayat téhimu çiraylıq, téhimu menilik, téhimu (8) qimmetlik bolatti!...

(9) Aqniyaz cék londunniñ kelimidin çıqqan bu yalqunluğ obrazni ve (10) u heqtiki semimiy, tesirlik bayanlarni eslep, köz aldıǵa keltürüp, (11) özide yéñi bir küçniñ peyda boluvatqanlığını sézişke başlıdı, u özini (12) qelbidiki aşu ğayivi adem bilen sélišturup, çoñqur hicillik (13) ve biaramlıq hês qıldı. Rast emesmu, u adem hepte aç qalğan, uni (14) az dégendek, tebietniñ şepqetsiz sinaqlırıǵa, yirtquç hayvanlarniñ (15) mudhiş hirisliriǵa duç kelgen. Şundağ halettimu, u yene qatmu qat (16) azab-oqubetni capa-muşeqqetni, ahiri bérıp ölümni yéñip, hayatqa, (17) tiriklik körüngen sahilǵa, isnanlar arisiǵa qarap qum üstide (18) beeyni yarılğan taşpaqidek tolǵinip, sörülüp aldıǵa ömiligen! (19) Uniñǵa qarıǵanda, Aqniyazniñ yérım kün aç qélişi némiti!? Égizǵa (20) alǵuçiliki barmu buniñ!? U téhi hilvet derelikte, salqın ériq (21) boyıda, azraqmu küçini horatmay, azade dem élip yatmamdu!...

(22) Aqniyaz ene şundağ canlıq, tesirlik hiyallarǵa bérilip, özini (23) ene şundağ yarqın, yüksek obrazlarǵa sélišturup oturup, künniñ (24) allıqaçan patqanlığını, kara yaǵaçlıqni gugum karañǵuluqı qaplıǵanlığını (25) sezmeq qaldı...

(26) Etisi etigende, uniñ yatıqıda Ğunçeķiz peyda boldi. Uniñ qolıda **237(1)** Aqniyazniñ tünügünki kiyimliri turatti. Çiraylıq qatılğan (2) köñlek bilen şim yuyulup dezmallanganıdı.

(3) -Néme qilǵiniñiz u Aqniyaz?! -dédi Ğunçeķiz domsarap, (4) -bizniñ öy huddi turmidek hemmini untup qeçipsizǵu?

(5) Aqniyaz néme déyişini bilmey qızdin közini qaçurdi. U öziniñ (6) tünügünki qilıqiniñ zadi néme üçünlükini çüşendürüp bérelmeytti.

(7) -Keçürüñ, Ğunçeķiz, -dédi u eyibkarlardek miskin (8) avazda, -néme qilǵanlıqimni özümму bilmeymen!...

(9) Bu söz herhalda Ğunçeķizǵa çin ve semimiy tuyuldi, dimisimu (10) turmuşta, adem bezide özimu bilmey qilip salıdılan işlar azmu? Şuña (11) u, çirayini sel-pel éçip, azraq tartılğan, qorunğan halda, (12) dadisiniñ tünügünki amanet gépini yetküzdi:

(13) -Tünügün siz qeçip ketkendin kéyin, dadam delsep hapa (14) boldi, kéyin bir nersini çüşengendek, öydikilerge qaltis yigit (15) iken, yaqşi yigit iken, qarañlar, oquvétip özini har qilmay, (16) küçini har qiptu, bundaq halal, ğururluq yigit kem tépidu, dep (17) sizni bek maqtap ketti! -dédi, lékin dadisiniñ eñ ahirida “bala (18) qilivalsa bolǵudek yigit iken” dégen gépini yoşurup qaldı.

(19) Aqniyaz üçün Ğunçeķizniñ aǵızidin şunçilik maqtaş (20) geplerni añaşmu yétip aşatti.

(21) -Dadiñizniñ yaħşı köñlige rehmet, -dédi u Ğunçekizniñ (22) ħolidiki kiyimlirini élivétip, -éytip ħoyuñ, dadiñiz mendin rencimisun! (23) Sizgimu rehmet, kiyimlirimni yuyup avare bopsiz!

(24) –Erzimeydu, ħoş, men kettim!

(25)Ular soĝuĝ körüşüp, issiĝ ħoşlaştı.

238(1) Oĝutĝuçiarniñ bğünki partiye öĝinişide, Selim Ependi (2) bilen Havaz Beħti yine tutuşup ħaldi. Öĝiniş delsep gézit oĝuştin (3) başlinip, aħiri fakultétniñ növetiki veziyiti üstige kelgende, (4) Havaz Beħti sözlep mundaĝ dédi:

(5) -Oĝuĝuçilarniñ seviyisini noĝul medeniyet noĝtisidin (6) ölçigendek, ħata bolidu. Eger şundaĝ ħilinsa, bu prolétariyat ölçimni (7) burjuaziyiniñ céñiĝa salĝanliĝ bolidu. Lékin, hazir bizde şundaĝ iş (8) yüz berdi, bezi oĝuĝuçilar he désila hékaye, şéir, maĝale yézişĝa (9) sérilip siyasiy bilen kari bolmayvatidu. Bezilerge ħelem ħeĝĝi dégen (10) işiktinmu, dérizidinmu, tuñlüktrinmu kirip, ularni ħirik burjua (11) turmuş yoliĝa başlavatidu. Beziler téħi tep tartmastin: “Biz oĝutĝuçilardin (12) éşip kettuĝ, yine éşip kétimiz!” dep gidiyip (13) yürüşüvatidu...

(14) -Uniñ némissi yaman!? -dep Havaz Beħtiniñ sözini ħapbeldin (15) bölüvetti Selim Ependi, -oĝuĝuçilar bizdin éşip ketse, biz (16) uniñdin ħuşallıĝ, iptiħarlıĝ hés ħilişimiz, ularĝa diyek ħoyup, (17) pişañ ħisturup, téħimu éşip kétishi üçün türkte boluşimiz lazim. (18) Şundaĝ ħiliş -heĝiĝiy bir oĝutĝuçiniñ ħuşallıĝi, arzusi, (19) beħti!...

(20) -Siz aldirimañ, men sözlep bolay! -dédi Havaz Beħti (21) öñüp, tatirip, -men bularni hazir fakultétimizniñ siyasiy turmuşida (22) saĝlinivatĝan naĝar, ziyanlıĝ illet dep ħaraymen. Eger biz buni (23) tedbir ħollinip çeklimisek, tüzetmisek, bizniñ menivi turmuşimiz **239**(1) bolĝinidu, aĝ muteħessislişiş evc élip, ħizillişiş tosĝunluĝĝa (2) uçraydu...

(3) -Ķandaĝ tedbir ħollinimiz? -Kimdur birsi tulumdin toĝmak (4) ħiĝĝandekla soridi.

(5) –Méniñçe, -dep sözini davamlaşturdi Havaz Beħti çoñ (6) siyasionlardek köreñ ħiyapette, -tedbir nahayiti addiy: Birinĝidin, (7) fakultétta siyasiy öĝinişni küçeytişimiz, buni oĝuĝuçilar içidimu, (8) oĝutĝuçilar içidimu uzun muddet élip bérişimiz lazim; ikkinĝidin, (9) hazir oĝuĝuçilar arisida keñ evc élip ketken tansini (10) çeklişimiz lazim. Méniñçe, tansa meydani -muhebbetlişiş soruni, (11) tansa oynaşniñ özi işĝivazlıĝ!...

(12) Bu gep bilen teñ yiĝin meydani davalĝup, canlinip (13) ketti, u yer-bu yerdin eceblengen, déliĝul bolĝan, ħolliĝan hem (14) narazi bolĝan pikirler kötürüldi:

(15) -Tansini çekleş?!...

(16) -Bu ħandaĝ bolar?...

(17) –Toğra, çeklimise, bulğiniş bolidu!...

(18) -Ademge menivi turmuş kérek emesmu?

(19) -Korsak toymayvatsa, oyun-külkige nede heves!

(20) –Emise, yiglaş kérekmu?!...

(21) -Hazir kıyınçılık devri, -dep resmiy söz aldi Selim (22) Ependi, u Havaz Behtiniñ bayıki tansa toğrisidiki “uluğ söz”lirige (23) karşı tıgmu tıg hucumğa ötkenidi, -maddiy cehette biz (24) oquğuçılarnı kanaetlendürelmeymiz. Emdi özimizniñ qolidin kélidigan (25) menivi cehette ularniñ turmuşini béyitişnime çeklisek, u çağda **240**(1) mektepte kandaq veziyet şekillenidu? Buruhtumluk geyvet-şikayet (2) evc alidu! Korsiki toymavatqanniñ üstige, azraq oyun-tamaşinimu (3) çekleş-del ölgenniñ üstige tepmek bolidu! Emdi (4) muhebbetlişiş mesilisige kelsek, adem melum yaşqa yetkende, cezmen (5) muhebbetlişidu, toy kılidu, bu fiziologiyilik éhtiyac, şundaqla (6) cemiyetniñ éhtiyaci! Bu hergizmu kimniñdu iradisi boyıçe, undaq (7) yaki bundaq bolidigan iş emes! Muhebbet Turmuşniñ kem bolsa (8) bolmaydigan bir kısmi. Kışilik hayatta muhebbet bolmisa, huddi kök (9) asmanda kıyaş, zeminida gül bolmiğanğa oşsaş, Turmuş kıkaşlıqqa (10) aylinip qalidu. Yigirme yaştin halkıgan yaşlar del “köyüp kéliş”, (11) “muhebbetke teşna boluş” devride turğan bolidu. Heqikiy muhebbet (12) kışige ilham ve küç ata kılidu, kışilik hayatqa téhimu güzel meniler (13) béğışlaydu, muhebbet kışilik hayattiki eñ şoş eñ güzel küy!... (14) Tansini çekleş bilen uni tosup qalgili, uçqurturuvetkili bolarmu?! (15) Méniñçe bu ehmikane urunuş!

(16) –Siz... Siz Selim Ependi... Néme devatisiz!? -Havaz Behti (17) açkılap, duduklap, olturalmay qaldi, elpazidin öz pikirini toğra, (18) toğra bolğandimu, asmandin-yergiče toğra deydiğan bir hil telve cahillik (19) çıkip turatti.

(20) Héssiyati sus, micezi qopal kışilerniñ turmuş tuyğusi (21) haman méhir-şepketsiz hem menisiz bolidu. Bundaq ademler huddi reñğa (22) reñ gül-giyahlar éçilgan yeşil yaylaqta peket ot-çöpnila köridigan (23) at-kalığa oşsaş, güzellikke, icillikqa, kızginlikqa tolgan (24) hayattin toluq behr alalmaydu! Bizniñ Havaz Behtimu ene şu hıyalğa mensup (25) adem bolğaçqa, u qaynam taşkınlıqqa çömgen bu aliy bilim (26) yurtidiki yaş oquğuçılarniñ güzel ve yolluq intilişirini çüşenmeytti, **241**(1) ularniñ menivi hayattiki oy-hıyal, telep-arzuliri (2) uniñğa bigane idi. Yaşlarğa has cuşkun, kızgin ve romantik turmuş (3) uniñğa hemişe tinçsiz, heddidin aşkan hem yolsizlik bolup (4) tuyulatti. Şuna u bayıki pikirini nahayiti işençlik ve dağduğilik halda (5) yene otturiğa koydi:

(6) -Tansini çekleş kérek!

(7) U öziniñ ketiy pikridin, meğrur avazidin heveslinip (8) küldi, lékin külke uniñ ağızidila idi, içide bolsa, Selim (9) Ependini çaynap pür küvetküdek öçmenlik bar idi!

(10) Öginiş vaǵtı toşuşka az ǵaldı. Tansa toǵrisidiki pikirler bir (11) yerdin ıǵımdı, ikki ǵıl pikirniñ ǵarimu ǵarşılıǵı ǵéli keskin (12) idi. Hemmeylen fakultét mudiriǵa ǵaradı, u muşu yerniñ kattısı (13) bolǵaǵça, ǵaide boyıçe, bir nerse déyiş kérek idi. U saitige ǵarap (14) ǵoyup ǵıskıla sözlidi.

(15) –Yoldaşlar, adem addiy bolıdu, lékin uni terbiyilep (16) yétiştürüş addiy iş emes! Méniñçe turmuşta memuriy buyruǵ bilen (17) çekligili bolıdıǵan nersiler bar, çekligil bolmaydıǵan (18) nersilermu bar. Tansa toǵrisidiki pikirlerini mektep rehberlikige (19) doklat ǵılıp köreyli. Çünki, bu fakultétimizdiki iş emes, (20) mektep haraktérlik iş. Belkim bizniñ pikirimiz yaǵşı bir teklip bolup (21) ǵalsa eceb emes!

(22) Havaz Beǵtı keçlik tamıǵını yepla yataǵ öyige kirip ketti. U **242**(1) yerde çüşte körüşke ülgürmigen bügünki gézitler bar idi. U aditi (2) boyıçe, delsep gézittiñ birinçi bétige köz yügürtti, eger u yerde (3) baş maǵale yaki birer muhim yiginniñ ǵeviri bolsa, u çala ǵoymay (4) oǵuytti, adettiki heverler bolǵan bolsa, mavzulirini oǵup ǵoyupla ötüp (5) kététti. Bügünki gézitniñ birinçi bétini meylini (6) tartalmıdı, u derhalla özi yaǵşı köridıǵan üçinçi betni açtı. U (7) yerdiki “bilim yurtı” shepısıdin nurǵun yéni nersilerini (8) bilivalatti. Mana, bügünmu uniñ közige yéni ve ǵızıǵarlıǵ mavzular çéliǵtı: (9) “Kün néme üçün etigen ve keçte çoñ körinidu?”, (10) “poçtida néme üçün yeşil reñ belge ǵılınıdu?” “ǵulaǵ kolaşniñ ziyini”, (11) “açǵıksuniñ paydısı”... Lékin uniñ diǵǵıtını şu shepiniñ (12) aǵıridiki “néme üçün paraǵot ǵerbke mañǵanda bir sotka 24 saettin (13) uzun, şerǵke mañǵanda 24 saettin ǵıskı bolıdu?” dégen mavzu (14) tartivaldı. U “bundaǵ nersilerini bilip ǵoyǵanniñ ziyini yoǵ, birer (15) ǵétimlik sözümge ǵısturup ǵoysam, ǵışiler heyran ǵalmamdu!” dep (16) oylap, uni aldıraş oǵuşka başlıdı: “1519 yil 9-ayniñ 20- küni (17) beş dane İspaniye paraǵoti Magilanniñ yétekçilikide, salıkar portidin (18) ǵerbiy şarǵa sayahetke çıǵıdu, ular déñiz, boran ve dolǵun bilen (19) élişidu...”

(20) Şu yerge kelgende, işik ǵıççide éçilip, öyge Zayit kirip (21) keldi.

(22) -Çaǵıriptekensiz, muellim, -dédi u işikniñ yénida öre (23) turǵıniçe.

(24) –He, he... Toǵra, sizni kélip ketsun dévidim, -dédi (25) Havaz Beǵtı ǵolidiki gézitni çay üstilige taşlap, -ǵéni olturuñ, (26) mana bu yerge...

243(1) Zayit uniñ yénidiki safǵa olturdi. Havaz Beǵtı taşǵırıǵı (2) öyge boyundap varǵırıdı:

(3) -Hoy ǵızim, apiñizǵa deñ, çay teyyarlısun.

(4) -Rehmet muellim, öydikilerni avare ǵılmañ, -dédi Zayit (5) tüzüt bilen, -men tamaǵ yepla keldim.

(6) –Emise, parañlişivéreyli, -dédi Havaz Beǵtım tekellup (7) ǵımlayla, -ǵandaǵ, turmuş işida ǵatircem bolǵansız? Hazir Badamǵül (8) bilen munasivitiñlar ǵandaǵrak?

(9) Héli yahşi, -dédi Zayit ançe kıanaet kılmıgandek (10) kıyapette, -herhalda Şevkettin ümidini üzgendek kılıdu...

(11) -Hatircem boluñ, u emdi sizge oñçe kıaldı, -dédi Havaz (12) Behti uni kıuşlap, -lékin ésiñizde bolsun, siz uni tola mahtap (13) kıulaqlirini pañ kılivetmeñ, kepternimu čala pokan bakmisa, kıapak (14) şaldırlatkıanda ögzige čüşmeydıgan boluvalidu! Emdi resmiy gépimizge (15) kéleyli, bugün sizni čaķirtişim, bezi işlarni siz bilen meslihetlišiş. (16) Añlısam, beziler bizni solčillik kılivatıdu, deptu. Toğra biz (17) solčılar, biz şeyilerniñ alğa kıarap terekkıy kıılışını ilgiri sürıdıgan (18) aktıp içtimaiy küç. Biz sinipiy küreş bilen şugullinimiz. (19) Sinipiy küreş hergizmu ağabeystakit uķum emes, belki u, (20) eñ bay, eñ canlık ve kışini eñ hayacanğa salıdıgan turmuş mezmunini öz içige (21) alıdu. Bizge kıarşı turıdıganlar bizniñ del mana muşu küreşčan (22) iradimizdin ve prolétariyatğa has kıetiylıkimizdin kıorkıdu! -U biraz (23) turuvaldı, baya öčürüp kıoygan tamakisini kıayta tutaşturup dem bilen (24) içige tarttı ve iç-içidin tolğınıp çıķıvatқан köküç islarni (25) püvlep bolup, Zayitin tasadıpiyla sorıdı, -siz “ķuşı guruhi” (26) toğrisida añlıganmu?

244(1) –Hee, gézit-jurnallardin azraķ oķugan.

(2) -Mana şu “ķuşı guruhi” edebiyat saheside uzun yil (3) yaşlarni zeherlep kelgen “nopuzluk erbab”, -dédi Havaz Behti (4) közliridin bir ħil nepret ve öçmenlik uçkunlirini čaķırtıp, (5) -ene şundaķ “katta kışiler”ge peķet ikki neper “addiy kışı” taķabil (6) turuşķa cür’et kılip, ķuşı guruhiniñ burjua idéalizmıga ot éçip, (7) aķiri “čoñ meħluk” üstidin ħalıp kelgen. Bizniñ bu (8) yerdimu özini “bilimlik, muteħessıs” dep atıvalgan bir “erbab” (9) bar. Bezi nadan oķuģučilarniñ nezeride, u şundaķ kıarilivatıdu, lékin (10) bizniñ nezerimizde, u “aķ muteħessıslış” yolıga kıarap kétévatқан (11) burjuaziyniñ kıiçik bir carčisi. Emma uni kıiçik dep, sel (12) çağlıģılı bolmaydu, čünki u, munberdin, léksiyilerdin ve bezi oķuģučilarniñ (13) kıariģularče čokunuşidin paydilinip, nurgun pak, sebiy (14) yaşlarni zeherlep kételeydu. Ötkenki birleşme dersķanıda “Kiriķ Birinçi” (15) filimi toğrisidiki muhakimide şundaķ boldıģu! Şyuceñcuyiniñ (16) edebiyattiki evrişkisi bolgan aşundaķ čoñ zeherlik čöpni aşkara (17) mahtaş kıiçik iş emes! Kıandaķ dédim?

(18) -Toğra muellim, nahayiti toğra éyttiñiz, -dédi Zayit uniñga (19) dost tartıp, -Selim Ependiniñ şu künki sözi nurgun oķuģučilarniñ (20) kallisini kıayduruvetti, nezeriyivi asasi héli obdan (21) oķuģučilarmu téñırķap kıaldı...

(22) -Men bu ehvallarni cin şucıga ucır-ucurıģıče kıoymay (23) éyttim, -dédi Havaz Behti téħimu dédıllışıp, -u adem buniñga (24) nahayiti dikķet kııldı ve yazma matériyal teyyarlışımnı tapıladı. Méniñče, (25) biz Selimniñ léksiyilirini közdin keçürüp bakaylı, bolupmu, siz (26) uniñ siniptiki sözlirige zen séliñ...

245(1) Bu söz Zayitniñ pikirini canlandurup, eslimisini küçeytivetti, (2) u bir dem čoñķur oyģa patti, közlirini kıisip, kıaşlirini (3) yimirdi, kéyin birdinla rohlinip, ħuddi altun tépivalģandek holuķup (4) sözlep ketti:

(5) -Bu gépiñiz bilen bir iş ésimge keldi, muellim, nahayiti (6) éniñ ésimge keldi, Selim Ependi téhi yékindila ders sözlevétip, (7) mundağ bir gepni eytқанidi, oylap qarısam, bu gepniñ tégide gep (8) bardek kılidu...

(9) -Kandağ gep? -Havaz Behti kúlikini diñ kılip, Zayitka yüzlendi. (10) Zayit bir tereptin eslep, bir tereptin sözleşke başlıdi:

(11) -Mundağ gep, u mundağ dégenidi: “Yazğuçi, şairniñ (12) méñisi koy kıotini bilen tohu katikinla oylaydıgan addiy déhқанniñ (13) méñisi emes, şundağla, sendel bilen bazğannila közleydıgan addiy (14) işçiniñmu méñisi emes, yazğuçi, şair dunyani oylaydu, uniñ méñisige (15) alem siğıdu, kelbi çoñkur hem çeksiz déñizğa oğşaydu!...”

(16) -Mana, mana! -Havaz Behti kollarini kérip, huşal bolup (17) ketti, -eksiyetçi démigendimu, zelerlik sözniñ neğ özi. Qarıña, (18) bu işçi, déhқан ekser dégen şereplik namni aşkara inkar (19) kıliş, meshire kıliş emesmu!? İşçilar çoñ imaretlerni sélip (20) bermise, dehқанlar aşlıq yetküzüp bermise, bizniñ bu aliy bilim (21) yurtimiz mevcut bolup turalamdu?! Biz azrağ bir nersini bilivélipla (22) ularni közge ilmisağ bolamdu?! Bu del burjua idiyisi bolmay néme?! (23) Kandağ kişiler özlirini déhқанlardin zerek, işçilardin ekillik dep (24) çağlaydu?! Del burjuaziye, çirigen burjuaziye! Boldi, muşuniñ (25) özila Selimniñ ağ mutehessislisiş yolığa mañğan burjua ziyaliysi (26) ikenlikini ispatlaşğa yétip aşıdu. Siz Zayit, bularni tézdin **246**(1) retlep, bir matériyal kılip yézip çıkiñ, andin oquğuçilarniñ (2) imzasini çektürüñ, kaççe köp bolsa şunçe yağşi! Kandağ, bunçilik (3) işni kılalaydıgansız?

(4) -Elvette kılimen, muellim, -dédi Zayit ihlasmenlik bilen, (5) -öz vaqtida Şevket, Aқniyazlarniñ mektepke patmay köreñlep (6) kétişi aşu Selim Ependiniñ yantayağ boluşidin bolğan, Şevketku tügeşti, (7) emdi Aқniyaznimu körimiz!

(8) -Şundağ, çoñ dereğ yikilsa, maymunlarmu tozuydıgan gep! (9) -dédi Havaz Betli, -bolıdu emise, etidin başlap işğa kirisiñ, (10) ésiñizde bolsun, eger tor sélinmisa, bélik kölde yaşavéridu, cumu!

(11) Zayit hoşlışıp çıkip ketti, Havaz Behti héliki gézitni (12) kıliğa élip baya oқuyalmay қалған yerge köz yügürtti, lékin kallisığa (13) héç nerse çüşmidi, közi gézitte bolğan bilen hiyalı Selim Ependide (14) idi...

(15) Üç yérim kevet binaniñ 2-kevitidiki bir neççe tutaş yataқniñ (16) çirigi yéniğ idi. Qarığanda, bu yataқtiki oқuğuçilar néme üçündür (17) milliy aşhanida boluvatқан katta tansiğa barmıgandek kılattı. Gav Şuci (18) udul binağa kirip, aşu yataқlarni nişanlap ikkinçi kevetke çıkti.

(19) İşik yeñil çekildi, içkiridin birsiniñ sozup éytқан (20) “merhemet” dégen avazi añlandı. Gav şuci işikni asta éçip (21) yataққа kirdi, töt buluñğa töt karivat koyulğan tarğina yataққа alte oқuğuçi (22) bir hil malimançilik içide turuşatti, yataқmu

her hil 247(1) tamağınıň aççık ve kaňsık ésliriğa toşup ketkenidi. Oğuğular (2) Gav Şuciniň bundağ kütülmigen teşripidin heyran bolup, kandağ (3) heriket ve kıyapette bolğan bolsa, şu péti daň kétép turup kélişti. (4) Birsı karivitida kıypaş yétip, saman tekiyini kuçaqlap, huddi (5) söygini bilen muhebbetlişivatkañdek hayacanlık halette idi, yene birsi (6) yatağınıň otturisida öre turğan péti şepkisini kınğır kıyip, ikki (7) kolini asmanga kötürüp, goya çoñ bir şairniň yalğunluk şéirlirini (8) diklamatsiye kılivatkañdek tesirlik halette idi... İşkilip, altisi (9) alte hil çiray ve alte hil herikette hem küliklik hem yumurluk (10) kıyapetlerde idi. Bularniň içidiki birsi -kandağtur bir konsipikni (11) sıkımlığan péti buluñdiki karivatta çaza kurup olturğan gömüş çiray (12) gayit mayit téhimu eceblinerlik haletke çüşüp kaldi. Korkuş, (13) vehimidin uniñ közliri çekçiyip, levliri huddi durut oquvatkañdek, (14) ihtiyarsız mitildap ketti, kolidiki konsipikni özimu (15) sezmigen halda uyaqka-bu yaqka tolgavérip tirtivetkili tas kaldi...

(16) Simavi reñlik sarcidin kastum-burulka kıyip, ecdiha (17) güllük galastuk tağığan gav şuci bir karımaqka, nahayiti huş çiray, (18) keddi-kametlik körünsimu, lékin uniñ béşidiki kara soknudin tikilgen (19) partiye şepkisi bilen putidiki lata héyi üstidiki kastum (20) -burulkılarga ançe maslaşmıgandek, uni meto çiray kılip körsitip(21) turatti.

(22) -Nemişka tansiğa çıkmay, yatağta toñguz topiki oynap (23) olurusiler? - dédi gav şuci işikniñ yénidiki karivatka olTURUVÉtip, (24) -siler edebiyat fakultétiniñ oğuğuliriğı deymen, (25) edebiyatçı dégen güzellikni söymemdu? Tansa, naşşamuzika dégen (26) neğ güzellikniñ özi, uniñdin behr élišni bilmemsiler-ye?

248(1) –Bilimiz, taza bilimiz!

(2) Bir-ikki oğuğuci şundağ degeç, bayiki çöçügen, (3) hoduqқан kıyapetlirini özgertip, erginrek nepes élišti.

(4) –Emise, néme üçün tansiğa çıkmidiñlar? -Gav şuci bu (5) sualni ciddi teleppuzda sorığan bolsimu, emma çirayi oçuk ve (6) illik idi.

(7) Oğuğular bir-birige karişip, bir dem cim bolup kélişti. Bir (8) hazadin kéyin, aridin kimdur birsi geyretke kélip mundağ dédi:

(9) -Gavşuci bizniñgu ottek tansa oynıgumuz bar, lékin (10) muellim... Bizniñ siyasiy yetekçimiz tansiğa bérişimizni çeklep (11) koydi... Kim barsa, ehlağ nomuridin kırkıymen dédi... Şuña yatağta (12) toñguz topiki oynap köñilimizni éçivatimiz...

(13)Gav Şuciniň koyuk kaşliri yimirilip, közi kisildi.

(14) -Kaysi muellim u? -dep soğukқına soridi u.

(15) Oğuğular bolguluk boldi, dégendek, siyasiy yetekçiniñ (16) ismini oçıkla éytişti:

(17) -Havaz Behti...

(18) -Havaz Behti? -Gav Şuci bir nersini ésige almaqçı (19) bolgandek héli oylandi ve ahirida “boldi qoy!” dégendek qolini (20) soǵuq şiltip qoyup davam qildi, - he bildim, emdi uniñ gépini (21) añlimañlar, tansiǵa bérişinlarǵa men ruşset qilimen, eger silerdin (22) “néme üçün bardin?” dep sorap qalsa, “Gav isimlik birsi atayin (23) yataqqa çiqip, bizni mecburiy barguzdi” dep maña artip qoyuñlar, (24) bolamdu? -U oǵuǵuñlarǵa bir-birdin qarap çiqip, çoñqur bir (25) içki tuyǵu bilen sözini davam qildi, -savaqdaşlar, eslide, (26) silerge nahayiti obdan yégüzüsimiz, kiygüzüsimiz kérek idi. Silerge **249**(1) qançe qilsaq erziytti, çünki siler 60-yillarniñ evladi, (2) bizniñ nurgun ecdadlirimiz, cümlidin özümму silerni behtlik künlerge (3) eriştürimiz, dep qan tökken! Lékin hazir döletniñ béşǵa (4) kelgen vaqitlik qiyinçilik tüpeylidin, qolimiz qisqa bolup qaldi, şu (5) sebebtin, silermu éǵir sinaqlarǵa duç keldiñlar, gerçe arañlardiki (6) bir qisimler ümitsizlik, çüşkünlük bilen septin çüşüp qalǵan (7) bolsimu, lékin köpçilikenlar teqdiriñlarni döletniñ, helqniñ teqdiri (8) bilen baǵlap, vetinimizni qudret tapquzaş yolida capaǵa çidap ilim (9) -pen öginivatisiler, silerniñ namiñlar çoqum tariñnamilerge yézilidu, (10) evladlarmu silerni hürmet bilen tilǵa alidu. Men baya néme üçün (11) silerni tansiǵa tekliq qildim? Biz hazir maddiy cehette namrat halette (12) turuvatimiz, silermu yérin toq, yérin aç ötüvatisiler, maddiy (13) cehettiki bundaq boşluqni her hil menivi paaliyetler bilen toldurmisaq (14) bolamdu? Kolléktip köñül éçiş paaliyetliri ademniñ rohini (15) urǵutup, köñül geşliklirini yoqitidu, naşsa-muzika ademde tétik, (16) cuşkun haraktér yétildüridu. Şuña derstin sirtki vaqitlarni her (17) hil köñül éçiş paaliyetliri bilen huşal hüram ötküzüñlar, (18) şundaq qilǵanda, açliqniñ, ümitsizlikniñ azabini yéñip, hemişe (19) rohiy kötüreñǵu halette turaysiler!...

(20) Gav Şuciniñ ümidvar, semimiy sözliri oǵuǵuñlarǵa çoñqur (21) tesir qildi, ular rasttinla huşal boldi, köñli taǵdek kötürüldi, (22) huddi ekillik ata-bovilirimiz “buǵday nénniñ bolmisa, buǵday sözüñ (23) yoqmidi!” dégendek, bu yékimlik sözler ularǵa del vaqtida bérilgen (24) buǵday néndek şérin, lezzetlik bilindi. Ular bayiqi açliq azabini(25) birdem bolsimu untuş üçün, hiyalıǵa kelgen işlarni qilǵan qilikliridin (26) özliriçe uyilip, derhal tansiǵa barmaqçı boldi, Gav Şucimu **250**(1) oǵuǵuñlar bilen hoşlişip çiqip ketmekçi bolǵanda, tuyuqsız közi (2) Gayit Mayitniñ téhiçe hañvéqip turǵan qiyapitige çüşüp, ihtiyarsız (3) uniñdin soridi:

(4) -Sen bilen ikkimiz kona tonuşqu, deymen?

(5) Bu sözler nahayiti tebiy hem silik-sipaye éytilǵan bolsimu, (6) lékin Gayit Mayit néme üçündür téhimu holuqup ketti, çirayi (7) tartip, közliri vehime bilen kéñeydi. Gav Şuci uniñdin bu özgirişlerni (8) sézip, derhal teleppuzini özgertti:

(9) -Kona tonuş dégen bir-biridin bundaq tartinip, kéçip (10) yürse bolmaydu, ismiñ némiti?

(11) Gayit Mayit özini oñşap éǵir açquçe yénidiki savaqdişi (12) avazini qoyuvétip dédi:

(13) -Buniñ ismi Girit Mirit...

(14) –Néme-néme? Girit Mirit? -Gav Şuci kızıkıp (15) soridi, -bu uniñ esli ismi emestu, birersiñlar uniña aşundağ (16) isim koyğan oğşimamsiler?

(17) -Taptiñiz Gav Şuci, -dédi héliki oğuğuçi kayil (18) bolup, -buniñ esli ismi Gayit Mayit...

(19) -Mundağ dégine, -dédi Gav Şuci külüp, -ismiñdin qariganda, (20) turpan yaki toğsun tereplerdin oğşimamsen?

(21) -Rast éyttiñiz Gav Şuci, u turpan astanidin, -déyişti (22) oğuğuçilar uniñ toğra kıyas kılganlıkıdin heyran bolup.

(23) Emeliyette, bundağ kıyas ve hökümnü peket közitiş hem pikir (24) kıliş iktidari küçlük ademlerla kılaytti.

(25) Gav Şuci hoşlişiş üçün ornidin turdi ve hemmeylen (26) bilen kol élişip kélip, Gayit Mayit bilen hoşlaşkanda, uniñ kolini **251**(1) uzunraq hem çifraq kısti:

(2) -Bügün téhimu yékin tonuşlardin bolup kalduğ, emdi méni (3) urmaydigansen?...

(4) Gayit Mayit néme déyişini bilmey ağızini açkıniçe turup kaldı, (5) ağıçiçe Gav Şuci hemmeylenni yene bir ketime tansiğa bərişka devet kılip (6) koyup çıkıp ketti.

(7) Yataқта yene malimançilik başlandı, Gav Şuci bilen Gayit Mayit (8) otturisida bolup ötkén “acayıp bir iş”din heviri yok ikki (9) oğuğuçi Gayit Mayitka yépişivélip, ular otturisida néme iş (10) bolğanlıkını sözlep bərişke aldiraytti. Gayit Mayit çoñkur bir uluğ (11) -kiçik tindi, baya Gav Şuci kiriş bilenla ciddiylişip, tartişip (12) ketken nérviliri emdi boşap, öz cayğa çüşti. U ikki savağdişiniñ (13) kıstişi bilen vekeniñ tepsilatini sözleşke başlıdı...

(14) Gav Şuciniñ micezi kızık idi, mektep rehberliri bilen (15) péşkedem oğutkuçilar üçün kurulğan alahide kiçik aşhana tursa, u (16) köp hallarda, oğuğuçilar aşhanisiğa kirivélip, balılar bilen talişip (17) -tartişip tamağ yeytti ve şu ceryanda ehval közitiş, mesile tépip, (18) bar imkaniyet اساسida tamağni kandağ yahşılaşniñ çare tedbirleri (19) üstide izdinetti. U yene kadirlarniñ ayrim munçisi tursa, bezide u (20) yerge kirmey, oğuğuçilar munçisiğa kirivalatti ve şu bahanida (21) oğuğuçilarniñ her hil sadalirini añlap, öz hizmiti üstide oylinatti. (22) Ötkende, u yene oğuğuçilar munçisiğa kirip, bir çette (23) yuyunuşka başlıdı, munça issik par bilen tolğaçka, ademler bir-birini (24) asanlıqçe perğ ételmeytti, uniñ üstige, hemmeylen kıpaliñaç, yüz (25) -közlidirde sopun mazğapliri bolğaçka, bir-birini téhimu tonuyalmaytti. (26) Oğuğuçilar munçisi kıya-çiyalik, ensiz dünya idi. Birliri alitağil **252**(1) nağşa tovlavatқан, birliri kızık letipe eytivatқан, birliri kız (2) -ayallar toğrisida epsane sözlevatқан, işkilip, kim némini halisa, (3) şuni kılip bakıdığan erkin, pinhan yer idi. Külke-çaççaqlar rasa (4) evcige çıkқан bir peytte, Gayit Mayitniñmu kızıkçilik kılgusi kélip, (5) yüz-közidiki sopun

mazgaplirini hapila-şapila yuydi-de, yénida (6) yuyunuvatқан savaқdışiniñ yalıñaç kassisiǵa şapilaқlap turup varқiridi:

(7) -Қараñlar ағинiler, hékim gopeyniñ қоңиǵа, némidégen ақ, (8) némidégen sémiz!... Pah! Pah!... Қız bolǵан bolsañ ózümlа alattim-de, (9) séni!... -U bir tereptin varқirap, bir tereptin şapilaқlaytti.

(10) “Hékim gopey”:

(11) –Vay-vay!... Edebsizlikku bu!... –déginiçe, baş-közidiki (12) mazgaplarni értip, tuyuqsız şaққide arқиǵа örüldi, Gayit (13) Mayitniñ yene bir kétim şapilaқlaş üçün kötürgen қoli havada leylep (14) қaldı, heyranlıқта uniñ aǵzi kamadek éçilip, közliri çekçeydi, (15) çünki, uniñ aldida қipyalıñaç péti eceblengen, қızıқsingan halda (16) turǵан adem uniñ savaқdışi “hékim gopey” bolmastin, belki (17) mektepniñ abroyluқ, salapetlik başlıқи gav şuci idi.

(18) Gayit Mayit ciddiyleşkinidin қolidiki “İpar Hаn” markilik (19) sopun bilen nimkeş lōñginimu taşlap, munçidin çikişқа aldiridi, (20) lékin Gav Şuci yene héç iş bolmiǵandek:

(21) –Yigit, қаçма, béri gel, bir-birimizni yuyup қoyayli! (22) -dep uni tovlidi, lékin bu çağda һicillik ve қorқuştin öñsüli (23) öçken Gayit Mayit allıқақан munçidin çikiş bolǵanıdi. Bu işni (24) körgen ve añlıǵанlar her һil tehliл қiliştı, beziler “héç gep yoқ, (25) yoǵан bir Şuci bizdek mitriқlar bilen билe munçiǵа çüşkendin kéyin, **253**(1) “öziniñ şori özige!” dep, Gayit Mayitқа teselli bérip, көñlini (2) yasidi, lékin Seley Қаşан қesten uni қorқutmaqçi bolup: “Sen (3) қарap tur eһmeқ, özüñ kiçikkine iştқи-izǵı nerse turup, (4) şundaқ katta şuciǵа edebsiz қаққақ қilǵанlıқınıñ cacisini (5) көrisen, téһi! Şuciniñ қоңиǵа şapilaқlapsen-he?!” dep uniñ (6) көñlige vehime sélip қoydi. Şuniñdin béri, Gayit Mayit öz béşiǵа (7) kélidіǵан birer péşkellikniñ yüz bérişini күtүp, ensizlik içide (8) yүretti. Bүgүн Gav Şuciniñ öz yatıқиǵа şundaқ tuyuqsız ve bimehel (9) kirip kélişini u delsep, Seley Қаşañ dégendek yamanlıққа corap, (10) һéli sarasimge çüşkenidi, kéyin Gav Şuciniñ şerin şuһen (11) sözlirini añlap көñli asta-asta cayиǵа çüşti...

(12) Zayit yékindin buyanқи amitiniñ yaһşı boluvatқанlıқını, muhebbet (13) sevdalikiçidiki aççıқ tuyǵularniñ түgep, visal harpisidiki tatlıқ (14) tuyǵularniñ asta-asta көpiyatқанlıқını sézip, iç-içidin һuşal (15) idi. Şuniñ üçünmikim, u Badamgүlni һuddi қoldin çikişip (16) қoyuştin қorққандek, özidin birdemmu néri қilmaytti. Ular derslerni (17) билe tekrarlaytti, imtihanǵа билe teyyarlıқ қilatti, kino-tansılarǵа (18) билe baratti. Bundaқ üzülmes, tekrar paaliyetler bara-bara ularniñ (19) қelbini téһimu mehkem tutaşturidiǵан issiқ қан tomurǵа aylandı!

(20) Bүgүnki şenbe kéçisini қандақ ötküzüş toǵrisida, ular (21) түnүgүнla pütüşüvalǵanıdi. Zayitniñ қattıқ telep қilişi bilen Badamgүl (22) bүgүн “қizil bina”da bolidiǵан көñüllük tansidinmu, “dostluқ” **254**(1) kinoһanisida қoyulidiǵан çet elniñ

“Ağ Kéçe” namliq kinosidinmu vaz (2) kéçip, uniñ bilen “romantik seyle”ge çikişka razi bolğanidi. Ular (3) keçlik tamaqtin kéyin, özlirini bir qur tüzeştürüvélipla, mektepniñ (4) arqa işikidin çikiş ketti.

(5) Badamgül bugün üstige örük sériki çittin oyma yakilik (6) köñlek kiyip, béşiğa at bağri reñgidiki népiz romalçe taşlivalğanidi. (7) Uzun, qapqara ikki örüm çéçi tékimida yilande suylap (8) turatti. Uni oñ tereptin qoltuqlivalğan Zayit bolsa, burut-sakilini (9) pakiz kirğan, hemişe salvarap turidigan çéçini anda-munda maylap, (10) üstbaşlirininimu héli tüzeştürüvalğanidi.

(11) Bundağ haliy, yalguz, cimcit kéçilerde, aşıq-meşuqlarniñ (12) küni tuğulidu ular sözlişip harmaydu, huşalliq bilen déyişmigen (13) gépi qalmaydu! Bu ikkisimu deslep mektepniñ, sinipniñ, savaqdaşliriniñ, (14) kéyin cemiyetniñ içkiriniñ, dunyaniñ geplirini qilişti ve (15) ahirida, özliriniñ teğdiri, istikbali ve muhebbiti toğrisida (16) sözlişip méñip, çet bir mehellige kélip qalğanliqinimu sezmay kélişti. (17) Ançe çoñ bolmigan bu mehelle çet-çörisige köz yetküsiz (18) étizliqlarniñ otturisida idi. Mehelle burunla uyquğa çömgende cimcit (19) hem hamuş körünetti. Anda-munda öylerniñ pencirisidin guva (20) çirağ nurliri lipildep turatti, etrapniki étizliqlarniñ u yer-bu yérige (21) ehya qilingan cigdilik bilen qoyuq boncaliqlar yiraqtin qariyip (22) körünetti.

(23) -Nege képkalduq, Zayit? -Soridi Badamgül sel endikkende (24) keypiyatta, -némandağ inç, sürlük yer bu?

(25) Zayit uni tinçlanduruşka urundi:

(26) -Adem yaşavatқан yermu sürlük bolamdu! Qariña, avu öylerdiki **255**(1) tirik canlarni, biz hazir mektepniñ şerkiy şimal teripide ikenmiz, (2) mavu mehelligin ötüp...

(3) Zayitniñ gépi ağızida qaldi. Tosattin aldi tereptiki bir (4) hoylidin itniñ qaviğan avazi añlinividi, arkidinla huddi dost (5) tartqandek, ularniñ töt teripidin bir munçe itlarniñ éviz-pes (6) qaviğan, havşigan ve hiris qilğan avazliri añlinişka başlidi. Badamgül (7) qorqup ketti, Zayitmu galcir itlarniñ arisida qalduqmu néme?” (8) dégen oy bilen ciddiqlişip qaldi. Lékin yénida yaşsi körgen qizi (9) bolgaçqimu, derhal özini tutup, batur, qorqumsiz yigitlerdeki qiyapette (10) Badamgülniñ bilikidin tutup:

(11) -Qorqmañ, cürüñ, özimizni daldiga alayli, mavu ériqniñ (12) içi bilen méñip, cigdilikke bérialayli! –dédi-de Badamgülni (13) yénik söriqen péti ériqniñ içi bilen cigdilikke qarap yügürdi. (14) İtlarniñ bes-beste qaviğan avazi birdem yékinlişip, bir dem (15) yiraqlişip, u ikkisiniñ etrapida uçup yüretti. Ular can-cehli (16) bilen yügürüp cigdilikke kéivaldi, emdi birer it körüp (17) qalmisila, heterdin qutulğanidi. Zayit bir doñgaq cigdige yölinip, (18) hasirigan péti uh tartti, Badamgül qorqqinidin holuqup, ağıziga gepmu (19) kelmey qalğanidi...

(20) Muhebbet bezide ademni qorqumsiz baturlarğa aylanduruvétidu, (21) bezide bolsa, yopurmaqniñ şildrilişidinmu çöçüydigan tohu yürek qilip (22) koyidu. Badamgül néme üçündür, köñül tizginini Zayitka (23) tutkuzganidi keyin, ene şundaq qorqqan bolup qalğanidi, hemişe némidindir (24) endikkendek, bir hil vehime içide yaşaytti. Burunqidek (25) özini erkin, bimalal hem megrur tutidigan rohluq, cuşkunluqtin(26) esermu qalmiganidi...

256(1) İtlarniñ havşisi yiraqlap, sel-pel bésikti, uniñ orniga (2) qarañgu tün asta-asta bésip keldi, etrap ademsiz cimcit boşluqqa (3) aylandi. Hava tazilini, ot-çöp, gül-giyahlarniñ puriki tarqaldi, (4) qarañguluqqa çökken cigdiliktin anda-sanda kuşlarniñ hamuş (5) sayraşliri añlandi...

(6) -Emdi kaytayli, Zayit, -dédi yüriki bir az iziga çüşken (7) Badamgül, -némidégen ensiz yer bu!

(8) -Qorqupsiz-he? -Zayit asta qolini sozup, Badamgülniñ (9) biliner-bilinmes titrep turğan budruk barmaqlirini tutti, -qorqmañ, (10) yéniñizda men bar...

(11) Zayit bir hil bésilgusiz teşnalikniñ küçi bilen Badamgülni (12) özige tartti. Ularniñ qolliri girelişip, issik, hayacanliq tiniqliri (13) bir-biriniñ yüzige uruldi. Ular yene kiçikkine midirlisa, (14) yüreklirimu levlirimu bir-birige qoşulup, söygü işki bilen (15) irmaş-çirmaş bolup kététti. Lékin néme üçündür, her ikkisi (16) aşu kiçikkine ariliq qalganda, goya u yer halkip ötüş tes bolğan (17) çoñkur bir hañdek, çippide tohtap kélişti. Şudekiqide, Zayitniñ (18) köz aldiga Şevket keldi, téhi yékiniki vaqitlargiçe bu budruk qollarni (19) aşu tutup, bu çirayliq, issik levlerge şu veten haini söygen (20) emesmidi?! Maña teelluq bolğan bu söygü-muhebbettin néme için (21) Şevket dégen çürpende adlin behrimen bolidu?!... Zayitniñ géliga (22) bir nerse giq qilip tiqilgandek boldi, yürikini heset ve kündeşlik (23) oti köydürdi, elem ve azab esiridin pütün bedinige bezgek titrigen (24) olişip ketti...

(25) Şu dekiqide Badamgülniñ köz öñidimu Şevket gevdilengenidi. (26) Uniñ cuği kiçik, emma salapetlik, merdane simasi héliki kiçikkine **257(1)** boşluqta peyda bolup, Badamgülni eyiblep, meshire qilivatqandek, (2) ezeldin özige teelliq bu söygü lezzitidin bigane birsiniñ behrimen (3) bolmaqçi boluvatqanliqiga qarşi çuқан kötürivatqandek, perişan, emma (4) gezeplik halette ikkisini tosüp turatti...

(5)Badamgülniñ nurluq, aq-qarisi éniq huşal közliri muñlinip, (6) birdinla bulut toşkan quyaşteq tumanlaştı. U (7) hem teeccup, hem qandaqtur bir içki hesret bilen köz aldida peyda bolğan hiyalidiki (8) Şevketke nauş qarap qaldi...

(9) Badamgül yürikiniñ holuşuşini bésiş için, çişini çişiga (10) çin bésip, Zayitniñ çañgilidiki barmaqlirini asta yumuvaldi...

(11) Bulutluq asmanğa ay çikti, u her bir parçe bulut arisidin (12) şuñgup çikip, nurluq camalini körsetkende, cimcit, hilvet (13) cigdilikke sürme reñlik nurini çéçip ötetti...

(14) Şu çağda, Zayit bilen Badamgül hiyal ve eslimiler (15) iskencisidin tézla yulğunup çikip, bayıki tağ suliridek şöşşup (16) kelgen kızgın héssiyati bilen köñül şadlıklarını eslige keltürdi. (17) Zayit yürükige hitab kıldı: Bu méniñ söygü-muhebbitim, aran qolğa (18) keltürgen betlim! İtñiñ ağızi tegkenge derya süyi bulğınamti? U (19) emdi méniñ, u maña teelluq, hemmisi maña teelluq!...

(20) Badamgülmu bir hil zeip, lékin semimiy avaz bilen özige şivirlidi: (21) Turmuşta bir ömür memnun bolğudek söygü-muhebbetke kim (22) érişiptu?! Muhebbetliş, cuda boluş, yene muhebbetliş-elmi (23) saqtin béri boluvatқан işku! Men huda aldida, vicanim aldida gunah (24) kılmidim, gunah déyilse, u maña emes, başkılarğa teelluq!...

(25) Şu hiyallar köñlidin ötken Badamgülniñ közliri çaqnay, kirpikliri (26) pildirlap, yüzige mulayim tebessum yügürdi, hékiqtek süzük **258**(1) levliri bezide himirlip, bezide yéyildi. U kirpiklerini téz-téz kékip, (2) illik nezer bilen Zayitğa leppide qarap koydi. Zayitmu uniñğa (3) hürismenlik bilen intilip, mödürlep qaridi. Badamgülge uniñ mana (4) muşundaq mödürlep qarışila yaqatti. Bu adettiki mödürleş emes, (5) belki muhebbetke, yélinişke ve sirlik tuyğularğa tolğan acayip bir yékimlik, (6) tesirlik mödürleş idi...

(7) Ularniñ qolliri qaytidin gireleşti, del şu çağda, yene héliki (8) bir top leniti itlarniñ nedindur havşığan avazi añlinip, ularniñ (9) şerin çüşini buzuvetti. Badamgül yene qorquşqa, Zayit ciddiylişişke (10) başlidi. İtlarniñ şepisi körünüp, qavisi küçeygende, Zayit (11) Badamgülni özige yékin tartip soridi:

(12) -Qorquvatamsiz?

(13) -Hee, -dédi u ve Zayitniñ bilikini çin tutti, barmaqliriğa (14) yigitniñ yürek soquşu éniq bilingendek kıldı, bir hil aciz (15) söygü héssi bara-bara uniñ vucudigimu bösüp kirişke başlidi, u (16) asta piçirlidi, -Zayit, siz méni qogdañ... Siz yénimda bolsiñizla (17) qorquş hés kılmaymen!...

(18) -Şundaq Badamgül, biz hazir héç nersidin qorqmaymiz! Söygü (19) -turmuşniñ yukiri pelligi, dégen gep bar, biz hazir muşu pelide (20) kétivatimiz. Meniñçe, bu pelligi turğan ademler üçün, peket beşş (21) étiş hemmini untuş burçila bolidu. Ésiñizdimu, Şekspirniñ coléttasi (22) mundaq dégenü: “Méniñ muhebbitim déñizdek çeksiz ve (23) çoñkur, sizge beşş etkinim qançe köp bolsa, özümü şunçe bay bolimen, (24) çünki buniñ her ikkisi tügimes pütmeştur!”

(25) Bu kétim itlar cigdilikke yékinla yerde peyda boldi, mehelle (26) itliri sirtin kelgen yat bir itni qoğlığan bolsa kérek, cigdilikniñ **259**(1) yénidin bir-birini qoğlığan, havşığan, hiris kılgan péti (2) topurlişip ötti, şu çağda, Badamgül ihtiyarsiz halda özini Zayitniñ (3) kuçığığa atti, Zayit gülçini keñ yéyip, uni bağıra çin basti, u (4) teşna levliri kızniñ titrep turğan meñzige tegkende, u bügündin (5) başlap, uniñ tikdiriniñ hocayini bolğanlıqini hékiqiy hés (6) kıldı...

(7) Ular uzakkiçe kuçaqlaştı, söyüştı, yene kuçaqlaştı, yene (8) söyüştı. Héssiyat bara-bara kıyamığa yetti. Yéşi, téni, hiyali ve (9) telipi vayığa yetken bu bir cüp yat cins huddi bir-birige tekezzalığ (10) bilen intilip, koşuluş üçün bir-birige koyınini éçip turğan (11) ikki parçe yérım şardek tebiyy halda yékinlişip ketti. Zayit özini (12) tutalmay qaldı. Uniñ qoli Badamgülniñ қоғуşundek érişke başlığan (13) tesirçan, issiқ bedinide erkin heriketlinişke başlıdı...

(14) –Zayit... Ötünüp qalay, undaқ қılmañ... Vaқti emes... (15) Badamgül bu geplerni huddi baқkiniñ buғuldişidek mulayim avazda (16) dédi.

(17) –Badamgül, cénim... Siz kaçan bolmisun méniñ... Méniñ! (18)-Zayitniñ avazimu bihuşluқ halette çıķivatқandek, tesirlik, hayacanlıқ (19) idi.

(20) Badamgül tipirlap qaldı, u barlıқ küçi bilen özini tutuşqa, (21) yopurulup kélivatқан şérin tuyğularniñ eқil-hoşini bihoşlandurup (22) қoyuşidin saқlinişqa şunçe urunsimu, lékin u şu tapta, öz (23) erkidin, iradisidin asta-asta mehrum bolup, héssiyatniñ çañgiliğa (24) çüşüp qalğanıdı. Héssiyat hókümran orunğa çıққан bundaқ (25) peytte, eқilmu, ğururmu acizlişip, tomurliridiki şunçe yavaş, mulayim (26) қanlar beeyni partlaş aldıda turğan mağmidek қızıp, қutrap **260**(1) hemmini köydürüşke, veyran қılışqa teyyar idi...

(2) Ay yene bulutlar arisiğa kirip ketti, cigdilik téhimu ҳaliy, (3) téhimu timtas bolup qaldı. Yékin etraptiki bédiliktin uyқusirığan (4) keklikniñ anda-sanda tamaқ қаққан avazi añlinip turatti...

(5) Zayit bilen Badamgülniñ nezeride, şu tapta, dunyada özliridek (6) behtiyar adem yoқ idi. Ular hazir gireleşken, söyüşken, özlirini (7) untuğan halda, bu mevcut dunyadin ayrılıp, huddi yeñgil қanatlıқ (8) қuşlardek, көp-kök samavi asmanda pervaz қilatti, söyğü harariti (9) bilen érişke başlığan vucudlirini pütünley ilahiy tuyğular ilkige (10) tapşurğanıdı...

(11) Konılarnıñ: “Het-yérım didar” dégini rast iken. (12) Turğunniñ bugün kelgen ҳéti Aқniyazni beeyni héyt bayram huşallıқиға (13) çömdürdi:

(14) “Aқniyaz, saña apirin éytimen, dostum! <Şıncañ Géziti>niñ (15) yéқinқи <Edebiyat Gülzari> sehipisige çıққан üç şériñ (16) yaқşi yéziliptu, heқdadiğa yetküzüp yézipsen! Şériñni menla emes, (17) oқuğanla adem mahtaştı, şu bahanide menmu séni <dostum, savaқdişim> (18) dep yetkiçe mahtinivaldim. Yézimizdiki nurgun yaşlar ikkinçi (19) şéirdiki munu kublétni yadlivaptu:

(20) <Seherde kün bolup siñsem közüñge,

(21) Nuridin gül bolup ünsem yüzüñge.

(22)Қаçисен nemişқа mendin yıraқlap, **261**(1) Rencimni seperdaş қilip özüñge!>

(2) Şeiriñ hekişetenmu hessiýatlık yézilğan, adaş! Méniñçe, (3) hazir bizde köpligen şairlarğa tegken bir késel: Ular kitabhanni tesirlendürüş (4) ornıga, köprek öz keçürmişlirige, siyasiy ve (5) ictimaiy uqumlarğa mehliya bolup kétédu. Ésiñdimu, bir kétéim Selim (6) Ependi şeiriýet üstide nahayiti menilik kılıp: <Bir parçe şeirda (7) kommunizm sözini eñ yarşın süpetler bilen bir neççe kétéim tekrarlaşka (8) bolidu, lékin buniñlik bilen kommunizm yoli yékinlap qalmaydu!> dégenidi. (9) Oylap qarısam, u nahayitimu toğra éyiptigen. Her qandaq ésil (10) şoarvazlık, bayançılık hergizmu addiy ve semimiy hés-hayacanniñ (11) ornini basalmaydiken! Hessiýatta hekişetenmu zor küç ve ilham (12) bolidiken, uniñ küçi ademni alğa yéteklise, ilhami ademni yükseklikke (13) kötüridiken! Sen bu üç şeirğa hekişiy icadiyetçige has (14) yürek keniñni serp kıpsen! Emma, adaş, üçünçi şeiriñni oqup, (15) biraz oylinip qaldım. U Badamgülge qaritilgandek kılamdu, qandaq? (16) Elvette, Şevket, Badamgül ve Zayitlarnıñ işidin heversiz ademler (17) hergizmu undaq oylimaydu, belki şeiriñni dostluk, muhebbet ve vapa (18) toğrisidiki ehlakiy, pelsepivi pikirler iken, dep qaraydu. Lékin (19) men uniñdin Badamgülniñ sayisini körgendek kıldım. Eger sen rasttinla (20) şundak hessiýatta yazğan bolsañ, u çağda, Badamgülge bergen (21) bahayıñ taza aqilane bolmay kalıdu. Méniñçe, uni Şevketke vapasızlık (22) kıldı, dégendin köre, muhebbette iradisizlik kıldı, dégen tüzük! (23) Bir terepte yahşi körgen adiminniñ tutkunluk haliti; yene bir terepte, (24) teşkilniñ kattık siyasiy bésimi; yene bir terepte, muhebbet (25) oğrisiniñ karmak yémi! Üç tereptin teñla kapsap kelgen bundak rohiy **262**(1) bésimğa yağ içidiki börektek, gemsiz, riyazetsiz çoñ bolğan (2) nazuk bir kıznıñ berdaşlık bérelişi tes! Omumen, kızlar oğullarğa (3) qariganda, bagri yumşak, hessiýatçan, tesevvurğa bay kélidu, Havaz (4) Yétekçi bilen Zayit kızlar psihikisidiki bundak alahidiliktin paydilanmay (5) qalarmu?! Dostum, her qandaq ademniñ kelbiniñ çoñkur yéride (6) kelem-siyahlar bilen ipadileş mumkin bolmaydıgan nurgun mezmunlar bolidu. (7) Ular şu kişiniñ hessiýati, vehimisi, étikadi, acizliki ve (8) gumani, huşallıki ve kayğusi katarlıklar boluşi mumkin. Bu şu kişiniñ (9) özige telluk siri hem yoşurun éni bolidu. Buni teltöküs (10) aşkarılaş hekişetenmu tes, eger aşkarılaşka cür'et kılganda, ademde (11) çoqum bir hil içki casaret peyda bolidu. Vehalengi, (12) Badamgüldek gururluk, içi küçlük kızlardin buni kütüş beeyni (13) sedep kululisi içidin göher almaqçı bolgandekla kıyin ve müşkül! (14) Bundak ademler hemmini içige sélip, öz-özidin buruhtum (15) bolup, aħir tuyuksız partlıgan yanar tağdek, hemmini biraqla (16) aşkarılaydu!...

(17) Dostum, turmuştiki yétişsizlikler bezi halda turmuşka nisbeten (18) bir hil güzel hessiýat ve çoñkur hatire ata kilişi mumkin. Üçünçi (19) şeiriñ mende aşundak tesirat qaldurdi! Boldı, şeirliriñ toğrisidiki (20) mahtaşni şunçilik yazay! Mark Tvin <bir égiz çiraylık (21) mahtaş bilen ikki ay yaşivalalışım mumkin> deptiken. Men séni (22) bir égiz emes, bir neççe on égiz mahtivettim! Emdi uniñdin (23) eşip ketse, gerezlik uçuruş bolup qalmısun yene! Men hemişe (24) Alladin: Tirnak astidin kir izdeydiğan töhmethor ademler bilen bille (25) bolup kéliştin saklıgın, dep tileymen! Bundak ademler huddi aççık, (26) telve şivirgandek, insan kelbini muzlitidu, nabut kılıdu!...

263(1) Hoş, emdi yéni gepke kéliyli. Havaz Yétekçi barmu? Néme (2) iş kiliyatıdu? (Bundak tuyuksız sualımdin heyran bolma, yékında u (3) adem çüşümge

kirip qaptu, huddi qara baskandek...) Éhtimal, yene şu (4) Selim Ependi bilen özeñge soquşturup yürğendu? Qızık adem-he! (5) Uniñğa heqiketen içim ağrıydu! Eger uniñ munasivetsunaslıqtiki (6) aşu yüksek iqtidari birer paydılıq ilim-pen işliriğa serp qilingan (7) bolsidi, u cezmen etrapidiki zamandaşliridin hélila üzüp ketken (8) bolatti. Lékin, uluğ edip Şékspir <Yéşil Köz Alvasti> dep (9) atıgan heset oti uniñ iqtidarini kadrin çiqardi. Heset dégenğu (10) hemme ademde azdur-köptur bolidiken, añlışımqe, teñrimu özini (11) birdinbir, yégane teñri qilişni oylap: <Men hesethor teñri> (12) deydiken! Lékin şundaqtimu, her qandaq adem aldi bilen özini biliş (13) kérekte! Dunyada özini bilgen ademdin artuq ekillik mehluq bolmisa (14) kérek! Buniñdin ikki miñ yil ilgiri, danişmen Soqrat evladlarğa (15) <öz-özini biliş> toğrisida nesihet qiptiken. Ve halenki, pen (16) -téhnika acayip tereqqiy qilgan, alem kémisi başqa asman (17) cisimliridiki medeniyetni tekşürüşni başlıvetken buginki kundimu, (18) bezi ademlerniñ özini bilişi ve çüşinişi téhiçe balilar bağçisidiki (19) gödekler halitide turmaqta! Soqrat éytqan öz-özini biliş –eslide, (20) bizniñ qelbimizni téhimu parasetlik, hayatimizni téhimu qimmetlik (21) qilatti. Şuña, öz-özini bilişni bu dunyadiki eñ zor danişmenlik, (22) deydiken! Men yékinda, Balzakniñ Henzuçiğa tercime qilingan bir kitabini (23) oqup, uniñdiki mundaq bir sözni hatiremge yezip qoydum, senmu (24) añlap baqqin: <Teñri bizni yaratqandin kéyin, biz özimizni yene (25) qaytidin yaritip, Téñrige qarşı iş qilimiz!> oylap qarısam, bu nahayitimu (26) çoñqur menilik söz iken. Eslide, Teñri bizni nahayiti pak **264(1)** yaratqan, lékin biz ala köñüllük, sahtilik, hesethorluq, suhencilik (2) qatarlıq rezil işlarni qilip, özimizni bulğaymiz. Şundaq yumşaq, (3) kiçik tillirimizni bolmigur geyvet, şikayetlerni, ni-ni yaman (4) geplerni qilişqa köndürimiz; şundaq nazuk, sap nervilirimizni kéçisi (5) dem aldurmay, yaman işlarni oylaşqa, şum hiyallarni sürüşke oğitimiz... (6) Şundaq qilip, Teñriniñ iradisige, hökmige qarşı işlar bilen (7) şuğullinip, Teñrige qarşı çikimiz! Men Havaz Behtiniñ obrazidin, (8) vucudidin buniñ hemmisini kördüm. U özini qaytidin yaratqan, yaratqandimu, (9) héli bécirim yaratqan adem iken!... Yékinda mehelligimizdiki (10) qeri bir déhқан ériq boyidiki qumulañda olturup, mundaq bir küllilik (11) temsilni éytip berdi: Bir döletmen bay bar iken, u yaşinip qalğiniğa (12) qarımay, yaş bir çokanni toqallıqqa aptu. Her küni bir hotuniniñ yéniğa (13) kiridiken ve hotuniniñ kuçiqiğa béşini qoyup yatidiken. Bir küni (14) çoñ hotuni ériñiñ aqirişqa başlığan saqiliğa qarap, bir (15) hiyalğa keptu: <Eger buniñ saqilidiki hemme qara saqallarni yulup (16) taşlap, aq saqallarnila qoysam, kiçik hotun uni kériken, dep (17) çanidu, érim pütünley maña qalidu.> Şuniñ bilen u, bayniñ saqilidiki (18) qara saqallarni bir-birlep yuluptu, lékin u küni tügitelmeptu. (19) Bay etisi, kiçik hotuniniñ yéniga kirip, uniñ kuçiqiğa baş qoyup (20) uqlaptu. Kiçik hotunimu uniñ saqiliğa qarap bir hiyalğa keptu: (21) <Eger buniñ saqilidiki aqlarni pütünley yulup taşlap, qarısiniğa (22) qoysam, u çoqum öziniñ yaşıqini oylap, çoñ küşendemdin cénip, (23) pütünley maña qalidu.> Şuniñ bilen u, ériñiñ saqilidiki aqlarni (24) yuluşqa başlaptu... Şundaq qilip, çoñ hotun qara saqalni yuluptu, kiçik (25) hotun aq saqalni yuluptu, yula yula ahiri bérıp, ériñi (26) sipsidam kusa qilip qoyuptu...

265(1) Qariğina Aqniyaz, bu némidégen ibretlik temsil-he!? Bu temsilni (2) añlıgandin kéyin, men hemişe bizniñ işlirimizniñmu aşundaq (3) hesethorluq,

körelmeslik, içi qarılık bilen héliki kusa bolup (4) qalğan bayniñ saqilidek, ziyanga uçrap kėtişidin ensireydiğan bolup (5) qaldim. Lékin men oylaymen, tarihta, turmušta rezillikke, hesethorluqqa (6) tayinipla öz işida muveppekiyet qazangan adem bolmisa kérek!...

(7) Aqniyaz, dostum, hetni yene köp yézivettim, bizar bolmiğın, (8) rastimni eytsam, bu yerde oyliğanlirimni ortaqlaşqudek adem yoq. Kalla (9) désem, paqalçaq deydiğanlar köp. Şuña het arqılık bolsimu sen bilen (10) sirdaşqum, muñdaşqum kélidu! Seley Qaşañniñ yéni çaqçaq, letipiliri (11) bolsa, yézip evetkin, bekmü añliğüm keldi. Hétiniñni kütimen, (12) mekteptiki yéniliklar toğrisida köprek yazğın. Sényi, Şevketni (13) séğinip qalğıuçi kemine dostuñ:

(14) Turğun

(15) 1962-yil 29-iyun börek mehelligisi.”

(16) Zayit bu kətimki “dunya edebiyati” imtihanida, yikilgili tas (17) qaldi. İmtihan çek éliš usuli boyiçe éğizçe élingaçqa, (18) hekiqetenmu tes hem müşkül idi. U oquğıuçılarniñ tepekkür iktidari (19) bilen nutuq qabiliyitini sinaydiğan sürlük sorun idi. Şuniñ (20) üçünmikin, uzun ketken karidorniñ yérimi guzmek-guzmek (21) boluvalğan oquğıuçılarniñ allıqandaq nam, isim ve yıllarni ünlük, aldıraş (22) tekrarlışidin beeyni yip baziriğa oşşaş gaj-guj bolup **266**(1) ketkenidi ciddiyликтin ularniñ sözliri bir-biriniñ kuliğığa kirmeytti. (2) Buniñ içide, qızlarniñ keypiyati téhimu ciddiy idi. Kimdur (3) birsi, bundaq qarıçe tekrarlaştın béşi ağırip zarlaşqa başlidi:

(4) -Qurup ketsun şu “dunya edebiyat”liri! Oquymen, (5) oquymen, nediki huda urğan namlar, yıllar, eserler... Héçbiri ésimde (6) qalmaydu, buniñ bizge néme kériki?!...

(7) -Néme boldiñiz ayzim omaq? -dep uniñ yéniğa keldi (8) Zayit, -çéçilip kapsizgu, qorqmañ, bundaq imtihanlar ademniñ hekiqiy (9) bilimni eks ettürüp béremeydu. U peket teley sinaş belitige (10) oşşaşla bir iş! Kim bilidu, teliyiniñ oñdin kélip, asan çektin (11) birsi çikip qalamdu, téhi!

(12) -Hudayim déginiñiz kéler, Zayit, -dédi héliki qız Hudağa (13) tivingandek kiyapette, -teliyim kélip asanraq soallar çikqay (14) ilahim...

(15) U isminiñ derhal çakirilib kélişidin qorqqandek, sinipniñ (16) yénidin nériraqqa ketti ve bir neççe oquğıuçılar yoçuq marap (17) toplışivalğan işikke ensizlik bilen pat pat qarap qoydi...

(18) İmtihan neticisidiki yukiri-tövenlik bilen yaşsi-yamanlıqniñ (19) öz tekdiri, istikbali ve şan-şöhriti bilen çember-ças bağık (20) ikenlikini héçkimmu oquğıuçılardak undaq çoñkur hem bivasié hés (21) qilalmaydu. Ular özliriniñ mana şu neticisi bilen yildin-yılğa, aydin (22) -ayğa, kündin-künge güzel kéleçekke qarap, asta-asta yékinlişip (23) kélivatqanlıqini, hayat tupriğığa téhimu çoñkur yiltiz

tartivatkanlığını (24) nahayiti obdan hés kılıdu! Şuniñ üçün ular imtihandin hem (25) kırkıdu, hem uniña karşı can-cehli bilen élişıdu!

(26) İşikniñ yénida turğan birsi Zayitni tovlidi:

267(1) –Zayit, téz kir, növitiñ keptu!

(2) Baya kızlarğa teselli bérip, özini héli temkin tutқан Zayit (3) emdi ismi çağırılış bilen teñ yüriki “ciğgide” kılip, put (4) -kılliri boşaşkandek bolup kıaldi. Lékin u, bundağ çağlarda özini tutuşqa, (5) rohidiki zeiplikni sirtığa çıkarmaslıqqa héli usta idi. (6) Şuña u, savağdaşlırınıñ arısidin yérip ötüp, sinipniñ işikini (7) yoğan açtı. Kiripla uniñ közige çélikkıni, imtihan éliš üçün (8) kétép olturğan üç oğutkıçınıñ heyvetlik körünüşi boldı. Ular (9) dérize bilen dostınıñ arılıkıdiki buluña kündileñ kıoyulğan (10) orundıklarda salapet bilen olturattı. İmtihan igisi bolğan Selim Ependi (11) otturida, közetküçi bolup kirgen “edebiyat nezeriyisi” (12) oğutkıçısı Ömer Şérip bilen “logika” muellimi Şemşidin ikki (13) terepte olturattı. Ularınıñ aldidiki sériş sirlanğan üstelde imtihan (14) soalliri yézilğan çekler tekşi yéyiqlik turattı. Bu çekler düm (15) kıoyulğan bolup, hemmisi bir hil reñ bilen bir hil çoñlukteki ölçemlik (16) kegezler idi.

(17)-Kéliñ Zayit, kéni çektin birni éliñ! -dédi Selim (18) Ependi üstelni işare kılip.

(19) Zayit kedemlırını yoğan élip, çin-çin dessep üstelniñ (20) aldığa keldi ve kıolini sozupla udul kelgen çektin birni aldı. U (21) orundık terepke kétévétip, çekteki suallarğa kıaridi, kıaridi, (22) reñgi öçüp, béşi pırkırap ketti. Çünki, çekke yézilğan (23) soalniñ birsini çala-bula bilginini hésabğa almiğanda, kıalğanlırını uniña (24) pütünley natonuştek idi, u amalsız çekni almaşturuş kıiyalığa (25) keldi, eger almaşturmisa, bu kétéimkı imtihanı nölge tapşurup kélişi (26) mumkin idi. Şuña u ornıgımu barmay, çekni almaşturuş üçün **268(1)** arkığa yandı.

(2) -Çek almaşturamsız? -Sorıdi Selim Ependi uniñ domsiyip (3) turuşığa kıarap, -bolıdu, almaşturuñ, lékin, bir nomurnı nabut (4) kılisız-de! Bu kıaidini bilersiz?

(5) Zayit elvette biletti, çek almaşturılsa, şu hamın bir nomur (6) kıirilatti. U ikkinçi çekni aldı ve çekteki bir orunğa bérip (7) olturdı. Bu kétéimkı çekmu yene köñöldikidek bolmıdi. U şunçe (8) oylap, aran ikki soalğa cavab béreleydiganlıkını hés kıildi. U (9) çektin beşini kötürüp, huddi birersidin medet kütkendek, avval (10) oğutkıçılarga, andin etrapıdiki savağdaşlırığa telmürüp kıaridi. (11) Şunçe çoñ sinipta töt oğuşıçı töt burcekte olturattı. Ular bilen (12) sözleşkilimu, birer nersini imza-ışare bilen sorap bilgilimu bolmaytti. (13) Zayit özi bilen bille imtihan bérişke teyyarlınip olturğan (14) töt oğuşıçınıñ birsiniñ Akınyaz ikenlikini şu çağdila kördi. U (15) dérize terepteki buluñda kıolidiki çekke kıarap, çoñkıur kıiyal bilen (16) olturattı. Zayit uniñdin derhal közini kaçurup, kıolidiki çekke (17) kıarivaldı.

(18) -Vaķit toşup ƙaldi, ƙeni ƙaysıñlar ƙıķısiler! –dédi (19) Selim Ependi saitige ƙarap ƙoyup.

(20) Her bir oķuģuķınıñ ƙekni élip bolğandin ƙéyin, ƙarek saet (21) oyliniş vaķti bolatti, deslep ƙek alğanlarnıñ vaķti toşƙanıdı. (22) Sinip iķini bir pes cimcitlik ƙaplidi, bu cimcitlik bekmu tinç ve (23) sürlük idi.

(24) -Men ƙıķay! -dégen ƙötüreñģü bir avaz bilen bayķi (25) sürlük cimcitlikmu buzuldi, bu Aķniyaz idi.

(26) –Bolidu, ƙéliñ! -Selim Ependi uni aldıģa ƙıķışƙa işaret **269**(1) ƙıldı. Aķniyaz aldıģa ƙıķıp, ƙolidiki ƙekni Selim Ependige berdi ve (2) özi üç oķutķuķınıñ aldida soalniñ sorilişini ƙütüp öre turdi.

(3) –Emise, ƙulaķ séliñ: Birinçi soal, -dédi Selim Ependi (4) Aķniyaz baya bergen ƙekke ƙarap turup, -<Yapropa romantizm (5) edebiyatınıñ alahidiliki néme? Uniñ esaslıķ vekilliri kimler?

(6) Aķniyaz béşini yérim ƙötürüp, ƙözini dérizige tikken halda (7) cavab bérişke başlıdı:

(8) -Yavropa romantizm edebiyatınıñ alahidiliki şü ki, u (9) klassizmniñ barlıķ nizam-ölçemlirini inkar ƙılıp, réallıķƙa ehmiyet (10) bedri, ƙüreşke intildi, u bay tesevvurģa, ƙoñƙur héssiyatƙa, (11) ammibab tilģa ve erkin uslubƙa ige... Yavrupa romantizm edebiyatınıñ (12) esaslıķ vekilliri: Gérmaniyilik Ĥoldérin Génriģ Géni; (13) Engliyilik Bayron, Şili; Fransiyilik Stal Ĥanim; Rusiyilik Poşkinlardin (14) ibaret.

(15) –Yaħşı, -dédi Selim Ependi razimenlik bilen, -emdi (16) ikkinçi soalģa cavab bériñ: “Cehennem Ĥatirisi” bilen “Kıçık Napalion” (17) kimniñ esiri, ƙaçan yézilģan?

(18) –“Cehennem Ĥatirisi” Rusyiniñ 19-esirdiki ataķlıķ (19) yazģuķisi Dostoyéviskiniñ romani, 1862 yili yézilģan; “Kıçık Napalion” (20) Fransiyiniñ 19-esirdiki ataķlıķ romantizm yazģuķisi Viktor (21) Gyugoniñ esiri, 1852-yili yézilģan!

(22) Aķniyaz soallarģa duduķlimay, éniķ ve toģra cavab béretti, özimu (23) temkin hem behozur idi. U ƙéyinki “ottura esir iran (24) edebiyati”ģa teelluķ 3 soalģimu, Hindistan yazģuķisi Tagorniñ (25) şeiriyy icadiyitige teelluķ 4-soalģimu ĥuddi usta natıķlardek (26) ravan hem carañlıķ sözler bilen cavab berdi. Her ƙandaķ bir oķutķuķi **270**(1) öz oķuģuķisiniñ öginişke, bilimge bolģan intilişidin, iştiaķıdın (2) ve şü yolda ƙolģa keltürgen ƙıçikkine neticisidin ĥuşallanmay, (3) peħirlenmey kalmaydu, Aķniyazniñ büģünki töt soalģa bergen canlıķ, (4) erkin cavabi, téz ve ötkür tepekküri yalguz Selim Ependinila emes, (5) belki ƙözetküçilernimu ƙayil ƙıldı, ĥuşallandurdi. Aķniyaz öginişte (6) heķiķetenmu ƙüçlük idi. Birer ƙiyin mesilige duĥ kelgende, haman (7) uni ƙoyup bermey, uniñdin éniķ bir cavabƙa érişmigüçe tinim (8) tapmaytti. Birinçi yillik vaķtidiki ĥenzu til-yéziķini öginiştimu, u (9) ene şundaķ roh bilen sinip boyiçe aldınķi ƙatarda turģanıdı...

(10) Akniyaz siniptin huddi çelišta yéñgen palvandek, huşal hem (11) merdane çikip ketti. Uniñ arqidin yene bir oquğuçı soallarğa cavab (12) bərişke başlıdı. Zayit teliçe beşini kaşlap, bir dem asmanğa, bir dem (13) yerge qariginiçe tit-tit bolup olturatti. Soalniñ ikkisige yérım (14) -yarta cavab tapkandek boldı, yene ikkisi her kaçne oylysimu hiyalığa (15) kelmeyvatatti, hetta muelliminñ şundağ bir dersni ötkenlikinimu (16) ésiğe alalmayvatatti. (17) Ders tekrarlaşta, Zayitniñ öziğe has usuli bar idi, imtihan (18) yéğin qalğanda, u ikki kécilik tamaka, az-tola uşlatmaydığan (19) dora gemlivélip ders teyyarlaytti. Bundağ usulniñ paydisini u héli (20) köp körgenidi. Lékin, bugün şu usulda qılğan teyyarlıqlirimu (21) eşkatmıdı, emeliyette, u konsipik oquymen, imtihanga teyyarlıq qilimen, (22) dep bir buluñda olturup, közini depterdin üzmiğen bolsimu, (23) lékin köñli allıqandağ yerlerde palas kékıp yürgenidi...

(24) Zayit her kaçne arqığa tartsimu bolmıdı, başqılar sözlep tügetti, (25) emdi növet uniñğa kélip qalğanıdı. U bir bésip, ikki (26) bésip aldığa çıktı, qolidiki çekni Selim Ependige huddi yirginiçlik 271(1) bir nersini bérivatkandek, çirayini pürüştürüp uzatti. Selim (2) Ependi çekke qarap turup birinçi soalni sorıdı:

(3) –“Parij kommunist edebiyati qandağ peyda bolğan?”

(4) –U... Parij edebiyati... Yağ, kommunist edebiyati... -Zayit (5) qorquşqa, qorqqanseri duduklaşqa başlıdı, -şundağ peyda bolğanki, (6) Fransiye prolétariyatınıñ dunyada... Dunyadaki tunci hakimiyitini yaritiş... (7) Yağ, tikleş üçün élip barğan küreşliri ceryanida peyda (8) bolğan... U yéñi idiye, ceñgivar keypiyat bilen tolğan edebiyat...

(9) Hudaga şükri, Zayit duduklisimu, temtirisimu, herhalda bu (10) soalğa cavab berdi.

(11) -Hoduqmañ, aldirimañ, -dédi Selim Ependi uniñğa medet (12) bérıp, - emdi ikkinçi soalğa cavab berin: “Gilgamiş” éposi (13) qaysi zaman edebiyatiğa mensup?

(14) Zayit közini çimilditip, lévini yalap néme déyişini bilmey (15) turup qaldı, ağızidiki tükürükni her bir yutqanda, buğdiyiki (16) yukiri-töven girtildap kettetti. Uniñ şundağ bir asan soalğa (17) cavab bérilmigenlikidin, közetküçilerniñmu içi puşup ketti. Buniñ (18) cavabi soaldinmu kışqa idi, nahayiti “qedimki zaman Babil edebiyatiğa (19) mensup” désila iş pütetti, hey!... Zayit, kallañ qoşuqluqqa çikip (20) qalğanmu seniñ!?...

(21) Üçinçi soal soraldı:

(22) -Çéçkov qandağ tip? Kimniñ, qaysi esiridiki pérsonaj?

(23) Herhalda, bu soalğa “Gugul” “Ölükcanlar” dégendek yérım (24) -yarta cavablar bérildi, emdi tötinçi soalğa kelgende, Zayitniñ yene (25) ağızi yemlinip qaldı.

(26) -Balzakniň edebiy icadiyiti kaçne baskuçka bölünidu? “Cimcit 272(1) cilgidiki gül samsak” kaçsi baskuçka teelluk eser?

(2) Eger u azrakla köñül koyup teyyarlik qilgan bolsa, bu soalga (3) cavab beriş oyun-çaqçaqniň ornidiki iş idi. Lékin u yene (4) göşiyip, domsiyip turuverdi.

(5) -Bu këtımki imtihanga yahşi teyyarlik qilalmapsiz he? –dédi (6) Selim Ependi éçiniş tuygusi bilen, -emdi sizge kaçne nomur (7) kıoysak bolar!

(8) -Teyyarlikniğu kılattım, muellim, lékin baş yaçýkiniň işliri (9) bilen aldiraş bolup këtıp...

(10) -Şundaqmu? -dédi Selim Ependi gujjide aççiki kélip, (11) -sizniň siyasiy, ictimaiy paaliyetlerge kaçnişişinizga kaçrı (12) emesmen! Lékin, şuni bilişiniş kérekki, oқuğuçi dégeniň (13) birdinbir, muqeddes vezipisi-öginiş, kitab oқuş, ders (14) aňlaş! Siler üçün öginişla daimlik, inçike, hekişiy emgek (15) bolidu! Lékin siz öziñizniň vezipisini untup қalğandek kılsız, Zayit! (16) Derveqe, acizlik dégen hemme ademde bolidu, belki siz (17) çoқunidiğan ademlermu buniñdin mustesna emes. Lékin, réallıqqa toğra (18) қariyalmaydigan adem-haman aciz, iқtidarsız kélidu. Adem özidiki (19) nuқsanni yoşurup, yüksek pezilet hasil kılişi mumkin emes!...

(20) Zayit körünüşte bu geplerni köñül koyup aňlavatkandek, (21) öziniň imtihanni yahşi bérelmigenlikige puşayman qilğandek, biçare kıyapette (22) tursimu, lékin uniň içki dunyasida küçlük bir öçmenlik (23) oti lavuldavatatti: “Sen téhi maña nesihat kılip këtivatamsen, Selim (24) Ependi! Özüñge pehes bol, pimanini toştı séniñ! Belkim bu bizni (25) aիրқи këtım kıynap imtihan élişini bolup қalar! Séniñ dersiñdin (26) ötelmigenge yaman oқuğuçi bolup қalmaymen! İdiyide ilgar, siyasiy 273(1) cehette işençlik bolsamlar, parlaқ istikbal meniñki!...”

(2) Zayit karidorğa çıkıpla, u yer-bu yerde toplişıp turğan (3) savakdaşliriğa öziçe қaynap sözlep ketti:

(4) -Bu Selim Ependi dégeniň kallisi allıqandaқ “éski (5) -véski” dégenler bilen tolup ketken adem iken! Uniñ dili, tili (6) pütünley ecnebiy kélipida suğuruluptiken. Hedésila Yunandin, ottura (7) esirdin, қedimki babildin söz açıdu, bizge bundaқ чет elniñ kegez (8) döviliri arisidin tériyalğan parçe-purat nersilerini bilim kılip (9) bérip, néme kılamakçı? U kimgе kérek bolup қaptu?!...

(10) Uniñ yénidiki topta bir neçeylen bilen parañlişip turğan Aқniyaz (11) bu çörime-çöçek geplerni aňlap turalmay қaldı. Ötkenki (12) talaştin kéyin, bu ikkisiniñ otturisida yoşurun niza peyda bolup, (13) bir-biri bilen gepleşmey may tartişıp yüretti. Aқniyaz şu tapta. U (14) adavetlernimu untup, uniñ yéniğa keldi ve aççık arılaş doқ (15) kıldı:

(16) -Néme devatisen, Zayit!? Özüñ imtihanni yahşi bérelmey, (17) emdi muellim bilen ilimni қarilavatamsen?! Bilip қoy, dunyada eñ (18) deslep barlıqqa kelgen avazsız kinodin tartıp, hazırkı eñ yukiri (19) éléktronluk méñigiçe bolğan

keşpiyatların hemmisini aşu “éski (20) -véski”lar icad kılgan, emdi şuni sözlimey, séni sözlemdu?! Dunyada (21) “tragédiye atisi”, “komédiye atisi” dep nam alğan arstofin (22) bilen éskoluslarmu qedimki Yunanlıq emesmu?!

(23) –Toğra, toğra dédiñiz Aqniyaz, -dep uniñ sözini kuvvetlidi, (24) bir oquğuçı derhalla, -her qaysi memliketlerdiki nurğun (25) ademler aşu “éski-véski”larni tetkik kıliş için, pütün ömrini (26) serp kılivatmamdu!

274(1) Zayit huddi soquşkaq horazdek Aqniyazğa hürpeydi:

(2) -Men Selim Ependiniñ gèpini kılivatsam, saña néme dez (3) ketti?! Undaq “éski-véski”larni bilmeymu, sinipiy küreş kılgili, (4) sotsiyalizm bilen şugullanğili bolmamdiken!?

(5) –Bolidu, némişka bolmaydu! -dédi Aqniyaz kinayilik (6) külüp, -yézydiki savatsiz déhkanlarmu, zavut-kanlardiki qara qorsağ (7) işçilarmu sinipiy küreş kılip, sotsiyalizm bilen şugullinivatiduğu! (8) Undaq bolsa, sen bu aliy bilim yurtığa néme dep keldiñ?! Şular bilen (9) bille bir tereptin ketmen çéçip, kömür kézip; yene bir tereptin, (10) keñ-kuşade sinipiy küreş kılip yürseñ bolmamti!?!...

(11) Oquğuçılar paraqqide külüşüp ketti, bu külkide Aqniyazni (12) qollaş, Zayitni meshire kılişteq aççik bir tuyğu yoşurunganidi.

(13) –Sen!... Sen... -dédi Zayit cile bolğininidin (14) duduqlap, -sen zadi néme démekçi?!

(15) –He, men! -dédi Aqniyaz yene şu temkinliki bilen, -men (16) néme deyttim, başkıların sayisida qolğa keltürgen şan-şerep sahta (17) bolidu, peket öz küçige tayinip qolğa keltürgen şan-şerepla hekiqiy (18) bolidu, démekçimen, bildiñmu!?

(19) Zayit köpüp, boğulup, Aqniyaz bilen élişmağçi bolğandek (20) elpazda dikinip turuvıdi, yénidiki bir ağınisi uniñ qolidin asta (21) tartip sirtqa élip mañdi, u kétivétip çalvaqıdi:

(22) -Bilip qoy Aqniyaz! Hekiqiy şan-şerepniñ kimge mensup (23) bolidiğanlıqini téhi körimiz!

(24) Toğra Zayit, téhi körimiz! -dédi Aqniyazmu salmaq avazda.

(25) İmtihan davam kılmakta, yaqşı bergenler külüp, hiciyip; naçar (26) bergenler qayğurup, salıpiyip siniptin üzümey çıqip turdi. **275(1)** Külüp, şicayganlar haman köp sanlıq idi, şuña ularniñ huşal (2) külke sadaliri imtihan vehimisi bilen sürlük bolup ketken (3) karidorni kızğın ve canlıq tükse kirgüzgenidi...

(4) Kızil binaniñ ala-yéşil çirağlıri çaraqlap yénip, oçuq dérizilerdin (5) şöq muzika avazi añlınişka başlıdi. Bütün bu zalda katta (6) tansa uyuşturulğanidi. Aqniyaz bilen Seley kızil bina terepke kélivétip, (7) yerim yolğa kelgende tohtap kélişti.

(8) -Hey Aqniyaz, tansiga muşundaqla kirsek bolmas, -dedi (9) Seley, - azraqtin qelin dorisi içivalmaymizmu!

(10) -İçsekku bolatti, -dedi Aqniyaz levlirini yalap, -lékin (11) pul qeni, mende bir neççe moçenla bar sende barmu?

(12) -Tohta, qarap bakay, kolaştursam mendinmu bir neççe moçen (13) çıqip qalar, -dedi Seley ve yéni kiygen könlük bilen şiminiñ (14) yançuklirini titiklap yürüp, bir neççe moçenlik kegez pul bilen (15) bir neççe puñluq tiyinlarni tépip çıktı ve noçilik bilen qolini (16) şiltidi, -kettuq, mana pul dégen, qavaqhaniga marş!

(17) Ular mektepniñ yénidiki kiçikkine qavaqhaniga kirdi, pukeyge (18) yölinip turup, töt serdin haraq buyrudi. Boyniga löñge sélivalğan (19) qeri, azgın bir bovey titrep turğan qolliri bilen parçe haraq (20) kozisiga kemçen sélip, ikki hicirga töt serdin haraq koydi. Aqniyaz (21) bilen Seley hicirlarni “hoşe” dep soquşturuvétip, tik turma (22) qilipla içti-de, qoliniñ pokini bilen aqzilirini értip, çirt qilip **276(1)** tüküruvétip, qavaqhanidin çıktı. Şu tapta, ular özlirini goya (2) dunyadiki eñ gëmsiz, döletmen, huşal ademler hésablaytti. Ular birbirini (3) qoltuqlişip, yiraqtin añlinivatқан muzikiğa allıqandaq bir naşılarni (4) teñgeş qilip gıñşip, kızıl bina terepke kelişke başlidi.

(5) Ular zalğa kirgende, körkem, azade zal huddi bahar taşkinidek (6) huşal-huramliqqa çömgenidi. Çirayliq, puzur kiyinivalğan kız-oğul (7) oquğuçılar hésabsiz idi, ular goya uvisiga su kergen (8) çümililerdek kim-kim bolup ketken, baş-ayigi yok idi. Muzikantlar (9) zalniñ bir çetidiki hilvette gire bolup oturuşatti. Bu (10) ikkiylen muvapiqraq orun tépiş üçün etrapqa boyundap, sol terepke (11) silcip turuvidi, ularniñ aldidin Gayit Mayit çıqip qaldi ve Seleyniñ (12) téhi bugün kiygen yéni şetleñge könlükige qarap çaqçaq (13) qildi:

(14) -Pah, körmey qaptuq Seleycan, yéni köñlek kiyipsen, mubarek (15) bolsun, qançige aldiñ?

(16) Seleymu boş kelmidi, çaqçaqqa çaqçaq bilen cavab berdi:

(17) -Köñlekniñ özini töt som yetmiş tiyinga aldim, saña (18) oşşas mubarek bolsun dégenge töt moçen berdim, yarişiptu dégenge (19) üç moçen berdim, hésablap baqe, qançe boptu?

(20) Üçilisi küleşti, ular yene gepke hazirlinip turuvidi, (21) tuyuqsiz kötürülgen tangoniñ yañraq avazi zalni bir aldi, muzikiniñ (22) şoş, yékimlik ritimi hemmeylenniñ vucudida bir hil qozgatquçi (23) küçke aylinip, ularni oynaşqa, sekreşke, pırkıraşqa ündeytti, zal (24) bir demde cüp-cüp kız-yigitlerniñ maharet körsitidigan, (25) sirdişidigan muhebbetlik soruniğa aylinip ketti...

(26) Aqniyaz kimnidur izleytti, haraqniñ harariti bilen kızirip, **277(1)** téhimu nurlinip ketken közliri zalniñ eñ yiraq buluñliriğiça (2) tikilette. U ahiri nériki terepte birsini kördi, kördiyu, goya bedinige (3) tok tegkendem, ciggide bolup, yuriki sélip ketti.

Aķnıyaz (4) uniñdin közini üzmeı tikilip turatti, uniñ köz öñide cilvilinip (5) turğan bu celpkar kıız addıı, lékin yarışimlik kıyımler bilen reñgareñ (6) çırağ nurida téhımu güzellişip ketken Ğunçekız idi. Aķnıyaz asta (7) -asta silcip, uniñ yéniğa bérivéliř uçun, muzikantlar bar yerdin (8) egip ötmekçi bolup turuvıdı, nedındur hélım ğecek uni çağırıp (9) qaldı:

(10) -Aķnıyaz, béri kéliña, muhim iş bar...

(11) Aķnıyaz amalsız uniñ yéniğa keldi. U muzika çéliř növitini bir (12) garmonçığa ötküzüp bérıp, özi yénidiki natonuş birsi bilen sözlişip (13) olturatti.

(14) -Tonuşup qéliñlar Aķnıyaz, bu kışi, -dep yénidiki ademni (15) körsetti hélım ğecek, -ataklık kompozitor Recep şadi bolıdı, (16) tansa barlıqını añlap keptiken, azraktin içişip olturduq...

(17) Aķnıyaz ataklık kompozitorniñ kastum burulka yaraşkan çuğı (18) kıçık, emma tétik bestige, salvarap turğan qoyuq çéçiğa, aq, yağaq (19) yüzige, her bir gep kılganda, qaş-közlırini oynıtıp qoyıdığan (20) şehvane kılıqlırığa qarap bir nersini sezgendek, miyıkıda külüp (21) qoydı ve:

(22) -Bu kıřiniñ özini körmigen bolsammu, muzika eserlırını (23) añlığan, -dep uniñğa qolını sozdı, -bügün obdan tonuşup (24) qalduq, meniñ ismim Aķnıyaz!

(25) -Bu bizniñ fakultétteki namdar şair!... -dédi Hélım Ğecek (26) muzika qépiğa yoşurup qoyğan bir botulka alma hariqını élivétip.

278(1) -Mundaq deñ, yaşşi boldı, -dédi Recep şadi yelkilirini (2) likilditip, -men muzika yazımen, siz şeir yazısız, taza obdan (3) maslaşkudekmiz!

(4) Recep řadınıñ keypi huř, özi bek tekellupčan idi. U (5) Aķnıyazni békiniğa olturguzup, yékindin béri némilerni yazğanlıkı ve yazmaqçı (6) bolğanlıkı, Aķnıyazniñ özige maslışıp, yaşşi nařša tékistlırı (7) yézıp bériřni kütıdığanlıkı toğrisida ađzi bésilmay sözlep ketti ve (8) söz arılıkıda, piyalığa toşkuzulğan haraqni beeyni çağqap ketken (9) otunçidek, buqurup-buqurup içişe başlıdı, harariti azraq örlıvıdı, (10) uniñğa eğişip, micez-hulqıdiki zeip, suyuq yerlırimu (11) aşqarılınışka başlıdı. Emdu u Aķnıyazniñ yelkisige gire sélip:

(12) -Ukam, özümniñ ukisi, -dep po étiřka başlıdı, -siz (13) şeirni yéziñ, men muzika dégenniçu... Çaykoviskidek... Béthovindek (14) işlivétimen!... Alem hañ-tañ qalıdı... Bir kéçide bir meşhur muzika (15) deña!...

(16) Aķnıyazniñ çışlırı kırişip, ğiciqi kelgenlıktin bedini tikenleşkendek (17) bolup ketti. Ađir u, baya bu kompozitorni körüpla (18) hiyalığa kelgen bir gepni posuqqıda éytıvetti:

(19) -Aka, şeir lazım bolsa, men yézıp bérey, lékin siz ademniñ (20) yurikige tegküdek, birer muñluq muzika icad kılip baqřiñiz bolmamdu?! (21) "Tarım Naşşisi",

“Dostluk Küyi”, “Saňa Mehdiye” dégen muzikiliriňiz (22) sapla ğildir-ğildir, destiki-destek, şadetsek... dégendek (23) muňsiz, tesirsiz muzikilar, emma hazırki turmuşimizniň özi muň (24) tursa, sizniň muzikantlık hüceyliriňiz buni sezmemdu?! Yağşi (25) muzika, yağşi küy ademniň yürükidiki hesret bilen elemni alidu, (26) hayatni asraydu!...

279(1) Recep Şadiniň haraķniň tesiridin üç burçek bolup kişilgan (2) közliri bu gep bilen teň diňñide çekçiyip, ésilgan yüzimu öñüp, (3) alapasak bolup ketti.

(4) -Hey bala!... Siz néme devatisiz? Siz némini bilisiz?! (5) -dédi u beeyni kuyruķığa nöşidil kısturulgan eşektek çıçañşip, (6) -méniň muzikilirimğa til tegküzgen adem tuzkor bolidu, cumu! Sizde (7) azrakmu muzika tuyğusi dégen nerse yok iken. Bilemsiz, bilmisiňiz (8) bilip koyuň: Méniň muzikilirimni aňligan ademniň ölgen hüceyliri (9) tirilidu, öluvatkanliri bolsa yaşiridu!

(10) -Mundaķ deň, bilmey kaptuķ! -dédi Aķniyaz tene arilaş (11) külüp, -sizniň muzikiliriňiz eslide heremniň zem zem süyi, (12) cennettin méhriyasy ikende!

(13) -Hebbelli, şundaķ désiňiz bolidu! -dédi Recep Şadi kollarini (14) égiz-pes şiltip.

(15) Aķniyaz içide küldi, külgendimu, bundaķ özini bilmigen, (16) hamaket ademlerniň arsızlıkidin bizar bolup, nepret bilen küldi. (17) Eger şu çağda, Hélim Ğecek Recep Şadini çağirip kalmiğan bolsa, (18) bundaķ uyatsiz po étiş bilen aççik kinaye, meshiriler héli (19) davaylaşkan bolatti.

(20) -Sizge telep keptu, Recep Şadi, -dédi Hélim Ğecek uni (21) ornidin turuşka işaret kılıp, bir-ikki naħşa éytip bersun (22) deptu.

(23) -Çataķ yok... Naħşa tovlap törelgen yigit biz! -dédi u (24) köreñlik bilen zaldikilerge karpap, dutar barmu?

(25) -Bar, mana.

(26) Recep Şadi neķişlik dutarni koliğa aldi, bir pes sazlap **280(1)** tiriňşitip, andin hélim Ğecekke karpap şivirlidi:

(2) -Kaysini éytsam bolar? Konisinmu, yéñisinimu?

(3) Hélim Ğecek bir nerse déğüçe uniň yénidiki garmonçi cavab (4) berdi:

(5) -Yağşisini éytiň!

(6) Receb Şadi uniňğa yer astidin aliyip koyup, hiyalığa (7) tuyuksiz kelgen bir naħşiniň paozisini urdi. Uniň avazi ħirgey (8) idi, şuňa naħşini boğulup turup varķiraytti:

(9) Bulbullar sayrisa, gülşenler ara,

(10) Keldimu yarim dep, séni soraymen!

(11) Amriğim işkiñda köygen yariñ men,

(12) Telmürüp her tañda yolğa qaraymen!

(13) Valis ahañida okuluvatқан bu sozulma naħşığa teñgeş kılıp (14) tansiğa çüşken bir neççe cüp kız-yigitler meydanda lerzan pirķıraşқа (15) başlıdi...

(16) Recep Şadi bu naħşidin kéyin, “Köz Uyķuda” dégen yene bir (17) ézileñgü naħşini éytti. Naħşa tügigiçe zaldiki bayıki қaynam-taşkinlik (18) keypiyat hélila suslap қaldi. Lékin uniñ naħşisidin kéyinla (19) otturıǵa çıkқан garmonçi yigitniñ şöһ, yékimlik cirliri bilen zal (20) içi yene canlinip, tansa kızıp ketti. Aқniyaz Ğunçekizni izlidi, u (21) bayıki cayidimu, başқа yerdimu körünmeytti. Bir çağda, uni birsi қара (22) dégendek, meydangа qarividi, Ğunçekizniñ bélidin қorup, tango oynavatқан (23) Recep Şadini kördi. Bu mahtañçaқ, bézeñ ademniñ қаçanlarda (24) Ğunçekizni tépivalғанliқıǵa Aқniyazniñ oçliki, kündeşliki keldi. **281**(1) Téhi uniñ saǵrisini tolgap, ğittanşip oynaşirini körey! Buni az (2) dégendek, u yene Ğunçekizǵa tumşuқlırini yékin sozup, bir nersilerni (3) deytti ve öziçe aǵzini kalçaytip, hamaқetlerçe kületti...

(4) Muzika tohtidi. Aқniyaz Ğunçekizni tartiveliş üçün (5) қistañçiliklardin suǵurulup ötüp, ular terepke қarap silcidi, lékin (6) ularniñ yéniǵa baray dep қalǵanda, yéni muzika bilen naħşa başlinip (7) ketti, Recep Şadi yene Ğunçekizni tartip meydangа çüşüvaldi. Aқniyaz (8) ulardin köz üzmeу, elem bilen turup қaldi. Tansa yérimlaşқanda (9) kütülmigen bir iş yüz berdi: Ğunçekiz néme üçündür Recep Şadiniñ (10) қolidin silkinip boşandı ve tansa oynavatқанlarni néri-béri ittirip, (11) yüzini tutқан péti meydandin yügürüp çıkıp ketti.

(12) Aқniyaz uniñ arқidin қоǵlıdi ve sirtқа çıkқandila yétişivaldi.

(13) -Néme boldi Ğunçekiz? -dédi u holuқup, -birer iş (14) bolmiǵandu?

(15) -Tazimu bir қiliқи set, қélin adem iken u! -dédi Ğunçekiz (16) ésedep, -méni néme kördikin!...

(17) Elem ve ҳorluқtin Ğunçekizniñ şöһ ve yékimlik avazi (18) özgirip ketkenidi. İkki mürisiniñ yeñgil silkinişidin yiǵa (19) tuvatқанliқini körgili bolatti.

(20) –He, bildim! -dédi Aқniyaz ğezeptin çişlirini (21) ğirislitip, -emdi kirmemsiz?

(22)-Yaқ, yataққа kétimen, hoş...

(23) -Men apirip қoyay.

(24) –Rehmet, avare bolmañ, yékinliǵu...

(25) Ğunçekiz yögürüp dégüdek téz méñip uzap ketti, Aġniyaz arġıġa (26) ġayıp, meydanıġa kirdi ve Seleyni tépip bir çetke tarttı:

282(1) -Sen avu ataġlıġ kompozitorni hazırla sirtġa başlap çıġe, (2) muhim iş bar!

(3) -Néme ġilisen, néme dep başlap çıġimen? -Soridi Seley (4) héçnémini çüşenmey.

(5) Sizni bir ġız çaqırvatıdu, depla başlap çıġ! Ğalġınıni (6) çıġġanda körısen, -Aġniyaz şundaġ dédi-de, burulupla sirtġa çıġıp (7) ketti. Seley meydanni bir aylinip Recep Şadını taptı, u yene bir (8) ġızniñ ġolını tutup, her ġıl epsane gepler bilen uniñmu kallisini (9) aylandurup turattı. Seley uniñ yéniġa kélip, kastuminiñ péşidin (10) asta tarttı ve pes avazda mundaġ dédi:

(11) -Sizni sirtta bir ġız çaqırvatıdu, hazırla çıġsun, deydu!

(12) -Kimken u! -Recep Şadi Seleyge soġuġla nezer taşlap (13) soridi.

(14) -Çıġġanda bilmemsiz, aka. İşkilip, bir ġız sizni teġezzalıġ (15) bilen kütüp turuvatıdu!

(16) -Rastma? -Bir ġıl haram niyet uniñ köñlini ġutrattı, (17) -keçürüñ ġızçak, men sirtġa çıġıpla kirey, -dédi u yénidiki ġéliġi (18) ġızġa özre bilen, -hazırla kirimen, siz bilen téhi ġanġudek (19) tansa oynaymız, cumu!

(20) U şundaġ dep ġoyup sirtġa mañdı, Seleymu uniñ arġısidin (21) mañdı. Ular işikniñ aldidiki ġoyuġ dereġlikke kelgende toġtıdı.

(22) -Ğéni u ġız? -Soridi Recep Şadi etrapġa eleñlep ġarap.

(23) -Mana men! -Arġa tereptin Aġniyazniñ ġududuñ avazı (24) añlandı ve şu haman uniñ küçlük ġoli Recep Şadınıñ mürısidin (25) amburdek ġıstı.

(26) -Vay... Vay... Némandaġ ġattıġ ġol bu! -Recep Şadınıñ **283(1)** oġrek söñiki ağrip, béli toġınip ketti, -kimsen özüñ?!

(2) -Daşöniñ hemme némissi yumşaq, dep oylaptikensiz-de, ataġlıġ (3) kompozitor! -dédi Aġniyaz uniñ yelkisidin téġimu ġattıġ (4) ġısip, -bilip ġoyuñ, muşundaġ toġandurivétidiġan ġattıġ nersilirimu (5) bar, cumu!

(6) -Hey!... Siz héliġi Aġniyaz dégen şair oġşımamsız? (7)-dédi Recep Şadi arġısıġa ġiypaş ġarap, -néme boldi? Biz baya (8) obdanla tonuşup ġalġantuġġu?!

(9) -Néme bolġanlıġını öziñiz bilisiz, hürmetlik kompozitor! (10) -dédi Aġniyaz açġıġ tene bilen, -hañġılıġni az ġiliñ, bizniñ hañġılarga (11) uçrap ġalsiñiz, sizni aġta ġilivetmisun yene!

(12) Recep Şadınıñ aççıki keldi, bu sözlerni u özige kılingan (13) kattık hürmetsizlik dep çüşendi. Şuña Aqniyazni birdinla senlep (14) çalvaqıdı:

(15) –Hey!... Sen kimge gep kilivatisen?! Men séni terbiye (16) körgen aliy mektep oquğuçisimikin désem, koçılarda yürgen lalma (17) lükçekke oşşaydikensengü!

(18) Emdi Aqniyazniñ cuduni tutti, bundağ çağlarda uniñ közige (19) héç nerse körünmeytti.

(20) -Terbiye körgen adem sendek bolsa, eptiñge lenet! Terbiye (21) dégen neççe hil bolidu, bilemsen? Mana mavumu terbiyiniñ bir (22) türü! -U şundağ dédi-de, gezeptin tügülgen muşti bilen Recep (23) Şadınıñ ağızıǵa birni saldı. U ikki métr yerge kañkip bérıp palakqıde (24) yerge yıqıldı. “Vay... Vaycan...” dep ornidin turmaqçı bolivıdı, (25) ağızını tutqan qolıǵa issiğ bir nerse tegdi ve şı haman béşi (26) pikirigandek bolup, yene cayıda yétip qaldı. Aqniyaz yene uniñ yéniǵa **284**(1) bérişqa temsilivıdı, Seley derhal qolidin tartıp, yatağ terepke élip (2) mañdı.

(3) Tansa meydanidin kötürülgen şoğ muzika bilen yékimlik naşsa (4) avazi héli yerlergiçe ularniñ arqısidin leylep keldi:

(5) Ay tosaydu yüzini,

(6) Yultuz kısar közini.

(7) Kimdur maña telmürüp,

(8) Ya éytmaydu sözini!

(9) Etisi Aqniyazni nes bastı, Recep Şadi oç éliš üçün (10) uniñǵa ésilivaldı. U yéki mektep koğdaş bölüm; bu yéki ilmiy başqarmıǵıçe (11) erz kılip, uniñǵa çare körüp bérişni telep kılip (12) turuvaldı. U qol yağlıǵıǵa orivalǵan ikki dane qan yuqi çişini udul (13) kelgenlerge körsitip:

(14) -Mana qarañlar, Aqniyaz dégen lükçek ikki çişimni sunduruvetti, (15) inavitimni tökti, tölep bersun! -dep dadhorluğ éytti.

(16) Bu iş Havaz Behti bilen Zayıtqa bolup berdi. Zayitniñ (17) gülkekeliri éçilip ketti. U emdi Aqniyazni yanpaşqa élišniñ peyti (18) keldi, dep oylap, yukiritövende uniñ üstidin yetküçe şikayet (19) kılip, qarilaşqa başlıdı. “Qarañlar uni! Téhi aliy mektep (20) oquğuçisi, şairmiş! -dédi u baş yaçeyka yiginida qaynap, (21) -tüfi! Döñ kövrükniñ lükçeklirimu uniñdin nomusluğraq! U bizniñ **285**(1) şenimizge dağ çüşürdi, mektepke ahanet keltürdi!...”

(2) Aqniyaz deslep öz sinipidiki savağdaşliri aldıda, kéys ittipağ (3) ezaliri içide, öziniñ şı künki kıziqқанlıqını, qopallıqını ve (4) çoñlarǵa kılgan hürmetsizlikini zor bir rohiy silkiniş bilen tekşürüp (5) ötti. Emdi uniñǵa qandağ çare körüş mesilisi muzakire (6) kılinivatatti. Del şı çağda, Ğunçekiz kökreğ kérip otturiǵa çikiş, (7) Havaz

Behti bilen Zayitniñ Aqniyazğa “ittipaqtin qoqlaş” çarisini bériş (8) pilanini tiripiren qilivetti.

(9) -Uniñda gunah yoq, çare körimiz deseñla, maña körüñla! (10) -dédi qız fakultét boyıçe éçilğan ittipaq yiginida merdanilik bilen, (11) -sirttin kelgen bolmiğur bir adem tansa tertipini buzsa, qızlarni bozek (12) étip, ehlaksizlik qılsa, bir oğul savaqdaş otturiğa çıqip, uniñ (13) azraq edibini bérip, qızlarni qoğdisa, yene uninga caza bérimeldu? (14) Buni qandaqmu adillik degili bolidu? Bizniñ igimiz barmu yoqmu?!...

(15) Gunçekizniñ sözidin keyin, bir neçe qız tuşmu tuştin söz (16) élip, uni qollidi, Aqniyaznımu aqlap, gerçe uniñ işi sel (17) çekidin eşip ketken bolsımu, lékin acizlarni qoğdaş yolidiki (18) heqqaniy iş, dep uniñğa mehdiye oquştı. Bu pikirlermu öz yéti (19) rehberlikke yétip bardı. Şuniñ bilen Zayitniñ muddiasi toluk işka (20) aşmay qaldı, Gunçekizniñ otturiğa çıkışı bilen Recep Şadımu (21) qarısını körsetmey qoydı. Aqır kélip, bu iş huddi “devager (22) sus bolsa, qazi mutihem kélidu” degendek halğa çüşüp qaldı. Şundaq (23) bolsımu, azraq qan tökülgenliki üçün, Aqniyazniñ üç aylıq turmuş (24) puli tohtitilip, uni Recep Şadınıñ davalaş heqqi üçün bériş (25) karar qilindi...

286(1) Mektep boyıçe éçilğan “veziyet terbiyisi” çoñ yigini uzak (2) davam qilmidi. Gavşuci pişkan natik idi, uniñ sözide, uzundin (3) -uzunğa sozulğan veznesihetler, quruq çakirik, uluğ şoarlar yoq (4) idi. Bundaq katta sorunlarda, u hemişe ihçam, mégizlik sözleytti. (5) Uniñ sözliridiki semimiy pozitsiye, çoñqur mene, canliq, qızgın (6) pikirler añlıquçılarni ihtiyarsız özige ram qilivalatti. Bügünmu u (7) şundaq tesirlik ve hayacanliq sözlidi, helkeara veziyettin tartip, (8) niçki veziyetkiçe, mektep veziyetidin tartip, növetiki qiyinçilik (9) ehvallirigiçe bolğan şundaq köp ve murekkep mesililerni u şundaq (10) ravan hem çüşinişlik, şundaq addiy hem yumurluq qilip sözlidi, (11) añlıquçılarnı bir qétim puhadin çıkqandek köñli azade bolup qaldı. (12) Gavşuci bir saetke sozulğan söziniñ aqirini mundaq semimiy (13) ümidvarliq bilen tügetti:

(14) -Bir elge nisbeten éytqanda, milliy casaret boluş kérek, (15) bir şeşke nisbeten eytkanda, vicdaniy casaret boluş kérek! Mundaq (16) casaret bolmisa, qiyinçilik devriniñ ötkilini bösüp ötkili (17) bolmaydu! Yoldaşlar, bizni gelibe tentenilirila emes, belki téhimu capalıq (18) küreş tenteniliri kütüp turuvatıdu. Şuña biz işenç bilen (19) éytimizki, veziyet yaqşı, qiyinçilik az emes, istiqbalimiz parlaq!

(20) Yigin uzakqa sozulğan gülduras alqışlar bilen tügidi. Deslep (21) oqutquçılar, andin oququçılar zaldin çıkışka başlıdı. Opur (22) -topur, qistançilik ve taraş taraqlar on minutte davam qıldı. Zadra **287**(1) eñ aqiri yette-sekkiz oququçıla qaldı, buniñ içide Aqniyaz (2) Seley hem Gayit Mayitlar bar idi. Ular terep-terepke tarilip, orunduklarniñ (3) arilirida timiskilap, oqutquçı, hizmetçilerniñ baya (4) çekip taşlıvetken tamaka qalduqlirini tériştürüp yüretti. Ular téz, (5) epçil heriketler bilen

orunduklarını arisida baş kötürmey yürüp, (6) bir demde birer çañgaldin tamaka köteklirini térialdi.

(7) Bütün tamakidin mol hosul alduq! -dédi Seley zaldin (8) çıkivétip, -curuñlar, avu yerge bérip, tamğa yölinip turup, bir (9) ikkidin çékişivalayli!

(10) Ular zalniñ arqa teripige ötüp, tam tüvigila zoñzaydi. Her qaysisi (11) öziniñ aldığa qol yağlıqini yéyip, üstige çañgilidiki tamaka (12) köteklirini uvaşka başlidi. Uniñ içide, aççık kök tamakidin (13) tartip, qañsiq papruskiçe bar idi.

(14) -Muşundaq yigindin heptide bir kétim éçilip tursa, bizmu (15) tamakisiz qalmaidikenmiz cumu ağiniler, -dédi Gayit Mayit -qol (16) yağlıqidiki tamakini deñsep körüp.

(17) -Pah, pah, pah!... Némidégen mezzilik, némidégen huş (18) puraq, -dédi Seley yéñila oriğan tamakini rahat bilen içige (19) şorap, -buniñ içide aliy sortluq “moden”din tartip, laza, (20) çeyziniñ yağıcını qoşup yasığan “toşqan”giçe bariken emesmu!

(21) -“Ebceş” dégen şu! -dédi Aqniyazmu tamaka oravétip, (22) -çet ellerde, “Ebceş Haraq Ziyapiti” dégen ziyapetler bar iken. (23) Bizmu bugün “Ebceş Tamaka Ziyapiti” kılduq!

(24) Seley tamakini çékip bolup, çoñqur hiyal bilen oturup (25) qaldi.

(26) -Heş, heş! -dédi u bir hazadin kéyin uh tartip, **288**(1) -menmu kadir bolup maaş alarmen, şu çağda, her aylıq maaşimniñ bir (2) kısmıga birer tağar tamaka élip, işhanamniñ, öyümniñ bir buluñıga (3) tiklep qoyup, kirip-çıqqan her qandaq ademge aldi bilen: “Merhemet, (4) birer tal çékivéliñ, tamaka, kegez, sereñge mendin, peket (5) tükürükla öziñizdin!... dep halıgançe tamaka çektürüp, muşu künlirimdiki (6) şöpek térip, hazan qoşup çekken yoqsuzluqlirimniñ bir (7) öçini almısam, hergiz puhadin çıqmaymen!...

(8) Seleyniñ biçarilik, nativanlıq bilen éytqan bu sözliri, şu (9) tapta, Aqniyazgimu, Gayit Mayitqimu ortağ idi. Ular öz béşidin (10) ötküzüvatqan mundaq égir, kısmetlik künlerniñ tézraq tüğışini, (11) açlıq, gurbetçilik içide turupmu, huddi dénizniñ çoñqur tektige (12) şuñgup ünçe-marcan süzgen gevaslardek, bilim için, kesp (13) için, özliri arzu qilğan güzel kéliçek için, her qandaq (14) müşküllerge berdaşlıq bérip ötküzüvatqan qiyin turmuşliriniñ yiraq (15) bir tarihqı -şereplik, untulmas tarihqı aylinip kélişini tekezzalıq (16) bilen ümid kılišatti...

(17) Ular yine tamaka oridi, baya çekken bir tal bilen humari bésilmay (18) yine çekti, çékip oturup parañga çüşti.

(19) -Men deymen ağiniler, bu gav şuci dégen ademniñ ağızi (20) kıyuçtek, kırsiği deryadek iken, -dédi Gayit Mayit bayıqı yiginni (21) eslep, -némidégen bilim, némidégen söz u!...

(22) -Okuğanniñ şarapiti déGINE! -dédi Seleymu öz tesiratini (23) sözlep, -bu adem azadılıqtin burun, yenén daşöside, azadılıqtin (24) kéyin, Moskvadiki “Lomonosup Daşö”side oquptiken emesmu! Şuña (25) konılar: “Küçi bar birni yéñidu, bilimi bar miñni” dep toğra eytқан. Men (26) bugün gavşuciniñ sözidin “Hëlkara Şuciñcuyi Ékimi” **289**(1) “kapitalizmniñ tirilişi” dégen geplerdin ançe qorqup ketmisimu bolidiğanlıqini (2) çüşinivaldim. Şu emesmu, beziler hedésila u ézim, bu (3) ézim dep, isriqtin qorqqan cindek, ademni yürekaldi kilivetti.(4) Méniñçe, bu dünyada meyli sotsiyalizm bolsun, meyli kapitalizm bolsun(5) hemmiside ademlerniñ qilidiğini, oğşaşla üç iş: Yeymiz-içimiz,(6) gende bolidu; qalaymiz-köydürimiz kül bolidu; tuğulimiz, ölümiz(7) ceset bolidu. Dunyaniñ baridiğan yeri mana şu!

(8) -Hey qaşan, sen néme dévatisen? -dédi Gayit Mayit(9) heyran bolğandek çekçiyip, -Gavşuci nede undaq dédi, sen (10) uniñ sözini burmilivatisen, cumu!

(11) –Mana, mana! Şiuciñcuyi dégenni çet eldin izdimisekmu, (12) öz içimizdinla çikti emesmu? -dédi Aqniyaz külüp, -sen(13) Seley yénimizdila uhlavatқан Şiuciñcuyi ikensen!

(14) -Néme déseñlar, deñlar! -dédi Seley gémidimu yoq tamakisini(15) şorap, -işkilip, Gavşuci: “Şiuciñcuyi, kapitalizm(16) dégenlerdin qorqup kетиşniñ haciti yoq, uniñ mahiyitini obdan(17) çüşiniş kérek!” dédi.

(18) -Mahiyiti némiken, sen dep baqe? -Soridi Gayit Mayit(19) uniñğa sinaş nezeri bilen qarap.

(20) -Mahiyiti néme bolatti, birsi dünya tapsa, birsi halta tikidu,(21) dégen gep! -dédi Seley menilik qilip, -bu dunyaniñ işliri(22) ene şundaq bir-birige küşende!

(23) Ular mundaq tügimes parañlar bilen tamaka çekip olturuvérip,(24) aran yigqan tamakilirini tügutip qoyuştin qorqti, hëlidin béri(25) zoñziyip olturğaç, putliri télip, bellirimu agridi. Şuña ular ihtiyarsiz(26) orunliridin turup kетиşti.

290(1) –Boldi, parañniñ davamini aqşamliqqa yataqta qilayli, -dédi(2) Aqniyaz menişqa temşilip, -Seley, aqğıçe sen “Hëlq Géziti”niñ(3) yéqiniki başmaqalilirini körüp qoyğın, cumu! Bolmisa, Şiucéñcuyiniñ(4) sadıq carçisi bolup qalisen!

(5) Aqniyaz bu gepni estayidil éyttimu yaki qaçqaq qilip éyttimu (6) çirayidin bir nersini bilgili bolmaytti. U şu gepni qilipla, kutupqana(7) terepke mañdi. Seley uniñ arqisidin gudurap qaldi:

(8) Eger bir-ikki başmaqalini oqupla, kommunizmniñ sadıq(9) ceñçisi bolğili bolsa, asangenğu!...

(10) “Veziyet Terbiyisi” yigini ikki künden kéyin, fakultét (11) boyiçe éçildi. Fakultét mudiri Yaqup Kérimi yiginni başqurdi. Umu(12) qışqa ve mezmunluq sözlep, söziniñ aqirini mundaq gepler bilen(13) tügetti:

(14) –Yoldaşlar, savaqdaşlar, turmuşniñ altun médali haman heterlik (15) dolğunlarnı baturluq bilen kütüvalidiğan hem uni qetiy yéñip(16) çikidiğanlarğa bérilidu. Ğalıplar haman keskin heriket kılidu, öziniñ(17) nişanıǵa qarap, casaret bilen alǵa basidu. Silerniñ nişaniñlar zamanivi(18) ilim-pen igileş!

(19) Yaqup Kériminiñ sözidin kéyin Havaz Behti munberge çıktı.(20) Uniñ çirayi ciddi, avazi ceñgivar idi. Söziñi qol ve baş heriketliri(21) bilen téhimu canlandurup sözleytti:

(22) -Ötmüş qandaq idi, hazir qandaq boldi? İkkisiniñ **291**(1) otturisida asman-zémin perq bar. Biz alemçe alǵa bastuq, tereqqiy(2) kılduq, güllep yaşniduk. Bizniñ bundaq uluǵ muveppekiyetlirimizge(3) héçqandaq ecnebiler arilaşkini yoq, uluǵ dahimiz körsetkendek, biz(4) peket öz eqlimiz, öz küçimiz bilen bu şan-şerepke ige bolduq.(5) Lékin buniñdin bezilerniñ közi kızirivatidu, ular bizniñ behtimizni(6) körelmeyvatidu! Şuniñ üçün, biz hemişe, hemme yerde sinipiy küreş(7) mevcut, belki u nahayiti ötküz, deymiz! Men silerge şundaq éytimenki,(8) bir çine tınıq sudimu köz bilen körgili bolmaydiğan mikroblar (9) bolidu. Püzek hemişe şal maysiliri bilen oşşas ösidu. Hazirki(10) vaqıttiki düşmenlermu del aşundaq! Marksizmga qarşı çikidiğanlar haman(11) Marksizm kıyapitige kirivalidu. Hazir bizdiki bezi oqutquçılarmu (12) léksiye munbiridin paydilini, saǵlam bolmiğan, hetta zeherlik pikirler(13) bilen oququçılarnıñ sap kelbini bulǵaşqa urunuvatidu!...

(14) Bu sözler éytilǵanda, meclishanida yénik tevriniş boldi, goya(15) coza-bendiñlarğa can kirgendek, ǵaçur-ǵuçur, ğiris-kiris(16) kılǵan avazlar evcige çıktı, oqutquçı, oququçılarnıñ teccuptin(17) közliri çekçiyip, aǵziliri kusurlidi. Havaz Behtiniñ yénida bir(18) nersilerni yézip, sizip olturǵan Yaqup Kérimimu depterdin béşini(19) kötürüp, uniñǵa hem kızişik, hem heyranlıq bilen aǵzını yérin (20) açqan halda qarap koydi...

(21) Havaz Behtiniñ şoarǵa, tehditke, vez-nesihetke tolǵan uzundin (22) uzun sözi aħiri tügidi, tügigendimu, añlıǵuçılarnı(23) zériktürüp, bizar kılip tügidi. Uniñdin kéyin, Havaz Behtiniñ(24) teklipe bilen oququçılar vekili Zayit sözge çıktı. U munberde(25) turup, tövendikilerge alahide nezer bilen bir qur qarap çıktı, uniñ(26) bu qarışida, bir hil köreñlik bilen temenna tuyǵusi bar idi. U **292**(1) huddi patifonǵa oşşas, şundaq ahañ ve şundaq zoq-şoq bilen(2) sözlidiki uni alahide diqqet bilen tiñsap olturǵan Havaz Behti(3) es-hoşini yoqıtıp, öz şakirtniñ bundaq zerek hem natıqlıqidin,(4) sözidiki siyasiy roşenlik bilen ceñgivazlıqniñ bundaq koyuq ve(5) yükseklikidin memnun bolup ketti. U bezide levlirin şorap, közlerini(6) mestanileştürüp, uniñ sözlirige bolǵan qayilliqi bilen(7) hayacinni yaşuralmıdi.

(8) -İnkılabiy ecdadlarnıñ bizge qaldurup ketkini, behtiyar(9) sotisyalizmle emes. Téhimu muhimi, uluǵ tarihiy hayat! -dep(10) söziñi davamlaşturdi u carañlıq avazda -men buni yékindin buyan,(11) uluǵ partiyimizniñ şanlıq tarihini öginiş arqılıq çoñkur(12) çüşendim! -Karimaqqa qaltis debdebilik sözlerni kılǵandek körinimu,(13) emeliyette, bundaq bihude süpetler söziñi menisini(14) püçekleştürüp, hekiqiy tesirini yoqıtıp koyatti, u emdi söziñi(15) özi üstidiki emeliy gepke yökpep, yigindikilerniñ,

bolupmu,(16) oqutquçi ve rehberlerniñ işençini qolğa keltürüş terepke buridi,(17) -men başlanğuş mektepte oquydığan çégimda, bir puñ pulni göherdek(18) körettim, ottura mektepke çıkkanda, bir moçenni közge ilmaydığan(19) boldum. Daşöge kelgende bolsa, bir neççe yüennimu közge ilmaydığan,(20) bedheclik bilen kelse-kelmes hecleydığan bolup kettim. Bu meniñ(21) idiye ve hessiyyatta özgirip ketkenlikimniñ delili! Men kızilbayraq (22) astida ösken bir yaş. Ecdadlirimiz tartқан capanı tarķınım yoķ.(23) Küreş yillirinimu baştın keçürmidim. Şuña meniñ özgirip ketişim(24) nahayiti asan. Şuña özüm teşebbuskarlıķ bilen capalıķ işlarnı (25) tépip, emeliy küreş davamida, capamuşekketke çidap küreş kiliş(26) rohimni tavlap, Şiucéñcuyilişip özgirip ketmeydiğan inķilabiy **293**(1) izbasarlardı bolup çikişim kérek! Eger biz hemişe rahatlık turmuşnıla(2) qoğlışip, nam-ataķ çikişiş üstidila oylansaķ, burjua(3) sheşiyetçilikiniñ sésiķ patķikiğa çoñķur patķan bolimiz, bundaķ ğaye(4) ve istiķbalni qoğlaşķanda muķerrer Şiucéñcuyilik yolğa méñip qalimiz!(5) Men oylaymen, inķilab yüki her qançe éĝir bolsimu, ademni bésiyalalmaydu,(6) lékin šeķer yalıtılğan zembirek oķı ademni asanla yikiptip(7) koyıdu! Men şundaķ keşem qilimenki, sotsiyalizmdim kommunistmĝa barıdığan(8) daĝdam yolni özümniñ sap yürek qénim ve halal ikki qolum bilen(9) tutaşturimen!...

(10) Bu sözge elvette, birinçi bolup Havaz Behti çavak çaldı, uniñğa(11) eĝişip delsep u yer-bu yerdin, kéyin umumyüzlük çavak (12) sadası kötürüldi, lékin çavak tekşi emes idi, beziler kızgın(13) çalattı, beziler bolsa, ğuddı alķanliriniñ kiçikini basmaqçidek,(14) qollirini üzüp-üzüp urup qoyattı...

(15) Yiĝin tüĝigendin kéyin Seley néme üçündür işik tüvide Zayitni(16) saķlap turdı, u bir neççe oquĝuçılarnıñ arisida qollirini(17) arvañ-sarvañ qilip sözliginiche, alçañ méñip işik tüvige kelgende,(18) Seley ğuddı tolumdın toķmaq çikķandek:

(19) –Pis-pis-pis, yaĝşimusız, Zayit şuci! -dédi kona(20) aditi boyiçe yelkilirini kişip, -adaş, bugün ecebmu qaltis(21) sözlidiñ. Vay-vay-vay!... Acayip tehlil, uluĝ mulahize boldi(22) déĝine! Lékin burjua sheşiyetçiliki toĝrisidiki ĝepik taza cayıĝa(23) çüşmey qaldı!...

(24) -Qandaķ cayıĝa çüşmey qaldı?! -Sorıdı Zayitniñ yénidiki(25) hemrihi eceblengendek qaşlirini uçurup.

(26) -Qandaķ demsen? Sheşiyetçilik déĝen kimde yoķ?! –dédi **294**(1) Seley qolini şiltip, -kişi dése levmu yumulmaydu; özüm dep baķe,(2) léviñ bir-biri bilen himlişip kétidu. Heze cénidimu şirnisi yoķ(3) ĝulge qonmaydu-de!

(4) Zayit Seleyniñ keşten kusur izdep, eĝizda uçurğan bolup,(5) emeliyette yerge uruvatķanlıķını sezdi ve kona-yéñi derdi biraķla(6) qozĝilip, cavĝayliridin tükürük çaçritip cavrap ketti:

(7) –Seley, sen qaçanĝiçe meniñ sözlirimdin kusur, işlirimdin(8) iven izdep yürisen?! Bilip qoy, séniñ bundaķ tėtişsiz (9) gepliriñni tola añlap hö bolup ketkenmen! Sen ötken küni bir munçe(10) kız-oĝullarnıñ aldida meni tep tartmastin: “Oĝut Şairi”

(11) deksen! Sen bek heddiñdin eşip kettiñ, Seley! Méni rasttinla(12) şundağ dédiñma?!
Bu gep ağzıñğa qandağ patti?!

(13) –Démeyçu, patmayçu!? -dédi Seley pervasızlıq bilen uni(14) téhimu éçitip, -séniñ şunçe uzun misraliriñ kısta-kıstañ gézitlerge(15) pétivatsa, méniñ unçilik gépim ağzıñğa patmamti!? “Oğut(16) Şairi” dégen isimni men saña qoymidim, özüñ özüñge koyduñ! Némişka(17) demsen, her yili bahar ve köz kéliş bilenla, huddi kamadin(18) canlinip çıkkan höpüptek, pütün gézit-jurnallarni ala qoymay,(19) “Bovay ve Oğut”, “Oğutçılar Naşşisi”, “Oğut ve Başaq” dégendek (20) şeirlar bilen toşquzuvétisen, bularni men yazmıgandimen!?

(21) -U dégen teşviqat! -dédi Zayit cile bolğınidin çışliri (22) kirişip.

(23) Seleymu boş kelmidi:

(24) –Hebelli, méniñmu teşviqat! Peqet şekli oşşımaydu,(25) birsi gézit arqılık, birsi égiz arqılık! Boptu Zayit, hapa bolğan(26) bolsañ, buniñdin kéyin séni “Oğut Şairi” démey, “Poşkin II” 295(1) dey, bolamdu!?

(2) -Déseñ bolidu, -dédi Zayit kılçe hiçil bolmay, -Poşkinmu(3) bir béşi bar ademgu! Peqet u Moskuada yaşıgan, men Ürümçide(4) yaşavatimen, u, U Rus, men Uyğur, perkimiz mana şu halas!

(5) –Kara, Zayit! Tep-tartmay devatқан gepiñni! Yüzüñ azraqmu (6) çimildimidima?! Séniñ perkiñ peqet ikki yer, ikki millet(7) bolğanlıkiñdima?! Bilip qoy, Puşkin dégen öz icadi bilen Rusiyide (8) heyvetlik Babil¹ Munarini tikligen adem! Sençu? Sen Urumçide(9) emes, avu töge qulıqıdek yurtuñdimu, kişiler esligüdek birer mazar(10) turğuzalmaysen! Tapқан puluñğa kegez, kelem, siyah sétivélip, kün(11) boyi işikni teqap yazsañmu, Poşkinniñ “Kızilgül” dégen şeiriniñ(12) bir misrasiğa teñ kelgüdek şeir yazalmaysen! Çünkü uniñ şeirida(13) oğut puriği yoq!

(14) Zayitniñ cañ-péni çıkıp ketti, közliri çekçiyip, burniniñ(15) uçı kızardi, u elemdin yérilgüdek bolup Seleyge hürpeydi,(16) lékin cile bolğınidin ağziğa gepmu kelmey, duduqlap ketti:

(17) –Sen... Sen zuvandaz qaşañ! Ademge çayandek zehiriñni tıqma,(18) iplas tilliriñni yigival!...

(19) Seley puhadin çıktı, uniñ térikip, cile bolup, öti(20) taşkıdek halğa kélip qalğanlıkidin huşal boldi. “Eceb bablidim(21)-he?! Méni déseñ elemdin yérilip ket! -dep içide küldi u,(22) yigla, qaqşa! Séniñ şu halitiñni körüş men üçün rahat!...” (23) Uzundin béri, Zayitni aşundağ perişan, naşuş halda körüşni arzu(24) qilğanidi. Çünkü uniñ kündin-künge dimiği ösüp, gidiyip kétivatқанlıqi, 296(1) gep-söz, munasivetlerniñmu özgirip, yerde mañaymu(2)-asmandimu, dégendek köreñ halğa

¹ Babil Munari-İncil’da rivayet qılınışıçe, Noh Eleyhissalamniñ oğulliriniñ Teñrige atap salğan katta munari.

çüşüp qalğanlıķi Seleyniñ zadila(3) köziǵe sigmay, köñilide bir hil nepret ve naqayillik tuyǵusini peyda(4) qilǵanıdı. Şu tapta, uniñ öziǵe iħtida qilip ğuymek boluvalǵan bir(5) top yékinliriniñ aldida, aşundaq osal ve biçare halǵa çüşüp qalğanlıķi(6) Seleyni heqiketenu huşal qilǵanıdı. U meqsitige yetkenliki(7) üçün emdi söziniñ tanavini derhal boşatti, kétivitip, çaqçaqqa yöligendek(8) mundaq dédi:

(9) –Zayit, adaş! Sen Uyǵur tilida tillaştin başqini(10) bilmeydikensen-he! Séni Nyuyorkqa apirip qoysa, kénnidini rasa(11) bir tillap, puħadin çiqip kelseñ bolǵudek!

(12) Zayit bayķi péti-çekçeygen, hürpeygen halda turup qaldı.(13) Seleyniñ bala tegkür aǵziǵa teñ kelgili bolmaydıǵanlıķi uniñǵa ezeldin(14) roşen idi!...

(15) Havaz Beħtiniñ qulıķi şundaq sezgür idiki, öziniñ(16) bedinidiki tomurlarda éqivatqan qanniñ şuruldışını, dolquninini añliyalaytti.(17) U mana şu tuǵma sezgürlüki bilen yékin arida, mektep(18) rehberlik qurulmisiniñ teñşilidıǵanlıq hevirini bilivaldı. Yuqıridin(19) kelgen bu şepe deslep yoşurun, kéyin asta-asta aşkarlandı.(20) Havaz Beħti hem huşal, hem aldıraş idi. Uniñ huşallıķi -bu(21) kétim cezmen öz iktidarim ve salapitimge layıq emel taci kiyimen,(22) dégen şérin teme idi; aldıraşlıķi bolsa, bu qutluq iş üçün **297**(1) qandaq sovgıa tekdım qiliş helekçiliki idi. U oylap-oylap ahiri (2) bir yol taptı, derhal bir parçe maqale yézıp, gézitte élan qiliş(3) kérek, u hem ötküz, hem devr ékimıǵa mas boluşı kérek, şundaq(4) bolǵanda, u yalguz séniñ qelem kuvvitiñni körsitipla qalmay, belki(5) séniñ siyasiy éñiñni, sezgürlüküñni ve sadıqlıķiñnımu namayan qilidu,(6) tarih bétide iziñ qalidu namiñ öçmeydu!...

(7) U, şu niyet bilen ikki kéçe uħlimay matérial kördi.(8) Bundaq çağlarda, uniñ kallisi sazlışıp, pikir yolliri éçilip kettetti.(9) Bu adetni u, öz vaqıtida “az sanlıq millet kadiririni(10) terbiyileş ve östürüş” çaqiriķiniñ şarapiti bilen milletler şöyümniǵe(11) bérip, ikki yıl henzuçe hem umumiy pen öginiş; partiye(12) mektipige bérip, bir yıl Marksizm nezeriyisini öginiş ceryanida yétildürgenidi.(13) U körgen matériyalliridin nurgun hatire qaldurdi.(14) Kéyin uni bir-birige yéyiştürüp, kirıştürüp, ğuddi parçe-purat(15) leħteklerdin bir çiraylıq quraq çaçan tikken usta seypuñdek, üç(16) kün içide héli vezni bar bir parçe maqalini pütüzüp çıqti, maqale(17) özıgımu yaridi. Emdi yene bir kétim baş qaturup, uniñǵa “Şıncañ(18) daşö prolétariyat izbasarlırini terbiyileydiǵan yalqunluq oçaq” dégen(19) seltenetlik isminımu qoydi. Kéyin uni téħimu mustehkem bolsun,(20) dégen niyette, siyasiy maarip fakultétidiki bir yéķiniǵa körsetti.

(21) -Maqalıñız yaħşı yézilıptu, Havaz Beħti! -dédi u bir oqup(22) çıqıpla, -qoyǵan mesiliñız hem yéñi, hem ötkür, uniñ üstige,(23) nahayiti vaqıtida yézilıptu! Bu sizge çoqum yüksek şan-şerep (24) keltüridu!

(25) Bu maħtaşlar Havaz Beħtige yaqti, qanaet hasil qıldurdi. U maqalini(26) şu künıla gézithanıǵa özi apardı ve tehrir bölüm mudiriǵa **298**(1) bérivétip, kemterlik bilen mundaq dédi:

(2) -Bu uzun vaqitlik oyliniŝniŝ mehsuli! K r p b kiŝla, partiye(3) g zitiŝniŝ telipige uyg n k ler, dep oylaymen! Eger pikriŝlar (4) bolsa, men yene  zgertiŝke teyyar!

(5) Salapetlik bir aliy mektep oqutqucisiniŝ bunda  kemter, (6) mulayim pozitsiyisidin tesirlengen b l m mudiri ma alini nahayiti t r la(7) k r p, bir terep kildi. Bayriki roşen, mu ami yu iri, vezni  gir(8) bunda  ma alilerniŝ baziri ittik idi. Ma ale  c k ndin k yin(9) g zitiŝniŝ k r nerlik sehapiside b silip  ikti. Havaz Behtiŝniŝ a zi(10)  uliki a yetti, Zayit a o ŝaŝ ihlasmen murtlarmu g zitiŝni k t r v lip,(11) Havaz Behtini obdanla bazar a saldi, uniŝ hem siyasette, hem(12) kesipte pişkan, i tadarli  ziyaliy ikenlikini yetk ce ma taŝti. Oqutqu lar(13) i idimu uniŝ ma alisi fakult tin halkip  lg la  oz idi.(14) Bolupmu, ma aliniŝ a iridiki aptorniŝ iradisi bilen vedisi ipadilengen:(15) “Mektep in ilabiy iŝlarniŝ iz basarlrini y tiŝt ridi an (16) muhim bir baza. Bu yerde birjua maarip idiyisi otturisida ciddiyy k reŝ(17) barma ta. Men bu bazida k krek k rip turup, gecdin ibaret(18)  oralni  iŝ tutup, bu k reŝni a irgi e  lip barimen!...” d gen(19) abzas kiŝilriniŝ di kitini  oz ap, oylandurup  oydi. Beziler(20) buniŝdin bir h l siyasiyy tehdiŝni sezgendek, biaram boluşti, beziler(21) bolsa, bir h l  tk r puru  hidini hidli andek, vesvesige (22)  uŝup  aldi.  unki ular kiŝki ina hayatida, talay  etim b ŝidin  tk zgen(23) boran- ap unlu  siyasiyy heriketlerniŝ derdini yetk ce(24) tartip, y rekaldi bolup ketkenler idi. Ularniŝ tecribisidin  ari anda,(25) her  anda  ŝep etsiz siyasiyy k reŝ haman aldi bilen g zit(26)-jurnallarda  lan  ilingan aŝunda  yoşurun bişaretler ar ili  peyda **299**(1) bolatti. “Bu yerde... Ciddiy k reŝ barma ta!...” Muellimniŝ k zde(2) tut ini n midur?! Rasttinla k zge k r nmeydi an ikki yol, ikki(3) sinip otturisida ciddiyy k reŝ boluvatamdu-ye?! Uniŝ vekilliri(4) kimdur, egeŝk ciliri u?... Vay  udayimey!... Yene n me işlar bolup(5) k ter!...

(6) Ma alidiki ki ikkine bir abzas s z kiŝilrini  uddi “s ttin(7) a zi k ygen  eti ni p vlep i idu” d gendek, ene ŝunda  endişige,(8) vesvesige s livetkenidi. L kin Havaz Behti buniŝdin  or maytti,(9) eger birsi uniŝdin: “S niŝ k zde tut iniŝ zadi kim? N me iş?”(10) dep sorap  alsa, u ikilkenmeyla: “Kim bolatti, Selim Ependi! Mana(11) mavu mat riyalini k r nlar!” dep, uniŝ s z ve l ksiyiliridin yulup(12)  lip, prinsip a k t r p tehli   ilingan mat riyallarni taşlap b retti(13) ve ular a: “Bir tam e sudimu  uyaŝniŝ nuri eks  tidu!” dep(14) sinipiy k reŝniŝ yo an davlilirini  uŝend retti. Buniŝ a elvette(15) h ckim palan d yelmeytti.  unki veziyet nazuk, sinip mevcut,(16) k reŝ mevcut-de!

(17) Havaz Behti b g n mektepniŝ muavin şucisi cin ruŝni (18) yo laŝ hiyalig a keldi. Uniŝ nezeride, purset pişip y tiŝken, peyt(19) kelgenidi. U ne ce aydin b ri teyyarli an sov a-salamlirini yo an(20) bir  ara somki a saldi. Uniŝ i ide “moden” markili  aliy tamakidin(21) tartip, b li  g ŝi kons vasi i e, altun m dal a  riŝken(22) “Cuye iŝ” markili  aliy hara tin tartip,  ayma li  pi inigi e bar(23) idi. Bularniŝ hemmisi asan t pilmaydi an etivar,  immet bahali (24) y mek-i mekler idi. Havaz Behti buni teyyarlaş yolida h li k p(25) riyazet  ekti. Pulni teyyarli anda mal t pilmidi, mal t pil anda puli(26)k midi,  otun-baliliriniŝmu riz ini bo up, yoşurun

narazılığını **300**(1) kozğidi. Şundağ bolsimu, muddiasıǵa yétiş üçün, çışınıñ kirini(2) sorap, yémey-içmey yürüp, aşunçılık nersilerni aran teste (3) teyyarlıǵanıdı...

(4) U qarañǵu çüşkende, binalarnıñ daldisi bilen méñip, mektep(5) başlıqliri üçün alahide tam çörüp sélingan bir qevetlik öylerge(6) keldi ve özige tonuş işiktin ğipla qilip kirip ketti. U(7) kirgende; cin şuci çig yelpügüç bilen özini yelpüp, télévizor(8) körüp olturatti. U ellik beş yaştin halkıǵan, közliri yoǵan,(9) emma nursız, bir tutam yirik pitek çéçi mañliyiǵa çüşüp turidıǵan,(10) aquş yapılaq yüzlük, duǵılaq adem idi. U Havaz Behtini körüp, (11) kona qédinaslardek huşal bolup ketti ve uniñ qolidin yétiliginçe(12) méhmanhanıǵa başlıdı. Aldıǵa kempüt-piçine, mévilerni tizdi, çay(13) quydi, tamaka tutti. Bundağ qızgın iltipattin Havaz Behti téhimu hayacanlinip,(14) özini qoyidıǵan yer tapalmay qaldı, aǵzıdın “hoş (15)-hoş” çirayıdın külke-tebessum ketmidei...

(16) -Baya sizni oylap olturattım, -dédi cin şuci tamakisiǵa (17) çaqmaq çekivétip, -sizde ilgirileş téz boluvatıdu, yaǵşi iş(18) qilivatisiz. Ötkende, fakultétta sözligen söziñizniñ rohini añlap(19) huşal bolǵanıdım, bu qétim gézitke çiqqan maqalıñız toǵrisidiki(20) bahalarnı añlap téhimu huşal boldım, söz pütünley heqlik, bizniñ(21) devrimizde, ilim-pen meyli ictimaiy yaki tebiy bolsun, u yaki(22) burjuaziyege békinip, burjuaziye sinipi üçün hizmet qilidu; yaki(23) prolétariyatqa békinip, prolétariyat sinipi üçün hizmet qilidu,(24) ikkiniñ biri!

(25) -Lékin Cin Şuci, -dédi Havaz Behti biçare qiyapette dadhorluq(26) éytişqa başlap, -bundağ gepler bezilerniñ qulıǵıǵa **301**(1) yaqmayvatıdu, bundağ gepni qilǵuçılarnı yaman körüvatıdu...

(2) -Kim, kimler u? -Çirayını pürüştürüp sorıdı cin(3) şuci.

(4) Havaz Behti huddi birsi añlap qalidıǵandek, Cin Şuci (5) terepke boyundap turup, pes avazda dédi:

(6) -Fakultétniñ tizginini tutuvalǵan Yaqub Kérimi bilen héliki(7) ecnebiylerge çoqunup, aq muteħessisliş yoliǵa mañǵan Selim(8) Ependi....

(9) -Yaqub curinmu şundaqma?

(10) -Şundağ, u Sovétte oqıǵaçaqa, Şiucéñcuyiniñ tesiri téhimu(11) égir, deña!

(12) -Him,... Bu teripimu bar, toǵra!...

(13) -Uniñ üstige, qerip, kallisimu konirap qaldı, şuña Selim(14) Ependiniñ dépiǵa usul oynap, uniñ himayičisige aylinip(15) qelivatıdu!...

(16) -Him!... Yamañǵa yantayaq boldı, deñ! Bir rehbiriy kadir (17)-he!?!...

(18) Havaz Behti söhbetniñ eyni muddiadikidek ravan(19) yürüşüvatkanlıkidin huşal bolup, ecdiha güllük piyalidiki çayni(20) sümürdi, temlik, huş purağ çay uniñ yayrap kétévatқан vucudıg(21) téhimu lezzetlik huzur bégişlidi.

(22) -Miltıknıñ stovuli körünigen, cezmen uni betlevatқан(23) adem bar! -dédi Cin Şuci tebiitige siñip ketken ziyade(24) sezgürlük bilen, -hemişe hoşyar boluşimiz, küreşniñ murekkep,(25) egri-toqay ve keskin bolidiğanlıkını toluğ mölçerlişimiz lazim. Siz(26) yañşi işlevatisiz, téhimu yañşi işleñ, partiye teşkili untup **302(1)** qalmaydu. Tizgin tutuş hergizmu bir ademge beşsende emes, u haman(2) özgirip, almişip turidu, siz téhi yaş, güzel istikbal(3) aldiñizma...

(4) -Kiriğ yaşka kirey dep qaldim, Cin Şuci, -dédi Havaz(5) Behti bir hil ökünüş, teme hem sinaş arilişip ketken murekkep(6) hessiyat bilen, -kiriğ yaş dégen taşqoral devridiki insanlar(7) ömriniñ ahırkı çéki, çoñ iştin ümid yoq!...

(8) -Undağ ümidsizlenmeñ, -dédi Cin Şuci uni (9) kékıtip, -hazir atam devri, kiriğ yaş dégen insanniñ ottura(10) yaşliq kıran devri. Ni-ni işlar mana şu devrde vucudqa çıkıdu,(11) sizdin kütidiğan ümidimiz çoñ cumu!...

(12) Bu gep bilen Havaz Behtiniñ géliğa bir nerse giğ kılıp(13) tiğilgandek boldi, hayacandin özini zoriğa tutup, beeyni kiçik balilardek(14) huşal bolup ketti. Cin Şuciniñ himmet-şapaitige qandağ(15) cavab qayturuşını oylap, qilgili kiliğ tapalmay qaldi. Şu tapta u(16) allanın béhillik kılıp, öziğe kiçikkine bir quyruğ qoşup(17) bermigenlikidin kattıq ökündi. Eger tülkiniñkidek çirayliq, salva(18) quyruğı bolğan bolsa; héç bolmıganda, it yaki eşekniñkidek(19) kiçikkine kalte quyruğı bolğan bolsimu, uni hazir derhal işka sélip,(20) Cin Şuciniñ arqa-aldida şipanlitip, kéyin uniñ yüz-közlerini,(21) kol-putlirini şundağ sipayilik bilen silap-sipap,(22) huşametkoyluqniñ hemme hillirini hekdadiğa yetküzüp körsetken(23) bulatti, etten!... Bügün peket şula kem bolup qaldi!...

(24) -Ötkende dégen matériyal qandağ boldi? -Soridi Cin(25) Şuci Havaz Behtiniñ şerin hıyalğa pétip ketkenlikige qarap, -kim(26) idi, Selim néme?

303(1) -Selim Ependi...

(2) -He -he, şundağ matériyalıgu, deymen.

(3) -Hee, şuniñ matériyali, -dédi Havaz Behti derhal(4) yançukıdin bir neççe betlik kegezni élip, -bu uniñ yigında qilğan(5) hata sözliri bilen léksiyiliridiki zeherlik pikirlerniñ bir kısmi.(6) Biz yene davamlıq retlevatimiz, lékin maña Yaqup Kérimi putlikaşañ (7) boluvatıdu...

(8) -İnkılab qilğanda kıyinçilik bolıdu, -dédi Cin Şuci uni(9) rigbetlendürüp, -lékin uniñdin qorqmasliq kérek. Kıyinçilik hemişe(10) gelibige hamilidar, gelibe kıyinçilikni yéñiş davamida dunyağa(11) kélıdu. Bizniñ kıyinçilikqa béridiğan cavabimiz -meñgü küreş kiliş,(12) küreşke béridiğan cavabımız -meñgü gelibe! Yaqup

Kérimi(13) putlikaşaň bolsa, hazirçe bir çetke asta ittirip koyuň, birer işka(14) yoluksiňiz udul méni tépiň!

(15) -Rehmet Cin Şuci, emdi yaňşi boldi, -dédi Havaz(16) Behti téhimu tesirlinip, -men sizni ezeldin söyüngen tégim, dep(17) kararattim, bugün téhimu işendim. Siz maňa yar-yölek bolsiňizla, héliğu(18) Yakup Curin, Selim Ependiler iken, asmandiki ayni yulup çüşüşkimu(19) qurbim yétidu!...

(20) -İşinimen, -dédi Cin Şuci uni téhimu(21) ümidlendürtüp, -teşkil sizniň casaritiňizge, iktidariňizğa işinidu,(22) sizdek işençlik izbasarlırimiz bolgaçça, bizmu hatircem!...

(23) Havaz Behti birdinla ümidlendi, özide acayip möcizelerini(24) yaritalaydıgandek uluğ bir küç sezdi. Şu tapta u, tesevvuridiki hıyalıy(25) körünüşlerni réallıq, dep bilgen hem uniň üstige gayiniň(26) heşimetlik bağ-iremlirini sélip, şuniň içide paragetke çömüp **304**(1) olturatti. Lékin u, künlerniň biride, tuyuksizla ésigé kélip,(2) öziniň kandaqtur heşimetlik bağ-iremde emes, belki dest-bayan(3) içidiki bir parçe yégane boşlukta turğanlıkını hıyalıga keltürüp(4) bakmıganidi...

(5) Kečki tinik asmanğa ay çıktı, u huddi behtlik kızlarniň(6) nurluk yüzidek parķiraytti, uniň etrapida asta-asta yüz açkan zeňger(7) asmanniň hemme yéride durdane yultuzlarmu çaknaşka başlıdi, yaz(8) asmını güzel ve heyvetlik túske kirdi...

(9) Yatağ binasiniň arka teripidiki üç burceklik kapçığay bugün(10) kéçe başkıçe canlinip ketkenidi, goya asmandiki yultuzlarniň bir(11) kısmi bu yerge köçüp çüşkendek, bir neççe yerde val-vul ot yalķuni(12) körünetti. Kimlerdur otniň yénida timiskilap, bir işlarni kılip(13) yüretti...

(14) -Hey Seley, epleştimu? -Bu Gayit Mayitniň avazi idi.

(15) -Epleşti, séniňçu? -Seley kayturup soridi.

(16) -Méniň çögünüm kaynap dep kaldı...

(17) -Hey!... Bu kasapet ot mañıla yügüreyduđu!... -Bir(18) buluñdin metkérem metķasimniň cile bolup guduňşigan avazi añlandı.

(19) -Hey, ehmeķ kéçi! Oçaķniň dutķanisini açmamsen!(20) -Uniň yéniğa kelgen Kızıl Burun külüp ketti.

(21) Ular taş ve késeklerdin kiçik-kiçik oçaķ yasap,(22) çögün, kuruşkilarda sevze-çamğur kaynitivatķan qorsak mestaniliri **305**(1) idi.

(2) Tünügün Aķniyazğa jurnal tehrir bölimidin héli köp kelem heķki(3) kelgenidi, savaķdaşliri uni “yuyimiz” dep çin turuvaldi. Aķniyaz(4) pulni çıkarğan bolsimu, bazarğa bérıp, pul hecleydiğan yer tapalmidi.(5) Peşhunlarğa tizivetken issik nandin alayli dése, aşlık béliyi yok;(6) aşhaniğa kirip, birer kaçidin leñmen yeyli dése,

senciñ¹ yok...(7) Aħir ular ağızidiki şölgeylirini yutup, mektepke naümid kaytıp(8) kélişti. Yataqqa kirgende, Seleyniñ kallisiga bir eķil keldi:

(9) –Ağiniler, béletlik nersilerni yéyelmey, ķorsaq bek éçip(10) ketti, emdi béletsizni bolsimu yeyli, ķandaķ?

(11) -Béletsiz néme bar?

(12) –Sevze-çamğur bar.

(13) -Yañyumu bar téhi!...

(14) -Bu kéçide u nersilerni nedin tapımız?

(15) –Tapımız! -dédi Ƙızıl Burun işenç bilen, pulla bolsa,(16) yemendin-yesirgiçe barsaķmu tapımız.

(17) -Aķniyaz, puluñni eke! -dédi Seley ornidin turup,(18) –emise, men bilen biriñlar méñiñlar, davan guñşéga bérıp, déhķanlarniñ(19) öyidin sétivalimiz!

(20) –Toğra, ularğa pul kérek, bizge bolsa, sevze-çamğur!

(21) Pütün binadikier uħlap, cahan tinçiğan vaķitta, ular baya tépip(22) kelgen ene şu bir neççe ciñ sevze-çamğur ve yañyularni(23) pişuruş üçün, yataķniñ keynidiki bu cimcit ħilvet yerni(24) ķizitivetkenidi...

(25) Aķniyaz pul çıkarğanlıķi üçün, ħuddi begzadilerdek ķiyapette, **306**(1) héç işķa arılaşmay, ayğa ķarap şairane ħiyal sürüp olturatti. Uniñ(2) yénida bu “keçķi ziyapet”ke alahide teklip ķilingan Şevketmu güzel(3) yaz kéçisiniñ arambeħş huzuri bilen mest bolup olturatti.

(4) Bir çağda, Aķniyaz ħiyaldin segip, Seleyni çağırdi:

(5) –Seley, piştimu? Tézraķ élip kelseñçu!

(6) -Emdi ķaynisa pişamdu, -dédi Seley otni püvlevétip, (7) -bir az teħir ķil.

(8) Aķniyaz bitaķetlik bilen yene tovlidi:

(9) –Boldila, çamğur bilen yañyu ķaynaversun, sevezini süzüp (10) kel, ħamnimu yeyduğı kişi!

(11) -Sevezini men süzüp baray, méniñ ķayniğili ħéli boldi,(12) -dédi Gayit Mayit ve çoka, ķoşuqlarni işķa sélip, bir ķeley teħsige(13) bir neççe baş sevezini süzüp keldi.

¹ Sencin-Tamaķħanilarda işlitidiğan meħsus bélet.

(14) –Kéliñlar, hemmeýlen kéliñlar! -dédi Aqniyaz yançukidin(15) kiçik yapılaq botulkilik haraqtin bir neççini çikirip, -çökünler u(16) yerde kaynaversun, bizmu bu yerde kaynayli!

(17) Hemmeýlen Aqniyazniñ etrapida gire bolup olturdi. Sapal(18) hicirga kuyulgan haraқni qoldin-qolga ötküzüp içiştı, çala pişkan(19) sevizini püv-püvlep zakuska qildi. Haraқ bir neççe növet aylangandin(20) kéyin, köñüller kötürölüp, parañ kizişka başlıdi.

(21) -Men deymen ağiniler, -dédi Aqniyaz köñül sirini(22) éytip, -kallañga bir nerse kirivaldimu, u séniñ qolikiñnimu,(23) közüñnimu yeydiken. Búgun dostluq kinohanisiniñ aldiga barsam, kanaydin:(24) Zuñluşyen yaşısun, dayüvcin yaşısun, helk guñşesi(25) yaşısun! dep tovlavétiptiken, deslep bu sözler méniñ qulikiñga néme(26) dep añlandi deseñlar, Ğunçekiz yaşısun, yaşısun Ğunçekiz!... 307(1) dégendek añlandi, cumu...

(2) -Yene şu Ğunçekizniñ gépima, Aqniyaz?! -dédi Seley bu(3) sözlerdin bizar bolgandek teleppuzda. -Sen özüñni undaқ bihude(4) qiyinima! Séni yaqşi körmeydiğan undaқ bir némini untup, séni hekiqiy(5) yaqşi köridiğan qizdin birni tap, adaş! Duniyadaki güzeller (6) yalguz Ğunçekizla emes, kim bilidu, búgun bir “zöhre” yultuzni qoldin(7) çikirip qoyup, ete bir “çolpan” yultuzga érişemsen, téhi!

(8) -Unut demsen?! -dédi Aqniyaz hesretlik külüp,(9) -undaқ oñay iş nede, Seley! Béşiñga kelgen qaygu-elemni hetta(10) huşalliqni untup kétişni mümkün, körgen kino, oquğan(11) kitabliriñni, hetta qoluñga kelgen mal-duniyalarni untup kétişni(12) mümkün, lékin muhebbetni qandaқ untup ketkili bolidu!? Muhebbet(13) dégen subyéktip cehette, séniñ iradeñdin; obyektip cehette,(14) ictimaiy réalliqtin halkip kétidiken!...

(15) Sen uni hazirmu yaqşi köremseñ? -Soridi Gayit Mayit(16) bir az eceblengendek. Uniñ hiyalice, qiz uni yaqşi körmigendikin,(17) uniñ qelbidiki muhebbetmu allıqaçan köyüp öçken ottek soğuq(18) külge, hetta aççıq nepretke aylinip kétişi kérek idi!

(19) –Hee, hazirmu yaqşi körimen! -dédi Aqniyaz yürigidiki(20) Ğunçekizga teelug bolgan hemme nersini aşqarilap, -men uni(21) hazirmu sap, semimiy muhebbitim bilen mecnunlarçe yaqşi körimen!(22) Uniñ yigiti barliqini bilip turupmu yaqşi kördüm. Çünki muhebbet(23) dégende, çek-çegra, tam-tosaқ dégen nersiler bolmaydiken. Siler(24) éytqandek “meşuksiz aşıq” boluş peşanemke pütölgen qismet(25) oşşaydu! Lékin, men muhebbet bir ademniñ omumiy hayatida unçilik(26) muhim orunni igilimesliki kérek, dep qaraymen! Bu yerdiki halkilik 308(1) mesile-muhebbetniñ tutqan ornini bilişte. U behtlik, behtiyar(2) turmuşniñ hemmisi emes, peqet bir qisminila teşkil qilidu! Şuña(3) Ğunçekiz méniñ qelbimde, turmuşumda peqet melum salmaqnila igileydu.(4) Méniñçe, muhebbet kişilik turmuş simfoniysisiniñ güzel bir babidinla(5) ibaret, halas! Kişilik turmuşta, adem köñül bölidiğan işlar nahayiti(6) köp. Kesip, gäye, istiqlal dégenler séniñ küreş qiliş(7) nişaneñ bolmisa bolmaydu! Siler oylap béqiñlar,

hökümet bizniñ her(8) birimizni 3 déhkanniñ bir yillik kirimi hésabiğa oqutuvatidu, biz(9) buniñğa bilim öginip, kesip igilep, layıqida cavab bermisek, insanlıq(10) burçimiz nede qalidu?!...

(11) Ay nuri tökülüp turğan hilvet қапçıғay şu deқиқide timtas(12) bolup қaldi, içilivatқан haraқmu kelgen yéride tohtidi. Aқniyazniñ(13) yürek sözi ularni goya bihoşluқtin oyğitip, güzel bir ğayivi(14) menzilniñ çétige başlap kelgendek hayacanlandurğanidi. Şu çağdila(15) ular, Aқniyazniñ néme üçün bir қizni mecnunlarçe yaһşı körüp, (16) téğışlik söygüge erişelmeymu, yene öziñi yoқatmıǵanlıқiniñ sirini(17) çüşengendek; uniñ vucudidiki bundaқ teñdaşsiz menivi қudretniñ(18) menbeyini tapқandek boldi. Şuña ular emdi muhebbet ve Ğunçekiz(19) toǵrisida қayta éǵiz açmıdi, Aқniyazniñ hergizmu muhebbet sevdaysi(20) bolup қalmaydıǵanlıқıǵa işendi.

(21) –Kéni, içeyli aǵiniler! -dédi Қizil Burun aǵzini tamşip,(22) -hey Seley, içkeç letipe éytқina, eceb mesçitte (23) olturǵandek timtas bolup kettuk.

(24) -Yéñi letipe yoқ, -dédi Seley érinip, -hemmisini (25) añlap bolduñlar, Şevket bir néme désun, uzun boldi uniñ gépini(26) añlimiǵili!

309(1) –Toǵra, Şevket bir néme désun!

(2) Hemmeylen teñla uniñğa yépişti.

(3) -Men néme deymen, aǵiniler, -dédi Şevket teñkisliқta, (4) -letipe toқuşni bilmeymen, naһşa éytişmu қolumdin kelmeydu... Emdi(5) şu...

(6) –He, toǵra, emdi şu... Emdi şuni-de! -Aқniyaz uniñ (7) sapıқıǵa ésildi.

(8) –Emise, yéқinda körgen matériyallirimdin hátirilivalǵan bir(9) ikki tépişmaқni éytip bérey, tapamsiler? -dédi Şevket қolidiki(10) haraқni içivétip.

(11) –Eyte, tapayli!

(12) -Zéhin sinaydikenmiz-de!

(13) Şevket avazini raslap, dane-dane қilip mundaқ dédi:

(14) -Dunyada şundaқ bir nerse bar ki, u eñ uzun hem eñ қısқа;(15) eñ téz hem eñ asta; eñ tar hem eñ keñ; eñ étibari yoқ hem én(16) écinduridu; u bolmisa, héç işni başқа élip çıkқili bolmaydu; barlıқ(17) çakina nersilerni yoқitidu; barlıқ uluǵ nersilerge hayatlıқ beһş(18) étidu, u néme?

(19) –Vay-vuy, Şevket! -dédi Seley péşanisige birni urup,(20) -séniñ u éytқiniñ tépişmaқmu yaki Havaz Yétekçiniñ (21) siyasettin çıkарған imtihan soalimu?

(22) -Rast deymina, -dédi Metkérem Metқasimmu añқiralmay,(23) -huddi giramatikiniñ imtihan soalidek, қarimu қarşı menilik(24) sözlerni tizip қoyduñ!

(25) Derveke, Şevket éytқан bu tépişmaq ularniñ burundin añlap(26) kelgen “özi bir közi miñ” yaki “puti uzun boyni kışka” dégendek **310**(1) adettiki tépişmaqliriğa oşsimaytti. Buniñda, qandaqtur çoñqur bir ilmiy(2) hékmet bilen melum pelsepivi pikir bardek qilatti. Ular hıyalıǵa(3) kelgen nurǵun nersilerni dep baqtı, oylapmu dédi, oylimaymu dédi,(4) héçqaysisi tapalmidi, aqır Aqniyaz “boldi, şerimizni berduq, özüñ(5) éytip ber” dep turuvaldi. Şevket bu qiyin tépişmaqniñ cavabini bir(6) éǵiz gep bilen éytip, hemmeyleenni heyran qaldurdi:

(7) -Vaqıt!

(8)-Vaqıt?

(9) -Şundaq, bu tépişmaqniñ cavabi: Vaqıt! Obdan oylisañlar,(10) tégige yétisiler!

(11) Ular bir-birige qarap, cim boluşti. Lékin köñlide, kallisida(12) ciddi pikir kétévatatti.

(13) –Rast, vaqıt iken, -dédi Seley bir hazadin kéyin(14) holuqqan halda, -dunyada vaqıtın uzun nerse yoq, uniñ çeki bolmaydu;(15) şundaqla, vaqıtın kışka nerse yoq, her qandaq iş, pılan,(16) arzu-arman vaqıtın eşip qalidu, héçkim orundaşqa ülgürelmeydu!

(17) –Toǵra, işçanlar üçün vaqıt téz ötidu, -dédi Qızıl Burunmu(18) oylinip, -bikar telepler üçün vaqıt nahayiti asta bilinidu.(19) Eyni vaqıtta héçkim uniñǵa étibar qılmaydu, lékin, ötüp ketkendin(20) kéyin, hemme adem éçinidu!

(21) -Bu yalguz tépişmaqıla emes, hékmet iken, -dédi Aqniyaz(22) hiyaldin béşini kötürüp, -rast ölgendin kéyin esleşke erzimeydiǵan(23) çakına ademlerni vaqıt kişilerniñ qelbidin pakpakize(24) yoqıtivétidu. Uluqlarni bolsa, öz baǵrida meñǵu saqlaydu!...

(25) Qızıq parañ, köñüllük söhbet bilen haraqqımu içilip bolay (26) dédi. Bundaq sorunda her kim öziniñ maharitinı, iqtidarini namayan **311**(1) qılışqa aldiraytti. Héç bolmisa, birer yeñilik bilen başqılarni hañ-tañ(2) qalduruşni oylaytti. Gayit Mayit pat-pat yançuqıǵa qolını sélip,(3) bir nersini tutup qoyatti, köñlide, “buni körsiteymu-yoq!” dégen(4) arisaldi bir pikir höküm süretti. Aqır uni savaqdaşlıq, dilkeşlik(5)méhir yeñdi. Yançuqidiki töt püklengen kegezni almaqçı bolup qolını (6) saldi, emma kegezni éliştin burun, lerzan, emma dolqunluq avazda(7) munu bir kuplet şeirmi oqudi:

(8) “Evladlardin evladlarǵa qalǵanmen,

(9) Bir menide hilmi hil nam alǵanmen.

(10) Ya milletlik, ya siniplik çekim yoq,

(11) Adem üçün ortaqq nesip bolǵanmen.”

(12) –Ohoy!... Toħu katikidin sumruğ çıqtıǵı! -dédi Seley(13) hem eceblengen, hem qayıp bolǵan keypiyatta, -hey Girit Mirit,(14) sen yazǵanliriñniñ hemmisini héçkimge körsetmey, meşq yézivatimen(15) dep, yoşurun yürettiñ, bugün eceb pişkan şeirdin birni(16) oқuvéttiña!

(17) -Қандақ, оқусам болмамдiken? -Gayit Mayit uniñǵa soal(18) nezeride qarap қoydi.

(19) –Bolidu, oқuǵın, şuniñǵa qarıǵanda, meşq қiliverse bir gep(20) bolǵudek...

(21) Lékin, bu méniñ şeirim emes, -dédi Gayit Mayit ve(22) yançukidiki héliki qegezni élip Aқniyazǵa uzatti, -buni körüp(23) baqe. Bumu bir yéni tépişmaq!

(24) Aқniyaz uniñ қolidiki qegezni ittik aldi, sütteq ay nurida **312**(1) qegezdiki dane-dane hetlerge kóz yügürtti, birinçi qurda(2) “<asasen>niñ şikayiti” dégen hetler yoǵan yézilǵanıdi. U(3) şeirni oқup kétivétip, bezi yerlerge kelgende, hayacandin avazini (4) қoyuvetti:

(5) “Yalǵançiniñ vedisiniñ sani yoқ.

(6) Képillikke méni tartip hali yoқ.

(7) Sürüştürseñ, neticiniñ tayini yoқ.

(8) Aǵzi bilen шеher alǵan palvan men.

(9) Bezi çağda sorulmıǵan hamandin,

(10) Gep açqanda buǵday bilen samandin,

(11) Baha boldum neq buǵdayǵa yalǵandin,

(12) Heқиқette buǵday emes, saman men.

(13) Méni sétip can baқti kóp yalǵançi,

(14) U kim déseñ, қorқанçaқ hem aldamçi,

(15) Byurokratlar boldi aña tayançi,

(16) Şuniñ üçün boldum héli betnam men.”

(17) Ene şu yosunda yézilǵan 28 kuplétlik bu şeir қoldin қolǵa(18) ötüp, bir neççe kétimdin oқuldi. Uniñdiki şeiriy pikir bilen(19) қiraylıқ, toluқ vezin-қapiyiler hemmeylenni özige celp қilivaldi.(20) Şeir goya ularniñ köñlidiki nazuk sirlirini aşqarilap, uzundin(21) béri démekçi bolsimu, néme üçündür déyelmeу, buruhtum

bolup(22) kélivatқан heķikiy sözlirini carañliķ intunatsiye, yéķimliķ küy şeklide, **313**(1) dadil otturiĝa qoyĝandek, ularni acayip bir rohiy azadilikke(2) çömdürdi...

(3) -Kimniñ şéiri bu? -Soridi Metkérem Metķasim qızıķip, (4) -yüriki çoñ şair iken...

(5) -Rast, bu adettiki şair emes! -dédi “Kızil Burun”mu (6) qayil bolup, -éķimĝa qarşı ceñçidek qilidu!

(7) -Tépiñlar, şéirniñ aptori kim? Gayit Mayit meĝrurluķ(8) bilen köksini kerdi.

(9) Bir neççe şairlarniñ ismi éytildi, lékin Gayit Mayit(10) hemmisini ret qildi. Aķniyaz héliĝiçe ünçikmay, şéirĝa yene bir kétim(11) köz yügürtüp çikķandin kéyin, mundaķ dédi:

(12) -Şéirniñ yeñgil uslubidin, tiliniñ ravanliķidin qariganda, (13) bu téyipcan Éliyopniñ şéiri...

(14) -Taptiñ kasapet! -dep varķirivetti Gayit Mayit huşal(15) bolup, -rast, şair téyipcan Éliyopniñ şéiri!

(16) -Bu şéirni nedin adlin?

(17) -Metbuatta çikmiĝan şéirĝu bu?

(18) -Hee, téhi qolyazma iken, -dédi Gayit Mayit şéirniñ(19) kéliş menbeyini çüşendürüp, -biologiye fakultétidiki bir(20) dostumniñ dadisi yazĝuçilar cemiyétide katla kösey başliķ, u öyge(21) muşu şéirniñ şapigrafta bésilĝan nushisini ekeptiken, dostum(22) méniñ şéirĝa huştar ikenlikimni bilgeçke, tünügün uni maña körsetkili(23) ekeptu, men aptorniñ ismini çikirivétip, derhal bir nusha(24) köçürüvaldim. Ehvaldin qariganda, bu şéir küreşke teyyarlinivatқан(25) bolsa kérek!

(26) Hemmeylen çoñķur uh tartip qoydi.

314(1) -Uniñ némisini küreş qilidu!? -dédi Metkérem Metķasim(2) ĝezeplinip, -hemmisi rast gepķu!

(3) -Qaysi dereĝniñ mévisi köp bolsa, şuniñĝa taş köp (4) étildu, dégen şu! -dédi Şevket menilik qilip.

(5) -Yaĝşi nersiler vaķtinçe zerbige uçrisimu, lékin öz qimmitini(6) haman yoķatmaydu! -dédi Seley tamakini dem bilen şorap,(7) -heķikiy şéir dégen mana şu, bundaķ şéirlarni peķet talantliķ şairla(8) yazalaydu, uniñ ömri şairniñ ömridinmu uzun bolidu!

(9) -Sen bizniñ Girit Miritni bundağ şéirlarni yazalmaydu, (10) demsen? -dep kesten qusurçilik kıldı Kızıl Burun, -eger u(11) obdan ögense, Teyipcan Éliyoptek emes, hetta Poşkin, Bayrunlardek(12) şéirlarni yézişi mumkin. Uniñda acayip bir yoşurun talant bar, (13) cumu!

(14) -Hey Kızıl Burun! Uhlımay turup cöylidiñgu! -dédi(15) Gayit Mayit uniñğa soğuş nezer bilen qarap, -öginış demsen?(16) Men saña éytsam, tam soğuşni, yağaççilikni, yine mesilen, maşına(17) heydeşni, mozduzlukni öginışke bolıdu. Kitap yézişni öginip(18) bolamdu? Bu yerde oğusañmu, oğumisañmu beribir! Gorki qançilik oğuşan?(19) Balzakçu? İcadiyette danışmenlik kérek, tuğma talant kérek!(20) Mana qarigına, Aqniyazni hayat déseñ, bir neççe kuplét çiraylıq şéir(21) yézip béreleydu. Sençu, séni öltürsimu, töt misra qoşaq çıkmaydu!

(22) -Hey, sen kaşal gep kıлма cumu! -dédi Metkérem (23) Metqasim Kızıl Burunğa boluşup, -tuğma talant déginiñ néme u?!(24) Burjuaziyniñ kona méli, prolétariyat undağ nersilerni étirap(25) kılmaydu!

(26) Aqniyaz, Şevket, Seyleyler tasadipiy otturiğa çıqip qalğan bu **315**(1) kiçikkine munazirige kıziqip olturup qaldı.

(2)-Étirap kılamsen-kılmamsen, u beribir mevcut! -dédi (3) Gayit Mayit kızişip, -uniñğa séniñ üç yıldın béri oğuşan nersiliriñniñ(4) içidin talay nersini misal kılip körsitişke bolıdu.(5) Çihopni alaylı, dunyada kimmu ölümni külke bilen yazalığan?(6) Ölüm dégen ölüm, qayğu-hesret dégen söz! Külke dégen külke, huşal(7)-huramlıq dégen söz! Mana şundağ bir-birige qarimu qarşi nerse tuğma(8) talant igisi Çihopniñ mahir qelimi astida şundağ acayip(9) tesvirlengenki, ölüm kişilerge külke bolup tuyulğan. “Çinovnikniñ(10) Ölümü” saña şundağ tesir bermemdu? Mana bu talant bolmay néme? Saña(11) qoyup berse, ölümni külke bilen emes, külkiniñ özini mu kamlaşturup,(12) külke çiray kılip yazalmaysen! Danti tokqız yéşida şéir yazğan,(13) buniñğa néme deysen?

(14) -Uni déseñ bizniñ Navayi töt yéşida şéir yazğan! -dédi (15) Seley loqma sélip.

(16) Gayit Mayitniñ canlıq misalliri, yumurluq sözliri Aqniyaz bilen(17) Şevketke yarap ketti, ular hemişe béşini içige tiqip hiyal (18) bilen yüridiğan, kiçikkine boş vaqıt bolsila, kitabtin baş kötürmeydiğan(19) bu körümsiz savaqdişiniñ qorsıqida héli umaç barlıqini;(20) oğuşan, ögengen nersilirini emeliyetke sélişturup, mulahize kılip,(21) uniñdin héli çoñkur nezeriyivi bilimlerni igilep(22) kétivatqanlıqini bilip, huşal boluşti.

(23) -Boldı, kızişmañlar! -dédi Aqniyaz ve çapiniñ yançukidin (24) kattıq muqavilik yupka bir kitabni élip davam kıldı, -bu Mihail Ésakoviskiniñ(25) “Şéiriyet Lahirliki Heqqide” dégen kitabı. Buni maña (26) ötkende Selim Ependi bergen, bir neççe kétim oğup çıqtım. Silerge **316**(1) buniñ içidiki ikki qur hétini eynen oğup bérey, bayıki kışka(2) munazirige yekün bolup qalar: “Şair boluşni meqset kılip şéir yézişni(3)

başlıganlarnıñ köpçiligi, ularda şairlik talanti bolmıganlıqtın,(4) tamamen bikar işleydu!...”

(5) Gayit Mayit “qandaq?” dégendek menide Metkérem Metqasımğa leppide(6) qarap qoydı. Aqniyaz kitabni yépip qoyup, öziniñ şeiriyet(7) togrısidiki pikirlerini şerhleşke başlıdı:

(8) -Bügünki kün hirgizmu eşekke minip qoşaq éytidiğan 50-(9) yıllar emes! Devrniñ tınıqını, helkniñ sadasını ipadileydiğan (10) hekiqiy şeirlar çoqum şairdiki küçlük bir içki kıziqış, intiliş(11) arqılık barlıqqa kélişi kérek! Méniñçe, şeir dégende, neydin çıqqandek(12) muñluq nava, temburdin çıqqandek derd-hesret, ravabtin(13) çıqqandek şoñ küy, gécektin çıqqandek çoñqur muñ, satardin çıqqandek(14) nale-piğan, qañdin çıqqandek şadiyanlıq mucessem bolğandıla,(15) kişilerni tesirlendureleydu, celp qılalaydu!...

(16) Tuyuqsız “paz-puz” qılğan avaz bilen teñ hemmeylen şu terepke(17) qaridi, tebiy halda, söhbetmu tohtıdı. Ular bayıqidek qızgın(18) parañlar bilen nériki çette qaynavatqan sevze-çamğurlarnimu untup(19) ketkenidi. Bezi uçaqlarnıñ oti oçup qoşasqa aylinip ketken,(20) bezi çögünler tola qaynavergeçke, qıñgiyip qalğanidi.

(21) –Kéni, emise, derhal cayıñlarğa olturuñlar, -dep buyruq(22) qıldı Seley, - keçlik ziyapet başlıdı.

(23) Ular yene bayıqidek gire bolup olturup, aldiliriğa kona gézit(24) kégezlerini yaydı. Çögün, kuruşkılardiki yumşaq pişkan sevze,(25) çamğur, yañyularni bir-birlep gézit üstige süzdi, Seley eñ(26) ahirida élip kelgen bir çögündiki németni opçe dastıhan üstige **317**(1) tökmey, asta bir çetke ayirip qoyıvidi, Aqniyazniñ közi çüşüp,(2) derhal qaçqaq arılaş ökte qoptı:

(3) –Mana-mana, bizniñ arimizdin yoğan bir monopolçi yétişip (4) çıqıptı! Qéni, bizge bir qarıgına Seley bizniñ bu yerde sendek(5) monopolçi dégenler yoq idi, sen özün Parijda keldiñmu, (6) Londondin?

(7) -Tola gep qılma, Aqniyaz! -dédi Seley domsayğandek(8) qıyapette, - méniñ kindik qénim mana muşu ana tupaçqa tökülgen! Men(9) bularnıñ hemmisini özüm yemeymen, sen bizniñ savaqdaş qızlarnı(10) -aşu aciz, uyatqan, bağri yumşaq qızlarnı oylap baqtıñmu? Aldığa taam(11) kelgende iman kéçiptı, dégen şude! Men buni aşu qızlarğa ayirip(12) qoydum!

(13) -Mundaq dégin! -dédi Qızıl Burun tesirlenginidin Seleyniñ(14) dolisiğa kéqip, -sen qaçandin béri şunçe géripperver, (15) qızperver bolup qalğansen! Şu tapta, méniñ saña bolğan méhir-muhebbitim(16) burunqidinmu küçlük qozğaldı, cumu!

(17) -Ezeldin şundaq! -dédi Seley téhimu kérilip, -men(18) senlerge oñşaq qızlarnı körsem halim yoq, körmisem karim yoq(19) sadda muğember say tülkisi emes!

(20) Şu çağda, ularniñ yéniğa huddi iz purap kelgen apşarkidek,(21) Hélim Gécek bilen Savut Dap kélip qaldı. Ularniñ qoltuqıǵa(22) kişivalǵan gécek ve daplıridin qarıǵanda, birer toyǵa bérıp hazırla kaytıp(23) kelgende kılatti, yüz-közlıridinmu haraқ keypi bilen harǵınlıq çıqıp(24) turatti.

(25) –Merhemet, yéni méhmanlarnı qarşı alimiz! -dédi Seley ve(26) ular orunlışıp bolǵandin kéyin, savutqa qarap içköyerlik bilen davam **318**(1) kıldı, -hey Savut, sen adaş, paşşıp qalǵan dépiñni qoltuqıǵa(2) kısıp, qulıki késilgen ittek udul kelgen yerde sokuldap(3) yürüvéremsen?! Dap dese, çalisen, naşsa dese, éytisen, imtihan(4) dese göşiyip olturisen, ikki nomurnı yüdüp yürüp mektepni qandaq(5) püttürisen?!

(6) -Emdi adaş, Hıdaniñ bir ismi Rehim dégen gep bar,(7) -dédi u hiciyip, -Hıdamu. Mendek yavaş bendisige vaқtı kelgende(8) rehim kılıp qalar...

(9) -Hıdaniñ yene bir ismi gezep dégennimu untup qalma! -dédi(10) Aқniyaz sözge arılışıp, oқuǵuçiniñ vezipisi hapızlıq emes,(11) ilim öginiş, lékin séniñ bu kétéimki imtihan neticiliriñ sapla(12) ikki bilen üçniñ arılıqida iken!...

(13) Savut dap huddi su içide yaşap turup, öz aǵzi bilen su(14) içelmeydiǵan paқıǵa oşsaş, aliy bilim yurtida, bilim işkıvazlıriniñniñ(15) arisida yaşapmu hekiqiy bilim öginelmey, peket öziǵe kéreklik suni(16) térisi arqılıq sümürüvalidiǵan heliki paқidek, uniñ-buniñdin(17) añlıvalǵan gepler ve yüze tesiratlar bilenla bir kişilik orunni avare(18) kılıp yürüvatqan sadda oқuǵuçı idi. U savaqdaşlırıǵa özini aқlap(19) mundaq deytti: “Aǵiniler, méniñ boluşum şu, buniñdin yaǵşı bolalmaymen,(20) némişqa deseñlar, men kiçikimde anamniñ sütige toymıǵan, anam(21) méni bulmaq bilen békip çoñ kılǵan. Şuña, eklam naқisraq, muskullirimmu(22) ançe tereqqiy kılmiǵan, sel çoñ bolǵan vaқtimda, bolmaqkimu(23) toymay, qaça bilen қоşuқni tola urup taқilditip, aқiri dapçı bolup(24) qalǵanmen!...

(25) -Yaǵşı kepsiler, silerni bu yerge hizir evetipty, -dédi(26) Şevket u ikkisiniñ kelgenlikige huşal bolup, -hazir bizde **319**(1) naşsa muzikila kem bolup turatti. Bizmu bir dem peyziñlarnı köreyli!

(2) Gayit Mayit uni kuvvetlep ğuduñşidi:

(3) -Rast dédiñ, bu heq yemni bu yerde yep, tuhumni sirtqa(4) tuǵidiǵan mikyandek, pütün peyzini hekke bérıp kélivatidu!

(5) –Emdi... Adaş... Cahandarçılıq deñla! -dédi Hélim Gécek(6) rast éytip, -muşu ğitti-ğittañniñ şarapiti bilen (7) qorsaқni bolsimu aç қоymay kélivatimiz...

(8) Kéni emise, bir-ikki pede añlayli, -dédi Metkérem(9) Metqasim aldirap.

(10) Hélim Gécek sazni qolıǵa élip teñşeşke başlıdi, lékin baya (11) hemme tarlırini yanduruvetken sazni teñşeş ançe asanǵa çüşmidi.(12) “Ĝit-ğat” kılǵan avazlar

héli uzaqqa sozuldi. Telmürüp olturğanlarniñ(13) çışı kerişip, içi puşti. Şevket hemrahliriniñ (14) keypiyatidiki özgirişni sézip mundaq dédi:

(15) -Biz bilmigen bilen saz-muzika tolimu hasiyetlik iken,(16) ecdadlirimiz uniñdin paydilinip, tehtke vars tallaptiken!

(17) -Sazçini téhtke vars kıptima?

(18) -Kaysi padişah iken u?

(19) Şevket hemrahliriniñ öz sözige kıziqivatқанlığını körüp, (20) işenç bilen davam kıldi:

(21) -Saz teñşelgüçe, men silerge muşu toğridiki kıska bir hékayini(22) éytip bérey: Adil padişah Harun Reşidniñ késili(23) égirlašqanda, orda mulazimliri uniñdin soraptu: -Teqsir, bu özi(24) hudalix alem. Mubada, qazayi qedir yétip qalsa, tehtke kim varislik kılsa(25) bolar?

(26) Harun Reşid orda mulazimliriğa mundaq buyruptu:

320(1) -Etidin başlap, pütün dölettiki tuğuti yéqinlašqan ayallar(2) bilen yéni tuğulğan bovaqlarni ve usta sazendilerni ordiğa yiğiñlar!

(3) Bir neççe kün içide ular yiğiliptu, pütün ordida kıyamet qayimdek,(4) gelite bir ehval yüz bériptu: Bovaqlar kıya-çiya kılivatқан, (5) tuğuti yéqinlašqan ayallarniñ tolgini tutup, dad-peryad kötüruvatқан,(6) sazendilerniñ neğme-navaliri pelekke yañriğan... Bir birige oşimaydiğan(7) bu avazlar birlişip, girelişip, pütün orda içi acayip(8) maliman halğa keptu. Şu çağda, Harun Reşid mulazimliriğa mundaq deptu:

(9) -Siler hazir bérip bovaqlarğa karañlar, ularniñ içidin yiğisini(10) tohtitip, közini çimilditip, némiğidur diqqet kılgandek(11) bolğanlirini derhal tépип çıkıñlar!

(12) Mulazimlar izlep yürüp, aşundaq halda yatқан üç bovaqni tépiptu.(13) Démek: Pütün dölettiki bovaqlarniñ içidin aran üçi aşundaq(14) halda iken. Şu çağda Harun Reşid mundaq deptu:

(15) -Méniñ tehtimge mana şu üç bovaqniñ içidin birsi varislik (16) kılidu!

(17) -Néme vecidin şundaq? -dep soraptu bir vezir.

(18) -Şu vecidinki, -deptu Harun Reşid, -ular alametni sézeleydu,(19) saadet ve karametni hés kılalaydu. Ular da yiğa içidin(20) külkini, külke içidin yiğini perq étix iqtidari bar. Çünki, ular(21) aşundaq kıya-çiya içide, özimu dad-peryad kötürüp turup, bu(22) malametlerniñ arisida yene qandaqtur başqa bir avazniñ-yéqimlik saz(23) avaziniñmu barlığını sezgen ve özige teselli bérip, yiğisini(24) sohtitip, bir nersini izdigendek, közlerini çimilditip sengirigen,(25) bundaq ademler qayğu-elem içide turup, şad-huramlıqni; şad(26)-huramlıq içide turup, qayğu elemni hés kılalaydu ve bir terep

321(1) kılalaydu. Muzika küçük balılarda sezgürlük, Çeçenlik ve mustehkem(2) haraktér yétildüridu. Ular çoñ bolğanséri bundağ haraktér téhimi(3) pişip, takammullışıdu. Şuña, ular tehtëke olturuşka munisip!...

(4) Hékiye ularda çoñkur tesir kaldurdi. Aqniyaz hayacanlanginidin (5) uni hazırla güzel bir dastan kılip yézivétidiğandek elpazda hıyal ve(6) ilhamğa pétip olturatti. Seley “pah-pah, uluğlarnıñ eklıge apirin!”(7) -dep tamıķını çekse, Hélim Gécek “kandağ, saz dégen şundağ (8) néme! Biz bolmisañ, padişahmu vars taliyalmay kalıdu!...” dep po atatti.(9) İşkilip, hékiye hemmeylende öziğe çuşluk oy-pikir, hés(10)-tuyğu ve nazuk sézim oyğatķanidi...

(11) Hélim Gécek sazı teñşep boldi. Savut pistekmu dapnı kılığa(12) aldı. Ular babıķı hékayiniñ tesiri bilenmu yaki özliri yağşı kórgenliktinmu,(13) éytavur, ademniñ yürek tarını çekidiğın muñluk muzika(14) “Çöl İrak”ni çélip ketti. Güzel yaz kéçisiniñ salķın, huş buy(15) selkini gécek simliridin çikivatķın piğanlıķ, evrişim küyler bilen(16) dap yüzidin kótürülgen ritimlik, dolķunluk avazları özi bilen bille(17) yıraqlarğa élip ketti...

(18) Muzikidin kéyin şoğ yéķimlik nağşılar oğuldi, Hélim Gécekmu, (19) Savut Dapmu héli issik nepes nağşıçılardı idi.(20) Yürektin çikirip, lerzan avaz bilen okuluvatķın muhebbet nağşiliri(21) bihuş köñüllerni oyğitip, ademni yaşıķıñıñ söyğüniñ sirlik,(22) pinhan alimige élip ketti...

(23) Gül deste, gülüm deste,

(24) Yetkenmen saña teste.

(25) Asmanga çikivalma,

322(1) kaldurup méni peste.

(2) Gül deste, gülüm deste,

(3) Yalguz men, seher-keçte.

(4) Yar derdiñ yaman iken,

(5) Künler ötidu teste!

(6) Mana bu yaşıķ! Mana bu, dostlukķa, muhebbetke, icillikķa, bilim ve (7) ictihatķa tolğın güzel yaşıķ! Mana bu, écir kap ketken kórsaklırını(8) toyğuzuş üçün, dağ suda sevze-çamğurları kaynitip(9) olturup, “yep içişkila kanaet kıliş- ekilsiz hayvanlarıñ işi!”(10) dep çüşengen kanaetçın, iradilik, ekillik yaşlarıñ hayat(11) ve güzellik, bilim ve izdiniş, hazır ve kélecek toğrisidiki romantik (12) hıyallar bilen tolğın köñüllük, kuvnağ turmuşı!...

(13) Ular aldınķı künki mesliheti boyıçe, bugün keçte şair(14) Téyipcan Éléyopniñ öyige barmağçı boluşı. Gayit Mayit biologiye(15) fakultétidiki héliķi arkılıķ,

şairniň öyini sorap(16) bilivalğanidi. Ular keçlik tamağtin kéyin, saçal-burutlirini kırdi,(17) çaçlirini maylidi, pakiz kiyimlirini kiydi. Yatağtin çikidiğan vaqıtta,(18) ular huddi héyt-bayramlık katta sorunga baridiğan bezadilerdek,(19) söletlik tükse kirgenidi. Lékin yolğa çikiş aldida Seley ikilkengendek(20) turup qaldi.

323(1) –Hey, ağiniler barsağ bolarmu?

(2)- Bolmayçu! -Ağniyaz keskinla cavab berdi. Gayit Mayitmu bir dem kızip,(3) bir dem sovup turatti:

(4) -Men deymen, ya u ademni tonumisaağ, néme dep qalar?...

(5) –Baramsiler-barmamsiler? -Ağniyaz toğamni gedinige aldi,(6) -némidégen liñtasmilik bu! Siler barmisañlar men bérivérimen. Ademniñ(7) öyige adem barmamdu! Burun tonumiğan bolsağ, emdi tonuñimiz, ustaz(8) tutimiz, buniñ némesi yaman!?

(9) Ađir ular yine bille yolğa çikti, mektepniñ aldidiki béketniñ(10) aptobusqa oturup, heş-pes déğüçe “beht” yolıga yétip keldi,(11) çiraylık pasonda sélingan ikki kevetlik azade binalarni arilap yürüp,(12) şairniñ öyini asanla tapti. İşik aldıda kelgende, yine biraz(13) téñir qaş boldi:

(14) -Sen qağe!

(15) -Sen qağ!

(16) Yenila Ağniyaz cür’etlik çikti, u oñ koliniñ körsetküç barmikiñi(17) püküp, nahayiti edeb ve ritim bilen işikni çekti. Ularniñ(18) teliyige şair öyde idi. ottuz yaştin halkığan, günce boy, qaramutuğ,(19) huş huy bu adem bu üç neper natonuş méhmanniñ bimehel (20) teşripidin heyranmu qalmidi, ularni kızginlik bilen méhmanhanıga başlidi(21) ve ularniñ tartinip, qorunup olturuşıga qarap oçuğ (22) köñüllük bilen mundağ dédi:

(23) -Némandađ tügülüp kettiñlar? Éni keñ tavardek, éçilip(24) -yéyilip olturmamsiler!

(25) Bu gep bilen aridiki qélin perdimu, sürlük keypiyatmu(26) kötürülüp ketti, üç yigit bir-birige qarışip, yeñgil uh tartip 324(1) koyuşti. Şair özi paypétek bolup dastihan teyyarlidi. Çay kıygağ(2 ularniñ ehvalini soridi:

(3) -Désem démisem. Daşöniñ oğuğuçisiğu siler, ismiñlar (4) néme?

(5) Ađniyaz aldi bilen ikki hemrihini tonušturdi:

(6) -Buniñ ismi Seley, buniñ Gayit Mayit, méniñ ismim (7) Ağniyaz...

(8) -Ağniyaz? -Şair kıoyuğ kara qaşlirini yimirdi, çéçen közlidiridin(9) bir nersini oylavatqanlıkı körünüp turatti. -Yağşi isim.(10) Éhtimal ata aniñiz “köñli ağ, özi

saħavetlik bolsun” dep, şu(11) isimni qoyğan bolğıytti. Bu isim mañimu tonuş turiduğu...

(12) -U şeir yazidu. -dédi Seley derhal loqma selip,(13) gézit-jurnallarda nurğun şeirliri élan qilindi...

(14) -Durus... -dep béşini liñşitti şair, -şuña ismiñiz(15) hem tonuş, hem yékimlik biliniptiken-de!

(16) -Edebiyatqa heves qilimen, -dédi Aqniyaz özini erkin(17) tutuşqa tirişip, -az-tola şeir yézip özümni sinavatimen...

(18) -Tirişin, bel koyuvetmeñ! -dep uni riğbetlendürdi şair, (19) -bilim éliš asan emes, u huddi gevaslarniñ suniñ(20) tektige çöküp sedep yigkiniğa oħşaş iş! Lékin tirişkan, iradilik(21) ademler üçün, eñ çoñkur su astidiki mervayitni süzüvélišmu(22) tes emes!

(23) Şu geplerdin kéyin, söhbet tebiy halda ilim-pen, medeniyet, (24) şeir ve icadiyet üstide boldi. Şeir togrısında söz(25) boluvatqanda, şair Teyipcan Éliyop öz teciribilirini nahayiti iħcam hem(26) mégizlik qilip mundaq dedi:

325(1)-Yaħşi şeir yéziş héli kıyin, buniñğa pişkan iktidarlıq(2) şairlarmu birdinla érişelmeydu. Uniñdiki eñ muhim nerse-carañlap(3) turğan qapiye bolmastin, belki, yéni ve çoñkur şeiriy pikir boluş(4) kérek. Ene şuniñda pikir qapiyini kelturup çikiridu. Méniñ silerge(5) nesihitim şu ki, köprek kitab oquñlar. Klasiklardin tartip,(6) zamanimizdiki kitablarğice hemmini oquş, mulahize qiliş kérek. Kitab(7) ademde héstuygu oyğitidu. Adem qelbide yaħşi arzu(8)-tileklerni tuğduridu! Milliy edebiyatimizni ronaq(revnaq) tapquzimiz deydigenimiz,(9) silerge oħşaş talay-talay bilimlik, iktidarlıq, cür’etlik(10) izbasarlırimiz bolmisa bolmaydu, icadiyet-hayatlıqtin(11) tereqkiyattin dérek béridu!...

(12) Şu çağda, ayal sahibhan bir tehse qoruma élip kirdi. (13) Teyipcan Éliyop buluñ işkapiniñ astinқи közini écip, yoğan bir(14) botulkini aldı.

(15) -Men silerge piva quyup bérey, -dédi u égiz. Qirliq(16) istakanlarni üstelge tizip, -piva içkeç parañlişayli, silermu gep(17) qiliñlar. Menla sözlisem bolmas!

(18) Bir istaqandin piva içiley, bedini qizigan Gayit Mayit şairdin(19) toptogrila bir soal soridi:

(20) -Teyipcan aka. Siz “<Asasen>niñ Şikayiti”ni qandaq (21) yazdıñiz?

(22) -Siz uni kördiñizma? -Yandurup soridi Teyipcan Éliyop(23) heyran bolğandek, -qandaq kördiñiz?

(24) -Uni hemmimiz kördük, gayiptin qolimizğa çüşüp qaldi,(25) -dédi Gayit Mayit, -yaħşi yéziptikensiz, bizde çoñkur tesirat(26) qozgidi. Şuña qandaq

yazganlikiñizni bilişke kızıkıp qalduq **326(1)** -U şeirni kandaq yazganlikimni özümme bilmeymen, -dédi(2) şair oyçan halda. -Lékin, uni maña réallıq, hekiqet yazguzdi désemme(3) bolidu. Eslidiğı, “Tügimes Nahşa”ni sazayi qilgandin keyin(4) bundaq sezgür şeirlarni yazmasmen dévidim, lékin könlüm qoymaptu,(5) möriti kélip qaldi, men silerge “Çüştiki Puruç” dégen bir(6) hékayini éytip bérey, bayıki gépimge tolimu mas kélidu: Bir maşiniçi(7) bar iken, yaşsi mallar kelse, köprek puruç çikirip késivalidiken.(8) Bir küni çüşide, patman-patman puruçniñ astida kélip, ölgüdek(9) qiyniliptu, etisi oyginip, buni bir bişaret dep bilip, Hudağa tova qiptu,(10) buniñdin keyin kişiniñ hiqqige hiyanet qılmasliqqa kesem içiptu.(11) Herhalda ögengen köñül yene késip salmisun, dep(12) şagirtliriga: “Buniñdin keyin men mal késivatqanda, ustam, çüştiki(13) puruç, dep qoyuñlar!” dep cékileptu. Bir küni bekmu ésil bir mal(14) kélip qaptu, ustam qayçisini élip, uniñdin kartilditip puruç(15) keskili turuptu, buni körgen şagirtlar derhal: “Ustam, çüştiki(16) puruç!” dep agahlanduruptu. Lékin, ustam hatir cem halda: Çüşümdiki(17) puruçta bu mal yok idi!” dep cavab beriptu!...

(18) Téyipcan Éliyop hékayini tügitip, “qandaqken?” dégendek(19) menide balılarga qarap qoydi ve külüp qoyup davam qildi:

(20) -Şundaq gep, ögengen köñül şundaq bolidiken, amal(21) qançe!?!...

(22) Bir pes cimliqtin keyin Aqniyaz uhsinip turup soridi:

(23) -Añlişimizçe, bu şeir metbuatta élan qilinmay turupla (24) tenkidke uçraydiğan oşşımamdu!?

(25) Téyipcan Éliyop holuqmidi, héç iş bolmiğandek, hatircem(26) halda mundaq dédi:

327(1) -Könüp qalduq, ukilar! Eplatun: “Ölümdin qorqqan adem bu(2) dunyağa törelmesliki kérek!” deptiken. Yazguçi, şair bolğan adem(3) tenkidtin qorqmaydu, tenkidtin qorqsa, yazguçi, şair bolalmaydu! Néme(4) üçünki, biz hekke tenkid, küreş dégenler bekla amraq!

(5) Bu sözde, cür’et bilen çidammu, sevr-taqetmu, kinaye bilen(6) agrinişmu bar idi.

(7) Özara hürmetke, işenç ve kızgınlıqqa tolğa köñüllük söhbet(8) héli uzak davam qildi. Bu ceryanda, Téyipcan Éliyop öziniñ huş(9) péil, hezilkeşliki; konayéni şeiriye toğrisidiki biliminiñ(10) keñliki; sözliriniñ yumurluq ve semimiyliki bilen üç heveskarniñ(11) kelbidin çoñkur orun aldi. Ular teste qolğa kelgen bu uçrişştin(12) hayacanlangan, tesirlengen ve qayil bolğan halda öydin uzap çikti,(13) hoşlısidigan çağda, Téyipcan Éliyop ular zadila kütmiğen bir gepni(14) qilip qaldi:

(15) -Buniñdin keyin meni izlep kelmeñlar, ukilar! Oquguçilarni(16) qutratti, dégen ataqqa qép qalmay yene...

(17) Üç yigitniň köňli lesside bolup aldı, bayı hayacan(18) eşlik bilen almaşti, şairniň ularnıň elbide tiklengen yarın(19) obrazi sel-pel ireleşkendek boldı, lékin uzuna barmay,(20) ulardiki bu zeip tuyu yene asta-asta yoap, uniň ornini bayıı(21) köňüllük, ızın söhbetlerniň untulmas tesiri igilep ketti...

(22) Aniyaz on ikki penniň yillik imtihan neticisini alap **328**(1) siniptin uşal ııvıdı, kimdur biri, Turgundin kelgen etni (2) bérip, uşallı üstige uşallı oştı. U konvértne aldirap(3) yırtıp, etke köz yüğürtti, tova, etmu uşallı bilen başlıniptu:

(4) "...Aniyaz, dostum! Bu etni aldiraşla yazdim. Hayatimdiki (5) tunci uşallı işni saa ve sen arılı cimi yar-buraderlirimge(6) ever ilgum keldi! Ésiñdidu, téhi ötken yillardila sinip-yataqlarda,(7) çoñur hessiyat bilen gıyotiniň muhebbet heıdiki:(8) <aysibir yaş yigit aşılı otida bıarar bolmıgan, aysibir boyıa yetken(9) ız muhebbetke teşna bolmıgan, bu insan tebiitidiki paklı ve(10) saplı> dégen meşhur sözini yadlap yürgeniduk. Adem melum yaşa(11) yetkende, rasttinla elbi iş otida köyidiken! Men séniñ dana(12) pikirliriniñ élişa ülgürmeyle toy ilivaldim. Alinim ala savat sehra(13) ızı. Özi ane iraylı bolmisimu, lékin mulayim, uma, vapadar otun(14) bolıdiganlııa işinimen. Tonusup on kúndin kéyinla toy ilduk.(15) Bu sehrayı iyamette, ız bilen oltulışıp, sirdişidigan daşödiki(16) héliidek ılanlılar, güllükler, tansihanilar nede deysen?! Bu yerde (17) irayını birer étim körüp, ala-bula bolsimu tınıını puraşa érişiş(18) katta iş! Éhtimal, étimni oup, aldirap kétipsen, burun toy(19) ilip néme ılattiñ dersen! Lékin bu yerde şunda ılmay amal yo.(20) bizdeklerni "éri boyta" deydiken. Bir aqlarda, sen méni yolap(21) kelseñ, belkim balilirim oluña su bérip, aldiña dastian salar. Méniñ(22) burun toy ilip, sendin ötüp kétidigan yerim şu bolıdu,(23) alas!

(24) Toyniñ nésvisi süpitide ıçikkine alta evettim, az bolsimu(25) köpke tavap ilip, hemmiñlar éiz téginlar!

(26) Aniyaz, özüñniñ ehvalı andaraq, adaş? Yene şu Ğune-**329**(1)ızniñ ot pıraıda köyüp yüremsen? Tova, tedirniñ séni-sendek(2) bir aköñül, vapadar yigitni et elde ouvatan birsi bilen "aşıda" (3) ilip oyınıa hayranmen. Men séniñ Ğuneıza bolan(4) muhebbitiñniñ pak, semimiy muhebbet ikenlikige işinimen! Lékin,(5) Ğuneız et eldiki muhebbitidin köñlini üzelmise, sen Ğune-(6)ızdın köñlüñi üzelmiseñ, bu işniñ aıviti zadi anda bolar?(7) Muhebbet uzunıce ıış yoli tapalmisa, aır bérip ö élişa(8) aylinidigan gep! Séniñ béşiñgimu şunda sevdalar kélermu?! Séniñ(9) gémiñde aldım, adaş! Lékin yene bir tereptin, men séniñ her anda(10) iyinçilik içidin rahat tapalaydiganlııña, eleme müşkül işlarnimu(11) köñüldikidek hel ilip kételeydiganlııña işinimen! Sende şunda(12) itidar, casaret hem vicdan bar!...

(13) Bu étimı étiñde, Şevketnin "kamér"din ııp, mektepniñ (14) déhançılı meydanıda işlevatanlıını yéziptikensen, étiñniñ şu yeri(15) közümge

goya cennetniñ höriliridek issiğ, çiraylıq körünüp ketti!(16) Hışallıqımda hetni pulañlitip, sekrep kettim ve tunci kėtim yuğiri(17) intunatsiye bilen mikail muşpıqniñ sen yağı köridiğan heliki (18) şeirini okudum:

(19) <Sen canni canandin özge tutmuduñ,

(20) Tutsañtiñ vapasız bolurdi atıñ,

(21) U seni unuttı, sen unutmuduñ,

(22) Yaşa muhebbitim, yaşa yürüküm!>

(23) Men oylaymen, Şevketniñ “kamér”din aman-ésen çikişi(24) bir yağılıqtın bişaret, dostum! U ağır tebietniñ koynığa kaytıptı. **330**(1) Tebiet-sėhiy, gunahsız, mėhriban ana. Uniñ tavlışı bilen insan(2) kelbiniñ çoñqur yerliride geplette yatqan sezgüler oyğınip, adem vücudini(3) hayatniñ, muhebbetniñ, dostluqniñ şadlıqliridin behrimen(4) kılıdu!...

(5) Boldı, hetni muşu yerde tohtıtay, köyüngenликтinmu yaki yėni(6) yarçılıqtinmu, ętavur, ayalim bir neççe kėtim yėtişka çağırdı, saetke(7) qarısam, on bir bolup qaptı, pėşayvandiki demda ünleştin tohtıdı,(8) hoylidiki itmu bir-ikkini qavap koyup cimip ketti. Emdi menmu(9) yatmısam bolmas. Senmu yatqın adaş, kona aditiñ boyıçe, saetni on(10) ikki kılmay, kitabtın yaki şeidin baş kötürmeyttiñ, emdi bolar,(11) dem ılışni bilmigen adem işleşnimu bilmeydu, cumu!

(12) Heyr, memnu, senmu yağı çüş köreyli.

(13) Saña ve Şevketke esnek arılaş salam yolla:

(14) Dostuñ Turğun.

(15) 1962-yil 13-Eylul, Qumbağ”

331(1) Üçinçi Kısim

(2) Töhmet, Ot, Tuman...

(3) Sėhiy, nėmetlik sėntebr aylirimu yėtip keldi. Şebnemler kişi(4) körmeste cimride kelip, ętiz, kırlarnı nemdidi, gül-giyahlarğa(5) marcandek ılıdı, kuyaşniñ pijgirim tėpti yangaçqa, seher ve (6) ağışamliri ademniñ gecgisi qorulatti...

(7) Bir yėrim aydin bėri, boş ve pinhan turğan mektep yene kaynam(8) taşkınlıqqa çömdi. Yurtliriğa kaytqan oquğuşılardı türküm-türkümlep(9) kaytıp keldi. Ular sap hava, yėterlik uzuqluğ bilen semirip, kızirip,(10) bėcirim bolup qalğanidi, rohlirimu urğup, cuşkunlap(11) turatti. Yėnidin kelgen oquğuşılardı şehir bilen mektep arılıqida(12) tėnep-tėmtirep yėretti, ular goya birsi pirkıritip taşlıvetkendek,(13) bu katta şehir bilen şavqun-sürenlik mektepniñ hemme nersisige(14) kızıkıp, hemme

nersisidin heyran bolup, bezide hayacanlinip, bezide(15) géripsinip, gangıraş bilen hamuşluk içide ötüvatatti.

(16) Yéni oquş mevsimi tentenilik başlandi, oquğuçılar özliriniñ(17) hayatka yéni bir qedem qoyğanlıkidin, ilim-penniñ yéni pelligi(18) qarap qedemmu qedem örlavatğanlıkidin huşal idi, ularni téhimu keñ **332**(1) ve téhimu çoñqur bilim éliš arzusi qanatlandurğanidi...

(2) Lékin, hemmeylenge nésip bolğan bu huşallıq, bu hayacan(3) Badamgülge nésip bolmıdı. Uniñ hemişe külüp turidiğan, payani yoq(4) tınıq asmanğa oħşaş nurluq közliri emdi hireleşken, aq-kızıl(5) roşen ayrılıp turidiğan süzük yüzliri anda-munda peyda bolğan çoñur(6) dağlar bilen gélite özgirip ketkenidi. U hamilidar bolup qaldı, bu(7) dehşetlik işni u delsep hiyalığa keltürüşkimu cür'et qılalmıdı,(8) bednidiki bezi fiziologiyilik özgiriş asta-asta küçeydi,(9) ahiri bérıp vücudida-yürükiniñ astidiki bir yerde qandaqtur bir(10) canlıq nersiniñ anda-sanda yénik tevrevatğanlıkini sezdi. Mana(11) şuniñdin başlap, Badamgül öziniñ çoñ hatağa-tolduruvalgili bolmaydığan(12) ecellik hatağa yol qoyğanlıkini hés qıldı. U yıglıdı,(13) qahşıdı, öziniñ iradisiz, tutruqsızlıkidin kayıdı. Lékin bolar(14) iş bolğanıdı, ötken işlar uniñ köz öñidin huddi tuman(15) arisidiki del-dereh, gül-giyahlardek, hire-şire ötüşke başlıdı.(16) Hemme péşkellik aşu aydıñ kéçide, leniti itlarnıñ qorşavida (17) qalğanda yüz bedri... Uniñdin kéyin, tetil boldı, Zayitmu, Badamgülmu(18) yurtğa qaytmıdı, kino körüp, bağ seylisi qılıp yürdi. Aydıñ(19) kéçiler, bük-baraqsan bağlar ularğa yene hilvet makan, sirdaş dost(20) bolup qaldı. Bir yérım aylıq uzak tetil ular üçün goya söygüge,(21) héssiyatqa, aşnıdarçılıqqa tolğan sirlik, kışka deqikilerdek, heş(22)-peş déğüce ötüp ketti. Mana emdi u işlarnıñ hemmisi guva körgen(23) çüştek, esligili bolmaydığan mudhiş bir nersige aylinip(24) qalğanıdı...

(25) Badamgül bu şum heverni Zayitqa éytiş qararığa keldi, u bügünki(26) keçlik tekrarığa çıkmay, Zayitniñ kélişini kütüp yataqta **333**(1) olturatti alahizel birer saettin kéyin, Zayit allıqandaq bir naşşını(2) gınşiginiçe yataqqa huşal kirip keldi ve Badamgülniñ ikki yelkisidin (3) boşqına qamallap turup:

(4) -Saqlitip qoydum amrikim, keçürüñ! –dédi. (5) Badamgül ünçikmıdı, ihtiyarsız uh tarttı. Zayit buni “kéçikip(6) kelgenlikimge rencivatıdu” dep çüşendi bolğay, yene özini (7) aqlap sözlep ketti:

(8) -Sizniñ yataqta saqlavatğanlıkiñizni Günçikiz héli burun éytқан,(9) şu haman kéley devidim, lékin hava yetekçi muhim bir iş (10) toğrisida sözlişip qaldı, bilemsiz, qandaq iş? Bu siz üçünmu,(11) men üçünmu alemçe huşallıq iş: Muşu mevsümniñ otturilirida (12) méniñ partiyige kiriş mesilemni hel qilidiken!...

(13) Zayitniñ huşallıq, hayacan bilen éytқан bu dağduğilik sözliri(14) Badamgülniñ zitiğa tegdi, tova, u néme koyda, bu néme oyda-he?!(15) Badamgül hazir bundaq tentenilik vez-nesihetlerge emes, belki(16) hekiqiy yardımge, tesellige mohtac idi! U Zayitniñ teme ve şöhet(17) istikide çaknap ketken közlige qarap soğuqına külüp qoydı.(18) Uniñ külkisi derd içide çıqıvatқан azablıq külke idi.

(19) -Hoş, keni gep kiliñla, Badamgülüm, -dédi Zayit terkilikendek (20) gelite kiliqlarni kılıp, -némige çağırğantiñiz?

(21) Badamgül gepni egitmidi, uniñda hazir gep oyuni kılıgudek(22) hepsilimu yok idi, yürükini kıynap, eçiştirup yürgen gepni bir(23) cümle bilenla posuqqıda éytti:

(24) -Zayit, men hamilidar bolup kıaptimen!

(25) -Néme? Néme dédiñiz?! -Zayit uniñ gépini añkiralalmıgandek(26) hañvékip kıaldi. Badamgül zerde bilen tekrarlıdi:

334(1) -Hamilidar bolup kıaldim, devatimen!

(2) Zayitniñ béşida çağmaq çağkandek boldi, baykı huşal közliri(3) tindi, kıan tepçirep turğandek kızguç yüzi delsep tatirip, kéyin(4) çöyündek kökirip ketti. Şu tapta, uniñ vucudini kıarmıvalğan mudhiş(5) bir tuygu ağzini gepke keltürmey, tilini tañliyığa çağlap(6) kıoyğanidi...

(7) Zayitniñ bundak çoñkur gem-kayguğa pétip kétişi bikar emes(8) idi. Eger bu iş aşkariliniپ kıalsa, uniñ akıvitini tesevvur(9) kıliş hekıketen tes idi, u yalguz Zayitniñ şerin arzu-armanlırini(10) yokka çikiripla kıalmastin, belki uni beht-istikbal közge körünüp(11) kıalğan bir vaqıtta, mekteptin kıoqlap, cemiyetniñ taşlandıq bir(12) pu kırasığa aylandırup kıoyatti, Badamgülmu oħşaş tekıdirge muptila(13) bolatti, u halda tuğulğan baliniñ tekıdirimu oħşaşla kaç ve kara(14) bolatti.

(15) -Emdi kıandaq kıilimiz? Kıandaq kıilarmiz? -Zayit bir hazadin(16) kéyin ene şundak miskin ve bıçare halda ğuduñşidi, -bu iş(17) sézilip kıalsa, her ikimmiz tuğışimiz, Badamgül, istikbalimiz nabut(18) bolidu!...

(19) Badamgül öksüşke başlıdi, ikki mürisi tinimsiz silkinip,(20) közidin yum-yum yaşlar töküldi.

(21) -Boldila, yiğa bilen iş pütemdu?! -dédi Zayit sel-pel(22) ekli-hoşini yigip, -kıandaqla bolmısın, buniñ amalini kıilmısak(23) bolmaydu! Siz bu hekte birersige éyttiñizmu -yok?

(24) -Yaq, héckimge éytmidim... -dédi Badamgül köz yéşini (25) sürtüp.

(26) -Yaħşi, héckimge éytkıuçi bolmañ, bir siz, bir men bir **335(1)** Hudadin başka héckim bilmısın! Men oylap baqay, birer çikiş yoli(2) tépilip kıalar!...

(3) Şu kéçisi Zayit kirpik kıakmıdi, bağrida şam köyğendek,(4) uyan tołginiپ, buyan tołginiپ, ah urup çikti. Şunçe oylapmu bu(5) işni cimmiide yigıştırıuşniñ birer eplik çarisini tapalmıdi, bu(6) ğuddi galda toğrisığa turuvalğan kıiltiriqtek, ya üstige, ya astığa(7) mañmay, uni kıattik kıyınıvetti. Eger vaqıt muşundak ötürerse, iş(8) özlükidin aşkariliniپ, hemme nerse astin-üstün bolup kéttetti,(9) bundak kıorkıunçluk akıvetni Zayit kıiyalığa keltürüşkimu cür'et (10) kıılalmaytti! Şuña u, bu işni aħir Havaz Yétekçige éytiş

qarariğa(11) keldi. Muşundaq tevekkül kılmaktin başqa çare yok idi. Bir bolsa,(12) Havaz Yétekçi yahşi eķil kórsitip, ularni qoğdap qalatti; bir bolsa, (13) bu işni derhal aşkarilap, óziniñ ihlasmen sadıķ bir muridini (14) qurban kılattı. Lékin Zayit Havaz Behtige işinetti, uniñ méhir(15)-şepket qolını sozup, ózini bu azablıķ dunyadin(16) kıtulduruvalidiđanlıķıǵa şek keltürmeytti. Çünki, u ózini Havaz(17) Behti için kéreklik adem dep biletti, Havaz Behtiniñ hazirǵıçe(18) kórsetken himmet-şapaitige umu her hil yol bilen aşurup cavab(19) bérıp, uniñ hürmitige, işenç ve eķidisige erişkenidi...

(20) Zayit el yatar qağda, Havaz Behtiniñ óyige keldi. Deslep(21) “boyiniǵa gunah mingen Hıdani şipi keltürer dégendek, ózini eyiblep,(22) bir tiyinga algısız kılivetti, kéyin héliķi uyatlıķ işni (23) muşekket bilen duduklap turup éytti, bu kütülmigen gep Havaz Behtini(24) çöçütivetti, çirayı óñüp, közliri çekçeydi. Çünki, bu(25) iş tüpeylidin, künlerniñ biride Zayit bilen Badamgülge tégidiđan (26) toķmaķniñ bir béşi fakultétteki barlıķ oķuǵuçılarniñ siyasiy **336**(1) yétekçisi bolǵan ózigimu tégip kétididigánlıķi unińǵa ayan idi!

(2) -Baldurla dada bolǵuñız keptikende! -dédi Havaz Behti(3) uzaķ súkúttin kéyin ózini bir az básivélip, -sizni men bundaķ(4) sésik evrezge çüşüp kéter, dep oylımaptikenmen! Boldi, bugün(5) kaytıp obdan oyliniñ, ete sizni ózüm çaķirtimen!

(6) Zayit éǵirlaşķan béşini aran kótürüp, ornidin turdi,(7) putini sórep óydin çıķtı. Uni uzıtıp işikke çıķķan Havaz Behti(8) tuyuksız unińǵa tapilidi:

(9) -Ésiñizde bolsun, bu iş toǵrisida héçkimge tinguçi (10) bolmañ!

(11) Bu kéçe Havaz Behtiniñ uyķusimu haram boldi. Uniñ hiyalıǵa Zayitniñ(12) teķdiri toǵrisidiki işlar kirivalǵanıdi. Uniñ nezeride,(13) Zayit hazir heterlik aça yolniñ doķmuşıǵa kélip qalǵanıdi. Sella ittirse,(14) tüvi yok hańǵa dumilap çüşüp kététti, eger elep(15) tartivalsa, tamamen kıtulup qélişi mumkin idi. Lékin kandaķ tartış(16) kérek? Bu çaçan yépiş bilen kıtulup qalgili bolidigán iş emes, (17) vaķit uzarǵanséri, uniñ uyatlıķ put-ķolliri çaçanniñ çet-çórisidin(18) sańgilap çıķıp kalıdu, uni késimen depmu, késivetkili(19) bolmaydu!...

(20) Birdinla uniñ pikir yolliri eçilip ketti, köz aldıǵa Selim(21) Ependi keldi, uniñ üç kün burun qaysi bir oķutķuçılar yiginda(22) éytķan bir sözi ésiǵe kélip, çışliri ğuç-ğuç bolup ketti. Selim **337**(1) Ependi u yiginda, rehberlik benzisini teñşeş toǵrisidiki (2) pikirni éytip kélip, ahirida: “Şundaķ, gyoti: <Gül taci yasımaķ(3) asan, lékin unińǵa muvapıķ bir başni tapmaķ kıyin> dégen.(4) Turmuştiki işlar bezide kónüldikidek bolmay kalıdu, nahayiti çiraylıķ(5) gül taci tolimu eķilsiz qapaķ başqa kıyılıp qélişi mumkin!” dégenidi.(6) Bu gep huddi çenlep atķan oķyadek, udul kélip havaz(7) behtiniñ yürikige tegdi. Eslide, Selim Ependi buni hergizmu Havaz(8) Behtige qarıtıp éytmigánıdi. Belki bu asmańǵa étılǵan oķtek, nişansız(9) gep idi. Peķet rehberlik benzisini teñşeş ğulgulisi kétivatķan(10) peyitte, munasivetlik orunlarniñ diķķitini kıozǵaş üçünla éytilǵan(11) ğerezsiz, halisane bir söz idi. Lékin “hudiki barniñ muniki bar”(12) dégendek, Havaz Behti bu sözni ózige élıvaldı, şuniñ bilen Selim(13) Ependini óziniñ ósüş yolidiki birdinbir heterlik putlıķaşañ, dep(14) cezim kılǵanıdi. Hazir şu söz

yene ésigé kélip, uniñ Selim(15) Ependige bolğan öçmenlikini téhimu aşuruvette. Lékin hazir bu öçmenlik(16) qandaqtur bir gayivane küçke teñdaşsız, qudretlik bir küçke (17) aylangandek boldi, bu gayivane küçni uniñğa Zayitniñ héliki heviri(18) beş etkenidi. Bu huddi “kölniñ sésişi pağığa yaraptu” dégendek(19) iş boldi. Havaz Behti gülkekeliri éçilğan halda, Selim Ependini(20) Badamgülge baqlidi, bu baqlaş bilen Selim Ependiniñ ikki puti bir(21) ötükke tıqlidi, Zayitni qutulduruşniñ hasiyetlik engüşterimu(22) tépildi. Emdi Selim Ependi Havaz Behtige putlikaşañ(23) bolalmaydu, zadi bolalmaydu! Uniñ bir tal sériq tükini mu tevtirmeydu, belki Havaz(24) Behtiniñ qudretlik ayığı astida kiçikkine aciz qurttek, meñgü(25) ömilep yaşaydu! Ha-ha-ha!...

(26) Oqutquçılarnı eñ köp ve eñ adil bahalaydığanlar oququçılar. **338**(1) Bundaq bahalaş hemişe, hemme yerde, şertsiz ve tosşunsız bolup(2) turidu. Yékinda, melum bir yataqta, Havaz Behti toğrisida mundaq bahalar(3) bolup ötkenidi: “Kişiler çaşkan tutuşni bilidigan müşük(4) miyanlimaydu, deydiken, bu adem del şuniñ özi. U oğri müşüktek(5) marap, purap, timişkilap yürüp adem caylaydu!...” Şundaq, bu naçar(6) illet Havaz Behtige mektepniñ qoğdaş bölümide işligen vaqıtlarda yuqqan(7) ve bu aciz mikroblar uniñ vucudidiki munbet tupraqta asanla(8) köpiyip, vayığa yetken. Kéyin u, edebiyat fakultétiğa yötkilip, bir(9) munçe nopuzluq, bilimlik ziyaliylarnıñ arisiğa kelgendin kéyin (10) uniñdiki bu illetke içi qarılıq, hesetkorluq, körelmeslikke oğşaş(11) rohiy késelik alametliri qoşulup, uniñ qelbide saqaymas bir(12) “ösme” peyda qilganidi. Eger u kündilik turmuşida aşundaq hünük,(13) naçar işlarnı qilip turmisa, héliki “ösme” derhal qozğılip, uni(14) biaram qilatti, azablaytti. Uniñ “reqlibli”niñ behtsizliki, meqlubiyiti(15) ve qaygu-elimi uniñ eñ yahşi tinçlanduruş(16) dorisi bolatti!...

(17) Aqniyaz ekillik, sadda yigit idi, könlide héçkimge yamanlıq(18) oylamaytti. Lékin yékindin béri, uniñ micezi özgirip qaldı,(19) könlide allıqandaq bir şum hıyal baş kötürüşke başlıdı...

(20) U, ülüşkün Şevketni yoqlap bardı, parañ arisida Şevket (21) uniñğa iç aqritip mundaq dédi:

(22) -Aqniyaz men séniñ Ğunçeqliz bilen bolğan munasivitiñni **339**(1) oylap qaldım, séniñ bu muhebbitiñ buniñdin ikki miñ yıl burun,(2) Yunan peylasopi Pilaton otturiğa qoyğan “menivi muhebbetliş” bolup(3) qaldı. Pilaton: “Muhebbet tenniñ téğışi bolmiğan rohniñ birleşmisi(4) bolğandila, er-ayallar heqlıy behtlik bolalaydu” deptiken. Séniñ(5) hazirqlı Ğunçeqlizğa bolğan muhebbitiñ del aşundaq -bir-biriñlarnıñ(6) qloliniñ uçini tutmaydığan, yat cinsğa bolğan tebiy intiliştin yiraq(7) bolğan, sap menivi muhebbet boluvatıdu! Lékin adaş, qedimdin hazirqlıçe,(8) bundaq menivi muhebbetniñ üqliliri bolğan emes, senmu(9) buniñ üqlisini yaritalmaysen! Bu işni vaqtida bir terep qil, men séniñ(10) yahşi pursetlerni qoldin berip qoyuşuñdin ensereymen!...

(11) Aqniyaz ikki künden béri bu gepni oylap, qandaq qlılış (12) toğrisida baş qaturup yürse, tünügün keçte Seley uni téhimu éçtip,(13) mundaq dédi:

(14) -Yaşşı körüşni teselli bilen peseytkili bolmaydu, Aқniyaz!(15) Uniñ epçil çarisi-visalğa yétiş!

(16) Bu gep Aқniyazniñ köñlidiki murekkep çigişlerni asanla yéşivetti.(17) Toğra, visalğa yétiş kérek! Aқniyaz bu muhebbetniñ derdini (18) az tarttimu!? Uniñ yürüki bir parçe göşteki işk otida köydi, kül(19) boldi, neççe aydin béri, titrep turğan cismini yerge urup(20) zarlıdi, қаһsidi... Lékin, héçkim perva қilmidi! Emdi bolar, sevr(21)-taқet dégeniñmu çeki bolidu, yigidin kéyin külke, қаyğudin kéyin(22) ҳuşallıқ boluş kérekku! Şundaқ, emdi visalğa yétiş kérek. Şu(23) çağdila, bu azablıқ, külpetlik muhebbet heқdadiğa yétidu, Aқniyazniñ(24) derdlik yürüki aram tapıdu, Ğunçeqizmu öz teқdirini қаyta belgileşke(25) mecbur bolıdu!...

(26) Şu ҳiyallar bilen Aқniyazniñ niyiti buzıldı. Ğunçeqizni öziге 340(1) bolğan hürmet, eқidisidin paydiliniп, tuyuқsiz қаpqanga çüşürmekçi(2) boldi!...

(3) Bügün keçte, edebiyat fakultéti boyıçe muşaire kéçisi ötküzülettı. (4) Bu Aқniyaz üçün kem tépilidiğan purset idi, (5) oқuғuçılarnıñ hemmisi қızıl bınaға aқattı, yataқlar tinç ve ҳaliy(6) қalattı. Aқniyaz çüştin kéyin ciddi teyyarlıққа kirişti, deslep(7) mektep doқturhanisiga берip, bir tonuş doқturdin “névam acizlişip,(8) uһliyalmas bolup қaldim” dep bir neççe tal “heyminal”¹ aldı.(9) Kéyin bazarға çikiп, bir botulka gilas hariқи bilen az-tola kempüt,(10) piçine dégendek nersilerni aldı, bularnı yataққа ekirip, sanduқıға(11) saldı, andin Ğunçeqiz bilen körüşüş üçün uni izlidi, lékin(12) tépeş asanға çüşmidi, Aқniyaz uniñ-buniñdin soraşturup yürüp,(13) aһir uniñ mektep kutuphanisida ikenlikini bilivaldı.

(14) Sériқ binaniñ astınқи kévitidiki kutuphana tinç, azade idi. (15) Etigen saet sekizdin keç saet onğıçe işikliri uluғ oçuқ(16) bolattı. Oқutқuçi, oқuғuçılar üzülmeytti, işiktin kiriştiki (17) udul tamға italiyilik meşhur қızika alimi Galléyniñ: “Kitab goya alem(18) kémisi, u bizni tar caydin hayatlikniñ bipayan alimige élip barıdu”(19) dégen hékmetlik sözi yézilğan ramka ésilğanıdi.

(20) Aқniyaz Ğunçeqizni keñ ve cimcit kitab körüş öyiniñ bir(21) buluñidin taptı ve démini bésip, pes avazda piçirlidi:

(22) -Siz bu yerde ikensiz, Ğunçeqiz!

(23) Ğunçeqiz қırқim қақlirini silkip béşini kótürdi, çéçiniñ(24) dolқunlinişi bilen teñ meydisimu kérilip, bir cüp almidek yumran(25) köksi бүrtүp çikti. Aқniyaz hayacandin özini tutuvélip, қаққақ(26) 341(1) arılaş sözini davam қildi:

(2) -Siz мүküvalğan bu cayni eқillik şeytan tapmisa, maña oһşaş(3) kalva cinlar tapalmıgudek!

(4) Ğunçeqizmu pisiññide külүp, қаққақ bilen cavab berdi:

¹ Heyminal-Ötkür uyқu dorisi.

(5) -Ekillik şeytan bolğaça tépipsizgu, mana!

(6) Bu yerde uzun parañlişip turuşka bolmaytti, Ğunçeķiz kitab(7)-depterlerini yiğışturup ornidin turdi, Aķniyazğa eğışip sirtka(8) çıķtı, Aķniyaz béşini sañgilitip, ħiyal bilen cimride kétivatatti.

(9) -Birer işiñiz barmidi, Aķniyaz aka? -Soridi Ğunçeķiz(10) aķir mulayim avazda.

(11) –Hee? -Aķniyaz endikkendek béşini kötürdi ve derhal özini(12) oñşivélip meķsitini éytti, -keçte bizniñ yataķka bir(13) çıķsiñiz, sizge éytidiğan muhim gépim bar idi...

(14) -Muşaire kéçisige ķatnaşmamduk?

(15) –Ķatnişimiz, men téħi şeir oķuymen, arķidin tansa oynaymiz,(16) paaliyet başlanguçe bizmu ülgirimiz!

(17) -Maķul, çıķay.

(18) Ğunçeķizniñ köñli toķ idi, kallisiga şeklengüdek birer(19) ħiyal kelmidi, u Aķniyazniñ aķ köñül, diyanetlik yigit ikenlikige(20) işinetti ve uni sinaķtin ötken dost dep ķaraytti...

(21) Saet yettige yéķinlaşķanda, Ğunçeķiz ħuddi ķizniñ ķizil(22) tülkisidek cezibdarlıķka tolup yataķka kirip keldi. Aķniyazmu yuyunup(23)-tarinip, héytliķ kiyimlerini kiyip uni kütüp olturatti.

(24) –Kéliñ, yuķiri ötüñ... -dédi Aķniyaz holuķup, -mana bu(25) yerge...

(26) Ğunçeķiz dériziniñ aldıga ķoyulğan üstelniñ yénidin orun 342(1) aldı, üstelde Aķniyaz baya bazardin sétivalğan nersiler tizilğanidi.

(2) –Ohoy!... Resmij ziyapet ikenģu bu! -dédi Ğunçeķiz(3) ķollirini yéyip, némançe ķayıģansiz...

(4) -Erzimeydu Ğunçeķiz, sizniñ layiķiñizda bolmidi...

(5) Ular bir-birige ķarişip, udulmu udul olturdi. Aķniyaz Ğunçe-(6)ķizdin közini üzmeytti, u bugün téħimu güzel ve cilvidar bolup(7) ketkendek körünetti...

(8) Ğunçeķiz Ürümçide tuģulup öskeķkimu, işķilip, başķa(9) ķizlarģa ķariģanda, özini erķin, azade tutidiğan moda ķizlardin idi.(10) Şuña u, öziniñ teķķi-turķi hem ķiray-şeklige mas kélidiğan(11) girim ķilişni biletti. U ķirayniñ uç ülüş tebiij, yette ülüşi(12) muvapiķ yasiniştin kélidu, dep ķaraytti. Derveķe, girim ķilişmu bir(13) ħil senet. Ayallar buniñ bilen güzel obraz yaritalaydu, belgilik(14) cezibdarlıķka iģe bolidu. Ğunçeķiz ħuddi senet örneķleriniñ kespiy(15) girimçilikliridek, bu heķte ħéli etraplıķ savatķa iģe idi. U(16) hemişe yéķin dostliriģa mundaķ deytti: “Muvapiķ girim ķilģanda,

ademniň(17) çirayi nurlinidu, gelite körünüp qalmanydu. Mesilen, üpilik may(18) yüzge sürtülse, térini siliqlaşturidu, téridiki sepkünlerni yapidu; (19) kirpik melhimi bilen kirpikni boyıganda, kirpik hem uzun, hem(20) koyuk körünüp, kişilerge bir hil stroluk tuygu béridu; köz insan(21) qelbiniň dérizisi, uniňga yahşi girim qilinsa, ademniň rohiy(22) kıyapiti bilen salapitini eň yahşi namayan kılip béridu...”

(23) U bugün öziğe ene şundaq heves ve iştiyak bilen girim qilganidi.(24) Kıygen kıyımılrımı girimge mas halda uni téhimu celpkar,(25) rohluq hem güzel kılivetkenidi...

(26) Aqniyaz kızga kıpkızıl gilas hariqi, öziğe aq haraq koydi ve **343**(1) romkini qolıga élip, özre sorıgandek kıyapette:

(2) Eyibke buyrumañ Ğunçeķiz azraqtin içkeç parañlışaylı!(3) dédi.

(4) Ğunçeķiz nazlinip olturmıdi, burundın az-tola kızıl haraq(5) içip kõngeçke, birinçi romkini derhalla kötürüvet, temlik,(6) huş huy haraq uniň kõñlige yaqti, Aqniyazmu pursetni qoldın bermey,(7) çiraylıq, şoñ robaiy ve lérikalar bilen arqarqıdın bir neççe(8) romkini tutti. Ğunçeķizmu tüzütsiz, teħirsiz içti. Emdi uniň(9) közliri humarlışıp, yüzi anar güldek içilip ketti. Aqniyaz nahayiti(10) ustalıq bilen vakıtnı igilevatatti, u Ğunçeķizniň “neme gépiñiz bar(11) idi, éytmamsız?” dégen soalni sorap qélişidin ensirep, ağızi(12)-ağızıga tegmey, bir dem dunyaniň, bir dem mektepniň, bir dem asmanniň,(13) bir dem yerniň gépini kılip, Ğunçeķizniň éğiz éçişiğa imkan(14) bermeyvatatti. Aqniyazniň vehime hem tekezzalıq bilen kütken minutlırımı (15) aħır yétip keldi, Ğunçeķizni tatlıq uyku bastı, uyku goya(16) şiddetlik tağ keldikindek, uniň pütün vücudını qarmap, bésip kélivatatti.(17) U tirkişip baqti, béşini silkip, közlirini ugıladı,(18) şunçe kılsımı epleşmıdi, huddi cin tegkendek, esnek tutup,(19) qapaqliri éğirlişip ketti, aħır neme bolğanlıqını oylap yetküçe,(20) béşi üstelge sañgilap, laydek uyup ketti...

(21) Aqniyaz uni asta kötürüp karıvatqa aldı, topliyini saldurup,(22) putlırını tüzeştürdi, kız héçnémini sezmidı, yénik puşuldap(23) uhlavatatti, uniň uyquluqtiki mesum, mulayım haliti Aqniyazni téhimu(24) meptun kıldı, u söygu, visal ve teşnalıq istikide yangan telve bir(25) küçniň türtkisi bilen kıznıň kıyımılrını salduruşqa başlıdı, yérım(26) yalıñaç kılingan kız téhimu culalınıp, sürettek qetip yatatti. Uniň **344**(1) cismidiki çaknap turğan güzelligiñi Aqniyazniň kõñli érip ketti,(2) u özini tutalmay kızga özini açtı, unin issik, yumşaq bedinini(3) kuçaklıdı, söydi, yene kuçaklıdı, yene söydi... Uniň héssiyati(4) örlidi, köziğe kızıllıq tikildi, şu tapta, uniň nezeride, özi (5) yaşavatқан bu malametlik dunya mevcut emes idi, uniň ornıda işk(6)-muhebbetke tolgan sirlik, pinhan bir alem bar idi, bu alemde peket(7) özi bilen Ğunçeķizla mevcut idi. Şuña u, erkin, bimalal(8) heriketlinetti, héçkim ve héçnéme uniňga deħli kılalmaytti. Üzlüksüz(9) söyüş ve kuçaklaştın uniň yüriki yayrap, rohi urgudı, yigitlik(10) héssiyatımı asta-asta örlep kıyımga yetti. Emdi uniň kıtrıgan(11) qolliri kıznıň eň sezgür, nazuk yerlıriğıçe sozulup, kıznıň (12) ıppitini yépip turğan eň aħirki bir parçe latımı sérip çüşürüldi,(13) hemme iş tügeş aldıda turatti, kızlık bilen cuganlıqıñı,

aliycanablık(14) bilen rezillikniñ arisida birla qedem qalğanidi. Aqniyaz közini(15) yumup, bu kısqıa qedemni basmaqçı boldi. Lékin, şı çagda néme üçündür,(16) uniñ qaram yüriki kattıq güpüldep ketti, qutrıgan cismimu(17) tuyuksız turmuzlangan maşinidek silkindi. Uniñ iç-içidin kötürülüp(18) çıqıvatqan qudretlik, gayibane bir avaz uni temtiritip(19) qoyğanidi: “Aqniyaz, şeytiniñğa hay ber! Vicdan bilen iş qıl!(20) Vicdan özlükidin zuvanğa kirmeydu, belki u séniñ diliñ, tiliñ ve(21) pütün vücuduñniñ heriketke kéliş bilen ipadilinidu! Sendiki(22) vicdan qeni!?...”

(23) Aqniyaz özini basti, baya hessiyanıñ küçiyişi bilen(24) hireleşken eqli asta-asta roşanleşti, emdi u soğuq qanlıq bilen(25) oylaşqa başlıdi: “Toğra, uniñ cimi baylıqı mana şı ippet(26) nomusi emesmu?! Men uni oğrılap ketsem, u ömürlük azabqa qalmamdu? **345**(1) Özüm yaqşı körgen ademni azab-oqubetke qoysam, bu dünyada(2) méniñ könlümü hatircem ötermu!?...”

(3) Derveke hayat mentekisi şundaq! Bu dünyada başqılarğa bihude azar(4) bergen ademniñ özimu hergiz huşal ötmeydu!

(5) Aqniyaz huddi birsi küçep tartqandek, likkide ornidin turup(6) ketti, qandaqtur bir vicdaniy tuyğu uni yaman niyettin yandurdi,(7) lékin, uniñ oyqan, tinix közlidiride yaş tamçisi ligirlap qalğanidi.(8) Bu öz qılmişığa razi bolup, hayacanda çıqqan huşallıq yéşimu yaqı(9) öziniñ behtsizlikige ögünüp, nadamette çıqqan hesret yéşimu, bilip(10) bolmaytti. U qizniñ kiyimlerini qaytidin avaylap kiygüzdi. Çaqlirini(11) tüzeştürüp, yüzlerini silidi ve boğuq avazda qizni bir neççe kétim(12) tovlidi. Uniñ tekezzalıqta éytilgan qopal avazi Gunçekizni bihuşluq(13) halettin oyğatti. Uniñ humarlaşqan közlidiridiki iltica ve mulayimlik(14) Aqniyazniñ vücudini şurride éritivetti. U qizni segitip, ornidin (15) turğuzdi, emdi uni yatıqığa epçiqip qoymisa bolmaytti, savaqdaşlıriniñ(16) kélidigan vaqti bolup qalğanidi.

(17) U Gunçekizniñ qoltuqidin yölep yataqtin élip mañdi. Yataq(18) içi ikki behtsiz aşıq-meşuqtin qalğan acayip bir purağ bilen(19) toşup ketkenidi. Bu muqeddes purağta, poreklep éçilgan gül(20)-gunçileriñmu, bujuldap turgan gülgün şarabiniñmu puriği bar idi!...

(21) Bügün Zayit nahayiti huşal idi. Yolda kélivétip varqirap (22) naşqa éytqusi, sekrep usul oynıgusi kéletti. U çüştin **346**(1) kéyinki emgekke qatnaşmıdi. Savaqdaşlıri mektepniñ déhqançilik(2) meydanıga yañyu qazgili çıqıp ketkenidi. U Badamgülniñ yatıqığa aldirap(3) kélivatatti, Badamgülmu yéqindin béri, derstin başqa paaliyetlerge qatnaşmay,(4) özini yataqqa békindürüvalğanidi.

(5) Zayit qızlarıniñ kémir şekillik yatıqığa kirgende, Badamgül(6) karivitida yéniçe tügülüp yatatti, yastuqiniñ çétide qaysi bir dersniñ(7) konsipiki turatti, lékin uni écip baqmıgandek qılatti.

(8) –Kéliñ... -dédi u öre bolup, avazi zeip, rohi bekmu(9) çüşkün idi.

(10) Zayit uniñ yéniğa kélip olturdi ve öz huşallıqını uniñğa(11) ötküzmeğe bolğandek, şairane teleppuz bilen uni erkilitip turup(12) mundaq dédi:

(13) -Yékindin buyan, eceb çirayıñız éçilmay kettiğı, Badamgül! (14) Búğün bir küliña, dünyada külkidinmu yékimlik küy barmu? He, tohtañ (15) ésimge keldi, men sizge bir şeir oqup bérey, bu, çililik meşhur(16) şair Fablonérudaniñ şeiri, añlimiğan bolğıydiñiz...

(17) Zayit likkide ornidin turdi, bir qolını şiminiñ yançuğığa(18) tıktı, yene bir qolını yérim dairide kötürdi, béşini bolsa, égizge(19) gédeytip, dérize terepke qaridi, uniñ bu qılıqları Badamgülniñ(20) köñlige qılıçımı sigmidi, bu huddi “öçkige can qayğı, qassapqa(21) may” dégendek, küliklik iş bolğanidi. Lékin Zayitniñ pervayı pelek,(22) gélini kırıp, özini tüzep, şeir oquş bilen avare idi:

(23) “Saña kérek bolsa,

(24) Alğın bérey bolkamni.

(25)Bérey alğın havayimnimu,

347(1) Biraq, élip ketme tebessumiñni.

(2) U bir tal etir gül,

(3) Çékilmiğın hergiz uniñğa.

(4) Étilip çiqқан bulaq süyi u,

(5) Ussuzluqumni qandurar.

(6) Şad-ğuram illik çehriñdin,

(7) Étilar kümüş reñ bujgunlar!”

(8)-Qandaq, şeir yaridimu? -dédi u mestane halettin öz(9) eksige kélip, -emdi külersiz, tebessumiñizdin mañimu azraq(10) bézersiz...

(11) -Zayit, hazir küliğiğan işlar boluvatamdu?! -dédi Badamgül(12) çiši kerişqandek qaşlırını uçurup, -némilerni dep yuridiğansız!(13) Sizni külke qıstavatқан bolsa, méni yığa qıstavatıdu!...

(14) -Hay-hay, tohtañ! -dédi Zayit uni pepiligendek qılıqlarnı(15) qılıp, -rastını éytsam, emdi bizniñ küliğiğan vaqtimiz(16) keldi, Badamgül! Emdi biz külimiz, qahqah urup, hendan urup külimiz!(17) Havaz Yétekçi bizge aşundaq huşallıqni ata qıldı!

(18) -Rastma? -Badamgülniñ çirayı delsep villide éçildi,(19) kéyin yene bir nersini oyliğandek, perişan halda soridi, -siz uniñğa(20) dédiñizma?

(21) –Dédim, démey amalim kaççe? -Zayit çüşendürüşke (22) başlidi, -menmu ikki kécini uykusuz ötküzdüm, Badamgül! Kılmıgan(23) hıyal kalmidi, birer arka işik tépip, dohturlar bilen(24) sözlişnimu öylidim, lékin, bu özimizni aşkarılaş bolidiken, hazır(25) dohturlar resmiyetsiz iş bécirmeydu baliniñ dadisi keni? **348**(1) Tonuşturuş ekel, deydu. Gem-kaçyguğa pétip ötüversek, işniñ(2) téhimu yoğini çıkıdu. Şuña uyan oylap, buyan oylap ahır Havaz(3) Yétekçige éytay, yığlay, kaçşay, içi ağrip birer amal kórsetse(4) eceb emes, dégen kaçarğa kélip éyttim, u añlapla, çıçañşip(5) kayıp ketti, şu küni méni öyidin koğlap çıkarğandek elpazda boldi,(6) lékin aħşam özi méni öyige kaçırıp, alemçe bir huş heverni(7) éytti, bizni koğdap kaçalmaççı boldi...

(8) -Ah Huda, derdim saña yetken oħşaydu! -dédi Badamgül(9) hayacanlık tin élip, -eceb obdan boldi!...

(10) Lékin, hayacan sel bésilip, kallisi bir az segekleşken vaqıtta,(11) uniñ hıyalığa “kaçanda kaçalmaççı?” dégen ciddi bir pikir(12) kélip kaçaldı. Rast, Havaz Yétekçi bu ikkisini kaçanda séhriy küçi(13) bilen kaçalmaççı? uzunğa kaçmay hemme ademge aşkara bolup kétédiğan(14) uyatlık hamilini kaçanda yığışturmaççı?!...

(15) Bu soallar Badamgül üçün çigiş hem müşkül bolğini bilen (16) Havaz Yétekçi ve Zayit üçün şunda kaç addiy hem oñay idi. Bu soalni(17) Badamgül sorığıçe, Zayit özi cavab berdi:

(18) –Elvette, bu palakettin ikkimizni kaçalma kaçılış asan(19) emes, Havaz Yétekçi nurgun baş kaçaturup, ahır bunıñ kavapmu köymeydiğan,(20) zıkmı köymeydiğan eplik bir kaçarisini oylap tépiptu...

(21) -Kaçanda kaçare iken u? -Aldırap sorıdi Badamgül.

(22) -Siz bu işni Selim Ependige artıp, kaçikkine bir matériyal(23) yézıp bersiñizla bolidiken, -dédi Zayit pervasız bir kaçıyapette,(24) -siz ziyankeşlikke uçrıguçi bolidikensiz, menmu gunahtin kaçıt(25) bolidikenmen...

(26) –Néme! Néme dédiñiz?! -Sebde gülidek mulayım, yékimlik bu **349**(1) kaçız birdinla sel esebiyleşkendek, hécnémige kaçarım kaç çéçilişka (2) başlidi, -men emdize, dilimğa ilim-meripet çiriğini yavaş adamni(3) oriğa ittiremdikenmen!?

(4) -Hıtır cem boluñ, hergizmu oriğa çüşmeydu! -dédi Zayit(5) Badamgülni tinçlanduruşka tirişip, Havaz Yétekçiniñ éytişçe,(6) bunda kaç iş oқutkuçi tereptin sadır bolsa, körüli diğan kaçare éğir(7) bolmaydiken, eger bizge kaçare körüşke toğra kelse, ikkilimizni(8) mekteptin kaçoğlap, ömürvayet bilim éliš pursitidin merhum kılıdiken,(9) tuğulğan balimizmu kaçanunsız yétim oğlaç bolup kaçalidiken!...

(10) -Yaç, néme bolsa bolsun, men unda kaç rezil işni(11) kaçılmaymen! -Badamgül pevaç kaçapaçlırını süzüp domsaydı, -añlığan(12) heçler néme deydu, savaçdaşlırim néme deydu, men yene bu dünyada(13) yaşamdımen-yoç?

(14) -Hejler néme dése démemdu! -dédi Zayitmu sel kızişip,(15) -Selim Ependiniñ sizge amraqlıqlını siniptikilerniñ hemmisi bilidu, bu(16) sizdin başlangan iş emesku! Kimlerniñ béşidin ötmigen!? İppitiñizni (17) yoqatқан, himilidar bolğan bolsiñiz néme boptu! Öz igisige(18) tapşurdiñizgu! Men sizni çüşensem bolmidimu! Nahayiti kelse, turmuşıñızdiki(19) bir kétimlik sevenlik bolar! Havaz Yétekçi sizni aşu(20) sevenликтinmu қоғdap қалмақçı, menmu sizni cénim bilen қоғdaymen!...

(21) Badamgülniñ uçı kızargan burun kömüçekliri tartışıp lipildidi,(22) kéyin қапқара, yoğan közliridin möl-möl yaş қuyuldi.

(23) -Yaқ, Zayit, men undaқ қилalmaymen, -dédi u öksüp(24) turup, Selim Ependige uval bolidu!

(25) Zayit bir pes şüklep қалdi, u Badamgülniñ bundaқ cahillik,(26) eҳmeklik қilişini oylap baқmiғanidi, belki, bu hevernı añlapla béşi **350**(1) kökke yétidu, nomusini, muhebbetni, oқuşini қоғdap қалған Havaz Yétekçige(2) teşekkur éytip, huşallik bilen uniñ dégini boyiçe iş(3) қilidu, dep oylıganidi. Lékin iş kütken yerdin çıkmidi, eger(4) Badamgül bundaқ қilişқа razi bolmisa, her ikkisiniñ teқdiri,(5) istikbali üzül-késil nabut bolatti. Havaz Behtimu buni alahide(6) eskertip, “navada, Badamgül matériyal yazmisa, mendin rencimeñlar”(7) dégenidi. Zayit şu tapta égir ehvalda қалdi, Badamgülniñ kac, beğerezlikidin(8) қattıқ aғrindi, içide uni tillap, eyblidi, lékin hazir(9) uniñ cehlisini қaturidiğan vaқit emes idi, қандақla bolmisun,(10) uni eyveşke keltürüş, aldap-silap bolsimu, gepke kirgüzüş(11) kérek idi!...

(12) -Undaқ қilmañ, Badamgül, öziñiznimu, ménimu oylañ! -dédi(13) Zayit birdinla biçare қiyapetke kirip, -Selim Ependi dégen çoñқur(14) yiltiz sürgen küçlük dereҳ, undaқ-mundaқ boran-çapқunlar uni(15) yikitivétmeydu! Lékin bizçu, biz dégen emdi yiltiz tartışқа başlıған(16) aciz köçet, sella şamal çıқsa, түvimizdin қomurup, azgallarға(17) tiқivétidu. Heқiқiy uvallik bizge kélidu, cahillik қilmañ, istikbalimizni,(18) şan-şeripimizni oylañ, biz téhi yaş, aldımızda behtlik(19) kéleçek қауақ éçip turidu, uni nabut қilmayli!...

(20) Badamgül téhimu қattıқ yiğlap ketti, uniñ közidin taramlap éқivatқini(21) yaş emes, belki yürikige ornap ketken hesret-nadamet (22) bilen ökünüş zerdabi idi. U ésedep, öksüp gep қilalmay қалdi.(23) Zayit derhal uniñ titrep turған yelkisini silap turup:

(24) -Méniñ geplirimni oylap béқиñ, Badamgül, men sizni meñgü(25) sóyimen, siz bilen meñgü behtlik, huşal ötüşni ҳalaymen!(26) –dédi-de, uni çıñ қауақlap, nemleşken yüzliриge sóyüp ketti...

351(1) Taraslap yaғmur yiğivatatti, Badamgül özini daldıға almidi, belki(2) şebnem çüşken aқ leylidek, nemleşken solğun yüzini asmaңa қaritip (3) turuverdi, del şu çağda, uniñ çirayi omaққına éçilip ketti, u(4) rahetlengendeк bir deқiқe közini yumdi. Yaғmur süyi emdi uniñ қапқара(5) yumşaq чақliridin sirгіp éқişқа başlıdi...

(6) Şamal arılaş çüşüvatқан soğuk yağmur süyi uni şürkendürelmidi,(7) belki uniñ iç-içiğe taşup ketken derd-elemlirini(8) öziniñ pak, şiddetlik ékini bilen bille ékitip kétévatқandek, uni (9) yeñgil hem azade қilip қoydi...

(10) U tünügün Zayitқа ten berdi, Zayitniñ şérin suhen (11) sözliri, uluğ vede-kesemliri, biçare halettiki yélinip-yalvuruşliri(12) diliheste қizniñ aciz, muñluқ қelbini esir қildi. U titrep(13) turған қolliri bilen Zayitniñ déginini boyiçe, yérim betlik matérialni(14) yézip, imzasini қoydi. U buni ikki edemniñ ar-nomusi bir(15) bovaқniñ kéleçiki ve beht-istikbali üçün amalsiz қildim, dep özini(16) aқlap, köñlige teskin bedri, yene bir tereptin, öziniñ(17) қандақtur osal ve қebih bir işni қilip қoyғанliқini hés қilғandek,(18) күn boyi köñli gеşlik, perişanlıқ içide ötti. Bolupmu, Selim(19) Ependini köz aldığa keltürgende, uniñ vicdani azablinip, һamuş(20) olturup қalatti. Lékin u, bu işlarniñ aқiviti қандақ bolidiғанliқini,(21) қarimaққа, kiçikkine körünген yérim betlik matérialniñ aһirida қандақ(22) rezil oyunlarni oynaydiғанliқini ançe oylap yetmigenidi. Rast, ippet, **352**(1) nomusi түgep, қizliқ gururi zehimlengen, ili azar yégen(2) nativan bu қiz addiy hem ançikim körünген bu işlarniñ keynide yoşurunup,(3) buһsup turған çoñ köñülsizliқlerniñ қansıқ hidini téhi(4) hidliyalmiғанidi!...

(5) Ademniñ amiti kélip, oşuқи alça çüşüvatқан peytte, hemme(6) nerse meñgülüktek, қolidiki hoқuқmu, bezibir çüprendilerniñ(7) körsitivatқан şermende hoşametlirimu, köz çaknitip baş üstide uçup(8) yürген şan-şöhretmu ebedilebed öziğe taliқtek bilindu.(9) Bundaқ çağda, u adem күnlerniñ biride қerip teһttin çüşüşini,(10) hetta bir deқike içide ölüp қelişinimu һiyaliğa keltürmeydu! Lékin,(11) turmuş şepқetsiz, u ademni her koylarğa salidu, bezide, һuddi bir(12) tal қuruқ hazandek, hayat қayniminiñ şiddetlik éқinlirida һalıғанçe(13) pirқiritidu, bezide apirip sésiқ patқақlarğa paturup қoyidu!...

(14) Şu күnlerde, Cin Şuciniñ béşiğa aşundaқ күtölmigen, égir(15) sevdalar çüşti. U tuyuқsiz aғridi, doһturda tekşür tividi, “ciger raki”(16) dégen ecellik késelni artip қoydi. Bu mudhiş һever bir(17) neççe күn içide pütün mektepke gurride tarқaldi. Buni añlap Cin(18) Şuciğa iç aғritқанlar, қayğurғанlar, hésdaşliқ қilғанlar boldi; tekdirge(19) ten bérip, “el hökmililla” dégenler boldi; şundaқla, “eceb(20) yaһşi boptu, bir mensep orni tézrak bikar bolidiған boldi!” dep,(21) köñlide her һil çotlarni soққанlarmu boldi!...

(22) Cin Şuci késel azabi, ölüm vehimisi bilen bir neççe күn **353**(1) içide yadap, özgirip, beeyni satarniñ destisidek, қuruқ ustiһan(2) bolup қaldi. U һelқ doһtur һanisiniñ bir kişilik yatıқida (3) torusқа қarap ecel күtöп yatatti. Bundaқ çağda, késel kişi nahayiti(4) sezgür hem nazuk bolup kétidu. U burun yékin arilişip ötken ademliri(5) içidin kimlernin yoқlap kélip, köñül éytқанliқini, (6) kimlerniñ özini çetke élip, “emdi séniñ lazimiñ қalmidi” dep,(7) sayisinimu körsetmigenlikini nahayiti éniқ bilip yatidu. Démisimu,(8) adem balisiniñ béşiğa égir күn çüşken vaқit-del uniñ etrapidiki(9) ilpetliriniñ semimiy-sadaқitini, eқide, iһlasini sinaydiған(10) eñ yaһşi, halkiliқ vaқit bolidu. Bundaқ çağlarda, bedel telep қilmaydiған(11) dost buraderler uniñ derdini öz derdi, dep bilip, çin(12) köñlidin yoқlaydu, teselli éytidu, medet béridu. Ölüm

vesvesiside(13) yatқан késel üçün, buniñdin artuқ huşallıq ve rohiy ozuқ (14) bolmaydu!...

(15) Cin Şuci muşu dohtur hanida yatқан bir heptidin béri, Havaz(16) Behti uni bir kétémmu yoқlap kelmidi, burun huddi uniñ etrapida(17) pervanidek aylinip, sayisiğa körpe salgudek bolup yüridiğan bu(18) ihlasmen murut emdi uni pütünley untup ketkendez kılatti. Cin(19) Şuci késel azabida iñrap yétipmu bu ademni oylydi, eslidi. Uniñ(20) burunki özige bolğan acayip yékin munasivitini, her bir körüşkende, (21) huddi amraқ dadisini körgendez bolup kétédiğan sadaqetmenlikini köz(22) aldığa keltürüp, miyıkida külüp qoydi, uniñ bu zeip(23) külkiside, çoñqur teeccup bilen epsusluқ tuyğusi bar(24) idi!...

(25) Derveke, Havaz Behtiniñ öz vaktida, bu başliққа bolğan(26) huşametguyluқı rasttinla şu dericige bérip yetken idiki, Cin **354**(1) Şuci ésil tamaқ yep qorsıqını toyğuzsa, u çette turup kékirip(2) béretti, u hicaysa, bu қақақlap kületti; u köz yéşi kılsa, bu kışı(3) ün sélip yığlaytti; u issip ketse, bu kışı şepkisini yelpügüç(4) kılip yelpüytti; u toñlap ketse, bu kışı hordap issitatti!...(5) Kısqisi

(6) Uniñ céni, buniñ céni bir can idi,

(7) Uniñ üçün, buniñ céni qurban idi!

(8) Şuniñ üçün, Cin Şuci uni yuқiri-tövende mahtap (9) yürüp, ottura qoldek yigitke aylandurğan, bu kétémmu benze teñşeşniñ(10) aldınkı nişani kılip, tömür depter gimu ismini pütkenidi!

(11) Lékin, Cin Şuci bu kétémmu arman bilen u dunyağa kétévitép,(12) hayatni, ademlerni hekiqiy menisi bilen çoñqurraq çüşengendez(13) boldi. Burun uni huddi bir uluğ zatni tavap kılgandez, béşiğa élip(14) kötüridiğan “ihlasmen”ler, etrapida hemişe paypétek bolup yüridiğan(15) “sirdaş”lar biraқla qarısını körsetmidi. Çünki, u rak késili(16)-de! Rak késili démek ölüm démek! Emdi ular üçün, dohturlar(17) teripidin ölümge höküm kılingan bu emeldarniñ kériki qalmidi, emdi(18) uni huddi işikni kéqip bolğan paşse hişteq yiraққа çörüvetse boluvéridu!(19) Ecel bosuğisida yatқан muşu bir hepte ceryanida, uni peket (20) kona sepdaşliri, savaқdaşliri ve mekteptiki burun özige yékinmu(21) emes, yiraқmu emes, temesiz, halis hizmetdaşliri ayiği üzümey(22) yoқlıdi, köñül éytti, medet berdi! Mana şu çağdila u, hayatta acayip(23)-ğarayip murekkep işlarniñ, yürek-bağrini bilgili bolmaydiğan(24) acayip-ğarayip sirliқ ademlerniñ barlıqını kördi, çüşendi, hés **355**(1) kıldi. Lékin u kéçikkenidi, eger kışiler burun özi bésip ötkén(2) yolni qayta basalıgan, burun kılip bolğan işni qayta kılalıgan(3) bolsidi, u çağda téhimu ekillik, téhimu zerek, téhimu dana evliyağa(4) aylangan bolatti, nurgun işlar téhimu köñüllük, téhimu cayida bolğan(5) bolatti! Lékin, turmuş qaytilanmaydu, tariğ tekrarlanmaydu! Kısqıgına bir(6) neççe kün içide bolup ötkén bu şepketsiz işlar cin şucini bir(7) neççe yıl kitab oқupmu érişkili bolmaydiğan çoñqur bilimge, aççıq(8) savaққа, ötkür ekillikge ige kılgan bolsimu, lékin u huddi köçküzniñ(9) aciz, ötkünçi aptipidek, uniñ özigimu, başkılargimu kılçe nep(10) bermey,

bu alemdin izsiz, şepisiz ötüp kétivatatti. Uniñ elimi,(11) hesriti ve puşaymini cin şucini rak késiliniñ azabidinmu égirrak(12) azabka sélivatatti!...

(13) On kündin kéyin, qaysi bir eqıldarniñ mesliheti bilen Cin(14) Şuci béyciñğa béríp davalinidiğan bolup qaldı. Uni uzitidiğan küni(15) ayrodromğa héli köp kişiler çıktı, buniñ içide Havaz Behti yene(16) yok idi. Bu künlerde, uniñ hıyalığa Cin Şuci, yaq, cin ruñ kirip(17) çıkmaytti, uniñ nezeride, u allıkaçan ölgen, héçnémige kargá(18) kelmeydiğan quruq iskitka aylanganıdı.

(19) Havaz Behti tolimu özgirişcan, köziniñ qarısını lipla qilip(20) başqa hıyalğa keleleydiğan, hamilon tipidiki adem idi. Uniñ hés(21)-tuygusi bilen sözehdiliriniñ tutami yok idi, vaqiti kelse, birbirini(22) inkar qilip, göşiyip yürüvéretti. Şuña, uniñ hazir pütün(23) vaqtini, eqil-parasitini aşka sélip qolğa keltürüvatqini, yéñidin(24) kadırlar hizmitige mesul bolğan yene bir muavin şuci Semer Tömür(25) idi...

(26) Havaz Behti muşu kısqıgına bir hepte içide, bu yéñi başlıq 356(1) bilen üç kétim körüşüp boldı, deslep tebriklidi, huşallıqını(2) bildürdi, andin hizmetlerni özlükidin doklat qildi, yolyoruk(3) sorıdı, kéyin. Qarañgu çüşkende tam yaqılap, Semer Tömür yaqşi köridiğan(4) haraq, paqlan göşlirini sovğa qildi. İçişip oturup,(5) Yaqup Kérimi, Selim Ependi, hetta u dunyağa kétivatқан cin ruñniñ(6) üstidinmu şikayet qildi, dadhorluq éytti. Şu künlerde boluvatқан bu(7) acayıp körünüşler qandaqtur hayat emes, belki hayatniñ sayisiğa(8) oşşaş, tolimu hunük ve yékimsiz körünüşler idi.

(9) Qaysibir danişmen: “Huşametçilerdin kéçiñ, ular yaqşi kiyinivalğan(10) oğrılardur” dep toğra éytiptiken, eger bu sözge Havaz(11) Behtiniñ emeliyitidin élingan: “Huşametçilerdin kéçiñ, ular intayin(12) yüzsiz, namerdlerdur!” dégen sözni qoşsaq, téhimu toğra ve(13) toluq bolidiğandek qilatti!...

(14) Hélila qalaymiқан turğan siniptiki balılar Selim Ependi kiriş(15) bilen teñ huddi satarniñ simidek tizilip ketti. Selim Ependide(16) kişiler héyikqudek héçqandaq sur ve kibir bolmisimu, lékin oququçılar(17) uniñdin hélila eyminetti. Bu eyminiş, emeliyette, uniñ bilimige, (18) pezilitige ve iktidariğa qilingan tebiy hürmet idi. U bugünmu(19) herqaçandikidek pakiz, çiraylıq kiyinivalğanıdı. Sur reñlik qaçmaq(20) galistuki simavi reñlik kastum-burulkisiğa par bolup, uniñ(21) uruq, iğcam bestini hélila söletlik qilip qoyğanıdı. U ders ötüş(22) üçün sinipka kiridiğan vaqıtta, her qandaq ehval boluşidin 357(1) qetiynezer, ezeldin saqal-burutlirini pakiz kirip, may sürülgen (2) şalañ qaçlirini tal-tal tarap, ésil, çiraylıq kiyimlirini retlik(3) kiyip, kötöreñgü roh ve salapet bilen kirip munberge çıqattı. Bu(4) uniñ özgermes, izçil aditi idi.

(5) Selim Ependi bugünki leksiyisini on minut burun tügetti, (6) galistukiniñ tüğüçini sel-pel boşıtip, depter kitablirini yaptı,(7) andin oququçılarga qarap sorıdı:

(8) -Çüşenmigen yerler barmu? Sual bolsa qoyuñlar!

(9) Sinip bir pes cimcitlikka çökti, kéyin, hemmeylen pütüşüvalgandek(10) biraqla çukuraşti:

(11) -Çüşendük muellim, sual yoq!

(12) Selim Ependi munberdin çüşti, dérize aldığa kélip kéşekke(13) kıypaş yölendi ve saitige qarap koyup, mundaq dédi:

(14) -Şene azraq vaqıt barken, ihtiyariy parañlışayli, men yékinda(15) yoldaş Aqniyazniñ “Şincan Géziti”de élan kılingan “Çeynek ve (16) Leglek” dégen bir kuplét şeirini kördüm. Şeir gerçe addiy yézilgan(17) bolsimu, lékin megrurluk bilen kemterlik togrisidiki pikir(18) nahayiti canliq, obrazliq yorutup berilgen:

(19) “Piyale aldida baş igip çeynek,

(20) Kemterlik babida bolidu eynek.

(21) Bir demlik pervazi üçün gadiyip,

(22) Ehletler arisiğa taşlinar leglek...”

(23) Şeir meni héli hayacanga saldi, bu hekte köp oylandim. Hazir(24) silerniñ arañlardin bir türküm ümidlik, iqtidarliq yazguçi, şair **358**(1) ve tetkiqatçılar yétişip çikivatidu. Silerge bilim berivatqan bir addiy(2) oqutkuçilik süpitim bilen bularni oylişam, béşim kökke yétidu,(3) çeksiz iptiharliq hés kılimen. Lékin yine azraq endişidimu boluvatimen.(4) Méniñ bu endişemni Aqniyaz aşu bir kuplét şeirida nahayiti (5) yahşi, canliq ipadilep beriptu. Bizniñ bu yerde, hoquqni pulğa, huşametke(6) sétivalgili bolidu. Lékin nam-abroyni pulğa sétivalgili(7) bolmaydu. Sen her qandaq puldar, her qançe hoquqdar bolsañmu, yenila(8) ikki métr uzunluqtiki karivatta yatisen, oşşaşla üç vah tamak(9) yeysen, bu her qandaq ademniñ qolidin kélidu. Şuña, adem balisi béşi(10) kökke yetkendimu gideymesliki, bir nanga zar bolgandimu, şükri(11) kılişni bilişi lazim! Men silerniñ alğa başkanséri salmaq, yuqiri(12) özligenséri kemter boluşınlarni ümid kılimen! Tarihta ötken meşhur(13) zatlar kemter boluştek ésil pezilet hekkide nurgunliqan kıziq(14) dastanlarni qaldurup ketken. Kemterlik ademde özini biliş, özini(15) soraşniñ barlıqidin dérek beridu. Men silerge Éyniştéyn togrisida(16) mundaq bir hékmetni éytip bérey :1952-yil 8-noyabr Amerikidiki melum(17) bir aliy mektepte ders ötüvatqan Éyniştéyn mundaq bir tekliptime(18) tapşuruvalgan, uniñda Éyniştéynni İsrailiyiniñ zuñtuñi boluşqa(19) tekliptime kılgan. Ve halenki, qançiligán ademler ağızini tamşıp,(20) yeñirini şimaylap, çişirini bilep yürgen zuñtuñluk tacu-tehtini(21) Éyniştéyn nahayiti silik sözler bilen ret kılip mundaq dégen:(22) “Men tebiet dunyasini köp bilmeymen, ademler togrisida téhimu(23) hécnéme bilmeymen! Méniñ ömrüm obyektip madda bilen hepşilip ötüvatidu,(24) şuña mende, hem tuğma qabiliyet kem, hem memuriy işlarni(25) bir terep kılişi ve kışilerge qandaq adil muamile kıliş cehetlerde(26) tecribe kem. Şuniñ üçün pekir mundaq aliy emelni zimmemge élişqa **359**(1) layiq emesmen, uniñ üstige, yaşinip qaldim, zehniy küçüm acizlap(2) ketti!” Mana bundaq semimiy sözlerdin megrurluqniñ esirimu körünmeydu,(3) u, uluğ bir

zatniñ alicanablarğa has özini sorıganlıqını ve(4) ilim-pen üçün barlıqını bégışliğanlıqını namayan kılıdu!...

(5) Selim Ependi yene sözlimekçi bolup turuvidi, kongurak çélinip(6) qaldı. Lékin u bir neççe künden béri oyliğan, köñlige(7) pükken gepliriniñ mégizini devalğanlıqı üçün, köñli emin tapқан(8) halda, söziniñ aħirini mundaq kısqa, lékin veznilik cümliler bilen(9) tügetti:

(10) -Hemişe ésiñlarda bolsun: Meğrur ceñçiniñ meğlup boluşı,(11) tekebbur kişiniñ sésip kėtişi muqerrer!

(12) Selim Ependi siniptin çıktı, oquğuçılar uniñ arqisidin(13) izzet-ikram bilen qarap qaldı. Selim Ependi bu kétimki menilik,(14) köñüllük dersniñ eñ aħırki bir kétimlik ders bolup qalidığanlıqını(15) bilmeytti, oquğuçıarmu emdi uniñ tesirlik, kizikarlıq léksiyisini(16) qayta añliyalmaydığanlıqını hıyalıgımu keltürüp baqmığanıdı!

(17) Şevket seherge yékin yaman çüş körüp oyğınip ketti.(18) Şuniñ tesiride, keçkiçe köñli geş ötti. Çüş uniñğa bir köñülsiz(19) iştin bişaret bergendek, köñli endikip turatti.

(20) U keçkurun çañ-topa başkan baş-közlrini yuyup, terdin(21) kėtişip, şorlışıp ketken iş kiyimlerini almaştırup, Aqniyazni(22) izlep keldi. Aqniyaz yataқта yalguz kitab körüp olturatti. Şevket 360(1) yataққа kiripla bismillasıga mundaq sorıdı:

(2) –Adaş, Selim Ependi barmu, tinliktu?

(3) –Tinçlik, néme boldı? -Aqniyaz hañvékip qaldı.

(4) –Bilmeymen, işkilip köñlüm bir şumluqni tuyup(5) turuvatıdu, -dédi Şevket Aqniyazniñ yénida olturuvétip,(6) -seherge yékin bir yaman çüş kördüm, Selim Ependini bir neççe galcır(7) it arisiğa élivélip talavétiptu, çoñlırimu bar, küçüklirimu bar. U(8) adem özini qutkuzalmay nale kılip qaldı, şu çağda menmu çöçüp oyğınip(9) kettim...

(10) Kütmiğen yerdin Aqniyaz külüp ketti:

(11) –Mana, mana... Arimizdin bir hıyalperes idéalıst çıqip(12) qaldı, çüş déngengımu işinemdu kişi, u dégen uyquniñ poqi!

(13) -Yaқ Aqniyaz, sen buni undaq addiy çağlıma! dedi Şevket(14) étiraz bildürüp, -menmu burun sendek oylayttım, lékin(15) béşimdin ötken işlar méni çüş toğrisida yéni bilimge ige kılip(16) qoydı, dadam ölüp kėtiştin on kün burun, éziq çişim çüşüp(17) kétip çüş körgenidim, on künden kéyin, dadamniñ ölüm heviri(18) keldi, konilar çişiniñ çüşüşini aşundaq şumluqқа coraydu, bu kétim(19) ménimu qara başkandek, ikki it qoğlap, talap çüş körividim, üç(20) künden kéyin soraqқа tartılıp, “kamér”ğa solandım... Muşu tecribilerdin(21) qarığanda, çüşteki bezi alametlerni hergiz sel çağlıgılı(22) bolmaydu. Çünkü adem ménisiniñ iqtidari téhiçe toluq yeşilmigen

sir(23) halitide turmamdu. İşkilip, özümму bilmeymen, köñlümde Selim Ependi(24) toğrisida aşundağ bir ğeyriy sézim bar...

(25) Aқniyaz bu geplerge toluğ işenmisimu, lékin oylinip қалdı. Bir(26) neççe күndin béri, Havaz Behti bilen Zayitniñ başқиçe canlinip, **361**(1) heriketliriniñ sirliқ ve ciddiy bolup ketkenlikini köz aldığa keltürüp,(2) néme üçündür köñlige bir ensizçilik çüşkendek boldi,(3) şuña bayıқи meshire külkilirini yığışturup қoyup, Şevketin asta(4) soridi:

(5) -Emdi қандақ қilimiz?

(6) -Selim Ependini yoқlap barayli, içki cehette birer iş(7) bolğan bolsa özidin añlarmiz.

(8) -Maқul, cür emise.

(9) İkkisi kelgende, Selim Ependi kitab-jurnallar қaçılanған (10) yoğan yeşikni karivatniñ astidin tartip çıқip, bir nerse(11) izdevatatti. Aқniyaz her hil yéziқ ve her hil ölçemdiki tom-tom(12) kitablarni körüp, özini tutalmay: “Pah, tul хотun şümeк yığқandek(13) sizmu ecnebilerniñ kitablrini yığıptikensiz-de!” devétişke tas(14) қалdı, lékin bu özi çoñқur hürmet қilidiğan oқutқuçisi bolğaçқа,(15) gepni undaқ қopal қiliştin özini aran téyip, sipayilik bilen mundaқ(16) dédi:

(17) –Muellim, némidégen көp kitab bu, söz tapқан puliñizğa(18) kitab alidikensiz-de!

(19) -Méniñ pütün baylıқim mana şu, -dédi Selim Ependi ularni(20) safağa olturuşқа tekliр қilip turup, -béliқ sudin ayrilalmıgandek(21) menmu kitabtin ayrilalmaymen!

(22) -Toğra dédiñiz muellim, -bu söz Şevketke nahayiti yarap(23) ketti, -işçiğa kuluç, dehқanğa ketmen, eskerge miltiқ kérek(24) bolğandek, ziyalayğımu elvette kitab kérek! Hudağa şükür, bizde kitab(25) oқuşқа héli erkinlik! Öz vaқtıda, Maksim Gorki birer kitabni oқuş(26) üçün nurgun tayaқ yeptiken, toğrimu muellim?

362(1) –Toğra, -dep testiқlidi Selim Ependi, -bir қétim(2) ҳocayin uniñ kitab oқuvatқanlıқini körüp қélip, қariğayniñ yérindisi(3) bilen қattıқ urған, dohturlar uniñ yelke térisidin 42 tal(4) otun uvaқlrini suғuruvalған, -Selim Ependi öyniñ қalaymıқанlıқidin(5) hicil bolğandek, baya çuvup қoyған nersilirini қaytidin (6) yığışturuşқа başlıdi. Aқniyaz kona bir Rusçe jurnalni varaқlap olturup(7) soridi:

(8) –Muellim, bir nerse izdevatamtiñiz? İzdevériñ, bolmisa bizmu (9) izdişip béreyli...

(10) -Yaқ, yaқey, -dédi Selim Ependi yığışturuşni (11) tézlitip, -kéyin izdisemmu bolidu, nahayiti bir kitab, Firuyitniñ(12) Rusçe neşir қilingan bir kitabi idi:

(13) –Firuyit? -Aқniyaz bilen Şevket teñla қiziқip soridi.

(14) –He, siler téhi bilmeyisiler, -dep çüşendürdi Selim Ependi,(15) -Firoyit Avistiriylilik psihologiyeye alimi, u insanlardiki (16) yoşurun añni tetkik kılğan. Men uniñ Rusçe neşir kılınğan(17) bir kitabını bir yıl burun béyciñda élip oğuşanıdım, lékin u çağda, ançe(18) çüşinilmey, taşlap qoyğan, bu kétim yene bir oğuş körey dep şuni(19) izdevatattım.

(20) İkki şagirt heves bilen ustaziğa qaridi, ular terlep(21)-pişip öy yigışturuvatқан bu kemsöz, addiy-sadda ademniñ aşu(22) şalañ çaçlık béşidiki, mükçiyip qalğan aşu vicikkine vücudidiki(23) şunçe keñ ve çoñqur biliminiñ nedin kelgenlikiniñ tégige yetkendenek(24) bir-birige menilik qarap qoyuşti. Rast, bu adem kitab humarla(25) emes, belki sépi özidin kitab mestanisi idi. Oğuştti, oğuştti,(26) harmaytti. Öz kespiğe aitnila emes, belki pütün insanıyetniñ **363**(1) eñil-paraset durdaniliri pütülgen barlık kitablarnı oğuştti, uniñdin(2) özige ozuq alatti, küç-medet tapatti ve insanıy peziletlerini(3) yétiştüretti. U béyciñda oğuşvatқан vaqtida, hem yéñi hizmetke çikқан(4) deslepki vaqıtlarda, aşundağ oğuş ve öginişniñ tesiri bilen(5) nurgun séir hem nersilernimu yazğanidi. U bu eserlerde, reallıq bilen(6) yüksek romantikini birleştürüp, turmuşniñ séhriy güzelligini(7) namayan kılğan, kitabhanlarnıñ vücudida hayatlıq siri bilen tebiet(8) möciziliri toğrisida yéñi-yéñi romantik héslarnı oyğatқанidi. U(9) şu péti icadiyet yolida mañğan bolsa, téhimu ihlas kılğan bolsa,(10) belkim nurgun yahşı nersilerni yézişi mumkin idi. Lékin u, özini(11) bildi, özini soridi, heçkiy menisi bilen kemterlik kildi, “oğuştuçı” (12) dégen müşkül, şereplik naminiñ höddisidin çikışı,(13) nadanlıqta, qaşsaqlıqta qalğan millitimizniñ evladlarını zamanıvi ilim(14)-pen, zamanıvi medeniyetke ige kiliş üçün, icadiyetni qurban kildi.(15) U öz hizmitiniñ höddisidin çikmay, eksice şairlikni heves(16) kılıdınğan kişilerge öz tecribisidin daritmilap mundağ deytti: “Erbab(17) ehlidin birla yahşı şair çikқан, Elişir Navayı dégen kişi, şair(18) bolğandıgu katta ve uluğ! Balsañ aşundağ bol, bolmisa, külelmiginiñge(19) hicaymay, öz işiñni kıl!...”

(20) -Kitabni köp oğuşlar, ukılar, -dédi Selim Ependi öyni(21) yigışturup bolğandıñ kéyin ikki oğuşuşığa çay qoyuvétip,(22) -kitabsız ötken turmuş karañgu tünge oğuşaydu, adem ézip-tézipla (23) yürüdü, kitabsız qalğan eñilmu huddi qanatsız kuşqa oğuşaş, éğizde(24) pervaz kılalmaydu! Öziniñ ötmüşini untuğan, tarihini bilmeydınğan,(25) bugünki dünya medeniyitidinmu bişever ademler her qañçe yaşisimu yene hayatqa(26) yük bolup qalidu. Adem bu dünyadin u dünyaga héç nersini élip **364**(1) kételmeydu, yalıñaç kelgen péti yalıñaç kétidu, lékin ep kétidınğan(2) birla nerse bar, u bolsimu, nam, yahşı yaki yaman!

(3) Selim Ependiniñ sözliridin, heriket-qiyapitidin birer(4) köñülsiz işniñ şepisini körgili bolmaytti, u burunkıdekla hatircem(5) hem temkin körünetti. Şuña Aqniyaz “qandağ, men démidimmu!”(6) dégendek menide közini kişip Şevketke qarap qoydı. Lékin Şevket(7) yenila hatircem emes idi, uniñga qandağtur bir ilahiy küç teripidin(8) bişaret kélivatқandek, köñli namelum bir şumluqni sézip turatti.(9) Aşir u tit-tit bolup, Selim Ependiniñ özidinla soridi:

(10) –Muellim, tinçlıqtu? Birer iş bolmıgandı?

(11) -Kandaq deysiz? -Selim Ependi pervasizla uniña qaridi.

(12) -Yaq, emdi... deymina...

(13) -Hazarçe tinçlik, lékin buniñdin kéyin kandaq bolidu, bir(14) nerse déyelmeymen, -dédi Selim Ependi her éhtimalğa qarşı(15) imkaniyet qaldurup, -çünki bizniñ cemiyitimiz murekkep, turmuş(16) tasadipiylarğa tolğan!

(17) Aqniyaz tuyuksiz hiyalığa kelgen bir gepni sorap ispatlamaqçı(18) boldi:

(19) -Muellim, añlisam, Havaz Yétekçi sizniñ léksiyiliriñizni(20) tekşürgenmiş, rastmu?

(21) -Rast, şundaq iş boptu, -dédi Selim Ependi hatircem(22) halda, -tekşürse tekşürmemdu, men uni munberde oçuq sözlidim,(23) eger mesile tapsa, otturiğa qoyson, yene aşkara munazirilişimen!

(24) -Havaz Yétekçi qaltis adem, uniñ közi hemişe başkilarğa(25) kadaqlik! -dédi Aqniyaz huddi öz-özige sözligendek qaynap, -u(26) Marksizmni köp bilidu, lékin Marksizmni qolçirağ qilip, başkilarniñ 365(1) közige yéqip turuvalidu, u bilse, Marksizmni birer kétim bolsimu, eynek(2) qilip özige qarap baksa bolatti!

(3) -Béşida aşu partiye şepkisi bolmisa, oqurda helep yeydiğan(4) bir némigen u! -devetti Şevketmu özini tutalmay posuqqida.

(5) -Yaq, unçe dep ketmeñlar, -dep hizmetdişini aqlaşqa(6) başlidi Selim Ependi, Havaz Behti u dericide yaman, nabab(7) oqutquçi emes, uniñ eñ çoñ acizliki -uniñdiki añ, idiye(8) ve tepekkurniñ özi işligen ve oquğan devr seviyiside tohtap(9) qalğanlıqida! İnsaniyetniñ bilim iqtidariniñ tereqqiyati çeksiz bolidu.(10) Şuña buginki neticiler kelgüsidiiki tereqqiyatlariniñ yéñidin başliniş(11) nuqtisi bolup qalidu. Ottura esirdin ilgiri, yavropalıqlar(12) univérsitétt püttürgendila, andin bölüş emilini ögineleytti, u(13) çağda, bu bir "sirlik ilim" bolup tuyulğan. Nurgun kişiler bölüş(14) emilini öginiş üçün İtaliyige bérip oquğan. Buginçu? Buginki(15) künde toqquz yaşiki oquğuçimu milyonlar hanisidiki sanlariniñ bölüş(16) emilini işliyeleydu. demek cemiyet, devr hem pen -téhnikiniñ özlüksiz(17) tereqqiyatıga eğişip, bilimniñ konirap qéliş nisbitimu(18) barganséri gevdilik bolidu. Bezi mutehessislerniñ ispatlışıçe, 18(19) esirde, yéni bilim 80-90 yıl öz küçini körsitiptiken, 19-esirniñ(20) ahirida, 40 yılğa kısqarğan, emdi bizniñ muşu devrimizge(21) kelgende bolsa, 15-20 yılğa çüşüp qalğan. Buniñdin körüşke bolidiki,(22) hayat yaşavatқан adem üzlüksiz ögenmise, kallisini yéñilap(23) turmisa, cezmen devrniñ, ilim-pen tereqqiyatniñ arqida qéliveridu!(24) Havaz Behtidiki ecellik acizlik ene şu, köp ögenmeydu, (25) izdenmeydu, belki burunqi kiçikkine demsiyini davrañ sélip, yoğan(26) nepke érişmekçi bolidu!...

366(1) Bu geplerde, çoñqur mezmun, yéterlik esas bolsimu, lékin(2) Aqniyaz bilen Şevket dégendek qayil bolmidi. Bolupmu Şevket bir(3) nersidin şeklengendek, Selim Ependidin toğridin-toğrila soridi:

(4) –Muellim, u adem hemişe sizniñ péyiñizda yürse,(5) léksiyiñizdin kusur izdep, sözliriñizdin iven tapmaççı boluvatsa,(6) siz yene uni aqlavatisiz! Bundağ keñ qorsaklıkiñizda birer sebev barmu(7) néme?!

(8) Selim Ependi külüp ketti, külkisi huş huy, semimiy(9) idi.

(10) -Néme sebev bolatti, -dédi u külkisini tohtitip, (11) -keñ qorsak boluş yahşi hislet emesmu! Özige işençsiz kamil(12) ademlerla, başkılarğa keñ qorsak bolalaydu!

(13) Şu tapta, Aqniyaz bilen Şevketke Selim Ependi öziniñ kemter(14) ve uluğluqi, pak ve aliycanabliqi bilen Havaz Behtiniñ hunük içki(15) dunyasiğa tene kilivatqandek tuyuldi.

(16) Söhbet héli uzak davam kıldi, témilar özgirişçan yeñi hem(17) menilik idi...

(18) Ular uzap çıqanda, el cimikқан, mektep meydanı, binası köz(19) kéçisiniñ soğuqi bilen muñlinip, çölderep, hamuş turatti. Kişilerge(20) tuydurmay, şepisiz çüşüvatқан süzük şebnemler yer-zémin (21) gül-giyahlarnı nemdep, havanı téhımu sap ve salkın kilivetkenidi.

(22) Turgunniñ bu kétimki héli Aqniyazni perişan kılip koydi. Bu 367(1) yerde baş qaturidiğan işlar azdek, emdi uniñ hiyalığa yézilardiki(2) ğurbetçilikte ötüvatқан kac teley déhқанlarnıñ tekdir kısmetliri kirivelip,(3) köñlini héli vaqıtqiçe parakende kilivetti. U hetni yeni bir(4) oquş üçün yançuqidin élip açti:

(5) “...Aqniyaz, sen hemişe Ömer Heyyamniñ:

(6) <Dunyaniñ işidur teşviş bilen ğem,

(7) Birini tügetseñ biridur hemdem.

(8) Téhi tuğulmiğanlar buniñdin bişever,

(9) Heverlinip qalsa kelmes idi hem!>

(10) dégen rubaisini okuyttiñ, séniñ ağıziñdin tola añlap, méniñ kulıqimğimu(11) ram bolup qaptiken. Şu künlerde, bu rubaini menmu pat-pat(12) okuydiğan bolup qaldim. Némişqa demsen? Bizniñ béşimizğimu kütülmigen(13) teşviş bilen ğem çüşti, adaş!

(14) Dadamniñ Şeyh Murat isimlik bir akisi bar idi, tolimu(15) aqkõñul, dikleş, kıziqçi adem idi, nahayiti yahşi körettim. Bu(16) ademni qara başkandekla tuyuqsız péşkellik basti! Men saña ehvalni(17) tepsiliy yazay, şu bahanide aççıq yutқан içimmu boşap qalar. Tağam(18) Şeyh Murat bir künü öziçe mavcuşığa qur selip körüp (qurendazlıqtin(19) az-tola heviri bar idi), bir ağinisige mundağ deptu:(20) <Tünügün bu ademege qur salsam, firevniñ yultuzı bilen oşşas(21) çüşüp qaldi, bu kılişmu ölgüçe

tehttin çüşmey ötidigan(22) oħşaydu!> Bu gepni aňlıgan dosti delsep érenşimeptu, kéyin(23) sinipiy küreşniñ yéñi-yéñi yüzlinişliri toğrisidiki teşvikat(24) küçeygende. Özi bilen özi hüdüksirep bu iş bir küni otturığa **368**(1) çıķıp alsa, menmu şerik bolup almay, dep orup teşkilge éytip(2) oyuptu. Şuniñ bilen tağamni tartip çıķtı, yézimu yéza sazayi ilip,(3) eger mavcuşı tehttin çüşken bolsa, sen çıķaçimidiñ? ara(4) niyitiñ némandaq yaman séniñ? dep üzmey bir hepte küreş ildi ve(5) ahirida yette yillik ama cazasi késvetti. Bu iş bilen bizmu(6) gumanlık aile bolup aldu. Mengü meyli, tağama içim arıydu, 70(7) yaşa bérıp alan adem, salamatlikimu yahşı emes, oyundin aaa(8) ılan bir işniñ bunçilik éir derdeser élip kélišini kim oylaptu(9) deysen! Bu işta maña hemmidin attı tesir ılıgını, bezi ademlerniñ(10) küreş yigini, tağamniñ on yıl buruni işlerini çişlep tartanlıı(11) boldi. Tova deymen, u ada tağam arıma, ızıçılık ılandek ilsimu,(12) emeliyyette, semimiy iş ılan. U ada, menmu kiçik idim,(13) u iş uva éşimde turuptu: Bir küni yézimizda Amérikia arşı turup,(14) Çavşyenge yardım bérış sepperlik yigini éçildi. Yigin başuruı(15) doklatini tügetkendin kéyin, tağam otturığa çıķıp, hélii çoñ(16) kadirin:

(17) –Olum, Amérika dégen humper aysi terepte? -dep (18) soridi.

(19) -Şimal terepte, he... Mana bu terepte! -dédi hélii kadir(20) oli bilen kün pétiş terepni kórsitip.

(21) Tağam şu terepke bir hazaıe ezep bilen homiyip aridi.(22) Kéyin birdinla arıa örölüp, oli bilen kélinini aırdı:

(23) –Méñiñla! Mana bu yaka muşt atimiz! -dédi ünlük varırap,(24) -muşt atimiz!

(25) Tağam oli bilen kélininiñ aldıa ötüp, oñ muştını çin(26) tügüp, ezep bilen havaa arıtıp şiltidi ve çéke tomurlirini köptürüp **369**(1) varırdı:

(2) -At muştını, at! At muştını, at! -U bir tereptin(3) vaırap, bir tereptin, kün pétiş terepke arap salmaq bilen silcidi,(4) oli bilen kélinimu uniñ arkisidin muşt étip ala silcidi...

(5) Şuniñ bilen etisi pütün yézida, Şeyh Murat Amérikiniñ(6) azi-burnini an ilivetti, dégen gepler taraldı...

(7) Tağamniñ bu sadde ılıı eyni vaıtta sepperlik yigininiñ(8) keyipiyatını canlandırıp, yahşı tesir ozıanıdı. Emdi kélip, on(9) yıl ötkende, beziler uni şaide tetürisige burap, bu ademiñ eslidinla(10) niyiti yaman, şu adiki ciddi sepperlik yigininimu (11) sarañniñ ılıını ilip, meshire ılan, ve hakaza déyişivatidu!...(12) Şuniñaa arıanda, bizniñ cemiyette bir ademiñ müdürmigini(13) yahşiken eger müdürüpla ketse, uni rast-yalan toılenetlerniñ (14) hemmisi basidiken! Dostum, men bu iştin muhim bir savaa ıge(15) boldum: Adem her anda makan hem zamanda, köñlüm a, köñlüm tüz,(16) dep köñlidiki hemmini şalaqlitip tóküver gülük emeksen! Piste ve(17) badam mégiziniñ tatlık hem etivarlıı uniñ bir evet attı şakalniñ(18)

içide saklanganlıqida oħşaydu. Şuniñğa qarığanda, ademlermu öz(19) köñlidiki oy-
hıyal, sir-esralirini puhtırağ, pinhanrağ saklışı(20) kérek iken!... Şu munasivet bilen
Ömer Heyyamniñ munu rubaisini(21) hatire deptirimniñ baş bétige yézip qoydum:

(22) <Her sirin dilida saklısa dana,

(23) U yoşurun bolsun misali enqa.

(24) Sedepniñ içide qetre dur bolur,

(25) Sir qilip qelbide yoşurğaç derya!>

370(1) Dostum, sirtta qattıq yağmur yéğivatidu, pılanlaş düyimizniñ(2)
bügünki işi aqmidi. Téhi bayıla, men öz qolum bilen aq qonaqta polu (3) qilip yep,
andin dérize aldidiki katniñ üstide oturup bu hetni (4) yézivatimen. Hıyalımğa yene
tağam kirivaldı, köñlüm yérım boluvatidu,(5) hetni davamlaştıruşğa hepisilem
qalmidi!...

(6) Dostuñ Turğundin dep bilgeysen.

(7) 1962-yil 13-séntebr, cigdériq.”

(8) Havaz Behti köp vaqıtlarda, öz gépige külke bilen paoza bérişke(9) amraq
idi, şuña her bir gépini qilip bolup, qamlaşımı, qamlaşmisimu(10) hahalap külüp
qoyatti. Bügün uniñ bundaq hamaqetlerçe külkisi(11) néme üçündür yaqup kériminiñ
çişiğa téqip, köñlini geş qilip(12) qoydi.

(13) -Biz uni uzun küttük, hoşini tapar dep oyliduk, lékin,(14) qıv tülke aqır
burnidin ilindi. Mana bu-sinipiy küreşniñ bizniñ(15) iradimizge baqlıq bolmiğan
muqerrer qanuniyiti! Ha-ha-ha...

(16) U Selim Ependi toğrisida sözlevatatti. Yigında bar-yoq beş(17) adem -
fakultét partiye yaqékisiniñ heyetliri bar idi.

(18) U bugün nahayiti huşal hem köreñ idi. Şuña külgende, özini(19)
tohtitalmay heves hem temenna bilen qéqirlap kületti. Bundaq(20) çağda uniñ üçey-
bağrimu tartışip kétivatqandek, yuzliri qorulup(21) kétetti.

(22) -Méniñ pikrim şu, -dédi u uzundin uzaq nutqidin emdi **371**(1) hulase
çıqargandek, biz teşebbuskarlıq bilen derhal uni derstin(2) tohtışimiz kérek!

(3) Bu gep yene Yaqup Kérimige yaqmidi, u pikirni egitip(4) olturmay oçuqla
éytti:

(5) -Selim ependiniñ işini mektep özi tutuvatidu, u yerdin(6) birer hever
bolmay turup, biz uni derstin tohtatsaq, teşkili(7) prinsipğa uyğun kelmeydu. Mektepniñ
qararini kütüşimiz kérek!

(8) -Emdi bolar Yaşup Mudir! -dédi Havaz Behti avazini sozup, (9) -hélimu uni şunçe koğdidiñiz. Kõvurğilirniñiz égilip(10) ketküçe bolidiñiz. Lékin u sizge bir minutmu tik turup bermidi.(11) Añir kélip, sésik patkaşka yikildi. Emdı yene koğdaymen, yöleymen(12) désiñiz, öziñizni pütünley bulğap koyısız! Bundaş kılış huddi şamal(13) çıkışanda, çirağ kötürüp talaga çıkışandek, ehmeşlik bolıdu. Eger(14) biz yene mektepniñ kararını kütüp yatsaş, u çağda bekmu passip orunğa(15) çüşüp kalımız, yamanğa yantayaş bolğan bolımız!

(16) -Bu oynışidiğan iş emes, Havaz Behti! -dédi Yaşup(17) Kérimimu kızışıp, -bu bir ziyalıniñ siyasiy hayatı, teğdiri mesilisi!(18) Sevrçanlış bilen mektepniñ kararını kütmişek bolmaydu.(19) Uniñgiçe Selim Ependi dersni ötüverıdu. Sizniñ bir eyibiñiz(20) közge işenmey, kulaşka işiniş! Méniñçe, közge işiniñ, u sizni(21) bir tereplimiliktin, oquşmaslıktin, nizadin saşlaydu!

(22) -Şundaşmu?! -Havaz Behti kopallış bilen dimiğini kaşti,(23) -sizde téhi u kişi toğrisida héli şerin ham hiyallar bar iken(24)-he?! Bilip koyuñ Yaşup Mudir u hazir teşkilniñ nezeridin çüşken, (25) amminiñ karğışını alğan adem, éytişlarğa kariğanda, Hudaniñ azabidin(26) töve-istikbar bilen şutuluşka bolarmış. Lékin teşkilniñ amminiñ **372**(1) gezipige uçriğan adem her kandaş kılıpımu şutulalmaydu! Hazir sizde burjuaziyniñ(2) hucumiğa karşı iktidar barganséri kemiyip kétivatıdu, bu(3) bekmu heterlik! Men bizdiki idiyivi tomurlar bir kélipka çüşkini(4) yaşşı, dep oylaymen!

(5) Bu sözlerdin Yaşup Kériminiñ dili puşuldi, köreñlik,(6) memedanlış bilen étilivatқан bu sözlerde, aççık tenidin başka, meshire(7) hem tenbihmu bar idi.

(8) Şu künlerde, Havaz Behti Yaşup Kérimini ançe közge(9) ilmaydiğan, uniñ işliridin öziçe zigziş çıkiriğiğan bolup kalğanıdi.(10) Çünkü u özini allıkaşan Yaşup Kérimi olturuvatқан aşu bulğar(11) taşlış aylanma orunduğniñ igisi, dep hés kılatti, bundaş bişaret(12) uniñğa héli muhim yerlerdin bérilgen, u özimu “emdiki növet cezmen(13) méniñki” dep işengenıdi. Bundaş ademler birer menpeetniñ,(14) toğriraşı, birer emelniñ, şan-şöhretniñ şepisini sezgen haman,(15) hudini yokıtıp, özini yerde emes, erşte hés kılıdu, kişilerge(16) özini ekillik, bilimdan, salapetlik kılıp körsitiş üçün, ağı(17) bésilımay valaşıydu, köñlidiki haram tiyetlirini céniniñ bariçe(18) yoşurup, özini helkperver, adaletperver kılıp pedazlaydu! Lékin(19) bundaş saştilik haman semimiy, halal niyetlik ademlerniñ ötküz(20) közidin beribir şutulup kalalmaydu. U huddi karğa kömülgen cesettek,(21) künlerniñ biride aşkarilıniş kalıdu!...

(22) Yiğın uzaş devam kılıdı, Havaz Behtiniñ pikri yerim yolda(23) kalđi, heçkim u toğrida kayta éğız açmıdi, yiginniñ keyinki muzakire(24) témisi fakultétniñ oqu-oquuş işliri toğrisida bolup ketti.

(25) Şu yigindin ikki kün keyin, Selim Ependi tuyuqsız teşkilat(26) bölümige çağirtildi, mana çağiriş bilen teñ Şevketniñ **373**(1) çüşı réallışka aylandı, Selim Ependi kütülmigen müşkülát içide (2) kalđi...

(3) Teşkilat bölümünün vañ famililik başliki sémiz, égiz boy,(4) qaşliri şalañ, kişilik közliri sürlük, soğ nepes adem idi. U(5) has işhanisida Selim Ependini olturuşkimu tekliş kılmidi. Belki(6) bigiz qoli bilen safaniñ yénidiki kattıq orunduqni körsitip: “Séniñ(7) cayıñ şu” dégendek, qopal bir işaretni kıldi. Selim Ependi(8) orunduqni aldığirak tarttı, aççıq bilen küçep tartılğan orunduqniñ(9) putidin “ğart” kılgan yéqimsiz bir avaz çıqıp ketti. Vañ(10) başlikiñniñ çışı kérişqandek çirayi pürüşüp ketti...

(11) Deslepki söhbet kışka-kışka soal-cavablar bilenla boldi:

(12) -Sizni çakirtkanlıqimniñ sebevini bilemsiz?

(13) -Yağ.

(14) -Néme gunah ötküzgenlikiniñ niçü?

(15) –Gunah? Yağ, héçqandağ gunah ötküzmidim...

(16) –Rastmu?

(17) –Rast.

(18) Vañ başliq ornidin turdi, işhanida u yaqtin- bu yaqqa mañdi,(19) her bir kétéim Selim Ependiniñ aldidin ötkende, uniñğa sürlük(20) közlirini tikip, soğuq nezer bilen qarap qoydi.

(21) -Beziler sizni cahil, hiyliger dése, unçilik emestu, deptikenmen,(22)-dédi vañ başliq Selim Ependiniñ uduliğa kelgende(23) tohtap, -siz rasttinla girant kallisi bilen u dunyağa kétédiğan(24) cahillardin oşşaysiz! Emise, oçuqraq éytay, Badamgül dégen kızni(25) tonumsiz?

(26) –Tonuymen, -dédi Selim Ependi tasadiپی bu isimniñ otturiğa 374(1) çıqıp qalğanlıqidin heyran bolup, -u méniñ oquğuşum,(2) uniñğa birer iş boptuma?

(3) -Mendin soraysengu, hupsenlik qılma! -Vañ başlikiñniñ birdinla(4) elpazi buzuldi, közliri kişilip, kusa yüzi set öñdi,(5) emdi u “senlep” soraq qilişqa başlidi, -bir oqutquçiniñ öz(6) oquğuşısına yaman niyette boluşiniñ qandağ aqivetlerni élip(7) kélidiğanlıqini bilemsen? Sen hazır qanuniy cazağa tartılış aldidida turisen.(8) Eger yavaşlıq bilen iqrar kılip, gunahiniñğa tova kılsañ,(9) keñçilikke érişişniñ mumkin, bolmisa öz putuñğa özüñ palta(10) çapisen!

(11) Selim Ependi teecup ilkide turup qaladi, közliridin,(12) çirayidin bir işniñ tégige yételmey qañgirap qalğan ademniñ hañvaqtılıqına(13) oşşas bir hil ésenkireş bilen heyranlıq çıqıp turatti. U(14) hetta vañ başlikiñniñ özini bu yerge qata çakirip qalgandek hés kıldi.(15) Şuña uni, turupla, bir hil horluq, kemsitiliş azabi kıynaşqa(16) başlidi, u her qandağ nersige çidisimu, lékin insanlıq gururiniñ ayağ(17) asti qilinişiga taqet kılip turalmaytti.

(18) -Vañ bu cañ, maña unçıvala hörkirimeñ! -dédi u ahır(19) özini tutalmay, - az sanlık millet adimi bolğanlıkım üçün, kandaq(20) kılsam şundaq bolidu, dep oylimañ! Sizniñ sekiz kırılık şepkiñiz(21) bilen meniñ badam doppam oħşaş, partiyiniñ qaysi bir nizamida millet(22)-pillet dégen gep bar iken?! İkkimiz oħşaşla kommunist! Partiyе (23) aldidiki burç-mesuliyitimiz oħşaş!...

(24) –Néme?! Bu gepler kandaq ağızınga pétivatidu?! -dédi vañ(25) başlık téhimu cuduni örlep, -sen bilen men oħşaşma?! Bilip(26) qoy, sen hazir gunahkarla emes, belki cinayetkar! Birinçidin, sen 375(1) öz oquğuçuñğa çekilip, uni hamilidar kılip koyduñ! İkinçidin, (2) ders munbiridin paydilinip, oquğuçılarnı zeherdidiñ, aq(3) mutehessisliş yolıga başlidiñ! Buniñ polattek pakitliri mana, sen(4) uniñdin tanalmaysen, ağıduruvételmeysen!

(5) Vañ başlık tartmidin bir tutam matériyalni élip, şire üstige (6) paqkıde taşlıdi.

(7) –Töhmet, pütünley töhmet! -dep vaqıriginiçe ornidin(8) turup ketti Selim Ependi, -birsı maña ziyangeşlik kıptu, men uniñ(9) bilen hésablışimen, hésablışimen!...

(10) -Sen emdi hésablışıp bolduñ! -dédi vañ başlık gepni(11) çışliriniñ arisidin çıkırıp, -hésablışış növiti emdi bizge (12) keldi! Sen hoşuñni yigip, etigiçe pütün mesileñni yézip(13) tapşur, etidin qalsañ, muşu pakitlar boyıçe üstüñdin hökümnı çıkırıvermiz,(14) gunahiñ téhimu éğırlışıdu, halas!

(15) Selim Ependi ornidin turup işikke mañdi, özi turğan yer(16) bilen işik arılıkidiki bir neççe kedem yer goya uniñğa cennet bilen(17) dozahniñ arılıkidek, uzaq hem sirlık tuyulup ketti. Dessep(18) kétivatқан yermu goya silkinip, yérilip, uni tüvi yoq karañgu bir(19) hañga sörep kétivatқandek mudhiş bilindi...

(20) Vañ başlık uniñ arқisidin kısiq közlrini çekçeytip, bir(21) hil oçmenlik hem bizari nezer bilen qarap qaldi. Selim Ependiniñ(22) öz gururini qogdap éytқан bayıki vicdaniy sözliri uni(23) segekleştürüp koyganidi...

376(1) Kéyinki işlar Badamgülniñ tesevvuridin pütünley halkıp(2) ketti.

(3) Selim Ependige çare körüldi, körülgendimu, pütün mektepni(4) zilzilige salgudek, pütün oqutқuçı, oquğuçılarnıñ yürikini titretküdek(5) dericide éğır çare körüldi. Mektep boyıçe éçilğan çoñ(6) yiginida, uniñ partiyidin koğlanğanlıki, oqutқuçilik salahiyitiniñ élip(7) taşlanganlıki cakarlandi. Bir neççe kündin béri, u tazilik(8) işçiliri bilen bille oqutuş binasida zérinke ötüк kıyip, ağıziğa (9) maska tartıp işlevatatti!

(10) Çoñ yigin éçilğan küni Badamgül hoşidin kėtişke tas(11) qaldi. U huddi béşi ikki parçe bolup çaçrap kétidiğandek, qolliri (12) bilen béşini çin kısip turup yiglap ketti. Yigliğandimu,(13) kattıq derd içide silkinip, goya zulmetlik karañgu hañga pétip kétivatқandek(14) püklinip ketti.

(15) Şu künila uniñ hekkidiki geyvet-şikayetler zeherlik(16) yilandek vişildap, terep-terepde bėşini kötürdi. U, yataqtin çıqalmay,(17) qayǵu-elem içide yėtip qaldı. U Selim Ependige iç aǵırttı,(18) qılǵan işidin puşayman yėdi, öziñiñ aldangın, qıltaqqa çüşkenlikini(19) hės qıldı, lékin vaqıt ötkenidi, qılǵan gépidin yėnivélişka bolmaytti, (20) mana şu puşayman, nomus, ökünüş divisi uni kündin(21)-künge halidin ketküzüp, çidiǵusız vicdan azabiǵa sėlivatatti. Bu(22) qatmu qat derd-elem uniñ mesum yürikini huddi atqan pahtidek 377(1) titivetti.

(2) Būǵun çüştin kéyin, oǵuǵuçılar mektep déhqañçilik meydanıǵa(3) sevze, yañyu qazǵılı çıqip ketti. Zayit “baş yaçeykida yiginim bar”(4) dégen yalǵın sebev bilen emgekke çıqmay, Badamǵulni yoqlap qızlar yatıǵıǵa(5) keldi ve işiktin kiripla yalǵın hiciyip özre éytti:

(6) -Keçürüñ amrikim, ikki kündin bėri aldıraş bolup(7) kėtip, yėniñizǵa kélelmidim, bekmu sėgindim, ehvaliñiz qandaqraq?

(8) Erler qaçanki muhebbiti suslaşsa, qaǵda hiyle-mikir ve(9) yalǵınçılıqqa qarap mañıdu. Bu huddi ayallar yüz-közidiki qėrilik(10) alametlerini yoqitiş üçün, upa-eñlikni boluşıǵa sürkigenge oħşaş(11) iş!

(12) Zayit şu künlerde, Badamǵulge nisbeten aşundaq bolup(13) qalǵanıdi. Kulkisi içide muǵemberlik, yürek sözliri içide yalǵınçılıq(14) bar idi!...

(15) Badamǵul midirlapmu qoymidi, nursız közlerini bir nuqtıǵ (16) tikkiniçe, müşüktek tūǵulüp yėtiverdi. Tola yıǵlavargeçke, qapaqliri(17) işşip, yüzimu tatirip qalǵanıdi.

(18) -Nėme boldı, Badamǵul? -dėdi Zayit uniñ érensizliki har(19) kelgendek aççık arılaş teleppuzda, -emdi maña gep kiliştinmu(20) érinidiǵın bolup qaldıñizmu?!

(21) -Nėme deyttim, qilidiǵın geplerni qilip boptuq, -dėdi(22) Badamǵul doq qılǵandek soǵuq tėgip, -emdi hazir müşükke oyun,(23) qaşqanǵa qiyin boluvatıdu!

(24) -Bu nime déginiñiz? Kimge oyun, kimge qiyin boluvėtiptu?

(25) -Öziñiz bilersiz!

(26) -Men némini bilidikenmen? Eceb siz öziñizni başqılardin 378(1) ekillik, etivar qaǵlaydıǵın bolup kėtipsiz?!

(2) -Nėme!? Siz méni yėñibaştin tetqıq qilivatamsız? Buniñǵa(3) héçkim qelem heqqi bermeydu, cumu!...

(4) Şu künlerde, Badamǵulni özidin qandaq bezdürüşniñ amalini(5) izdep yürgen Zayit üçün, bu gep yaħşi bir sapaq boldı, şuña u,(6) pursetni qoldin bermey çifñ ésildi:

(7) -Siz ademge eceb kıattık tégidiđan bolup kettińiza!? Bilip(8) kıoyuń, er kışiniń kőńli nazuk, evrişim yıpka ońşaydu, sella kıattık(9) tegse üzölüp kétidu, cumu!

(10) -Mundađ deń! Һotun kışiniń kőńli her kıańçe kıattık tegsimu(11) üzölmeydiđan kıopal arđamča ikende! -dédi Badamgöl Zayitka sođuđ nezer(12) bilen kıarap, -emdi bildim, siz ezeldin başıklarnı çökürüş(13) Һesabiđa özińizni kőtüridiđan, başıklarnıń yigisi Һesabiđa özińizni(14) küldüridiđan adem ikensiz!...

(15) –Néme, néme dédińiz?! -Zayit ornidin turup ketti, -bu(16) geplirińiz üçün çidiđusiz derd tartisiz, cumu Badamgöl!

(17) -Her kıańçe tartsam yene şunçilik tartarmen!...

(18) -Kéni körermiz!...

(19) Zayit yatağtin kıeydiğandek çalvağap çikip ketti.

(20) Kőp kızlar sirtkı kıyapetniń yoşurun bişaretlirige işinip,(21) ademniń yürikimu sirtkı kőrünüşke ońşaşla güzel bolidu, dep(22) oylaydu, emeliyette, bu ularniń sadda, gödeklili, şundađla, yaman 379(1) ademlerniń kıltıđıđa çüşüp kėtişitki psihik acizliđi!

(2) Badamgöl mana şundağ boldi, u buni kéyinrek Һes kıldi, Һes(3) kılganda bolsa, öz teğdirini, istiğbalini allıkağan kıaram ve sağta bir(4) yürekiń ilkiğe ötküzüp bolđanıdi.

(5) Zayit uni taşlivetti, Һuddi işlitip bolđan kona, kéreksiz (6) bir buyumni taşlivetkendekla, şundağ ońay hem oçuđ-aşkara taşlivetti.(7) Hetta u bezi ağinilirige kılçe Һeyikmastin;

(8) –Karańlar, talivalđinim aşundađ tam potlisidek bir kız iken(9) emesmu! -dep yürdi.

(10) Bu işta, yenila Badamgölniń yékin sirdişi Ğunçeđiz otturiđa(11) çikti, u Zayit bilen Һéli kıattık zukunlaşti, uniń öz vađtidiki(12) biçare halitini, Badamgölniń muhebbitini kıolđa keltürüş üçün uniń(13) aldida tizlinip, yélinip-yalvurđanlıđlırini eslitip, uniń vapađa capa(14) kılmaslıđını ötündi. Lékin, Zayit kıara niyetlik bilen Ğunçeđizđa(15) mundađ dedi:

(16) –Er-ayal ikki cins meńđu perklıđ ikki dunya, kızçađ!(17) Şuńa, ularniń muhebbiti kıil sigmigudek dericide himirlaş bolup(18) kėtişi mumkin emes, kıoşuluş ve ayriliş tebiyy ehval! Siler(19) kızlar mundađ bir şeirni añlimiđanmu?

(20) “Acayip güzel söyđü-muhebbet,

(21) Emma u beeyni bir ésil taam.

(22) Tunci yalquni peyseygen mehel,

(23) Kişide qalidu tétiksiz betam!”

(24) Bu geplerni añlığan Ğunçeķiz ĥuddi yirginçlik, iplas bir **380**(1) nersige yoluxup qalğandek, tēni şürkinip, bedenliri tikenlişip(2) ketti.

(3) -Bilip koyuñ Zayit! -dēdi u elemdin yiglap sēlişka tas(4) kēlip, -sizge oħşaş her dem ĥiyal bilen iş qilidiğan qara kōñül,(5) napak ademlerni turmuş cazalimay qoymaydu!...

(6) Lékin bu gepler Zayitniñ kētiğimu kirip çıqmidi, u hazır(7) özini héçkimge teñ qilmaytti, qilğan işiniñ hemmisini toğra, heķlik(8) dep hésablaytti. Démisimu, Zayittek amiti oñdin kēlip, beħti(9) aldida yorğılap yürgen bundaķ teleylik ademler Badamğüldek çinisi çēķilip,(10) sōli kaçқан kızlarni taşlivétip, uniñdinmu yaş ve güzel(11) birsini tēpilivélişini hayatniñ özlirige bergen hoķuķi, turmuşniñ(12) nésivisi, dep çüşinetti. Bundaķ işlar ular üçün, ĥuddi(13) matématékidiki қоşуş emili bilen edebiyattiki қоşақ тоқуштекла addiy(14) ve oñay iş idi...

(15) Yu күnlerde, Badamğülniñ hemme nersige alaķ-calaķ қарaydıған (16) bolup qalğan ürgügek közliri téħimu çekçiyip, qarçuqliri üstige(17) tartışkandek yoğınap ketti. U diliħeste bolup, nadamet bilen(18) oylaytti: “Men némişka bu napak, yüzsiz ademge işinip, uniñ yağlima(19) geplirige düm çüştüm!? Hemme gunah özümde! Özümniñ iradisiz,(20) acizlikimde!...”

(21) Hey!... Adem balisiniñ béşiğa mundaķ derd-elem kelmisun!(22) Derd-elem adem tügül, hayvannimu bōkürtüvétidiken!...

(23) Badamğül üsti-üstilep kelgen bu derd-elem destidin bir(24) neççe күn içidila, ĥuddi üşşük tegken nale gülidek sarğırip (25) solişip ketkenidi...

381(1) Aķniyaz қollirini arқıға tutup, ademni tit tit қilғuçi bir(2) ĥil çigiş ĥiyallar ilkide béşi қayған terepke mañmaқта. Tebietniñ(3) ressam қolida yasalğandek, alamet menziriliri uniñ zoķ-meylini tartalmidi,(4) udul tereptin soķқан ililķ nem şamal uniñ yumşaq, şalañ(5) çağlirini yelpüp, yüzlirini sipap, kirpiklirini söyüp oynisimu uniñğa(6) rahat, huzur béğişliyalmidi, çünki şu tapta, uniñ kōñli(7) perişan, dili ğemkin, қorsıķi aç idi. Hürmetlik oқutқuçisi Selim(8) Ependiniñ béşiğa kelgen éçinişlik teқdir uniñ kōñlini biaram(9) қilip, yürek-bağrini ĥuddi ağızi dümlengen tonurniñ içidiki(10) çoğ-қoқastek örteytti. Lékin şu tapta, yene bir derd-ĥuddi қurt(11)-қoñğuzdek soғuқ, yirik, yéķimsiz put-қolliri bilen uniñ méñisini,(12) aşқazinini, üçey-қerinlirini, ğacap tatilap halidin(13) ketküzüvatқан açlıқ derdi hemmidin üstün, hemmidin hökümran(14) orunda turuvatatti. Néme üçündür, u bugün zadila çidiyalmay qaldi,(15) belkim uniñğa çüşte içken héliķi kiçikkine “şayi petta” seveb bolğan(16) boluşı mümkün. Eslide Aķniyaz unçe nepsi yaman, naşükürlerdin(17) emes idi, her қанçe қiynalsimu livini çişlep, şeytiniğa hay bērip,(18) açlıқ azabini yañeleytti. Lékin bugün zadi bolalmay qaldi, eger u,(19) çüştiki özige téğişlik tamaқniñ hemmisini yéyeligen bolsa, hergiz(20)

bundağ bolup ketmeytti. Emma, tamağniñ hemmisi uniña nésip(21) bolmıdı, u, qolidiki bir qaça “şayı petta”niñ yérimini içip bolğanda, (22) huddi bir nersini izdigendek, qoşuqni şundağ bir(23) maltilivıdı, qoşuqqa gelite bir nerse ilinişip çıktı. U derhal yénidiki **382**(1) Seleyni nuqup körsetti, Seley bir qarapla küldi:

(2) –Adaş, teliyiñ bar iken, pütün qazandiki “şayı petta”niñ(3) zoologiyeye kısmi saña çıqıptu, huzurlinip çaynaver!

(4) -Néme deysen hey, buni sen qurt démekçimu?

(5) -Şundağ bolmayçu, sey-köktat bilen bille qazanga çüşken(6) amyoba, midozalardek qurtlar bolmamdu! Közüñni yumup yever, göşmu(7) göş, quçqaçmu göş dégen şul...

(8) Şu gep bilen Aqniyazniñ köñli şeklinip, içi élišqandek(9) boldi, asta tamağhanıdın çıqıp, yérım qaça “şayı petta”ni derehniñ(10) tüvige töküvetti. Emdi u çüşteki aşu yérım qorsaqliqiniñ derdini(11) tartivatatti...

(12) Aqniyaz derehlik yollarnı arılap, bilip-bilmey mektepniñ(13) déhqañçılıq meydanı terepke qarap mañdı. Köñlide, yañyu, kızılça,(14) seviziliri qezivélingan étizliklardın birer-ikki baş nerse tépip(15) yeyiş arkilik, canni qahşitvatqan açlıq azabını bésiş ümidi bar(16) idi. Mana uniñ köz aldıda yalıñaçlinip, köz aptipiğa behuzur(17) qahlinip yatqan qara çılan topraqlıq keñ étizliklar quçaq açtı. Étizlar(18) tap-taqir idi, birer tüp tik urğan gül-giyah, ot(19)-çöplermu körünmeytti. Aqniyaz étizlikniñ u yer-bu yerini arılap,(20) puti bilen yumşaq topılarnı türtüp qarap baqti, birer baş sevze, (21) kızılça tügül, ularniñ solaşqan yopurmaqlirimu körünmeytti. Aqniyaz(22) tükürükini yutqunup, gézergen levlirini yalap, deslep çeki yoq(23) kök asmağa, keyin qariyip körüngen yiraqtiki derehliklerge halsızlangan(24) halda hamuş tikildi. Şu qağda, uniñ közige özidin 50 (25) 60 qedem yiraqlıqtiki étizlikta timişkilap yürgen bir tağıl kala köründi.(26) Kala huddi bir nersini qazmaqçı bolğandek, puti hem tumşuqi **383**(1) bilen yer tirnavatatti. Aqniyazniñ köñli bir nersini sezgendek boldi(2) ve ihtiyarsız kala terepke qarap mañdı. Uniñ kélişi bilen teñ kalimu(3) yumşaq yerniñ tektidin bir baş kızılçını türtüp çıqardı, kızılça (4) yoğan, huddi qağraq manta kavisidek kéletti. Aqniyazniñ közige kızillik(5) tıqildi, nepsi taqıldıdı, u özini tutalmay, cavğayliridin(6) köpük qaçritip, yoğan, bécirim çişliri bilen kızılçını çaynaşqa(7) hazirlinip turğan oruq kalığa qarap étildi. Şu tapta, Aqniyazniñ(8) eqil-idraki tormuzlinip, öziniñ ademlikini untuğan, pütün vücudıda(9) peket aşu kalığa oşşaq açlıq vesvesila qalğanıdı. U(10) kaliniñ-héçnémidin heversız telve hayvanniñ özige birer héyim(11)-heter yetküzüp qoyuşını hiyalığa keltürmeytti. Uniñ hiyalıda peket(12) aşu bir baş kızılça -uniñ üçün şu tapta hayatlıq meşili, küç(13) kuvvetniñ menbeyi, şerin canniñ kapaliti bolup tuyulğan aşu bir baş(14) ham kızılçıla bar idi. U huddi sadaqtin çıqqan oqtek étilğan péti(15) yügürüp bérip, kızılçınıñ bir béşini kapla tutti, uniñ yene bir béşi(16) allıqaçan kaliniñ ağızığa kirip bolğanıdı. Bir adem ve bir hayvan bir(17) baş kızılçını talişip élišmaqta, her ikkisi boş kelmıdı, kaliniñ(18) ötkür çişliri kızılçınıñ bir béşini amburdek qışkanıdı, Aqniyazniñ(19) yoğan ügülik küçlük barmaqlirimu kızılçınıñ

yene bir béşiga taqa miħdek(20) çin kirişip ketkenidi. Élişiş héli vaķit davam ķildi. Bu(21) élişista, añlık ademmu, añsız hayvanmu oħşaş ķimmetke çüşüp ķalģanidi.(22) Ularniñ ķimmiti, oħşaşla, öz nepsi ve tiriklikii üçün(23) idi. Şuña ular, bir-birige rehimi ķilmaytti, zadi yol bermeytti,(24) oħşaşla rehimsiz, oħşaşla ķedirsiz idi...

(25) Lékin néme üçündür, Aķniyaz öz reķibiniñ düpdükilek yoģan(26) közige ķariģanséri, asta-asta boşışip ketti. Bulaķtek tiniķ ve pak **384(1)** bu közlerdin ķandaķtur yéliniş ve ilticaģa oħşaş bir ħil sipayi(2) möldürleş çikip turatti. Aķniyaz tilsiz hayvanniñ yaltiraķ közlidiridiki(3) bu yoşurun menini uniñ köbcüp turģan aķ ve pakiz yéliniģa közi(4) çüşkendin kéyin téħimu toluķ çüşendi. Biçare, yéni tuģulģan balañ(5) bar iken-de!... Şu ħiyal köñlidin ötüş bilen Aķniyazniñ ķoli(6) iħtiyarsiz boşaştı ve birdinla öz-özidin seskengendek bolup (7) ketti...

(8) Taģil kala ķizilçini çişligen péti arķiģa yandı ve ħuddi yene(9) birer aç ervah kélip, rizķiģa çañ salidiģandek, sokuldap téz yürüp(10) ketti...

(11) Aķniyaz şu yergila özini taşlap oñdisiģa yattı. Harģin cismi(12) nem yumşaq tupraķ üstide goya ana baģrida elleylengendek, bir ħil(13) rahatlık sézimge toldı, burniģa ķuyaş teptidin tavlınıp, nur ve(14) ķiravģa tuyunup, rasa ekçigen munbet tupraķiñ öziģe ħas çüçük(15) hem ħuş buy hidi ğüpüldep uruldi, közige tépti yangan künniñ(16) ķizģuç nurliri bilen çakniģan kök asman ve uniñ payansiz boşluķida(17) gahi leylep, gahi şuñģup, gahi mollaķ étip yürgen ğemsiz(18) ķuşlarniñ bimalal pervazi köründi. U rahatlengendek, köksini(19) toldurup, çoñķur nepes aldı, hava heķiketenmu sap hem nemħuş(20) idi. Şu tapta u, iç-içini tatlavatķan zeherdeķ açlıkni, put(21) ķolini lakaslitip ķoyģan halsizlikni asta-asta untudı, pütün vücudi(22) bir deķiķe bolsimu, tebietniñ bu ğuzel, séhirlik ve séħiy(23) ķoyniģa siñip ketkendek, ħuşallık hem aramlık tuyģusiģa çömdi...

385(1) ğugum çüşkende, Şevket étizliklarni arilap kétévétip Aķniyazni(2) körüp ķaldı, u téħiçe şérin uyķuda idi.

(3) –Pah, şahniñ uyķusini uħlapsenģu, -dédi Şevket uni(4) ķitiģlap oyģitip, -eger körmigen bolsam, kéçiçe séni bu yerde(5) it talaydikenduķ!

(6) -Nedin kélišiñ? -Soridi Aķniyaz esnep turup, (7) -eceb tatlık uħlaptimen.

(8) -Séni izlep yatıķiģa barganıdim, -dédi Şevket uniñ ķolidin(9) tartip turģuzuvétip, -ķaytişimde, téħi yolni ķışķartış(10) üçün étizliklarni arilap kélivatattım, ķarisam laydek yatisen, deslep(11) ķorķtum, buniñģa birer iş bolģanmu néme, dep oyıldım, kéyin sincılap(12) ķarisam, puşuldap ħiraman uħlavétipsen, bu yerge ķandaķ kélip(13) ķaldıñ?

(14) -Ķorsaq derdi bolmamdu, adaş!...

(15) Aķniyaz ĥuddi kıziķ bir hékaye yaki letipe sözligendek, Őundaķ (16) heves hem zevķ-Őoĥ bilen bayiķi veķelerni sözlep berdi. Şevket(17) téliķip-téliķip küldi ve aķirida:

(18) “Ĥam tériini eylise ultan bolur,

(19) Nepsini yiĝķan kişi sultan bolur” dégen temsilni Őéir ķilip(20) oķup:

(21) -Sen kelĝüside sultan bolidiĝan oĥŐaysen, Aķniyaz!(22) -dédi ve uniń ķolidin tartķiniķe yatıķi terepke élip mańdi, -cür, **386**(1) téz mań, ķorsıķiń éķip halińdin kétey depsen...

(2) Ular ĥam kések bilen ķopurulĝan töt tam içidiki kiķik,(3) addiy yataķķa kirdi, yataķ körümsiz, bisati ĝurbet bolĝini bilen(4) yémek-iķmek, meiŐiti mol idi. Őevket Aķniyazniń aldiĝa bir ligen(5) yańyu bilen ķizilķini ķoydi, téhi ikki parķe künķüt, piyaz(6) sélingán mezzilik tonur nénimu bar idi. Éķirķap ketken Aķniyaz tekellupmu(7) ķilmastin, behozur yéyiŐke baŐlidi, ķoķasta piŐurulĝan yańyu(8) bilen ķizilķa Őundaķ tatliķ, yéyiŐlik idi. Őevket yataķniń sirtidiki(9) meŐ oķaķķa ot ķalap, bir demde ķeníķ çay demlidi, Aķniyaz (10) mezzilik tonur néhini yoĝan cavurĝa çilap huzurlinip içti ve Őevketke(11) menilik ķarap ķoyup soridi:

(12) -TurmuŐuń ķaltıŐķu, Őevket? Bir nazuk, köyümçan ķol(13) arılaŐķandek ķilduĝu!

(14) Şevket ezeldin sir tutmiĝan dostidin bu iŐnimu yoŐurmidi:

(15) -Meydandiki bir iŐçiniń ķizi halimdin ĥever élip turuvatidu, (16) toluķ otturida oķuydu, sen dégendek, heķiķeten köyümlük,(17) iŐçan. Lékin... Arimizda téhi héçķandaķ gep-söz bolunmidi...

(18) -U sańa ĥuda evetken periŐte iken, Őevket! -dédi(19) Aķniyaz derd çekken dostiniń bu tasadipiy amitidin ĥuŐallinip,(20) -uniń péŐige çin ésil, beĥtsiz künińde öz beĥtini bergen ademdin(21) vapa kélidu!

(22) -Ķéni, ķarap baķmamduķ... -dédi Şevket bir ĥil déligulluķ(23) bilen, -süttin aĝzi köygen adem kétiķnimu yüvlep içidiĝan bolup(24) ķalidiken!

(25) Ular bir-birige menilik ķariŐip ķoydi, Aķniyaz ķorsıķini (26) obdan toyĝuzuvalĝandin kéyin, bir iş ésiĝe kelgendek soridi:

387(1) -He, rast... Baya méni némiĝe izligentiń?

(2) -Selim Ependini yoķlap kéyleylimikin dévidim, -dédi(3) Őevket, -ötkenki köńülsizliklerdin kéyin, u ademni körüp(4) baķmidim...

(5) -Maķul, barayli, -Aķniyazniń avazimu miskin çıķti, -men(6) ötken küni bir körüŐkenidim, lékin néme uçundur, u adem özini (7) ķaçurup yüridu...

(8) -Belkim oquğuçilirimğa gep kélip qalmisun, dep özini (9) oyliǵandu...

(10) -Menmu şundaq oylaymen.

(11) -Hazir néme iş qilivatidu?

(12) -Hala tazilaydu, karidur yuyidu, pelempeylerni süpüridu...

(13) -Hey biçare!...

(14) Şevket uluǵ-kiçik tindi, lékin Aqniyaz ornidin des(15) turdi ve qaysi bir klasik şairniñ ikki misra şeirini oqup,(16) Selim Ependige bolǵan köñlini izhar qildi:

(17) “Sapal ve zer qaça işta baraver,

(18) Qimmette lay biri, biri bolsa zer!”

(19) Ular ménişka temşeldi, Şevket qoqaska kömüp pişurǵan bir(20) neççe tal yañyu bilen qizilçini gezit qegizige orap élivaldi.

(21) Ular sirtqa çiqqanda, qarañǵu çüşüp ketkenidi, ay qarañǵusi(22) bolǵaça, yolni perq étis tes idi, lékin yiraqtinla körünüp turǵan(23) yopyorux égiz binalar ularni adaşturmay asanla mektepke başlap keldi,(24) ular binalarniñ daldisida éhtiyat bilen méniş, Selim Ependiniñ yatıǵıǵa(25) qirdi. Lékin yataqta Selim Ependi yalǵuz emes idi, huddi bugün(26) yoqlaşni kelişivalǵandek, u yerde Seley Qaşañ, Gayit Mayit ve **388**(1) Metkérem Metqasimlarmu bar idi. Kiçikkine yataq ademge liq toldi,(2) hemmeylen Selim Ependiniñ bir az yadap, tartilip qalǵan bestige,(3) téhimu muñǵa tolǵan oyçan közliri bilen tatirañǵu çirayıǵa qarap köñülliri(4) yérin bolǵan halda olturup qaldi.

(5) Yékindin béri, kişiler Selim Ependini “teleti sörün, micezi (6) soǵuq” bolup qaptu deytti. Rast, u şundaq bolup qalǵandek qilatti.(7) Lékin, bu uniñ tuǵma tebiiti emes, belki turmuşniñ azab(8) -oqubetlirini yetküçe tartip, qelbide etrapqa qaçkudek qizǵinliq qalmıǵanlıǵı(9) üçün, aşundaq soǵuq micez bolup ketkenidi. Yene bir(10) tereptin, uniñ sörün, soǵuqluǵıǵa uniñ heddidin ziyade tuyǵun(11) qelbi sebeb bolǵanidi, u bu danyuniñ yasamla, sahtilikıǵa çidiyalmay(12) qalǵan, uniñ sadıq-semimiyetliki şepqetsiz eñmek qilingan ve ziyani(13)-zehmetke uçrıǵan Şuña u, héssiyatini ipadileşniñ başqa bir(14) qutupıǵa sekrep ketişke mecbur bolǵanidi!...

(15) Lékin bugün u undaq bolmide, çirayidin ot-ateş qizǵinliq,(16) közliridin çeksiz méhir ve şadliq, heriketliridin tetik ve(17) cuşkunluq çiqip turatti. Çünki u, ezeldin öz teqdirini mana muşu(18) tirişçan, aqqöñül oquğuçilarniñ teqdiri bilen çemberças(19) baǵlıǵan, öz qedir-qimmitini mana muşu bilim işqivazliriniñ hürmet,(20) ekidisdin tapqan, şuña ularni bilimlik, yaramlik adem qilip çiqiş(21) üçün, barliqini teqdim qilişka qesem içken! Şu sebebtin, ularni(22) körse uniñ közi nurlinidu, ular bilen sözleşse, uniñ rohi(23) kötürülidu, ular bilen bille bolǵanda u özini küçlük, işençlik,(24) huşal ve azade sézidu!...

(25) Aridiki cimlikni Şevket buzdi:

(26) –Muellim, mavu öz ƙan-térimniñ mévisi, -dédi u **389**(1) ƙolidiki gézitke oralƙan tũgũnçekni uzitip, -sizni tétip baƙsun,(2) dep élip kélividim.

(3) -Kayipsiz Şevket, -dédi Selim Ependi yéñi kelgenlerge(4) çay ƙuyuvétip, -ƙéni emise, hemmimiz bille tétayli.

(5) U gézitni éçip, şire üstige yaydi, tartmidin kiçik-kiçik(6) tehsilerdiki ƙent-gézek, güle-ƙaƙlarnimu élip etrapƙa(7) tizdi.

(8) –Ƙéni, yégeç olturuñlar! -dédi u ve birinçi bolup özi(9) bir tal ƙizirip pişƙan yañyuni élip postini acritişƙa başlıdi.

(10) Dastiħanƙa hucum başlandi, deslep yañyu, ƙizilçilar maħtilip,(11) huzurlinip yéyildi, kéyin kempüt, piçinilerniñ kosuldiƙan avazi(12) añlandi, aħirida güle-ƙaƙlar çaylinip, anda-munda ƙarsildap üçke (13) çaƙƙan avazlarmu añlinip ƙaldi...

(14) –Muellim, muşundaƙ yürüvéremsiz? -dédi Aƙniyaz tit-tit(15) bolƙan bir ħil rohiy keypiyat bilen, -erz ƙilmamsiz, Zayit dégen(16) ebleħ Havaz Yétekçi bilen birlişip, özi ƙilƙan eskilikni sizge (17) ittirip ƙoydi!

(18) –Rast, u öziniñ gunahini sizge ittirip ƙoydi!

(19) -Töħmet ƙildi, munapiƙlar!

(20) -Erz ƙilmidi demsiler, ƙildim, -dédi Selim Ependi ƙışƙıla (21) ƙilip, -lékin téħi maña ħizir yoluƙmidi!

(22) U, oƙuƙuçiliri aldida derd töküp, köñül yarisini(23) aşƙarilaşni, özi bilen bille ularniñmu dilini ħeste ƙilişni ħalimidi,(24) şuña, uçun köñüllük bilen ularƙa teselli bérup mundaƙ(25) dédi:

(26) -Bizniñ turmuşimizda, özidiki mesuliyetni bařƙılarƙ ittirip **390**(1) ƙoyuşni omumiy ħahiş désimu bolidu. Buniñdin bek aƙrinip(2) ketkilimu bolmaydu. Çünki, bu ħil ħahiş bizge elmisaktin(3) ƙalƙan. Ƙedimki rivayetlerde éytilişçe, Ĥuda Adem Eleyhissalamdin:(4) “Néme üçün çeklengen mévini yédiñ?” dep sorıƙanda, Adem Eleyhissalam:(5) “Muşu ayal bergenidi, yep saptimen” dep Hava Anini körsitip(6) ƙoyuptiken. Hava animu mesuliyetni üstige élişni ħalimay: “Méni(7) yılan azdurƙan” dégeniken. Eger yilanniñ zuvani bolƙan bolsa, belkim(8) umu bařƙıƙa döñgep: “Muhit méni şundaƙ ƙildurƙan” dégen bolar(9) idi!...

(10) Menilik, tesirlik bu söz keypiyatni sel-pel yumşitip, oƙuƙuçilarniñ(11) kimgidu téşip turƙan nepret ve öçmenlikini biraz(12) peseytkendek boldi. Lékin Seley yene tekitlep soridi:

(13) -Emdi muşundaqla boldi kılamsız, muellim? Bu dunyadiki(14) işlarniñ igisi yokmu?

(15) -İgisi bar, -dédi Selim Ependi yene şu ümidvarlığı (16) bilen, -yahşi işniñmu, yaman işniñmu igisi bar. Tarih bir oçuq(17) ékran u muşu vaqıt, muşu iş bilenla tügimeydu, hemmini öz(18) kıyapiti, mahiyiti ve hekiqiti bilen bir mu bir aşkarilap ötidu! Hekiqettin(19) halkıp ketken işlarniñ ömri uzunğa barmaydu, ukılar! Men(20) tildiki çıkış kéliş, bəriş kéliş, pes ve ündeş dégenlerni (21) bilmisemmu, lékin péilni yahşi bilimen, bolupmu, ötken zaman péili,(22) hazırkı zaman péili dégenlerni yahşi bilimen!...

(23) Selim Ependiniñ keyinki sözi oquğuçılarni oylandurup (24) koydi, ular bir-birige qarışıp, héli çoñkur oylanğandin keyin, bu(25) sözniñ çoñkur menilik, pelsepivi pikirge ige söz ikenlikini hés(26) kilişti, Selim Ependi bu söz bilen öziniñ tarihni hem hazirni; tarihta **391**(1) bolğan işlar bilen hazir boluvatқан işlarni obdan bilidiganlıqini(2) bildürgenidi.

(3) Parañ, söhbet héli uzaq davam kildi, témilar téz-téz özgirip(4) turdi, lékin örülüpmu çörülüpmu yene şu birla nuқта -Selim(5) Ependiniñ tekdiri, istikbali toğrisidiki guman, endişe ve mulahiziler(6) baştin-ayağ söhbetniñ asasiy témisi bolup turdi. Selim(7) Ependi birdem küldüretti, birdem oylanduratti, gah tarihtin ibretlik(8) emsillerni sözleytti, gah réallıqtin tesirlik veqelerni hékaye (9) kılatti. U bir munçe menilik, kıziqarlıq sözlerni kılğandin keyin ahirida(10) mundaq dédi:

(11) -Siler mendin gem kılmanlar, meniñ kişilik hayat köz qarışım(12) turğuzulup bolğan adem. Méniñ yaşaş prinsipim mundaq: Héçkimge(13) berilip ketme, héçkimdin korqma, şu çağda hemme nerse cayida bolidu!(14) Men mana şundaq yaşap kelgen, buniñdin keyinmu şundaq yaşaymen!(15) Silerge deydiğan gépim yene şu kona gep: Bilim éliš üçün tirişinlar, (16) pütün vaqtiñlarni ekil-parasitiñlarni şuniñğa serp(17) kiliñlar, bu yolda her kaçne bedel töliseñlarmu erziydu! Buniñsiz biz(18) milletniñ sapasını, tekdirini, kéleçikini tesevvur kılalmaymız!(19) Bizniñ ekillik, danışmen atabovilirimiz bilimni uluğlap, nadanlıqni(20) kattıq meshire kılğan, karañlar, uluğ mutepekkur şair Yüsüp Has(21) Hacip 11-esirdila:

(22) “Bilimsizge törde orun bolsa kör,

(23) Ol tör boldi pega, pega boldi tör!” dep, bilimsiz, nadanlar(24) gerçe özini bilmey törge çıkıvalsımu, uniñ beribir étibari yok,(25) kişiler nezeride, u çıkқан tör haman pega dep qarilidu, eksiçe, bilimlik(26) kişi pegada qalsımu, lékin u kişiler nezeride, haman törde dep **392**(1) qarilidu, deydu. Şuña, nadanlıq, passiplik 60-yillardiki(2) yaşlırimizniñ asasiy milodiyisi bolmasılıki lazim. Égilmes irade bilen(3) alğa bésiş, keyserane roh bilen bilim éliš -del hazırkı zaman(4) yaşlırida boluşğa tégişlik pezilet!...

(5) Beş savaqdaş uzaş üçün orunliridin turup, işikke qarap(6) mañğanda, Selim Ependi muhim bir iş untulup qalğandek, derhal(7) ularni tohtitip mundaq dédi:

(8) -Semiñlarğa sélip koyay, méniñ işim tüpeylidin, hergizmu(9) Badamgülge soğuk nezerde qarap salmañlar! Uni aldap ketti, umu bir(10) biçare qurbanlıq koy!...

(11) Hemmeylen bir deñike Selim Ependige qarap, heyran bolğandek(12) turup qaldı, lékin uniñ közide çaqnap turğan alemçe méhir-muhebbet(13) bilen çirayida eks etken semimiy epuçanlıqni körüp, bir(14) nersini çüşengendek, başlırini liñşitip koyuşti.

(15) Ular sirtqa çıqqanda, asman bilen zémin қоғуşundek égir(16) qarañguluk koynıǵa çökkenidi. Etrapta, keçlik tekrardin kéyin(17) kinoǵa berip qaytqan qız-oǵul oquǵuçılarnıñ şadiyane kükiliri(18) yañrap turatti.

(19) Şu künlerde, Badamgülniñ vucudida qayǵu bilen huşallıq,(20) ğeyret bilen zeiplik, nur bilen zulmete kişisi, ecel bilen hayat(21) ciddi küreşmekte idi... Bundaq şepqetsiz küreşke uniñ aciz(22) qelbi, nazuk nérviliri uzaq berdaşlıq bérelmidi. Ecel divisi asta **393**(1)-asta ğalıp kélişke başlıdı, goya, u dunyaniñ sériq aptipi uniñ(2) saqaymas béşiǵa köleñge taşlap turğandek, u yigirme bir yıl yaşıǵan(3) bu yoruq dunyadin özimu sezmiǵen halda, meñǵü aram tapıdıǵan u danyaǵa(4) qarap cimcit kétivatqandek qılatı...

(5) U aşundaq soğuk héssiyatta, ikki kündin béri, etrapidiki (6) hemme adem, hemme nersiler bilen ğayibane hoşlışışqa başlıdı. Aldı(7) bilen özige behttin köre azabni, huşallıqtın köre qayǵuni köprek élip(8) kelgen biteley yaşlıqı bilen hoşlaştı, uniñdin kéyin,(9) ustazlırı, dostlırı, savaqdaşlırı ve hetta reqlırlıǵıçe birmu bir rizalıq(10) tilep hoşlaştı. U hıyalida, şunçe köp ademlerni köz aldıǵa(11) keltürüp, hoşlaşqandek qılsimu, lékin köñlide yene kim bilendu(12) hoşlaşmaqçı bolğandek, bir hil yérımçılıq, teşnalıq bardek qılatı,(13) u ismini éniq ataşqa, köz aldıǵa keltürüşke, hiyalen bolsimu muñdışışqa(14) cür'et qılalmıǵan bu adem Şevket idi. Badamgül hayatınıñ(15) muşu aħırkı deñikiliride bolsimu, uni öz közi bilen bir körüp,(16) hoşlışıvalmısa, u dunyaǵa aççıq bir arman bilen kétidıǵanlıqını,(17) vicdani aldidimu meñǵü azabqa qalidıǵanlıqını barganséri çoñqur hés(18) qıldı. Şuña u ğeyretke keldi, ğeyretke kélividi, huddi(19) burunqıdekla, Şevketni körüş istiki küçeydi.

(20) U ornidin turup, yüz-közlırini yuydı, üst-başlırini ançe(21) -munçe tüzeştürüp yataqtın çıqtı ve çıqqan péti udul déhқанçılıq(22) meydanıǵa qarap mañdı. Oçuqçılıqqa, yoruqluqqa çıqqandin kéyin(23) Badamgülniñ turkı, çirayi kişilerge éniq köründi, yolda uni tonuydıǵanlar(24) uçrap “Badamgül şumu-emesmu?” dégendek heyranlıq bilen(25) uniñǵa uzaq tikilip qarap kélişti. Démisimu, muşu bir neççe kün içidila,(26) uniñ teleti şundaq özgirip ketkenidiki, burunqı mulayım, **394**(1) omaq ve süzük çirayi bilen hemişe külüp turidıǵan yékimlik közlıridiki(2) şoñ ve pak héssiyatlardın esermu qalımıǵanıdı, hazir bu çiray(3) bilen bu közler beeyni piǵani örlep cénidin toyǵan, kimlernidur cépip,(4) qıyma-çıyma qılış üçün ötkür bir qıñraqni qolıǵa élivalǵan(5) isyankar bir telviniñ sürlük çirayıǵa ve şepqetsiz közlırige oħşap(6) qalǵanıdı!...

(7) Badamgül héçkimge, héçyerge qarimay udul ve téz mañgaça, on(8) beş minutka qalmay, déhkançilik meydaniniñ étizlikiğa béríp qaldi. U(9) dañgallar bilen tolğan étizlikta, pijgirim issikta maykičan bolup işlevatқан(10) Şevketni yiraqtinla körüp tonidi. Tonidiyu, uniñ tuyuksız(11) yürüki ağdı, huddi set, uyatlık bir iş kılıp koyğan eyibkardek,(12) uniñğa héliğiçe baş kötürüp üstün qarıyalmidi. Étizda adem(13) köp emes idi, uniñ üstige, Şevket özi yalguz bir çette(14)-kır béşidiki yoğan bir tüp kara yağačniñ udulida işlevatatti.(15) Badamgül érik boyidiki tal ve çatkallarni dalda kılıp aylanıp mañdi ve(16) héçkimge körünmey héliki bir tüp kadañ kara yağačniñ yéniğa keldi. Bu(17) yerdin Şevketni oçuq ve bimalal körgili bolatti. Badamgül(18) boğmaq-boğmaq ösmiler bürtüp çıqqan derekniñ yoğan ve qopal ténige yólinip,(19) çoñkur hursingán halda Şevketke nezer saldı. Şevket héli(20) özgirip ketkenidi, burunqidin sel boy tartkandek, saqal-buruti(21) ösüp qalğan yüzi semirip, kéñiyip qalgandek körünetti, öz(22) vaqtidiki qapqara, yirik çaçlık béşi hazir taptakır idi, öñimu qarıyıp,(23) aptapta mitsek parqıraytti. Aptapta köygen ikki mürisi kızirip,(24) şelverep, qasraq örlep turatti, terlep, şorlışıp ketken kök(25) maykisi yiraqtinla çel tegkandek aquş körünetti. Simavi hadani şimi(26) tizidin yukiri türülgen bolup, putida bir-ikki yérige yamaq **395**(1) çüşken rézinke ayağ turatti. U ketmenniñ çultisi bilen yoğan(2) -yoğan dañgallarni urup ézip, itizniñ topisini yumşıtivatatti. İşqa(3) kattıq hem estayidil bérilgenidi, ketmenni her kétéim béşidin égiz (4) kötürgende, uniñ parqırağ yüzi quyaş nurida val-vul kılıp çaqnaytti.(5) Şevket aşu yosunda héli uzak işligendin kéyin, baş(6)-közlidiridin kıyulup turğan terni sürtüş üçünmikin, bir dem iştin(7) tohtıdı ve boynidiki löñge bilen yüz-közini, boyun ve qoltuqlirini(8) sürtti, andin sol qolini çekisige koyup asmanğa qarıdı, şu çağda(9) uniñ yüzi Badamgül terepke özüldi, Badamgül uni nahayiti éniq ve(10) roşen kördi. Vah!... Ene uniñğa ezeldinla tonuş bolğan yékimlik(11) çiray! Ene bir dünya karamiti bar oyçan köz! Bu köz öz vaqtida(12) Badamgül muhebbet çölide teşna bolup yürgende, beeyni altun cam bolup,(13) uni söygü şarabi bilen huzurlandurğan emesmidi?! U yene(14) muhebbetniñ açu yolida téñirqap qalganda, yene şu köz beeyni meşel(15) bolup, uni özi terepke başlap, uniñ turmuşığı yéni mezmun ve(16) çeksiz huşallıq қоşқан emesmidi?!... Şevket bilen bille bolğan u(17) çağlarda, hayat uniñğa huddi aşu çeksiz upuqtiki reñgareñ şolilardek(18) çiraylıq, yékimlik tuyulğan emesmidi?!

(19) Badamgül şu tapta, Şevketniñ aşu muñluk közlidiride öziniñ(20) gemsiz yaşlıq çağlırini, ot-ateş bolup ötkén, pak ve mesum(21) çağlırini körgendek boldi... Lékin ötkén işlardin hazir uniñ(22) köñlide qalgini peket güzel ve azablıq eslimila idi, halas! Şuniñ(23) üçünmikin, goya uluğ su birdinla bösüp kelgendek, uzundin buyanqi(24) hicillik, puşayman, ögünüş, horluk, derd-elem ve ümitsizliklerniñ(25) hemmisi uniñ kelbiniñ çoñkur qatlamliridin sirgip, (26) yigilip, cem bolup, goya volқан tağlıridek partlap, sirtka étildi, **396**(1) uniñ zerbidin Badamgül hetta nepes alalmay qaldi. U ézilip(2) yiglimaqçi, mana şu asmini keñ yerde, tunci kétéim söygen yigitniñ(3) yénida rasa bir yiglap, iç-qarnini boşatmaqçi bolividi, lékin közige(4) zadila yaş kelmidi, etigendin béri yüz-közidin taram-taram derya (5) bolup aqqan elem ve horluk yaşlıri emdi qayaqlarğıdur kéçip,(6) kirpikinimu nemdiyelmidi. Şu tapta, Badamgül huddi qaynamğa çüşüp,(7) pir-pir oylinivatқан yégane yapraqtek halsiz ve biçare idi...

(8) Şevket yene işka bérilip ketti, uniñ her bir urgan(9) ketmininiñ şiddetlik salmiği goya Badamgülniñ yürek béğişiğa tegkendek,(10) u tolğınatti, azablinatti. Ahır u bu yerde turuvérişke(11) çidimidi, eñ adaqqı kətim pütün muhebbiti bilen eğişisini, puşaymini(12) bilen ögünüşini aşu bir cüp hesretlik közige yığıp, uniñğa(13) uzaqtin uzaq qaridi, bir nuqtığa tikilgen, tinep qalğan botilaqtek(14) telmürgen, mödürligen bu közlerde, goya pətivatқан қуяşniñ nuri(15) sorgayğan yopurmaqlar üstide ala-bulimaç şola peyda qılğanğa oğşaş,(16) entayin aciz, sus bir nur cilve qilivetti...

(17) “Heyr-hoş, Şevket! Heyr hoş...! -dep öz-özige (18) şivirlidi Badamgül uluğ-kıçık tinip, -men sizni saqlıyalmidim, (19) tehdit, bəsimlarğa berdaşlıq bərelmidim, aldini p kettim, razi boluñ!(20) Men sizdin meñgü razi!,,,”

(21) U şundaq dēdi-de, şarttida arğığa burulup mēñip ketti, (22) mañgandimu, acayip bir küç bilen gūsüldep mañatti, puşayman ve(23) hesret bilen mañatti, çüşkünlik ve ümitsizlik bilen mañatti, yürek(24)-bağri örtengen halda mañatti, gemge patқан halda mañatti, can(25)-cehli bilen mañatti, huddi élišip qalğandek, hamuş halda(26) mañatti, mañatti...

397(1)Pétip kətivatқан күн yoğınap, köz çaqıdığan nuri suslap,(2) asta -asta upuqqa yékinlaştı. Şu tapta, pütün alem uniñ kızguç nuriğa(3) pürkelgen bolsimu, lékin bu hayatlık nuri uzunğa barmidi, bara-bara(4) қуяşniñ kızguç nuri aziyip, köküç nuri ulğıyip, bipayan zéminni(5) қараñguluқ қaplaşқа başlıdi...

(6) Badamgül dérize aldida sirtқа қарap turatti, uniñ közige kök(7) asmanmu, kızil қoyaşmu, aқ bulutlarmu körünmidi, belki bu güzel,(8) reñgareñ dunya huddi müşükke hemme nerse külreñ körüngendek, uniñğa(9) қараñgu ve һunük körünetti...

(10) U vaқit күtүvatatti, yaşlıқ hayatiniñ ahırқи demlirini(11) saet-minutlap ötküzүvatatti!

(12) “Ölimen! Maña ölümü azlıq қilidu!...” U tünügünla şu qararğa(13) keldi, qararğa kélividi, neççe vaқittin bəri azablinip kélivatқан(14) rohi birdinla aram tapқandek yeñip, rahatlinip qaldi. Lékin, қандақ(15) ölüş kérek? Bu sual uni yene oylandurup қoydi. Ras, қандақ(16) ölüşniñ özimu bir gep. Beziler, bu duniyadin özimu sezmiğen halda(17) şepisiz kətidu, konilar bundaқ ölümni Allaniñ şepkiti, ölgüçniñ(18) betli, dep bilidu, beziler bolsa, қattıқ nale peryad bilen uzaққиçe(19) can talişip, azab içide ölidu. Kişiler bundaқlarni Allaniñ gezipige(20) uçridi, gunahi kibiri çoñ, dep bilidu!... Menmu özümni suğa(21) taşlap, bu duniyadin şepisizla kəteymu-ye? Yaқ-yaқ, maña bolmaydu,(22) méniñ tiriklikim bu pak zéminni bulğığan, emdi ölükimmu halal suni **398(1)** bulğısunmu?! Emise, özümni binadin taşlaymu? Yaki dora yep öleymu?(2) Yaқ, umu bolmaydu! Men ularniñ zeһim yeğen cesitimni körüşini,(3) iplas қolliri bilen tutuşini ҳalimaymen, zadi ҳalimaymen! Ular cesitimni(4) körmisun! Çoñ anam hemişe: “Yaһşı it ölükini(5) körsetmeydu!” deyttiğü?...

(6) U çoñқur oyğa patti, bu uniñ eñ ahırқи pikir yürgüzüşü,(7) tepekkur қilişi ve eқil-parasitini işka sélişi idi. Şu tapta,(8) uniñ nérviliri zillişip, tomurliri köpüp, қanliri şuvuldap tursimu,(9) pikri normal, eқli-hoşi cayida idi. U oyla-oyla,(10) ahiri қандақ

ölüşniň amalini tapti, amal tolimu azablik, şepketsiz(11) idi, lékin u şuni tallidi, u şuniň bilen eň aňırki casaritini,(12) iradisini ve rezillikke karşı isyankar rohini ipadilemekçi boldi!

(13) Otta köyüş kérek! Bulğanğan, napak bu cismim otta köyüp,(14) rohim u dunyağa paklinip barsun! Bu vapasiz dunyada, bir oçum hakimdin(15) başka héç nerse qalmisun!...

(16) Uniň pikri éniq, iradisi çin idi, hayat uniň nezeride (17) öz güzelligi bilen kimmitini yokitividi, ölüm uniňğa qorqunçluk tuyulmay(18) qaldi, bu dunya bilen u dunyaniň sirlik, namelum ariliği goya(19) uniňğa teñri téginin şimalidin cenubiğa baridiğan ravan, biheter maşina(20) yolidek, şundaq asan hem addiy sézildi!

(21) U tün ü gün şu niyette, az-tola “seper” teyyarliqinimu qilip(22) koydi, deslep mektepniň tonuş bir şopurdin “kiyim tazilaymen” dégen (23) gep bilen bir botulka bénzin aldi, kéyin huddi “kimki(24) hayatidin ümid üzse, könilidiki hemme sözini éytivaldu” dégendek(25) dosti Günçekizğa uzundin uzak bir parçe het yazdi...

(26) Tuyuksiz urulğan qoňguraq Badamgülni çöçütüvetti. U hiyaldin **399**(1) segip, dérizidin sirtqa qaridi, hemme yerni qarañguluk qapliğanidi,(2) oquguçilar depter-kitabirini qoltuqlap keçlik tekrarga kétivatatti.(3) Bir demde varañ-çuruñluk yataqlarmu, qaynamtaşkinlik meydanlarmu boşap,(4) cimcit bolup qaldi...

(5) Badamgül ornidin turdi, karivatniň astidin kiçik bir qara(6) somkini aldi, yataqniň otturisida turup, töt terepke eleñlep qaridi,(7) könlide, özige üç yil gemhana bolğan apaq tamlar bilen,(8) elleylitip uñlatқан sirdaş karivat bilen, hemişe nur qaқnap turidiğan(9) yorux dérize bilen aňırki kétim hoşlaştı...

(10) Badamgül putlirini teslikte sörep, hesretlik tinip yataqtin(11) çikti, yene néminidur untup qalğandek, arqisiğa qarap-qarap qoyup,(12) oқutuş binasiniň aldidiki sémonet meydanğa keldi nur ve saye bilen(13) ala-bulimaç tükse kirgen keñ meydan boş hem hamuş yatatti...

(14) Ölüm vehimisi çirmivalğan aşu qışkıgına vaқitta, Badamgül nurgun(15) işlarni-ötmüşini, hazirini ve kelgüsini; dostlirini, (16) ustazlirini, hetta qutrap yürgen düşmenlirinimu oylap ketti. Uniň(17) qarıçuқи kéñiyip ketken közige özini orap turğan pütün kainatniň(18) reñgi, turқи, hetta şekilliri özgirip ketkendem köründi, u(19) asmanğa, yerge, közi yetküdek boşluqniň hemmisige toymay qaridi.(20) Uni tuğup östürgen bu diyardiki heyvetlik tağ, ezim derya, qedim(21) tupraq, sap hava, gubarsiz gül-giyahlar uniň kelbide acayip uluğ (22) hésarlarni oyğatқан, yétildürgenidi. U hayatni söyetti, qedirleytti,(23) insani, dostluqni, söyü-muhebbetni uluğlaytti. Emma...

(24) Emma, otturida u kütmigen şumluq, hiyanet, vapasizlik körülüp,(25) uniň yüriki sovidi, bundaq rezillik uniň asmandek keñ(26) köksi-qarnigimu sigmidi, uniň mesum kelbi horluq, nomus ve **400**(1) puşaymandin ibaret tağdek ahanetler bilen qaynap-téşip, uniň(2) mulayim, nazuk tebiitini birdinla özgertivetti. Vucudidin

kaçanlardur(3) yoşurunup yatқан vehşiylik birdinla sirtқа étilip çıķip, hemmini(4) astin-üstün kılidıǵan küçke aylandı! Mana hazir Badamgül şundaķ(5) halette, şundaķ elpazda idi, uni tosup bolmas bir vehşiy küç öz(6) ilkige alǵanıdı!...

(7) U birdinla ğeyretke keldi, baya pütün ezayini ķaplıǵan soǵuk (8) titrekmu peseydi. U temkin, bimalal heriketler bilen somkini açtı,(9) botulkini aldi ve ķapķara, bucǵur ķačlıridin başlap beńzinni ķuyuşķa(10) başlıdı...

(11) Uniń bozarǵan népiz kalpukliri goya tǵimes ğepi bardek, (12) ómellinetti, midirlaytti, titreytti...

(13) Nazuk, yumran beden sésik bézin bilen toluķ höllendi,(14) sereńge ńéķildi, bézin lappida tutuşup ot köydi, köygendimu,(15) ńaraslap, lavuldap köyüşke başlıdı. Lékin néme üçündür, Badamgül(16) goya köksige oķ tégip, ténidin oçuķ éçilip, şu yoçuķtin yéķimsiz,(17) soǵuķ şamal kirip, otluķ yürükini sovutuvatķandek(18) endikip, şürkinip, ķattik biaram bolup ketti...

(19) U şu tapta, ğuddi ķarańǵu ormanlıkta ézip ńalǵan sepdaşlırını (20) ńutķuzuş üçün, yürükini meşel ńilip yol başlıǵan danko¹dek,(21) bedininidiki can ńańşitip köyuvatќan şiddetlik ot bilen etrapidiki(22) barlık rezillik, şumluk ve nahetçiliklerini, öz béşıǵa kelgen cimi(23) nomus ve ğorluqlarnı bir yoli köydürüp, külini kökke(24) sorimaķçidi...

(25) Yoruķ, azade siniplarda, héç iştin ğeversiz kitab oķup, **401**(1) şérin söhbet kurup olturǵan oķuǵuçılar tuyuķsız añlanǵan ńattik,(2) mudhiş bir avazdin ńöçüp kétişti. Dérizisi meydanǵa ńaraydıǵan siniptikiler(3) sirtқа boyundap ńarap, meydanda lavuldap köyuvatќan bir parçe(4) otniń tinimsiz pirķirap, domilap yürüenlikini körüp heyran ńélişti(5) ve bir-birige ğever ńilişip, ğöldürlep siniptin ńikti...

(6) Badamgülniń köyük azabida tovlavatќan nalisi ğuddi padiçiniń(7) muńluk néyidek yürekni ézetti...

(8) Ene şu çağda, asmanmu ķehrige keldi, ńaķmaķ ńéķip, ğöldür-(9)mama dehşetlik ğöldürliđi, ğuddi birsi epsun oķuǵandek, oçuķ(10) havadin taraslap yaǵmur ńüşti. Meydanda ğirelişip, patparaķ bolup(11) turǵan ńişiler birde, şarķirap yaǵmur yéǵivatќan aydıń asmanǵa, birde,(12) lavuldap ot köyuvatќan ğamuş yerge ńarap “kimdu bu? Kim ózige ot(13) ńoyǵandu?” déyişip, hańvaķќan, ciddiyleşken halda, turup ńélişti...

(14) Tolunay möldürlep turǵan oçuķ asmandin mana muşu ot(15) köyuvatќan kiçikkine yerge taraslap ńüşuvatќan bu(16) yamǵur adettiki yaǵmur emes, belki aynıń yéşi idi, aşu éǵiz, payansız boşlukta(17) hemmini körüp turǵan nurluk aynıń ńatmu ńat azab ve ğorluqlarǵa paylimay,(18) ózige ot ńoyup bergen aciz, mesum bir ńizniń bihude ölüp(19) kétivatќanlıķını körüp, ńidimay tókken yéşi idi. Bu yaş eyni vaķıtta,(20) otni öçürüp, bigunah ńizni ńutķuzuş üçün sel bolup (21) ńüşken ğasiyetlik ay yamǵuri idi!...

¹ Danko-Gorki'niń “Ezirgil Momay” namliķ hékayisidiki bir ńehriman.

(22) Ay yamğuri yéğivatқан şu çağda, қулақниñ dap perdisini yérip,(23) көñүлниñ nazuk yerlirini biaram қилidiған dehşetlik bir avaz añlandı.(24) Bu, Badamgүlniñ eñ aһırқи қétim hayat bilen хошлишип, “ana”(25) dep tovlıған eñ nadametlik, eñ armanlıқ ve eñ muқeddes avazi(26) idi!...

402(1) Adem dégen şundaқ nerse: Bu dunyaға yiglap tuğulidu, bu(2) dunyadin rencip ölidu. Badamgүlmu mana şundaқ ketti. Uniñ cismimu,(3) rohimu mana şu ana tupraqқа-özini béqip östürgen séһiy, lékin(4) héssiz tebietniñ keñ қoynıға siñip ketti. Mana şuniñdin başlap,(5) uniñ azab-oқubetler içide uzaқ tolgangan cismi, hésabız derd(6)-elem, nomus ve һorluқ içide puçulanған rohi meñgүlük aram taptı.(7) Şundaқ güzel ve pütünsürük bir қızdin eñ aһırıda bu dunyaға қalғını(8) peket bir қаңgal yumşaq, soғuқ külla boldı!...

(9) Badamgүlniñ ölümi kişilerge һuddi asmandin tuyuқsız serever(10) yultuzı éqip ketkendez қattıқ bilindi, el hazisi pelekke yetti,(11) köz yaşlar sel bolup aқtı!...

(12) Ğunçekiz ikki küngiçe ésize kélelmidi, beһtsiz dostıға(13) қattıқ iç aғrıқи tartıp ketti. U sirtta ançe көrүnmigeçke, бүgүн(14) çüştin kéyin Aқniyaz uni yataққа yoқlap keldi. U һuddi uzun vaқıt(15) késel tartқан ademdek karivatta şümşiyip yatattı, uniñ cismimu,(16) rohimu zeipliшип ketkenidi, közliri olturuşup, çirayi tatarған,(17) pütün turқidin téһiçe égir hazidarlıқ çikip turattı.

(18) Aқniyaz uniñdin hal soridi, көñlini yasidi, aһırıda, şu(19) kéçidiki dehşetlik işni yene tilға élividi, Ğunçekiz һuddi(20) carahet égzıға gaççıda piçaq salғandez aççıқ tolgınip ketti.

(21) -Özümnı zadı keçürmeymen, men şu küni némişқа kinoға(22) kettim he!? -deytti Aқniyaz özi bilen özi sözleşkendez **403**(1) һursinip, -bolmısa, men uni қutқuzup қalattım... Çoқum(2) қutқuzattım!...

(3) -Başқılar undaқ қilmidi demsiz, Aқniyaz aka, -dédi Ğunçe(4) қız ökünüp turup, -lékin u varқırap, yügürüp héçkimni yéniға(5) keltürmidi, tuyuқsız yaғқан yaғmurmu kar қilmidi... Teқdir şundaқ(6) iken... Biz siniptin meydanға çıққанда, u aһırқи nepeste қaptiken...

(7) Ğunçekiz şuklep қaldı, u emdi içide ünsiz yiglavattı, (8) yaş közidin emes, yүrikidin éқivatattı...

(9) Aқniyaz uniñға yene bir dem teselli bérip, özinimu yigidin aran(10) tutup çikip ketti. Ğunçekiz birer saettek ésedep tolgınip yattı,(11) kéyin asta ornidin turup, Badamgүlniñ kariviti yéniға keldi. U her(12) küni dégüdek, uniñdin һatire bolup қalған orun-körpilerni, u(13) tutқан қаça-қumuç, depter kitablarnı bir қur retlep қoyattı ve(14) retligeç silayttı, purattı. Uniñ nezeride, Badamgүl yatқан, olturған (15) yerlerdin, u tutқан nersilerdin hemişe bir һil bihi, encür hidige(16) oһşaş “cennet mévisi”niñ purıқи kélip turattı...

(17) Būgün u, orun-körpilerni retlevétip, yotqanniñ kétéğa kısturulğan(18) bir konvértni tépivaldı, konvértniñ üstige “dostum Ğunçe(19) kızğa ĥas” dégen tonuş ĥetler yézilğanidi. Ğunçeķiz konvértni aldirap(20) yırtıp, ĥetni suĝuruvaldı, üç bet népiz keĝezge retlik, (21) ĥiraylıķ yézilğan ĥet mundaķ başlanganıdi:

(22) “Ğunçeķiz, bu méniñ saña yazğan tunci hem aĥırķi kétémti(23) dostluķ ĥétim. Addiy hem erzimes bu ĥet mendin saña qalğan birdin(24) bir hayatlıķ yaldamisi bolup qalar!

(25) Dostum, turmuş maña untulĝusiz ders bedri. Emdi men(26) qandaqtur meñĝülük muhebbet, vapadar yigit, beĥtlik turmuş, ĝüzel **404**(1) hayat dégenlerni ĥam ĥiyal qılmaydığan boldum. řuniñdin kéyin méniñ(2) qelbimmu, cismimmu aram tapti!...

(3) Menmu silerge oĥřař oqup, bilim élip, cemiyet üçün (4) yaramlıķ bir adem boluşni köñlümge pükkenidim. Lékin yaramlıķ adem boluş(5) yoli unçe oñay emeksen, umu egri-toqay, hetta intayin(6) azablıķ bolidiken, u herĝizmu bizge oĥřař aciz kızlarğa ayırımçe(7) ĝemĥorluķ qılmaydiken! Oylap qarısam, men neĝçe vaqıttin béri,(8) ĥiyaliy beĥt-saadettin mest bolup yürüptimen! Emdi béřim qattıķ(9) taşka téĝip hoşumğa kelgende, özümniñ bekmu kéĝinkenlikimni hés(10) kıldım. Her küni, hermeşe ĝem-ĝusse, derd-elem bilen yürüp,(11) ilim-penniñ tar, kıstañ yolliri bilen ĥoqķia ĥıķimen déyiř(12)-ĥuddi miñ bir kéĝe hékayiliridiki epsanilerdek iş iken!...

(13) Dostum, men ölmekçi! Méniñ bu keskin qararım belkim kiřilerniñ(14) nezeride, intayin bolmiĝur, éĝiniřliķ iřtu! Lékin hazir mende(15) bu dunyada yařıĝudek küĝ-ķudret, sevr-taĥet dégen nersiler qalmıdi!(16) Men dilimğa meripet şamini yaqқан ustazım Selim Ependini(17) töĥmet oķi bilen yıķıttım. Bu leniti iş bilen men özümniñ qedir(18) kımmitimni yoqatım, namım yerge uruldi, şenim bulĝandı! Dereĥke(19) yapraq qanĝiliķ zörür bolsa, insanğa vicdan, pezilet dégenler řunĝilik(20) zörür! Lékin men vicdansızlıķ kıldım, insanıy pezeletni yoqattım!(21) Yařlıķ hayatniñ zınnet-körki bolğan rohi paklıķ, halal niyet(22) dégenlerdin mende esermu qalmıdi! Men Selim Ependini her bir körgende,(23) özümniñ bu danyada téĥi hayat yürüvatqanlıķımdın qattıķ nomus(24) kıldım, ökündüm! Méni aldap, qorqutup, muşu koylarğa salğan Havaz(25) Yétekçi, Zayit dégenlerdin téĥimu qattıķ yirgendim, nepretlendim! Men(26) Havaz Yétekĝini oqutqıĝı süpitide ĥürmet kılattım, lékin u adem emeksen, **405**(1) uniñdin yürek ademniñ emes, belki töt putluķ vehşiy,(2) yırtqıĝ hayvanlarnıñ yüriki iken! Uniñ köñlige şeytan uva saptiken,(3) u her qandaķ şumluqlarnı kıliştin yanmaydiken! Zayit toĝrisida(4) sözlimeyla qoyay, uniñ tomurlirida eķivatķini qan emes, evrezniñ(5) sésiķ yundisi iken!...

(6) Dostum, méniñ bir neĝçe saetlikla vaqıtım qaldı, bu ĥetni(7) yazĝiĝe némilerni oyliğanlıķımdı bilemsen? Menmu hayatni söyettim, muhebbetni(8) qedirleyttim, ademler bilen bille külke-ĥaĝĥaĝ içide hayat(9) yürüşni ĥalayttım. Lékin, hazir méniñ qelbim bir parĝe qaĝĝirap ketken(10) qaķas yerge aylinip qaldı. U emdi şerin ĥiyallardin, méĥir-muhebbettin,(11) dostluqıtın, kızĝinliķ ve ümidtin pütünley merhum boldı.(12) Azab-oķubet maña kıştiki mudĥiř borandek hucum kılip keldi,(13)

men uniñdin özümni mudapie kılalmidim, poreklep eçilivatқан hayat(14) gülüm tozidi!... Men қаyғu-elemlerni çörüp taşlap, қануниетлик,(15) ақиланilik bilen yaşaşnımu oylap бақtim, lékin vucudumdın bundaқ(16) iқtidarnı tapalmidim, her қаңçe қилиpmu, özümde yaşaş casaritini(17) turғuzalmidim!... Һушallıқniñ peyzini sürüş asan iken dostum,(18) lékin, derd-elemniñ höddisidin çıқмақ tes iken! U maña oҺşaş(19) çüşkünleşken, rohi zeip ademni tapsa, téhimu küçüyüvalidiken!(20) Rast, danişmenler éytқandek ademge hemişe eñ yéқin turidıған nerse(21) ecel; eñ yıraқ turidıған nerse arzu-arman oҺşaydu. Men bunı öz(22) turmuşumdın téhimu çoñқur hés қildim!

(23) Ésiñdimu, ötken yılı biz Şékspirniñ “Otéllo” dégen tragédiyisini(24) билle körgenidүқ. Eserniñ аһirida, Otéllo nomus ve(25) пуşayman azabiға çidimay, özini қилич bilen боғuzlivalidiғu! Unin(26) keyser rohi maña medet boldı, çünki şu күnlerde, ménimu çidigüsiz **406**(1) nomus, пуşayman, һorluқ avabi çirmivaldı, menmu bunıñdin peқet(2) ölüm bilenla қutulmisam, başқа yol қalmidi!

(3) Dostum, men özümniñ ketkenlikimge hergiz қаyғurmaymen,(4) eçinmaymen! Lékin özüm bilen билle téhi yoruқ dunyaға köz açmiған(5) bigunah bir naresidini билle élip kétivatқанlikimdin қаyғurimen,(6) eçinimen! Rast, uniñda néme gunah? U tuғuluşı, bu dunyaniñ(7) rahet parağıtini körüşі kérek idiғu?! Yene bir turup, Zayittek(8) sahta, rezil bir ademniñ puştiniñ bu dunyaға turilip, hayatni, güzellikni(9) dadisiға oҺşaş bulғap қoyuşini oylap, өзüm bilen билle élip(10) ketkinimmu yaҺşı boldı dep қaraymen! Işқilip, umu men bilen билle(11) ketti, bihude төrelgen bala bu dunyaғımu bihude bolup қalmisun!...

(12) Һoş, men kettim dostum, saña, elvida! Razi bol, men(13) sendin razi! Men u dunyaға kétivétip, Alladin tilidim: Hey keremlik(14) Һuda, eger séniñ қудret-ilahiñ rast bolsa, adem siyaқıға(15) kirivelip, bu dunyaniñ güzelligini, beht-saaditini, tinç-asayışlıқini(16) buzuvatқан Havaz Behtidek, Zayittek cin-şayatunlarnıñ (17) cacisini bergeysen!...”

(18) Һet Ğunçеқizniñ қelbide bésilgüsiz bir gusse oyғatti,(19) taramlap aққан köz yaşliri kégezni höllidi. U şundaқ mulayım, cimғur(20) dostiniñ şunçe köp sir ve azablarnı içige siñdürüp, bu dunyadin(21) nadamet bilen ketkenlikini oylap, téhimu hesretlendi. Һet uniñға(22) қattıқ tesir қildi. Қelbide bésilgüsiz çуқан қozғatti, u azab ve(23) séğiniş içide oylaytti, piçirlaytti...

(24) “Adem hemişe méhir-muhebbetke mohtac bolidu, bizge oҺşaş(25) қızlarnıñ қelbige nisbeten éytқanda, méhir-muhebbet һuddi қuyaş(26) nuriға oҺşaş illiklik beҺş étidu. Lékin, Turmuş dostumға bekmu **407**(1) soғuқ muamile қildi, uniñға ehtiyaқlik bolған méhir-muhebbetniñ(2) ornıға, һorluқ, nomus ve derd elem berdi!... Bu nersiler asta(3)-asta yiğılip, cem bolup, аһir küçlük bir taşқıңa aylinip, uni(4) һuddi bir tal aciz yopurmaқtek, öziniñ rehimsiz қоynida gerқ қilivetti!...(5) Ah, Badamgül! Nedise dostum?!...”

(6) Ğunçеқiz yaş bilen һireleşken közlrini sürtüp, һetke yene(7) bir kétim köz yügürtti, һet emdi uniñ daimlik sirdişi, dildişi(8) ve hemrihi bolup қaldi.

(9) Badamgülniñ ölümü goya Zayitka yéñidin hayatlık beş etkendek(10) huşallıq bolup tuyuldi. Şu kéçidiki paciedin kéyin, u aramhuda(11) uhlaydıgan, ağız tétip tamaq yeydiğan boldi. Kéyinki künlerde,(12) Badamgül uniñğa huddi canğa tikilip turğan bir hil tehdit,(13) vehimidek bolup qalğanidi. U, Badamgülniñ künlerniñ biride levzidin(14) yénip, özi bilen Havaz Behtini paş qilip qoyuşidin ensireytti. (15) Uniñ oyçan, muñluq közliri, mecnun süpet kıyapiti, hemişe némidindir(16) hudüksirep, alağzadilik içide yürüşü Zayitka haman bir küni(17) eğılige kélip, heqıkiy ehvalni aşkarilap qoyidiğandekla sirlik, gumanlıq(18) tuyuqlatti. Badamgül bir kün hayat bolsa, uniñ béşidiki(19) vehimimu bir kün mevcut idi. Şuña u perişan idi, kéçe-kündüz(20) bir hil sarasime ve ensizlik içide yaşaytti...

(21) Badamgülniñ tuyuqsız ölümü uniñ turmuşni astin-üstün(22) kıldi, u qelbini çirmivalğan égir derdtin qutulğandek yénik ve azade **408**(1) nepes aldı. Emdi u, bu dunyaniñ erkisidek, hocisidek halıgançe(2) oynap, külüp, hatircem yürse boluveretti. Köñli hatircem bolividi,(3) emdi uniñda icadiyet toğrisida yéñi arzu-hevesler(4) tuğuldi, uniñ oylıgan mavzuliri köp idi, u dosti qasim şepereñ(5) (u hemişe kéçisi kitab körgeçke, savaqdaşliri uni şepereñ(6) deytti) Özbékçidin tercime qilip bergen “Süret”, “Başsız Heykel”,(7) yene Poşkinniñ “Siganlar” qatarlıq dastanlirini oqup çiqqandin(8) kéyin, aşundaq bir katta dastan yézip, birdinla nam çikirişniñ pilanini(9) qurdi, lékin kedemni qandaq élişni bilmeytti, pikri hire,(10) tepekkuri mucimel idi, hetta tesevvurimu yoq déyerlik idi.(11) Şundaq turuqluq, uniñ özini qağlimay bundaq çoñ geyretke(12) kélişige, yene bir tereptin ötkende Seley qasañniñ uni “oğut şairi”(13) dep meshire qilğanlıqimu bir sebeb bolğanidi. Şu hiyal bilen u(14) huddi bir kéçidila tuyuqsız bulduqlap çiqқан bulaqtek, uluğ(15) dastandin birni yézip, öziniñ topığa kömülüp qalğan göher ikenlikini,(16) başqılarniñ bolsa, yénidiki göherni sézilmigen dötler(17) ikenlikini ispatlimağçı boldi. Lékin u qağiniñ héçqaçan bir kéçidila(18) özgirip, bulbuldek sayriyalmaydığanlıqini, şeiriyyet hergizmu bir(19) ikki kúndila tecrube qilip, tuyuqsız neticisi çikidiğan fizika(20) yaki himiye emeslikini oylap baqmıganidi.

(21) Şuña u uzunğıçe öziniñ bundaq baş ayıgi yoq pilani içide(22) sersan bolup yürdi, sersanlıqtin uni yene Havaz Behti(23) quzquzdi.

(24) Badamgül ölüp, yoşurun bir apet yiltizi késildi, (25) -dédi u Zayitniñ köñlidiki dastan yézişi pilanini çalğıtip, -lékin(26) köñlüm yene bir apetniñ barlıqini sézip turuvatidu...

409(1) -Yene qandaq apet u? -Soridi Zayit holuqup.

(2) -Siz Badamgüldin birer nersiniñ qalğanlıqini sezmidiniñizmu? (3) -dédi Havaz Behti sinçillargá has guman ve sezgürlük bilen, -mesilen,(4) het yaki vesiyet sözi dégendek...

(5) -Yaq, meniñçe undaq nerse yoqtu...

(6) -Yoq bolup qalsa yahşi, lékin bar bolup qalsıçu? -Havaz(7) behti közlrini kisip, danalıq bilen pikir yürgüzüşke başlıdi,(8) -herqandaq adem ölüştin burun

könlidiki geplirini kılivélişka(9) aldiraydu, uniñ üstige, Badamgülniñ ölümni undağ tuyuqsız, tasadipiy(10) ölüm emes, belki uzun vaqıt oyliniştin ötken, kılidiganni(11) kılivélip, deydiganni devélip bolğan ölüm! Şuña, u çoqum bir nersini(12) qaldurup ketti. Eger şundağ bolsa, u biz üçün muddetlik(13) partlaydiğan bomba bolidu, oşşaşla, yoşurun hevptin qutulalmaymiz!

(14) -Emdi qandağ kılimiz? -Zayitniñ közliri çekçeydi,(15) könlige yene vesvese çüştü, katta dastan yéziş pilanimu tiripiren(16) bolup ketti.

(17) -Siz Badamgülniñ yékin dostlirini tiñ tiñlap békiñ, eger(18) öziñiz yékinlişalmisiñiz, işençlik kızlarni ularniñ arisiğa(19) kirgüzüñ!

(20) –Bolidu, men şundağ kılay!

(21) –Emise, derhal tutuş kıliñ!

(22) Havaz Behtiniñ bundağ tuyuqsız dana hem segek bolup kétişide(23) muhim bir seveb bar idi.

(24) Yékindin béri, uniñğa nusret yüzlendi, beht kuşi béşiğa(25) konuş aldida turatti. “Havaz Behti fakultétka mudir bolidiken,(26) Yaqub Kérimi ikkinçi sepke ötidiken” dégen gepler yuqiri- töven, **410**(1) çoñ-kıçikniñ ağızida éqip yüretti, kadrlar hizmitige mesul(2) muavin şuci semer töürmu bu iştin uniñğa éniş bişaret bedri,(3) hemme iş pütkenidi, peket partkom bir yigin éqip, ahırkı qararni(4) çıqarsila bolatti. Del şu çağda, kütülmigen bir iş yüz bérip,(5) turmuş yene astin, üstün bolup ketti. Havaz Behtiniñ közlidiki(6) huşallıq, temenna uçqunliri birdin yoqaldi, yékindin béri peyda bolğan(7) şadiyane keypiyattin esermu qalmidi, goya közge körünüp qalğan(8) gelibe tuqliri yikilip, ümid çiraqliri öçkenek boldi...

(9) Turmuş dégen acayip-de! U baştin-ayağ türlük tasadipiyarğa(10) tolğan bolidu. Cin ruñ béyciñdin kaytip keldi, kelgendimu,(11) semirip, aqirip, rohlinip keldi, çoñ tekşürüşte, u rak késili(12) bolmay çıqti, bu hever bezilerni huşal kılsa, bezilerni biseremcan(13) kılivetti. Lékin u kaytip kelgen küni ayrodromğa yene birinçi bolup,(14) öz vaqtida qarisini körsetmigen, hazir biseremcan boluvatқан(15) “sirdaşlar” çandurmay ömilep çıqışti, özliriniñ hudadin şundağ(16) boluşini tiligenliklirini ağızidin şala çaçritip turup éytişti,(17) huşallıqtin köz yéşi kılişkan boldi. Lékin, bu tesirlik körünüşler(18) cin roñğa kılçe tesir kılmidi, çünki u héli eqlini tapқан,(19) hayatni, ademlerni burunqidin obdanraq çüşinip qalğanidi. U kélipla(20) iş başlivetti, bir munçe kadrlarniñ, şu qatarda Havaz Behtiniñmu(21) teqdiri özgirip ketti. Bu toğrida cin ruñ partkom yiginida çüşendürüp:(22) “Men bir ölüp, bir tirildim, bu kışkıgına vaqıt maña bir ömür(23) yetküdek savaq bedri!” dédi.

(24) Turmuş tuyuqsız astin-üstün bolup ketken bundağ davalğuş(25) peytide, eger Havaz Behtiniñ Selim Ependige kılgan ziyangeşlik(26) ehvali aşkarilnip qalsa, ohoy!... U çağda uniñ hazırkı siyasiy **411**(1) yéteqçilik orni tügül, addiy oqutquçilik

salahiyitini saklap(2) kılışmu besi müşkül idi! Şuña u, özige tégişlik işlarnıñ hemmisi(3) nahayiti éhtiyatçan hem segek bolup ketkenidi...

(4) Zayit héçқанçe küçimeyla yéñi bir uçurğa ige boldi. U Ğunçe(5) kızniñ yatakdışı ayzim umaqni kinoğa apirip sözlişividi, uniñ(6) vat-vat ağızi bésilmayla ketti:

(7) –Rast, Badamgül het yézip qaldurğandek qilidu, (8) Ğunçekiz pat-pat bésini yotqanğa pürkep, bir hetni oqup yiglap kétidu,(9) u hette cezmen nurğun nersiler yézilğan...

(10) -Şu hetni qolğa çüşürgili bolarmu ayzim? -Soridi Zayit(11) kızni qoltuqlap kélivétip.

(12) -Şundaq kılışniñ zörüriyiti barmu? -Ayzim omaq uniñdin(13) yandurup soridi.

(14) –Bar, eslide u hetni maña yézişi kérek idi, -dédi(15) Zayit huşenlik qilip, -lékin dosti Ğunçekizğa yézip qalduruptu,(16) menmu bir körüp baqay deymen, çünki uniñdin qalğan birdinbir(17) teverruk nerse şu het-de!

(18) -Eger sizge kérek bolsa, men bir amalini qilip baqay, (19) -dédi ayzim omaq Zayitqa yahşi körünüş üçün, -bir kretim Ğunçekiz(20) u hetni yastuqiniñ arisiğa yoşurup qoyğandek qilividi...

(21) -Etila qolğa çüşürüñ, buniñ bedilige nurğun enam ve yahşiliklarğa(22) érişisiz!

(23) Zayit bu gepler bilen uniñğa ittipaqqa ötküzüş hem imtihanlarda(24) yardım qiliş bişaritini bergenidi.

(25) –Bolidu, men çoqum qolğa çüşürimen! -dédi kızmu köñlide(26) bir nersilerni pemlep.

412(1) Ayzim omaq çiray-şekli kélişken, figorisi cayida kız bolsimu,(2) lékin eqli naqisraq idi, bu işta uniñ eñilsizliki mana men(3) depla çiqip qaldi. U hetni tépiş üçün, huddi yin purap kelgen(4) ittek, yalguz yataqta u yer-bu yerni timişkilap, uçriğanla nersini (5) titiklap yürüp, hetni tépivaldi. Zayit bilen Havaz Behtini goya gayibane(6) ecel oqidek vehimige selip qoyğan het ahir ularniñ qoliga(7) çüşüp, öziniñ küçlük tehdit ve hevpini yoqatti!...

(8) Hetniñ tuyuksiz yoqap kетиşi Ğunçekizni çoñkur oylandurup(9) qoydi. Kéyinki künlerde, u asta-asta ésige kélip, héttiki(10) mezmunlarni barganséri çoñkur çüşengen, uniñ Havaz Behti bilen Zayitniñ(11) sumluqlirini écip taşlap, Selim Ependini kutkuzup qalgudek(12) ilahiy kudretke ige ikenlikini sezgen, şuña uni teşkilge tapşurup(13) bərişniñ zörülükini hés qalğanidi. Het del mana şu vaqıtta(14) yoqilip uni hem heyran qaldurdi, hem gumanlandurup qoydi. U uyan(15) oylap, buyan oylap, ahir bu iştin Aqniyazni heverlendürüp qoyuş(16) niyitige keldi

(17) –Apa!... Yaman boptu, bek yaman boptu! -dédi Aqniyaz hemme(18) geplerni añlap bolğandin keyin hursingän, tit-tit bolğan(19) halda, -nahayiti ecellik pakit iken, birer gumanlangän adimiñiz(20) barmu?

(21) -Bizniñ yataktiki ayzim omaqtin guman qilivatimen, -dédi(22) Ğunçekiz héli işenç bilen, -ötken küni u tuyuqsızla Badamgülniñ(23) gèpini qilip, het, vesiyetname dégendek nersilerniñ iz-dèrikini(24) qilip ketkenidi...

(25) -Siz dégenmidiñiz?

(26) –Hee, maña het qaldurup kétiptu dégenidim.

413(1) -Éniq boldi, het cezmen şularniñ qoliğa çüşüp kétiptu,(2) -dédi Zayit çoñkur ökünüş bilen, -Havaz Yétekçi boş(3) emeksen, ular yene çakқан çikiptu!... Boldi, emdi bu işni bizge(4) qoyup bériñ, sizge rehmet Ğunçekiz!

(5) Aqniyazniñ çışliri guçurlap, yoğan ügülik misreñ qolliri(6) elemdin titrep ketti. U özi bilen özi sözleşkendek pes, lékin(7) gezeplik avazda mundaq dédi:

(8) -Hey Zayit, hey Zayit! Sen néme oylap, némilerni qilip(9) yuridigansen!? Bizni gep qilmidi, dep eskilikiñni qilverme, qaça(10) adem çöçüre yégende sanyalmisimu, lékin köñlide hésabini bilidu! Bu(11) dunyaniñ işliri hergizmu séniñ ve Havaz Yétekçiniñ hiyalı, iradisi(12) boyiçe bolup ketmeydu!...

(13) Zayit huddi muselles içip qiyamiğa yetken ademdek, közlirini(14) humarlaşturup, galda guldañ méñip kèlivatatti. Metkérem(15) Metqasim uni arqa tereptin u yaqşi köridiğan ataq bilen çakirdi:

(16) -Zayit şuci, tohtaña, muhim gep bar!

(17) Zayit tohtidi ve yèrim burulup, gédeygen halda soridi:

(18) -Hoş, néme gep yoldaş Metkérem?

(19) -Yaqşi gep! -dédi Metkérem Metqasim yéqinlap kèlip,(20) -sizni men asiyeniñ ornida kinoğa teklip qilmaqçı?

(21) –Asiye?...

(22) Bu isimni añlap, Zayitniñ yürekliri oynap ketti.

414(1) Bu qiz edebiyat fakultètiğa bu yil kelgen yèni oququçılardin(2) idi, u Metkérem Metqasim bilen bir yurtluq bolup, uni akisi ornida(3) köretti hem öziniñ himayişisi dep biletti. Yékindin béri(4) Zayitniñ bu qizğa közi çüşüp qalğanidi. Vucudida muşu muqeddes(5) şerq zèminida ösken ayallarniñ enenivi güzilliki cilve qilidiğan(6) omaq, mulayim bu qiz şu künlerde, Zayitniñ es-hoşini yoqitip(7) qoyğanidi.

(8) -Asiye bilen bille kinoğa barmaqçı iduk, -dep(9) çüşendürüşke başlıdi Metkérem Metqasim, -sizgimu bir béletni қоşup(10) algum keldi, қarisam, siz u қizniñ péyida yürgendeк қilisiz....

(11) -Eқiliñizge barikalla, Metkérem, -dep hayacanlinip ketti(12) Zayit, -қaraña, көñlümdikini bilip, aғinidarқilik қilginiñizni!(13) Himmitiñizge rehmet, men buni hessilep yandurimen!... Қaysi kino(14) iken, қaysi kulubқа barimiz?

(15) -Şañheyde işlengen “Kökergen Қuruқ Dereћ” dégen kino,(16) saet sekkizde “C S D C” kulubiğa barimiz.

(17) –Bolidu, men teyyar!

(18) Ular saet sekizge çareк қalganda, mektepniñ arқа yoli bilen(19) hañçiñ terepke қarap mañdi.

(20) -Asiye қeni? Bille mañmamduқ? -Soridi Zayit aldi-arқiğa(21) қarap қoyup.

(22) -U yene bir aғinisi bilen aldimizda ketti, -dedi Metkérem (23) Metqasim uni ҳatircem қilip, -kinoћanida uçraşmaqçı bolduқ, töt(24) bélet bir yerniñ!

(25) İkkisi çoñ yolğa yéқin yerdiki ciñdilikniñ yéniğa kelgende,(26) қarañgulaşқан cigdilik içidin tuyuqsiz üç adem çıkıp, **415**(1) ularniñ aldida toғra turdi. Zayit hire-şire қarañguluқта bir қarapla(2 ularni tonidi ve biraz heyran bolғandek dudқlap soridi:

(3) –Néme... Siler... Silermu kinoğa baramsiler?

(4) Ularniñ içidin birsi қopal avazda menilik cavab berdi:

(5) -Yaқ, biz barmaymiz, muşu yerde kino қoyimiz!

(6) Zayitniñ tuyğun yüriki bir nersini sezgendeк қattıқ soқup(7) ketti, aldida turған bu ademlerniñ қirayi, қiyapiti ve elpaziğa қarap,(8) u öziniñ қiltaққа çüşkenlikini bildi-de etrapқа alaқ-calaқ қarap(9) pitirap қaldi.

(10) –Қeni, bu yaққа merhemet Zayit şuci! -dep cigdilik terepni (11) көrsetti Seley Қaşañ, -bu yerde sizge “Cinayet ve Caza” (12) namliқ meһsus bir kino teyyarlanған, bille көrimiz!

(13) Zayit қаçmaqçı bolup arқiğa қayrilividi, allıқақан teyyarlinip(14) turған Aқniyaz bilen Gayit Mayit kap қilip patañdin aldi, Seley(15) uniñ мүrisidin tutti. Metkérem Metqasim gecgisidin ittirdi, Zayit(16) gidiñ-pidiñ қilalmay қaldi, töt savaқdaş uni ittirip, sörep(17) cigdilikniñ içkirisige élip kirip ketti...

(18) Aydiñ kéçe idi, ay şolisi koyuk cigde şahlıri bilen(19) sarğayğan yopurmaqlar arisidin ötüp, qarañguluqqa çökken derehzarlıqni(20) ala-bulmaç yorutup turatti, ademsiz cimcit boşluqqa aylangan(21) bu pinhan makandin pişip kuruşqa başlığan ot-çöp, gül-giyahlarniñ(22) bir birige arilişip ketken çüçük, huş buy hem kansik (23) puriki tarqilatti. Etraptin, uyqusiriğan kuşlarniñ anda-sanda (24) sayraşlirimu añlinip turatti...

(25) Töt savaqdaş Zayitni kattıq kismaqqa aldı, kolini bir tal(26) boğuşta bağlap, otturida öre turğuzdı, uniñ aldida Seley, arqıda 416(1) Aqniyaz ikki teripide Gayit Mayit bilen Metkërem Metkasim sepras(2) turatti.

(3) –Ağiniler... Bu néme iş özi? -dédi Zayit téhiçe pétidin(4) çüşmey, -hey Seley, siler zadi néme kılmaqçı?!

(5) Ağiziñni yum! -dédi Seley birdinla varqirap, -meniñ(6) ismim Seley emes, Nöşirevan adil. Men bügünki muşu adalet sotiniñ(7) baş sotçisi! Evu arqında turğan kişi bu dunyadiki zulmetlerni (8) köydürüş üçün kelgen ot hudasi Promiti! İkki yéniñda turğini,(9) caza ezraili Munkir bilen Nekir! Emise, sot başlandı, devager(10) sözlise bolidu!

(11) Aqniyaz sözleşke başlıdı, uniñ avazi métaldek soğuk hem(12) kattıq idi.

(13) –Zayit, sen bizniñ arimizğa tiliñ bilen tiken téridiñ,(14) emdu u tiken yürekke qadaldı! Şuña bugün, biz aççıqqa paylimay,(15) séni biraz biseremcan kılıp koyıdığan bolduq, özün tériğan tikenni(16) özün almisañ bolmaydu, het keni?

(17) -Het?... Qaysi het?! -dédi Zayit boynini mesthuş(18) ördektek sozup.

(19) -Hupsenlik kılma! -dédi Seley agahlandurup, -eger(20) bugün sen yavaşlıq bilen kılğan-etkenliriñni ikrar kilmisañ, muşu(21) yerde itka taşlap bérıp, körmeske selip kétiverimiz!

(22) Heddiñlar emes! -Zayit köreñlik bilen dimiğini(23) qaqtı, -bügünki işiñlar üçün ziyan tartisiler, çoñ ziyan(24) tartisiler!

(25) –Zayit, tola qaşımay hetti tapşur! -dédi Aqniyaz taqiti(26)-taq bolup, bugün sen bilen detalaşmaymız, belki sendin hésab alimiz, 417(1) het keni?!

(2) –Bilmeymen, maña kim het bériptiken?!

(3) -Yene hötöt-pötöt deydiğan yeriñ bolsa, cacañ mana!(4) -Aqniyaz muştirini bazğandek tügüp Zayitka déveylep keldi, -emdi(5)saña ah dep öpke kaqıdığan yerlirimiz tügep ketken cumu!

(6) -Zayit hoşuñni tap, bolmisa kéçikip qalisen! -dédi(7) Gayit Mayit uni agahlandurup, -“qaysi het” deysengu, ayzim omaqni(8) aldap, Günçekizdin oğrilatquzğan hetçu? Hette Badamgülniñ(9) némilerni yazğanlıki bizge ayan. Emdi tola hupsenlik kılma!

(10) Bu agahlanduruş Zayitni temtiritip koydi, u bir tereptin, béli(11) çıkkan toptek boşışip, salpiyişka başlisimu, lékin yene bir(12) nereptin, tekdirge ten bergüsi kelmey, can-cehli bilen pakittin(13) özini kaçuruşka urundi...

(14) -Ustatlık kıлма! -dep uniñ hiyle-mikrini écip(15) taşlidi Seley, -sen Havaz Yétekçi bilen birlişip, Badamgülniñ(16) istikbalniñ nabut kıldiñ, uni aldap, básip işlitip, özüñniñ(17) gunahini Selim Ependige artip koyduñ! Añir Badamgül ar-nomuşka(18) çidimay ölüvéliška mecbur boldi! Sende azrakmu insaniy vicdan(19) dégen nerse barmu, Zayit!? Sen kandaq kılip, özüñ yañşi körgeñ(20) kızniñ hayatini veyran kıliška, diliñga meripet otini yaqqan ustaziñga(21) karşı muşt kötürüşke cür'et kıldiñ!? Bularni oylišañ, vicdaniñ(22) azablanmamdu?!

(23) -Uniñda insaniy vicdan néme iş kılidu?! -Aqniyazniñ(24) gezep ve elemge tolğan boğuş avazi añlandı, -ezeldin munapiq ademde(25) iman bolmaydu imansız ademniñ vicdan azabida kıynilişi yok(26) gep!

418(1) Zayitniñ birdinla yürüki ağkandek boldi, çirayidiki köreñlik(2) alametleri yokaldi, vücudida eks etken bayıki boyuntavlıq,(3) mensitmeslikke oñşaş taşkın casaritimu acizlap, put-қolıga titrek(4) olaştı. U reқibleriniñ öz siridin bunçilik éniq heverdar(5) ikenlikini oylap baқmıganıdi, u hemme işlarni cay-cayida şamal(6) kirmeydiğan yimzir-yim kılivettim, dep oylaytti. Kim bilsun, uniñ(7) nezeridiki meşpiy, pinhan işlar bugün bu keñ cigdilikte, töt “reқibi”niñ(8) ağızida aşkara, bimalal sözlinivatmamdu! Hey... Bigiz қапта(9) yatmaydiken –de! Eger Zayit bu işlarni azrakla iқrar kılsa, özinimu,(10) Havaz Behtinimu halaket girdabga ittirgen bolatti. Bu uniñ köñlige(11) ayan, huddi asmandiki қуяşteк ayan idi. Şuña u, can tikip(12) bolsimu, bu müşköllüktin kutulmisa bolmaytti...

(13) Tekdir, istikbal toğrisidiki hiyallar uni temkinleştürüp(14) koydi, put-қolidiki titrekmu asta-asta tohtidi. Etrapida hürpiyip(15) turğan töt reқibimu emdi uniñ közige unçilik қorқunçluq(16) körünmey қaldi. Démisimu, ular uniñ bilen künde neççe қетим doқuruşup(17) yürüdiğan kiçikkine mitiriqlarğı! Ular ittipaқniñ addiy(18) ezasi, u bolsa ittipaқniñ yoğan şucisi! Her қançe soal-soraқ(19) kılsimu, ağızini yim kılivalsa néme kılalaydu, nahayiti kelse, bir neççe(20) şapilaқ urar, oğul bala üçün bir neççe şapilaқ dégen némiti! Kéyin(21) téhi ular uniñ derdini tartidu... Ağıziñni çin tut, Zayit!(22) Sevrlik çidamlıq bol! Ağıziñ қan bilen tolup ketsimu, düşminiñ(23) aldida tükürme! Gelibe saña yar!...

(24) Zayit vücudida tuyuqsız peyda bolğan ene şundaқ ilahiy(25) casaretniñ küçi bilen yénidikilerge çekçiyip қарap varқıraşka(26) başlidi:

419(1) -Siler eñmekler, maña töhmet kılivatisiler! Silerniñ(2) devatқан gépiñlar beñginiñ hiyali, қuruқ perez! Ötkenki işlarniñ(3) hemmisige teşkil, rehberlik қарar çıkirip bolğan, uni héçkim(4) ağıduruvélmeydu, silerniñmu қuluñlardin héç iş kelmeydu! Bügünki(5) suyikestlik herikitiñlar üçün, téhi köridiğanni körisiler! Eñ(6) yañşisi, méni vaқtıda қoyuvétiñlar, bu bir oyun bolup қalsun!

(7) –Toğra, bu bir oyun! -dédi Seley temkinlik bilen, (8) -lékin uniñ kızık yérige téhi kelmiduk, davamlaşturnisak bolmaydu.(9) Qéni, Munkir, Nekirler, emdi siler oyununılarni başlañlar!

(10) Şu gep bilen teñ Metkérem Metkasim qolçirağni vallida yandurdi, (11) Gayit Mayit kiçik bir çigirin somkiniñ ağızini açti, néme iş(12) ikenlikige hañvékip qarap turğan Zayitniñ aldida yoğan bir çar yılan(13) vişildap baş kötürdi. Qorqqinidin közliri çekçiyip, öñsili(14) öçken Zayit “vaycan!” dep varqiriginiçe özini arqığa attı. Lékin(15) Aqniyazniñ küçlük qolliri uniñ gecgisidin qamallap tutup,(16) qimirligili qoymidi. Bovaqniñ belikidek yoğanliqtiki sürlük yılan(17) demmu dem açimaq tilini sozup, tolgangan, vişildigan halda, Zayitqa(18) qarap suylap kelişke başlıdı. Metkérem Metkasimniñ qolidiki çirağniñ(19) küçlük nuri uniñ herikitini yorutup turatti. Qorkuş,(20) vehimidin Zayitniñ yürüki qepidin çiqkandek soqup ketti, pütün bedinige(21) bezgek titriki ulaştı, tili kalvalişip, çışliri kasildap (22) ketti...

(23) -Emdiğu rast gepiñni éytarsen, Zayit! -dédi Seley(24) qattıq tehdit bilen, - bolmisa yilanni boynuñğa orap qoyup, biz(25) kétivérimiz, birla neşter urup ceniñni alidu, yılan çéqip ölgen(26) bolisen, tügeydu! Qandaq éytamsen yaki eciliñni kötemsén!

420(1) –Eytay... Yilanni yokitiñlar!... dédi Zayit holuqup, (2) yalvurup, -hoş bolay... Derhal yokitiñlar... Men éytay...

(3) Pilge oħşaş küçlük, qametlik hayvanniñmu kiçikkine qaşqan(4) küşendisi bolginidek özini héçkimge teñ qilmaydigan menmençi(5) Zayitniñmu eñ qorqudigan, ecellik küşendisi yılan idi. U yilanniñ(6) özini körüş tügül, u toğridiki gepni aqlisimu közliri(7) tinip, çirayi sarğıyıp kétetti. Uniñ bu acizliki ikkinçi yilliqta(8) oquvatqanda, “yaşlar östiñi” quruluşığa emgekke çiqqanda, melum bolup(9) qalğanidi. Kimdur birsi qiziqçilik qilip, qol yağliqığa oralğan(10) kiçikkine bir tügünçekni uniñğa bedri, u “qaysi qizniñ yaldamisidu(11) bu?” dégen qiziqış bilen tügünçekni açti, tügünçektin bir nerse(12) lömmide béşini kötürdi, Zayit “vaycan!” dep varqiriginiçe, qolidiki(13) tügünçekni taşlap, arqığa dacidi, u yéñila su başlangan taş(14) östeñniñ boyida bolğaçqa, özini tohtitalmay östeñge çüşüp ketti,(15) uni şiddetlik ékin héli yergiče domilitip bardı, şu çağda, Aqniyaz,(16) Şevket ve Turğunlar uni qutquzup qalğanidi. Bu iş oquğuçılar(17) içide héli künlergiçe qaçqaq ve letipiniñ témisi bolup qaldı. Eslide,(18) héliki tügünçektin çiqqini, nilun talaliridin toqulğan(19) qizlarniñ belbégi bolup, birsi uni çiraylıq türmileklep, yağliqqa(20) orap, Zayitni qesten qorqutuş üçün qaysi bir qizniñ soğiti(21) süpitide uniñğa bergenidi. Dégendek, irmaş-çirmaş qilip toqulğan,(22) surreñlik belbağniñ tokilik béşi yağliqni éçiş bilen teñ(23) ilastiklik halda lömmide kötürölüp, Zayitniñ közige beeyni sürlük(24) yilandek qorqunçluq körüngenidi.

(25) Mana şu qétim, Zayit öziniñ dünyada eñ bek qorqıdigan nersisi(26) yılan ikenlikini aşkarılığan, savaqdaşlirimu uniñ eñ ecellik acizliki **421(1)** yilandin qorkuş ikenlikini bilgenidi. Bu qétim töt savaqdaş (2) uni qandaq iqrar qilduruşni meslihetleşkende, ikki yil burunqi ene(3) şu işlarni eslep, uni urup, cismaniy cehette

kiynigandin köre,(4) rohiy cehette qorqutup ikrar qilduruşniñ yahşılıqliri üstide(5) sözleşken ve şu meqsette, bugün çüştin keyin, Aqniyaz bilen Gayit(6) Mayit Ulanbay yolidiki saslıqtin mana şu zehersiz su yilinini tutup(7) kelişkenidi...

(8) Zayit alaqqadilik içide ikrar qilişqa başlidi. Gayit Mayit(9) yilanni quyruqidin tutup, uniñ köz aldida pulañlitip turatti.

(10) -Hetni köydürüvettuq... -dedi u ve uniñdiki mezmunlarni(11) diduqlap sözlep, Selim Ependiniñ töhmet bilen qarilanganlıqini ikrar(12) qildi.

(13) Seley uniñga ciddi buyruq çüşürdi:

(14) -Égizda ikrar qilganliriñni derhal mavu kegezge yezip qoluñni(15) qoy! - U bir parçe kegez bilen qelemni uniñ qoliga tutquzdi,(16) Metkerem Metqasim qol çirağni tutup berdi, Gayit Mayit yilanni yigışturup(17) qoyup, Aqniyaz bilen tamaka çekişke tutundi...

(18) Şu çağda, cigdilikniñ yenediki yoldin kinodin yangan(19) oququçılarniñ varañ-çuruñi bilen külke-çaqçaqliri añlinişqa(20) başlidi, Zayit gayibane bir medetke erişkendek canlinip qaldi, u(21) şundaq bir çaqqanliq hem çoñ yüreklik bilen Metkerem Metqasimniñ qolidiki(22) çirağni urup çüşürüp, “adem barmu, qutquzuñlar!” dep(23) varqiriğiniçe, özini yol terepke atti, yoldin ötüvatqanlar uniñ avazini(24) añlap, opur topur boluşti. Purset qoldin ketti, vah!(25) İsit Zayit yene qutulup qaldi!

422(1) Bu yer -hayatbeş östeñ boyi huddi seniñ dikleş dostliriñdek, (2) yürek sirliriñni añlaydu, derdliriñni yeñgillitip, huşallıqniñga(3) huşallıq beş étidu, bu yer ademni gem-endişidin(4) halas qilidu, hayatniñ güzellikige, muhebbetke, söygüğe zoq ve(5) huzur beğışlaydu. Uniñ meñgü oygaq tebiiti, tinimsiz şarkirişi(6) seniñ yürek herikitiñ bilen birlişip, seni teñimu yükseklikke,(7) teñimu sapliqqa elip kétidu!...

(8) İkki dost -Aqniyaz bilen Şevket bugün yekşenbe çüştin(9) keyin, Ürümçi östiñiniñ ene şundaq salqin, dikleş boyıga kélip(10) uzaq parañlişip olturdi.

(11) Şevket, emgek ciddi bolgan oşşımamdu? -dedi Aqniyaz (12) dostiniñ qaridap ketken harğın çirayıga qarap, -öz vaqtida,(13) daşoniñ iznikini kökreke taqıganda, heçqandaq éğirlik sezmiğen(14) bolğıydin, emdi déhqançilik meydaniniñ iznikini dümbide kötürgende,(15) qarçap qaldıñmu néme? Yekindin beri, héli cüdep qapsen!...

(16) -Toğra, toğra dediñ, -dedi Şevket ikki alıqini bilen(17) yüzini silap qoyup, -éhtimal, emgek bilen vucudumdin(18) burjuaziyiniñ illetliri çıqip kétip, hasla prolétariyatniñ élémintliri(19) qalğan oşşaydu. Şuña bir az cüden körünsem kérek!

(20) İkkisi teñla menilik külüşüp ketti. Bir deqıqilik külke ve(21) süküttin keyin, Şevket oyga çömgen halda soridi:

(22) -Héliki işlar néme bolup ketti, Aqniyaz? Selim Ependi aşundaq(23) uvalçilik bilen ötüp kétiverermu?

423(1) -Yaq, undaq ötüp ketmey! -dedi Aqniyaz işenç ve ümid(2) bilen, -hazir gerçe namerdlerniñ çañgili merdlerniñ yaqisida bolsimu,(3) lékin uzunğa qalmay bu tetür pelek özgiridu, huddi kuyaş(4) çikiş bilen teñ tuman tarqıgandek, güzel, çiraylıq bolup özgiridu!(5) Biz hazir oqutquçi hem oquğuçılar arisida camaet pikri(6) teyyarlavamız, héliki hetni oquğan Ğunçekiz bilen cigdilikte Zayitniñ(7) éviz iqrarini añlığan tötimiz koşulup, mektep partkomıga bir(8) het yazduq. Méniñçe, bu het cezmen rehberlikniñ diqqitini(9) qozğaydu!...

(10) -Şundaq bolğay, ilahim! -dedi Şevket ve huddi(11) cañgaldiki quruq soksoktek yiriklişip ketken qolliri bilen Aqniyazniñ(12) yelkisige kékıp turup davam kıldi, -dostum, men yékindin(13) buyan, nurgun nersilerni oylidim, nurgun nersilerni çüşendim. Eñ(14) çoñkur çüşengen nersem, düşmenniñ saña atқан téşi zehmet téşi(15) emes, belki rehmet téşi iken; uniñdin qalğan iz azab izi emes, (16) belki saadet izi iken!... Men yadimğa keltürdüm, bilemsen(17) némini? Aşu birinçi, ikkinçi yillik vaqtimızda bille turğan sinip,(18) yataqlarni... Hal reñdiki tamlar, kelin matraslıq karivatlar, cigerreñ(19) sirlik qatar-qatar partılar, qevet-qevet parvaylıq binalar... Mana şu(20) vaqıtta men hayatni, dostluqni, muhebbetni çüşengendek qilattim, hemme(21) nerse hel bolğandek tuyulatti. Emdi bolsa... Özüñ körüp turisen...(22) Qañçe vaqıtlar bihude ötüp ketti... Hey!... Sözleşniñ néme kériki(23) bar, ömür ötüp kétivatidu, biraq hazir bezi nersiler -elvette siyasiy(24) hayatqa ademge bağılıq nersiler çüşinişlik boluşqa başlıdı...

(25) -Şundaq... Çüşinişlik boluşqa başlıdı... -dep uniñ (26) sözini qıvvatlidi Aqniyaz huddi özi bilen özi sözlişivatqandek **424(1)** çoñkur bir içki tuyğu bilen, -muşu kıskıgına vaqıtta béşimizdin néme(2) işlar ötmidi!... Hey!... Turmuş hekiqetenmu murekkep, sirlik,(3) şepqetsiz iken!... U hemmimizniñ aldığa intayın qiyin, müşkül imtihan(4) suallirini qoydı. Kimler ötüp, kimler qalmıdı, deysen!...(5) Menmu Zayitni emdi çüşendim, rasttinla, bir tağar tuzni bille yep yürüp(6) çüşendim, danalar toğra éyiptiken: “Özinla oylaydığan bedniyet(7) dosttin, cénini yoluñğa tikken it yahşi”ken!...

(8) Yiraqlardin şöşup kelgen oynaq tağ süyi sémonet kızğaklarni(9) söyüp, şadiman aqmaqta. Uniñ muñluq, yékimlik küydek lerzan şarkirişi,(10) ünçe çaçritip küvecişi ikki dostniñ qelbidiki qayğu(11)-hesret, derd-elemlerni öziniñ şipalik ekinde allıkayaqlarğa ékitip,(12) uniñ ornıga, muşu munbet tupraqta yiltiz tartip, bih uruvatқан hayat(13) güzelliginiñ çeksiz huzurini, naşsidek şöş ve çiraylıq, yorup(14) keliwatқан tañdek illik ve cuşqun turmuş menzirisiniñ romantik(15) peyzini beşş etkenidi...

(16) Ular köñül geşliklerini yuyup, qelbide ümid ve şadlıq oyğatқан(17) pak ve halal suniñ birde türmellinip yeñil örkeş yasışıga,(18) birde çoñkur qaynam hasil kılip, sürlük tolğinişqa qarap héli uzaq(19) cimcit olturdi. Kéyin Aqniyaz bir nerse ésiqe kelgendek, diñide (20) çöçüp:

(21) -Ésimdin kötürülgili tas kaptu, -dédi ve yançukidın bir(22) parçe hetni élip Şevketke uzatti, -Turgundın kelgen het(23) körüp baqqın, bu het meni bek hayacanlandurdi...

(24) Şevketmu kıziqni ve hetni qolıǵa élip, alman-tamlan açtı...

425(1) “Dostum Aqniyaz, sen arqılık Şevketke salam!

(2) Bu kétimki héténi meni goya héyt huşallıqıdek, şadlıqqa çömdürdi!(3) Şevket bilen bille çüşüp evetken resimni körüp bekmu(4) hayacanlandım. Bizniñ қоşмақ méǵızdek, ayrılmay ótken aşu ğemsiz,(5) қуvнақ қаǵlirimiz ésimge kélip, kónlüm nahayiti yérım boldı. Turmuş(6) dégen tolimu ğelite, şepqetsiz nerse iken! Қariǵına, қişkıǵına vaқit(7) içide, biz tót dotniñ teǵdirimiz néme bolup ketti-he?!... Biz ózimizni(8) bir kémige çikiп, payansız déñizda bille kétivatқан, cénimizmu,(9) ténimizmu meñǵu birge bolidiǵan ómürlük dostlar, dep hésablayttuq!(10) Nédikini, azraq boran kötürülividi, kémimu, bizmu çakçékimizdin(11) bösülüp kettuq!...

(12) Boldıla, huşallıq қаǵlarda bundaқ kónülsiz geplerni yézip néme(13) қilay! Adaş, yékindin béri menmu biraz aldiraş bolup қaldım. Keypim(14) қаǵ, işlirim obdan! Téhi bir neççe ayniñ aldida itaetmen oқuǵuçi(15) idim, emdi oқutқuçi bolup қaldım. Oylisam, ózümnıñmu külǵüm kélidu.(16) Néme iş bolǵanlıǵıǵa қizikivatamsen? Emise vaқip bolǵın:(17) Nahiyilik pilanlaş etritide tilmaçlıq қilip yürüp, bir neççe başlıq(18) bilen tonuşup қalǵanıdım. Yékinda, ularǵa çüşendürüp, қayıl қilip,(19) yézimizda bir başlanǵuç mektep éçişni қolǵa keltürdüm. Hazır şuniñ(20) ciddiy teyyarlıǵını қilivatimen. Emdi yézimizdiki puti yalıñayaǵ,(21) қolliri қasmaқ ósmürlerniñ her hil sebeb bilen oқuyalmay, meñǵu(22) nadanlıqta қalidiǵan pacielik teǵdiri özgermekçi! Dostum, bilseñ(23) men bu işni muşu yerge kélipla oylaşқа başlıǵanıdım. Oқuş yeşiǵa(24) yetken talay balılarnıñ namratlıq, nadanlıq sebebidin kónli қараñǵuluqқа **426(1)** pétip, yavayilişip kétivatқанlıǵını körüp içim sérilip ketkenidi.(2) Ésiñdimu, bir kétim Selim Ependi bizge: <Bilim ógenmeydiǵan adem(3) ziraet ünmeydiǵan yerge oқşaydu!> dégenidi. Toǵra, ziraet ünmeydiǵan (4) yerniñ kimge kériki? Undaқ yer ózigimu, başqılardıǵımu nep(5) bermeydu! Oylap қarisam, menmiǵu bir çidimas, yarimas nerse! Daşóni(6) yérım tügettım, silerni taşlap қаçtıм! Emdi kóz aldımда қаñқip(7) yürgen aşu gunahsız, nativan balılarnı bolsimu oқutup, şu bahenida(8) ózümmu oқup, gunahimni yuymisam bolmaydu! Dostum, men yékindin(9) buyan, nurgun nersilerni kórdüm, nurgun işlarnı oylidım. Eger zéhin(10) қoyup қarisañ, ademlirimizniñ rohi sunuқ, ular héç nersige(11) işenmeydu, hemmige guman bilen қaraydu, etiki kúndin ümid üzgen,(12) rohi méyip! Buniñ sebebi némidе? Zadi némidе? Méniñçe, buniñ sebebi(13)-terbiyimizniñ yamanlıqıda! Biz balılarnı kiçik vaқtidin başlapla(14) mustekil pikir қilmaslıqқа, kónilidiki gepni éytmaslıqқа, қariǵularçe(15) itaetқан boluşқа mecburlaymız! Elşir Navayi tót yaş vaқitida, (16) atisiniñ alim, ólima ve şair dostliriniñ söhbitige қatnaşқан, ularniñ(17) ilim-ırfan, edebiyat ve hayat heқkidiki pikirlerini zéhin(18) қoyup añlıǵan. Biz bolsaқçu, balilirimizni hergizmu çoñlar bar yerge(19) yolatmaymız, <çoñlarnıñ géçige arılaşма, edebsizlik bolidu> dep(20) kayiymız. Hemme nersini teқiklep, çeklep, aիր balilirimizni muşteк(21) vaқtidin tartipla, rohi

zeip, cür'etsiz, işençsiz kılıp koyimiz. (22) Bundak terbiye körgen bala héçkaçan mustekil pikir kılalmaydu,(23) huşallığını yaki hupiliğini berersige pétinip éyéalmaydu, reddiye bériştin(24) çöçüydu! Şundak kılıp, daim birersiniñ buyrukını kütüp(25) turidiğan, biravniñ eklı bilen iş kılıdiğan kulğa aylinidu. Bir neççe(26) on yıldın béri, mana şundak yarimas terbiye usuli bilen rohi ebgah, **427**(1) pikri zeip, eklı nakis kullar terbiyiliniپ vayığa yetti.(2) Kañçiliğan kişiler ene şundak hilmu hil korquş sebebi bilen özliriniñ(3) kımmetlik izzet-hürmitini yokitip koydi-he?! Bizniñ (4) nurgun kişilirimiz bala çégidinla <hoş-hoş, hop-hop> dep(5) turidiğan adetke könüvalğan. Ata anilarmu balliriniñ küçük çégidinla(6) <hup, şundak, maqul> déyişini telep kılıdu. Aşundak(7) déyişke usta balılar her hil yahşi baha ve inamlarğa érişidu. Vehalenki(8) ata-anılar kandağ ehvallarda <yak>, <undak emes>(9) déyişke bolidiğanlığını yaki <yak> déyişniñ lazımlığını ezeldin(10) körsitip bermeydu. Bundak telim-terbiyiniñ geyriy tebiy yaman(11) aqivitide her kandağ adem buyrukğa şertsiz itaet kılıdiğan, buyruk(12) bolsila <he> dep icra kılışni bilidiğan, mustekil kallisi yok(13) maşına ademge yaki itaetmen kulğa aylinip qalidu. Ve halenki Alla Taala(14) her kandağ insanni hür kılıp yaratқан, Allaniñ hür bendilirini kulğa, (15) rohi méyip kişilerge aylanduruş intayin çoñ gunah emesmu?! Özini(16) pikir hem roh cehettin azade hés kılımiğan adem héçkaçan(17) cismaniy cehettin azad bolalmaydu!

(18) Aqniyaz, sen qarap bağ, bizniñ balilirimizniñ nezer dairisi (19) kañçilik? Ularniñ radioni açsa, añlaydığını nağşa, sehnige qarisa,(20) köridğini ussul! Bizniñ teşvikatimiz ene şu! Şuña(21) evladlirimizniñ kallisida, tebiy halda, <nağşa-usul makani>(22) dégen uqum peyda bolidu ve ularniñ bilidiğini, kıziqidğini şu(23) boluvatidu, ular bizniñ alimlirimizdin, tariğçilirimizdin, yazğuçi,(24) şairlirimizdin, her sahe mutehessislirimizdin heversiz! Şuña,(25) ularda bu cehette intiliş, kıziqiş yok! Ular bizniñ tarihtiki uluğ(26) şehslirimizni emes, hetta hazir hayat yaşavatқан, milliy medeniyitimiz **428**(1) üçün töhpe yaritivatқан capakeş şehslirimiznimu bilmeydu! Uni bilmigeçke,(2) öziniñ tariğini ve hazirini çüşenmeydu!...

(3) Dostum, men bir az kaynap qaldimmu, kandağ? Eger saña şundak(4) tuyulğan bolsa, péşimni sel-pel tartip koysañ bolidu. Emma, men bu(5) pikiririmni kumbağ yézisida tunci kretim kurulğan üç siniplik başlanğuç(6) mektepniñ terbiye programmisi kılmaqçimen! İşinimenki, ançe yirağ (7) bolmiğan kelğüsida, çoqum uniñ ünümi körülidu! Aldirap turuvatimen,(8) adaş! Emise hoş, hétimniñ ağırini Abduqadir Bédilniñ munu(9) şeiri bilen tügettim:

(10) <Közün aç, nedidur dozağ ve cennet?!

(11) İşniñ neticisi, mehsuli méhnet.

(12) Nediki yaman adet boldi rehname,

(13) Cehennem şundadur, bilip koy, emma-

(14) Yahşilik uruğini çaçsañ her yan,

(15) Cennet mévisini bérer biguman!>

(16) 1962-yil 28-Séntebr umba

429(1) Aptorni Aırı Bayanı

(2) Hürmetlik kitabanlirim, elem muu yerde totıdı, davamlı(3) yézivérip, sizni esnitip oyutin ortum! Aırıda, sizge peet(4) ikki éiz sözla hediye ilimen:

(5) Hey edirlik büunki yalar! Siler ularni ismini meü(6) ésilarda tutular. 21-esirni seltenetlik yilliria edem oyup, (7) téimu illi bahar nuria, téimu otlu uyaq teptige, téimu érin(8) hayat peyzige ömgen vatilardimu, au kök yüzini bir mehel ézitu(9) tumanlar tosup, zéminni cüt-iviran aplıan 20-esirni 60(10) yillirini untumalar! unki, au ismetlik yillarda, au eziz(11) yerlerde, silerni talay akilirilar bilen talay hedilirilarni an(12)-yaa tolan éinili tarii bilen dostlu, muhebbet ve bilim iıda(13) yangan yalunlu eslimiliri alan. U ada, gere ular nahayiti kac(14) teley bolsimu, lékin uddi silerge oaq, hayata, gzelligke, (15) istıbala intilgen sap, sebi, cuun yalar idi!...

(16) 1993-yil, Aprél-yul, Ürümi

DİZİN

- A**
- a Alfabenin ilk harfi,
(basketbol 'A' takımı)
a. 5/15
- a- (<al-) almak
a.-psiz 129/13
a.-ptu 264/12
- Abduk rim (a.) erkek ismi
a. 430/02
- Abduqadir B dil(a.)  zel isim
b.+ni  428/08
- Abdulla(a.) erkek ismi
a. 69/08, 69/10, 71/01
- abistrakit(r.) a ık ve kesin
olmayan, soyut, m cerret
a. 243/19
- abroy(f.) y z suyu, itibar,
saygınlık
a. 58/05, 58/09, 64/10, 155/12
a.+mu 58/04
a.+ni 358/06
a.+i izni 130/23
a.+i 64/03
a.+i a 130/09
- abroylu (f.u.) saygın
a. 252/17
- abzas(r.) bilinen i eri i kendi
i ine alan iki ba  satır
arasındaki
a. 298/19, 299/06
- acayip(a.) acayip, tuhaf,
 aşılacak
a. 13/19, 107/10, 144/13,
147/20, 180/07, 182/23,
190/16, 201/19, 201/24,
209/14, 251/08, 258/05,
263/16, 293/21, 303/23,
313/01, 314/12, 315/08,
320/07, 345/18, 353/20,
354/22, 354/24, 356/07,
379/20, 396/22, 399/21
a.-de 410/09
- aciz(a.)aciz, g cs z, dayanıksız
a. 87/23, 108/12, 114/11, 217/21,
258/14, 272/18, 317/10, 337/24,
338/07, 350/16, 351/12, 355/09,
392/21, 396/16, 401/18, 404/06,
407/04
a.+larni 285/17
- acizla-(a.u.) g cs z bırakmak
a.-p 418/03
a.-p ket- 87/26, 359/01
- acizla tur-(a.u.) g cs zle tirmek
a.-up 30/02
- acizli (a.u.) acizlik, g cs zl k,
dayanıksızlık
a. 272/16, 365/24
a. bilen 112/22
a.+i 262/07, 365/07, 379/01,
420/07, 420/26
a.+imda 380/20
a.+imizni 116/26
- acizli -(a.u.) g cs zle mek
a.-ip 259/25, 340/07
- acrat- ayırt etmek, b l mlere ayırmak
a. 117/14
a.- an 165/14
- acratmasli  ayırt etmemek
a. +imu 99/11
- acrit- ayırt etmek, b l mlere ayırmak
a.-i  99/08
a.-ip 98/01, 98/26
- acritil- ayırt edilmek, b l mlere ayrılmak
a.-di 49/20
- acriti  b l mlere ayırma, b l mleme
a. 99/11, 110/26
a.+ a 389/09
a.+i izni 57/17
- a  a , tok olmayan
a. 24/05, 25/16, 28/22,
31/19, 76/05, 112/11, 160/17,
181/09, 191/06, 208/13, 249/12,
381/07, 384/09
a.  al- 235/10, 236/13, 236/19
a.  oy- 191/16, 319/07
- a - a mak

- a.-ti 15/23, 16/07, 88/24,
122/23, 133/06, 157/15,
186/12, 191/25, 198/06,
203/14, 242/06, 267/07,
344/02, 367/04, 382/17,
400/08, 419/11, 420/11,
424/24
a.-timu 185/02, 185/04
a.-tuğ 213/09
a.-idu 273/07
a.-imiz 200/19
a.-idiğan 84/12, 103/22
a.-! 428/10
a.-sa 427/19
a.-sa kérek 185/01
a.-şanda 235/20, 312/10
a.-may 64/24
a.- kuçe 88/24, 250/11
a.-şandek 233/17
a.-şan 18/05, 57/01, 291/20,
304/06
a.-şiniçe 251/04
a.-şiniğa 5/24
a.-idiken 209/06
a.-mamsen 304/19
a.-midi 32/12, 308/19, 372/23
a.-miğan 406/04
aça yol çatal yol
a.+niñ 137/18, 336/13
a.+ida 395/14
açarçilik doğal afet sonucunda
çekilen kıtlık, yokluk
a. 145/23, 184/19, 184/21,
184/25
a.+ka 181/06
a.+tin 180/18
aççik acı; sinir, öfke
a. 13/26, 14/10, 36/21, 56/11,
79/09, 81/04, 91/21, 98/07,
98/08, 100/05, 101/26,
103/08, 104/09, 109/07,
113/26, 114/05, 116/26,
133/03, 148/21, 160/15,
165/11, 169/21, 183/14,
186/07, 198/05, 200/02,
222/06, 222/25, 234/11,
247/01, 253/13, 262/25,
273/14, 274/12, 279/18,
283/10, 287/12, 307/18, 355/07,
367/17, 372/06, 377/19, 393/16,
402/20
a. bilen 36/21, 53/04, 373/08
a.+niñ 67/19
a.+ni 142/26
a.+ka 416/14
a.+tin 153/02
a.+i 25/12, 35/14, 63/17, 67/12,
117/17, 272/10, 283/12
a.+ini 64/17
a.+iğa 146/23
a.+ida 25/01, 146/17, 154/03
aççikla- sinirlenmek, kızmak
a.-p 22/22, 65/11, 240/17
aççikliniş sinirleniş, öfkeleniş,
öfkelenme
a. 27/14
aççiksu mayhoş sıvı, sirke
a.+niñ 242/11
açimağ çatalı (yılan dili)
a. tilini 419/17
açimik bir ağacın dal ve budakları
a.+iğa 31/06
açköz aç gözlü
a.+ler 35/17
açközlük aç gözlülük
a. 10/14
a. bilen 235/18
açlık açlık, doymamış, aç
a. 26/16, 29/01, 29/16, 29/20,
38/16, 42/05, 68/20, 185/02,
186/06, 186/07, 188/21, 234/04,
234/11, 235/04, 249/24, 288/11,
381/13, 381/18, 382/15, 383/09
a.+niñ 249/18
a.+ni 234/17, 384/20
a.+ka 38/16
a.+tin 29/14
açşan açlıktan bitkin düşmüş, acıkmış
a. 33/01, 179/17, 183/03, 184/13
açşanlık açlıktan bitkin düşme hali
a.+ini 184/22
adalet(a.) adalet
a. 416/06
a.+ni 167/11, 167/12
adaletperver(a.f.) adaletperver

a. kıl- 372/18	a. 20/20, 23/09, 25/16, 30/03,
adaletperverlik(a.f.u.) adaletperverlik	30/26, 43/14, 43/20, 45/01, 47/12,
a. 71/16	50/02, 57/23, 61/12, 64/11, 67/21,
adaletsizlik(a.u.) adaletsizlik	69/11, 71/11, 72/24, 74/09, 74/11,
a.+ke 69/05	74/22, 75/09, 80/22, 81/01, 81/07,
a.+lerni 71/19	81/09, 81/26, 87/04, 87/05, 87/06,
adağki en son, en sonuncu	87/07, 93/14, 101/16, 101/25,
a. 396/11	103/16, 106/06, 106/21, 106/22,
adaş arkadaş, dost	112/01, 112/02, 113/10, 114/11,
a. 3/14, 6/06, 10/23, 14/21,	116/19, 118/13, 124/26, 124/26,
38/07, 38/12, 38/16, 38/19,	125/04, 128/04, 129/05, 144/26,
39/26, 42/01, 42/10, 42/19,	147/02, 147/13, 148/17, 148/22,
43/08, 55/24, 116/22, 118/22,	151/13, 153/24, 158/18, 159/18,
121/06, 122/05, 123/17,	163/02, 163/09, 174/12, 176/25,
123/21, 124/03, 124/07,	181/08, 184/06, 185/12, 186/18,
136/13, 145/17, 148/01,	186/22, 188/07, 188/10, 195/06,
162/22, 163/22, 183/01,	195/16, 198/19, 201/17, 204/26,
183/11, 183/18, 184/14,	205/01, 208/15, 210/26, 211/01,
191/05, 198/07, 198/17,	211/18, 213/22, 216/14, 217/08,
204/12, 261/02, 261/14,	217/10, 217/12, 217/21, 217/22,
293/20, 296/09, 307/05,	218/02, 220/12, 220/14, 227/08,
318/01, 318/06, 319/05,	227/19, 227/24, 228/04, 228/24,
328/26, 329/09, 330/09,	230/24, 235/09, 235/21, 236/13,
339/07, 360/02, 367/13,	237/10, 240/04, 240/25, 241/15,
382/02, 385/14, 425/13,	244/23, 252/16, 254/26, 260/06,
428/08	260/17, 263/03, 263/04, 263/12,
adaştur- yoldan çıkartılmak	264/09, 265/06, 265/08, 272/18,
a.-may 387/23	272/18, 273/05, 279/06, 281/15,
adavet(a.) düşmanlık	283/20, 285/11, 288/23, 295/08,
a. 221/06	300/10, 301/23, 308/05, 310/20,
a.+niñ 106/24	311/11, 323/07, 323/19, 325/07,
a.+lernimu 273/14	327/01, 327/02, 328/10, 330/02,
addiy(a.) sade, basit, her	330/11, 335/17, 338/04, 338/05,
zamanki gibi	352/09, 353/08, 355/20, 358/09,
a. 2/15, 4/10, 7/20, 19/07,	360/08, 360/22, 362/24, 363/22,
52/24, 73/17, 106/03, 113/23,	363/26, 364/24, 365/22, 366/04,
124/12, 148/02, 158/02,	367/15, 368/07, 369/15, 370/17,
168/24, 200/02, 239/06,	371/25, 372/01, 373/04, 378/14,
241/15, 241/16, 244/05,	380/21, 380/22, 383/16, 386/23,
245/12, 245/13, 261/10,	387/06, 388/20, 390/03, 391/12,
277/05, 286/10, 348/16,	393/06, 393/14, 394/12, 402/01,
352/02, 357/16, 358/01,	404/04, 404/04, 404/26, 406/14,
360/13, 362/21, 380/13,	406/24, 409/08, 413/10, 414/26,
386/03, 398/20, 403/23,	421/22, 426/02, 427/11, 427/16
411/01, 418/17	a. bilen 89/05, 236/12
addiy-saddilik(a.f.u.) hem sade hem	a.+dek 159/03, 186/16, 402/15,
basit	413/13
a. 8/07	a.+gu 163/06, 210/26, 211/01
adem(a.) adam, insan	295/03

- a.+la 59/06, 125/06
a.+mu 169/17, 177/12, 383/21
a.+niñ 5/11, 16/19, 17/15, 17/16, 22/05, 23/20, 24/13, 29/20, 30/02, 34/15, 37/09, 37/18, 46/23, 51/24, 56/03, 67/13, 72/25, 77/11, 89/06, 95/10, 106/10, 119/25, 123/07, 129/16, 144/12, 144/16, 150/19, 169/16, 174/20, 177/07, 185/01, 186/19, 216/23, 221/09, 228/10, 228/14, 230/17, 249/14, 262/05, 266/08, 278/19, 278/25, 279/08, 280/23, 288/19, 307/25, 321/13, 323/06, 331/06, 342/16, 342/21, 345/04, 351/14, 352/05, 358/09, 362/21, 369/09, 369/12, 374/12, 378/21, 405/01, 406/08, 417/25
a.+niñmu 186/26
a.+ni 38/16, 40/16, 44/20, 50/20, 56/10, 78/22, 110/21, 118/11, 118/13, 132/03, 137/18, 159/23, 164/03, 188/19, 204/26, 217/09, 232/24, 255/20, 261/12, 261/12, 277/14, 289/03, 293/05, 293/06, 321/21, 323/04, 345/01, 349/02, 352/11, 353/19, 367/16, 381/01, 387/03, 405/19, 422/03
a.+nimu 72/23
a.+de 19/09, 211/08, 217/07, 249/15, 262/10, 263/10, 272/16, 325/07, 358/14, 417/24
a.+ge 71/13, 103/06, 135/22, 146/06, 159/19, 193/15, 213/20, 239/18, 288/03, 295/17, 302/01, 348/13, 367/20, 378/07, 380/18, 388/01, 405/20, 423/24, 427/13
a.+din 189/10, 263/13, 386/20
a.+iñiz(adim) 412/19
a.+iñni(adim) 14/07
a.+i (adim)46/14, 123/13, 374/19
a.+iniñ(adim) 41/15, 113/08, 140/16, 261/23
a.+ler 20/2443/11, 71/05, 77/13, 77/13, 77/15, 89/09, 124/09, 145/21, 147/15, 155/09, 169/09, 193/03, 193/14, 193/18, 211/14, 211/14, 216/25, 217/04, 240/21, 251/23, 258/20, 261/16, 262/14, 262/25, 273/25, 276/02, 320/25, 324/21, 358/19, 358/22, 363/25, 372/13, 380/09,
a.+ler bilen 262/24, 405/08
a.+lerdek 24/08, 102/05
a.+lerla 250/24, 366/12
a.+lermu 23/23, 43/18, 272/17, 369/18
a.+lerniñ 52/23, 84/16, 87/06, 92/22, 147/10, 181/21, 216/26, 263/18, 279/16, 289/05, 354/24, 368/09, 372/19, 379/01, 415/07
a.+lerni 37/06, 51/15, 68/18, 124/22, 310/23, 354/12, 380/05, 393/10, 410/19
a.+lerge 220/05, 220/06
a.+lerdin 51/08
a.+lirimizniñ 426/10
a.+liri 211/13, 211/13, 353/04
Ademata(a.u.) Hz. Adem
a. bilen 192/26, 193/02
a. +ni198/19
a. +miz bilen 128/09
Adem Eleyhissalam(a.) Hz. Adem
a. + 390/04
ademgerçilik(a.f.u.) insanlık; insanlık sevgisi, kişilik
a. 215/10
ademlik(a.u.) insanoğluna layık olan, insanî
a.+i 36/15
a.+ini 383/08
a.+ide 218/05
ademsiz(a.u.)
a. 72/13, 92/24, 256/02, 415/20
adet(a.) adet, anane, töre, gelenek, her zaman

- a. 20/04, 428/12
a.+niñ 86/21
a.+ni 297/09
a.+ke 427/05
a.+te 108/08, 108/08
a.+tiki 24/04, 69/23, 78/20,
90/24, 102/19, 242/04,
258/04, 310/01, 313/05,
401/16
a.+tikiçe 162/12
a.+i (adit) 242/01, 293/20,
357/04
a.+ini(adit) 5/20
adil(a.) adil
a. 29/19, 86/22, 86/22,
133/18, 194/15, 319/22,
337/26, 358/25, 416/06
adillik(a.u.) adillik, adil olma
a. 111/03, 285/14
adimigerçilik(a.f.u.) insanîyetlik
a. 211/16
agahlandur-(f.u.) haber almak,
haberdar olmak
a.-uptu 326/16
a.-up 118/03, 416/19, 417/07
a.-ğandek 39/24
agahlanduruş(f.u.) uyarı, uyarı
cezası
a. 56/12, 60/22, 417/10
a.+i 125/21
a.+liri 99/24
ağ- bir tarafa yönelmek, bakmak
a.-di 234/04, 394/11
a.-kandek 418/01
ağdur- çevirmek, döndürmek,
devirmek, altüst etmek
a.-duñ 160/11
a.-uvételmeysen 375/04
a.-uvételmeydu 53/21, 419/04
a.-miğanlıkiğa 13/08
ağıne dost, arkadaş
a. 36/15, 218/24
a.+ler(ağini) 9/07, 15/08,
15/14, 27/18, 29/12, 29/25,
31/08, 36/08, 200/14, 201/02,
201/16, 252/07, 287/15,
288/19, 305/09, 306/21,
308/21, 309/03, 318/19,
323/01, 416/03
a.+si(ağini) 4/07, 274/20
a.+si bilen(ağini) 4/08, 414/22
a.+siniñ(ağini) 36/26
a.+sige(ağini) 77/06, 367/19
a.+miz(ağini) 9/08, 200/16
a.+lirige(ağini) 379/07
a.+liriğa(ağini) 29/11
a.+liridin(ağini) 3/21
ağinidarçilik dostluk, arkadaşlık
a. 414/12
ağiz ağız
a.+imğa(ağzimğa) 294/15
a.+imdin(ağzimdin) 146/11
a.+iñ(ağziñ) 418/22
a.+iñni(ağziñni) 416/05, 418/21
a.+iñğa(ağzinga) 94/02, 294/12,
374/24
a.+iñdin(ağziñdin) 159/14, 367/10
a.+i(ağzi) 2/16, 29/05, 66/08,
133/07, 172/22, 184/09, 252/14,
257/18, 271/25, 278/07, 288/19,
298/09, 299/07, 312/08, 318/13,
343/11, 369/06, 372/16, 381/09,
386/23, 407/11, 411/06
a.+i(ağzi) bilen 312/08, 318/13
a.+idek(ağzi) 133/07
a.+ini(ağzini) 25/09, 34/23, 35/14,
47/10, 120/06, 133/06, 142/05,
171/19, 174/10, 220/19, 235/20,
251/04, 281/03, 283/25, 291/19,
308/21, 334/05, 358/19, 418/19
419/11
a.+iğa(ağziğa) 10/21, 13/19, 21/16,
58/12, 111/19, 146/19, 179/20,
184/05, 213/14, 233/23, 235/14,
235/16, 255/18, 283/23, 295/16,
296/13, 343/12, 376/08, 383/16
a.+ida(ağzida) 66/10, 187/08,
255/03, 410/01, 418/08
a.+idila(ağzidila) 241/08
a.+idiki(ağzidiki) 184/14, 271/15,
305/07
a.+idin(ağzidin) 11/25, 32/09,
110/13, 114/08, 140/16, 174/10,
207/09, 237/19, 300/14, 410/16
a.+iliri(ağziliri) 291/17
a.+ilirimu(ağzilirimu) 33/02
a.+ilirini(ağzilirini) 275/22
ağri- ağrımak

- a.-di 190/08, 289/25, 352/15
a.-ydu 263/05, 368/06
a.-p 29/07, 113/03, 266/03, 283/01, a.-p kıaptu 61/06
a.-p ket- 131/20
ağrin- hastalanmak
a.-di 23/14, 125/03, 350/08
a.-ip 390/01
a. -misun125/03
ağriniş hastalanış, ağrıyış
a.+mu 327/06
ağriķ hasta
a. 235/05
a.+ni 234/10
a.+i 402/13
a.+iğa 146/09
ağrit- ağrıtmak, rahatsız etmek
a.-ti 234/09, 376/17
a.-ip 105/06, 131/14, 338/21
a.-ip kıoy-17/24
a.-kıanlar 352/18
a.-idigan 63/24, 97/16
ağritivat- ağrıtmak, rahatsız etmek
a.-kıandu 60/04
ah ah
a. 27/11, 29/07, 31/14, 31/20, 31/22, 60/03, 144/09, 165/14, 203/24, 231/12, 348/08, 407/05, 417/05
a. ur-(iç çekmek, ah demek) 335/04
ahali(a.) ahali, halk
a.+lerniñ 159/20
ahanet(a.) ihanet, horlama, hakaret etme
a. 285/01, 292/01
a.+ler bilen 400/01
ahañ(f.) ahenk, melodi
a.+ida 280/13
ahu(f.) karaca
a. 70/24, 81/05, 103/06, 115/13, 124/13
a.+niñ 80/19
ahir(a.)ahir, son, nihayet
a. 16/06, 18/18, 19/14, 38/01, 65/25, 66/15, 67/06, 72/16, 90/04, 97/05, 99/25, 104/19, 116/04, 132/14, 132/23, 137/13, 137/24, 143/12, 157/09, 174/13, 179/21, 184/23, 192/06, 194/01, 198/06, 219/16, 223/25, 227/10, 228/05, 233/25, 235/10, 235/20, 262/15, 278/17, 285/21, 305/07, 310/04, 311/04, 323/09, 329/07, 329/24, 335/10, 340/13, 341/10, 343/15, 343/19, 348/02, 348/19, 364/09, 370/14, 371/11, 374/18, 396/10, 407/03, 412/06, 412/15, 417/17, 426/20
a.+da 107/19, 150/05
a.+ķi 3/19, 15/11, 21/21, 24/25, 55/17, 56/12, 92/11,93/01, 96/06, 104/17, 126/11, 136/15, 137/05, 139/03, 152/19, 156/07, 164/08, 174/18, 182/12, 186/24, 188/24, 200/12, 235/06, 272/25, 302/07, 344/12, 359/14, 393/15, 397/10, 398/06, 398/11, 399/09, 401/24, 403/06, 403/22, 410/03, 429/01
a.+ kıisimu 128/08
a. +ğiçe 47/16, 97/24, 104/13, 298/18
a.+ini 3/12, 286/12, 290/12, 359/08, 428/08
a.+iğa 208/02, 214/20
a.+ida 9/04, 18/15, 38/11, 60/22, 88/10, 118/04, 156/04, 162/26, 174/02, 177/05, 189/18, 192/09, 237/17, 248/19, 254/15, 316/26, 337/02, 351/21, 365/20, 368/05, 385/17, 389/12, 391/09, 402/07, 402/18, 405/24, 429/03
a.+idiki 242/12, 298/14
ahiri(a.) ahiri, nihayet, sonunda
a. 29/20, 36/14, 77/24, 79/02, 96/04, 100/04, 107/24, 118/26, 134/05, 173/02, 175/20, 193/14, 204/06, 204/15, 213/19, 236/16, 238/03, 244/07, 264/25, 277/02, 287/01, 291/22, 297/01, 318/23, 332/09, 398/10
ahırlaş-(a.u.) sonuca ulaşmak, tamamlanmak, bitmek
a.-ti 14/16, 77/26, 96/05, 182/13
ahlakiy(a.) ahlakî
a. 175/05
ahlaksız(a.u.) ahlaksız

- a. 25/15
 aḥmiḳane(a.f.)ahmakça, ahmağa
 yakışır halde
 a. 12/10
 aḥşam(f.) akşam
 a. 95/07, 226/25, 230/15,
 348/06
 a.+i(aḥşim) 4/07, 165/05
 a.+liri 331/06
 aḥşamliḳka(f.u.) geçte, akşam
 olduğunda, akşam geç vakitte
 a. 290/01
 aḥta(f.)hadım
 a. 283/11
 aḥtur- malum bir şeyi izlemek,
 aramak
 a.-idiydu 129/01
 aḥun(f.) bey, hoca yerine bazı
 erkek isimlerine eklenen
 hürmet sözü
 a. 69/08, 69/10, 71/01
 aile(a.) aile
 a. 99/04, 176/05, 368/06
 a. bilen 176/05
 a.+niñ 163/12
 a.+ni 162/26
 a.+din 147/02
 a.+si 69/18, 73/05, 106/04
 a.+lerni 161/22
 ait(a.) mahsus
 a.+nila 362/26
 aka ağabey
 a. 12/05, 139/05, 139/10,
 140/04, 142/01, 142/23,
 143/20, 145/20, 227/21,
 228/01, 229/19, 278/19,
 282/14, 325/20, 341/09,
 403/03
 a.+m 43/10, 92/16
 a.+mdin 3/05, 143/08
 a.+ñ 89/15
 a.+si(aki) 367/14, 414/02
 a.+simu(aki) 89/03
 a.+siniñ(aki) 225/08
 a.+sini(aki) 225/14
 a.+siğa(aki) 3/22
 a.+liriñlar(aki) 429/11
 akortluḳ(it.) akort, müzik
 aletlerinin ses ve nota ayarı
 a. 60/19
 aktip(fr.) aktif, hareketli, faal
 a. 57/15, 157/20, 213/10, 243/18
 aktival(r.) güncel
 a. 32/14
 aḳ ak, beyaz
 a. 2/20, 7/07, 26/04, 30/17, 50/20,
 90/24, 100/07, 108/05, 109/25,
 109/25, 111/14, 151/01, 156/14,
 157/15, 159/21, 185/06, 186/15,
 214/17, 214/26, 218/19, 222/09,
 223/03, 223/04, 223/23, 227/03,
 227/07, 227/08, 228/15, 239/01,
 244/10, 245/25, 252/07, 257/05,
 264/16, 264/25, 277/18, 301/07,
 324/10, 332/04, 342/26, 351/02,
 369/15, 370/02, 375/02, 384/03,
 397/07
 a. yolluḳ bol-(yolun açık olmasını
 dilemek) 9/09
 a. yol bol- (yolun açık olmasını
 dilemek) 21/25
 a.+larni 264/21, 264/23
 a.+i(éḳ) 100/07
 aḳ- akmak
 a.-maḳta 424/09
 a.-ti 124/20, 402/11
 a.-idiḡan 146/11
 a.-ḳiçe 90/19
 a.-ḳan 55/15, 396/05, 406/19
 a.-atti 340/05
 a.-midi 370/02
 aḳartil- badana yapmak,
 beyazlatmak
 a.-ḡan 228/20
 aḳilane(a.f.) akıllı kişilere benzer, akıllı
 a. 67/09, 261/21
 aḳilanilik(a.f.u.) bilginlik, akıllılık
 a. bilen 405/15
 aḳir- akarmak, beyazlamak
 a.-ip 410/11
 aḳiriş akarış, beyazlayış
 a.+ḳa 264/14
 aḳivet(a.) akıbet, son
 a.+ni 335/09
 a.+lerni 374/06
 a.+i(aḳivit) 329/06, 351/20

a.+ini(aķivit) 334/08	140/04,	140/19,	140/23,	141/04,
a.+ide(aķivit) 427/11	142/01,	142/05,	142/23,	142/26,
aķ kēce bir film adı	143/20,	144/04,	144/21,	144/26,
a. 254/01	149/17,	159/05,	159/10,	160/09,
aķkōñūl saf, temiz kalpli,	160/12,	160/22,	161/01,	161/04,
şefkatli	161/07,	161/18,	161/23,	162/22,
a. 19/09, 69/11, 225/13,	163/05,	163/09,	163/13,	163/22,
329/02, 341/19, 367/15,	164/01,	171/24,	172/05,	172/14,
388/18	173/01,	173/05,	173/15,	174/15,
aķkōñūllūk saflık, temiz kalplilik,	175/01,	175/09,	176/03,	176/14,
şefkatlilik	177/02,	189/21,	190/02,	190/04,
a. 225/11	190/07,	192/14,	195/06,	197/15,
a.+ini 7/11	198/03,	198/21,	198/26,	199/09,
aķla- aklamak, beraat etmek	199/16,	201/14,	202/06,	203/02,
a.-vatisiz 366/06	203/12,	203/13,	204/12,	206/19,
a.-p 285/16, 318/18, 333/07,	210/23,	217/13,	224/22,	225/03,
351/16	225/10,	225/21,	226/22,	227/10,
aķlaş beraat, aklanma	227/17,	228/02,	228/08,	228/11,
a.+ķa 365/05	229/06,	229/19,	229/22,	229/25,
aķli- gūnahsız olduđunu ispat etmek	230/01,	230/05,	230/06,	230/21,
a.- maķçi 25/03	230/25,	231/14,	231/17,	231/23,
aķlin- aklanmak, temize ķıkmak	232/04,	232/06,	232/10,	232/25,
a.-ip 70/18	235/07,	236/09,	236/22,	237/03,
Aķniyaz erkek ismi	237/05,	237/19,	260/14,	265/01,
a. 2/08, 2/14, 2/17, 2/26, 3/06,	265/07,	268/14,	268/25,	269/01,
3/13, 4/07, 4/17, 4/25, 6/01,	269/04,	269/06,	269/22,	270/05,
6/06, 8/26, 9/03, 9/20, 13/07,	270/10,	273/10,	273/13,	273/23,
15/11, 15/18, 26/10, 26/13,	274/05,	274/15,	274/22,	275/08,
27/24, 28/16, 28/17, 30/25,	275/10,	276/26,	277/03,	277/06,
32/14, 32/18, 33/19, 33/24,	277/10,	277/11,	277/14,	277/17,
34/03, 36/02, 36/13, 37/08,	277/24,	279/10,	279/15,	280/20,
38/04, 38/18, 39/03, 39/17,	281/04,	281/07,	281/12,	281/20,
40/09, 40/15, 40/21, 40/25,	281/25,	282/06,	283/03,	283/06,
41/21, 43/06, 44/16, 68/20,	283/10,	283/26,	284/14,	285/02,
70/25, 71/14, 73/22, 73/26,	287/01,	289/12,	290/02,	290/05,
74/03, 74/06, 74/24, 75/08,	305/03,	305/17,	305/25,	306/04,
76/07, 76/17, 76/21, 77/03,	306/08,	306/14,	306/21,	307/02,
77/05, 77/26, 87/20, 105/16,	307/08,	307/19,	309/06,	310/04,
105/25, 106/13, 106/15,	310/21,	311/24,	313/10,	314/26,
106/20, 116/16, 116/22,	315/23,	316/06,	317/07,	318/10,
117/11, 118/02, 118/09,	321/04,	323/02,	323/05,	323/16,
118/16, 120/07, 121/14,	324/05,	324/07,	324/08,	324/16,
121/17, 121/21, 122/11,	326/22,	327/22,	328/04,	328/26,
122/22, 122/24, 125/09,	338/17,	338/22,	339/11,	339/14,
138/01, 138/22, 139/05,	339/17,	340/04,	340/06,	340/12,
139/06, 139/10, 139/11,	340/20,	340/25,	341/08,	341/09,
139/14, 139/21, 140/01,	341/11,	341/24,	342/01,	342/05,
	342/26,	343/09,	343/21,	344/14,
	344/19,	344/23,	345/05,	358/04,

- 359/22, 360/03, 360/10,
360/13, 360/25, 361/11,
362/06, 364/05, 364/17,
364/25, 367/05, 381/01,
381/16, 382/12, 382/19,
382/21, 383/25, 384/02,
384/11, 385/06, 385/15,
385/21, 386/06, 386/09,
386/19, 386/25, 387/14,
389/14, 402/14, 402/18,
402/22, 403/03, 403/09,
412/17, 416/01, 416/11,
416/25, 417/04, 420/15,
422/11, 422/22, 423/01,
423/26, 424/19, 425/01,
427/18
a. bilen 4/24, 40/20, 159/07,
274/19, 275/06, 275/20,
315/16, 362/13, 366/02,
366/13, 415/14, 421/05,
421/17, 422/08
a.+mu 9/15, 10/17, 43/25,
48/11, 69/19, 120/13, 140/15,
274/24, 287/21, 341/22,
343/06
a.+niñ 8/24, 12/24, 19/23,
26/19, 27/05, 27/13, 28/07,
33/17, 39/07, 44/22, 49/10,
74/20, 77/09, 106/26, 117/03,
117/17, 120/09, 124/11,
124/17, 124/19, 124/25,
125/07, 131/13, 139/07,
139/23, 141/09, 142/16,
143/11, 143/16, 149/24,
158/18, 159/25, 160/15,
162/01, 172/02, 172/12,
172/23, 173/22, 174/09,
174/18, 199/18, 202/09,
204/01, 210/21, 216/03,
216/05, 218/17, 224/19,
225/20, 228/24, 230/09,
231/01, 234/04, 234/09,
234/22, 236/19, 237/01,
270/03, 278/06, 278/11,
278/16, 280/24, 282/23,
283/18, 285/23, 306/17,
308/12, 308/15, 308/19,
317/01, 339/16, 339/23,
339/26, 341/19, 343/14,
344/01, 345/14, 357/15, 360/05,
382/08, 383/01, 383/04, 383/07,
383/18, 384/05, 386/04, 387/05,
413/05, 417/23, 419/15, 423/11
a.+niñmu 12/14, 12/16
a.+niñkige 5/04
a.+niñla 12/10, 75/11
a.+ni 2/06, 12/20, 34/07, 38/02,
73/24, 122/18, 175/05, 198/01,
225/12, 227/24, 230/13, 260/12,
274/11, 278/05, 283/13, 284/09,
284/17, 314/20, 343/23, 359/21,
366/22, 385/01, 412/15
a.+ni 204/08
a.+nimu 246/07, 285/16
a.+ğa 3/03, 11/05, 13/02, 29/22,
32/08, 39/25, 44/12, 48/20, 49/06,
58/11, 74/05, 116/15, 143/07,
159/04, 162/21, 171/23, 175/20,
176/18, 199/14, 216/02, 230/19,
274/01, 285/07, 305/02, 311/22,
341/07
a.+ğimu 27/21, 288/09
a.+da 226/16
a.+din 107/07, 229/14
a.+larniñ 246/05
a.+lardin 162/07
ağsil albümin hastalığı
a. 205/19
ağ-taglıq bir mezhep adı
a.166/20
ağuş beyazımsı
a. 74/07, 300/10, 394/25
al ileri, ön
a.+ğa aşuruvét- 155/20
a.+ğa két- (ileriye yürümek) 220/04
a.+ğa kara-243/17
a.+ğa yétekli- (ileri sürmek, önder
etmek) 261/12
a.+ğa bas- (ilerlemek, gelişmek)
290/17, 291/01, 358/11, 392/03
a.+ğa silci-369/04
al- almak (burada kaldım)
a.-armen 288/01
a.-dim 25/11, 87/04, 276/17
a.-diñ 276/15, 313/16
a.-diñiz 134/22
a.-diñizma 302/03

- a.-di 3/18, 3/22, 4/02, 4/05, 15/07, 21/09, 21/15, 25/03, 41/09, 49/08, 54/17, 76/08, 112/24, 117/03, 138/12, 173/10, 190/04, 200/12, 201/15, 202/24, 206/24, 239/21, 267/20, 268/06, 276/21, 288/03, 311/24, 321/12, 323/05, 325/14, 327/11, 340/08, 340/10, 342/01, 343/21, 384/19, 398/23, 399/06, 400/09, 408/01, 414/20, 415/14, 415/25
- a.-duğ 287/07
- a.-ğanmen 311/09
- a.-ğan 101/19, 138/15
- a.-imen 123/01
- a.-idu 216/25, 217/07, 226/19, 226/20, 240/02, 243/21, 249/10, 278/25, 419/25
- a.-imiz 317/25, 416/26
- a.-mağçı 136/20, 166/07, 248/18, 262/13, 311/05
- a.-ay 111/23
- a.-! 161/23 (dem al)
- a.-ğın! 346/24, 346/25
- a.-sila 14/03
- a.-sun! 209/18
- a.-aylı! 162/22, 255/11, 305/05, 315/05
- a.-sağ 54/20, 54/21, 220/08, 220/09
- a.-ğum keldi 414/10
- a.-gili 4/03
- a.-ğan 173/13, 194/20, 273/21, 312/08, 371/25
- a.-ğınım 328/12
- a.-ğanlıkimni 129/12
- a.-ğanlıri 24/21
- a.-ğanların 268/21
- a.-ğuçı 110/24
- a.-ğuçiliki 236/20
- a.-mağçidek 84/04, 133/08
- a.-ğanidi 62/11, 235/03, 400/06
- a.-attim-de 252/08
- a.-atti 45/07, 363/02
- a.-idikensiz-de 361/18
- a.-ğini yok 153/13
- a.-midi 351/01
- a.-miduğ 153/26
- a.-maydıgan 48/21
- a.-misam 288/07
- a.-misañ 416/16
- a.-miğanda 222/21, 267/23
- a.-alaymen 65/08
- a.-almay 396/01
- a.-almaydu 240/24
- a.-almayvatatti 270/16
- a.-almıganlıri 24/21
- ala alaca, alacalı
- a.195/21
- ala-bulimaç alaca, alaca renkli
- a. 179/02, 396/15, 399/13, 415/20
- ala-çekmen iri ve çekik gözlü olan
- a. 7/23
- ala-çuğan yaygaralı, gürültülü
- a. 59/13
- alahide(a.u.) ayrıca, tek başına; kendine has, kendine mahsus, özel, ayrı, olağan üstü
- a. 5/09, 9/01, 10/15, 36/18, 49/19, 50/17, 57/14, 61/11, 100/24, 103/16, 105/11, 122/21, 130/05, 180/13, 185/01, 191/06, 191/24, 213/26, 216/09, 226/06, 251/15, 291/25, 292/02, 300/05, 306/02, 350/05
- alahidilik(a.u.)ayrıcalık, farklı özellik
- a. 19/11
- a.+tin 262/04
- a.+i 269/05, 269/08
- a.+i bilen 135/17
- alahizel(a.f) tahminen
- a. 333/01
- ala köñüllük tarafgirlik, samimiyetsizlik
- a. 40/01, 264/01
- alağ-calağ telaş, heyecan, ne yapacağımı bilememe, şaşkınlığa düşmek, sersemlemek
- a. 150/22, 380/15, 415/08
- a. kıll- 6/25
- alağı(a.) alaka, ilgi, temas
- a.+si 102/11
- alağzade(a.f) korkmuş halde
- a. 48/16, 103/03, 188/17

alaşzadilik(a.f.u) korkmuş halde
 olmak
 a. 407/16, 421/08
 alamet(a.) iz, nişan
 a. 381/03
 a.+ni 320/18
 a.+lerni 360/21
 a.+lerdin 65/13
 a.+i 20/12
 a.+liri 56/18, 338/11, 418/02
 a.+lirini 377/10
 alapasak rengi (atmak)
 a. bol- 55/10, 70/15, 279/03
 ala-tağil yksek sesle,
 bağırarak
 a. 94/13, 188/05, 202/23,
 251/26
 alay- sert bakmak
 a.-di 212/12
 a.-di-de 65/18
 ala-yeşil karışık renkli,
 rengarenk, benekli
 a. 109/12, 275/04
 alça vişne
 a. 352/05
 alçañ topal
 a. 293/17
 alçañla- aksamak, topallamak
 a.-p 83/01, 170/17, 178/21
 ald n, n kısım
 a.+imęa 183/19
 a.+imda 38/13, 426/06
 a.+imdin 193/10
 a.+iņęa 148/06, 328/21
 a.+iņizda 97/20, 97/23
 a.+i 24/03, 113/14, 206/17,
 255/03,
 a.+ini oyla- 63/18
 a.+ini tos- 180/01
 a.+iğa 26/03, 45/20, 60/06,
 63/11, 71/20, 91/26, 206/25,
 210/04, 235/04, 236/18,
 256/18, 287/11, 300/12,
 317/10, 336/20, 361/01,
 368/25, 386/04, 424/03
 a.+iğa apar- 13/14
 a.+iğa bar- 306/23
 a.+iğa ık- 14/17, 268/26,
 269/01, 270/26

a.+iğa k- 92/13
 a.+iğa kel- 45/15, 60/08, 77/09,
 104/06, 115/01, 130/24, 134/01,
 163/17, 170/06, 172/23, 187/17,
 227/11, 267/20, 323/12
 a.+iğa kl- 33/13, 77/16, 87/20,
 114/23, 357/12
 a.+iğa keltr- 87/18, 191/17,
 236/10, 351/19, 353/22, 393/10,
 393/13
 a.+iğa koy- 9/04
 a.+iğa koyul- 138/17, 341/26
 a.+iğa sr- 9/01, 10/18, 43/01
 a.+iğa tart- 11/25
 a.+iğa toplan- 24/20
 a.+iğimu 125/06, 125/07
 a.+ida 10/17, 13/12, 15/23, 48/04,
 48/09, 48/16, 56/06, 59/19, 60/11,
 61/17, 64/04, 68/22, 69/20, 70/05,
 88/19, 89/15, 91/24, 92/22, 96/23,
 98/22, 98/23, 103/20, 111/11,
 125/21, 134/14, 135/20, 137/17,
 149/18, 153/13, 161/14, 172/12,
 172/15, 174/20, 187/08, 188/16,
 213/18, 215/12, 215/15, 225/06,
 252/15, 257/07, 257/23, 257/23,
 269/02, 285/02, 294/10, 296/05,
 302/20, 322/19, 357/19, 379/13,
 380/09, 382/16, 389/22, 397/06,
 415/01, 415/26, 418/23, 419/12,
 421/09, 425/14
 a.+ida bol- 144/13
 a.+ida kt- 125/23
 a.+ida tur- 51/18, 259/26, 344/13,
 374/07, 409/25, 415/07
 a.+idimu 393/17
 a.+idin 15/26, 144/23, 182/21,
 276/11
 a.+idin kayt- 60/13, 106/15
 a.+idin t- 60/24, 228/09, 373/19
 a.+idin tkz- 91/13
 a.+idiki 1/17, 10/18, 10/20, 15/20,
 21/14, 24/22, 27/14, 94/11, 162/10,
 177/20, 201/13, 204/09, 220/16,
 267/13, 282/21, 323/09, 370/03,
 374/23, 399/12
 a.+iğie 21/20
 a.+imiza 152/05
 a.+imizda 220/04, 350/18, 414/22

- a.+iñlarda 200/21
a.+iliriga 316/23
alda- aldatmak
a.-makçi 52/18
a.-ydiğan 186/02
a.-sunmu 109/23
a.-p 158/18, 350/10, 404/24,
417/08, 417/16
a. ket- 392/09
aldamçi aldatıcı
a. 193/07, 312/14
aldamçilik aldatıcılık, hilekârlık
a.+lirini 167/02
aldan- aldanmak, kanmak
a.-ğan 376/18
aldaş hile, oyun
a. 234/02
a.+tin 58/19
aldi bilen önceden
a. 15/08, 150/04, 151/21,
152/01, 163/07, 218/05,
263/12, 288/03, 298/25,
324/05, 393/06
eñ a.(en önceden, en önce)
218/05
aldigirağ biraz öte, biraz ileri
a. 373/08
aldin önceden
a.132/24, 143/16, 57/10,
113/05, 256/21
aldin- aldanmak
a.-p ket- 396/19
aldinki önceki, ön sıradaki, önündeki
a. 4/07, 63/05, 96/11, 105/01,
110/06, 157/05, 164/12,
270/09, 322/13, 354/10
a.
aldin körerlik önceden görüş
a. 56/01,
aldir- aldirmek
a.-avatқан 24/08
aldira- acele etmek
a.-di 17/03, 252/19
a.-ydu 409/09
a.-sañlar 89/20
a.-may 97/10, 214/01
a.-p 2/13, 8/25, 14/22, 40/13,
43/10, 45/11, 90/05, 105/23,
139/11, 153/24, 231/16,
319/09, 328/02, 348/21, 403/19,
428/07
a.-p kél- 346/02
a.-p ket- 11/01
a.-p két- 328/18
a.-p қал- 230/25
a.-p tur- 428/07
a.-mañ 238/20, 271/11
a.-ytti 251/10, 311/01
aldirap-téneп acele olarak, şaşkın bir halde
a. 230/14
aldiraş acele etme
a. 2/17, 72/23, 105/19, 189/21,
242/16, 265/21, 296/20, 425/13
a. bolup két- 272/09, 377/06
a.+la 328/04
aldiraşçilik acelecilik
a.+ta 97/05, 190/05
aldiraşliқ acelecilik
a.+i 296/22
aldirat- acele ettirmek, çabucak
yapmak, yerine getirmek
a.-ti 94/04
aldur- aldirmek
a.-may 264/05
a.-up 59/18, 80/15
a.-uvetsem 85/14
a.-uvétip 85/17
alem(a.) alem, dünya, cihan
a. 86/18, 87/04, 108/08, 173/16,
220/03, 245/15, 263/16, 278/14,
319/24, 340/17, 344/06, 397/02,
426/16
a.+niñ 87/14, 105/26
a.+de 72/01, 344/06
a.+din 355/10
a.+çe 91/04, 114/11, 124/13,
164/16, 291/01, 333/11, 348/06,
392/12
a.+i(alim) 340/17, 362/15
a.+ige(alim) 232/24, 321/22,
340/18
a.+ide(alim) 91/01, 141/12
alğusiz alacağı olmayan
a. 335/22
aliy- sert bakmak
a.-ip 66/10, 198/23, 280/06
alicanab(a.) alicenap
a.+largа 359/03

- alıkan el ayası, avuç
 a.+i(alıkin) bilen 422/16
 a.+iğa(alıkin) 90/16, 130/25
 a.+idin(alıkin) 131/01
 a.+liri(alıkin) bilen 95/07,
 102/03
- alıkiş alkış
 a.+lar 177/03
- alilik(a.u.) yücelik
 a. 40/06
 a.+i 143/14
- alim alim, bilgin
 a.+lirimizdin 427/23
- alıpte şık
 a. 5/03
- alıy(a.)yüksek, yüce
 a. 27/02, 28/25, 47/23, 64/20,
 119/13, 150/12, 151/22,
 151/23, 158/24, 219/23,
 220/01, 240/25, 245/20,
 274/08, 283/16, 284/19,
 287/19, 298/05, 299/20,
 299/22, 318/14, 358/17,
 358/26
- alıycanab(a.) alicenap
 a. 39/26, 44/07, 141/11,
 193/23
 a.+lar 193/24
- alıycanablık(a.u.) alicenaplık
 a. bilen 344/13
 a.+i bilen 366/14
- alıkan avuç, al ayası
 a.+liriniñ 293/13
- alıkiş alkış
 a. 222/23
 a.+lar bilen 286/20
 a.+i 176/13
- alıkişlan- alkişlanmak
 a.-ğan 194/18
- Alla(a.) Allah
 a. 145/15, 164/03, 187/26,
 192/26, 427/13
 a.+niñ 190/25, 302/16,
 397/17, 397/19, 427/14
 a.+din 262/24, 406/13
- alıkağan çoktan, eskiden
 a. 63/21, 83/24, 89/04,
 102/07, 188/21, 225/23,
- 236/24, 252/23, 307/17, 355/17,
 372/10, 379/03, 383/16, 415/13
- alıkandağ nasıldır, nasıl
 a. 11/09, 73/23, 84/06, 88/12,
 169/23, 207/01, 265/21, 270/23,
 273/04, 276/03, 333/01, 338/19
- alıkayağ nere, nereye
 a.+larğa 14/02, 96/14, 115/06,
 424/11
- alıinemi nedir; bir şeyler
 a.+lerni 50/12
- alıma elma
 a. 4/12, 277/26
 a.+dek 340/24
- alıman-talman apar topar
 a. 3/01, 144/25, 168/09, 178/15,
 424/24
- alımaş- değışmek, nöbetleşmek
 a.-ti 327/18
- alımaşkan değışen, değışken
 a. 71/12
- alımaştur- değıştirmek
 a.-dum 214/04
 a.-amsiz 268/02
 a.-idiğan 127/25
 a.-uñ 268/03
 a.-sa kérek 81/23
 a.-up 359/21
 a.-misa 267/25
- alımaşturul- değıştirilmek
 a.-sa 268/05
- alımaşturuş değıştirme, değıştiriş
 a. 127/26, 267/24, 267/26
 a. +ğa 128/02
- alımiş- değışmek, nöbetleşmek
 a.-ip 71/13, 105/08, 131/09, 131/17
 a.-ip tur- 77/22, 302/02
- alıte alti
 a. 6/04, 9/02, 11/20, 14/16, 15/10,
 15/12, 15/13, 70/18, 71/10, 71/11,
 116/19, 139/12, 146/06, 206/18,
 226/15, 246/21, 247/09, 247/09
 a.+din(alti) 6/09
 a.+nçi(alti) 166/16
 a.+si(alti) 247/08
- Altun Kövrük altın köprü, Doğu
 Türkistan'da bir köprünün adı
 a. 127/10
- altun altın

- a. 12/23, 32/24, 59/07, 67/20, 67/23, 103/08, 134/03, 151/23, 218/21, 245/03, 290/14, 299/21, 395/12
a.+dek 113/21
- alvasti kötü ruh, albastı
a. 263/08
- amal(a.) çare, usul, tedbir
a. 77/02, 80/06, 80/10, 128/06, 130/20, 130/22, 146/14, 164/03, 326/20, 328/19, 348/03, 398/10
a.+im 123/02, 347/21
a.+ini 130/19, 334/22, 378/04, 398/10, 411/18
- amalsız(a.u.) çaresiz, tedbirsiz
a. 4/05, 10/03, 61/09, 163/05, 179/22, 267/24, 277/11, 351/15
- amalsizlik(a.u.) çaresizlik, tedbirsizlik
a.+tin 12/09
- aman(a.) esen, sağlam, sıhhatli
a. 21/22, 202/16, 329/23
- amanet(a.) emanet
a. 237/12
- amanlık(a.u.) esenlik, sağlık
a. 196/03
- ambar(f.) ambar, depo
a. 49/21
- ambur maşa, kısaç, pens
a.+dek 282/25, 383/18
- amet(f.) şans, talih
a. 68/01, 194/20
a.+niñ 14/03
a.+liri 48/26
- Amérika(r.) Amerika
a. 148/13, 234/24, 368/17
a.+niñ(amériki) 369/05
a.+ğa(amériki) 368/13
a.+diki(amériki) 358/16
- amil(a.) sevmeden, götüren, sebep
a. 211/24, 211/26
- amit(f.) şans, talih
a.+i 352/05, 380/08
a.+iniñ 253/12
a.+idin 386/19
- ammi(a.) amme, halk, kamuheyet
a. 147/06
a.+niñ(ammi) 371/25, 371/26
- ammibab(a.f.) ammeye has, kamuya uygun
a. 269/11
- amrağ(f.) sevgi, sevme, yakınlık
a. 4/01, 5/14, 17/21, 45/02, 228/22, 327/04, 353/21, 370/09
a.+im 280/11, 333/04, 377/06
a.+iñ 201/10
- amrağlık(f.u.) heves kılış, sevme, seviş
a.+i 22/01
a.+ini 349/15
- amyoba(l.) tek hücreli bir hayvan
a. 382/06
- an an, vakit
a. 54/11
- ana anne, ana
a. 192/26, 330/01, 384/12, 401/24, a. makan 91/10
a. tuprak 91/15, 92/16, 92/18, 317/08, 402/03
a.+mu(ani) 390/06
a.+niñ(ani) 193/02
a.+ni(ani) 390/05
a.+m 38/14, 43/10, 92/16, 318/20, 398/04
a.+mniñ 3/05, 43/08, 318/20
a.+mni 145/05
a.+ñ 89/15
a.+ñnin 3/14
a.+ñiz(ani) 324/10
a.+ñizni+(ani) 16/08
a.+si(ani) 8/09, 44/02, 152/25, a.+si(ani) bilen 230/19
a.+simu(ani) 89/03
a.+siniñ(ani) 89/13, 90/05, 91/23
a.+sini(ani) 89/08, 89/11
a.+siğa(ani) 3/22, 44/15
a.+sidin(ani) 16/03, 48/08
a.+mizniñla (ani)128/09
a.+lar(ani) 427/08
a.+larmu(ani) 427/05
a.+liriñlar bilen 429/21
- anar(f.) nar
a. 343/09
a. +idin(anir)217/03
- ançe o kadar, çok, bir çok

- a. 29/22, 30/11, 40/10, 45/11, 48/16, 61/14, 64/23, 96/26, 103/20, 04/16, 108/04, 108/05, 117/26, 126/10, 126/21, 129/24, 130/05, 131/20, 151/01, 188/20, , 215/19, 223/17, 243/09, 247/20, 254/17, 289/01, 318/22, 319/11, 328/13, 351/22, 362/17, 372/08, 402/13, 428/06
- a. -munçe (biraz, çok değil) 3/21, 5/07, 10/10, 40/01, 84/15, 100/10, 115/04, 184/12, 189/15, 222/21, 393/20
- ançikim mühim olmayan, önemsiz
a. 352/02
- ançilik o kadar, o derecede, onun gibi
a. 180/05
- andağ öyle
a. 172/19
- anda-munda orada burada
a.m. 13/25, 231/21, 254/09, 254/19, 332/05, 389/12
- anda-sanda seyrek, bazen, ara sıra
a. 186/18, 256/04, 260/04, 332/10, 415/23
- andin ondan
a. 9/01, 15/08, 37/20, 39/07, 77/17, 90/15, 95/07, 114/01, 119/26, 146/16, 147/01, 170/04, 185/09, 203/14, 205/21, 206/25, 207/02, 210/11, 211/26, 214/01, 229/07, 246/01, 268/10, 280/01, 286/21, 340/11, 356/02, 357/07, 365/12, 370/03, 395/08
- añ düşünme kabiliyeti, fikir, idrak, akıl
a. 47/23, 213/06, 365/07
a.+ni 362/16
- aña ona
a. 112/07, 312/15
- añgiçe o arada
a. +giçe 251/05, 290/02
- añkir- düşünmek, bilmek, sezme, hissetmek
a.-almay 309/22
a.-almıgandek 333/25
- añla- dinlemek, işitmek, anlamak, duymak
a.-rmiz 361/07
a.-rsiler 35/06
a.-ydiğan 14/06, 35/07, 35/07, 149/06
a.-ydu 422/02
a.-! 117/10
a.-yli 202/05, 219/06, 319/08
a.-p 30/14, 36/08, 36/17, 38/05, 76/21, 102/22, 117/03, 136/10, 144/14, 162/05, 184/26, 189/11, 190/17, 193/09, 213/21, 220/18, 222/21, 251/21, 253/11, 263/24, 277/16, 294/09, 300/18, 300/20, 301/04, 308/25, 309/25, 327/22, 352/17, 367/10, 412/18, 413/22, 421/24
a.-p tur- 273/11
a.-pla 348/04, 349/26
a.-vatkandek 272/20
a.-ydiğini 427/19
a.-vatatti 60/19, 97/17
a.-ytti 174/01, 180/07
- añlan- duyulmak, işitmek
a.-di 6/15, 93/10, 110/15, 139/06, 139/10, 218/18, 218/25, 230/17, 246/20, 256/05, 282/24, 304/18, 306/26, 307/01, 389/12, 401/23, 417/24
a.-ğan 401/01
a.-ğandek 2/03, 88/21, 91/24, 149/24, 229/24
a.-ividi 255/04
- añlaş dinleme, işitme, anlama, duyma
a. 170/07, 272/14
a.+mu 237/20
a.+ni 146/03
a.-ğa 46/12
- añlaş- birlikte dinlemek, işitmek
a.-tinmu 140/17
- añli- dinlemek, işitmek, anlamak, duymak
a.-dim 223/25
a.-diñiz 129/11

- a.-diñmu 40/05, 185/25
a.-di 136/10
a.-sila 134/09
a.-sam 129/09, 210/04,
243/16, 364/19
a.-siñiz 101/04
a.-sa 139/08
a.-simu 420/06
a.-ğum keldi 265/11
a.-ğusi keldi 109/11
a.-ğandin 265/02
a.-ğan 277/23, 279/08,
349/11, 367/22, 379/24,
423/07, 426/18
a.-ğanmu 243/26
a.-ğandek 187/06
a.-ğanlar 252/24
a.-ğuçılar 51/12
a.-ğuçılarmu 286/11
a.-ğuçılarni 219/16, 286/06,
291/22
a.-ğusi 99/19
a.-ğusimu 199/08
a.-valğan 51/10, 318/17
a.-yalaytti 296/16
a.-yalmaydığanlığını 359/16
a.-midi 132/19
a.-mañlar 248/21
a.-miğan 346/16
a.-miğanmu 379/19
a.-miğili 308/26
añlin- işitilmek, duyulmak,
anlanılmak
a.-ivatқан 276/03
a.-ip 258/08
a.-ip қал- 389/13
a.-ip tur- 260/04, 415/24
añliniş işitiliş, duyuluş, anlanış
a.-қа başlı- 88/17, 156/22,
255/06, 275/05, 421/19
añliқ akıllı ve idrak sahibi
a. 383/21
añliş duyma, duyuş, anlayış
a.+i 58/24
a.+imçe 28/03, 54/21, 80/08,
142/11, 263/10
a.+imizçe 326/23
añsiz akılsız, idraksiz, cahil
a. 383/21
- apa abla, anne
a. 412/17
a.+mni 17/25
a.+ñ 11/02
a.+ñizğa 243/03
apaқ bembeyaz
a. 6/23, 8/01, 91/24, 154/03,
166/23, 197/03, 399/07
a. çapak bol- (çok yakın dost
olmak) 97/24
apar- götürmek
a.-di 13/14, 297/26
a.-siñiz 85/14
apet afet
a. 408/24, 409/01
a.+mu 156/19
a.+niñ 408/26
a.+tin 160/03, 163/08, 172/18
apir- götürmek
a.-isiler 93/22
a.-ip 21/16, 120/04, 191/04, 352/13,
411/05
a.-ip kel- 169/25
a.-ip қой- 15/18, 188/11, 281/23,
296/10
apiride bol- ortaya çıkmak, doğmak,
türemek
a. 121/07
apirin(f.) aferin, takdir sözü
a. 44/09, 88/21, 260/14, 321/06
apiriş götürme, götürüş
a. 85/20
apit(a.)afet
a.+i 184/19
a.+iniñ 157/01
a.+ige 159/23, 161/22, 162/16
a.+ide 172/03, 176/04
apla beklenmeyen ve istenmeyen bir
olay karşısında utanma ve pişman
olma bildiren bir ünlem
a. 183/20, 190/25, 231/15
apқur(f.) büyük kase
a. 28/21
aprél(r.) nisan ayı
a. 429/16
apşarka bir cins köpek
a. 79/20
a.+dek 79/20, 317/20
aptap(f.) güneş

- a.+ta 394/23, 394/23
a.+i(aptip) 393/01
a.+idek(aptip) 355/09
a.+iğa(aptip) 382/16
aptobus(r.) otobüs
a.+ka 323/10
aptor(r.) yazar, müellif
a. 214/16
a.+niñ 298/14, 313/23,
429/01
a.+i 313/07, 430/05
aptu alıptu, alıptı
a.-ptu 264/12
ar utanma. ar
a.-nomus 351/14, 417/17
ara iki şeyin arası, ara
a. 48/03, 57/06, 111/05,
115/16, 117/21, 160/26,
211/18, 217/07, 219/02,
280/09
a.+da(ari) 38/20, 296/17
a.+diki(ari) 8/16, 36/05,
323/25, 388/25
a.+din(ari) 205/13, 248/08
a.+sini(ari) 187/23
a.+siğa(ari) 34/12, 115/04,
146/21, 149/25, 159/05,
160/10, 232/23, 236/17,
260/02, 338/09, 357/22,
360/07, 409/18, 411/20
a.+sida(ari) 40/07, 51/06,
176/25, 176/26, 179/07,
179/23, 182/14, 193/03,
235/14, 239/09, 255/07,
287/05, 293/16, 318/15,
320/22, 338/20, 344/14,
423/05
a.+sidila(ari) 193/18
a.+sidiki(ari) 155/04, 216/25,
332/15
a.+sidin(ari) 1/07, 141/15,
178/15, 229/20, 257/11,
267/06, 273/08, 375/11,
415/19
a.+mizğa(ari) 416/13
a.+mizda(ari) 86/12, 386/17
a.+mizdin(ari) 205/08,
317/03, 360/11
a.+ñlar 86/02, 136/23
a.+ñlarda 86/09
a.+ñlardiki 199/04, 249/05
a.+ñlardin 357/24
a.+lirida(ari) 287/03
aralış- karışmak
a.-ip 36/11
aram(f.) dinlenme
a. él-(dinlenmek, rahatlamak)
229/15
a. tap-(dinlenmek, emin
olmak)133/21, 164/21, 197/10,
222/05, 235/23, 339/24, 393/03,
397/14, 402/06, 404/02
a.+i 43/04, 102/05
a.+ida105/09
arambeşş(f.) rahat, huzur ve asayiş
bağışlayan, dinlendirici,
dinlendiren
a. 306/03
aramlık(f.u.) rahat ve huzur veren hal ve
durum
a. 384/23
aramhuda(f.) telaşsız, sakin, rahat
a. 114/19, 132/26, 407/10
aran zor, güç
a. 83/06, 94/14, 114/02, 129/01,
188/17, 188/25, 208/15, 231/24,
257/17, 268/08, 289/24, 300/02,
320/13, 336/06, 361/15, 403/09
araş kafesin demir ve parmaklıklarının
arasındaki boşluk, aralık
a.+liridin 59/21
Argintina Arjantin
a.+niñ 126/04
argamça pamuk
a. 378/11
a.+ni(argamçi) 191/18
arila- gezmek, dolaşmak, arasından
geçmek
a.-p 1/10, 15/22, 103/24, 323/11,
382/12, 382/19, 385/01, 385/10
a.-p kél- 385/10
a.-p kêt- 385/01
a.-p öt- 15/22
a.-p yür- 323/11
arilaş karışık
a. 16/21, 53/15, 115/13, 156/12,
273/14, 279/10, 317/02, 330/13,
341/01, 351/06, 377/19

- arilaş- karışmak
 a.-ti 11/16
 a.-may 210/24, 306/01
 a.-kandek 386/13
 a.-kini 291/03
 a.-ma 426/19
- arilaştırul- karıştırılmak
 a.-ğan 229/11
- arili- gezmek, arasından geçmek
 a.-di 93/09
- ariliğ aralık, boşluk
 a. 256/16
 a.+ta 16/01, 88/24, 161/10, 219/03
 a.+i 398/18
 a.+idek 375/17
 a.+ida 161/16, 184/17, 278/08, 318/12, 331/11
 a.+idiki 1/16, 88/26, 166/17, 189/19, 267/09, 375/16
- ariliş- karışmak, birleşmek
 a.-ip 81/25, 217/18, 302/05, 318/10, 353/04, 415/22
- arisal- tereddüt içinde kalma, tereddüt edip kalma
 a.-di 58/22, 58/22, 116/09, 120/15, 161/01, 219/09, 311/04
 a. bol-(kararsız olmak) 58/22, 116/09, 120/15, 219/09
 a. bolup kal-(tereddüt etmek) 161/01
- arisaldilik tereddüt içinde olma hali
 a.+ta 137/06
- arğa arka
 a. 2/03, 15/17, 27/21, 62/19, 63/11, 63/18, 79/14, 105/13, 149/17, 156/21, 183/09, 198/05, 254/04, 282/23, 287/10, 302/20, 304/09, 343/07, 347/23, 413/15, 414/18
 a.+ğa(arği) 2/06, 21/19, 25/24, 44/06, 47/10, 53/14, 160/22, 160/24, 171/13, 172/21, 190/03, 252/12, 270/24, 268/01, 281/25, 368/22, 381/01, 384/08, 396/21, 414/20, 415/13, 419/14, 420/13
 a.+da(arği) 24/26, 365/23, 415/26
 a.+diki(arği) 60/09, 171/22
 a.+din(arği) 25/23, 27/21, 65/20, 82/03, 102/20, 144/05, 149/17, 160/24, 183/09, 190/19, 198/05, 270/11, 281/12, 341/15, 343/07
 a.+mdin(arği) 113/11
 a.+ñda(arği) 416/07
 a.+ñizğa(arği) 53/07
 a.+si(arği) 24/16
 a.+siğa(arği) 21/26, 50/21, 79/16, 92/02, 92/09, 114/02, 131/02, 283/07, 399/11
 a.+sida(arği) 44/18, 169/06
 a.+sidiki(arği) 78/12, 190/09
 a.+sidin(arği) 43/17, 56/19, 94/23, 114/03, 137/19, 169/01, 170/18, 215/24, 222/26, 228/08, 282/20, 284/04, 290/07, 359/12, 369/04, 375/20
 a.+mizdin(arği) 89/17
- arkidin sonradan
 a.+la 201/03, 255/04
- arğiliğ üzerinden, vasıtasıyla, aracılığı ile
 a. 19/13, 27/01, 54/15, 55/18, 61/12, 69/01, 72/20, 103/18, 149/14, 151/13, 182/12, 209/15, 214/09, 224/01, 224/05, 265/09, 292/11, 294/25, 294/25, 298/26, 316/11, 318/16, 322/15, 328/05, 382/15, 425/01
 a.+la 44/10
- arman(f.) arzu, ümid
 a. 310/16, 405/21
 a. bilen 198/18, 354/11, 393/16
 a.+dek 207/11
 a.+da 3/11, 198/20
 a.+i 71/11
 a.+lirini 334/09
- armanliğ(f.u.) arzulu, ümitli, istekli
 a. 401/25
- armansiz(f.u.) arzusu, ümidi kalmayan, ümitsiz
 a. 198/19
- arpa arpa
 a. 146/06, 191/06

- arsizlik(a.u.) ar ve namus bilmezlik,
namussuzluk
a.+idin 279/16
- Arstofin özel isim
a. bilen 273/21
- Arşin Mal-alan bir tiyatro
oyunu adı
a. 164/13
a.+niñ 165/07
- art- artmak, çoğalmak
a.-ip 348/22
a.-ip koy- 248/23, 352/16,
417/17
a.-ivalğanidi 6/22
- artil- arttırılmak, çoğaltılmak
a.-ğan 75/23
a.-ğanidi 49/17
- artildur- kaldırmak, çevirmek
a.-up 88/18
- artist(r.) artist
a.+liridinmu 179/02
- artuğ çok, fazla
a. 19/12, 44/20, 58/20,
129/02, 133/23, 181/09,
231/02, 263/13, 353/13
a.+çe 163/05
- artuğçilik çokluk, ihtiyaçtan
fazla hal
a. 135/15
a.+liri 67/07
- arvañ-sarvañ karışık, düzensiz
a. 160/07, 205/16
a. kıil- 293/17
- arzu(f.) arzu, istek
a. 19/05, 124/13, 204/06,
212/02, 325/07, 408/03
a.-arman(arzu ve gaye) 71/11,
207/11, 310/16, 334/09,
405/21
a. kıil- 58/10, 288/13, 295/23
a.+ğa 204/06
a.+yum 142/02
a.+si 238/18, 332/01
a.+sini eks ettür- 167/09
a.+lar 141/12
a.+liri 241/01
- arzuluğ(f.u.) çoktandır arzu edilen
a. 44/19
- asan(f.) kolay, basit
a. 6/10, 12/19, 99/03, 102/16,
110/13, 122/01, 129/25, 202/01,
266/10, 271/16, 292/24, 299/23,
324/19, 337/03, 348/18, 398/20
a. emes 102/16, 324/19, 348/08
a. iken 405/17
a.+kenğu 290/09
a. kel- 139/20
a. tépil- 299/23
a.+la 27/02, 139/08, 142/20, 42/20,
172/19, 181/10, 293/06, 323/12,
338/07, 339/16, 387/23
a.+ğa 319/11, 340/12
a.+rak 266/13
- asanlık çe(f.u.) kolaylıkla
a. 32/07, 68/19, 251/24
- asaret(a.) esaret, tutsaklık, kölelik
a.+ke 110/17
- asas(a.) esas
a. 152/13, 366/01
a.+lar bilen 213/16
a.+i 244/20
a.+ida 194/17, 251/18
a.+idiki 167/01, 167/01
- asasen esasen
a. 221/13
a.+niñ 312/02, 325/20
- asasiy(a.) asıl ve temele ait
a. 391/06, 392/02
- asaslık(a.u.) ilgili şeyler içinde en
mühim olanı
a. 73/20, 269/05, 269/12
- asayışlık(f.,u.) huzurlu, sakin, rahat
a.+ini 406/15
- Asiya Asya kıtası
a. 34/11, 151/14
- Asiye bayan isim
a. 413/21, 414/08
a. bilen 414/20
a.+niñ 413/20
- asma asılıp koyulan, asılan, asılmış
a. 186/19
- asman(f.) gök
a. 59/13, 79/12, 91/01, 91/04,
104/11, 144/22, 156/15, 232/19,
263/16, 291/01, 384/16
a. bilen 392/15
a.+dek 134/13, 399/25

- a.+mu 115/03, 397/07, 401/08
a.+niñ 56/09, 60/09, 126/01, 156/13, 304/07, 343/12
a.+ğa 13/03, 15/21, 77/17, 108/01, 122/04, 218/11, 257/11, 270/12, 304/05, 332/04, 337/08, 351/02, 382/23, 399/19, 401/11
a.+ğa çık- 321/25
a.+ğa kara- 90/22, 115/03, 156/17, 185/05, 395/08
a.+ğa kötür- 247/07
a.+da 71/03, 90/23, 109/03, 185/05, 240/09, 260/08
a.+da yür- 7/15
a.+dimu 296/02
a.+diki 20/09, 77/19, 113/21, 128/23, 135/01, 303/18, 304/10, 418/11
a.+din 240/18, 401/14, 402/09
a.+din çüş- 41/15
a.+din tökül- 15/24
a.+ğiçe 154/11
a.+i(asmin) 304/08, 396/02
a.+ida(asmin) 91/20
asra- korumak, himaye etmek, beslemek
a.-ydu 278/26
a.-!68/17
a.-misam 123/10
asraş- korunmak
a. 151/13, 223/22
ast alt, taban, temel
a.+i 374/17
a.+ığa él- 154/07
a.+ığa mañ- 335/06
a.+ida 51/05, 90/01, 109/18, 292/22, 315/08, 337/24
a.+ida qal- 98/14
a.+ida qél- 326/08
a.+da tur- 163/24
a.+idiki 324/21, 332/09
a.+idikilerge 151/12
a.+idin 13/25, 138/11, 262/24, 280/06, 399/05
a.+idin tart- 361/10
asta(f.) yavaş, sakin, rahat
a. 1/11, 13/13, 17/14, 21/08, 21/16, 21/24, 41/11, 63/12, 68/16, 77/09, 78/09, 81/18, 82/04, 84/22, 85/03, 85/10, 100/10, 102/08, 105/18, 108/20, 108/21, 108/22, 111/13, 112/18, 122/17, 131/01, 133/12, 139/10, 223/15, 224/19, 226/24, 246/20, 256/08, 257/10, 258/16, 274/20, 282/10, 303/13, 309/15, 310/18, 317/01, 343/21, 361/03, 382/09, 392/22, 393/01, 403/11
asta-asta(f.) yavaş yavaş, sakin sakin, aldirmedan
a.24/22, 29/21, 55/22, 60/20, 62/04, 69/07, 71/17, 80/02, 91/06, 96/09, 111/13, 126/14, 132/11, 133/09, 135/18, 137/17, 169/08, 173/02, 188/12, 191/02, 204/05, 233/13, 234/12, 253/11, 253/14, 256/02, 259/23, 266/22, 277/06, 296/19, 304/06, 327/20, 332/08, 344/10, 344/24, 383/26, 384/21, 397/02, 407/02, 412/09, 418/14
astani(f.) kapı
a.+din 250/21
astin-üstün kat kat, üst üste
a. 168/01, 335/08, 400/04, 407/21, 410/05, 410/24
astinği alt
a. 134/04, 325/13, 340/14
aş aş, yemek
a. 147/23, 161/24, 162/01, 162/05, 183/18, 184/08
a. bol- 31/15
a.+qa 355/23, 184/03
a.-tamak (yemek ekmek) 8/10
aş- aşmak
a.-ti 167/25
a.-idu 245/26
a.-sa 39/06, 190/14
a.-may 285/20
a.-қан 241/03
a.-atti 237/20
aş- artmak
a.-қан 23/26
aşhana(u.f.) aşhane, lokanta
a. 251/15
a.+niñ 5/24
a.+ğa 37/19, 178/17, 305/06

- a.+da 26/05, 246/17
a.+din 178/10
a.+siğa 251/16
aşığ(a.) âşık
a. 81/05
a. bol- 204/08, 307/24
a.-meşuk 254/11, 345/18
a.+dağ 329/02
a.+ka 141/05
a.+i 141/09
aşığane(a.f.) aşığa yakışır halde
a. 140/19, 204/11, 225/20
aşıklık(a.u.) âşık olma hali
a. 328/08
a.+niñ 204/07
aşkara(f.) aşikâr, açık, açık seçik
a. 43/05, 55/03, 64/01, 64/04,
119/04, 151/09, 152/14,
154/19, 166/21, 244/16,
245/18, 348/13, 364/23,
379/06, 418/08
a. bol- 348/13
aşkarıla-(f.u.) aşikâr kılmak,
açıklamak
a.-ydu 262/16
a.-p 307/20, 312/20, 335/13,
390/18, 407/17
aşkarılan-(f.u.) aşikâr
kılınmak, açıklanmak
a.-di 296/19
aşkarılaş(f.u.) aşikâr kılınış,
açıklanış
a. 67/08, 262/10, 347/24
a.+ni 389/23
a.+ka 34/08, 262/10
aşkarili-(f.u.) aşikâr kılmak,
açıklamak
a.-di 223/05
a.-ğan 420/26
aşkarilin-(f.u.) aşikâr kılınmak,
açıklanmak
a.-idu 169/20
a.-ip 334/08, 335/08, 372/21,
410/26
aşkariliniş(f.u.) aşikâr kılınış,
açıklanış
a.+ka 278/11
aşkazin mide
a.+i 234/05
a.+ini 381/12
aşığ tahıl, hububat, ekin
a. 147/20, 147/20, 245/20, 305/05
aşni(f.) aşına, dost, birader, tanıdık
a.+siğa 214/18
aşnidarçilik(f.u.) dostluk, tanıdıklık
a.+ka 332/21
aşpez(u.f.) ahçı
a. 23/25, 26/04
a.+niñ 26/09
a.+ler 177/22, 178/09, 179/20
a.+ler bilen 179/17
a.+lerniñ 5/25
a.+lerni 184/23
aşu şu, işte şu
a. 12/18, 12/21, 24/09, 26/16,
26/19, 29/01, 44/22, 58/11, 71/09,
71/20, 88/26, 91/14, 127/03,
169/09, 169/25, 185/08, 186/22,
190/10, 201/24, 228/10, 231/07,
231/11, 236/12, 246/06, 246/18,
256/16, 256/19, 263/06, 273/19,
273/25, 317/10, 317/11, 332/16,
349/19, 358/04, 362/21, 362/22,
372/10, 382/10, 383/09, 383/12,
383/13, 395/05, 395/17, 395/19,
396/12, 399/14, 401/16, 423/17,
425/04, 426/07, 429/08, 429/10,
429/10
a.+larla 220/11
aşunçilik şu derecedeki
a. 300/02
aşundağ işte şöyle
a. 4/26, 26/12, 26/16, 29/15, 43/09,
43/18, 65/06, 76/19, 90/07, 123/16,
130/04, 130/26, 140/17, 152/01,
180/18, 186/02, 188/04, 192/15,
202/24, 217/24, 218/22, 224/04,
231/14, 244/16, 250/15, 262/19,
265/02, 291/10, 295/23, 296/05,
298/26, 320/12, 320/13, 320/21,
338/12, 339/05, 347/17, 352/14,
360/18, 360/24, 363/04, 363/18,
377/12, 379/08, 388/09, 393/05,
408/08, 422/22, 427/06
aşur- aşırmaq
a.-idu 95/22
a.-mağçi 116/16

- a.-up 335/18
a.-uvetti 40/10, 155/20, 337/15
a.-uvetkenidi 33/04, 143/18
at at, binek hayvanı
a. 62/06, 67/23, 94/23, 206/22, 254/06
a.+tek 72/14
a.+niñmu 67/20
a.+ta 93/18
a.+tinçüş-(attan inmek)183/11
a.+larni 94/11
a.+larniñ 211/02
a.+lirini 95/01
at isim
a.+iñ 329/20
at at, binek hayvanı
a.-kalimu 93/13
a.-kaliğa 240/23
a.-kalılarla 23/22
a.-ulağ 169/14
a.ulağlarmu 22/20
at- atmak, fırlatmak, vurmak
a.-ti 213/23, 231/19, 259/03, 19/14, 421/23
a.-imiz 368/23, 368/24
a.-! 369/02, 369/02, 369/02, 369/02
a.-sa 12/16
a.-kili 189/02, 218/11
a.-қан 337/06, 376/22, 423/14
a.-қандикидек 18/12
a.-қанлиқиниму 186/03
a.-atti 321/08
a.-ivalğan 244/08
a.-ividi 111/18
ata ata, baba
a. 146/17, 146/17, 192/26, 235/22, 240/12, 262/18, 347/17
a.-ana (ana baba)44/15, 145/05, 324/10, 427/05, 427/08
a. -balilik(baba oğul) 216/25
a.-bova(baba ve dede, dedeler) 57/24, 93/05, 115/13, 249/22, 391/19
a.+si(ati) 168/13, 273/21, 273/21
a.+siniñ(ati) 426/16
ata- ad vermek, adlandırmak; dile getirmek, anlamak
a.-p sal- 295/26
a.-p yaz- 142/06
a. -ğan 263/09
a.-ydiken 190/19
a.-ytti 50/21, 170/21, 171/04, 179/06
ataқ unvan, şöhet
a. 58/01, 293/02
a. bilen 413/15
a.+қа 327/16
ataқliқ namı, şöhreti olan, meşhur, ünlü
a. 62/16, 166/13, 269/18, 269/20, 277/15, 277/17, 282/01, 283/02
atal- adı geçmek
a.-miş 95/15, 176/19, 211/16
atalğu terim, ıstılah
a. 62/21
a.+lar 129/16
atom atom
a. 302/09
ataş ithaf
a.+қа 393/13
atayin mahsus, bir fırsatını kollayıp kasten, maksatlı olarak
a. 248/22
ateş(f.) ateş
a. 188/26, 233/02, 388/15, 395/20
Atikem erkek ismi
a. bilen 23/07
atқuz- vurdurmak, attırmak
a.-di 79/08, 92/20
atla- atlamak
a.-p 44/05
atliniş ata binme işi
a.-қа 160/04
atliқ atlı
a. 19/22, 34/16, 93/14
avab(i) Aldatıcı, hilekâr
a. 406/01
aval(a.) evvel, önce
a. 37/19, 53/25, 146/26, 159/23, 185/21, 204/24, 205/21, 216/06, 228/06, 229/21, 268/09
avaқ çelimsiz, ince, zayıf

- a.+lardin 178/07
- avare(f.) avare
a. 144/01, 164/07, 199/14,
237/23, 243/04, 281/24,
346/22
a. kııl- 318/17
- avayla- dikkat etmek,
yavaşlamak
a.-p 21/01,
a.-p a- 122/23
a.-p kııyz- 345/10
a.-p str- 152/02
- avaz(f.) avaz, ses
a. 6/16, 93/10, 139/10,
149/24, 158/16, 229/26,
344/18, 373/09, 401/23
a. bilen 24/11, 139/08,
203/15, 257/20, 268/24,
316/16, 321/20
a.+niş 320/22
a.+ni 88/22
a.+da 9/05, 16/11, 21/23,
33/11, 36/07, 42/12, 44/12,
46/18, 63/12, 79/23, 82/04,
92/14, 100/15, 102/13,
107/20, 117/18, 142/18,
157/21, 170/12, 179/08,
237/08, 259/15, 274/24,
282/10, 292/10, 301/05,
311/06, 340/21, 341/10,
345/11, 413/07, 415/04
a.+din 401/02
a.+i 2/03, 6/15, 15/04, 21/14,
46/23, 74/04, 88/23, 91/24,
139/05, 139/07, 149/24,
158/18, 203/23, 210/25,
216/08, 218/25, 219/17,
230/17, 246/20, 255/04,
255/14, 258/08, 260/04,
275/05, 276/21, 280/07,
281/17, 282/23, 284/04,
290/20, 304/14, 304/18,
345/12, 346/08, 389/11,
401/25, 416/11, 417/24
a.+i bilen 82/02
a.+imu 47/07, 62/03, 162/02,
259/18, 387/05
a.+inişmu 320/23
- a.+ini 31/11, 124/15, 187/06,
214/01, 250/12, 309/13, 312/03,
371/08, 421/23
a.+iğa 64/17
a.+ida 65/01, 98/19
a.+idiki 159/25
a.+idin 241/07
a.+lar 24/13, 202/24, 219/07,
291/16, 319/12, 320/07
a.+larmu 389/13
a.+larni 321/16
a.+liri 156/22, 255/06
- avazsız(f.u.) sessiz
a. 273/18
- Avistiriyilik(r.) Avusturyalı
a. 362/15
- avu o, işte o
a. 15/11, 113/20, 146/14, 228/25,
229/02, 229/03, 254/26, 282/01,
287/08, 295/09, 416/07
- avu- aşmak
a.-di 25/25
- ay kamer, ay
a. 13/17, 15/25, 17/10, 60/08,
183/05, 187/21, 257/11, 260/02,
284/05, 304/05, 308/11, 311/24,
387/21, 401/21, 401/22, 415/18,
430/04
a. bilen 60/08, 128/23, 185/05
a.+mu 126/02, 156/18
a.+niş 115/04, 401/16, 401/17
a. +ni 303/18
a.+đa 20/09, 306/01
- ay yılın onikide biri
a. 69/16, 191/02, 262/21, 430/13,
430/14
a.+dek 109/02
a.+niş 182/24, 189/18, 242/16,
425/14
a.+đa 266/22
a.+da 146/06, 226/16
a.+dimu 188/03
a.+din 19/12, 124/12, 266/21,
299/19, 331/07, 339/19
a.+lirimu 331/03
- ayağ ayak
a. 105/14, 105/15, 229/24, 229/25,
230/02, 374/16, 391/06, 395/01,
410/09

- a.+ka 29/03
a.+lirini 78/08
ayal(a.) kadın
a. 105/26, 168/24, 169/07, 197/15, 209/04, 214/14, 325/12, 379/16, 390/05
a.+mu 106/02
a.+ni 169/05, 214/16
a.+im(ayil) 330/06
a.+i(ayil) 73/05
a.+lar 212/04, 252/02, 339/04, 342/13, 377/09
a.+lar bilen 320/01
a.+largâ 106/03
a.+larniñ 140/21, 320/05, 414/05
ayan açıkça görünen, malum, bilinen
a. 18/04, 30/20, 36/16, 64/24, 97/13, 100/23, 336/01, 417/09, 418/11, 418/11
aydiñ aydınlık, mehtap, ay ışığı
a. 188/04, 332/16, 332/18, 401/11, 415/18
aydiñlaştur- aydınlatmak, açığa çıkarmak
a.-idiğan 224/01
a.-sañlar 224/04
aydiñliş- aydınlanmak, açığa çıkmak, belli olmak
a.-idu 77/03
ayem(a.) bayram
a. 20/02
ayet(a.) ayet
a.+tek 68/03
a.+ler bilen 90/11
Aygül bayan ismi
a. 73/04, 73/07
a. bilen 73/15
ayğir aygır
a. bilen 94/21
ayig son
a.+i 30/20, 35/02, 50/10, 186/18, 212/13, 276/08, 337/24, 354/21, 408/21
aylan- dolaşmak, dönmek, gezmek
a.-di 24/04, 198/11, 220/05, 233/06, 253/19, 256/03, 373/01, 400/04
a.-duk 39/20
a.-ip mañ- 394/15
a.-ğan 128/05, 355/04, 415/20
a.-ğandek 84/24, 337/17
a.-ğandin (kéyin) 306/19
a.-ğanidi 131/13, 166/23, 204/05, 204/07, 355/18
a.-yalmamdu 182/02
aylandur- dolaştırmak, döndürmek, gezdirmek
a.-uvétidu 255/20
a.-ğan 354/09
a.-uptu 191/05
a.-up ber- 185/08
a. koy- 187/14, 204/09, 214/18, 232/24, 334/12
a.-up tur- 282/09
a.-uvétipsizgu 141/26
aylanduruş döndürme, dolaştırma
a. 427/15
a. +ka 17/03
aylanma kaplanma, kalanmış
a. 372/11
ayliq aylık
a. 285/23, 288/01, 332/20
aylin- dolaşmak, dönmek, gezmek
a.-idu 426/25
a.-idiğan 329/08
a.-ip 51/24, 90/09, 93/02, 94/20, 93/15, 233/13, 276/23, 282/07, 353/17, 407/03
a.-ip bol- 191/09
a.-ip çık-171/16
a.-ip kél-57/06, 159/14, 288/15, 301/14
a.-ip két- 43/18, 208/03, 220/06, 276/25, 307/18, 316/19
a.-ip qal-124/09, 131/05, 141/05, 153/17, 187/23, 189/19, 213/20, 214/22, 240/10, 332/23, 405/10, 427/13
a.-ip yür- 187/24, 191/11
a.-atti 233/22
a.-ivatatti 135/22
ayliniş dolaşma, gezme, dönme
a.+ğa 132/20
ayri- ayırmak, uzaklaştırmak, mahrum kılmak, güç kullanarak ayırmak
a.-p170/18, 317/01

- a.-p koy- 317/11
a.-p oltur- 211/14
ayril- ayrılmak
a.-dim 114/04
a.-idiğan 110/15, 199/08
a.-idu 156/06
a.-ğan 39/20, 43/20, 48/08, 123/18
a.-ip 44/03, 105/05, 107/07, 108/13, 152/25, 260/07
a.-ip al- 44/02
a.-ip tur- 7/10, 332/05
a.-may 8/04, 425/04
a.-simu 39/23
a.-ğandin (k eyin)36/01
a.-ğanni 90/06
a.-almaymen 361/21
a.-maydu 39/23
a.-maymiz 42/11, 42/11
a.-ğum yok 39/09
a.-almiğandek 361/20
ayriliş hicran ayrılık
a.21/14, 128/03, 379/18
a.+a 21/19, 38/06, 39/16, 108/16, 182/20
ayrim m stesna, bilhassa, ayrı,  zel
a. 121/20, 181/23, 251/19
ayrime ayrıca,  zel halde
a. 404/06
ayrodrom(r.) havaalanı, pist
a.+ğa 355/15, 410/13
ayvan(f.) eyvan, balkon
a. 164/02
Ayzim Erkek ismi
a. 411/10
Ayzim Omak Erkek ismi
a. 266/07, 411/12, 411/19, 412/01
a.+ni 417/07, 411/05
a.+ni 417/07
a.+tin412/21
az az
a. 2/21, 12/22, 16/17, 23/01, 27/10, 30/23, 39/07, 40/11, 41/15, 43/12, 44/02, 49/22, 57/21, 63/20, 72/16, 72/17, 77/16, 90/01, 90/03, 96/01, 101/23, 111/23, 112/01, 119/13, 119/13, 119/13, 144/15, 148/19, 152/25, 153/03, 159/03, 162/22, 168/04, 191/21, 205/18, 220/11, 228/03, 228/04, 233/16, 233/16, 236/14, 241/10, 256/06, 270/18, 283/10, 286/19, 297/09, 306/07, 307/16, 324/17, 328/24, 336/03, 339/18, 340/09, 343/04, 348/10, 367/19, 374/19, 388/02, 398/21, 422/19, 428/03
a.+dur 119/15, 263/10
a.+dek 367/01
a.+mu 27/05, 237/10
a.+din 112/01, 119/13
a.+raq 24/12, 24/25, 26/14, 29/23, 37/19, 38/07, 38/20, 54/24, 54/09, 78/13, 119/08, 119/11, 149/19, 201/04, 225/04, 226/22, 229/02, 237/11, 240/02, 244/01, 245/21, 278/09, 285/13, 285/23, 347/09, 357/14, 358/03, 425/10
a.+raqla 43/07, 213/18, 272/02, 418/09
a.+raqmu 69/05, 57/11, 236/21, 279/07, 295/05, 417/18
a.+raqtin 275/09, 277/16, 343/02
a.+midi 220/10
az- yanılmak, sapmak, yoldan ıkmak
a.-atti 178/03
azab(a.) azap, ile
a. 26/10, 29/01, 56/07, 56/11, 71/10, 72/07, 79/04, 82/15, 88/14, 106/03, 106/23, 108/14, 110/23, 112/21, 115/19, 128/17, 131/04, 132/20, 145/10, 148/16, 148/17, 165/15, 194/25, 195/16, 204/20, 221/08, 231/13, 236/02, 236/16, 256/23, 345/01, 388/07, 397/19, 401/17, 402/05, 405/12, 406/22, 423/15
a. bilen 26/10, 127/25, 128/01, 165/18
a.+mu 208/07
a.+ni 393/07
a.+a 108/16, 194/23, 344/26, 355/12, 393/17
a.+tin 79/09, 103/19, 124/02, 148/14, 155/11
a.+i 29/01, 68/21, 111/11, 234/11, 352/22, 374/15

- a.+i bilen 235/05
a.+imu 234/04
a.+ini 79/06, 204/08, 249/18, 249/24, 381/18, 382/15
a.+iğa 376/21, 405/25
a.+ida 124/12, 353/19, 401/06, 417/25
a.+idin 29/16, 371/25
a.+idinmu 355/11
a.+imizni 29/19
a.+larni 106/07, 406/20
a.+liri 123/17
a.+liriğa 195/19
- azabla-(a.u.) manevi yönden acı çektirmek
a.-p 29/21
a.-vatatti 186/08
a.-vatқанliқidin 125/02
a.-vatқini 68/11
a.-ydiken 38/17
a.-ydu 56/10
a.-ytti 72/12, 338/14
- azablan-(a.u.) acı, ızdırıp çektirilmek
a.-di 104/17, 115/12
a.-sa 87/17
a.-ğandin 126/13
a.-ğan 133/15
a.-mamdu 417/22
- azabli-(a.u.) manevi yönden acı çektirmek
a.-ğan 153/06, 191/16
- azablin-(a.u.) manevi yönden acı çektirilmek
a.-ip kél- 397/13
a.-ip két- 185/13
a.-ip қal- 351/19
a.-atti 58/17, 396/10
a.-ivaldi 114/21
a.-ivalsun 114/19
- azabliniş(a.u.) acıya, ızdıraba maruz kalma
a. 235/23
- azabliқ(a.u.) dertli, kaygılı, muzdarip
a. 44/01, 48/25, 59/02, 90/13, 105/12, 106/18, 110/07, 114/15, 114/26birdem, 132/02, 134/05, 140/15, 140/17, 142/08, 144/15, 149/05, 180/18, 231/14, 234/06, 235/21, 333/18, 335/15, 339/23, 395/22, 398/10, 404/06
- azad(f.) özgür, hür
a. 197/06, 427/17
- azade(f.) engin, geniş
a. 15/23, 102/06, 107/04, 109/10, 129/21, 138/10, 148/04, 170/09, 219/11, 225/09, 227/01, 228/12, 231/09, 236/21, 276/05, 286/11, 323/11, 340/14, 342/09, 388/24, 400/25, 407/22, 427/16
a. қil- 351/09
- azadilik(f.u.) özgür olma
a.+ke 164/05, 165/04, 313/01
- azadiliқ(f.) özgür olma
a.+tin 223/21, 288/23, 288/23
- azar(f.)cefa, eziyet, cebir, çile
a. 345/03, 352/01
- azdur- yoldan çıkarmak
a.-ğan 390/07
a.-maқçı 154/07
a.-up 187/12, 193/01
- azgal oyuk, çukur
a.+largа 350/16
- azgin azgın
a. 275/19
- azgunluқ azgınlık hali, doğru yoldan çıkıp gitme durumu
a. 48/22
a.+ni 80/10
a.+liri 143/14
- aziy- azalmak, eksilmek
a.-ip 397/04
- azliқ azlık, azınlık
a. 397/12
- az қil- az söylemek, az yapmak
a.! 185/12

B

bab(a.) kitabın her bir bölümü, sayfa

b.+ida 357/20

b.+idinla 308/04

Babil Babil devleti

b. 271/18, 295/08, 295/25

b.+din 273/07

babli- bir işi içten gelerek,
gönüldeki gibi yapmak

b.-dim 295/20

b.-diñ 121/11

baçki güvercinin henüz

uçamayan yavrusu

b.+niñ 259/15

badam(f.) bâdem

b. 5/08, 79/09, 369/17,
374/21

Badamgül bayan ismi

b. 6/21, 7/02, 8/08, 8/23,

9/18, 9/25, 10/01, 10/07,

13/11, 13/21, 13/24, 15/22,

16/10, 16/12, 16/18, 16/21,

17/13, 17/23, 18/01, 18/03,

18/07, 18/14, 19/16, 20/09,

20/18, 20/21, 21/02, 21/06,

21/19, 33/10, 33/11, 34/21,

35/05, 35/16, 35/23, 36/16,

36/20, 48/05, 78/05, 79/15,

79/22, 80/04, 80/13, 80/18,

81/06, 81/20, 82/07, 96/12,

96/16, 96/17, 96/24, 97/11,

97/16, 98/10, 98/14, 99/02,

99/15, 100/15, 100/19,

100/25, 101/09, 101/21,

102/09, 102/12, 103/07,

104/06, 104/19, 105/13,

105/17, 105/23, 106/13,

106/18, 107/19, 108/03,

108/17, 110/10, 110/25,

112/14, 113/01, 113/06,

113/25, 114/07, 126/04,

127/09, 127/13, 127/21,

129/11, 129/14, 130/14,

130/20, 130/22, 131/01,

134/01, 134/11, 134/16,

135/08, 135/24, 137/10,

137/16, 142/25, 149/14,

198/07, 253/21, 254/05,

254/23, 255/06, 255/18,

255/22, 256/07, 257/09, 257/14,

258/09, 258/18, 259/02, 259/15,

259/17, 259/20, 261/16, 332/11,

332/25, 333/05, 333/15, 333/21,

333/26, 334/17, 334/19, 334/24,

346/05, 346/13, 347/11, 347/16,

347/22, 348/08, 348/15, 348/17,

348/21, 349/11, 350/04, 350/06,

350/12, 350/20, 350/24, 351/01,

373/24, 376/10, 377/15, 377/18,

377/22, 378/11, 378/16, 379/02,

380/23, 393/14, 393/24, 394/07,

394/15, 394/17, 395/09, 395/09,

395/12, 395/19, 396/01, 396/06,

396/18, 397/06, 399/05, 399/10,

399/14, 400/04, 400/15, 403/14,

407/05, 407/12, 407/18, 408/24,

411/07, 417/17

b. bilen 6/05, 33/06, 49/06, 112/14,

139/18, 142/11, 243/07

b.+dek 262/12, 380/09

b.+mu 17/08, 21/24, 126/09,

127/03, 257/20, 332/17, 334/12,

346/03, 402/02

b.+niñ 6/12, 13/06, 13/19, 14/13,

16/25, 17/02, 17/08, 17/18, 17/20,

19/08, 19/13, 20/12, 21/14, 33/25,

35/11, 49/07, 79/17, 79/21, 80/01,

81/02, 81/16, 88/04, 92/05, 97/07,

98/03, 99/10, 100/21, 100/26,

101/25, 102/22, 103/01, 104/03,

104/14, 106/10, 106/26, 112/19,

112/22, 113/14, 113/19, 114/05,

125/20, 128/16, 130/24, 134/19,

135/06, 135/20, 136/11, 136/14,

137/22, 142/16, 255/10, 256/08,

256/25, 257/25, 259/12, 260/05,

261/19, 333/02, 333/14, 346/02,

346/19, 347/18, 349/21, 349/25,

350/07, 376/01, 379/10, 379/12,

380/15, 392/19, 393/23, 396/09,

401/06, 401/24, 402/09, 403/11,

407/09, 407/13, 407/21, 409/09,

409/17, 412/22, 417/08, 417/15

b.+niñmu 20/06, 41/10

b.+ni 7/20, 9/16, 9/23, 15/17,

16/02, 17/19, 19/11, 33/08, 41/16,

58/09, 79/18, 126/09, 134/14,

137/24, 165/08, 253/15, 255/12,

- 256/11, 257/01, 258/11,
349/05, 377/04, 378/04,
398/26
b.+ge 9/22, 11/01, 14/13,
19/19, 35/13, 48/19, 58/11,
79/05, 96/12, 99/07, 134/16,
142/19, 258/03, 261/15,
261/20, 332/03, 335/25,
337/20, 377/12, 392/09
b.+gimu 114/14
b.+de 8/06, 111/07
b.+din 35/03, 98/13, 110/15,
409/02
b.+üm 333/19
bağ(f.) bağ bahçe
b. 51/07, 303/26, 304/02,
332/18
b.+da 71/07
b.+din 178/03
b.+lar 332/19
bağçi(f.) bahçe
b.+siğa 193/01
b.+sidiki 263/18
bağır ciğer, bağır, göğüs, yürek
b.+i(bağrı) 28/01, 28/08,
99/03, 207/19, 254/06,
262/03, 317/10, 396/24
b.+imu(bağrimu) 370/20
b.+ini((bağrini) 186/07,
201/09, 354/23, 381/09
b.+iğa(bağriğa) 259/03
b.+ida(bağrida) 21/03,
114/05, 310/24, 335/03,
384/12
b.+idin(bağridin) 21/07
b.+iñlar(bağriñlar) 34/01
bağla- bağlamak
b.-p 211/18, 214/21, 249/08,
415/26
b.-p ket- 50/04
b.-p koy- 191/10
b.-p tur- 40/03, 235/25
bağlaklık bağlı, bağlanmış
b. 191/18
bağlaş bağlama, bağlayış,
düşümleme
b. bilen 337/20
bağli- bağlamak
b.-di 75/10, 337/20
b.-ğan 388/19
b.-gili 37/11
b.-ğanidi 33/02
b.-valğandek 92/03
bağlık bağlı, âit
b. 57/04, 57/20, 91/14, 266/19,
370/15, 423/24
bağliniş bağlanma, bağlanış
b.+niñ 95/18
b.+i 19/17
bağlin-bağlanmak
b.-ip ket- 107/09
baha(f.) fiyat, değer
b. 312/11, 427/07
b.+yiñ 261/21
b.+si 75/22, 176/13, 194/15, 430/17
b.+lar 338/02
b.+larni 300/20
bahala-(f.u.) fiyat biçmek, fiyat
ayarlamak
b.-ydiğanlar 337/26
bahalaş(f.u.) değer biçme, fiyat verme işi
b. 338/01
bahali-(f.u.) fiyat biçmek, fiyat
ayarlamak
b.-maymiz 221/13
bahalık(f.u.) değerli, pahalı
b. 221/11, 299/23
bahane(f.) bahane, sebep, özür
b. 36/10
b.+de(bahani) 251/20, 260/17,
367/17, 426/07
bahanida-(f.u.) bahane göstermek,
bahane bulmak
b.-p 161/04
bahar(f.) bahar, ilkbahar
b. 1/03, 62/17, 63/08, 137/20,
160/25, 197/12, 276/05, 294/17,
429/07
b.+dek 145/21
b.+iñizni 97/25
b.+ini 110/11
b.+iñlarniñ 177/18
b.+iñlarni 177/17
bağ- bakmak, itibar etmek
b.-arsiz 42/25
b.-ar 142/25
b.-tim 405/15
b.-tiñmu 317/10

- b.-ti 310/03, 312/13, 343/17, 382/20
b.-idiğan 252/03
b.-mağçı 63/05, 171/09
b.-ay 2/11, 52/25, 189/12, 275/12, 335/01, 411/18
körüp b.-ay 173/04, 411/16
b.! 179/13, 205/03, 205/21, 427/18
b.-kın 263/24
körüp b.-kın 424/23
b.-sila 146/15, 146/20
b.-ayli 244/25
b.-sun 22/21, 389/01
b.-sañ 148/05
b.-sa 365/02
b.-siñiz 278/20
körüp b.-siñiz 143/25
b.-e 204/26, 210/25, 276/19, 289/18, 294/01
körüp b.-e 311/23
b.-may 51/09
b.-қан 59/18, 64/05, 132/05
b.-atti 50/15
b.-midim 117/06
körüp b.-midim 387/04
b.-miğan 71/13, 84/18, 159/17
b.-misa 243/13
b.-mamdu 136/01
b.-mamduқ 386/22
b.-maytikenmen 145/19
b.-miğandek 346/07
b.-miğanidi 132/04, 198/23, 304/04, 349/26, 359/16, 408/20, 418/05
baқar bakıcı, bazı isimlerin sonuna gelerek bakıcı anlamını verir
b.+lardın 174/22
Baқи erkek ismi
b. 145/20, 145/21
bala çocuk
b. 8/09, 25/06, 25/24, 44/18, 58/12, 59/05, 68/14, 75/05, 76/15, 124/08, 146/21, 223/02, 237/17, 279/04, 296/13, 406/11, 418/20, 426/22, 427/04
b. bilen 146/04
b.+dek(bali) 50/11, 96/13, 164/18
b.+mu(bali) 25/21
b.+niñ(bali) 25/02, 25/12, 25/20, 25/26, 334/13, 347/25
b.+ni(bali) 163/12, 176/05
b.+gımu(bali) 26/17
b.+m 144/20
b.+mğa 144/19
b.+ñ 384/04
b.+si(bali) 94/13, 146/05, 358/09
b.+sidek(bali) 98/15
b.+siniñ(bali) 80/22, 235/16, 353/08, 380/21
b.+siğa(bali) 144/20, 144/26
b.+mizmu(bali) 349/09
b.+lar(bali) 101/19, 263/18, 356/14, 427/07
b.+lar(bali) bilen 251/16
b.+lardek(bali) 302/13
b.+larniñ(bali) 178/15, 425/24
b.+larniñkidek(bali) 230/12
b.+larni(bali) 163/22, 426/07, 426/13
b.+largа(bali) 227/12, 326/19
b.+larda(bali) 321/01
b.+lirim(bali) 328/21
b.+liri(bali) 235/14
b.+liri bilen 5/19
b.+liriniñ(bali) 163/03, 427/05
b.+liriniñmu(bali) 299/26
b.+lirini(bali) 235/13
b.+lirimizniñ(bali) 427/18
b.+lirimizni(bali) 426/18, 426/20
balalıқ (a.u.) belalı
b. 10/15
balayı(a.) türlü ağır bela ve afetler
b. 159/23
baldur önce, evvel, ilk, birinci
b. 112/03
b.+la 336/02
b.+raq 27/25
balılıқ çocuklu
b. 91/10, 216/25
Balzak Balzak (yazar adı)
b. 137/14, 220/08
b.+çu 314/19
b.+niñ 75/24, 263/22, 271/26

bandit(r.)	haydut, eşkıya, yol kesen, baskıncı, hırsız	360/07, 360/07, 360/24, 364/02, 367/14, 367/19, 370/16, 370/17, 371/23, 372/07, 374/22, 377/03, 377/14, 382/02, 382/15, 383/14, 384/05, 386/06, 388/01, 390/15, 390/16, 395/11, 409/06, 409/23, 411/14, 413/16, 423/23, 426/18
b.+ni	218/19	b.+dek 34/05, 40/02, 48/12, 145/03, 245/08, 310/02, 393/12, 400/11
bar	var, hep	b.+ki 203/21, 309/14
b.	2/15, 2/22, 6/05, 8/08, 15/25, 16/16, 17/15, 20/19, 20/24, 21/11, 28/13, 36/11, 40/05, 40/07, 40/12, 40/17, 43/14, 44/18, 45/19, 51/13, 53/20, 54/04, 54/08, 54/22, 55/14, 56/15, 61/02, 61/11, 62/21, 63/21, 65/06, 67/07, 70/08, 74/18, 76/23, 76/24, 77/05, 77/13, 79/02, 81/05, 81/08, 81/13, 84/08, 90/01, 93/14, 97/20, 98/12, 98/20, 102/21, 108/05, 112/03, 112/04, 116/17, 118/08, 119/07, 120/11, 120/14, 121/01, 128/14, 129/05, 131/18, 141/14, 143/21, 146/01, 146/05, 149/11, 149/19, 150/03, 151/26, 153/11, 153/19, 162/26, 163/02, 163/08, 163/23, 164/03, 168/25, 169/15, 170/14, 171/21, 173/09, 173/23, 175/09, 185/19, 186/16, 187/09, 193/17, 194/08, 194/10, 194/14, 200/02, 205/22, 206/15, 211/02, 211/24, 217/25, 219/25, 221/23, 221/24, 225/20, 227/06, 228/12, 241/09, 241/17, 241/18, 242/01, 244/09, 248/09, 251/18, 256/10, 258/19, 264/11, 270/17, 275/11, 277/07, 277/10, 279/25, 282/02, 283/05, 287/02, 287/13, 287/22, 288/25, 288/25, 291/01, 291/26, 295/03, 297/16, 299/22, 301/12, 301/23, 305/11, 305/12, 305/13, 309/14, 314/12, 318/06, 320/20, 326/07, 327/06, 329/12, 337/11, 341/13, 343/10, 344/06, 345/20, 353/23,	b.+mu 35/04, 43/22, 71/03, 71/05, 71/07, 76/22, 144/12, 144/19, 161/24, 172/17, 173/04, 198/19, 231/03, 236/20, 263/01, 275/11, 279/24, 285/14, 346/14, 357/08, 360/02, 366/06, 411/12, 412/20, 417/19, 421/22
		b.+midi 100/16, 341/09
		b.+midu 140/18
		b.+dur 115/16
		b.+iken 287/20
		b.+niñ 40/05, 337/11
		b.+i 136/20
bar-	gitmek	b.-makta 298/17, 299/01
		b.-dim 53/09, 53/09, 185/20
		b.-diñ 248/22
		b.-diñizmu 106/17
		b.-di 70/01, 85/17, 104/20, 122/22, 138/08, 164/13, 188/19, 285/19, 338/20, 420/15
		b.-ğandimu 210/14
		b.-ğandimu 210/14
		b.-idu 133/20, 146/24, 340/18
		b.-imen 106/19, 178/17, 298/18
		b.-imiz 161/22, 414/14, 414/16
		b.-amsiler 323/05, 415/03
		b.-mağçi 232/01, 249/26, 322/14, 414/08
		b.-ay 281/06, 306/11
		b.-ğın 199/12
		b.-sun 183/03, 398/14
		b.-ayli 170/03, 361/06, 387/05
		b.-sam 11/20, 187/11, 306/23
		b.-sa 202/17, 248/11
		b.-sağ 93/23, 170/03, 323/01
		b.-sağmu 305/16
		b.-ğanda 89/02

- b.-ğanséri 12/12, 62/04,
91/02, 178/05, 234/13,
393/17, 412/10
b.-ğiçe 43/09
b.-may 61/21, 198/10,
267/26, 327/19
b.-mağçilik 234/15
b.-maylı 85/23
b.-idiğanliki bilen 43/17
b.-idiken 166/15
b.-ğan 121/15, 152/25,
271/07
b.-ken 357/14
b.-atti 253/18
b.-ganidim 385/08
b.-almaytti 109/16
b.-mamsiler 323/05
b.-mamdu 323/07
b.-maptu 190/26
b.-maymiz 415/05
b.-midi 100/03, 397/03
b.-misañ 3/07
b.-misiñiz 101/07
b.-misañlar 323/06
b.-ğum (yoğ)100/19
b.-miğandek 246/17
bara-barmayla varır varmaz
b. 28/18
bara-bara adım adım, derece
derece
b. 88/20, 111/20, 126/15,
204/09, 253/18, 258/15,
259/08, 397/03
barağsan gür, koyu
b. 232/19, 332/19
baraver(f.) eşit, denk, aynı,
birlikte
b. 387/17
barğuz- mecburen gitmek,
gitmek zorunda kalmak,
göndermek
b.-di 248/23
barğanséri zaman geçtikçe, git-
gide, gittikçe
b. 365/18, 372/02
bariçe var gücüyle
b. 372/17
Barikalla(a.) aferin, mükemmel
b. 414/11
barlık var, hep, bütün
b. 121/02, 157/11, 157/20, 157/22,
177/05, 225/18, 235/23, 259/20,
269/09, 309/16, 309/17, 335/26,
363/01, 400/22
b.+ğa 7/12, 273/18, 316/11
b.+i 76/20
b.+ini 13/04, 34/09, 36/21, 95/18,
138/10, 226/06, 228/23, 277/16,
307/22, 315/19, 320/23, 354/24,
359/04, 388/21, 408/26
b.+idin 358/15
barmağ parmak
b.+tek 235/12
b.+imda(barmık) 46/04
b.+iniñ(barmık) 45/23
b.+ini(barmık) 45/16, 323/16
b.+lar bilen 33/26
b.+liri bilen 13/13
b.+lirimu 383/19
b.+lirini 18/01, 256/09, 257/10
b.+liriğa 33/24, 258/13
b.+liridin 66/17
bas- basmak
b.-ti 1/17, 21/17, 63/02, 99/16,
114/01, 259/03, 284/09, 343/15,
344/23, 367/16
b.-tuğ 291/01
b.-idu 290/17
b.-ğandu 233/10
b.-idiken 369/14
b.-mağçi 344/15
b.-ğan 359/20
b.-ğandek 88/25, 90/13, 152/05,
263/03, 360/19
b.-ğandekla 76/10, 194/07, 367/16
b.-ğanséri 358/11
b.-aliğan 355/02
b.-almay 31/09, 164/17, 167/19,
184/23, 215/20
b.-almaydiken 261/11
b.-almaytti 234/01
basğuç aşama, basamak, kademe, merhale
b.+ida 220/25
b.+ğa 271/26, 272/01
basma basılmış (matbaada)
b. 173/06, 430/10, 430/12

basmağçı	hilekâr		
	b.+dek 293/13		
baş	baş		
	b. 25/01, 50/10, 62/01, 100/04, 116/05, 131/21, 134/05, 242/17, 276/08, 290/20, 306/13, 352/07, 377/03, 382/14, 382/20, 383/03, 383/12, 383/13, 383/17, 394/12, 408/21, 416/07		
	b. bét 369/21		
	b. çökür- 165/22		
	b. egdür- 68/21		
	b. ig- 357/19		
	b. işariti kııl- 219/14		
	b. kéhriman 63/08		
	b. kıatur-(zihnini karıştırmak) 180/10, 297/17, 339/12, 348/19, 367/01		
	b. kıoy-(başını yaslamak) 264/19		
	b. kötü- 62/01, 93/05, 139/03, 173/23, 287/05, 315/18, 330/10, 338/19, 395/12, 419/13		
	b.-köz 233/21, 252/11, 359/20, 395/05		
	b. makale 61/23, 130/06, 242/03, 290/03, 290/08		
	b. yaçéyki 172/10, 175/13, 272/08, 284/20		
	b.+tek 45/09, 45/12, 45/17, 45/20, 45/25, 46/03, 46/04, 46/06		
	b.+niñmu 25/17		
	b.+ni 60/03, 337/03		
	b.+kıa 337/05		
	b.+ta 118/26		
	b.+tin 18/18, 292/23, 391/06, 410/09		
	b.+lirimu 70/14		
	b.+lirini 392/14, 393/20		
	b.+lirinimu 5/12		
	b.+liridiki 6/11, 182/24		
başak	başak		
	b. 294/19		
başka	başka		
	b. 14/03, 14/09, 14/12, 15/24, 16/08, 16/19, 17/16, 26/12, 26/26, 28/21, 29/01, 35/08, 72/20, 73/19, 74/15, 75/22, 77/01, 80/02, 94/23, 114/17, 123/02, 123/03, 124/04, 129/07, 131/21, 144/17, 146/12, 174/03, 184/08, 186/13, 198/10, 201/06, 220/24, 225/23, 233/19, 263/16, 280/21, 309/16, 320/22, 335/01, 335/11, 342/08, 346/03, 355/20, 372/06, 388/13, 398/15, 406/02		
	b.+de 35/08		
	b.+ni (başkı)42/22, 296/09		
	b.+ğa(başkı) 130/17, 390/08		
	b.+din(başkı) 136/19		
	b.+si(başkı) 67/25		
	b.+lar(başkı) 12/03, 220/12, 270/24, 403/03		
	b.+larla(başkı) 52/16		
	b.+larmu(başkı) 22/16, 88/01, 119/15		
	b.+larniñ(başkı) 8/11, 57/22, 111/19, 122/12, 128/10, 155/10, 155/14, 207/09, 219/10, 274/16, 364/26, 378/13, 408/16		
	b.+larni(başkı) 58/19, 122/10, 311/01, 378/12		
	b.+larnimu(başkı) 110/09		
	b.+largá(başkı) 12/09, 16/22, 80/23, 102/01, 175/17, 257/24, 345/03, 364/24, 366/12, 389/26		
	b.+largimu(başkı) 355/09, 426/04		
	b.+lardin(başkı) 77/15, 112/03, 377/26		
başkarmi	başkanlık, yönetim		
	b.-ğiče 284/10		
başkıçe	başkaca, ayrıca		
	b. 7/08, 48/18, 159/01, 159/02, 186/09, 209/12, 304/10, 360/26		
başkıur-	yönetmek, idare etmek		
	b.-di 212/24, 290/11		
	b.-up 180/08		
	b.-uvatkıandek 186/10		
	b.-almay 223/13		
	b.-alaydıganlıkığa 149/10		
başkıurğıçı	yönetici, idareci		

- b. 368/14
başkuruş yönetiş, idare ediş
b.+ğa 49/16
başla- başlamak
b.-vatuğu 238/11
b.-ptu 264/24
b.-vérimizmu-ye 6/07
b.-p 9/03, 52/03, 86/06,
99/13, 137/13, 172/03,
188/19, 246/09, 259/05,
300/26, 320/01, 332/11,
395/15, 400/09, 402/04
b.-p çık- 282/01, 282/03,
282/05
b.-p kel- 38/03, 308/14,
387/23
b.-p ket- 162/10
b.-p mañ- 28/18, 94/11
b.-pla 426/13
b.-vatkanlıkını 223/05
başlan- başlanmak
b.-di 251/07, 331/16, 389/10,
416/09
b.-ğan 27/09, 47/16, 69/16,
71/17, 77/24, 210/13, 349/16,
420/13
+ğuçe 341/16
b.-ğanidi 122/24, 403/21
başlanguç başlangıç, ilk
b. 292/17, 425/19, 428/05
başlaş başlama, başlayış
b. 98/12
başli- başlamak
b.-di 4/06, 8/26, 9/16, 10/14,
11/25, 16/06, 17/12, 29/11,
31/12, 36/07, 76/09, 87/15,
88/17, 90/18, 91/02, 91/06,
94/14, 94/20, 96/23, 102/08,
113/22, 116/21, 118/01,
132/06, 132/12, 140/05,
141/18, 144/25, 151/20,
156/20, 156/22, 157/02,
160/08, 166/02, 171/15,
182/23, 186/17, 200/13,
200/26, 206/26, 207/10,
210/20, 214/02, 216/15,
225/01, 229/08, 230/14,
233/07, 233/18, 233/25,
234/07, 234/18, 236/11,
242/16, 245/10, 251/13, 251/23,
255/06, 258/10, 258/15, 259/13,
266/03, 269/07, 270/12, 271/05,
275/05, 276/04, 278/09, 278/11,
278/12, 280/15, 284/19, 286/21,
287/12, 300/12, 304/07, 306/20,
316/07, 319/10, 323/20, 332/15,
334/19, 338/19, 343/25, 344/25,
347/22, 349/02, 351/05, 362/06,
365/06, 374/05, 374/16, 386/07,
389/09, 393/01, 393/06, 397/05,
400/10, 400/15, 409/07, 414/09,
416/11, 418/26, 419/18, 421/08,
421/20, 423/24, 423/25
b.-diñ 375/03
b.-simu 417/11
b.-sağ 153/15
b.-sila 43/16
b.-ğan 35/12, 135/21, 140/14,
259/12, 260/09, 264/14, 350/15,
400/20, 415/21
b.-ğanlarniñ 316/03
b.-ğuçi 94/20
b.-vetken 263/17
b.-vetti 410/20
b.-ğanidi14/19, 18/19
b.-ğanidim 425/23
b.-miğanda 24/22
başliq başkan
b. 69/10, 163/09, 176/03, 176/14,
177/02, 313/20, 355/26, 373/18,
373/22, 374/25, 375/05, 375/10,
375/20
b. bilen 355/26, 425/17
b.+niñ 373/10, 374/03, 374/14
b.+ğa 353/25
b.+i 69/11, 130/01, 130/01, 252/17,
373/03
b.+liri 300/05
başlin- başlanmak
b.-iptu 328/03
b.-idu 316/22
b.-ip 96/04, 238/03
b.-ip ket- 107/23, 281/06
başliniş başlanma, başlanış
b. 365/10
başmağali baş makale
b.+ni 290/08
b.+lerdin 119/19

- b.+lirini 290/03
başmaltak baş parmak
b.+tek 183/06
başsız başsız
b. 408/06
batur bahadır, kahraman
b. 255/09
b.+larğa 255/20
baturluk bahadırılık,
kahramanlık
b. 9/16, 235/01, 236/06
b. bilen 290/15
b.+ini 216/19
bay zengin, bey
b. 68/18, 109/13, 127/03,
243/20, 258/23, 262/03,
264/11, 264/19, 269/10
b.+niñ 264/17, 265/04
baya demin
b. 14/18, 23/12, 25/04,
27/24, 45/17, 57/04,
90/16, 99/07, 99/23,
121/14, 138/13, 153/25,
159/02, 171/11, 183/13,
220/19, 222/18, 230/23,
231/07, 243/23, 246/12,
249/10, 251/11, 267/02,
269/04, 278/17, 283/07,
287/03, 288/17, 300/16,
305/21, 319/10, 342/01,
344/23, 362/05, 387/01,
400/07
b.+la(bayi) 140/01, 370/02
b.+mu(bayi) 183/18
bayıki (deminki)13/11, 16/04,
26/11, 28/07, 32/12, 46/25,
48/16, 58/04, 96/12, 125/21,
139/23, 219/02, 223/10,
223/16, 235/03, 239/22,
241/04, 248/02, 249/24,
257/15, 268/24, 280/17,
280/21, 288/20, 296/12,
316/01, 321/12, 326/06,
327/17, 327/20, 334/02,
361/03, 375/22, 385/16,
418/02
bayıkidek(deminki gibi)
26/26, 316/17, 316/23
bayan(a.) beyan, söyleme, bildirme
b. 176/05, 213/10, 304/02
b.+i 429/01
b.+larni 236/10
bayançılık(a.u.) beyan ediş, söyleyiş,
bildiriş
b. 261/10
bayaşatsevinçli, neşeli, zengin ve huzurlu
b. 30/01, 200/08
bayka- dikkat etmek, gözlemek, gözden
geçirmek
b.-vatamsiler 122/02
b. -ydiğan123/19
baykaş seyir, bakma, gözleme
b. 152/01
baykuş baykuş
b. 191/02
baylık zenginlik
b. 30/09, 148/18
b.+mu 58/04
b.+im 361/19
b.+i 344/25
bayrak bayrak
b. 214/26, 292/21
b.+i(bayriķ) 116/07, 298/07
b.+iniñ(bayriķ) 158/05
bayram bayram
b. 260/12
bayramlık bayramlık
b. 322/18
Bayron Bayron(yazar adı)
b. 269/13
b.+niñ 121/15
b.+lardek 314/11
bazğan büyük çekiç, balyoz
b.+dek 97/23, 417/04
b.+nila 245/13
baza(r.) askerî üs
b.298/16
b.+da(bazi) 298/17
bazar(f.) pazar
b. 4/01, 11/17, 11/19, 24/04, 71/05,
191/04, 191/11
b.+da 69/17, 191/19
b.+din 191/08, 342/01
b.+ğa 24/04, 191/04, 191/13,
215/11, 225/02, 298/11, 305/04,
340/09

- b.+ni 191/09
b.+niñ 4/11
b.+i(bazir) 73/01, 298/08
b.+iğa(bazir) 227/04, 265/22
bazlış- keyfini kaçırmak
b.-ip tur- 26/07
bedel(a.) bir şeyin yerini tutan
başka bir şey, bedel
b. 130/23, 353/10, 391/17
Bedelkan erkek ismi
b. 88/05
beden(a.) beden, vücut
b. 67/04, 186/25, 205/12,
205/15, 400/13
b.+ni 173/21, 197/16
b.+ge 98/05
b.+liri 380/01
b.+lirini 59/14
bedheclik(f.a.u.) savurganlık,
israf etme hali, müsriflik
b. bilen 292/20
bediyy(a.) edebiliğe sahip
b. 63/09
bedil(a.) bedel, yerine kullanma
b.+ige 411/21
bedin(a.) beden, vücut
b.+i 10/09, 33/21, 62/05,
188/22, 278/16, 325/18
b.+ini 344/02
b.+ige 65/14, 69/03, 160/06,
256/23, 277/02, 419/20
b.+ide 259/13
b.+idiki 296/16, 332/08,
400/21
b.+idin 71/15
bedniyet(f.a.) kötü niyetli
b. 424/06
beeyni(a.) ayırt edilemeyecek
derecede benzer, tam, aynı
b. 24/17, 31/05, 41/19, 50/24,
70/15, 84/16, 131/05, 138/21,
146/26, 156/15, 159/07,
159/26, 172/20, 186/16,
186/19, 192/16, 205/01,
236/18, 259/26, 260/12,
262/12, 265/22, 278/08,
279/05, 302/13, 353/01,
379/21, 394/03, 395/12,
395/14, 420/23
bega kişi isimlerinin sonuna
gelerek hürmet ifade eden söz
b. 37/14
begzadi(u.f.) beyzade, bey nesli
b.+lerde 305/25, 322/18
beğerez(f.a.) garezsiz, tarafsız, yansız
b. 210/25
b.+ler 138/19
beğerezlik(f.a.u.) garezsizlik,
tarafsızlık
b.+idin 350/07
behözür(f.a.) sakin, rahatça, telaşsız
b. 141/08, 200/09, 269/23, 382/16,
386/07
behr(f.) fayda, çıkar, kâr, kazanç
b. 20/11, 240/24, 247/26
behrimen(f.) fayda sağlayan, çıkar elde
eden
b. 104/01, 256/21, 257/02, 330/03
beşş(f.) başış
b. 258/23, 309/17
b. et- 7/08, 91/09, 110/23, 111/06,
258/20, 337/18, 406/26, 407/09,
422/03, 424/15
beşş etip tur- 87/23
beşşende(f.) veren, başışlayan, affeden
b. 302/01
beht(a.) baht talih
b. 50/07, 76/01, 80/23, 148/16,
211/24, 211/26, 214/12, 323/10,
334/10, 351/15, 404/08, 406/15,
409/24
b. bilen 148/14
b.+tin 111/09, 113/12, 165/15,
393/07
b.+im 257/18
b.+i 380/08, 397/18
b.+imu 115/05
b.+ini 386/20
b.+inimu 111/03
b.+imizni 291/05
behtiyar(a.f.) bahtiyar
b. 211/18, 260/06, 292/08, 308/01
behtlik(a.u.) bahtlı, talihli
b. 113/10, 126/06, 180/19, 249/02,
304/05, 308/01, 339/04, 350/18,
350/25, 403/26
behtsiz(a.u.) bahtsız, talihsiz
b. 123/01, 345/18, 386/20, 402/12

behtsizlik(a.u.)	bahtsızlık,	belgisiz	işaretsiz
	talihsizlik		b. 115/07
	b. 58/19, 111/09, 165/16	belki(a.f.)	belki, ihtimal
	b.+i 338/14		b. 5/05, 16/25, 23/22, 24/05, 26/07,
	b.+ige 345/09		26/14, 38/13, 48/10, 53/06, 54/07,
bek	pek, çok		61/08, 61/13, 61/16, 64/05, 64/21,
	b. 11/01, 21/07, 22/07, 35/16,		67/24, 68/13, 68/21, 69/20, 69/24,
	37/18, 53/26, 76/13, 90/06,		70/03, 72/04, 75/13, 75/19, 78/15,
	101/21, 121/08, 237/17,		82/14, 83/16, 83/19, 92/04, 97/15,
	278/04, 294/11, 305/09,		98/24, 111/05, 126/18, 126/23,
	390/01, 412/17, 420/25,		127/01, 128/22, 134/06, 135/17,
	424/23		136/05, 138/05, 144/17, 147/21,
bekmu	çok, pek, gayet		148/05, 153/06, 172/09, 173/20,
	b. 2/22, 7/07, 20/22, 35/21,		173/24, 177/10, 179/26, 181/21,
	42/10, 96/03, 123/21, 136/16,		209/18, 211/20, 218/05, 220/13,
	139/07, 171/25, 174/11,		221/12, 221/14, 221/18, 223/04,
	174/15, 195/10, 229/14,		225/16, 229/11, 230/24, 243/19,
	265/11, 268/22, 326/13,		252/16, 258/05, 261/17, 270/05,
	346/08, 371/14, 372/03,		272/16, 286/17, 291/07, 297/04,
	377/07, 404/09, 406/26,		304/02, 325/03, 333/15, 334/10,
	425/03		337/08, 337/23, 344/20, 349/26,
	b.+rek 19/08		350/21, 351/01, 351/07, 356/07,
	b. +la 327/04		362/25, 362/26, 365/25, 373/05,
bel	bel		374/26, 388/07, 397/07, 401/16,
	b. 109/13, 324/18		405/01, 409/10, 416/26, 423/15,
	b.+lirimu 289/25		423/16
belbağ	kuşak, kemer	belkim(a.u.)	belki
	b.+niñ 420/22		b. 2/15, 16/03, 30/08, 35/09, 40/17,
	b.+i(belbéğ) 420/19		97/02, 142/24, 143/23, 183/22,
belge	nişan, alamet, belge		194/19, 212/16, 231/04, 241/20,
	b. 195/23, 242/10		272/24, 328/21, 363/10, 381/15,
	b.+si(belgi) 82/09		387/08, 390/07, 404/13
	b.+si(belgi) bilen 139/04	bende(f.)	kul, esir, insanoğlu, kişi
	b.+sini(belgi) 139/04		b. 119/06
belgile-	işaretlemek,		b.+sidek 204/13
	etmek		b.+sige 318/07
	b.-ydu 117/12		b.+lirini 427/14
	b.-p 221/19	bendiñ	iskemle, sandalye, tabure
belgileş	işaretleyiş, tayin ediş		b.+largâ 291/15
	b.+ke 339/24		b. +imiz117/19
belgili-	işaretlemek,	bent(f.)	meşgul
	etmek		b. 144/11
	b.-genler 23/17	benze(ç.)	bir vazifeyi yerine getirmek
belgilik	işaretli		için kurulan teşkil
	b. 342/13		b. 354/09
belgilin-	işaretlenmek,		b.+sini(benzi) 337/01, 337/09
	edilmek	beñbaş(f.)	yaramaz, afacan, canının
	b.-du 221/10		istediğini yapan
	b.-idu 221/10		b. 14/05, 34/16, 74/21

beñgi(f.) afyon tiryakisi

b.+niñ 419/02

ber- vermek

b.-dim 276/18, 276/19

b.-di 2/17, 3/13, 19/19, 43/07,

44/23, 45/11, 46/14, 49/16,

53/01, 57/02, 61/05, 64/25,

99/18, 106/18, 122/20,

132/23, 137/19, 156/04,

157/07, 158/14, 164/01,

167/13, 176/01, 189/09,

225/12, 233/15, 238/08,

264/11, 269/01, 269/10,

269/26, 271/10, 276/16,

280/04, 281/09, 284/16,

323/02, 332/17, 341/04,

348/17, 351/10, 351/16,

354/22, 385/16, 403/25,

407/02, 410/02, 410/23,

415/04, 420/10, 421/16

b.-duğ 310/04

b.-geysen 406/17

b.-iptu 326/17

b.-mekçi 154/22

b.-! 88/04, 344/19

b.-sun 161/26, 202/02,

203/06, 209/18, 219/07,

279/21, 284/15

b.-señ 29/08

b.-siñizla 348/23

b.-se 54/24, 129/20, 172/07,

185/08, 219/04, 315/11

b.-sek 53/17, 151/10

b.-señlar 180/01

g.-geç 88/04

b.-ip 392/17

b.-mey 178/12, 270/07,

343/06, 355/10, 378/06

b.-gen 10/24, 47/19, 48/04,

48/09, 63/21, 63/23, 65/07,

129/09, 134/17, 137/12,

145/23, 146/13, 166/19,

169/11, 181/06, 188/07,

194/15, 204/19, 214/09,

261/20, 269/04, 270/03,

315/26, 345/04, 380/11,

386/20, 401/18, 408/06

b.-gendek 186/11, 359/19

b.-genni 75/18

b.-genler 274/25, 274/26

b.-güdek 123/16

b.-güsi 417/12

b.-genidi 14/04, 390/05, 411/24,

420/21

b.-midi 25/22, 89/19, 371/10

b.-meydu 153/10, 162/01, 378/03,

426/05, 427/10

b.-meytti 51/09, 213/25, 383/23

b.-memdu 315/10

b.-meptu 191/22

b.-meslikni 140/24

b.-mesti 210/07

b.-meydiğan 128/10

b.-meydiğanlığını 162/05

b.-meyvatatti 343/14

b.-mise 245/20, 245/20

b.-misek 308/09

b.-miseñlar 200/19

b.-migenlikidin 302/17

berbat(f.) berbat, bozulmuş

b. 124/02

berdaşlıq(f.u.) dayanıklı, sebatlı, kuvvetli

b. 8/16, 27/02, 27/04, 35/18,

262/02, 288/14, 392/22, 396/19

berdem(f.) dinç, güçlü kuvvetli,

dayanıklı

b. 125/15

berg(f.) yaprak

b.+i 141/21

b.+ilirdin 186/24

beribir(f.) hepsi bir, beraber

b. 174/16, 314/18, 315/02, 372/20,

391/24

bes(a.) çekişme, yarış, münakaşa

b. 213/04, 213/06, 224/01

b.+i 411/02

b. -beste (birbiriyle anlaşamayan,

çekişme ve yarış halinde olan)

228/16, 255/14

besleş- tartışmak, çekişmek, münakaşa

etmek

b.-kenlik 67/05

best(f.) bünye, beden, yapı

b.+i 2/21

b.+ini 356/21

b.+ige 277/18, 388/02

bestlik(f.u.) boylu poslu, yapılı oman, iri

gövdeli

- b. 2/18, 107/14
- beş beş
b. 22/05, 22/14, 22/21, 23/20, 26/20, 27/18, 29/13, 29/13, 33/26, 61/24, 74/06, 107/12, 121/02, 139/12, 146/02, 163/12, 163/19, 180/17, 206/17, 208/15, 226/15, 300/08, 370/16, 392/05, 394/08
- beş baş
b.+ini 268/09
b.+ığa 50/18
- beşiri(a.) görünüş
b.+sini 215/16(ept-beşiri:kişinin iç dünyası, manevi yönü)
- bet sayfa
b. 403/20
b.+ni 242/06
b.+ke 19/01
b.+i(bét) 242/05
b.+ide(bét) 297/06
b.+ige(bét) 242/02, 369/21
- betinki(r.) potin, bir ayakkabı türü
b.+ler 70/08
- betis(r.) beyaz kumaş, patiska
b. 6/21
- betle- tetiklemek
b.-vatқан 301/22
- betlik bölümlü
b. 303/04, 351/13, 351/21
- betnam(f.) kötü şöhret, kötü ad
b. 312/16
- bettam(f.) tadı yok, tatsız
b. 379/23
- bette(al.) sofrası, masa
b. 183/19
- better(f.) beter, daha fena, daha kötü
b. 98/07
b.+rek 159/12
- beyge at yarışı, müsabaka, yarış
b.172/08
b.+ge(beygi) 172/08
- bezdürüş vazgeçiş, cayma, cayış
b.-niñ 378/04
- bezgek sıtma
- b. 65/15, 122/16, 160/06, 256/23, 419/21
b.+tek 188/22
- bezi(a.) bazı
b. 7/04, 29/06, 36/10, 42/02, 55/19, 70/10, 80/14, 84/14, 123/26, 179/14, 214/03, 238/08, 243/15, 244/09, 244/12, 262/17, 263/18, 291/11, 312/03, 312/09, 316/19, 316/20, 332/08, 360/21, 365/18, 368/09, 379/07, 423/23
b.+de 11/26, 14/06, 24/18, 42/07, 42/07, 43/14, 48/25, 49/01, 51/12, 84/21, 84/21, 96/02, 123/17, 137/07, 149/19, 153/23, 154/16, 154/21, 179/08, 179/08, 179/26, 187/15, 187/15, 187/15, 225/10, 237/10, 251/19, 255/20, 255/21, 258/01, 258/01, 292/05, 331/14, 331/14, 337/04, 352/11, 352/13
b.+si 27/07, 27/07, 27/08, 224/21, 224/21
b.+ler 24/01, 24/02, 33/04, 57/07, 150/20, 150/21, 150/21, 155/23, 155/24, 158/04, 161/16, 170/10, 170/11, 170/11, 170/12, 180/25, 180/26, 209/21, 221/06, 238/11, 243/16, 252/24, 289/02, 293/12, 293/13, 298/19, 298/20, 369/09, 373/21, 397/16, 397/18
b.+lerniñ 7/04, 181/11, 181/12, 291/05, 300/26
b.+lerni 29/01, 29/02, 410/12, 410/12
b.+lerge 238/09
b.+liri 104/11, 104/12, 116/17, 116/18, 156/20, 170/20, 170/20
b.+liriniñ 233/23
- bezibir bildik, bilinen
b. 352/06
- bezle- teselli vermek, teskin etmek, yatıştırmak
b.-p 130/16, 234/03
b.-ytti 48/11
- bezleş teselli veriş, teselli ediş
b.-ke 198/11
- bezme içki meclisi, ziyafet, şölen
b. 171/06

- bécir- bir işi yapmak, yerine getirmek, becermek
b.-meydu 347/25
- bécirim bozulmayan, sağlam, tam, bütün
b. 2/19, 51/02, 125/15, 145/26, 178/05, 234/11, 264/09, 331/10, 383/06
- béciriş bir işi yapış, yerine getiriş, beceriş
b.+ke 48/02
- bédilik yonca tarlası, yoncalık
b.+tin 260/03
- bégane(f.) bigane, yabancı
b. 24/08
- béğirreñ kahverengi
b. 228/11
- béğiş yanış, kavrulmuş, yürek yanışı
b.+ığa 396/09
b.+ığıçe 198/13
- béğişla- armağan etmek,
hediye etmek
b.-ydiken 124/06
b.-ydu 201/18, 240/13, 422/05
- béğişli-armağan etmek, hediye etmek
b.-di 91/05, 301/21
b.-ğanlığını 359/04
b.-yalmidi 381/06
- béhi kunduracı iğnesi, biz, çuvaldız
b. 159/08
- béhillik cimrilik, hasislik
b. kııl- 302/16
- bék- bakmak
b.-iñ 144/02
b.-ip 6/08
- béket konak, durak
b.+niñ 323/09
- békin- sağlamlaşmak
b.-ivalğançe 100/02
- békindür- sağlamlaştırmak
b.-üvalğanidi 346/04
- békiş bakma, bakış
b. 19/04
- békit onay
b.+ige 4/04
- békit- onaylamak
b.-ti 61/07
- b.-ip 83/24
b.-ken 64/06
b.-migen 61/08
- bél bel
b.+i 205/18, 283/01, 417/10
b.+idin 17/08, 280/22
- bélet bilet
b. 4/03, 4/04, 54/19, 101/07, 101/12, 226/12, 305/26, 414/24
b.+ni 4/05, 414/09
- béletlik biletli
b. 4/12, 54/19, 305/09
- béletsiz biletsiz
b. 305/11
b.+ni 305/10
- bélik bilek
b.+idek 419/16
- béliğ balık
b. 29/13, 51/26, 77/14, 246/10, 299/21, 361/20
b.+niñ 133/07, 234/17, 234/18
b.+қа 234/16
b.+larni 235/12
b.+largа 235/03
- bélit bilet
b.+iñiz 111/23
b.+i 4/05, 54/09, 67/14, 305/05
b.+ini 4/03, 101/19
b.+ige 266/09
- bénzin yanıcı madde, benzin
b. 398/23, 400/14
b. bilen 400/13
b.+ni 400/09
- béқ- bakmak
b.-ivatidu 32/19
b.-iñ 64/18, 350/24, 409/17
körüп b.-iñ 144/02
b.-iña 63/10
b.-iñla 298/02
b.-iñlar 159/20, 218/07, 308/07
körüп b.-iñlar 298/02
b.-ip 207/02, 318/21, 402/03
- béқin yan
b.+ığa 278/05
- béқin- itaat etmek, boyun eğmek
b.-ip 300/22, 300/23
- béқiş bakma, bakış
b.+қа 65/02

- b.+i 157/26
b.+idin 111/04
b.+liriğa 8/16
b.+liridiki 226/01
bér- vermek
b.-imen 45/09, 200/21,
227/26
ölüp b.-imen 200/21
b.-ivatidu 85/17
b.-er 428/15
b.-ersiz 347/10
yüz b.-iptu 320/04
ipadilep b.-iptu 358/05
b.-idu 146/07, 185/20,
325/11, 342/20, 342/22,
353/12, 358/15
çıķırıp b.-idu 136/15
ķoşup b.-imiz 185/25
b.-emdu 161/25, 174/07
b.-ey 16/23, 54/09, 86/21,
145/23, 184/15, 278/19,
309/09, 316/01, 319/22,
325/15, 326/06, 346/15,
346/24, 346/25, 358/16
b.-eyli 362/09
b.-iñ 46/09, 135/05, 228/03,
271/12, 269/16, 413/04
b.-iñlar 180/01
b.-ip 8/10, 9/15, 25/24,
26/14, 36/11, 37/19, 40/19,
60/22, 64/18, 99/21, 113/08,
124/01, 161/25, 174/04,
184/18, 226/07, 267/02,
271/12, 273/09, 277/12,
285/13, 288/14, 319/04,
320/23, 328/02, 328/21
b.-ip kel- 10/23, 11/11, 41/06,
b.-ip koy- 56/12
cavab b.-ip 335/19
ķoldin b.-ip 339/10
ten b.-ip 352/19
hay b.-ip 381/17
teselli b.-ip 389/24, 403/09
yüz b.-ip 410/04
b.-idiğan 7/18, 158/02,
218/08, 226/16, 303/11,
303/12
b.-idiğanliķi 110/07
b.-ivétettim 34/22
b.-ividi 25/24
b.-ettimki 29/08
b.-etti 61/01, 109/18, 180/05,
269/22, 299/12, 354/02
b.-iptiken 43/09, 417/02
b.-idiken 189/11
b.-eleydu 220/02, 314/21
b.-eylemiz 116/23
b.-eleysiz 65/09
b.-elidi 188/25
b.-eleydiğanliķini 268/08
b.-imiğimu 24/20
b.-ivalayli 255/12
b.-ivélip 5/25
b.-ivéliş 277/07
b.-elmidim 396/19
b.-elmidi 8/16, 392/22
b.-elmeydu 222/18, 266/09
b.-elmeytti 237/06
b.-elmise 219/25
b.-elmey 27/02, 27/04, 273/16
b.-elmigenliķiñizni 130/15
b.-elmigenliķige 272/21
b.-elmigenliķidin 271/17
bér- varmak
b.-ip 2/11, 3/20, 65/25, 72/14,
82/05, 82/21, 89/21, 100/17,
103/22, 120/16, 123/15, 124/01,
161/23, 168/17, 171/09, 171/12,
185/19, 189/12, 190/22, 193/14,
204/06, 214/20, 232/13, 236/16,
253/01, 264/25, 268/06, 283/23,
287/08, 297/11, 297/12, 305/04,
305/18, 317/22, 320/09, 329/07,
332/09, 340/07, 355/14, 365/14,
368/07, 394/08
b.-ip yet- 353/26
yügürüp b.-ip 383/15
taşlap b.-ip 416/21
béreliş verilme, veriliş
b.+i 262/02
béri biri, bu yana
b. 4/20, 20/04, 22/19, 23/08, 26/10,
27/05, 40/04, 68/20, 70/18, 70/20,
71/11, 74/05, 79/17, 84/10, 87/20,
91/05, 105/18, 109/03, 109/19,
116/15, 124/12, 126/07, 127/07,
133/23, 134/08, 138/03, 156/11,
158/22, 160/01, 164/15, 178/01,

	198/04, 214/04, 225/04, 252/21, 253/06, 257/23, 277/10, 278/05, 281/10, 289/24, 295/23, 299/19, 312/21, 315/03, 317/14, 331/07, 338/18, 339/11, 339/19, 346/03, 353/15, 359/06, 360/26, 376/07, 377/06, 388/05, 393/05, 396/04, 397/13, 404/07, 409/24, 410/06, 414/03, 422/15, 425/13, 426/26 b.+kı 125/17, 136/07		
béril-	verilmek b.-di 212/19, 271/24 b.-idu 290/16 b.-ip 77/20, 118/07, 236/22, 391/13, 396/08 b.-gen 210/11, 217/24, 249/23, 357/18, 372/12 b.-genlikini 210/10 b.-genidi 395/03 b.-etti 73/07, 73/08 b.-mesliki 153/24 b.-meslikimiz 153/22		
bériliş	verilme, veriliş b.+niñ 70/18		
bériş	verme, veriş b. 35/02, 35/18, 285/24 cavab b. 272/03 çarisini b. 285/07 medet b. 29/24 yardem b. 368/14 b.+ni 66/23, 175/21, 278/07, 284/11 teselli b.+ni 128/05 b.+ke 18/09, 251/10, 268/13, 370/08 cavab b.+ke 269/07, 270/12 reddiye b.+tin 426/23 élip b.+i 166/25 élip b.+imiz 239/08 yüz b.+ini 253/07		
bériş	varma, gitme, gidiş b. 42/03, 73/10, 168/05, 168/25, 189/21, 390/20 b.+niñ 412/13 b.+i 127/15, 127/20 b.+қа 96/18, 251/05, 284/01		
			b.+kimu 162/06 b.+tin 51/14 b.+imizni 248/10 b.+iñlargа 248/21 bérivat- vermek b.-қан 150/08, 358/01 b.-қандек 271/01 bérivér verivirmek, cabucak vermek b.-imen 323/06 bérivét- vermek b.-ip 105/25, 298/01 bérivétiş verme, veriş b.+ke 33/23 bés- basmak, bastırmak, sıkıştırmak b.-ip 64/02, 78/11, 78/11, 90/12, 92/10, 92/10, 115/12, 142/26, ,172/23, 174/13, 220/04, 222/11, 257/10, 270/25, 270/26, 340/21, 343/16, 355/01 b.-ivélip 336/03 b.-ilmay 278/07 b.-ivalğan 1/07 b.-ivalalmaydu 293/05 b.-ip çüş- 203/01 b.-ip kel- 188/20, 256/02 b.-ip tur- (bastırmak, sıkıştırmak) 105/12, 126/12, 147/05 bésik- durmak, sakinleşmek, yatışmak b.-ti 26/09, 256/01 b.-midi 210/14 bésil- basılmak, sinmek b.-di 430/10 b.-mas 91/19 b.-ip 176/21, 298/09, 348/10 b.-may 172/22, 288/17, 372/17 b.-mayla 411/06 b.-ğan 106/01, 133/04, 313/21 bésilgusiz kesintisiz, sürekli b. 165/05, 256/11, 406/18, 406/22 bésiliş basılma, basılış b. 430/14 bésim baskı,, üstün, büyük b. 9/22, 109/18, 131/06, 158/19, 194/25 b.+ğa 262/01 b.+largа 396/19 b.+i 261/24 b. işlit- (baskı yapmak, zulmetmek) 158/19, 417/16

- bésiş basma, basış 381/08, 383/19, 393/02, 400/22, 409/24
 b. 125/10, 137/24, 185/03, 226/14, 233/25, 257/09, 382/15, 392/03
 b.liriğa 141/09
- béş baş 381/08, 383/19, 393/02, 400/22, 409/24
 b.+ida 74/17, 90/18, 334/02
 b.+idiki 214/19, 247/18, 362/22, 394/14, 407/18
 b.+idin 4/20, 5/08, 26/21, 33/07, 44/01, 106/04, 145/20, 145/20, 288/09, 298/22, 349/16, 395/03
 b.+imizgimu 367/12
 b.+imizdin 29/18, 29/25, 424/01
 b.+ige(bét) 242/02, 369/21
- Béthovin Betofin (müzisyen)
 b.+dek 278/13
- Béyciñ Pekin Üniversitesi
 b. 74/14, 210/11
 b.+da 362/17, 363/03
 b.+din 410/10
 b.+ğa 355/14
- béyi- zenginleşmek, palazlanmak, büyümek
 b.-ip 57/24
- béyit beyit, şiirde nazım birimi
 b.+i 112/04
 b.+ini(biyit) 195/15
- béyitiş mükemmelleşme, ilerleme
 kaydetme, zenginleşme
 b.+nimu 239/25
- béze- süslemek
 b.-ñ 103/21
- bézek süs, nakış, desen
 b. 177/10
- bézel- süslenmek
 b.-migen 19/07
- bézeñ inatçı, arsız, direngen
 b. 280/23
- biaram(f.) endişeli, telaşlı, rahatsız
 b. 134/12, 145/06, 298/20, 338/14, 401/23
 b. bolup ket- 400/18
 b. kıil- 381/08
- biaramlık(f.u.) endişeli, telaşlı, rahatsız
 olma hali
 b. 133/05, 236/13
 b.+ğa 69/04, 165/20
- biçare(f.) çaresiz, biçare, zavallı
 b. 31/20, 48/08, 69/15, 71/09, 127/19, 190/24, 192/11, 205/23, 223/03, 272/21, 296/05, 300/25,

- 334/16, 350/13, 351/11,
379/12, 384/04, 387/13,
392/10, 396/07
b.+dek 224/07
- biçarilik(f.u.) çaresiz durum, çaresiz
olma hali
b. 49/10, 288/08
- bidar(f.) uyanık, uyumayan,
uykusuz
b. 19/18
b. kıl- 59/09
- biep(f.) yakışmayan, zor durumda,
zorda
b. 52/12
- bigane(f.) bigane, kayıtsız,
ilgisiz
b. 127/01, 181/20, 241/02,
257/02
- bigiz bir ayakkabıcı aleti
b. 418/08
b.+dek 118/09, 174/22
- bigizkol işaret parmağı
b.+i bilen 136/14, 373/06
- biguman(f.) şüphesiz, kuşkusuz
b. 428/15
- bigunah(f.) günahsız, suçsuz,
zavallı
b. 108/18, 111/01, 401/20,
406/05
- bigubar(f.) tozsuz
b. 41/19
- bihi ayva
b. 403/15
- bihoşlandur-(f.u.) hoş olmayan
bir duruma düşürülmek,
nahış bir duruma mecbur
kılınmak
b.-up 259/21
- bihoşluk(f.u.) hoş olmama
b.+tin 308/13
- bihude(f.) boş yere, boşuna
b. 17/24, 68/07, 72/07, 81/10,
81/13, 96/01, 106/23, 124/22,
126/21, 140/17, 164/06,
292/13, 307/03, 345/03,
401/18, 406/11, 406/11,
423/22
- bihuş(f.) şüursuzca, bilinçsizce,
farkında olmadan
b. 87/12, 114/03, 160/16, 201/23,
321/21
- bihuşlin-(f.u.) bilinçsizleşmek
b.-ip 21/04
- bihuşluk(f.u.) şüursuzluk, bilinçsizlik
b. 345/12
- bihürmetlik(f.u.) saygısızlık
b. 65/01, 118/18, 130/10
- biğ(botanik) filiz, tomurcuk
b. 43/23, 86/15, 424/12
- biğeter(f.a.) tehlikesiz
b. 162/15, 162/15, 398/19
- biğever(f.a.) habersiz
b. 154/20, 363/25, 367/08
- biğuşluk(f.a.) hoşsuzluk
b.259/18
- biğutluk pervasızlık etmek
b. 57/11
- bikar(f.) boş, işsiz
b. 107/21, 115/08, 203/25, 227/06,
310/18, 316/04, 334/07, 352/20
- bil- bilmek
b.-ermen 174/15
b.-ersiz 268/04, 377/25
b.-dim 44/19, 248/20, 281/20,
378/12
b.-diñmu 274/18
b.-di 134/08, 155/06, 363/11,
b.-di-de 415/08
b.-iptu 184/22
b.-imen 18/02, 83/15, 101/02,
123/03, 159/11, 192/15, 390/21,
390/22
b.-isen 47/14, 160/20
b.-isiz 53/24, 142/23, 279/04,
283/09
b.-imiz 119/08, 248/01, 248/01
b.-idu 18/03, 29/25, 104/11,
222/16, 266/10, 307/06, 349/15,
364/26, 397/18, 397/20, 413/10
b.-isiler 37/04
b.-emen 117/11
b.-emsen 47/04, 159/15, 209/17,
283/21, 374/07, 405/07, 423/16
b.-emsiz 154/04, 279/07, 333/10,
373/12
b.-mekçi 221/14, 227/09
b.-idikenmen 377/26

- b.-idiğan 51/06, 74/15, 90/11,
338/03, 427/12
b.-! 90/03
b.-sun 4/03, 63/02, 145/07,
145/17, 191/14, 418/06
b.-señ 425/22
b.-se 365/01
b.-simu 225/25
b.-geysen 370/06
b.-ip 11/26, 16/12, 193/12,
315/22, 326/09, 345/09,
353/07, 353/11, 382/12,
414/12
b.-ip al- 118/26
b.-ip oy- 16/14, 35/17,
51/22, 53/20, 83/23, 97/18,
110/09, 118/12, 122/14,
154/08, 159/06, 160/09,
160/12, 200/14, 205/08,
211/07, 242/14, 273/17,
274/22, 279/08, 283/04,
294/08, 295/07, 371/24,
374/25, 378/07, 380/03,
428/13
b.-ip tur- 80/04, 83/15,
118/05, 210/10, 307/22
b.-mey 11/26, 62/06, 69/13,
96/10, 121/13, 174/20,
175/11, 237/05, 237/10,
251/04, 279/10, 382/12,
391/24
b.-mey tur- 25/18, 134/20,
271/15
b.-meymu 274/03
b.-gen 36/06, 48/18, 88/08,
263/13, 303/25
b.-gendek 58/07, 59/04
b.-idiğanlardin 117/26
b.-idiğanlıını 391/01
b.-idiını 427/22
b.-etti 34/12, 58/03, 68/08,
100/22, 141/12, 213/17,
229/14, 268/05, 335/17,
342/11, 414/03
b.-genidi 421/01
b.-meymen 17/24, 38/12,
39/06, 129/12, 237/08,
309/04, 326/01, 358/22,
358/23, 360/04, 360/23, 417/02
b.-meydu 330/11, 428/01
b.-meysiler 362/14
b.-memsiz 282/14
b.-mes 207/15
b.-midim 40/25
b.-meydikensen 296/10
b.-misemmu 390/21
b.-misiñiz 279/07
b.-misun 335/01
b.-meytti 48/24, 50/12, 95/12,
127/13, 178/01, 231/04, 359/15,
408/09
b.-memsilerge 247/26
b.-meydiğan 34/15, 89/08, 363/24
b.-meydiğanlıını 226/05
b.-migeke 428/01
b.-migen 279/15, 330/11
b.-migen bilen 319/15
b.-ivaldim 150/10
b.-ivaldi 296/18, 340/13
b.-ivapsiza 167/19
b.-ivélipla 245/21
b.-ivalanidi 322/16
b.-ivalatti 51/16, 242/08
b.-diki 155/01
b.-evatanlıını 158/06
b.-geke 313/22
b.-gili 354/23
b.-gilimu 268/12
b.-elmey 187/22
bildür- bildirmek
b.-di 44/10, 207/06, 356/02
b.-idiğan 17/01, 136/09
b.-meki 180/22
b.-se 7/10
b.-üp 23/12, 170/03, 177/05, 360/14
b.-genidi 391/02
b.-üvatanlıınıñ 181/22
bildürü bildiri, haberdar edi
b. 66/13, 168/06
bille birlikte beraber
b. 9/06, 35/01
bile- bilemek
b.-p 358/20
b.-elmey 52/12
bilek bilek
b. 6/08, 205/19
b.-lirini 225/11

bilên ile

b. 1/03, 1/05, 1/06, 1/07,
 1/16, 2/20, 3/04, 4/08, 4/15,
 4/17, 4/17, 4/24, 5/19, 5/25,
 6/05, 6/13, 7/09, 7/19, 7/20,
 7/24, 8/13, 9/06, 9/21, 9/25,
 10/02, 11/04, 11/12, 12/04,
 12/17, 12/18, 12/22, 13/01,
 13/04, 13/06, 13/09, 13/13,
 13/15, 13/19, 13/20, 13/24,
 13/26, 14/10, 14/11, 14/11,
 14/14, 15/08, 15/22, 15/25,
 16/21, 17/09, 17/20, 17/22,
 17/24, 18/18, 18/19, 18/22,
 20/08, 21/01, 21/10, 21/10,
 21/16, 21/18, 21/20, 22/16,
 23/07, 23/07, 23/08, 23/09,
 23/10, 23/12, 24/06, 24/08,
 24/11, 24/16, 25/15, 25/20,
 25/22, 25/25, 26/09, 26/10,
 27/15, 27/16, 28/16, 29/07,
 29/14, 30/07, 30/12, 30/21,
 30/22, 31/02, 31/02, 32/13,
 32/16, 32/21, 32/24, 32/26,
 33/06, 33/08, 33/26, 34/02,
 34/06, 34/17, 35/23, 35/26,
 36/01, 36/03, 36/11, 36/15,
 36/18, 36/21, 36/23, 37/10,
 37/25, 38/05, 38/14, 38/14,
 38/22, 39/01, 39/01, 39/08,
 40/03, 40/07, 40/11, 40/16,
 40/20, 41/04, 41/10, 41/12,
 41/17, 42/06, 42/24, 43/07,
 43/13, 43/17, 44/06, 44/22,
 45/05, 45/08, 45/10, 45/12,
 46/02, 46/11, 46/19, 46/20,
 47/16, 47/23, 48/17, 48/19,
 48/21, 48/22, 48/22, 48/23,
 49/06, 49/09, 50/04, 50/04,
 50/15, 50/19, 50/22, 51/11,
 51/12, 51/18, 51/21, 52/03,
 52/18, 53/04, 53/06, 53/07,
 53/08, 53/15, 53/19, 53/22,
 54/04, 54/09, 55/06, 55/07,
 55/08, 55/10, 55/15, 56/01,
 56/14, 56/16, 56/17, 57/05,
 57/05, 57/10, 57/13, 60/07,
 60/09, 60/09, 60/24, 61/10,
 62/02, 62/10, 63/06, 64/12,

65/05, 65/07, 65/12, 65/20, 66/01,
 66/02, 66/05, 66/05, 66/09, 66/11,
 66/21, 67/04, 67/06, 67/17, 68/04,
 68/06, 68/12, 68/15, 68/22, 69/25,
 70/01, 70/02, 70/04, 70/13, 70/15,
 70/19, 70/24, 71/01, 71/17, 72/02,
 72/04, 72/12, 73/03, 73/04, 73/05,
 73/15, 73/18, 73/23, 73/26, 74/13,
 74/17, 74/18, 74/20, 75/06, 75/08,
 75/13, 75/16, 76/03, 76/17, 76/25,
 77/12, 77/18, 77/23, 77/26, 78/09,
 78/16, 79/14, 79/24, 80/08, 80/14,
 80/15, 80/24, 81/03, 81/19, 81/20,
 81/20, 81/23, 82/02, 82/08, 82/18,
 83/02, 83/05, 83/15, 83/16, 83/24,
 84/10, 84/15, 84/15, 84/19, 84/26,
 85/06, 85/14, 86/02, 86/18, 87/05,
 87/06, 87/09, 87/10, 87/14, 87/22,
 88/03, 88/05, 88/09, 88/11, 88/26,
 89/05, 89/12, 89/13, 89/16, 89/17,
 89/21, 89/21, 89/24, 90/09, 90/12,
 90/14, 90/17, 90/26, 91/03, 91/07,
 91/08, 91/11, 91/14, 91/25, 91/26,
 92/05, 92/12, 92/18, 92/23, 92/23,
 92/25, 93/04, 93/14, 93/19, 94/10,
 94/10, 94/20, 94/21, 94/22, 94/25,
 95/06, 95/07, 95/09, 95/17, 95/20,
 96/03, 96/05, 96/19, 96/20, 97/04,
 97/21, 97/24, 98/03, 98/07, 98/11,
 98/24, 99/03, 99/07, 99/08, 101/22,
 101/24, 102/03, 102/04, 102/08,
 102/09, 102/11, 102/19, 102/22,
 103/01, 103/11, 103/15, 103/15,
 103/17, 104/03, 104/12, 105/07,
 105/07, 105/10, 105/18, 105/19,
 106/21, 107/01, 107/03, 107/05,
 107/08, 107/22, 108/04, 108/06,
 108/19, 109/07, 109/10, 109/12,
 109/17, 109/18, 109/21, 110/11,
 110/13, 110/14, 110/23, 110/25,
 111/01, 111/02, 111/22, 112/14,
 112/14, 112/16, 112/22, 112/24,
 113/05, 113/09, 114/21, 116/02,
 116/06, 116/12, 116/21, 117/07,
 117/10, 117/24, 118/11, 118/14,
 118/19, 119/16, 119/18, 119/25,
 120/13, 121/07, 121/20, 121/20,
 121/21, 122/07, 123/01, 123/04,
 123/11, 124/01, 124/13, 124/14,

125/10,	125/12,	126/04,	171/11,	171/13,	171/21,	172/16,
126/10,	127/04,	127/07,	172/20,	172/22,	173/05,	173/09,
127/25,	128/01,	128/09,	173/11,	173/12,	173/15,	173/18,
128/13,	128/18,	128/18,	173/25,	174/14,	174/26,	175/07,
128/23,	129/03,	129/10,	175/07,	175/10,	175/18,	175/20,
130/12,	130/18,	130/21,	176/02,	176/02,	176/04,	176/05,
130/21,	131/01,	131/09,	176/16,	176/24,	176/26,	177/02,
131/16,	131/20,	132/11,	177/03,	177/24,	178/07,	179/06,
133/21,	134/18,	134/23,	179/07,	179/17,	179/21,	180/03,
135/04,	135/07,	135/18,	180/07,	181/01,	181/17,	181/18,
135/23,	135/24,	136/07,	181/25,	182/13,	182/16,	182/17,
136/14,	136/16,	137/01,	182/17,	182/19,	183/18,	184/12,
137/10,	137/11,	137/12,	184/16,	185/05,	186/02,	186/12,
137/25,	138/13,	138/14,	186/14,	186/21,	187/07,	188/12,
138/19,	139/01,	139/04,	188/18,	189/01,	189/04,	189/12,
139/08,	139/18,	139/22,	189/19,	190/24,	191/04,	192/10,
140/11,	140/13,	140/20,	192/26,	193/02,	193/12,	193/19,
140/22,	140/25,	141/05,	194/01,	194/13,	195/12,	195/14,
142/02,	142/05,	142/08,	197/07,	198/06,	198/15,	198/18,
142/09,	142/11,	143/04,	198/23,	198/24,	199/23,	199/24,
144/18,	146/02,	146/04,	200/07,	200/08,	200/20,	200/23,
146/05,	147/04,	147/11,	201/06,	201/12,	201/13,	201/17,
147/16,	148/14,	149/15,	201/24,	202/13,	203/16,	203/16,
149/20,	149/21,	149/22,	203/22,	204/03,	204/14,	204/25,
149/25,	150/02,	150/04,	205/26,	206/01,	206/07,	206/08,
150/07,	150/20,	150/22,	206/14,	206/16,	207/01,	207/08,
151/18,	151/21,	152/01,	208/09,	208/13,	209/01,	209/05,
152/10,	152/24,	153/05,	209/08,	209/08,	209/21,	211/06,
153/14,	153/19,	153/25,	211/16,	211/19,	212/02,	212/05,
154/09,	154/13,	154/16,	212/13,	212/22,	212/26,	213/02,
154/17,	154/20,	154/25,	213/16,	213/25,	213/26,	213/26,
155/05,	155/07,	156/02,	214/03,	214/21,	214/24,	215/05,
156/04,	157/05,	157/08,	215/16,	215/20,	216/01,	216/07,
157/12,	158/02,	158/07,	216/09,	216/15,	216/20,	216/24,
158/11,	158/17,	158/25,	217/13,	217/17,	217/17,	217/18,
159/04,	159/07,	159/18,	218/03,	218/05,	219/02,	219/15,
160/08,	160/15,	161/02,	219/18,	219/21,	220/10,	220/18,
161/05,	161/09,	161/15,	220/19,	221/04,	221/06,	222/11,
162/06,	162/12,	162/24,	222/16,	223/21,	224/03,	224/09,
163/07,	163/20,	164/04,	224/11,	225/07,	225/09,	225/11,
164/06,	164/09,	164/10,	225/12,	225/15,	225/24,	227/03,
164/11,	164/12,	164/15,	227/12,	227/21,	227/26,	228/02,
165/16,	165/18,	165/18,	228/13,	228/21,	228/26,	229/09,
165/19,	165/21,	165/22,	229/20,	230/10,	230/20,	231/14,
165/23,	165/26,	166/16,	231/23,	232/13,	232/22,	233/17,
166/17,	167/02,	167/08,	233/20,	234/03,	234/04,	234/19,
167/11,	167/12,	167/23,	234/21,	234/21,	235/01,	235/05,
168/10,	168/21,	169/03,	235/05,	235/05,	235/06,	235/09,
169/08,	169/12,	169/21,	235/18,	235/18,	235/25,	236/06,

236/07, 236/12, 237/02, 288/17, 289/19, 289/23, 290/12,
238/02, 238/09, 239/12, 290/15, 290/17, 290/21, 291/04,
240/14, 241/16, 242/18, 291/08, 291/09, 291/13, 291/19,
243/05, 243/08, 243/15, 291/24, 291/25, 291/26, 292/01,
243/18, 243/23, 245/05, 292/02, 292/04, 292/06, 292/20,
245/12, 245/13, 246/04, 292/24, 293/08, 294/02, 294/13,
246/13, 247/05, 247/19, 294/20, 295/07, 296/17, 297/07,
248/25, 249/06, 249/08, 297/10, 298/01, 298/14, 298/25,
249/10, 249/13, 249/17, 300/04, 300/07, 301/06, 301/24,
250/01, 250/04, 250/07, 302/06, 302/12, 302/21, 303/05,
250/26, 250/26, 251/07, 305/15, 305/18, 306/03, 306/08,
251/13, 251/14, 251/16, 306/09, 307/21, 310/02, 310/06,
251/23, 252/19, 252/25, 310/25, 311/01, 312/08, 312/10,
253/21, 254/02, 254/12, 312/18, 313/08, 314/06, 314/15,
254/21, 255/08, 255/12, 315/05, 315/11, 315/16, 315/18,
255/13, 255/16, 256/11, 316/16, 316/18, 317/21, 317/23,
256/14, 257/07, 257/14, 317/26, 318/12, 318/13, 318/21,
257/16, 257/20, 258/02, 318/23, 319/06, 319/15, 319/20,
258/03, 259/10, 259/20, 320/02, 321/15, 321/16, 321/20,
260/05, 260/09, 261/07, 322/12, 323/17, 323/20, 323/22,
261/08, 262/04, 262/06, 323/25, 324/05, 327/05, 327/05,
262/21, 262/24, 263/04, 327/10, 327/18, 328/03, 328/07,
263/12, 264/06, 264/17, 328/15, 329/02, 329/17, 330/01,
264/23, 265/03, 265/09, 331/09, 331/11, 331/13, 331/15,
265/19, 266/17, 266/18, 332/06, 333/13, 333/26, 334/21,
266/19, 266/21, 266/25, 335/18, 335/23, 335/25, 336/16,
267/03, 267/09, 267/10, 337/12, 337/20, 338/22, 339/14,
267/12, 267/15, 268/11, 339/26, 340/09, 340/11, 340/24,
268/12, 268/13, 268/15, 341/04, 341/08, 342/13, 342/19,
268/24, 269/15, 269/16, 342/22, 342/23, 343/07, 343/10,
269/26, 270/09, 271/08, 343/14, 343/25, 344/07, 344/13,
272/06, 272/09, 273/05, 344/14, 344/19, 344/21, 344/23,
273/10, 273/13, 273/17, 344/24, 345/18, 346/11, 346/22,
273/22, 274/04, 274/07, 347/23, 348/13, 348/15, 349/20,
274/08, 274/15, 274/19, 350/02, 350/22, 350/25, 351/08,
275/02, 275/06, 275/13, 351/13, 352/22, 353/23, 354/11,
275/14, 275/15, 275/19, 354/12, 355/13, 355/21, 356/01,
275/21, 275/22, 276/16, 356/15, 357/03, 357/17, 358/02,
276/26, 277/05, 277/12, 358/21, 358/23, 359/08, 359/13,
278/25, 279/02, 279/16, 360/26, 361/15, 362/03, 362/13,
279/18, 279/24, 280/19, 362/20, 363/04, 363/05, 363/07,
281/06, 281/08, 282/08, 363/11, 366/02, 366/13, 366/14,
282/15, 282/18, 282/18, 366/19, 367/06, 367/13, 367/20,
283/10, 283/22, 284/03, 367/24, 368/02, 368/05, 368/20,
284/16, 285/04, 285/07, 368/21, 368/22, 368/25, 368/26,
285/10, 285/19, 285/20, 369/03, 369/04, 369/05, 369/20,
286/13, 286/18, 286/20, 370/02, 370/08, 370/19, 371/01,
287/05, 287/18, 287/24, 371/18, 371/22, 371/26, 372/06,
288/03, 288/08, 288/16, 372/26, 373/06, 373/08, 373/20,

373/23,	374/08,	374/13,	423/04,	423/06,	423/11,	423/26,
374/21,	374/25,	375/09,	424/01,	425/03,	425/18,	425/21,
375/16,	375/16,	375/21,	426/11,	426/25,	426/26,	427/02,
376/08,	376/12,	377/04,	428/09,	429/11,	429/12	
378/12,	379/11,	379/14,	b.+la	7/16,	9/24,	23/03,
380/04,	380/13,	380/17,		28/14,	59/04,	90/07,
381/11,	382/05,	382/08,		123/02,	127/24,	
382/20,	383/01,	383/02,		167/22,	204/23,	219/26,
383/06,	384/05,	384/16,		221/02,	223/04,	229/08,
385/16,	386/02,	386/03,		229/11,	251/11,	
386/05,	386/08,	386/23,		294/17,	318/17,	333/23,
387/20,	387/24,	388/03,		373/11,	390/17,	406/02
388/18,	388/22,	388/23,	bilen-	bilenmek	b.+mu	42/16,
389/15,	389/16,	389/23,		b.-du	115/08,	116/24,
389/24,	390/16,	390/18,	bilermenlik	bilginlik,	185/20,	321/12
390/26,	391/01,	392/02,		bilgiçlik		
392/03,	392/13,	392/15,		b.	117/24	
392/19,	392/20,	392/20,	bileş	bileme,	b. bilen	51/11
392/20,	393/06,	393/07,		bileyiş		
393/08,	393/15,	393/16,	bilgili	bilgili	b.	56/23
393/24,	394/01,	394/03,		b.	112/21,	114/08,
394/09,	395/01,	395/07,	bilgin	bilgin	290/06	
395/13,	395/16,	396/11,		b.+ini	267/23	
396/12,	396/22,	396/23,	bilik	bilgili		
396/23,	396/25,	397/18,		b.+idin	255/10	
398/03,	398/11,	398/17,		b.+ini	258/13	
398/18,	398/23,	399/07,	bilik	bilek		
399/08,	399/09,	399/12,		b. +i	bilen	229/20
400/01,	400/08,	400/13,	bilim	bilim, ilim		
400/21,	401/24,	402/22,		b.	4/21,	27/03,
404/10,	404/11,	404/17,		b.	27/04,	28/25,
404/17,	405/08,	405/15,		b.	47/22,	47/23,
405/25,	406/04,	406/09,		b.	64/20,	72/08,
406/10,	406/21,	407/06,		b.	75/15,	76/04,
407/14,	408/13,	409/03,		b.	119/14,	150/12,
409/07,	411/23,	412/05,		b.	151/15,	151/15,
412/10,	412/22,	413/02,		b.	151/22,	151/23,
413/06,	413/15,	414/02,		b.	158/24,	167/22,
414/08,	414/18,	414/22,		b.	213/07,	218/13,
415/14,	415/18,	416/01,		b.	220/13,	222/22,
416/09,	416/13,	416/20,		b.	240/25,	242/07,
416/22,	416/26,	417/12,		b.	245/20,	273/08,
417/15,	418/16,	418/22,		b.	274/08,	288/12,
418/25,	419/07,	419/10,		b.	288/21,	308/09,
419/24,	420/11,	420/22,		b.	318/14,	318/14,
421/05,	421/11,	421/15,		b.	318/15,	322/06,
421/17,	421/19,	421/21,		b.	322/11,	324/19,
422/06,	422/08,	422/16,		b.	332/01,	349/08,
422/17,	422/23,	423/02,		b.	358/01,	365/09,
				b.	365/19,	388/19,
				b.	391/15,	392/03,
				b.	404/03,	426/02,
				b.	429/12	
				b.+niñ	151/15,	173/19,
				b.+ni	365/17	
				b.+ge	175/11,	391/19
				b.+i	37/09,	270/01,
				b.+iniñ	355/07,	360/15
				b.+i	75/14,	155/18,
				b.+ini	288/25	
				b.+i	327/09,	362/23
				b.+ini	266/09	
				b.+ige	124/08,	356/17

- b.+iñizniñ 173/13
b.+iñdin 213/19
b.+lerni 315/21
b.+liriniñ 177/15
bilimdan(u.f.) ehil, bilgiç
b.372/16
bilimdanlıq(u.f.u.) yüksek ilme
sahip oluş, bilgililik
b. 51/09
bilimlik aydın, bilim adamı,
okumuş, bilgili
b. 45/01, 61/13, 75/09,
124/10, 155/06, 223/22,
225/13, 244/08, 325/09,
338/09, 388/20, 391/25
b. bolup két- 210/16
bilimsiz bilimsiz, ilimsiz, tahsil
görmemiş, cahil
b. 87/05, 391/23
b.+ge 391/22
bilin- bilinmek
b.-er 11/05, 82/08, 97/07,
256/09
b.-di 249/24, 375/19, 402/10
b.-idu 310/18, 352/08
b.-ip tur- 85/09
b.-ip ket 124/18
b.-ip koy- 110/07
b.-gendek 258/14
b.-gendin 143/14
b.-idiken 145/01
b.-iptiken-de 324/15
b.-midi 16/25, 49/07
b.-mes 11/06, 82/08, 97/07,
256/09
b.-mestin 173/02
b.-meytti 10/15
bilış bilme, bilış
b. 263/12, 263/15, 263/19,
358/14
b.+mu 173/16
b.+ni 263/21
b.+ke 102/10, 140/11,
198/10, 325/26
b.+te 308/01
b.+imçe 190/09
b.+iñiz 272/12
b.+i 128/05, 263/18, 358/11
b.+imizni 173/18
bilış- bilış işini yapmak (his kılmak,
sezmek)
b.-etti 216/05
bille birlikte beraber
b. 8/04, 28/16, 36/03, 38/09, 38/09,
40/16, 40/17, 40/19, 43/08, 55/15,
71/17, 72/02, 75/07, 79/25, 82/05,
82/18, 89/16, 89/18, 90/17, 91/08,
92/05, 93/04, 97/21, 100/17,
109/10, 109/17, 111/03, 116/03,
124/01, 161/09, 162/06, 164/13,
182/17, 182/17, 187/04, 188/12,
191/04, 195/14, 220/10, 228/02,
252/25, 253/17, 253/17, 253/18,
262/24, 268/13, 274/09, 321/16,
323/09, 351/08, 376/08, 382/05,
388/23, 389/04, 389/23, 395/16,
405/08, 405/24, 406/04, 406/05,
406/09, 406/10, 414/08, 414/20,
415/12, 423/17, 424/05, 425/03,
425/08
bimalal(f.a.) hür, serbest
b. 8/02, 75/03, 139/22, 232/14,
255/25, 344/07, 384/18, 394/17,
400/08, 418/08
bimehel(f.a.) vakti gelmeden, vakitsiz,
zamansız, yersiz
b. 253/08, 323/19
bimene(f.a.) manasız, anlamsız, saçma,
akıl almaz
n. 216/10
bina yapı, bina
b. 15/19, 35/26, 275/06, 276/04
b. bilen 1/16
b.+niñ 49/20, 60/09, 78/11, 187/19,
246/15, 275/04, 340/14
b.+ğa 187/22, 246/18, 340/05
b.+da 253/22
b.+diki 109/16
b.+dikiler 305/21
b.+din 1/09, 398/01
b.+si 78/09, 187/18, 366/18
b.+siniñ 1/17, 14/17, 15/26, 22/02,
49/19, 72/19, 304/09, 399/12
b.+sida 376/08
b.+sidin 160/26
b.+lar 387/23, 423/19
b.+larni 15/22, 323/11

b.+harniñ	187/17, 187/23, 188/18, 300/04, 387/24	40/04, 40/15, 40/16, 40/17, 41/18, 42/26, 43/04, 43/12, 43/12, 43/25, 44/01, 44/08, 44/12, 44/16, 44/18, 44/23, 45/09, 45/23, 46/01, 46/13, 46/16, 46/16, 46/21, 47/10, 47/25, 48/10, 48/12, 48/21, 49/10, 49/19, 49/22, 50/01, 50/03, 50/08, 51/13, 51/19, 51/22, 52/24, 53/09, 53/09, 54/16, 54/16, 54/17, 54/19, 54/22, 54/22, 54/24, 54/25, 55/06, 55/07, 55/14, 55/15, 56/17, 58/16, 58/18, 58/21, 59/04, 59/05, 59/09, 59/11, 59/18, 60/09, 60/10, 60/14, 60/18, 60/21, 61/01, 61/06, 61/10, 61/15, 61/17, 61/19, 61/21, 61/25, 62/08, 62/11, 62/15, 63/25, 64/01, 64/06, 64/11, 64/12, 65/17, 65/25, 66/04, 66/15, 66/18, 66/20, 67/01, 67/20, 68/05, 68/06, 69/09, 69/11, 69/16, 70/24, 71/21, 72/14, 72/16, 72/17, 72/21, 72/23, 72/25, 73/01, 73/01, 73/18, 73/24, 74/24, 75/09, 75/09, 75/22, 76/16, 76/19, 76/24, 76/26, 77/11, 77/16, 78/01, 78/11, 78/12, 78/20, 78/20, 79/01, 79/05, 80/01, 80/20, 81/16, 82/04, 82/05, 83/05, 83/09, 84/05, 84/07, 84/18, 84/20, 84/23, 84/24, 85/02, 85/04, 85/13, 85/17, 85/21, 85/23, 86/21, 86/21, 86/23, 86/24, 86/24, 86/25, 86/26, 87/09, 87/09, 87/17, 87/19, 87/24, 87/25, 87/26, 88/03, 88/03, 88/05, 88/08, 88/11, 88/13, 88/21, 89/12, 89/13, 89/26, 90/03, 91/16, 91/19, 91/25, 92/03, 92/10, 92/14, 93/02, 93/02, 93/12, 94/04, 94/07, 94/08, 94/09, 94/10, 94/21, 94/23, 95/03, 95/09, 95/10, 95/16, 95/18, 96/07, 96/12, 96/18, 96/19, 97/07, 97/09, 97/09, 97/11, 97/17, 97/20, 98/03, 98/07, 98/08, 98/10, 98/19, 98/20, 98/23, 99/12, 99/20, 101/26, 103/02, 103/13, 103/14, 104/07, 105/02, 105/04, 105/09, 105/12, 105/14, 105/15, 105/21, 106/18, 107/02, 107/04, 107/12, 107/19, 107/24, 107/24, 108/07, 108/12, 110/05, 110/08, 111/02, 111/04, 111/04, 111/05, 111/17, 111/22,
binaen(a.)	-den dolayı, -den ötürü, -için; dayanarak, yapılarak b. 212/20	
biolojiye(r.)	biyoloji b. 313/19, 322/14	
bipayan(f.)	sonsuz, tükenmez, engin, uçsuz bucaksız b. 340/18, 397/04	
bıkarar(f.a.)	kararsız, rahatsız b. 141/09, 328/08	
bir	bir (sayı) b. 1/09, 1/13, 1/14, 1/17, 2/01, 2/10, 2/15, 2/16, 2/23, 2/26, 4/12, 4/13, 4/12, 5/07, 7/02, 7/05, 7/23, 8/05, 8/13, 8/15, 9/04, 9/21, 10/20, 11/02, 12/01, 12/09, 12/19, 12/25, 13/03, 13/04, 13/06, 13/12, 13/20, 13/25, 14/13, 14/14, 14/19, 15/05, 15/08, 15/21, 15/21, 15/22, 16/01, 16/02, 16/04, 16/05, 16/17, 17/14, 17/25, 17/25, 18/12, 18/16, 19/01, 19/03, 19/04, 19/11, 19/12, 19/16, 19/18, 19/23, 19/24, 19/25, 20/12, 20/14, 21/09, 22/05, 22/10, 23/20, 23/25, 24/03, 24/03, 24/05, 24/05, 24/06, 24/12, 24/13, 24/14, 24/23, 25/15, 25/23, 25/26, 26/02, 26/04, 26/05, 26/08, 26/10, 26/12, 26/20, 26/22, 27/08, 27/26, 27/26, 28/21, 28/26, 29/02, 29/02, 29/07, 29/07, 29/12, 29/18, 30/01, 30/01, 30/10, 30/14, 30/25, 31/03, 31/05, 31/06, 31/09, 32/11, 32/16, 32/20, 32/26, 33/06, 33/16, 33/19, 34/04, 34/05, 34/07, 34/12, 34/13, 34/17, 34/19, 36/07, 36/07, 36/08, 36/08, 36/19, 36/20, 37/09, 37/13, 38/03, 38/15, 39/07, 39/08, 39/11, 39/16, 39/18, 39/18, 39/19, 39/19, 39/20, 39/24,	

112/04,	112/14,	113/01,	160/02,	160/03,	160/04,	161/16,
113/10,	114/04,	114/05,	162/06,	162/20,	162/20,	162/22,
114/14,	115/07,	115/13,	162/26,	162/26,	163/11,	163/18,
115/16,	115/19,	115/20,	163/20,	163/23,	164/03,	164/17,
116/01,	116/12,	116/19,	164/18,	164/19,	165/03,	165/09,
116/23,	117/02,	117/06,	165/11,	166/11,	166/11,	166/23,
117/22,	118/04,	118/06,	167/05,	168/02,	168/04,	168/04,
118/16,	119/07,	119/13,	168/11,	168/21,	168/21,	168/24,
119/13,	119/22,	119/25,	168/25,	169/01,	169/03,	169/05,
120/05,	120/09,	120/13,	169/12,	169/23,	170/22,	171/08,
120/15,	121/11,	122/19,	171/16,	171/16,	171/21,	171/21,
122/25,	123/06,	123/22,	172/06,	172/07,	172/12,	172/14,
123/23,	124/04,	124/07,	172/14,	172/18,	172/21,	172/22,
124/12,	124/16,	124/20,	172/24,	173/04,	173/05,	173/07,
125/05,	125/17,	125/22,	173/08,	173/08,	173/17,	173/20,
126/11,	126/13,	126/19,	174/06,	174/09,	174/21,	175/06,
127/07,	128/13,	128/17,	176/01,	176/02,	176/03,	177/07,
128/18,	129/07,	130/18,	177/08,	177/20,	178/14,	178/19,
131/11,	131/14,	131/21,	179/08,	179/10,	179/10,	180/07,
132/13,	132/17,	133/02,	180/10,	180/13,	180/13,	180/20,
133/03,	133/05,	133/14,	181/21,	181/25,	182/12,	182/19,
133/22,	134/06,	134/10,	182/21,	182/23,	182/25,	183/02,
134/20,	135/02,	135/07,	183/06,	183/10,	183/11,	183/19,
135/07,	135/11,	135/24,	184/01,	184/02,	184/15,	184/16,
136/10,	136/16,	136/16,	184/16,	185/07,	185/08,	185/08,
136/18,	136/22,	137/14,	185/09,	185/24,	186/10,	187/01,
137/21,	137/24,	138/09,	187/13,	187/17,	187/17,	187/19,
138/11,	138/15,	138/16,	187/25,	188/03,	188/12,	188/17,
138/19,	138/23,	139/04,	189/07,	189/10,	189/10,	190/03,
139/09,	139/19,	139/19,	190/16,	190/18,	190/20,	190/22,
140/22,	141/14,	141/15,	191/01,	191/03,	191/09,	191/10,
141/21,	142/05,	142/14,	193/09,	193/21,	193/21,	194/03,
142/17,	143/02,	143/05,	194/07,	194/08,	194/14,	194/25,
143/09,	143/20,	143/21,	195/01,	195/06,	195/10,	195/21,
143/24,	144/06,	145/01,	195/22,	198/05,	198/11,	198/13,
145/02,	145/03,	145/04,	198/22,	199/01,	199/09,	199/10,
145/09,	145/11,	145/23,	200/04,	201/16,	201/16,	201/18,
145/26,	146/09,	146/18,	202/13,	202/23,	203/16,	204/09,
146/23,	148/04,	148/05,	204/23,	205/08,	205/25,	206/15,
148/13,	148/13,	148/14,	206/17,	206/21,	206/25,	206/25,
148/15,	148/17,	148/20,	207/01,	208/02,	208/12,	208/16,
148/21,	148/22,	149/03,	208/19,	209/04,	209/06,	209/13,
150/10,	151/16,	151/17,	210/16,	211/02,	211/06,	211/11,
151/24,	152/04,	152/05,	213/05,	213/11,	213/23,	214/04,
152/12,	152/17,	152/25,	214/10,	214/17,	214/23,	215/09,
154/13,	157/04,	157/10,	215/23,	215/24,	216/01,	216/03,
157/15,	157/25,	158/07,	216/10,	216/17,	216/20,	217/07,
158/09,	158/13,	158/14,	218/07,	218/12,	218/24,	219/13,
159/03,	160/01,	160/02,	219/23,	219/24,	220/16,	221/08,

221/09,	221/16,	222/04,	270/12,	270/12,	270/15,	270/22,
222/06,	222/19,	223/12,	270/25,	271/01,	271/15,	271/16,
223/22,	224/05,	225/06,	272/22,	273/10,	273/24,	274/09,
225/14,	225/19,	226/02,	274/09,	274/12,	274/20,	275/11,
226/08,	226/09,	226/10,	275/12,	275/14,	275/15,	275/19,
226/11,	226/16,	226/16,	276/09,	276/21,	276/22,	276/24,
226/26,	227/04,	227/06,	277/11,	277/19,	277/20,	277/26,
227/08,	227/08,	227/26,	278/14,	278/14,	278/18,	279/21,
227/26,	228/02,	228/03,	279/26,	280/03,	280/07,	280/14,
228/04,	228/04,	228/10,	280/16,	280/21,	281/02,	281/09,
229/04,	229/15,	229/23,	281/15,	281/26,	282/05,	282/07,
230/08,	230/10,	231/02,	282/07,	282/11,	282/14,	282/16,
231/03,	231/08,	231/24,	283/21,	283/25,	285/04,	285/11,
232/12,	233/06,	233/06,	285/12,	285/15,	286/11,	286/12,
233/13,	234/06,	234/06,	286/14,	286/15,	287/06,	287/08,
234/07,	234/13,	234/17,	287/14,	287/26,	288/01,	288/02,
234/25,	235/10,	235/25,	288/06,	288/15,	288/17,	290/06,
236/11,	237/14,	238/18,	290/08,	291/08,	291/17,	291/25,
240/08,	240/18,	241/10,	291/26,	292/17,	292/18,	292/19,
241/13,	241/20,	242/12,	292/22,	293/16,	294/09,	295/03,
244/04,	244/08,	244/11,	295/12,	296/03,	296/04,	296/11,
245/02,	245/05,	245/07,	297/02,	297/02,	297/12,	297/15,
245/10,	245/10,	245/21,	297/16,	297/17,	297/20,	297/21,
246/01,	246/15,	246/22,	298/05,	298/07,	298/16,	298/20,
247/07,	247/10,	247/17,	298/21,	299/06,	299/13,	299/20,
248/02,	248/07,	248/07,	300/05,	300/09,	301/16,	302/01,
248/18,	248/24,	248/24,	302/05,	302/12,	302/16,	303/04,
249/06,	251/05,	251/08,	303/05,	303/13,	303/24,	304/03,
251/10,	251/22,	252/04,	304/10,	304/11,	304/12,	304/17,
252/09,	252/09,	252/13,	305/08,	305/22,	306/04,	306/07,
252/25,	254/03,	254/16,	306/12,	306/13,	306/15,	306/19,
255/03,	255/05,	255/14,	306/22,	307/04,	307/06,	307/07,
255/17,	255/24,	256/06,	307/16,	307/25,	308/02,	308/04,
256/11,	256/17,	256/22,	308/08,	308/13,	308/15,	308/25,
257/07,	257/11,	257/20,	309/01,	309/08,	309/14,	309/26,
257/21,	258/05,	258/08,	310/01,	310/05,	310/13,	311/03,
258/14,	258/26,	261/03,	311/04,	311/07,	311/09,	311/19,
261/05,	261/06,	261/07,	311/23,	312/18,	313/01,	313/09,
261/23,	261/23,	261/24,	313/10,	313/19,	313/23,	314/12,
262/02,	262/11,	262/18,	314/20,	315/24,	315/26,	316/10,
262/20,	262/22,	262/22,	316/25,	316/26,	317/01,	317/03,
263/22,	263/23,	264/10,	317/04,	318/06,	318/09,	318/17,
264/10,	264/11,	264/12,	319/01,	319/08,	319/21,	320/03,
264/12,	264/13,	264/14,	320/04,	320/06,	320/17,	320/22,
264/18,	264/20,	266/10,	320/24,	320/26,	321/05,	323/02,
266/16,	267/15,	267/15,	323/03,	324/09,	325/12,	325/13,
268/03,	268/05,	268/06,	325/18,	326/05,	326/06,	326/08,
268/20,	268/22,	268/24,	326/09,	326/13,	326/13,	326/22,
269/26,	270/07,	270/11,	327/13,	328/20,	329/02,	329/09,

329/24,	330/06,	330/07,	369/14,	369/17,	370/09,	371/10,
330/08,	331/07,	331/17,	371/17,	371/19,	371/21,	372/03,
332/09,	332/09,	332/20,	373/07,	373/09,	373/19,	374/05,
332/23,	333/01,	333/09,	374/12,	374/13,	374/15,	374/21,
333/22,	334/05,	334/11,	375/05,	375/16,	375/18,	375/20,
334/11,	334/15,	334/26,	376/07,	377/15,	378/05,	379/03,
334/26,	334/26,	335/11,	379/06,	379/08,	379/19,	379/21,
335/12,	335/13,	335/22,	379/24,	380/23,	381/01,	381/10,
335/26,	336/03,	336/21,	381/21,	381/22,	381/22,	381/23,
336/22,	337/03,	337/11,	382/01,	382/25,	382/26,	383/01,
337/16,	337/16,	337/20,	383/03,	383/12,	383/13,	383/15,
337/23,	338/02,	338/08,	383/15,	383/16,	383/16,	383/16,
338/11,	338/19,	339/05,	383/18,	383/19,	384/01,	384/12,
339/09,	339/18,	340/07,	384/22,	385/15,	386/04,	386/09,
340/08,	340/09,	340/20,	386/12,	386/15,	386/22,	386/26,
340/24,	341/12,	342/12,	387/06,	387/15,	387/19,	388/02,
342/20,	343/07,	343/12,	388/09,	388/13,	389/09,	389/15,
343/12,	343/12,	343/13,	390/16,	390/18,	390/18,	391/09,
343/24,	344/06,	344/12,	392/06,	392/09,	392/11,	392/13,
344/18,	345/06,	345/11,	393/02,	393/09,	393/12,	393/15,
345/18,	346/06,	346/14,	393/16,	393/25,	394/04,	394/05,
346/15,	346/17,	346/18,	394/11,	394/13,	394/14,	394/16,
347/02,	347/19,	348/06,	394/26,	395/06,	395/11,	396/03,
348/10,	348/11,	348/20,	396/08,	396/12,	396/13,	396/16,
348/22,	348/23,	349/19,	396/22,	397/16,	398/14,	398/22,
349/25,	351/04,	351/14,	398/23,	398/25,	399/03,	399/05,
351/16,	351/17,	352/10,	400/05,	400/23,	400/26,	401/02,
352/11,	352/16,	352/20,	401/03,	401/18,	401/23,	402/07,
352/22,	353/02,	353/15,	402/08,	403/09,	403/13,	403/15,
353/16,	353/20,	354/06,	403/18,	403/24,	404/04,	404/12,
354/13,	354/19,	355/05,	404/22,	405/06,	405/09,	406/05,
355/06,	355/13,	355/24,	406/07,	406/08,	406/18,	407/03,
355/26,	357/09,	357/16,	407/04,	407/07,	407/12,	407/16,
357/21,	357/24,	358/01,	407/18,	407/19,	407/20,	408/08,
358/04,	358/10,	358/16,	408/12,	408/13,	408/14,	408/17,
358/17,	358/17,	358/25,	408/18,	408/24,	408/26,	409/11,
359/03,	359/06,	359/14,	409/23,	410/03,	410/04,	410/20,
359/18,	360/04,	360/06,	410/22,	410/22,	410/22,	411/04,
360/06,	360/11,	360/24,	411/08,	411/16,	411/18,	411/19,
360/25,	361/02,	361/10,	411/26,	414/02,	414/09,	414/22,
362/01,	362/06,	362/08,	414/24,	415/01,	415/06,	415/12,
362/11,	362/12,	362/17,	415/22,	415/25,	417/10,	417/11,
362/17,	362/18,	364/07,	418/19,	418/20,	419/06,	419/07,
364/08,	364/13,	364/17,	419/11,	419/12,	420/10,	420/11,
365/04,	365/13,	366/02,	420/20,	421/15,	421/20,	421/21,
367/03,	367/14,	367/18,	422/19,	422/20,	423/07,	424/01,
367/19,	367/24,	368/04,	424/05,	424/19,	424/21,	425/08,
368/08,	368/13,	368/21,	425/14,	425/17,	425/19,	426/02,
369/02,	369/03,	369/12,	426/05,	426/25,	428/03,	429/08

- b.+mu 81/01, 125/22, 130/01,
 393/09
 b.+mu bir 177/03
 b.+ni 4/02, 9/14, 10/04,
 10/08, 59/18, 120/03, 267/17,
 267/20, 283/23, 288/25,
 307/05, 309/19, 311/15,
 408/15
 b.+ge 18/08, 425/09
 b.+de 46/20, 46/21, 48/19,
 48/19, 48/20, 82/18, 156/15,
 401/11, 401/11, 424/17,
 424/18
 b.+i 5/09, 5/10, 56/02, 97/24,
 97/26, 137/03, 217/18,
 220/04, 273/13, 294/02,
 300/24, 328/01, 387/18,
 387/18
 b.+idur 367/07
 b.+iniñ 220/03
 b.+ini 221/08, 367/07
 b.+ige 112/15, 142/14,
 200/04
 b.+ide 55/25, 68/10, 86/20,
 304/01, 335/25, 352/09,
 372/21, 407/13
 b.+idin 8/06, 18/16, 24/12
 b.+si 8/23, 13/01, 24/24,
 29/15, 47/03, 48/05, 55/26,
 56/03, 56/03, 60/16, 79/14,
 93/15, 107/14, 107/15,
 107/16, 111/14, 121/26,
 133/01, 140/10, 143/08,
 145/03, 150/03, 152/08,
 152/10, 152/21, 152/23,
 162/08, 170/16, 171/02,
 171/12, 177/21, 183/24,
 185/17, 186/11, 188/04,
 189/22, 203/03, 205/13,
 206/01, 207/05, 207/07,
 209/20, 211/25, 211/25,
 211/25, 219/03, 230/21,
 239/03, 247/04, 247/05,
 247/10, 248/08, 248/22,
 266/03, 266/11, 266/26,
 280/21, 289/20, 289/20,
 294/25, 294/25, 299/09,
 301/04, 320/15, 331/12,
 345/05, 375/08, 401/09, 415/04,
 420/09, 420/19
 b.+si bilen 277/12, 329/02
 b.+simu 84/08, 109/20
 b.+siniñ 2/03, 14/12, 76/09, 169/04,
 187/20, 192/22, 201/12, 202/24,
 206/14, 228/22, 229/24, 246/19,
 257/02, 268/14
 b.+sini 13/13, 22/11, 75/03, 113/09,
 133/06, 144/10, 200/12, 267/23,
 277/02, 380/11
 b.+sige 14/03, 14/09, 16/19,
 144/17, 205/02, 225/23
 b.+sidin 13/18
 b.+imizni 308/08
 b.+iñlarniñ 339/05
 b.+liri 251/26, 252/01, 252/01
 b.+biri bilen 48/21, 217/18, 273/13,
 294/02
 b.+biriniñ 8/03, 256/13, 266/01
 b.+biriniñkige 42/03
 b.+birini 3/16, 24/08, 24/09, 24/14,
 30/22, 39/21, 43/18, 43/19, 112/17,
 159/07, 199/04, 251/23, 251/25,
 259/01, 276/02, 355/21
 b.+birige 2/22, 4/16, 9/12, 17/12,
 24/10, 40/02, 41/04, 43/19, 48/03,
 56/20, 62/03, 66/16, 73/02, 73/03,
 90/23, 170/15, 208/09, 209/05,
 211/02, 211/09, 213/12, 225/16,
 230/08, 232/20, 236/25, 248/07,
 256/14, 259/09, 259/10, 289/22,
 297/14, 310/11, 315/07, 320/06,
 323/26, 342/05, 362/24, 383/23,
 386/25, 390/24, 401/05 415/22
 b.+biridin 18/16, 18/17, 24/12,
 250/09
 b.+birimizni 252/21
 b.+ biriñlarni 40/18
 b. munçe 26/20, 33/19, 60/21,
 110/08, 124/16, 131/14, 133/14,
 172/18, 180/13, 188/12, 208/12,
 213/05, 216/17, 223/12, 255/05,
 294/09, 391/09, 410/20
 b. nerse 1/14, 47/10, 84/20, 99/20,
 145/01, 145/09, 174/09, 184/01,
 184/02, 216/03, 216/10, 222/04,
 241/13, 256/22, 280/03, 283/25,

- 302/12, 306/22, 309/14,
361/10, 362/08, 381/23,
420/11, 424/19
b. nersimu 97/20
b. nersiniñ 145/03
b. nersini 30/01, 133/02,
211/11, 237/14, 245/21,
248/18, 271/01, 277/20,
290/06, 311/03, 320/24,
324/09, 349/19, 381/22,
382/26, 383/01, 409/11,
415/06
b. nersige 44/12
b. nersidin 7/05, 39/24, 43/12,
178/14
b. nersiler 234/06
b. nersilerini 80/01, 169/23,
228/04, 281/02, 411/26
b. neççe 13/12, 15/22, 16/01,
24/06, 25/26, 26/02, 39/16,
40/04, 42/26, 49/22, 53/09,
61/01, 61/06, 84/24, 86/25,
87/19, 88/03, 88/05, 88/08,
92/22, 111/17, 116/12,
121/11, 123/23, 125/17,
126/11, 132/17, 138/11,
142/05, 162/26, 163/18,
163/23, 173/08, 181/25,
210/16, 214/04, 215/24,
225/06, 226/09, 232/12,
235/10, 246/15, 261/07,
262/22, 266/16, 273/10,
275/11, 275/12, 275/14,
275/15, 280/14, 285/15,
292/19, 293/16, 303/04,
304/11, 305/22, 306/13,
306/19, 312/18, 313/09,
314/20, 315/26, 320/03,
330/06, 340/08, 343/07,
345/11, 352/22, 359/06,
360/06, 375/16, 376/07,
393/25, 405/06, 418/19,
418/20, 425/14, 425/17,
426/25
bir-
vermek
b.-er 219/23, 219/24, 219/25,
382/14
b.-ersiniñlar 250/15
b.-iñlar 305/18
- birak fakat, ama
b. 199/03, 347/01, 423/23
b.+la 68/13, 85/17, 168/05, 235/24,
262/15, 294/05, 4/15, 357/10
- birav birisi, bir kimse
b.+niñ 426/25
- biraz biraz
b. 3/03, 28/07, 36/26, 37/09, 40/10,
64/23, 81/17, 146/16, 168/19,
170/01, 223/18, 226/09, 229/22,
233/25, 243/22, 261/15, 323/12,
390/11, 415/02, 416/15, 425/13
- bir-birlep tek tek, ayrı ayrı
b. 9/04, 30/23, 94/23, 264/18,
316/25
- birdem(u.f.) bir an, bazen, hemen
b. 86/17, 87/16, 163/15, 163/15,
249/25, 5/14, 391/07, 391/07
b.+mu 253/16
b.+dila 10/12
- birdin birden, ansızın
b. 49/08, 130/01, 131/17, 248/24,
403/23, 410/06
b.+la 26/01, 48/07, 56/09, 103/09,
124/14, 131/06, 160/16, 165/01,
171/19, 173/11, 208/18, 234/22,
245/03, 257/06, 283/13, 303/23,
325/02, 336/20, 349/01, 350/13,
368/22, 374/03, 384/06, 395/23,
397/14, 400/02, 400/03, 400/07,
408/08, 416/05, 418/01
- birdinbir tek, yegane
b. 116/11, 263/11, 272/13, 337/13,
411/16
- birer birer, bir, herhangi bir
b. 2/12, 3/02, 5/22, 9/19, 29/10,
35/04, 46/17, 64/06, 67/15, 67/23,
71/19, 86/10, 100/16, 102/25,
116/24, 117/06, 123/16, 129/02,
132/05, 133/08, 135/14, 135/14,
145/24, 156/03, 157/07, 161/02,
169/17, 171/06, 171/08, 180/04,
183/14, 184/09, 198/22, 216/07,
219/24, 225/26, 228/19, 229/04,
229/17, 230/02, 242/03, 242/14,
253/07, 255/16, 263/06, 268/12,
270/06, 278/20, 281/13, 287/06,
288/02, 288/04, 295/09, 303/13,
305/06, 311/01, 317/22, 328/17,

- 333/01, 335/01, 335/05,
341/09, 341/18, 347/23,
348/03, 361/06, 361/25,
364/03, 364/10, 365/01,
366/06, 371/06, 372/13,
372/14, 374/02, 382/18,
382/20, 383/10, 384/09,
385/11, 403/10, 409/02,
412/19
b.+si 43/16, 179/21, 184/11
b.+siniñ 120/03, 426/24
b.+sige 34/08, 169/25,
334/23, 426/23
b.+sidin 10/01, 268/09
- bireylen bir adam, bir kişi
b. 153/08
- birinçi birinci
b. 1/01, 3/10, 9/07, 10/06,
19/14, 27/09, 44/24, 62/22,
63/03, 75/16, 131/10, 134/17,
181/01, 200/24, 210/17,
212/01, 213/23, 215/07,
216/06, 217/12, 220/20,
242/02, 242/05, 244/14,
269/03, 270/08, 271/02,
293/10, 312/01, 343/05,
389/08, 410/13, 423/17
b.+ni 208/20, 213/01, 214/03,
216/16
b.+din 103/17, 239/06,
374/26
b.+si 128/08
- birla sadece, tek, bir
b. 17/15, 17/15, 18/15, 32/08,
48/10, 74/01, 110/20, 123/09,
187/10, 187/12, 231/01,
344/14, 363/17, 364/02,
391/04, 419/25
- birleşme birleşmiş, toplu,
dernek
b. 157/14, 158/12, 160/22,
194/17, 212/20, 222/23,
244/14
b.+si 339/03
- birleşür- birleşirmek
b.-üp 363/06
- birleşürüş birleşirme, birleşiriş
b. 213/02
- birliş- birleşmek
- b.-ip 4/08, 320/07, 389/16, 417/15,
422/06
- bis bıçak, jilet
b.+ini 89/23
- bisat(a.) döşeme, eşya
b.+imda 118/12
b.+i 386/03
b.+liri 73/21
b.+lirini 162/14
- biseremcan(f.) düzensiz, telaşlı, huzursuz
b. 410/12, 410/14
b. kıll- 416/15
- bismilla(a.) besmele
b.+siğa 120/07, 360/01
- bişaret(a.) müjde, muştı
b. 113/01, 326/09, 329/24, 359/19,
364/08, 372/11, 410/02
b.+ini 411/24
b.+ler 298/26
b.+ler bilen 87/22
b.+lerdin 184/18
b.+lirige 378/20
- bitağet(f.a.) takatsiz
b. 6/02
- bitağetlik(f.a.u.) takatsizlik
b. bilen 306/08
- biteley(f.a.) bahtsız
b. 393/08
- Bitğovin Betofin(müzisyen)
b. 194/22
- bivapa(f.a.) vefasız, döneğ
b. 207/12
b.+ni 207/06
- bivapalığ(f.a.u.) vefasızlık, döneğlik
b. 207/17
- bivasite(f.a.) vasıtasız, doğrudan doğruya
b. 175/05, 266/20
- biz biz şahıs zamiri
b. 9/07, 11/03, 23/11, 29/18, 30/08,
35/07, 36/23, 39/18, 53/17, 53/19,
75/05, 93/23, 94/06, 116/22,
116/25, 116/26, 117/01, 127/11,
136/25, 142/03, 149/06, 150/11,
150/13, 153/14, 153/16, 153/21,
154/09, 157/22, 159/22, 159/23,
161/04, 161/22, 161/24, 162/03,
180/22, 194/10, 194/19, 200/15,
200/18, 211/12, 212/25, 213/08,
214/25, 215/14, 216/21, 217/16,

- 220/22, 221/11, 221/13,
238/11, 238/15, 238/22,
239/23, 243/16, 243/17,
243/18, 244/25, 245/21,
249/11, 255/01, 258/18,
258/19, 263/24, 264/01,
279/23, 283/07, 286/18,
291/01, 291/03, 291/06,
293/01, 303/06, 308/08,
319/15, 321/08, 327/04,
347/16, 350/15, 350/18,
370/13, 371/01, 371/06,
371/14, 391/17, 403/06,
405/23, 409/12, 415/05,
416/14, 419/24, 423/05,
425/07, 425/07, 426/13,
426/18
b. bilen 46/19, 89/17, 93/19
b.+çu 350/15
b.+dek 252/25
b.+deklerni 328/20
b.+mu 22/20, 57/06, 101/19,
217/24, 220/05, 287/14,
287/23, 303/22, 306/16,
319/01, 341/16, 362/08,
368/05, 425/10
b.+niñ 29/14, 29/19, 31/19,
32/22, 34/23, 40/12, 46/07,
53/20, 56/15, 57/03, 57/10,
64/20, 81/12, 83/24, 112/11,
119/12, 119/13, 136/26,
139/15, 145/14, 145/22,
146/18, 147/22, 150/12,
151/22, 151/25, 152/05,
158/01, 158/24, 160/12,
173/18, 180/17, 181/05,
190/09, 190/15, 192/06,
192/07, 194/01, 194/20,
199/12, 209/10, 209/11,
209/24, 212/06, 213/06,
220/04, 221/14, 221/16,
221/20, 228/24, 237/04,
238/23, 240/24, 241/20,
243/21, 244/07, 244/10,
245/20, 248/10, 249/02,
263/20, 265/02, 277/25,
283/10, 284/21, 285/14,
291/02, 291/05, 300/20,
303/11, 308/07, 314/09,
315/14, 317/03, 317/04, 317/09,
341/12, 347/15, 358/05, 364/15,
365/20, 367/12, 369/12, 370/14,
389/26, 391/19, 412/21, 416/13,
425/04, 427/03, 427/18, 427/20,
427/23, 427/25
b.+niñgu 248/09
b.+ni 29/26, 32/19, 153/23, 209/26,
215/14, 243/16, 248/23, 263/24,
263/26, 272/24, 286/17, 340/18,
348/07, 413/09
b.+nimu 29/15, 140/12
b.+ge 46/24, 54/24, 57/03, 65/09,
127/16, 136/25, 145/15, 145/26,
147/20, 161/24, 162/01, 192/03,
194/19, 203/05, 209/13, 213/01,
243/21, 266/06, 273/07, 292/08,
305/20, 317/04, 347/17, 349/07,
350/17, 375/11, 390/02, 404/06,
406/24, 413/03, 417/09, 426/02
b.+de 35/17, 42/04, 80/10, 221/15,
238/07, 261/03, 318/26, 325/25,
361/24
b.+diçu 42/02, 194/09
b.+diki 291/11, 372/03
b.+din 158/03, 238/15
bizar(f.) bıkmış, usanmış, bezmiş
b. 120/17, 151/05, 265/07, 279/16,
307/03
b. kıil- 13/09, 291/23
b.+i 375/21
bizarlıq(f.u.) terbiyesizlik, küstahlık
b. 165/19
b.+ka 93/04, 105/08
bizçilik bizim kadar
b. 12/02
bizeñ derisi kalın, utanması olmayan
b. 35/18
bizeñlik utanmazlık
b. bilen 13/09
boğ- boğmak
b.-up 299/26
boğiz boğaz
b.+iğa 113/03
boğmağ boğum
b. 234/08, 394/18
boğuç bağ, çene bağı
b.+ta 415/26
boğuçlan- bağlanmak

b.-ğan 109/15	16/13, 18/01, 18/15, 19/12, 20/04,
boğuk boğulan, boğulup	21/06, 28/06, 29/23, 31/15, 33/01,
hırıldayıp kalan	37/16, 42/01, 43/25, 49/22, 60/18,
b. 203/01, 345/11, 417/24	61/19, 62/06, 62/14, 62/18, 63/04,
boğul- boğulmak	63/06, 69/18, 70/19, 73/06, 73/13,
b.-uptu 123/09	74/23, 76/10, 78/20, 81/16, 82/19,
b.-ğan 3/12	83/10, 83/24, 84/23, 86/17, 86/22,
b.-up 47/07, 60/17, 115/12,	88/07, 88/20, 88/21, 89/23, 90/06,
175/01, 274/19	90/14, 91/25, 92/06, 95/09, 95/14,
b.-up tur- 280/08	96/17, 98/08, 102/26, 104/12,
boğursağ yağda pişirilmiş	105/15, 107/08, 113/17, 116/16,
hamur, lokma	116/19, 116/20, 117/26, 120/15,
b.+largiçe 199/26	123/23, 125/15, 125/19, 128/12,
boğuz boğaz	128/19, 131/11, 133/03, 133/06,
b.+iğa 113/24	133/22, 135/15, 135/24, 137/16,
boğuzli- boğazlamak, boğazını	141/03, 147/20, 149/20, 149/24,
kesmek	150/08, 150/19, 152/22, 153/13,
b.-validiğu 405/25	154/21, 154/23, 159/10, 159/18,
boğuzlin- boğazlanış, boğazi	160/03, 162/25, 173/21, 179/12,
kesiliş	183/04, 184/02, 184/06, 187/06,
b. 192/13	191/02, 195/11, 199/05, 199/06,
bol- olmak, olmak yardımcı fiili	199/19, 208/05, 208/21, 221/09,
b.-uvatimen 358/03	222/02, 222/10, 229/15, 229/22,
b.-uvasız 52/19, 154/07,	229/25, 230/05, 230/11, 232/09,
171/24	233/13, 233/17, 236/26, 237/14,
b.-uvatidu 54/20, 86/13,	248/15, 248/19, 249/21, 249/26,
221/22, 300/17, 303/07,	256/22, 258/25, 262/19, 267/08,
339/07, 370/04, 377/23,	270/14, 278/01, 281/13, 283/07,
427/23	290/01, 290/22, 291/14, 293/21,
b.-ar 12/02, 118/04, 239/16,	295/20, 301/16, 302/13, 302/24,
272/07, 280/02, 319/25,	303/15, 306/11, 308/18, 308/25,
329/06, 330/10, 332/13,	310/04, 312/15, 315/23, 321/11,
339/20, 349/19, 371/08,	323/13, 324/24, 327/19, 330/05,
390/08	332/17, 334/02, 336/04, 336/11,
b.-armu 102/10, 130/20,	337/17, 337/19, 339/19, 340/02,
140/11, 240/14, 323/01,	344/15, 348/05, 348/07, 348/09,
411/10	352/18, 352/19, 352/20, 352/21,
b.-armikin 163/26	354/13, 356/01, 360/03, 361/02,
b.-ur 195/16, 195/17, 369/24,	364/18, 368/11, 373/11, 377/18,
385/18, 385/19	378/05, 379/02, 382/09, 383/01,
b.-dum 144/01, 147/10,	390/12, 390/13, 391/23, 391/23,
149/03, 190/08, 219/21,	395/21, 398/12, 402/08, 405/11,
219/23, 292/19, 300/20,	405/26, 406/10, 407/11, 408/17,
312/11, 312/16, 369/15,	410/08, 410/17, 411/04, 413/01,
404/01	413/03, 417/18, 418/01, 425/05,
b.-duñ 375/10	428/12
b.-diñiz 16/08, 266/07	kirip b.-di 6/18, 230/04
b.-di 2/12, 4/09, 6/06, 9/20,	b.-di-de 47/13
9/24, 10/13, 12/11, 15/06,	b.-diğu 218/20, 221/26, 244/15

- b.-diki 184/18
 b.-dila 169/05, 306/09,
 334/21, 425/12
 b.-dimu 161/02
 b.-diyu 9/21, 10/08, 81/10,
 142/06
 b.-duğ 36/24, 42/10, 42/11,
 291/04, 414/23, 416/15
 b.-duñlar 308/25
 b.-uşti 310/11, 315/22
 b.-upsiz(bopsiz) 237/23
 b.-uptu(boptu) 10/04, 40/15,
 42/02, 79/25, 97/06, 170/03,
 171/19, 190/08, 191/03,
 194/07, 198/18, 201/23,
 206/08, 224/10, 230/16,
 276/19, 294/25, 349/17,
 352/20, 364/21, 412/17,
 412/17
 b.-uptuma(boptuma) 374/02
 b.-uptumu(boptumu) 151/07
 b.-uptuğ(boptuğ) 377/21
 b.-ğanmen 311/11
 b.-ğansiz 243/07
 b.-ğanmu 385/11
 b.-imen 67/03, 258/23
 b.-isen 190/23, 220/07,
 419/26
 b.-idu 9/07, 9/26, 11/11,
 11/21, 18/14, 19/07, 25/16,
 28/02, 37/11, 37/14, 37/15,
 39/02, 46/06, 46/06, 46/07,
 47/05, 53/26, 54/08, 58/11,
 61/20, 77/14, 77/19, 80/16,
 85/04, 89/24, 98/21, 107/11,
 107/23, 108/02, 108/20,
 112/04, 120/01, 121/06,
 123/04, 123/07, 123/24,
 128/02, 130/15, 135/05,
 135/14, 136/19, 137/05,
 137/15, 145/07, 151/10,
 152/19, 162/04, 169/14,
 169/16, 174/12, 181/04,
 181/08, 193/07, 193/12,
 193/18, 193/23, 193/24,
 195/08, 200/15, 208/18,
 209/13, 210/04, 211/08,
 212/06, 214/06, 217/02,
 217/08, 220/01, 223/12,
 224/04, 224/12, 224/13, 224/15,
 238/06, 238/07, 239/17, 240/03,
 240/11, 240/21, 241/15, 242/13,
 246/09, 256/21, 258/21, 261/08,
 262/06, 262/09, 262/11, 268/03,
 268/26, 272/15, 272/16, 274/05,
 274/17, 274/18, 277/15, 279/06,
 279/13, 283/21, 285/14, 289/06,
 289/06, 289/07, 291/09, 295/02,
 303/08, 307/12, 311/19, 314/08,
 314/17, 315/04, 326/03, 328/22,
 334/18, 339/21, 339/25, 342/14,
 349/24, 353/10, 357/20, 358/06,
 362/11, 364/13, 365/09, 365/18,
 365/26, 371/13, 374/20, 378/21,
 390/01, 391/13, 406/24, 409/13,
 409/20, 410/10, 411/25, 414/17,
 416/10, 426/19, 427/22, 428/04
 b.-idu-de 15/12, 32/05
 b.-imiz 101/20, 293/03, 371/15
 b.-mağçi 257/03
 b.-idiğan 50/02, 61/25, 72/06,
 75/19, 115/21, 116/14, 116/20,
 162/17, 165/17, 177/09, 177/10,
 190/18, 213/24, 240/07, 241/17,
 253/22, 336/16, 352/20, 385/21,
 425/09
 b.-idikenmen 348/25
 b.-idikensiz 348/24
 b.-idiken 20/16, 20/20, 32/01,
 147/18, 148/16, 169/02, 192/20,
 211/14, 221/03, 261/12, 263/10,
 326/20, 347/24, 348/23, 404/06,
 409/25
 b.-amdu 16/16, 16/23, 27/20, 33/24,
 80/21, 101/13, 111/02, 111/03,
 117/22, 139/26, 140/04, 159/23,
 205/01, 218/23, 228/03, 232/02,
 245/22, 248/24, 249/14, 254/26,
 295/01, 314/18
 b.-iduki 111/06
 b.-ay 205/23, 238/20, 310/25,
 420/02
 b.-gin 425/16
 b.-sila 126/09, 154/25, 315/18,
 427/12
 b.-! 37/23, 117/04, 272/24, 363/18,
 406/12, 418/22

- b.-sun 21/25, 30/05, 57/19, 57/19, 66/18, 75/24, 98/24, 104/13, 121/01, 172/07, 217/04, 217/05, 243/12, 246/10, 276/15, 276/18, 289/04, 289/04, 297/19, 300/21, 324/10, 336/09, 349/10, 359/10, 369/23
- b.-uñ 21/22, 85/26, 101/18, 130/22, 228/01, 243/11, 349/04, 396/19
- b.-sam 53/10, 159/12, 160/20, 385/04
- b.-samlar 273/01
- b.-sammu 195/18, 277/22
- b.-sañ 25/04, 136/20, 141/21, 261/20, 294/26, 363/18
- b.-sañmu 42/10, 358/07
- b.-siñiz 54/01, 63/21, 224/12,
- b.-siñizla 258/16, 303/17
- b.-sa (olsa; ise) 4/25, 5/10, 8/07, 10/24, 10/25, 12/02, 15/19, 18/20, 26/07, 26/13, 29/03, 29/19, 32/08, 34/21, 35/05, 37/06, 48/17, 52/09, 55/08, 57/02, 57/06, 58/03, 58/10, 64/07, 73/07, 76/23, 93/19, 95/14, 98/14, 99/01, 108/15, 110/15, 111/09, 111/10, 117/09, 119/04, 120/04, 121/23, 123/26, 130/02, 141/06, 144/02, 149/20, 150/22, 151/10, 153/05, 164/02, 176/08, 180/04, 185/07, 185/22, 186/17, 191/20, 194/09, 194/24, 199/03, 202/16, 204/06, 204/06, 210/11, 211/08, 222/20, 224/03, 227/23, 240/07, 241/08, 242/03, 246/02, 254/08, 255/21, 258/23, 265/11, 272/02, 274/08, 278/19, 279/09, 279/17, 283/20, 285/22, 290/09, 292/19, 293/13, 296/22, 298/04, 298/21, 303/13, 305/15, 305/20, 310/24, 314/03, 335/11, 335/12, 346/18, 347/13, 349/06, 349/10, 357/08, 363/09, 363/09, 365/21, 368/03, 379/03, 381/19, 387/18, 391/22, 397/18, 404/19, 406/14, 407/18, 408/16, 409/12, 411/18, 417/03, 418/18, 423/21, 428/04
- b.-sa kérek 21/14, 24/24, 143/24, 148/17, 188/06, 258/26, 313/25, 346/23,
- b.-siçu 111/01, 147/23
- b.-sidi 263/07, 355/03
- b.-simu 5/05, 5/22, 14/18, 16/24, 17/16, 29/07, 29/24, 33/19, 42/07, 50/03, 62/23, 63/01, 64/24, 67/15, 68/09, 71/12, 72/17, 78/21, 82/05, 84/24, 85/07, 101/26, 107/25, 113/07, 114/26birdem, 117/17, 119/08, 119/16, 122/26, 123/09, 123/17, 123/24, 126/11, 133/15, 133/16, 148/03, 152/25, 155/10, 161/15, 163/02, 163/15, 177/09, 185/23, 189/16, 191/21, 195/09, 200/06, 200/07, 206/15, 208/01, 226/22, 233/16, 233/19, 233/25, 234/02, 234/17, 235/22, 236/04, 248/05, 249/07, 249/25, 250/05, 265/09, 270/22, 285/17, 285/23, 293/05, 300/01, 305/04, 305/10, 312/21, 319/07, 328/17, 328/24, 350/10, 355/08, 357/17, 364/02, 365/01, 366/01, 384/22, 393/13, 393/15, 397/03, 412/01, 418/12, 423/02, 426/07, 429/14
- b.-sağ 29/18, 39/13, 119/13, 223/11, 323/07
- b.-sağçu 426/18
- b.-sağmu 39/20
- b.-sañlar 161/21
- b.-ğay 8/16, 11/05, 21/13, 151/01, 333/06, 423/10
- b.-sa kérek 24/24, 143/24, 188/06, 258/26, 313/25
- b.-up 2/23, 3/12, 4/04, 12/12, 16/06, 18/18, 18/24, 23/18, 25/01, 34/13, 45/24, 48/13, 59/16, 66/03, 66/20, 68/10, 69/09, 70/15, 72/09, 72/19, 73/02, 84/11, 85/15, 85/17, 86/13, 89/24, 90/03, 90/18, 92/21, 97/25, 100/10, 103/08, 108/11,

110/17, 125/22, 132/06,
 132/07, 135/25, 136/10,
 142/11 142/20, 149/17,
 155/24, 163/12, 171/12,
 172/05, 180/26, 182/17,
 188/05, 188/10, 188/17,
 190/21, 193/04, 193/16,
 197/17, 199/14, 204/02,
 205/18, 206/07, 206/26,
 211/07, 220/25, 227/25,
 228/02, 233/02, 234/07,
 234/16, 241/03, 243/25,
 247/02, 250/18, 250/22,
 253/02, 257/01, 259/23,
 260/20, 260/21, 262/15,
 267/11, 267/15, 273/12,
 277/03, 279/01, 279/16,
 283/26, 284/16, 287/24,
 288/01, 293/10, 294/04,
 295/15, 295/19, 301/19,
 304/18, 311/05, 313/06,
 313/15, 315/09, 318/26,
 324/01, 331/14, 345/08,
 346/08, 356/20, 364/09,
 365/13, 370/09, 374/01,
 376/11, 380/17, 383/13,
 389/08, 394/09, 394/26,
 395/12, 395/15, 395/26,
 396/05, 401/20, 402/11,
 407/03, 407/10, 409/06,
 410/13, 414/02, 415/13,
 416/26, 420/19, 423/04
 b.-up çëçil- 12/25
 b.-up çik- 113/24, 188/09,
 293/01
 b.-up kel- 64/05, 64/14,
 72/25, 181/12, 219/10,
 219/11, 248/07, 312/21
 b.-up ket- 3/15, 7/17, 13/23,
 17/26, 18/06, 22/07, 24/01,
 27/06, 29/23, 37/18, 41/10,
 45/13, 47/18, 48/16, 54/19,
 55/10, 66/09, 68/07, 68/12,
 76/11, 77/07, 77/11, 81/12,
 83/10, 98/17, 103/12, 105/19,
 106/26, 111/19, 113/15,
 124/02, 142/03, 142/22,
 153/03, 164/15, 165/03,
 168/01, 171/25, 174/25,
 198/09, 199/25, 202/11, 203/22,
 209/08, 210/16, 210/18, 219/03,
 225/23, 228/12, 245/16, 256/15,
 261/05, 262/25, 265/22, 272/09,
 275/02, 276/08, 278/17, 279/03,
 292/05, 292/20, 294/09, 298/24,
 299/04, 300/11, 302/14, 308/23,
 335/08, 336/22, 342/06, 348/13,
 353/04, 353/21, 361/01, 372/24,
 377/06, 378/01, 378/07, 379/17,
 381/20, 384/06, 388/09, 400/18,
 409/16, 409/22, 410/05, 410/24,
 411/03, 413/12, 422/22, 425/07
 b.-up kal- 4/22, 9/22, 10/09, 15/15,
 17/04, 17/05, 18/13, 21/13, 27/03,
 29/06, 30/10, 43/21, 44/03, 48/06,
 56/03, 58/07, 67/02, 69/12, 73/14,
 73/15, 74/22, 85/07, 86/14, 87/05,
 87/07, 94/03, 95/06, 103/09,
 104/09, 106/24, 107/12, 112/05,
 116/02, 116/04, 118/16, 122/01,
 123/11, 124/10, 126/20, 126/22,
 127/11, 132/25, 137/03, 137/14,
 138/04, 146/12, 147/14, 148/03,
 148/04, 148/19, 149/09, 150/13,
 152/21, 153/06, 155/01, 155/09,
 161/01, 161/10, 178/08, 179/03,
 179/04, 180/14, 180/16, 180/19,
 180/20, 182/05, 182/18, 182/20,
 185/24, 190/11, 190/21, 193/16,
 194/21, 197/13, 206/11, 208/05,
 228/03, 230/01, 241/20, 249/04,
 251/02, 255/23, 260/03, 262/23,
 265/03, 265/04, 267/04, 272/25,
 272/26, 286/11, 290/04, 302/23,
 308/12, 308/20, 316/02, 317/15,
 318/23, 327/17, 331/19, 332/06,
 332/20, 334/01, 339/02, 340/08,
 345/16, 349/09, 353/02, 353/14,
 359/14, 363/26, 365/11, 367/12,
 368/01, 368/06, 372/09, 377/12,
 377/20, 380/16, 386/23, 388/06,
 399/04, 403/12, 403/24, 406/11,
 407/08, 407/13, 409/06, 419/06,
 420/08, 420/17, 425/13, 425/15
 b.-up kaptimen 333/24
 b.-up kaptiken 149/01, 367/11
 b.-up kaptu 175/16, 273/09, 330/07,
 388/06

b.-up oltur- 200/04, 219/09,
 270/13, 276/09, 306/03,
 306/17, 316/23
 b.-up öt- 107/14, 190/16,
 251/08, 338/03, 355/06,
 395/20
 b.-up tur- 33/17, 49/04,
 59/03, 71/23, 82/17, 112/13,
 116/09, 116/19, 119/01,
 128/07, 174/24, 212/05,
 221/23, 231/16, 245/21,
 277/08, 319/01, 338/01,
 359/05, 391/06, 401/10
 b.-up yat- 210/24
 b.-up yür- 51/07, 81/25,
 353/17, 354/14, 395/12,
 404/08, 408/22
 b.-upmu 4/01, 6/11, 36/02,
 37/04, 48/14, 55/19, 61/14,
 107/11, 111/16, 126/08,
 134/10, 139/20, 143/13,
 155/25, 182/18, 216/10,
 218/10, 232/22, 244/25,
 292/15, 298/14, 351/18,
 366/02, 390/21
 b.-upla 5/23, 66/02, 211/19
 b.-gili 290/09
 b.-ğuçe 6/18, 207/09, 225/02
 b.-ğaça 54/18, 109/25,
 135/13, 143/25, 146/08,
 163/03, 165/22, 169/03,
 170/17, 186/25, 190/17,
 193/25, 194/01, 217/10,
 225/01, 240/25, 241/13,
 251/25, 303/22, 341/05,
 361/14, 387/22, 420/14
 b.-ğaçıla 194/22
 b.-ğaçımikin 130/04
 b.-ğaçımu 255/09
 b.-ğaçımikin 4/26
 b.-ğanséri 321/02
 b.-ğanda 37/11, 156/05,
 211/12, 250/01, 297/04,
 381/21, 388/23
 b.-ğandığu 363/18
 b.-ğandikidek 215/23
 b.-ğandikin 30/17, 75/05
 b.-ğandimu 48/10, 199/05,
 211/01, 240/18, 358/10

b.-ğandin 9/03, 38/05, 77/02,
 110/01, 157/19, 191/09, 215/26,
 268/20, 317/26, 363/21, 412/18
 b.-may 14/02, 46/04, 102/24,
 182/03, 206/12, 220/15, 245/22,
 261/21, 295/02, 315/10, 337/04,
 371/06, 410/12
 b.-mastin 252/16, 325/03
 b.-mayçu 323/02, 382/05
 b.-miğaçça 14/06, 61/25, 153/23
 b.-miğanda 302/18
 b.-ğan 4/02, 4/18, 6/02, 7/19, 9/08,
 15/26, 16/22, 16/25, 19/03, 21/12,
 35/20, 37/05, 37/09, 42/23, 43/05,
 44/15, 44/22, 45/16, 47/17, 49/05,
 49/16, 53/12, 56/08, 58/22, 60/24,
 62/19, 68/02, 71/18, 76/04, 78/20,
 81/04, 82/15, 84/09, 86/10, 87/18,
 91/21, 93/26, 95/17, 106/04,
 107/03, 110/01, 111/08, 112/03,
 112/25, 115/06, 116/06, 120/17,
 121/07, 123/15, 126/14, 131/06,
 132/10, 133/13, 134/15, 136/04,
 136/17, 137/10, 138/06, 140/19,
 142/19, 143/17, 144/07, 146/04,
 149/04, 150/07, 152/10, 152/13,
 152/20, 157/24, 159/13, 167/08,
 176/12, 176/19, 188/09, 189/08,
 192/01, 194/02, 199/16, 200/04,
 204/05, 204/10, 204/12, 211/04,
 211/11, 212/01, 214/10, 214/20,
 215/04, 221/05, 221/25, 222/01,
 225/17, 225/25, 239/13, 239/14,
 242/04, 244/16, 246/06, 247/03,
 252/08, 256/16, 256/20, 257/07,
 262/01, 267/10, 270/01, 271/03,
 271/08, 273/19, 286/09, 292/06,
 294/25, 302/18, 302/19, 307/20,
 311/13, 317/15, 318/22, 327/02,
 327/12, 329/03, 332/02, 332/05,
 336/01, 337/15, 338/22, 339/05,
 339/06, 339/07, 340/01, 349/17,
 353/20, 353/25, 354/18, 355/02,
 355/04, 355/24, 361/07, 371/15,
 379/05, 381/15, 387/16, 388/04,
 389/15, 390/07, 391/01, 391/12,
 395/10, 395/16, 399/07, 404/21,
 407/01, 409/11, 410/06, 412/18,
 418/24, 419/03, 422/11

- b.-ğan-de 44/20
 b.-ğan bilen 51/18, 246/13
 b.-ğan emes 339/08
 b.-ğandek 9/12, 25/03, 40/25, 78/07, 83/05, 84/05, 93/07, 112/15, 134/10, 138/16, 139/16, 151/05, 166/11, 182/22, 183/01, 198/13, 205/05, 227/09, 248/19, 274/19, 289/09, 307/03, 325/23, 346/11, 361/24, 362/05, 382/26, 392/11, 393/12, 415/02, 423/21
 b.-ğandekla 172/20, 262/13
 b.-ğandila 119/26, 316/14, 339/04
 b.-ğanki 271/05
 b.-ğanlarğa 155/13
 b.-ğanlıķim 152/09, 374/19
 b.-ğanlıķiñ 47/04
 b.-ğanlıķiñdima 295/07
 b.-ğanlıķiñdin 195/11
 b.-ğanlıķi 14/04, 79/05, 218/02, 278/06
 b.-ğanlıķiniñ 116/07
 b.-ğanlıķini 42/09, 76/08, 251/10, 283/09, 343/19
 b.-ğanlıķiğa 105/04
 b.-ğanlıķida 218/05
 b.-ğanlirini 320/11
 b.-ğini 88/06, 94/18, 129/03, 129/04, 156/05, 220/22
 b.-ğini bilen 122/07, 348/15, 386/03
 b.-ğinidek 144/15, 420/04
 b.-ğinidu 239/01
 b.-ğinidin 274/13, 294/21, 295/16
 b.-ğinimiz 221/14
 b.-ğuçke 12/04
 b.-ğuñiz 336/02
 b.-ğudek 53/17, 201/23, 228/01, 237/18, 257/21, 296/11, 311/20
 b.-idiğandek 356/13
 b.-idiğanlıķini 27/16, 48/24, 147/11, 229/14, 274/23, 289/01, 301/25, 351/20, 427/09
 b.-idiğanlıķiğa 328/14
 b.-ivatidu 145/19
 b.-uvatatti 84/18, 178/02
 b.-uvatsa 366/05
 b.-ğanidim 300/19
 b.-ğanidi 2/22, 26/03, 50/18, 61/10, 73/01, 74/19, 88/25, 252/23, 254/02, 332/14, 346/21, 379/04, 388/11, 388/14, 408/13
 kirip b.-ğanidi 383/16
 b.-attim 63/22, 145/06
 b.-atti 10/24, 26/08, 26/15, 29/16, 29/19, 33/22, 58/04, 60/10, 79/09, 88/14, 110/18, 112/21, 135/08, 141/09, 167/16, 194/25, 203/05, 210/12, 211/18, 212/17, 223/23, 226/07, 226/10, 228/23, 236/08, 263/08, 268/21, 275/10, 279/19, 281/19, 289/20, 299/01, 299/10, 334/13, 334/14, 338/16, 340/16, 350/05, 355/04, 355/05, 365/02366/10, 394/17, 410/04, 418/10
 b.-ğınamti 257/18
 b.-ğan bolsañ 252/08
 b.-ğan bolsiñiz 349/17
 b.-ğan bolsa 78/20, 111/08, 242/04, 247/03, 302/18, 361/07, 390/07
 b.-ğan bolsimu 68/02, 302/19
 b.-ğan bolimiz 371/15
 b.-uvatamdu 299/03, 347/11
 b.-uvatқан 36/09, 68/20, 78/16, 84/26, 132/14, 132/22, 144/13, 183/25, 246/17, 257/23, 356/06, 391/01, 410/14
 b.-uvatқini 132/02
 b.-uvatқanda 54/17, 324/25
 b.-uvatқанlıķini 71/21, 88/01, 236/11, 253/12
 b.-uvatқанlıķiğa 257/03
 b.-armiş 371/26
 b.-idiñiz 371/10
 b.-ividi 15/05, 143/19, 283/24, 396/03, 408/02
 b.-idiğu 20/20
 b.-idiki 365/21
 b.-ivéridu 199/03
 b.-uptigensiz(boptigensiz) 120/25

- b.-uptiken(boptiken) 113/18,
 183/22, 193/03
 b.-ġiydiñ422/14
 b.-ġiydiñiz 346/16
 b.-ġiydi 187/18
 b.-ġiytti 55/05, 324/11
 b.-alaydu 108/03, 150/17,
 339/04, 366/12
 b.-uvaldi 13/06, 154/26
 b.-uvalġan 265/21, 296/04
 b.-uvalġanidi 36/04
 b.-uvalidu 243/14
 b.-uveretti 408/02
 b.-uvélip 170/12, 189/12
 b.-uvéridiken 62/10
 b.-uvéridu 354/18
 b.-uvétiptu 377/24
 b.-mayvatidu 238/09
 b.-mas 9/19, 37/07, 40/14,
 93/25, 275/08, 325/17,
 330/09, 400/05
 b.-midi 211/22, 216/08,
 268/07, 270/24, 332/03,
 342/04, 366/02, 381/21,
 388/15
 b.-midimu 199/15, 349/18
 b.-maydu 9/19, 35/18, 37/06,
 42/19, 57/09, 57/12, 58/20,
 67/04, 72/22, 77/21, 89/22,
 103/15, 107/25, 111/06,
 113/09, 115/08, 122/10,
 127/19, 136/26, 153/22,
 154/08, 154/08, 156/01,
 158/26, 167/22, 169/20,
 173/18, 181/19, 185/22,
 185/23, 192/20, 193/13,
 209/24, 223/06, 244/12,
 250/10, 274/05, 286/17,
 308/07, 309/16, 310/14,
 325/10, 334/23, 336/19,
 339/14, 353/14, 358/07,
 360/22, 371/18, 390/02,
 397/21, 398/02, 416/16,
 417/25, 419/08, 426/08
 b.-ma 58/22, 263/02
 b.-mamdiken 274/04, 311/17
 b.-mamdu 15/01, 84/25,
 120/04, 146/13, 278/20,
 382/06, 385/14
 b.-mañ 281/24, 334/26, 336/10
 b.-mamti 274/10
 b.-misun 62/22, 62/25, 259/17,
 334/22, 350/09
 b.-misam 207/21
 b.-misañ 31/17
 b.-misiñiz 167/18
 b.-misa 16/16, 27/01, 35/18, 40/06,
 55/26, 56/03, 64/18, 80/15, 94/06,
 177/11, 203/12, 205/26, 205/26,
 210/06, 220/07, 220/15, 224/10,
 240/08, 249/22, 263/13, 265/06,
 286/16, 290/03, 308/07, 309/16,
 311/01, 325/10, 350/04, 362/08,
 363/18, 374/09, 403/01, 417/06,
 419/24
 b.-misa kérek 43/06
 b.-misila 75/05
 b.-misimu 104/15, 177/09, 191/08,
 199/03, 206/16, 328/13, 356/16
 b.-misağ 321/08
 b.-misa kérek 43/06, 263/14,
 265/06
 b.-miġan 28/21, 37/16, 40/10,
 49/13, 67/09, 108/04, 220/06,
 254/17, 291/12, 328/08, 328/09,
 339/03, 370/15, 428/07
 b.-miġan bilen 40/07
 b.-miġan bolsa 34/24, 211/17,
 212/16
 b.-miġandek 128/22, 252/20,
 326/25
 b.-miġandu 281/14, 364/10
 b.-miġanġa 240/09
 b.-miġanliki 123/13
 b.-miġanliktin 316/03
 b.-miġin 265/07
 b.-miġiniġa 206/08
 b.-miġudek 123/10
 b.-masliki 47/24, 392/02
 b.-masmidi 232/08
 b.-maytti 65/11, 79/03, 114/08,
 173/06, 223/24, 230/26, 268/12,
 290/06, 341/06, 345/10, 345/15,
 364/04, 376/19, 418/12
 b.-maydiġan 3/07, 8/12, 36/19,
 63/23, 72/05, 192/17, 212/05,
 217/19, 240/08, 241/17, 262/06,

- 291/08, 332/11, 332/23,
354/23, 355/07
b.-maydiganliqi 296/13
b.-maydiganlikini 58/03,
213/15, 225/22
b.-maydigini 199/03
b.-maydiken 80/07, 127/22,
307/23, 349/07
b.-giymidi 156/18
b.-giymidim 132/05
b.-almaymen 205/24, 318/19
b.-almaydu 135/11, 220/03,
220/13, 327/03, 337/23,
337/23, 427/17
b.-almay 381/18
b.-almigan 106/06, 167/16
b.-almiganlikim 195/09
bolmaq olmak fiilinin ismi
b.+kimu 318/22
boluş olma oluş
b. 57/13, 78/18, 81/14, 98/11,
106/06, 128/07, 177/08,
204/08, 205/15, 205/17,
205/18, 205/18, 205/19,
205/19, 223/04, 240/11,
257/22, 286/14, 286/15,
307/24, 325/03, 339/22,
366/11, 404/04
b. bilen 72/02, 72/12, 97/21
b.+mu 201/17
b.+tek 358/13
b.+ni 104/10, 155/22, 316/02,
404/04
b.+ka 88/10, 91/02, 103/05,
165/04, 234/07, 358/18,
392/04, 423/24, 423/25,
426/15
b.+tiki 52/25
b.+tin 205/20
b.+um 318/19
b.+umga 86/22
b.+inizni 57/15, 113/12
b.+i 9/09, 41/16, 54/03,
58/20, 67/15, 97/02, 103/13,
122/26, 148/18, 169/19,
174/08, 185/23, 185/26,
226/15, 262/08, 297/03,
359/10, 381/16
b.+iniñ 374/06
b.+ini 113/10, 145/18, 177/16,
177/19, 232/14, 410/16
b.+iga 64/14, 128/09, 52/13, 171/07,
214/17, 377/10
b.+idin 246/06, 356/22
b.+imiz 238/17, 301/24
b.+uñlarni 358/12
boluş- yardimlaşmak, oluşmak
b.-ti 121/12, 298/20, 322/14
bolguluş olan iş
b. 104/12, 248/15
bolka çekiç
b.+mni 346/24
bolmigur beceriksiz, yaramaz
b. 104/13, 264/03, 285/11, 404/14
Bolşevik bolşevik
o.+larniñ 216/19
bolun- olmak, bulunmak
b.-gan 55/23
b.-idigan 51/15
b.-midi 386/17
boluñ-puçkaķ kōře bucak
b.+ta 55/02
boluş- yardimlaşmak, oluşmak
b.-ti 211/11, 421/24
b.-up 28/15, 314/23
bomba(r.) bomba
b. 158/16, 409/13
boncaliķ bir tür aēaē ya da bitki
b.+lar 254/21
boran firtina, boran
b. 133/04, 144/06, 184/12, 194/04,
194/05, 242/18, 425/10
b.+da 189/17
b.+dek 120/07, 125/11, 146/26,
405/12
boran-çapkun tipi, kar firtinası
b. 26/22, 158/04, 298/23, 350/14
b.+lar 350/14
b.+larğa 26/22
b.+liri 158/04
boran-çapkunluķ firtinalı
b.298/23
boranliķ firtinalı, boranlı
b. 158/11
bostan(f.) bostan, baē, bahçe
b. 107/26
bosugi eşik
b.+ga 224/16

- b.+da 8/18
b.+sida 26/23, 354/19
b.+dila 100/11
- boş boş
b.32/04, 41/05, 50/23, 67/12,
78/04, 79/22, 85/08, 92/24,
126/09, 134/04, 276/16,
294/23, 315/18, 331/07,
383/17, 399/13, 413/02
b.+ķina 333/03
- boş-a- ayırmak
b.-p 78/02, 132/25, 251/12,
399/03
b.-p ķal- 367/17
b.-p ket- 76/06
b.-ydiķandek 72/16
- boş-an- kurtulmak, ayrılmak
b.-di 281/10
- boş-añ gevşek, cansız, uyuşuk,
iradesiz
b. 44/20
- boş-aş- gevşemek, ayrılmak,
kurtulmak
b.-ti 384/06
b.-ķan 98/03
b.-ķandek 267/04
- boş-aştur- ayrılmak zorunda
bırakmak
b.-uvétidu 30/03
- boş-at- boşaltmak
b.-ti 296/07
b.-ķan 123/15
b.-maķçi 396/03
- boş-iş- ayrılmak, kurtulmak
b.-ip 417/11
b.-ip ket- 383/26
- boş-it- çıkarmak, salmak
b.-ip 8/20, 357/06
b.-ivetkenidi 101/11
- boş-til- çıkartılmak, salınmak
b.-ip 197/14, 200/16
- boş-it-iş- çıkarış, salış
b. 72/17
- boş-luķ boşluk
b. 15/23, 60/02
b.+niñ 60/10, 399/19
b.+ni 69/01, 104/04, 249/13
- b.+ķa 59/22, 197/10, 256/02,
415/20
b.+ta 15/20, 257/01, 304/03, 401/16
b.+idek 79/12
b.+ida 384/16
b.+larni 127/04
- bota deve yavrusu
b. 7/03, 13/16
- botilaķ devenin yeni doğmuş yavrusu
b.+tek 48/08, 396/13
- botulka şişe
b. 4/12, 4/13, 277/26, 340/09,
398/23
b.+ni 325/14, 400/09
- botulkiliķ şişede olan
b. 306/15
- bovaķ bebek, yavru
b.+niñ 320/15, 351/15, 419/16
b.+ni 320/12
b.+lar 320/04
b.+larniñ 320/13
b.+larni 320/02
b.+largā 320/09
- bovay dede, dedecik; yaşı
b. 148/20, 275/19, 294/19
b.+niñ 95/13
- bova dede
b.+siniñ(bovi) 93/06
b.+siĝa(bovi) 57/24
b.+sidin(bovi) 115/14
b.+lirimiz(bovi) 249/22, 391/19
- boy boy, beden, gövde; kıyı kenar;
süresince
b. 4/18, 22/09, 74/07, 161/11,
170/16, 171/02, 323/18, 373/03,
394/20
b.+i 21/13, 34/02, 89/06, 102/06,
219/26, 295/11, 351/18, 422/01
b.+imu 69/25
b.+iĝa 89/10, 328/08, 422/09
b.+ida 29/10, 89/11, 236/21, 420/14
b.+idiki 1/10, 17/07, 90/09, 92/25,
94/08, 198/02, 232/25, 264/10,
394/15
b.+içe 22/03, 23/03, 28/10, 37/11,
50/18, 52/03, 63/05, 74/09, 100/17,
125/04, 157/18, 158/23, 190/14,
240/06, 241/13, 242/02, 265/17,
270/09, 285/10, 286/01, 290/11,

- 293/20, 322/13, 330/09,
340/03, 350/02, 351/13,
375/13, 376/05, 413/12
b.+lirida 218/03
b.+lirini 1/04
- boy- turk boy, vücut yapısı,
boy-pos
b. +i 8/05
- boya- boyamak
b.-p 179/02
- boyal- boyanmak
b.-ğan 90/26
- boyak boya
b. 138/22
- boyi- boyamak
b.-ğanda 342/19
- boyik boyak, bir tür yağlı bitki (gül
yağı)
b.+i bilen70/13
- boyun boyun
b. 6/11, 12/16, 59/21, 395/07
b.+umğa(boyn) 80/26, 200/20
b.+uñğa(boyn) 419/24
b.+iñizğa(boyn) 12/06
b.+i(boyn) 83/13, 309/26
b.+ini(boyn) 12/16, 93/11,
185/04, 222/05, 416/17
b.+iğa(boyn) 86/19, 86/20,
275/18, 335/21
b.+idiki(boyn) 12/23, 395/07
b.+imizda(boyn) 12/03
b.+lirini 48/19
b.+liriğiçe 154/04
- boyla- kenarından gitmek, boylamak
b.-p 33/05, 39/16, 231/21
- boyluk boylu
b. 1/12, 51/01
- boysundur- itaat ettirmek, boyun
eğdirmek
b.-uvalalaydu 140/23
- boysunduruş itaat ettirip, boyun
eğdiriş
b. +ni 99/13
- boysunuş itaat, boyun eğme
b.+ni 236/05
- boytağ bekâr
b. 72/25, 73/15, 146/05,
328/20
b.+lar 49/19, 72/19
- boyunda- boynunu uzatmak
b.-p 63/11, 139/12, 216/02, 243/02,
276/10, 401/03
b.-p tur- 2/03, 301/05
- boyuntavliş itaat etmeme, boyun
eğmeme
b. 418/02
- boyunturuş boyunduruk; tahakküm,
esaret
b. 86/19
- boz boz renk, gri
b. 20/21, 59/18, 197/04
- bozamtul boz renge çalan
b.115/03, 156/15
- bozar- rengi değışip boz renge dönmek
b.-ğan 400/11
- bozek hakarete uğramış, aşağılanmış
b. 178/09, 285/11
- bozli- bağırmak
b.-ğisi 72/15
- bökürt- böğürmek (hayvan)
b.-uvétidiken 380/22
- böl- bölmek, kesmek
b.-di 63/14
b.-idiğan 135/12, 308/05
b.-üp 201/23, 228/25
b.-üveti 33/17, 238/15
- böldür- böldürmek
b.-ginini 122/07
- bölek yardım, destek
b.+tek 12/09
- bölekçe ayrıca, başkaca, fevkalade
b. 36/02
- bölgünçilik bölücülük
b. 159/05, 160/10
- bölüm fasıl, kesim, şube, kısım
b. 49/15, 284/10, 297/26, 298/06
b.+diki 52/06
b.+iniñ 46/14, 131/11, 373/03
b.+ige 188/07, 188/19, 372/26
b.+ide 338/06, 430/09
b.+idin 305/02
- bölün- bölünmek
b.-idu 271/26
b.-üp 58/17, 103/12, 162/11,
166/20, 210/23
b.-üp ket- 156/03
- bölüş taksim, bölüş
b. 365/12, 365/13, 365/15

böre	kurt	52/02, 53/01, 53/07, 53/17, 54/24,
	b. 58/23, 90/07	54/25, 55/17, 55/20, 55/22, 57/14,
	b.+dek(böri) 72/14, 160/17	57/15, 57/18, 57/21, 58/02, 58/07,
	b.+niñ(böri) 235/19, 235/20	60/11, 60/21, 61/03, 61/04, 61/07,
	b.+si(böri) 121/03	61/12, 61/18, 61/22, 62/07, 62/08,
	b.+ler(böri) 235/16	62/10, 62/10, 62/11, 62/14, 62/25,
börek	böbrek	63/02, 64/02, 64/12, 64/20, 64/23,
	b. 265/15	65/02, 65/04, 65/10, 65/10, 65/13,
	b.+tek 231/09, 262/01	65/16, 66/11, 66/13, 66/22, 67/18,
	b.+i 189/15	68/01, 69/01, 69/06, 69/17, 69/19,
	b.+ige 189/07	69/21, 70/02, 71/06, 71/09, 71/10,
bört-	şişmek, kabarmak	71/11, 71/13, 71/17, 71/22, 72/03,
	b.-üp çık- 54/14	72/23, 72/25, 73/20, 74/09, 74/21,
bös-	ayırmaq, sökmek	75/12, 76/07, 76/21, 76/23, 76/26,
	b.-üp kel- 395/23	77/17, 77/18, 77/21, 78/20, 79/01,
	b.-üp kir- 103/03, 186/04,	79/15, 79/20, 80/05, 81/03, 81/14,
	258/15	82/07, 82/08, 84/07, 84/22, 84/24,
	b.-üp öt- 286/16	85/16, 86/03, 86/11, 86/18, 87/01,
bösül-	yarılmak, sökülmek	87/04, 87/13, 88/22, 88/22, 90/01,
	b.-üp ket- 425/11	91/04, 91/10, 91/11, 91/15, 92/04,
böşük	beşik	92/07, 92/11, 92/24, 93/01, 93/05,
	b. 151/23	94/08, 94/13, 94/16, 94/18, 95/04,
bu	bu	95/15, 95/17, 96/01, 96/17, 97/16,
	b. 1/12, 2/11, 4/10, 4/19,	97/21, 98/04, 98/21, 102/19,
	5/14, 5/19, 6/16, 6/26, 8/03,	103/01, 103/03, 103/13, 103/25,
	8/22, 9/07, 11/03, 12/07,	104/05, 104/15, 105/11, 105/17,
	13/07, 14/05, 14/12, 14/12,	105/26, 106/02, 106/07, 107/02,
	14/17, 15/04, 15/06, 15/16,	107/24, 108/08, 110/12, 111/15,
	16/02, 16/24, 17/05, 17/18,	111/18, 112/22, 112/25, 113/23,
	18/01, 18/06, 18/16, 19/01,	113/24, 114/14, 116/06, 116/08,
	19/11, 19/22, 19/25, 20/06,	116/26, 117/03, 117/04, 117/20,
	21/11, 22/09, 22/16, 22/22,	117/24, 118/18, 119/01, 119/03,
	23/09, 23/09, 23/12, 24/04,	119/07, 119/11, 119/12, 119/13,
	24/18, 25/04, 25/07, 25/26,	119/18, 119/23, 122/03, 122/17,
	26/02, 26/09, 26/23, 26/25,	123/01, 123/26, 124/12, 124/24,
	27/11, 27/19, 28/21, 28/25,	124/25, 125/05, 126/01, 126/07,
	28/26, 29/01, 29/15, 29/19,	127/11, 127/15, 128/06, 128/08,
	29/22, 30/04, 30/07, 30/08,	128/12, 128/14, 128/20, 129/20,
	30/11, 30/14, 30/19, 31/18,	130/02, 130/03, 130/08, 130/14,
	31/19, 32/04, 32/09, 32/12,	130/26, 131/17, 132/02, 132/22,
	34/04, 34/12, 34/12, 34/16,	134/16, 136/13, 136/16, 136/17,
	34/18, 35/12, 35/20, 36/18,	136/21, 136/24, 137/17, 138/12,
	36/20, 37/14, 37/22, 38/19,	138/18, 139/06, 139/08, 139/20,
	40/02, 40/15, 41/19, 44/09,	141/16, 141/17, 142/06, 142/07,
	45/25, 46/05, 46/10, 46/22,	142/08, 142/16, 143/02, 144/09,
	47/11, 47/19, 47/22, 48/04,	144/12, 144/19, 145/07, 145/10,
	48/09, 48/12, 49/05, 49/07,	146/17, 146/20, 146/20, 146/25,
	49/20, 50/09, 50/13, 50/15,	147/22, 148/01, 148/22, 149/02,
	50/18, 50/20, 51/17, 51/18,	149/08, 149/24, 150/12, 150/18,

150/22,	151/22,	152/16,	228/21,	229/26,	230/01,	230/26,
152/26,	153/05,	153/08,	231/03,	231/04,	231/10,	231/12,
153/14,	154/01,	154/17,	232/12,	232/23,	233/06,	233/22,
154/18,	154/23,	155/20,	234/01,	234/25,	235/21,	236/09,
156/03,	156/09,	156/11,	237/09,	238/06,	239/12,	239/13,
156/22,	157/24,	158/01,	239/16,	240/05,	240/06,	240/15,
158/16,	158/16,	158/18,	240/25,	241/19,	242/26,	244/07,
158/19,	158/24,	159/06,	244/22,	245/01,	245/05,	245/07,
159/26,	160/11,	160/15,	245/18,	245/20,	245/22,	246/16,
161/11,	163/20,	163/22,	247/15,	248/04,	249/23,	250/05,
164/09,	164/14,	166/16,	250/07,	250/15,	252/11,	252/22,
166/18,	166/19,	167/14,	252/23,	254/13,	254/17,	254/20,
167/18,	167/26,	169/21,	254/24,	256/07,	256/18,	256/19,
171/20,	172/01,	172/02,	256/20,	257/02,	257/17,	258/04,
172/04,	172/09,	172/18,	258/20,	258/25,	259/09,	259/15,
172/26,	173/03,	173/11,	260/07,	261/13,	262/08,	263/21,
174/11,	174/20,	175/04,	263/25,	265/01,	265/01,	265/08,
175/06,	177/14,	177/22,	265/16,	267/14,	267/25,	268/04,
177/26,	180/10,	180/11,	268/07,	268/22,	268/25,	271/09,
180/22,	180/25,	181/06,	271/23,	272/02,	272/05,	272/20,
182/24,	183/16,	184/20,	272/24,	273/02,	273/04,	273/11,
187/12,	187/22,	188/02,	273/12,	274/08,	274/11,	275/05,
188/05,	188/13,	188/26,	276/09,	277/05,	277/14,	277/22,
189/18,	190/22,	190/25,	277/25,	278/17,	279/02,	280/13,
191/05,	191/13,	191/15,	280/16,	280/23,	282/26,	283/12,
191/23,	192/06,	192/07,	284/10,	284/16,	285/18,	285/21,
192/24,	192/25,	194/14,	288/08,	288/19,	288/23,	289/02,
197/09,	197/10,	198/09,	289/04,	289/21,	290/05,	291/04,
198/10,	198/18,	198/22,	291/14,	291/26,	292/20,	293/10,
198/23,	198/25,	199/08,	293/11,	294/12,	296/19,	296/20,
200/03,	201/10,	202/03,	296/22,	297/09,	297/23,	297/25,
204/18,	204/20,	205/01,	298/02,	298/16,	298/17,	298/18,
205/25,	205/26,	206/08,	299/01,	300/19,	301/12,	302/12,
206/16,	208/06,	208/12,	303/04,	304/11,	304/14,	304/17,
208/22,	209/12,	209/17,	305/14,	305/23,	306/02,	306/16,
209/21,	209/24,	210/04,	306/25,	307/02,	307/26,	309/25,
210/09,	210/13,	210/14,	310/05,	310/09,	310/21,	311/21,
211/06,	211/15,	211/17,	312/17,	313/03,	313/05,	313/13,
211/19,	212/16,	213/09,	313/16,	313/17,	313/24,	314/18,
213/13,	213/17,	214/04,	314/26,	315/10,	315/19,	315/24,
214/06,	214/11,	214/16,	317/04,	318/11,	318/25,	319/03,
214/24,	215/08,	215/11,	319/03,	319/23,	320/07,	320/21,
216/17,	217/07,	217/22,	322/06,	322/06,	322/07,	323/06,
218/06,	218/17,	218/19,	323/19,	323/19,	323/25,	324/11,
218/23,	218/24,	218/25,	326/17,	326/23,	327/01,	327/05,
220/21,	220/26,	221/25,	327/08,	327/11,	327/20,	328/04,
223/26,	224/05,	225/05,	328/09,	328/15,	328/16,	328/19,
225/15,	225/20,	226/20,	329/06,	329/13,	331/13,	332/02,
227/05,	228/10,	228/21,	332/02,	332/06,	332/25,	333/10,

333/13, 333/14, 334/08, 388/07, 388/11, 390/02, 390/10,
 334/16, 334/23, 335/04, 390/13, 390/24, 390/26, 391/17,
 335/05, 335/10, 335/13, 393/03, 393/14, 394/02, 394/03,
 335/15, 335/23, 335/24, 394/16, 395/11, 396/10, 396/14,
 336/09, 336/11, 336/16, 397/03, 397/07, 397/15, 397/16,
 337/06, 337/08, 337/12, 397/21, 397/22, 398/06, 398/13,
 337/15, 337/17, 337/18, 398/14, 398/18, 399/20, 401/12,
 337/20, 338/04, 338/05, 401/15, 401/19, 401/24, 402/01,
 338/07, 338/10, 339/01, 402/01, 402/07, 403/22, 403/23,
 339/09, 339/11, 339/16, 404/13, 404/15, 404/17, 404/23,
 339/17, 339/23, 340/04, 405/06, 406/06, 406/08, 406/11,
 340/22, 341/02, 341/06, 406/15, 406/20, 407/02, 408/01,
 341/24, 342/02, 342/15, 410/02, 410/12, 410/17, 410/21,
 344/05, 344/06, 344/15, 410/22, 411/23, 412/02, 412/04,
 345/01, 345/03, 345/08, 412/15, 413/03, 413/10, 413/22,
 345/19, 346/15, 346/19, 414/01, 414/01, 414/04, 414/06,
 346/20, 347/24, 348/12, 415/07, 415/10, 415/11, 415/21,
 348/15, 348/16, 348/18, 416/03, 416/07, 417/10, 418/07,
 348/22, 348/26, 349/12, 418/09, 418/10, 418/12, 419/06,
 349/15, 349/26, 351/20, 419/07, 420/07, 420/11, 420/16,
 352/02, 352/02, 352/16, 421/01, 422/01, 422/03, 423/03,
 353/17, 353/19, 353/22, 423/08, 424/23, 425/02, 425/23,
 353/25, 354/02, 354/02, 427/25, 428/04
 354/03, 354/04, 354/09, b.+mu 60/17, 116/19, 163/05,
 354/11, 354/17, 355/06, 190/11, 199/16, 220/23, 311/23
 355/10, 355/16, 355/26, b.+niñ 4/24, 12/10, 28/19, 33/24,
 356/06, 356/10, 356/17, 47/04, 84/03, 85/20, 116/24,
 357/03, 357/23, 358/04, 130/18, 143/08, 148/16, 150/03,
 358/05, 358/09, 359/13, 151/26, 157/26, 182/18, 182/23,
 360/18, 360/25, 361/14, 206/03, 206/17, 226/13, 236/20,
 361/17, 361/22, 362/18, 250/13, 250/18, 258/24, 264/08,
 362/21, 362/24, 363/05, 264/15, 264/21, 266/02, 266/06,
 363/26, 365/13, 366/01, 271/17, 287/01, 287/19, 316/01,
 366/22, 366/22, 367/11, 323/08, 324/06, 324/06, 334/22,
 367/15, 367/20, 367/21, 339/09, 348/19, 354/06, 354/07,
 367/22, 367/24, 368/05, 355/15, 375/03, 411/21, 426/12,
 368/09, 368/19, 368/23, 426/12
 369/07, 369/09, 369/14, b.+niñ bilen 211/16, 342/13
 370/03, 370/14, 371/03, b.+niñsiz 391/17
 371/16, 371/17, 372/02, b.+ni 12/22, 25/07, 27/10, 32/11,
 372/05, 372/06, 373/18, 34/08, 47/24, 48/01, 61/08, 75/21,
 373/26, 374/14, 374/18, 97/13, 101/22, 102/15, 105/21,
 374/24, 376/21, 377/09, 106/14, 107/20, 113/01, 118/17,
 377/24, 378/05, 378/15, 118/26, 120/21, 122/20, 127/26,
 378/22, 379/10, 379/24, 128/03, 135/03, 140/01, 141/12,
 380/06, 380/18, 380/23, 144/15, 146/03, 146/07, 146/14,
 382/19, 383/20, 384/01, 150/19, 152/18, 153/03, 164/22,
 384/03, 384/22, 385/04, 167/25, 173/06, 176/12, 188/06,
 385/12, 386/14, 386/19, 209/12, 213/01, 214/25, 224/02,

- 238/22, 239/07, 262/09,
262/12, 278/24, 281/01,
285/14, 292/10, 299/24,
311/03, 311/22, 315/25,
317/11, 326/09, 326/15,
333/05, 337/07, 350/05,
351/14, 352/17, 360/13,
379/02, 382/04, 405/21,
414/13
b.+nimu 16/14
b.+niñğa 26/13, 54/20, 57/12,
64/25, 73/11, 80/09, 103/19,
121/05, 154/07, 181/01,
223/05, 233/02, 244/23,
299/14, 308/09, 315/13,
325/01, 378/02, 385/11
b.+niñda 26/25, 57/11, 62/18,
99/12, 136/23, 310/01
b.+niñdiki 216/18
b.+niñdin 10/04, 32/18,
51/10, 150/08, 154/20,
175/12, 263/14, 272/17,
291/05, 294/26, 298/20,
299/08, 318/16, 318/19,
326/10, 326/12, 327/15,
339/01, 340/12, 353/13,
364/13, 365/21, 367/08,
390/01, 391/14, 406/01
b.+larniñ 106/05, 109/14,
210/01, 247/10, 299/23,
317/09
b.+larni 88/13, 93/22, 135/06,
238/21, 245/26, 294/20,
340/10, 358/02, 417/21
b. +lardin 221/24
bucañ bakan
b. 374/18
bucğur dağınık, karışık,
dolaşmış (saç)
b. 20/10, 227/02, 400/09
budruğ sevimli, hoş, tatlı
b. 130/25, 256/09, 256/18
buduşkaqlık yapışkanlık,
yapışıklık, ayrılmama
b. 118/01
buğa geyik
b. 235/16
buğda Doğu Türkistan'da bir gölün
ismi
b. 109/05, 197/03, 228/08, 217/02
buğday buğday
b. 249/22, 249/24, 312/12
b. bilen 312/10
b.+ğa 312/11
buğdiyiki erkeklerin çenesinin alt
kısmında bulunan kalkana benzer
kıkırdak
b. 271/15
buğdayöñ esmer, buğday tenli
u. 108/05
buğuldiş güvercinin öterken çıkardığı
ses
b.+idek 259/15
buğsu- cinsi isteği artmak
b.-p tur- 352/03
bujğu- köpürmek
b.-p 188/23
bujğun köpük
b.+lar 347/07
bujulda- kaynamak, köpüklenmek
b.-p tur- 345/20
buğa boğa
b. 148/09, 205/09
buğurup-bukurup doldurup doldurup
b.-up 206/03, 278/09
bul- bulmak, elde etmek
b.-ğaymiz 264/02
b.-atti 302/23
b.-miğandu 3/02
b.-misimu 8/03
bulañçi yağmacı
b. 25/15, 25/18, 25/19
bulañçilik yağmacılık
b. kil- 166/22
bulağ kaynak (su için), memba, pınar
b. 347/04
b.+tek 80/18, 383/26, 408/14
b.+largä 208/12
bulbul bülbül
b. 84/23, 167/10, 233/01
b.+dek 226/01, 408/18
b.+niñ 17/18
b.+çe 233/09
b.+uñ 233/08
b.+lar 280/09
b.+larniñ 232/23, 232/26
bulcuñ kas adale
b.+lar 54/14

b.+liri 12/16	b. 62/07, 167/16, 246/02, 368/08, 418/04
buldukla- dökülen veya akan	bundağ böyle
suyun taklidî sesi	b. 10/14, 20/19, 27/02, 30/19,
b.-p 99/16, 408/14	35/02, 35/13, 36/16, 37/05, 47/21,
bulğa- bulamak, kirletmek	47/23, 49/04, 61/10, 70/10, 80/15,
b.-p 138/21, 371/12, 406/09	95/21, 100/21, 103/05, 105/20,
bulğan- bulaşmak	106/11, 108/01, 108/02, 108/18,
b.-di 404/18	109/24, 117/08, 130/10, 132/16,
b.-ğan 398/13	137/16, 138/05, 147/15, 152/15,
Bulgar özel isim olabilir	158/21, 159/22, 164/21, 165/21,
b. 223/08, 372/10	166/11, 169/15, 169/19, 176/06,
bulğaş sallama, kirletme	176/10, 179/15, 181/11, 181/17,
b.+ğa 291/13	190/17, 193/14, 200/23, 202/01,
bulği- bulamak, kirletmek	202/11, 204/08, 204/10, 212/13,
b.-ğan 397/22	213/06, 218/13, 218/15, 224/08,
b.+sunmu 398/01	229/12, 234/09, 237/16, 240/07,
b.-ytti 194/05	240/21, 242/14, 247/02, 249/13,
bulğın- bulaşma	250/09, 250/23, 253/18, 254/11,
b.-ip 24/16	259/24, 261/25, 262/04, 262/14,
bulğiniş bulama, bulanış	262/25, 263/02, 266/03, 266/08,
b. 239/17	267/04, 270/19, 273/07, 279/15,
bulmağ bulamaç	279/18, 283/18, 286/04, 291/02,
b. bilen 318/21	292/03, 292/04, 292/13, 293/03,
buluñ köşe, aç	294/08, 297/08, 298/05, 298/08,
b. 52/08, 93/08, 325/13	300/13, 300/26, 301/01, 308/17,
b.+ğa 4/09, 246/21, 267/09	310/26, 314/07, 314/09, 320/25,
b.+da 268/15, 270/22	321/02, 326/04, 333/15, 334/07,
b.+diki 120/15, 247/11	335/09, 336/03, 338/01, 339/08,
b.+din 218/24, 304/18	349/06, 349/25, 350/04, 352/09,
b.+iğa 288/02	353/03, 353/10, 359/02, 366/06,
b.+ida 229/04	370/10, 370/19, 371/12, 372/11,
b.+idiki 49/20	372/13, 372/19, 380/09, 380/12,
b.+idin 340/21	381/20, 392/21, 397/17, 399/25,
b.+liriğiçe 277/01	405/15, 408/11, 408/21, 409/22,
bulut bulut	410/24, 425/12, 426/22, 427/10
b. 257/06, 257/11	b.+larni 397/19
b.+ni 185/07, 185/08	b.+largâ 57/09
b.+ğa 7/16	buniñlik bu sebepten
b.+lar 90/24, 115/03, 156/15,	b. bilen 261/08
185/05, 260/02	bura- çevirmek, dolamak
b.+lardek 77/19, 142/20	b.-p 55/26, 79/16, 105/14, 119/05,
b.+larmu 397/07	369/09
b.+largâ 197/04	b.-idi(buri-) 292/16
bulutluğ bulutlu	burader(f.) kardeş gibi yakın dost,
b. 126/01, 257/11	yoldaş
bunçe bu kadar	b.+ler 353/11
b. 125/02	b.+lirimge 328/05
bunçilik bu kadar	b.+imiz 9/08, 40/13, 200/17

- b.+liri 26/02, 44/04
b.+liriniñ 109/08
- burcek köşe, uç
b. 204/26, 279/01
b.+te 268/11
b.+i bilen(burcik) 60/09
b.+idiki(burcik) 7/06
- burceklik köşeli
b. 304/09
- burç mecburi ödev, zorunlu vazife
b. 75/25, 116/11, 374/23
b.+ila 258/21
b.+ini 157/26
b.+imiz 308/10
- burjua(r.) burjuva
b. 64/20, 173/01, 209/21,
209/22, 214/06, 214/13,
218/21, 238/10, 244/06,
245/22, 245/25, 293/02,
293/22, 298/16
- burjuaziye(r.) burjuvazi
b. 150/12, 211/13, 215/12,
215/13, 223/23, 245/24,
245/24, 300/22
- burjuaziyi burjuva
b.+niñ 116/23, 117/05,
215/11, 216/21, 220/25,
238/07, 244/11, 314/24,
372/01, 422/18
b.+ge 300/22
- burmili- kaçamak etmek,
kaçamak hale getirmek; asıl
manasını değiştirmek
b.-vatisen 289/10
- burmilan- kaçamak edilmek,
kaçamak haline getirilmek,
asıl manası değiştirilmek
b.-ğan 211/19
- buruhtum üzüntü, keder,
bunalma
b. 59/03, 81/24, 164/15,
262/14, 312/21
- buruhtumluk üzüntülü, kederli olma
hali, bunalmış
b.+ta 107/04, 167/06, 240/01
- burul- çevrilmek, dönmek
b.-di 190/03
b.-up 2/06, 160/22, 396/21,
413/17
- b.-upla 282/06
b.-siğa 356/20
- burun burun (organ)
b. 25/13, 349/21
b.+mu 117/20
b.+nuñ 62/06
b.+uñgiçe 112/08
b.+i 51/05, 88/14, 122/07, 151/02
b.+idin 57/07, 370/14
b.+iniñ 115/17, 295/14
b.+iğa 384/13
b.+ini 369/06
- burun önce, evvel, geçen
b. 5/24, 44/01, 51/14, 51/17, 74/23,
88/02, 112/02, 119/15, 137/19,
288/23, 311/06, 323/07, 328/18,
328/22, 333/08, 336/21, 339/01,
353/04, 353/16, 354/13, 354/20,
355/01, 355/02, 357/05, 360/14,
360/16, 362/17, 409/08
b.+la 48/18, 86/10, 97/05, 254/18
b.+din 309/25, 343/04
b.+ki 29/03, 74/21, 178/04, 179/05,
353/20, 365/25, 368/10, 393/26,
421/02
b.+kidek 126/17, 134/05, 255/24
b.+kidekla 164/11, 364/04, 393/19
b.+kidin 394/20, 410/19
b.+kidinmu 124/10, 317/16
b.+kilar 159/16, 159/17
- burut bıyık
b. 51/03, 138/04, 254/08
b.+i 394/20
b.+lirini 322/16, 357/01
- buy koku
b. 228/17, 321/14, 343/06, 384/15,
415/22
- buyağ bu taraf
b.+ka 85/12, 171/14
b.+iğa(buyéğ) 206/24
- buyan -den beri, bu yana
b. 34/06, 52/06, 112/05, 220/22,
221/15, 292/10, 335/04, 346/13,
348/02, 412/15, 423/13, 426/09
b.+ki 169/21, 191/23, 253/12,
395/23
- buyru- emretmek, buyurmak
b.-di 275/18

b.-ptu 319/26	büğün bugün
b.-mañ 343/02	b. 6/11, 6/12, 6/20, 9/18, 10/04,
buyruk buyruk, emir, ferman	11/11, 22/02, 22/04, 26/15, 27/25,
b. 96/15, 163/06, 316/21,	28/17, 32/10, 38/02, 39/01, 46/07,
421/13, 427/11	51/26, 56/02, 60/01, 64/11, 78/19,
b. bilen 241/16	84/03, 84/17, 87/11, 92/24, 96/03,
b.+ka 427/11	97/06, 98/24, 100/17, 100/21,
b.+ini 190/25, 426/24	100/23, 101/07, 105/09, 110/05,
buyum yaşayabilmek (canlı	114/12, 114/17, 116/14, 118/06,
kalabilmek) için gerekli her	119/17, 138/07, 150/01, 157/13,
şey (yiyecek-içecek)	164/20, 165/25, 169/25, 172/11,
b.+niñ 176/11	178/22, 182/22, 186/08, 198/03,
b.+ni 379/06	200/15, 200/18, 200/19, 201/02,
buz- bozmak	201/21, 201/23, 206/05, 206/10,
b.-uvatidu 193/05	206/16, 213/08, 216/05, 219/21,
b.-duñ 160/09	223/03, 225/01, 225/03, 226/23,
b.-di 8/17, 25/09, 36/06,	227/23, 243/15, 251/02, 253/08,
46/23, 118/20, 388/25	253/22, 254/05, 260/12, 270/20,
b.-sa 285/11	275/05, 276/12, 277/23, 287/07,
b.-may 83/21, 84/05, 223/11	287/23, 288/26, 293/20, 299/17,
b.-up 57/16, 94/12, 106/05,	302/23, 303/17, 304/09, 306/23,
136/19, 188/14	307/06, 311/15, 322/13, 336/04,
b.-uvatқан 406/16	340/03, 342/06, 342/23, 345/21,
b.-uvetti 203/23, 258/09	346/14, 370/10, 370/18, 377/02,
buzgünçilik bozgunculuk,	381/14, 381/18, 387/25, 388/15,
asalaklık	402/13, 403/17, 416/14, 416/20,
b. 157/23	416/26, 418/07, 421/05, 422/08
buzil- bozulmak	b.+çu 365/14
b.-idu 194/01	b.+mu 29/09, 51/17, 114/26birdem,
buzul- bozulmak	171/25, 188/16, 242/08, 286/06,
b.-di 136/23, 268/25, 339/26,	356/18
374/04	b.+din 135/05, 259/04
b.-ğan 26/19, 39/17, 86/02,	b.+ki 9/14, 32/15, 55/04, 96/26,
157/03	187/02, 193/03, 195/01, 200/10,
b.-ğandek 162/02	200/15, 220/05, 223/01, 238/01,
b.-up 49/08, 129/03	242/01, 242/05, 253/20, 263/17,
b.-up kêt- 175/18	270/03, 316/08, 332/25, 357/05,
buzuluş bozulma, bozuluş	363/25, 365/10, 365/14, 370/02,
b.+imu 194/02	416/06, 416/23, 419/04, 429/05
buzur- rengi değışip boz renge	b.+nila 193/12
bürünmek	büğünçe bir günlük, bir gün için
b.-up 144/22	b. 98/20, 129/03
buzuş bozma, bozuş	bük-baraksan gür
b.+i bilen 77/12	b. 332/19
büdre kıvrıcık, pürtüklü	bürge pire
b. kııl- 230/03	b. 222/04
büdür-müdür darma dağınlık,	b.+niñ(bürge) 46/05
pürtüklü, pürüzlü	bürt- kabarmak
b. 122/08, 138/20	b.-üp 227/17, 340/25, 394/18

byurokrat(r.) bürokrat
b.+lar 312/15

C

- c alfabenin bir harfi
c. 168/10, 168/10, 414/16, 414/16
- caca ceza
c.-ñ 417/03
c.+sini(caci) 253/04, 406/17
- cadu(f.) büyü, büyücülük, sihirbazlık
c. 7/04
- cağ elmacık kemiği
c. 56/21
c.+diki 166/19
c.+larda 267/04
- cahalet(a.) cehalet
c. 167/07
- cahan(f.) cihan, dünya
c. 148/03, 155/10, 180/16, 186/14, 305/21
c.+niñ 49/11
- cahandarçılık(f.u.) yaşam mücadelesi, geçim
c. 319/05
- cahangirlik(f.u.) cihangirlik, cihan hakimiyeti
c. 215/03
c.+niñ 210/09
- cahil(a.) cahil
c. 54/01, 166/19, 192/03, 373/21
c.+lardin 373/24
- cahillik(a.u.) cahillik
c. 240/18, 349/25, 350/17
c. bilen 38/22, 57/05, 121/19
- cakarçı haberci, duyurucu, ilan edici
c.+dek 107/20
- cakarla- duyurmak, ilan etmek
c.-vatқан 107/19
- cakarlan- ilan edilmek, duyurulmak
c.-di 376/07
- cakkıda küt diye(düşmek, değmek)
c. 86/03
- calakla- çok korkup titremek, korkudan tir tir titremek, sarsılmak
ç.-ytti 188/22
- cam şarap içilen kadeh, bardak
c. 395/12
- camaet(a.) cemaat, toplum
c. 423/05
- camal(a.) güzellik, yüz güzelliği
c.+ini 257/12
- can(f.) can
c. 24/06, 25/01, 87/08, 146/06, 146/16, 295/14, 346/20, 354/06, 397/19, 400/21, 418/11
c. al- 110/24
c. baқ- (geçinmek) 312/13
c.-cehli bilen 130/12, 255/15, 266/25, 396/24, 417/12
c.cénidin öt- 66/25
c.-dili bilen (canla başla) 111/01
c. kir- 291/15
c. қақшит- 400/21
c. taliş- (can çekişmek) 396/19
c. tik- 418/11
c.+niñ 115/02, 383/13
c.+ni 27/01, 132/03, 235/10, 329/19, 382/15
c.+ğa 132/21, 407/12
c.+im(cén) 31/22, 123/09, 233/08, 259/17, 349/20
c.+imni(cén) 185/09
c.+iñni(cén) 419/25
c.+i(cén) 123/07, 132/01, 236/04, 354/06, 354/06, 354/07
c.+iniñ(cén) 372/17
c.+ini(cén) 82/10, 222/01, 235/25, 424/07
c.+idimu(cén) 294/02
c.+idin(cén) 394/03
c.+imizmu(cén) 425/08
c.+iñizni(cén) 101/06
c.+larniñ 114/25
c.+larni 255/01
- Cana özel isim
c. 210/05
- canan(f.) canan, sevgili
c. 6/14, 183/15, 183/16, 183/17
c.+din 329/19
- canlan- canlanmak
c.-di 234/23
- canlandur- canlandırmak
c.-di 151/19
c.-up 245/01, 290/21, 369/08

- canlilik canlı, canlılık
c. 332/10
- canlin- canlanmak
c.-ip 68/04, 92/23, 280/20,
294/18, 304/10, 360/26,
421/20
c.-ip ket- 239/12
- canlık canlı, canlılık
c. 46/10, 51/04, 103/13,
180/24, 213/06, 236/22,
243/20, 270/03, 275/03,
286/05, 315/16, 357/18,
358/05
c.+ta 165/04
- cañgal(f.) orman
c.+diki 423/11
c.+idin(cañgil) 236/05
- capa(a.) cefa
c. 77/18, 77/20, 106/03,
118/18, 195/16, 236/16,
292/25, 379/13
c.+ni 292/22
c.+ğa 249/08
c.+da 145/02
c.+din 23/15, 162/18
- capakeş(a.f.) cefakeş, cefa çeken,
eziyet çeken
c. 428/01
- capalık(a.u.) meşakkatli, zahmetli
c. 75/20, 177/13, 286/17,
292/24
c.+rak 195/22
- carahet(a.) cerahat
c. 402/20
- carañla- çingırdamak
c.-p 143/17, 149/21
c.-p tur- 325/02
- carañli- çingırdamak
c.-ğandek 113/17
- carañlık sesli, sedalı
c. 269/26, 292/10, 312/22
- carçi(f.u.) tellal, münadi
c. 130/07
c.+si 244/11, 290/04
c.+siğa 153/16
- casaret(a.) cesaret
c. 2/26, 30/09, 88/01, 149/11,
235/08, 262/11, 286/14,
286/15, 286/16, 329/12
- c. bilen 290/17
c.+niñ 418/25
c.+ke 26/26, 107/26, 124/23
c.+i(casarit) 221/12
c.+i bilen(casarit) 110/23
c.+imu(casarit) 418/03
c.+ini(casarit) 26/24, 398/11,
405/16
c.+iñizge(casarit) 303/21
- casaretlik(a.u.) cesaretli
c. 29/26
- cavab(a.) cevap
c. ber- 45/11, 53/01, 64/25, 106/18,
164/01, 189/09, 268/08, 269/07,
269/16, 269/22, 269/26, 270/11,
271/10, 271/12, 271/17, 272/03,
276/16, 280/03, 308/09, 323/02,
326/17, 335/18, 341/04, 348/17,
415/04
c. kaytur- (cevap vermek) 46/17,
128/21, 302/15
c. tap-(cevap bulmak) 270/14
c.+ğa 270/07
c.+tin 231/13
c.+i 270/04, 271/18, 310/09
c.+ini 135/03, 310/05
c.+imiz 303/11, 303/12
c.+lar 271/24, 373/11
- cavaben(a.) cevap, karşılık olarak
c. 142/18
- cavğay ağzın iki kenarı
c.+liridin 294/06, 383/05
c.+idin(cavğiy) 188/23
- cavra- bağırmaq, çok konuşmaq
c.-p ket- 294/06
- cavur tekne (hamur için)
c. 30/14
c.+ğa 386/10
- cay(f.) yer, mekan, yöre, yurt
c. 171/12, 181/10, 228/21, 418/05
c.+ni 341/02
c.+ğa 35/20, 64/23, 102/05, 169/01,
169/15, 251/12
c.+din 340/18
c.+iñ 373/07
c.+iñlarğa 316/21
c.+ini 92/21

- c.+ğa 48/13, 117/22, 192/25, 202/03, 228/21, 253/11, 293/22, 293/24
c.+ida 61/20, 206/15, 283/26, 355/04, 391/13, 398/09, 412/01, 418/05
c.+idimu 280/21
c.+largâ 162/15, 162/16
c.+liriğa 171/12
cayla-(f.u.) hazırlamak, bitirmek, düzene koymak
c.-ydu 338/05
caza(a.) ceza
c. 53/17, 415/11, 416/09
c.+ğa 152/20, 374/07
c.+si 175/21, 368/05
c.+siğa 146/02
cazali-(a.u.) cezalamak
c.-may 380/05
cazi(ç.) raf
c.+diki 73/19
cedvel(a.) liste, tabela, program
c.+idiki(cedvil) 79/01
cehennem(a.) cehennem
c. 269/16, 269/18, 428/13
cehet(a.) yön, taraf, cihet
c.+te 39/19, 64/15, 67/18, 68/18, 69/18, 99/13, 127/24, 128/04, 131/07, 154/01, 180/15, 208/22, 210/14, 223/12, 239/23, 239/25, 249/11, 273/01, 307/13, 307/13, 361/06, 421/03, 421/04, 427/25
c.+tiki 68/18, 82/14, 82/15, 112/23, 152/18, 197/09, 220/24, 249/13
c.+tin 30/05, 43/06, 97/13, 107/10, 132/03, 175/05, 175/18, 176/08, 427/16, 427/17
c.+ler 135/13
c.+lerde 155/13, 358/25
cehl(a.) hiddet, öfke, gazap, kızgınlık
c.+i 109/22, 130/12, 255/15, 266/25, 417/12
c.+i bilen 24/06
c.+isini 350/09
celp(a.) celp, çekmek, çekiş
c. kı- 18/07, 46/11, 95/22, 312/19, 316/15
celpkar(a.f.) kendine çeken, çekici
c. 7/22, 277/05, 342/24
cem(a.) yığılan, toplanan
c. bol- 4/09, 42/11, 206/07, 395/26, 407/03
cemiyet(a.) cemiyet, toplum
c. 137/01, 181/14, 365/16, 404/03
c.+niñ 176/12, 240/06, 254/14, 334/11
c.+ni 136/26
c.+ke 173/12, 173/17, 174/06, 177/13, 220/01
c.+te 58/02, 173/19, 369/12
c.+tiki 181/19
c.+i(cemiyet) 168/26, 181/13
c.+ide(cemiyet) 313/20
c.+imiz(cemiyet) 137/01, 364/15
c.+imizde(cemiyet) 150/08
cennet(a.) cennet
c. 18/20, 403/16, 428/10
c. bilen 375/16
c.+niñ 329/15
c.+ke 24/07, 121/03, 121/06, 121/09, 428/15
c.+te 192/26
c.+tin 193/02, 279/12
c.+kila 52/04
cenub(a.) güney
c. 8/06
c.+iğa 398/19
cenubiy(a.) güneye
c. 166/19, 228/09
ceñ(f.) cenk, savaş, vuruşma
c. kı- 235/06
ceñçi(f.u.) asker, savaşçı, dövüşçü
c. 214/20
c.+dek 313/06
c.+niñ 214/14, 359/10
c.+lerniñ 215/03
c.+si 290/09
ceñgivar(f.) cengaver, savaşa her zaman hazır olan
c. 271/08, 290/20
ceñgivazlık(f.u.) cengaver ruha sahip olma
c.+niñ 292/04

- ceren süt emen hayvan, ceylan
c.+niñkidek 230/11
- cerra yolunda, yakışır şekilde
c. kı- 22/17
- ceryan (a.) cereyan, süreç, süre
c.+da 206/09, 251/17, 327/08
c.+i 150/04
c.+ida 116/15, 271/07,
297/12, 354/19
- ceset(a.) ceset, ölü
c. 289/07
c.+tek 372/20
c.+imni(cesit) 398/02, 398/03
- cevher(a.) cevher, değerli taş,
mücevher
c.+lirini 174/02
- ceynekle- dirsek atmak,
dirsekleme
c.-p 86/01, 104/20, 139/01,
183/04
- cezibilik çekicilik, cezbediş
c. bilen 41/12
- cezibdarlık cezbedicilik
c.+ka 341/22, 342/14
- cezim(a.) metanetle, kesinlikle,
sağlamca
c. 228/23, 337/14
- cezmen(a.) muhakkak, mutlaka,
şüphesiz, elbette
c. 58/07, 64/03, 76/24,
113/10, 240/04, 263/07,
296/21, 301/22, 365/23,
372/12, 411/09, 413/01,
423/08
- cédel(a.) hır gü- çekişme
c. 25/25, 26/05, 26/09, 166/21
- cédelhor(a.f.) daima kavgaya hazır,
mücadeleci
c. 26/17
- Cék Londun bir yazar adı
c.+niñ 234/24, 236/09
- cékile- vurgulamak,
kuvvetlendirmek, teyit etmek
c.-ptu 326/13
- céñ(f.) cenk, savaş, vuruşma
c.+ığa 238/07
- ciddiy(a.) ciddi
c. 18/14, 29/10, 48/23, 51/16,
54/13, 57/11, 69/12, 84/18,
- 115/17, 118/19, 131/18, 136/10,
150/08, 152/07, 158/03, 159/11,
160/03, 172/14, 172/18, 178/02,
180/15, 181/13, 209/17, 211/12,
215/14, 215/22, 248/05, 266/02,
290/20, 298/16, 299/01, 299/03,
310/12, 340/06, 348/11, 361/01,
369/10, 392/21, 421/13, 422/11,
425/20
- ciddiyleş-(a.u.) ciddileşmek
c.-ken 192/01, 197/10, 401/13
c.-kenliktin 224/16
c.-kinidin 252/18
- ciddiylik(a.u.) ciddiylik
c.+ni 223/10
c.+ke 91/06
c.+tin 266/01
- ciddiyleş- ciddiyleşmek
c.-ip 251/11, 255/08
- ciddiyleşiş(a.u.) ciddiyleşme
c.+ke 258/09
- cigde iğde
c.415/18
c.+ge(cigdi) 255/17
- Cigdeirik yer ismi
c. 370/07
- cigdilik iğde ağaçlarının bulunduğu
bahçe, iğdelik
c. 260/02, 414/26, 415/10
c. bilen 254/21
c.+niñ 258/26, 415/17, 421/18
c.+ke 255/12, 255/13, 255/16,
257/13, 258/25
c.+te 418/07, 423/06
c.+tin 256/04
- ciger raki(f.) bir tür hastalık(kanser)
c. 352/15
- cigerreñ(f.u.) ciğer renginde, kırmızı
c. 65/22, 423/18
- ciğgide (cig: korkudan hasıl olan yürek
çarpıntısı (yürüki ciggide bol-ödü
kopmak)
c. kı- 103/01, 267/03
c. bol- 277/03
- ciğilda- yüreği çarpmak, (korkudan)
titremek
c.-p ket- 21/15
- cikili- beklemek
c.-di 105/11, 163/19

- cil(kaz.) yıl, sene
c.+i 25/01
- cile(f.) gönülde hasıl olan hüznün, üzüntü
c. 81/13, 211/07, 274/13, 294/21, 295/16, 295/19, 304/18
- cilgi dağ arasında su akan yer, çay, ırmak
c.+da 235/10
c.+diki 272/01
- cilihor(f.) asabi, hırçın, sinirli
c. 25/16
- cilve(f.) cilve, nazlı nazlı, güzel hareket
c. 116/02, 137/20, 396/16, 414/05
c. kıl- 134/02
- cilvidar(f.) cilve yapan
c. 342/06
- cilvilik(f.u.) cilveli
c. 49/08
- cilvilin-(f.u.) cilvelenmek
c.-ip tur- 277/04
- cim cem, toplam, bütün
c.+i 49/11, 87/08, 147/17, 328/05, 344/25, 400/22
- cim sakın, suskun, sessiz
c. 55/15
c. bol-(susmak) 43/25, 81/16, 128/12, 248/07, 310/11
c.+i 108/13
- cim- sessizleşmek, susmak
c.-ip 36/02
c.-ip ket- 330/08
- cimcit sessiz
c. 2/24, 15/20, 20/11, 36/01, 84/04, 87/08, 92/24, 112/16, 115/01, 132/25, 150/21, 171/14, 178/19, 182/25, 186/05, 203/22, 220/17, 254/11, 254/18, 256/02, 257/12, 271/26, 305/23, 340/20, 393/04, 399/04, 415/20, 424/19
- cimcitlik sessizlik
c. 8/15, 213/11, 268/22, 268/22
c.+mu 268/25
- c.+ka 357/09
c.+i 46/22, 60/12
- cimgür kapalı kutu, içini belli etmek, gizli
c. 36/04, 84/10, 121/12, 406/19
c.+niñ 80/12
- cimilik sessizlik
c.+tin 213/23
- cimiğ- susmak
c.-kan 366/18
- cimliğ sessizlik
c.+ni 36/06, 46/22, 388/25
c.+ka 60/11, 216/01
c.+tin 44/11, 326/22
- cimmide sessizce
c. 16/01, 64/25, 97/08, 97/17, 128/23, 168/04, 179/14, 198/14, 331/04, 335/05, 341/08
- Cin Ruñ özel isim
c. 355/16, 410/10, 410/18, 410/21
c.+ni 299/17
c.+niñ 356/05
c.+ğa 410/18
- Cin Şuci erkek ismi
c. 57/14, 224/10, 300/07, 300/25, 300/16, 301/02, 301/04, 301/23, 302/04, 302/08, 302/24, 303/08, 303/15, 303/20, 352/22, 353/15, 353/18, 353/26, 354/08, 354/11, 355/13, 355/16
c. bilen 224/11
c.+ğa 244/22, 352/17
c.+niñ 302/14, 302/20, 352/14
c.+ni 355/06, 355/11
- cin(a.) cin, peri
c. 27/06, 343/18, 406/16
c.+dek 289/03
c.+lar 341/03
- cinayet(a.) suç
c. 97/04, 151/06, 415/11
c. bilen 146/01
c.+iñizge(cinayit) 52/15
c.+ini(cinayit) 147/08, 155/26
c.+liri 157/17
c.+liriñdin 160/12
- cinayetçi(a.u.) suçlu, cani
c.+lerniñ 130/01
- cinayetkar(a.f.) suçlu
c. 374/26

- cinayi(a.) cinayi
c. 157/24
- cinazi(a.) cenaze
c.+niñ 125/23
- cins(a.) cins, tür
c. 127/18, 259/09, 379/16
c.+ka 339/06
- cinslik(a.u.) soyulu
c. 211/01
- ciñ(ç.) çin ölçü birimi, yarım kilogram
c. 22/05, 22/21, 23/20, 26/20, 27/18, 33/26, 146/06, 146/06, 146/07
c.+din 22/14, 185/25
c.+ğice 185/25
- ciñ(ç.) gerçek, hakiki, doğal
c.305/22
c. tut- 25/20
- ciñdilik cinnet, delilik
c.+niñ 414/25
- cir şarkı, türkü
c.+liri bilen 280/19
- cira çukurluk
c.+liriğice 87/14
- cisim(a.) cisim
c.+im(cism) 133/15, 398/13
c.+immu(cism) 404/02
c.+imni(cism) 132/16
c.+i(cism) 225/23, 384/11, 402/05
c.+imu(cism) 178/05, 344/16, 402/02, 402/15
c.+iniñ(cism) 165/03
c.+ini(cism) 108/05, 141/03, 339/19
c.+inimu(cism) 208/13
c.+iğa(cism) 73/15, 98/03
c.+ida(cism) 87/26
c.+idiki(cism) 112/22, 192/17, 344/01
c.+idin(cism) 186/09
c.+imiz(cism) 39/23
c.+liridiki 263/17
- cismaniy(a.) cisme ait, vücuda ait, fiziki
c. 82/14, 132/03, 176/08, 197/09, 234/09, 421/03, 427/17
- cismaniyit(a.) cismani yöndeki güç ve kabiliyet
c.+i 221/21
c.+iniñ 181/08
- ciyek şerit, sıçandışi, kenar, zıh, sırma
c.+liri 5/07
c.+i(ciyik) 88/14
- Colétta Şekspir'in eserlerindeki bir kahraman
c.+si 258/21
- coñgo özel isim
c.+niñ 168/12
- cora dost
c. 128/09, 128/10
- cora- yormak, düş yormak
c.-ydu 360/18
c.-p 253/09
- coza(ç.) masa
c. 117/19, 291/15
- cöyli- ağzına geleni söylemek, iftira etmek, saçmalamak
c.-diñgu 314/14
- cöylü- ağzına geleni söylemek, iftira etmek, saçmalamak
c.-vatisen 212/08
- cubeçiñ bir rakı markası
c. 299/22
- cudun kötü hava, yağmurlu hava
c.+din 134/13
- cudin gazap, öfke
c. +i tut- 16/12, 25/17, 120/05, 283/18
c. +i örle- 146/22, 160/18, 374/25
- cuda(a.) ayrılık, ayırım
c. 104/10, 128/07, 257/22
- cudalık(a.u.) ayrılış, hicran
c. 39/16, 78/21, 143/24, 144/17, 165/15
c.+niñ 165/11
c.+tin 79/02
- cudunluk yağışlı
c. 157/03
- cuganlık gençlik, genç evlenmiş hanım
c.+niñ 344/13
- cuğ vücut, beden, vücut yapısı
c.+i 2/20, 24/24, 108/04, 256/26, 277/17
- cula cila, parlaklık

- c.+sini 100/07
culalin- nur saçılmak,
parlatılmak
c.-ip 142/21, 343/26
c.-ip tur- 97/21, 228/14
culdur yamalı
c. 131/05
culiğ eskimiş, harab olmuş, eski
c.+ini 190/20
cumhuriyet cumhuriyet
c. 28/24
cumu olur mu? Evet mi?
c. 14/21, 17/06, 35/19, 51/23,
66/19, 67/13, 90/04, 97/01,
118/24, 122/21, 142/03,
159/13, 173/03, 205/10,
205/22, 209/19, 211/09,
246/10, 279/06, 282/19,
283/05, 287/15, 289/10,
290/03, 302/11, 307/01,
314/13, 314/22, 317/16,
330/11, 378/03, 378/09,
378/16, 417/05
cuñgo Çin
c. 138/07
cuñgar Çinli
c.+lar 166/17, 166/21
cuñgariye Çinlilerin yaşadığı
yer, Çin diyarı
c.+ge 166/22
cur karaca
c.+uñlar 287/08
curin(ç.) reis
c. 303/18
c.+mu 301/09
cuşğun coşkun
c. 241/02, 249/16, 424/14,
429/15
cuşğunla- coşmak,
coşkunlaşmak
c.-p tur- 331/10
cuşğunluğ coşkunluk
c. 7/24, 388/17
c.+ğa 236/01
c.+tin 255/25
cutluğ açlık
c. 79/05
cuva kürk, kışlık palto
c. 201/11
cüde- süzölmek, zayıflamak, bitkin hale
gelmek
c.-p 422/15
cüden cılız, çelimsiz, sıska, bitkin
c. 422/19
cümle(a.) bütün, hep
c. 173/24, 222/19, 333/23
c.+mu(cümli) 173/24
c.+din(cümli) 249/02
c.+ler bilen(cümli) 359/08
c.+lerdiki(cümli) 12/08
cüp(f.) çift, eş
c. 6/19, 34/12, 73/01, 142/11,
259/09, 276/24, 276/24, 280/14,
340/24, 396/12
cüpt(f.) çift
c.+i 92/08, 108/03
cür- yürömek
c.-! 361/08, 385/22
c.-üñ 255/11
c.-üñlar 160/21, 162/09
cür'et(a.) cüret
c. kil- 56/05, 176/21, 219/22,
244/06, 262/10, 332/067, 335/09,
393/14, 417/21
c. bilen 327/05
cüre'tlik(a.u.) cüretli
c. 152/03, 323/16, 325/09
cüretsiz(a.u.) cüretsiz
c. 426/21
cüt kasırğa, boran
c. 429/09

Ç		
çaç	saç ç. 161/11 ç.+niñ 131/19 ç.+ka 43/20 ç.+im(çéç) 85/16 ç.+imni(çéç) 85/14 ç.+iñiz(çéç) 20/16, 20/19 ç.+i(çéç) 2/20, 2/21, 20/15, 20/19, 20/24, 254/07, 300/09 ç.+iniñ(çéç) 340/23 ç.+ini(çéç) 5/07, 131/18, 138/08, 170/17, 213/25, 254/09 ç.+iğa(çéç) 277/18 ç.+idin(çéç) 49/13, 83/12, 83/22 ç.+lar 226/18 ç.+larni 134/03 ç.+liri 70/21, 74/07, 82/11, 134/02, 178/22, 227/02 ç.+liriniñ 229/19 ç.+lirini 20/11, 20/18, 230/03, 322/17, 340/23, 345/10, 357/02, 381/05 ç.+liridin 20/12, 20/15, 351/05, 400/09	ç.+da 13/24, 13/25, 26/02, 26/03, 31/05, 43/16, 51/21, 53/06, 54/01, 56/04, 57/06, 69/21, 74/24, 92/11, 93/10, 94/07, 107/14, 111/01, 118/05, 120/18, 121/14, 123/13, 131/18, 145/05, 145/14, 148/24, 153/15, 158/13, 162/20, 163/20, 169/20, 171/10, 172/06, 181/07, 187/23, 188/26, 191/11, 191/15, 195/09, 199/09, 202/11, 227/06, 239/25, 252/22, 257/14, 258/07, 259/02, 261/20, 279/17, 280/21, 285/06, 288/01, 306/04, 312/09, 317/20, 320/08, 320/14, 325/12, 327/13, 335/20, 344/15, 351/03, 352/09, 353/03, 355/03, 360/08, 362/17, 365/13, 368/11, 368/12, 370/20, 371/14, 377/08, 382/24, 391/13, 395/08, 401/08, 401/22, 410/04, 410/26, 420/15, 421/18, 429/13 ç.+dimu 70/02, 94/01, 174/07 ç.+diki 18/13, 51/20, 166/13, 166/19, 369/10 ç.+dikidek 88/23 ç.+dila 58/08, 66/15, 150/15, 268/14, 308/14, 339/23, 354/22 ç.+imda(çég) 86/23, 292/17 ç.+i(çég) 3/15, 86/10, 121/15 ç.+ida(çég) 59/17 ç.+idinla(çég) 427/04, 427/05 ç.+larda 70/10, 103/16, 104/07, 106/21, 107/12, 165/21, 179/15, 194/03, 226/03, 267/04, 283/18, 297/08, 328/20, 353/10, 395/17, 425/12 ç.+lirini 395/20, 395/21 ç.+lirida 5/15 ç.+lirimiz 425/05
çaç-	saçmak, serpmek ç.-sañ 428/14 ç.-kandek 156/16 ç.-kudek 388/08	
çaçliķ	saçlı ç. 91/24, 214/26, 362/22, 394/22	
çaçmi	saçma, saçılan ç.+liriğa 31/23	
çaçra-	sıçramak ç.-p 83/10, 376/11	
çaçri-	sıçramak ç.-di 212/12	
çaçrit-	sıçratmak ç.-ip 244/04, 294/06, 383/06, 424/10 ç.-ip tur- 410/16	
çağ	hoşnut, memnun ç. 425/14 ç.+raķ 383/04	
çağ	çağ, zaman, devir, vakit ç. 33/03, 107/08	
çağla-	tahmin etmek, ölçmek, ayarlamak ç.-ydu 51/08, 245/24 ç.-ydiğan 51/08 ç.-ydiğan bolup kêt- 378/01 ç.-p 77/16 ç.-p ket- 53/19 ç.-ytti 64/10	
çağli-	tahmin etmek, ölçmek, ayarlamak ç.-sa 122/10 ç.-gili 244/12, 360/21	

- ç.-may 408/11
 ç.-ma 67/12, 360/13
 ç.-misun 122/12
 çağlık az, geçici, küçük
 ç. 78/21
 ç.+kengu 62/09, 62/13
 çahoraz kırçilli horoz
 ç.+ni 201/09
 çak-çék öfkeli, kin dolu
 ç.+imizdin 425/10
 çakina yavan, layık olmayan,
 küçük
 ç. 193/24, 193/26, 217/22,
 309/17, 310/23
 çakmak çakmak
 ç. 34/02
 çak(f.) çarh, tekerlek
 ç.+i 51/24
 çak- kırmak, bozmak
 ç.-imen 45/12
 ç.-idu 51/23
 ç.-idiğan 397/01
 ç.-atti 228/14
 ç.-alamsız 45/10
 ç.-alaydu 66/19
 çakçak şaka
 ç. 16/21, 33/13, 109/09,
 206/09, 253/04, 265/10,
 276/12, 317/02, 340/25,
 405/08, 420/17
 ç. kı- 290/05
 ç. bilen 30/11, 276/16, 341/04
 ç.+niñ 206/12, 272/03
 ç.+ka 17/03, 119/05, 162/22,
 276/16, 296/07, 368/07
 ç.+lar 252/03
 ç.+largimu 29/05
 ç.+liri 421/19
 çakçaklı- şakalaşmak
 ç.-ip 164/11
 çakçaksiman şaka gibi, şakamsı
 ç. 146/21
 çakçik şaka
 ç.+i 190/11
 çakir- çağırma
 ç.-ivatidu 282/05, 282/11
 ç.-di 45/05, 66/12, 79/14, 85/10,
 306/04, 330/06, 368/22, 413/15
 ç.-idiğan 22/09
 ç.-ip 38/03, 134/14, 163/18, 348/06
 ç.-ip kal- 277/08, 279/17, 374/14
 ç.-ğan 139/05
 ç.-ğandek 91/23, 96/18, 130/02,
 187/04
 ç.-mağçidek 133/06
 ç.-atti 70/11, 122/09
 ç.-iptikensiz 242/22
 ç.-ğantiñiz 333/20
 çakirik çağırma, davet
 ç. 286/03
 ç. bilen 372/26
 ç.+tek 160/01
 ç.+i 150/19
 ç.+iniñ 297/10
 çakiril- çağrılmak
 ç.-ip kél- 266/15
 çakiriliş çağrılış, davet ediliş
 ç. bilen 267/03
 çakirt- çağirtmak
 ç.-imen 336/05
 ç.-қанлиқимniñ 373/12
 çakirtil- çağirtılmak
 ç.-di 372/26
 çakirtiş çağirtma, çağirtış
 ç.+im 243/15
 çakқан hareketli, çevik
 ç. 2/21, 35/15, 162/19, 207/01,
 389/13, 413/03
 ç.+dek 38/16, 119/10, 334/02
 ç.+gina 50/02, 65/21, 70/05
 ç.-қангине 228/14
 çakқанlık çeviklik, hızlılık, çabukluk
 ç. 421/21
 ç. bilen 12/04, 13/19
 ç.+iğa 55/22, 204/02
 çakмақ şimşek, yıldırım
 ç. 94/07, 174/12, 300/17, 334/02,
 356/19
 ç. çek- 401/08
 çakмақ-güllük karışık desenli bir tür
 kumaş
 ç. 78/10
 çakna- nur saçmak, ışık saçmak, parlamak

- ç.-ydiğan 191/03
 ç.-ytti 395/04
 ç.-p 12/24, 83/08, 257/25
 ç.-p ket- 13/17, 333/17
 ç.-p tur- 87/21, 109/03,
 165/01, 344/01, 392/12,
 399/08
- çaknaş parlaklık
 ç.+ka 304/07
- çakni- nur saçmak, ışık saçmak,
 parlamak
 ç.-ğan 60/09, 109/12, 384/16
- çaknit- parlatmak, ışık
 saçtırmak, nur saçtırmak
 ç.-ip 47/11, 352/07
- çal- çalmak (müzik aleti)
 ç.-iriñ 141/19
 ç.-di 293/10
 ç.-isen 318/03
 ç.-idu 146/08, 206/19, 206/23
 ç.-imiz 207/02
 ç.-! 207/04
 ç.-sun 207/06
 ç.-sa 136/19
 ç.-amsen 206/20
 ç.-atti 293/13
 ç.-ğan 146/20
- çala-bula yarım yamalak,
 bitmemiş
 ç. 121/23, 226/25, 242/03,
 243/13, 267/23, 306/18,
 328/12, 328/17
- çalgit- değiştirmek (bir durumdan
 ötürü)
 ç.-ip 408/25
- çali yarım, bitmemiş, yarım
 yamalak
 ç.+si 14/18
- çalvaça- ihtiyarlamak,
 yaşlanmak
 ç.-p 65/11, 171/25, 181/16,
 224/11, 378/19
 ç. ket- 181/16
- çalvaçaş ihtiyar, yaşlı
 ç.+lar 210/19
- çalvaçi- ihtiyarlamak,
 yaşlanmak
 ç.-di 25/03, 274/21, 283/14
- ç.-ğandek 210/02
- çamğur şalgam, turp
 ç. 304/22, 305/12, 305/20, 305/22,
 316/25
 ç. bilen 306/09
 ç.+larni 322/08
 ç.+larnimu 316/18
- çami varsayım, tahmin, ölçü
 ç.+sidiki 1/11, 44/26
- çanağ göz çukuru
 ç.+i(çaniğ) 81/02
 ç.+iğa(çaniğ) 161/11
 ç.+liri 2/25
 ç.+lirida 90/16
- çandur- yanılmak, yanılmak
 ç.-may 67/20, 410/15
 ç.-midi 42/08
- çani- salmak, azletmek, boşamak
 ç.-du 264/17
- çañ-tozan toz toprak
 ç. 5/10, 91/20, 93/11, 93/20
- çañ-topa toz toprak, toz duman
 ç. 359/20
- çañ pençe, avuç, kol
 ç.sal-(kapmak, pençelemek) 384/09
- çañ gürültü, yüksek ses
 ç.+din 316/14
- çañçile tiyatro
 ç. 54/22
- çañçilikeş tiyatro oyuncusu
 ç.+niñ 54/23
- çañgal(f.) avuç
 ç. 88/03, 402/08
 ç.+din 287/06
- çañgi ağaçtaki kuş yuvası
 ç.+siniñ 129/02
 ç.+i(çañgil) 423/02
 ç.+idiki(çañgil) 257/10, 287/11
 ç.+iğa(çañgil) 259/23
- çañka- susamak
 ç.-p 278/08
- çañkağ susuzluk, susama
 ç. 208/13
- çap- kazmak, açmak, oymak, vurmak,
 çalmak
 ç. 118/08
 ç.-isen 374/10
- çapan cübbe, palto

- ç. 24/15, 50/19, 160/11, 186/25, 297/15, 336/16
ç.+niñ 336/17
ç.+ğa 148/07
ç.+iniñ(çapın) 315/23
ç.+ini(çapın) 84/09
çapaqlış- gözünde çapak
birikmek, gözü çapaklanmak
ç.-ip 190/21
çapçı- atmak, sıçramak, fırlamak
ç.-di 94/12
ç. -p 43/17, 59/14
çapla- yapıştırmak
ç.-p koy- 334/05
çaplaş yapıştırma
ç. 24/17
çaptur- koşturmak
ç.-dum 86/24
ç.-ğan 95/01
çar alacalı (çar yılan)
ç. 419/12
çaraqla- görünüp kaybolmak,
parlamak
ç.-p 275/04
çarasla- buzun kırılırken
çıkardığı sesi çıkarmak
ç.-p 400/15
çarça- yorulmak
ç.-pkét-
(yoruluvermek)162/20
ç.-p qal-(yorulup kalmak)
422/15
çarçaş yorgunluk, bitkinlik
ç. 181/09, 188/21
ç.+ni 187/10
ç.+tin 162/18
çarçı- yorulmak
ç.-midim 229/19
çare(f.)çare, tedbir
ç. 30/17, 77/01, 151/07,
152/21, 157/01, 157/18,
159/19, 166/23, 176/18,
251/18, 284/11, 285/05,
285/09, 335/11, 348/21,
349/06, 349/07, 376/03,
376/05
ç. kör- 66/23, 156/01
ç.+si(çari) 339/15
ç.+sini(çari) 285/07, 335/05,
348/20
çarek 8.96 kg ağırlığındaki ölçü birimi,
çeyrek
ç. 268/20, 414/18
çareklik çeyreklik
ç. 129/09
çarelik çaresi olan
ç. 134/17
çarva(f.) hayvan, mal, davar
ç. 94/16
ç.+lirini(çarvi) 93/25
çaşka(f.) kuşluk vakti, sabah
ç. 225/02
çaşkan fare, sıçan
ç. 338/03, 420/03
ç.+ğa 377/23
çataq aksilik, karışıklık, düzensizlik
ç. 159/21, 175/11, 279/23
ç.+ku 175/12
ç.+i(çatıq) 43/17
çataqla- dal budak çıkarmak
ç.-p 232/19
çatqal diken, çalı
ç.+larni 394/15
çavi karın boşluğu, mide
ç.+mizniñ 201/02
çavak alkış
ç. 215/18, 222/23, 293/11, 293/12
ç. çal- 293/10
ç. kötürül- 218/10
ç. ur- 32/01, 215/20
ç.+lirini 144/14
Çavşyen(ç.) Kore
ç.+ge 368/14
çay çay
ç. 8/25, 10/11, 177/20, 220/16,
229/09, 229/15, 229/17, 229/23,
242/25, 243/03, 300/12, 301/20,
324/01, 363/21, 386/09, 389/04
ç. bilen 29/07
ç.+mu 74/02
ç.+ni 301/19
çayan çiyen, akrep
ç. 38/16
ç.+dek 295/17
çaydan(u.f.) termos
ç. bilen 4/14

- ç. +din 8/25
 Çaykoviski özel isim
 ç.+dek 278/13
 çaykı- yıkamak, batırıp çıkarmak,
 durlamak
 ç.-ğandek 7/26
 ç.-mayttim 29/09
 çaykal- yalpalamak,
 sallanmak, ırgalanmak
 ç.-ğandek 113/15
 çaykil- yalpalamak, sallanmak,
 hoplamak, zıplamak, çıkmak,
 dökülmek
 ç.-ip 11/25, 59/02
 çaykilat- hoplamak, sallanmak
 ç.-ti 225/21
 çaylin- bitkilerin gürleşmesi,
 sıklaşması
 ç.-ip 389/12
 çayna- çiğnemek
 ç.-p 65/07, 241/09
 ç.-p tur- 206/22
 ç.-ver 382/03
 çaynaş çiğneme, çiğneyiş
 ç.+ka 383/06
 çayni- çiğnemek
 ç.-ğan 10/21, 235/12, 235/17
 çaza bağdaş
 ç. kur- (bağdaş kurmak)
 183/02, 247/11
 çecenlik hazır cevaplık, hazır
 cevap
 é. 321/01
 çeçreñ açık mavi
 ç. 6/24
 çek kura
 ç. al- 268/21
 ç. alması- 268/02
 ç. alması- 268/05
 ç. éliş usuli 265/17
 ç.+mu 268/07
 ç.+ni 267/24, 267/26, 268/06,
 268/20, 269/01, 270/26
 ç.+ke 267/22, 268/15, 268/16,
 269/04, 271/02
 ç.+tiki 267/21
 ç.+tin 266/10, 267/17,
 267/20, 268/09
 ç.+i 27/11
 ç.+ler 267/14, 267/14
 çek- çeğra iki taraf arasındaki kişisel
 münasebet
 ç. 34/14, 57/17, 97/26, 98/26,
 99/08, 99/11, 110/26, 117/13,
 165/13, 226/05, 307/23
 çek- çekmek
 ç.-ti 288/18, 299/25, 323/17
 ç.-ken 288/06, 288/17, 386/19
 ç.-kendek 32/25
 ç.-kendin 236/02
 çek- sigara içmek
 ç.-se 321/07
 çekçey- gözlerini fal taşı gibi açmak
 ç.-di 252/14, 335/24, 409/14
 ç.-keç 29/10, 198/03
 ç.-gen 82/22, 114/09, 150/22,
 230/09, 296/12
 çekçeyt- gözlerini fal taşı gibi açıp
 bakmak
 ç.-ip 25/06, 171/23, 205/05, 375/20
 çekçiy- gözlerini fal taşı gibi açmak
 ç.-ip 47/06, 188/23, 247/13, 279/02,
 289/09, 291/17, 295/14, 380/16,
 418/25, 419/13
 ç.-ip tur- 7/05
 çeki olayların son noktası, dönüm
 noktası
 ç.+din 39/06
 çekle- men etmek, yasaklamak, sınırlamak
 ç.-p 167/22, 248/10, 426/20
 ç.-p tur- 127/23
 çeklen- yasaklanmak
 ç.-gen 193/01, 390/04
 çekleş yasak, men
 ç. 239/15, 240/03, 241/06
 ç. bilen 240/14
 ç.+imiz(çekliş) 239/10
 çekli- men etmek, yasaklamak
 ç.-sek 239/25
 ç.-gil 241/17
 ç.-gili 241/17
 ç.-mise 239/17
 ç.-misek 238/23
 çeksiz sınırsız, uçsuz bucaksız
 ç. 87/19, 90/21, 91/04, 173/16,
 173/16, 201/18, 245/15, 258/22,
 358/03, 365/09, 388/16, 395/16,
 395/17, 424/13

- çektür- almak
ç.-ün 246/02
- çektür- sigara içirmek
ç.-üp 288/05
- çel nem, rutubet
ç. 394/25
- çeleñgüş karışık
ç. 103/12, 106/26, 178/02
- çem(f.)kösele, ayakkabının tabanı
ç. 201/04
ç.+ige 183/08
- çember(f.) çember
ç. 91/14, 266/19
- çemberças(f.) koparılmaz, bozulmaz,
her şeye hazır
ç. 57/14, 91/14, 266/19,
388/18
- çelmik(f.u.) köselesi olan
ç. 50/19
- çenle- nişan almak
ç.-p 337/06
- çet kıyı, kenar, yan
ç. 49/20, 88/10, 126/05,
143/25, 172/26, 179/02,
220/08, 228/17, 231/09,
254/01, 254/16, 254/17,
273/07, 287/22, 289/11,
329/02, 329/05, 336/17
ç.+ke 36/09, 36/13, 37/03,
37/04, 37/10, 40/08, 47/04,
47/06, 49/16, 52/25, 53/02,
53/05, 81/24, 138/15, 152/08,
152/22, 166/12, 174/21,
303/13, 317/01, 353/06
ç.+ke çık- 25/04
ç.+ke kaç-(dışlamak) 181/17
ç.+ke kékil-(dışlanmak) 68/09
ç.+ke tart- 2/10, 281/26
ç.+te 15/05, 84/05, 160/05,
251/22, 316/18, 354/01,
394/13
ç.+tiki 268/06
ç.+ige(çét) 35/24, 308/14
ç.+ide(çét) 1/17, 2/01,
117/20, 117/20, 346/06
ç.+idiki(çét) 276/09
- çetkirek köşeye, köşeciğe
ç. 14/19
- çetleş uzaklaşma, bir yana çekilme
ç.+ke 173/03
- çetne- göz değmek, nazar değip
hastalanmak
ç.-ydigan 64/07
ç.-ydiken 160/14
ç.-p 154/06
- çeyle- çiğnemek, yoğurmak
ç.-p 229/12
- çeynek demlik, çaydanlık
ç. 357/15, 357/19
- çeyzi patlıcan
ç.+niñ 287/20
- çéç- saçmak, serpmek
ç.-ip 257/13, 274/09
ç.-ip tur- 228/17
ç.-ivetkenidi 59/10
- çéçek çiçek
ç.+niñ 108/05
ç.+liri 137/20
- çéçen hazır cevap, hatip
ç. 22/10, 204/02
- çéçil- sinirlenmek
ç.-idu 146/10
ç.-ip 47/03, 266/08
ç.-ma 218/24
ç.-işka 349/01
- çéçil- saçılmak, serpilmek, dağılmak
ç.-di 135/23
s.-ip 13/12, 33/20, 132/09
ç.-ğan 13/17
ç.-ğandek 12/25
- Çéçkov(r.) özel isim
ç. 271/22
- çégra sınır, hudut
ç. 43/10, 53/06, 88/26, 91/18,
91/20, 91/26
ç.+niñ 95/13
ç.+ğa 53/09
ç.+din 37/21, 44/04, 95/11
ç.+ñni 117/13
ç. boyi (sınır boyu) 89/06, 89/10,
89/11, 90/09,
- çéhri(f.) çehre, yüz, surat
ç.+ñdin 347/06
- çék sınır, hudut
ç.+im 311/10
ç.+i 20/03, 56/15, 71/01, 127/22,
135/25, 181/08, 302/07, 310/14,
339/21, 382/22

- ç.+idin 181/04, 190/14, 285/17
- çék- sigara içmek
ç.-idiğan 321/13
ç.-ip 13/21, 66/02, 66/03, 66/15, 287/04, 287/24, 288/18, 289/23
ç.-etti 66/01
ç.-ivéliñ 288/04
- çék- katlanmak
ç.-ip 18/10
elem ç.-ip 111/04, 195/16, 225/25
ah u peryad ç.-iş 103/06
azab ç.-ivatidu 106/23
azab ç.-ivatkanlikini 112/21
- çék- çekmek, kapatmak
ç.-ip 73/22
- çéke şakak
ç. 368/26
ç.+sige 120/03, 395/08
ç.+side 134/18
ç.+sidin 170/17
- çékil- çekilmek
ç.-di 246/19
ç.-işi 100/09
- çékiş sigara içme, sigara içiş
ç.+ke 421/17
- çékiş- karşılıklı sigara içmek
ç.-ivalayli 287/09
ç.-ivalmaylimu 183/03
- çéķ- çekmek
ç.-ip 222/05
- çek- çakmak, yakmak
ç.-ivétip 300/17
- çéķ- sokmak(yılan)
ç.-ip 419/25
ç.-ivatķandek 234/06
- çek- çakmak(şimşek)
ç.-ip 401/08
- çek- tadına varmak
ç.-ip 206/13
- çéķil- parçalanmak, kırılmak
ç.-di 400/14
ç.-ip 375/01, 380/09
ç.-miğın 347/03
- çéķin yıldırım, şimşek
ç. 113/14
- çél- bir müzik aleti çalmak
ç.-ip 136/19, 171/09, 206/18
ç.-ip ket- 321/14
- çéliķ- görünmek, yansımak, ele geçmek, aksetmek
ç.-tiñ 2/11
ç.-ti 242/08
ç.-ķini 267/07
- çéliş müzik aleti çalış
ç. 136/18, 277/11
- çélin- çalınmak (zil vs.)
ç.-di 104/19
ç.-idiğan 170/07
ç.-ip 174/24, 359/05
ç.-ğanda 96/06
- çéliş cenk, savaş, vuruşma, mücadele
ç.+ķa 84/04
ç.+ta 270/10
- çén- boşamak, boşanmak
ç.-ip 264/22
- çéniķturuş terbiye etme, kıvama getirme, sağlamaştırma, dayanıklı hale getirme
ç.+imiz 150/15
- çép- koşmak
ç.-ip 188/05, 229/06
ç. ket- 94/23
- çép- kazmak, açmak, oymak
ç.-ip 394/03
- çésla takvim
ç.+ni 135/04
ç.+ğa 11/12
- çét- bağlamak
ç.-ip 110/09
- Çéhop özel isim
ç.+niñ 123/12, 218/07
- çiberķut kadife
ç. 161/12
- çiçañşi- çok kızmak, öfkeyle yerinden kalkıp gitmek
ç.-p 279/05
ç.-p ket- 76/21, 83/14, 172/25, 348/04
- çiçek çiçek
ç. 2/21
- çida- dayanmak, tahammül etmek
ç.-ydiken 113/18
ç.-yli 38/21
ç.-p 110/24, 181/06, 249/08, 292/25

- ç.-p tur- 26/13, 69/02
çidam sabır, tahammül,
dayanma gücü
ç.+mu 327/05
çidamlık dayanıklı, sabırlı
ç. 418/22
çidi- dayanmak, tahammül etmek
ç.-ğın38/07
ç.-simu 374/16
ç.-mas 16/14, 426/05
ç.-midim 38/16
ç.-midi 72/08, 396/11
ç.-maytti 69/05
ç.-may 5/24, 132/14, 401/19,
405/25, 417/18
ç.-yalnay 381/14, 388/11
ç.-yalnmidim 189/10
çidiğusiz tahammül edilemez,
dayanılmaz
ç. 69/04, 80/25, 167/04,
376/21, 378/16, 405/26
çig- bağlamak
ç.-ken 230/03
çigirin deri (çanta)
ç. 30/06, 419/11
çigiş düğümleme, bağlama, bağ
ç. 93/04
çigiş çetrefil, karmaşa, karmaşık
c. 55/06, 59/02, 108/18,
125/10, 126/16, 134/05,
165/19, 231/14, 348/15,
381/02
ç.+lerni 339/16
çigişlin- bulanıklaşmak, dağılıp
gitmek, karışmak, sarpa
sarmak
ç.-ip ket- 27/13
çig bozkırda yetişen bir bitki türü
ç. 4/14, 8/25, 59/18, 300/07
Çihop özel isim
ç. 67/01
ç.+niñ 204/13, 315/08
ç.+ni 315/05
çik- çıkmak
ç.-ipsiz 33/18
ç.-iptu 413/03
ç.-ip 15/08, 56/19
ç.-ivatқан 115/13, 140/15
çik- çıkmak
ç.-ivatidu 118/22, 358/01
ç.-tim 35/01, 86/23, 148/15, 315/26
ç.-ti 15/05, 22/08, 33/05, 47/08,
54/14, 63/04, 65/20, 70/02, 78/06,
82/13, 90/21, 96/20, 99/17, 100/10,
101/23, 116/06, 122/18, 125/09,
139/11, 151/03, 157/10, 162/02,
162/08, 167/07, 175/12, 186/13,
187/20, 187/21, 192/24, 198/01,
213/06, 219/16, 227/01, 228/09,
234/05, 246/18, 257/11, 270/26,
275/15, 276/01, 289/12, 290/19,
291/16, 291/24, 291/25, 295/19,
297/16, 298/09, 304/05, 323/09,
323/16, 327/12, 335/04, 336/07,
340/25, 341/08, 355/15, 359/12,
368/02, 379/11, 381/23, 387/05,
393/21, 399/11, 401/05, 410/12
kötürüp ç.-ti 116/05, 167/07
ç.-ti-de 112/17
ç.-tiğü 311/12
ç.-timu 205/08
ç.-iştı 28/12, 410/15
ç.-iptu 317/04, 382/03
ç.-kansıız 33/15
ç.-imen 39/10, 106/14, 124/04,
230/19, 282/03, 404/11
ç.-amdu 29/26
ç.-idu 19/24, 32/18, 242/18, 302/10,
348/02
ç.-imiz 264/07
ç.-isiler 268/18
ç.-idiğan 322/17, 408/19
ç.-kay 266/13
ç.-ay 268/24, 341/17
ç.-ayli 28/01, 28/03
ç.-!- 282/05
ç.-e 282/01
ç.-iñ 96/16, 106/02, 246/01
ç.-sun 282/11
ç.-iñlar 320/11
ç.-siñiz 341/13
ç.-sa 350/16
ç.-ip 1/08, 26/05, 45/04, 68/08,
71/03, 73/13, 89/04, 90/10, 99/15,
100/03, 103/23, 104/20, 109/23,
110/20, 134/15, 137/11, 138/09,
162/13, 165/07, 171/16, 171/22,
178/18, 184/12, 189/04, 197/10,

- 201/09, 207/09, 208/11,
212/25, 222/07, 225/03,
231/24, 248/23, 248/24,
257/12, 257/15, 269/01,
285/06, 285/12, 296/11,
329/13, 340/09, 361/10,
368/15, 382/09, 400/03,
414/26, 425/08
kötürüp ç.-ip 26/05
ç.-ipla 209/02, 210/13,
226/14, 273/02, 282/17,
297/22
ç.-ip bol- 252/23
ç.-ip kal- 14/17, 29/15, 33/14,
51/26, 55/01, 55/20, 67/16,
136/05, 164/05, 175/01,
230/26, 266/11, 271/19,
275/13, 276/11, 314/26,
336/18, 360/11, 368/01,
374/01, 412/03
ç.-ip kapsız(kalipsiz) 33/15
ç.-ip kel- 296/11
ç.-ip ket- 24/23, 35/15, 35/24,
44/04, 47/15, 60/22, 65/24,
66/21, 85/06, 88/06, 88/12,
93/25, 94/02, 95/02, 102/26,
103/04, 113/17, 114/02,
114/07, 118/15, 120/18,
160/23, 172/04, 173/12,
173/21, 178/18, 223/18,
246/11, 250/01, 251/06,
254/04, 270/11, 281/11,
282/06, 295/14, 346/02,
373/09, 377/03, 378/19,
403/10
ç.-ip két- 43/09, 43/10, 96/15,
110/08, 118/17, 120/12,
144/04, 171/26, 422/18
ç.-ip oltur- 231/24
ç.-ip tur- 2/26, 7/24, 49/10,
49/12, 84/07, 227/12, 240/19,
274/26, 317/23, 374/13,
384/02, 388/17, 402/17
ç.-anda 366/18
ç.-kançe 195/23
ç.-kanda 4/04, 35/25, 56/23,
77/26, 102/01, 118/23,
174/06, 177/13, 179/22,
186/17, 220/01, 282/06,
282/14, 292/18, 371/13, 387/21,
392/15, 403/06, 420/08
kötürüp ç.-kanda 179/22
ç.-kandek 64/11, 85/03, 107/04,
163/16, 201/26, 286/11, 293/18,
316/11, 316/12, 316/13, 316/13,
316/13, 316/14, 371/13, 419/20
ç.-kandekla 53/11, 239/04
ç.-kandila 281/12
ç.-kandimu 189/19
ç.-kandin 313/11, 393/22, 408/07
ç.-kili 140/03, 309/16
ç.-kudek 40/23, 42/24
ç.-kudekmiş 28/05
ç.-idiğanlar 291/10
ç.-idiğanlargā 290/16
ç.-idiken 168/25, 169/09
ç.-arğan 305/04
ç.-kan 1/09, 5/10, 19/22, 19/25,
24/11, 32/07, 69/19, 70/23, 108/22,
111/04, 111/05, 113/24, 142/21,
151/25, 156/18, 161/14, 178/06,
188/01, 188/09, 188/15, 215/23,
221/20, 227/18, 235/13, 236/09,
252/04, 259/24, 260/15, 280/19,
288/03, 294/18, 300/19, 336/07,
345/08, 345/09, 347/04, 363/03,
363/17, 383/14, 391/25, 393/21,
394/18, 408/14, 417/11
ç.-kini 420/18
ç.-kini bilen 110/13
ç.-kanlıkidin 166/11
ç.-kanlıkimni 122/20
ç.-kanlıkiñni 199/11
ç.-ivatқан 59/08, 98/06, 115/18,
122/02, 222/06, 243/24, 321/15,
333/18, 344/18
ç.-ivatқandek 71/15, 83/10, 259/18
ç.-kandu 194/23
ç.-kanidi 228/19
ç.-atti 109/17, 357/03
ç.-maқçimidiñ 368/03
ç.-ividim 79/22
ç.-ividi 328/01
ç.-iverdi 208/10
ç.-ivétip 287/08
ç.-ivalğan 174/23

- ç.-ivalğanidi 31/03
 ç.-ivalsimu 174/16, 391/24
 ç.-mas 35/02, 212/13
 ç.-midiñiz 100/13
 ç.-midi 97/05, 100/02,
 131/15, 241/11, 350/03,
 380/06
 ç.-midiñlar 248/04
 ç.-maymen 288/07
 ç.-maydu 314/21
 ç.-misam 33/24
 ç.-misa 154/15
 ç.-kum kelmidi 100/15
 ç.-may 84/09, 154/13, 174/10,
 175/11, 247/22, 332/26,
 363/15, 377/04
 ç.-maydiğan 12/19
 ç.-maydiğanliķi 30/20
 ç.-miğan 23/10, 51/25,
 313/17
 ç.-maytti 34/25, 182/24,
 355/17
 ç.-almidi 78/17, 113/25
 ç.-almiğan 194/25
 ç.-ivalma 321/25
 ç.-almay 64/15, 225/26,
 376/16
 ç.-almaydiken 23/10
 çıkar- çıkarmak
 ç.-di 77/06, 173/05, 177/03,
 197/08, 263/09, 383/03
 ç.-sila 410/04
 ç.-sun 156/08
 ç.-sa 26/05
 ç.-ğan 309/21
 ç.-ğandek 348/05, 371/01
 ç.-ğanliķi 305/25
 ç.-may 32/09, 188/20
 ç.-miğan 204/15
 ç.-masliķķa 267/05
 çıkar- çıkarmak
 ç.-isiz 80/17
 ç.-idu 153/10, 325/04
 ç.-idiğan 372/09
 ç.-ip 17/23, 23/25, 62/14,
 63/03, 65/17, 122/19, 143/07,
 204/03, 228/18, 231/19,
 321/20, 326/07, 375/11
 ç.-ipla 334/10
 ç.-ip bér- 136/15
 ç.-ip bol- 419/03
 ç.-ip koy- 253/15, 307/07
 ç.-ip tur- 66/17
 ç.-idiğanliķini 132/04
 ç.-ivet 198/08
 ç.-ivérimiz 375/13
 ç.-ivétip 313/23
 ç.-ivétiptu 190/20
 ç.-ivetmigen 25/04
 ç.-almaydu 68/19
 çıkiril- çıkarılmak
 ç.-ğanidi 22/06
 çıkiriş çıkarılma, çıkarılış
 ç.+iğa 193/02
 çıkiriş çıkarma, çıkarış
 ç. 163/07, 182/13, 186/08, 226/13
 293/02
 ç.+niñ 408/08
 çıkış çıkma, çıkış
 ç. 1/09, 23/13, 28/13, 48/21, 53/26,
 69/21, 322/19, 329/07, 335/01,
 388/20, 390/20
 ç. bilen 173/18, 423/04
 ç.+ni 28/10
 ç.+ķa 11/25, 200/26, 252/19,
 254/02, 268/26, 286/21
 ç.+im 293/01
 ç.+i 73/02, 122/04, 175/12, 329/23,
 363/12
 ç.+i bilen 285/20
 çıkış anlaşma, geçinme
 ç. +i 221/18
 çıkış- anlaşmak, geçinmek
 ç.-ip ket- 75/08
 ç.-almaydu 221/04, 222/17
 ç.-almaydiğanliķini 222/16
 çıkışķaķliķ anlaşması kolay, uyumlu,
 şirret olmayan
 ç. 8/08
 çıkmaķ çıkmaķ
 ç. 405/18
 çila- batırmak, banmak, ıslatmak,
 nendlendirmek
 ç.-p 198/13, 226/26, 386/10
 ç.-vétip 111/26
 çilan iğdegillerden , koyu kahve renkli
 bir meyve

- ç. 103/21, 382/17
 çılanlık çılan ağacının bulunduğu yer
 ç.+ka 15/17, 15/26
 ç.+lar 328/16
 çilek çanta, kova
 ç. 66/19
 Çililik Şilili
 ç. 346/15
 çilla- seslenmek, çağırmak, davet etmek
 ç.-vatkandek 92/08
 ç.-val 233/09
 çimçilağ çimdiklenmiş
 ç. 54/14
 çimdim çimdik (tuz)
 ç. 66/20
 çimen çayır, çayırılık
 ç. 227/07
 çimilda- utanmak, çekinmek, utançtan yüzü kızarmak
 ç.-p 84/20
 c.-midima 295/06
 çimildit- gözlerini kıpırtırmak
 ç.-ip 271/14, 320/10, 320/24
 çimir (imir-çimir) göz kararması
 ç. 62/03
 çimliğ çimlik, çim olan yer
 ç. 17/07, 79/26
 ç.+ka 232/26
 çin doğru, gerçek, hakiki
 ç. 19/15, 74/22, 75/10, 108/09, 225/12, 229/10, 237/09, 353/11
 çınar çınar
 ç.+dek 91/16
 çine kase, porselen
 ç. 29/07, 291/08
 çini kase, porselen
 ç.+dek 6/15, 21/15
 ç.+ni 5/25
 ç.+si 380/09
 ç.+lerge 233/20
 çinlik doğruluk, gerçeklik
 ç. 72/01
 Çinovnik özel isim(eser ismi)
 ç.+niñ 315/09
 çiñ sağlam, sıkı, sabit
 ç. 21/19, 21/21, 25/22, 39/08, 39/15, 44/09, 56/16, 59/01, 89/18, 115/11, 116/21, 150/17, 169/10, 220/14, 257/10, 258/13, 259/03, 267/19, 267/19, 298/18, 305/03, 350/26, 368/25, 376/12, 378/06, 383/20, 386/20, 398/16, 418/21
 ç.+rak 251/01
 çiniñki çüş tam öğle zamanı
 ç.+tin 233/15
 çippide birden, aniden
 ç.1/14, 171/23, 190/03, 256/17
 çirag(f.) kandil, yağ lambası
 ç. 12/24, 210/17, 254/20, 277/06, 371/13
 ç.+dek 6/19
 ç.+niñ 419/18
 ç.+ni 421/16, 421/22
 ç.+lar 109/12, 186/19
 ç.+larni 128/23
 ç.+liri 275/04, 410/08
 çiray(f.) yüz, sima, çehre
 ç. 4/19, 7/14, 89/09, 199/02, 247/09, 247/11, 247/17, 342/10, 395/11, 412/01
 ç. kıl- 247/20, 315/12
 ç. bilen 394/02
 ç.+niñ 342/11
 ç.+ğa 7/07, 83/13
 ç.+iñiz 346/13
 ç.+i 41/07, 41/10, 46/15, 48/07, 49/08, 70/21, 117/03, 218/12, 230/09, 248/05, 250/06, 290/20, 335/24, 342/17, 347/18, 351/03, 373/10, 393/23, 402/16, 415/07, 420/07
 ç.+i bilen 91/25, 394/01
 ç.+imu 66/06, 82/12, 126/15
 ç.+ini 10/07, 11/05, 86/04, 151/05, 176/25, 237/11, 271/01, 301/02, 328/17
 ç.+iğa 222/06, 388/03, 394/05, 422/12
 ç.+ida 84/18, 116/01, 392/13
 ç.+idiki 3/01, 81/17, 112/20, 113/02, 159/25, 418/01
 ç.+idin 84/06, 177/25, 215/22, 290/06, 300/15, 374/12, 388/15
 ç.+lar 212/13
 çiraylık(f.u.) güzel, güzellik

- ç. 5/03, 6/20, 13/14, 13/16, 13/23, 18/05, 18/16, 21/09, 32/25, 44/25, 73/09, 79/10, 99/04, 103/21, 103/24, 104/02, 133/19, 135/16, 176/07, 179/05, 193/06, 232/21, 233/05, 236/07, 237/01, 256/19, 262/20, 276/06, 297/15, 302/17, 312/19, 314/20, 323/11, 328/13, 329/15, 337/04, 343/07, 356/19, 357/02, 395/18, 403/21, 420/19, 423/04, 424/13
ç. kıl- 72/21
ç.+rak 8/21, 13/13
- çiri- kokuşmak, çürümek
ç. -gen245/24
- çiriğ lamba, kandil
ç.+i 246/16
ç.+ini 349/02
- çirik bozuk, çürümüş, çürük
ç. 214/13, 238/10
- çirmi- sarmak, kaplamak
ç.-valdi 406/01
ç.-valğan 114/22, 399/14, 407/22
ç.-valğanidi 34/18
- çirt çıt, çirt (taklidi ses)
ç. kıl- 275/22
- çiş diş
ç. 199/25
ç.+im 360/16
ç.+imni 284/14
ç.+iñni 67/13
ç.+i 80/12, 319/13, 347/12, 373/10
ç.+iniñ 300/01, 360/18
ç.+ini 56/20, 115/12, 216/11, 222/10, 257/09, 284/12
ç.+iğa bés- 115/12, 222/10, 257/09
ç.+iğa tég- 370/11
ç.+liri 25/01, 56/21, 66/07, 153/02, 235/14, 235/17, 278/16, 294/21, 336/22, 383/18, 413/05, 419/21
ç.+liri bilen 383/06
ç.+liriniñ 375/11
- ç.+lirini 281/20, 358/20
- çişle- dişlemek
ç.-p 84/05, 93/24, 134/04, 235/20, 368/10, 381/17
- çişli- dişlemek
ç.-gen 384/08
- çit basma, bir tür kumaş
ç.+tin 254/05
- çiver çevik, eli çabuk
ç. 228/22
- çiviğ çubuk
ç. bilen 110/14
ç.+tek 98/05
- çoğ kor, köz
ç. 21/02, 113/24, 381/10
- çoğluğ kor gibi, kıpkızıl
ç. 197/13
- çok bir şeyi severken çıkan taklidi ses
ç.+ini 205/22
- çoka ağaç yemek çubuğu
ç. 306/12
- çokan evlenmiş genç hanım
ç.+ni 264/12
ç.+lar bilen 218/03
- çoğkı doruk, zirve, tepe
ç.+ga404/11
ç.+si 215/02
ç.+siğa 118/23
ç.+liri bilen 87/14
- çoğkılığ doruklu, zirveli, yüksek
ç. 197/03
- çoğum kesinlikle, kararlı olarak, kökten
ç. 3/15, 85/21, 106/14, 127/20, 133/20, 142/03, 191/20, 216/04, 220/14, 249/09, 262/11, 264/22, 297/23, 316/10, 403/01, 409/11, 411/25, 428/07
- çoğun- tamamen inanmak, güvenmek, teslim olmak; puta tapmak, tapınmak
ç.-idiğan 272/17
ç.-up 154/06, 301/07
ç.-ğanlar 37/12, 37/12, 37/13
- çoğunuş güvenme, teslim olma; tapınma
ç. 37/04
ç.+i 37/05

- ç.+ini 37/10
ç.+idin 244/13
çoğkur çiçek hastalığından hasıl olan
izler, çiçek bozuğu
ç. 138/20
ç.+liriñni 205/26
çoğuş gagalama, gagalayış
ç. 159/07
çolpan zühre yıldızı, çoban
yıldızı
ç. 41/19, 307/07
çoñ büyük
ç. 28/13, 33/05, 33/05, 49/04,
51/05, 51/19, 57/18, 61/10,
67/01, 67/03, 69/09, 74/18,
80/10, 104/11, 120/26,
122/12, 132/18, 142/05,
155/01, 160/26, 172/15,
175/11, 176/11, 176/14,
176/17, 185/20, 186/17,
191/25, 194/20, 215/26,
239/05, 242/09, 244/07,
244/16, 245/19, 246/08,
247/07, 264/14, 264/22,
264/24, 268/11, 286/01,
302/07, 302/11, 313/04,
318/22, 332/11, 352/03,
365/07, 368/15, 376/05,
376/10, 397/20, 398/04,
408/11, 410/01, 410/11,
414/25, 416/23, 421/21,
427/15
ç. bol- 4/18, 44/20, 71/18,
159/12, 254/17, 262/01
ç. kil- 8/10, 318/21, 321/02
ç.+rağ 64/14
ç.+midu 119/22
ç.+i 46/06, 175/12
ç.+lar 426/18
ç.+larniñ 426/19
ç.+largâ 285/04
ç.+lirimu 360/07
çoñgo-sovét özel isim
ç. 168/26
ç.+ida 67/05
çoñkur derin
ç. 2/25, 9/06, 26/10, 38/05,
38/10, 38/15, 39/08, 40/09,
43/25, 44/08, 44/09, 44/15,
48/21, 54/15, 55/14, 57/25, 58/06,
68/05, 74/10, 75/14, 78/08, 80/19,
81/03, 85/04, 87/12, 87/14, 91/22,
99/06, 103/13, 103/26, 108/01,
116/20, 127/07, 133/22, 134/04,
144/11, 147/10, 149/18, 149/20,
150/10, 150/11, 150/14, 151/15,
160/16, 161/05, 168/02, 173/19,
174/19, 176/15, 214/04, 215/04,
216/14, 217/09, 217/14, 217/20,
218/15, 233/04, 236/12, 245/02,
245/15, 248/24, 249/20, 251/10,
256/17, 258/23, 262/05, 262/18,
263/26, 266/20, 266/23, 268/15,
269/10, 286/05, 287/24, 288/11,
292/11, 293/03, 310/01, 313/26,
315/21, 316/13, 321/04, 324/21,
325/03, 325/25, 327/11, 328/07,
330/02, 332/01, 334/07, 350/13,
353/23, 355/07, 361/14, 362/23,
366/01, 384/19, 390/24, 390/25,
393/17, 394/19, 395/25, 398/06,
405/22, 412/08, 412/10, 413/02,
423/14, 424/01, 424/18
ç.+rağ 213/09, 219/24, 354/12
çoñkurlaştur- derinleştirmek
ç.-uşta 213/07
çoñkurluğ derinlik
ç.+ka 62/04
çoñluğ büyüklük, kibirlilik
ç.+tiki 45/09, 45/12, 45/17, 45/20,
45/23, 45/25, 46/03, 46/04, 46/05,
46/06, 111/22, 267/15
çoruğ çarık
ç. 191/07
çot töt etrapı toşuk, içide urukliri bar
bir hil hesablaş esvabi
ç.soğ- (hata hesaplamak) 36/05,
48/26
ç.+larni soğ- (hata hesaplamak)
352/21
çotka fırça
ç. 70/08
ç.+larni(çotki) 70/06
çöçek hikaye
ç. 273/11
ç.+ke 89/02
ç.+tin 42/25

- ç.+lerdiki 184/02
 çöçü- korkmak, korkudan titremek
 ç.-ydu 426/24
 ç.-ydiğan 255/21
 ç.-ytti 58/16
 ç.-p 178/14, 424/20
 ç.-p ket- 222/19, 360/08, 401/02
 ç.-p tur- 80/19
 ç.-gen 248/02
 ç.-gendek 96/17
 çöçüre mantı
 ç. 413/10
 çöçüt- korkutmak, ürkütme
 ç.-ti 57/21, 67/15, 98/16
 ç.-üp koy- 81/11
 ç.-ivetti 335/24
 ç.-üvetti 398/26
 çöçütil- korkutulmak,
 ürkütölmek
 ç.-etti 132/09
 çögile- dönmek, dönüp
 durmak, çevirmek
 ç.-p 4/01
 çögün ibrik
 ç. 304/22, 316/24
 ç.+diki 316/26
 ç.+üm 304/16
 ç.+ler 306/15, 316/20
 çök- batmak, çökmek, dalmak
 ç.-ti 60/11, 92/13, 216/01, 357/09
 ç.-üp 62/04, 229/12, 324/20
 ç.-ken 256/04, 415/19
 ç.-kenidi 392/16
 çökür- batırmak
 ç.-üp 165/23
 çökürüş batırma, batırış
 ç. 378/12
 çöl çöl
 ç. 233/10, 321/14
 ç.+ni 107/26
 ç.+ge 29/13, 73/13
 ç.+diki 98/07
 ç.+ide 395/12
 çöldere- terkedilmiş olmak,
 ıssızlaşmak
 ç.-p 366/19
 çöm- dalmak, hayal kurmak
 ç.-di 331/08, 384/23
 ç.-üp 303/26
 ç.-üp ket- 178/19
 ç.-gen 115/02, 240/25, 422/21, 429/08
 ç.-gendek 254/18
 ç.-genidi 20/10, 276/06
 ç.-genliktin 115/17
 çömdür- daldırmak, kaplatmak
 ç.-di 164/16, 260/13, 313/02, 425/02
 çömüç kepeç
 ç.+ni 26/05, 26/06, 179/21
 çömüçle- kepeçelemek
 ç.-p 25/10
 çöp ot, bitki
 ç. 256/03, 415/21
 ç.+ni 244/16
 ç.+nila 240/22
 ç.+lermu 1/07, 382/19
 ç.+lerni 235/11
 çöpçil sade, basit
 ç. 200/06
 çörü- atmak, fırlatmak
 ç.-p 58/14, 300/05, 405/14
 çörgile- dönmek
 ç.-p 87/21
 çöri çevre
 ç.+sidin 336/17
 ç.+sige 228/17, 254/17
 çöride- bir şeyin etrafını kuşatmak;
 bir şeyin etrafını dolaşmak
 ç.-p 158/09, 199/20
 çörime-çöçek komik hikaye
 ç. 273/11
 çörül- dönmek, dönüp durmak
 ç.-üpmu 391/04
 çörüvêt- atmak, fırlatmak
 ç.-se 354/18
 çörüvêtiş atış, fırlatış
 ç.+i 56/09
 çöyün dökme demir
 ç.+dek 334/04
 çuğan bağırtı, bağıрма, gürültü, yaygara
 ç. 2/02, 257/03, 406/22
 çurkıraş- cik cik edip ses çıkarmak,
 kuşların sesini taklid etmek
 ç.-ti 202/04, 357/10
 çul-çul parça parça (olmak)

ç. bolup két-	45/13, 45/14	ç. 48/10, 48/10, 48/10, 184/06,
çulti	metal kesicilerin keskin yüzü	359/18, 360/12, 360/15
	ç.+si bilen 395/01	ç.+tek 91/12, 332/23
çus	hafif, havai	ç. kör-
	ç. 69/07	21/22, 330/12, 359/17,
		360/06, 360/17, 360/19
çusi	bir tür haşarat, kene	ç.+te 125/12
	ç.+dek 222/04	ç.+tiki 326/05, 326/12, 326/15,
çuşluğ	uygun, makul, münasip,	360/21, 381/19, 382/10
	gereken	ç.+ümge 263/03
	ç. 321/09	ç.+ümde 183/19
çuv-	parça parça etmek	ç.+ümdimu 183/17
	ç.-up 362/05	ç.+ümdiki 326/16
çüce	civciv	ç.+üñde 183/14
	ç. 26/07	ç.+i 373/01
çüçük	tatlı, şekerli	ç.+ini 258/09
	ç. 384/14, 415/22	ç.+ige 184/07
çüçünge	ipekten	ç.+ide 141/06, 165/06, 326/08
	dokunan beyaz kumaş	ç.+idimu 187/02
	ç. 227/07	çüş
çümili	karınca	öğlen vakti
	ç.+niñ 46/05	ç.+ke 89/13, 189/03
	ç.+lerdek 276/08	ç.+te 6/05, 28/21, 39/10, 227/26,
çünki(f.)	çünkü	242/01, 381/15
	ç. 14/01, 26/18, 33/03, 34/09,	ç.+tin 22/04, 34/26, 38/02, 104/17,
	47/24, 51/17, 55/22, 61/22,	114/17, 138/07, 157/13, 165/25,
	62/08, 65/11, 70/11, 71/23,	340/06, 345/22, 377/02, 421/05,
	77/15, 83/17, 97/03, 112/03,	422/08
	115/08, 121/07, 123/01,	ç.+küçe 101/19
	123/18, 126/22, 129/22,	çüş-
	135/12, 136/15, 136/26,	düşmek, inmek
	137/07, 152/12, 159/12,	ç.-üptu 192/25
	181/13, 190/13, 195/13,	ç.-tüm 380/19
	205/11, 213/13, 222/11,	ç.-ti 3/21, 23/13, 27/21, 39/17,
	222/20, 229/11, 235/25,	60/02, 124/17, 180/12, 198/03,
	241/19, 244/12, 249/01,	203/01, 234/16, 251/12, 253/11,
	252/15, 258/24, 267/22,	288/18, 352/15, 357/12, 367/13,
	295/12, 295/24, 298/22,	401/10, 409/15
	299/15, 307/22, 320/20,	ç.-imen 161/09
	335/16, 335/24, 354/15,	ç.-isen 102/21
	360/22, 364/15, 372/10,	ç.-idimu 148/02
	381/06, 388/17, 390/02,	ç.-üp 27/02, 63/06, 83/07, 102/05,
	405/26, 410/18, 411/16,	128/15, 134/12, 138/08, 181/11,
	429/10	189/21, 250/02, 317/01, 336/04,
çüprende	çer çöp, süprüntü	336/14, 365/21, 371/15, 379/01,
	ç. 173/13, 174/03, 256/21	396/06, 412/07, 413/01, 425/03
	ç.+lerniñ(çüprendi) 352/06	ç.-üp ket- 62/05, 122/05, 133/10,
çüş	düş, rüya	224/07, 229/06, 360/16, 387/21,
		420/14
		ç.-üp kal- 12/06, 27/04, 47/09,
		59/13, 100/22, 181/14, 188/03,
		193/21, 224/08, 247/12, 249/06,

- 259/24, 285/22, 296/02,
296/05, 298/22, 325/24,
367/21, 383/21, 414/04
ç.-üp tur- 5/06, 134/01,
183/05, 300/09
ç.-kende 103/23, 106/11,
232/14, 300/04, 356/03,
385/01
ç.-kendin 252/25, 384/04
ç.-mey 86/20, 293/23, 293/24,
367/21, 416/04
ç.-ken 43/20, 70/21, 70/23,
86/19, 114/15, 125/13,
147/16, 176/19, 188/14,
199/24, 256/06, 280/14,
351/02, 353/08, 368/03,
371/24, 382/05, 395/01,
401/21
ç.-kendek 41/15, 49/12,
104/11, 113/14, 117/26,
183/11, 186/23, 304/11,
361/02
ç.-kendekla 12/02, 177/21
ç.-kenlikini 376/18, 415/08
ç.-kenlikidin 35/20
ç.-kenidi 253/10
ç.-kili 31/10, 224/17
ç.-kini 372/03
ç.-üvatқан 351/06, 352/05,
366/20, 401/15
ç.-üvatқанда 106/15
ç.-idiğandek 184/19
ç.-üvaldi 281/07
ç.-midi 104/16, 188/21,
246/13, 319/11, 340/12
ç.-meydu 159/15, 349/04
ç.-mise 64/02
ç.-meydiğan 243/14
ç.-migenliki 64/24
ç.-migenséri 104/18
çüşe- olmayacak hayal kurmak
ç.-ytti 184/08
ç.-ydiken 184/07
çüşen- anlamak
ç.-dim 292/12, 423/13,
424/05, 424/06
ç.-di 82/09, 113/01, 118/18,
165/05, 176/13, 283/13,
333/06, 354/24, 384/04
ç.-di-de 112/23
ç.-dimu 32/11
ç.-duқ 357/11
ç.-sem 349/18
ç.-sün 48/01
ç.-mey 282/04
ç.-gen 322/10, 412/10, 423/14
ç.-gendek 11/09, 47/13, 149/03,
169/23, 237/14, 308/17, 354/12,
392/14, 423/20
ç.-midim 119/21
ç.-midimu 32/12
ç.-meydu 428/02
ç.-meytti 240/26
ç.-mise 75/21
ç.-misun 48/01
ç.-migen 65/09, 357/08
ç.-meyvatisiz 81/09
ç.-meptikenmen 102/18
ç.-meydiğan 52/11
çüşençe düşünce
ç. 61/04, 129/24, 152/15, 219/25
ç.+ler(çüşençi) 62/21, 119/20,
129/16
ç.+si (çüşençi)150/18
çüşendür- anlatmak
ç.-di 46/02, 362/14
ç.-idu 154/01
ç.-etti 299/14
ç.-sila 48/13
ç.-üp 65/09, 76/18, 119/25, 161/23,
222/18, 237/06, 313/19, 410/21,
425/18
ç.-gili 181/19
ç.-güçi 130/06
çüşendürüş anlatma, anlatış
ç. 58/12, 175/19
ç.+ke 347/21, 414/09
çüşeş düş görmek
ç.+niğu 184/08
çüşin- anlamak
ç.-imen 128/03
ç.-ip 19/04, 142/25, 226/06
ç.-ip bol- 12/04
ç.-ip kêt- 40/18
ç.-ip қал- 37/22, 410/19
ç.-etti 380/12
ç.-idiğan 81/01, 81/07, 81/09
ç.-idiğanliқiñizğa 97/14

- ç.-ivaldim 289/02
 ç.-elmey 16/06, 362/18
 çüşiniksiz anlaşılmaz
 ç. 138/22
 çüşkün kederli, mahzun, hüznü, üzüntülü, düşünceli
 ç. 29/23, 103/19, 215/06, 346/09
 ç. kı- 181/10
 çüşkünleş- kederlenmek, üzüntülü olmak, cesaretini kaybetmek
 ç.-ken 405/19
 çüşkünleş- kederlenmek, üzüntülü olmak, cesaretini kaybetmek
 ç.-ip ket- 214/14
 çüşkünlük moral bozukluğu, can sıkıntısı, düşkünlük
 ç. 396/23
 ç. bilen 249/06
 ç.+ke 110/17
 çüşlük öğlen; öğle vaktine ait
 ç. 22/06, 27/25, 111/14, 116/14
 çüşiniş anlatma, düşünme, düşünüş
 ç.199/05, 289/17
 ç.+ke130/15, 181/04
 ç.+i 199/04, 263/18
 ç.+imiz 217/20
 çüşinişlik anlaşılır
 ç.45/01, 286/10, 423/24, 423/25
 çüştin keyin ikindi
 ç.22/04, 114/17, 157/13, 165/25, 340/06, 377/02, 402/14, 421/05
 ç.+ki 34/26, 38/02, 104/17, 138/07
 çüşür- düşürmek, indirmek
 ç.-di 17/10, 118/26, 162/14, 285/01, 421/13
 ç.-imen 411/25
 ç.-mekçi 340/01
 ç.-üñ 411/21
 ç.-gili 411/10
 ç.-mey 116/23
 ç.-üp 51/20, 61/17, 69/05, 153/04, 163/06, 214/22, 231/12, 421/22
 ç.-me 58/21
 çüşürül- düşürülmek, indirilmek
 ç.-di 344/12
 ç.-üp 197/07
 ç.-gen 73/19, 200/16
 çüşüş düşüş, iniş
 ç. 172/08
 ç.+mu 135/01
 ç.+ini 352/09, 360/18
 ç.+ke 96/05
 ç.+kimu 303/18

D

- d alfabenin d harfi
d. 168/10, 414/16
- Daci sinema filmi ismi
d. 168/12
- daci- çekilmek, uzaklaşmak,
dönmek
d.-di 420/13
- dad(f.) imdat
d. 156/21, 320/05, 320/21
- dada baba
d. 92/16, 92/19, 336/02
d.+m 90/01, 230/15, 237/13,
360/16
d.+m bilen 38/13
d.+mniñ 3/10, 89/21, 360/17,
367/14
d.+ñiz(dadi) 237/22
d.+ñizniñ(dadi) 237/21
d.+si(dadi) 23/03, 57/22,
69/08, 70/17, 70/19, 70/25,
92/02, 109/26, 230/19,
313/20, 347/25
d.+si bilen(dadi) 70/19, 90/14
d.+siniñ(dadi) 71/20, 88/19,
88/23, 88/25, 90/11, 90/15,
92/20, 237/12, 237/17
d.+sini(dadi) 90/12, 353/21
d.+siğ(a)dadi) 59/18, 92/13,
223/02, 406/09
d.+sidin(dadi) 44/02
- dadil(f.) korkusuz, yürekli,
cesur
d. 47/01, 52/10, 218/15,
313/01
- dadüy Çin'deki bir teşkilatın ismi
d. 147/01
d.+ge 146/23
d.+de145/26
d.+din 146/06
- dadhorluğ(f.u.) menfaatçilik,
hak yeme
d. 76/09, 172/06, 223/03,
284/15, 300/25, 356/06
- dağ kızgın, kızmış
d. 30/14
- dağ(f.) leke, benek; yara izi
d. 58/21, 146/20, 226/26,
285/01, 322/08
- d.+lar bilen 332/06
- dağda havada kalmak, başaramamak
d. 77/14, 184/04
- dağdam geniş, açık, dosdoğru
d. 293/08
- dağduğilik şenlikli, sevinçli, şatafatlı
d. 241/04, 333/13
- dahi(a.) dahi, önder
d.+miz 291/03
- daim(a.) sürekli, daima
d. 75/23, 426/24
- daimiy(a.) sürekli, daimi
d. 15/14
- daimliğ(a.u.) devamlı, sürekli, her vakit,
sebat
d. 107/11, 120/25, 272/14, 407/07
- dair(a.) dair, ilgili
d. 88/11, 189/08
- dairi(a.) daire, kapsam, mntıka
d.+ni 213/02
d.+de 346/18
d.+si 46/08, 116/08, 193/11,
208/18, 209/26, 427/18
d.+sidin 234/13
- dala kır, tarla; evin dışı, sokak
d. 91/04, 91/07
d.+ğa 90/20, 90/22
d.+da50/24, 197/15
- dalda siper, sığmak
d. 394/15
d.+ğa(daldi) 187/25, 255/11,
351/01
d.+si bilen(daldi) 188/18, 300/04
d.+sida(daldi) 387/24
- dali- uzamak, uzanmak
d.-yip 90/23
- dana(f.) etraflica düşünen, ileriye
gören, akıllı, hikmetli, bilge
d. 328/11, 355/03, 369/22, 409/22
d.+lar 424/06
- danalığ(f.u.) ileri görüşlülük, akıllılık
d. bilen 51/21, 409/07
- dane(f.) tane
d. 4/12, 111/22, 217/15, 217/15,
242/17, 284/12, 312/01, 312/01
d.-dane kıll- 309/13
- danişmen(f.) deha, akıllı, bilge
d. 110/05, 263/14, 356/09, 391/19
d.+ler 155/09, 195/03, 405/20

- d.+lermu 106/21
danişmenlik(f.u.) dahilik,
bilgelik
d. 263/21, 314/19
Danko Gorkinin romanlarındaki bir
kahramanın adı
d. +dek400/20
d. 400/26
Danti Dante, yazar adı
d. 220/08, 315/12
dañ çan
d. 82/02, 230/05, 247/03
dañgal kurumuş çamur parçası
d.+dek 63/24
d.+lar 1/07
d.+lar bilen 394/09
d.+larni 395/02
dañliķ ünlü, şanlı
d. 164/14, 213/17
dap def
d. 58/21, 170/20, 206/16,
317/21, 318/03, 318/13,
321/16, 401/22
d.+mu 321/19
d.+ni 170/22, 321/11
d.+nimu 171/13
d.+liridin 317/22
dapçi defçi, def çalan
d. 318/23
darañ-duruñ davul ve metal sesleri
d. 24/11
darañşit- tangırdatmak,
gümbürdetmek
d.-ip 58/22
darit- başa kakmak
d.-milap 363/16
d.-miligandek 37/24
das(a.) tas, leğen
d. 24/10, 24/16
d.+niñ 25/22
d.+ni 24/02, 25/21, 25/22
d.+tiki 25/24
d.+liriñlarni 23/26
dastan(f.) destan
d. 321/05, 408/08, 408/25,
409/15
d.+din 408/15
d.+larni 358/14
d.+larda 141/10
d.+lirini 408/07
dastihan(f.) sofras
d. 106/22, 200/03, 316/26, 324/01,
328/21
d.+ğa 233/20, 389/10
d.+diki 8/26, 10/12
daş büyük kazan
d. 179/18
daşö(ç.) üniversite
d. 189/03, 297/18
d.+niñ 74/14, 283/02, 324/03,
422/13
d.+ni 426/05
d.+ge 292/19
d.+diki 328/15
d.+din 173/13, 173/17, 173/19
d.+side 288/23, 288/24
datlaş- paslanmak
d.-mas 150/17
davalaş(a.u.) tedavi
d. 285/24
d.+tin 189/07, 189/16
davalğu- suyun çağlayarak,
gürüldeyerek, coşarak akması
d.-p 18/12, 239/12
d.-p tur- 107/02, 113/26
davalğuş çağlayış, coşma, gürüldeme
d. 18/13, 219/03, 410/24
d.+larni 128/24
d.+ka 91/05
davalin-(a.u.) tedavi edilmek, derdine çare
bulunmak
d.-idiğan 355/14
davalit-(a.u.) ilaç vermek, tedavi etmek
d.-ayli 182/10
davam(a.) devam
d. kil- 6/02, 11/02, 11/19, 21/11,
32/13, 39/08, 40/11, 40/26, 43/13,
47/16, 77/17, 83/23, 84/02, 86/18,
97/10, 97/18, 102/23, 105/18,
105/25, 135/02, 171/24, 172/16,
178/09, 185/07, 205/17, 220/19,
248/20, 248/25, 274/25, 286/02,
286/22, 315/24, 317/26, 319/20,
326/19, 327/08, 341/01, 366/16,
372/22, 383/20, 391/03, 423/12
d.+ini 290/01
d.+ida 292/25, 303/10
davamlaştur-(a.u.) devam ettirmek

- d.-di 64/19, 239/05, 292/10
d.-misak 419/08
d.-uşka 370/05
- davamlış(a.u.)sürekli, devamlı
d. 154/07, 218/06, 303/06,
429/02
- davamlış-(a.u.) sürekli hale
gelmek, devam etmek
d.-idiğan 127/18
d.-iverdi 132/21
- davan(f.) tavan, yokuş, dağ
boğazı, zirve
d. 305/18
- davamlış-(a.u.) devam etmek
d.-şan 279/19
- Davidov özel isim
d. 217/26
d.+niş 218/04
- davli işin hakikati, kaidesi, yolu
d.+lirini 299/14
- davraşı çok övmek veya övünmek,
yaygara
d. 95/15, 365/25
- Dayüvcin özel isim
d. 306/24
- de ki; ne de olsa; ama, fakat, ve,
için bağlaçlarını karşılar
d. 44/20, 47/14, 70/06,
83/01, 86/11, 88/12, 93/23,
112/17, 112/23, 118/14,
120/11, 122/05, 125/11,
140/10, 143/12, 160/22,
178/14, 183/10, 185/17,
185/21, 191/17, 199/13,
201/22, 204/22, 226/26,
227/24, 230/16, 252/05,
252/08, 255/12, 268/04,
275/22, 282/06, 283/02,
283/22, 294/03, 299/16,
309/06, 309/12, 350/26,
354/16, 361/13, 361/18,
384/05, 396/21, 410/09,
415/08, 418/09
- de- demek, söylemek
d.-vatimen 334/01
d.-vatisen 273/16
d.-vatisiz 240/16, 279/04
d.-vatidu 185/25
d.-rmen 108/16
- d.-rsen 328/19
d.-di 2/14, 10/25, 379/15
d.-psen 294/11, 386/01
d.-ptu 184/17, 190/24, 243/16,
279/22, 320/08, 320/14, 320/18,
367/19
d.-ymen 20/21, 24/12, 29/12, 52/04,
83/17, 85/18, 98/12, 102/09,
119/09, 127/12, 144/01, 147/22,
205/23, 247/24, 250/04, 288/19,
303/02, 306/21, 309/03, 323/04,
368/11, 411/16
d.-ymina 37/24, 119/05, 309/22,
364/12
d.-ysen 185/15, 315/13, 328/16,
368/09, 382/04, 424/04
d.-ysenęu 185/04, 417/07
d.-ysina 210/10
d.-ysiz 82/06, 119/06, 364/11
d.-ydu 47/08, 52/23, 86/22, 101/18,
146/13, 146/18, 146/20, 232/03,
282/11, 348/01, 349/12, 349/12,
392/01
d.-ydu-de 185/21
d.-ymiz 15/09, 161/06, 182/06,
291/07
d.-y 295/01
d.-ř 21/25, 243/03
d.-şa 42/20, 139/19, 168/24,
278/15, 301/11
d.-şla 319/05
d.-yli 182/07
d.-şlar 289/14
d.-yiş kérek 214/25
d.-p 3/20, 5/21, 8/10, 11/01, 12/07,
13/09, 16/04, 16/05, 20/18, 22/09,
22/14, 23/26, 26/06, 26/18, 29/09,
34/26, 36/06, 41/11, 41/15, 44/02,
44/05, 48/11, 56/06, 61/21, 62/07,
62/13, 63/23, 67/03, 67/06, 67/15,
69/13, 69/17, 85/12, 88/08, 89/17,
89/18, 94/13, 97/18, 101/07,
101/18, 103/08, 105/11, 106/22,
107/24, 107/24, 111/18, 112/23,
114/19, 118/05, 118/24, 121/12,
122/21, 122/24, 124/18, 128/21,
129/24, 132/05, 136/26, 137/06,
144/20, 146/15, 152/09, 154/22,
156/18, 161/17, 162/10, 162/25,

- 163/06, 166/20, 169/06,
172/09, 172/15, 172/18,
174/23, 178/09, 181/04,
188/06, 188/10, 193/13,
201/06, 201/06, 203/25,
207/06, 209/24, 209/26,
211/10, 211/14, 211/20,
212/08, 216/15, 216/22,
219/04, 221/04, 222/10,
223/18, 230/25, 232/05,
237/16, 238/12, 238/14,
239/05, 239/21, 244/08,
244/11, 245/23, 248/14,
248/22, 248/23, 249/03,
252/22, 253/01, 253/05,
260/18, 262/25, 263/08,
264/16, 266/07, 270/22,
273/21, 273/23, 275/21,
277/14, 277/23, 278/12,
280/10, 283/24, 284/15,
285/18, 288/05, 288/25,
289/03, 289/18, 292/09,
294/01, 295/21, 299/11,
299/13, 303/25, 305/03,
306/25, 306/26, 311/15,
314/10, 316/21, 321/07,
321/08, 324/10, 324/14,
324/18, 326/09, 326/11,
326/16, 326/17, 337/13,
340/08, 351/15, 352/20,
353/06, 356/10, 362/01,
362/18, 365/05, 368/04,
369/16, 372/11, 380/08,
387/08, 389/02, 390/05,
391/23, 391/25, 391/26,
396/17, 408/13, 413/09,
414/08, 414/11, 415/10,
417/05, 417/14, 423/25,
425/09, 426/19, 427/12
d.-p ata- 50/21, 170/20,
171/04
d.-p baş- 310/03
d.-p başla- 282/03
d.-p bil- 335/17, 353/11,
370/06, 397/18, 397/20,
414/04
d.-p aşır- 70/11, 122/09,
139/05
d.-p ış- 79/22
d.-p uşen- 82/09, 113/01, 118/18,
165/05, 176/13, 283/13, 322/10,
333/06, 380/12
d.-p uşendür- 362/14
d.-p ekir- 209/18, 209/19
d.-p işen- 372/13
d.-p kel- 161/18, 161/20, 161/21,
161/21, 188/24, 227/15, 274/08
d.-p ket- 34/20, 365/05
d.-p şal- 281/06, 302/04, 304/16,
323/04
d.-p şara- 39/05, 40/10, 48/15,
104/12, 104/13, 116/11, 130/10,
223/20, 238/22, 261/18, 303/16,
307/26, 341/20, 342/12, 406/10
d.-p şorş- 368/01
d.-p şoy- 230/19, 282/20, 326/13
d.-p oyla- 13/07, 38/20, 55/19,
61/20, 62/10, 81/11, 84/22, 86/10,
86/14, 95/22, 102/24, 132/26,
145/07, 242/15, 283/02, 284/18,
298/03, 336/04, 350/03, 370/13,
372/04, 374/20, 378/21, 385/11,
418/06
d.-p sal- 209/09
d.-p sora- 3/19, 74/26, 134/22,
161/02, 162/08, 299/10, 320/17,
368/17, 390/04
d.-p tovla- 70/09, 401/25
d.-p tur- 2/11, 105/14, 175/22,
187/03, 201/25, 310/05, 427/04
d.-p varşiri- 94/16, 189/02, 206/01,
313/14, 375/07, 419/14, 420/12,
421/22
d.-p yür- 16/20, 19/24, 36/16,
42/16, 94/01, 122/15, 347/12,
379/09
d.-pla 25/23, 130/07, 282/05,
412/03
d.-pmu 43/06, 115/05, 190/19,
336/18
d.-gen+(digen) 8/22
d.-gendila 52/03
d.-vatşan 295/05, 419/02
d.-ydigenmiz 325/08
d.-vatşanlıkini 50/12

- d.-ydiğan 36/20, 94/02, 118/08, 143/20, 145/26, 187/12, 240/18, 391/15, 417/03
d.-ydiğanni 83/17, 409/11
d.-ydiğanlar 265/09
d.-ydiđanliđiñizni 105/10
d.-ydiğken 127/10, 263/12, 263/22, 328/20, 338/04
d.-yttim 23/06, 274/16, 377/21
d.-ytti 32/09, 50/12, 59/01, 84/13, 103/14, 154/11, 174/08, 180/02, 281/03, 318/19, 342/16, 363/16, 388/06, 402/22, 408/06
d.-yttiğu 398/05
d.-valđanliđi 359/07
d.-ptikenmen 373/21
d.-ptiken 51/23, 56/01, 68/16, 262/21, 327/02, 339/04
d.-meñ 81/06
d.-mesen 293/26
d.-misimu 5/11
d.-misiler 132/16, 389/20
d.-msen 294/17, 307/08, 314/10, 314/15, 367/12
d.-msiz 403/03
d.-vatmamdu 27/10
debdebilik(a.u.) gsterişli
d. 19/02, 292/12
dehđkan(f.) çiftçi
d.+đa 361/23
d.+lar 245/20
dehşet(a.) dehşet, korku
d. 146/03
dehşetlik(a.u.) dehşetli
d. 50/09, 99/02, 110/14, 125/18, 144/18, 188/13, 332/07, 401/09, 401/23, 402/19
dehşisiz(a.u.) alakası yok; ilgisiz, dokunulmaz
d. 48/01
dekke-deşnam(f.) uygunsuz bir hareket ve iş yapıldığında vurulan tenbih, uyarı, azar
d.105/06
değiğe(a.) dakika
d. 46/21, 230/08, 351/04, 352/10, 384/22, 392/11
d.+de(değiği) 20/06, 256/17, 256/25, 308/11
d.+ler(değiği) 21/18
d.+lerde(değiği) 332/21
d.+liride(değiği) 393/15
değiğilik(a.u.) dakikalık
d. 422/20
del tam, aynen, uygun
d. 13/24, 14/12, 29/01, 55/03, 56/02, 56/03, 62/16, 96/01, 110/17, 151/04, 151/07, 167/24, 171/10, 186/23, 187/26, 199/05, 212/07, 240/03, 240/10, 243/21, 245/22, 245/24, 249/23, 258/07, 285/06, 291/10, 332/15, 338/04, 339/05, 351/03, 353/08, 392/03, 410/04, 412/13
deli güçlük, engel, karışma
d. kil- güçlük ıkarmak, engel olmak 47/13, 344/08
delisiz engelsiz
d. 53/11, 114/21
delil(a.) delil
d. 151/07
d.+i 292/21
delilli-(a.u.) ispat etmek
d.-diñizmu 153/20
dem(f.) an, lahz
d. 1/13, 1/14, 8/15, 15/21, 15/21, 55/06, 55/07, 60/14, 82/05, 87/17, 101/26, 120/13, 120/15, 162/24, 164/17, 164/18, 164/19, 206/25, 206/25, 229/15, 233/24, 234/17, 245/02, 248/07, 255/14, 270/12, 270/12, 319/01, 323/02, 323/03, 343/12, 343/12, 343/12, 343/13, 380/04, 395/06, 403/09, 419/17
d. bilen 66/01, 243/23, 314/06
d.+du 166/14, 166/14, 166/14
d.+mu 61/25, 105/09, 233/24, 419/17
d.+niñ 22/01
d.+da 330/07
d.+de 66/04, 227/04, 276/24, 287/06, 386/09, 399/03
d.+dila 24/07, 160/02
d.+lirini 397/10

- dem(f.) dinlenme, istirahat
d. 314/06
d. al- (dinlenmek, nefes almak) 161/23, 162/22, 264/05
d. él-(dinlenmek, nefes almak) 27/25, 69/22, 70/04, 162/03, 236/21, 330/11
- demallikça hemen, şu dakikada
d. 27/13, 180/26
- demli- demlemek
d.-di 386/09
- demlik(f.u.) anlık, bir anlık
d. 187/25, 225/26, 357/21
- deñ konuk yeri, konak, kervansaray, otel
d. 223/14, 278/01, 279/10, 301/16, 378/10
- deñse- tartmak, ölçüp biçmek, sanmak, kıyas kılmak
d.-p 30/07, 134/08, 287/16
- deñseş ölçme, ölçüş
d. 19/13
- depter(f.) defter
d. 44/25, 65/19, 69/24, 96/11, 173/05, 173/06, 173/20, 357/06, 399/02, 403/13
d.+ni 21/09
d.+ge 23/10
d.+din 270/22, 291/18
d.+gimu 354/10
d.+idin(deptir) 166/04
d.+ige(deptir) 174/03, 233/14
d.+imniñ(deptir) 369/21
d.+ini(deptir) 128/26
d.+lirini 341/07
- depterçe(f.) küçük defter
d.173/07
d.+ni(depterçi) 173/09
- derd(f.) dert
d. 114/07, 114/12, 123/14, 124/13, 140/15, 158/10, 164/15, 207/18, d. 235/22, 316/12, 333/18, 351/07, 376/13, 376/22, 378/16, 380/21, 380/22, 380/23, 381/10, 386/19, 389/22, 395/24, 402/05, 404/10, 405/18, 407/02, 424/11
- d.+ke 72/15
d.+te 155/21
d.+tin 407/22
d.+im 348/08
d.+iñ 322/04
d.+i 68/21, 111/12, 294/05, 353/11, 381/13, 385/14
d.+ini 69/19, 80/20, 298/23, 339/17, 353/11, 382/10, 418/21
d.+ige 8/04, 78/18, 144/17, 162/16, 163/12
d.+liriñni 422/02
d.+lirinimu 12/01
- derdeser(f.u.) ağırlık, çetinlik, zorluk, baş ağrıtan iş
d. 368/08
- derdlik(f.u.) dertli
d. 125/21, 339/24
- derdsiz(f.u.) dertsiz
d. 81/14
- dereh(f.) ağaç
d. 32/02, 32/03, 154/15, 186/23, 198/02, 246/08, 332/15, 350/14, 414/15
d.+niñ 31/06, 97/12, 188/18, 314/03, 382/09, 394/18
d.+ke 191/10, 404/18
d.+tin 31/10, 94/08
d.+lerde 50/25
d.+lermu 92/25
d.+lerniñ 15/25, 17/11, 232/19, 232/22
d.+lerni 1/10
- derem bir işi, isteği emele ulaştırma sırasında oluşan kaygı, endişe
d. 36/18
- derelek(f.u.) ağaçlık, ağaçlı yer
d. 382/12
d.+ke 78/12, 282/21
d.+te 236/20
d.+lerge 382/23
- derehzar(f.) ağaçlık, orman
d. 60/10
- derehzarlık(f.u.) ağaçlık, ormanlık
d. 33/04, 233/01
d.+ni 415/19
d.+ka 28/18
- derguman(f.) şüphe, tereddüt
d. bilen 76/17

- dergezep(f.a.) öfkeli, kızgın, hiddetli
d.+ke 191/17
- derhal(f.a.) derhal, hemen,
geciktirmeden
d. 3/13, 9/11, 9/22, 13/05,
15/13, 24/01, 30/07, 31/10,
37/01, 46/18, 55/11, 57/09,
61/04, 64/12, 71/19, 79/24,
89/19, 111/19, 126/13,
132/26, 135/03, 138/15,
157/07, 157/18, 163/06,
172/09, 205/02, 222/06,
223/06, 224/22, 229/06,
230/13, 249/26, 250/08,
255/09, 266/15, 268/16,
284/01, 296/07, 297/02,
302/19, 303/03, 313/23,
316/21, 317/02, 320/11,
324/12, 326/15, 335/13,
338/13, 341/11, 350/23,
371/01, 381/23, 392/06,
409/21, 420/02, 421/14
d.+la 7/15, 17/02, 138/12,
162/08, 242/06, 273/24,
343/05
- derice(a.) derece
d. 58/01
d.+ge(derici) 89/08, 192/02,
231/11, 353/26
d.+de(derici) 104/05, 104/15,
130/02, 132/02, 365/06,
376/05, 379/17
d.+sige(derici) 53/26
- dericilik(a.u.) dereceli
d. 210/05
- dérizi(f.) pencere
d.+din 144/21
- derman(f.) derman, deva
d. 78/18, 162/17, 163/12
- ders(a.) ders
d. 27/09, 44/24, 46/11, 47/16,
61/25, 62/15, 65/15, 74/09,
79/22, 166/10, 170/22,
173/23, 232/13, 245/06,
270/17, 270/19, 272/13,
356/21, 358/17, 359/14,
375/02, 403/25
d.+mu 62/08
- d.+niñ 170/11, 173/08, 346/06,
359/14
d.+ni 45/01, 61/07, 61/11, 61/18,
61/19, 62/10, 62/14, 62/22, 63/02,
63/13, 104/17, 130/04, 167/18,
270/15, 371/19
d.+ke 61/22, 62/08, 62/23, 129/20,
130/03, 161/15
d.+te 175/09
d.+tin 63/05, 96/05, 103/23,
189/21, 249/16, 346/03, 371/01,
371/06
d.+tila 75/16
d.+iñdin 272/25
d.+i 61/01, 129/15, 130/16
d.+ini 61/03, 62/07, 67/17, 129/23,
130/11
d.+ige 129/19
d.+igimu 45/02
d.+idin 134/17, 138/08
d.+imiz 46/07
d.+ler 10/16
d.+lerni 253/16
- dersşani(a.f.) dersşane, sınıf
d.+ni 158/12
d.+ğa 157/14, 212/20
d.+da 194/18, 219/02, 222/23,
244/14
d.+din 160/23
- derslik(a.u.) dersle ilgili, derse ait, ders
kitabı
d. 180/24
- dervazi(f.) kapı
d.+niñ 160/26
d.+ñizni 100/25, 101/03
d.+sidin 28/13, 53/11, 162/07
- derveke(f.) hakikaten
d. 77/13, 128/02, 155/02, 173/22,
181/04, 272/16, 309/25, 342/12,
345/03, 353/25
- derya(f.) derya, nehir, deniz
d. 257/18, 369/25, 396/04, 399/20
d.+dek 288/20
d.+da 202/15
d.+din 59/06
d.+siniñ 125/17
d.+sida 7/17
- des(f.) sıkı, sabit

- d. tur- (sıkı durmak)118/09,
222/08, 387/14
- deslep(f.u.) en evvel, başta, ilk,
önce
d. 13/07, 18/17, 55/18, 77/17,
90/22, 102/06, 102/18,
116/16, 133/09, 138/08,
154/19, 183/08, 184/20,
198/02, 198/15, 214/16,
229/06, 237/13, 238/02,
242/02, 253/09, 254/13,
268/21, 273/18, 285/02,
286/20, 293/11, 296/19,
306/25, 332/07, 334/03,
335/20, 340/06, 347/18,
356/01, 367/22, 382/22,
385/10, 389/10, 398/22
- deslepki (f.u.) önceki, evvelki, ilki
d.208/01, 363/04, 373/11
- demsiyi(f.) sermaye
d.+ni 365/25
- desse- çiğnemek
d.-p 78/06, 178/22, 267/19
d.-p çık- 160/23
d.-p két- 375/17
d.-p tur- 83/06, 113/15
- dessi- çiğnemek
d.-geniken 220/14
d.-valgandek 153/02
- dessiş çiğneme, çiğneyiş
d. 220/14
- dest(f.)el; sap
d. 304/02
d.+idin 131/04, 380/23
- deste(f.) deste, tutam
d. 321/23, 321/23, 322/02,
322/02
- desti çalgının sap kısmı
d.+sidek 353/01
- destiki-destek kişiye derin bir duygu
vermeyen, anlamsız, tesirsiz
d. şa destek 278/22
- destile- destelemek, yığmak,
toplamak
d.-p 4/15
deşnam(f.) serzeniş, başa
kakma, tekdir, azarlama
d.+lar 164/06
- deşt(f.)çöl
- d.+lerni 233/10
d.+ide 135/25
- detalaş ağız kavgası, münakaşa, tartışma
d. 94/05, 159/18
- detalaş- çekişmek, uzlaşmamak
d.-maymiz 416/26
- detaliş- çekişmek, uzlaşmamak
d.-ip 118/14
- devager(a.f.)davacı
d. 285/21, 416/09
- devér- söyleyivermek
d.-diñ 158/23
d.-ey 65/08
d.-memdu 210/03
- devet(a.) davet
d. 149/23
d. kıil- 251/05
d. bilen 106/20
- devél- demek, söylemek
d.-ip 409/11
- devét- demek, söylemek
d.-ti 365/04
d.-iptu 209/23
- devétiş deyiş, söyleyiş
d.+ke 361/13
- devi- söyleyivermek, deyivermek
d.-dim 333/09
- devr(a.) devir
d. 26/23, 62/19, 151/20, 166/18,
166/19, 167/14, 297/03, 365/08,
365/16
d.+niñ 26/23, 316/09, 365/23
d.+ni 166/08
d.+de 180/19, 302/10
d.+diki 216/18
d.+i 54/18, 128/10, 160/13, 166/13,
239/21, 302/09, 302/10
d.+iniñ 286/16
d.+ini 166/17
d.+ige 18/05
d.+ide 240/11
d.+idiki 302/06
d.+imiz 128/08, 160/12
d.+imizge 365/20
d.+imizde 300/21
d.+liride 220/10
- devre- dalga gibi coşmak, dalgalanmak
d.-p 24/03, 191/25
- dez yarılan, çatlayan, çatlak

d. 21/15	139/20, 139/25, 140/01, 140/04,
d. ket- çatlamak 274/02	140/11, 141/14, 142/01, 142/13,
dezmal(f.) ütü	142/18, 142/23, 143/01, 143/04,
d. kıil- 5/05	143/08, 147/19, 150/06, 151/04,
dezmallan-(f.u.) ütülenmek	151/21, 153/11, 153/18, 154/02,
d.-ğanidi 237/02	156/02, 157/21, 159/10, 160/18,
dé- demek, söylemek	161/07, 161/23, 163/21, 166/05,
d.-de 93/23, 199/13	166/17, 167/19, 167/23, 168/09,
d.-di 3/04, 3/07, 3/09, 6/06,	168/21, 169/12, 170/03, 171/17,
6/08, 6/11, 9/05, 9/15, 11/01,	173/16, 174/14, 175/08, 177/06,
11/06, 11/08, 11/19, 14/20,	180/15, 183/01, 183/12, 183/13,
15/10, 15/13, 16/10, 16/16,	184/14, 185/04, 185/11, 192/01,
16/21, 17/13, 17/23, 18/01,	195/04, 198/16, 198/26, 199/16,
20/14, 21/06, 21/23, 23/06,	201/08, 201/16, 201/22, 202/12,
25/14, 28/02, 28/07, 29/17,	204/13, 204/18, 204/24, 205/06,
29/24, 31/24, 32/03, 32/18,	205/16, 205/22, 206/19, 206/21,
33/11, 33/25, 34/20, 34/23,	207/04, 209/16, 210/02, 210/25,
35/05, 35/08, 36/22, 37/08,	211/07, 212/03, 212/25, 219/20,
37/17, 37/22, 38/06, 39/03,	223/02, 223/10, 223/15, 223/25,
39/17, 39/22, 39/25, 40/09,	224/11, 224/13, 227/17, 227/24,
40/21, 41/22, 42/11, 42/20,	228/02, 228/06, 228/24, 229/19,
42/25, 44/13, 44/16, 45/08,	237/03, 237/07, 237/17, 237/21,
45/15, 45/19, 47/03, 52/02,	238/04, 238/20, 242/22, 242/24,
52/22, 52/24, 53/08, 53/16,	243/04, 243/06, 243/09, 243/11,
53/24, 54/03, 55/13, 56/13,	244/03, 244/18, 244/23, 246/04,
56/24, 63/12, 64/19, 65/03,	246/09, 247/23, 248/08, 248/11,
66/20, 73/26, 74/03, 76/14,	250/12, 250/17, 250/19, 256/06,
76/18, 76/25, 77/05, 77/10,	258/13, 259/16, 266/12, 267/17,
79/22, 79/25, 80/04, 81/06,	268/18, 269/03, 269/15, 271/11,
81/20, 82/06, 83/21, 85/13,	272/05, 272/10, 274/05, 274/13,
85/24, 85/26, 86/06, 86/13,	274/15, 274/24, 275/08, 275/10,
86/18, 89/20, 89/23, 89/26,	275/13, 277/25, 278/01, 279/05,
90/03, 92/15, 93/18, 93/26,	279/10, 279/13, 279/20, 279/23,
96/15, 97/01, 100/11, 100/14,	281/13, 281/15, 281/20, 282/10,
100/15, 100/18, 100/19,	282/17, 283/03, 283/07, 283/10,
100/26, 102/12, 102/16,	284/20, 285/10, 287/07, 287/15,
105/17, 105/24, 106/13,	287/18, 287/21, 287/26, 288/20,
106/20, 107/16, 107/17,	288/22, 289/08, 289/09, 289/12,
107/18, 110/12, 111/21,	289/14, 289/17, 289/21, 290/01,
111/26, 112/10, 117/04,	293/19, 293/26, 294/13, 294/21,
117/10, 117/18, 118/21,	295/02, 296/08, 297/21, 298/01,
119/03, 119/05, 119/21,	300/16, 300/25, 301/05, 301/23,
119/24, 120/02, 120/21,	302/04, 302/08, 303/03, 303/08,
120/23, 121/17, 121/19,	303/15, 303/20, 305/15, 305/17,
121/24, 121/25, 122/01,	306/06, 306/12, 306/14, 306/21,
122/06, 122/10, 122/14,	307/02, 307/08, 307/19, 308/21,
127/16, 127/19, 129/13,	308/24, 309/03, 309/09, 309/13,
130/15, 130/21, 135/02,	309/19, 309/22, 310/03, 310/03,
136/14, 139/14, 139/19,	310/13, 310/17, 310/21, 310/26,

311/12, 311/21, 313/05,
 313/11, 313/18, 314/01,
 314/04, 314/06, 314/14,
 314/22, 315/02, 315/14,
 315/23, 317/07, 317/13,
 317/17, 317/25, 318/07,
 318/09, 318/25, 319/05,
 319/08, 319/14, 323/22,
 324/12, 324/16, 324/26,
 325/15, 325/25, 326/01,
 326/26, 333/04, 333/19,
 334/21, 334/24, 336/02,
 338/21, 339/13, 341/24,
 342/02, 343/03, 346/08,
 346/12, 347/08, 347/11,
 347/14, 348/08, 348/23,
 349/04, 349/14, 349/23,
 350/12, 357/13, 360/05,
 360/13, 361/16, 361/19,
 362/10, 363/20, 364/14,
 364/21, 364/25, 366/10,
 368/19, 368/23, 370/22,
 371/08, 371/16, 373/22,
 373/26, 374/18, 374/24,
 375/10, 377/18, 377/21,
 378/11, 380/03, 385/03,
 385/08, 385/22, 386/18,
 386/22, 387/02, 388/26,
 389/03, 389/08, 389/14,
 389/20, 389/25, 390/15,
 391/10, 392/07, 403/03,
 408/25, 409/03, 410/23,
 411/14, 411/19, 411/25,
 412/17, 412/21, 413/02,
 413/07, 413/19, 414/22,
 416/03, 416/05, 416/17,
 416/19, 416/25, 417/06,
 419/07, 419/23, 420/01,
 421/10, 422/11, 422/16,
 423/01, 423/10, 424/21
 d.-di-de 20/21, 21/26, 118/14,
 120/11, 160/22, 178/14,
 204/22, 255/12, 282/06,
 283/22, 350/26, 396/21
 d.-dim 11/14, 87/03, 244/17,
 347/21
 d.-diñ 319/03, 422/16
 d.-diñiz 153/26, 273/23, 333/25,
 348/26, 361/22, 378/15
 d.-diñizma 347/20
 d.-diñma 294/12
 d.-geç 20/24, 248/02
 d.-gen 6/04, 12/02, 13/20, 14/05,
 22/06, 23/05, 29/20, 30/18, 38/08,
 40/17, 40/26, 43/10, 43/14, 44/14,
 46/08, 46/19, 47/13, 51/03, 53/10,
 54/01, 54/22, 55/12, 55/15, 56/02,
 56/03, 58/05, 58/15, 64/05, 66/13,
 67/01, 67/13, 72/04, 72/22, 77/05,
 81/13, 85/04, 90/07, 97/20, 101/22,
 102/21, 107/13, 107/23, 110/01,
 112/02, 113/23, 114/04, 117/25,
 118/24, 120/08, 123/12, 129/05,
 134/19, 136/02, 136/15, 140/22,
 143/24, 144/26, 145/05, 145/13,
 146/01, 146/02, 149/03, 149/07,
 152/07, 152/11, 152/20, 152/22,
 154/15, 159/15, 15916, 15916,
 164/02, 168/13, 168/23, 172/17,
 174/12, 176/10, 179/05, 179/06,
 180/16, 182/15, 184/25, 189/11,
 189/13, 189/14, 192/25, 193/17,
 197/08, 205/10, 205/21, 207/02,
 209/06, 209/10, 211/01, 212/16,
 214/13, 215/09, 217/19, 217/21,
 218/08, 219/07, 221/24, 222/15,
 222/17, 222/21, 231/03, 231/23,
 234/02, 234/13, 234/25, 237/18,
 238/09, 242/13, 245/18, 246/20,
 247/25, 247/25, 250/09, 255/08,
 256/21, 258/19, 261/22, 268/24,
 272/16, 275/16, 278/21, 279/07,
 280/16, 283/06, 283/21, 284/14,
 287/21, 287/22, 288/19, 289/01,
 289/21, 293/26, 294/16, 294/21,
 295/07, 295/11, 296/22, 297/18,
 297/20, 298/18, 302/06, 302/09,
 302/24, 307/13, 307/23, 311/03,
 312/02, 314/04, 314/07, 315/06,
 315/06, 315/06, 315/07, 315/25,
 317/11, 318/06, 321/07, 326/05,
 327/16, 328/10, 337/03, 340/19,
 343/11, 348/04, 348/11, 350/13,
 350/15, 352/16, 356/12, 357/16,
 358/21, 360/12, 363/12, 363/17,
 367/10, 368/17, 369/06, 373/24,

- 374/22, 377/04, 382/07,
385/19, 389/15, 390/08,
398/22, 402/01, 403/19,
404/15, 405/23, 409/26,
410/09, 412/26, 414/15,
417/19, 418/20, 420/11,
425/06, 427/22
d.-gende 46/03, 75/06,
162/22, 165/15, 187/16,
191/02, 307/23, 316/11
d.-gendek 12/22, 13/01,
13/15, 18/10, 24/12, 27/10,
28/13, 40/06, 40/08, 48/18,
49/17, 51/08, 54/10, 56/18,
62/06, 62/21, 66/16, 67/19,
67/23, 68/14, 69/15, 73/13,
79/18, 80/12, 81/22, 100/05,
101/25, 120/16, 121/21,
126/14, 137/15, 144/16,
149/09, 153/03, 154/25,
163/26, 184/11, 193/06,
194/17, 199/18, 205/24,
213/03, 215/11, 216/03,
219/14, 223/24, 236/14,
248/15, 248/19, 249/23,
253/09, 271/23, 278/22,
280/22, 281/02, 285/22,
294/19, 296/02, 299/07,
307/01, 309/26, 316/05,
326/18, 335/21, 337/12,
337/18, 340/10, 346/21,
364/06, 366/02, 373/07,
386/16, 393/24, 398/24,
409/04, 412/23, 420/21
d.-gendi 75/01
d.-gendin 180/16, 261/22
d.-genge 276/18, 276/18
d.-gengimu 360/12
d.-genğu 135/01, 221/06,
258/22, 263/09
d.-genidi 51/23, 55/26, 75/02,
75/17, 107/20, 107/22,
185/20, 194/13, 245/11,
261/08, 337/05, 350/07,
426/03
d.-genidiñ 145/16
d.-geniken 390/07
d.-genler 71/22, 111/12,
147/21, 153/09, 153/15,
209/14, 218/11, 308/06, 317/05,
327/04, 352/19, 404/19
d.-ler bilen 273/05
d.-genlerdin 193/16, 289/16,
404/22, 404/25
d.-genlermu 72/02
d.-genlerni 34/14, 175/15, 206/09,
216/22, 226/05, 231/18, 390/20,
390/22, 404/01
d.-genlernimu 171/01, 174/21
d.-genlerniñ 222/14
d.-genlikimu 100/23
d.-genlikini 102/10
d.-genliri 99/09, 129/15
d.-genmidiñiz 412/25
d.-genmu 184/06
d.-genni 32/01, 148/01, 289/11
d.-genniçu 278/13
d.-gennimu 318/09
d.-gennin 127/21
d.-genniñ 40/07, 148/02, 272/12,
273/04
d.-genniñmu 129/04, 339/21
d.-giçe 185/26
d.-gili 37/06, 42/19, 158/26173/18,
205/01, 220/01, 285/14
d.-gilimu 173/06
d.-gin 25/19, 317/13
d.-ginçe 131/02
d.-gine 6/11, 29/17, 183/19, 184/02,
185/21, 250/19, 288/22, 293/22
d.-gini 64/05, 260/11, 350/02,
351/13
d.-giniçe 47/14, 65/19, 178/18,
252/11
d.-ginidek 192/20
d.-ginin 15/04
d.-giniñ 314/23
d.-giniñiz 89/26, 119/03, 266/12,
377/24
d.-güçe 93/13, 163/08, 280/03,
323/10, 332/22
d.-güdek 24/15, 128/07, 129/18,
131/10, 281/25, 403/12
d.-i 183/20
d.-gülük 84/25
d.-me 38/18, 179/10

- d.-mek 46/06, 152/16, 201/21, 211/19, 214/19, 215/07, 226/18, 320/13, 354/16, 354/16, 365/16
d.-mekçi 33/17, 76/08, 81/09, 142/06, 154/02, 211/17, 211/19, 216/18, 274/14, 312/21
d.-mekçidek 47/10
d.-mekçimen 274/18
d.-mekçimu 36/13, 382/04
d.-mektur 159/18, 215/09
d.-vidim 121/23, 326/04, 387/02
d.-vidi 12/03
d.-memdu 349/14
d.-memsen 147/20, 216/03
d.-memsiz 75/04
d.-mey 30/17, 294/26, 347/21
d.-meyçu 294/13
d.-meymen 210/03
d.-midi 82/07
d.-midimğu 37/03
d.-midimmu 48/18, 364/05
d.-migen 124/16
d.-migendimu 245/17
d.-migenmidiñ 6/01
d.-migın 207/13, 207/15
d.-miğini 56/18
d.-misem 324/03
d.-misimu 7/02, 23/20, 41/14, 56/07, 78/19, 84/13, 114/20, 125/04, 169/13, 190/12, 353/07, 380/08, 393/25, 418/16
d.-misiñizmu 98/21
d.-se 11/26, 22/14, 36/24, 58/21, 107/15, 158/26, 159/13, 161/08, 170/20, 174/04, 193/07, 210/03, 218/22, 219/09, 219/12, 294/01, 305/05, 305/06, 318/03, 318/03, 318/04, 349/14, 373/21
d.-sem 111/23, 265/09, 283/16, 324/03
d.-semmu 326/02
d.-sen 185/19
d.-senlermu 107/20
d.-señ 118/04, 210/12, 295/02, 295/21, 312/14, 314/20, 315/14
d.-señla 285/09
d.-señlar 289/14, 306/26, 318/20
d.-señlermu 107/21
d.-siçu 185/26
d.-sila 75/06, 238/08, 271/19
d.-simu 390/01
d.-siñiz 279/13, 371/12
d.-sun 308/25, 309/01
d.-vatisen 289/08
d.-vidi 201/03
d.-vidim 100/17, 242/24
d.-ydiğansen 185/11
d.-yelmey 312/21
d.-yelmeymen 137/02, 364/14
d.-yelmeytti 299/15
d.-yelmidi 71/14
d.-yilgen 14/18, 223/20
d.-yilmigen 14/18
d.-yilse 257/24
d.-yiş 174/09, 181/17, 241/13
d.-yişini 121/13, 134/20, 237/05, 251/04, 271/14, 427/06
d.-yişke 107/24, 107/25, 137/05, 209/13, 214/05, 216/10, 427/09
d.-yişti 108/03, 250/21
déhқан(f.) çiftçi
d. 146/01, 148/04, 245/18, 264/10
d.+niñ 245/12, 308/08
d.+lar 56/25
d.+larmu 274/06
d.+larniñ 149/25, 305/18, 367/02
d.+larniñmu 191/06
d.+lardin 245/23
déhқанçilik(f.u.) çiftçilik
d. 197/07, 329/14, 346/01, 377/02, 382/13, 393/21, 394/08, 422/14
déliğul ikilemde kalan, kararsız
d. 239/13
déliğulluқ ikilemde kalma hali, kararsızlık
d. 134/07, 136/03
d. bilen 386/22
dém an lahza
d.+ide(bir anda, o anda) 9/26
dém istirahat
d.+ini al- (dinlenmek, istirahat etmek) 229/23

- d.+ini bés- (nefesini açmak),
340/21
d.+iñizni 229/17
- démetlik bir demetteki
d. 179/13
- déñiz deniz
d. 108/01, 242/18
d.+dek 258/22
d.+niñ 288/11
d.+ğa 245/15
d.+da 425/08
d.+ida 50/08
- dép def
d.+iñni 318/01
d.+iğa 301/14
- dérek bir yerden, bir kişi ya da olay
hakkında alınan haber
d. 325/11, 358/15
d.+ini(dérik) 412/23
- dérize(f.) pencere
d. 4/14, 8/24, 45/13, 60/06,
60/08, 60/10, 60/12, 77/16,
82/21, 87/20, 105/17, 106/15,
115/21, 122/23, 134/01,
138/17, 144/23, 170/06,
170/14, 171/04, 268/15,
346/19, 357/12, 370/03,
397/06
d. bilen 267/09, 399/09
d.+niñ(dérizi) 45/10, 88/02,
104/20, 114/23, 115/01,
185/06, 232/08, 341/26
d.+din 113/20, 139/01,
170/02, 183/04, 185/04,
186/04, 224/19, 224/22,
399/01
d.+ge(dérizi) 269/06
d.+dinmu(dérizi) 238/10
d.+si(dérizi) 50/05, 342/21,
401/02
d.+sini(dérizi) 188/14
d.+lerdin(dérizi) 275/04
d.+liridin(dérizi) 210/18
- dés tas, kap
d.+iğa 25/02
d.+imde 25/14
- déssirtatsiyi mezuniyet tezi
d.+si 167/25
- déveyle- tehtid etmek, zorlamak
d.-p 417/04
- dévi dava, mesele
d.+si bilen 235/04
- déyerlik söylenmesi gerekli
d. 408/10
- déyil- denilmek
d.-gen 55/02
d.-se 54/04
- déyiliş denilmek
d.+ke 14/18
- déyiş deme, söyleme
d. 404/11
d.+niñ 427/09
d.+ke 427/07
d.+iñiz 98/22, 98/23
d.+i bilen 201/12
- déyiş- konuşmak, söyleşmek
d.-ivatidu 369/11
d.-ti 161/03
d.-ip 170/06, 401/13
d.-migen 254/12
- di- demek, söylemek
d.-gendek 4/14
d.-gendekla 37/15
d.-vidiñiz 45/17
d.-misimu 237/09
- diagnoz? teşhis
d.+ni 40/26
d.+i 181/24
- dicornilik? nöbetçilik
d. 165/25
- didar(f.) yüz, surat
d. 260/11
- didarlış-(f.u.) yüz yüze görüşmek
d.-iş 70/19
- dikin- dikilmek, dik bakmak
d.-ip tur- 154/02, 274/20
- diklamatsiye ezber söyleme
d. kıil- 179/08, 247/08
- diktatura(r.) diktatörlük
d. 50/14
d. bilen, 132/11
- dikket(a.) dikkat
d. 46/09, 114/25, 139/18, 175/04,
244/24, 320/10
d. bilen 292/02
d.+ini(dikket) 228/25, 242/11,
298/19, 337/10, 423/08

- dil(f.) gönül
 d.+ni 91/12
 d.+ğa 20/02
 d.+imğa 349/02, 404/16
 d.+iñ 344/20
 d.+iñğa 417/20
 d.+i 41/05, 58/20, 91/08,
 111/01, 134/09, 198/09,
 198/10, 206/06, 273/05,
 372/05, 381/07
 d.+ini 165/10, 389/23
 d.+ida 369/22
- dilazarlık(f.u.) gönül acısı
 d. 59/09
 d. bilen 81/03
- dildar(f.) sevgili, yar, dost
 d. 203/24
- dildaş(f.u.) yakın, sırdaş
 d. 9/08, 36/23, 56/08
 d.+i(dildiş) 407/07
- diliheste(f.) gönlü yaralı
 d. 351/12, 380/17
- dilizarlık(f.u.) gönül acısı
 d. 35/13
- dilkeş(f.) neşeli
 d. 367/15
- dilkeşlik(f.u.) neşelilik
 d. 311/04
 d. bilen 87/10, 164/11,
 204/03, 206/08, 225/12
- dimiğ(a.) burun
 d.+i 295/24
 d.+ini 52/24, 371/22, 416/22
 d.+ida 55/13, 183/16
- diniy dini, dinle ilgili
 d. 167/01, 167/02
- diñ hassas, duyarlı
 d. 170/07, 173/25
 d. kil- 245/09
- diñgil hem dik, hem uzun
 d. 148/09
- diñgiy-dik hale gelmek, dikleşmek,
 dimdik durmak; ayaklarının
 ucuna basarak yükselmek,
 parmak ucuna basmak
 d.-ip tur- 203/10
- diññide derhal
 d. 96/17, 222/19, 279/02,
 424/19
- dirdiy- titremek
 d.-ip tur- 51/05
- dit güzelliği anlayış ve zevk alış
 kabiliyeti, akıl, idrak, kavrayış
 d. bilen 228/20, 229/09
 d.+ini 227/09
- divan(f.) kanepa
 d.+ğa 65/22
- divane(f.) deli, dilenci
 d. 193/16
 d.+ğa(divani) 204/09
- divi dava
 d.+si 376/20, 392/22
- diyanet(a.) dindarlık
 d. bilen 48/22
- diyanetlik(a.u.) dindarlık
 d. 341/19
- diyar(f.) diyar, el, ülke
 d.+diki 399/20
- diyek direk, dayak
 d. 238/16
- dogmatizm(r.) doğmatizm
 d. 209/11
- dogmiçilik(r.) doğmacılık, doğmatizm
 b. 174/05
- dohtur(r.) doktor
 d. 40/19, 40/22, 120/04, 185/20,
 185/21, 189/09, 353/02, 353/15
 d.+niñ 181/23, 189/08
 d.+ğa 185/16, 185/19
 d.+da 352/15
 d.+din 340/07
 d.+lar 188/10, 347/25, 354/16,
 362/03
 d.+lar bilen 347/23
 d.+larniñ 182/12
- dohturhani(r.f.) hastahane
 d.+da 23/07
 d.+din 40/22, 161/14, 189/18
 d.+siniñ 188/11
 d.+siğa 340/07
 d.+sida 189/05, 189/11
- doklat(r.) tebliğ, bildiri, konferans
 d. 241/19, 356/02
 d.+ni 156/09
 d.+ini 368/15
- doğ tehdit, gözdağı
 d. kil-(tehdit etmek) 224/11,
 273/14, 377/22

- doğak prinç, fasulye türü bakliyatın kabuğu
d.+ka 218/26
- doğmuş köşe
d.+iğa 137/18, 336/13
d.+idiki 191/10
- doğkıda hemen, o anda
d. 36/21
- doğur- çarpmak
d.-up 187/22
- doğuruş- çarpışmak;
karşılaşmak
d.-up 55/10, 418/16
- dola çıkar- karşı çıkmak, itiraz etmek
d.-di 77/06
- doli omuz
d.+siğa 317/14
- dolğun dalga
d. 49/04, 49/05, 225/20
d. bilen 242/18
d.+dek 49/06
d.+niñ 225/20
d.+i 12/25, 125/14, 125/18, 202/09
d.+ini 296/16
d.+ida 135/08
d.+larni 290/15
- dolğunliniş dalgalanma,
dalgalanış
d.+i bilen 340/24
- dolğunluk dalgalı
d. 202/13, 311/06, 321/16
- domila- yuvarlamak
d.-p 401/04
- domilit- yuvarlatmak, zorla
yuvarlamak
d.-ip 420/15
- domla- övmek
d.-p 203/15
- domsay- somurtmak, suratını
asmak
d.-di 349/11
d.-ğandek 317/07
- domsara- somurtmak, suratını
asmak
d.-p 237/03
- domsiy- somurtmak, suratını
asmak
d.-ip 268/02, 272/04
- Donkihotluk Donkişotluk
d. 160/20
- doñgak kambur
d. 255/17
- doppa yazlık baş giyimi, takke, şapka
d. 227/07
d. +m 374/21
d.+ñni 201/05
d.+sini(doppi) 218/11
- doppiliğ takkeli, şapkalı
d. 5/08
- dora ilaç, deva
c. 270/19, 398/01
d.+ñiz(dori) 101/12
d.+si(dori) 67/19, 275/09, 338/16, 340/26
- dora- taklid etmek, izinden gitmek
d.-p 43/19, 164/19
d.-ydigan 159/14
- dori- taklid etmek, izinden gitmek
d.-yalmeysen 121/09
- dos(f.) dost
d.+tek 31/22
- doska(r.) sınıf tahtası
d.38/13
- dost(f.) dost
d. 4/16, 4/22, 26/02, 32/26, 39/15, 44/03, 58/24, 106/22, 109/08, 136/02, 193/17, 244/19, 255/04, 332/19, 341/20, 353/11, 422/08
d.+niñ 43/26, 48/14, 194/10, 424/10, 425/07
d.+ğa 48/14
d.+tin 424/07
d.+um 39/18, 122/24, 123/03, 144/26, 145/10, 147/09, 148/12, 148/24, 149/12, 160/18, 190/07, 194/07, 205/23, 260/14, 260/17, 262/05, 262/17, 265/07, 313/21, 328/04, 329/24, 369/14, 370/01, 403/18, 403/25, 404/13, 405/06, 405/17, 406/03, 406/12, 407/05, 423/12, 425/01, 425/22, 426/08, 428/03
d.+umniñ 313/20
d.+umni 34/26
d.+umğa 406/26

- d.+uñ 149/15, 196/04,
265/13, 330/14, 370/06
d.+uñniñ 124/17
d.+iñizmu 52/17
d.+iñizniñ 57/04
d.+i 2/06, 119/08, 367/22,
398/25, 408/04, 411/15
d.+iniñ 38/18, 124/13,
267/09, 386/19, 406/20,
422/12
d.+iğa 136/01, 402/12
d.+idin 108/13, 136/05,
386/14
d.+imiz 40/13
d.+lar 84/23, 106/21, 425/09
d.+lar bilen 9/06
d.+larniñ 58/20, 225/16
d.+larniñla 106/12
d.+larni 40/02
d.+largâ 198/24
d.+lardin 4/22, 8/04, 142/03
d.+larçe 39/08, 42/06
d.+lirim 115/15
d.+lirimdin 68/17
d.+liriñdek 422/01
d.+liriñizniñ 101/03
d.+liri 28/16, 41/09, 206/06,
393/09
d.+liriniñ 87/17, 426/16
d.+lirini 180/06, 399/15,
409/17
d.+liriğa 36/07, 342/16
dostane(f.) dostça
d. 204/14, 225/08, 225/19
dostluq(f.u.) dostluk
d. 1/02, 40/13, 40/19, 49/01,
55/18, 57/16, 58/13, 72/04,
83/18, 127/17, 127/19,
168/26, 189/05, 193/06,
193/15, 193/18, 193/22,
193/23, 193/24, 193/25,
193/26, 198/22, 253/22,
261/17, 278/21, 306/23,
403/23, 429/12
d.+niñ 84/24, 195/13, 330/03
d.+ni 56/09, 58/13, 127/09,
399/23, 423/20
d.+qa 149/22, 322/06
d.+tin 68/13, 118/12, 125/19,
143/14, 405/11
d.+imiz 194/02
d.+imizniñ 101/08, 118/02
Dostoyéviski Dostoyevski, Rus yazar
d.+niñ 269/19
Dostoyiviskiy Dostoyevski, Rus yazar
d. 194/23
dozah(f.) cehennem
d. 428/10
d.+niñ 375/17
d.+kimu 52/04
dölet(a.) devlet
d. 151/14
d.+niñ 184/16, 249/03, 249/07
d.+tiki 320/01, 320/13
d.+imizde(dölit) 184/18
döletmen(a.f.) zengin
d. 264/11, 276/02
döñ tepe, sırt
d. 227/04, 284/21
d. +ge 35/25
döñge- yüklemek; suçu başkasının üstüne
atmak
d.-p 390/08
döşkeleş hırpalayış, silkeleyiş
d. 84/02
döşkelle- itmek, dışlamak
d.-p 52/07
döt inek; akılsız
d.+ler 408/16
dövi herhangi bir şeyin üst üste
konularak istiflenmesiyle oluşan
tepe, yığın
d.+liri 273/08
dövile-tepelemek, yığmak, yığıp toplayıp
bir yere koymak
d.-p 179/18
dua(a.) dua
d. 192/04
d.+ğa 90/14
d.-yi selam 89/13
duç(f.) karşı
d. kel- (karşılaşmak, karşı gelmek)
18/08, 26/22, 28/19, 28/26, 64/09,
64/12, 169/17, 177/14, 194/23,
236/15, 249/05, 270/06
dudukla- kekelemek

- d.-p 140/01, 240/17, 274/14,
415/02, 421/11
d.-p ket- 295/16
d.-p tur- 335/23
duduklaş kekeleme, kekeleyiş
d.+ka 271/05
duduklı- kekelemek
d.-simu 271/09
d.-may 61/25, 269/22
- dügilak saf
d. 300/10
duhava(f.) kadife kumaş
d. 176/03, 176/08
Duldul HZ. Ali'nin atı
d.+i 121/05
dumbağ davul
d.+lirini 58/22
dumila- yuvarlanmak
d.-p 336/14
dunya(a.) dünya
d. 17/05, 24/19, 70/15, 74/09,
77/17, 77/18, 90/21, 130/07,
145/04, 217/06, 218/26,
251/26, 265/16, 266/04,
289/20, 344/05, 363/25,
379/16, 395/11, 397/08
d. bilen 398/18
d.+niñ 17/06, 77/19, 115/20,
208/06, 254/14, 289/07,
289/21, 343/12, 367/06,
388/11, 393/01, 398/18,
406/06, 406/15, 408/01,
413/11
d.+ni 77/04, 205/02, 245/14
d.+ga 217/25, 303/10, 327/02,
354/11, 356/05, 363/26,
373/23, 393/03, 393/16,
398/14, 402/01, 402/07,
406/04, 406/08, 406/13
d.+gimu 406/11
d.+da 16/17, 40/02, 43/21,
71/22, 123/03, 128/06,
136/20, 140/16, 144/09,
144/16, 148/21, 198/18,
260/05, 263/13, 271/06,
273/17, 273/20, 289/04,
309/14, 310/14, 315/05,
345/01, 345/03, 346/14,
349/12, 398/14, 404/15, 404/23,
420/25
d.+diki 58/19, 118/13, 151/23,
263/21, 271/06, 276/02, 307/05,
390/13, 416/07
d.+din 123/18, 198/18, 260/07,
335/15, 363/26, 393/03, 397/16,
397/21, 402/02, 406/20
d.+si 58/17, 197/12
d.+simu 217/09
d.+sini 358/22
d.+siğa 37/13, 44/08, 123/19,
154/15, 154/16, 201/18, 366/15
d.+sida 128/17, 272/22
d.+larni 307/11
dunyavi(a.) dünyevi, dünya ile ilgili
d. 106/02
Duñsuñruy sinema filminin ismi
d. 215/02
dur inci
d. 195/17, 369/24
durdane kıymetli, pahalı şeyler, inci
tanesi
d. 304/07
d.+liri(dürdani) 363/01
durus doğru, dürüst
d. 164/02, 324/14
durut Peygamber Efendimize sığınıp,
ondan iyilik dileyerek okunan dua,
hamd ü sena
d. 247/13
dutar(f.) bir tür çalgı
d. 206/15, 206/17, 279/24
d.+ni 206/19, 206/20, 206/24,
207/09, 279/26
duthani(f.) ocağın altındaki hava
geçiren delik, baca
d.+sini 304/19
dügcüp sallanmak, yuvarlanmak
d.-p 178/18
dügilek daire, yuvarlak
d. 41/18, 74/08, 230/11
düm yüzükoyun, yüzükoyun yere
kapanma
d. 267/14, 380/19
dümbi(f.) sırt, arka
d.+de 422/14
d.+sini 234/09
d.+side 222/04

- dümlen- söndürülmek
d.-gen 381/09
- düpdügilek yusuvarlak
d. 7/26, 383/25
- düpürli- düpür düpür diye ses
çıkarmak, takırdamak
d.-gen 93/10
- düşkelle- itmek, dışlamak
d.-p 82/19
- düşmen(f.) düşman
d. 164/10, 214/21, 215/08,
215/09
d.+niñ 423/14
d.+ler bilen 158/24
d.+lermu 291/10
d.+iñ(düşmin) 418/22
d.+ini(düşmin) 211/15
d.+lerniñ 153/16, 158/05
d.+lirim 115/15
d.+lirimni 68/16
d.+lirinimu 399/16
d.+lirimiz 192/03
- düy belli bir ideolojiye sahip
gurup veya topluluk
d. 191/24
d.+imizniñ 370/01
- düycañ düy topluluğunun başkanı
d. 147/21, 190/18, 191/11
d.+niñ 191/15
d.+ni 191/15
d.+ğa 191/18
d.+i 5/16
d.+liri 147/22

E

- ebcek gereksiz, bozulan, bozuk
e.60/15, 83/06, 115/21
- ebceş karışık, karma karışık
e. 135/08, 202/24, 217/20,
287/21, 287/22, 287/23
- ebedil-ebed(a.)ebedi, sonsuz,
sonsuzla kadar
e. 141/23, 352/08
- ebediy(a.) ebedi
e. 150/16
- ebet(a.) ebedi, sonsuz zaman
e. 141/23
- ebgah zayıf, aciz
e. 426/26
- ebleh(a.) yaramaz, rezil, ahmak
e. 389/16
- ecdad(a.) ecdad, ata
e.+lar 220/04
e.+larniñ 292/08
e.+lirimiz 145/14, 180/17,
181/05, 249/02, 292/22,
319/16
- ecdiha(f.) ejderha
e. 185/26, 228/15, 247/16,
301/19
- eceb(a.) acaib, hayret, şaşırtıcı,
daha, pek, hayranlık belirten
bir ünlem
e. 25/19, 30/10, 44/14, 68/16,
136/05, 167/18, 183/13,
230/16, 241/21, 295/20,
308/22, 311/15, 346/13,
348/04, 348/09, 352/19,
377/26, 378/07, 385/07
e.+mu 143/12, 293/20
- eceba(a.) acaba
e. 180/16, 231/08
- eceblen-(a.u.) hayran olmak, hayran
kalmak
e.-di 167/17
e.-gen 163/21, 239/13,
252/15, 311/13
e.-gendek 293/25, 307/16
- eceblık(a.u.) hayranlık
e. 164/22
- eceblinerlik(a.u.) hayranlık ve
şaşakalma hali
e. 181/12, 247/12
- ecebliniş(a.u.) hayran kalış, hayranlık
e. bilen 84/19
- ecel(a.) ecel, ölüm
e. 353/03, 354/19, 392/22, 405/21,
412/06
e. bilen 392/20
e.+iñni(ecil) 419/26
- ecellik(a.u.) ölümlü
e. 65/10, 332/12, 352/16, 365/24,
412/19, 420/05, 420/26
- ecir(a.)emek, hizmet, mükafat
e. bilen 65/05
e.+din 229/22
- ecnebi(a.) ecnebi, yabancı
e.+ler 291/03
e.+lerniñ 361/13
- ecnebiy(a.) ecnebi, yabancı
e. 30/18, 273/06
e.+large 301/07
- edeb(a.) edep
e. 45/05, 131/01, 173/15, 225/24,
323/17
e. bilen 45/05, 131/01, 173/15
e.+ini(edib) 285/13
- edebiy(a.) edebi
e. 221/16, 271/26
- edebiyat(a.) edebiyat
e. 7/01, 77/25, 130/08, 143/22,
167/03, 176/16, 189/03, 212/22,
215/16, 217/09, 244/02, 247/24,
260/15, 267/11, 271/08, 338/08,
340/03, 414/01, 426/17
e.+ğa 271/13
e.+ka 324/16
e.+tiki 158/01, 244/16, 380/13
e.+i 74/09, 123/25, 130/07, 138/07,
166/01, 167/01, 167/14, 265/16,
271/03, 271/04, 271/04
e.+iniñ 215/13, 269/05, 269/08,
269/11
e.+iğa 37/05, 37/12, 37/13, 269/24,
271/18
e.+idiki 167/24
e.+idin 166/06
e.+liri 266/04
- edebiyatçı(a.u.) edebiyatla uğraşan
e. 247/25
- edepsiz(a.u.) edepsiz, terbiyesiz
e. 253/04

edebsizlik(a.u.)	edebsizlik, terbiyesizlik e. 426/19 e.+ku 252/11		
Eden(a.)	Aden, cennet bahçesi e. 192/26		
edip(a.)	edip, yazar e. 263/08		
edna	en aşağı derece, en kötü e.+si 226/12		
egi-	eğmek, dolanmak e.-ip 277/08		
egdür-	büktürmek, eğri hale getirmek e.-elmigen 68/21		
eger(f.)	eğer e. 18/13, 26/03, 26/12, 29/19, 53/10, 53/26, 54/04, 55/02, 57/05, 63/20, 64/02, 64/06, 64/12, 65/02, 78/20, 83/25, 95/14, 97/22, 101/12, 108/16, 110/15, 110/25, 111/07, 111/08, 111/09, 111/10, 111/10, 123/25, 129/19, 129/26, 136/19, 137/03, 147/13, 150/10, 153/05, 161/08, 169/14, 175/10, 175/16, 185/07, 191/19, 194/23, 208/16, 210/10, 211/17, 212/15, 223/11, 223/20, 224/03, 232/03, 238/06, 238/22, 242/02, 246/10, 248/21, 261/19, 262/10, 263/05, 264/15, 264/21, 267/25, 272/02, 279/17, 290/08, 293/01, 298/03, 299/09, 302/17, 314/10, 334/08, 335/07, 336/14, 338/12, 349/07, 350/03, 355/01, 356/10, 364/23, 368/03, 369/13, 371/13, 374/08, 381/18, 385/04, 390/07, 406/14, 409/12, 409/17, 410/25, 411/18, 416/19, 418/09, 426/09, 428/03 e. +imizni 325/08		
egeş-	peşinden gitmek, arkasına takılmak e.-ti 94/24, 222/26		
egeşküçi	peşine takılıp gelen e.+liriçu 299/04		
egeşme	peşine takılıp gelen e. 12/08		
egeştür-	berabarinde götürmek e.-üp 56/19, 163/13 e.-gen 50/22 e.-üvalganidi 12/14		
Egim	sinema filminin adı e. 168/12, 168/23, 168/25, 169/14, 169/15, 169/18 e.+ni 169/10 e.+ge 169/17 e.+de 169/11 e.+din 169/03 e.+ler 169/16		
egiş-	peşinden gitmek, takib etmek e.-ip 43/19, 101/23, 132/20, 140/14, 278/10, 293/11, 341/07, 365/17		
egit-	zorla eğmek, bükmek e.-ip 29/24, 80/05, 96/23, 131/13, 132/20, 341/07, 371/03 e.-midi 333/21		
egitme	eğik, eğrilen e. 127/13		
eglek	elek e.+tin 42/21		
egri-toķay	eğri, düzgün olmayan, engebeli t. 90/23, 301/25, 404/05		
ehdi	söz, karar e.+liriniñ 355/21		
ehl(a.)	topluluk, halk e.+iniñ 151/16 e.+idin 363/17		
ehmiyet(a.)	ehemmiyet, önem e.269/09 e.+i(ehmiyet) 220/15		
ehmiyetlik(a.u.)	ehemmiyetli, önemli e. 177/17		
ehval(a.)	durumlar, ahvaller e. 30/17, 96/25, 126/14, 158/14, 216/22, 251/17, 320/04, 356/22, 379/18 e.+ni 23/13, 26/01, 48/12, 172/04, 367/16, 407/17 e.+ğa 51/20, 61/17, 61/23 e.+da 52/12, 156/03, 350/07 e.+din 230/13, 313/24		

- e.+iñiz 96/24, 377/07
e.+i 36/09, 48/17, 59/11, 120/20, 148/06, 158/26, 159/21, 328/26, 410/26
e.+imu 49/11, 162/02
e.+ini 57/04, 150/05, 157/07, 324/02
e.+idin 171/06
e.+lar 88/09
e.+larni 244/22
e.+larda 427/08
e.+liriğiçe 286/09
- ehya bina
d. 254/21
- Eh̄et Haşim erkek ismi
e. 430/01, 430/05
- eh̄lak(a.) ahlak
e. 47/22, 173/20, 221/07, 248/11
- eh̄lakiy(a.) ahlaki
e. 175/18, 176/08, 221/17, 261/18
- eh̄lakısızlık(a.u.) ahlaksızlık
e. 285/12
- eh̄let(a.?) çöp, süprüntü
e. 58/13
e.+ler 357/22
- eh̄meķ(a.) ahmak, cahil, akılsız
e. 119/07, 185/18, 210/12, 253/03, 304/19, 388/12
e.+ler 419/01
e.+lerniñ 87/05
- eh̄meķliķ(a.u.) ahmaklık, cahillik, akılsızlık
e. 232/10, 349/26, 371/13
- Eh̄metcan erkek ismi
e. 168/10
- eh̄miķane(a.f.) ahmağa yakışır
şekilde, ahmak gibi
e. 76/15, 172/21, 240/15, 407/01
- ekçi- kurumak, kuraklaşmak
e.-gen 384/14
- eke ağabey
e. 25/19, 305/17
- ekel- alıp gelmek, getirmek
e.-! 348/01
e.-ip 199/22
- e.-ptu(ekeptu) 313/23
e.-ptiken(ekeptiken)313/21
- ekil- alıp gelmek, getirmek
e.-iñ 33/10
e.+iñlar 23/26
e.-ip 109/18
- ekir- alıp girmek, getirmek
e.-di 209/19
e.-iptu 209/26
e.-ip 230/25, 340/10
e.-midi 209/18
- ekiriş alıp giriş, getiriş
e.+ni 232/07
- eks(a.) aks, yansıma
e.+ige 39/06, 114/16, 190/14, 206/10, 347/09
e. ét- 83/01, 137/21, 162/18, 299/13, 392/13, 418/02
e. étip tur- 20/13, 215/24
e. éttür- 167/09, 214/09, 266/09
e. éttürül- 217/13,
- eks(a.) ters, aksi
e. 84/20
- ekser(a.) ekser, en çok
e. 245/18
e.+liri 147/05
- eksiçe(a.u.) aksi halde
e. 96/01, 153/10, 154/23, 363/15, 391/25
- eksilenķilabiy(?) inkılaba karşı hareket
e. 211/14
- eksilinķilabçi(?) inkılaba karşı hareketeden
e.+ğa57/06
- eksiyetçi(a.u.) ilerlemeye, inkılaba karşı, gerici
e. 96/08, 245/17
e.+lerge 215/04
- eķide(a.) güven, itikad
e. 58/14, 177/08, 177/09, 177/15, 353/09
e.+niñ(eķidi) 90/07
e.+mdin 39/10
e.+si(eķidi) 30/21
e.+sidek(eķidi) 225/17
e.+sini(eķidi) 87/18, 126/19, 396/11
e.+sige(eķidi) 44/07, 335/19

- e.+sedin(eķidi) 340/01,
388/20
- eķidisiz(a.u.) gūvensiz
e. 177/12
- eķil(a.) akıl
e. 87/12, 136/05, 153/22,
153/24, 173/20, 216/15,
259/21, 305/08, 335/12,
398/07
e. bilen 153/25, 165/21
e.+mu 259/25, 363/23
e.+ge 355/08
e.+iņizge 414/11
e.+ige 407/17
e.+hoş 259/21
e.+idrak(akıl ve idrak)
153/23, 186/09, 383/08
e.+paraset(akıl ve feraset)
26/24, 133/10, 133/11,
355/23, 363/01, 391/16
- eķildar(a.f.) akıllı insan
e.+niņ 355/13
- eķillik(a.u.) akıllı
e. 29/26, 53/18, 59/05, 77/15,
129/05, 148/19, 225/21,
245/23, 249/22, 263/13,
322/10, 338/17, 341/02,
341/05, 355/03, 372/16,
378/01, 391/19
- eķilsiz(a.u.) akılsız
e. 322/09, 337/05
- eķilsizlik(a.u.) akılsızlık
e.+i 412/02
- eķil(a.) akıl
e.+im 195/02, 318/21
e.+i 107/05, 334/22, 344/24,
398/09, 412/02, 426/25,
427/01
e.+i bilen 426/25
e.+imu 70/01
e.+ini 96/02, 410/18
e.+ige 321/06
e.+idan 187/12
e.+imiz 291/04
- eķliy(a.) akılla ilgili, akli
e. 176/08, 209/11
- el vatan, memleket, il, ūlke
- e. 3/21, 88/10, 167/05, 335/20,
352/19, 366/18, 402/10
e.+niņ 126/05, 172/26, 179/02,
254/01, 273/07
e.+ge 143/25, 286/14
e.+de 231/09, 329/02
e.+diki 329/05
e.+din 220/08, 289/11
e.+lerde 287/22
- ela(a.) en iyi, ok iyi
e. 70/01, 214/12
e.+lirinaar.liri 181/14
- el-aĝini dost, ahabap
e.+siniņ 195/07
- elem(a.) elem, ūzūntū, azap
e. 59/09, 114/12, 160/06, 187/03,
222/25, 235/22, 256/23, 281/17,
320/25, 376/17, 376/22, 380/21,
380/22, 380/23, 395/24, 396/05,
402/06, 407/02
e. bilen 13/26, 14/10, 53/08, 68/15,
112/24, 134/18, 164/15, 222/11,
281/08, 404/10
e.+mu 81/26
e.+niņ 405/18
e.+ni 98/06, 278/25, 307/09, 320/26
e.+ge 417/24
e.+de 155/21
e.+din 175/01, 295/15, 295/21,
380/03, 413/06
e.+e 329/10
e.+i(elim) 338/15, 355/10
e.+ini(elim) 67/19
e.+lerni 51/20, 405/14, 424/11
e.+lirini 58/18, 351/07
- elemlik(a.u.) elemli, ūzūntūlū, azap
iinde
e. 35/11, 66/07
- eleņle- iki tarafa gūsūz bir ūekilde
yalpalamak
e.-p 66/16, 230/23, 282/22, 399/06
- Eleyhissalam(a.) Aleyhisselam
e. 390/04
e.+niņ 121/03, 121/04, 121/04,
295/25
e.+din 390/03
- Eli (Hz.) Ali
e.+niņ 121/05
- eliş alma, alış

e.+ka 176/21	132/25, 135/05, 136/24, 137/02,
Elişir Ali Şir	137/05, 138/16, 140/01, 140/13,
e. 363/17	142/02, 143/03, 143/06, 152/08,
elleylen- ninni söylenmek	153/13, 154/08, 154/09, 157/11,
e.-gendek 384/12	159/03, 162/22, 169/24, 171/08,
elleylin- ninni söylenmek	174/19, 179/04, 180/19, 180/21,
e.-ip 126/07	183/11, 184/14, 194/06, 198/07,
elleylit- ninni söyletmek	199/07, 201/14, 206/14, 216/08,
e.-ip 399/08	219/04, 223/05, 230/25, 231/25,
ellik elli (sayı)	232/01, 233/16, 234/05, 239/24,
e. 27/09, 163/02, 227/07,	240/03, 243/11, 243/14, 246/07,
300/08	248/20, 251/02, 251/12, 255/16,
elmisağ(?) en önceki vakit, ezel	256/06, 257/19, 262/22, 263/01,
e.+tin 257/22, 390/02	267/03, 269/15, 270/25, 271/12,
elpaz(a.) durum, vaziyet	271/24, 272/06, 273/17, 273/20,
e.+da 172/13, 180/15, 274/20,	278/11, 281/21, 283/18, 284/17,
321/05, 348/05, 400/05	285/05, 292/14, 296/07, 297/17,
e.+i 77/06, 157/04, 374/04	303/15, 305/10, 306/06, 308/18,
e.+iğa 86/09, 415/07	309/04, 309/06, 309/06, 318/06,
e.+idin 240/17	319/05, 323/07, 330/08, 330/10,
Elşir Ali Şir	332/04, 332/22, 334/15, 337/22,
e. 426/15	339/20, 339/22, 343/08, 344/10,
elvette(a.) elbette, şüphesiz	344/24, 345/15, 347/09, 347/15,
e. 45/12, 54/10, 97/02,	347/16, 350/15, 351/04, 353/06,
181/06, 217/01, 217/06,	353/18, 354/16, 354/17, 359/15,
220/11, 221/10, 224/15,	361/05, 364/12, 365/20, 367/01,
246/04, 261/16, 268/05,	369/08, 370/22, 371/08, 371/11,
293/10, 299/14, 348/18,	374/05, 375/10, 375/11, 377/19,
361/24, 423/23	377/22, 378/12, 382/10, 390/13,
elvida(a.) elveda	396/05, 397/22, 403/07, 403/25,
e. 406/12	404/08, 405/10, 407/07, 408/01,
em- emmek (süt)	408/03, 409/14, 413/03, 416/14,
e.-gen 119/06	417/04, 417/09, 418/15, 419/09,
emdi şimdi	422/14, 423/21, 424/05, 425/15,
e. 2/10, 2/12, 3/11, 4/02,	425/20, 426/06
10/13, 11/15, 11/23, 14/17,	e.+ğu 419/23
15/14, 15/22, 21/06, 25/07,	e.+la 2/01, 24/26, 69/18, 112/13,
39/20, 42/11, 42/25, 44/02,	133/04, 229/23, 235/13
46/11, 51/26, 54/25, 56/13,	e.+ki 49/17, 372/12
60/20, 65/15, 66/15, 74/19,	emdize şimdi
75/05, 81/18, 83/24, 84/01,	e. 349/02
87/13, 88/25, 90/17, 90/26,	emek eğlenecek bir şey, meşgale
92/16, 94/20, 98/03, 100/01,	e. 234/16
102/14, 104/08, 108/11,	emel(a.) emel, iş, meşgale
109/21, 110/09, 115/05,	e. 57/23, 58/02, 296/21
115/07, 116/07, 119/05,	e.+niñ 372/14
120/26, 121/05, 123/09,	e.+ni 122/11, 358/26
126/17, 127/11, 129/07,	e.+ini 365/14
131/07, 131/20, 132/04,	emeldar(a.f.) memur, bürokrat

- e.+niñ 354/17
 emeldarlıq(a.f.u.) bürokratik
 e. 116/13
 emeliy(a.) hayat ile bağlantısı
 olan
 e. 23/13, 32/16, 116/25,
 117/02, 126/23, 149/02,
 151/11, 169/21, 173/19,
 292/15, 292/25
 emeliyet(a.) pratik, gerçek
 e. 97/15, 175/14
 e.+ni 213/02
 e.+ke 315/20
 e.+te 62/13, 67/06, 104/04,
 128/01, 200/03, 214/22,
 220/23, 250/23, 270/21,
 292/13, 294/05, 356/17,
 368/12, 378/22
 e.+idin(emeliyit) 356/11
 emes ermek yardımcı fiilinin
 olumsuz sıfatı olup, inkar ve
 ret kılışı (olumsuzluğu)
 bildirir
 e. 5/04, 9/26, 14/12, 15/10,
 18/08, 19/21, 23/22, 24/04,
 27/15, 29/01, 30/10, 36/25,
 38/13, 44/16, 48/09, 52/04,
 52/16, 52/21, 53/05, 53/09,
 53/17, 54/03, 54/07, 55/03,
 55/21, 61/13, 64/05, 64/21,
 68/13, 71/15, 72/04, 75/11,
 75/13, 75/19, 76/26, 78/15,
 80/05, 81/10, 81/12, 81/23,
 82/14, 82/16, 83/19, 90/25,
 92/04, 94/05, 97/15, 97/19,
 98/24, 102/16, 103/20,
 111/05, 117/22, 117/26,
 126/18, 126/23, 127/01,
 128/01, 128/08, 128/08,
 134/06, 136/06, 136/24,
 138/05, 144/17, 147/21,
 148/01, 152/12, 153/06,
 154/09, 156/03, 156/12,
 156/13, 156/19, 158/03,
 170/10, 172/08, 173/08,
 173/20, 177/10, 180/06,
 181/13, 181/21, 195/07,
 199/05, 203/02, 210/11,
 211/10, 215/18, 218/05,
 218/09, 220/11, 220/26, 221/01,
 221/05, 221/11, 221/14, 221/18,
 222/17, 224/14, 225/16, 229/11,
 234/25, 240/07, 241/16, 241/19,
 241/21, 243/19, 244/17, 245/13,
 245/14, 257/24, 258/04, 259/14,
 260/16, 262/22, 270/04, 272/17,
 272/19, 286/17, 286/19, 292/09,
 293/12, 295/09, 302/01, 304/02,
 307/06, 308/02, 310/21, 311/21,
 312/12, 313/05, 314/11, 315/11,
 316/09, 317/19, 318/10, 324/19,
 324/22, 333/15, 334/07, 336/16,
 339/08, 344/05, 348/04, 348/19,
 350/09, 350/21, 354/21, 354/21,
 356/07, 362/25, 362/26, 364/07,
 365/07, 368/07, 371/16, 372/15,
 374/26, 379/18, 381/17, 387/25,
 388/07, 394/13, 401/16, 403/08,
 405/01, 405/04, 409/10, 416/06,
 416/22, 423/15, 423/15, 427/08,
 427/26
 e.+ķu 128/11, 158/20, 349/16
 e.+mu 22/17, 23/17, 37/15, 56/02,
 80/11, 80/13, 101/09, 102/21,
 122/14, 143/23, 144/15, 144/20,
 152/12, 154/01, 158/19, 190/15,
 211/05, 214/16, 218/01, 221/15,
 231/11, 236/13, 239/18, 245/19,
 273/22, 287/20, 288/24, 289/02,
 289/12, 344/26, 366/11, 379/09,
 393/24, 427/15
 e.+midi 256/20, 395/13, 395/16,
 395/18
 e.+tek 97/01, 105/20
 e.+tu 101/17, 250/15, 373/21
 e.+te 97/03
 e.+men 272/12, 359/01
 e.+ken 102/19, 149/04, 369/16,
 404/05, 404/26, 413/03
 e.+kende47/04
 e.+miken 94/16
 emeslik olmazlık, mümkün olmama hali
 e.+ini 181/26, 213/13, 222/14,
 408/20
 emgek emek
 e. 197/11, 272/14, 422/11
 e. bilen 197/07, 422/17

- e.+ke 197/14, 346/01, 377/04, 420/08
- emekçi emekçi, işçi
e.+lerniñ 215/01
- emil(a.) emel, iş, meşgale
e.+i bilen 380/13
e.+ini 365/12, 365/16
- emiliy(a.) hayat ile, pratikle bağlantısı olan, bağlantılı
e. 151/09
- emise cevap cümlesinin başına gelip, öyle olsa, öyle olduğunda manalarını verir
e. 16/21, 25/23, 40/21, 45/14, 46/09, 90/03, 117/10, 144/03, 146/03, 151/04, 182/06, 200/21, 201/23, 203/04, 239/20, 243/06, 246/09, 248/04, 269/03, 305/18, 309/08, 316/21, 319/08, 361/08, 373/24, 389/04, 398/01, 409/21, 416/09, 425/16, 428/08
- emma(a.) ama
e. 2/21, 4/10, 5/01, 9/18, 16/11, 22/10, 23/13, 32/09, 33/08, 49/06, 51/06, 73/04, 76/18, 76/20, 190/23, 221/21, 221/22, 222/12, 222/16, 244/11, 248/05, 256/26, 257/03, 261/14, 277/18, 278/23, 300/09, 311/06, 311/06, 379/21, 381/20, 399/23, 399/24, 428/04, 428/13
- emr(a.) emir, buyruk
e.+i 117/10, 214/01
e.+idek 190/26
- emri-merup(a.) dini tavsiye, nasihat
e.m.+ça 117/11, 214/02
- enber(a.) anber
e. 228/15
- encür(f.) incir
e. 403/15
e.+ler 71/07
- endi şimdi
e.+la 139/04
- endik- titremek, heyecanlanmak
- e.-ip 88/24, 400/18
e.-ip ket- 119/10
e.-ip tur- 359/19
e.-kendek 112/15, 178/15, 254/23, 255/24, 341/11
- endiktür titretmek, heyecanlandırmak
e.-güdek 49/10
- endiktürül- titretilmek, heyecanlandırılmak
e.-etti 132/09
- endişe(f.) endişe
e. 391/05
e.+ge(endişi) 299/07
e.+din(endişi) 422/03
e.+dimu(endişi) 358/03
e.+mni 358/04
- ene işte, o
e. 1/10, 10/06, 42/04, 45/20, 55/06, 56/11, 59/02, 64/10, 66/06, 77/23, 79/05, 84/02, 89/09, 91/07, 100/05, 104/02, 108/06, 125/07, 135/08, 135/20, 151/25, 156/16, 170/15, 174/03, 175/22, 178/20, 182/11, 186/15, 197/03, 205/25, 208/20, 212/07, 217/11, 217/26, 225/19, 228/25, 229/02, 236/22, 236/23, 240/24, 244/05, 255/23, 270/09, 289/22, 299/07, 305/22, 312/17, 325/04, 334/16, 342/23, 365/24, 395/10, 395/11, 401/08, 418/24, 421/02, 422/09, 427/02, 427/20
- en'ene(a.) anene, gelenek
e. bilen 181/17, 181/18
- enenivi(a.) geleneksel
e. 54/22, 414/05
- Engliyilik(r.u.) İngiltereli, ingiliz
e. 269/13
- engüşter(f.) yüzük
e. 30/10
e.+imu 337/21
- ença(a.) anka kuşu
e. 369/23
- ensire- kaygılanmak, endişe duymak
e.-ymen 142/22, 339/10
e.-ydiğan 265/04
e.-p 16/03, 36/12, 77/07, 343/11
e.-ytti 219/11, 407/14
- ensiri- kaygılanmak, endişe duymak

e.-gen	41/15								
ensiz	belirsiz, endişe korkutucu	verici,							
	e. 60/17, 167/04, 251/26, 256/07								
ensizçilik	endişeli olma hali								
	e. 361/02								
ensizlik	endişe içinde olma								
	e. 91/19, 156/21, 253/07, 407/20								
	e. bilen 3/03, 266/17								
enze(ç.)	iş, arşiv, dosya								
	e. 160/11, 192/12								
	e.+ge 50/18								
eñ	en (başına geldiği sıfatların en üstünlük derecesini belirtir)								
	e. 1/06, 6/26, 11/07, 24/14, 24/24, 28/03, 49/20, 53/25, 57/01, 58/19, 64/15, 75/25, 76/01, 97/19, 107/18, 128/08, 136/13, 149/05, 155/14, 160/15, 173/19, 173/19, 177/16, 188/24, 191/23, 191/24, 194/22, 211/11, 212/05, 213/20, 217/10, 218/05, 221/07, 221/09, 221/24, 222/15, 237/17, 240/13, 240/13, 243/20, 243/20, 243/20, 261/07, 263/21, 273/17, 273/18, 276/02, 277/01, 287/01, 309/14, 309/14, 309/15, 309/15, 309/15, 309/15, 316/25, 324/21, 325/02, 337/26, 337/26, 338/15, 342/22, 344/11, 344/12, 353/10, 359/14, 365/07, 396/11, 398/06, 398/11, 401/24, 401/25, 401/25, 401/25, 402/07, 405/20, 405/21, 419/05, 420/05, 420/25, 420/26, 423/13								
eñlik	ruj								
	e.+ni 377/10								
ep	layık, yakışır, kolay								
	e. 364/01								
epçil	becerikli, mahir, çevik								
					e. 30/25, 162/19, 287/05, 339/15				
					epçik- çıkmak (alıp çıkmak), getirmek				
					e.-ip 345/15				
					ependi(yu.) efendi				
					e. 73/04, 73/06, 73/11, 73/15, 73/22, 74/05, 74/20, 74/25, 75/02, 75/08, 75/11, 76/18, 76/25, 77/09, 150/03, 151/21, 153/19, 154/08, 154/12, 154/17, 154/20, 154/26, 181/01, 194/12, 209/25, 212/21, 219/04, 219/09, 219/15, 219/16, 220/16, 220/18, 222/18, 223/01, 238/15, 239/22, 240/16, 245/06, 261/06, 263/04, 267/10, 267/18, 268/02, 268/19, 268/26, 269/03, 269/15, 271/02, 271/11, 272/06, 272/10, 272/24, 273/04, 299/10, 301/08, 303/01, 315/26, 336/21, 337/01, 337/07, 337/22, 350/13, 356/05, 356/14, 357/05, 357/12, 359/05, 359/12, 359/13, 360/02, 360/23, 361/09, 361/19, 362/01, 362/04, 362/10, 362/14, 363/20, 364/11, 364/14, 364/21, 365/06, 366/08, 366/13, 370/16, 371/19, 372/25, 373/01, 373/07, 373/26, 374/11, 375/08, 375/15, 387/25, 389/03, 389/20, 390/15, 390/26, 391/07, 392/06, 422/22, 426/02				
					e. bilen 73/04, 75/08, 154/13, 154/17, 238/01, 263/04				
					e.+dek 223/21				
					e.+mu 75/07, 76/14				
					e.+niñ 66/24, 72/18, 88/07, 153/01, 155/04, 155/18, 155/21, 181/15, 209/01, 222/03, 222/23, 223/16, 224/03, 244/19, 246/06, 274/02, 301/14, 337/20, 349/15, 364/03, 364/09, 371/05, 373/19, 373/22, 375/21, 381/08, 387/24, 388/02, 390/23, 391/05, 421/11				
					e.+niñmu 218/12				
					e.+ni 154/19, 155/08, 155/23, 222/08, 222/12, 222/13, 223/18, 241/09, 337/13, 337/19, 351/19, 360/06, 361/06, 373/05, 387/02, 388/05, 404/16, 404/22, 412/11				
					e.+nila 270/04				

- e.+ge 76/08, 269/01, 270/26,
337/15, 348/22, 349/24,
376/03, 376/17, 387/16,
392/11, 410/25, 417/17
e.+de 246/13, 356/15
e.+din 366/03
e.+m 75/05
e.+ler 11/14, 303/18
epkoy- alıp koymak
a.-ay 85/23
Eplatun Eflatun (özel isim)
e. 327/01
eple- uygun hale getirmek,
düzeltmek, ayarlamak,
başarmak
e.-ymen 68/17
e.-p 336/14
epleş- yaklaşmak, anlamak,
barışmak
e.-ti 304/15
e.-timu 185/14, 304/14
e.-midi 185/21, 223/01,
343/18
eplik becerikli, mahir, usta
e. 335/05, 348/20
epsane(f.) efsane
e. 252/02, 282/08
e.+lerde(epsani) 404/12
epsun(f.) efsun, büyü
e. 401/09
e.+ki 102/24
epsus(f.) pişman oluş bildirir,
maalesef, ne yazık, vah vah
e. 56/07
e.+ki 61/16, 63/22, 152/04,
158/04
epsuslan-(f.u.) pişman olmak,
hayıflanmak
e.-dim 195/10
e.-di 13/10
e.-ğandek 43/13
epsusluk(f.u.) pişman oluş hissine
kapılma, hayıflanma hali
e. 353/23
ept(f.) yüz, güzellik, çehre
e. 215/15
e.+ iñge 283/20
e. +i 222/07
epu(a.) af
e. kıl-(affetmek) 149/12
epuçanlık(a.u.) affedicilik
e.+ni 392/13
epyun afyon
e. 215/13
er erkek, koca
e. 73/14, 107/24, 146/21, 197/15,
209/04, 212/04, 216/25, 339/04,
378/08, 379/16
e.+ler 377/08
e.+lernimu 140/23
erbab(a.) ilim, siyaset vb. sahalarda
kendini gösteren, ispatlayan kişi
e. 244/03, 244/08, 363/16
erçe erkeklere has, erkek gibi
e. 68/01
Ereb arap
e. 37/13, 37/13
ereñ-sereñ büyük küçük
e. 31/11
ereñten-pereñten parça parça,
hurdahaş, param parça
e. 124/21
eriş- erişmek, ulaşmak
e.-elmeymu 308/16
e.-kenidi 335/19
eriştür- eriştirmek, ulaştırmak
e.-imiz 249/03
erk hürriyet, özgürlük
e.+idin 108/13
e.+ini 78/19
erke sevimli, şımarık
e. 197/11, 214/18
e.+din(erki) 259/23
e.+sidek(erki) 408/01
e.+sini(erki) 201/22
erkek erkek
e. 107/22, 107/25, 107/25, 108/12
e.+la 107/21
erkili- şımarık
e.-kendek
erkilit- şımartmak, okşamak
e.-idiğan 198/11
e.-ip tur- 346/11
erkin hür, özgür, serbest
e. 8/02, 50/08, 59/12, 59/16, 59/22,
75/03, 101/01, 102/01, 109/08,
109/15, 129/21, 139/22, 182/11,
202/13, 219/10, 225/09, 231/09,

- 234/18, 252/03, 255/25,
259/13, 269/11, 270/04,
324/16, 342/09, 344/07
e.+rek 248/03
- erkinlik özgürlük, hürriyet
e. 8/08, 200/18, 361/25
e.+mu 110/19
e.+ke 165/04, 199/11, 200/17
e.+tin 72/08
- erkisizlik umutsuzluk
e. 60/03
- erş(a.) arş
e.+i 167/05
e.+te 122/10, 372/15
- ervah(a.) ruh, hayal
e. 384/09
- ervay(a.) ruh, hayal
e.+i 64/01
- erz(a.) arz
e. kı- 284/11, 389/15,
389/20
- erzan(f.) ucuz
a. 70/09
- erzi- önemsemek
e.-ydu 107/13, 107/15,
107/16, 107/17, 107/18,
107/22, 391/17
e.-mdu 103/06
e.-ytti 249/01
e.-ydiğan 18/09, 136/22
e.-meydiğan 310/22
e.-meydu 237/24, 342/04
- erzimes önemsiz, değmez
e. 21/12, 102/25, 403/23
- es akıl
e. 292/03, 414/06
- eseb damar
e.+liri 99/19, 132/12
- esebiliş-(a.u.) asabileşmek,
sinirlenmek
e.-ip 89/07
- esebiy(a.) asabi, sinirli
e. 83/13, 97/07
- esebiyleş-(a.u.) asabileşmek,
sinirlenmek
e.-ken 191/20
e.-kendem 349/01
- esebiylik(a.u.) asabilik, sinirlilik
e. 83/09
- e. bilen 83/02, 160/07, 173/11,
189/01
- eser eser
e. 62/16, 164/14, 169/08, 219/24,
272/01
e.+mu 104/08, 255/26, 394/02,
404/22, 410/07
e.+niñ 214/19, 405/24
e.+ni 194/24, 218/22
e.+ge 218/20
e.+ler 266/05
e.+lerde 363/05
e.+lirimizde 217/24, 221/16, 221/20
e.+lirimu 166/15
e.+lirini 277/22
e.+liride 167/10
- Eshabul Kehip Eshabül-keyf
e.+niñ 121/03
- esir(a.) asır, yüzyıl, çağ
e. 78/19, 91/13, 123/11, 166/16,
208/04, 269/23, 351/12
e. kı- 12/20
e. bilen 166/16
e.+niñ 145/17, 365/19, 429/06,
429/09
e.+ge 137/17, 166/24
e.+de 365/19
e.+diki 269/18, 269/20
e.+dila 391/21
e.+din 273/07, 365/11
e.+i 269/17, 269/21
e.+imu 359/02
e.+iniñ 214/21
e.+ini 78/01
e.+ige 214/22
e.+idiki 271/22
e.+idin 160/06, 256/23
- esirdaş (a.u.) asırdaş, aynı asırda yaşayan
e. 101/15, 101/25
- esker(a.) asker
e.+ge 361/23
- eskert- hatırlatmak
e.-ti 157/08
e.-ip 59/05, 350/06
- eski eski
e. 5/17, 87/07, 99/05, 149/05
- eskilik eskilik
e.+ni 389/16
e.+iñni 413/09

- eskiri(a.) askeri
e.+i 147/02
- eskāt- yardımcı olmak
a.-ti 195/21
e.-idu 106/22, 136/02
e.-midi 270/21
e.-maytti 124/24
- esl(a.) asıl
e.+i33/22, 250/15, 250/18
e.+ige 189/16, 189/18,
191/02, 257/16
e.+idiğu 10/24
e.+idiki 138/20
e.+idinla 369/09
e.+igüdek 220/06, 295/09
- esle- hatırlamak, düşünmek
e.-p 68/05, 145/06, 156/18,
191/17, 194/03, 236/10,
245/10, 288/21, 421/03
e.-p ket- 165/08
e.-ydiğan 126/19
- esleş hatırlama, hatırlayış
e. 54/15
e.+ke 132/05, 310/22
- esli- hatırlamak, düşünmek
e.-di 60/23, 353/19
e.-diğu 326/03
e.-gili 332/23
e.-simu 141/11
e.-midin 60/23
- eslide(a.u.) hakikatte, emeliyette,
aslında
e. 32/01, 49/20, 61/08, 62/07,
86/10, 86/15, 122/15, 188/09,
209/23, 248/25, 263/19,
263/26, 279/11, 337/07,
381/16, 411/14, 420/17
- eslime hatıra
e. 60/23, 165/09, 182/21
e.+la(eslimi) 395/22
e.+simu(eslimi)245/01
e.+ler(eslimi) 20/06, 88/14,
257/14
e.+ler bilen(eslimi) 20/08
e.+liri(eslimi) 429/13
- esliş- birlikte hatırlamak, düşünmek
e.-idiğan 182/18
- eslit- hatırlatmak, düşündürmek
e.-ip 379/13
- e.-etti 59/13, 80/19
- esna(a.) bir işin, olayın olduğu an
e.+da 23/25, 35/23, 234/14
- esne- esnemek
e.-p 42/19
e.-p tur- 385/06
- esnek esnek
e. 330/13, 343/18
- esnit- esnetmek
e.-ip 429/03
- esra sır, sırdaş, sohbet arkadaşı, yoldaş
e.+lirini 369/19
- esta(a.) estağfurullah'ın kısaltılmışı
hali
e. 101/09
- estayidil(f.) gönül koyup, gönülden
gelerek, içtenlikle
e. 37/22, 136/10, 151/12, 218/14,
290/05, 395/03
- estayidillik(f.u.) gönülden iş yapma
haleti, durumu
e. bilen 119/24
- eşhani işhane, ofis, iş yeri
e.+niñ 66/05
- et toprağın üst kısmı
e. 90/16, 229/04
- et- etmek, yapmak, kılmak
e.-ken 91/10, 110/23, 162/19,
392/13, 418/02
e.-ti 162/13, 178/09
e.-señlar 146/12
e.-kendem 407/09
e.-kinim 258/23
e.-kenlikini 146/10
e.-kenliriñni 416/20
e.-kenidi 7/08, 337/18, 424/15
e.-midi 195/05
- ete yarın, ertesi
e. 12/05, 69/12, 85/14, 85/23,
105/10, 106/19, 108/15, 110/05,
307/07, 336/05
e. bilen 39/01
e.+la(eti) 411/21
e.+din(eti) 246/09, 320/01, 375/13
e.+ki(eti) 170/10, 170/22, 426/11
e.+giçe(eti) 375/12
e.+si(eti) 19/18, 89/12, 92/21,
95/13, 147/01, 188/25, 191/23,

- 197/14, 201/05, 236/26,
264/19, 284/09, 326/09,
369/05
e.+sila(eti) 176/23
etidın-keçkiçe sabahtan akşama
kadar
e. 78/03, 127/23
etigen yarın, erken, sabah
e. 28/03, 44/24, 60/21,
105/09, 242/09, 340/15
e.+de 95/13, 195/22, 236/26
e.+dila 22/03, 69/12
e.+din 158/22, 179/06,
396/04
etigenlik sabahki, sabahleyin
e. 82/02
etir(a.) ıtır, koku
e. 41/13, 228/16, 347/02
etivar(a.) toplum içinde
kazanılan nüfuz, itibar,
saygınlık
e. 8/12, 176/10, 177/16,
299/23, 378/01
etivarla-(a.u.) saygı göstermek
e.-p 103/08
etivarlık(a.u.) saygın, itibarlı
e.+i 369/17
etiyaz ilkbahar
e.+da 70/17
etküz- yaptırmak
e.-üp 184/24
etrap(a.) etraf
e. 60/11, 115/01, 126/01,
256/02
e.+ka 10/01, 150/22, 232/10,
276/10, 282/22, 388/08,
389/06, 415/08
e.+ta 392/16
e.+tiki 23/18, 27/16, 75/06,
159/20, 168/07, 254/20,
260/03
e.+tin 23/20, 415/23
e.+imdiki 192/15
e.+iında 149/04
e.+iğa 230/23
e.+ida 66/05, 99/21, 137/23,
179/22, 233/21, 255/15,
304/06, 306/17, 353/16,
354/14, 418/14
e.+idiki 144/14, 227/08, 263/07,
268/10, 353/08, 393/05, 400/21
e.+imizda 145/21
etraplık(a.u.) etraflica
e. 62/17, 62/24, 75/14, 342/15
etret(r.) müfreze, ekip, kol
e.+niñ 190/19
e.+tiki 190/21
e.+i(etrit) 50/14
e.+ide(etrit) 195/20, 425/17
etteñ pişmanlık veya pişmanlık
duygusunu bildiren söz, eyvah,
yazık
e. 302/23
ettür-
ettirmek, yaptırmak, kıldırılmak
e.-di 167/09
e.-üp 214/09, 266/09
ettürül- ettirilmek, yaptırılmak,
kıldırılmak
e.-gen 217/13
evc(a.) tepe, doruk, zirve; yüce, yüksek
e. 239/01, 239/09, 240/02
e.+ige 200/26, 234/04, 252/04,
291/16
evet- ulaştırmak, sevketmek, göndermek
e.-tim 328/24
e.-iptu 318/25
e.-ken 89/03, 386/18, 425/03
e.-kin 265/11
evetiş ulaştırma, sevkediş, sevkiyat
e.+ni 143/22
evlad(a.) evlat
e.+i 249/01
e.+iniñ 93/06
e.+larmu 249/10
e.+largâ 263/14, 311/08
e.+lardın 311/08
e.+lirimizniñ 427/21
e.+liriniñ 166/23
e.+lirini 363/13
evliya(a.) evliya
e. 147/23, 166/26
e. bilen 183/18
e.+ğa 355/03
evrez(f.) kirli suların döküldüğü
çukur
e.+niñ 405/04
e.+ge 161/05, 161/08, 336/04

- evrişim ipek
e. 7/25, 12/18, 34/02, 321/15,
378/08
- evrişki örnek, suret
e.+si 209/23, 214/05, 244/16
- evzel(a.) üstün, avantajlı
e. 129/22, 155/13, 231/11
- evzellik(a.u.) üstünlük, avantaj,
meziyet, şeref
e.+liri 135/16
- ey seslenme ünlemi, hey
e. 192/23, 226/20, 299/04
- eyib(a.) suç, günah
e. 10/15, 26/15, 135/17
e.+ke 343/02
e.+iñiz 371/19
e.+ini 67/08
e.+ler 49/17
- eyibkar(a.f.) ayıbı, günahı olan,
günahkar
e.+dek 394/11
e.+lardek 237/07
- eyible- (a.u.) azarlamak, çatmak,
kınamak, suçlamak
e.-vatimiz 216/22
e.-p 257/01, 335/21
e.-vatatti 172/04
e.-vatkandek 124/18
- eyibli- azarlamak, çatmak, kınamak,
suçlamak
e.-di 350/08
e.-mekçi 222/10
e.-simu 223/18
- eyiblik(a.u.) günah işleyen,
suç işleyen
e. 136/24
- eyibliş(a.u.) itham, töhmet
e.+i 175/06
e.+imiz 157/24
- eyli- etmek, eylemek
e.-se 385/18
- eymin- çekinmek
e.-etti 356/17
- eyminiş çekinme, çekiniş
e. 356/17
- eynek(f.) cam, ayna
e. 200/11, 357/20
e. kıl- 365/01
e.+tek 58/20
- e.+niñ 104/21
e.+ni 45/14
e.+ke 65/21, 223/15
e.+ini(eynik) 45/10
- eynen(a.) aynen, bozmadan,
değiştirmeden
e. 119/19, 174/04, 316/01
- eyni(a.) aynı
e. 55/22, 194/25, 301/18, 310/19,
369/07, 401/19
- Eysa Hz. İsa
e. 29/13, 121/04, 221/26
e.+dek 29/15
e.+niñ 202/17
- eyş(a.) ış, zevk, lezzet
e. 218/03
- eytavur kısacası, her nasılsa, ihtimal
e. 185/19
- eyveş kelmek fiiliyle kullanılarak
yanlıştan dönmek, yola girmek,
doğruyu bulmak anlamlarına gelir
e.+ke keltür- 350/10
- ez- ezmek, çığnemek
e.-güçü 96/07
- eza(a.) aza, üye, organ
e.+si 15/15, 98/22, 157/25, 418/18
e.+sini 157/14
e.+yi 54/12
e.+yini 400/07
e.+liri 157/09, 157/22, 157/25,
159/05, 159/22, 160/02, 160/10,
285/03
e.+liriniñ 157/20, 172/02
e.+lirini 136/09, 157/11, 158/19
e.+liriğa 157/24
- ezel(a.) ezel, eski
e.+din 34/25, 52/21, 64/04, 84/18,
138/01, 257/02, 296/13, 303/16,
317/17, 357/01, 378/12, 386/14,
388/17, 417/24, 427/09
e.+dinla 395/10
- ezim ulu, büyük
e. 399/20
- ezimet(a.) azamet, yiğit
e.+niñ 235/07
- eziz(a.) aziz
e. 429/10
- Ezrail(a.) Azrail
e.+i 416/09

ezveyle- çok konuşmak, boş
boğazlık etmek
e.-p 118/01, 211/22, 227/20

É		
écir	é. 322/07	é.-maymen 406/04
éç-	açmak	éçindur- pişman etmek, acındırmak, hayıflandırmak
	é.-ivatimiz 248/12	é.-idu 309/16
	é.-ip 3/10, 37/18, 66/21, 70/06, 80/01, 139/11, 139/15, 143/19, 168/16, 170/01, 171/19, 176/17, 184/13, 184/26, 215/16, 224/20, 233/22, 237/11, 244/06, 246/20, 325/13, 346/07, 386/01, 389/05, 410/03, 412/11, 417/14	éçiniş acıma, acıyış é. 272/06
	é.-ip két- 5/21	éçinişlik kişide acıma duygusu uyandırma é. 104/13, 167/05, 179/06, 381/08, 404/14, 429/12
	é.-ip tur- 259/10, 350/19	éçiklik açık, açılmış, açık duran é. 172/23
	é.-ivitip 101/03	éçirka aç kalma, çok acıkma é.+322/07
	é.-ivetküdek 208/02	éçirka- aç kalmak, çok acıkmak é.-p 23/21, 386/06
éç-	acıkmak	éçiş içme, içiş é. 249/14, 249/17
	é.-ip ket- 178/17, 305/09	é. bilen 420/22 é.+ni 425/19 é.+iğa 343/13
éçil-	açılmak	éçiş- derd, elem, azab çekmek é.-kan 66/24 é.-kandek 88/14, 133/04
	é.-di 86/09, 126/15, 176/23, 192/09, 206/06, 290/11, 347/18, 368/14	éçiştur- acıtmak e.-up 333/22
	é.-ip 82/06, 98/16, 101/22, 184/05, 218/12, 228/16, 242/20, 252/14, 297/08, 323/23, 351/03, 400/16	éçiştür- kıskırtmak é.-may 14/10
	é.-ip ket- 234/23, 284/17, 336/20, 343/09, 351/03	éçit- acıtmak é.-ip 122/14, 294/14, 339/12
	é.-ip tur- 287/14	éğ- eğmek é.-ip 31/01, 128/12
	é.-ğan 114/08, 134/13, 137/20, 180/11, 217/26, 240/22, 285/10, 286/01, 337/19, 345/19, 376/05, 376/10	éğil- eğilmek é.-ip 371/09 é.-mes 215/05, 392/02
	é.-ğandek 81/17, 228/12, 231/17	éğiz yüksek é. 22/11, 30/26, 35/26, 50/25, 87/14, 128/15, 133/08, 171/02, 232/22, 255/05, 279/14, 325/15, 373/03, 387/23, 395/03, 401/16 é.+mu 205/14 é.+ge 346/18 é.+de 363/23 é.+din 122/05 é.+rek 91/02
	é.-ğanlıktin 66/09	éğina- bir o yana bir bu yana yuvarlanmak, çevrilmek, yıkılmak é.-p 225/02
	é.-ivatkan 405/13	éğir ağır, zahmet, güç, çetin
	é.-may 346/13	
	é.-maydıgan 148/03	
	é.-miğan 2/16	
éçiliş	açılma, açılış é. bilen 165/16	
éçin-	acınmak é.-imen 406/06 é.-idu 310/20 é.-imiz 80/10	

- é. 3/05, 16/07, 23/01, 26/21,
 26/25, 29/09, 29/25, 63/03,
 64/24, 69/15, 78/21, 80/05,
 91/21, 92/09, 96/20, 97/04,
 97/08, 97/08, 98/04, 98/05,
 105/12, 123/04, 125/24,
 128/03, 132/01, 132/18,
 134/11, 143/19, 144/12,
 152/21, 163/02, 169/02,
 192/07, 198/07, 209/07,
 223/10, 249/05, 250/11,
 288/10, 293/05, 298/07,
 301/11, 349/06, 350/07,
 352/14, 353/08, 368/08,
 376/05, 392/15, 402/17,
 407/22
 é.+mu 223/08
 é.+rak 355/11
 é.+ini 23/11
 égirçilik zorluk, zahmet
 é.+tin 23/15
 égirleş- ağırlaşmak
 é.-ti 116/08
 é.-kan 132/06, 132/07, 336/06
 é.-kanda 319/23
 égirlik ağırlık
 é. 422/13
 é.+tiki 90/12
 é.+ini 57/08
 é.+idin 50/24
 égirleş- ağırlaşmak
 é.-idu 375/14
 é.-ip ket- 343/19
 égiş- bir tarafa yönelmek
 é.-may 125/15
 égiz ağız
 é. 22/17, 32/12, 59/04,
 198/06, 208/16, 228/12,
 262/20, 262/22, 262/22,
 294/25, 308/19, 310/06,
 328/25, 343/13, 372/23,
 423/07, 429/04
 é.+ğa 176/21, 181/18, 236/19,
 402/20
 é.+lar 212/12
 é.+iñizdin 34/24
 égizçe sözlü
 é. 265/17
 égizda sözde
- é. 294/04, 421/14
 Égizyar yer ismi
 é. 196/06
 éhtimal(a.) ihtimal, olasılık
 é. 114/18, 194/21, 263/03, 324/10,
 328/18, 422/17
 é.+ğa 3/18, 364/14
 é.+ini 124/02
 éhtiyac(a.) ihtiyaç
 é. 240/05
 é.+i 240/06
 éhtiyacılık(a.u.) lazım olan, ihtiyaç
 olan, gerekli
 é.+407/01
 éhtiyat(a.) ihtiyat
 é. 169/14
 e. bilen 387/24
 éhtiyatçan(a.u.) ihtiyatlı, dikkatli
 é. 411/03
 éhtiyatsızlık(a.u.) dikkatsizlik
 é. 129/02
 é.+tin 188/10
 ékran(r.) ekran
 é. 390/17
 ékranlık(r.u.) ekranlı
 é. 101/15, 126/05
 éksport(r.) ihracat
 é. 143/25
 ék ak, beyaz
 é.+iniñ 133/19
 ék- akmak
 é.-ip 40/08, 147/16, 227/05, 402/10,
 410/01
 é.-ip tur- 232/18
 é.-ivatatti 403/08
 é.-ivatқан 17/07, 198/12, 229/20,
 231/21, 296/16
 é.-ivatқini 350/20, 405/04
 ékim akma, geçme, gidiş, akın, cereyan
 é. 129/21, 139/09
 é.+ğa 171/18, 234/19, 313/06
 é.+din 234/15
 é.+i 288/26
 é.+iğa 297/03
 ékin akan su, sürekli, durmadan akan su
 é. 420/15
 é.+i bilen 351/08
 é.+liriñ 133/17

- é.+lirida 352/12
 ékinda akan su
 e. 424/11
 ékiş akma, akış
 é.+ka 90/18, 351/05
 ékit- akıtmak
 é.-ip 147/17, 176/20, 351/08,
 424/11
 é.-ip két- 133/18
 él vatan, memleket, ülke
 é.+iñ 45/14
 él- almak
 é.-iñ 9/18, 267/17
 é.-iña 9/25
 é.-ip 2/16, 3/07, 3/22, 6/02,
 9/05, 9/11, 9/16, 10/03,
 13/18, 19/22, 27/06, 33/22,
 36/03, 55/11, 61/23, 63/05,
 69/13, 81/24, 85/04, 89/02,
 94/22, 95/04, 111/14, 126/09,
 127/20, 130/25, 133/03,
 134/16, 135/01, 135/02,
 136/01, 137/25, 140/04,
 141/15, 143/18, 143/23,
 147/04, 151/21, 154/07,
 156/19, 162/03, 166/25,
 173/17, 187/25, 190/07,
 191/13, 194/04, 198/14,
 201/01, 201/25, 206/20,
 212/19, 229/15, 229/17,
 229/23, 231/26, 236/21,
 239/01, 239/08, 239/09,
 246/12, 267/19, 268/20,
 274/21, 284/01, 285/16,
 288/02, 299/12, 303/04,
 311/22, 315/24, 319/10,
 325/12, 326/14, 343/01,
 345/17, 347/01, 348/09,
 353/06, 354/13, 362/17,
 363/26, 367/04, 368/08,
 374/06, 375/05, 376/06,
 385/22, 389/02, 389/06,
 389/09, 393/07, 404/03,
 406/05, 415/17, 424/22,
 424/24
 é.-ip bar- 47/18, 91/18,
 127/10, 133/20, 164/13,
 271/07, 298/18, 340/18
 é.-ip çık- 43/08, 47/15, 53/26,
 93/25, 107/14, 122/04, 122/18,
 122/20, 124/04, 173/21, 309/16
 é.-ip kel- 35/13, 43/01, 80/24,
 80/24, 101/07, 103/14, 106/01,
 159/06, 163/20, 176/14, 306/05,
 316/26
 é.-ip ket- 39/11, 54/12, 89/18,
 91/08, 149/25, 185/10, 321/17,
 406/09
 é.-ip két- 173/03, 226/03, 321/22,
 422/07
 é.-ip koy- 26/14
 é.-ip tur- 386/15
 é.-işkan 26/08
 é.-ividi 402/19
 é.-misak 89/25
 élan(a.) ilan
 é. 22/02, 24/17, 175/22, 175/22,
 194/11, 297/02, 298/26, 324/13,
 326/23, 357/15
 éléktronluğ(r.u.) elektronlu
 é. 273/19
 élémint(r.) element, unsur, eleman,
 parça
 é.+liri 422/18
 Éléyop Eliyop, özel ismi
 é.+niñ 322/14
 éli soy isim
 é. 430/03
 élin- alınmak
 é.-di 69/09, 69/17, 137/17, 192/11
 é.+gaçça 265/17
 é.-ğan 356/11, 135/04
 é.-misa 181/18
 éliş alma, alış
 é.+11/13, 27/03, 69/22, 70/04,
 85/21, 111/06, 153/26, 154/01,
 199/11, 218/13, 226/12, 226/13,
 231/24, 265/17, 267/07, 284/09,
 324/19, 332/01, 349/08, 391/15,
 392/03
 é.-niñ 284/17
 é.+ni 27/25, 163/19, 167/22,
 247/26, 330/11, 390/06, 408/09
 é.+ka 69/25, 75/15, 76/04, 126/16,
 328/12, 329/07, 358/26
 é.+ta 61/11
 é.+tin 27/04, 72/08, 311/06

- é.+i 68/12
 é.+idin 67/11
 éliš- alışmak, karşılıklı almak
 é.-ti 236/06, 248/03
 é.-idu 242/19, 266/25
 é.-mağçı 274/19
 é.-mağta 383/17
 é.-iñ 272/25
 é.-añgu 178/04
 é.-ip 161/17, 176/04, 180/15,
 182/07, 250/26, 396/25cehli
 é.-ivatatti 48/23
 é.-ivatkanlığığa 234/22
 é.-kandek 382/08
 élišiş ciddi halde verilen mücadele,
 savaş
 é. 383/20
 é.+ka 26/26
 é.+ta 64/02, 383/21
 élival- almak
 é.-dim 39/12
 é.-di 337/12, 387/20
 é.-ğan 394/04
 éliyat- alıvermek, almak, kaldırmak
 é.-idu 158/04
 é.-imizgu 162/24
 é.-atti 20/11
 é.-kandek 114/15
 é.-kanlikini 114/08
 élivél- almak
 é.-ip 360/07
 élivét- bir şeyi diğer bir şeyin
 içinden çıkarmak almak; bir
 şeyi bir kişiye sunmak;
 ameliyat (hasta organı) etmek
 é.-emu 22/18
 é.-ip 237/22, 277/26
 Éliyop Eliyop, özel isim
 é. 324/25, 325/13, 325/22,
 326/18, 326/25, 327/08,
 327/13
 é.+tek 314/11
 é.+niñ 313/13, 313/15
 éniğ açık seçik, net, şüphesiz
 é. 6/01, 6/04, 16/05, 75/03,
 81/23, 112/25, 149/21,
 156/06, 182/22, 187/02,
 217/15, 245/06,
 257/05badamgül.niñ, 258/14,
 269/22, 270/07, 353/07, 393/13,
 393/23, 395/09, 398/16, 410/02,
 413/01, 418/04
 éñ akıl, anlayış, fikir
 é.+ iñni 297/05
 é.+i 50/13, 262/09, 323/23
 éñiş- eğilmek, bükülmek
 é.-ti 234/17
 é.-ip 77/02
 éñik çene
 é.+ini 59/19, 122/02, 168/19
 épi yol, çare
 é. 28/14
 é.+ni 58/07
 épos(yu.) destan mecmuası
 é.+i 271/12
 ér koca, eş, er
 é.+im 264/17
 é.+iniñ 264/14, 264/23
 é.+ini 264/25
 érensizlik dikkate, itibara almama,
 dikkatsizlik
 é.+i 377/18
 érenşi- önemsemek, dikkat etmek
 é.-meptu 367/22
 éri- erimek
 é.-p 21/03
 köñli é.-ip ket- 344/01
 ériğ ark, kanal
 é. 1/04, 1/10, 17/07, 29/10, 33/04,
 94/08, 198/02, 218/02, 232/25,
 236/20, 264/10, 394/15
 é.+niñ 30/06, 255/11, 255/13
 é.+ka 234/16
 é.+tiki 17/10, 17/13, 198/13,
 233/25, 234/14
 é.+lardin 232/18
 érimçik bir tür yiyecek
 é. 199/25
 é.+ni 88/05
 é.+lerni 42/26
 érin- üşenmek, tembellik etmek
 é.-idiğan 377/20
 é.-ip 308/24
 érinçeklik tembellik, üşengeçlik
 é. bilen 173/05
 ériş erime, eriyiş
 é.+ke 259/12, 260/09

ériş-	erişmek, ulaşmak é.-isiz 411/22 é.-idu 212/01, 427/07 é.-iptu 257/22 é.-emsen 307/07 é.-mekçi 365/26 é.-kili 355/07 é.-ken 24/25, 105/26, 220/25, 299/21 é.-kendek 421/20 é.-kenlikini 200/17 é.-küçilerniñ 193/11 é.-iptiken 210/06 é.-migüçe 270/07 é.-elmey 169/07 é.-elmeydu 325/02	337/14, 386/26, 402/12, 412/09, 424/19 é.+ide 68/03 é.+idin 12/19, 182/24 é.+iñlargâ 218/08 é.+iñlarda 75/23, 96/07, 359/10, 429/06 é.+liriğâ 247/01
érişil-	erişilmek é.-eytti 219/19	Ésakoviski özel isim é.+niñ 315/24
érişiş	erişme, ulaşma, erişiş é.103/20, 235/01, 328/17 é.+niñ 58/06 é.+iñ 374/09	ésede- içten içe öfkelenmek é.-p 281/16, 350/22, 403/10 ésedi- içten içe öfkelenmek, hıçkırma é.-gendek 39/22
érit-	eritmek é.-ivetti 345/14	ésen sağ salım, esen é. 329/23
éritmi	eriyik, eritme é.+sidek 17/21	ésenkireş şaşkın, şaşkınlık, baş dönmesi é. bilen 374/13
ért-	silmek, temizlemek é.-ip 252/12, 275/22	ésil(a.) asıl, en iyi é. 70/08, 141/16, 150/15, 199/02, 261/09, 326/13, 354/01, 357/02, 358/13, 379/21, 386/20
és	akıl, hafıza é.+imge 55/12, 55/15, 123/07, 147/12, 245/05, 245/06, 346/15, 425/05 é.+imde 266/05 é.+imdin 424/21 é.+iñde 121/01 é.+iñdidu 328/06 é.+iñdimu 123/11, 145/11, 194/11, 261/05, 405/23, 426/02 é.+iñizge 54/08, 54/10 é.+iñizde 66/18, 98/24, 172/07, 243/12, 246/10, 336/09 é.+iñizdimu 258/21 é.+ini 159/03, 188/24, 188/26 é.+ige 1/14, 3/03, 54/15, 76/08, 85/04, 112/24, 144/24, 230/22, 234/24, 248/18, 270/16, 304/01, 336/22,	ésil- asılmak é.-di 309/07, 331/05, 378/06 é.-ğan 72/20, 80/26, 206/20, 279/02 é.-ğandek 24/19, 125/14 é.-ğanidi 340/19 é.-ivaldi 284/10 é.-ivalmisun 55/26 éski-véski eski püskü é. 273/04, é.+lar 273/19 é.+larni 273/25, 274/03 éskolus Skolas Yunanlı felsefeci é.+larmu 273/22 éstétik estetik é. 7/18 éş aş, yemek é.+imde 368/13 é.+ini 39/19 éş- aşmak é.-ip 146/11 é.-ip ƙal- 8/12, 24/20, 310/16 é.-ip ket- 11/03, 64/23, 181/04, 212/17, 238/12, 238/15, 262/23, 285/17, 294/11 é.-ip két- 155/15, 155/17, 238/12, 238/17

éşek	eşek (binek hayvanı) é. 51/07, 147/14, 170/21, 191/07, 195/04, 203/09 é.+tur 202/18 é.+tek 279/05 é.+niñkidek 302/18 é.+ke 75/23, 148/08, 316/08 é.+i(éşik) 121/05, 202/17 é.+lerniñ 211/03	é.-idu 314/04 é.-di 383/07, 395/26 é.-iptu 191/18 é.-genidi 161/14 é.-atti 179/20 é.-ip 26/01, 83/11, 347/04, 400/03 é.-ğan 204/15, 337/08, 383/14
éşit-	işitmek, duymak é.-ip 29/03	étiqad(a.) itikad é.+da 76/15 é.+i 262/07 é.+ini 143/17
ét	at (binek hayvanı) é.+im 86/26, 86/26 é.+imni 86/23	étirap(a.) itiraf é. 116/26, 314/24, 315/02
ét-	etmek, yapmak, kılmak é.-imen 227/21 é.-emsiler 146/11 golap é.-isiz 229/02 beşş é.-idu 309/18, 406/26, 422/03 beşş é.-ip 87/24 beşş é.-iş 258/21 beşş é.-işla 111/06 bozek é.-ip 285/12 çeylep é.-ivatatti 229/12 eks é.-etti 83/01, 137/21 eks é.-idu 299/13, eks é.-ip 20/13, 215/24 mehkem é.-ivalman 100/25 mollağ é.-ip 384/17 muşt é.-ip 369/04 perğ é.-iş 213/03 po é.-işka başli-278/12 taş é.-ip 86/24 é.-eleydigansız 227/19 yüzini é.-ivélip (yüzünü kapayıp)102/03	étiraz(a.) itiraz é. 207/06, 360/14
étek	etek é. 6/23	étiş atma, atış é. 163/04 é.+ka 210/20 perk é. 320/20, 387/22 lay é.+ke başli- 229/08
étel-	atılmak é.-meytti 251/24	étiz tarla, kır é. 148/20, 331/04 é.+niñ 395/02 é.+da 394/12 é.+lar 382/17
étibar(a.)	şeref, haysiyet é. 310/19 é.+i 309/15, 391/24 é.+ini 175/04	étizliq tarla, ekinlik é.+niñ 382/19 é.+ta 382/25, 394/09 é.+tin 5/10 é.+iğa 394/08 é.+lar 382/17 é.+larniñ 254/18, 254/20 é.+larni 385/01, 385/10 é.+lardin 382/14
ét	at, binek hayvanı é.+iğa 123/15, 172/08	eyét- söylemek é.-almaydu 426/23
étil-	atılmak é.-ar 347/07	éyi ay(yılın her bir ayı) é. 1/03
		éyiğ ayı é.+tek 232/02
		Éyniştéyn Aynştayn, ünlü bir bilim adamı é. 151/24, 358/15, 358/17, 358/21 é.+ni 358/18
		éyt- aytmak, söylemek é.-arsen 419/23 é.-tim 244/23, 348/04 é.-timğu 6/05 é.-tiñiz 244/18, 250/21

- é.-tiñizmu 334/23
 é.-ti 27/24, 38/04, 38/16,
 52/14, 113/05, 127/08,
 136/08, 163/10, 169/24,
 177/04, 280/17, 284/15,
 333/23, 335/23, 341/12,
 348/07, 354/22, 356/06,
 371/04, 377/05
 é.-timu 290/05, 290/05
 é.-imen 260/14
 é.-imenki 291/07
 é.-isen 318/03
 é.-amsen 419/26
 é.-idu 221/04, 353/12
 é.-imiz 207/07
 é.-imizki 286/19
 é.-mağçı 214/10
 é.-ay 189/09, 348/03, 373/24,
 420/01, 420/02
 é.-! 117/09
 é.-e! 309/11
 é.-ķina 308/22
 é.-iñ 119/04, 280/05
 é.-iña 173/12
 é.-sam 39/09, 57/18, 145/10,
 265/08, 280/02, 314/16,
 347/15
 é.-ķiniñ 309/20
 é.-ip 17/14, 32/11, 57/10,
 99/21, 106/14, 117/19,
 118/07, 127/16, 136/01,
 146/25, 184/15, 188/25,
 191/05, 237/22, 264/11,
 279/21, 306/22, 309/09,
 310/05 ber, 310/06, 319/06,
 319/22, 326/06, 337/02,
 350/02, 358/16, 368/01
 é.-ķanda 23/03, 52/04, 67/24,
 76/01, 148/17, 158/24,
 178/07, 209/13, 218/01,
 286/14, 286/15, 406/25
 é.-ķili 36/19
 é.-idiķan 207/08, 316/08,
 341/13
 é.-ķan 6/04, 11/24, 17/13,
 36/18, 48/15, 67/02, 76/11,
 99/23, 105/02, 106/23,
 107/01, 113/16, 118/20,
 131/14, 145/04, 208/01,
 220/02, 246/19, 263/19, 288/08,
 288/25, 309/25, 333/08, 333/13,
 336/22, 375/22
 é.-ķandek 76/09, 110/05, 201/21,
 204/19, 223/03, 223/19, 307/24,
 405/20
 é.-ķandekla 134/18
 é.-ķanliķini 353/05
 é.-ķuçi 334/26
 é.-ķum keldi 149/13
 é.-ķusi kέletti 345/22
 é.-ķanidi 172/06, 172/11, 245/07
 é.-iptiken 155/09, 195/03, 261/09,
 356/10, 424/06
 é.-ivaldu 398/24
 é.-midim 334/24
 é.-mamsiz 343/11
 é.-maydu 284/08
 é.-masliķķa 426/14
 é.-miķanidi 337/08
 é.-alaytti 206/18
 é.-almidi 3/17, 113/23
 é.-alma 144/10
 é.-almay 33/20
 éytavur acaba, belki, galiba
 é. 321/13, 330/06
 éytailuķ örneķin, mesela
 é. 103/20
 éytil- söylenmek
 é.-di 313/09
 é.-ķanda 291/14
 é.-ķan 16/24, 81/03, 160/15,
 250/05, 337/10, 345/12
 é.-ivatķan 372/06
 é.-ķanidi 176/07
 éytiliķ söyleniķ, söylenme
 é.+içe 390/03
 éytiķ söyleme, söyleyiķ
 é. 72/16, 136/04, 198/04, 332/25,
 335/10
 é.+mu 309/04
 é.+ķa 36/07, 102/08, 300/26
 é.+iķa 95/13
 é.+içe 40/22, 76/19, 349/05
 é.+larķa 36/09, 198/19, 371/25
 éytiķ- toplu olarak şarkı söylemek,
 söylemek
 é.-ti 248/16, 410/16

- é.-atti 179/18
 éytivat- söylemek
 é.-atti 99/03
 e.-қан 252/01
 é.-қандек 124/16
 éytivet- söyleyivermek
 é.-ti 278/18
 éytқusiz haddinden fazla, akıl
 almaz, akla hayale gelmez
 é. 131/04
 éz- ezmek
 yürekni é.-etti 401/07
 é.-ip 104/18, 111/26, 154/06,
 177/12, 363/22, 395/02,
 400/19
 éziқ azı (dişi)
 é. 56/21, 360/16
 ézil- ezilmek
 é.-ip 90/18, 396/01
 ézileңgü dokunaklı,
 yanık(şarkı)
 é. 280/17
 ézim -izm eki, herhangi bir fikir
 hareketini belirtiyor
 é. 289/02, 289/03
 ézitқu baştan çıkarıcı, iblis, şeytan,
 cin
 é. 429/08

F

- Fablonéruda şair adı
f.+niñ 346/16
- fakultét(r.) fakülte
f. 3/19, 22/03, 61/09, 76/19,
116/05, 150/01, 150/02,
155/05, 155/25, 172/10,
180/09, 189/22, 212/20,
213/17, 213/26, 219/13,
224/02, 224/08, 224/10,
224/14, 241/12, 285/10,
290/10, 290/11, 370/17
f.+niñ 49/15, 60/25, 177/04,
238/03, 301/06, 372/24
f.+ça 154/18, 155/03, 409/25
f.+ta 74/18, 239/07, 300/18
f.+tiki 4/22, 137/03, 155/01,
176/23, 277/25, 335/26
f.+tin 298/13
f.+i 176/16, 340/03
f.+iniñ 24/23, 28/04, 50/16,
151/16, 247/24
f.+ığa 338/08, 414/01
f.+ida 151/14
f.+idiki 7/01, 189/03, 297/20,
313/19, 322/15
f.+imizniñ 238/21
f.+imizda 223/11
f.+imizdiki 241/19
- famililik(r.) lakap, nam
f. 373/03
- Farabi Farabi, ünlü düşünür
f. 220/09
- fatéfun gramofon
f.+ğa 119/17
- féodal(r.) feodal, derebeyi
f. 215/01
- féodallık(r.u.) feodallık, derebeylik
f. 58/01
- féstival(r.) festival
f.+ida 210/05
- figori boy pos
f.+si 412/01
- film(r.) film, sinema
f. 208/20, 214/23
f.+niñ 215/12
f.+ni 214/05, 214/24
f.+de 211/19, 212/01, 214/06,
214/11, 215/08, 217/12
- f.+diki 169/09
f.+i 213/01, 244/15
f.+ini 126/05
f.+lerni 103/22
f.+lerde 214/26, 215/03
- fingivin penguen
f.+ğa 194/06
f.+gimu 194/05
- fintoza bir yiyecek çeşidi
f. bilen 199/24, 200/20
- Firevn Firavun
f.+niñ 367/20
- Firoyit Furoyd (psikolog)
f. 362/15
- Firuyit Furoyd (psikolog)
f. 362/13
f.+niñ 362/11
- fizika(r.) fizik
f. 24/23, 340/17, 408/19
- fiziologiyeye(r.) fizyoloji
f. 30/05
- fiziologiyilik(r.u.) fizyoloji ile ilgili
olan
f. 240/05, 332/08
- folklor halk bilimi
f. 151/17
- format format (baskıda kitap bölümü)
f.+i 430/11
- Fransiye Fransa
f. 271/06
f.+niñ(Fransiyi) 269/20
f.+ge(Fransiyi) 37/13
- Fransiyilik Fransalı
f. 269/13
- Fransuz Fransız
f. 37/12
- Frudun bir roman kahramanının adı
f. 123/22

- G**
- gaça dilsiz
g. 413/09
- gaççıda çitirdatarak
g. 402/20
- gaday(f.) yoksul, fakir
g. 110/01
- gadaylık(f.u.) yoksulluk, fakirlik
g. 192/16
- gadirmaş başı sonu yok, karışık,
karmakarışık, düzensiz
g. 50/11
- Gagarin uzaya giden ilk
astronot
g.+niñ 122/03
- gah(f.) kâh, bazen
g. 391/07, 391/08
- gahi(f.) kâh, bazen
f. 384/17, 384/17, 384/17
- gal boğaz
g.+ğa 56/10
g.+da 335/06
- galastuk(r.) kravat
g. 247/17
- galistuk(r.) kravat
g.+i 356/20
g.+iniñ 357/06
- Galléy Galile (fizikçi)
g.+niñ 340/17
- gañgira-sersemlemek, aklını
şaşırmak
g.-p 137/18, 374/12
- gañgiraş sersemlik
g. bilen 331/15
g.+tin 46/25
- gañgirit-sersemletmek, aklını
şaşırtmak
g.-ip 50/10, 125/22
- garañ enayi, beyinsiz, kalın kafalı
g. 48/06
g.+dek 95/06
- garmonçi(r.u.) müzik aleti
(akordiyon) çalan
g. 280/03, 280/19
g.+ğa 277/12
- gas sağır
g. 194/22
- Gavşuci erkek ismi
g. 246/17, 246/20, 247/02, 247/17,
247/23, 248/04, 248/09, 248/13,
248/18, 248/22, 249/20, 250/07,
250/14, 250/17, 250/19, 250/21,
250/25, 251/05, 251/07, 251/11,
251/14, 252/17, 252/20, 286/12,
288/19, 289/09, 289/15
g.+mu 249/26
g.+niñ 253/08, 253/10, 288/26
- Gayit Mayit erkek ismi
g. 111/15, 111/19, 114/17, 164/09,
164/12, 164/22, 182/19, 182/26,
183/04, 183/12, 183/13, 183/20,
183/25, 185/02, 185/11, 200/26,
204/25, 205/05, 206/21, 210/01,
210/22, 210/25, 211/22, 218/10,
247/12, 250/02, 250/06, 250/11,
250/18, 250/26, 251/04, 251/09,
251/10, 252/04, 252/12, 252/18,
252/23, 253/01, 253/06, 276/11,
287/02, 287/15, 288/09, 288/20,
289/08, 289/18, 304/14, 306/12,
307/15, 311/02, 311/17, 311/21,
313/07, 313/09, 313/14, 313/18,
314/15, 315/03, 315/16, 316/05,
319/02, 322/14, 323/02, 324/06,
325/18, 325/25, 387/26, 415/14,
417/07, 419/11, 421/05, 421/08,
421/16
g. bilen 250/26, 251/07, 416/01
m.+mu 182/26, 323/02
m.+niñ 111/19, 250/02, 252/13,
304/14, 315/16
m.+niñmu 252/04
m.+ka 164/22, 183/12, 205/05,
251/09, 253/01
m.+kimu 288/09
m.+tin 114/17
m.+lar 287/02
- gaz muayyen bir şekli olmayan, gaz
g. 6/22, 226/14
g.+idek 96/09
- gazir(ç.) ayçiçeği çekirdeği
g. 111/15, 226/13
- gec alçı
g.+din 298/17
- gecgi boğaz, dağ boğazı
g.+si 186/26, 331/06
g.+sidin 147/05, 415/15, 419/15

- gedin ense
 g.+ini 70/21
 g.+ige 323/05
- gende gübre, mayıs
 g. 289/06
- gep(f.) söz, kelime
 g. 14/05, 15/16, 16/01, 22/12,
 23/15, 27/19, 29/22, 30/04,
 34/24, 37/18, 40/06, 40/17,
 41/06, 49/17, 51/12, 55/01,
 55/12, 65/10, 65/14, 75/13,
 77/05, 97/14, 102/21, 109/22,
 112/02, 113/24, 118/04,
 118/08, 119/04, 120/14,
 120/16, 121/20, 121/21,
 127/13, 128/22, 129/04,
 129/05, 129/23, 130/17,
 142/24, 164/02, 181/23,
 182/15, 185/13, 193/17,
 199/08, 199/08, 200/25,
 202/01, 205/22, 212/13,
 218/23, 218/24, 245/07,
 245/09, 245/11, 246/08,
 252/24, 258/19, 289/21,
 294/12, 296/01, 311/19,
 318/06, 326/20, 329/08,
 333/21, 335/23, 337/06,
 339/16, 371/03, 378/05,
 386/17, 391/15, 397/16,
 413/09, 413/16, 413/18,
 417/26
 g. idi 337/09
 g. emesmu 37/15
 g. aç- 312/10
 g. ber- 51/09
 g. çık- 174/10
 g. çüş- 159/15
 g. kél- 387/08
 g. kı́l- 23/01, 53/20, 81/10,
 92/14, 98/19, 113/04, 121/25,
 122/01, 153/18, 180/06,
 209/16, 216/05, 219/26,
 277/19, 283/15, 314/22,
 317/07, 325/16, 333/19,
 350/22, 377/19, 413/09
 g. bilen 22/16, 23/12, 30/21,
 55/14, 179/20, 239/12,
 279/02, 302/12, 310/06,
 323/25, 382/08, 398/23, 419/10
 g. bilenla 59/04
 g.+ķu 314/02
 g.+mu 255/18, 295/16
 g.+niñ 32/11, 35/13, 35/20, 36/14,
 55/20, 64/23, 77/24, 245/07
 g.+ni 9/23, 11/25, 15/06, 15/06,
 15/14, 17/02, 22/17, 32/09, 33/19,
 37/22, 52/14, 76/21, 80/04, 96/23,
 98/21, 99/19, 113/04, 113/23,
 116/21, 117/03, 119/05, 127/16,
 129/07, 189/11, 190/25, 222/21,
 278/18, 290/05, 301/01, 333/22,
 361/15, 364/17, 367/22, 375/10,
 420/06, 426/14
 g.+ni egít- 29/24, 333/21
 g.+ni eyt- 245/07
 g.+ni kı́l- 18/01, 25/19, 148/21,
 290/06, 327/13
 g.+ni oyla- 339/11
 g.+ni yasi- 37/01
 g.+ni yasivet- 81/11
 g.+nimu 148/22
 g.+ke 15/11, 30/07, 34/25, 64/08,
 133/07, 263/01, 276/20, 292/15
 g.+ke kel- 66/08
 g.+ke keltür- 334/05
 g.+ke kirgüş- 350/10
 g.+ke kisturul- 34/20
 g.+tin 65/11
 g.+iñni 295/05
 g.+ler 14/18, 35/12, 40/08, 54/10,
 55/23, 57/21, 94/02, 98/04, 102/12,
 107/10, 107/11, 147/20, 149/09,
 160/15, 300/26, 318/17, 369/06,
 374/24, 380/06, 409/26
 g.+ler bilen 17/24, 52/18, 65/07,
 104/03, 153/14, 154/25, 282/08,
 290/12, 411/23,
 g.+lermu 189/14
 g.+lerniñ 30/11, 30/20
 g.+lerni 30/14, 36/16, 51/15, 97/16,
 109/23, 184/25, 185/12, 237/20,
 259/15, 272/20, 273/11, 379/24,
 412/18, 425/12
 g.+lerni kı́l- 37/08, 55/25, 74/12,
 117/08, 264/04, 377/21
 g.+lerni kı́livét- 81/02
 g.+lerge 35/02, 360/25

g.+lerde 366/01
g.+lerdin 198/09, 289/01, 324/23
g.+liri 11/24, 105/02, 113/03, 121/23, 131/14, 178/02
g.+liri bilen 137/12
g.+lirimu 62/03
g.+liriniñ 38/04, 359/07
g.+lirini 38/05, 40/05, 72/16, 117/10, 134/09, 254/14, 409/08
g.+lirige 380/19
g.+liridin 16/04, 110/06
g.+lirimni 149/13, 350/24
g.+liriñiz 378/16
g.+liriñni 294/09
gepçe(f.u.) sözcü, konuşkan
g. 53/17
gepdan söz ustası, hatip
g. 174/15
gepleş-(f.u.) konuşmak
g.-mey 273/13
ger(f.) eğer, gerçi
g. 374/22
gerçe(f.) gerçi
g. 8/03, 42/07, 50/02, 68/09, 104/14, 127/26, 133/14, 195/08, 223/17, 225/22, 233/16, 249/05, 285/16, 357/16, 391/24, 423/02, 429/13
gerdiş(f.) çember (hale)
g. 115/04
gevde(f.) gövde, vücut
g. 21/10
g.+si bilen(gevdi) 12/18
g.+sini(gevdi) 79/16, 105/14
gevdilen-(f.u.) peyda olmak, ortaya çıkmak, cisimlenmek
g.-genidi 256/25
gevdilendür-(f.u.) ortaya çıkarmak
g.-üp tur- 45/07
gevdilik(f.u.) gövdeli
g. 365/18
gez kabuk
g. bağlı- 33/02
g.-gez bolup ket- 153/03
gédey- böbürlenmek, kibirlenmek

g.-gen 413/17
gédeyt-kibirlendirmek, gururlandırmak
g.-ip 346/19
gégant hiçbir zaman yıpranmaz, yıkılmaz, devrilmez, çetin
g.+lirini 151/25
gél boğaz
g.+ini 214/01, 346/22
g.+iğa 256/21, 302/12
Génriğ Géni Alman yazar
g. 269/12
Géoroğ Otrok özel isim
g. bilen 214/21
g.+mu 210/26
gép(f.) söz, kelime
g.+im 66/15, 212/10, 294/15, 341/13, 391/15
g.+ima 307/02
g.+imge 326/06
g.+iñ 117/09, 293/22
g.+iñ bilen 211/06
g.+iñiz 52/03, 343/10
g.+iñiz bilen 245/05
g.+iñni 121/17, 419/23
g.+i 6/14, 19/24, 23/03, 36/11, 36/18, 65/13, 153/06, 153/06, 254/13, 255/03, 400/11
g.+iniñ 12/03
g.+ini 29/11, 33/20, 38/11, 105/24, 127/07, 218/08, 237/12, 237/18, 248/20, 274/02, 308/25, 333/25, 343/13, 370/09, 412/23
g.+inimu 38/15
g.+ige 370/08, 426/19
g.+idin 36/26, 376/19
g.+imizge 243/14
g.+iñlar 419/02
Gérmaniyilik Almanyalı
g. 269/12
gézek (kent- gézek) misafir için masaya konulan her çeşit tatlı yiyecek
g. 389/06
gézer- inad etmek, direnmek
g.-gen 382/22
gézit(r.) gazete
g. 4/11, 32/07, 51/10, 61/22, 119/18, 129/20, 129/23, 130/05, 156/22, 194/11, 238/02, 244/01,

- 294/18, 294/25, 298/25,
316/23, 316/25, 324/13,
387/20
g.+niñ 4/11, 242/05, 298/09
g.+ni 138/23, 242/25, 246/11,
298/10, 389/05
g.+ke 300/19, 389/01
g.+te 246/13, 297/02
g.+tiñ 242/02
g.+iniñ 260/14, 290/02,
298/03
g.+ide 357/15
g.+ler 242/01
g.+lerge 294/14
gézitħani(r.a.) gazete basılan yer
g.+ğa 297/26
gidey- kibirlenmek, gururlanmak
g.-di 53/15
gideymeslik alçakgönüllülük,
tevazu
g.+i 358/10
gidiy- kibirlenmek, gururlanmak
g.-ivaptimen 119/04
g.-ip 1171/14, 74/16, 174/20,
216/09, 238/12, 295/24
g.-ip tur- 55/08
g.-ivalmañ 118/24
gilas(f.) vişne
g. 340/09, 342/26
gilem(f.) kilim, halı
g.+din 73/19
Gilgamiş Gilgamiş destanı
g. 271/12
girammatik(r.) gramer
g.+iniñ 309/23
girant(r.) el bombası
g. 373/23
girdab(f.) girdap
g.+ğa 418/10
g.+ığa 123/05
gire(f.) kıskaç
g. 276/09, 278/11, 306/17,
316/23
g. bol- 200/03
gireleş- kucaklaşmak
g.-ken 56/21, 260/06
g.-ti 258/07
gireleştür- kucaklaştırmak
g.-üp 198/01, 217/13
gireliş- kucaklaşmak
g.-ip 90/24, 105/08, 165/19,
217/08, 232/20, 256/12, 320/07,
401/10
girim süslenme, makyaj, süsleme
g. 342/11, 342/12, 342/16, 342/21,
342/23
g.+ge 342/24
g.+ler 7/15
girimçilik süsleme, süslenme işi ile
meşgul olma
g.+liridek 342/15
giriptar(f.) tutulmuş, yakalanmış
g. 188/09
Girit-Mirit erkek ismi
G. 111/18, 112/10, 112/17, 184/24,
205/09, 206/20, 210/09, 250/13,
250/14, 311/13
G.+ni 314/09
girvik kıyı, kenar
g.+ini 25/22
giyah(f.) ot, çöp
g. 93/02, 382/18
g.+lar 240/22, 399/21
g.+lardek 332/15
g.+larmu 43/23
g.+larniñ 186/23, 256/03, 415/21
g.+larni 109/04, 235/11, 366/21
g.+larğa 331/04
Giyoti erkek ismi
g.+niñ 328/07
godañ hendek
g.+ğa 102/21
gol(f.) kalın kafalı, ahmak
g.+i 2/19
Gomér Yazar adı
g. 220/08
goñşe parti(siyasi)
g.+da 145/22
goñşi parti (siyasi)
g. 191/24, 191/26
Gopey erkek ismi
g. 252/10, 252/16
g.+niñ 252/07
Gorki Yazar adı
g. 314/18
g.+niñ 400/26
Gorkiyazar adı
g.+niñ 194/03

- goya(f.) sanki, guya
g. 5/09, 12/25, 13/03, 24/07,
24/19, 36/02, 39/24, 48/05,
48/12, 49/11, 49/13, 50/07,
65/24, 69/02, 72/24, 80/19,
90/13, 91/23, 92/03, 96/17,
103/01, 109/02, 114/09,
114/14, 124/14, 164/22,
197/12, 206/10, 208/02,
208/04, 222/04, 224/07,
225/14, 247/07, 256/16,
276/01, 276/07, 277/02,
291/14, 304/10, 308/13,
312/20, 329/15, 331/12,
332/20, 340/17, 343/15,
375/16, 375/18, 376/13,
384/12, 393/01, 395/23,
395/26, 396/09, 396/14,
398/18, 400/11, 400/16,
407/09, 410/07, 412/05,
425/02
- gödek(f.) emen, kucaktan
düşmeyen bebek, ufak, küçük
g.+ler 263/19
- gödeklik(f.u.) ufaklık, küçüklük
g.+i 378/22
- göher inci, halis inci
g. 262/13, 408/15
g.+dek 292/17
g.+ni 408/16
- gömüş gümüş
g. 121/12, 247/11
- gör(f.) mezar, kabir
g.+dek 205/02
- görüstanlık(f.u.) kabristanlık,
mezarlık
g.+niñ 46/22, 60/12
- göş(f.) et
g. 31/16, 63/22, 83/16,
148/01, 382/07, 382/07
g.+mu 382/06
g.+tek 339/18
g.+i 299/21
g.+ini 34/07
g.+ler bilen 187/07
g.+lirim 179/11
g.+lirini 356/04
- göşiy- sessizce durmak
g.-ip 272/04, 318/04, 355/22
- gözellik güzellik
g. 19/10
- grajdan(r.) vatandaş
g. 168/11
g.+lar 211/17, 214/23
- Gugul Gogal (yazar adı)
g. 271/23
- gugum loş
g. 236/24, 385/01
- gulaç kulaç
g. 118/23
- guman(f.) şüphe
g. 53/19, 123/03, 123/05, 391/05,
409/03
g. idi 95/16
g. kıil- 55/21, 55/21, 412/21
g. bilen 105/07, 426/11
g.+mu 161/17
g.+niñ 106/23, 123/06
g.+ni 37/01
g.+i 262/08
g.+iniñ 16/12
- gumanlan-(f.u.) şüphelenmek
g.-sağ 40/13
g.-ğan 412/19
g.-maymen 76/12
- gumanlandur-(f.u.) şüphelendirmek
g.-up 412/14
- gumanlin-(f.u.) şüphelenmek
g.-idu 213/19
g.-ip 105/03
- gumanlık(f.u.) şüpheli
g. 124/25, 368/06, 407/17
- gumanhor(f.) şüphe eden
g. 20/20
- gunah(f.) günah, suç
g. 54/01, 257/24, 285/09, 335/21,
373/14, 380/19, 406/06, 427/15
g. kıil- 257/23
g. ötküz- 373/14, 373/15
g.+tin 348/24
g.+imni 426/08
g.+iñ 375/14
g.+iñiz 53/25
g.+iñğa 374/08
g.+i 397/20
g.+ini 52/23, 389/18, 417/17
g.+lar 151/06
- gunahkar(f.) günahkar

- g.+la 374/26
gunahsız(f.u.) günahsız
g. 330/01, 426/07
g.+midu 108/14
gundipay(f.) gardiyan
g. 120/25
g.+dek 46/26
guñri- mızıldanmak
g.-ğiniçe 50/11
guñşé komün
g.+niñ 147/19
g.+diki 190/15, 192/07
g.+ga 191/23
g.+ğa 305/18
g.+mu 195/23
g.+si 306/24
guñşi komin
g. 146/26, 195/23, 196/06
guruh(f.) gurup, ekip, çete,
kafile
g.+i 243/25, 244/02
g.+iniñ 244/06
guruppa(r.) takım (insan için),
grup
g. 131/09, 131/17
g.ğa 131/10, 131/11, 131/12,
162/11
gus-gus ayağını sağlam
basmak, rap rap basmak
g. dessep 160/23
gusmes bükülmez
g.+tek 2/19
gül(f.) gül (çiçek)
g. 1/05, 13/14, 43/23, 93/02,
109/04, 167/10, 186/23,
228/15, 228/15, 240/09,
240/22, 256/03, 260/21,
272/01, 321/23, 322/02,
331/04, 332/15, 337/02,
337/05, 345/19, 347/02,
366/21, 382/18, 399/21,
415/21
g. bilen 1/05
g.+dek 18/05, 199/02, 343/09
g.+niñ 70/13
g.+ni 232/08
g.+ge 41/13, 294/03
g.+üm 321/23, 322/02,
405/14
g.+idek 348/26, 380/24
g.+ler 228/16
g.+ler bilen 228/13
g.+lerdin 103/24
gülçéhri(f.) gül yüzlü
g.+ni 165/07
güldür-mama gök gürültüsü
g. 401/08
güldüras gürültülü, parlak, debdebeli
g. 177/03, 218/10, 286/20
güldürle- gürlmek, gürlmek,
gümbürdemek
g.-p 401/05
güldürli- gürlmek, gürlmek,
gümbürdemek
g.-di 401/09
güle-kaç pestil şeklinde kurutulan
kayısı
g. 4/13, 10/13, 199/25, 389/06,
389/12
gülesimen(f.) bir gül çeşidi
g. 228/15
gülgün(f.) kızıl gül rengi, gül gibi
güzel
g. 7/07, 345/20
gülle-(f.u.) çiçeklemek, çiçeklenmek
g.-p 109/04, 208/11, 291/02
güllü-(f.u.) çiçeklemek
g.-yeleydu 43/24
g.-gen 41/13
güllük(f.u.) çiçekli, güllü, renkli
g. 6/22, 78/10, 228/14, 247/17,
301/19
g.+niñ 228/17, 229/05, 229/09
g.+i 228/20
g.+ler 328/16
g.+lerni 1/10, 103/24
gülkeçe çok mutlu olma, sevinme
g.+liri 284/17, 337/19
gülşen(f.) çiçek bahçesi
g.+ler 280/09
gülzar(f.) gül bahçesi
g.+i 260/15
gülzarlık(f.u.) her çeşit gülle dolu, çok gül
yetiştirilen yer
g.+ini 18/06
gümanlin-(f.u.) şüphelenmek
g.-ip 16/05
gümbiz(f.) kubbe

- g.+ ige32/24
- gün kök
g. 2/15
- gün gün, gündüz
g. 209/02, 398/21
- güñgürtlük sülfürlü, kükürtlü
g. 183/07
- güpülde- güm güm etmek,
gümbürdemek; küt küt etmek
g.-p 384/15
g.-p ket- 344/16
- gür-güraniden başlayan şiddetli
hareketten çıkan ses
g. 146/26
- gürgire- çağıldamak, suyun
gürül gürül akması
g.-p 158/12
- gürride gür diye ses çıkarıp,
gürüldeyip, çağıldayıp
g.+de 352/17
- gürülde- gür gür diye ses
çıkarmak, gürüldemek,
çağıldamak
g.-ytti 60/16
- güsülde- rap rap yürüyüp
gitmek
k.-p 396/22
- güzel güzel, nefis
g. 6/26, 7/14, 14/07, 41/13,
75/25, 97/21, 97/25, 98/02,
110/11, 113/11, 126/05,
133/18, 177/19, 197/10,
209/14, 212/06, 212/07,
216/26, 217/02, 217/22,
240/12, 240/13, 240/26,
262/18, 266/22, 288/13,
302/02, 304/08, 306/02,
308/04, 308/13, 321/05,
321/14, 322/07, 342/06,
342/13, 342/25, 378/21,
379/20, 380/10, 384/22,
395/22, 397/07, 402/07,
403/26, 423/04
g.+sen 133/16
g.+ler 307/05
- güzellik güzel görünüş,
güzellik
g. 7/08, 72/01, 167/12,
210/04, 322/11
- g. bilen 7/18
g.+niñ 7/19, 247/26, 344/01
g.+ni 17/06, 147/17, 247/25, 406/08
g.+ke 7/03, 7/13, 228/22, 235/26,
240/23, 429/14
g.+i 414/05
g.+i bilen 398/17
g.+iniñ 424/13
g.+ini 234/26, 363/06, 406/15
g.+ige 422/04
g.+tur 7/20
- güzelliş- güzelleşmek
g.-ip 91/03, 277/06
- güzenlik geniş omuzlu, gövdeli
g. 26/04
- Gyoti bir yazar ismi
g. 337/02

Ğ

- ğaca- kemirmek, yıpratmak,
yontmak
ğ.-p 381/12
- ğacila- kemirmek, yıpratmak
ğ.-p 235/16
- ğaç- gâç eski eşyaların
çıkardığı ses, gacırtı
ğ. 70/07
- ğaçur-ğuçur gacıır gucur (taklidi
ses)
ğ. 291/15
- ğadiy- dim dik durmak, kibirlenmek
ğ.-ip 357/21
- ğaj- gâj taklidi ses, gaj guj
diye ses çıkarma
ğ. 262/22, 265/22
ğ.+lar 210/19
- ğalcir kuduz, kudurmuş
ğ. 180/05, 255/07, 360/06
- ğalda- gûldañ iki yana sallanarak,
sendeleyerek, savrulurak
ğ. 178/21, 413/14
- ğalip(a.) galip, yenen
ğ. 244/07, 393/01
ğ.+lar 290/16
ğ.+lardek 174/26
ğ.+largâ 158/07
- ğalite tuhaf
ğ. 164/22
- ğarayip(a.) tuhaf, acayip
ğ. 144/13, 201/19, 201/24,
354/23, 354/24
- ğart bir şeyi başka bir şeye
sürtünce çıkan ses, gıcırtı
ğ. 373/09
- Ğavşuci erkek adı
ğ. 286/02
- ğavur- gûvvur karma karışık sesler
ğ. 170/13
- ğaye(a.) emel, mefkûre, gaye,
amaç
ğ. 81/13, 177/08, 177/09,
177/14, 212/02, 218/01,
293/03, 308/06
ğ.+niñ(ğayi) 303/25
- ğayet(a.) gayet, pek, çok
ğ. 71/20, 194/23
- ğayib(a.) kayıp, kayıtsız, hazır
bulunmayan
ğ. 27/06, 142/22
- ğayibane(a.) gıyaben, gıyabi, hazır ve
mevcut olmaksızın, bulunmadığı
halde
ğ. 34/17, 34/18, 56/03, 78/17,
144/07, 169/12, 204/09, 231/05,
233/03, 344/18, 393/06, 412/05,
421/20
- ğayilik(a.u.) gayesi olan, emeli olan
ğ. 177/18
- ğayip(a.) kayıp
ğ.+tin 325/24
- ğayisiz(a.u.) gayesiz, gayesi olmayan
ğ. 177/11
- ğayivane(a.) gıyaben, gıyabi, hazır ve
mevcut olmaksızın, bulunmadığı
halde
ğ. 337/16, 337/17
- ğayivi(a.) muayyen bir gaye ve
ideolojiye sahip
ğ. 80/07, 91/25, 108/03, 108/06,
149/01, 236/12, 308/13
- ğaz(f.) kaz
ğ. 79/18
- ğelde-ğeşti gereksiz şeyler, süprüntü,
çer çöp
ğ.+lerni 176/20
- ğelibe(a.) galibiyet, üstünlük, başarı
ğ. 62/25, 286/17, 303/10, 303/12,
410/08, 418/23
ğ. kıl- 48/23
ğ.+ge(ğelibi) 303/10
- ğelite(a.) tuhaf, garip, hata
ğ. 35/08, 60/15, 66/14, 111/18,
126/21, 161/16, 172/26, 177/26,
178/21, 231/03, 320/04, 332/06,
333/20, 342/17, 381/23, 425/06
- ğem(a.) gam, dert, acı
ğ. 49/11, 80/15, 80/21, 201/08,
334/07, 348/01, 367/06, 404/10,
422/03
ğ. çüş- 367/13
ğ. kıl- 391/11
ğ.+ge 80/16, 396/24
ğ.+ide 89/06
- ğemhâna(a.) kaygı, tasa yurdu, dünya
ğ. 399/07

- gemh rlik(a.f.u.) tasa, kaygı
 ğ. 103/18, 404/07
 ğ.+i 134/12
- gemkin(f.) gamlı,  z nt l ,
 h z nl 
 ğ. 80/18, 125/23, 144/21,
 165/10, 181/10, 182/20,
 381/07
- gemli- gerekli olan Şey ve eŐyaları
 hazırlamak, tasarlamak,
 merak etmek
 ğ.-v lip 270/19
- gemsiz (a.u.) gamsız, rahat, baŐıboŐ,
 rahat, dertsiz
 ğ. 30/02, 60/14, 91/07,
 171/01, 234/18, 262/01,
 276/02, 384/17, 395/20,
 425/04
- geplet(a.) gaflet
 ğ. 88/24
 ğ.+te 103/25, 330/02
- gerb(a.) batı
 ğ.+ke 234/03, 242/12
- gerbiy(a.) batı
 ğ. 242/18
- gerез(a.) garaz, hedef, gaye,
 maksat, istek, amaç
 ğ.+niş 36/20
 ğ.+i(geriz) 180/22
- gerезlik(a.u.) amaçlı, kasıtlı
 ğ. 262/23
- gerезsiz(a.u.) kişisel bir menfaat
 g zetmeyen, kasıtsız, amaçsız
 ğ. 225/17, 230/12, 337/11
- gerp(a.) batı
 ğ. 215/13, 232/11
 ğ.+ke 90/19
- gerk(a.) dalma batma
 ğ. bolup k t- (batmak) 7/17
 ğ. k l-(batırmak) 55/15,
 123/20, 407/04
- geş(f.) bulantı
 ğ. k nlini geş kil-(midesini
 bulandırmak) 130/09, 144/23,
 370/11
 k nli geş  t-(midesi
 bulanmak) 359/18
- geşlik(f.u.) rahatsızlık, sinirlilik,
  fke
 ğ. 156/18, 351/18
 ğ. bilen 165/22, 327/18
 ğ.+ke 91/05
 ğ.+lirini 91/07, 249/15, 424/16
- gevg  kavga, savaş, g r lt 
 ğ. 91/19
 ğ.+liri bilen 92/23
- gevvaz(a.) dalgıç
 ğ.+lardek 288/12
 ğ.+larniŐ 324/19
- geyret(a.) gayret, çaba
 ğ. 27/18, 44/07, 87/19
 ğ. bilen 392/20
 ğ.+ke 94/08, 225/06, 248/08,
 393/18, 393/18, 400/07, 408/11
 ğ.+im(geyrit) 123/02
 ğ.+i(geyrit) 162/19
- geyretlik(a.u.) gayretli
 ğ. 39/04, 148/19
- geyriy(a.) gayri, başka, deŐiŐik, ayrı
 ğ. 95/09, 95/16, 186/10, 360/24,
 427/10
- geyvet(a.) gıybet
 ğ. 240/01, 264/03, 376/15
- gezel(a.) gazel, t rk 
 ğ.+dek 91/12
- gezep(a.) gazap, hiddet,  fke
 ğ. 64/16, 115/19, 158/10, 160/06,
 160/16, 318/09, 417/24
 ğ. bilen 159/04, 368/21, 368/26
 ğ.+tin 187/03, 281/20, 283/22
 ğ.+ige(gezip) 372/01, 397/19
 ğ.+liri 215/02
- gezeplen-(a.u.)  fkelenmek
 ğ.-di-de 26/01
- gezeplik(a.u.)  fkeli
 ğ. 257/04, 413/07
- gezeplin-(a.u.)  fkelenmek
 ğ.-ivatidu 52/17
 ğ.-ip 314/02
- gecek(a.) bir t r m zik aleti
 ğ. 317/22, 321/15
 ğ.+tin 316/13
 ğ.+ini 171/04
- g m(a.) gam, dert, acı
 ğ.+iŐde 329/09
 ğ.+ini 27/20, 204/24
 ğ.+ide 28/22
 ğ.+idimu 289/14

- g eriblik(a.u.) gariplik, aresizlik
g. 93/04
- g eri karış
g.+iň bilen 118/11
g.+i 38/07
- g eriplik(a.u.) gariplik, aresizlik
g. 82/10, 123/10, 123/17,
123/19
g.+ka 110/18
- g eripperver yabancıları koruyan,
g zeten, onlara yardımcı olan
g. 317/14
- g eripsin-(a.u.) yadırgamak; kendini
unutulmuş hissetmek; kendini
ihmal edilmiş hissetmek
g.-ip 331/15
- g ici gıdıklama, gıdıklanma
g.+i 278/16
- g i- g i taklidi ses, gıdırtı sesi
g. 70/08
- g iide gıdırdatıp ses ıkaran
halde
g. 242/20
- g iirila- gıdırdamak
g.-p 231/17
- g idiň-pidiň mırıldanma, mırıldı;
bahane, sebep
g.p. 200/24, 415/16
- g idik gıdık
g.+ini kelt r-: gıdıklamak
96/02
- g idiqli- gıdıklamak
g.-di 224/20
g.-g ui 228/16
- g i boaza bir Şey takıldığında,
boulma esnasında boazdan
ıkan ses
g. il- 256/22, 302/12
- g ilap(a.) kılıf, kım
g. 204/13, 221/14, 221/14
- g ildir- g ildir taklidi ses, p t rl  bir
Şeyin p r zs z bir zemine
s rt ld g nde ıkardığı ses
g. 278/22, 278/22
- g illide g nl  incindiğinde birden
g z ne yaş dolmak
g. 231/08
- g ilmiy-Őımarıka cilve yapmak, yılışmak
g.-ip 213/26
- g iltaň parlak, p r zs z, d z, kaygan
g. 163/14
- g iňŐi- sesler ıkarmak, uėıldamak
g.-g nie 333/02
g.-p 162/06, 276/04
- g ip g r n p, kaybolma
g.+la il- 300/06
- g iris-iris taklidi ses
g. il- 291/15
- g irisla- g iris diye ses ıkarmak
g.-p 83/06
g.-p ket- 50/24, 56/22
- g irislit- gıdırdatmak
g.-ip 281/21
- g irtilda- girt girt diye ses ıkarmak,
nesnelerin birbirine s rt nmesinden
ıkan ses
g.-p 271/16
- g it muhkem, sağlam
g. is- 213/20
- g it- g at taklidi ses
g. 319/12
- g ittaň m zik eserinin icra edildiėini ifade
ediyor
g.+niň 319/06
- g ittanŐi- salınarak y r mek
g.-p 281/01
- g ocatam damın, atının yıkılmasını
 nlemek iin koyulan destek
g. 122/03, 122/03
- g ol ağa g vdesi, dal, sap
g.+ini 234/08
- g ola kula
g. 21/01
- olam  zel isim
g. 22/13, 22/21, 22/22, 23/06,
28/02, 60/13, 112/14
g. bilen 112/16
- g ori ağla (bademin yeşil hali)
g.+din 67/21
- g origil sefil, fakara, fakir
g. 200/03, 233/16
- g ubar(a.) toz
g. 186/22
- g ubarsız(a.u.) tozsuz
g. 399/21

- güç- güç bir yere toplanan,
 bütünü, hepsi
 ğ. 119/01
 ğ. turup ket- 31/01
 ğ. bolup ket- 336/22
- güççüda sık, yoğun, gür halde,
 fazla, çok
 ğ. 28/20
- güççurla- gıcırdatmak
 ğ.-p 413/05
 ğ.-p tur- 25/01
 ğ.-ytti 66/08
- güççurlat- gıcırdatmak
 ğ.-kan 56/20
- ğududuñ yüksek (ses)
 ğ. 9/05, 282/23
- ğuduñşi- öfkelenmek, aksilik
 yapmak, kavga etmek
 ğ.-di 319/02, 334/16
 ğ.-ğan 304/18
- ğudura- mırıldanmak,
 homurdanmak
 ğ.-şti 22/16
 ğ.-p 24/21, 30/16, 290/07
- ğuduraş mırıldanma,
 homurdanma
 ğ. 42/05
 ğ.+larmu 218/18
- ğuduraş- homurdanmak,
 mırıldamak
 ğ.-kan 26/20
 ğ.-kanlar 23/12
- ğujjida birden, hemen
 ğ. 63/17, 117/17, 272/10
- ğujmek1. helezon, 2. salkım, 3.
 yığın, 4. kalabalık, sürü
 ğ. 28/15, 158/09, 265/20,
 296/04
- ğul omuz, sırt
 ğ.+duñ 178/22
- ğula- yüksekte düşmek,
 yuvarlanmak
 ğ.-ydu 160/14
- ğulaç kulaç
 ğ. 227/02
 ğ.+çe 228/19
 ğ.+i(ğuliç) 38/07
 ğ.+ini(ğuliç) 259/03
- ğulaçla- iki kol uzunluğu ile ölçmek;
 kulaç atmak
 ğ.-p 229/06
- ğulam(f.) köle, kul
 ğ. 28/01, 210/22, 211/11, 212/23
 ğ.+niñ 40/22, 60/15
- ğulğula(f.) hengame, karışıklık, telaş,
 panik
 ğ. 180/13, 191/24, 298/13
 ğ.+si(ğulğuli) 337/09
- Ğunçekiz bayan ismi
 ğ. 6/05, 8/23, 9/16, 10/07, 11/15,
 12/04, 12/11, 13/01, 33/16, 33/25,
 34/20, 34/23, 35/20, 36/02, 88/02,
 135/23, 135/23, 136/08, 139/07,
 139/11, 139/14, 139/16, 139/22,
 140/04, 140/11, 140/20, 141/15,
 142/01, 142/09, 142/11, 142/13,
 142/18, 142/23, 142/26, 143/02,
 143/06, 143/19, 144/04, 149/14,
 203/24, 225/07, 225/24, 229/26,
 230/07, 230/18, 230/19, 230/26,
 231/07, 231/10, 231/26, 236/26,
 237/03, 237/07, 237/09, 277/06,
 280/20, 280/22, 280/24, 281/02,
 281/07, 281/09, 281/13, 281/15,
 281/17, 281/25, 285/06, 285/15,
 285/20, 306/26, 307/02, 307/20,
 308/03, 308/18, 323/18, 328/26,
 329/03, 329/05, 333/08, 339/05,
 339/24, 339/26, 340/20, 340/22,
 340/23, 341/04, 341/06, 341/09,
 341/18, 341/21, 341/26, 342/02,
 342/04, 342/05, 342/08, 342/14,
 343/02, 343/04, 343/08, 343/10,
 343/13, 343/15, 344/07, 345/12,
 345/17, 379/10, 379/14, 379/24,
 398/25, 402/12, 402/19, 403/03,
 403/07, 403/10, 403/18, 403/19,
 403/22, 406/18, 407/06, 411/04,
 411/08, 411/15, 411/19, 412/08,
 412/22, 413/04, 417/08
 ğ. bilen 35/23, 137/10, 140/25,
 141/05, 201/24, 338/22, 340/11,
 423/06
 ğ.+la 307/06, 344/07
 ğ.+mu 7/22, 143/04, 339/24,
 341/04, 343/08,

- ğ.+niñ 6/22, 9/20, 12/12,
 12/17, 12/20, 13/08, 13/11,
 34/02, 34/09, 135/23, 135/24,
 141/08, 144/05, 225/18,
 225/22, 225/24, 225/26,
 230/11, 231/10, 231/26,
 237/19, 237/21, 280/22,
 281/17, 285/15, 285/20,
 307/02, 328/26, 341/18,
 343/10, 343/13, 345/17,
 406/18, 411/05
 ğ.+ni 15/18, 33/06, 33/21,
 138/02, 140/20, 141/11,
 163/18, 225/06, 226/08,
 231/07, 280/20, 280/24,
 281/04, 281/07, 339/26,
 340/20, 343/15, 345/12,
 412/08
 ğ.+ğa 8/08, 12/12, 33/13,
 136/07, 142/18, 143/01,
 204/05, 204/10, 204/12,
 231/17, 237/09, 281/02,
 307/20, 329/03, 339/05,
 379/14, 398/25, 403/19,
 411/15
 ğ.+da 8/07
 ğ.+din 142/10, 329/06,
 342/06, 417/08
 ğunçi(f.) gonca
 ğ.+si 126/02
 ğ.+lerniñmu 345/20
 ğurbet(a.) gurbet
 ğ. 386/03
 ğurbetçilik(a.u.) gurbette olma
 ğ. 200/06, 288/11
 ğ.+niñ 69/19
 ğ.+te 226/21, 367/02
 ğ.+ler 68/19
 ğurt- ğurt taklidi ses, su ierken
 boğazdan ıkan ses
 ğ. 184/15
 ğurtuldit- gurt gurt diye ses
 ıkarmak
 ğ.-ip 233/24
 ğurur(a.) gurur
 ğ.+mu 259/25
 ğ.+i 108/02, 108/11, 352/01
 ğ.+iniñ 374/16
 ğ.+ini 193/11, 375/22
 ğ.+iğa 174/18, 231/26
 ğururluğ(a.u.) kibir, mağrurluk, yksekte
 bakma
 ğ. 237/16, 262/12
 ğusse(a.) gussa, sıkıntı
 ğ. 142/17, 404/10, 406/18
 ğ.+si(ğussi) 49/11
 ğuva karanlık, yarı karanlık, loş
 ğ. 92/07, 254/19, 332/22, 368/13
 ğuvaliş- karanlık olmak
 ğ.-ip 111/13

- H**
- ha-ha-ha gülerken çıkarılan ses
h. 337/25, 370/15
- hacetsiz(a.u.) gereksiz, yersiz
h. 81/14
- hacethani(a.f.) tuvalet
h.+ğimu 109/17
- hacit(a.) hacet, ihtiyaç, lüzum,
gereklilik
h.+i 67/03, 117/23, 158/22,
182/01, 224/02, 289/16
- hadise(a.) hadise, olay
h. 138/15
h.+lerni(hadisi) 221/13
h.+lerge(hadisi) 220/24
h.+liridin(hadisi) 114/24
- hahala- ha ha diye ses
çıkarak gülmek
h.-p 171/19, 370/10
- hak(f.) kireç
h.+liri 50/03, 228/26
- hakimiyit(a.) hakimiyet
h.+i bilen 167/02
h.+ini 271/06
- haķaret(a.) haķaret
h. 182/05, 211/21, 214/16
- haķaretlen-(a.u.) küfredilmek
h.-gendek 174/19
- hal(a.) hal, durum, vaziyet
h. 16/02, 42/17, 61/03,
123/13, 130/09, 155/20,
177/14, 402/18, 423/18
h.+da 9/13, 3/07, 6/02, 12/11,
14/08, 14/09, 18/06, 28/14,
30/19, 32/19, 34/12, 38/06,
39/04, 39/17, 41/21, 44/26,
45/16, 47/01, 47/10, 50/09,
50/22, 51/16, 52/08, 60/08,
62/24, 65/03, 77/05, 82/20,
84/09, 96/14, 96/21, 97/08,
99/25, 114/03, 114/21,
119/21, 134/15, 138/03,
139/02, 139/21, 142/24,
151/20, 153/12, 155/07,
156/02, 163/10, 163/14,
166/18, 168/04, 171/14,
173/17, 183/25, 186/13,
186/21, 187/23, 188/14,
- 192/01, 199/04, 212/19, 224/14,
227/13, 230/04, 232/02, 237/09,
237/11, 241/04, 243/10, 247/15,
252/15, 259/02, 259/11, 260/07,
262/17, 269/06, 271/09, 271/23,
291/20, 295/23, 296/12, 310/14,
316/17, 320/12, 320/14, 324/23,
326/02, 326/11, 326/16, 326/26,
327/12, 334/13, 334/16, 337/19,
342/24, 347/19, 359/08, 364/22,
382/24, 388/04, 393/03, 394/19,
396/24, 396/24, 396/25cehli,
397/16, 401/13, 412/19, 413/17,
419/17, 420/23, 422/21, 427/21
h.+ğa 26/16, 26/17, 48/08, 60/02,
100/22, 153/04, 156/20, 188/03,
224/08, 285/22, 295/20, 296/02,
296/05, 320/08
h.+im 317/18
h.+imdin 386/15
h.+iñdin 386/01
h.+i 312/06
h.+ini 131/10
h.+iğa 195/12
h.+idin 12/20, 132/11, 144/07,
188/21, 376/21, 381/12
h.+idin kêt- 162/20
h.+imizni 146/18
h.+larda 251/16
- halaket(a.) ölüm, yok olma, yıkım
h. 123/05, 418/10
- halal(a.) helal
h. 2/19, 75/19, 133/18, 165/10,
237/16, 293/08, 372/19, 397/22,
404/21, 424/17
h. bilen 121/07
- halallik(a.u.) namusluluk, doğruluk,
dürüstlük, samimilik
h. bilen 113/08
h.+ni 227/12
h.+ka 92/08
- halavet(a.) lezzet, zevk, rahat
h. 50/07, 80/23
- haldar anlayışsız, şaka kaldıramaz
h.+lardin 116/03
- halenki halenki
h. 56/02, 225/20, 263/15, 358/19,
427/13
- halet(a.) durum, vaziyet

- h. 112/18
h.+ke 247/12
h.+te 96/12, 131/18, 132/24,
134/21, 225/08, 247/05,
247/08, 249/11, 249/19,
257/04, 259/18, 400/05
h.+timu 236/15
h.+tiki 351/11
h.+tin 345/13, 347/08
h.+iñni(halit) 295/22
h.+i(halit) 104/14, 261/23,
343/23
h.+ini(halit) 59/13, 112/16,
379/12
h.+ide(halit) 263/19, 360/23
h.+imizni(halit) 112/11
halka(a.) küpe
h. 12/23
halki- geçmek, atlamak, üzerinden
geçmek
h.-p 19/14, 34/15, 87/16,
180/25, 256/16, 298/13,
307/14, 390/19
h.-ip ket- 376/01
h.-ğan 74/07, 240/10, 300/08,
323/18
halkilik mühim, çok ciddi
h. 159/22, 307/26, 353/10
halreñ pembe renk
h. 186/03, 220/18
h.+diki 228/15
halsiri- yorulmak, kuvvetsizlenmek;
yorgun düşmek
h.-ğan 71/09
halsiz(a.u.) yorgun, kuvvetsiz,
zayıf
h. 208/13, 396/07
halsizlan-(a.u.)
kuvvetsizlenmek;
yorgun düşmek
h.-ğan 382/23
halsizlik(a.u.) kuvvetsizlik,
yorgunluk
h.+ni 384/21
h.+tin 133/09
havla(a.) helva
h. 67/21, 195/04
haman(f.) hemen
h. 7/17, 19/07, 34/16, 37/13, 67/20,
77/02, 77/14, 89/16, 98/21, 113/16,
114/16, 133/17, 135/11, 145/03,
146/26, 147/12, 155/11, 155/18,
155/20, 167/15, 174/11, 179/17,
180/03, 181/08, 195/06, 198/24,
202/18, 219/05, 234/23, 240/21,
268/05, 270/06, 272/18, 275/01,
282/24, 283/25, 290/14, 290/16,
291/10, 298/25, 302/01, 314/06,
333/09, 372/14, 372/19, 391/25,
391/26, 407/16
h.+la 232/04
hamaşet(a.) aptal, ahmak, budala
h. 279/16
h.+lerçe 281/03, 370/10
hamaşetlik(a.u.) aptallık, ahmaklık,
budalalık
h. 37/17
hamili(a.) hamile, gebe
h.+ni 348/14
hamilidar(a.f.) hamile, gebe
h. 303/10, 332/06, 333/24, 334/01,
349/17
h. il- 375/01
hañ-tañ şaşakalma
h. 180/26,311/01
h. bol- şaşakalmak; akli durmak
278/14
hañ ağız açık, miyminti
h.+ğa 336/14, 375/19, 376/13
hañdekgeçilmesi güç olan engel
h. 256/17
hañgi erkek eşek
h.+larga 283/10
hañgilik erkek eşeklik
h.+ni 283/10
hañgiray aılıp kalan, pek aık, ardına
kadar aık
h. 43/11
hañraş anırma, bağıрма, hıırma
h.+liri 211/04
hañva- ağızını aıp bakmak; şaşkın
şaşkın bakmak
h.-an 401/13
h.-andek 46/20
hañvatilik ağız aıklık, miymintilik
h. 57/12

- h.+iğa 374/12
 hañvék- ağzını açıp bakmak;
 şaşkın şaşkın bakmak
 h.-ip 333/26, 360/03, 419/12
 h.-ip tur- 46/24, 250/02
 hapaşla- sırtına alıp götürmek
 h.-p 162/15
 hapila-şapila iyice düşünmeden
 h. 252/05
 hapizlik(a.) hafızlık
 h. 318/10
 har namus, ar
 h. 82/17, 118/17, 126/16,
 377/18
 har- yorulmak
 h.-ğan 163/13
 h.-midim 33/11
 h.-maydu 254/12
 h.-maytti 362/26
 harağ(a.) arak, rakı, votka
 h. 9/02, 9/02, 9/14, 9/25,
 9/26, 10/06, 10/17, 111/16,
 125/13, 125/16, 201/17,
 202/09, 275/18, 275/19,
 275/20, 287/22, 306/19,
 317/23, 342/26, 343/04,
 343/06, 356/04
 h. bilen 204/25
 h.+mu 308/12, 310/25
 h.+niñ 276/26, 279/01
 h.+ni 11/24, 12/05, 200/11,
 200/19, 201/01, 201/13,
 201/14, 202/03, 204/22,
 278/08, 306/18, 309/10
 h.+nimu 206/03
 h.+ka 13/26
 h.+tin 203/13, 299/22, 306/15
 h.+i(hariğ) 4/13, 4/13, 342/26
 h.+i bilen(hariğ) 340/09
 h.+ini(hariğ) 203/12, 277/26
 h.+lardin 199/26
 h.+largiçe 199/26
 h.+lirini 201/25
 haram(a.) haram
 h. 36/21, 99/06, 184/13,
 282/16, 336/11, 372/17
 h.+niñ 121/07
 hararet(a.) hararet, ısı, sıcaklık, ateş
 h. 12/25, 17/22, 34/05, 34/06,
 74/09, 87/21, 125/14, 202/09
 h. bilen 17/22
 h.+niñ 13/04
 h.+ni 204/16
 h.+tin 226/01
 h.+i(hararit) 226/09, 278/09
 h.+i bilen(hararit) 260/08, 276/26
 hararetlik(a.u.) hararetli, ısınmış
 h. 41/18, 130/26
 hararetsiz(a.u.) hararetsiz
 h. 186/03
 harğan yorgun
 h. 33/01
 harğın yorgun
 h. 93/07, 384/11, 422/12
 harğınlık yorgunluk
 h. 317/23
 harpi(a.) arefe
 h.+sida 70/18
 h.+sidiki 253/13
 harsin- utanmak
 h.-ğan 99/25
 Harun Reşid özel isim
 h. 319/26, 320/08, 320/14, 320/18
 h.+niñ 319/22
 harva(a.) araba
 h. 169/14
 h.+si(harvi)73/12
 harvikeş(a.f.) arabacı
 h. 123/12
 hasil(a.) hasıl; meydana gelen
 h. 272/19, 297/25
 h. kıl- 424/18
 hasira-(a.u.) yorulmak, bitkinleşmek
 h.-p 187/01
 h.-p tur- 93/20
 hasiri-(a.u.) yorulmak, bitkinleşmek
 h.-ğan 255/18
 hava(a.) hava
 h. 1/03, 101/22, 128/09, 144/22,
 163/15, 165/16, 186/20, 192/26,
 193/02, 233/01, 256/03, 331/09,
 333/09, 384/19, 390/05, 390/06,
 399/21
 h.+niñ 1/05
 h.+ni 366/21
 h.+ga 368/26

- h.+da 133/09, 252/13
h.+diki 42/21
h.+din 78/08, 103/24, 401/10
h.+si 227/01
Havana Küba'da bir şehir adı
h. 210/11
havayi zevk, safa
h.+mnimu 346/25
Havaz Behti erkek ismi
h. 50/17, 51/21, 51/26, 52/05,
52/13, 52/24, 53/14, 53/24,
54/05, 55/07, 55/23, 56/13,
56/18, 56/23, 59/03, 60/25,
61/08, 63/14, 65/12, 65/22,
66/01, 66/14, 68/01, 82/15,
84/03, 95/20, 96/14, 96/22,
97/01, 97/09, 97/19, 98/13,
99/02, 105/10, 114/18,
116/04, 129/22, 129/26,
131/06, 131/10, 150/04,
153/01, 153/11, 153/21,
154/02, 154/18, 154/24,
155/16, 157/05, 171/10,
171/13, 171/16, 172/02,
172/06, 172/16, 173/09,
174/09, 174/25, 175/06,
180/12, 181/15, 212/21,
222/03, 222/24, 223/10,
223/19, 224/07, 224/15,
224/16, 238/02, 238/04,
238/19, 238/20, 239/05,
240/16, 241/22, 242/25,
243/01, 243/12, 244/03,
244/23, 245/09, 245/16,
246/09, 246/11, 248/17,
248/18, 290/19, 292/02,
293/10, 296/20, 297/21,
299/08, 299/17, 299/24,
300/13, 300/25, 301/04,
301/18, 302/05, 303/03,
303/16, 303/23, 335/17,
336/02, 336/07, 337/12,
337/19, 338/02, 353/16,
355/15, 355/19, 355/26,
365/06, 370/08, 371/08,
371/16, 371/22, 372/08,
408/22, 409/03, 409/07,
409/25
h. bilen 60/24, 85/06, 154/20,
164/06, 176/26, 284/16, 285/07,
360/26, 412/10
h.+dek 406/16
h. +la 215/19
h.+mu 53/04, 67/18, 99/06, 110/03,
240/24, 243/06, 350/05
h.+niñ 51/25, 52/10, 52/10, 55/18,
58/04, 60/21, 61/10, 63/25, 64/15,
65/10, 66/06, 67/10, 67/16, 68/03,
68/12, 85/21, 96/21, 98/15, 98/19,
99/15, 99/23, 100/22, 109/20,
110/12, 112/24, 129/18, 130/09,
150/18, 154/17, 155/01, 155/02,
155/26, 175/04, 181/03, 216/10,
238/14, 239/22, 264/07, 291/17,
291/21, 291/23, 296/15, 298/09,
302/12, 302/25, 335/17, 335/20,
336/11, 337/07, 337/24, 353/25,
356/11, 366/14, 372/22, 409/22,
410/05, 410/25
h.+niñmu 68/08, 410/20
h.+niñkige 223/17
h.+ni 51/19, 155/20, 298/11,
300/10, 335/23, 407/14, 412/05
h. +nimu 418/10
h.+ge 55/06, 62/15, 62/18, 63/19,
84/07, 155/24, 172/05, 213/26,
297/25, 335/14, 337/08, 337/22,
338/06
h.+diki 365/24
h.+din 119/18
Havaz Yetekçi erkek ismi
h. 50/21, 64/06, 81/19, 95/14,
102/09, 154/11, 209/23, 263/01,
333/09, 335/12, 347/17, 348/12,
348/16, 348/19, 349/19, 364/19,
364/24, 413/02
h. bilen 11/04, 82/18, 130/17,
262/03, 389/16, 417/15
h.+niñ 58/23, 77/05, 102/19, 120/26,
161/05, 248/15, 309/20, 349/05,
413/11
h.+ni 67/12, 404/26
h.+ge 83/04, 335/10, 348/03,
350/01
h.+ñ 11/10
havşi- havlamak
h.-ğan 255/06, 258/08, 259/01

- havşış havlama 235/25, 235/26, 236/01, 236/07,
h.+i 256/01 266/23, 292/09, 314/20, 322/10,
hay ber- kötü bir şey, kötü bir 345/03, 352/12, 356/07, 365/22,
iş yapmaktan vazgeçmek 391/11, 392/20, 395/17, 398/16,
haya(a.) haya, utanma, ar, yüz, 404/01, 404/23, 405/08, 405/13,
utanç 407/18, 424/12, 426/17, 427/26,
h. bilen 102/04 429/08
hayacan(f.) heyecan h. bilen 401/24
h. 32/13, 327/17, 332/02, h.+la 39/13
348/10 h.+niñ 73/09, 77/25, 234/26,
h. bilen 209/08, 333/13 330/03, 356/07, 380/11, 404/21,
h.+niñ 261/10 422/04 h.+ni 278/26, 354/12,
h.+ni(hayacin) 292/07 399/22, 405/07, 406/08, 410/19,
h.+da 345/08 423/20
h.+din 19/25, 21/14, 88/13, h.+ğa 234/24, 236/16, 240/12,
216/13, 218/12, 225/10, 331/17, 363/25, 423/24, 429/14
302/13, 312/03, 340/25 h.+ta 77/21, 97/19, 231/12, 240/08,
h.+dinmu 33/20 354/22
h.+ğa sal-: heyecanlandırmak h.+tiki 112/03, 169/18, 240/13,
243/20, 357/23 241/01
h.+ini(hayacin) 137/24, h.+tin 173/02, 240/24
164/17, 215/20 h.+im 104/11
h.+lar 88/15 h.+imdeki 328/04
hayacanlan-(f.u.) h.+iñizni 97/25
heyecanlanmak h.+i 105/26, 111/08, 371/17
h.-dim 425/04 h.+iniñ 393/14, 397/10
h.-ğan 139/21, 327/12 h.+ini 417/20
h.-ğininidin 321/04 h.+iğa 88/11
hayacanlandur-(f.u.) h.+ida 298/22, 307/25
heyecanlandırmak h.+idimu 169/16
h.-di 424/23 h.+idin 73/14, 398/24
h.-ğanidi 41/16, 308/14 h.+imizni 263/20
hayacanlin-(f.u.) hayatbeğş(a.f.) hayat dolu; hayat
heyecanlanmak veren; hayat-bahş
h.-ip 17/19, 112/10, 300/13, h. 422/01
331/14
h.-ip ket- 414/11
hayacanlık(f.u.) heyecanlı hayatlık(a.u.) canlılık, dirilik
h. 21/23, 92/14, 103/14, h. 26/24, 92/23, 234/19, 235/02,
128/21, 203/15, 247/05, 235/06, 235/15, 309/17, 363/07,
256/12, 259/18, 286/07, 383/12, 397/03, 403/24, 407/09
348/09 h.+niñ 340/18
h.+ni 147/17
h.+tin 325/10
h.+i 181/05
hayal gecikiş, geç kalış hayat-mamat(a.) ölüm kalım
h. 232/16 h. kürişi(ölüm kalım savaşı) 158/23
hayat(a.) hayat hayat-mamatlık(a.u.) ölüm kalımlık
h. 18/06, 57/25, 77/25, 88/23, h.m. 57/11, 83/19, 86/12, 150/09
97/20, 133/12, 144/26, hay-hay hey hey
154/16, 177/08, 177/12,
220/15, 225/16, 235/22,

- h. 182/05, 182/05, 344/19,
347/14, 347/14, 381/17
- hayran hayran
h. 222/20
h.+men 329/03
- hayt-huyt déğüçe hemen, bir
anda
h. 93/12, 93/13
- hayvan(a.) hayvan
h. 191/15, 383/16
h.+la 121/02
h.+mu 383/21
h.+niñ 383/10, 384/02
h.+niñmu 420/03
h.+nimu 380/22
h.+ğa 43/14, 63/17
h.+din 192/03
h.+im(hayvin) 123/16
h.+lar 121/02
h.+lar bilen 235/05
h.+larnimu 94/18
h.+larda 211/08
h.+lardimu 211/02
- haza(a.) yas, müsibet
h. 134/20, 136/10, 198/13,
213/23
h.+din 168/21, 248/08,
287/26, 310/13, 334/15
h.+si(hazi) 402/10
- hazağıçe(a.u.) bir süre
h. 178/19, 368/21
- hazidar(a.f.) yaşlı, müsibetli
h.+dek 125/24
- hazidarlıq(a.f.u.) yaşlılık,
müsibet hali
h. 402/17
- hazir(a.) şimdi, hazır
h. 5/10, 27/09, 29/04, 31/09,
34/11, 40/07, 40/19, 45/09,
48/24, 54/18, 56/11, 57/07,
60/04, 68/11, 74/21, 83/17,
94/05, 96/16, 97/23, 99/18,
99/22, 101/02, 105/11,
109/14, 110/19, 122/03,
123/05, 123/10, 123/15,
124/04, 124/23, 125/06,
126/22, 131/12, 132/01,
147/22, 151/16, 152/05,
152/23, 158/03, 158/04,
159/13, 159/18, 164/07, 164/09,
165/12, 166/08, 170/21, 171/04,
175/14, 178/07, 179/04, 185/02,
185/08, 187/08, 187/12, 190/12,
195/20, 203/04, 203/11, 222/13,
226/16, 234/09, 234/10, 238/07,
238/21, 239/09, 239/21, 243/07,
249/03, 249/11, 255/01, 258/18,
258/19, 260/06, 261/03, 290/22,
291/11, 302/09, 302/19, 318/26,
320/09, 322/11, 333/15, 333/21,
336/13, 337/14, 337/15, 347/11,
347/24, 350/08, 355/22, 357/23,
371/24, 372/01, 374/07, 374/26,
377/22, 380/06, 387/11, 394/02,
394/22, 395/21, 400/04, 404/14,
405/09, 410/14, 423/02, 423/05,
423/23, 425/19, 427/26
h. bol-: hazır olmak 391/01
h. kıl-: hazırlamak 121/19
h.+ğu 12/05, 174/05
h.+la 230/19, 282/11, 282/18,
317/22, 321/05
h.+mu 5/02, 8/11, 52/21, 117/21,
307/15, 307/19, 307/21
h.+ni 390/26
h.+kı 117/01, 142/14, 339/05,
390/22, 392/03, 410/26
h.+kıdinmu 177/13
h.+ini 399/15, 428/02
- hazırçe(a.u.) şimdilik
h. 15/06, 76/26, 81/10, 196/02,
218/06, 303/13, 364/13
- hazırğıçe(a.u.) şimdiye kadar
h. 32/09, 109/25, 116/09, 335/17,
339/07
- hazırkı(a.u.) şimdiki
h. 59/11, 97/14, 104/14, 112/11,
116/11, 134/05, 148/06, 180/21,
180/23, 181/13, 181/21, 182/02,
209/22, 214/05, 214/06, 273/18,
278/23, 291/09
- hazır-la(a.u.) hazırlamak
h. 282/01
- hazır-lan(a.u.) hazırlanmak
h.-di 160/04
h.-ğandila 211/26
- hazır-lin(a.u.) hazırlanmak
h.-ip tur- 276/20, 383/07

- he 1. evet, iyi 2.(ünlem) hadi
h. 16/15, 20/19, 29/16, 30/14,
42/02, 44/14, 44/15, 44/19,
46/19, 52/02, 53/18, 86/08,
103/04, 113/17, 114/11,
139/15, 145/15, 146/03,
149/08, 168/21, 183/01,
185/17, 190/25, 199/17,
231/12, 238/08, 242/24,
242/24, 248/20, 253/05,
256/08, 263/04, 265/01,
272/05, 274/15, 281/20,
295/21, 296/10, 301/17,
303/02, 303/02, 309/06,
333/14, 346/14, 368/19,
371/24, 387/01, 402/22,
425/07, 427/03, 427/12
- hebbelli iyi, güzel, en iyisi
h. 182/08, 279/13, 294/24
- hecivi(a.) hicvi, hicv ile yazılan
h. 164/19
- heddi(a.) sınır, hudut
h.+din artuk(aşırı derecede)
44/20, 129/02, 181/08
h.+din aş-(aşırılık, sınırı
geçmek) 241/03
h.+ñdin eş-(aşırılık, sınırı
geçmek) 64/23, 294/11
h.+din ziyade(aşırı derecede)
388/10
h.+ñlar emes(haddiniz değil)
416/22
- hede abla; büyük kız kardeş
h.+mniñkide 230/15
h.+sila 223/23, 273/06,
289/02
h.+liriñlarniñ(hedi) 429/11
- hedep aralıksız, durmadan; ardı
arkası kesilmeden
h. 31/04, 216/02, 222/05
- hediy(a.) hediye, armağan
h. 429/04
- hee he, ee, eh (ünlem)
h. 11/19, 79/22, 85/12,
100/15, 128/21, 166/05,
184/01, 227/15, 244/01,
258/13, 303/03, 307/19,
313/18, 341/11, 412/26
- heğdad(a.f.) hak vermek, hakkını yerine
getirmek
h.+iğa 180/23, 260/16, 302/22,
339/23
- heğiçan galiba
h. 20/20
- heğiķet(a.) hakikat, gerçek
h. 167/11, 211/25, 326/02
h. bilen 167/12
h.+ni 59/05, 96/07
h.+ke 77/04
h.+te 312/12
h.+tin 390/18
h.+i(heğiķit) 214/19
h.+i bilen(heğiķit) 390/18
- heğiķeten(a.) hakikaten, gerçekten,
hakkıyla
h. 30/22, 136/18, 137/16, 194/07,
263/05, 334/09, 386/16
h.+mu 19/20, 26/25, 28/26, 32/20,
41/16, 51/01, 74/24, 105/26,
132/06, 135/06, 150/07, 150/09,
166/18, 171/24, 226/03, 261/02,
261/11, 262/10, 265/18, 270/06,
296/06, 384/19, 424/02
- heğiķiy(a.) hakiki, gerçek, doğru
h.19/06, 58/20, 65/07, 65/13, 75/15,
87/17, 106/12, 107/21, 107/22,
107/25, 107/25, 108/02, 108/12,
111/03, 113/09, 137/14, 152/09,
153/06, 157/22, 180/14, 193/18,
211/26, 214/12, 216/22, 218/13,
221/17, 227/05, 238/18, 240/11,
259/05, 261/13, 266/08, 272/14,
274/17, 274/22, 292/14, 307/04,
312/22, 314/07, 316/10, 318/15,
333/16, 339/04, 350/17, 354/12,
363/11, 407/17
- heğķ(a.) hak
h. 77/02, 156/06, 172/15, 224/03
h.+te 32/12, 199/08, 334/23,
342/15, 357/23
h.+tiki 236/10
h.+i 238/09, 285/24, 305/02, 378/03
h. +ige 326/10
h.+ide 40/04, 124/09, 193/22,
315/25, 358/13

h.+idiki	213/08, 328/07, 376/15, 426/17	217/21, 217/21, 217/22, 217/22, 217/22, 221/12, 228/12, 229/13, 229/13, 232/17, 239/13, 240/21,
h.+lirimu	225/05	241/03, 245/15, 247/09, 247/09, 250/05, 250/23, 251/01, 254/19,
hekkaniy(a.) haklı, adil	h. 68/10, 285/18	255/25, 257/07, 257/07, 262/09, 265/18, 266/20, 266/24, 266/25, 269/23, 269/26, 270/10, 286/10,
hekkaniyet(a.) hakkaniyet, adalet	h. 71/16, 86/17	286/10, 287/02, 290/15, 291/19, 291/19, 292/03, 296/20, 296/20, 297/03, 297/03, 297/11, 297/22,
hekkaniyetçilik(a.u.) adaletli olma, adeleti gözetme	h. 69/06	297/22, 298/11, 298/11, 302/05, 303/25, 309/14, 309/15, 309/15, 309/15, 311/13, 311/13, 312/14,
hekklik(a.u.) haklı	g. 154/12, 300/20, 380/07 h.+ige 106/24	324/15, 324/15, 324/25, 329/12, 342/10, 342/19, 342/19, 342/25, 343/14, 348/15, 348/16, 351/09, 352/02, 353/04, 358/24, 358/24, 363/03, 363/05, 364/05, 365/16,
hel(a.) hal, çözmeye	h. bol-(hallolmak) 48/13, 145/07, 423/21	366/16, 367/09, 369/15, 369/17, 370/18, 370/19, 372/07, 375/17, 375/21, 379/06, 382/26, 384/15, 384/19, 384/23, 385/16, 390/26, 395/03, 398/20, 399/13, 403/22, 403/23, 409/22, 411/03, 411/23, 412/14, 412/14, 414/03, 415/22, 416/11, 421/21, 423/05, 427/16
h. kııl-(halletmek) 51/15, 329/11, 333/12		h.+mu 56/04
helekçilik(a.u.) gaile, sıkıntılı iş	h.+i 297/01 h.+ide 36/05, 222/24	hemdem(f.) dost, ahbab h. 367/07
helep hayvan için hazırlanan yem	h. 63/20 h.+ni 63/15	hemişe(f.) daima, her zaman h. 2/26, 5/01, 5/16, 7/05, 8/04, 29/04, 34/18, 38/13, 45/06, 48/06, 49/09, 58/25, 64/09, 70/22, 71/19, 71/22, 73/01, 73/02, 74/07, 75/20, 77/15, 100/06, 105/24, 108/20, 116/01, 124/08, 126/20, 137/08, 141/05, 145/01, 145/05, 145/09, 155/12, 155/21, 178/04, 181/22, 195/06, 209/11, 212/04, 219/18, 241/03, 249/18, 254/09, 255/23, 262/23, 265/02, 286/04, 291/06, 291/09, 293/01, 301/24, 303/09, 315/17, 332/03, 338/01, 342/16, 354/14, 359/10, 364/24, 366/04, 367/05, 394/01, 398/04, 399/08, 403/15, 404/10, 405/20, 406/24, 407/15, 408/05
helkum gırtlak	h.+iga 118/04	hemme(f.) hep, bütün
hem(f.) hem, ve, de	h. 1/15, 1/15, 1/15, 5/03, 21/03, 21/09, 39/04, 39/04, 44/09, 45/01, 46/15, 46/23, 48/25, 49/21, 50/06, 50/15, 51/02, 53/11, 57/21, 60/15, 60/15, 60/18, 60/19, 73/11, 73/21, 74/04, 75/09, 75/09, 82/22, 82/22, 99/23, 104/03, 112/15, 112/15, 114/22, 115/15, 122/08, 124/24, 128/01, 129/21, 135/09, 147/14, 149/14, 150/12, 150/18, 152/21, 153/21, 158/10, 159/10, 159/11, 163/20, 163/21, 167/12, 173/11, 176/24, 177/18, 181/23, 182/22, 194/08, 194/15, 199/19, 200/08, 200/22, 206/11, 207/08, 207/11, 216/26, 217/09, 217/13, 217/18, 217/21,	

- h.1/04, 11/25, 17/02, 18/03, 22/08, 39/06, 48/13, 49/08, 49/12, 54/18, 58/03, 58/08, 58/24, 58/25, 71/22, 79/11, 81/12, 93/08, 105/05, 106/22, 107/10, 110/19, 114/16, 118/05, 118/11, 125/04, 135/03, 136/09, 145/06, 147/16, 148/22, 154/11, 158/26, 164/03, 166/26, 168/13, 169/09, 169/20, 176/20, 190/12, 200/02, 208/06, 227/17, 228/20, 263/10, 264/15, 272/16, 283/02, 291/06, 302/22, 304/07, 307/20, 310/20, 319/11, 331/13, 331/14, 332/16, 335/08, 338/01, 344/13, 348/13, 352/05, 380/15, 380/19, 391/13, 393/06, 393/06, 397/08, 398/24, 399/01, 410/03, 412/17, 418/05, 423/20, 426/20
- h.+ni(hemmi) 18/02, 18/03, 71/23, 76/11, 122/25, 136/02, 153/13, 168/16, 200/07, 203/01, 237/04, 258/21, 260/01, 262/14, 262/15, 325/06, 369/16, 390/17, 400/03, 401/17
- h.+ge(hemmi) 113/18, 426/11
- h.+din(hemmi) 5/24, 12/11, 22/11, 88/06, 100/26, 102/23, 123/03, 132/01, 152/26, 206/04, 206/05, 214/12, 368/09, 381/13, 381/13
- h.+la(hemmi) 64/07, 219/18
- h.+ñlar(hemmi) 46/09, 328/25
- h.+ñlarniñ(hemmi) 200/21
- h.+ñlarğa(hemmi) 220/03
- h.+si(hemmi) 23/18, 24/09, 25/05, 33/01, 52/23, 53/13, 57/19, 58/10, 102/11, 106/06, 107/21, 109/14, 109/21, 115/02, 127/15, 129/18, 139/19, 149/04, 150/19, 163/03, 175/14, 200/02, 220/11, 257/19, 267/15, 299/23, 308/02, 314/02, 332/22, 340/05, 349/15, 369/14, 381/20, 395/25
- h.+siniñ(hemmi) 24/15
- h.+sini(hemmi) 16/10, 16/10, 38/04, 39/12, 56/15, 84/03, 136/04, 136/08, 156/07, 162/17, 264/08, 273/19, 308/24, 311/14, 313/10, 317/09, 380/07, 381/19
- h.+sige(hemmi) 156/09, 399/19, 419/03
- h.+side(hemmi) 289/05, 411/02
- h.+sila(hemmi) 220/26, 221/01
- h.+miz(hemmi) 28/03, 28/06, 80/09, 119/07, 178/12, 207/07, 325/24, 389/04
- h.+mizniñ(hemmi) 28/08, 203/12, 424/03
- h.+mizge(hemmi) 216/23
- hemmeylen(f.u.) hepimiz
- h. 11/15, 22/05, 42/23, 151/19, 176/24, 177/24, 179/04, 201/25, 215/19, 241/12, 251/24, 306/14, 306/17, 309/02, 313/26, 316/16, 357/09, 388/02, 392/11
- h. bilen 75/06, 250/25
- h.+niñ 9/04, 10/02, 28/12, 213/10, 276/22
- h.+ni 12/07, 31/06, 158/16, 251/05, 310/06, 312/19
- h.+ge 30/20, 64/24, 74/13, 171/21, 200/12, 202/03, 203/15, 332/02
- h.+de 321/09
- h.+din 5/02
- hemnepes(f.a.) arkadaş, yoldaş
- h. 73/02
- hemra(f.) 1.yoldaş, yol arkadaşı. 2. peyk, uydu
- h.+si 209/16
- hemrah(f.) 1.yoldaş, yol arkadaşı. 2. peyk, uydu
- h. 21/13, 123/14, 164/09
- h.+im(hemrih) 123/23
- h.+i(hemrih) 123/07, 293/25, 407/08
- h.+ini(hemrih) 94/04, 324/05
- h.+liriniñ 319/13, 319/19
- h.+lirini 226/23
- h.+liriğa 163/05, 209/08

- hemsöhbət(f.a.) muhatap
h. 206/08
- hepiles- elde etmeğe çalışmak;
rica etmek, yalvarmak
h.-kenmen 227/22
- hepiliş- elde etmeğe çalışmak;
rica etmek, yalvarmak
h.-ip 142/09, 219/26
- hepisile keyif, barış, huzur
h.+m 370/05
- hepsili(a.) anlayış, akıl
h.+limu 333/22
- hepişil- meşgul olmak
h.-ip tur- 358/23
- hepte(f.) hafta
h. 10/24, 78/20, 78/20, 79/01,
79/05, 95/04, 145/08, 172/26,
187/06, 236/13, 354/19,
355/26, 368/04
h.+niñ(hepti) 166/06
h.+ge(hepti) 79/01
h.+de(hepti) 287/14
h.+din(hepti) 146/21, 353/15
h.+giçe(hepti)69/13
- heptilik(f.u.) haftalık
h. 3/19
- her(f.) her
h. 3/18, 11/10, 26/13, 41/04,
86/24, 109/05, 126/22,
146/06, 153/24, 210/03,
215/15, 234/01, 243/10,
249/16, 273/24, 280/12,
288/01, 288/13, 294/17,
308/07, 347/03, 352/11,
364/14, 369/22, 378/17,
380/04, 427/24, 428/14
h. bir 34/17, 87/24, 91/16,
93/02-02, 131/22, 157/25,
257/11, 268/20, 271/15,
277/19, 353/20, 370/09,
373/19, 396/08, 404/22
h. halda 32/04, 60/08, 62/24,
139/02, 199/04, 237/09,
271/09, 271/23, 326/11
h. hil(her çeşit) 28/15, 36/10,
48/04, 48/05, 70/06, 89/09-
09, 95/20, 96/05, 169/08,
193/03, 193/04, 220/20,
232/21, 233/17, 235/19,
246/22, 249/13, 251/21, 252/24,
282/08, 335/18, 352/21, 361/11-11,
425/21, 427/07
h. ikki 8/18, 170/21
h. ikimiz 334/17
h. ikisi 18/09-10, 230/08, 256/15,
258/24, 383/17
h. ikkisige 26/15
h. ikkisiniñ 39/15, 350/04
h. ikkiylen 81/16
h. kim 30/20, 80/11, 87/02, 89/06,
142/24, 158/20, 310/26
h. küni 5/22, 23/22, 75/20, 103/20,
103/23, 128/07, 146/07, 146/11,
233/15, 264/12, 403/11, 404/10
h.kaçandikidek(her zaman) 356/19
h. kaçne(her ne kadar) 12/02,
66/19, 78/16, 78/21, 84/24, 121/08,
122/26, 125/03, 141/11, 155/16-17,
184/23, 236/03, 270/14, 270/24,
293/05, 358/07, 363/25, 378/10,
381/17, 391/17, 405/16, 418/18
h. kandağ(her hangi, her türlü)
7/23, 47/26, 51/09, 51/14-14,
64/05, 67/02, 72/22, 74/10, 88/09,
99/04, 110/23, 119/08, 122/13,
123/04, 123/25-25, 124/03, 126/24,
130/23, 139/08, 149/10, 150/16,
151/10, 153/21, 154/13-13, 160/19,
165/03, 169/13, 169/16, 169/18,
173/22, 177/07, 190/14, 190/23,
193/08, 205/10, 213/15, 217/03-03-
07, 261/09, 262/05, 263/12, 269/26,
288/03, 288/15, 298/25, 310/15,
329/09, 356/22, 358/07, 358/09,
369/15, 372/01, 374/16, 405/03,
409/08 427/11, 427/14
h. kaysisi(her hangisi, her hangi
birisi) 287/10
h. kaysisiniñ 67/07
h. kretim(her defa) 129/26, 395/03
- herbiy(a.) askeri
h. 50/25, 131/18
- here arı
h. 119/10, 294/02
- herem(a.) harem
h.+niñ 279/11
- hergiz(f.) hiçbir zaman

- h. 58/21, 82/01, 221/14, 288/07, 345/04, 347/03, 360/21, 381/19, 406/03
h.+mu 11/10, 26/13, 34/24, 64/20, 74/11, 80/06, 87/04, 87/06, 109/24, 111/06, 128/07, 130/07, 150/12, 158/01, 213/24, 218/04, 234/01, 240/06, 243/19, 261/10, 261/17, 302/01, 308/19, 337/07, 349/04, 392/08, 404/06, 408/18, 413/11, 426/18
- heriket(a.) hareket
h. 38/02, 89/25, 90/04, 104/04, 247/03, 290/16, 364/03
h. kıl- 226/24
h. bilen 27/16
h.+ke 344/21
h.+te 69/09, 69/17, 247/09
h.+iñ bilen(herikit) 422/06
h.+i bilen(herikit) 95/20
h.+ini(herikit) 419/19
h.+ige(herikit) 2/03, 59/19
h.+ide(herikit) 225/19
h.+idin(herikit) 96/04
h.+iñlar(herikit) 419/05
h.+ler 96/01
h.+ler bilen 207/1, 287/05, 400/08
h.+lerniñ 298/23
h.+lerni 152/16
h.+liri 12/13, 103/18, 135/09,
h.+liri bilen 290/20
h.+liriniñ 361/01
h.+lirini 234/18
h.+lirige 13/21, 66/14, 161/16
h.+liride 162/19
h.+liridin 388/16
- heriketçan(a.u.) hareketli,
dinamik, faal
h. 20/24
- heriketlen-(a.u.) hareketlenmek
h.-dür 194/21
- heriketlendir-(a.u.) hareketlendirmek
h.-üp 212/04
- heriketlendürgüç(a.u.) hareketlendirici
h. 194/21
- heriketlin-(a.u.) hareketlenmek
h.-etti 344/08
h.-ip 27/26
h.-ip tur- 162/24
- heriketliniş(a.u.) hareketlenme,
hareketleniş
h.+ke 259/13
- Hesen-Hüsen Hasan-Hüseyin
h.+dek 97/20
h.+niñ 142/21
- heset(a.) haset, gıpta, kıskançlık
h. 155/07, 155/16, 256/22, 263/09, 263/09
- hesethor(a.f.) başkalarını kıskanan, kıskanç
h. 263/11
- hesethorluğ(a.f.u.) başkalarını kıskanış,
kıskançlık
h. 338/10, 155/02, 264/01, 265/03
h.+ça 265/05
- hesret(a.) hasret
h. 71/01, 98/04, 123/12, 127/23, 315/06, 316/12, 345/09, 350/21, 424/11
h. bilen 80/24, 257/07, 278/25, 396/23
h.+ni 125/10
h.+ke 14/11, 208/09
- hesretlen-(a.u.) dertlenmek, şikayet etmek
h.-di 125/01, 406/21
- hesretlik(a.u.) hasretli, dertli, üzgün
h. 100/09, 101/26, 114/01, 142/17, 144/20, 307/08, 396/12, 399/10
- hesrethor(a.f.) azap, dert çeken
h. 155/09
- hesrit hasret
h.+imni 123/16
h.+i 124/13, 355/11
h.+ini 123/14
- hesse(a.) defa, kere, kez, sefer
h. 155/20
- hessi yarım
h.+din 212/17
- hessile-(a.u.) beraber bölüşmek,
paylaşmak
h.-p 414/13
- heş-peşheş-peş (dégüçe): hemen, bir anda

- h. 163/08, 323/10, 332/21
heşem-derem(a.) görkem, şaşaa,
ihtişam
h. bilen 36/18
heşimetlik(a.u.) muhteşemlik,
parlaklık
h. 73/10, 303/26, 304/02
heşkipiçek gündüz sefası,
kahkaha çiçeği, çit sarmaşığı
k.+tek 205/10
Hetta(a.) hatta, velev
h. 11/26, 33/04, 41/14, 49/09,
65/11, 82/16, 93/08, 96/01,
104/09, 104/12, 117/12,
131/15, 135/18, 149/05,
154/21, 192/19, 222/19,
225/10, 235/17, 270/15,
291/12, 307/09, 307/11,
307/18, 314/11, 352/10,
356/05, 374/14, 379/07,
393/09, 396/01, 399/16,
399/18, 404/05, 408/10,
427/26
hevaskar(a.f.) istekli, talip, gönüllü,
hevesli
h.+liri 206/17
heves heves, istek
h. 239/19, 324/16, 342/23,
363/15, 370/19, 385/16
h. bilen 96/03, 207/08, 362/20
h.+i(hevis) 84/13
h.+ini(hevis) 4/23
h.+ler 408/03
heveskar (a.f.) istekli, talip,
gönüllü, hevesli
h.+niñ 327/10
h.+liri 206/17
heveslin-(a.u.) heveslenmek
h.-ip 241/07
hevir(a.) haber
h.+ini 296/18
hey (ünlem) ey
h. 2/05, 22/13, 24/11, 58/11,
94/05, 108/17, 108/17,
158/15, 184/03, 204/24,
205/21, 205/23, 209/16,
210/09, 210/25, 211/06,
212/08, 212/10, 232/06,
271/19, 275/08, 279/04,
283/06, 283/15, 289/08, 304/14,
304/17, 304/19, 308/22, 311/13,
314/14, 314/22, 318/01, 323/01,
380/21, 382/04, 387/13, 406/13,
413/08, 413/08, 416/04, 418/08,
423/22, 424/02, 429/05
heyde- kullanmak
h.-p 169/06
h.-ydiğan 203/09
heydeş kullanma, kullanış
h.+ni 314/17
hey'et(a.) heyet, kurul, komisyon
h. 15/15
h.+i 4/25
h.+liri 370/17
heykel(a.) heykel
h. 84/16, 408/06
heyran(a.) hayran
h. 43/13
h. bol- 29/23, 40/25, 45/16, 45/24,
85/15, 205/05, 247/02, 250/22,
263/02, 289/09, 325/23, 331/14,
374/01, 392/11, 415/02
h. kal- 61/03, 147/11, 158/16,
242/15, 310/06, 401/04, 412/14
h.+men 140/08
h.+mu 323/20
heyranlık(a.u.) hayranlık
h. 84/19, 374/13
h. bilen 177/24, 291/19, 393/24
h.+ni 61/04, 167/19
h.+ta 252/14
heyve tehdit
h. kıl-(tehtid etmek, korkutmak)
94/10
h.+ñiz(heyvi) 53/07
h.+si bilen(heyvi) 26/09
h.+sini(heyvi) 172/12
heyvetlik(a.u.) muhteşem
h. 90/26, 91/16, 164/13, 267/08,
295/08, 304/08, 399/20
heyyarlık(a.u.) riyakarlık, ikiyüzlülük
hilekarlık
h. bilen 37/24
hezilkeşlik(a.f.u.) şakacılık
h.+i 327/09
hezim(a.) hazım, hazmetme
h. 63/13, 63/15, 63/23
h. kıl- 63/21

- hezret(a.) hazret
h.+i(hezrit) 121/05
h.+liri 201/21
- héç(f.) hiç
h. 29/20, 71/13, 184/08,
186/13, 195/02, 246/13,
252/20, 252/24, 258/18,
283/19, 302/18, 306/01,
309/16, 311/01, 326/25,
363/26, 398/15, 400/25,
419/04, 426/10
- héçbir(f.u.) hiçbir
h.+i 266/05
- héçgep(f.u.) hiç zor olmaz, hiç zor
değil
h. 9/19
- héçkim(f.u.) hiçkim
h. 50/12, 52/11, 64/24, 69/13,
114/18, 122/20, 132/19,
133/13, 138/10, 141/04,
153/12, 176/21, 178/01,
299/15, 310/16, 310/19,
335/01, 339/20, 344/08,
372/23, 378/03, 419/03
h.+mu 266/20
h.+niñ 86/19
h.+niñkige 180/12
h.+ni 403/04
h.+ge 10/15, 140/23, 210/24,
311/14, 334/24, 334/26,
336/09, 338/17, 380/07,
391/12, 394/07, 394/16,
420/04
h.+de 86/19
h.+din 391/13
- héçkaçan(f.u.) hiçbir zaman
h. 99/10, 184/24, 408/17,
426/22, 427/16
- héçkançe az miktarda, azıcık
h. 62/12, 411/04
- héçkandağ(f.u.) hiçbir türlü
h. 54/03, 79/01, 99/19,
128/22, 152/16, 169/20,
224/02, 291/03, 356/16,
373/15, 386/17, 422/13
- héçkaysi(f.u.) hiçbirisi, hiçbirisi
h.+si 310/04
h.+sini 144/13
- héçkisi(f.u.) hiç gerek yok
h. 112/01
- héçnerse(f.u.) hiçbir şey
h. 28/21
- héçnéme(f.u.) hiçbir şey
h. 71/14, 78/14, 82/07, 205/23,
344/08, 358/23
h.+ni(héçnémi) 100/19, 282/04,
343/22
h.+ge(héçnémi) 349/01, 355/17
h.+din(héçnémi) 149/05, 383/10
- héçyerge(f.u.) hiçbir yere
h. 15/07, 394/07
- hékaye(a.) hikaye, öykü
h. 53/18, 62/20, 145/24, 184/15,
208/20, 212/26, 238/08, 321/04,
321/09, 385/15, 391/08
h. kı- 86/23
h. bilen 117/07
h.+niñ(hékayi) 321/12
h.+ni(hékayi) 234/25, 319/21,
326/06, 326/18
h.+diki(hékayi) 235/04
h.+si(hékayi) 67/05, 116/24, 234/25
h.+sini(hékayi) 62/17, 145/13
h.+siğa(hékayi) 117/06
h.+side(hékayi) 137/14
h.+sidiki(hékayi) 123/12, 400/26
h.+liridiki(hékayi) 404/12
- hékim(a.) hekim, doktor
h. 252/07, 252/10, 252/16
- hékmet(a.) hikmet, bilgelik
h. 112/09, 148/23, 310/21
h. bilen 310/02
h.+mu 55/15
h.+ni 110/01, 358/16
- hékmetlik(a.u.) hikmetli
h. 75/24, 148/13, 340/19
- hékiş akik, bir tür değerli taş, akik taşı
h.+tek 257/26
- hékişla- hıçkırmak
h.-p 113/04
- héli daha, da, bir de, daha da, biraz önce
h. 15/05, 56/04, 162/03, 165/19,
201/09, 333/08
h.+ğu 303/17
h.+mu(daha da, şimdi de, iyi de)
27/03, 371/09
- héligiçe daha bugüne kadar, bugün
de

- h. 194/18
 héliki deminki, sözü geçen, adı geçen, zikredilen
 h. 25/02, 26/07, 26/17, 46/22, 46/26,47/09, 47/24, 48/14, 55/20, 58/12, 61/16, 63/01, 76/16, 93/23, 94/14, 95/09, 95/12, 95/17, 105/02, 111/25, 112/24, 113/16, 123/12, 124/01, 128/21, 137/05, 138/23, 140/04, 140/25, 141/02, 145/11, 146/24, 147/03, 147/07, 152/13, 152/22, 153/20, 157/07, 168/21, 168/22, 169/07, 176/19, 181/22, 183/22, 185/13, 185/17, 190/03, 191/11, 192/11, 194/16, 227/19, 227/24, 228/04, 228/24, 230/17, 230/24, 246/11, 250/17, 256/26, 258/07, 265/03, 266/12, 282/17, 283/06, 301/06, 311/22, 318/16, 322/15, 329/17, 335/22, 337/17, 338/13, 368/15, 368/19, 381/15, 394/16, 420/18, 422/22, 423/06
 h.+dek 52/11, 55/25, 72/05, 164/05, 184/11, 328/16
- hélila demin, biraz önce
 h. 56/21, 163/16, 171/07, 356/14
- Hélim erkek ismi
 h. 171/03, 193/16
- Hélim Ğecek erkek ismi
 h. 171/04, 277/08, 277/15, 277/25, 279/17, 279/20, 280/01, 280/03, 319/05, 319/10, 321/07, 321/11, 321/18
 h. bilen 171/12, 206/16, 317/21
 h.+mu 321/18
 h.+ke 280/01
- héri- yorulmak
 h. -p 33/10, 233/10
- héris(a.) hırs, aç gözlü
 h. bilen 134/23
- hérismenlik(a.u.) aç gözlülük
 h. bilen 12/22, 41/17, 258/03
 h.+ke 13/16
- hés(a.) his, duygu
 h. 44/17, 71/10, 93/05, 261/10, 321/09, 325/07, 355/20
 h. kıil- 9/23, 36/21, 58/01, 59/17, 63/18, 72/24, 88/01, 91/17, 95/18, 102/06, 103/02, 125/01, 139/09, 141/12, 145/04, 145/09, 150/11, 155/10, 174/19, 176/15, 192/16, 200/06, 218/15, 229/25, 235/02, 235/09, 236/13, 238/16, 258/17, 259/05, 266/20, 266/24, 268/08, 320/19, 320/26, 332/12, 351/17, 354/24, 358/03, 372/11, 372/15, 374/13, 376/19, 379/02, 379/02, 390/25, 393/17, 404/09, 405/22, 412/13, 427/16
 h.+si 258/15
 h.+larni 363/08, 399/22
 h.+liri bilen 91/10
- hésab(a.) hesap
 h. 203/02, 416/26
 h.+ka 222/21, 267/23
 h.+ta 116/19, 126/12, 135/24
 h.+ini 413/10
 h.+iğa 236/07, 308/08, 378/13, 378/13
- hésabla-(a.u.) hesaplamak
 h.-p 11/19, 276/19
 h.-ytti 154/12, 236/03, 276/02, 380/08
 h.-yttuğ 425/09
- hésablan-(a.u.) hesaplanmak
 h.-di 221/07
- hésabli-(a.u.) hesaplamak
 h.-maytti 130/05
- hésablin-(a.u.) hesaplanmak
 h.-atti 4/25
- hésabliš-(a.u.) hesaplaşmak
 h.-imen 375/09, 375/09
 h.-ip 375/10
 h.-iş 375/11
- hésabsiz(a.u.) hesapsız
 h. 276/07, 402/05
- hésdaş(a.u.) kedere ve sevince ortak olan arkadaş, dost
 h.+largâ 39/19

- hésdaşlıq(a.u.) dayanışma
h. 26/18, 60/01, 102/16,
105/06, 105/07, 107/03,
128/14, 130/18, 163/21,
352/18
h. bilen 143/04
- hessiý(a.) hissi, duygu ile ilgili
h. 135/14
- hessiýat(a.) hissiyat, duygusallık
h. 34/17, 43/13, 119/16,
153/23, 194/14, 199/02,
204/06, 205/08, 209/10,
225/17, 259/08, 259/24,
262/18
h. bilen 43/13, 107/08,
302/06, 328/07
h.+niň 215/07, 259/23,
344/23
h.+ka 104/10, 118/07,
153/22, 153/24, 204/06,
269/10, 332/21
h.+ta 153/22, 208/20, 261/11,
261/20, 292/21, 393/05
h.+iňni 204/12
h.+i 72/04, 104/16, 123/19,
135/11, 165/20, 221/22,
225/18, 240/20, 262/07,
344/03
h.+i bilen 257/16
h.+imu 344/10
h.+ini 44/09, 57/16, 104/03,
123/17, 388/13
h.+idiki 128/20
h.+lardin 394/02
- hessiýatçan(a.u.) bir şeyden çok
çabuk etkilenen, duygusal
h. 7/09, 262/03
- hessiýatlıq(a.u.) hisli, duygulu
h. 18/17, 201/17, 261/02
- hessiýatsız(a.u.) hissiz,
duygusuz
h. 84/17
- hessiý(a.u.) hissiz, duygusuz
h. 46/18, 52/05, 402/04
- hét(a.) mektup, yazı
h.+i 143/11
- héyiş- kötü bir iş yapmaktan ve kötü
bir söz söylemekten
çekinmek, utanmak, sıkılmak
h.-kudek 47/12, 356/16
h.-mastin 379/07
- héyt(a.) bayram
h. 260/12, 322/18, 425/02
- héytliş(a.u.) bayram için hazırlanan,
bayramlık
h. 341/23
- hi he, hi (gülürken çıkarılan taklidi
ses)
h. 121/14, 183/16, 183/16, 362/14
- hicay- gülümsemek, tebessüm etmek
h.-sa 354/02
h.-may 363/19
- hicir kilden yapılmış kase
h.+diki 201/01
h.+ga 275/20, 306/18
h.+larni 275/21
- hiciy- gülümsemek, tebessüm etmek
h.-ip 174/26, 178/21, 274/25,
318/07, 377/05
h.-ip tur- 79/17
- hiciyiş gülümseme, gülümseyiş
h.+liridek 84/17
h.+lirimu 84/15
- hid koku
h. 228/17
h.+i 1/05, 384/15
h.+ini 79/21, 94/22, 298/21, 352/03
h.+ige 403/15
- hidli- koklamak
h.-almiğanidi 352/04
h.-gandek 298/21
- hil-hil çeşit çeşit, türlü türlü
h. 163/17, 197/16
- him sağlam
h. 98/18, 301/12, 301/16
- himayi(a.) himaye
h.+si bilen 131/19
- himayiçi(a.u.) himaye eden, koruyan,
koruyucu
h.+si 414/03
h.+sige 301/14
- himirlaş kişilerle olan ortaklık
h. 379/17
- himiril- büzülmek
h.-p 258/01
- himliş- birbirine yapışmak, birleşmek
h.-ip 294/02
- himmet(a.) himmet, erdem, fazilet

- h. 106/11, 120/26, 302/14,
335/18
h.+iñizge(himmit) 414/13
h.+i(himmit) 200/05
Hindistan Hindistan
i. 269/24
hirciz(f.) asla, hiçbir zaman
h.+mu 316/08
hiyal(a.) hayal
h.+i 60/20, 107/05
h.+iğa 278/18, 299/18
h.+lar 165/18
hiyalen(a.) hayalen, hayali olarak
h. 393/13
hiyle-mikir(a.) hilecilik, sahtecilik
h. 53/21, 377/08, 417/14
hiyli(a.) hile
h.+si 55/18
hiyliger(a.f.) hilekar, hile yapan
h. 373/21
hizmet(a.) hizmet
h. 116/10, 300/22
h.+ke 363/03
h.+te 154/22
h.+ige(hizmit) 355/24
hoduğ- telaşlanmak,
heyecanlanmak
h.-up 62/22
h.-қан 248/03
h.-mañ 271/11
hoduğuş telaşlanma,
heyecanlanma
h.+tinmu 33/19
hoğuқ(a.) hukuk
h. 58/02, 58/03, 58/05,
116/08
h.+mu 352/06
h.+ni 358/05
h.+i 142/15, 380/11
hoğuқdar(a.f.) hukuk sahibi
h. 358/07
hoğuқluқ(a.u.) bir iş yapma hukukuna
sahip olan
h. 158/21
holuқ- acele etmek, heyecanlanmak,
şaşırmak
h.-up 2/08, 183/25, 225/10, 245/03,
255/18, 281/13, 341/24, 409/01,
420/01
h.-up ket- 62/02, 250/06
h.-қан 134/15, 139/21, 153/12,
310/14
h.-қanséri 62/02
h.-midi 326/25
h.-may 223/09
holuқуş heyecanlanma, heyecanlış
h.+ini 257/09
homay- kaşlarını çatmak, sert
bakmak
h.-ған 120/17
homiy- kaşlarını çatmak, sert
bakmak
h.-ip 368/21
honaқ bir tür yara, hastalık(boğmaca)
h.+ni 218/26
horda- buhara tutmak, buharlaştırmak
h.-p 354/04
hosul(a.) ürün, verim
h. 287/07
hoş(f.) şuur, bilinç, akıl
h.+umğa kel: aklıma gelmek
404/09
h.+uñni 417/06
h.+i 398/09
h.+ini 107/05, 259/21, 292/03,
334/22, 370/13, 414/06
h.+iğa kel-: aklına gelmek 188/12,
189/06
h.+idin 94/26, 376/10
hoşyar(f.) uyanık, gözü açık, ayık
h. 215/15, 301/24
hoy hey, ey (ünlem)
h. 94/13, 203/09, 243/03
hoyla(f.) avlu
h. 228/12, 228/26
h.+niñ(hoyli) 227/25, 228/13,
229/04
h.+ğa(hoyli) 163/04, 228/16,
228/26, 230/04, 230/26
h.+da(hoyli) 5/19, 230/20
h.+diki(hoyli) 163/07, 330/08
h.+din(hoyli) 255/04
hozur(a.) huzur, rahat
h. 80/23
h.+iğa 77/20

- hozurlandır-(a.u.) huzur
buldurmak, lezzet aldirmek
h.-sa 165/10
h.-güçü 87/26
- hozurlin-(a.u.) huzur bulmak, lezzet almak
h.-ip 233/01
- hozurluğ(a.u.) huzurlu
h. 139/09
- hö kusarken çıkarılan ses
h. bol-(midesi bulanmak)
294/09
- höddisidin (a.u.) (höddisidin çıkmak): yerine getirmek, gerçekleştirmek, sona erdirmek
h. 69/21, 140/03, 363/12, 363/15, 405/18
- hökm(a.) hüküm
h.+ige 264/06
h.+ililla352/19(el hökmililla)
- höküm(a.) hüküm
h. 8/15, 44/11, 91/20, 142/24, 146/02, 213/11, 311/04, 354/17
h. kıil- 188/10
h.+niñ 192/12
h.+ni 197/08, 250/23, 375/13
h.+lerge 209/11
- hökümet(a.) hükümet
h. 146/13, 308/07
- hökümit hükümet
h.+i 176/02
- hökümrän(a.f.) hükümrän,
hüküm süren
h. 34/16, 187/12, 226/04, 231/03, 259/24, 381/13
- hökümränliğ(a.f.u.) iktidar,
hükümet
h. 166/24
- höküz öküz
h.+niñ 86/19
- höl(f.) ıslak, nemli, yaş
h. 79/08, 198/15
- hölçilik(f.u.) ıslaklık, nemlilik,
rutubet
h.+tin 162/17
- höllen-(f.u.) ıslanmak
h.-di 400/13
- hölli-(f.u.) ıslamak
h.-di 406/19
- hömide- yorulmak, bitkinleşmek
h.-p tur- 71/01
- hö müde- yorulmak, bitkinleşmek
h.-p 187/01
- höpüp hüthüt, çavuş kuşu
h.+tek 294/18
- hör(a.) hür, özgür
h. bol-(hür olmak, özgür olmak)
195/16
- höri(a.) huri, cennet kızı
h.+liridek 329/15
- hörkiri- bağırıp, çağırarak
h.-meñ 374/18
- hörkireş kavga gürültü, bağırıp
çağırma
h. 84/02
- hörküreş kavga gürültü, bağırıp
çağırma
h.+ni 160/19
- hörküri- bağırıp, çağırarak
h.-me 160/17, 160/17
- hösn(a.) güzellik
h. 13/22, 90/26
- hötöt-pötöt tutulmayan söz, yerine
getirilmeyen, söz
h. 417/03
- hucri(a.) hücre, küçük oda
h.+ğa 115/09
- hucum(a.) hücum, saldırı
h. 99/12, 99/13, 131/08, 192/03, 389/10
h. kıil- 405/12
h.+ğa 204/16, 239/23
h.+iğa 372/02
h.+ida 225/21
- Huda(a.) Allah, Tanrı
h.+niñ 371/25
- hul temel, esas
h.+ini 229/01
- huvligi uluma
h.+si 72/14
- huzur(a.) huzur, rahat
h. 301/21, 381/06, 422/05
h. kıil- 183/14
h.+i bilen 306/03
h.+ini 424/13

- huzurlan-(a.u.) huzur bulmak,
rahatlamak
h.-midi 109/06
- huzurlandır-(a.u.) huzur
buldurmak, rahatlatmak
h.-ğan 395/13
h.-idiğan 232/24
- huzurlin-(a.u.) huzur bulmak,
rahatlamak
h.-iñ 103/25
h.-ip 35/21, 123/21, 206/13,
382/03, 386/10, 389/11
h.-idiğini 109/08
- hücey(a.) hücre
h.+liriñiz 278/24
h.+liri 279/08
- hüceyri(a.) hücre
h.+lirini 34/18
h.+lirige 91/16
- hüppide hemen, aniden, birden
bire, ansızın
h. 35/11
- hür(a.u) hür, özgür
h. 43/15, 50/03, 427/14
h. kıil- 427/14
- hürki- ürkmek, korkmak
h.-gendek 7/05
- hürkigenlik ürkeklik, korkaklık
h.+ini 43/15
- hürküt-ürkütme, korkutmak
h.-ti 94/11
- hürkütkeç ürkütücü, korkutucu,
korkunç
h. 94/17
- hürmet(a.) hürmet, saygı
h. 8/18, 75/12, 93/03, 135/07,
200/05, 225/13, 225/24,
340/01, 356/18, 361/14,
388/19, 404/26
h. bilen 21/16, 177/02,
193/19, 249/10
h.+ke 72/18, 327/07
h.+i(hürmit) 136/03, 174/21,
175/15, 225/17
h.+ini(hürmit) 64/10, 427/03
h.+ige(hürmit) 75/12, 335/19
- hürmetle-(a.u.) saygı
göstermek
h.-p 39/21
- hürmetli-(a.u.) saygı göstermek
h.-di 75/10
- hürmetlik(a.u.) hürmetli, saygılı
h. 283/09, 381/07, 429/02
- hürmetsizlik(a.u.) saygısızlık
h. 283/13
h.+ini 285/04
- hürmetsizlik(a.u.) saygısızlık
h. 159/05
- hürpey- keyfi kaçmak, tiksirmek
h.-di 83/22, 159/04, 274/01, 295/15
h.-gen 296/12
- hürpiy- keyfi kaçmak, tiksirmek
h.-ip 26/07
h.-ip tur- 418/14

H

- hada taş, kaya
h. 50/08
h.+ni 2/15, 394/25
- hadim(a.) faaliyet adamı;
militan; memur; işçi
h. 61/14
- hahiş(f.) istek, arzu, emel,
heves
h. 390/01, 390/02
- hain(a.) hain
h.+ni 83/03
h.+din 115/09
h.+i 49/16, 160/10, 214/22,
256/19
h.+i bilen 97/24
- hainlik(a.u.) hainlik
h. 47/05, 117/13, 157/17
- hak(f.) toprak
h.+imdin 398/14
- hakān hakan, kagan
h. 226/04
- hal(f.) ben
h.+ğa 34/08
h.+i 7/07
h.+idin 29/02
- hala(a.) ayakyolu, tuvalet
h. 387/12
- hala-(f.u.) istemek
h.-ymen 350/25
h.-msen 146/03
h.-yttim 405/09
h. -p101/21
- hala-halimas(f.u.) ister istemez
h. 166/02
- halas(a.) kurtuluş, kurtarma
h. 72/12, 295/04, 308/05,
328/23, 375/14, 395/22,
h. kıil-(kurtarmak) 422/04
- halayık(a.) halk
h. 192/02
- hali-(f.u.) istemek
h.-sañ 207/04
h.-siñiz 64/18
h.-sa 11/12, 39/20, 252/02
h.-sun 48/02
h.-ğan 19/15, 82'17, 142/14
- h.-maymen 113/13, 398/03, 398/03
h.-midi 43/04, 73/11, 231/18,
236/05, 389/23
h.-misun 48/02
h.-maytti 34/14, 74/13
h.-mas 166/02
h.-maydu 105/21, 110/12
h.-may 390/06
h.-miğan 87/03, 235/24, 235/24
h.-miğandek 118/15
- haligançe(f.u.)istediği kadar
h. 50/26, 52/01, 59/07, 61/23,
109/16, 288/05, 352/12, 408/01
- halis(a.) halis, objektif, tarafsız
h. 162/03, 176/06, 354/21
- halisane(a.f.) objektif olarak, tarafsız
olarak
h. 337/11
- haliy(f.) boş, serbest
h. 15/23, 38/03, 112/06, 135/11,
231/20, 254/11, 260/02, 340/05
- halta torba
h. 28/12, 32/26, 33/06, 34/24,
228/10, 289/20, 328/24
h.+ni(halti) 33/10
h.+sini(halti) 183/06
h.+sida(halti) 143/09
h.+mizni(halti) 28/06
- ham(f.)ham, çiğ, olgunlaşmamış
h. 56/13, 119/06, 148/07, 199/23,
235/12, 371/23, 383/14, 385/18,
386/02, 404/01
h.+nimu 306/10
- haman(f.) harman
h.+din 312/09
- hamilon(r.) bukalemun
h. 355/20
- hamla ham olarak
h. 67/13
- hamuş(f.) 1.suskun, durgun. 2.kederli,
mahsun
h. 15/21, 36/04, 46/20, 78/04,
84/17, 92/26, 115/03, 132/24,
177/01, 182/20, 254/19, 256/04,
351/19, 366/19, 382/24,
396/25cehli, 399/13, 401/12
- hamuşluk(f.u.)1.suskunluk, durgunluk.
2.kederlilik, mahzunluk

- h. 81/17, 331/15
 h.+mu 46/26
 h.+ta 82/20
- han han
 h. 252/18
- hani(f.) hane, ev, oda
 h.+ğa 120/04
 h.+da 353/15
 h.+din 188/01
 h.+siniñ 353/02
 h.+siğa 40/19
 h.+sidiki 365/15
- hanım hanım, bayan
 h. 269/13
 h.+niñ 105/24
 h.+lar 11/14
 h.+ni 15/11
- Hañçiñ yer ismi
 h. 414/19
- hapa(a.) kederli, mahzun,
 hüzünlü, üzüntülü, hasretli
 h. 49/13, 75/05, 177/01,
 192/01, 237/13, 294/25
- hapilik(a.u.) üzüntü, keder
 h. 49/10, 49/12, 108/21,
 108/22
 h.+mu 208/07
 h.+ini 426/23
- har üzüleme
 h. 237/15, 237/16
- har- üzülmek
 h.-maydu 390/19
- harabati(a.) harabe, enkaz, yıkıntı
 h.+i 166/14, 167/05
- haraqtér(r.) karakter
 h. 69/07, 86/15, 249/16,
 321/02, 321/02
 h.+diki 169/09
 h.+i 150/05, 191/06
 h.+ini 57/08, 83/24, 102/18
 h.+ige 9/20
 h.+idiki 76/19
- haraqtérlik(r.u.) karakterli
 h.241/2
- has has
 h. 7/24, 8/06, 8/07, 41/07,
 118/19, 135/17, 158/07,
 173/22, 202/23, 220/26,
 221/05, 226/06, 227/12, 241/02,
 243/22, 261/13, 270/17, 359/03,
 373/05, 384/14, 403/19, 409/03
 h. +la 422/18
- hasiyetlik(a.u.) değerli, özelliği olan
 h. 9/14, 319/15, 337/21, 401/21
- hata(a.) hata
 h. 55/02, 112/23, 227/24, 303/05,
 374/14
 h. bol- 238/06
 h. iken 55/01
 h. kil- 190/25
 h.+mu 218/07
 h.+ğa 332/11, 332/12
- hatalış-(a.u.) hata etmek, yanılmak
 h.-idu 77/16
- hatime(a.) son, nihayet
 h. 35/02
- hatiri günlük, hatıraların yazıldığı defter
 h.+ni 21/15
- hatircem telaşsız, sakin, rahat
 h. 11/03, 17/16, 37/23, 47/01,
 55/09, 78/22, 85/26, 101/18,
 117/04, 141/08, 145/07, 161/07,
 224/13, 228/01, 232/15, 243/11,
 303/22, 326/16, 326/25, 345/02,
 349/04, 364/04, 364/21, 408/02
 h. bol- 130/22, 243/07, 408/02
 h. kil- 20/07, 122/22, 414/23
 h. emes 364/07
- hatire hatıra, anı, akıl
 h. 21/09, 73/24, 96/12, 166/04,
 171/15, 173/04, 173/17, 173/22,
 173/24, 262/18, 297/13, 369/21,
 403/12
 h.+ni(hatiri) 21/15
 h.+mge 148/23, 263/23
 h.+ñiz(hatiri) 173/04
 h.+si(hatiri) 20/01, 101/08, 118/03,
 173/09, 269/18
 h.+si bilen(hatiri) 269/16
 h.+simu(hatiri) 173/14
 h.+sini(hatiri) 93/06
 h.+sidin(hatiri) 233/06
 h.+ler(hatiri) 91/13, 91/15, 165/09,
 182/22
 h.+ler bilen(hatiri) 91/14
 h.+lerni(hatiri) 91/13

- hatirile-(a.u.) hatırlamak, akla
getirmek
h.-p 55/04
- hatirili-(a.u.) hatırlamak, akla
getirmek, anmak
h.-valğan 309/08
- hazan(f.) güz, sonbahar
h. 10/12, 288/06
h.+dek 352/12
- hecle-(a.u.) harcamak, masraf
etmek
h.-ydiğan 292/20, 305/04
- heclin-(a.u.) harcanmak
h.-ip 225/05
- heķ(a.) halk
h. 148/02, 319/03
h.+ķe 319/04
h.+ler 209/12, 349/12, 349/14
h.+lermu 210/06
- heķ yabancılar, el
h.+ķe 218/08, 327/04
- helķ(a.) halk
h. 51/06, 65/04, 98/01,
147/02, 147/05, 164/13,
176/02, 290/02, 306/24,
353/02, 430/06, 430/09
h.+niñ 162/16, 167/08,
176/12, 184/19, 249/07,
316/09
h.+ni 160/03, 166/24
h.+ķa 65/06
h.+ķe 181/07
h.+tin 52/15, 97/04
h.+i 214/15
h.+ini 215/14
- helķara(a.u.) uluslar arası,
beynelmilel
h. 96/03, 210/05, 286/07,
288/26
- helķperver(a.f.) halkperver,
halksever
h. 372/18
- hencer (f.)hançer
h.+iñ 221/15
- hendan(a.) neşelenerek gülmek,
şakımak
h. 42/24, 102/02, 204/01,
347/16
- hende(f.) gülmek
h. ur- (gülmek) 232/23
- henzu(ç.) Çinli, çin milleti
h. 74/15, 195/21, 270/08
h.+larniñ 54/21
- henzuçe(ç.) çince
h. 88/11, 123/24, 297/11
h.+ğa(henzuçi) 263/22
- hep ne çare
h. 287/26, 287/26
- hepruk balgam
h.+liridin 215/13
- herек дutar denen çalgının sapı, tellerinin
takıldığı ağaçtan kısım
h.+ni 206/25
- heriti(a.) harita
h.+si 24/19
h.+sige 70/15
- hese bir tür beyaz kumaş, hasse olabilir
h. 227/03
- heste(a.) hasta
h. 389/23
- het(a.) mektup, yazı
h. 18/13, 18/18, 18/22, 19/08,
19/14, 19/18, 39/13, 39/23, 78/15,
122/25, 143/08, 143/09, 143/12,
143/21, 152/22, 190/02, 260/11,
265/09, 398/25, 403/21, 403/23,
406/18, 406/21, 407/07, 409/04,
412/06, 412/13, 412/23, 412/26,
413/01, 416/16, 416/17, 416/17,
417/01, 417/02, 417/07, 423/08,
423/08, 424/22, 424/23
h. bilen 18/13
h.+ķu 153/20
h.+mu 328/03
h.+niñ 76/16, 76/20, 95/17, 412/08
h.+ni 122/19, 122/23, 124/11,
124/19, 125/09, 143/18, 143/20,
144/25, 149/12, 149/17, 190/04,
190/04, 265/07, 316/01, 328/01,
328/04, 329/16, 330/05, 367/03,
370/03, 370/05, 403/20, 405/06,
411/08, 411/10, 411/14, 411/20,
412/03, 412/05, 421/10, 423/06,
424/22, 424/24
h.+nimu 76/22
h.+ke 124/14, 328/03, 407/06
h.+de 411/17

- h.+te 19/01, 124/16, 411/09,
 417/08
 h.+tiki 412/09
 h.+tin 149/23
 h.+ler 18/16, 35/09, 62/02,
 72/22, 176/10, 312/02,
 403/19
 hetçilep yazı sanatı, hattatlık
 h. 157/16
 hetçu(a.u.) yazıcı, tahsildar
 h. 417/08
 heter(a.) tehlike
 h.+din 255/17
 h.+lerge 312/01
 heterlik(a.u.) tehlikeli
 h. 96/18, 156/20, 162/14,
 168/12, 168/23, 168/25,
 169/03, 169/10, 169/11,
 169/14, 169/15, 169/16,
 169/17, 169/18, 173/03,
 290/14, 336/13, 337/13,
 372/03
 hever(a.) haber
 h. 35/04, 35/05, 35/07, 35/07,
 36/06, 142/16, 146/26,
 163/19, 191/24, 233/15,
 328/06, 352/16, 371/06,
 386/15, 401/05, 410/12
 h.+dur 2/15
 h.+ni 36/08, 332/25, 348/06,
 349/26
 h.+ler 242/04
 hevir haber
 h.+i(hevir) 242/03, 251/08,
 337/17, 360/17, 367/19
 h.+i bilen(hevir) 89/13
 heverdar(a.f.) haberdar
 h. 418/04
 heverlendür-(a.u.) haber vermek
 h.-üp 412/15
 heverlin-(a.u.) haber almak
 h.-ip 143/03, 367/09
 heversiz(a.u.) habersiz
 h. 95/10, 169/02, 222/22,
 261/16, 383/10, 400/25,
 427/24
 hevpl(a.) tehlike
 h.+tin 409/13
 h.+ini 412/07
 hevplik(a.u.) tehlikeli
 h. 164/10, 174/12
 heyminal etkili, keskin bir Uygur ilacı
 h. 340/08, 340/26
 heyr(a.) sadaka, iyilik, hayır
 h. 190/11, 330/12, 396/17
 heyrhahlık(a.f.u.) iyilik yapma hali
 h. 129/08
 heyr-hoş(a.f.) iyilik güzellik
 h. 396/17
 hezine (a.) hazine
 h. 193/17
 héli(f.) çok, epey
 h. 8/01, 5/06, 16/14, 16/24, 20/07,
 23/21, 28/18, 30/26, 30/26, 39/04,
 42/07, 44/11, 49/03, 60/11, 61/12,
 62/24, 67/10, 68/08, 69/11, 74/15,
 74/22, 76/15, 77/23, 84/10, 86/09,
 86/14, 87/09, 87/11, 89/18, 91/22,
 97/04, 97/18, 98/16, 101/25,
 107/05, 112/18, 116/13, 130/26,
 135/17, 135/17, 145/13, 151/15,
 152/03, 164/05, 175/04, 182/11,
 185/20, 189/15, 190/19, 197/10,
 197/16, 198/26, 206/08, 210/16,
 215/18, 241/11, 243/09, 244/20,
 248/19, 253/10, 254/10, 264/09,
 267/02, 267/05, 270/19, 279/18,
 284/04, 297/16, 299/24, 305/02,
 306/11, 312/16, 315/19, 315/21,
 319/12, 321/19, 325/01, 327/08,
 342/15, 355/15, 357/23, 361/25,
 366/16, 367/03, 371/23, 372/12,
 379/11, 383/20, 390/24, 391/03,
 394/19, 395/05, 410/18, 412/22,
 420/15, 420/17, 422/15, 424/18
 h.+din 26/09, 289/24
 h.+giçe 313/10, 394/12
 hélila(f.u.) epey, bir sürü, çokça
 h. 7/09, 8/06, 13/09, 35/12, 35/20,
 62/18, 263/07, 280/18, 356/17,
 356/21
 hémir(f.) hamur
 h. 51/06
 hénim hanım
 h. 33/14, 33/15
 hét(a.) mektup, yazı
 h.+im 403/23
 h.+imniñ 192/14, 428/08

- h.+imni 328/18
 h.+iñ 425/02
 h.+iñniñ 329/14
 h.+iñni 190/07, 265/11
 h.+iñde 192/21, 329/13
 h.+i 18/11, 18/16, 18/24,
 125/21, 144/24, 260/12,
 366/22
 h.+idiki 19/10
 h́ey kumaştan yapılmış Çin
 ayakkabı
 h.+i 247/19
 h́eyim-heter kaza ve tehlike
 h. 383/10
 h. ge169/15,
 h́icil(a.) utanç, mahcubiyet
 h. 9/12, 139/16, 183/01,
 295/02, 362/05
 h́icillik(a.u.) utangaçlık,
 sıkılganlık, mahcubiyet
 h. 14/15, 230/10, 236/12,
 252/22, 395/24
 h́ikira-böğürmek, bağırmak
 h.-p 210/26
 h.-ytti 60/17
 h́il(f.) tür, çeşit
 h. 2/26, 7/24, 12/09, 12/25,
 13/03, 14/14, 18/09, 20/12,
 24/13, 28/15, 34/04, 34/19,
 36/07, 36/10, 41/18, 44/16,
 46/01, 48/04, 48/05, 49/10,
 51/13, 56/17, 59/09, 69/06,
 70/06, 70/24, 71/02, 83/09,
 84/18, 87/25, 88/01, 89/09,
 89/09, 95/20, 96/01, 96/05,
 97/07, 98/03, 98/19, 115/19,
 116/01, 124/20, 133/05,
 134/10, 135/07, 137/21,
 139/19, 139/19, 140/22,
 148/17, 156/03, 158/07,
 169/08, 171/21, 173/08,
 187/01, 187/17, 187/17,
 193/03, 193/04, 194/25,
 198/10, 198/11, 201/17,
 201/18, 214/23, 215/23,
 217/07, 220/20, 225/15,
 226/02, 226/10, 232/21,
 233/17, 235/19, 240/18,
 241/11, 244/04, 246/22,
 246/22, 247/09, 247/09, 249/13,
 249/17, 251/21, 252/24, 255/24,
 256/11, 257/20, 258/14, 262/11,
 262/18, 267/15, 267/15, 276/22,
 282/08, 282/16, 283/21, 291/26,
 296/03, 298/20, 298/21, 302/05,
 335/18, 342/13, 342/20, 352/21,
 361/11, 361/11, 374/13, 374/15,
 375/21, 381/02, 384/01, 384/12,
 386/22, 389/15, 390/02, 393/12,
 403/15, 407/12, 407/20, 425/21,
 427/07
 h.+ğa 240/24
 h.+lardin 7/01
 h.+lirini 302/22
 h́ilmu-h́il(f.) çeşitli
 h. 73/19, 73/20, 84/06, 91/03,
 199/22, 311/09, 427/02
 h́ilap(a.) hilaf, aykırı, zıt, aksi
 h. 47/20
 h́ilvet(a.) boğuk, belirsiz, yalnızlık
 h. 72/14, 231/20, 232/17, 236/20,
 257/12, 305/23, 308/11, 332/19
 h.+te 276/09
 h.+tiki 87/08
 h́imiye(r.) kimya
 h. 408/20
 h.+diki(h́imiyi) 158/02
 h́iracit(a.) masraf
 h.+ini 70/04
 h́iraman aldırmadan, umursamadan
 h. 52/08, 52/13, 170/16, 223/09,
 385/12
 h́ire(f.) donuk
 h. 50/05, 60/08, 79/12, 114/23,
 115/18, 126/02, 133/01, 178/03,
 179/08, 186/20, 332/15, 408/09,
 415/01
 h́ireleş-(f.u.) donuk olmak, gölgelenmek
 h.-ti 132/12
 h.-ken 113/20, 332/04, 344/24,
 407/06
 h.-kendem 327/19
 h́ireleştür-(f.u.) donuklaştırmak, gölge
 düşürmek
 h.-üvetkenidi 167/03
 h́irelik(f.u.) donukluk, sönüklük
 h.+tin 135/20
 h́ireliş-(f.u.) donok olmak, gölgelenmek

- h.-ip 234/13
 hırgey kısık, boğuk ses
 h. 280/07
 hiris(a.) tehtid
 h. 82/22, 255/06, 259/01
 h.+ni 64/12
 h.+ka 64/11
 h.+larniñ 64/14
 h.+liriğa 235/19, 236/15
 Hırkiti şair ismi
 h.166/14, 167/04
 hislet(a.) vasıf, hassa, özellik
 h. 366/11
 h.+mu 19/09
 h.+i(hisli) 219/17
 hiş(f.) kerpiç
 h.+tek 354/18
 hitab(a.) hitap
 h. 257/17
 h.+i 203/01
 hiyal(a.) hayal
 h. 20/08, 109/08, 114/22,
 149/01, 187/10, 187/12,
 187/12, 241/01, 257/14,
 321/05, 338/19, 341/19,
 347/23, 369/19, 384/05,
 404/01
 h.sür- hayal etmek, hayale
 dalmak 27/15, 306/01
 h.+ğa kel- (keptu) 264/15,
 264/20, 355/20
 h.+ğa keltür-171/01
 h.+ğa ket- 139/02, 223/16
 h.+ğa pèt- 100/04, 198/21,
 302/25
 h.+imğa kel-:aklıma gelmek
 53/02,
 h.+imğa kir- 370/04
 h.+iñğa kir- 183/17
 h.+iñizğa kel- 53/05
 h.+iğa kel- 144/05, 184/21,
 225/04, 249/25, 267/24,
 270/14, 310/02, 348/11,
 355/16, 364/17
 h.+iğa keltür- 56/04, 56/05,
 304/03, 332/07, 335/09,
 352/10, 383/11
 h.+iğa kir- 105/01, 336/11,
 367/01
 h.+imizğa kel- 153/14
 h. bilen 74/20, 76/25, 136/07,
 268/15, 287/24, 315/17, 341/08,
 379/04, 408/13
 h.+da 48/12
 h.+din 76/07, 95/05, 125/16,
 223/26, 306/04, 310/22, 398/26
 h.+dila 185/13
 h.+i 33/20, 80/02, 102/05, 103/11,
 135/23, 246/13, 259/08, 413/11,
 419/02
 h.+i bilen 36/01, 107/05, 107/09
 h.+iniñ 100/04
 h.+ini 59/10
 h.+iğa 280/06
 h.+iğimu 359/16
 h.+ida 78/12, 125/18, 135/09,
 141/05, 383/11, 393/10
 h.+idiki 257/07
 h.+idin 65/24, 95/08
 h.+içe 307/16
 h.+lar 59/02, 88/14, 135/09,
 165/19, 174/12, 201/18, 257/25,
 371/23, 381/02, 418/13
 h.+lar bilen 55/06, 95/06, 125/10,
 231/23, 322/12, 339/26
 h.+larniñ 231/14
 h.+larni 56/14, 264/05
 h.+largğa 236/22
 h.+lardin 100/06, 101/26, 114/26,
 142/09, 405/10
 h.+liri 27/13, 106/26
 h.+liriniñ 50/10, 136/04
 h.+lirini 99/06
 hiyalçan(a.u.) hayalci
 h. 32/19, 36/04, 100/21, 136/11,
 166/18, 234/15
 h. kıl- 125/16
 hiyalen(a.) hayali olarak
 h. 88/18
 hiyaliy(a.) hayali
 h. 233/22, 303/24, 404/08
 hiyalperes hayalperest
 h. 360/11
 hiyalhıni(a.) hayal dünyası
 h.+sidiñ 100/09
 hiyanet(a.) hıyanet, ihanet
 h. 326/10, 399/24
 h.+i(hıyanit) 69/17

- Hızır Hızır
 h. 318/25, 389/21
 h.+ğa 87/25
- hizmet (a.) hizmet
 h. 151/11
 h. işle- 116/12, 116/16
 h. kıll-300/22
 h.+ke 168/25
 h.+i(hizmit) 251/21
 h.+ini(hizmit) 363/15
 h.+ini(hizmit) 151/17, 233/23
 h.+ige(hizmit) 410/01
 h.+ler bilen 175/20
 h.+lerni 356/02
 h.+lirini 60/25
- hizmetçi(a.u.) memur, işçi
 h.+lerniñ 159/20, 287/03
- hizmetdaş(a.u.) iş arkadaşı;
 mesai arkadaşı
 h.+ini(hizmetdiş) 365/05
 h.+liri 354/21
- hizmetdaşlık(a.u.) mesai
 arkadaşlığı
 h. 154/21
- hoca(f.) 1.sahip, patron, mal
 sahibi.2. sayın, muhterem,
 saygıdeğer
 h. 166/23
 h.+sidek(hoci) 408/01
 h.+lar(hoci) 166/19, 167/02
 h.+lar bilen(hoci) 166/17
- hocayin(f.) sahip
 h. 362/02
 h.+i 80/11, 259/05
- holdérin Alman yazar
 h. 269/12
- hop(f.) iyi olur
 h. 151/01, 427/04, 427/04,
 427/06
- hora- yıpranmak, azalmak,
 zayıflamak
 h.-p 87/26, 127/24
- horaş yıpranma, azalma, zayıflama
 h. 82/14
- horat- yıpratmak
 h.-may 236/21
- horaz(f.) horoz
 h. 202/10
 h.+dek 274/01
 h.+ğa 159/08
 h.+lardek 26/07
- horek(f.) horultu, horlama
 h. tart-(horuldamak) 60/14, 224/21
 h. bilen 68/04
 h.+i(horik) 51/18, 60/15, 88/17
 h.+ini(horik) 60/14
- hori- yıpranmak, azalmak, zayıflamak
 h.-mas110/22
- horli-(f.u.) hor görmek
 h.-ğan 191/16
- horluk(f.u.) yüz karası, rezalet, ayıp
 h. 51/20, 59/09, 63/18, 82/15,
 115/19, 144/18, 174/19, 231/03,
 374/15, 395/24, 396/05, 399/26,
 402/06, 406/01, 407/02
 h.bilen 128/17
 h.+ka 110/24
 h.+tin 281/17
 h.+larni 400/23
 h.+larga 401/17
- hoş(f.) hoş, iyi
 h. 8/22, 8/22, 21/22, 22/14, 131/02,
 149/12, 263/01, 300/14, 300/15,
 333/19, 396/17, 406/12, 413/18,
 420/02, 427/04, 427/04
 h.+e 200/22, 275/21
 h.+iñizni 52/17
 h.+uñni 375/12
- hoş(f.) elveda, hoşça kal
 h. 144/03, 196/02, 237/24, 281/22,
 428/08
- hoşal(f.) memnun, sevinçli
 h. bol-(memnun olmak) 35/20
 h. kıll-(memnun etmek) 41/16
- hoşamet(f.) koplıman, pohpohlama,
 dalkavukluk, yaltaklık
 h.+lirimu 352/07
- hoşçaçak(f.u.) neşeli, güler yüzlü
 h. 29/04
- hoşlaş-(f.u.) vedalaşmak
 h.-ti 224/16, 237/25, 393/08,
 393/10, 399/09
 h.-mağçı 90/14, 393/12
 h.-kanda 250/26
 h.-kandek 393/11

h.-misam 89/21	huddi(f.) aynı, tıpkı
h.-misañmu 89/24	h. 6/25, 7/15, 8/22, 10/12, 12/01,
hoşliq(f.u.) hoşnutluk	12/06, 12/08, 13/01, 13/16, 14/06,
h.+idin 41/09	17/11, 17/18, 17/21, 18/11, 20/21,
hoşliş-(f.u.) vedalaşmak	21/15, 23/01, 27/06, 32/24, 33/07,
h.-ip 246/11, 250/01, 401/24	34/13, 35/08, 37/14, 41/13, 43/20,
h.-idiğan 6/13, 327/13	46/12, 47/25, 48/08, 49/05, 50/11,
h.-ivalay 40/20	50/22, 51/06, 53/10, 56/10, 57/07,
h.-ivalmisa 393/16	59/03, 59/11, 60/12, 60/18, 61/18,
hoşlişiş(f.u.) vedalaşma	62/04, 62/11, 64/07, 64/11, 66/06,
h. 250/25	66/12, 66/24, 69/14, 72/14, 73/05,
h.+ka 393/06	73/12, 76/08, 77/18, 78/01, 78/06,
hotun kadın	79/11, 79/18, 79/20, 83/04, 84/03,
h. 146/11, 146/21, 148/02,	85/01, 86/04, 87/24, 90/06, 91/11,
218/09, 264/16, 264/24,	91/15, 92/06, 92/13, 96/08, 97/11,
264/25, 299/26, 328/13,	97/16, 98/04, 98/07, 98/13, 98/14,
361/12, 378/10	99/05, 100/03, 102/25, 104/02,
h. bilen 146/05	104/10, 105/13, 106/03, 107/19,
h.+ga 214/18	108/12, 108/22, 109/15, 110/13,
h.+i 146/04, 146/07, 146/23,	111/12, 112/11, 119/02, 119/17,
264/14	122/07, 125/17, 125/23, 126/12,
h.+imu 146/13, 264/20	128/15, 129/25, 130/01, 130/20,
h.+ini 146/23	131/14, 133/06, 133/08, 134/13,
h.+iniñ 146/10, 264/12,	134/18, 137/14, 137/18, 137/20,
264/13, 264/19	137/24, 140/25, 141/10, 142/19,
hotunluq kadınlı	144/12, 144/19, 147/15, 153/01,
h. 73/14, 216/25	156/13, 158/11, 158/13, 158/15,
hud akıl, idrak, sezgi	158/22, 159/02, 160/25, 163/16,
h.+ini 372/15	167/06, 168/03, 171/22, 172/07,
Huda(f.) Allah, Tanrı	173/10, 175/01, 175/14, 176/19,
h. 11/12, 27/11, 29/07, 29/19,	178/14, 182/22, 183/24, 184/10,
39/20, 144/09, 165/14,	186/11, 189/17, 190/10, 192/18,
185/07, 185/09, 231/12,	197/03, 198/12, 201/25, 204/12,
257/23, 266/05, 348/08,	204/19, 206/22, 206/26, 208/10,
386/18, 390/03, 406/14	210/20, 215/22, 217/14, 223/02,
h.+mu 198/19, 318/07	225/08, 230/12, 230/21, 234/05,
h.+niñ 146/19, 318/06,	235/11, 235/15, 237/04, 240/08,
318/09	240/21, 245/03, 247/04, 247/13,
h.+ni 335/21	249/22, 253/15, 255/04, 259/09,
h.+ga 62/21, 145/15, 191/21,	259/15, 260/07, 262/25, 263/03,
231/20, 266/12, 271/09,	268/09, 269/25, 270/10, 270/26,
326/09, 361/24	274/01, 276/05, 285/21, 288/11,
h.+din 335/01, 410/15	292/01, 293/13, 293/18, 294/17,
h.+si 416/08	297/14, 299/06, 301/04, 304/05,
Huday(f.) Tanrı, Allah	305/25, 309/23, 317/20, 318/13,
h.+im 68/17, 226/20, 299/04	322/18, 324/19, 332/14, 335/06,
hudaliq Allah'ı var, Allah'a inanan	337/06, 337/18, 341/21, 342/14,
h. 319/24	343/18, 345/05, 346/20, 352/11,
	353/16, 353/21, 354/13, 354/18,

- 355/08, 356/15, 363/23,
364/25, 371/12, 372/20,
376/11, 376/22, 377/09,
379/05, 379/24, 380/12,
380/24, 381/09, 381/10,
381/22, 382/26, 383/04,
383/14, 384/08, 385/15,
387/25, 393/18, 394/11,
395/17, 396/06, 396/25cehli,
397/08, 398/23, 400/19,
401/06, 401/09, 402/09,
402/14, 402/19, 404/12,
406/25, 407/04, 407/12,
408/14, 412/03, 413/13,
418/11, 422/01, 423/03,
423/10, 423/26, 429/14
- hüdik şüphe, vesvese
h.+i 337/11
- hüduksiniş şüphelenme,
vesveseye düşme
h. 82/22
- hüdük şüphe, vesvese
h.+i 40/05
- hüdüksire- şüphelenmek,
vesveseye düşmek
h.-p 367/24, 407/16
- hulase(a.) sonuç
h. 38/23, 371/01
h.+sini(hulasi) 96/06
- hulasile-(a.u.) sonuçlandırmak
h.-p 174/02
- hulq(a.) huy, tabiat, karakter
h.+tiki 4/19
h.+idiki 278/10
- humada- bağımlı olmak
h.-p 213/21
- humar(f.) ihtiras, tutku
h. 10/17
h.+la 362/24
h.+i 288/17
- humarlaş-(f.u.) tutsaklaşmak
h.-ti 21/04
h.-kan 20/09, 203/13, 345/13
- humarlaştur-(f.u.) tutsaklaştırmak
h.-up 413/14
- humarlış-(f.u.) tutsaklaşmak
h.-ip 343/09
- humper(f.) haylaz
h. 368/17
- hun(f.) kan
h. 198/09
h.+dağ 28/10
- hunluq(f.u.) kanlı
h. 198/10
- hunük(f.) çirkin
h. 217/22, 222/07, 356/08, 366/14,
397/09
- hunükleştür-(f.u.) çirkinleştirmek
h.-üp 214/17
- hupiyane(a.f.) gizli halde
h. 55/02
- hupsenlik aldırmama, önemsememe
h. 47/03, 374/03, 411/15, 416/19,
417/09
h.+liriñiz 53/21
- huramliq(a.u.) sevinçli, memnun, neşeli
h. 315/07, 320/26
h.+ni 320/25
h.+ka 164/16, 276/06
- hureun torba, hurc
h. 28/06
- hursin- içler çekmek; ahlar çekmek
h.-di 56/07
h.-ip 85/04, 403/01
h.-gan 394/19, 412/18
- hurum(r.) krom
h. 121/15, 143/07, 230/04
- hususiyet(a.) özellik, ayrıcalık
h. 217/05, 217/07
h.+la 211/08
h.+ke 215/08
h.+i(hususiyit) 216/24, 217/02
h.+i bilen(hususiyit) 216/24
h.+idin(hususiyit) 216/24
h.+ler 217/12
- huş(f.) hoş, iyi
h. 2/15, 75/14, 102/05, 103/24,
107/08, 149/18, 157/16, 198/11,
228/17, 233/20, 247/17, 278/04,
287/17, 301/20, 321/14, 323/19,
327/08, 343/06, 348/06, 366/08,
384/15, 415/22
h. kı- 29/06, 84/13, 128/05
h.+i 243/25, 244/02, 244/06
- huşal(f.a.) memnun, sevinçli
h. 24/21, 176/24, 197/11, 206/11,
227/24, 230/12, 249/17, 253/14,
257/05, 270/10, 275/01, 276/02,

- 276/06, 296/20, 313/14,
315/06, 328/01, 331/18,
333/02, 334/02, 345/04,
345/21, 350/25, 370/18,
388/24
h. bol- 42/09, 74/23, 134/15,
166/11, 219/21, 219/23,
234/16, 245/16, 249/21,
295/20, 300/19, 300/20,
301/19, 315/22, 318/26
h. bolup ket- 300/11, 302/14
h. kıl- 296/06, 410/12
- huşal-huram(f.a.) memnun, sevinçli
h. 249/17, 347/06
- huşallan-(f.a.u.) memnun
olmak
h.-ğan 164/20
h.-may 270/02
- huşallandır-(f.a.u.) memnun etmek
h.-di 270/05
- huşallın-(f.a.u.) memnun
olmak
h.-ip 386/19
- huşallık(f.a.u.) memnuniyet, sevinç
h. 79/03, 80/23, 91/05, 91/09,
108/20, 114/11, 165/18,
196/03, 206/09, 215/23,
238/16, 238/18, 328/02,
328/02, 328/05, 332/02,
333/11, 333/13, 339/22,
345/08, 353/13, 384/23,
392/19, 395/16, 407/10,
410/06, 422/03, 425/12
h. bilen 215/20, 254/12,
328/03, 350/02
h.+mu 208/06
h.+niñ 127/25, 128/02,
405/17
h.+ni 307/10, 347/17
h.+tin 137/21, 143/11,
165/15, 231/12, 393/07,
410/17
h.+imda 329/16
h.+iñğa 422/02
h.+i 78/22, 262/08, 296/20
h.+idek 425/02
h.+ini 36/03, 346/10, 356/01,
426/23
h.+iğa 260/12
- huşamet(f.) kompliman, pohpohlama,
dalkavukluk, yaltaklık
h.+ke 358/05
- huşametçi(f.u.) dalkavuk
h.+lerdin 356/09, 356/11
- huşametçilik(f.u.) dalkavukluk
h. 167/01
- huşametguyluk(f.u.) pohpohçuluk,
dalkavukluk
h. bilen 79/24
h.+i 353/26
- huşametkoyluk(f.u.) pohpohçuluk,
dalkavukluk
h.+niñ 302/22
- huştar(a.) aşık, tutkun, meftun, sevdalı
h. 313/22
h.+i 84/12
- huşyak-(f.u.) hoşuna gitmek
h.-mayvatқан 166/10
- huy(f.) huy, karakter
h. 155/18, 198/11, 323/19, 366/08
h.+ini 62/06
- hünük(f.) çirkin
h. 338/12

- İ**
- i- imek yardımcı fiili, olmak
- i.-kenmen 38/17
- i.-kensen 25/15, 289/13
- i.-kensiz 22/15, 79/15,
105/17, 174/15, 340/22,
378/14
- i.-kenmiz 255/01
- i.-ken 16/15, 19/20, 19/24,
20/02, 34/01, 47/02, 48/21,
53/22, 54/22, 55/01, 76/20,
82/01, 101/14, 106/01,
112/12, 113/17, 118/25,
122/16, 123/03, 143/08,
144/26, 148/12, 149/05,
153/11, 166/14, 169/13,
174/12, 194/03, 198/20,
199/10, 202/21, 221/02,
221/12, 237/15, 237/15,
237/18, 260/11, 261/18,
263/26, 264/09, 264/11,
273/05, 279/07, 281/15,
287/22, 288/20, 303/18,
310/13, 310/21, 313/04,
313/18, 318/12, 319/15,
319/18, 320/14, 322/04,
326/07, 348/21, 369/20,
371/23, 374/22, 379/08,
382/02, 386/18, 403/06,
404/12, 405/02, 405/05,
405/17, 405/18, 412/19,
414/14, 423/15, 423/16,
424/03, 425/06
- i.-ken-de 86/11, 384/05
- i.-kenğu 141/14, 165/16,
342/02
- i.-ken+(yağşiken) 169/12
- i.-miş 147/22
- i.-kende 37/14, 279/12,
378/11
- i.-dim 19/21, 185/10, 368/12,
412/26, 425/15
- i.-di 1/13, 2/19, 2/24, 4/17,
4/26, 5/15, 5/16, 6/16, 7/01,
7/03, 7/13, 7/22, 7/26, 8/04,
8/08, 8/09, 8/11, 12/10,
14/12, 15/23, 15/25, 18/10,
18/17, 19/02, 21/11, 23/02,
23/21, 24/07, 24/21, 26/25, 28/13,
28/17, 28/19, 29/01, 30/20, 30/22,
32/08, 33/03, 34/16, 38/08, 41/06,
41/20, 43/04, 44/24, 45/01, 45/03,
45/06, 46/15, 47/24, 48/02, 48/12,
48/18, 48/25, 49/06, 49/21, 49/22,
50/11, 50/25, 51/02, 51/03, 51/08,
51/14, 51/19, 52/06, 52/26, 53/11,
54/06, 55/14, 55/23, 60/12, 60/15,
61/12, 61/16, 62/21, 64/15, 65/01,
65/15, 67/07, 68/01, 68/15, 68/20,
69/06, 69/10, 69/11, 69/23, 71/23,
72/02, 72/07, 73/10, 73/17, 73/21,
74/04, 74/10, 74/11, 74/16, 74/24,
75/12, 78/14, 78/21, 79/02, 79/13,
79/17, 81/05, 82/11, 82/15, 84/08,
84/11, 84/14, 84/17, 85/20, 85/21,
88/23, 89/12, 91/10, 92/09, 92/24,
93/14, 93/16, 95/10, 95/16, 98/18,
98/20, 99/10, 99/12, 99/19, 100/05,
100/23, 105/16, 108/08, 109/08,
109/15, 110/06, 111/16, 114/06,
115/02, 116/07, 116/17, 118/01,
119/20, 120/11, 122/08, 124/25,
124/26, 125/05, 125/23, 126/08,
126/23, 127/02, 127/14, 128/14,
130/03, 131/01, 131/12, 132/02,
134/06, 134/07, 134/17, 136/23,
138/06, 138/10, 139/07, 139/07,
140/16, 141/11, 144/08, 146/01,
150/03, 151/14, 154/20, 156/04,
156/14, 157/13, 158/18, 163/03,
164/09, 167/21, 170/10, 170/14,
170/16, 170/19, 170/21, 171/03,
171/21, 172/01, 173/07, 173/09,
173/23, 176/25, 177/01, 177/26,
178/03, 180/06, 186/09, 186/22,
187/02, 187/09, 187/12, 190/10,
194/08, 194/10, 194/11, 194/15,
197/16, 200/02, 200/05, 200/10,
206/05, 206/16, 206/17, 207/09,
207/11, 208/14, 215/19, 215/25,
216/06, 216/08, 219/16, 220/17,
222/13, 222/22, 225/01, 225/16,
225/17, 225/20, 225/22, 226/11,
227/01, 227/06, 228/10, 228/13,
229/05, 230/12, 231/01, 231/03,
232/10, 232/12, 232/17, 234/11,
235/26, 236/01, 241/02, 241/08,

- 241/09, 241/12, 241/13, 396/07, 398/07, 398/09, 398/11,
 242/01, 246/14, 246/16, 398/16, 400/05, 401/16, 401/19,
 247/05, 247/08, 247/10, 401/21, 401/26, 407/19, 407/19,
 248/06, 248/26, 251/14, 408/04, 408/10, 408/10, 409/23,
 251/26, 252/03, 252/17, 411/02, 411/14, 412/02, 414/02,
 253/15, 254/18, 258/06, 415/18, 416/12, 418/11, 420/05,
 259/19, 260/01, 260/06, 429/15
 265/18, 265/19, 266/02, i.-diğu 84/23, 406/07
 267/05, 267/16, 267/24, i.-diki 113/01, 186/20, 296/15,
 267/26, 268/23, 268/25, 353/26
 269/23, 270/06, 270/17, i.-duğ 414/08
 271/18, 272/03, 275/01, i.-kenlikimni 313/22
 276/07, 276/08, 277/06, i.-kenliki 81/22, 172/01
 278/04, 280/08, 286/02, i.-kenlikini 7/10, 61/12, 61/14,
 286/04, 287/02, 287/13, 65/14, 80/02, 91/14, 100/26,
 288/09, 290/20, 290/22, 125/01, 150/10, 152/04, 155/11,
 291/26, 293/12, 296/14, 164/10, 226/04, 229/26, 245/26,
 296/20, 296/22, 297/01, 266/20, 268/14, 298/12, 340/13,
 298/08, 298/24, 299/23, 390/25, 408/15, 408/17, 412/12,
 299/24, 300/10, 302/26, 418/05, 420/26, 421/01
 304/14, 305/01, 307/18, i.-kenlikinimu 155/06
 317/05, 318/18, 321/19, i.-kenlikige 329/04, 341/19, 419/12
 323/18, 326/17, 327/06, i.-kenlikidin 225/14
 331/18, 333/16, 333/18, ibaret(a.) ibaret
 333/22, 334/08, 334/09, i. 46/08, 136/17, 204/20, 205/20,
 335/11, 336/01, 336/15, 214/08, 214/14, 216/20, 216/24,
 337/09, 337/11, 338/17, 269/14, 298/17, 308/05, 400/01
 340/04, 340/14, 341/13, ibari(a.) ibare
 341/18, 342/09, 342/15, i.+ler bilen 119/18
 343/11, 344/05, 344/06, ibret(a.) ibret
 344/07, 345/20, 345/21, i. 87/04, 156/01, 175/17, 209/18
 346/09, 346/22, 348/16, ibretlik(a.u.) ibret alınacak, ibretli
 350/09, 350/11, 350/22, i. 86/21, 112/04, 265/01, 391/07
 353/24, 354/06, 354/07, icad(a.) icad, keşif
 355/16, 355/20, 355/21, i. 73/07, 209/12, 273/20
 355/25, 356/08, 356/18, i. kı- 278/20
 357/04, 362/12, 362/25, i.+i bilen 295/07
 363/10, 364/07, 366/09, icadiyet(a.) yaratıcılık
 366/17, 367/09, 367/14, i. 324/24, 325/10, 363/09, 408/03
 367/15, 367/19, 370/09, i.+ni 363/14
 370/17, 370/18, 372/07, i.+te 314/19
 373/04, 377/14, 380/14, i.+i(icadiyit) 271/26
 381/07, 381/17, 382/16, i.+ige(icadiyit) 269/25
 382/18, 383/14, 383/23, icadiyetçi(a.u.) icad yapan, mucid
 383/24, 384/20, 385/02, i.+ge 261/13
 386/04, 386/06, 386/08, icillik yakınlık, dostluk
 387/22, 387/25, 388/01, i.+ka 149/22, 240/23, 322/06
 390/09, 392/21, 393/14, i.+i 4/22
 394/13, 394/22, 395/22, i.+ini 193/05

- icra(a.) yapma, yerine getirme
i. kıl-(yapmak, yerine getirmek) 427/12
- ictihat(a.) çalışkanlık, gayret
i. 197/02
i.+ka 322/07
- ictimaiy(a.) içtimai, toplumsal
i. 57/19, 167/11, 217/05, 261/05, 272/11, 300/21, 307/14
- iç
iç
i. 59/08, 60/01, 60/04, 70/23, 98/05, 105/04, 105/06, 105/18, 110/20, 115/12, 115/18, 122/18, 204/14, 222/06, 226/12, 243/24, 253/14, 338/21, 344/17, 351/07, 352/18, 376/17, 384/20, 396/03, 402/13
i. ağırit-(acımak) 338/21
i.+ki 7/19, 19/12, 26/10, 39/08, 127/07, 197/12, 208/22, 216/19, 217/10, 248/25, 257/07, 262/11, 272/22, 286/08, 316/10, 361/06, 366/14, 424/01
i.+im 169/26, 190/08, 263/05, 368/06, 426/01
i.+immu 367/17
i.+iñni 112/06
i.+i 16/06, 24/01, 50/05, 59/08, 60/07, 66/05, 72/13, 72/16, 79/09, 113/03, 153/02, 174/25, 179/16, 216/01, 262/12, 265/03, 271/17, 280/20, 319/13, 320/07, 338/10, 345/18, 348/03, 382/08
i.+i bilen 255/12, 255/13
i.+ini 46/21, 72/17, 268/22, 384/20
i.+ige 62/05, 67/19, 80/12, 82/12, 101/06, 113/26, 133/02, 141/06, 142/08, 187/16, 199/24, 216/25, 217/06, 243/20, 243/24, 262/14, 287/18, 315/17, 351/07, 406/20
i.+ide 2/02, 2/24, 4/06, 10/06, 11/19, 12/10, 21/09, 22/07, 28/19, 33/04, 43/26, 43/26, 47/21, 56/07, 56/11, 59/02, 90/14, 90/15, 106/18, 108/14, 116/25, 118/13, 121/02, 125/24, 126/13, 140/15, 145/10, 149/02, 150/01, 156/18, 160/02, 167/06, 170/13, 176/11, 177/04, 182/19, 187/22, 189/01, 199/20, 204/20, 206/03, 223/18, 241/08, 246/22, 253/07, 255/24, 266/02, 279/15, 285/03, 287/01, 287/12, 287/19, 288/11, 295/21, 297/16, 299/20, 303/26, 318/13, 320/03, 320/21, 320/25, 320/26, 331/15, 333/18, 350/08, 351/18, 352/10, 352/17, 353/01, 355/06, 355/15, 355/26, 369/18, 369/24, 373/01, 376/13, 376/17, 377/13, 377/13, 397/19, 402/05, 402/06, 403/07, 405/08, 406/23, 407/16, 407/20, 408/21, 420/17, 421/08, 425/07
i.+idimu 11/18, 239/07, 239/08, 298/13
i.+idiki 2/25, 4/24, 92/06, 134/07, 174/02, 182/23, 206/17, 221/08, 221/15, 222/22, 231/09, 247/10, 262/01, 304/03, 316/01, 381/09, 386/02
i.+idila 380/24
i.+idin 13/12, 59/08, 70/23, 98/05, 105/04, 110/20, 113/24, 115/13, 115/18, 173/05, 187/21, 201/21, 202/24, 207/11, 222/06, 230/17, 234/20, 243/24, 253/14, 262/13, 315/04, 320/09, 320/13, 320/15, 320/19, 320/20, 329/10, 344/17, 353/05, 414/26, 415/04
i.+imizdimu 29/15
i.+imizdiki 158/03
i.+imizdinla 289/12
iç-
içmek
i.-ti 198/03, 234/01, 275/22, 343/08, 386/10
i.-ti-de 275/22
i.-tuğ 201/02, 201/03
i.-iptu 326/10
i.-isen 203/12
i.-idu 299/07

- i.-imiz 289/05
i.-idiğan 386/23
i.-ey 10/04
i.-eyli 201/23, 201/25, 308/21
i.-iñ 29/07
i.-señmu 201/04
i.-simu 206/12
i.-sekku 275/10
i.-idila 393/25
i.-emsiz 74/02
i.-iley 325/18
i.-ip 9/14, 39/19, 146/20, 200/18, 200/19, 201/17, 206/03, 226/26, 229/10, 229/23, 343/05, 381/21, 413/13
i.-keç 308/22, 325/16, 343/02
i.-ken 9/25, 28/21, 125/16, 381/15, 388/21
i.-kendem 30/14
i.-idiğanğa 226/15
i.-emdimen 207/21
i.-misem 9/18
i.-misiñiz 9/19
i.-mey 191/01, 300/02
i.-mensen 201/04
i.-elmeydiğan 318/14
- ıçıl- ıçilmek
i.-di 10/07
i.-ip 310/25, 343/09
i.-ip ket- 200/24
i.-ivatkan 308/12
- ıçış ıçme, ıçış
i. 42/03
i.+ke 229/15, 278/09
i.+kila 322/09
i.+ige 10/11
i.+imiz 42/21
- ıçış- karşılıklı ıçmek
i.-ti 306/18
i.-ip 277/16, 356/04
- ıçival- (<ıçip al-) ıçmek
i.-di 125/12
i.-iñ(ıçivél-) 229/18
i.-ğaçağa 11/24
i.-maymizmu 275/09
- ıçiver- ıçivermek
i.-siñiz 12/05
i.-ip(ıçivér-)146/09, 201/05
i.-idiğan(ıçivér-) 202/01
ıçivet- (<ıçip yat-) ıçmek
i.-ti 201/14, 204/23
i.-ip(ıçivét-) 309/10
ıçkiri ıçeri
i. 99/05
i.+niñ 254/14
i.+din 246/19
i.+sige 232/25, 415/17
ıçkirile- ıçeri girmek
i.-p 128/25
ıçkirki ıçerideki, ıçeri kısımdaki
i. 231/16
ıçköyerlik vefadarlık, yakınlık, şefaatlık
i. bilen 105/18, 129/10, 161/02, 204/14, 317/26
ıçküz- ıçirmek
i.-üptü 191/01
i.-üp 165/10
i.-ğen 146/01
i.-genlik 146/25
ıçküzüş ıçirme
i. 147/07
ıçmek ıçmek
i. 200/06, 386/04
i.+ler 299/24
ıçtimaiy(a.) ıçtimai, toplumsal
i. 216/24, 243/18
ıçürüş ıçirme, ıçiriş
i.+ke 175/19
idéalist(r.) idealist
i. 360/11
idéalizm(r.) idealizm
i.+ığa 244/06
idéologiyeye(r.) ideoloji
i. 214/08
ıdiye? niyet, maksat, fikir
i. 216/18, 223/12, 271/08, 292/21, 365/07
i.+niñ(ıdiyi) 215/06
i.+de(ıdiyi) 272/26
i.+diki(ıdiyi) 37/06
i.+ñ 117/11
i.+ñdin 213/19
i.+si(ıdiyi) 37/04, 96/08, 221/21, 245/22, 298/16
i.+sini(ıdiyi) 130/11, 169/19, 174/02

- i.+sidiki(idiyi) 152/17
 idiyivi ideolojiye dönüşen
 i. 372/03
 idrak(a.) idrak
 i. 153/22
 i.+niñ 153/23
 i.+i 383/08
 i.+idin 186/09
 ig- eġmek, bükmek
 i.-ip 357/19
 ige sahip
 i. 7/03, 7/13, 70/19, 104/10,
 106/02, 107/26, 116/20,
 124/23, 137/17, 147/10,
 190/22, 215/08, 269/11,
 291/04, 342/14, 342/15,
 355/08, 360/15, 363/14,
 369/14, 390/25, 411/04,
 412/12
 i.+m 164/03
 i.+mmu 218/26
 i.+si(igi) 159/13, 163/01,
 229/14, 230/02, 267/10,
 315/08, 372/11, 390/14,
 390/15, 390/16
 i.+simu(igi) 105/15, 229/10
 i.+sige(igi) 349/17
 i.+sidi(igi) 174/17
 i.+miz(igi) 285/14
 i.+liri(igi) 93/15
 i.+lirini(igi) 151/12, 151/22,
 151/26
 iger-cabduķi eyer takımı
 i. 221/11
 igil- eġilmek, bükölmek
 i.-ivalġan 234/10
 igile- sahip olmak, ele geçirmek,
 işgal etmek
 i.-p 75/19, 308/09, 315/21
 i.-p ket- 327/21
 i.-vatatti 343/10
 i.-ydu 79/18, 308/03
 igileş ele geçirme, sahip olma
 i. 290/18
 igili- sahip olmak, ele geçirmek,
 işgal etmek
 i.-genidi 79/04
 i.-valdi 126/17
 i.-geçke 151/15
 i.-genliki 209/04
 i.-mesliki 307/26
 i.-mey 58/02
 igisiz sahipsiz
 i. 92/25
 iġva(a.) kışkırtma, provakasyon,
 fesat
 i. 68/06
 ihtiyarsiz kerhen, gönölsüz,
 düşünmeden
 i. 250/02
 iħçam derli toplu
 i. 173/09, 174/03, 286/04, 324/25,
 356/21
 iħlas(a.) iħlas, içtenlik
 i. 16/25, 44/07, 75/10, 143/17,
 200/08
 i. bilen 48/22, 173/25
 i.+ini 87/18, 353/09
 i. ġil-(iħlas ile, içtenlikle) 363/09
 iħlasmen(a.) taraftar
 i. 19/03, 298/10, 353/18, 355/13
 i.+ler 354/14
 iħlasmenlik(a.u.) intisap, taraftarlık
 i. 225/15
 i. bilen 246/04
 iħtdar(a.) iktidar, kabiliyet, yetenek
 i.+i 155/18
 iħtdarlık(a.u.) iktidarlı, kabiliyetli,
 yetenekli
 i. 61/13
 iħtira icat, yenilik
 i. ġil-(icatta bulanmak) 296/04
 iħtisas(a.) iħtisas, uzmanlık
 i. 151/26
 iħtiyar(a.) irade, istem
 i.+i bilen 157/12
 i.+ida 98/10
 iħtiyariy(a.) istekli, isteyerek, gönöllü
 i. 38/02, 171/11, 357/14
 iħtiyarsiz(a.u.) istemeyerek, zorla
 i. 12/13, 12/15, 27/02, 92/09,
 132/08, 139/23, 155/07, 216/11,
 233/24, 247/14, 259/02, 286/06,
 289/25, 333/05, 383/02, 384/06
 ikek bıçķı, testere, törpü
 i.+ni 218/26
 ikki iki

i. 1/11, 3/19, 4/04, 4/07, 4/11,
 4/15, 5/11, 6/05, 6/14, 6/19,
 6/26, 8/03, 8/18, 9/12, 10/24,
 11/20, 11/20, 13/21, 15/11,
 15/24, 18/13, 18/15, 21/05,
 21/10, 21/16, 22/17, 26/03,
 26/08, 26/11, 26/14, 26/19,
 27/21, 29/13, 33/07, 35/05,
 36/26, 38/08, 39/15, 41/21,
 42/13, 46/14, 46/22, 48/22,
 50/01, 50/01, 50/16, 51/04,
 51/05, 52/06, 55/08, 57/25,
 58/17, 60/07, 61/20, 62/08,
 66/22, 68/20, 71/12, 73/14,
 73/19, 77/11, 78/11, 82/12,
 83/19, 83/19, 86/26, 87/01,
 87/01, 88/11, 89/15, 92/10,
 93/14, 94/19, 94/21, 94/24,
 97/24, 98/09, 101/07, 105/25,
 109/16, 111/05, 115/08,
 119/11, 119/11, 127/18,
 130/25, 131/17, 134/14,
 134/15, 138/07, 139/12,
 143/07, 146/04, 146/05,
 146/07, 147/02, 147/12,
 149/17, 156/02, 156/11,
 157/11, 157/14, 159/08,
 162/11, 166/20, 170/12,
 170/18, 170/21, 176/10,
 176/25, 183/07, 184/03,
 185/09, 187/15, 188/07,
 188/19, 189/06, 190/20,
 190/24, 192/22, 195/15,
 195/22, 198/13, 206/18,
 210/23, 211/01, 211/18,
 212/19, 216/24, 217/07,
 225/01, 226/12, 226/13,
 226/17, 229/04, 229/23,
 234/16, 241/11, 244/05,
 247/06, 248/02, 251/08,
 251/12, 254/07, 259/11,
 262/21, 263/14, 267/12,
 268/08, 270/18, 270/25,
 275/20, 279/21, 281/18,
 283/23, 284/12, 284/14,
 290/08, 290/10, 293/08,
 295/06, 295/06, 297/07,
 297/11, 299/02, 299/02,
 309/09, 316/01, 318/04,

319/08, 323/11, 324/05, 327/22,
 330/10, 333/02, 334/19, 337/20,
 339/01, 339/11, 345/18, 347/22,
 351/14, 358/08, 360/19, 362/20,
 363/21, 372/25, 376/11, 377/06,
 379/16, 379/16, 382/14, 386/05,
 387/15, 393/05, 394/23, 394/26,
 402/12, 408/19, 416/01, 416/08,
 421/02, 422/08, 422/16, 424/10,
 429/04

i. bilen 318/12

i.+niñ 300/24

i.+ni 97/09, 111/23, 330/08

i.+din 287/09

i.+si 18/09, 18/10, 33/06, 41/04,
 77/21, 77/23, 84/22, 112/18,
 146/21, 164/09, 170/06, 170/15,
 198/01, 230/08, 256/15, 258/24,
 270/14, 361/09, 383/17, 414/25,
 422/20

i.+simu 254/13

i.+siniñ 39/15, 47/09, 255/15,
 273/12, 290/22, 318/26, 350/04

i.+sini 257/04, 348/12

i.+sige 18/08, 26/15, 46/26, 270/13

i.+miz 17/06, 40/19, 145/11,
 183/22, 250/04, 334/17, 374/22

i.+mizniñ 83/18, 117/19

i.+mizni 348/18

i.+limizni 349/07

ikkinçi ikinci

i. 54/15, 61/01, 62/23, 131/11,
 182/24, 197/01, 200/24, 246/18,
 260/18, . 268/06, 269/16, 271/12,
 409/26, 420/07, 423/17

i.+din 103/18, 239/08, 375/01

ikkilen- kararsız olmak, karar
 verememek, kuşkulananmak

i.-meyla 299/10

ikkilengen müteredit, şüphe eden,
 şüphe içinde olan

i.+dek 322/19

ikkilin- kararsız olmak, karar
 verememek, kuşkulananmak

i.-ip 129/01

i.-ip tur- 163/01

ikkiylen her ikisiyle

i. 81/16, 276/10

i.+niñ 47/25, 126/07

- ikram(a.) ikram
i. bilen 359/13
- iķbal(a.) gelecek, baht, talih
i.+ġa 133/20
- iķrar(a.) itiraf, tanıma
i. 49/18, 53/25, 147/08,
150/05, 152/09, 153/05,
153/13, 416/20, 418/09,
421/02, 421/04, 421/08,
421/11, 421/14
i. ķil- 374/08
i.+mu 152/09, 152/10
i.+ini 423/07
- iķrarname(a.f.) itirafname
i.+ge 132/24
- iķtidar(a.) bir işi başarıyla
yapabilme kabiliyeti
i. 149/11, 329/12, 372/02
i.+niñ 235/09
i.+ni 405/16
i.+im 296/21
i.+iñizġa 303/21
i.+i 30/04, 135/13, 175/09,
250/24, 263/06, 320/20,
360/22
i.+i bilen 265/18
i.+iniñ 365/09
i.+ini 26/24, 213/03, 263/09,
310/26
i.+iġa 356/18
- iķtidarlık(a.) iktidarlı, güçlü,
kabiliyetli
i. 74/15, 223/22, 298/12,
325/01, 325/09, 357/24
- iķtidarsız(a.u.) iktidarsız, güçsüz,
kabiliyetsiz
i. 272/18
- iķtisad(a.) iktisat
i. 65/05
- iķtisadiy(a.) iktisadi
i. 69/18
- il il
i.+i 352/01
- il- ilşmek, asmak
i.-ip 129/25
i.-midi 154/24
i.-misak 245/22
- i.-maydigan 61/15, 175/16, 292/18,
292/19, 372/09
- ilacisiz(a.u.) çaresiz
i. 137/19
- ilah(a.) ilah, tanrı
i. 126/18
i.+im 266/14, 423/10
i.+iñ 406/14
i.+iniñ 14/02
- ilahiy(a.) Tanrısal
i. 19/02, 19/20, 180/08, 186/10,
260/09, 364/07, 412/12, 418/24
- ilastik elastik
i. 205/18
- ilastiklık elastiklik
i. 420/23
- ileñ-sileñ dermansızca, halsiz,
mecalsiz
i. 132/24
- ilgiri ileri
i.243/17,
- ilgiri daha önce, daha erken
i. 263/14, 365/11
- ilgirileş ilerleme, ilerleyiş
i. 300/17
- ilgiriliş ilerleme, ilerleyiş
i.+imizniñ 194/21
- ilġar öncü, ilerici
i. 272/26
- ilham(a.) ilham
i. 29/24, 31/09, 32/03, 138/12,
139/02, 194/09, 240/12, 261/11
i.+ġa 321/06
i.+din 32/04
i.+iñ 32/02, 145/24
i.+i 261/12
- ilhamlin-(a.u.) ilham almak
i.-ip 13/11
- İli-Çöçek bir şehir ismi
i. 149/09
i.+te 36/09
- ilim(a.) ilim
i. 27/03, 75/18, 112/09, 151/24,
223/26, 249/08, 263/06, 290/18,
300/21, 318/11, 324/23, 331/17,
349/02, 359/04, 363/13, 365/13,
365/23, 404/11, 426/17
i.+ni 273/17
- ilin- ilişmek, takılmak, değmek

- i.-di 370/14
iliniş- iliştirilmek
i.-ip 381/23
ilk el, kol
i.+ide 374/11, 381/02
i.+ige 260/09, 379/04, 400/06
illet çıban, kan çıbanı
i. 238/22, 338/06
i.+ke 338/10
i.+liri 40/12, 422/18
illik ılık, sıcak
i. 21/03, 43/22, 88/12,
128/18, 134/13, 197/13,
248/06, 258/02, 347/06,
381/04, 424/14, 429/07
illiklik ılıklik, sıcaklik
i. 406/26
illit- ılıtmak, ısıtmak
i.-idiğan 13/04, 34/05, 135/07
ilmek zıpkın
i. 30/25
ilmiy(a.) ilmi, bilimsel
i. 130/17, 216/07, 219/25,
223/26, 284/10, 310/01
ilpet(a.) dost, arkadaş
i.+liriniñ 353/09
iltica(a.) iltica, rica, istek
i. 85/13, 345/13
i. bilen 10/02, 85/13, 130/21
i.+ğa 384/01
i.+si bilen 128/13
iltimas(a.) iltimas
i.+im 85/13, 143/02
i.+ini 85/19
i.+iğa 3/19
i. kıil-: iltimas etmek 9/10
iltipat(a.) iltifat
i.+tin 300/13
i.+i 120/26, 134/12
İlyas erkek adı
i. 61/06
ima-işare mimiklerle, kaş gözle
işaret etmek, ima, işaret
i. 268/12
iman(a.) iman
i. 221/23, 317/11, 417/25
i.+imizniñ 200/22
imansız(a.u.) imansız
i. 417/25
imaret(a.) imaret
i. 177/11
i.+lerni 245/19
imin(a.) emin, esen, hatircem
e. 359/07
imir-çimir hafif dalgalar, kamaşma
i. 62/03
imkan(a.) imkan
i. 343/13
imkaniyet(a.) imkaniyet
i. 128/10, 251/18, 364/15
imtihan(a.) imtihan, sınav
i. 116/22, 125/05, 125/07, 134/17,
166/03, 171/01, 172/26, 265/17,
266/18, 267/10, 267/13, 270/17,
274/25, 275/02, 309/21, 309/23,
318/03, 318/11, 327/22, 424/03
i. al-(imtihan yapmak) 84/03,
135/04, 143/23, 158/04, 166/07,
267/07, 272/25
i. ber-(imtihan olmak) 268/13
i.+dek 158/02
i.+niñ 105/19
i.+ni 267/25, 272/21, 273/16
i.+ğa 11/22, 28/26, 78/13, 253/17,
270/21, 272/05
i.+da 105/20, 129/09, 215/22
i.+din 125/05, 266/24
i.+din öt-(imtihandan geçmek)
129/19
i.+ida 134/11, 265/16
i.+lar 266/08
i.+larni 130/14
i.+largimu 67/17
i.+larda 45/06, 130/12, 411/23
imza imza
i. 157/12
i.+sini 246/02, 351/14
inam(a.) hediye
i. 411/21
i.+largâ 427/07
inavet(a.) güven, itimat, itibar, inanma
i. 151/13
i.+imni(inavit) 284/15
i.+iniñ(inavit) 155/04
İncil(a.) İncil, kutsal kitap
i. 222/21
i.+da 221/22, 295/25
i.+din 222/20

- inciğla- inlemek, sinirlenmek
i.-p 60/17
- inçike ince, zarif
i. 20/15, 205/18, 272/14
- indek kel- fiili ile birlikte
“dediğimiz yola girdi”
anlamında kullanılır
i.+ke kel- 79/19
- inek inek
i.+ke 148/09
- ini küçük erkek kardeş
i. 302/10
i.+sidi 215/23
- injinér(r.) mühendis
i. 169/03
- inkar(a.) inkar
i. kı- (inkar etmek) 153/14,
211/06, 211/10, 211/12,
218/22, 221/03, 245/18,
269/09, 355/22
- inkas(a.) yankı
i.+i 181/22
- inşilab(a.) inkılap, ihtilal, devrim
i. 64/22, 98/26, 116/10,
150/14, 158/05, 159/15,
159/15, 159/16, 177/13,
180/18, 211/20, 293/05,
303/08
i.+niñ 214/22
- inşilabçı(a.u.) inkılapçı, ihtilalci,
devrimci
i. 147/21
- inşilabiy(a.) inkılapa özgülü
i. 181/17, 181/17, 181/18,
181/18, 192/04, 192/06,
211/13, 211/17, 211/20,
214/15, 214/15, 214/24,
215/03, 215/05, 292/08,
292/26, 298/15
- inşilapçı(a.u.) inkılapçı, ihtilalci,
devrimci
i. 147/22
- insan(a.) insan, kişi
i. 32/20, 32/22, 192/17,
215/10, 216/21, 216/23,
217/16, 220/22, 220/23,
221/02, 221/04, 222/13,
235/08, 262/26, 328/09,
330/01, 342/20
- i.+niñ 302/09
i.+ni 399/23, 427/14
i.+ğa 124/06, 221/05, 221/25,
404/19
i.+din 192/24
i.+lar 236/17, 302/06
i.+larniñ 217/01
i.+largâ 212/01, 221/26
i.+lardiki 362/15
- insançilik(a.u.) kişilik
i. 119/06
- insaniy(a.) insani, insanca
i. 149/22, 167/11, 197/11, 215/10,
363/02, 404/20, 417/18, 417/23
- insaniyet(a.) insaniyet
i. 75/25, 220/03, 220/12
i.+niñ 220/25, 362/26, 365/09
- insaniyetsiz(a.u.) insaniyetsiz,
merhametsiz
i. 211/20
- insanlık(a.u.) insana has
i. 308/09, 374/16
- insanperverlik(a.f.u.) insançıl, insan seven
i. 211/16, 222/14
i.+i 214/06, 216/21
i.+i bilen 209/21
i.+ige 218/21
- inşaal(a.) inşaalah
i. 228/07
- intayin gayet, çok, pek
i. 16/20, 36/06, 67/09, 104/13,
124/24, 124/26, 125/05, 147/18,
173/03, 180/22, 193/12, 193/19,
215/06, 215/06, 215/07, 215/09,
217/09, 356/11, 396/16, 404/05,
404/14, 424/03, 427/15
- intil- seğırtmek, umursamak, ilgilenmek,
kapılmak
i.-di 1/08, 269/10
i.-idu 210/14
i.-ip 209/05, 258/03, 259/10
i.-ip tur- 18/07
i.-gen 429/15
i.-etti 24/10
- intiliş eğilim
i. 19/12, 165/05, 194/09, 316/10,
427/25
i.+tin 339/06
i.+ini 59/22

- i.+idin 270/01
i.+lirini 240/26
intizar(a.) intizar, bekleme
i. 91/25, 128/13
intunatsiye ses tonu, ton
i. 312/22
i. bilen 202/13, 329/17
i.+ge(intunatsiyi) 141/17
iñek çene
i.+liride 51/03
iñra- inlemek
i.-p 353/19
ipade(a.) ifade
i. 30/12, 48/05
i.+si(ipadi) 192/08
i.+lerni(ipadi) 177/26
i.+liri bilen(ipadi) 96/05
ipadile-(a.u.) ifade etmek, beyan etmek, bildirmek
i.-mekçi 398/12
i.-p 42/09, 217/24, 358/05
i.-ydiğan 217/10, 316/09
ipadilen-(a.u.) ifade edilmek, beyan edilmek, bildirilmek
i.-di 56/18, 162/19
i.-gen 35/10, 209/15, 215/01, 215/03, 298/14
ipadileş(a.u.) ifade etme, beyan etme, bildirme
i. 222/01, 262/06
i.+niñ 388/13
ipadili-(a.u.) ifade etmek, beyan etmek, bildirmek
i.-di 209/03
ipadilin-(a.u.) bildirilmek, beyan edilmek, anlatılmak
i.-idu 344/21
ipar misk
i. 252/18
ipik epik, kahramanlık konulu şiir
i. 145/24
iplas(a.) iflas, kirli, alçak
i. 118/12, 133/17, 295/18, 379/24, 398/03
i.+tur 202/16
iplaslık(a.u.) kirlilik, alçaklık
i.+lar 133/14
ippet(a.) iffet, namus
i. 344/25, 351/22
i.+iñizni(ippit) 349/16
i.+ini(ippit) 344/12
iptihar(a.) iftihar, gurur, şan, şeref
i.+i 108/02, 108/11
iptiharlık(a.u.) gurur duysa olur, yakışır
i. 12/11, 93/03, 176/15, 218/15, 225/15, 238/16, 358/03
İra özel isim (İra devri)
i. 128/10
irade(a.) irade
i. 26/26, 30/09, 34/15, 235/08, i. bilen 123/04, 392/02
i.+ñdin 307/13
i.+si(iradi) 30/21, 76/05, 240/06, 398/16, 413/11
i.+si bilen(iradi) 215/05, 298/14
i.+sini(iradi) 26/23, 30/02, 69/01, 101/11, 398/12
i.+sige(iradi) 44/07, 106/06, 264/06
i.+sidin(iradi) 259/23
i.+mizge(iradi) 370/15
i.+mizdin(iradi) 243/22
iradilik(a.u.) iradeli
i. 39/05, 107/26, 110/16, 148/19, 195/01, 235/07, 322/10, 324/20
iradisiz(a.u.) iradesiz
i. 38/17, 181/10, 332/13, 380/19
i. kıl- 44/21
iradisizlik(a.u.) iradesizlik
i. 261/22
İran(f.) İran
i. 269/23
irağ İrak makamı, müzikte bir makam
i.+ni 321/14
İrem(a.) İrem, cennet bahçesi
i.+de 304/02
i.+lirini 303/26
iren dikkat
i. 117/04
ireñşi- mahçup olmak
i.-meptu 184/20
ireñsiz çekinmeden
i. 52/09, 52/13
irfan(a.) bilme anlama
i. 426/17
irle- şarkı söylemek
i.-ñ 118/23
irmaş-çırmaş içli dışlı, çok samimi
i. bol- 256/15

- i. kıl- 420/21
- is koku, duman
i. 50/03, 66/05, 66/10, 116/03, 156/14
i.+ka 66/12
i.+larni 243/24
- isim(a.) isim, ad
i. 111/18, 250/16, 265/21, 324/09, 324/11
i. bilen 179/06
i.+niñ 373/26
i.+ni 294/16, 324/11, 413/22
i.+ga 22/09, 170/21
i.+im 416/06
i.+iñlar 324/03
- isimlik(a.u.) isimli
i. 190/18, 190/22, 248/22, 367/14
- isimsiz(a.u.) isimsiz
i. 76/20, 76/22, 95/17, 152/22, 153/20
- isit yazık, pişmanlık bildiren söz
i. 179/11, 421/25
- iskenci(f.) baskı, işkence
i.+side 123/06, 180/08
i.+sidin 225/26, 257/15
- iskilit? iskelet
i. 179/10
i.+ka 355/18
- ism(a.) isim, ad
i.+im 277/24, 324/06, 416/06
i.+iñ 250/10
i.+iñiz 324/14
i.+iñdin 250/19
i.+i 73/15, 84/11, 122/09, 179/05, 250/13, 250/15, 250/18, 267/03, 313/09, 318/06, 318/09, 324/06
i.+imu 169/13
i.+iniñ 266/15
i.+ini 8/23, 76/23, 130/01, 248/16, 313/23, 354/10, 393/13, 429/05
i.+inimu 297/19
- İspaniye İspanya
i. 242/17
- ispat(a.) ispat, kanıtlama
i.+lar 151/07
- ispatla-(a.u.) ispatlamak, kanıtlamak
i.-ydu 181/24
- ispatlaş(a.u.) ispatlama, kanıtlama
i.+ka 245/26
- ispatli-(a.u.) ispatlamak, kanıtlamak
i.-mağçı 364/17, 408/17
- ispatlin-(a.u.) ispatlanmak, kanıtlanmak
i.-ip 154/18
- ispatliniş(a.u.) ispatlanmış, kanıtlanmış
i.+iğa 68/11
- ispatlı(a.u.) ispatlama, kanıtlama
i.+içe 365/18
- İsrailiyi İsrail
i.+niñ 358/18
- isriğ günlük, buhur
i.+tin 289/03
- issi- ısınmak
i.-p ket- 1/03, 354/03
- isiğ ısı, sıcak
i. 21/03, 54/11, 103/21, 135/07, 138/14, 139/09, 198/12, 227/11, 237/25, 251/23, 253/19, 256/12, 256/19, 259/13, 283/25, 305/05, 321/19, 329/15, 344/02
i.+ta 141/01, 394/09
- issiqlik sıcaklık
i. 87/26
- issit- ısıtmak
i.-atti 354/04
- istakan(r.) bardak
i. 4/15
i.+din 177/20, 325/18
i.+larğa 8/25
- istansi(r.) istasyon
i.+siniñ 168/24
- istek istek
i. 212/02
i. bilen 101/22
i.+i(istik) 78/18, 393/19
i.+ini(istik) 168/06, 177/05
i.+ide(istik) 333/17, 343/24
- isti- istemek
i.-genidi 57/24
- istihzalı(a.u.) alaylı, alay ederek
i. 11/06
- istikballik istikbali, geleceği olan
i. 152/03
- istilistika(r.) dilbilimin bir kolu
i. 194/16

istikbal(a.)	itikbal, gelecek	263/25, 266/10, 271/19, 272/03,
i.	81/13, 273/01, 302/02,	277/10, 281/09, 281/13, 282/02,
	308/06, 334/10, 418/13	284/16, 285/18, 285/21, 289/05,
i.+niñ	417/16	296/22, 299/09, 300/17, 307/09,
i.+ni	136/26, 293/04	310/15, 324/20, 326/25, 328/18,
i.+ğa	429/15	332/14, 333/09, 333/10, 333/11,
i.+i	77/12, 80/09, 110/10,	334/08, 334/16, 334/21, 335/07,
	111/07, 136/25, 254/15,	335/25, 336/09, 336/16, 337/19,
	266/19, 350/05, 351/15,	344/13, 344/19, 346/21, 347/25,
	391/05	349/06, 349/16, 350/02, 350/03,
i.+imu	110/19	359/21, 361/06, 364/10, 364/21,
i.+ini	79/07, 98/02, 110/12,	367/24, 368/05, 368/12, 368/13,
	110/26, 111/02, 137/04,	371/16, 374/02, 377/11, 380/04,
	379/03	380/14, 385/11, 386/26, 387/11,
i.+iğa	113/08	390/17, 392/06, 394/11, 404/12,
i.+iñizni	97/25	404/17, 410/03, 410/04, 410/20,
i.+imiz	286/19, 334/17	416/03, 417/23, 419/04, 419/11,
i.+imizni	350/17	420/16, 425/16, 426/25
i.+iñlar bilen	57/13	i. qıl- 220/02
istikbar(a.)	Allah'tan affediliş	i. bilen 23/09, 66/05, 368/05,
	dileme, tövbe etme, istiğfar	404/17
i. bilen	371/26	i. bilenla 390/17
isyan(a.)	isyan	i.+ğu 84/24, 257/23
i.	167/07	i.+mu 16/09, 105/11
isyankar(a.f.)	isyankar, isyancı	i.+tu 404/14
i.	394/05, 398/12	i.+niñ 53/12, 103/13, 119/24,
iş	iş	329/06, 348/01, 364/04, 368/08,
i.	3/02, 13/07, 18/03, 23/09,	374/12, 428/11
	23/21, 25/14, 26/12, 44/23,	i.+niñmu 390/16, 390/16
	46/13, 48/13, 49/03, 58/08,	i.+ni 36/07, 37/16, 47/19, 57/14,
	61/19, 62/06, 62/14, 76/10,	73/24, 87/03, 87/03, 118/05,
	80/05, 85/26, 97/03, 97/12,	144/16, 145/23, 160/19, 180/23,
	102/19, 104/11, 114/16,	185/15, 198/04, 199/09, 227/17,
	119/08, 136/16, 137/18,	228/01, 229/08, 246/03, 252/23,
	140/17, 144/12, 144/15,	309/16, 328/05, 332/07, 335/05,
	144/18, 144/20, 145/06,	335/10, 335/13, 335/22, 339/09,
	146/03, 146/21, 153/11,	348/22, 349/10, 351/17, 355/02,
	153/25, 154/17, 158/02,	402/19, 413/03, 425/23
	158/21, 160/20, 161/02,	i.+ni-de 185/17
	163/26, 165/13, 172/19,	i.+nimu 386/14
	172/21, 174/06, 176/01,	i.+қа 30/23, 36/11, 48/04, 66/06,
	180/09, 181/12, 181/20,	116/16, 131/08, 161/04, 162/25,
	186/16, 188/16, 191/23,	163/06, 175/04, 191/13, 224/12,
	194/07, 201/06, 220/07,	224/15, 229/06, 246/09, 285/19,
	227/16, 228/25, 230/01,	302/19, 303/13, 306/01, 306/12,
	232/09, 236/03, 238/07,	395/02, 398/07
	240/07, 241/16, 241/19,	i.+қа бérilip ket- 396/08
	241/20, 244/17, 245/05,	i.+ta 48/12, 64/05, 136/13, 154/11,
	251/09, 252/20, 263/02,	368/09, 379/10, 387/17, 412/02

- i.+tin 29/10, 49/07, 69/16, 143/02, 302/07, 359/19, 369/14, 395/06, 400/25, 410/02, 412/15
i.+din 251/08
i.+i 118/03
i.+idur 367/06
i.+ıçu 185/16
i.+im 120/11, 143/21, 392/08
i.+iñ 159/06, 185/14
i.+iñiz 100/16, 341/09
i.+iñni 15/07, 89/23, 363/19
i.+i 42/03, 76/13, 76/16, 99/12, 118/25, 147/15, 170/10, 181/20, 285/16, 322/09, 370/02
i.+iniñ 380/07
i.+ini 160/02, 163/25, 231/15, 371/05
i.+iğa 69/02, 117/13, 190/23
i.+ida 142/24, 243/07, 265/06
i.+idin 261/16, 376/18
i.+imiz 195/22
i.+iñlar 416/23
i.+lar 43/03, 43/07, 47/22, 48/16, 54/06, 56/08, 84/26, 114/14, 118/12, 120/22, 125/17, 154/23, 193/10, 237/10, 299/04, 302/10, 308/05, 332/14, 336/12, 337/04, 347/11, 355/04, 355/06, 360/15, 367/01, 376/01, 380/12, 418/07, 422/22, 424/02
i.+lar bilen 84/28, 264/06, 391/01
i.+lardek 183/25
i.+larmu 81/14
i.+larniñ 80/14, 110/07, 144/13, 162/17, 298/15, 332/22, 351/20, 352/02, 354/23, 390/14, 390/19, 411/02, 419/02
i.+larni 44/01, 48/09, 51/15, 55/19, 68/14, 76/15, 80/13, 104/14, 119/06, 145/20, 177/17, 181/19, 190/17, 243/15, 249/25, 264/02, 264/05, 292/24, 304/12, 338/13, 358/24, 391/01, 399/15, 418/05, 418/09, 421/03, 426/09
i.+larnimu 329/10
i.+largä 26/09, 68/02, 198/25
i.+lardin 27/14, 128/06, 395/21
i.+lirim 425/14
i.+lirimdin 294/07
i.+liri 97/02, 128/07, 272/08, 289/21, 372/24, 413/11
i.+lirini 368/10
i.+liriğa 263/06
i.+liridin 95/10, 372/09
i.+lirimizniñmu 265/02
işaret(a.) işaret
i. kıl- 33/25, 121/18, 168/22, 267/18
i. bilen 268/12
i.+lirini(işari) 95/21
işaret(a.) işaret
i. 268/26
i. kıl- 279/21
i.+ni 373/07
i.+lerni 216/03
i.+i(işarit) 219/14
i.+ini(işarit) 187/05
işçan çalışkan
i. 145/26, 228/22, 386/17
i.+lar 310/17
işçi işçi
i. 159/20, 217/05, 245/18
i.+niñ 386/15
i.+niñmu 245/14
i.+ğa 361/23
i.+lar 56/25, 245/19
i.+larmu 274/07
i.+lardin 245/23
i.+liri bilen 376/08
işç işç, güven, itikad
i. 327/07
işen- inanmak, güvenmek
i.-dim 303/17
i.-di 55/22, 137/13, 308/20
i.-gen 115/16
i.-genidi 372/13
i.-meymen 180/14
i.-misimu 360/25
i.-mey 371/20
i.-meydu 426/11
işenç inanç, güven

- i. 2/26, 86/17, 107/01, 423/01
i. bilen 130/21, 286/18, 305/15, 319/20, 412/22
i.+ni 75/12
i.+im 203/20
i.+ini 87/18, 98/01, 292/16
i.+ige 75/12
işençi inanç, güven
i.+si 124/14
işençlik güvenilir
i. 113/01, 241/04, 273/01, 303/22, 388/23, 409/18
i.+mu 151/07
işençsiz güvenilmez, emin, olmayan
i. 97/01, 124/25, 213/20, 366/11, 426/21
işhana(u.f.) kalem, kalem odası
i.+ğa(işhani) 65/19, 65/21
i.+da(işhani) 373/18
i.+din(işhani) 66/21
i.+mniñ 288/02
i.+mğa 96/16
i.+si(işhani) 22/03
i.+siğa(işhani) 65/22, 96/21, 222/26
i.+sida(işhani) 373/05
i.+sidin(işhani) 99/15
ışık kapı
i. 65/23, 74/01, 77/01, 139/19, 210/18, 242/20, 246/19, 293/15, 293/17, 323/12, 347/23, 375/16
i.+niñ 100/09, 178/07, 242/22, 247/23, 266/26, 282/21
i.+ni 66/20, 73/22, 112/17, 139/11, 186/12, 187/20, 246/20, 295/11, 323/17, 354/18
i.+ke 72/20, 231/19, 266/17, 336/07, 375/15, 392/05
i.+tin 120/07, 228/11, 300/06, 340/16, 377/05
i.+tinmu 238/10
i.+i 70/05, 231/17
i.+ini 18/10, 139/14, 187/19, 267/06
t.+ige 5/25
i.+idiki 65/21
i.+idin 254/04
i.+lerdin 70/25
i.+liri 340/15
işin- inanmak, güvenmek
i.-imen 39/22, 76/11, 97/14, 106/25, 149/10, 224/06, 303/20, 328/14, 329/04, 329/11
i.-imenki 428/06
i.-idu 303/21
i.-emdu 360/12
i.-iñ 371/20
i.-ip 378/20, 380/18
i.-ğan 70/03
i.-ettim 198/26
i.-etti 48/14, 63/01, 67/22, 68/10, 72/01, 335/14, 341/20
işiniş inanma, güven, inanç, emniyet, itimat
i. 72/03, 72/06, 371/20
i.+ke 56/05
ışkap dolap
i.+iniñ 325/13
ışkıvazlık(a.f.u.) meraklılık, şevklilik, heveslilik
i. 239/11
işle- işlemek, çalışmak
i.-vatimen 195/20
i.-vatisiz 301/26
i.-ymen 144/02, 231/10
i.-ydu 316/04
i.-y 161/26, 227/15
i.-ymiz 162/03
i.-msiz 227/14
i.-ñ 228/06, 301/26
i.-p 69/22, 70/03, 116/10, 116/12, 124/04, 151/17, 157/10, 194/22, 225/03
i.-vatatti 376/09, 394/14
i.-ydiğan 23/01, 144/02
i.-vatқан 197/15, 197/17, 394/09
i.-vatқанlığını 329/14
işlemçi işçi, çalışan
i.+ler 197/15
i.+lermu 227/05
işlen- işlenmek, çalışılmak
i.-gen 169/10, 176/07, 414/15
işleş işleme, çalışma
i. 116/16, 151/11, 151/12, 226/23

- i.+ni 75/20, 232/06
i.+nimu 330/11
i.+ke 73/07
i.+tinmu 231/02
işlet- işletmek, çalıştırmak
i.-ti 69/25
i.-ken 191/16
işli- işlemek, çalışmak
i.-vétimen 278/14
i.-di 28/23, 162/12
i.-sek 150/16
i.-siniz 227/26
i.-diki 229/09
i.-gen 208/19, 338/06, 365/08
i.-gendin 60/25, 395/05
i.-yeleydu 365/16
işlit- işletmek, çalıştırmak
i.-isen 190/23
i.-idigan 305/26
i.-ip 153/12, 153/25, 190/20,
379/05, 417/16
i.-etti 95/21
işlitiş işletme, çalıştırma, işletiş
i.158/19
i.+ni 175/11
işğ(a.) aşk, sevgi
i. 19/01, 35/09, 81/03,
141/06, 204/26, 211/08,
212/04, 212/05, 328/11,
339/18, 344/05
i.+iñda 280/11
i.+i 209/10
i.+i bilen 256/14
i.+ini 211/04
i.+ida 429/12
i.+a tutuş kıil-(sevmek, aşık
olmak) 157/05
işkili- oğmak, oğalamak, sürtmek
i.-di 66/17
işkilip nasıl olmasın, nasıl olmaz,
her halde anlamlarına gelen
bir söz
i. 40/15, 25/10, 33/20, 48/24,
58/10,75/01, 81/23, 129/11,
136/25, 162/16, 164/20,
166/15, 168/16, 180/05,
184/02, 210/03, 228/19,
247/08, 252/02, 282/14,
289/15, 321/09, 342/08, 360/04,
360/23, 406/10
işkivaz(a.f.) meraklı, hevesli, aşklı,
düşkün, tiryaki
i.+liriniñ 388/19
i.+liriñniñ 318/14
işret(a.) eğlence, keyif meclisi, zevk,
lezzet
i. 218/04
işşi- şişmek
i.-p 23/09, 377/17
iştiha(a.) iştah
i. 25/26
i.+sı 8/11
iştin iç donu
i.+iniñ 5/04
iştiy(a.) iştah
i.+i 184/05
i.+ini 233/22
iştiyağ(a.) ihtiras, tutku,
düşkünlük, tiryakilik, ihtirash aşk
i. 68/22, 76/04
i. bilen 68/22, 220/18, 342/23
i.+i bilen 46/11, 108/06
i.+idin 270/01
iştki-izgi Uygurların 40'lı yıllarda
kullandıkları alfabedeki işaretler
i. 253/03
it it, köpek
i. 67/01, 67/03, 174/16, 174/22,
174/23, 184/10, 191/14, 255/16,
302/18, 360/07, 360/19, 385/05,
398/04, 424/07
i.+mu 330/08
i.+tek 318/02, 412/04
i.+niñ 86/25, 94/13, 255/04, 257/18
i.+ni 202/15, 258/26
i.+ka 416/21
i.+i 121/04
i.+lar 258/25
i.+larniñ 255/05, 255/07, 255/14,
256/01, 258/08, 258/10, 332/16
i.+liri 258/26
itaet(a.) itaat, boyun eğme
i. 427/11
itaetçan(a.u.) itaatli
i. 426/15
itaetmen(a.f.) itaat eden, itaatli
i. 425/14, 427/13

itaetmenlik(a.f.u.)	ittat	ediş,	iz	iz
	boyun eğiş			i. 211/03, 220/14, 298/15, 317/20, 412/23, 423/15
	i. bilen 17/09, 65/20			i.+iñ 297/06
İtaliyi	İtalya			i.+i 2/21, 108/05, 423/15, 423/16
	i.+ge 365/14			i.+imu 12/11
İtaliyilik	İtalyalı, İtalyan			i.+iniñ 68/10, 116/12, 383/08
	i. 340/17			i.+ini 93/06, 220/04
ittik	çabuk, hızlı			i.+iğa çüş-(takip etmek) 256/06
	i. 3/06, 69/17, 139/06, 143/18, 298/08, 311/24			i.+idin 73/13, 153/10
ittipağ(a.)	ittifak			i.+liri 91/11, 180/09
	i. 4/26, 98/22, 98/22, 116/05, 157/09, 157/11, 157/14, 157/20, 157/22, 157/23, 157/25, 157/25, 158/19, 159/04, 159/05, 159/22, 160/02, 160/09, 160/09, 172/02, 172/10, 172/10, 175/03, 175/06, 175/13, 175/20, 176/18, 285/02, 285/10		iz-	ezmek
	i.+niñ 418/17, 418/18			i.-ip içir- 175/19
	i.+ğa 411/23		izbasar	takipçi, izleyici, izinden
	i.+tin 175/21, 285/07			giden
	i.+i 212/26			i.+larni 64/21
	i.+iniñ 101/15, 168/11, 168/22, 214/15			i.+lardin 293/01
ittipağlık(a.u.)	ittifak, yakınlık			i.+lirimiz 303/22, 325/10
	i.+iğa 157/23			i.+lirini 297/18, 298/15
ittir-	ittirmek		izçil	sürekli, istikrarlı
	i.-di 415/15			i. 127/01, 357/04
	i.-imen 161/08		izde-	aramak
	i.-se 336/13			i.-ydiğan 262/24
	i.-ip 152/06, 281/10, 303/13, 389/17, 389/18, 389/26, 415/16			i.-p 179/24, 294/04, 294/08, 366/05, 378/05
	i.-ip tur- 24/15			i.-vériñ 362/08
	i.-gen 418/10			i.-vatattim 362/19
	i.-ividi 187/19, 187/20			i.-vatatti 361/11
	i.-etti 24/09			i.-vatamtiñiz 362/08
	i.-emdikenmen 349/03		izden-	aranmak
	i.-idiken 123/05			i.-meydu 365/25
	i.-ivetmisun 161/05		izdeş	arama
iven	eksik, kusur			i. 124/02
	i. 294/08, 366/05		izdi-	aramak
iyul(r.)	temmuz			i.-di 230/24
	i. 330/15, 429/16			i.-semmu 362/11
iyun(r.)	haziran			i.-mekçi 93/07
	i. 149/16, 196/06, 265/15			i.-gendek 320/24, 381/22
				i.-misekmu 289/11
			izdin-	aranmak
				i.-etti 251/19
				i.-ip 218/06
			izdiniş	aranma
				i. 152/17, 155/19, 322/11
				i.+ke 73/07, 219/22
				i.+te 217/16
				i.+idin 218/14
			izdiş-	aranmak

- i.-ip 362/09
i.-ip tur- 39/21
- izhar(a.) izhar, görünme, su
yüzüne çıkma
i. 142/14, 211/04, 387/16
i. kıil- 75/17, 126/21
i.+i 21/12
i.+ini 144/18
- izirgil ana, yaşlı kadın
i. 400/26
- izle- aramak
i.-p 53/12, 89/08, 100/13,
164/07, 165/07, 320/12,
327/15, 359/22, 385/08
i.-pmu 89/10
i.-ytti 276/26
i.-migen 2/10
- izli- aramak
i.-di 89/12, 280/20, 340/11
i.-gentiñ 2/13, 387/01
i.-migen 2/10
- İznik(r.) işaret, alamet, rozet
i.+ini 422/13, 422/14
- İzop Ezop (masalları)
i. 67/04
- izsiz izsiz, belgesiz, belirtisiz
i. 186/15, 355/10
- iztiraplık(a.) ızdıraplı, acı çeken
i. 114/04
- İzup Ezop (masalları)
i. 124/07
- izzet(a.) saygı, hürmet
i. 64/10, 174/21, 175/15,
193/19, 359/13, 427/03

J

jurnal(r.)	dergi
j.	69/25, 305/02
j.+ni	105/15, 105/25, 106/01, 362/06
j.+iniñ(jurnil)	172/24
j.+ini(jurnil)	173/01
j.+lar	73/20, 361/09
j.+lar bilen	73/23
j.+larni	294/18
j.+larga	32/07
j.+larda	194/11, 298/26, 324/13
j.+lardiki	61/22, 119/19, 130/06
j.+lardin	51/10, 129/23, 244/01

- K**
- kac(f.) kader, talih
k. 145/14, 149/25, 334/13, 350/07, 367/02, 429/13
- kadañ yaşlı, koca
k.31/03, 234/07, 394/16
- kadir(r.) personel
k. 288/01, 301/16, 368/19
k.+din 368/16
k.+i 131/11
k.+imiz 192/06
k.+lar 355/24, 410/01
k.+larniñ 251/19, 410/20
k.+liri 4/24, 191/25
k.+lirini 297/09
- kainat kainat, felek, feza, uzay
k.+niñ 399/17
- kakça taze olgun meyve
k. 29/08
- kala inek
k. 43/15, 94/23, 122/07, 190/20, 190/24, 191/02, 191/20, 192/06, 209/07, 382/25, 382/26, 383/02, 384/08
k. bilen 67/04
k.+dek(kali) 67/05, 235/11
k.+mu(kali) 93/13, 184/01, 191/15, 192/11, 383/02
k.+niñ(kali) 67/07, 190/26, 383/10, 383/16, 383/17
k.+ni(kali) 191/09, 192/04
k.+ğa(kali) 190/22, 240/23, 383/07, 383/09
k.+sini(kali) 190/20, 191/12, 191/13
k.+larniñ(kali) 211/02
k.+larla(kali) 23/22
- kalçayt- giyerek, genişletmek
k.-ip 281/03
- kalla(f.) baş, kafa
k. 265/08, 159/02
k.+mda 119/07
k.+ñ 271/19
k.+ñğa 306/22
k.+ñizğa(kalli) 97/02
k.+si(kalli) 79/11, 85/01, 129/16, 144/05, 155/08, 174/07, 180/15, 273/04, 297/08, 348/10
k.+si bilen 373/23, 427/12
k.+simu(kalli) 301/13
k.+sini(kalli) 191/14, 244/20, 282/08, 365/22
k.+siğa(kalli) 104/18, 167/15, 217/14, 246/12, 305/08, 341/18
k.+sida(kalli) 94/07, 95/16, 105/07, 112/25, 133/01, 138/15, 187/10, 188/16, 231/01, 231/25, 233/12, 310/11, 427/21
k.+sidiki(kalli) 125/10
k.+sidin(kalli) 72/10, 174/11, 231/07, 231/19
- kalpuk dudak
k.+liri 33/02, 400/11
- kalta(f.) kısa
k. 313/20
- kalte(f.) kısa
k. 74/12, 185/22, 201/04, 302/19
- kalteçem eksik, biraz, azıcık
k. 37/19
- kaltek sopa
k. 195/21
- kaltekle- sopa ile dövme
k.-vatqandek 60/16
- kalva mıymıntı
k. 341/03
- kalvaliş- dolaşmak(dili)
tili k.-ip: dili dolaşmak 419/21
- kama oyuk, çukur, boşluk
k.+dek 252/14
k.+din 294/17
- kamal(a.) kemal, erginlik, olgunluk
k.+i 149/15
- kaman okun yay kısmı, yayı
k. 20/09, 126/02
- kamér ceza evi
k. 50/22, 85/06, 124/04
k.+niñ 70/22
k.+ni 124/21
k.+ğa 50/06, 50/23, 70/25, 72/09, 111/14, 112/13, 114/17, 165/26, 360/20
k.+da 68/05, 70/20, 84/26, 132/25
k.+din 114/02, 197/06, 197/14, 200/16, 329/13, 329/23
- kamil(a.) kamil, mükemmel, olgun

- k. 366/11
- kan(f.) maden ocağı
k.+lardiki 274/06
- kanay(f.) boru
k.+ni 163/25
k.+din 306/23
- kanikul tatil (okullarda)
k.+da 27/07, 27/07, 123/26
- kap taklidi ses
k. kıl-(damlamak, sızmak)
415/14
- kapalit(a.) kefalet
k.+i 383/13
- kapitalist(r.) kapitalist
k. 217/05
- kapitalizm(r.) kapitalizm
k. 220/25, 289/04, 289/15
k.+niñ 289/01
k.+ğa 214/07
- kapla birdenbire, anında
k. 383/15
- kapron bir tür kumaş
k. 4/02, 230/03
- kapşı- çene çalmak
k.-may 416/25
k.-mañ 53/05
- kar(f.) iş, çalışma
k. kıl-(işlemek) 131/14,
403/05
k.+ğa kel- 355/17
k.+din çıkar-(işten çıkarmak,
yararsız hale getirmek) 68/19,
80/17, 132/03, 204/15,
263/09
k.+im yok(bana ne, hiç)
317/18
k.+i bol-(ilgisi olmak)
193/12, 238/09
k.+i çağlık(önemli değil)
78/21,
k+i yok(işi yok, ilgisiz)
89/06, 175/10
- karamet(a.) önceden haber verme,
kehanet
k.+ni 320/19
k.+iñizni(karamit) 227/23
k.+i(karamit) 395/11
- karametçilik(a.u.) keramet gösterme
k. 166/25
- karametlik(a.u.) sihirli, büyüdü
k. 29/15
- karidor koridor
k. 139/10, 387/12
k.+niñ 96/20, 104/20, 122/22,
265/20
k.+ni 275/03
k.+ğa 112/17, 122/18, 139/11,
273/02
k.+da 6/14, 139/05
k.+din 160/23
- karivat(r.) karyola, yatak
k. 4/09, 50/01, 50/24, 246/21,
k. bilen 73/18, 399/08
k.+niñ 163/24, 183/08, 206/19,
361/10, 399/05
k.+ğa 50/23, 120/15, 247/23,
343/21
k.+ta 60/13, 133/10, 133/11,
247/11, 358/08, 402/15
k.+tin 85/08, 88/16, 88/17, 100/16,
185/11
k.+i(karivit) 403/11
k.+ini(karivit) 95/07
k.+iğa(karivit) 60/13, 100/03,
166/01
k.+ida(karivit) 100/10, 210/23,
247/04, 346/06
k.+lar 423/18
- kartildit- kart kart diye ses çıkarmak,
taklidi ses
k.-ip 326/14
- kasapet(a.) kirletme, pisleme, berbat
k. 184/04, 304/17, 313/14
k.+idin(kasapit) 154/05
- kasilda- çok konuşmak, kas kas diye
ses çıkarmak
k.-p ket- 419/21
- kasildit- kas kas diye ses çıkartarak
k.-ip 179/24
- kassi(r.) kasa
k.+siğa 252/06
- kassir(r.) kasiyer, veznedar
k. 69/10, 69/15
- kastum-burulka bir tür giysi, kıyafet
k. 247/16, 247/19, 277/17, 356/20
k.+iniñ 282/09

kaşal	karışık, karmakarışık, anlaşılmaz	k. 32/24, 90/25, 92/11, 306/02, 304/05
kaşki(f.)	ise, şayet, eğer	keçkiçe geceye kadar; devamlı
kat	büyük sandık	k. 78/03, 89/10, 114/20, 127/23, 146/09, 159/14, 179/07, 185/12, 359/18
katek	kafes	keçlik gecelik
katta	büyük	k. 4/08, 28/11, 28/22, 100/02, 100/02, 100/13, 138/09, 145/11, 170/04, 170/06, 170/09, 199/12, 241/22, 254/03, 316/22, 322/16, 332/26, 392/16, 399/02
kava	kabak(ğı)	keçkurun gece vakti
kavap(f.)	kebab	k. 359/20
kayi-	kınamak, sitem etmek	keçte gecede
kazzaplık	yalancılık, şarlatalılık	k. 43/06, 48/15, 88/07, 105/01, 113/16, 164/12, 209/02, 242/09, 322/03, 322/13, 339/12, 340/03, 341/12
keç	gece, geç	keçür- geçirmek
keç-	geçmek	k.-üvatımız 29/18
keçki	akşamki	k.-üvatatti 26/22
		k.-gili 58/03
		k.-üp 4/20, 244/25
		k.-üptiken 106/04
		k.-midim 292/23
		keçür- affetmek, bağışlamak
		k.-üñ 17/23, 237/07, 282/17, 333/04, 377/06
		k.-meymen 402/21
		keçürmiş başından geçirmiş, yaşamış, yaşanmış
		k.-lirige 261/04
		keçürüş affetme, bağışlama
		k. 73/10
		k.+ke 156/01
		keh taklidi ses
		k. 36/24
		keke kazma, külünk
		k. 23/03
		keklik keklik
		k. 235/12, 235/13, 235/14
		k.+tek 139/16
		k.+niñ 33/07, 260/04
		kekri (botanik) çavdar mahmuzu
		k. bilen 98/07
		kel- gelmek

k.-dim 53/12, 101/07, 105/22,
106/01, 113/11, 161/21,
227/15, 243/05

k.-diñ 42/10, 161/18, 274/08

k.-diñmu 230/18, 317/05

k.-di 18/08, 21/20, 22/05,
24/03, 26/02, 28/19, 38/01,
38/03, 39/10, 41/05, 42/16,
50/17, 50/23, 51/25, 54/15,
55/12, 55/12, 55/16, 60/08,
60/13, 63/17, 64/12, 69/21,
72/15, 72/18, 77/09, 78/12,
79/24, 80/05, 80/25, 89/10,
90/10, 94/02, 95/04, 99/16,
109/12, 109/14, 115/01,
118/17, 127/26, 128/03,
134/01, 138/18, 139/02,
139/16, 144/24, 147/12,
149/13, 154/22, 163/13,
163/20, 165/26, 170/06,
172/23, 187/16, 188/20,
189/06, 197/15, 198/02,
227/05, 227/08, 227/11,
230/22, 231/04, 231/15,
232/14, 233/24, 234/25,
235/07, 245/05, 245/06,
256/02, 256/18, 265/11,
266/07, 267/20, 267/25,
273/14, 277/11, 280/24,
283/12, 284/04, 284/18,
299/18, 300/06, 305/08,
306/13, 323/10, 328/06,
331/03, 331/09, 332/25,
335/11, 335/20, 336/21,
343/15, 346/15, 347/16,
359/22, 360/18, 375/12,
377/05, 387/23, 393/18,
394/16, 397/13, 399/12,
400/07, 401/08, 402/14,
403/11, 405/12, 410/10,
410/11, 412/16, 414/10,
417/04

kirip k.-di 44/26, 46/14,
96/21, 112/14, 121/14,
171/10, 242/20, 333/02,
341/22

k.-di-de 83/01

k.-dimu 149/08, 280/10

k.-duğ 38/09

k.-duğku 127/12

k.-diñlar 161/20, 189/02, 249/05

k.-ipsiz(kepsiz) 138/19

k.-iptu+(keptu) 3/02, 3/05, 82/05,
183/19, 184/10, 233/08, 264/15,
264/20, 267/01, 279/20, 320/08

k.-iptu-de(keptu) 143/12, 191/17

k.-ipsiler/kepsiler) 318/25

k.-gendu 54/10, 231/06

k.-gendur 35/10

k.-gendimu 410/10

k.-mekçidi 6/03

k.-! 252/21, 306/10

k.-sun 3/20, 11/07, 177/23, 178/12

k.-sem 11/20

k.-semle 145/06

k.-señ 296/11, 328/21

k.-señçu 306/05

k.-se 65/02, 67/12, 108/16, 110/21,
138/12, 146/10, 326/07, 349/07,
349/18, 355/21, 418/19

k.-simu 65/08, 198/07

k.-sek 137/02, 152/02, 152/08,
240/04

k.-gençe 213/14

k.-gende 46/12, 53/24, 69/02,
103/07, 104/06, 113/25, 130/24,
132/22, 139/18, 160/24, 160/26,
163/01, 163/18, 169/01, 169/15,
169/17, 171/23, 180/07, 187/18,
191/05, 208/02, 222/03, 222/17,
238/03, 242/20, 270/06, 271/24,
275/07, 282/21, 292/19, 293/17,
312/03, 317/11, 318/07, 323/12,
361/09, 365/21, 373/22, 404/09,
414/25

k.-gandin keyinmu 5/19, 338/09

k.-giçe 14/21, 15/07, 15/26

k.-gili 11/11, 296/13

k.-güçe 230/02

k.-mey 32/04, 133/07, 180/05,
255/19, 295/16, 417/12

k.-gen 2/18, 5/10, 7/12, 15/11,
16/03, 24/24, 26/22, 32/04, 39/11,
41/06, 45/15, 61/18, 65/04, 72/23,
80/21, 89/16, 94/22, 104/07,
106/07, 108/22, 109/01, 110/26,
117/17, 123/01, 123/03, 129/25,
143/08, 149/02, 152/26, 153/14,

- 156/12, 161/11, 161/21,
169/01, 171/08, 176/14,
179/20, 187/07, 189/16,
198/04, 225/05, 227/05,
234/15, 236/15, 244/03,
244/07, 249/04, 249/25,
257/16, 258/26, 260/12,
261/25, 267/20, 273/18,
278/18, 280/07, 285/11,
296/19, 304/20, 305/22,
307/09, 307/11, 308/12,
309/26, 310/03, 316/26,
317/20, 318/02, 327/11,
328/01, 331/11, 364/01,
364/17, 380/23, 381/08,
391/14, 393/08, 400/22,
410/13, 412/03, 414/01,
416/08, 424/08, 424/22
k.-gen bilen 154/16
k.-gendek 1/14, 3/03, 308/14,
317/23, 377/19, 386/26,
395/23, 424/19
k.-genni 174/24
k.-gennimu 42/25
k.-genlerge 284/13, 389/03
k.-gini 11/08, 82/17
k.-genliktin 278/16
k.-genlikimge 333/06
k.-genlikiñni 192/15
k.-genlikiniñ 362/23
k.-genlikini 44/06, 76/07,
188/24, 190/04
k.-genlikige 318/26
k.-genlikidin 35/13, 42/08
k.-güdek 22/01, 229/04,
295/12
k.-diki 31/09
k.-genidim 189/13
k.-genidi 5/13, 28/26, 64/06,
68/03, 74/17, 79/21, 198/05,
225/04, 226/23, 232/13,
299/19, 305/03
k.-iptiken(keptiken) 143/21,
277/16
k.-iptikende(keptikende)
336/02
k.-iptikensende
(keptikensende)93/17
k.-eleydiğan 355/20
k.-meyvatatti 270/15
k.-mes 367/09
k.-meske 145/16
k.-meskimu 15/02
k.-midi 27/08, 53/05, 66/08,
100/15, 144/05, 151/01, 276/16,
294/23, 341/19, 353/16, 383/17,
396/04
k.-miduğ 419/08
k.-meysiz 139/20
k.-meydu 109/25, 159/06, 177/23,
309/04, 371/07, 419/04
k.-meymu 154/16
k.-elmey 134/06
k.-memsiz 169/26
k.-meydiğan 29/05, 164/21, 355/18
k.-meytti 72/11
k.-misun 80/22, 380/21
k.-meñlar 327/15
k.-migen 53/02, 62/15, 163/23,
191/20, 194/24
kelgüsi gelecek
k. 57/13
k. bilen 193/12
k.+ni 399/15
k.+de 86/14, 220/06, 385/21,
428/07
k.+diki 365/10
kelkün kabarma, akıp gelme, sel, taşkın
k.+idek 343/16
kelse-kelmes yersiz, önemsiz
k. 36/16, 292/20
keltür- getirmek
k.-er 335/21
k.-düm 423/16, 425/19
k.-di 94/08, 257/16, 285/01
k.-idu 297/24
k.-idiğan 111/09
k.-señ 145/03
k.-gende 222/20, 351/19
k.-üp 31/11, 87/18, 117/11, 137/12,
141/17, 191/17, 214/02, 236/10,
304/03, 325/04, 353/22, 359/16,
361/01, 393/11
k.-üp koy- 26/17, 34/08
k.-gen 257/18, 270/02, 274/16,
274/17
k.-üvatqini 355/23
k.-etti 71/20, 96/02

- k.-mey 171/01, 334/05
k.-midi 403/05
k.-meydu 352/10
k.-meytti 335/16, 383/11
k.-migenidi 56/04
keltürüş getirme, getiriş
k. 194/20, 350/10
kolga k.(ele geçirme, ele geçiriş) 98/02, 157/13, 292/16, 379/12
kolğa k.+mu 58/09
hiyalığa k.+ke(hayal etmek, gözünde canlandırmak) 56/05
hiyalığa k.+kimu 332/07, 335/09
köz aldığa k.+ke(göz önüne getirmek) 393/13
k.+niñ 79/19
kem(f.) az, eksik
k. 8/11, 145/04, 166/23, 199/03, 237/16, 240/07, 302/23, 319/01, 340/04, 358/24, 358/26
k.+dek 145/01, 145/09
k.+rek 51/06
kembeğel(f.) fakir, yoksul
k. 56/25
kemçen(f.u.) yetersiz, az
k. 275/20
kemer(f.) kemer
k.+niñ 192/10
kemine tevazu sözü (ben yerine kullanılan)
k. 265/13
kemlik(f.u.) eksiklik
k.+ini 145/03
kempüt(r.) şeker, şekerleme, bonbon
k. 4/13, 10/10, 10/13, 180/04, 300/12, 340/09, 389/11
k.+ni 10/20, 13/18, 88/04, 206/21
k.+ler 13/12, 199/23
k.+lergiçe 199/23
kemsit-(f.u.) aşağılamak, hor görmek
k.-ip 171/20
kemsitil-(f.u.) aşağılanmak, hor görülmek
k.-gendek 174/19
kemsitiliş (f.u.) aşağılanış, hor görülmüş
k. 374/15
kemsitiş(f.u.) aşağılama, hor görme
k.+ke 64/04
kemsöz sözünün eri, güvenilir
k. 74/11, 108/08, 362/21
kemter(f.u.) alçak gönüllü, mütevazı, kibirsiz
k. 193/18, 298/05, 358/12, 358/13, 366/13
kemterlik(f.u.) alçak gönüllülük
k. 357/17, 357/20, 358/14, 363/11
k. bilen 298/01
kemzul(r.) ceket
k. 227/07
k.+iniñ 2/16, 161/13
keñ geniş
k. 2/09, 6/23, 19/01, 28/08, 28/18, 54/08, 59/22, 78/04, 81/14, 90/20, 90/22, 101/03, 101/15, 107/04, 108/01, 108/09, 114/19, 115/20, 116/20, 126/05, 148/03, 155/10, 165/02, 197/08, 197/10, 197/15, 221/25, 239/09, 259/03, 274/10, 309/15, 323/23, 331/18, 340/20, 362/23, 366/06, 366/11, 366/12, 382/17, 396/02, 399/13, 399/25, 402/04, 418/07
keñçilik bolluk, bereket; erkinlik, özgürlük, serbestlik
k.+ke 374/09
keñlik genişlik
k. 155/10
k.+tiki 24/03
k.+i 327/10
keñri geniş
k. 15/23
keñtaşa geniş, büyük
k. 11/11, 42/21, 182/11
kepliş- kapanmak, tıkanmak
k.-ip 113/03, 113/25
kepter(f.) güvercin
k.+dek 109/15
k.+nimu 243/13
k.+ge 204/15
ker- germek; kabartmak
k.-di 313/08

- k.-gen 276/07
keremlik(a.u.) merhametli, himmetli,
şefaati
k. 406/13
- kes- kesmek
k. -kili326/15
- kesip(a.) meslek
k. 81/13, 308/06, 308/09
k.+mu 110/19
k.+ni 44/05, 140/23
k.+te 154/22, 155/06, 298/12
k.+timu 61/13
- kesipçanlık(a.u.) zannatkarlık,
esnaflık
k.+i 107/18
- keskin keskin, sivri, ciddi
k. 48/25, 58/17, 69/07, 97/18,
150/08, 158/18, 172/16,
241/11, 290/16, 301/25,
404/13
k.+la 323/02
- kesp(a.) meslek
k. 288/12
k.+iñizdin 106/08
k.+ige 362/26
- kespiy(a.) mesleki, meslekle
ilgili
k. 61/10, 143/23, 342/14
- keş ayakkabı
k. 148/03
k.+iniñ 183/08
k.+ini 60/06, 229/07
- keşpiyat keşfiyyat
k.+larniñ 273/19
- keşte işleme, nakış
k. 32/25
- ket- gitmek
k.-tim 100/13, 144/03,
237/24, 292/20, 329/16,
360/09, 396/19, 402/22,
406/12
k.-tiñ 294/11
k.-tiña 183/13
k.-tiñiz 171/25
k.-tiñiza 378/07
k.-ti 23/07, 25/13, 44/14,
115/21, 145/16, 149/25,
256/24, 266/16, 273/03,
321/17, 402/02, 406/11, 411/06,
425/07
acizlap k.-ti 359/02
aldap k.-ti 392/09
aylinip k.-ti 208/03, 276/25
bağlinip k.-ti 107/09
başlap k.-ti 162/10
başlinip k.-ti 107/23, 281/07
biaram bolup k.-ti 400/18
bilinip k.-ti 124/18
bolup k.-ti 13/23, 24/01, 41/10,
47/18, 54/19, 55/11, 76/11, 83/10,
98/17, 103/12, 106/26, 111/19,
113/15, 153/03, 168/01, 174/25,
189/09, 210/18, 219/03, 228/12,
245/17, 278/17, 279/03, 272/24,
384/07, 410/05, 422/22, 425/07
boşışip k.-ti 383/26
bölünüp k.-ti 156/03
canlinip k.-ti 239/13
cavrap k.-ti 294/06
çiğildap k.-ti 21/15
cimip k.-ti 330/08
çağnap k.-ti 13/17
çalvaqap k.-ti 181/16
çélip k.-ti 321/14
çépip k.-ti 94/23
çiçanşip k.-ti 76/21, 83/14, 172/25
çiğişlinip k.-ti 27/13
çikip k.-ti 24/23, 35/15, 35/24,
47/15, 56/19, 66/21, 88/06, 88/12,
95/02, 114/02, 118/15, 120/18,
160/23, 175/01, 178/18, 223/18,
246/11, 25/06, 254/04, 270/11,
281/11, 282/07, 295/14, 373/09,
377/03, 378/19, 403/10
çikişip k.-ti 75/09
çöçüp k.-ti 222/19
çömüp k.-ti 178/19
çüşüp k.-ti 62/05, 133/10, 229/06,
420/14
dez k.-ti 274/03
duduqlap k.-ti 295/16
endikip k.-ti 119/10
eslep k.-ti 165/09
éçip k.-ti 178/17, 305/10
éçilip k.-ti 234/23, 284/17, 336/20,
343/09, 351/03
égirlişip k.-ti 343/19

ésilip k.-ti 154/04
 güpüldep k.-ti 344/16
 girişlap k.-ti 50/24, 56/22
 güç bolup k.-ti 336/22
 halkıp k.-ti 376/02
 hayacanlinip k.-ti 414/11
 holukup k.-ti 62/02, 250/06
 hiyalğa k.-ti 139/02, 223/16
 huşal bolup k.-ti 300/11,
 302/14
 içilip k.-ti 200/25
 igilep k.-ti 327/21
 issip k.-ti 1/03
 işqa bérilip k.-ti 396/18
 kasildap k.-ti 419/22
 kayıp k.-ti 348/05
 kirip k.-ti 131/03, 230/20,
 241/22, 260/02, 300/06,
 415/17
 kökirep k.-ti 334/04
 köñli erip k.-ti 344/01
 körünüp k.-ti 41/14, 329/15
 kötürülüp k.-ti 323/26
 küçiyip k.-ti 142/02, 155/23
 külüp k.-ti 32/06, 140/13,
 167/20, 204/02, 206/02,
 304/20, 360/10, 366/08,
 külüşüp k.-ti 274/11, 422/20
 qaldurup k.-ti 409/12
 qarap k.-ti 3/17, 15/19
 qaynap k.-ti 36/14
 qayrilip k.-ti 228/10
 qéqilip k.-ti 183/10
 qisip k.-ti 115/20
 qisiyip k.-ti 174/11
 qizip k.-ti 280/20
 qizirip k.-ti 62/05
 qorkup k.-ti 255/07
 qurup k.-ti 99/17
 lipildep k.-ti 25/13
 mahtap k.-ti 237/17
 memnun bolup k.-ti 292/05
 méñip k.-ti 396/21
 mitildap k.-ti 247/14
 oqup k.-ti 203/17

ormidin turup k.-ti 139/06, 216/13,
 345/06, 375/08, 378/15
 ot élip k.-ti 54/12
 oyğa k.-ti 104/21
 oyginip k.-ti 182/25, 186/06,
 359/17
 oylap k.-ti 88/26, 89/01, 399/16
 oynap k.-ti 143/12, 161/25, 413/22
 ötüp k.-ti 21/18, 89/16, 174/13,
 332/22, 423/22
 özgirip k.-ti 410/21
 paşşiyip k.-ti 82/11, 83/11
 parqirap k.-ti 35/12
 pirqirap k.-ti 267/22
 purset qoldin k.-ti 421/24
 puşup k.-ti 271/17
 püklinip k.-ti 376/14
 pürüşüp k.-ti 373/10
 seskinip k.-ti 10/08, 99/02
 sélip k.-ti 277/03
 silkinip k.-ti 86/04, 140/14
 siñip k.-ti 402/04
 soqup k.-ti 415/07, 419/20
 söyünüp k.-ti 190/05
 söyüp k.-ti 350/26
 sözlep k.-ti 245/04, 273/03, 278/07
 333/07,
 sürülüp k.-ti 83/08
 tartip k.-ti 402/13
 tesirlinip k.-ti 229/10
 tiripiren bolup k.-ti 409/16
 tikenlişip k.-ti 380/02
 titrep k.-ti 71/15, 124/11, 413/06
 tizilip k.-ti 356/15
 tolginip k.-ti 283/01, 402/20
 tutuqlışip k.-ti 85/02
 tuyulup k.-ti 79/06, 109/23, 134/14,
 375/17
 uyquğa k.-ti 133/24
 uyup k.-ti 343/20
 uzap k.-ti 281/25
 varqirap k.-ti 173/11
 varqirişip k.-ti 181/25
 yaltirap k.-ti 21/05, 218/12
 yañrap k.-ti 219/08
 yarap k.-ti 315/17, 361/23
 yep k.-ti 178/11, 178/13
 yéqinlişip k.-ti 259/11

- yéñip k.-ti 165/24
 yigilip k.-ti 184/05
 yiglap k.-ti 350/20, 376/12
 yiraqlap k.-ti 162/07
 yoğınap k.-ti 380/17
 yoğap k.-ti 27/08
 yumşap k.-ti 141/01
 yürüp k.-ti 101/24, 186/17,
 384/10
 zarlap k.-ti 132/15
 zeherlep k.-ti 223/02
 k.-tiğu 346/13
 k.-tuğ 105/19, 160/21,
 238/12, 275/16, 308/23,
 425/11
 k.-tiñlar 323/23
 k.-mekçi 39/11, 102/26,
 103/05, 105/03, 113/18,
 173/12, 250/01
 k.-mekçimu 172/19
 k.-kenmen 294/09
 k.-kensen 39/03
 k.-kenmidi 183/15
 k.-isiz 127/25
 k.-sila 168/16
 k.-! 295/21
 k.-sun 242/24, 266/04
 kirip k.-sun 170/04
 k.-sem 11/21, 90/02, 92/17,
 344/26
 k.-semle 173/21
 k.-se 18/22, 37/18, 79/18,
 238/15, 262/23, 354/03,
 354/04, 369/13
 k.-simu 185/10, 418/22
 k.-señlar 93/25
 k.-kende 145/13
 k.-kendin kéyin 85/06,
 114/07, 187/05, 237/13,
 310/19
 k.-kili 27/16, 75/19, 307/12
 k.-kilimu 390/02
 k.-küçe 235/17, 371/10
 k.-ken 2/01, 5/08, 11/03,
 23/21, 31/01, 44/04, 50/04,
 50/09, 66/09, 68/04, 70/14,
 78/05, 83/12, 84/20, 87/17,
 88/16, 89/10, 90/24, 94/24,
 95/01, 95/11, 95/11, 131/19,
 156/14, 158/25, 160/07, 161/13,
 163/04, 164/15, 165/19, 165/21,
 166/26, 198/15, 199/25, 203/22,
 212/17, 214/14, 217/08, 217/18,
 224/07, 227/25, 239/09, 251/12,
 263/07, 265/20, 273/05, 275/02,
 276/08, 277/01, 277/06, 278/08,
 285/17, 301/23, 302/05, 316/19,
 322/07, 333/17, 350/21, 351/07,
 358/14, 359/21, 386/06, 390/19,
 394/24, 399/17, 405/09, 410/24,
 415/22, 417/05, 422/12, 423/11
 k.-kendek 36/04, 41/08, 65/24,
 91/08, 147/18, 176/20, 208/18,
 230/10, 342/07, 353/18, 384/23,
 399/18, 402/10
 k.-kendekla 137/19
 k.-kendila 94/26
 k.-kenidiki 393/26
 k.-kenler 170/16, 298/24
 k.-kenlermu 170/14
 k.-kenliktin 228/26
 k.-kenlikimniñ 292/21
 k.-kenlikimge 406/03
 k.-kenliki 14/03, 22/07, 64/23,
 181/04
 k.-kenlikini 60/23, 91/16, 172/04,
 225/23, 361/01, 406/21
 k.-kenlikige 29/23, 90/05, 302/25
 k.-kinimmu 406/10
 k.-kini 51/21, 292/08
 k.-kinidek 142/22
 k.-kinige 74/21
 k.-keçke 180/25, 210/26, 234/08
 k.-keçmikin 51/01
 k.-kendi 232/09
 k.-kenidi 31/05, 36/02, 54/25,
 66/07, 66/25, 89/04, 89/05, 99/21,
 131/06, 163/17, 171/01, 171/05,
 178/06, 186/14, 202/11, 247/01,
 266/01, 281/18, 304/10, 316/19,
 332/06, 345/19, 346/02, 380/25,
 383/20, 387/21, 388/09, 394/20,
 402/16, 411/03, 412/24, 426/01
 külüp k.-kenidi 75/07
 k.-memdu 119/14
 k.-midiñ 88/22
 k.-midi 22/22, 48/16, 150/20,
 300/15

- k.-midimu 27/06
k.-migen 58/01
k.-migendu 37/21
k.-mey 44/05, 423/01
k.-meydu 37/23, 77/12, 413/12
k.-meydiĝan 292/26
k.-me 3/14, 11/01, 40/01, 121/08, 347/01, 391/13
k.-meñ 34/20, 51/21, 53/19, 77/11, 81/12, 174/16, 361/23
k.-misila 137/04
k.-misimu 101/21, 289/01
k.-misun 59/01
k.-meñlar 365/05
k.-meyla 109/01
k.-migenidi 76/06
k.-meytti 129/25, 131/20, 381/20
k.-migenlikinimu 95/12
ketküz-kaçırmak, gidermek, silmek
k.-diĝu 146/18
k.-üp 29/02, 137/08, 376/21
k.-üp koy- 118/07, 188/21, 213/18
k.-üvatĝan 381/13
k.-genidi 12/20, 144/07
k.-üvéteyli 182/09
ketküzmeslik giderememe
k. 29/08
ketmen çapa
k. 229/02, 229/11, 274/09
k.+niñ 395/01
k.+ni 229/06, 395/03
k.+iniñ(ketmin) 396/09
keygüz- giydirmek
k.-üp koy- 26/06
keyni arkası
k. 197/04, 206/18
keynide arkasında
k. 126/05, 352/02
k.+ki 305/23
keynidin arkasından
k. 197/04
keynige arkasına, ardına
k. 206/25
keyp(a.) keyif
k. 102/06
k.+i 33/03, 41/05, 47/17, 119/01, 278/04
k.+i bilen 317/23
k.+im 425/13
k.+ini uçur- 46/13
keypiyat(a.) keyfiyet
k. 174/24, 280/18
k. bilen 118/19, 271/08, 389/15
k.+mu 323/25
k.+ni 390/10
k.+ĝa 219/12
k.+ta 254/24, 311/13
k.+tin 103/19, 410/07
k.+iñiz 105/20
k.+iñizdin 96/26
k.+i 170/10, 266/02
k.+imu 186/09
k.+ini 369/08
k.+ida 178/02
k.+idiki 14/01, 319/14
kez- gezmek
k.-di 93/09
kéç- geçmek
k.-ip 254/02
k.-elmeydu 102/23
kéçe gece
k. 19/16, 50/15, 79/07, 79/07, 92/20, 105/05, 131/09, 131/17, 132/22, 190/26, 193/09, 254/01, 297/07, 304/10, 336/11, 404/12, 407/19, 415/18
k.+niñ(kéçi) 19/26
k.+ni(kéçi) 187/09, 347/22
k.+de(kéçi) 68/04, 87/08, 132/14, 168/24, 182/25, 184/22, 186/05, 188/04, 278/14, 305/14, 332/16
k.+diki(kéçi) 19/18, 402/19, 407/10
k.+çe(kéçi) 184/21, 385/04
k.+giçe(kéçi) 171/09
k.+dila(kéçi) 19/23, 27/08, 84/23, 408/14, 408/17
k.+si(kéçi) 156/18, 184/06, 216/16, 264/04, 335/03, 340/03, 408/05
k.+siniñ(kéçi) 306/03, 321/14, 366/19
k.+sini(kéçi) 253/20
k.+sige(kéçi) 341/14
k.+ler(kéçi) 332/19
k.+lerde(kéçi) 123/23, 254/11

- k.+lirimu(kéçi) 82/16
kéchik- gecikmek
k.-ip 333/05
k.-ip bol- 152/25
k.-ip ket- 11/21
k.-ip çal- 118/04, 417/06
k.-ken 42/10, 54/01
k.-kenlikimni 404/09
k.-kenidi 355/01
kéchilik gecelik
k. 19/24, 270/18
k.+ige 60/18
kékir- geçirmek
k.-di-de 226/26
k.-gendin kéyin 10/08
k.-ip 42/20, 354/01
kékirtik boğaz
k.+idin 235/20
kél- gelmek
k.-ivatisen 204/13
k.-ivatidu 178/20, 178/20,
220/12, 221/19, 319/04
k.-ivatimiz 319/07
k.-ermen 20/26
k.-er 166/06, 172/26, 266/12,
298/03
k.-ermu 329/08
k.-imen 65/06
k.-isiler 177/14
k.-eler 10/23
k.-idiğan 23/23, 47/21, 51/15,
78/22, 239/24, 253/07,
342/10, 345/16
k.-idu 20/24, 42/02, 53/03,
54/10, 83/26, 85/26, 123/22,
127/03, 132/17, 135/02,
137/07, 152/02, 262/03,
265/10, 272/18, 285/22,
303/11, 326/06, 342/12,
350/17, 358/09, 386/21,
425/15
élip k.-idu 80/24, 147/04
tutup k.-idu 147/03
k.-ey 333/09
k.-iñ 73/26, 73/26, 267/17,
268/26, 341/24, 346/08
k.-iña 277/10
k.-eyli 40/20, 100/17, 243/15,
263/01
k.-eylimikin 387/02
k.-iñlar 70/08, 306/14, 306/14
k.-ip 2/02, 7/07, 14/08, 19/15,
33/13, 35/14, 45/19, 47/19, 54/25,
62/16, 77/16, 83/11, 87/20, 88/15,
96/21, 100/18, 100/24, 108/20,
108/21, 114/23, 137/18, 139/23,
145/08, 145/10, 155/03, 161/01,
173/08, 176/11, 179/17, 180/19,
183/23, 184/11, 184/21, 188/08,
188/12, 191/02, 191/25, 192/21,
208/08, 208/22, 210/01, 219/12,
221/18, 225/06, 230/13, 248/08,
250/26, 252/04, 266/10, 266/13,
272/10, 282/09, 285/21, 304/01,
331/04, 336/22, 337/02, 337/06,
337/14, 346/10, 347/09, 348/04,
352/05, 353/05, 357/12, 369/08,
371/11, 380/08, 384/09, 407/17,
412/09, 413/19, 422/09, 425/05
k.-ip bol- 101/19
k.-ip ket- 242/24
k.-ip çal- 25/12, 48/08, 62/18,
92/10, 123/07, 124/08, 142/07,
148/06, 156/20, 176/03, 185/06,
236/04, 254/16, 270/25, 295/20,
317/21, 326/05, 326/14, 336/13,
348/12, 385/12, 387/08
k.-ip oltur- 50/23
k.-ip tur- 403/16
k.-ipla 99/16, 154/18, 410/19,
425/23
k.-ivatattim 385/10
k.-ivatatti 1/11, 32/10, 36/01,
93/14, 110/24, 125/25, 126/07,
139/13, 144/22, 160/25, 163/14,
178/21, 178/22, 180/08, 204/11,
217/15, 343/16, 346/03, 413/14
k.-ividim 389/02
k.-ividi 32/10, 132/04, 393/18,
397/13
k.-etti 12/15, 27/01, 59/15, 64/09,
106/12, 137/23, 186/24, 345/22,
383/04
k.-idiğandek 48/13, 114/16
k.-idiğanlar 6/04
k.-idiğini 69/22
k.-idiğanlığını 374/07
k.-elmey tur- 219/13

- k.-elmidim 43/01, 377/07
k.-elmidi 189/18, 402/12
k.-emdikenmen 132/18
- kéival- anlaşımak, gelişmek
k.-di 232/17, 255/16
- kéivat- gelmek
k.-şandek 364/08
k.-şan 84/10, 85/08, 93/12,
103/08, 259/21, 312/22,
397/13, 424/14
k.-şanlığını 180/02, 266/23
k.-mamdu 109/26
- kélivér- gelmek, gelivermek
k.-idu 32/03
k.-idiken 32/02
k.-meydu 137/08
- kélivét- gelmek
k.-ip 82/03, 164/17, 275/06,
345/21, 411/11
- kéleçek gelecek
k. 322/11, 350/19
k.+ke 266/22
- kéleçik gelecek
k.+iñizni 113/11
k.+i 48/26, 134/06, 351/15
k.+ini 391/18
- kéliçek gelecek
k. 288/13
- kélin gelin
k. 223/15
k.+imu 369/04
k.+iniñ 368/25
k.+ini 368/22
- kéliş gelme, geliş
k. 58/13, 156/03, 294/17,
313/19, 390/20, 390/20
köyüp k. 240/10
k.+ni 6/04, 28/11, 116/10
k.+ke 156/19, 276/04,
393/01, 419/18
k.+tin 51/17, 191/01
k.+iñ 385/06
k.+iñizni 98/26
k.+i 103/14, 316/11
k.+i bilen 344/21, 383/02
k.+ini 332/26, 368/08
kirip k.+ini 253/09
k.+ige 408/12
- kéliş- gelmek, beraber gelmek; anlaşmak;
yakışmak
k.-ti 256/17, 305/08
k.-kenidi 421/07
k.-ivalğandek 387/26
- kélişken boylu boslu; güzel, yakışıklı
k. 1/12, 107/14, 141/08, 412/01
k.+ler 28/14
- kéliştür- uzlaştırmak; yakıştırmak
k.-üp 7/14, 230/21
- kémi gemi
k.+mu 425/10
k.+ge 425/08
k.+si 263/16, 340/18
- kémi- eksilmek, azalmak
k.-di 299/26
k.-yip 119/13, 372/02
- kémiçi gemici
k.+dek 50/09
- kémir kümbet şeklinde
k. 346/05
- Kénnidi Kenedi, Amerikan başkanı
k.+ni 296/10
- kéñey- genişlemek
k.-di 47/07, 116/08, 250/07
- kéñeytiş genişletme
k. 213/02
- kéñiy- genişlemek
k.-idu 209/26
k.-ip 208/18, 394/21, 399/17
- képek kepek
k.+tek 43/20
- képen(a.) kafen
k.+ge 131/05
- képillik(a.u.) kefillik
k.+ke 312/06
- képinek kelebek
k.+tin 18/08
k.+lirini 18/07
- képşal- gelip kalmak
k.-duş 254/23
- kér- germek, sıkmak
k.-ip 21/01, 68/22, 118/23, 174/26,
245/16, 285/06
k.-ip tur- 298/17
- kérek gerek, lazım
k. 21/14, 58/08, 58/13, 58/24,
67/15, 82/01, 94/16, 98/22, 98/23,
103/19, 127/20, 128/05, 136/05,

148/17,	150/13,	151/09,	
153/22,	153/25,	156/02,	
157/24,	157/26,	174/08,	
180/24,	185/23,	185/26,	
191/14,	205/16,	213/22,	
214/25,	217/20,	220/15,	
222/12,	222/12,	226/15,	
239/18,	241/06,	286/14,	
286/15,	289/17,	293/01,	
297/03,	297/03,	303/09,	
305/20,	307/26,	314/19,	
314/19,	316/11,	325/04,	
325/06,	327/02,	336/16,	
339/17,	339/22,	361/24,	
371/02,	371/07,	397/15,	
398/13			
k. bol-	273/09,	346/23,	
	361/23,	411/18	
k. idi	47/24,	241/13,	248/26,
	307/18,	350/11,	411/14
k. idiĝu	406/07		
k. iken	369/20		
k. imiş	147/22		
k. yoķ	9/18,	198/17	
k.+mu	58/14,	152/06,	152/06,
	239/20		
k.+ķu	93/24,	339/22	
k.+te	263/13		
k.+ki	272/12		
kéreklik	gerekli		
	k. 318/15,	335/17	
kéreksiz	gereksiz		
	k. 221/01,	379/05	
kéremlik(a.u.)	keremli,	kerem sahibi	
	k. 184/17		
kérik	gerek,	lazım	
	k.+i 266/06,	354/17,	423/22,
	426/04		
kéril-	gergin olmak,	gerinmek	
	k.-ip 51/22,	174/16,	317/17,
	340/24		
	k.-gen 170/22		
kés-	kesmek,	bölmek	
	k.-imen 336/18		
	k.-idiĝan 149/03		
	k.-ip326/11		
	k.-ipla 37/22,	52/22,	100/19,
	164/01		
	k.-ivetti 368/05		
			k.-ivetkili 205/25,
			336/18
			k.-ivalidiken 326/07
			k.-ivatķanda 326/12
késeek	parķa;	ham tuĝla	
	k. bilen 386/02		
	k.+lerdin 304/21		
késel	hasta,	hastalık	
	k. 23/09,	23/09,	89/03,
	186/19,	189/08,	235/19,
	261/03,	352/22,	353/03,
	353/13,	353/19	
	k. tart-	402/15	
	k.+ken 11/02		
	k.+ni 352/16		
	k.+i(késil) 3/05,	3/14,	163/02,
	319/22,	354/15,	410/11
	k.+i-de(késil) 354/16		
	k.+idek(késil) 14/07		
	k.+iniñ(késil) 355/11		
	k.+ige(késil) 188/09		
	k.+lerni 162/15		
késellik	hastalık		
	k. 43/08,	338/11	
késil-	kesilmek,	bölmek	
	k.-di 408/24		
	k.-gen 318/02		
	k.-mey 51/24		
késlorod	oksijen		
	k. 158/02		
kéřek	kapı kanadı		
	k.+ke 357/12		
két-	gitmek		
	k.-ivatimen 38/19,	40/16	
	k.-ivatamsen 272/23		
	k.-ivatidu 43/11,	43/19,	154/05,
	154/06,	173/03,	190/12,
	372/02,	423/23	
	k.-ivatimiz 42/22,	258/20	
	k.-ermen 132/26		
	k.-er 11/17,	38/20,	77/07,
	299/05,	336/04	
	k.-ermu 165/14		
	k.-ermiz 27/19		
	ķüşinip k.-ersiler 40/18		
	aldirap k.-ipsen 328/18		
	ķaĝlaydiĝan bolup k.-ipsiz 378/01		
	k.-iptu 92/16,	92/16,	191/11,
	191/12,	412/26,	413/01
	aylinip k.-iptu 43/18		
	ķikip k.-iptu 43/10		

çüşip k.-iptu 413/01
 korsiki éçip k.-iptu 184/26
 parakende bolup k.-iptu 17/26
 varqarap k.-iptu 191/12
 ötüp k.-iptumu 93/18
 k.-imen 27/10, 124/03,
 281/22
 k.-idu 18/06, 108/20, 108/21,
 153/16, 226/19, 294/02,
 364/01, 397/17
 bilimlik bolup k.-idu 210/16
 buzulup k.-idu 175/18
 çul çul bolup k.-idu 45/13
 éçip k.-idu 5/21
 ékitip k.-idu 133/18
 élip k.-idu 422/07
 gerq bolup k.-idu 7/17
 qodañşip k.-idu 129/17
 qozgılıp k.-idu 147/01
 mehliya bolup k.-idu 261/05
 nazuk bolup k.-idu 353/04
 ölöp k.-idu 67/06
 ötüp k.-idu 38/09, 38/21,
 48/11, 81/15, 81/26
 tolgınıp k.-idu 155/12
 üzölüp k.-idu 378/09
 yaqşı bolup k.-idu 3/15
 yéqip k.-idu 135/18
 yiglap k.-idu 411/08
 yoğınap k.-idu 8/10
 çüşöp k.-idu-de 122/05
 yikilip k.-isiz 105/21
 kónüp k.-isizgu 52/04
 aylinip k.-imiz 220/06
 bolup k.-imiz 142/04
 élip k.-imiz 89/18
 éşip k.-imiz 238/12
 çikqip k.-emsen 94/03
 çikqip k.-emsiz-ye 171/26
 k.-ey 386/01
 k.-eymu 397/21
 k.-eyli 38/09
 k.-iñlar 189/02, 189/02
 k.-ip 65/02, 73/15, 162/03,
 163/23, 178/03
 k.-ip qal- 89/25
 k.-ip qél- 14/21

aldiraş bolup k.-ip 272/09, 377/06
 çikqip k.-ip 422/18
 çüşöp k.-ip 360/17
 halidin k.-ip 162/20
 kızıqip k.-ip 184/20
 mest bolup k.-ip 209/08
 oyğınip k.-ip 184/22
 ölöp k.-ip 146/04
 k.-ipla 27/07
 k.-idiğan 7/16, 34/15, 36/24, 78/03,
 198/18, 328/22, 348/13, 353/21,
 364/01, 373/23
 k.-idiğandek 56/21, 376/11
 k.-idiğanliqi 336/01
 k.-idiğanliqini 393/16
 k.-idiken 37/18, 54/23, 169/06,
 169/07, 185/13, 307/14
 k.-etti 4/03, 132/01, 156/18,
 179/16, 179/25, 184/12, 202/11,
 231/23, 242/05, 256/15, 271/16,
 297/08, 321/22, 335/08, 336/14,
 370/21, 420/07
 k.-ivatatti 125/15, 170/09, 187/01,
 226/03, 234/12, 310/12, 341/08,
 355/10, 399/02
 k.-ivatqan 62/04, 87/26, 91/04,
 125/23, 144/04, 152/17, 186/22,
 244/10, 301/20, 337/09, 356/05,
 375/18, 397/01, 425/08
 k.-ivatqandek 21/03, 111/13,
 351/08, 370/20, 375/19, 376/13,
 393/04
 k.-ivatqanda 132/08, 189/22
 k.-ivatqanliqimdin 406/05
 k.-ivatqanliqi 295/24
 k.-ivatqanliqini 68/07, 315/22,
 401/19, 426/01
 k.-eleydu 244/14
 k.-eleydiğanliqiñga 329/11
 k.-elmeymen 92/18
 k.-elmeydu 364/01
 k.-elmigen 95/14
 kėtiş gitme, gidış
 k. 38/01, 43/09, 108/22, 124/02
 k.+niñ 289/16
 k.+ni 236/03
 k.+ke 61/25, 67/04, 114/13, 120/12,
 132/12, 376/10, 388/14

k.+tiki	379/01	131/07, 133/09, 134/13, 134/20,
k.+tin	190/13, 360/16	136/11, 137/08, 137/10, 138/08,
k.+im	292/23	141/02, 143/14, 145/11, 146/05,
k.+iñ	307/10, 307/11	146/21, 152/15, 154/19, 154/26,
k.+i	37/14, 64/13, 68/12,	157/18, 157/19, 168/05, 168/21,
	73/03, 118/17, 155/15,	169/03, 171/08, 174/01, 174/06,
	238/17, 246/06, 307/18,	175/12, 182/14, 183/08, 184/20,
	334/07, 359/11, 379/18,	187/26, 188/08, 188/11, 189/06,
	412/08	189/07, 189/14, 189/16, 191/09,
k.+i bilen	138/14	198/03, 198/14, 198/15, 199/01,
k.+ide	409/22	199/12, 212/18, 213/04, 213/23,
k.+idin	129/03, 142/20,	214/17, 216/01, 222/25, 223/21,
	142/22, 155/17, 165/03,	225/02, 226/17, 229/22, 236/02,
	265/04	237/13, 237/14, 245/03, 248/08,
k.+kimu	77/20, 77/21	252/25, 253/10, 254/03, 254/14,
kétiş-	beraber gitmek	255/23, 263/24, 265/02, 268/20,
k.-ti	289/26, 401/02	273/12, 280/16, 285/02, 285/15,
k.-ivatti	33/08	287/26, 288/24, 290/10, 290/19,
kétivér-	gidivermek	291/23, 293/11, 293/15, 294/26,
k.-ermu	422/23	296/19, 297/14, 297/19, 298/08,
k.-idu	220/04, 220/08	302/20, 306/20, 310/13, 310/20,
k.-imiz	416/21, 419/25	310/22, 313/11, 317/26, 321/18,
k.-siñiz	105/20	322/16, 324/23, 326/03, 326/10,
k.-se	77/07, 175/10	326/12, 326/22, 327/15, 332/17,
k.-iñ	17/16	333/01, 334/03, 334/16, 335/22,
k.-etti	43/17, 48/01	336/03, 338/08, 338/09, 339/21,
k.-idiğan	170/19, 223/11	339/21, 340/09, 347/19, 349/22,
k.-idiken	169/03	355/13, 356/03, 357/09, 360/17,
kétivét-	gitmek	360/20, 362/11, 363/21, 364/13,
k.-ip	21/26, 144/23, 199/17,	367/22, 368/15, 368/22, 372/25,
	267/21, 274/21, 296/07,	382/23, 384/04, 385/11, 386/26,
	354/11, 385/01, 406/13	387/03, 389/11, 390/24, 391/09,
çikip k.-ip	96/05, 110/08	392/16, 393/08, 393/22, 395/05,
oqup k.-ip	312/03	398/23, 403/11, 404/01, 407/10,
sözlep k.-ip	178/03	408/08, 412/18, 418/20, 422/09,
üzüp k.-ip	50/08	422/21, 424/19
kéyin	1. sonra 2. arka, geri	k.+la 280/18, 328/14
k.	3/18, 4/09, 8/22, 9/03,	k.+mu 5/20, 187/05, 391/14
	10/04, 10/09, 13/08, 18/24,	k.+rek 143/20, 216/07, 379/02
	28/24, 29/10, 36/01, 38/05,	kéyinki sonraki
	44/11, 44/23, 45/05, 47/14,	k. 10/10, 19/08, 64/13, 64/03,
	49/07, 49/15, 50/02, 50/16,	75/08, 79/03, 95/10, 111/16,
	54/25, 55/24, 58/05, 62/07,	170/22, 186/05, 194/02, 224/12,
	63/05, 63/11, 66/17, 66/22,	224/15, 269/23, 346/01, 372/23,
	67/10, 69/14, 69/16, 77/02,	376/01, 390/23, 407/11, 412/09
	78/22, 85/06, 85/22, 86/17,	kéz- gezmek
	86/26, 90/22, 102/07, 102/18,	k.-ip 18/06, 91/11, 93/01
	110/08, 114/07, 116/14,	kibir(a.) kibir
	116/17, 120/15, 126/11,	k. 356/16

	k.+i 397/20		k.+mu(kiçikkini) 67/18
kiçik	küçük		kilaskom sınıf başkanı
	k. 2/20, 4/13, 4/13, 9/02, 9/02, 15/20, 16/02, 21/09, 24/24, 26/11, 29/17, 38/05, 43/12, 49/06, 49/21, 50/01, 50/05, 50/11, 69/07, 80/20, 94/09, 96/13, 97/03, 102/22, 104/07, 108/05, 128/16, 133/22, 164/18, 168/02, 200/06, 204/22, 223/02, 244/11, 244/11, 244/17, 251/11, 251/15, 256/26, 264/03, 264/16, 264/19, 264/20, 264/24, 269/16, 269/19, 277/18, 302/13, 304/21, 304/21, 306/15, 321/01, 386/02, 387/14, 389/05, 389/05, 396/18, 399/05, 419/11, 426/13, 427/05		k. 22/13, 28/02
	k. bol- 51/18		kilo(r.) kilo
	k. idim 368/12		k. 132/17
	k. idi 49/06		kilométr(r.) kilometre
	k.+niñ 410/01		k. 208/15, 208/17
	k.+din 44/19		kim kim
	k.+imde 318/20		k. 4/03, 11/26, 23/11, 26/05, 29/25, 30/20, 36/24, 47/08, 55/04, 63/02, 75/21, 80/11, 87/02, 89/06, 137/18, 140/11, 142/02, 142/24, 145/07, 145/17, 158/20, 160/13, 170/18, 191/14, 199/21, 206/19, 210/03, 221/04, 232/07, 248/11, 252/02, 257/21, 266/10, 299/09, 299/10, 301/02, 302/25, 307/06, 310/26, 312/14, 313/07, 319/24, 368/08, 393/11, 401/12, 417/02, 418/06
	k.+i 46/07		k.+sen 283/01
	k.+idin 8/09, 57/22		k.+dur 68/16, 79/14, 133/01, 171/12, 185/17, 192/21, 202/24, 219/03, 239/03, 248/08, 266/02, 284/07, 299/04, 328/01, 420/09
	k.+idinla5/14		k.+ken 282/12
kiçikkine	küçücük		k.+mu 315/05
	k. 21/11, 24/09, 26/18, 59/16, 59/20, 60/02, 60/10, 60/24, 68/05, 70/22, 72/09, 72/20, 88/02, 109/01, 114/12, 114/25, 115/20, 119/22, 122/11, 122/19, 126/08, 135/15, 143/06, 146/20, 180/20, 199/19, 200/03, 200/10, 205/04, 214/09, 229/17, 230/04, 234/18, 253/03, 256/13, 256/16, 256/26, 270/02, 275/17, 299/06, 302/16, 302/19, 315/01, 315/18, 328/24, 337/24, 348/22, 351/21, 365/25, 381/15, 388/01, 401/15, 418/17, 420/03, 420/10		k.+du 229/26, 401/12
			k.+niñ 203/05, 210/04, 269/17, 271/22, 313/03
			k.+niñdu 240/06
			k.+niñki 203/04
			k.+ni 33/15
			k.+nidur 171/20, 276/26
			k.+ge 273/09, 274/22, 283/15, 377/24, 377/24, 426/04
			k.+gidu 390/11
			k.+de 26/05, 160/13, 293/26
			k.+din 3/02, 129/11
			k.+ki 398/23
			k.+ler 6/03, 27/11, 27/11, 164/20, 269/05, 301/02, 424/04
			k.+lerniñ 349/16, 353/05, 353/06
			k.+lerdur 60/04, 304/12
			k.+lerdür 60/04
			k.+lernidu 24/22
			k.+lernidur 394/03
			k.+lergidur 164/20
			kimlik kimlik
			k.+ini 63/08

- kinaye(a.) kinaye, ima, mecaz
k. 35/08, 279/18
k. bilen 327/05
- kinayilik(a.u.) kinayeli
k. 117/18, 218/25, 274/05
- kindik göbek
k. 317/08
- kindiñ anavatan, doğum yeri
k. 92/17
- kino(r.) sinema
k. 101/14, 102/04, 102/06,
168/18, 208/19, 210/04,
210/05, 213/08, 219/24,
225/09, 253/17, 307/10,
332/18, 414/13, 414/15,
415/05, 415/12
k.+niñ 46/12, 101/23, 102/01,
169/13, 209/07
k.+ni 208/22, 209/12, 209/21,
209/24, 213/03
k.+ğa 100/17, 100/24, 168/05,
168/16, 209/17, 225/03,
225/06, 226/08, 226/11,
232/07, 392/17, 402/21,
411/05, 413/20, 414/08,
415/03
k.+da 216/18, 217/22
k.+diki 211/16, 214/13
k.+din 105/01, 126/04,
209/02, 210/13, 226/14,
273/18, 421/18
k.+si 101/15, 168/23, 210/17,
220/20
k.+sidinmu 254/01
k.+lar 82/05, 168/07
k.+larniñ 169/25
k.+lirimizda 209/10, 221/20
k.+liri 168/14
- kinoḡani(r.f.) sinema salonu
k.+da 414/23
k.+siniñ 306/23
k.+sida 254/01
k.+largā 103/22
k.+larda 168/07
- kir kir, pis
k. 161/13, 179/01, 262/24
k.+ğa 192/17
k.+i 204/18
k.+ini 300/01
- kir- girmek
k.-diñiz 74/26
k.-di 18/11, 42/13, 65/22, 92/21,
100/11, 111/14, 132/13, 138/10,
139/22, 163/07, 188/26, 189/04,
222/26, 232/25, 246/21, 275/17,
281/26, 304/08, 325/12, 386/03,
387/25
k.-di-de 125/11
k.-duḡ 75/01
k.-iptu 191/14
k.-imen 282/18
k.-emdu 183/17
k.-ey 282/17, 302/04
k.-iñ 100/11, 139/21
k.-! 267/01
k.-simu 75/22, 147/14
k.-sek 275/08
k.-gende 62/23, 71/01, 73/22,
129/26, 276/05, 300/07, 305/08,
346/05
k.-gendimu 107/07
k.-giçe 163/11
k.-ip 34/13, 50/23, 58/08, 63/04,
82/13, 82/18, 120/07, 124/15,
131/15, 144/13, 146/22, 165/26,
186/04, 187/17, 193/01, 224/19,
225/03, 238/10, 246/18, 251/22,
264/19, 288/03, 305/06, 350/13,
355/16, 357/03, 380/06, 400/17
k.-ip bol- 6/18, 230/04, 383/16
k.-ip kel- 44/26, 46/14, 96/21,
112/14, 121/14, 171/10, 242/20,
253/09, 333/02, 341/22
k.-ip ket- 131/03, 170/04, 230/20,
241/22, 260/02, 300/06, 415/17
k.-ip ḡal- 61/03, 72/24, 120/13,
263/03
k.-ipla 65/22, 228/11, 267/07,
360/01, 377/05
k.-mey 77/02, 251/20
k.-gen 28/25, 50/03, 72/24, 163/02,
187/18, 267/11, 399/13
k.-gendek 60/18, 103/03, 139/09,
291/15
k.-genler 116/18
k.-genlikiñizge 113/06
k.-genlikini 60/21
k.-genlikinimu 178/01

- k.-genséri 91/01
k.-idiğan 356/22
k.-idiken 121/03, 194/02,
264/13
k.-genidi 62/25, 92/13,
172/13, 322/19
k.-eleytti 232/15
k.-elisun 112/07
k.-midi 114/18
k.-memsiz 281/21
k.-meydu 344/20
k.-meydiğan 418/06
k.-meytti 184/08, 266/01
k.-elmeydu 121/06
k.-elmeysen 121/09
kirgüz- girdirmek, içine sokturmak
k.-üñ 409/19
k.-üp 134/03
k.-gen 123/21
k.-genidi 275/03
k.-üvetkin 123/24
k.-mise 179/20
kirgüzüş girdirme
k. 138/17, 350/10
kirim çıkar, gelir, hasılat
k.+din 193/13
k.+i 308/08
kiriş girme, giriş
k. 57/18, 128/25, 179/20,
251/11, 333/12
k.+ni 24/07, 187/22
k.+ke 72/22, 18/21, 187/13,
258/15
k.+iñ 246/09
k.+i 88/07, 171/11
k.+i bilen 1/03, 135/23,
171/11, 356/14
k.+imu 135/24
k.+ini 55/18
kiriş giriş, girilen yer
k.+tiki 340/16
kiriş- girişmek
k.-ti 30/23, 340/06
k.-iñlar 163/06
k.-ip 124/20, 278/16, 294/22
sözge k.-ip 16/17
k.-ip ket- 383/20
k.-ividi 229/23
kiriştür- girişirmek
k.-üp 297/14
kirival- girmek
k.-idu 291/11
k.-atti 251/20
k.-ğan 188/06
k.-ğanidi 105/02, 336/12
kirivél- girmek
k.-ip 180/21, 251/16, 367/02,
406/15
kirivér- girivermek
k.-iptuğ 75/06
kiriş- kirlenmek
k.-idu 226/18
kirpik kirpik
k. 79/07, 335/03, 342/19, 342/19
k. қақма-(uyumamak, gözüne uyku
girmemek) 79/07, 335/03
k.+ni 342/19
k.+inimu 396/06
k.+liri 12/21, 66/09, 98/16, 257/25
k.+lirini 34/03, 142/13, 258/01,
381/05
kism kısım, bölüm
k.+i 63/25
kişi kişi, insanoğlu
k. 86/24, 86/25, 221/06, 226/21,
244/05, 277/14, 294/01, 306/10,
331/03, 353/03, 354/02, 354/03,
354/04, 360/12, 363/17, 371/23,
385/19, 391/26, 416/07
k. bilen 9/25, 221/06
k.+niñ 7/02, 12/19, 43/14, 92/25,
123/17, 140/06, 169/19, 221/10,
221/16, 221/17 262/07, 262/08,
277/22, 326/10, 359/11, 378/08,
378/10
k.+ni 1/05, 7/15, 49/09, 84/12,
123/05, 243/20
k.+ge 7/17, 24/19, 36/19, 114/09,
193/17, 240/12
k.+de 379/23
k.+din 36/08, 146/14
k.+si 94/19
k.+ler 71/07, 89/07, 96/09, 118/23,
119/25, 127/09, 148/04, 156/16,
190/18, 193/23, 193/24, 193/26,
211/26, 231/22, 242/15, 245/23,
295/09, 338/03, 355/01, 355/15,

- 356/16, 365/13, 388/05,
391/25, 391/26, 397/19,
401/11, 427/02
k.+lerniň 19/06, 56/08,
124/08, 144/14, 180/25,
211/24, 221/02, 221/07,
221/08, 240/20, 298/19,
310/23, 404/13
k.+lerni 47/22, 96/09, 108/18,
123/19, 172/18, 181/10,
299/06, 316/15
k.+lerge 41/06, 81/25,
156/19, 212/06, 244/05,
315/09, 342/20, 358/25,
363/16, 366/19, 372/15,
393/23, 402/09, 427/15
k.+lirimiz 427/04
- kişilik kişilik, şahsiyet
k. 15/08, 15/10, 15/10, 15/12,
15/13, 27/07, 50/14, 72/05,
73/18, 75/25, 97/19, 154/16,
157/06, 169/18, 177/12,
193/04, 215/08, 240/08,
240/12, 240/13, 308/04,
308/05, 318/17, 353/02,
391/11
- kişneş kişneme
k.+liri 211/02
- kişni- kişnemek
k.-gen 167/06
- kişnigi kişneme
k.+si 72/15
- kitab(a.) kitap
k. 27/15, 39/11, 62/09, 68/22,
69/25, 72/24, 73/01, 73/20,
73/22, 75/22, 78/13, 109/08,
123/23, 124/05, 124/05,
129/21, 165/23, 193/21,
210/24, 219/24, 272/13,
325/05, 325/06, 340/17,
340/20, 341/06, 355/07,
359/22, 361/09, 361/17,
361/18, 361/24, 361/24,
362/02, 362/11, 362/24,
362/25, 400/25, 408/05
k. bilen 88/11
k.+niň 78/14
k.+ni 1/13, 64/19, 315/24,
316/06, 361/25, 363/20
- k.+ta 30/01, 148/24
k.+tin 73/24, 85/02, 148/13,
315/18, 330/10, 361/21
k.+iňni 232/07
k.+i 315/25, 362/12
k.+ini 263/22, 362/17
k.+larni 171/15, 361/12, 363/01,
403/13
k.+largiçe 325/06
k.+liriňni 123/21, 307/11
k.+lirini 44/25, 65/19, 96/11,
357/06, 361/13, 399/02
- kitabğani(a.f.) kütüphane
k.+ni 261/03
k.+sidin 430/08
k.+larniň 363/07
k.+lirim 429/02
- kitabsız(a.u.) kitapsız
k. 363/22, 363/23
- kitap(a.) kitap
k. 314/17
k. kör- 1/15
- kitirlit- kıştır kıştır diye ses
çıkartmak, kıştırdatmak
k.-ip 139/03
- kiy- giymek
k.-di 226/25, 322/17
k.-imen 296/21
k.-isen 201/11
k.-ipsen 276/14
k.-ip 6/21, 73/09, 247/06, 247/16,
254/06, 341/23, 357/03, 376/08
k.-gen 50/20, 186/26, 227/07,
275/13, 276/12, 342/24
k.-meydu 191/07
- kiygüz- giydirmek
k.-di 218/21, 345/10
k.-üp 223/24
- kiygüzüş giydirme
k. 152/11, 152/19
k.+imiz 248/26
- kiyik geyik
k. 115/16
k.+tek 7/25, 72/15
k.+niňkidek 7/26, 12/18
- kiyil- giyilmek
k.-ip 337/05
- kiyim giyim, giysi, giyim kuşam

- k. 73/09, 138/03, 149/04,
231/18, 232/05, 398/22
k.+çü 231/15
k.+ni 61/18
k.+i 54/23, 230/24
k.+ler 226/18
k.+ler bilen 12/17, 277/05
k.+lerni 193/06, 226/25
k.+lernimu 138/01
k.+lirimni 237/23
k.+liri 237/01
k.+lirimu 342/24
k.+lirini 230/23, 237/22,
322/17, 341/23, 343/25,
345/10, 357/02, 359/21
kiyim- k ecek giyim kuşam
k. 7/14, 231/18
k.+lirini 138/03, 232/05
kiyimsiz giyimsiz, giysisiz
k. 186/21
kiyin- giyinmek
k.-gen 44/25
kiyiniş giyinme, giyiniş
k.+ke 224/22
kiyival- giyinmek
k.-ğan 276/06, 356/09
k.-ğanidi 356/19
kiyival- giymek
k.-ğan 193/07
k.-ğanidi 6/24
kiyiv er giymek, giyivermek
k.-etti 138/02
Kiyuri  zel isim, bayan ismi
k. 105/24
Kizil Burun erkek ismi
k.122/06, 122/09, 201/03,
201/08, 201/13, 205/22,
206/24, 208/01, 209/17,
210/08, 210/22, 211/07,
304/20, 305/15, 308/21,
314/10, 314/14, 317/13
k.+mu 310/17, 313/05
k.+niñ mu 207/08
k.+ğa 206/21, 211/10, 314/23
kizilg l kızıl, kırmızı g l (şiiir
adı)
k. 295/11
klasik(r.) klasik
- k. 123/25, 166/01, 166/06, 167/24,
219/24, 387/15
klaskom sınıf başkanı
k. 60/13
klaskomluğ sınıf başkanlığı
k.+tin 22/17
klaskum sınıf başkanı
k. 112/13, 212/23
klassizm(r.) klasizm edebiyat akımı
k.+niñ 269/09
koça(f.) sokak, cadde
k. 165/07, 213/13
k.+mu(koçi) 165/07
k.+da(koçi) 228/10
k.+din(koçi) 162/09
k.+si(koçi) 430/07
k.+sidiki(koçi) 168/10
k.+larda(koçi) 283/16
k.+liridin(koçi) 156/21
kola- kazmak,  çmak, eşmek
k.-p 229/02
kolaş kurcalama, oyma,  çma
k.+niñ 242/10
kolaştur- 1. oymak, karıştırmak. 2.
araştırmak, bilmeye  alışmak
k.-sam 275/12
koldurla- aldanmak
k.-ydiğan 146/12
koldurlit- aldatmak
k.-ip 98/23
koli- kazmak,  çmak, eşmek
k.-di 229/07
koll ektip(r.) topluluk
k. 249/14
k.+iniñ 190/23, 191/13
komanda(r.) komuta, emir
k. ber- 186/11
k.+siniñ(komandi) 5/16
kompuzitsiyi sanat eserlerinin
kompozisyonu
k.+si 62/20
kom diye(r.) komedyaya, komedi
k. 273/21
k. bilen 80/08
kom diyilik(r.u.) komedili, komik
k. 103/22, 164/14
komit et(r.) komite
k. 175/07
k.+ğa 151/08

- k.+i 175/20
k.+iniñ 176/18
k.+iğa 172/10, 175/03
kommuni(r.) komün
k.+si 271/04
kommunist(r.) komünist
k. 271/03, 374/22
kommunistik(r.) komünizme
hizmet eden
k. 218/01
kommunizm(r.) komünizm
k. 96/04, 214/19, 261/07,
261/08
k.+niñ 290/08
k.+ğa 293/07
kompartiyi komünist partisi
k.+ge 64/21
kompozitor besteci, bestekar
k. 277/15, 283/03, 283/09
k.+niñ 277/17
k.+ni 278/17, 282/01
kompyutér(r.) bilgisayar
k. 430/09
komşir çene
k.+ğa 230/21
k.+iğa 159/02
kona(f.) eski
k. 3/14, 30/06, 56/14, 57/16,
74/01, 90/07, 119/08, 138/18,
168/03, 206/15, 215/11,
250/04, 250/09, 293/19,
294/05, 300/11, 314/24,
316/23, 327/09, 330/09,
354/20, 362/06, 379/05,
391/15
k.+lar(koni) 145/04, 288/25,
360/18, 397/17
k.+sinimu(koni) 280/02
k.+larniñ(koni) 260/11
k.+larda(koni) 40/06, 118/07
konira-(f.u.) eskimek
k.-ydu 81/26
k.-p 301/13, 365/17
konkrét(r.) sarıh, açık
k. 62/16, 152/08, 217/07
konsérva(r.) konserve
k.+ siğçe 299/21
konsipik ders notu tutulan
defter, ders notu
- k. 171/15, 173/20, 270/21
k.+ni 79/26, 167/15, 247/10, 247/14
k.+ke 61/24
k.+tiki 62/02
k.+tin 62/01, 166/05
k.+i 346/07
k.+ini 166/01, 166/11
k.+lar 38/13
k.+larniñ 39/12
k.+larni 173/17
k.+lardin 62/09
k.+lirini 170/11
konsultatsiyi(r.) seminer
k.+ni 34/26
konvért(r.) zarf
k.+niñ 403/18
k.+ni 143/09, 143/18, 144/25,
328/02, 403/18, 403/19
k.+nimu 190/05
korréktor(r.) musahhih, düzeltici,
düzelten
k.+i 430/03
kosuldi- kos kos diye ses çıkarmak,
mırıldamak, homurdanmak
k.-ğan 389/11
kosuldi- kos kos diye ses çıkarttırmak,
mırıldatmak, homurdanmak
k.-ip 10/21
kosuldut- kos kos diye ses çıkarttırmak,
mırıldatmak, homordanmak
k.-up 10/14
koy düşünce, fikir
k. 227/26, 228/03, 228/03
k.+ğa 155/03
k.+da 333/14
k.+ida 79/19
k.+largğa 144/09, 153/24, 352/11,
404/24
k.+larda 207/14
kozi tepsi
k.+siğa 275/20
köbcü- kabarmak
k.-p tur- 384/03
köç- taşınmak, göç etmek
k.-küzniñ 355/08
k.-üp 304/11
köçet fide, fidan
k. 350/16

- köçür- 1.geçirmek 2. göç ettirmek,
taşıdırmak 3.kopya etmek
k.-di 162/16
k.-üp 135/04, 174/05, 174/05
k.-üvatқан 166/22
- köçürüval- kopya etmek
k.-dim 313/24
k.-ğan 129/23
- kök gök, mavi
k. 6/22, 21/08, 50/19, 65/21,
98/05, 110/13, 138/21,
240/08, 287/12, 382/23,
384/16, 394/24, 397/06,
429/08
k.+ke 19/21, 208/05, 350/01,
358/02, 358/10, 400/23
k.+te 141/24, 186/20
k.+ide 203/19
- kökçi sebze
k.+simikin 122/15
- kökergen küflenmiş
k. 414/15
- kökir- sinirlenmek, öfkelenmek
k.-ip ket- 334/04
- kökrek bağır, göğüs
k. 68/22, 285/06, 298/17
k.+ke 422/13
k.+liri 205/17
- köksü göğüs
k. 78/01, 340/25, 399/26
k.+mu 140/14
k.+ni 114/05, 313/08, 384/18
k.+ge 20/08, 70/20, 400/16
- köksü göğüs
k.+ñde 18/20
- köktat sebze
k. bilen 382/05
- köküç mavimsi
k. 243/24, 397/04
- kökür- yeşermek, yeşillenmek,
sıklaşmak, gürleşmek
k.-üp 66/07, 122/02
- köl göl
k.+dek 163/04
k.+niñ 337/18
k.+ni 79/18
k.+ge 73/12
k.+de 246/10
k.+iniñ 217/02
- k.+ide 107/02
- kölçek 1.küçük göl 2. su birikintisi
k. 128/16
k.+ka 163/07
k.+tiki 235/12
- köleñge gölge
k. 393/02
- köleñgü gölge
k.+si 187/08
- köm- 1.gömmek 2.defnetmek
k.-sem 137/06
k.-üp 387/19
- kömücek kıkırdak
k.+liri 349/21
- kömül- 1.gömülmek 2.defnedilmek
k.-üp 408/15
k.-gen 372/20
- kömür kömür
k. 96/08, 274/09
- kön- alışmak
k.-üp 22/09, 52/02, 111/20, 327/01
k.-üp két- 52/04
k.-gen 112/02, 233/16
k.-üvalğan 427/05
k.-midi 38/02
- köndür- alıştırmak
k.-imiz 264/04
k.-üp 192/04
- köngeçke alıştığı için
k. 343/05
- könük alışık, alışmış, alışkın
k. 170/21
- köñlek gömlek
k. 6/21, 254/06, 276/14
k. bilen 237/02
k.+niñ 276/17
k.+i(köñlik) 6/23, 78/10, 227/03
k.+i bilen(köñlik) 275/13
k.+iniñ(köñlik) 5/03
k.+ini(köñlik) 229/07
k.+ige(köñlik) 276/12
k.+liri 31/04
k.+liriniñ 24/15
- köñül gönül
k. 18/10, 19/17, 36/03, 40/03,
82/10, 91/07, 99/21, 100/25,
101/10, 102/05, 102/12, 103/02,
104/08, 106/13, 107/02, 107/15,
114/05, 126/21, 128/25, 135/12,

135/25, 136/07, 143/13,
 195/18, 200/07, 203/18,
 207/04, 233/06, 233/14,
 249/14, 249/15, 249/17,
 255/22, 257/16, 306/21,
 308/05, 326/11, 326/20,
 341/19, 353/05, 354/22,
 380/04, 389/22, 424/16
 k. aç-(eğlenmek, neşelenmek)
 84/12, 103/22, 200/19
 k. ber-(gönül vermek; kendini
 vermek) 18/09, 140/24
 k. koy-(dikkat etmek) 272/02,
 272/20
 k. tart-(istemek, arzu etmek)
 9/25
 k.+niñ 73/01, 81/05, 401/23
 k.+ni 13/04, 34/05, 135/07,
 198/11, 228/16
 k.+ge 64/09, 128/14
 k.+dikidek 33/03, 58/10,
 268/07, 329/11, 337/04
 k.+üm 17/25, 20/05, 100/19,
 101/07, 101/22, 195/11,
 326/04, 360/04, 369/15,
 369/15, 370/04, 408/26,
 425/05
 k.+ümmu 345/02
 k.+ümge 404/04
 k.+ümde 20/05, 145/09,
 149/12, 360/23
 k.+ümdiki 18/23
 k.+ümdikini 414/12
 k.+üñ 164/02 201/19
 k.+üñni 329/06
 k.+üñdin 198/08
 k.+iñiz 82/06
 k.+iñizni 17/24, 80/04,
 130/14
 k.+iñizge 65/08
 k.+i 2/12, 5/23, 18/11, 78/02,
 80/01, 81/16, 90/06, 91/06,
 92/03, 96/21, 101/21, 106/10,
 127/14, 133/21, 134/12,
 146/24, 162/02, 190/09,
 199/16, 228/11, 249/21,
 253/11, 270/23, 286/11,
 324/10, 327/17, 341/18,
 344/01, 351/18, 359/07,

359/18, 359/19, 364/08, 378/08,
 378/10, 381/06, 382/08, 383/01,
 408/02, 425/24
 408/02
 k.+i buzul- 26/19, 39/17
 k.+i eçil-(neşelenmek) 206/06
 k.+i kötürül-(neşelenmek) 87/18,
 197/12
 k.+i kal-(kırılmak, küsmek, gönül
 koymak) 44/16
 k+i tart-(gönlü çekmek, istemek)
 28/14, 218/03
 k.+imu 116/03
 k.+iniñ 38/15, 40/09, 43/04, 44/08,
 48/20, 99/06
 k.+ini 7/02, 38/18, 101/25, 105/09,
 113/19, 114/26, 123/15, 130/09,
 130/16, 149/24, 161/07, 164/16,
 165/12, 211/04, 227/13, 282/16,
 329/05, 367/03, 370/11, 381/08,
 387/16
 k.+ini geş qil-(huzursuz etmek)
 130/09, 144/23
 k.+ini yasi-(gönlünü rahatlatmak)
 253/01, 402/18
 k.+ige 27/24, 29/23, 30/11, 33/19,
 47/19, 61/11, 78/14, 87/23, 91/04,
 91/09, 99/14, 100/23, 102/07,
 109/20, 109/22, 116/15, 193/08,
 225/12, 237/21, 253/06, 343/06,
 346/20, 351/16, 359/06, 361/02,
 405/02, 409/15, 418/10
 k.+igimu 151/01
 k.+ide 26/15, 32/09, 36/06, 36/19,
 40/06, 85/19, 138/05, 204/18,
 296/03, 310/11, 311/03, 338/17,
 338/19, 352/21, 382/13, 393/11,
 395/22, 399/07, 411/25, 413/10
 k.+idiki 32/11, 37/01, 38/04, 59/03,
 65/13, 72/16, 104/04, 109/12,
 123/14, 125/10, 127/16, 142/26,
 165/22, 168/03, 312/20, 339/16,
 369/16, 369/19, 372/17, 398/24,
 408/25, 409/08, 426/14
 k.+dikini 76/14
 k.+idin 17/23, 19/15, 20/06, 74/23,
 75/10, 108/09, 113/18, 225/13,
 229/10, 257/25, 353/12, 384/05
 k.+imizni 248/12

- k.+ler 306/20
k.+lerni 321/21
k.+liri 388/03
- köñülçek başkalarının
isteklerine hoşgörü ile bakan
k. 149/18, 171/03
k.+niñ 69/15
- köñüllük gönüllü, istekli
k. 40/01, 47/15, 78/01,
182/18, 206/07, 253/22,
264/01, 310/25, 322/12,
327/07, 327/21, 355/04,
359/14
k. bilen 142/01, 167/23,
225/11, 323/22, 389/24
- köñülsiz isteksiz
k. 44/23, 47/22, 50/06, 79/06,
156/17, 198/04, 359/18,
364/04, 425/12
- köñülsizlik isteksizlik,
beğenmeme hali
k.+la 156/19
k.+lerniñ 352/03
k.+lerdin 387/03
- köp çok
k. 8/09, 22/19, 28/19, 33/05,
35/17, 37/18, 39/13, 43/01,
49/04, 69/11, 95/21, 99/17,
100/13, 104/19, 112/02,
112/05, 113/07, 129/04,
129/05, 129/05, 149/06,
149/12, 150/14, 165/16,
166/14, 166/15, 166/18,
197/16, 205/19, 246/02,
251/16, 258/23, 265/07,
265/09, 270/20, 275/01,
286/09, 299/24, 305/02,
308/06, 312/13, 314/03,
314/03, 337/26, 355/15,
357/23, 358/22, 361/17,
363/20, 364/26, 365/24,
370/08, 378/20, 393/10,
394/13, 406/20, 408/04
k.+tur 119/16, 263/10
k.+tu 231/13, 231/13
k.+ke 328/25
k.+rek 10/19, 11/24, 23/01,
27/19, 27/19, 124/05, 135/12,
159/12, 161/15, 164/09,
182/17, 261/04, 265/12, 325/05,
326/07, 393/07
- köp- kabarmak, şişmek
k.-üp 31/04, 274/19, 398/08
- köpçilik çoğunluk
k.+i 316/03
k.+iñlar 249/07
- köpey- çoğalmak, artmak
k.-genséri 180/09
- köpeyt- çarpmak
k.-ip 185/20
- köpeytiş çoğaltma
k. 185/16
- köpiy- çoğalmak, artmak
k.-idu 119/13
k.-ip 126/08, 182/15, 338/08
k.-ivatқанlığını 253/14
- köpiyiş artış, çoğalış, çoğalma
k.+ke 200/26
- köpkök yemyeşil
k. 260/08
- köpligen birçok, çok çok
k. 261/03
- köpme şiş, şişmiş
k. 22/10, 111/14
- köptür- abartmak, şişirmek
k.-üp 51/11, 368/26
- köpük köpük
k. 188/23, 383/06
- kör görmek
k. 391/22
- kör- görmek
k.-üvatidu 301/01
k.-er 143/16
k.-ermiz 378/18
k.-düm 20/14, 148/14, 168/16,
214/03, 216/17, 264/08, 307/22,
357/16, 360/06, 426/09
k.-düñmu 87/02, 184/24
k.-diñiz 57/05, 85/16, 168/15,
325/23
k.-diñizma 325/22
k.-di 2/06, 45/23, 93/12, 155/05,
165/08, 187/02, 225/09, 268/14,
277/02, 280/23, 297/07, 354/24,
395/10
k.-dikin 281/16
k.-diyu 277/02
k.-duķ 213/01, 325/24

k.-gensiz 175/13
 k.-imen 307/19, 307/21
 k.-isen 201/19, 253/05,
 282/06
 k.-idu 119/26
 işni k.-idu 87/03
 k.-imiz 56/18, 215/07,
 246/07, 274/23, 274/24,
 285/09, 415/12
 k.-isiler 419/05
 k.-emseñ 307/15
 k.-mekçi 84/04, 174/24,
 176/18
 k.-idiğan 72/17, 111/01,
 144/16, 205/15, 207/08,
 222/15, 240/22, 242/06,
 307/05, 329/17, 356/03,
 413/15
 k.-ey 281/01, 362/18
 k.-üñ 21/22, 103/23
 k.-üñla 285/09
 k.-sila 155/08
 k.-sile 33/21
 k.-eyli 17/06, 82/05, 241/19,
 319/01, 330/12
 k.-üñlar 299/11
 k.-sem 317/18
 k.-siñiz 101/04, 140/02
 k.-se 3/15, 29/19, 71/19,
 141/07, 205/09, 232/03,
 388/22
 k.-üp 3/01, 10/02, 15/06,
 26/01, 51/10, 55/21, 73/24,
 87/01, 93/15, 101/22, 112/16,
 113/03, 121/22, 122/11,
 126/05, 138/10, 146/10,
 147/11, 158/05, 169/04,
 169/05, 172/25, 179/19,
 187/24, 190/05, 191/12,
 198/01, 200/08, 208/17,
 208/20, 212/05, 216/16,
 227/13, 284/11, 287/16,
 298/07, 300/08, 300/10,
 319/19, 328/17, 332/18,
 359/17, 361/12, 367/18,
 392/13, 393/15, 394/10,
 401/04, 401/19, 425/03,
 426/01
 çare k.-üp 66/23, 156/01

kitap k.-üp 1/15, 78/13
 tamaşa k.-üp 84/08
 yağşi k.-üp 19/04, 144/10, 308/15
 yaman k.-üp 154/19
 k.-üp baq- 143/24, 144/02, 173/04,
 298/02, 311/22, 387/03, 411/16,
 424/23
 k.-üp kél- 362/02
 k.-üp qal- 7/21, 138/02, 187/24,
 232/04, 255/16, 385/02
 k.-üp qoy- 290/03
 k.-üp oltur- 359/22
 k.-üp tur- 401/17, 423/21
 k.-üpla 33/08, 134/16, 189/01,
 278/17
 k.-gende 87/24, 404/22
 k.-gendin kényin 213/04
 k.-meste 331/04
 k.-genlikini 144/10
 k.-genliktinmu 321/12
 k.-gili 60/10, 115/21, 120/01,
 281/19, 291/08, 364/04, 394/17
 k.-mey 144/02, 276/14
 k.-geçke 408/05
 k.-gen 14/07, 16/19, 17/26, 43/16,
 60/01, 113/08, 113/10, 140/16,
 155/11, 179/15, 180/03, 188/13,
 208/06, 210/24, 231/02, 231/07,
 252/24, 255/08, 261/23, 283/16,
 283/20, 297/13, 307/10, 309/08,
 326/15, 332/22, 345/01, 417/19,
 426/22
 k.-gendek 78/01, 187/05, 225/14,
 261/19, 353/21, 395/21
 k.-idiğanni 419/05
 k.-idiğininim 183/18
 k.-idiğini 60/02, 109/06, 427/20
 k.-idiğanliqini 68/08, 155/06
 k.-meske 416/21
 k.-genidim 148/24, 360/17
 k.-genidi 209/02, 270/20
 k.-geniduq 405/24
 k.-üvatqandur 60/05
 k.-ividim 360/19
 k.-ettim 292/18, 367/15
 k.-etti 5/02, 129/22, 225/15, 414/03
 k.-idikensen-de 201/22
 k.-idikenmiz-de 227/23

- k.-meyvatidu 158/06
k.-meytti 173/24
k.-midim 76/18
k.-midi 109/04
k.-meptumu 23/17
k.-migen 143/10, 145/15,
277/22, 385/04
k.-meydu 16/19, 148/02
k.-meydiğan 307/04
k.-misun 398/04
k.-misem 317/18
k.-mise 147/13
k.-migenige 78/19
k.-migendikin 307/16
k.-meydiğanlıkini 134/08
k.-memdiğan 144/16
k.-elmey 3/11, 144/14
k.-elmeyvatidu 291/06
- köre göre
k. 99/22, 111/09, 165/15,
165/15, 165/15, 180/16,
261/22, 393/07, 393/07,
421/03
- körel- görebilmek
k.-mey 41/14
- köreliş görebilme, görebiliş
k.+i 208/16
- körelmeslik kıskançlık,
çekememezlik, hasetlik
k. 265/03
k.+ke 338/10
- köreñ kibirli; kurumlu; çalımlı;
kendini beğenmiş
k. 216/08, 239/06, 296/02,
370/18
- köreñle- kibirlenmek
k.-p két- 246/05
- köreñlik kibirlilik, kendini
beğenmişlik
k. 116/01, 171/21, 372/05,
418/01
k. bilen 48/19, 279/24,
291/26, 416/22
- körerlik (aldin körerlik)
öngörü, önceden sezme
k. bilen 56/01
- körin- görünmek
k.-idu 106/22, 242/09
k.-imu 292/12
- k.-etti 5/11
k.-idiğan 74/08
- körk güzellik, yakışıklılık
k.+i 404/21
- körkem güzel, yakışıklı, gösterişli
k. 32/25, 73/17, 224/18, 228/13,
276/05
- körmeslik görmezlik
k.+ke tiriş- 233/18
- körpe pamuklu döşek, kuzu kürkü
k. 163/23, 353/17
k.+m 39/12
k.+lerni 403/12, 403/17
k.+lirimu 163/24
- körset- göstermek
k.-ti 46/16, 134/16, 229/01, 277/15,
297/20, 382/01, 415/11
k.-mekçi 55/19, 83/04
k.-se 348/03
k.-kende 257/12
k.-kili 313/22
k.-mey 285/21, 311/14
k.-ken 134/11, 137/05, 302/22,
335/18
k.-kendek 168/22, 291/03
k.-etti 7/11
k.-meydu 398/05
k.-midi 354/15
k.-migen 410/14
k.-migenlikini 353/07
- körsetküç işaret, cetvel; karne
k. 323/16
- körsit- göstermek
k.-ivatidu 154/24
k.-idu 146/15, 166/17, 214/17,
221/26
k.-idiğan 276/24
k.-eymu 311/03
k.-ip 143/09, 185/07, 284/13,
335/12, 368/20, 373/06
k.-ip ber- 167/13, 427/10
k.-ip koy- 61/15, 390/05
k.-ip tur- 177/26, 247/20
k.-ipla 297/04
k.-ivatқан 352/07
k.-iptiken 365/19
k.-idiğinimiz 212/06
- körsitel- gösterilmek
k.-mey 94/26

- körsitiş gösterme, gösteriş
k. 372/16
k.+niñ 157/08
k.+ke 213/24, 315/04
k.+te 213/01
- körül- körülmek
k.-idu 428/07
k.-mekçi 152/20
k.-üp 84/18, 399/24
çare k.-di 376/03, 376/05
çare k.-gendimu 376/03
k.-idiğan çare 151/07, 349/06
- körümsiz çirkin
k.109/01, 315/19, 386/03
- körün- görünmek
k.-iken 301/22
k.-di 232/12, 382/25, 384/18,
393/23, 399/18
k.-dimu 227/11
k.-sem kérek 422/19
k.-simu 247/18
k.-gende 102/03
k.-üp 62/03, 185/16, 231/17,
258/10, 342/20
k.-üp ket- 41/14, 329/15
k.-üp çal- 84/15, 115/04,
334/10, 342/17, 410/07
k.-üp tur- 56/07, 78/15,
92/07, 113/21, 158/08,
190/10, 324/09, 387/22
k.-üpla çal- 135/16
k.-mey 394/16, 418/16
k.-gen 200/03, 236/17,
351/21, 352/02, 382/23
k.-gendek 91/25, 92/06,
397/08
k.-etti 5/06, 24/19, 27/14,
74/14, 90/22, 92/26, 114/10,
115/03, 178/04, 254/19,
254/22, 304/12, 342/07,
364/05, 394/21, 394/25,
397/09
k.-genidi 420/24
k.-meyvatidu 29/20
k.-meytti 41/07, 230/24,
280/21, 283/19, 382/19,
382/21
k.-midi 397/07
k.-meydu 359/02
- k.-meydiğan 299/02
k.-migeçke 402/13
- körünerlik görülür, göze çarpan
k. 219/18, 298/09
- körünüş görünme, görünüş
k. 62/19, 411/19
k.+ke 113/21, 233/18, 378/21
k.+te 272/20
k.+tin 188/13
k.+i 267/08
k.+ler 102/03, 356/07, 356/08,
410/17
k.+lerni 165/08, 303/25
- körüş görme, görüş
k. 14/04, 78/17, 120/03, 142/02,
157/19, 159/19, 172/08, 285/05,
295/22, 340/20, 393/19, 420/06
k.+ni 129/20, 295/23, 339/14
k.+ke 8/25, 107/13, 107/15, 107/16,
107/17, 107/18, 107/21, 113/12,
139/25, 209/24, 242/01, 349/07,
365/21
k.+tinmu 144/18
k.+rek 91/02
k.+i 406/07
k.+i bilen 87/06
k.+ini 398/02
k.+imizni 209/25
- körüş- görüşmek
k.-tüm 185/20
k.-ti 87/02
k.-isiz 105/10
k.-kende 108/15, 353/20
k.-kendin kéyin 126/10
k.-üp 11/13, 42/17, 237/25, 356/01
k.-üp tur- 199/14
k.-ken 42/06
k.-kenidim 387/06
k.-migen 70/18
k.-miginimizge 42/01
- körüşküçe görüşene kadar
k. 21/22
- körüşüş mücadele, güreş
k. 230/20, 340/11
- körüşüvét- görmek
k.- ip 41/10
- kösey ateş kancası; fırın kancası
k. 313/20
- köte- götürmek

- k.-msen 419/26
- kötek kütük, tomruk
k. 145/26, 146/16
k.+idek(kötik) 171/22
k.+lirini 287/06, 287/12
- köti g...t
k.+i 69/15
- kötür- kaldırmak, götürmek
k.-di 90/14, 93/05, 118/26,
133/09, 203/13, 224/20,
340/23, 341/11, 346/18,
376/16, 419/13, 420/12
k.-duğ 200/21
k.-imen 33/12
k.-idu 23/11
k.-idiğan 378/13
k.-ey 33/10
k.-eyli 9/09, 201/16
k.-se 60/03
k.-gende 395/04, 422/14
k.-mey 173/23, 287/05
k.-meyla 139/03
k.-üp 13/15, 19/20, 24/02,
24/25, 28/06, 44/12, 58/18,
78/07, 93/11, 95/06, 130/12,
144/21, 166/04, 183/21,
223/26, 247/07, 268/09,
269/06, 291/19, 299/12,
310/22, 336/06, 343/21,
371/13, 394/12
k.-üp çık- 26/05, 116/05,
167/07, 179/22
k.-üp koy- 101/25
k.-üp tur- 155/19, 320/21
k.-gen 9/06, 148/22, 195/21,
252/13
k.-gisi 59/14
k.-idiğan 101/10, 354/14
k.-üvatқан 320/05
k.-üvatқандек 257/03
k.-idiken 261/13
k.-misek 23/11
k.-meydiğan 116/03, 315/18
k.-meyttiñ 330/10
k.-üvelip 298/10
k.-üveti 343/05
k.-üvetip 10/20
- kötürel- yükselmek,
kaldırılmak
- k.-midi 62/01
k.-meydu
k.-migerséri 62/01
- kötüreñgü yüksek
k. 29/04, 249/19, 268/24, 357/03
- kötüreñgülük yükseklik, büyüklük
k. 41/07
- kötürül- yükselmek, kaldırılmak
k.-di 120/05, 121/11, 197/12,
201/12, 204/01, 206/02, 215/18,
218/10, 239/14, 249/21, 293/12
k.-üptimen 113/19
k.-idu 201/20, 388/23
k.-se 208/17
k.-gili 424/21
k.-üp 78/02, 79/11, 86/08, 98/05,
115/18, 157/17, 208/16, 233/04,
306/20, 344/17, 420/23
k.-üp ket- 323/26
k.-gen 78/06, 158/16, 276/21,
284/03, 321/16
k.-gendek 133/04, 144/06
k.-etti 87/19
k.-üvatқан 114/01
k.-ividi 425/10
k.-üvatқандек 91/19
- kötürülüş yükselme, kaldırma,
yükseliş
k.+ke 140/13
- kötürüş kaldırma
k.+ke 338/19, 417/21
k.-üñlarni 9/10
- kötürüş- beraber kaldırmak
k.-üp 32/26
- kövrük köprü
k. 127/10, 228/09
k.+niñ 284/21
k.+tiki 227/04
k.+tin 127/11, 127/15
k.+iniñ 38/19
- köy- yanmak
k.-ermen 144/19
k.-er 144/20
k.-di 141/03, 339/18, 400/14
k.-gendimu 400/14
k.-se 140/06, 140/08
k.-gen 179/11, 280/11, 299/07,
386/23, 394/23
k.-gendek 33/22, 335/03

- k.-üp 126/13, 126/13, 138/14,
141/04, 205/02, 307/17,
398/13
k.-üp kél- 240/10
k.-üp piş- 79/19, 160/01,
204/14
k.-üp yür- 329/01
k.-idiğan 110/21
k.-idiken 328/11
k.-üvatқан 400/21, 401/03,
401/12, 401/15
k.-meydiğan 348/19, 348/20
köydür- yakmak, ateşe vermek
k.-di 256/23
k.-imiz 289/06
k.-üp 34/07, 147/17, 400/23
k.-üp yür- 233/03
k.-üvettuқ 421/10
k.-üvéiptu-de 140/10
köydürüş yakma
k. 416/08
k.+ke 260/01
köyerlik vefalılık
k. 105/18, 204/14
köyük yanma, yanık
k. 226/09, 401/06
köyümçan özenli, acıyan, şefkatli
k. 16/20, 386/12
k.+liri 107/17
köyümlük şefkat
k. 386/16
köyün- acımak, esef etmek,
şefkat göstermek
k.-üvatimen 118/02
k.-gen 3/07, 39/04, 55/24
k.-genликтinmu 330/05
köyünüş acıma, esef, şefkat
gösterme
k.+151/12
köyüş yanma
k. 398/13
k.+ke 400/15
köz göz
k. 12/24, 13/24, 14/12, 14/12,
25/25, 70/14, 71/20, 95/21,
111/15, 119/25, 119/26,
126/09, 130/04, 137/20,
142/19, 213/08, 213/15,
213/19, 216/06, 254/17,
256/25, 263/08, 277/04, 280/16,
281/08, 294/17, 332/14, 342/20,
366/18, 382/16, 391/11, 395/11,
395/11, 395/14, 397/01
k. aç- 406/04
k. aldi 113/14
k. aldiğa kel- 235/04, 256/18,
336/20
k. aldiğa keltür- 71/20, 87/18,
191/17, 236/10, 351/19, 353/21,
361/01, 393/10, 393/13
k. aldida 48/04, 48/09, 56/06,
88/19, 91/24, 111/11, 125/21,
135/20, 144/13, 149/18, 174/20,
187/08, 188/16, 421/09
k. aldida peyda bol- 257/07
k. aldida yaliñaçlin- 382/16
k. aldidiki 27/14
k. aldidin 182/20
k. aldidin öt- 60/24
k. aldidin ötküz- 91/13
k. aldimda 38/13, 426/06
k. adlimdin öt- 193/10
k. aldiñizda 97/20
k. aldiñğa kélip қал- 148/06
k. ciyiki қизir- 88/13
k. қақnit- 352/07
k. öñidin ötküz- 93/02, 227/09
k. tég- 137/04
k. üz- 98/13, 166/05
k. yaşlar sel bolup ақ- 402/11
k. yaşliri 90/17, 406/19
k. yeşi 90/14
k. yeşi қил- 103/06, 163/10, 354/02,
410/17
k. yeşini sürt- 334/24
k. yügürt- 3/07, 139/23, 242/02,
246/12, 312/01, 313/11, 328/03,
407/07
k. bilen 212/05, 291/08
k.+mu 13/25
k.+ni yum- 88/24
k.+ge 35/26, 129/24, 371/20,
371/20
k.+ge il- 61/15, 154/24, 245/22,
292/18, 292/19, 372/08
k.+ge körün- 299/02, 334/10
k.+ge körünüp қал- 410/07
k.+de tut- 299/01, 299/09

- k.+din keçür- 244/25
 k.+üm 147/11
 k.+ümni oyup bér- 16/22
 k.+ümge 329/15
 k.+ümge çélik- 2/11
 k.+lirim 203/18
 k.+lirimge 203/21
 k.+iñiz ruşenliş- 101/05
 k.+iñiz bilen 57/05
 k.+üñ aç- 428/10
 k.+üñni yum- 382/06
 k.+üñnimu 306/23
 k.+üñge 260/20
 k.+i 6/19, 47/09, 55/09,
 55/09, 132/08, 136/03,
 233/21, 234/15, 246/13,
 250/01, 309/26, 364/24,
 399/19
 k.+i idi 14/12
 k.+i çapaqlı- 190/21
 k.+i çüş- 63/06, 317/01,
 384/03
 k.+i çüşüp kal- 414/04
 k.+i kiy- 21/19, 38/06,
 103/05, 182/20
 k.+i kişil- 248/13
 k.+i kızır- 155/08, 291/05
 k.+i nurlin- 388/22
 k.+i yét- 68/11
 k.+i yoğan éçil- 86/08
 k.+i bilen 14/14, 49/09,
 55/10, 84/15, 155/05, 200/07,
 393/15
 k.+idek 186/19
 k.+imu mit kı- 114/09
 k.+iniñ 65/17, 81/02, 355/19
 k.+ini 7/23, 13/05, 13/08,
 33/16, 37/24, 55/11, 69/14,
 88/18, 233/19, 269/06,
 270/22, 284/06, 395/07
 k.+ini aç- 88/24
 k.+ini alağ-calak kı- 6/25
 k.+ini çimildit- 271/14,
 320/10
 k.+ini éç- 224/20, 325/13
 k.+ini gidikli- 224/20
 k.+ini kaçur- 237/05, 268/16
 k.+ini kis- 168/19, 364/06
 k.+ini oynat- 12/15
 k.+ini parkirit- 69/14
 k.+ini üz- 277/04, 281/08, 342/06
 k.+ini yum- 150/21, 344/14, 351/04
 k.+ini yumuval- 98/06
 k.+ige 13/19, 17/20, 60/07, 62/02,
 78/15, 92/04, 92/25, 113/20,
 130/21, 132/09, 155/21, 227/11,
 232/11, 233/17, 242/08, 283/18,
 344/04, 365/01, 382/24, 383/04,
 384/15, 396/03, 396/12, 397/06,
 399/17, 418/15, 420/23
 k.+ige çélik- 267/07
 k.+ige ilip ket- 130/24
 k.+ige kirival- 131/16
 k.+ige kadil- 124/17
 k.+ige kari- 383/26
 k.+ige sig- 296/03
 k.+ige tikil- 17/20
 k.+ide 113/25
 k.+ide kaçnap tur- 392/12
 k.+idiki 46/25, 65/12, 87/21,
 252/05, 252/11, 377/09
 k.+idin 39/15, 71/14, 158/07,
 173/10, 215/22, 334/20, 350/20,
 372/20, 396/04, 403/08
 k.+idin yum yum yaşlar tókül-
 334/20
 k.+üñlar kaçmaş- 70/09
 k.+ler 198/22, 198/23, 212/12,
 394/03
 k.+lerde 34/04, 396/14
 k.+lerdiki 47/12
 k.+lerdin 384/01
 k.+liri 1/13, 5/13, 7/04, 7/11, 12/15,
 12/20, 17/21, 22/10, 35/11, 48/07,
 80/18, 83/08, 84/19, 98/14, 161/12,
 163/16, 171/02, 178/04, 188/23,
 230/09, 230/11, 250/07, 277/01,
 279/02, 300/08, 332/04, 380/16,
 407/15
 k.+liri kaçna- 257/25
 k.+liri çekçey- 252/14, 335/24,
 409/14
 k.+liri çekçiy- 47/06, 247/13,
 291/17, 295/14, 419/13
 k.+liri humarlaş- 20/09, 21/04,
 343/09

- k.+liri kişil- 25/12, 373/04
k.+liri mestaniliş- 202/09
k.+liri muñlin- 100/06, 257/05
k.+liri olturuş- 402/16
k.+liri parķira- 161/25
k.+liri tin- 334/02, 420/06
k.+liri yaltırap ket- 218/12
k.+liri yoğan éçil- 98/16
k.+liri bilen 46/20, 66/09, 150/22, 388/03
k.+lirimu 7/25, 132/12
k.+lirimu çakna- 191/03
k.+lirini 3/10, 80/19, 96/13, 99/25, 104/06, 115/18, 136/08, 170/01, 171/23, 203/14, 223/16, 302/20, 377/15
k.+lirini çekçeyt- 25/06, 375/20
k.+lirini çimildit- 320/24
k.+lirini ĥumarlaştur- 413/13
k.+lirini ĥis- 76/26, 228/04, 245/02, 409/07
k.+lirini mestanileştür- 292/05
k.+lirini mit ĥil- 177/25, 205/04
k.+lirini möldirlit- 59/20
k.+lirini oynit- 216/02, 277/19
k.+lirini pildirlit- 42/20
k.+lirini sürt- 407/06
k.+lirini tik- 99/25, 373/20
k.+lirini uguli- 343/17
k.+lirini uvila- 82/20
k.+lirini üç burçek ĥis- 204/25
k.+lirini yum- 359/20
k.+lirini yuy- 393/20
k.+lirige 12/21, 134/23, 136/11, 198/21, 394/05
k.+lirige berdaşlıķ bér- 35/18
k.+lirige ĥari- 34/03, 333/17
k.+lirige tikilip tur- 136/11
k.+lirigimu 7/04, 7/06
k.+liride 56/17, 251/25, 345/07, 395/19
k.+liridiki 345/13, 384/02, 394/01, 410/05
k.+liridin 13/03, 13/16, 41/18, 47/10, 74/08, 82/22, 99/16, 112/20, 117/15, 244/04, 324/08, 374/11, 388/16, 395/06
k.+liridin möl möl yaş ĥuyul- 349/22
k.+liridinmu 2/25, 317/23
közet- gözetmek, göz kulak olmak, korumak, muhafaza etmek
k.-siñiz 80/14
közetçi bekçi, muhafız
k. 114/17, 187/24, 187/26, 188/02, 188/06
k. bilen 109/17
k.+niñ 188/16
k.+lerdin 84/11
közetküçi bekçi, muhafız
k. 267/11
k.+lernimu 270/05
k.+lerniñmu 271/17
közit- korumak, muhafaza etmek, bekçilik yapmak
k.-ip 13/25, 251/17
k.-ip oltur- 48/17
közitiş koruma, muhafaza etme, bekçilik yapma
k. 77/01, 250/23
k.+tin 187/25
k.+imdin 40/01
k.+i 103/17
k.+lirimdin 38/23
köz ĥariş bakış açısı, görüş açısı
ĥ.+im 391/11
ĥ.+iñdin 213/19
ĥ.+i 58/01119/25, 119/26, 130/04
ĥ.+ida 291/26
közle- göz dikmek
k.-ydigan 245/13
krést(r.) haç
k.+ĥa 222/01
kublét(r.) kuple
k. 148/05
k.+ni 260/19
kukula örülmüş, örgülü saç
k.+ñğa 55/26
kulub(r.) kulüp

- k.+niñ 101/19
k.+ka 414/14
k.+ta 101/17, 168/11
k.+i bilen 168/10
k.+iğa 414/16
- kuluç tamir aleti, tornavida
k. 361/23
- kupiyi yeterli
k.+sini 157/10
- kuplét(r.) kuple
k. 202/13, 203/16, 311/07,
314/20, 357/16, 358/04
k. (kuplit) 19/25
- kuplétlik(r.u.) kupleleri olan,
kuplelere ayrılan
k. 312/17
- kurep almak fiiliyle birlikte kullanılır
ve “doldurup almak, batırıp
almak” anlamlarını verir
k. al- 25/03
- kurs kurs, sınıf
k.+ini 74/14
- kursluç kurslu, sınıflı
k. 28/25
- kuruşka(r.) büyük bardak
k. 4/15, 200/11
k.+ni(kuruşki) 5/05
k.+larda(kuruşki) 304/22
k.+lardiki(kuruşki) 316/24
- kusa sıra, peyke
k. 265/03, 374/04
k. kil- 264/26
- kusar iç giyim, çamaşır
k. 54/21, 229/08
k. bilen 186/12
k.+ğa 54/20
- kuspuruç namussuz, utanmaz
k.+lar 186/01
- kusuldit- alçak sesle sohbet
etmek, fısıldaşmak
k.-ip 206/22
- kusur fısıltı
k. bilen 180/26
- kusurli- fısıldamak
k.-di 291/17
- kusurliş- fısıldaşmak
k.-ip 48/03, 161/01
- kusurlişiş fısıldama, fısıldayış
k. 219/03
- kuşade geniş geniş, rahat rahat, özgürce
k. 19/01, 114/19, 274/10
- kutuphana(a.) kütüphane
k. 290/06, 340/14
k.+ğa(kutuphani) 2/10, 121/15,
189/21
k.+sida(kutuphani) 340/13
- küç güç
k. 48/21, 87/19, 87/23, 98/20,
108/07, 119/22, 133/10, 133/11,
140/22, 195/13, 227/09, 229/09,
229/22, 235/03, 235/08, 236/01,
240/12, 243/18, 261/11, 303/24,
363/02, 383/12, 400/05, 404/15
ilahiy k. 180/08, 186/10, 364/07
menivi k. 194/17, 194/25
rohiy k. 226/10
séhriy k. 13/03, 34/04
k. eskat- 124/24
k. kútra- 59/11
k. bilen 13/03, 34/06, 137/25,
235/09, 396/22
k. bilen tep- 83/05
k.+niñ 91/25, 236/11, 343/25
k.+ni 337/17
k.+ke 124/22, 337/16
k.+ke aylan- 276/23, 337/16,
400/04
k.+üm acizlap ket- 359/01
k.+i 90/07, 110/23, 194/21, 261/12,
288/25
k.+i bilen 152/10, 198/06, 200/23,
203/22, 209/08, 256/11, 259/20,
348/12, 418/25
k.+iniñ 214/20
k.+ini har kil-(kiptu) 237/16
k.+ini horat- 236/21
k.+ini körsit- 365/19
k.+ige 137/17, 274/17
k.+imiz bilen 291/04
- küçep zorla, güçlülük; bütün gücü ile
k. 25/21, 25/23, 70/03, 121/08,
167/03, 209/22, 345/05, 373/08
- küçey- güçlenmek, kuvvetlenmek
k.-di 332/08, 393/19
k.-gen 76/04
k.-gende 258/10, 367/24
- küçeyt-güçlendirmek, kuvvetlendirmek

- k.-ivetti 82/16, 153/08,
233/23, 245/01
k.-ivetken 44/17
- küçeytiş güçlendirme,
kuvvetlendirme
k.+imiz 239/07
- küçi- kuvvetini germek, bütün
gücünü toplamak
k.-meyla 411/04
- küçiy- güçlenmek, kuvvetlenmek
k.-idu 193/19
k.-ip 125/13, 131/06, 138/14
k.-ip ket- 142/02, 155/23
- küçyiş güçleniş, kuvvetleniş
k.+i bilen 344/23
- küçlük güçlü
k. 13/04, 16/18, 34/05, 37/05,
68/18, 69/06, 79/20, 88/23,
107/18, 113/07, 124/20,
125/14, 128/13, 140/22,
155/06, 155/11, 175/06,
195/12, 202/09, 215/18,
217/21, 225/19, 227/18,
250/24, 262/12, 270/06,
272/22, 282/24, 316/10,
317/16, 350/14, 383/19,
388/23, 407/03, 412/07,
419/15, 419/19, 420/03
- küçük enik, köpek yavrusu
k. 67/02
k.+mu 67/01
k.+lirimu 360/07
- küçünüş zorlanma; kuvvetini
germe
k. 67/08
- küçüy- güçlenmek, kuvvetlenmek
k.-üvalidiken 405/19
- kül kül
k.+la 402/08
k. bol- 141/03, 289/06,
339/18
k.+ge 18/12, 307/18
k.+ini 400/23
- kül- gülmek
k.-ersiz 347/09
k.-di 12/08, 13/22, 20/22,
35/21, 35/22, 42/23, 52/05,
54/05, 102/02, 121/14,
140/15, 171/20, 204/03,
241/08, 279/15, 279/16, 295/21,
382/01, 385/17
k.-imiz 347/16, 347/16
k.-iña 346/14
k.-se 12/14, 49/01
k.-gende 370/18
k.-gendimu 35/21, 42/23, 204/02,
279/15
k.-üp 48/06, 63/14, 174/13, 200/19,
206/04, 250/19, 274/06, 274/25,
275/01, 279/11, 289/12, 307/08,
341/04, 408/02
k.-üp ket- 32/06, 75/07, 140/13,
167/20, 204/02, 206/02, 304/20,
360/10, 366/08
k.-üp koy- 22/01, 41/12, 55/13,
66/14, 83/14, 183/16, 277/20,
326/19, 333/17, 353/22, 370/10
k.-üp tur- 49/09, 99/06, 100/06,
332/03, 394/01
k.-gen 12/09
k.-gen bilen 83/15
k.-idiğan 347/11, 347/15
k.-etti 281/03, 354/02, 370/19
k.-meydu 83/16
k.-elmiginiñge 363/18
- külüvėtiş gülüveriş, gülüş
k.+ke 119/15
- küldan küllük
k. bilen 66/04
- küldür-güldürmek
k.-di 12/07
k.-idiğan 378/14
k.-etti 391/07
- külke gülme, gülüş, kahkaha
k. 12/10, 12/11, 49/07, 52/05,
54/25, 79/04, 84/16, 101/04,
109/09, 120/05, 121/11, 140/16,
164/11, 201/12, 204/01, 206/02,
206/09, 241/08, 252/03, 275/02,
300/15, 315/06, 315/06, 315/09,
315/11, 315/12, 320/20, 333/18,
339/21, 347/13, 405/08, 421/19,
422/20
k. bilen 84/15, 123/01, 140/13,
201/13, 315/05, 315/11, 370/08
k.+niñ(külki) 206/13, 315/11
k.+ni(külki) 320/20
k.+nimu(külki) 206/03

- k.+ge (külki) 239/19
k.+de (külki) 274/11
k.+dinmu (külki) 346/14
k.+m(külgü) 425/15
k.+si (külki)6/15, 12/08,
12/10, 12/14, 52/05, 54/05,
140/15, 158/08, 167/20,
333/18, 366/08, 370/10,
377/13
k.+si bilen 174/26
k.+sini (külki)167/23, 366/10
k.+sige (külki)52/11
k.+side (külki) 55/13, 171/20,
353/23
k.+ler(külki) 114/12
k.+liri 392/17
k.+lirini 361/03
külkilik gülünçlü, güldürücü
k. 62/14, 102/01, 118/20,
179/02, 247/09, 264/10,
346/21
külpetlik külfetli
k. 339/23
külpit(a.) külfet
k.+ige 77/21
külreñ kültreği, gri, boz, kır
k. 397/08
külümsiri- gülümsemek
k.-di 34/03, 46/01
külüş gülme, gülüş
k.+ni 52/12
k.+ke 73/08, 101/02
k.+liridiki 226/02
külüş- gülüşmek, beraber gülmek
k.-ti 15/16, 42/24, 63/25,
276/20
k.-üp 11/15
k.-üp ket- 274/11, 422/20
kümüçak kurbağa yavruları
k.+lar bilen 234/21
kümüş gümüş
k. 73/17, 126/02, 347/07
k.+tek 90/25, 91/24, 186/14
kün gün; güneş
k. 4/01, 11/03, 11/17, 11/20,
18/24, 42/02, 43/26, 44/23,
61/06, 88/02, 90/18, 109/02,
123/22, 137/10, 162/11,
165/01, 176/04, 182/14,
186/05, 192/09, 192/24, 219/25,
225/02, 233/15, 234/03, 235/10,
236/19, 242/09, 260/20, 295/10,
297/16, 316/08, 320/03, 336/21,
351/18, 352/17, 352/22, 355/06,
360/16, 372/25, 380/24, 393/25,
397/01, 407/18, 407/19
béşiğa k. çüş- (zorluklar içinde
kalmak) 106/09, 124/17, 353/08
k. çık (güneşin doğması) 1/09
k. keçür- (gün geçirmek) 58/03
k. ötküz- (gün geçirmek) 4/06,
227/06
k.+niñ 4/05, 4/07, 89/15, 92/22,
95/13, 134/14, 161/14, 197/14,
225/06, 232/13, 236/23, 384/15
k.+ni 225/03
k.+ge 69/16, 137/03, 168/13,
266/22, 295/24, 376/21
k.+de 10/23, 10/25, 11/11, 11/20,
11/20, 157/03, 194/24, 195/02,
220/05, 365/15, 418/16
k.+dimu 193/03, 263/17
k.+diki 110/06, 112/24, 135/04,
158/11
k.+din 3/18, 22/19, 40/04, 49/15,
50/16, 52/06, 66/22, 86/06, 87/20,
109/03, 109/19, 116/15, 125/17,
127/07, 134/07, 137/02, 160/01,
212/18, 214/04, 226/17, 266/22,
290/10, 295/24, 298/08, 328/14,
339/11, 355/13, 359/06, 360/17,
360/20, 360/26, 376/07, 376/20,
377/06, 393/05, 426/11
k.+giçe 3/20, 29/09, 126/11,
163/19, 226/10, 402/12
k.+ki 244/19, 285/03, 322/13
k.+dila 408/19
k.+iñde 386/20
k.+i 5/22, 6/13, 11/12, 19/16,
23/22, 37/13, 44/24, 48/14, 55/04,
67/20, 69/11, 75/20, 86/23, 89/11,
103/20, 103/23, 105/01, 109/05her,
113/16, 128/07, 132/23, 145/11,
146/07, 146/09, 146/11, 147/09,
157/05, 157/09, 164/12, 166/06,
172/02, 172/04, 184/16, 189/10,
191/04, 195/06, 210/16, 233/15,
242/16, 254/12, 264/12, 264/13,

- 264/18, 294/09, 326/08,
326/13, 348/05, 355/14,
367/18, 367/24, 368/13,
376/10, 387/06, 402/21,
403/12, 404/10, 407/16,
410/13, 412/22
k.+ige 87/20
k.+idiki 111/12
k.+ila 297/26, 376/15
k.+ler 29/25, 80/22, 145/16,
145/19, 165/20, 197/03,
197/03, 322/05
k.+lerniñ 29/20, 55/25, 56/02,
68/10, 77/21, 86/20, 145/18,
288/10, 304/01, 335/25,
352/09, 372/21, 407/13
k.+lerni 26/21, 68/08, 145/15,
145/15
k.+lerge 249/02
k.+lerde 6/26, 10/15, 23/20,
26/21, 27/19, 28/25, 29/14,
30/19, 33/21, 47/25, 69/23,
70/11, 75/08, 78/18, 79/10,
80/25, 82/13, 110/15, 111/16,
116/01, 124/07, 135/20,
146/17, 164/05, 183/17,
184/07, 204/07, 226/11,
352/14, 355/16, 356/06,
367/11, 372/08, 377/12,
378/04, 380/15, 392/19,
405/26, 407/11, 412/09,
414/06
k.+lerdiki 7/12
k.+lerdin 84/10
k.+lergiçe 165/20, 420/17
k.+lirimdiki 288/05
k.+liri 29/06, 69/22, 84/14,
123/26, 179/14
k.+liriniñ 77/20
k.+lirini 182/18
künçüt susam
k. 386/05
kündeşlik rekabet (bir kişinin
kadınları arasındaki rekabet
hali)
k. 16/16, 233/03, 256/22
k.+i 20/20, 280/24
k.+iñiz 16/14
kündileñ güneş istikametine ters
şekilde yerleştirilen sandalye
k. 267/09
kündilik gündelik, hergünkü
k. 75/21, 338/12
kündiş rakip (kadınlar arasındaki rekabet)
kuma
k.+i 231/05
kündüz gündüz
k. 50/15, 105/05, 131/09, 131/17,
132/22, 190/26, 407/19
k.+dila 82/16
k.+i 156/17
künlük günlük
k. 4/04, 89/02
künpétiş batı
k. 7/16, 90/10, 368/20, 369/03
küp küp
k. 50/03
k.+tek 29/03
küpkündüz küpe gündüz
k.+de 232/01
küplet(r.) kuple
k.+lerni 123/04, 235/22
küreş güreş, mücadele; savaş
k. 48/25, 57/11, 57/11, 58/17,
86/11, 86/12, 116/25, 117/01,
119/11, 124/24, 137/01, 147/07,
147/09, 148/19, 150/07, 150/10,
153/15, 158/01, 158/23, 158/25,
159/15, 159/15, 159/16, 160/13,
162/09, 172/14, 190/12, 191/26,
192/02, 192/09, 222/15, 243/19,
274/03, 286/18, 291/06, 292/23,
292/25, 292/25, 298/16, 298/25,
299/01, 299/03, 299/16, 303/11,
308/06, 314/01, 327/04, 368/04,
368/10
k. kı- 274/07, 274/10
k. bilen 137/01, 243/18
k.+niñ 96/04, 158/03, 190/16,
192/07, 299/14, 301/24, 367/23,
370/14
k.+ni 119/23, 218/22, 298/18
k.+ke 191/26, 269/10, 303/12,
313/24, 392/21
k.+te 57/15, 116/06, 116/08,
121/08, 124/25
k.+i (küriş) 153/15, 158/23, 172/15

- k.+ige(küriş) 160/04
k.+lerniñ 150/09
k.+liri 271/07
- küreş- güreşmek; mücadele etmek
k.-mekte 392/21
k.-ken 235/07
- küreşçan mücadeleci
k. 243/21
- küriki yeşil- huyu değışmek,
öfkelenmek
k.+i 16/17
- küşende insana veya hayvana
zarar veren şey, düşman,
ziyancı
k. 289/22
k.+mdin 264/22
k.+si (küşendi) 420/04,
420/05
- küt- bekleme
k.-tuğ 370/13
k.-imen 265/11
k.-idu 99/01
k.-kili 79/03
k.-üp 253/07, 269/02, 332/26,
k.-üp oltur- 341/23
k.-üp tur- 10/02, 15/05,
46/26, 230/26, 282/15,
286/18, 426/24
k.-üp yat- 164/08(yét-),
353/03, 371/14
k.-mestin 46/17
k.-idiğan 302/11
k.-idiğanliğı 278/07
k.-ken 14/03, 41/14, 58/10,
343/14, 350/03
k.-kendem 130/20, 268/09
k.-üvatatti 397/10
k.-üvatқан 122/25
k.-misen 371/18
k.-migen 61/20, 327/13,
360/10, 399/24
- kütüval- karşılamak
k.-idiğan 290/15
- kütmigen beklenilmemiş,
bakılmamış
k. 44/23, 56/08, 64/11,
103/13, 127/04, 140/17,
152/05, 158/14, 167/26,
176/01, 247/02, 281/09,
- 335/23, 352/14, 367/12, 373/01,
410/04
k.+dek 32/10
- kütüş bekleme
k. 232/14, 262/12
k.+kimu 38/01
k.-imiz 371/07
- küy melodi, ahenk
k. 240/13, 278/25, 312/22, 316/13,
346/14
k.+dek 424/09
k.+i 221/09, 278/21
k.+ler bilen 321/15
- kvadrat(r.) kare
k. 115/09, 208/15, 208/17

Ğ	
ğabahetlik(a.u.) suçlu	ğ.+ği 140/25
ğ. 48/10	ğ.+lardur 179/07, 400/02
ğabiliyet(a.) kabiliyet	ğ.+larda 280/23
ğ. 155/12, 358/24	ğaçangıçe ne zamana kadar
ğ.+i (kabiliyet)221/17	ğ. 294/07
ğ.+ini (kabiliyet)265/19	ğaçak kaçak
ğaç- kaçmak	ğ. 126/19
ğ.-ar 140/07	ğ.+larniñ 163/24
ğ.-tim 426/06	ğaçıla- doldurmak, ambalaj yapmak,
ğ.-ti 55/11, 115/10, 232/01	sandıklamak, sarmalamak
ğ.-isen 260/22	ğ.-p élıval- 39/12
ğ.-idu 36/13, 37/03, 115/07	ğaçılan- doldurulmak, sandıklanmak,
ğ.-ay 53/10	sarmalanmak
ğ.-idiğan 53/06	ğ.-ğan 30/06, 361/09
ğ.-қан 60/17, 126/19, 133/23,	ğaçur- kaçırmaq
380/10	ğ.-di 88/16, 237/05
ğ.-қандекла 27/06	ğ.-up 13/05, 96/02, 268/16, 387/07
ğ.-мақçi 49/16	ğ.-ğan 233/19
ğ.-мақçi бол- 47/04, 52/25,	ğ.-almaydu 217/11
152/09, 152/22, 415/13	ğ.-almaydikensen 149/06
ğ.-atti 179/22, 180/04, 184/12	ğaçuruş kaçırma, kaçırış
ğ.-midim 53/12	ğ.+қа 417/13
ğ.-ma 252/21	ğadal- dikilmek, saplanmaq, takılmak
ğ.-miğan 28/20	ğ.-di 416/14
ğ.-almidiñiz 53/06	ğadaқlıқ 1.beş kadak ağırlığındaki
ğaçа kase, kap	таş. 2. tamir edilmiş çini
ğ. 25/02, 111/21, 381/21,	ğ. 364/25
382/09, 387/17	ğadil- dikilmek, saplanmaq, takılmak
ğ. bilen 318/23	ğ.-ip 124/17
ğ.+ni(қаçi) 25/02	ğ.-ip tur- 98/13, 118/09
ğ.+din(қаçi) 305/06	ğadir değer, itibar
ğ.+sini (қаçi) 24/02, 25/20	ğ. 71/23
ğ.+larniñ (қаçi) 24/10	ğаға- ?????????????????????
ğ.+lardiki(қаçi) 24/16	ğ.-ñ 101/13
ğaçа-қумуç мutfak takımı	ğаğçира- kurumak, kuruyup çatlamak
ğ.403/13	ğ.-p ket- 405/09
ğaçан ne zaman	ğаği karga
ğ. 86/02, 119/04, 178/01,	ğ.+dek 23/22
259/17, 269/17	ğ.+niñ 408/17
ğ.+dur 156/17	ğаһқаһ kahkaha
ğ.+din 317/14	ğ. 347/16
ğ.+ki 114/22, 138/02,	ğаһlin- güneşlenmek
377/08	ğ.-ip yat- 382/17

- kaḥṣa- zayıflamak, ezilmek, perişan olmak, ağlamak, çok istemek, can atmak
 k.-p 69/20
 k.-y 348/03
- kaḥṣat- 1.zayıflatmak. 2. ezmek, sarsmak. 3. ağlatmak, perişan etmek
 k.-maḫta 82/11
 k.-ḫudek 24/13
- kaḥṣi- zayıflamak, ezilmek, perişan olmak, ağlamak, çok istemek, can atmak
 k.-di 141/04, 332/13, 339/20
 k.-ğan 126/11
- kaḥṣit- 1.zayıflatmak. 2. ezmek, sarsmak. 3. ağlatmak, perişan etmek
 k.-ip 132/03, 400/21
 k.-ivatḫan 382/15
- kaide(a.) kaide
 k. 34/14, 63/05, 213/15, 226/05, 226/06, 241/13
 k.+ni(kaidi) 268/04
 k.+sige(kaidi) 47/20
- kaḫ kuru
 k. 179/12
- kaḫ 1.meyve kurusu
 k. 4/13, 10/13, 209/04
 k.+tin 199/25
 k.+lar 389/12
 k.+larnimu 389/06
- kaḫ- kakmak, çakmak, vurmak
 k.-ti 371/22, 416/23
 k.-! 205/21, 323/15
 k.-!-e 323/14
 k.-idiğan 417/05
 k.-ḫan 260/04
 k.-ḫanlık 181/18
 k.-midi 335/03
 k.-ma 159/10
 k.-may 79/07
- kaḫal- çırpamak
 ḫanat k.-maytti 109/16
- kaḫakla- kahkaha atmak
 k.-p kül- 140/13, 354/02
- kaḫas çıplak, gölgesiz, açık, çırılçıplak
 k. 98/07, 405/10
- kaḫaslık çıplaklık
 k.+ḫa 240/09
 k.+larni 208/11
- kaḫal- kalmak, kalmak yardımcı fiili
 körelmey k.-armenmu 41/15
 k.-ar 27/12
 bolup k.-ar 147/14, 190/11, 272/25, 316/02, 403/24
 boşap k.-ar 367/17
 çikip k.-ar 275/13, , 318/08,
 dép k.-ar 323/04
 éçilip k.-ar 82/06, 101/22
 kélip k.-ar 148/06
 tépilip k.-ar 28/09, 164/03, 335/02
 paydilanmay k.-armu 262/05
 çüşüp k.-armikin 12/07
 k.-dim 36/12
 anlap k.-dim 189/11, 36/08
 bolup k.-dim 112/05, 123/11, 145/11, 265/05, 334/01, 340/08, 367/12, 425/13, 425/15
 dep k.-dim 302/04
 ensirep k.-dim 36/12
 géminde k.-dim 329/09
 heyran k.-dim 147/11
 oylap k.-dim 339/01
 oylinip k.-dim 261/15
 teñlikte k.-dim 10/04
 yaşinip k.-dim 359/01
 ḫaynap k.-dimmu 428/03
 kélip k.-diñ 385/13
 çarçap k.-diñmu 422/15
 bolup k.-diñizmu 377/20
 könüp k.-diñizmu 52/02
 k.-di 15/16, 27/10, 38/08, 39/13, 69/16, 88/13, 101/10, 161/10, 241/10, 243/11, 287/01, 350/07, 372/23, 373/02, 405/06
 aççiki kélip k.-di 25/12
 alalmay k.-di 396/01
 aldirap k.-di 230/25
 amalsiz k.-di 10/03

- aňlinip ҡ.-di 389/13
 aşmay ҡ.-di 285/20
 aylinip ҡ.-di 131/05, 141/05,
 187/23, 405/10
 azade bolup ҡ.-di 286/11
 béríp ҡ.-di 394/08
 bésilip ҡ.-di 176/21
 bilinip ҡ.-di 110/07
 bilip ҡ.-di 118/26
 bilmey turup ҡ.-di 134/20
 bolalmay ҡ.-di 381/18
 bolmay ҡ.-di 102/24
 bolup ҡ.-di 10/09, 15/15,
 23/19, 58/07, 103/08, 104/09,
 106/24, 116/02, 116/19,
 125/11, 126/20, 126/22,
 127/11, 137/03, 137/14,
 138/04, 146/12, 155/09,
 161/01, 180/16, 182/18,
 182/20, 197/13, 228/03,
 249/04, 267/04, 327/17,
 339/02, 353/02, 355/14,
 420/17
 boytaķ bolup ҡ.-di 73/15
 canlinip ҡ.-di 421/20
 ciddiylışıp ҡ.-di 255/08
 cimcit bolup ҡ.-di 399/04
 cimcit turup ҡ.-di 2/24,
 112/16
 akırıp ҡ.-di 277/08
 élinip ҡ.-di 359/05
 idiyalmay ҡ.-di 381/14
 ıķıp ҡ.-di 51/26, 55/01,
 164/05, 276/11, 360/12,
 412/03
 üşmey ҡ.-di 293/23, 293/24
 üşüp ҡ.-di 47/09, 193/21,
 224/08, 247/12, 285/22,
 325/24, 367/21
 dep ҡ.-di 304/16
 dost bolup ҡ.-di 332/20
 éçip ҡ.-di 143/19
 ésimge kélip ҡ.-di 123/07
 éytalmay ҡ.-di 33/20
 garañ bolup ҡ.-di 48/06
 gep ķilalmay ҡ.-di 350/22
 gépi aǵzeda ҡ.-di 255/03
 ğudurap ҡ.-di 290/07
 haķaret bolup ҡ.-di 182/05
 hamilidar bolup ҡ.-di 332/06
 havéķip ҡ.-di 333/26, 360/03
 hayran ҡ.-di 222/20
 hemrihi bolup ҡ.-di 407/08
 ğamuş turup ҡ.-di 15/21
 ikkilinip ҡ.-di 129/01
 ispatlinip ҡ.-di 154/18
 kem bolup ҡ.-di 302/23
 kélip ҡ.-di 156/21, 176/03, 317/21,
 326/05, 348/12
 kirip ҡ.-di 61/03
 konirap ҡ.-di 301/13
 könüp ҡ.-di 111/20
 köpiyip ҡ.-di 126/08, 182/15
 körünmey ҡ.-di 418/16
 körüp k.-di 154/19, 187/24, 385/02
 ķarap ҡ.-di 56/20, 114/02, 257/08,
 359/13, 375/21
 ķayrilip ҡ.-di 160/05
 ķétip ҡ.-di 230/05
 ķilalmay ҡ.-di 113/04, 415/16
 ķilip ҡ.-di 103/01, 327/14
 ķolaşmay ҡ.-di 62/03
 ķurup ҡ.-di 225/05
 ķutulup ҡ.-di 421/25
 lazim bolup ҡ.-di 69/12
 leylep ҡ.-di 252/13
 makildap ҡ.-di 133/07
 méñdep ҡ.-di 174/09
 nale ķilip ҡ.-di 360/08
 oğşimay ҡ.-di 79/02
 olturalmay ҡ.-di 222/03, 240/17
 olturmay ҡ.-di 153/02, 181/15
 olturup ҡ.-di 90/19, 114/07, 168/04,
 175/02, 181/01, 188/03, 219/09,
 222/11, 287/24, 315/01, 388/04
 ornap ҡ.-di 167/15
 oylinip ҡ.-di 110/25, 360/25
 özgirip ҡ.-di 157/04, 338/18
 patmay ҡ.-di 137/22
 peyda bolup ҡ.-di 149/09
 pitirap ҡ.-di 415/09

rahatlenip k.-di 397/14
 razi bolup k.-di 206/11
 salpiyip k.-di 162/05
 sezmay k.-di 92/11, 236/25
 söyünüp k.-di 106/10
 sözlişip k.-di 333/10
 suslap k.-di 280/18
 şüklep k.-di 349/25, 403/07
 tapalmay k.-di 300/14, 302/15
 tas k.-di 114/13, 119/15,
 224/17, 247/15, 265/16,
 361/13, 376/10
 tatirip k.-di 79/10
 temtirep k.-di 187/18
 téñirkaş k.-di 244/21
 timtas bolup k.-di 85/07,
 118/16, 260/03, 308/12
 tipirlap k.-di 259/20
 tohtap k.-di 14/17, 30/19,
 92/01
 tohtitip k.-di 120/12
 toşup k.-di 268/18
 tovlap k.-di 24/01
 toyup k.-di 30/15
 tuğulup k.-di 124/05
 turalmay k.-di 273/11
 turup k.-di 25/06, 34/04,
 112/18, 228/04, 230/09,
 251/04, 271/15, 281/08,
 296/12, 322/20, 374/11,
 392/12
 turupla k.-di 45/16, 46/20,
 144/04
 tutalmay k.-di 259/12
 tutuşup k.-di 238/02
 tuyulmay k.-di 398/17
 tügeş k.-di 61/21
 tünep k.-di 89/11
 uçritip k.-di 33/06
 vesvesiye çüşüp k.-di 298/21
 yadimğa kélip k.-di 124/07
 yaşsi körüp k.-di 138/02
 yayrap k.-di 91/08
 yemlinip k.-di 271/25
 yételmey k.-di 61/16

yétip k.-di 95/04, 283/26, 376/17
 yoşurup k.-di 237/18
 élišip k.-dimu 161/17
 yarap k.-dimu 135/15
 körüp k.-diyu 187/24
 aile bolup k.-duş 368/06
 bolup k.-duş 251/02
 könüp k.-duş 327/01
 kızıkış k.-duş 325/26
 tonuşup k.-duş 277/24
 k.-duşmu 255/07
 k.-duşı 66/04
 hamilidar bolup
 k.ptimen(şaptimen) 333/24
 cüdep k.-ipsen(şapsen) 422/15
 untup k.-ipsiz(şapsiz) 139/15
 çıkış k.-ipsiz(şapsiz) 33/15
 çéçilip k.-ipsizğu(şapsizğu) 266/08
 k.-iptiken(şaptiken) 403/06
 ğayivi bolup k.-iptiken(şaptiken)
 149/02
 ram bolup k.-iptiken(şaptiken)
 149/02
 k.-iptu(şaptu) 23/09,111/23, 123/09
 175/16, 182/07, 191/15, 206/10,
 263/03, 273/09, 326/14, 330/07,
 388/06, 424/21
 ağış k.-iptu(şaptu) 61/06
 kirip k.-iptu(şaptu) 263/03
 bilmey 279/10 k.-iptu(şaptu)
 körmey k.-iptu(şaptu) 276/14
 k.-ğanmen 311/08
 bolup k.-ğanmen 318/24
 bolup k.-ğansen 317/15
 hérip k.-ğansiz 33/10
 ensirep k.-ğandu 16/04
 k.-imen 11/22, 92/18, 92/19, toyup
 k.-imen 112/01
 tutup k.-imen 115/05
 yétişelmey k.-imen 11/22
 k.-isen 40/16, 90/04
 aylinip k.-isen 213/20
 bolup k.-isen 148/20, 290/04
 kéçikip k.-isen 118/04, 417/06

- .-idu 36/20, 58/15,
 77/14,109/22, 146/05,
 146/09, 193/13, 264/17,
 264/23, 278/14, 297/06,
 308/10, 379/23
 akarilini .-idu 372/21
 aylini .-idu 124/09, 214/22,
 240/10, 427/13
 bilmey .-idu96/10, 175/11
 bolmay .-idu 220/15,
 261/21, 337/04
 bolup .-idu 86/14, 107/12,
 153/06, 193/16, 194/21,
 363/26, 365/11
 ii .-idu 336/18
 ei .-idu 310/16
 kti .-idu 89/25
 kirip .-idu 120/13
 oulup .-idu 54/01
 rencip .-idu 101/07
 ruenlii .-idu 101/05
 taliyalmay .-idu 321/08
 uruup .-idu 146/22
 .-imiz 116/24, 154/09,
 223/13, 293/04, 371/15
 .-aymiz 289/06
 tnp .-ay 259/14
 odap .-mai 348/11,
 348/13, 349/20
 bolup .-sun 21/13, 419/06
 bilmey .-sun 69/13
 ke .-sam 21/07
 .-sa 375/13
 bolup .-sa 185/24
 bolup .-siiz 17/04
 urap .-siiz 283/11
 .-sa 29/15, 230/26, 248/22,
 299/10, 319/24, 334/08,
 334/17, 368/01, 410/26
 bolup .-sa 30/10, 241/21,
 409/06
 ii .-sa 136/05
 everlini .-sa 367/09
 krp .-sa 232/04
 ozilip .-sa 145/24
 olanmay .-sa 101/13
 szlii .-sa 81/24
 urap .-sa 232/03
 bolup .-siu 18/13, 409/06
 .-simu 191/06, 191/07, 391/26
 az .-aa 101/23
 .-anda 225/10, 256/16, 270/18,
 281/06, 332/17, 414/18
 a .-anda 235/10
 bolup .-anda 190/21
 dep .-anda 281/06
 douruup .-anda 55/10
 temtirep .-anda 225/10
 tnirap .-anda 395/14
 keplii .-anlitin 113/03
 untup .-ili 206/09
 tosup .-ili 240/14
 utulup .-ili 336/16
 bolupla .-mastin 211/20
 iiripla .-mastin 334/10
 .-may 44/04, 47/14, 223/04,
 348/13, 394/08, 423/03
 bolup .-may 368/01
 p .-may 327/16
 krsitipla .-may 297/04
 krnpla .-may 135/16
 .-an 12/21, 14/18, 19/04, 22/09,
 50/20, 90/17, 91/11, 92/25, 98/14,
 107/05, 121/23, 133/07, 141/01,
 147/03, 148/03, 148/04, 149/13,
 152/21, 162/13, 166/03, 176/04,
 178/07, 179/03, 188/08, 221/21,
 230/15, 230/20, 236/13, 246/12,
 345/18, 363/13, 363/23, 365/21,
 388/12, 390/03, 403/23, 411/16,
 422/19, 423/15, 429/13
 brip .-an 368/07
 bolup .-an 73/14, 95/06, 132/25,
 265/04, 380/16, 403/12
 ii .-an 314/26
 iini .-an 37/22
 iup .-an 59/13, 249/06
 ei .-an 24/20
 eiz .-an 400/19
 gagirap .-an 137/18, 374/12

- ğumanlinip ƙ.-ġan 16/05
 kélip ƙ.-ġan 142/07, 185/06,
 236/04
 kómülüp ƙ.-ġan 408/15
 körünüp ƙ.-ġan 334/10,
 410/07
 ƙéyip ƙ.-ġan 12/06
 ƙoġdap ƙ.-ġan 350/01
 ƙozġilip ƙ.-ġan 3/15
 ƙutƙuzup ƙ.-ġan 95/12
 liġirlap ƙ.-ġan 90/17
 liñşip ƙ.-ġan 138/18
 miras ƙ.-ġan 115/14
 mükçiyip ƙ.-ġan 362/22
 oƙuyalmay ƙ.-ġan 246/12
 ölüp ƙ.-ġan 123/13
 öşüp ƙ.-ġan 394/21
 paħşip ƙ.-ġan 318/01
 tartilip ƙ.-ġan 388/02
 taşlinip ƙ.-ġan 179/23
 terlep ƙ.-ġan 104/21
 tinep ƙ.-ġan 396/13
 türüp ƙ.-ġan 56/10
 uçritip ƙ.-ġan 14/08
 untup ƙ.-ġan 119/23
 yéġinlişip ƙ.-ġan 50/20,
 166/03
 yiġilip ƙ.-ġan 149/13
 ƙ.-ġandek 9/13, 44/16, 57/08,
 99/20, 142/11, 208/05,
 380/01, 392/06, 396/25,
 399/11
 boġulup ƙ.-ġandek 115/12
 bolup ƙ.-ġandek 124/10,
 388/06
 ƙaġirip ƙ.-ġandek 374/14
 kéñiyip ƙ.-ġandek 394/21
 kirip ƙ.-ġandek 72/24
 untup ƙ.-ġandek 272/15
 ƙıġip ƙ.-ġanmu 271/20
 ƙ.-ġandila 43/07
 arilişip ƙ.-ġanniñ 36/11
 ayrilip ƙ.-ġanni 44/02
 çüşüp ƙ.-ġanlar 27/04
 mehrum ƙ.-ġanlar 27/05
 ħumadap ƙ.-ġanlar 213/21
 ƙ.-ġanlarni 172/03
 ƙ.-ġini 104/08, 402/07
 kélip ƙ.-ġini 62/18
 köñlide ƙ.-ġini 395/22
 uçritip ƙ.-ġiniñda 14/10
 ƙ.-ġinini 282/05
 añlap ƙ.-ġinini 222/21
 yaşinip ƙ.-ġiniġa 264/11
 ƙ.-ġanliri 267/23
 çüşüp ƙ.-ġanliġi 296/02, 296/05
 çüşüp ƙ.-ġanliġiniñ 100/22
 ƙ.-ġanliġini 409/02
 bolup ƙ.-ġanliġini 44/03
 ƙıġip ƙ.-ġanliġini 55/20
 kélip ƙ.-ġanliġinimu 92/11, 254/16
 bolup ƙ.-ġanliġiġa 74/22, 180/14
 toħtap ƙ.-ġanliġida 365/09
 ƙıġip ƙ.-ġanliġidin 374/01
 kélip ƙ.-ġanliġidin 295/20
 ƙ.-ġuçe 235/06
 séġinip ƙ.-ġuçi 265/13
 tilep ƙ.-ġuçi 196/03
 ƙ.-ġudek 220/14, 412/11
 ƙ.-idiġan 425/22
 çüşüp ƙ.-idiġan 181/14
 körünüp ƙ.-idiġan 84/15
 uçrap ƙ.-idiġan 231/22
 zeherlinip ƙ.-idiġan 117/07
 añlap ƙ.-idiġandek 301/04
 bolup ƙ.-idiġandek 9/23
 ƙurup ƙ.-idiġanliġi 97/13
 ƙ.-idiġanliġini 393/17
 bolup ƙ.-idiġanliġini 56/04, 359/14
 bolup ƙ.-idiken 349/09, 386/24
 kelmeymu ƙ.-idiken 154/16
 oħşap ƙ.-idiken 43/15
 ƙ.-maġçi bol- 348/07
 armanda ƙ.-ġanidim 3/11
 tonuşup ƙ.-ġanidim, 425/18
 ƙ.-ġanidi 4/05, 24/17, 49/18,
 110/22, 163/05, 344/14, 383/09,
 412/13
 aylinip ƙ.-ġanidi 189/20, 332/24

az ҡ.-ғаниди 30/24
 bolup ҡ.-ғаниди 4/22, 29/06,
 116/04, 155/02, 178/08,
 179/04, 255/23, 331/10,
 345/16, 372/09, 377/13,
 407/13, 420/09
 bujǵup ҡ.-ғаниди 188/23
 çüşinip ҡ.-ғаниди 410/19
 çüşüp ҡ.-ғаниди 188/03,
 259/24, 383/21, 414/04
 kelmey ҡ.-ғаниди 255/19
 kélip ҡ.-ғаниди 48/09, 270/25,
 336/13
 köñlü kötürölüp ҡ.-ғаниди
 78/02
 kiñgiyip ҡ.-ғаниди 316/20
 ҡutkuzup ҡ.-ғаниди 420/16
 liǵirlap ҡ.-ғаниди 345/07
 oħşap ҡ.-ғаниди 70/13, 70/16,
 70/22, 159/09, 394/16
 pildirlap ҡ.-ғаниди 161/12
 solişip ҡ.-ғаниди 98/15
 tatirip ҡ.-ғаниди 377/17
 ümçerap ҡ.-ғаниди 100/08
 yaħşi körüp ҡ.-ғаниди 7/21
 yaqturup ҡ.-ғаниди 140/20
 yaritip ҡ.-ғаниди 108/10
 yékinlişip ҡ.-ғаниди 35/25
 ҡutkuzup ҡ.-attim 403/01
 azablinip ҡ.-atti 64/16
 bolup ҡ.-atti 27/03
 éşip ҡ.-atti 8/13
 ħaliy ҡ.-atti 340/06
 kétip ҡ.-atti 178/04
 körünüp ҡ.-atti 115/04
 ҡarap ҡ.-atti 12/22
 ҡoǵdap ҡ.-atti 335/12
 sezmeyla ҡ.-atti 51/13
 tutuşup ҡ.-atti 154/14
 olturup ҡ.-atti 351/20
 bolup ҡ.-amsen 94/03
 bolup ҡ.-amdu 180/21
 çikip ҡ.-amdu 266/11
 ҡ.-masmu 108/16

ҡ.-midi 2/10, 81/01, 192/12,
 225/07, 323/20, 347/23, 353/06,
 354/17, 370/05, 404/15, 404/22,
 406/02, 410/07, 424/04
 ҡorunup ҡ.-midi 10/17
 tohtap ҡ.-midi 212/18
 untup ҡ.-midi 88/02
 bolup ҡ.-maymen 272/26
 ҡ.-maydu 81/07, 86/19, 155/10,
 191/08, 254/13, 266/06, 270/03
 bolup ҡ.-maydu 87/05, 87/07,
 122/01
 çikmay ҡ.-maydu 175/11
 çüşmey ҡ.-maydu 86/20
 körünüp ҡ.-maydu 342/17
 untup ҡ.-maydu 302/01
 yékinlap ҡ.-maydu 261/08
 késilmey ҡ.-maydu-de 51/24
 untup ҡ.-ma 199/17, 318/09
 körüp ҡ.-misila 255/17
 ҡ.-misun 135/05, 144/01, 398/15
 añlap ҡ.-misun 36/17
 bolup ҡ.-misun 230/01, 262/23,
 406/11
 ħeverlinip ҡ.-misun 143/03
 kélip ҡ.-misun 387/08
 ҡarap ҡ.-misun 34/26
 ötelmey ҡ.-misun 144/01
 yalǵuz ҡ.-mamsen 92/17
 ҡ.-mamdu 344/26
 bolup ҡ.-mamdu 17/05, 43/21
 heyran ҡ.-mamdu 242/15
 aylinip ҡ.-mamdu 153/17
 esermu ҡ.-miǵanidi 104/08, 255/26,
 394/02
 ҡ.-maydikenmiz 287/15
 ҡ.-masliki kérek 150/13
 ҡutulup ҡ.-almaidu 372/20
 tosup ҡ.-almidi 47/24
 yoşurup ҡ.-almidi 37/02
 çikip ҡ.-masliq 67/16
 bolup ҡ.-miǵan 180/19
 çakirip ҡ.-miǵan bolsa 279/17
 nadamet yep ҡ.-miǵini 137/09
 ҡ.-miǵanliki 388/08

- tosup kı.-maydiken 127/22
bolup kı.-maydiğanlıkığa
308/20
tonuşup kı.-đantukku 283/08
- qala- ateş yakmak
kı.-p 386/09
- qalaymıkan karışık, dzensiz
kı. 79/12
- qalaymıkançilik karışıklık,
dzensizlik
kı.+lar 223/12
- qalduk kalıntı
kı.+lirini 287/04
- qaldur- bırakmak
kı.-di 412/14
heyran kı.-di 61/04, 158/16,
310/06,412/14
tesirat kı.-di 262/19
hatire kı.-di 297/13
tesir kı.-di 321/04
kı.-đandek 411/07
tesirat kı.-idu 19/10
kı.-up 186/16, 292/08, 322/01,
358/14, 412/26
imkaniyet kı.-up 364/15
kı.-up ket- 409/12
kı.-uptu 411/15
- qalduruş bırakma
kı. 173/23
kı.+ni 311/02
- qalpak kalpak, şapka
kı. 152/18
kı.+ni 152/11
kı.+i (qalpiğ)162/26, 163/08
kı.+larni 223/24
- qaltis 1.sağlam, gzel, unlü. 2. zor,
bileşik
kı. 31/24, 31/24, 51/08,
105/26, 202/19, 237/14,
292/12, 364/24
kı.+ken 112/10
kı.+ku 171/19, 386/12
- qama- hapsetmek, kuşatmak
kı.-p 101/06
- qamal- hapsedilmek, kuşatılmak
kı.-đan 124/21
- qamalla- sarmak, kuşatmak
kı.-p 25/22, 41/21, 83/12, 419/15
kı.-p tur- 333/03
- qamak hapis
kı. 146/02, 368/05
- qamaş hapsetme
kı.+kudek 70/09
- qamçe kamçı
kı. bilen 94/25
- qamdi- sağlamak, temin etmek,
garantilemek
kı.-di 70/04
- qamet(a.) boy, vucut
kı. 26/04
kı.+i(qamit) 1/12, 7/25, 107/14
kı.+imu(qamit) 23/01
kı.+ige(qamit) 141/08
- qametlik(a.u.) boylu poslu, yapılı
kı. 50/25, 247/18, 420/03
- qamil- hapsedilmek
kı.-ip 72/09, 105/05, 195/17
- qamlaş- yakışmak, gzel olmak,
olmak
kı.-imu 370/09
kı.-miğan 236/03
kı.-misimu 370/09
- qamlaştur- yakıştırmak, iyisini yapmak,
gznelini yapmak
kı.-up 315/11
- qasmağ pişirilmış sütün kazana
yapışmış kısmı
kı. 201/05
- qan kan
kı. 44/03, 90/26, 124/20, 132/13,
165/03, 253/19, 284/12, 388/26,
405/04, 429/11
kı. kilivet- 369/06
kı. tepçire- 334/03
kı. tük- 249/03
kı. tükül- 191/21, 285/23
kı. bilen 418/22
kı.+mu sovup ket- 99/20
kı.+niğ 296/16

ķ.+ġa milen- (kana bulanmak) 169/05	122/26, 125/03, 128/06, 129/12, 141/11, 155/16, 155/17, 184/23, 187/10, 233/10, 236/03, 246/02, 249/01, 258/23, 270/14, 270/24, 271/26, 272/06, 276/19, 293/05, 326/21, 347/21, 358/07, 363/25, 378/10, 378/17, 381/17, 391/17, 418/18, 423/22
ķ.+im(ķén) 92/17, 179/11, 293/08, 317/08	ķ.+ge(ķançi) 276/15
ķ.+iñni(ķén) 261/14	ķ.+si(ķançi) 233/13
ķ.+ida(ķén) 167/07	ķançiliġan çok çok, çok sayıda
ķ.+iġa(ķén) 71/17	ķ. 358/19, 427/02
ķ.+lar 200/25, 259/26	ķançilik kaç, ne kadar
ķ.+liri 54/11	ķ. 38/08, 314/18, 404/19, 427/19
ķ.+liri kız- 125/14	ķandaķ nasıl
ķ.+liri şuvulda- 398/08	ķ. 7/23, 11/14, 17/05, 20/20, 25/08, 27/22, 28/01, 29/16, 31/21, 31/23, 32/17, 36/15, 37/01, 47/02, 47/26, 51/14, 51/14, 52/02, 53/22, 54/02, 54/10, 54/24, 56/15, 57/03, 57/04, 57/12, 57/12, 57/20, 58/06, 58/12, 58/13, 63/09, 63/24, 64/05, 65/06, 65/09, 67/02, 72/22, 74/10, 75/02, 77/07, 79/19, 79/19, 82/06, 88/09, 94/02, 96/09, 98/19, 99/04, 101/14, 102/14, 105/23, 107/13, 107/23, 109/22, 110/23, 112/09, 119/08, 122/13, 122/17, 123/04, 123/25, 123/25, 124/03, 126/22, 130/23, 134/22, 136/24, 139/08, 147/10, 149/10, 150/16, 151/08, 151/10, 153/21, 154/13, 154/13, 159/02, 160/19, 163/25, 165/03, 169/13, 169/16, 169/18, 171/25, 173/22, 174/06, 177/07, 180/10, 182/08, 190/14, 190/23, 192/14, 193/08, 201/11, 205/10, 205/14, 213/15, 216/23, 217/03, 217/07, 218/23, 219/04, 222/17, 222/17, 227/11, 231/04, 232/03, 239/03, 239/16, 240/01, 243/07, 244/17, 245/09, 245/23, 246/02, 247/02, 251/18, 253/20, 261/09, 261/15, 262/05, 263/12, 269/26, 271/03, 271/22, 285/05, 288/03, 288/13, 290/22, 290/22, 293/24, 293/26, 294/12, 297/01, 298/25, 302/14, 302/24, 305/10, 307/12, 310/15, 311/17,
ķ.+lirini 198/12	
ķana- kanamak	
ķ.-ydu 62/06	
ķanaet(a.) kanaat	
ķ. 46/01, 226/10, 243/09, 297/25, 322/09	
ķ.+ke 26/25	
ķ.+i(ķanaat) 30/20	
ķanaetçan(a.u.) kanaatkar	
ķ. 322/10	
ķanaetlendür-(a.u.) kanat sahibi yapmak	
ķ.-elmeyimiz 239/24	
ķanat kanat	
ķ. 109/15, 124/06, 154/07, 169/08	
ķ. kaç- 109/15	
ķ. ķék- 87/13	
ķ. peyda bol- 208/04	
ķ. yéy- 169/08	
ķ.+i 40/07	
ķ.+lirini 59/21	
ķanatlan- coşmak	
ķ.-durġanidi 332/01	
ķanatlin- coşmak	
ķ.-ip 19/13	
ķanatlık kanatlı	
ķ. 228/11, 260/07	
ķanatsız kanatsız	
ķ. 363/23	
ķançe kaç? Ne kadar?	
ķ. 6/06, 11/17, 12/02, 42/01, 66/19, 74/26, 77/02, 78/21, 80/06, 84/24, 99/01, 121/09,	

- 316/05, 318/04, 321/07,
325/20, 325/23, 325/26,
326/01, 329/06, 329/09,
333/10, 334/15, 334/15,
336/15, 339/11, 347/08,
348/11, 348/12, 348/14,
348/21, 351/20, 351/21,
356/22, 358/09, 358/25,
361/05, 364/05, 364/11,
364/13, 369/15, 372/01,
374/06, 374/16, 374/19,
374/24, 378/04, 385/12,
397/14, 397/15, 398/10,
405/03, 408/09, 409/01,
409/14, 417/19, 419/26,
421/02, 427/08, 427/11,
427/14, 428/03
k.+ken 326/18
k.+la 62/25, 334/22, 350/09
k.+mu 37/10, 65/07, 119/23,
220/01, 285/14
k.+rak 42/18, 96/24, 120/20,
243/08, 328/26, 377/07
- ķandaķķe nasıl olup
ķ. 55/01
- ķandaķtur nasıldır
ķ. 34/14, 62/19, 68/06, 68/11,
72/03, 75/12, 75/18, 82/14,
83/18, 93/04, 95/18,
111/04,126/16, 127/01,
128/18, 138/05, 147/20,
174/20, 211/13, 215/10,
221/20, 226/05, 228/22,
229/24, 230/10, 247/10,
257/07, 304/02, 310/01,
320/22, 332/09, 337/16,
345/06, 351/17, 356/07,
364/07, 384/01, 403/26
- ķandur- suya doyurmak, tatmin
ettirmek, doyurmak
ķ.-ar 347/05
- ķanġu istenilen sonuca ulaşıncaya
kadar yapmak, 6rneġin
kanıncaya kadar su iķmek,
uykusu kanana kadar uyumak
gibi
ķ.+dek 132/05, 282/18
- ķanġor(u.f.) kan iķici, gaddar
ķ. 167/02
- ķanlıķ kanlı
ķ. 166/21
ķ. bilen 88/09, 344/24
- ķansirat- kan kaybettirmek
ķ.-ķan 198/14
- ķanun(a.) kanun
ķ. 76/23, 154/09, 157/18
ķ.+ġa 153/09, 213/15
- ķanuniy(a.) kanuni, yasal, meşru
ķ. 152/20, 374/07
- ķanuniyetlik(a.u.) kanuna uygunluk
ķ. 405/14
- ķanuniyit(a.) kanuniyet
ķ.+i 125/03, 370/15
- ķanunluķ(a.u.)kanuni, yasal, meşru
ķ. 47/12, 132/10, 200/15
- ķanunsiz(a.u.) kanunsuz
ķ. 349/09
- ķaņķi- kabarmak, şişmek, sıķramak
ķ.-p b6r- 283/23
ķ.-p y6r- 426/06
- ķaņsik acı, ekçi
ķ. 86/04, 109/07,183/14, 247/01,
287/13, 352/03, 415/22
- ķaņřalıķ burun k6k6 y6ksek
ķ. 5/14, 151/02
- ķaņřir burun k6k6
ķ.+i 82/13
ķ.+imu 178/06
- ķaņtiy- arkasına dayanıp yatmak
ķ.-ip 96/23
- ķaņtur(ul)- atın dizginini geri ķekerek
eyerin kaşına takmak; atı otlatmak
ķ.-ġandek 83/12
- ķap kap, kılıf, kutu
ķ. 66/15, 322/07
ķ.+ķa 148/11
ķ.+ta 418/08
- ķapaķ g6z kapaġı
ķ. 243/13
ķ.+i(ķapıķ) 148/02
ķ.+liri 41/08, 79/10, 82/12, 132/06,
132/07, 343/19, 377/16

k.+lirini 13/15, 35/21, 349/11	43/18, 44/03, 70/13, 70/14, 76/10,
kapak kabak kafa, kafası çalışmayan	77/13, 79/11, 108/22, 124/22,
k.337/05	124/23, 161/11, 161/12, 166/20,
kapbel tam ortası	193/14, 194/07, 203/09, 205/26,
k.+din 238/14	223/20, 228/26, 236/24, 247/18,
kapçığay boğaz, dağ boğazı	263/03, 264/15, 264/18, 264/24,
k. 304/09, 308/11	274/06, 280/21, 295/05, 299/20,
kapıye(a.) kafıye	324/08, 334/13, 360/19, 367/16,
k. 325/03	368/03, 379/14, 380/04, 382/17,
k.+ni(kapıyi) 325/04	394/14, 394/16, 399/05
k.+ler (kapıyi)312/19	kara- bakmak
kapla- kaplamak, örtmek, katpatmak	k.-ymen 30/08, 238/22, 280/12,
k.-di 1/05	307/26, 406/10
k.-p ket- 166/26, 234/08	k.-ydu 104/12, 261/18, 426/11
kaplan-kaplanmak, örtülmek,	k.-ydıgan 16/22, 171/02, 380/15,
kapatılmak	401/02
k.-ğan 60/07	k.-! 124/07
kaplaş kaplama, örtme, kapatma	k.-ñ 20/16, 45/19, 80/13, 119/07,
k.+ka 397/05	122/12
kapli- kaplamak, örtmek, kapatmak	k.-ñlar 31/08, 209/12, 237/15,
k.-di 46/22, 66/06, 113/20,	252/07, 284/14, 284/19, 320/09,
268/22	379/08, 391/20
k.-ğan 400/07, 429/09	k.-p 1/11, 3/03, 9/12, 13/09, 13/22,
k.-ğandek 133/01	15/08, 15/18, 15/21, 20/09, 24/03,
k.-ğanidi 115/18, 399/01	26/01, 26/19, 35/05, 40/10, 45/09,
k.-ğanlığını 236/24	52/13, 61/23, 62/12, 66/14, 70/07,
kapқан kapan, demir kapan	74/21, 77/17, 78/09, 83/13, 86/09,
k.+ğa çüşür- 340/01	91/26, 93/21, 103/17, 104/13,
kapқара kapkara	114/02, 115/07, 135/21, 141/09,
k. 2/21, 7/26, 12/19, 12/21,	156/17, 161/17, 168/13, 171/22,
17/21, 41/18, 134/02, 234/21,	182/13, 185/24, 191/18, 198/21,
254/07, 349/22, 351/04,	199/14, 205/05, 206/15, 208/05,
394/22, 400/09	211/02, 219/21, 229/09, 231/22,
kapқараñғу kapkaranlık	236/17, 243/17, 248/24, 253/03,
k. 17/05	255/13, 264/14, 264/20, 266/22,
kapса- kapsamak, sarmak, kuşatmak	268/03, 268/15, 276/12, 277/20,
k.-p 59/08, 88/15, 261/25	279/24, 280/01, 281/05, 282/22,
kar kar	283/07, 289/19, 290/17, 291/25,
k. 186/15	302/25, 306/01, 310/11, 314/15,
k. bilen 186/14	317/26, 323/21, 331/18, 333/17,
k.+niñ 186/24	353/03, 357/07, 369/03, 377/09,
k.+ğa 372/20	378/12, 382/13, 383/02, 383/07,
kara kara, siyah	388/03, 392/05, 392/09, 392/11,
k. 2/22, 7/07, 13/01, 23/18,	393/04, 393/22, 399/11, 401/03,
23/22, 28/01, 28/04, 28/19,	401/12, 414/19, 415/07, 418/25,
	419/18, 422/12, 424/18
	k.-p baқ- 275/12, 365/02, 382/20,
	386/22, 427/18

- k.-p bék- 6/08
 k.-p kél- 84/10, 93/12,
 139/12, 180/02, 393/25
 k.-p ket- 3/17, 15/19, 94/22
 k.-p két- 244/10
 k.-p kal- 12/22, 34/26, 56/20,
 114/03, 257/08, 359/13,
 375/21, 415/08
 k.-p koy- 11/02, 48/20, 66/10,
 82/08, 96/19, 114/02, 121/22,
 150/22, 170/02, 206/24,
 215/21, 224/22, 241/13,
 258/02, 266/17, 268/19,
 291/20, 311/18, 316/06,
 326/19, 357/13, 362/24,
 364/06, 373/20, 386/11,
 399/11, 414/21
 k.-p oltur- 10/11, 70/23,
 102/04, 120/16, 234/22,
 235/04
 k.-p tur- 2/18, 26/10, 124/18,
 146/16, 159/23, 253/03,
 269/04, 271/02, 397/06,
 419/12
 k.-p yétip 68/15, 88/25
 k.-pla 179/10, 230/05,
 382/01, 415/01
 k.-pmu 65/24
 k.-yttim 39/05, 303/17
 k.-ytti 46/21, 48/15, 59/20,
 114/23, 130/07, 130/10,
 341/20, 342/12
 k̄araqumçak esmer, yağız
 k̄. 59/20
 k̄aram kaba, kibirli, mağrur, cüretli
 k̄. 147/18, 344/16, 379/03
 k̄aramtul esmer
 k̄. 15/25, 122/06, 156/14
 k̄aramutuk esmer (koyu)
 k̄.171/03, 323/18
 k̄arañgu karanlık
 k̄. 15/20, 49/21, 60/02, 70/20,
 70/25, 72/09,105/05, 115/09,
 126/01, 165/01, 205/02,
 232/14, 256/02, 300/04,
 356/03, 363/22, 375/18,
 376/13, 387/21, 397/09, 400/19
 k̄.+da 17/20, 68/15, 186/11
 k̄.+si 387/21
 k̄arañgulaş- karanlık olmak
 k̄.-ti 136/25
 k̄.-kan 414/26
 k̄arañgulaştur- karartmak, karanlık
 yapmak
 k̄.-uvetkenidi 232/21
 k̄arañguliş- karanlık olmak
 k̄.-ip 113/15
 k̄arañguluk karanlık
 k̄. 392/16, 397/05, 399/01
 k̄.+qa 256/04, 415/19, 425/24
 k̄.+ta 415/01
 k̄.+i 236/24
 k̄arar karar
 k̄. çik̄ir-(kara çıkarmak) 419/03
 k̄. kil-(karar vermek) 175/21
 k̄. kilin-(karar verilmek) 156/10,
 192/13, 285/25
 k̄. tép-(kesinleşmek) 19/26
 k̄.+ni 136/15, 137/05, 156/07,
 175/21, 182/12, 410/03
 k̄.+ğa kél-(karar almak) 113/10,
 134/06, 156/03, 219/13, 348/04,
 397/12, 397/13
 k̄.+im 39/10, 404/13
 k̄.+i 176/19
 k̄.+ini 164/08, 371/07, 371/14,
 371/18
 k̄.+iğa kel-(karar almak, bir
 konuda karara varmak) 38/01,
 69/21, 110/26, 198/04, 226/23,
 231/15, 232/14, 332/25, 335/10
 k̄araş bakma, bakış
 k̄. 13/20, 30/13, 48/04, 130/11,
 149/07
 k̄. bilen 13/20
 k̄.+qa 52/10, 64/08
 k̄.+tin 47/12
 k̄.+lar 213/05
 k̄.+larni 213/08, 213/15
 k̄.+lirini 216/06, 220/21
 k̄araş- bakışmak, birbirine bakmak

- .-ti 41/04
 .-inie 112/15
 arat- baktırmak
 .-ti 31/07
 .-anidi 55/17
 aravulbeki, koruma gevlisi
 . 87/09
 aruk gz bebeği
 .+i 47/07
 .+ida 137/20
 .+liri 380/16
 arĐi karga
 .+Đa 84/23
 arĐıř lanet, kargış, beddua
 .+i 221/08
 .+ini 371/25
 ari(a.)hafız
 .+mu 217/23, 218/25,
 241/11, 309/23, 315/07
 .+e 266/03
 .+si 257/05
 .+sini 285/21, 354/15,
 355/19, 410/14
 ari- bakmak
 .-vatidu 83/16
 .-di 10/01, 13/16, 17/20,
 44/12, 47/01, 52/20, 55/07,
 63/11, 74/06, 79/16, 80/18,
 82/22, 90/23, 91/18, 91/22,
 96/12, 115/03, 116/11,
 129/11, 129/14, 144/21,
 160/24, 177/25, 185/05,
 207/03, 214/01, 214/10,
 216/02, 227/10, 230/23,
 232/10, 241/12, 258/03,
 267/21, 267/21, 268/10,
 316/17, 346/19, 362/20,
 364/11, 368/21, 395/08,
 396/13, 399/01, 399/06,
 399/19
 .-Đina 205/25, 265/01,
 314/20, 317/04, 425/06
 .-sinila 264/21
 .-!-Đu 17/04
 .-Đa 33/24, 80/25, 245/17,
 254/26, 414/12
 .-sam 86/24, 102/19, 105/19,
 122/16, 123/08, 194/03, 194/06,
 245/07, 261/09, 263/25, 330/07,
 385/10, 385/12, 404/07, 414/10,
 426/05
 .-sağ 426/10
 .-sa 34/04, 188/08, 206/06,
 208/16, 427/19
 .-Đanda 8/08, 14/13, 36/09, 38/17,
 40/01, 95/13, 96/26, 127/03,
 137/15, 171/06, 184/26, 194/01,
 198/19, 199/21, 228/21, 236/19,
 246/16, 250/19, 262/03, 298/24,
 311/19, 313/12, 313/24, 317/22,
 342/09, 360/21, 369/12, 369/18,
 371/25
 .-Đinie 34/03, 52/09, 139/01,
 230/08, 270/13
 .-Đanseri 113/02, 383/26
 .-may 43/11, 264/12, 349/01,
 394/07
 .-yip 254/21, 382/23, 394/22
 .-yip tur- 51/03
 .-Đan 7/02, 12/19, 24/18, 114/09
 .-ĐuniĐ 102/20
 .-lavatamsen 273/17
 .-ma 117/13
 .-maĐĐa 51/18, 127/26, 173/06,
 351/21, 368/11
 .-vidi 13/02, 45/22, 93/11, 138/09,
 280/22
 .-maymu 61/24
 .-maytti 223/20
 .-yalaydiğanliğiğa 198/26
 .-yalmidi 394/12
 .-yalmaydiğan 272/18
 ariuk gz bebeği
 .+i 399/17
 arida- karalamak
 .-p 41/07, 50/04, 422/12
 ariğay am (ağacı)
 .+niğ 362/02
 ariğu kr, ama
 . 144/12
 .-lare 244/13, 426/14

- aril- bakılmak
 .-ivatidu 244/09
 .-ip 69/17
 arila- karalamak
 .-p 175/05
 arilan- karalanmak
 .-ganlıını 421/11
 arilaş karalama
 .+a 284/19
 arili- karalamak
 .-du 391/25, 392/01
 arilin- karalanmak
 .-ip 68/06, 77/12
 arili 1.karalık, siyahlık. 2.yas,
 müsibet, matem
 . 146/24, 338/10
 . bilen 265/03
 arimak bakmak
 .+a 200/02, 247/17, 292/12
 arin karın
 .+i(arni) 78/02
 .+ini(arnini) 396/03
 .+igimu(arnigimu) 399/26
 ariş- birbirine bakmak, karşılıklı
 bakışmak
 .-ip 4/16, 48/03, 248/07,
 323/26, 342/05, 390/24
 .-ip oy- 213/12, 386/25
 .-atti 129/24
 ariş görüş
 dünya .+i 217/06
 ariş bakma, bakış
 .+ila 258/04
 .+inimu 16/19
 arit- baktırmak
 .-ip 164/20, 337/08, 351/02,
 368/26
 arita ilgi, atıf, yönelik, doru
 . 48/04, 130/04
 aritul- yönünü dorultmak
 .-idu 155/14
 .-gandek 261/15
 arival- bakmak
 .-di 268/17
 ariyaa karaa, karaaa
 .+niñ 30/25, 31/03
 .+a 234/07
 ariyaalı karaa olan yer
 . 232/17
 .+niñ 232/25
 .+ni 232/20
 .+i 232/11
 .+ia 232/17
 arlıa kırlanı
 . 98/15
 .+idek(arlıı) 160/25
 arma- kapmak, yapışmak,
 yakalamak
 .-p 186/07, 343/16
 armak olta, engel, ine
 . 261/25
 .+a 51/25
 armi- kapmak, yapışmak,
 yakalamak
 .-valgan 334/04
 arsilda- gıccırdamak, şaklamak
 .-p 389/12
 arşı karşı
 . 29/12, 55/13, 69/08, 69/16,
 181/01, 214/23, 215/01, 216/04,
 218/17, 234/19, 239/23, 257/03,
 263/25, 264/06, 266/25, 309/23,
 313/06, 315/07, 364/14, 372/02,
 398/12, 417/21
 arşı al- 41/09, 123/01
 arşı bol- 210/04, 317/25
 arşı ı- 264/07, 291/10
 arşı eliş 11/13, 199/11
 arşı emesmen 272/11
 arşı tur- 67/13, 171/18, 243/21,
 368/13
 arşilik karşılık
 . 94/26
 .+i 241/11
 .+larniñ 217/23
 .+niñ 218/25
 as parmaklarını ıtlatırken ıkan ses
 . ıır- 66/17
 asap dişleyip, koparıp almak, ısırarak
 .-p 179/24, 185/09, 185/09

- asim Ketek erkek ismi
 . 145/26, 146/04, 146/08,
 146/16, 146/22, 146/24,
 147/03, 147/05, 147/06
 .+niñ 146/04, 146/08,
 146/22, 146/24, 147/05
 .+ni 147/03, 147/06
- asan aa veya kamıştan
 yapılmış buhar kazanı;
 aatan yapılmış buhar
 tenceresi
 .+ni 5/18
- asma pişirilmış sutun
 kazana yapışmış kısmı
 . 70/11, 425/21
 .+a 70/12
- asra kabuk(u)
 . 394/24
- asap(a.) kasap
 .+a 192/13, 346/20
- aş aş
 . 33/16, 35/21, 95/20,
 136/08, 216/02, 277/19,
 323/13
 .+tikiler 58/18, 58/21
 .+liri 86/08, 111/15, 248/13,
 373/04
 .+lirini 134/03, 245/02,
 293/25, 324/08, 347/12
- ařañ 1.tembel, miskin, haylaz.
 2.inatı
 . 32/02, 200/15, 205/21,
 212/08, 289/08, 295/17
 .+mu 29/04
- aşla- aşımak
 .-p 110/06, 270/12
- aşa benek, pul
 . 58/17, 156/02, 210/23,
 231/24, 295/22
- aşşalık 1.cimrilik, hasislik.
 2.kurnazlık.
 .+ta 363/13
- at kat
 . 56/09, 127/22, 236/15,
 376/22, 401/17
- .+mu 127/22, 236/15, 376/22,
 401/17
- at- donmak, buz kesilmek, sertleşmek
 .-ti 70/01, 109/22
 .-an 179/11
- atar sıra, dizi
 . 423/19, 423/19
 .+da 270/09, 410/20
 .+ida 130/16
- atarlık gibi, yanısıra
 . 135/13, 143/14, 167/05, 167/10,
 214/26, 215/02, 264/02, 408/07
 .+lar 210/23, 217/01, 233/03,
 262/08
 .+larmu 212/23
 .+larni 217/06
- atilañılık ciddi ve muhim durum
 . 42/05, 43/02
- atillik(a.u.) katillik
 . 191/22
- atira- koşmak, hızlı yurumek
 .-p 116/04
- atlam kat, tabaka
 .+ida(atlim) 48/21
 .+idin(atlim) 44/08
 .+liridin 395/25
- atlan- ust uste gelmek; ust uste yıılmak
 .-an 138/11, 237/01
 .-andek 122/19
- atlık katlanmış, katlı
 . 13/15
- atma zayıf
 . 2/18
- atmuat ust uste
 . 175/20
- atnaş ulaşım
 . 4/03
- atnaş- 1.katılmak, iştirak etmek.
 2.beraber katılmak
 .-tim 147/09
 .-ti 67/18, 131/11, 150/03, 176/24,
 212/23
 .-an 150/19, 197/14, 426/16
 .-anniñ 129/20
 .-midi 346/01

ķ.-maytti 161/15	415/06, 415/25, 416/12, 419/24
ķ.-mamduk 341/14	ķ.+mu 83/25
ķ.-may 346/03	ķatur- sertleşmek, alışmak, alıştırmak
ķatni- katılmak, iştirak etmek	baş ķ.-di(kafa alıştırmak) 180/10
ķ.-şatti 129/18	ķ.-idiğan 350/09
ķatniř uulaşım	baş ķ.-idiğan(kafa alıştırmak)
ķ.+imiz 341/15	367/01
ķatniř- 1.katılmak, iştirak etmek.	ķ.-up 52/08, 114/10
2.beraber katılmak	baş ķ.-up(kafa alıştırmak) 297/17,
ķ.-ip 50/26, 62/08, 147/09	339/12, 348/19
ķatniřiř katılma, iştirak etme	ķava- havlamak, rmek
ķ. 22/05	ķ.-p 330/08
ķ.+iņizęa 272/11	ķavaķhani(r.f.) meyhane
ķatķan kurumuş, sertleşmiş,	ķ.+ęa 125/11, 275/16, 275/17
bayatlamış	ķ.+din 276/01
ķ. 128/18	ķavi ağız
ķattik katı, sert	ķ.+si 258/10
ķ. 13/05, 15/04, 16/14, 16/24,	ķavi- havlamak, rmek
16/25, 20/20, 26/22, 42/19,	ķ.-ęan 255/04, 255/06, 255/14
46/23, 49/02, 50/26, 54/13,	ķ.-yalaydu 67/01
58/16, 60/22, 61/09, 62/11,	ķ.-yalisa 67/01
63/18, 66/23, 68/04, 70/24,	ķay- dnmek
77/07, 82/17, 93/10, 97/09,	ķ.-ęan 381/02
101/11, 104/16, 110/17,	ķayaķlaręi hangi tarafa, nereye
111/25, 118/17, 120/06,	ķ.+dur 396/05
122/05, 123/10, 125/02,	ķayaķķa nereye?
127/24, 128/03, 128/15,	ķ.+ķa 162/08
130/13, 132/14, 134/13,	ķayař akraba, yakın akraba
140/24, 140/25, 143/13,	ķ.+niņ 397/04
143/15, 148/10, 155/02,	ķayi makas, sındı
156/01, 157/24, 172/23,	ķ.+sini 326/14
174/18, 175/17, 180/08,	ķayda nerede?
183/10, 184/13, 184/18,	ķ. 203/24
184/22, 189/07, 189/17,	ķaydi nerede?
190/12, 191/16, 191/26,	ķ.+din 143/16
205/11, 212/13, 214/15,	ķaydur- dndrmek
253/21, 261/24, 282/26,	ķ.-uvetti 244/20
283/03, 283/04, 283/13,	ķayęu kaygı, hasret, dert
302/17, 315/24, 335/07,	ķ. 80/24, 81/26, 104/09, 195/18,
344/16, 350/08, 350/20,	307/09, 315/06, 320/25, 320/26,
362/03, 368/09, 369/17,	338/15, 346/20, 376/17, 405/14,
370/01, 373/06, 376/13,	424/10
378/07, 378/08, 378/10,	ķ. bilen 80/15, 392/19
379/11, 391/20, 395/03,	ķ.+ni 393/07
397/18, 400/18, 401/01,	ķ.+ęa 334/07, 348/01
402/10, 402/13, 404/08,	
404/23, 404/25, 406/22,	

- .+din 339/21
 .+si 262/08
 aygur- kaygılanmak
 .-imen 406/05
 .-imiz 80/10
 .-up 77/21, 274/26
 .-upmu 49/02
 .-ğanlar 352/18
 .-may 80/21
 .-maymen 406/03
 ayguruş kaygılanma
 . 72/12, 81/13
 ayil boyun eğmek, kabul etmek,
 razı olmak
 . bol- 9/20, 12/12, 30/22,
 32/08, 90/03, 121/12, 137/16,
 204/02, 210/15, 211/22,
 250/17, 270/05, 311/13,
 313/06, 327/12, 366/02
 . il- 425/18
 ayillik boyun eğme, razılık
 . 215/23
 . bilen 42/24, 150/20
 .+i bilen 292/06
 ayim kıyamet
 .+dek 320/03
 aymaqlık kaymaklı
 . 299/22
 ayna- kaynamak, coşmak
 .-p 284/20, 304/16, 364/25,
 400/01
 k.-p ket- 36/14
 .-p al- 428/03
 .-p sözleş ket- 273/03
 .-vatқан 158/13, 179/18,
 316/18
 .-vergeçke 316/20
 .-versun 306/09, 306/16
 .-yli 306/16
 aynaқ kaynamış, sıcak
 . 126/18, 173/02
 aynaқsu kaynak, sıcak su
 . 5/05, 116/17
 aynam girdap
- . 24/04, 280/17, 331/07, 424/18
 .+ға 396/06
 aynam-taşkinlik aşırı öfeke ve
 kızgınlık
 . 399/03
 .+қа 240/25
 .+iniñ(қaynim) 352/12
 aynaş kaynama
 .+lar 212/14
 ayni- kaynamak
 .-di 201/06
 .-ğili 306/11
 .-sa 201/05, 306/06
 aynit-kaynatmak
 .-ip 322/08
 .-ivatқан 304/22
 ayri- açmak, doğrultmak, bir yana
 çekmek, bükme
 .-p 30/26, 174/21
 ayril- dönmek, çevrilmek, dönülmek
 .-di 21/26
 .-ay 105/14
 .-ip 24/26, 80/18, 92/02, 131/02,
 160/05
 .-ip ket- 228/10
 .-ividi 415/13
 aysi hangisi?
 . 30/01, 64/06, 85/02, 101/17,
 110/05, 114/14, 137/14, 138/12,
 138/19, 153/18, 166/08, 168/18,
 184/16, 185/15, 187/18, 187/22,
 231/11, 248/14, 271/13, 271/22,
 272/01, 273/24, 314/03, 319/18,
 336/21, 346/06, 355/13, 368/17,
 374/21, 387/15, 414/13, 414/14,
 416/17, 417/07, 420/10, 420/20
 .+dur 206/14
 .+niñ 48/23, 48/24
 .+ni 168/15, 280/02
 .+ñ 46/19
 .+si 287/10
 .+siniñ 67/07
 .+sini 98/09
 .+sida 98/09
 .+iñlar 268/18

- kıaysibir bazı bir
 kı. 328/08, 328/08, 356/09
- kıayt- dönme, geri dönme,
 caymak
 kı.-ti 15/19, 21/19, 106/15,
 197/09
 kı.-tiñiz 53/07
 kı.-iptu 329/24
 kı.-idu 190/15
 kı.-ayli 21/06, 256/06
 kı.-ip 5/17, 60/13, 171/07,
 281/26, 305/07, 336/05
 kı.-ip çık- 40/23, 189/18
 kı.-ip kel- 11/07, 11/08, 27/08,
 41/05, 42/08, 53/12, 90/10,
 99/16, 145/06, 149/08,
 152/26, 163/13, 317/22,
 331/09, 410/10, 410/13
 kı.-ip kél- 10/25, 28/11, 98/26,
 164/17
 kı.-kıçe 105/01
 kı.-kıan 119/21, 331/08,
 392/17
 kı.-kıandek 206/10
 kı.-kıanda 202/18
 kı.-mağçi 33/01, 92/21
 kı.-midi 332/18
 kı.-alaytti 232/14
- kıayta tekrar, yine
 kı. 32/12, 99/24, 99/24,
 110/11, 111/07, 113/17,
 136/19, 149/21, 164/07,
 176/21, 188/16, 243/23,
 308/19, 339/24, 355/02,
 355/02, 359/16, 372/23
- kıaytidin başkadan
 kı. 95/01, 95/11, 112/24,
 133/04, 258/07, 263/25,
 264/08, 345/10, 362/05
- kıaytilan- tekrarlanmak
 kı.-maydu 355/05
- kıaytiş dönme, geri dönme
 kı. 39/24
 kı.+kıa 56/13, 232/02
 kı.+imda 385/09
- kıaytur- geri çevirmek, döndürmek
 kı.-up 116/10, 120/09, 189/04,
 304/15
 kı.-uvétildi 109/21
 kı.-idiken 182/15
 kı.-midi 128/22
- kıayturuş geri çevirme, döndürme
 kı.+ini 46/17, 302/15
- kıaz- kazmak
 kı.-mağçi bol- 382/26
 kı.-ğili346/02, 377/03
- kıaza(a.) kaza
 kı.-yi kedir(kaza ve kader)319/24
 kı.+liri 124/08
- kıazan kazan
 kı. 179/19
 kı.+niñ 39/18
 kı.+ğa 158/13, 382/05
 kı.+da 179/18
 kı.+diki 382/02
- kıazan- kazanmak
 kı.-ğan 265/06
- Kıazaķ Kazak (bir türk boyunun adı)
 kı. 88/05
- Kıazaķçe kazakça, kazak türkçesi
 kı. 123/24
- kıazi kadı, şeyhülislam, yargıç, hakim
 kı. 285/22
- kıazniķ kiler
 kı.+iğa 99/05
- kıebih(a.) çirkin, adi, iğrenç, alçak
 kı. 180/05, 351/17
- kıebr(a.) mezar
 kı. 92/04
 kı.+ige 92/03
- kıebre kabir, mezar
 kı. 88/20, 90/13, 90/18, 92/06,
 92/10, 92/13
 kı. bilen 88/26, 92/05
- kıebri kabir, mezar
 kı.+si 88/20, 88/26, 92/20
 kı.+si bilen 89/21
 kı.+sini 90/15
- kıebristanlık(a.u.) mezarlık

- k. 92/11
 k.+ka 90/10, 92/02
 k.+tin 90/20
 kedde(a.) boy duruş
 k.+i 1/12, 7/25, 23/01,
 107/14, 247/18
 k.+ige 90/25
 kedeh(a.) kadeh
 k. 200/12
 k.+ni 9/07
 kedem(a.) kadem, adım
 k. 1/16, 18/05, 79/16, 86/25,
 91/26, 92/01, 109/16, 139/12,
 141/09, 172/22, 331/17,
 331/18, 344/14, 375/16,
 382/25, 429/06
 k. bilen 101/24, 172/22
 k.+mu 331/18
 k.+ni 344/15, 408/09
 k.+ler bilen 33/08, 78/09,
 96/20, 139/22, 227/03
 k.+lerniñ 9/06
 k.+liri 1/12
 k.+lirini 267/19
 keder(a.) kadar
 k. 112/25, 112/25, 235/26,
 235/26
 kedim(a.) kadim, eski
 k. 92/21, 93/01, 399/20
 k.+din 339/07
 kedimiy(a.) eskiye ait, eski
 k. 193/21
 kedimki(a.u.) kadimki, eski
 k. 220/05, 271/18, 273/07,
 273/22, 390/03
 kedinas(a.f.) kıymet bilir
 k. 4/22, 28/16, 34/10, 36/15,
 52/16, 56/09, 84/23
 k.+lardek 300/11
 kedir(a.) kadr, değer
 k. 96/25, 195/08, 221/09,
 319/24, 388/19, 404/17
 k.+ige 151/16
 kedirle-(a.u.) değer vermek
 k.-yttim 405/08
 k.-ytti 399/22
 kedirlik(a.u.) değerli
 k. 42/15, 429/05
 kedirsiz(a.u.) değersiz
 k. 43/21, 383/24
 kedr(a.) kadr, değer
 k.+i 143/15
 kegez kağıt
 k. 13/12, 47/25, 273/07, 275/14,
 288/04, 295/10
 k. bilen 421/15
 k.+ni 46/16, 134/15, 135/02,
 140/04, 303/04, 311/05méhir,
 311/06, 311/22, 311/24, 406/19
 k.+ge 72/21, 124/12, 157/16,
 214/10, 403/20, 421/14
 k.+diki 312/01
 k.+i(kegiz) 134/17
 k.+ini(kegiz) 2/16, 13/19
 k.+ige(kegiz) 387/20
 k.+ler 138/12, 267/16
 k.+ler bilen 138/23
 k.+lerniñ 141/15
 k.+lerni 138/11, 143/06
 k.+lirini 173/06, 316/24
 k.+lirige 139/23
 keh-keh tahlidi ses, kahkaha sesi
 k. 204/03
 kehetçilik(a.u.) kuraklık, açlık,
 yoksulluk, sıkıntı
 k. 184/18, 184/21, 184/25, 184/26
 kehr(a.) hiddet, öfke, gazap,
 kızgınlık
 k. 158/10
 k.+ige 56/09, 401/08
 kehriman(a.f.) kahraman
 k. 214/16, 400/26
 k.+nin 63/08
 k.+lar 171/18
 k.+larni 217/25
 k.+liriğa 42/02, 214/15
 kehve(a.) kahve
 k. 74/02
 kelb(a.) kalp, yürek
 k. 64/21, 101/03, 123/19, 204/09

- .+im 133/15, 405/09
 .+immu 404/02
 .+imni 80/26
 .+imde 308/03
 .+iñiz 101/05
 .+iñizniñ 103/26
 .+iñizni 81/07, 81/08
 .+i 113/19, 131/04, 133/21,
 245/15, 328/11, 388/11,
 392/22, 399/26
 .+i bilen 140/20, 208/13
 .+iniñ 19/03, 144/11,
 262/05, 330/02, 342/21,
 395/25
 .+ini 19/04, 19/06, 83/04,
 90/13, 105/12, 109/19,
 115/19, 126/12, 253/19,
 262/26, 291/13, 351/12,
 407/22
 .+ige 18/03, 58/05, 91/09,
 108/08, 150/14, 406/25
 .+ide 34/16, 87/12, 93/03,
 133/04, 135/06, 142/17,
 144/06, 204/11, 233/04,
 325/07, 327/18, 338/11,
 369/25, 388/08, 399/21,
 406/18, 406/22, 424/16
 .+idiki 48/25, 107/03,
 108/03, 126/17, 128/24,
 141/10, 236/12, 307/17,
 424/10
 .+idin 19/13, 220/12,
 310/23, 327/11
 .+idila 141/12
 .+imizni 263/20
 elem(a.) kalem
 . 69/24, 134/18, 225/05,
 238/09, 262/06, 295/10,
 297/04, 305/02, 378/03,
 429/02
 .+ni 96/13, 139/01, 139/06,
 421/15
 .+iñiz bilen(elim) 135/04
 .+i(elim)315/08
 .+ini(elim) 139/02
 .+idin(elim) 236/09
 elemturaç(a.u.) açılıp kapanan bıçak
 .+liri bilen 138/19
 eley kalay, sac,teneke
 . 4/13, 8/26, 10/13, 25/02, 306/12
 emetlik(a.u.) boylu
 . 108/04
 ent(a.) şeker
 . 389/06
 .+ini 206/13
 epes(a.) kafes
 . 26/08, 59/18
 .+niñ 59/19, 59/21
 .+ke 59/12, 59/17
 epesz(a.) kafes
 .+ge 108/12
 erellik müddetli, süreli
 . 14/06
 erz(a.) borç
 . 3/22
 esem(a.) yemin
 . 293/07, 326/10
 . iç-(yemin etmek, and içmek)
 388/21
 .+ler bilen 18/18
 .+lermu 19/02
 .+liri 351/11
 .+lirige 137/12
 eside(a.) kaside
 . 18/18
 .+si(esidi) 74/12
 esir saray
 .+i 204/09
 .+lerdek 91/01
 esten(a.) kasıtlı olarak
 . 185/18, 253/02, 294/04, 314/10,
 420/20
 eşker Kaşkar, bir şehir ismi
 .+niñ 217/02
 .+ge 124/01
 .+i 220/10
 et'iy(a.) kesin
 . 55/22, 57/16, 97/26, 241/07,
 290/15, 357/01
 et'iylik(a.u.) kesinlik, kararlılık

- k. 159/25
 k. bilen 56/17, 107/01
 k.+imizdin 243/22
 ketre(a.) damla
 k. 195/17, 369/24
 kevet 1.kat, tabaka. 2. çok.
 k. 119/26, 246/15, 369/17,
 423/19, 423/19
 k.+ke 246/18
 k.+ide(kevit) 72/19
 k.+idiki(kevit) 72/19
 22/02, 246/15
 k.+idink(kevit) 72/19
 49/19
 kevetlik katlı
 k. 1/17, 14/17, 78/11, 187/19,
 300/05, 323/11
 keverde nerede?
 k. 216/14
 keyerdin nereden?
 k. 71/03
 keyerge nereye?
 k. 71/03
 keyerdindir neredendir?
 k. 133/08, 183/07
 keyér hangi yer, neresi?
 k.+i 55/01
 keyser 1.inatçı, direngen. 2. sebatkar,
 ısrarlı.
 k. 29/26, 53/19, 107/26,
 125/05, 162/19, 210/15,
 235/07, 405/26
 k. kil- 214/16
 keyserane inatçılıkla, ısrarla
 k. 392/03
 keyserlik direngenlik,
 sabatkarlık
 k. bilen 162/12, 176/04,
 235/01, 236/05
 kéç- kaçmak
 k.-iñ 356/09, 356/11
 k.-iñlar 178/20, 178/20
 k.-ip 114/22, 160/12, 188/14,
 396/05
 k.-ip ket-105/03, 237/13
 k.-ip két- 37/14
 k.-ip yür- 250/09
 k.-ipsizgu 237/04
 k.-iptu 37/03, 40/08, 123/08,
 317/11
 kéçi katır
 k. 304/19
 kéçiş kaçma, kaçış
 k. 36/09, 47/06, 53/02, 53/05,
 231/15
 k.+niğu 232/01
 k.+i bilen 37/10
 kéçir ahmak, aptal, savsak
 k. 84/13, 121/06, 121/10
 k.+dek 84/01
 k.+i 121/06
 kéçiş kaçış, kaçma
 k.+niğu 232/01
 kédimki(a.) kadim, eski
 k. 220/06
 k.+ler 220/02
 kéğ- çakmak, kakmak, vurmak
 k.-ip 23/23, 52/24, 56/19, 118/17,
 171/25, 222/05, 270/23, 317/14,
 354/18
 k.-ip tur- 423/12
 kirpiklirini téz téz kéğ-(göz
 kırpmak) 34/03, 142/13, 258/01
 kanat kéğ- (kanat çırpmak) 87/13
 kéğil- kakılmak, çakılmak, itilmek,
 dışlanmak
 k.-ip 23/18
 k.-ip ket- 183/10
 k.-ğan 68/09
 kéğinda- silkelemek
 k.-p 20/21, 171/19, 226/01
 kéğirla- kıkırdayarak gülmek
 k.-p 370/19
 kéğit- kakmak, ittirmek
 k.-ip 302/09
 kéğıştur- silkerek çıkarmak
 k.-up 183/06
 kél- kalmak
 k.-ivatimen 31/10, 77/08
 k.-ivatisen 159/14

- ҡ.-ivatidu 301/15
 ҡ.-içti 163/01, 186/03,
 213/12, 247/03, 248/07,
 254/16, 275/07, 393/25,
 401/04, 401/13
 tas ҡ.-içti 218/11
 ҡ.-iňlar 277/14
 ҡ.-ip 45/22, 145/12, 184/21,
 326/08
 bolup ҡ.-ip 219/10
 körüp ҡ.-ip 362/02
 tas ҡ.-ip (az kalmak) 380/03
 uçrişip ҡ.-ip 14/14
 ҡ.-ipida 273/06
 ҡ.-iverdi 212/14
 ҡ.-ivéridu 75/23, 365/23
 ҡ.-ivérisen 121/10
 ҡélin kalın
 ҡ. 50/19, 56/16, 72/21,
 173/07, 232/11, 275/09,
 281/15, 323/25, 423/18
 ҡ+ raķ 35/18
 ҡélin- kalınmak, kalmak, geçişsiz
 fiil eki
 ҡ.-di 163/09
 ҡélip kalıp
 ҡ.+ķa 372/03
 ҡéliplař- kalıplaşmak, kalıba
 dökülmek
 ҡ.-ķan 119/17
 ҡéliř kalma
 ҡ. 57/06, 240/10, 365/17
 ҡ. bilen 63/06
 ҡ.+ni 231/18
 ҡ.+tin 262/25
 ҡ.+im 14/21
 ҡ.+iň 118/06
 ҡ.+i 64/14, 103/09, 176/11,
 181/11, 181/12, 236/19,
 267/25, 336/15, 337/05
 ҡ.+imu 127/17
 ҡ.+ini 34/13, 288/15
 ҡ.+inimu 352/10
 ҡ.+igimu 72/25
 ҡ.+idin 219/11, 266/15, 343/11
 ҡéliř- (uniňdin ҡéliřmaytti) ondan eksik
 değil
 ҡ.-maytti 49/11
 ҡéni hadi, haydi, hani
 ҡ. 9/09, 9/14, 45/17, 46/08, 56/18,
 70/07, 70/07, 120/08, 121/23,
 139/21, 151/04, 173/03, 200/21,
 201/02, 206/19, 217/16, 228/06,
 242/25, 267/17, 268/18, 275/11,
 282/22, 308/21, 316/21, 317/04,
 319/08, 333/19, 344/22, 347/25,
 378/18, 386/22, 389/04, 389/08,
 414/20, 415/10, 416/16, 417/01,
 419/09
 ҡéniķ koyu
 ҡ. 386/09
 ҡép kap
 ҡ.+idin 419/20
 ҡ.+iğa 277/26
 ҡépķal- kalmak
 ҡ.-may 327/16
 ҡéri yaşlı
 ҡ. 57/22, 95/03, 123/13, 144/19,
 162/15, 187/24, 210/09, 232/19,
 264/10, 275/19, 328/20
 ҡéri- yaşlanmak
 ҡ.-p 71/09, 301/13, 352/09
 ҡ.-ken 264/16
 ҡérilik yaşlılık
 ҡ. 377/09
 ҡérin karın
 ҡ.+lirini 381/12
 ҡérindař kardeş
 ҡ.+liri 44/03
 ҡ.+lirimizniň 159/23
 ҡ.+tin 68/14
 ҡérindař kurşun kalem, boya kalemi
 ҡ.+ni 223/14
 ҡériř- inat etmek, aksilik yapmak
 ҡ.-ip 319/13
 ҡ.-ķandek 4/04, 347/12, 373/10
 ҡériřtur- inatçılık etmek, aksilik etmek
 ҡ.-up 216/11
 ķeř yan, yöre

	ķ.+iňga 233/09		ķ.+din 312/18
ķéti	arası (metinde hiç üzerine alınmadı, laf ona tesir etmedi anlamında kullanılmıştır)		ķ.+ķi 55/24, 57/20, 58/07, 63/02, 63/03, 63/05, 130/14, 156/22, 265/16, 267/25, 268/07, 272/05, 318/11, 329/13, 354/09, 359/13, 366/22, 403/22, 425/02
ķét-	ķ.+ğimu kirip çıkmıdı 380/06		
	karışmak, bakmak	ķétimliķ	sıradaki
	ķ.-ip ķal- 147/03, 221/21, 230/05		ķ. 62/22, 62/23, 140/19, 242/15, 349/19, 359/14
	ķ.-ip oltur- 267/08	ķétik	yoğurt
	ķ.-ip tur- 6/26, 247/03		ķ.+ni 299/07
	ķ.-ip yat- 343/26		ķ.+nimu 386/23
ķéti	(gül ķéti) taç yaprağı	ķétirķin-	kendini bir işe tamamıyla vermek, dikkat etmek
	gül ķ.+dek 13/14		ķ.-ip 155/19
ķétiğ	kat	ķétiş-	karışmak
	ķ.+iğa 403/17		ķ.-ip 161/13, 359/21
	ķ.+iğimu 131/15	ķévit	kat
ķétim	defa, kere		ķ.+idiki 340/14
	ķ. 3/19, 12/01, 13/21, 14/13, 16/01, 17/14, 18/11, 19/03, 19/14, 21/21, 24/25, 25/23, 28/24, 44/08, 51/19, 53/09, 56/12, 62/08, 62/10, 62/25, 64/01, 67/15, 71/12, 72/25, 74/23, 87/20, 87/24, 90/01, 92/04, 93/01, 96/12, 105/25, 109/19, 111/18, 118/06, 129/26, 131/21, 132/05, 132/14, 136/18, 136/22, 142/05, 147/11, 149/17, 150/10, 182/12, 188/03, 188/17, 226/08, 226/16, 232/12, 234/26, 251/05, 252/13, 258/25, 261/05, 261/07, 272/25, 286/11, 287/14, 296/21, 297/17, 298/22, 300/19, 313/10, 315/26, 328/17, 329/16, 330/06, 345/11, 354/11, 356/01, 360/18, 362/01, 362/18, 365/01, 373/19, 395/03, 396/02, 396/11, 399/09, 401/24, 407/07, 411/19, 418/16, 420/25, 421/01, 426/02, 428/05		ķ.-diğandek 378/19
	ķ.+la 71/12		ķ.-ip 12/06, 162/13
	ķ.+mu 184/09, 198/22, 353/16	ķéyin	zor, güç
	ķ.+ğa 9/19		ķ. 28/26
		ķéyinçilik	zorluk, güçlük, karmaşıklık
			ķ. 180/20
			ķ.+lar 30/08
		ķéz-	kazmak, çıkarmak
			ķ.-ip 274/09
		ķézivélin-	kazıp çıkarılmak, kazılmak
			ķ.-ğan 382/14
		ķi-çu	yaygara (taklidi ses)
			ķ. bilen 94/09
			ķ.+liri bilen 92/23, 94/19
			ķ.+lar 202/23
		ķiçik	gıdık
			ķ.+ini 293/13
		ķiçiş-	kaşınmak, kaşımak
			ķ.-idiğan 110/05
		ķiğ	gübre
			ķ. 32/04
		ķiķas	yaygara, gürültü
			ķ. 2/02
		ķil	kıl
			ķ. 379/17

- kı-
 kı.+çe (zerre kadar) 153/09,
 295/02, 355/09, 379/07,
 410/18
 kı.+çimu 346/20
 kı.+idin 137/08
 kı-yapmak, etmek, kılmak
 kı.-ivatimen 218/06, 412/21,
 425/20
 kı.-ivatisen 159/05, 283/15
 kı.-ivatisiz 300/18
 kı.-ivatidu 243/16, 263/02,
 387/11
 kı.-ivatisiler 47/13, 419/01
 hücum kı.-maқта 192/03
 devam kı.-maқта 274/25
 kı.-arsen 174/06
 kı.-armiz 334/15
 kı.-dim 190/25, 207/16,
 249/11, 261/19, 351/15,
 389/20, 404/10, 404/20,
 404/24, 405/22
 kı.-dimki 150/11, 192/16
 kı.-diñ 207/12, 417/16, 417/21
 kı.-di 2/04, 6/02, 8/19, 8/21,
 9/16, 9/23, 9/24, 11/02,
 11/20, 21/11, 22/12, 26/18,
 27/17, 30/12, 32/13, 33/13,
 38/11, 39/09, 40/11, 40/26,
 43/13, 48/05, 51/17, 55/21,
 59/17, 63/18, 69/23, 74/02,
 77/17, 80/11, 83/23, 84/02,
 84/03, 90/12, 91/14, 91/17,
 96/22, 97/10, 97/18, 102/06,
 102/17, 102/17, 102/23,
 104/04, 105/18, 105/25,
 107/02, 108/17, 116/13,
 128/17, 135/03, 144/23,
 148/21, 154/24, 157/21,
 162/17, 162/25, 167/11,
 171/24, 172/16, 174/19,
 175/06, 175/21, 178/09,
 180/13, 185/07, 187/04,
 205/17, 216/03, 218/16,
 219/14, 220/19, 229/16,
 229/26, 231/04, 231/17,
 236/13, 244/24, 248/20,
 248/25, 249/21, 257/17,
 258/14, 259/06, 261/22, 261/22,
 268/08, 269/01, 270/05, 273/15,
 276/13, 286/22, 298/07, 306/19,
 313/10, 314/10, 315/24, 316/22,
 318/01, 319/20, 326/19, 327/08,
 332/12, 341/01, 343/24, 347/17,
 351/12, 355/01, 356/02, 356/04,
 356/06, 363/11, 363/14, 366/16,
 368/04, 373/07, 374/14, 376/19,
 379/02, 383/20, 387/16, 389/19,
 391/03, 393/18, 406/22, 407/01,
 407/22, 423/12, 430/06
 kı.-diki 58/01, 123/11
 kı.-dila 55/21
 kı.-duқ 287/23, 291/02, 328/14
 kı.-iştı 87/02, 213/05, 252/24
 kı.-ipsen+(kıpsen) 192/22, 261/14
 kı.-iptu+(kıptu) 44/14, 80/03,
 237/16, 326/09, 375/08
 kı.-iptima+(kıptima) 319/17
 kı.-imen 9/10, 17/05, 30/01, 57/17,
 63/23, 63/24, 67/06, 75/25, 83/17,
 106/09, 124/10, 145/10, 160/19,
 160/20, 177/19, 195/22, 213/10,
 227/17, 228/01, 228/07, 246/04,
 248/21, 270/21, 324/16, 358/03,
 358/12, 429/04
 kı.-imenki 38/23, 293/07
 kı.-isen 148/19, 174/06, 282/03
 kı.-isina 25/19
 kı.-isiz 129/10, 268/04, 272/15,
 414/10
 kı.-amsen 315/02
 kı.-amsiz 390/13
 kı.-amdu 261/15
 kı.-idu 18/07, 21/08, 25/14, 30/05,
 40/02, 55/15, 80/09, 97/01, 97/03,
 105/20, 108/15, 130/18, 142/12,
 146/05, 147/07, 152/05, 177/16,
 209/12, 218/04, 230/01, 232/03,
 240/05, 240/12, 243/10, 245/08,
 262/26, 266/24, 290/16, 297/05,
 300/22, 300/23, 308/02, 313/06,
 314/01, 320/16, 330/04, 350/03,
 359/04, 372/15, 397/12, 411/07,
 417/23, 421/12, 422/04, 427/06
 kı.-idugu 386/13

- k.-imiz 163/25, 175/22,
 175/22, 182/08, 263/25,
 334/15, 361/05, 409/14
 k.-mağçimen 428/06
 k.-mağçi 78/13, 143/23,
 172/25, 199/11, 208/05,
 273/09, 413/20, 416/04
 k.-mağçimu 94/18
 k.-ay 32/16, 409/20, 425/13
 k.! 149/12, 306/07, 339/09,
 344/19, 363/19
 k.!-e 121/17
 k.-ğın 201/24
 k.-iñ 45/14
 k.-aylı 6/09, 290/01
 k.-iñ 53/25, 103/23, 170/04,
 283/10, 409/21
 k.-iñla 333/19
 k.-iñlar 46/09, 325/17, 391/17
 k.-sam 374/20
 k.-sañ 374/08
 k.-sañmu 121/09
 k.-sa 16/04, 22/17, 87/03,
 111/03, 180/06, 285/12,
 319/24, 354/02, 410/12,
 418/09
 k.-simu 7/15, 155/16, 235/22,
 343/18, 368/11, 393/11,
 418/19
 k.-siñiz 103/25, 228/07
 k.-sağ 27/18, 249/01
 k.-ip 5/05, 6/25, 10/21, 12/20,
 17/09, 19/12, 19/19, 20/01,
 23/01, 27/08, 28/10, 29/26,
 33/25, 37/17, 40/06, 44/05,
 44/14, 48/23, 52/08, 52/20,
 57/23, 59/10, 60/22, 62/06,
 62/11, 62/25, 63/22, 66/04,
 72/21, 73/12, 75/17, 81/10,
 82/07, 82/21, 86/07, 86/18,
 86/23, 94/10, 95/09, 95/22,
 103/06, 111/17, 116/05,
 121/18, 122/19, 125/01,
 125/11, 128/23, 132/10,
 134/02, 140/03, 141/12,
 142/21, 145/04, 145/18,
 146/24, 150/15, 152/18,
 155/11, 163/11, 166/22, 167/26,
 168/22, 169/10, 171/07, 172/11,
 173/07, 174/01, 176/18, 177/17,
 183/14, 188/10, 190/13, 190/26,
 201/03, 201/10, 216/07, 219/26,
 220/02, 221/21, 222/01, 224/02,
 226/24, 228/05, 230/02, 230/04,
 235/06, 235/18, 237/10, 241/19,
 244/06, 245/09, 246/01, 251/05,
 252/03, 256/22, 261/01, 261/06,
 264/02, 264/06, 264/24, 267/03,
 267/18, 269/09, 274/07, 275/22,
 276/04, 278/20, 279/21, 280/13,
 284/11, 284/19, 286/10, 289/21,
 290/05, 291/23, 293/17, 296/04,
 300/06, 302/12, 302/16, 309/13,
 314/04, 315/12, 315/20, 316/02,
 318/18, 321/05, 324/26, 328/19,
 328/22, 328/25, 333/20, 342/22,
 343/13, 347/15, 354/04, 354/10,
 355/02, 355/19, 355/22, 358/21,
 364/26, 365/02, 368/02, 369/11,
 369/25, 370/03, 372/18, 374/08,
 381/09, 385/19, 388/20, 389/21,
 394/11, 394/15, 395/04, 400/20,
 408/19, 411/15, 411/18, 412/23,
 414/23, 415/14, 417/19, 420/09,
 420/21, 424/18, 425/18, 426/24,
 427/14
 k.-ip ber-408/06
 k.-ip bér- 273/08
 k.-ip bol- 370/09, 377/21
 k.-ip kel- 405/12
 k.-ip ket- 39/26, 150/20, 412/24
 k.-ip kèt- 272/23, 329/11
 k.-ip körsit- 214/16, 247/20,
 315/04, 372/16
 k.-ip kal- 103/01, 318/08, 327/13,
 360/08
 k.-ip koy- 13/09, 20/07, 29/02,
 29/03, 44/21, 103/09, 104/14,
 121/25, 122/22, 125/17, 181/11,
 222/07, 255/21, 264/26, 329/03,
 351/09, 351/17, 356/21, 360/15,
 366/22, 370/11, 375/01, 398/21,
 407/14, 416/15, 426/21

- ҡ.-ip tur- 61/09, 118/13,
 126/21, 223/06, 284/11,
 338/13, 361/21, 374/17
 ҡ.-ip yür- 37/08, 158/15,
 179/08, 274/10, 304/12,
 332/18, 413/08, 425/17
 ҡ.-ipla 54/25, 275/22, 290/06
 ҡ.-ipmu 184/23, 185/18,
 372/01, 405/16
 ҡ.-ğanda 9/22, 58/14, 66/24,
 74/11, 194/12, 222/19,
 226/09, 249/18, 262/10,
 277/19, 303/08, 342/16,
 379/03
 ҡ.-ğandin kéyin 110/08,
 326/03, 391/09
 ҡ.-ğili 63/23, 207/17, 207/19,
 228/23, 274/03, 302/15
 ҡ.-mastin 386/07
 ҡ.-may 13/02, 16/01, 80/21,
 101/24, 117/08, 177/25,
 205/05, 237/15, 328/19,
 330/10
 ҡ.-mayla 243/07
 ҡ.-ğan 14/09, 19/11, 19/16,
 26/13, 32/25, 41/16, 42/03,
 54/16, 55/20, 58/10, 64/05,
 67/21, 76/22, 81/22, 91/23,
 97/02, 119/18, 128/16,
 129/02, 147/15, 151/20,
 158/11, 160/02, 163/10,
 163/21, 194/11, 213/03,
 216/22, 218/19, 218/22,
 235/02, 236/04, 249/25,
 255/06, 259/01, 263/16,
 270/20, 272/02, 273/20,
 285/04, 288/13, 291/16,
 303/04, 316/16, 318/21,
 319/12, 355/08, 358/19,
 362/16, 363/07, 363/09,
 368/08, 368/12, 369/11,
 373/09, 376/18, 376/19,
 380/07, 389/16, 391/20,
 410/25, 416/20
 ҡ.-ğandek 17/14, 35/08,
 36/21, 84/20, 90/07, 95/18,
 102/17, 117/18, 120/03,
 120/24, 137/21, 224/11,
 272/21, 292/12, 320/10, 351/17,
 354/13, 368/11, 377/22
 ҡ.-ğanga 396/15
 ҡ.-ğanlar 352/18
 ҡ.-ğiniñ 25/07
 ҡ.-ğiniñiz 172/20, 237/03
 ҡ.-ğiniñizni 414/12
 ҡ.-ğini 64/05, 211/10, 368/09
 ҡ.-ğinini 94/13
 ҡ.-ğanliriñni 421/14
 ҡ.-ğuçı 1/05, 219/17, 381/01
 ҡ.-ğanliķiñniñ 253/04
 ҡ.-ğanliķi 152/09
 ҡ.-ğanliķimu 408/13
 ҡ.-ğanliķidin 250/22
 ҡ.-ğanliķiñlardin 219/22
 ҡ.-ğudek 7/03, 107/26, 124/22,
 124/23, 222/13, 333/21
 ҡ.-ğum 328/06
 ҡ.-ğusi 59/15, 252/04
 ҡ.-ğusimu 199/08
 ҡ.-idiğan 47/21, 51/15, 55/14,
 62/16, 75/20, 75/21, 84/13, 94/05,
 103/05, 106/11, 116/02, 129/08,
 142/24, 143/25, 144/01, 166/24,
 181/23, 228/25, 361/14, 363/16,
 377/21, 380/04, 400/04, 401/23,
 414/05, 426/25, 427/11
 ҡ.-idiğanni 83/17, 125/04, 409/10
 ҡ.-idiğanga 159/18
 ҡ.-idiğini 289/05
 ҡ.-idiğanliķini 216/05
 ҡ.-idiken 123/20, 145/03, 333/12,
 349/08
 ҡ.-mişığa 345/08
 ҡ.-mişlirini 157/24, 191/17
 ҡ.-vatti 100/24
 ҡ.-vatatti 157/05
 ҡ.-vatattim 167/26
 ҡ.-vatamsiz 378/02
 ҡ.-vatқandu 165/13
 ҡ.-vatsam 274/02
 ҡ.-attim 272/08, 404/26, 423/20
 ҡ.-attiñ 120/09, 328/19
 ҡ.-attiñizgu 105/24

- ҡ.-atti 16/05, 29/09, 31/21,
 34/05, 41/08, 48/14, 49/14,
 50/15, 51/09, 51/17, 58/18,
 72/16, 72/24, 79/01, 88/01,
 105/07, 110/04,
 114/26birdem, 130/09,
 130/13, 134/10, 139/09,
 165/12, 170/13, 184/13,
 186/10, 199/08, 199/22,
 225/13, 246/17, 253/17,
 260/08, 263/21, 310/02,
 317/23, 335/14, 338/14,
 346/07, 353/18, 356/13,
 372/11, 388/06, 391/09,
 393/04, 393/12
 ҡ.-attiñlar 199/14
 ҡ.-ışatti 161/17, 288/16
 ҡ.-aytti 250/24
 ҡ.-amdimen 83/03
 ҡ.-ğanidi 8/11, 12/26, 19/18,
 60/01, 138/16, 140/24,
 152/04, 187/07, 202/10,
 231/08, 235/09, 295/24,
 296/04, 296/06, 337/14,
 338/12, 342/23
 ҡ.-ğaniken 226/12
 ҡ.-iptiken+(kıptiken) 263/15
 ҡ.-mas 207/13
 ҡ.-midim 257/24
 ҡ.-midiñiz 153/21
 ҡ.-midi 26/15, 83/10, 88/08,
 141/04, 145/16, 164/07,
 286/02, 339/20, 372/22,
 373/05, 389/20, 403/03,
 403/05, 410/18, 413/09
 ҡ.-mamsen 315/02
 ҡ.-mamsiz 153/18, 389/15
 ҡ.-maymen 121/19, 258/17,
 349/11
 ҡ.-maysizğu 98/19
 ҡ.-maydu 11/10, 119/06,
 310/19, 314/25
 ҡ.-ma 47/03, 55/25, 58/19,
 117/24, 201/08, 209/16,
 314/22, 317/07, 374/03,
 416/19, 417/09, 417/14
 ҡ.-mañ 17/04, 18/01, 130/14,
 140/02, 243/04, 259/14, 350/12,
 350/17
 ҡ.-mañlar 391/11
 ҡ.-mayli 37/17, 350/19
 ҡ.-misañ 90/04, 416/20
 ҡ.-misa 113/09, 169/14
 ҡ.-misağ 27/20, 175/17, 334/22
 ҡ.-miğan 26/06, 103/02, 318/22,
 347/22, 427/16
 ҡ.-miğandek 30/16, 114/20, 117/05,
 131/14, 243/09
 ҡ.-vatmamdu 273/26
 ҡ.-midigan 62/17
 ҡ.-maydigan 130/02, 353/10,
 404/01, 420/04
 ҡ.-maydiken 404/07
 ҡ.-masliqqa 326/10
 ҡ.-masliqini 379/14
 ҡ.-maytti 114/09, 179/26, 200/06,
 215/26, 253/16, 380/07, 383/23
 ҡ.-miğanidi 62/07
 ҡ.-miğanliqidin 23/13
 ҡ.-maptikenmen 139/18
 ҡ.-alaysiz 227/16
 ҡ.-alaydu 104/01, 316/15, 320/19,
 320/26, 321/01, 418/19
 ҡ.-alisañla 220/07
 ҡ.-aligan 355/02
 ҡ.-alaydigansiz 246/03
 ҡ.-alaydiganliqiga 224/06
 ҡ.-almapsiz 272/05
 ҡ.-almaymen 349/23
 ҡ.-almaysiz 153/21
 ҡ.-almaydu 266/21, 363/24, 426/22
 ҡ.-almaymiz 391/18
 ҡ.-almidim 63/13, 405/13
 ҡ.-almidiñiz 63/15
 ҡ.-almidi 47/16, 73/04, 176/22,
 332/07
 ҡ.-almisiñiz 97/22
 ҡ.-almas 121/25, 122/01
 ҡ.-almay 113/04, 350/22, 415/16
 ҡ.-almigan 393/14
 ҡ.-almaytti 56/05, 335/10, 344/08

<p> kılıval-kılmak, yapabilmek, edebilmek kı.-dim 328/12 kı.-di 46/11, 208/04, 312/19 kı.-idu 135/19 kı.-sa 237/18, 418/19 kı.-ğini 122/12 kı.-atti 286/06 kı.-ğanidi 78/19 </p>	<p> 254/21, 263/06, 263/22, 283/12, 298/26, 299/12, 306/02, 343/26, 354/17, 356/18, 357/15, 362/12, 362/16, 388/12 kı.-ğanlık 221/03 kı.-ğanliki 49/03 kı.-ivatatti 285/06 kı.-ğanidi 214/11 </p>
<p> kılivat- kılmak, yapmak, etmek kı.-қан 14/09, 320/04 kı.-қандек 92/14, 149/23, 171/20, 247/08, 257/01, 366/15 kı.-қинимға 167/25 kı.-kinimiz 53/20 kı.-қанлиқи 68/14 kı.-қанлиқини 89/07 </p>	<p> kıliniş işlenme, yapılma kı.+çe 121/02 </p>
<p> kıılçe zerre kadar kı. 117/04, 223/10 </p>	<p> kıilik tarz, itiyat, tavır kı. 67/09, 302/15 kı.+i 164/22, 281/15, 369/07 kı.+iniñ 237/06 kı.+ini 369/11 kı.+larni 333/20, 347/14 kı.+liri 216/11, 346/19 kı.+lirini 87/17 kı.+liriğa 277/20 kı.+liridin 16/05, 249/25 </p>
<p> kııldur- yaptırmak kı.-di 297/25 kı.-idu 147/08 kı.-up 49/18 kı.-ğan 390/08 </p>	<p> kıliniş işlenme, yapılma kı.+i 125/19, 125/20 kı.+içe 295/25 kı.+iğa 374/17 </p>
<p> kıılduruş yaptırmak kı.+ni 421/02 kı.+niñ 421/04 </p>	<p> kıiliş yapma kı. 29/06, 30/22, 69/23, 76/15, 76/19, 79/19, 83/01, 95/21, 97/26, 103/18, 118/18, 131/08, 137/16, 142/09, 142/14, 150/05, 152/01, 152/06, 152/18, 156/02, 165/23, 180/10, 185/18, 210/15, 232/10, 238/18, 245/19, 245/19, 250/24, 273/25, 292/25, 297/01, 297/02, 303/11, 308/06, 322/09, 325/06, 334/09, 339/11, 348/18, 358/25, 363/14, 371/12, 394/04, 411/24 kı. bilen 165/23 kı.+mu 78/16, 342/12, 367/21, 411/02 kı.+tek 274/12 kı.+niñ 158/21, 411/12 kı.+ni 74/12, 110/12, 127/13, 128/05, 160/20, 192/05, 213/10, 226/08, 263/11, 342/11, 358/11, 389/23, 427/12 </p>
<p> kıiliç kılıç kı. bilen 405/25 kı.+ni 158/05 kı.+iñni 118/08 </p>	
<p> kıilin- işlenmek, yapılma kı.-di 146/02, 156/10, 191/24, 192/13, 197/06, 285/25, 324/13 kı.-idu 242/10 kı.-sa 238/06, 342/21 kı.-ip 50/16, 176/06, 195/02, 215/10 kı.-may 326/23 kı.-ğan 7/14, 118/18, 130/09 153/05, 157/06, 193/19, 199/23, 209/22, 211/21, 212/02, 214/13, 228/20, </p>	

- .+a 57/12, 63/01, 71/23,
 73/07, 87/13, 130/19,
 137/07, 153/13, 160/18,
 177/17, 223/24, 260/01,
 264/04, 311/01, 350/04,
 388/21, 417/20
 .+a başla- 29/11, 33/09,
 118/01, 153/15, 234/18,
 374/05, 421/08
 .+tin 77/01, 193/08, 361/15,
 405/03
 .+tinmu 377/19
 .+iňa 110/10
 .+iňiz 98/21
 .+iňizni 113/12
 .+i 138/05, 153/25, 166/24,
 211/04, 222/12, 262/18,
 272/19, 358/25, 398/07
 .+i bilen 253/21
 .+ini 224/09, 243/17, 349/26
 .+iğa 219/11
 .+idin 192/12
 .+imiz 116/26, 117/01,
 180/24, 238/16
 iliş- beraber yapmak;
 yardımlaşmak
 .-ti 176/15, 254/14, 390/26
 .-idiğan 120/13, 121/20,
 123/13
 .-ip 401/05
 .-an 410/17
 iliver-kılıvermek, yapıvermek,
 edivermek
 .-me 413/09
 .-se 311/19
 ilvet- kılmak, yapmak, etmek
 .-tim 418/06
 .-tiň 211/07
 .-ti 19/23, 79/09, 103/03,
 158/12, 159/21, 160/02,
 188/17, 211/12, 285/08,
 289/03, 335/22, 367/03,
 369/06, 396/16, 407/04,
 410/13
 .-ken 79/12, 138/20
 .-kenidi 138/22, 342/25, 366/21
 .-meň 243/13
 .-misun 283/11
 ilivél- kılmak, yapabilmek, edebilmek
 .-ip 409/11
 .-işa 409/08
 ilivér-kılıvermek, yapıvermek, edivermek
 .-etti 125/04
 ilivét-kılmak, yapmak, etmek
 .-ip 81/02
 .-idiğan 7/23
 .-idiken 123/18
 .-iştinmu 144/12
 ilivi- kılıvermek, yapıvermek, edivermek
 .-di 219/04, 225/07, 411/20
 ılmak kılmak, yapmak, etmek
 .+tin 335/11
 ilta tuzak, ilmikli kapan, kapan
 .+a uş-(tuzaağa duişmek) 376/18,
 415/08
 ilti tuzak, ilmikli kapan, kapan
 .+iğa uş-: tuzaağına duişmek
 379/01
 iltiri kılıık
 .+tek 56/10, 335/06
 im kumeler halinde okluğu ifade eden
 bir sz, pek ok
 .-im bol- 276/08
 imar(f.) kumar
 .+da 232/05
 imarvaz(f.) kumarbaz
 .+dek 194/24
 imdin- sıkıştırıp, bastırıp koymak,
 koyulmak
 .-ip 9/13, 55/09
 imirli- kımıldamak
 .-đili 419/16
 immet(a.) paha, pahalı
 . 221/11, 299/23
 .+ke 383/21
 .+te 387/18
 .+imni(immit) 404/18
 .+i(immit) 63/21, 73/09, 77/25,
 218/04, 219/25, 221/09, 221/15,
 383/22

ķ.+iniñ(ķimmit) 221/16	ķ.+ğa 126/09
ķ.+ini(ķimmit) 195/08, 234/26, 314/05, 388/19, 398/17	ķiril- imha edilmek
ķ.+ige(ķimmit) 221/13	ķ.-atti 268/06
ķimmetlik(a.u.) pahalı, değerli	ķirik kırk
ķ. 73/21, 133/02, 177/16, 212/07, 236/08, 263/20, 427/03	ķ. 6/09, 208/20, 210/17, 212/01, 213/01, 214/03, 215/07, 216/06, 216/16, 217/11, 220/20, 244/14, 302/04, 302/06, 302/09
ķiñęir eęri, eęri bųęrų, arpık	ķ.+laręa 50/20
ķ. 84/05, 93/24, 247/06	ķirs taklidi ses, atırtı, kırtırtı
ķiñęiy-eęilmek, dųzlięünü yitirmek, yana eęilmek	ķ. 291/15
ķ.-ip 316/20	ķirsli- atır utur, kıtır kıtır ses ıkarmak
ķiñraq pala, kama	ķ.-ęan 235/15
ķ.+ni 394/04	ķirki- kesmek, budamak
ķ.+tek 82/13, 178/06	ķ.-ymen 248/11
ķipķizil kıpkırmızı	ķirlik yontulmuş, biilmiş, tıraş edilmiş
ķ. 122/08, 182/04, 342/26	ķ. 5/06, 51/05, 174/22, 325/15, 374/20
ķipyaliñaç anasından doğduğu	ķirov kır, kırağı
şekilde, ırılıplak	ķ. 186/23
ķ. 188/04, 251/24, 252/15	ķirķim kesilmiş, kesik
ķir bozkır, kır	ķ. 340/23
ķ. 79/26, 394/14	ķis- kısmak, sıkamak
ķ.+ida 148/20	ķ.-ar 284/06
ķ.+larni 331/04	ķ.-ti 40/25, 130/25, 251/01, 282/25
ķir- tıraş etmek	ķ.-ip 21/21, 23/06, 37/25, 76/26, 115/20, 168/19, 204/26, 213/20, 228/04, 245/02, 283/04, 293/20, 318/02, 364/06, 409/07
ķ.-di 322/16	ķ.-ip ket- 115/20
ķ.-ęan 254/09	ķ.-ip tur- 376/12
ķ.-idiğan 138/04	ķ.-ķan 44/26
ķ.-ip 214/01, 346/22, 357/01	ķ.-atti 1/14
ķiraet(a.) kıraat, okuma	ķ.-ķanidi 383/18
ķ. 90/12	ķisil- kıılmak
ķiran gųçli kuvvetli geñçlik devri	ķ.-di 248/13
ķ. 302/10	ķ.-ip 25/12, 374/04
ķirav kır, kırağı	ķ.-ęan 1/13, 68/09, 279/01
ķ.+ęa 384/14	ķ.-ęandek 47/07
ķiraņęu lagar beygir	ķ.-atti 12/16
ķ. 123/15	ķisilik darlık
ķirie-yenie kabaca, kaba	ķ.+ida 178/07
davranarak	ķisiliş kısılış, kısilma
ķ. 154/26	ķ.+tin 197/09
ķiręak kenar, kıyı	ķisim kısım, bۆlük, para
ķ.+larni 424/08	
ķiri gۆz bebeği	

- 1/01, 197/01, 208/19,
 331/01
 1/01, 197/01, 208/19,
 331/01
 81/12, 160/03,
 173/19, 240/08, 303/05,
 304/11, 382/03
 288/02
 32/11, 115/21,
 308/02
 27/26,
 27/26
 249/06
 kısık, kısılmış
 22/10, 42/20, 373/04,
 375/20
 kısık, sıkma
 231/14
 sıkıştırmak
 317/22
 kısalmak
 365/20
 türlü; ayrı ayrı
 89/09, 145/20, 161/16
 ilmikli kapan
 415/25
 kısmet, kader
 198/17, 307/24
 4/20
 208/06, 367/02
 kısmetli
 197/03, 288/10, 429/10
 kısık
 21/18, 106/18, 111/18,
 167/14, 173/08, 173/08,
 215/25, 215/25, 242/13,
 249/04, 271/18, 290/12,
 309/14, 309/26, 310/15,
 316/01, 319/21, 332/21,
 344/15, 359/08, 373/11,
 373/11
 30/11, 96/15,
 149/02, 165/26, 241/14,
 389/20
 86/06
 43/26, 298/22,
 355/05, 355/26, 399/14,
 410/22, 424/01, 425/06
- kıskart- kısaltmak
 15/06
 54/24
 kıskartış kısaltma
 385/09
 61/24
 kişilik kısalık
 185/24
 kişira- kısaltmak
 66/09, 98/17
 kişisi kısacası
 7/11, 12/17, 26/24, 44/07, 77/25,
 136/08, 217/21, 225/18, 235/02,
 354/05, 392/20
 kişti- sıkıştırmak, zorlamak
 24/11
 kişta- sıkıştırmak, zorlamak
 347/13
 24/14, 25/04
 347/13
 kişta-kıştañ hareket edecek yer
 kalmamak, tıklım tıkışık, tıkabasa
 dolu yer
 178/15, 181/09, 294/14
 kişta-kıştañçilik sıkışık olma durumu
 199/20
 kiştañ dar, sıkışık, zor
 404/11
 kiştañçilik sıkışıklık, zorluk
 199/20, 200/07, 286/22
 281/05
 kiştağ sıkışık, dar, pek yakın
 132/20, 153/09
 153/05
 152/10
 153/12, 153/25, 154/01
 kiştaş sıkıştırma, zorlama
 132/22
 kişti- sıkıştırmak, zorlamak
 9/17
 148/04
 kiştil- sıkışmak
 34/13
 kiştiş sıkıştırma, zorlama
 251/13

- kıstış- birbirini sıkıştırmak
 kı.-atti 24/09
- kıstur- sıkıştırmak, sıkmak, araya sokmak, araya sıkıştırıp koymak
 kı.-up 238/17, 242/15
- kısturma conta
 kı. 430/12
- kısturul- luzumsuz yere sıkışıp girmek
 kı.-up 34/21
 kı.-ğan 210/01, 279/05, 403/17
- kış kış
 kı. 111/12
 kı.+ta 201/11
 kı.+tiki 85/01, 405/12
- kışıçe kış boyu
 kı. 1/06
- kıtiğla- gıdıklamak
 kı.-p 385/04
- kıy- dayanmak, tahammül etmek
 kı.-iptuğu 103/05
 kı.-may 21/19
 kı.-miğan 38/06, 39/16
 kı.-miğandek 182/20
 kı.-almiğandek 44/12
 kıya-çiya gürültü patırtı, yaygara
 kı.320/04, 320/21
- kıya-çiyalık gürültülü patırtılı
 kı. 24/07, 251/26
- kıya yarım yamalak, biraz
 kı.51/24, 134/01,
- kıyam(a.) ayağa kalkış, dik duruş
 kı.+iğa 204/25, 259/08, 344/10, 413/13
- kıyamet(a.) kıyamet
 kı. 320/03
 kı.+niñ 69/14
 kı.+te 328/15
- kıyapet(a.) kıyafet, görünüm
 kı. 89/09
 kı.+niñ 378/20
- kı.+ke 180/21, 350/13
 kı.+te 53/24, 55/24, 84/06, 93/26, 97/01, 112/19, 120/17, 122/11, 127/19, 150/21, 204/19, 223/03, 239/06, 243/10, 247/03, 255/09, 266/13, 272/21, 300/25, 305/25, 317/08, 343/01, 348/23
 kı.+i(kıyapit) 91/25, 148/06, 149/19, 390/18, 407/15, 415/07
 kı.+i(kıyapit) bilen 342/22
 kı.+ige(kıyapit) 50/03, 52/13, 188/06, 250/02, 291/11
 kı.+idin(kıyapit) 364/03
 kı.+lerde 247/10
 kı.+lirini 248/03
- kıyağ bir tür yassı ot
 kı.+tek 175/02
- kıyas(a.) kıyas
 kı. 250/23
 kı. kıil- 16/05, 230/02, 250/22
- kıyin zor, güç, karmaşık
 kı. 51/19, 59/02, 65/15, 85/03, 125/05, 125/07, 127/26, 128/01, 132/19, 152/10, 153/05, 153/09, 153/12, 153/25, 154/01, 162/02, 262/13, 270/06, 288/14, 310/05, 325/01, 337/03, 377/23, 377/24, 424/03
- kıyinçilik zorluk, güçlük, karmaşıklık
 kı. 54/18, 68/19, 68/21, 69/20, 239/21, 249/04, 286/08, 286/16, 286/19, 303/08, 303/09, 329/10
 kı.+ni 303/10
 kı.+ka 303/11
 kı.+larmu 38/20
- kıyinde parça
 kı. 173/06
- kıyma-çiyma parça parça, dilim dilim
 kı. 124/22, 394/04
- kıyna- eziyet etmek, azap vermek, işkence etmek
 kı.-ydiğansen 108/19
 kı.-ydu 80/23
 kı.-p 125/02, 132/16, 272/25, 333/22
 kı.-vatқан 124/22
 kı.-vatқini 82/14

kiynal- ıstırap çekmek, işkence görmek k.-simu 381/17 k.-masmiz 163/22	328/09, 343/22, 343/26, 349/01, 352/02, 379/08, 392/17, 412/01, 414/01, 414/06 k. bilen 328/15 k.+mu 411/25
kiynalgüluğ ıstırap, azap, işkence çeken k. 120/02	k.+niñ 6/14, 6/19, 14/14, 18/11, 111/02, 139/05, 204/09, 205/15, 216/20, 231/02, 259/04, 262/02, 282/08, 341/21, 343/25, 344/11, 344/11, 345/10, 351/12, 401/18, 414/10, 417/20, 420/10, 420/20
kiynaş eziyet etme, azap verme, işkence etme k.+ka 374/15	k.+ni 226/11, 308/15, 345/11, 345/14, 373/24, 401/20, 411/11 k.+ga 129/07, 134/12, 198/01, 282/18, 342/26, 344/02, 414/04 k.+din 237/05, 307/05, 402/07
kiyni- eziyet etmek, azap vermek, işkence etmek k.-ğandin 421/03 k.-ma 307/04 k.-mañ 101/06, 127/21	k.+lar 6/20, 8/16, 9/14, 15/19, 18/05, 21/07, 104/10, 107/22, 127/02, 130/24, 163/17, 178/20, 180/02, 232/03, 262/02, 262/04, 377/04, 378/20, 379/19 k. bilen 109/12 k.+ğila 136/16
kiynil- ıstırap çekmek, işkence görmek k.-ivatimen 123/06 k.-iptu 326/09 k.-ip 62/23 k.-ivatқан 134/07 k.-ivatқанliğıga 105/06	k.+im 230/18, 243/03 k.+iñizni 141/26 k.+i 168/13, 255/08, 328/13, 386/15 k.+imu 73/14 k.+larmu 6/18, 10/18 k.+larniñ 6/09, 7/04, 9/01, 10/17, 15/05, 20/15, 33/13, 107/10, 108/02, 135/11, 205/11, 266/02, 304/05, 346/05, 406/25, 420/19 k.+larni 8/21, 232/06, 285/11, 285/13, 317/09, 317/10, 317/18, 380/10, 409/18 k.+larnimu 179/26
kiyniliş eziyet görüş, işkence çekiş k. 235/23 k.+i 417/25	k.+larga 6/01, 10/10, 137/07, 149/15, 205/24, 267/02, 317/11, 342/09, 404/06 k.+lardin 7/13, 7/22, 36/01, 262/12, 342/09 k.+liri 143/11 k.+liriğa 4/01, 8/06, 8/07
kiynivet- ıstırap çektirmek, işkence etmek k.-ti 335/07	kızarmak k.-di 81/02, 134/19, 200/25, 295/15 k.-ğan 178/04, 349/21
kiypaş yampırı, eğri, çarpık k. 93/18, 190/06, 247/04, 283/07, 357/13	
kiysi- bükülmek k.-yip 174/10	
kız kız k. 6/26, 7/03, 7/09, 8/03, 8/09, 8/18, 9/12, 35/23, 35/24, 107/12, 127/09, 128/24, 140/19, 163/03, 163/12, 205/02, 205/10, 214/26, 216/26, 218/03, 225/25, 252/01, 252/08, 266/12, 276/06, 276/24, 277/05, 280/14, 282/05, 282/11, 282/14, 282/22, 285/10, 294/10, 307/16,	

- kızcağ küçük kız
 263/04, 310/25, 358/13, 385/15,
 419/08
 kızdur- kızartmak
 kız-up 197/16
 kızdurul- kızartılmak
 kız-ğan 131/20
 kızğan-kıskanmak, gıpta etmek,
 haset etmek
 kız-ğandek 13/18
 kızgın enerjik, coşkun, ateşli,
 hararetli
 kız. 21/20, 40/10, 42/16, 54/17,
 88/04, 110/22, 116/15,
 128/14, 144/14, 159/26,
 167/20, 176/13, 176/25,
 199/18, 200/08, 213/04,
 213/10, 213/11, 225/08,
 241/02, 257/16, 275/03,
 286/05, 293/12, 300/13,
 316/17, 327/21
 kızgınış kıskanma, gıpta etme,
 haset etme
 kız. bilen 198/23
 kızgınlık coşkunluk, ateşlilik
 kız. 76/04, 388/08, 388/15,
 405/11
 kız. bilen 21/01, 73/03, 73/26,
 75/16, 323/20
 kız.+i 75/16, 76/05, 194/15
 kız.+ka 240/23, 327/07
 kızguç kırmızımsı, kırmızıya çalan
 kız. 98/17, 134/02, 334/03,
 384/16, 397/02, 397/04
 kızı- ısımak, ateşlenmek
 kız-ğan 163/16, 325/18
 kız.-p 2/01, 10/09, 62/05,
 78/03, 96/03, 125/14, 189/01,
 200/25, 212/17, 259/26,
 323/02
 kız.-p ket- 2/01, 280/20
 kızık zevkli, ilgi çekici, ilginç,
 çekici, cazip
 kız. 29/05, 29/05, 46/12, 53/02,
 66/11, 78/01, 111/18, 144/12,
 184/06, 200/23, 252/01,
 263/04, 310/25, 358/13, 385/15,
 419/08
 kız.+i 24/14
 kızık sıcak, ısı
 kız.217/15, 251/14
 kız.+ida 100/23
 kızık- ilgilenmek, dikkat etmek,
 zevklenmek
 kız.-ti 424/24
 kız.-idu 210/14
 kız.-ivatamsen 425/16
 kız.-ip 75/03, 105/23, 166/08,
 205/05, 205/13, 250/14, 313/03,
 315/01, 331/14, 362/13
 kız.-ip két- 184/20
 kız.-ip kal- 325/26
 kız.-kan 194/05
 kız.-kanlığını 285/03
 kız.-idiğini 427/22
 kız.-iptiken 194/06
 kız.-ivatkanlığını 319/19
 kız.-maytti 138/01
 kız.-midi 162/06
 kızıkırlık zevkli, ilgi çekici, ilginç,
 çekice, cazip
 kız. 45/02, 46/10, 47/15, 242/08,
 359/15, 391/09
 kızıkçı soytarı, klovn
 kız. 367/15
 kızıkçilik şaka etmek, eğlenmek, alaya
 almak
 kız. 252/04, 368/11
 kız. kıll- 111/17, 185/18, 420/09
 kız.+niñ 206/12
 kızıkış ilgilenme, dikkat etme, zevklenme
 kız. 4/23, 42/23, 291/19, 316/10,
 427/25
 kız. bilen 169/12, 420/11
 kız.+ini 37/09
 kız.+iğiçe 136/04
 kızıkşin- ilgilenmek, dikkat etmek
 kız.-ip 139/25
 kız.-ğan 252/15
 kızıl kızıl, kırmızı

- k. 1/05, 35/26, 46/16, 47/25,
 64/21, 70/14, 100/07, 122/06,
 122/09, 134/18, 138/21,
 158/05, 176/07, 201/03,
 201/08, 201/13, 205/22,
 206/21, 206/24, 207/08,
 208/01, 209/17, 210/08,
 210/22, 211/07, 211/10,
 214/26, 223/14, 228/14,
 228/15, 253/22, 275/04,
 275/06, 276/04, 292/21,
 304/20, 305/15, 308/21,
 310/17, 313/05, 314/10,
 314/14, 314/23, 317/13,
 332/04, 340/05, 341/21,
 343/04, 397/07
 k.+i 100/07
- kızılça pancar
 k. 382/13, 382/21, 383/03,
 383/12, 386/08
 k.+la(kızılçı) 383/14
 k.+niñ(kızılçı) 383/15,
 383/18, 383/19
 k.+ni(kızılçı) 383/03, 383/06,
 383/17, 384/08, 386/05,
 387/20
 k.+lar(kızılçı) 389/10
 k.+larni(kızılçı) 179/24
- kızillik kızıl olma hali
 k. 344/04, 383/04
 k.+ka 224/18
 k.+i 14/15
- kızillış komünistleşme,
 kızıllaşma
 k.+mu 58/08
 k. 239/01
- kızilmuçni(ç.) kırmızı biber
 k. 159/12
- kızir- kızarmak, utanmak
 k.-ivatidu 291/05
 k.-ip 35/11, 42/07, 62/05,
 84/21, 88/14, 122/07, 132/13,
 141/07, 151/02, 154/04,
 155/08, 202/10, 203/13,
 276/26, 331/09, 389/09,
 394/23
- k.-ip ket- 21/05, 62/05, 163/17,
 198/15
 k.-ip tur- 139/17
- kızış ısıma, ateşlenme
 k.+ka 306/20
- kızış- coşmak
 k.-ti 217/15
 k.-ip 37/09, 315/03, 349/14, 371/17
 k.-mañlar 315/23
- kızit- coşturmak, neşelendirmek
 k.-ivetkenidi 305/24
- kızlık kızlık
 k. 352/01
 k. bilen 344/13
- kızperver çapkın
 k. 317/15
- k̇obul(a.) kabul
 k. 19/16, 76/22, 117/01
 k. k̇il- 150/20, 190/26
- k̇oçi- kurcalamak
 k.-ğandek 133/02
- k̇odañşi- değışmek
 k.-ydigan 155/08
 k.-p k̇et- 129/16
- k̇odañşit- değıştirmek
 k.-ivetetti 5/26
 k.-ivetkenidi 99/24
- k̇oğda- korumak, himaye etmek
 k.-ymen 349/20, 371/11
 k.-ñ 258/16
 k.-p 335/12, 348/07, 348/11,
 348/13, 348/18, 349/20, 350/01,
 375/22
- k̇oğdaş koruma, himaye etme
 k. 26/03, 46/14, 49/15, 52/06,
 130/23, 131/11, 188/07, 188/19,
 284/10, 285/17, 338/06
 k.+ka 27/01
 k.-imiz(k̇oğdiş) 215/17
- k̇oğdi- korumak, himaye etmek
 k.-diñiz 371/09
 k.-sa 285/13
- k̇oğla- kovalamak, sürmek, kovmak
 k.-vatidu 178/10

- .-p 152/20, 157/18, 193/02,
 211/03, 334/11, 348/05,
 349/08, 360/19
 .-p yet- 115/07
 .-p yr- 127/02, 191/19
 .-ytti 179/26
 oğlan- defedilmek,
 kovulmak, sepetlenmek,
 sürülmek, sürgüne
 gönderilmek
 k.-đanlıđı 376/06
 oğlaş- beraber kovalamak
 .-anda 293/04
 oğlaş kovalama, sürme
 . 175/21, 285/07
 oğli- kovalamak, sürmek
 .-di 281/12
 .-đan 115/08, 258/26,
 259/01
 .-vtiletti 132/11
 oğliş- beraber kovalamak
 .-ip 293/02
 oğuşun kurşun(element)
 .+dek 259/12, 392/15
 oğas sıcak kl, ateşli kl, kor
 .+tek 381/10
 .+a 153/01, 316/19, 387/19
 .+ta 386/07
 ol el
 . 22/14, 80/02, 95/20,
 145/02, 151/12, 187/05,
 198/15, 250/26, 282/26,
 290/20, 302/21, 386/12
 . bilen 198/15
 .+dek 54/14, 354/09
 . ırağ (meşale) 421/16
 . oy- 132/25, 157/20,
 160/04
 . soz- 24/05
 . tiğ- 175/05
 . uzat- 184/03
 . yağlığ(mendil) 88/03,
 284/12, 287/11, 287/15,
 420/09
 .+ni soz- 60/03
 .+đa 157/12, 312/17
 .+đa al-(ele almak) 21/15
 .+đa şr- 411/10, 411/21,
 411/25
 .+đa lin- 69/09, 69/17, 192/11
 .+đa kel- 129/25, 327/11
 .+đa keltr-(elde etmek) 58/09,
 98/02, 257/17, 270/02, 274/16,
 274/17, 292/16, 355/23, 379/12,
 425/19
 k.+đa teg- 18/24, 18/17
 oldin .+đa tkz- 306/18
 .+đin 307/06
 .+đin iğir- 253/15
 .+đin kt- 89/25
 .+đin olđa t- 312/17
 .+đin olđa tkz- 306/18
 purset .+đin ket- 89/25, 421/24
 pursetni .+đin berme- 213/25,
 343/06, 378/06
 pirsetlerni .+đin br- 339/10
 .+um bilen 293/08, 370/02
 .+umniğ 45/20
 .+umđa şp al- 193/21
 .+umdin kl- (elinden gelmek,
 yapabilmek) 85/26, 135/02, 309/04
 .+uğ bilen 162/24
 .+uğni oy- (imzalamak) 421/14
 .+uđđa 328/21
 .+uđđa kel- 307/11
 .+iğizni 103/21
 .+iđizđa 45/09
 .+iğizda 45/18
 .+iğizdiki 153/19
 .+i 37/14, 51/24, 83/07, 252/13,
 259/12, 282/24, 384/05
 .+i bilen 21/10, 25/20, 30/07,
 66/11, 91/03, 136/14, 161/05,
 168/21, 213/25, 223/21, 228/25,
 368/20, 373/06
 .+imu 133/09
 .+i ky- 138/14, 140/06
 .+i yet- 30/26
 .+iniğ 13/13, 45/15, 130/25,
 275/22, 323/16, 339/06

- k.+ini 2/09, 21/21, 21/24,
 33/25, 38/10, 39/07, 44/09,
 47/10, 49/18, 53/14, 90/14,
 111/25, 118/15, 133/02,
 133/08, 136/11, 137/22,
 161/18, 171/13, 172/21,
 198/13, 198/14, 225/11,
 248/19, 250/26, 275/15,
 282/08, 294/01, 311/02,
 311/05, 346/17, 346/18,
 384/21, 395/08, 415/25
 k.+ini asmanğa kötür-(ellerini
 açıp dua etmek) 247/07
 k.+ini soz- 42/13, 45/19,
 256/08, 267/20, 277/23,
 335/15
 k.+iğa 81/06, 173/09, 201/14,
 283/25, 321/11, 412/06,
 418/03, 421/15
 k.+iğa çüş- 413/01
 k.+iğa él- 9/05, 9/11, 9/16,
 10/03, 13/18, 140/04, 143/18,
 201/01, 201/25, 206/20,
 246/12, 319/10, 343/01,
 394/04, 424/24
 k.+iğa ésil- 17/02
 k.+iğa kel- 51/25
 k.+ida 25/20, 28/12, 67/14,
 105/15, 121/15, 144/24,
 192/05, 236/26, 381/03
 k.+idiki 1/13, 3/06, 6/02,
 12/23, 24/10, 25/02, 25/20,
 25/26, 47/25, 64/19, 66/01,
 94/10, 96/13, 105/25, 132/24,
 171/15, 198/05, 202/12,
 203/14, 204/22, 205/22,
 214/09, 223/14, 230/22,
 237/22, 242/25, 247/14,
 252/18, 268/15, 268/16,
 269/01, 270/26, 309/09,
 311/24, 352/06, 381/21,
 389/01, 418/14, 419/18,
 420/12, 421/21
 k.+idin 72/11, 109/24,
 224/07, 300/11, 385/08
 k.+idin kel- 106/12
 k.+idin kél- 69/22, 106/12,
 239/24, 358/09
 k.+idin silkin- 281/10
 k.+idin tart- 47/15, 274/20, 284/01,
 385/22
 k.+idin tut- 40/21
 k.+imiz kışka bol-(fakir, yoksul
 olmak) 249/04
 k.+imizda 53/20
 k.+imizdiki 34/24
 k.+imizdin kél- 83/25
 k.+imizğa çüşüp qal- 325/24
 k.+larni 130/26, 256/18
 k.+liri 70/13, 124/11, 124/19,
 216/12, 227/18, 256/12, 258/07,
 336/17, 344/11, 413/05, 419/15,
 425/21
 k.+liri bilen 25/22, 31/02, 275/19,
 351/13, 376/11, 381/11, 398/03,
 423/11
 k.+liri boşışkandek bolup qal-
 267/04
 k.+liri lakasla-(elleri boşanmak)
 188/02
 k.+lirini 31/11, 66/16, 130/25,
 160/07, 198/01, 205/16, 212/03,
 222/08, 231/24, 245/16, 279/13,
 293/14, 293/16, 342/03, 381/01
 k.+lirini kötür- 78/07
 k.+liridiki 202/03
 k.+liriğa ésil-163/09
 k.+liriğa zen sél- 227/10
 qolaş- uyum saqlamak
 k.-may qal- (uyum saqlayamamak)
 62/03
 qolçirağ meşale
 k. qil- 364/26
 k.+ni 419/10
 qolla- el ile tutmak
 k.-p 21/16, 31/04, 185/09
 qollan- kullanmak, istimal etmek
 k.-ğanlıqini 63/09
 qollaş destekleme, yardım etme
 k. 274/12
 qolli- desteklemek, yardım etmek
 k.-di 285/16
 k.-ğan 239/13

- kollin- kullanmak, istimal etmek
 k.-imiz 239/03
 k.-ip 238/23
- kolluk sertlik, gayret
 kattik k. 130/13
- koltuk koltuk
 k.+uñğa 318/01
 k.+iğa 1/14, 44/26, 317/21
 k.+ida 80/12
 k.+idin 345/17
 k.+lirini 395/07
- koltuqla- elini tutmak; yardım etmek
 k.-p 15/17, 399/02, 411/11
- koltuqli- elini tutmak; yardım etmek
 k.-valğan 254/08
- koltuqliş- birinin elini tutmak
 k.-ip 21/20, 127/06, 276/03, 328/15
- kolyazma el yazması
 k. 313/18
- komur- koparmak
 k.-up 350/16
- kon- konmak
 k.-up 230/15
 k.-ğanidi 19/15
 k.-maydu-de 294/03
- konak mısır
 k. 125/12, 146/06, 179/18, 206/22
 k.+ta 370/02
- konuş konma
 k. 409/25
- koñ sindirim sistemi
 k.+iğa 252/07, 253/05
- koñğuraq zil
 k. 96/05, 174/24, 359/05, 398/26
 k.+mu 104/19
 k.+ni 170/07
- koñguz böcek
 k. 43/22, 69/03
 k.+dek 381/11
- koñkuz böcek
 k.+dek 234/06
- koñur yanık renk, kahve rengi
 k. 332/05
- koñurreñ kahve rengi
 k. 2/20
- kop- kalkmak
 k.-ar 68/14
 k.-ti 210/08, 317/02
 k.-idu 136/24
 k.-alamdu 136/24
- kopal kaba
 k. 26/16, 46/18, 47/19, 70/13, 74/24, 131/15, 170/22, 179/06, 240/20, 345/12, 361/15, 373/07, 378/11, 394/18, 415/04
 k.+raq 15/04, 23/02
- kopallaştır- kabalaşmak zorunda
 birkmak, kabalaşmak zorunda kalmak
 k.-up 153/10
- kopallik kabalık
 k. 65/01, 179/26
 k. bilen 24/08, 109/21, 211/19, 371/22
 k.+i 118/17
 k.+ini 285/03
- kopurul- yapmak, onarmak, inşa etmek
 k.-ğan 386/02
- kopuş kalkma, kalkış
 k. 210/19
- koral silah
 k.+ni 298/18
- korallik silahlı
 k. 147/05, 188/07, 188/19
- koram kırma taş; kırma tuğla
 k. 86/26
- koram koruyucu
 k.+iğa 6/18
- korq- korkmak
 k.-uvatimen 190/13
 k.-tum 385/11, 429/03
 k.-ti 129/03, 188/02, 289/24
 k.-upsiz 256/08
 k.-imen 102/15

- k.-idu 243/22, 266/25
 k.-sa 327/03
 k.-simu 155/17
 k.-kansıeri 188/02, 271/15
 k.-up 67/11, 180/03, 188/07,
 188/13, 191/01, 289/01,
 289/16, 368/01
 k.-up ket- 255/07
 k.-idiğan 420/25
 k.-idiğini 155/14
 k.-kan 255/23, 289/03,
 327/01
 k.-kandek 253/16, 266/15
 k.-kinidin 187/24, 255/18,
 419/13
 k.-udiğan 420/05
 k.-uvatamsiz 258/12
 k.-uvatkinimiz 23/15
 k.-midi 162/18
 k.-ma 192/23, 391/13
 k.-mañ 255/11, 256/09,
 266/08
 k.-maydu 327/03
 k.-maymiz 258/18
 k.-maytti 299/08
 k.-miğan 59/06
 k.-miğandek 165/03
 kórkançaq korkak
 k. 312/14
 kórkmalıq korkusuzluk
 k. 303/09
 kórkımsiz korkusuz
 k. 187/13, 255/09, 255/20
 kórkıunçluk korkulu
 k. 83/08, 132/13, 223/24,
 335/09, 398/17, 418/15,
 420/24
 kórkuş korkma
 k. 247/12, 258/17, 419/19,
 421/01, 427/02
 k.+ni 187/09
 k.+ka 258/09, 271/05
 k.+tin 136/03, 252/22
 kórkut- korkutmak
 k.-up 404/24, 421/04
 k.-mağçi 253/02
 kórkutuş korkutma
 k. 420/20
 kórşak karın
 k. 5/21, 25/16, 25/18, 40/26, 41/03,
 86/10, 108/09, 146/09, 171/09,
 189/12, 189/14, 233/16, 239/19,
 274/06, 304/22, 305/09, 366/11,
 366/12, 385/14
 k.+mu 44/18
 k.+niñ 28/22, 29/11, 163/25, 183/03
 k.+ni 81/14, 184/24, 319/07
 k.+ka 37/19, 180/07, 201/04
 k.+kimu 164/03
 k.+im(kórşık) 30/14, 146/12,
 168/16, 178/17, 189/09
 k.+imni(kórşık) 187/11, 234/02
 k.+imda(kórşık) 185/19
 k.+iñ(kórşık) 386/01
 k.+iñda(kórşık) 185/26
 k.+iñdiki(kórşık) 185/22
 k.+iñiz(kórşık) 111/24
 k.+iñizda 366/06
 k.+i(kórşık) 8/12, 37/18, 179/17,
 184/13, 184/26, 185/01, 240/02,
 288/20, 381/07
 k.+i éçip kêt- 184/26
 k.+iniñ+(kórşıkiniñ) 5/24, 184/22,
 382/10
 k.+ini(kórşık) 234/05, 354/01,
 386/25
 k.+iğa+(kórşığığa) 5/01, 207/10
 k.+ida(kórşık) 28/21, 315/19
 k.+imiz(kórşık) 147/23
 k.+lar 24/05, 28/22, 31/20
 k.+liri 184/06
 k.+lirini 322/07
 kórşaklık karınlı, karnı büyük
 k. bilen 54/09
 kórşav kuşatma, çevresinin sarılması
 k.+ida 12/21, 332/16
 kórşival- kuşatmak, kuşatıvermek
 k.-ğanidi 208/08
 kórú- sıkıştırmak, kavramak
 k.-p 280/22

- oru- kavurmak
 .-ydiğan 34/07
- orul- sıkılmak
 .-atti 186/26, 331/06
 .-đan 199/24
 .-up 10/17, 370/20
- oruma kavurma
 . 325/12
- orun- ekinmek, sıkılmak
 .-up 323/21
 .-đan 237/11
 .-đandek 100/12
- oş ift, eş
 . 12/23, 31/03, 49/17,
 199/03, 228/11
- oş- koşmak, bağlamak,
 birleştirmek, eklemek,
 toplamak, katmak
 .-ti 13/22, 90/26, 328/02
 .-sağ 15/12, 121/05, 356/12
 .-up 54/24, 115/13, 185/25,
 287/20, 288/06, 302/16,
 414/09
 .-an 395/16
- oşağ koşuk, şarki
 . 314/21, 316/08, 380/13
 .+ini(oşik) 194/04
- oşaği koşuk syleyen kimse
 .+niğ 148/04
- oşmak ift, iki
 . 425/04
- oşna koşu
 . 116/17, 145/26, 212/15
 .+sini(oşni) 85/10
 .+liriniğ+(oşni) 5/18
- oşna-olum konu koşu
 .+lar bilen 89/16
- oşul- katılmak
 .-di 30/07, 155/25
 .-up 12/09, 24/13, 28/02,
 35/24, 52/11, 54/01, 85/01,
 102/02, 107/04, 116/18,
 121/13, 233/02, 256/14,
 338/11, 423/07
 .-đan 19/26
- .-đanida 74/18
 .-đanidi 28/17
- oşuluş
 . 259/10, 379/18
- oşuma kaş
 .+siniğ(oşumi) 54/13
 .+sini(oşumi) tur: kaşını atmak,
 suratını asmak 23, 142/26
- oşuğ kaşık
 . 146/18
 .+ni 318/23, 381/22
 .+a 381/23
 .+i bilen 5/25
 .+larni 306/12
- oşuğla- kaşıklamak
 .-p 25/10
- oşuğluğ eklenmiş, katılmış,
 toplanmış
 .+a 271/19
- oşuş koşma, bağlama, ekleme, katma,
 toplama
 . 380/13
- otan ağıl
 .+i (otin) bilen 245/12
- ovurđa kaburđa, kaburđa kemiği
 .+liriğiz(ovurđi) 371/09
- oy koyun
 . 43/15, 93/13, 245/12, 392/10
 .+larmu 94/11, 94/23
 .+ni 58/22
- oy- koymak, bırakmak
 agahlandurup .-uvatimen 118/03
 ilip .-dummu 13/09
 ayrıp .-dum 317/12
 uşurup .-dum 231/12
 oylap .-dum 122/25
 sağlitip .-dum 333/04
 yizip .-dum 135/03, 148/23,
 263/23, 369/21
 .-duğ 294/16
 artip .-duğ 417/17
 hamilidar ilip .-duğ 375/01
 tizip .-duğ 309/24
 .-diğiz 172/15

ҡ.-di 9/02, 9/04, 17/09, 69/10,
 109/01, 120/08, 120/09,
 132/25, 143/06, 155/21,
 181/02, 184/04, 203/03,
 220/21, 241/05, 275/20,
 285/21, 297/19, 342/26,
 351/14, 386/05, 424/04
 artip ҡ.-di 352/16
 çeklep ҡ.-di 248/10
 çékip ҡ.-di 13/21
 çüşürüp ҡ.-di 61/17, 69/05,
 153/04
 gañgiritip ҡ.-di 50/10, 125/22
 gumanlandurup ҡ.-di 412/14
 ğudurap ҡ.-di 30/16
 ħursinip ҡ.-di 85/04
 ittirip ҡ.-di 389/17, 389/18
 kötürüp ҡ.-di 101/25
 külüp ҡ.-di 22/01, 41/12,
 55/13, 66/14, 83/14, 183/16,
 277/20, 333/17, 353/22,
 398/21
 külüşüp ҡ.-di 11/15
 ҡarap ҡ.-di 82/08, 121/22,
 150/22, 215/21, 258/02,
 266/17, 291/20, 311/18,
 316/06, 326/19, 364/06,
 373/20
 ҡarişip ҡ.-di 386/25
 ҡérişturup ҡ.-di 216/11
 ҡilip ҡ.-di 20/07, 29/02, 29/03,
 121/25, 125/17, 222/07,
 351/09, 360/16, 366/22,
 370/11
 ҡimdinip ҡ.-di 9/13
 ҡisip ҡ.-di 37/25
 liñşitip ҡ.-di 95/20, 169/23
 oylandurup ҡ.-di 16/02,
 36/19, 298/19, 390/23,
 397/15, 412/08
 segitip ҡ.-di 107/05
 sélip ҡ.-di 253/06
 sürüp ҡ.-di 9/01
 tartip ҡ.-di 313/26
 temkinleştürüp ҡ.-di 418/13

temtiritip ҡ.-di 159/26, 417/10
 tinip ҡ.-di 26/11
 uhsinip ҡ.-di 68/06
 yépip ҡ.-di 112/18
 yirtip ҡ.-di 190/06
 yoķitip ҡ.-di 427/03
 ҡ.-di-de 88/12
 ekirip ҡ.-dimikin 230/25
 ҡilip ҡ.-du 181/11
 bilip ҡ.-duķ 16/14, 122/15
 ҡarap ҡ.-uşıtu 362/24
 liñşitip ҡ.-uşıtu 392/14
 uh tartip ҡ.-uşıtu 324/01
 aĝritip ҡ.-uptimen 17/24
 ҡ.-uptu 232/07
 éytip ҡ.-uptu 368/02
 kusa ҡilip ҡ.-uptu 264/26
 ҡ.-ĝandu 401/13
 keyĝüzüp ҡ.-imen 26/06
 söyüp ҡ.-imen 180/02
 bulĝap ҡ.-isiz 371/12
 ҡ.-idu 253/06
 aylandurup ҡ.-idu 214/18
 éytip ҡ.-idu 146/25
 ҡilip ҡ.-idu 44/21, 104/14, 255/21
 paturup ҡ.-idu 352/13
 yep ҡ.-idu 67/13
 yikítip ҡ.-idu 293/06
 ҡ.-imiz 415/05
 ҡilip ҡ.-imiz 426/21
 toĝrilap ҡ.-imiz 11/04
 ҡ.-ay 159/13, 405/04
 apirip ҡ.-ay 281/23
 bérip ҡ.-ay 56/12
 eskertip ҡ.-ay 59/06
 éytip ҡ.-ay17/14, 57/10, 191/05,
 117/19, 118/07
 sélip ҡ.-ay 218/08, 392/08
 ҡ.-! 89/23
 añlap ҡ.-! 190/17
 bilip ҡ.-! 83/23, 110/09, 118/13,
 159/06, 160/09, 160/12, 205/08,
 211/07, 273/17, 274/22, 294/08,
 295/07, 374/26, 428/13
 boldi ҡ.-! 248/19

- ҡoliñni ҡ.-!(imzanı at) 421/15
 yetküzüp ҡ.-! 195/15
 ҡ.-ğın 117/22
 körip ҡ.-ğın 290/03
 bilip ҡ.-uñ 35/17, 51/22,
 53/20, 97/18, 154/08, 279/08,
 283/04, 371/24, 378/08,
 380/03
 éytip ҡ.-uñ 237/22
 ittirip ҡ.-uñ 303/13
 tonuşturup ҡ.-uñ 140/12,
 142/03
 ҡ.-sun 364/23
 ҡ.-aylı 27/25
 saqlap ҡ.-aylı 20/01
 sélip ҡ.-aylı 69/12
 yuyup ҡ.-aylı 252/21
 ҡ.-uñlar 100/01, 357/08
 artip ҡ.-uñlar 248/23
 bilip ҡ.-uñlar 200/14
 boldi ҡ.-uñlar 37/16
 içip ҡ.-uñlar 9/14
 ҡ.-sam 264/16, 264/22,
 345/01
 ҡisturup ҡ.-sam 242/15
 zérikürüp ҡ.-sammu 145/22
 ketküzüp ҡ.-sañ 213/18
 olturup ҡ.-sañ 190/24
 tartip ҡ.-sañ 428/04
 yoķitip ҡ.-siñiz 103/15
 apirip ҡ.-sa 296/10
 buzup ҡ.-sa 136/19
 ҡ.-saķ 119/12, 272/07
 ҡaturup ҡ.-ğaçķimu 52/08
 ҡ.-ğili 154/08
 çeklep ҡ.-ğili 167/22
 ҡ.-up 11/06, 20/08, 23/05,
 56/19, 64/19, 66/23, 70/18,
 81/07, 83/05, 84/04, 88/06,
 95/08, 96/19, 122/22, 128/09,
 139/01, 139/06, 139/15,
 152/14, 161/19, 166/12,
 170/02, 170/22, 171/05,
 174/21, 180/13, 191/10,
 202/04, 203/15, 205/24,
 206/24, 213/12, 213/25,
 223/11, 224/22, 230/19, 238/16,
 248/20, 264/13, 264/19, 268/19,
 272/02, 272/20, 280/06, 288/03,
 307/07, 316/06, 330/08, 357/13,
 361/03, 395/08, 399/11, 401/18,
 414/21, 419/24, 421/17, 422/17,
 426/10, 426/18, 429/06
 ҡ.-up ber- 129/20, 270/07, 315/11
 ҡ.-up bér- 25/23, 413/04
 ҡ.-up ket- 51/01
 ҡ.-up tur- 15/07, 139/04
 ҡ.-up yür- 205/24
 dep ҡ.-up 282/20
 külüp ҡ.-up 326/19
 ķarap ҡ.-up 11/02, 114/02, 241/14,
 386/11
 ķilip ҡ.-up 251/05
 olturguzup ҡ.-up 83/03
 şiltip ҡ.-up 243/20
 tartip ҡ.-up 43/25
 oķup ҡ.-upla 242/04
 salamlışıp ҡ.-upla 166/01
 ҡ.-may 81/11, 93/08, 202/13,
 242/03, 244/22, 294/18, 319/07
 ҡ.-ğan 95/08, 102/07, 188/11,
 191/16, 226/25, 250/16, 297/22,
 324/11, 339/02, 362/18
 çuvup ҡ.-ğan 362/05
 dövilep ҡ.-ğan 179/18
 élip ҡ.-ğan 26/14
 iş ķilip ҡ.-ğan 394/11
 ķaturup ҡ.-ğan 114/10
 ķoyup ҡ.-ğan 95/08
 laķaslatip ҡ.-ğan 384/21
 öçürüp ҡ.-ğan 243/23
 öginip ҡ.-ğan 195/21
 saqlap ҡ.-ğan 55/05
 sélip ҡ.-ğan 412/06
 sürep ҡ.-ğan 24/17
 yoķitip ҡ.-ğan 159/03
 yoşurup ҡ.-ğan 277/26
 ҡ.-ğandek 8/23, 66/24, 168/04,
 230/21, 313/01
 eķelip ҡ.-ğandek 199/22
 paturup ҡ.-ğandek 122/07

- sizip ҡ.-ğandek 62/14
yélimlap ҡ.-ğandek 98/18
yoşurup ҡ.-ğandek 411/20
bilip ҡ.-ğanniñ 242/14
ҡ.-ğiniñiz 119/09
ķilip ҡ.-ğiniğa 329/03
ҡ.-ğanliķini 332/12
ķilip ҡ.-ğanliķini 351/17
ҡ.-ğanliķidin 331/17
ҡ.-idiğan 138/13, 188/11,
277/19, 300/14, 416/15
ҡ.-idiğandekla 407/17
ҡ.-idiken 191/21
ayirip ҡ.-ividi 317/01
ҡ.-atti 403/13
aylandurup ҡ.-atti 334/12
külüp ҡ.-atti 370/10
ķarap ҡ.-atti 48/20, 66/10
ķaygurupmu ҡ.-atti 49/02
tohtitip ҡ.-atti 72/23
tutup ҡ.-atti 311/03
urup ҡ.-atti 293/14
yoķitip ҡ.-atti 292/14
éçip ҡ.-atti-de 70/06
kõrsitip ҡ.-uptiken 390/06
ҡ.-uptumiş 41/01
ҡ.-ğanidi 23/05, 54/18
aylandurup ҡ.-ğanidi 187/14,
204/09, 232/24
çaplap ҡ.-ğanidi 334/05
çüşürüp ҡ.-ğanidi 51/20
keltürüp ҡ.-ğanidi 26/17,
34/08
ketküzüp ҡ.-ğanidi 188/21
ķilip ҡ.-ğanidi 103/09, 356/21
oķşitip ҡ.-ğanidi 50/06
segekleştürüp ҡ.-ğanidi
375/23
temtiritip ҡ.-ğanidi 344/18
yoķitip ҡ.-ğanidi 414/06
ҡ.-ğantiġu 55/04
ҡ.-amdimen 54/08
ҡ.-alaymiz 122/13
ҡ.-maysizġu 98/12
ҡ.-maydu 14/11, 380/05
ҡ.-midim 294/16
ҡ.-midi 70/03, 131/10, 178/11,
419/16
ķarapmu ҡ.-midi 65/24
midirlapmu ҡ.-midi 377/15
taşlap ҡ.-midi 70/03
ҡ.-maptu 326/04
tinip ҡ.-maptu 118/05
ketküzüp ҡ.-ma 118/07
epçikip ҡ.-misa 345/15
ҡ.-mayvatatti 105/09
ҡ.-miġaçça 67/18
ҡ.-almidi 26/16
ķoyaş koyma bırakma
ķ.+mu 397/07
ķoyġuzuş koydurma, bıraktırma
ķ.+la 49/18
ķoyun kucak
ķ.+nini(ķoynini) 209/06, 259/10
ķ.+iġa+(ķoyniġa) 31/04, 197/08,
329/24, 384/23, 392/16, 402/04
ķ.+ida+(ķoynida) 152/24, 407/04
ķoyul- koyulmak, bırakılmak
ķ.-di 50/01, 150/02
ķ.-idu 214/23
ķ.-uvatamdu 168/08
ķ.-uvatidu 168/09, 168/14
ķ.-ğan 4/10, 138/17, 170/14,
199/21, 228/21, 246/21, 267/09,
267/15, 341/26
ķ.-ğanidi 4/15, 125/08, 157/19
ķ.-idiğan 254/01
ķ.-uvatķan 208/22
ķ.-maydu
ķoyuķ koyu
ķ. 20/19, 28/18, 66/05, 91/20,
93/11, 232/22, 233/01, 248/13,
254/21, 277/18, 282/21, 292/04,
324/08, 342/20, 415/18
ķ.+raķ 135/14
ķoyuş koyma, bırakma
ķ. 15/18, 61/16, 160/04, 213/09,
412/15
ķ.-mu 144/05
ķ.+ni 390/01

- ҡ.+ҡа 34/09, 110/06
 ҡ.+тики 218/15
 ҡ.+тин 253/16, 289/24, 429/03
 ҡ.+динму 63/03
 ҡ.+иһиз 80/15
 ҡ.+уһдин 339/10
 ҡ.+ини 157/12, 157/20,
 383/11, 406/09
 ҡ.+идин 259/22, 407/14
 ҡойувер- koyuvermek,
 bırakıvermek
 ҡ.-идиған 119/13
 ҡойувет- bırakmak, koymak
 ҡ.-ти 312/04
 ҡ.-меһ 324/18
 ҡойувэт- bırakmak, koymak
 ҡ.-иһлар 419/06
 ҡ.-ип 65/17, 111/23, 250/12,
 363/21
 ҡойувэтил- bırakılmak, koyulmak
 ҡ.-gende 165/02
 ҡозға- hareket ettirmek,
 kımıldatmak, oynatmak
 ҡ.-p 43/19, 298/19
 ҡ.-p tur- 34/19
 ҡ.-ydiған 14/06
 ҡ.-ydu 19/10, 423/09
 ҡ.-ytti 4/24
 ҡозғал- artmak, çoғalmak
 ҡ.-di 317/16
 ҡозғаһ hareket ettirme, kımıldatma,
 oynatma
 ҡ. 157/21, 337/10
 ҡозғат-hareket ettirmek,
 kımıldattırmak, oynattırmak
 ҡ.-ti 406/22
 ҡ.-қуçi 276/22
 ҡозғи- hareket ettirmek,
 kımıldatmak, oynatmak
 ҡ.-di 49/04, 125/14, 175/04,
 176/12, 298/13, 300/01
 ҡ.-ғаниди 369/08
 ҡозғил-hareketlenmek, kımıldamak
 ҡ.-ip 3/14, 132/01, 145/24, 177/24,
 205/04, 294/06, 338/13
 ҡ.-ip кэт- 147/01
 ҡуçaқ kucak
 ҡ. 15/23, 350/19, 382/17
 ҡ.+иға(қуçiқ) 195/07, 259/03,
 264/13, 264/19
 ҡ.+иһда (қуçiқ) 195/11
 ҡуçaқла- kucaklamak
 ҡ.-p 17/08, 41/09, 141/06, 247/04,
 350/26
 ҡуçaқлаһ kucaklama
 ҡ.+тин 344/09
 ҡуçaқлаһ- kucaklaşmak
 ҡ.-ти 39/15, 259/07
 ҡуçaқли- kucaklamak
 ҡ.-di 21/02, 344/03, 344/03
 ҡ.-ған 108/06
 ҡ.-мақçi 78/07
 ҡ.-véлиһидин 180/03
 ҡуçaқлиһ- kucaklaşmak
 ҡ.-идиған 102/02
 ҡ.-ip 42/06
 ҡуçaқaç serçe
 ҡ.+mu 382/07
 ҡудрет kudret, kuvvet
 ҡ. 249/08, 404/15, 406/14
 ҡ.+ниһ 71/21, 308/17
 ҡ.+ke 412/12
 ҡ.+и(қудрит) 119/22
 ҡ.+ини(қудрит) 133/12
 ҡудретлик kudretli, kuvvetli
 ҡ. 180/08, 194/25, 337/16, 337/24,
 344/18
 қул kul, köle
 ҡ. 37/15, 166/22
 ҡ.+ға 426/25, 427/13, 427/14
 ҡ.+иға 13/18
 ҡ.+лар 427/01
 қулақ kulak
 ҡ. 5/14, 91/23, 113/16, 146/03,
 242/10, 269/03
 ҡ.+ниһ 401/22
 ҡ.+ni 206/25

- .+a 371/20
 .+ima 306/25
 .+imimu 367/10
 .+inimum 306/22
 .+inda 58/23
 .+lirini 205/25
 .+i 14/06, 143/16, 149/20,
 296/15, 318/02
 .+idek 295/09
 .+ini 245/09
 .+ia 6/16, 13/06, 46/16,
 93/10, 139/07, 229/25,
 266/01, 298/10, 300/26
 .+ida 99/22
 .+idiki 12/23
 .+unlardin 419/04
 .+lirini 170/07, 173/25,
 211/03, 243/13
 ulullut- taklidi ses
 .-up 9/02
 ulule sedef
 .+si(ululi) 262/13
 um kum
 . 236/17
 .+a 131/14
 umba ehir ismi
 . 149/16, 330/15, 428/05,
 428/16
 umu kase, tabak
 .+ni 51/23
 umula kumla dolu olan yer
 .+da 264/10
 undur- kondurmak
 . 233/11
 ur takım
 . 171/21, 191/09, 227/08,
 254/03, 291/25, 316/01,
 367/18, 367/20, 403/13
 .+da 312/01
 ur- kurmak, tesis etmek
 .-di 408/09
 .-atti 36/05
 .-up 33/02, 183/02, 247/11,
 401/01
 ura para, bez parası
- . 297/15
 urban kurban
 . 335/14, 354/07, 363/14
 . il- 222/01
 .+larni 181/06
 .+i 68/07, 106/24
 urbanli kurbanlık
 . 392/10
 urba akran, yaıt
 . +m(urbi) 303/19
 urendazli falcılık
 .+tin 367/18
 uri- montaj etmek, biriktirmek
 .-sun 118/24, 129/15, 226/20
 .-di 126/15
 urt kurt
 . 43/22, 69/03, 185/19, 199/24,
 234/06, 381/10, 382/04
 .+i 185/22, 185/23, 185/23
 .+lar 382/06
 .+liri 31/16
 .+ni 185/22
 .+ni 185/24
 .+tek 337/24
 uru- kurumak
 .-p 97/13, 179/12, 225/05, 266/04
 .-p ket- 99/17
 urul- kurulmak, tesis edilmek
 .-an 218/26, 251/15, 428/05
 .-up 28/24
 .-u 177/13
 .-ui 135/13
 urulma tesisat, donatım
 .+sini(urulmi) 296/18
 .+mizni(urulmi) 213/07
 urulu inaat
 .+i 205/12, 205/15
 .+ia 420/08
 uru kuru
 . 24/06, 68/12, 75/13, 75/13,
 84/14, 89/24, 89/26, 94/03, 126/22,
 129/23, 160/19, 179/10, 193/13,
 215/07, 219/26, 221/22, 226/11,
 286/03, 352/12, 353/01, 355/18,
 414/15, 419/02, 423/11

ķuruķda- kuru hale getirmek, ķurutmak	ķ. 72/11, 152/06, 152/07, 159/19, 160/03, 172/03, 400/20, 401/20 ķ.+ķa 169/07
ķ. -p 89/04	
ķuruş kuruma, kurumak	ķutrat- kışkırtmak
ķ.+ķa 415/21	ķ.-ti 282/16, 327/16
ķurut kurt, böcek	ķ.-ķan 172/09
ķ. 42/26	ķutratķuluk kışkırtıcılık
ķ. bilen 88/05	ķ. 104/03, 159/26
ķ.+i 10/12	ķutra- saldırmak
ķurutul- kurutulmak	ķ.-p 259/26, 399/16
ķ.-ġan 187/07	ķ.-vatatti 59/11
ķusur kusur, eksiklik, noksan	ķ.-ġan(ķutri-) 344/10, 344/16
ķ. 294/04, 294/07, 366/05	ķutul- kurtulmak
ķusurķilik kusur bulma	ķ.-ay 85/17
ķ. 314/10	ķ.-ġili 65/11
ķuş kuş	ķ.-up 27/16, 101/26, 172/19, 336/15, 336/16, 372/20, 421/25
ķ.+ķa 363/23	ķ.-may 128/06
ķ.+i 19/14, 194/04, 409/24	ķ.-ġandek 407/22
ķ.+iniñ 14/02	ķ.-idiġan 235/24
ķ.+ini 87/12	ķ.-ġanidi 255/17
ķ.+iġimu 194/05	ķ.-misam 406/02
ķ.+lar 168/13, 232/21	ķ.-misa 418/12
ķ.+lardek 108/12, 260/08	ķ.-almaysen 160/12
ķ.+larniñ 256/04, 384/18, 415/23	ķ.-almaydu 372/01
ķuşla- av kuşlarını avlamak	ķ.-almaymiz 409/13
ķ.-p 243/12	ķutuldur- kurtarmak
ķutluķ kutlu, uğurlu	ķ.-sa 29/16
ķ. 23/07, 296/22	ķ.-uptiken 29/14
ķutķuz-kurtarmk	ķ.-uvalidiġanlıķiġa 335/16
ķ.-dum 172/18	ķutulduuş kurtarma
ķ.-di 408/23	ķ. 65/16, 230/13
ķ.-imiz 154/10	ķ.+niñ 337/21
ķ.-ayli 159/24	ķutuluş kurtulma, kurtuluş
ķ.-uñlar 421/22	ķ. 148/18, 226/22, 231/01, 236/05
ķ.-saķ 161/24	ķ.+ķa 371/26
ķ.-ġili 161/22	ķ.+nin 157/01
ķ.-up 95/12, 154/09, 162/26, 163/09, 403/01, 412/11, 420/16	ķ.+i 103/19
ķ.-uvalġanlıķ 176/05	ķutup kutup
ķ.-attim 403/02	ķ.+iġa 388/14
ķ.-almay 360/08	ķuv kurnaz, hileci
ķutķuzuş kurtarma	ķ. 370/14
	ķuvnaķ neşeli, sevinçli, memnun
	ķ. 182/18, 322/12, 425/05

kuvvet kuvvet, güç	ķ. 79/11
ķ. 108/07, 195/14, 200/22, 235/03	ķuyuş dökme, akıtma
ķ.+niñ 383/13	ķ.+ķa 8/25, 400/09
ķ.+ke 236/01	
ķ.+tin 235/08	
ķ.+iñni(ķuvvit) 297/04	
ķuvvetle- desteklemek	
ķ.-p 153/08, 319/02	
ķuvvetli- desteklemek	
ķ.-di 155/24, 209/20, 273/23, 423/26	
ķuy- dökme, akıtmak, boşaltmak	
ķ.-di 300/13	
ķ.-idu 201/10	
ķ.-ğaç 324/01	
ķ.-ğanda 18/05	
ķ.-up 325/15	
ķ.-uvétip 389/04	
ķ.-uvetkenden 210/18	
ķuyaş güneş	
ķ. 1/08, 71/03, 156/17, 203/19, 240/09, 384/13, 395/04, 406/25, 423/03, 429/07	
ķ.+mu 113/21	
ķ.+tek 257/06, 418/11	
ķ.+niñ 134/01, 299/13, 331/05, 396/14	
ķ.+ni 109/04	
ķuyruk kuyruk	
ķ. 302/16	
ķ.+i 109/15, 302/18, 302/19	
ķ.+iğa 279/05	
ķ.+idin 421/09	
ķuyuç çelik	
ķ.+tek 288/20	
ķuyul- dökülmek, akıtılmak, boşaltılmak	
ķ.-di 349/22	
ķ.-up 9/03	
ķ.-up tur- 395/06	
ķ.-ğan 132/13, 200/11, 306/18	
ķuyun kasırğa	

- L**
- lağayla- boş gezmek; anlamsız
dolaşmak
l.-p 227/06
- lakasla- sallanmak, sarsılmak
l.-p 188/02
- lakaslit- sarsmak, perişan
etmek
l.-ip 384/21
- lale(a.) lale
l. 141/25
- lalma serseri, avare
l. 283/16
- lap (taklidi ses) birdenbire,
ansızın, ani olarak
l. "hi-hi"lap kül- 121/14
l. 7/04, 171/02
- lappida birdenbire, aniden
l.+da 400/14
- lappide birdenbire, aniden
l. 11/02, 33/21
- lata paçavra; kadınların pılı pırtısı
l. 247/19
l.+mu(lati) 344/12
- latapet(a.) letafet, güzellik,
yakışıklılık
l. bilen 7/24
- latapetlik(a.u.) letafetli, güzel,
yakışıklı
l. 14/08
- latahey kumaştan yapılmış
Çin ayakkabı
l. bilen 50/19
- lavulda- alev alev yanmak
l.-p 400/15, 401/03, 401/12
l.-vatatti 272/23
- lay(f.) çamur, balçık
l. 144/22, 162/13, 227/19,
229/07, 229/08, 387/18
l. bilen 227/21
l.+dek 343/20, 385/10
l.+mu 229/22
l.+ni 229/01, 229/11, 229/21
l.+da 29/13
- laydan- çamurluk
l.-ğa 51/26
- layihili-(a.u.) proje yapmak
l.-ğiçi 430/02
- layık(a.) layık, uygun
l. 65/05, 67/07, 296/21, 359/01
l. bol- 73/15
l. emesmen 359/01
l.+ida 308/09
l.+iñizda 342/04
l.+mu 151/08
- laza(ç.) kırmızı biber
l. 66/24, 200/01, 287/19
- lazim(a.) lazım, gerekli
l. 58/21, 69/12, 85/21, 117/01,
120/03, 150/11, 150/15, 157/13,
177/09, 215/17, 238/17, 239/08,
239/10, 278/19, 301/25, 358/11,
392/02
l.+iñ 353/06
- lazimliq(a.u.) gerekli, ihtiyaç, zaruret
l.+ini 213/16, 235/02, 427/09
- leglek balıkçıl kuşu
l. 357/16, 357/22
l.+tin 42/21
- leheñ bir tür balık
l. 185/26
- lehtek kumaş parçası
l.+lerdin 297/15
- leķem(a.) lakap
l.+ni 23/05
- lenet(a.) lanet
l. 283/20
l.+i (lenit) 258/08, 332/16, 404/17
- leñmen kıymalı makarna
l. 305/06
- lepilde- dalgalanmak
l.-vatķanliķinila 158/05
- leppen o yana bu yana kıvrılma
l. 125/18
- leppide derhal, birdenbire
l. 1/03, 3/03, 13/15, 214/10, 258/02,
316/05
- lerzan(f.) yavaş, hafifçe
l. 109/06, 131/02, 169/23, 185/05,
280/14, 311/06, 321/20, 424/09
- lesside birden
l. 175/02, 327/17
l. ķil- 103/09
- let mahcupluk, utanma
l. ķil-(mahcup etmek, utandırmak)
222/12, 222/13
- letipe(a.) fikra, anekdot

	l. 29/05, 232/05, 252/01, 308/22, 308/24, 309/04, 385/15	l. 34/19, 193/24, 193/26, 204/20, 249/24, 301/21
	l.+niñ (letipi) 420/17	lezzetlin-(a.u.)tadını ala ala yemek
	l.+liri(letipi) 265/10	l.-idu 217/05
lev	dudak	lezzetliniñ(a.u.) lezzetleniñ, tad alma
	l.+mu 294/01	l. 217/01
	l.+iñ(lév) 294/02	lékin(a.) lakin, fakat, ancak, ama
	l.+iniñ(lév) 7/06	l. 5/22, 5/23, 7/15, 8/03, 9/22, 10/08, 12/05, 12/08, 13/26, 14/04, 15/05, 16/24, 19/21, 21/01, 24/04, 25/21, 26/15, 29/18, 29/19, 33/02, 33/19, 34/08, 34/14, 35/17, 37/01, 37/03, 37/06, 38/19, 39/10, 40/09, 40/12, 41/05, 42/08, 43/09, 46/17, 47/24, 48/09, 48/20, 49/04, 50/03, 51/02, 52/05, 53/11, 54/21, 55/19, 56/05, 57/07, 58/11, 58/25, 61/20, 63/01, 63/15, 64/24, 65/03, 65/06, 67/20, 67/25, 68/02, 68/09, 68/11, 69/02, 69/19, 69/23, 72/11, 73/02, 73/17, 74/08, 76/26, 77/02, 77/04, 77/14, 77/18, 79/01, 80/01, 80/05, 80/10, 80/24, 81/03, 81/09, 81/10, 82/04, 82/13, 83/17, 84/17, 85/20, 86/15, 89/10, 89/18, 90/04, 92/01, 95/12, 96/01, 97/14, 98/06, 98/10, 98/17, 98/21, 99/12, 99/18, 101/02, 101/21, 103/15, 104/15, 106/05, 106/18, 107/25, 108/21, 109/14, 109/20, 110/03, 110/24, 110/24, 111/16, 112/21, 113/08, 113/23, 116/23, 117/18, 117/26, 118/23, 120/12, 121/01, 121/06, 122/05, 122/26, 123/05, 123/17, 124/03, 124/23, 125/03, 125/15, 126/11, 128/04, 128/20, 129/01, 130/17, 131/01, 132/01, 132/19, 132/26, 133/06, 133/09, 133/16, 134/04, 134/08, 136/18, 136/23, 138/02, 140/15, 140/24, 141/04, 141/12, 142/06, 142/19, 145/17, 145/19, 148/17, 150/19, 153/26, 154/07, 154/23, 155/16, 161/15, 163/02, 163/16, 163/24, 165/16, 165/20, 167/16, 170/03, 174/10, 174/15, 175/10, 179/26, 180/04, 180/07, 181/07, 184/09, 185/21, 187/16, 189/16, 195/07, 195/10, 198/09, 201/16, 203/01, 204/07, 204/10,
	l.+ige(lév) 18/02, 21/16	
	l.+ler 141/20	
	l.+large 256/19	
	l.+liri 7/09, 12/14, 98/17, 133/07, 174/10, 247/13, 258/01, 259/04	
	l.+liri bilen 56/16	
	l.+lirimu 256/14	
	l.+lirini 136/08, 275/10, 292/05, 382/22	
	l.+liride 84/15	
	l.+liridiki 87/22	
	l.+liridinmu 49/09	
levhe	plaket	
	l. 176/03	
	l.+de 176/08	
levz	verilen sözde durma, sözüne sadık	
	l.+din 407/13	
	l.+i 2/18, 219/12, 225/07	
leyle-	hiçbir iş yapmadan yürümek, gezmek, boş gezmek, avare gezmek	
	l.-p 133/09, 384/17	
	l.-p kel- 284/04	
	l.-p çal- 252/13	
	l.-p yür- 91/01, 91/21, 161/16	
leyli	bir tür çiçek, gül çeşidi	
	l.+dek 351/02	
lezzet(a.)	lezzet	
	l. 201/18	
	l.+i(lezzit) 111/11	
	l.+iniñ(lezzit) 110/23	
	l.+ige(lezzit) 81/04	
	l.+ide(lezzit) 132/06, 132/07	
	l.+idin(lezzit) 20/11, 257/02	
lezzetlik(a.u.)	lezzetli	

205/10,	206/16,	209/25,	376/19,	379/14,	380/06,	381/10,
212/13,	212/18,	215/18,	381/18,	383/25,	386/17,	387/06,
216/05,	216/21,	218/02,	387/14,	387/22,	387/25,	388/07,
218/17,	220/11,	221/15,	388/15,	389/21,	390/12,	390/21,
222/10,	223/19,	225/15,	391/04,	391/26,	392/12,	393/11,
225/25,	226/11,	226/15,	395/21,	396/03,	397/03,	397/14,
228/02,	230/11,	230/24,	398/11,	400/15,	402/03,	403/04,
231/15,	232/09,	233/19,	404/04,	404/14,	404/20,	404/26,
234/01,	234/09,	237/17,	405/09,	405/15,	405/18,	406/04,
238/07,	241/08,	241/15,	406/26,	408/09,	408/17,	408/25,
242/11,	243/12,	244/09,	409/06,	410/13,	410/17,	411/15,
246/12,	247/18,	248/09,	412/02,	413/06,	413/10,	417/11,
249/03,	249/07,	250/06,	419/08,	419/14,	423/03,	429/14
252/20,	252/22,	253/02,	lékinze	ama, fakat		
255/08,	256/15,	257/20,		l. 58/11, 163/25		
259/22,	261/08,	261/18,	léksiye(r.)	ders, konferans		
263/08,	263/12,	264/01,		l. 47/12, 47/19, 74/11, 104/18,		
264/18,	265/05,	267/04,		173/25, 291/12		
268/03,	270/20,	270/23,		l.+ge(lékisyi) 46/09		
272/03,	272/08,	272/12,		l.+m 61/20		
272/15,	272/17,	272/22,		l.+ñizdin(lékisyi) 366/05		
275/10,	277/05,	278/19,		l.+liriñizni(lékisyi) 364/19		
280/18,	281/05,	285/17,		l.+si(lékisyi) 61/21, 75/14		
291/05,	293/06,	293/12,		l.+siniñ(lékisyi) 96/06		
293/22,	295/16,	299/08,		l.+sini(lékisyi) 357/05, 359/15		
300/25,	303/06,	303/09,		l.+lerdin(lékisyi) 173/04, 173/22,		
304/01,	307/12,	307/25,		244/12		
310/11,	310/19,	311/21,		l.+lirini(lékisyi)109/11, 244/25		
313/09,	314/05,	318/11,		l.+liride(lékisyi) 95/20		
319/10,	322/19,	324/20,		l.+liridiki(lékisyi) 303/05		
326/02,	326/04,	326/16,		l.+liridin(lékisyi) 299/11		
327/19,	328/13,	328/19,	léktor	akademik bir ünvan		
329/04,	329/09,	332/02,		l.+larğa 130/08		
332/13,	333/09,	335/14,	lénta	kurdela		
336/15,	337/03,	337/11,		l. 46/13		
337/15,	338/18,	339/07,	lérik	lirik, duygusal		
339/20,	340/11,	344/15,		l. 194/14		
345/07,	346/07,	346/21,	lérika	duygusal olma hali		
347/24,	348/06,	348/10,		l. bilen 158/01		
350/03,	350/08,	350/15,		l.+lar(lérikî) bilen 343/07		
351/20,	352/10,	354/11,		l.+sini(lérikî) 203/08		
355/01,	355/05,	355/08,	lérikilik	duygusal		
356/16,	357/17,	358/03,		l. 103/22, 109/13		
358/06,	359/06,	359/08,	léyit-	bulandırmak		
360/14,	360/25,	361/14,		l.-ip 77/14		
362/17,	363/10,	364/01,	liçin	doğan(kuş türü)		
364/06,	364/13,	364/26,		l.+dek 204/16		
366/01,	370/13,	371/10,	ligen(f.)	leğen		
371/26,	372/18,	374/16,		l. 183/19, 386/04		

- l. +diki 184/03
liğirla- titremek, sallanmak
l.-p 78/11, 90/16, 345/07
l.-p tur- 6/23
- likkide hemen, anında
l. 9/11, 183/20, 186/11,
203/13, 345/05, 346/17
- likildit- lik lik diye ses
çıkartmak
l.-ip 59/22, 278/02
- liktor akademik bir ünvan
l. 74/09, 74/19, 150/02
- liktorluğ akademik ünvana
sahib olma
l. 74/16
- liğ dolu, ağzına kadar dolu
l. 388/01
- liğli- boş yer kalmayacak şekilde
doldurmak
l.-valdim 234/02
- liğkide hemen, anında
l. 112/08
- liñşi- sallanmak, kımıldamak,
titremek
l.-maydu 154/15
l.-p 138/18, 163/14
- liñşit- sallandırmak, oynatmak,
kımıldatmak
l.-ti 150/20, 324/14
l.-ip 95/19, 169/23, 199/07,
392/14
- liñtasmilik gevşeklik, elinden iş
gelmeme, beceriksizlik
l. 323/06
- lip hareketin çabuk yapılma
durumu, tezlik
l. kı- 95/09
- lipilda- görünüp, kaybolmak
l.-p 66/07
- lipilde- görünüp, kaybolmak
l.-p 12/14
l.-p ket- 25/13
l.-p tur- 87/22, 254/20
l.-di(lipildi-) 349/21
- lipla hareketin yapılışındaki
çabukluğu ifade eden bir
kelimedir
l. kı- 44/05, 142/21, 355/19
- logika(r.) fikri konuları tetkik eden
bilim, loji
l. 44/25, 130/07, 212/22, 267/12
l.+ğa(logiki) 45/06
l.+diki(logiki) 46/07
- lokkide aniden, bir anda
l. 92/13
- loğma sal- sözünü kesmek, söze
karışmak
l.s.-atti 11/26
l.s.-ip 315/15, 324/12
- Lomonosup Moskova'daki bir
üniversitenin adı
l. 288/24
- London Londra
l.+din 317/06
- loñ-loñ omuz silkelemek
l. 120/17
- loññide omuz silkeleyerek
l. 158/17
- lömmide esneyip, esneyerek (alet)
l. 420/12, 420/23
- lömsü- kaynamak, kaynaşmak, bol olmak
l.-p 69/04
- lömülde- kaynamak, kaynaşmak, bol
olmak
l.-p 145/21
- lönge havlu
l. 275/18
l. bilen 395/07
l.+(lönği)nimu 252/19
- luşyen ideoloji
l. 153/15
l.+ini 214/07
- lükçek terbiyesiz
l. 284/14
l.+ke 283/17
l.+lirimu 284/21

M

- maarip(a.) eğitim
m. 74/17, 297/20, 298/16
- maaş(a.) maaş
m. 288/01
m.+imniñ 288/01
- macira(a.) macera
m. 24/23, 166/21
- madar(a.) kuvvet, güç, kudret,
takat, mecal, derman
m. 222/13
- madda(a.) madde, materyal,
malzeme
m. bilen 358/23
- maddiy(a.) maddi
m. 30/03, 68/18, 220/23,
239/23, 249/11, 249/12
- Magılan Macellan
m.+niñ 242/17
- magizin(r.) mağaza, dükkan,
büyük dükkan
m.+lardiki 6/25
m.+iğa 72/24
- magma mağma, volkan sıvısı
m. 147/16
m.+dek(mağmi) 259/26
- mağdur güç, kuvvet, kudret
m. 145/12, 234/12
- mağdursızlan- güçsüzleşmek, mecali
kalmamak
m.-ip 234/12
m.-ğan 163/13
- maharet(a.) maharet, ustalık,
beceriklilik
m. 276/24
m.+ini(maharit) 310/26
- mahir(a.) mahir, becerikli
m. 315/08
- mahirlik(a.u.) mahirlik, ustalık
m. bilen 217/13
m.+i 315/25
- mahiyet(a.) mahiyet, asıl
m.+i(mahiyit) 289/18,
289/20, 390/18
m.+ige(mahiyit) 206/10
m.+ini(mahiyit) 289/16
- mahiyetlik(a.u.) mühim, özlü,
esaslı
m. 211/06
- mahta- övmek, takdir etmek
m.-ymiz 221/12
m.-p 209/17, 243/12, 354/08
m.-p ket- 237/17
- mahtançaq övüngen, övüngenlik
m. 280/23
- mahtaş övme
m. 114/11, 237/19, 244/17
m. bilen 262/21
m.+ni 262/20
m.+i bilen(mahtış) 87/05
m.+lar 297/25
- mahtaş- karşılıklı övmek; hep
beraber takdir etmek
m.-ti 260/17, 298/12
- mahti- övmek, takdir etmek
m.- maqçi 9/21
m.-vettim 262/22
- mahtil-övülmek, takdir edilmek
m.-ip 389/10
- mahtin- övünmek
m.-ivaldim 260/18
- makan(a.) mekan, barınak
m. 91/10, 106/08, 332/19, 369/15
m.+din 415/21
m.+i 427/21
- makilda- mak mak diye açılıp
kapanmak (susuz kalınca çıkarılan
taklidi ses)
m.-p 133/07
- Maksim Gorkibir Rus yazar
m. 361/25
- mağal(a.) atasözü, darbimesel
m. 219/25
- mağale(a.) makale, yazı
m. 216/07, 238/08, 242/03, 297/02,
297/16, 298/08
m.+niñ(mağali) 298/14
m.+ni(mağali) 297/16, 297/25,
298/06
m.+diki(mağali) 299/06
m.+ñiz(mağali) 297/21, 300/19
m.+si(mağali) 298/13
m.+sidiki(mağali) 194/18
m.+lerniñ(mağali) 298/08
m.+lerni(mağali) 130/06
m.+lardin(mağali) 61/23

- m.+lirini(mağali) 194/11
m.+liride(mağali) 194/13
mağul(a.) olumlu, iyi, geçerli,
anlaşmak, rıza göstermek
m. 40/21, 61/09, 113/23,
202/12, 341/17, 361/08,
387/05, 427/06
m.+mu 162/04
mağulluk(a.u.)makul olma hali
m. 89/19
mal(a.)mal; servet
m. 93/12, 93/13, 93/14,
93/25, 94/16, 94/19, 143/25,
162/14, 164/13, 165/06,
299/25, 299/25, 307/11,
326/12, 326/13, 326/17
m.+lar 326/07
m.+larni 94/14, 94/17, 94/24,
95/01, 95/11
m.+largâ 93/21
m.+liri 215/11
malal(a.) engel, zahmet
m. 144/02
malamet haksız yere itham
etme, suçlama
m.+lerniñ 320/22
malametlik ithama maruz kalan,
suçlanan
m. 344/05
malçi hayvan besleyici, hayvan
yetiştirici
m. 94/04, 94/24, 95/03, 95/13
maliman tahrik, kışkırtma
m. 320/08
m. idi 24/07
malimançılık kışkırtıcılık, tahrik
etme hali
m. 246/22, 251/07
m.+larni 43/05
malimanlı- kuruntulu hale gelmek
m.-ip 89/05
maltilivi- o yana bu yana, aşağı
yukarı gezdirmek
m.-di 381/23
mal-varan hayvan
v.+larniñ 92/23
Malyutka özel isim
m. 214/20
m.+mu(malyutki) 210/26
m.+din(malyutki) 214/13
mana işte
m. 5/02, 7/20, 20/16, 23/22, 25/19,
25/23, 28/24, 34/05, 34/06, 34/21,
45/14, 50/07, 51/24, 52/16, 56/06,
58/16, 60/01, 66/12, 71/16, 72/25,
76/03, 78/19, 80/26, 81/08, 82/01,
87/08, 90/26, 91/15, 101/12,
107/12, 108/03, 108/11, 110/22,
110/24, 111/21, 114/12, 114/23,
115/05, 115/08, 121/17, 125/06,
127/04, 135/03, 136/13, 136/15,
139/09, 139/14, 140/22, 151/09,
152/23, 157/03, 167/03, 175/19,
175/22, 184/24, 192/07, 194/14,
195/01, 195/08, 200/20, 209/06,
209/12, 211/25, 212/01, 217/12,
217/23, 226/03, 226/22, 229/01,
229/02, 236/06, 242/08, 242/26,
243/21, 244/02, 245/16, 245/16,
258/03, 266/21, 275/16, 279/25,
282/23, 283/21, 284/14, 289/07,
289/11, 289/11, 295/04, 296/17,
299/10, 302/10, 314/07, 314/20,
315/07, 315/10, 317/03, 317/03,
317/08, 320/15, 322/06, 322/06,
322/07, 332/10, 332/22, 341/05,
341/24, 344/25, 354/22, 359/02,
360/11, 360/11, 361/19, 368/19,
368/23, 370/14, 372/26, 375/03,
376/20, 379/02, 382/16, 388/17,
388/19, 391/14, 396/02, 400/04,
401/14, 402/02, 402/03, 402/04,
412/02, 412/13, 417/03, 420/25,
421/06, 423/19, 426/26
mandak böyle, işte böyle
m. 278/01
manta mantı
m. 383/04
manziri(a.) manzara
m.+ler 213/06
mañ yürü, git
m. 46/19, 46/24, 89/17, 93/19,
386/01
mañ- adımlamak, yürümek, gitmek
m.-diñ 222/10
m.-di 15/18, 16/01, 28/15, 28/18,
33/05, 65/20, 78/09, 171/14,
228/08, 231/21, 274/21, 282/20,

- 282/21, 284/02, 290/07,
345/17, 373/18, 375/15,
382/13, 383/02, 385/22,
393/22, 394/15, 414/19
m.-imen 117/25
m.-idu 377/09
m.-imiz 162/08
m.-iñlar(méñiñlar) 305/18
m.-mağçi 228/02
m.-idiğan 4/07, 57/05, 170/17
m.-aymu 296/01
m.-ayli 94/06, 162/09, 170/05
m.-sun 94/05
m.-sañ 102/20
m.-sa 94/05
m.-mağta 381/02
m.-may 57/07, 335/07
m.-mayla 86/25, 92/01
m.-ğaçça 394/07
m.-ğan 94/11, 245/25,
301/07, 363/09
m.-ğandek 38/19, 133/03
m.-ğanda 242/12, 242/13,
392/06
m.-ğandimu 396/22
m.-ğinidek 105/13
m.-atti 227/02, 396/22,
396/23, 396/23, 396/24,
396/24, 396/25, 396/26,
396/26
m.-almas 148/04
m.-mamduğ 414/20
mañila sadece bana, hep bana
m. 304/17
mañlay alın
m. 230/03
m.+ini(mañliy) 14/19, 104/21
m.+iğa(mañliy) 5/06, 14/20,
38/10, 300/09
m.+idiki(mañliy) 54/14
mara- gizlice bakmak
m.-p 266/16, 338/05
marcan(a.) mercan, inci
m. 217/14, 288/12
m.+dek 80/26, 331/05
Mariye Kyori özel isim, bayan ismi
m.+largâ 151/24
Mark Tivin Amerikalı yazar
M. 262/20
M.+niñ 148/13,
markilik(r.u.) markalı
m. 65/23, 200/01, 252/18, 299/20,
299/22
marki(r.) pul
m.+si 13/12
m.+simu 221/04
Marks Marks, özel isim
M.+niñ 222/18
Marksizm(r.) Marksizm
m.116/22, 117/01, 190/14, 291/11,
297/12
m.+ga 291/10
m.+ni 116/25, 364/26, 364/26,
365/01
marş(r.) marş
m. 28/07, 275/16
mas(a.) ahenkli, uyumlu
m. bol- 297/03
m. kel- (uyumlu olmak, uygun
gelmek) 7/07, 154/16, 164/21,
326/06, 342/10, 342/24
maska(r.) maske
m. 376/09
maslaş- uygun olmak
m.-қан 205/20
m.-қandek 23/02
m.-қudekmiz 278/03
m.-miğandek 247/20
masliş-uygun olmak
m.-ip 278/06
m.-almidi 73/11
maslişiş uyumlu hale gelme, intibak
m. 30/04
m.+nimu 73/11
maş fasulye
m. 4/12
maşına(r.) makine
m. 4/02, 67/14, 314/16, 398/19,
427/13
m. bilen 189/04
m.+dek(maşını) 344/17
m.+niñ(maşını) 60/16
m.+siniñ(maşını) 169/01
m.+sini(maşını) 169/06
m.+lar(maşını) 169/14
m.+larniñmu(maşını) 186/18
maşınıçı(r.u.) terzi, dikişçi
m. 326/06

- matañ bir çeşit tatlı
m.+dek 141/01
- matématék(r.) matematikçi
m.+idiki 380/13
- matématika(r.) matematik
m. 28/04
- matériyal(r.) materyal, malzeme
m. 105/21, 105/23, 123/26,
124/01, 151/08, 172/11,
175/19, 224/02, 224/10,
244/24, 246/01, 297/07,
302/24, 348/22, 350/06
m.+niñ 351/21
m.+ni 351/13, 375/05
m.+ğa 49/18
m.+da 20/14
m.+i 175/03, 303/03
m.+iğu 303/02
m.+ini 109/20, 175/13,
223/06, 299/11
m.+larni 216/17, 299/12
m.+lirimdin 309/08
m.+liridin 297/13
- mator(r.) motor
m.+idek 60/16
- matraslıq yün ve pamukla
doldurulmuş kalın döşekli
m. 423/18
- mavcuş özel isim, başkan Mav
m.+i 146/17, 368/03
m.+iniñ 146/15, 147/04
m.+iğa 146/01, 146/24,
147/07, 367/18
- Mavdun erkek ismi
m.+niñ 62/17
- mavu bu, işte bu
m. 33/24, 34/24, 42/25,
45/10, 52/16, 94/03, 120/04,
141/14, 144/16, 162/09,
231/15, 255/02, 255/11,
299/11, 388/26, 421/14
m.+mu 283/21
- mavzu(a.) konu, başlık
m. 242/13
m.+din 46/08
m.+lar 242/08
m.+liri 408/04
m.+lirini 242/04
- may(r.) mayıs, beşinci ay
m. 1/03, 11/12
- may yağ
m. 42/26, 70/06, 70/08, 70/13,
138/22, 191/02, 273/13, 342/17,
346/21, 357/01
m.+din 161/13
m.+larniñ 70/14
- Mayakovéski özel isim
m.+dek 202/07
m.+niñ 31/23
- mayil(a.) mail, istekli
m. 79/19, 155/24
- mayillik(a.u.) mail olma hali, isteklilik
m.+i 136/03
- mayka(r.) atlet fanilasası, mayo
m. 54/20, 229/08
m.+ğa(mayki) 54/21
m.+din(mayki) 186/13
m.+si(mayki) 394/25
- maykican(r.u.)sadece fanila giyip başka bir
şey giymemek
m. 82/20
- maykiçan(r.u.)sadece fanila giyip başka bir
şey giymemek
m. 197/17, 394/09
- mayla- jölelemek, krem sürmek
m.-p 5/07, 254/09
m.-ymen 70/09
- maylamçı yağcı
m. 70/10, 70/12
- maylamçilik yağcılık
m. 69/23, 70/06
m.+ni 70/02
- mayli- jölelemek, kremlemek
m.-di 322/17
- mayliq yağlı
m. 187/07
- maymaqlaş- ayaklarını eğerek yürümek
m.-ti 212/12
- maymun maymun
m.+larmu 246/08
- maysa yeşillik, çayır, çimenlik
m.+sini(maysi) 150/14
m.+larni(maysi) 152/01
m.+liri(maysi) bilen 291/09
m.+lirini(maysi) 150/13
- mazaqlaş alay ediş, küçümseyiş
m. 214/24
- mazar(f.) mezar

- m. 295/09
mazgap sabun köpüğü
m.+larni 252/12
m.+liri 251/25
m.+lirini 252/05
mecbur(a.) mecbur, zorunlu
m. 48/02, 153/13, 339/25,
388/14, 417/18
mecburiy(a.) mecburi, zorunlu
m. 248/23
mecburiyit(a.) mecburiyet
m.+im 98/12
mecburla-(a.u.) zorlamak
m.-ymiz 426/15
meceza(a.) mecaz
m.+im 101/09
meclis(a.) meclis, toplantı
m.+iniñ 15/14
m.+ide 15/08
meclishani(a.f.) toplantı yapılan
yer
m.+da 291/14
mecnun(a.) deli
m. 407/15
m.+ğa 189/19
m.+larçe 140/20, 307/21,
308/15
medde madde
m. 185/22, 185/23
medeniyet(a.) medeniyet, kültür
m. 177/15, 220/24, 238/05,
324/23
m.+ni 263/17
m.+ke 363/14
m.+i(medeniyit) 7/12
m.+idinmu(medeniyit)
363/25
m.+imiz(medeniyit) 427/26
medet(a.) yardım
m. 9/15, 14/02, 29/24, 74/06,
87/23, 130/20, 226/02,
268/09, 271/11, 353/12,
354/22, 363/02, 405/26
m.+ke 421/20
mehdiye(a.) medhiye, övgü
m. 176/06, 218/20, 278/21,
285/18
m.+si(medhiyi) 176/13
medhiyle-(a.u.) medh etmek, övmek
m.-p 112/11, 167/03, 218/19
medhiyleş(a.u.) mehdiye okuyuş
m.+tin 216/20
medikar(f.?) gündelikçi, ırgat
m. 69/22, 225/03, 226/23, 227/04,
231/02, 231/10, 232/06
m.+larni 227/08
medikarçilik(f.?u.) hizmetçilik
m. bilen 70/02
meğlubiyit(a.) mağlubiyet, yenilgi
m.+i 338/14
meğlup(a.) mağlup, yenilmiş
m. 48/24, 359/10
meğrur(a.) mağrur, kibirli, övünge
m. 101/01, 195/13, 241/07, 255/25,
359/10
meğrurluk(a.u.) mağrurluk, kasıntılık
m. 8/08
m. bilen 158/07, 236/07, 313/07,
357/17
m.+niñ 359/02
mehbus(a.) mahpus, tutuklu
m.+niñ 71/10
mehel(a.) zaman, an, defa
m. 72/23, 118/16, 379/22, 429/08
mehelle(a.) mahalle
m. 90/20, 254/17, 254/18, 258/25
m.+niñ(mehelli) 90/10, 93/08,
190/09
m.+ge(mehelli) 89/21, 92/21,
93/12, 94/03, 162/10, 254/16
m.+de(mehelli) 95/03
m.+diki(mehelli) 163/11
m.+din(mehelli) 95/02, 255/02
m.+si(mehelli) 44/04, 89/05,
265/15
m.+sige(mehelli) 90/09, 191/25
m.+side(mehelli) 190/15
m.+mizdiki(mehelli) 148/20,
264/09
mehkem(a.) sağlam, dayanıklı
m. 58/23, 68/03, 96/07, 100/25,
253/19
mehliya gönülden bağlanma, tüm
benliğiyle bağlanma
m. kı-7/02
m. bolup két- 261/05

- Mehmud Kêşkiri Kaşgarlı
 Mahmud
 m. 220/09
- mehrum(a.) mahrum, yoksun
 m. 27/05, 72/09, 259/23
- mehsul(a.) ürün, mahsül
 m.+i 298/02, 428/11
- mehsulat(a.) ürün
 m. 150/16, 150/16
- meħluk(a.) mahluk, yaratık
 m. 244/07, 263/13
 m.+ka 183/23
 m.+lardin 184/11
- meħmel(a.) kadife
 m. 21/08
- meħpiy(a.) gizli, saklı
 m. 13/07, 120/22, 143/05,
 418/07
- meħsus(a.) mahsus, özel
 m. 305/26, 415/12
- meişit(a.) yaşam, ömür, geçim
 m.+i 386/04
- Mekki Mekke
 m.+ge 202/17
- mektep(a.) mektep, okul
 m. 46/14, 78/03, 151/08,
 156/07, 157/08, 162/07,
 164/07, 172/10, 175/03,
 176/09, 176/11, 176/16,
 187/22, 188/11, 197/06,
 219/23, 220/01, 241/18,
 241/20, 251/14, 283/16,
 284/10, 284/19, 286/01,
 286/08, 296/17, 298/05,
 298/15, 300/04, 331/07,
 331/11, 340/07, 340/13,
 366/18, 371/05, 376/05,
 377/02, 423/07, 425/19
 m.+niñ 1/09, 15/17, 28/13,
 35/25, 38/03, 53/10, 58/24,
 70/05, 125/11, 158/26,
 162/10, 177/04, 187/16,
 189/04, 252/17, 254/03,
 254/13, 255/01, 275/17,
 299/17, 323/09, 329/13,
 331/13, 338/06, 343/12,
 346/01, 371/07, 371/14,
 371/18, 382/12, 398/22,
 414/18, 428/06
- m.+ni 145/08, 318/04, 376/03
 m.+ke 33/01, 35/25, 57/01, 69/19,
 70/02, 127/06, 163/13, 176/02,
 232/02, 232/14, 246/05, 285/01,
 292/18, 305/07, 352/17, 387/23
 m.+te 49/03, 149/06, 195/21,
 240/01, 292/17, 358/17
 m.+tiki 5/15, 49/05, 59/17, 93/16,
 148/24, 159/20, 181/19, 188/25,
 265/12, 354/20
 m.+tin 34/10, 152/20, 157/18,
 334/11, 349/08
 m.+ige(mektip) 297/12
 m.+imizdiki(mektip) 36/10
- meħset(a.) maksat, amaç
 m. 213/03
 m. kıll- 316/02
 m.+te 157/13, 421/05
 m.+ini(meħsit) 169/24, 341/12
 m.+ige(meħsit) 46/01104/05,
 114/18, 296/06
- melhim melhem, rimel
 m.+i bilen 342/19
- melum(a.) malum, belli
 m. 95/14, 104/05, 142/25, 148/17,
 184/18, 213/15, 216/23, 220/03,
 234/03, 240/04, 308/03, 310/02,
 328/10, 338/02, 358/16, 420/08
- mel'un(a.) melun, lanetli, günahlı
 m. 192/25
- memedanlık(f.u.) demagogluk, atıp
 tutanlık
 m. 117/15
 m. bilen 372/06
- memliket memleket
 m.+lerdiki 273/24
- memnun(a.) memnun
 m. bol- (memnun olmak) 257/21
 m. bolup ket- 292/05
- memnunluk(a.u.) memnunluk,
 memnuniyet
 m. bilen 177/03
- memuriy(a.) idari
 m. 241/16, 358/24
- men ben
 m. 9/18, 15/07, 16/20, 17/05, 17/13,
 18/21, 19/21, 20/14, 23/06, 25/07,
 25/10, 29/12, 32/15, 33/10, 33/24,
 34/21, 34/26, 36/11, 38/14, 38/17,

38/23, 39/04, 39/10, 40/15,
 40/20, 43/09, 43/13, 43/15,
 43/19, 45/09, 47/02, 48/18,
 48/18, 52/16, 52/21, 52/24,
 53/09, 53/11, 56/06, 56/12,
 57/09, 57/15, 59/05, 63/24,
 65/03, 65/04, 65/05, 65/07,
 66/19, 75/24, 76/11, 76/18,
 80/24, 83/17, 86/06, 86/09,
 86/13, 86/20, 87/01, 89/21,
 92/17, 97/04, 97/13, 98/10,
 98/24, 99/08, 100/13, 101/06,
 101/09, 101/18, 102/23,
 103/03, 105/21, 106/01,
 106/07, 106/24, 112/04,
 113/07, 113/10, 113/18,
 117/05, 117/20, 118/02,
 119/04, 119/21, 122/15,
 122/25, 123/01, 123/05,
 124/03, 130/17, 133/12,
 133/18, 135/01, 135/13,
 137/02, 137/05, 139/14,
 140/22, 140/22, 141/22,
 142/19, 144/03, 144/19,
 145/05, 145/18, 145/19,
 145/22, 148/15, 148/22,
 148/24, 149/09, 150/08,
 150/11, 159/11, 159/12,
 160/20, 167/25, 173/03,
 173/19, 177/16, 179/13,
 180/14, 181/20, 184/03,
 184/15, 195/06, 195/09,
 195/18, 195/20, 204/19,
 205/10, 205/11, 205/15,
 206/23, 207/16, 210/03,
 214/03, 216/15, 218/06,
 219/21, 219/23, 224/04,
 224/10, 224/15, 231/09,
 231/11, 237/24, 238/20,
 238/21, 243/05, 244/22,
 248/21, 249/10, 256/10,
 257/23, 261/19, 262/21,
 262/23, 263/11, 263/22,
 264/07, 265/05, 268/24,
 274/02, 274/15, 274/15,
 278/02, 278/13, 278/19,
 280/11, 281/23, 282/17,
 282/23, 283/15, 288/19,
 288/25, 291/07, 292/10,
 292/17, 292/21, 293/05, 293/07,
 294/16, 294/20, 295/03, 295/04,
 295/22, 298/04, 298/17, 303/16,
 306/11, 306/21, 307/20, 307/25,
 309/03, 312/08, 312/12, 312/16,
 313/23, 314/16, 317/08, 317/11,
 317/17, 318/20, 319/21, 322/03,
 323/04, 323/06, 325/15, 326/05,
 326/12, 328/11, 329/03, 329/09,
 329/23, 333/11, 333/24, 334/26,
 335/01, 336/03, 338/22, 339/09,
 341/15, 344/26, 346/15, 349/02,
 349/10, 349/12, 349/18, 349/23,
 350/24, 357/14, 358/11, 358/15,
 358/22, 362/16, 364/05, 364/22,
 367/16, 369/14, 370/02, 372/03,
 374/25, 375/08, 377/26, 380/18,
 387/05, 390/19, 391/14, 396/18,
 396/20, 398/02, 402/21, 403/01,
 403/25, 404/07, 404/13, 404/16,
 404/17, 404/20, 404/22, 404/25,
 405/13, 405/14, 405/21, 406/03,
 406/12, 406/12, 406/13, 409/20,
 410/22, 411/18, 411/25, 412/02,
 413/20, 414/13, 414/17, 416/06,
 420/02, 423/12, 423/16, 423/20,
 425/23, 426/08, 428/03, 428/04
 m. bilen 81/20, 305/18, 406/10
 m.+dek 20/24, 81/08, 318/07
 m.+gu 368/06
 m.+la 85/23, 260/16, 325/17
 m.+mu 3/09, 14/21, 30/08, 37/03,
 38/18, 62/13, 63/21, 76/25, 92/16,
 102/17, 117/19, 128/03, 143/04,
 145/16, 147/09, 161/21, 161/25,
 189/12, 192/15, 198/25, 223/25,
 228/07, 260/17, 288/01, 330/08,
 330/12, 347/22, 348/24, 349/20,
 360/08, 360/14, 361/21, 367/11,
 368/01, 368/12, 387/10, 397/20,
 404/03, 405/07, 406/01, 411/16,
 424/05, 425/13
 m.+migu 426/05
 meniñ 19/20, 19/22, 25/14, 38/13,
 40/01, 46/04, 47/12, 53/02, 54/21,
 61/06, 80/21, 80/25, 80/26, 85/16,
 86/21, 86/25, 90/01, 102/12,
 113/11, 118/12, 119/07, 122/20,
 133/13, 133/15, 133/16, 136/19,

136/20, 145/19, 167/24,
 178/11, 181/24, 189/09,
 190/08, 195/14, 204/17,
 205/12, 212/10, 230/15,
 257/17, 257/19, 258/22,
 259/17, 259/17, 277/24,
 279/06, 279/08, 292/20,
 292/23, 294/07, 294/15,
 304/16, 306/11, 306/25,
 308/03, 311/21, 313/22,
 317/08, 317/15, 318/19,
 320/15, 324/06, 325/04,
 328/21, 333/12, 345/02,
 350/24, 358/04, 358/23,
 361/19, 367/10, 370/22,
 374/01, 374/21, 391/11,
 391/12, 392/08, 397/22,
 403/22, 404/01, 404/13,
 405/06, 405/09, 416/05
 m.+niñ 117/21
 méniñla 368/23
 méniñmu 123/16, 294/24
 méniñki 273/01, 372/13
 méni 19/23, 25/04, 41/11,
 43/08, 65/04, 68/17, 80/22,
 85/14, 88/22, 100/01, 101/13,
 103/04, 113/17, 117/05,
 122/25, 123/10, 123/26,
 132/16, 133/19, 142/03,
 144/09, 154/24, 161/08,
 169/25, 178/09, 178/10,
 178/10, 183/21, 189/02,
 207/13, 207/15, 228/06,
 251/02, 258/16, 281/16,
 294/10, 294/11, 295/21,
 303/14, 312/06, 312/13,
 318/21, 322/01, 327/15,
 328/20, 347/13, 348/05,
 348/06, 357/23, 360/15,
 378/02, 387/01, 390/06,
 390/08, 404/24, 419/06,
 424/23, 425/02
 m.+imu 127/21, 165/13,
 350/12, 360/19, 405/26
 maña 24/12, 25/05, 29/07,
 31/08, 32/03, 36/20, 57/14,
 63/20, 76/11, 81/22, 83/16,
 86/25, 92/01, 98/20, 117/08,
 118/05, 118/23, 124/04,

135/05, 160/17, 168/23, 178/12,
 180/01, 193/14, 193/14, 205/09,
 221/05, 248/23, 256/20, 257/19,
 257/19, 257/24, 264/17, 264/23,
 272/23, 284/07, 285/09, 303/06,
 303/17, 313/22, 315/25, 326/02,
 341/02, 368/09, 374/18, 375/08,
 377/19, 389/21, 397/12, 397/21,
 403/25, 405/12, 405/18, 405/26,
 410/22, 411/14, 412/26, 417/02,
 419/01

mañimu 17/05, 76/13, 80/05,
 161/26, 324/11, 347/09

m.+de 17/15, 117/08, 146/14,
 194/09, 262/19, 275/11, 358/24,
 404/14, 404/22

m.+diki 40/15

m.+din 21/25, 115/15, 118/05,
 123/08, 143/21, 143/23, 146/14,
 206/22, 237/22, 260/22, 288/04,
 350/06, 374/03, 391/11, 403/23

m.+dinmu 275/12

méniñçe 9/07, 11/10, 11/21, 27/25,
 30/04, 40/02, 40/12, 57/09, 103/16,
 107/21, 117/01, 127/10, 127/18,
 127/25, 147/15, 148/16, 152/07,
 152/12, 156/06, 158/25, 158/26,
 159/16, 169/16, 181/03, 193/10,
 193/17, 211/24, 213/06, 214/04,
 216/18, 217/11, 217/22, 220/21,
 221/24, 223/10, 223/26, 239/05,
 239/10, 240/15, 241/16, 244/24,
 258/20, 261/02, 261/21, 289/04,
 308/04, 316/11, 371/20, 409/05,
 423/08, 426/12

menbe(a.) menba, kaynak

m.+yi 383/13

m.+yini 308/18, 313/19

mene(a.) mana, anlam

m. 286/05

m.+ni(meni) 11/09, 66/13, 117/25,
 384/03

m.+ge(meni) 116/20

m.+de(meni) 13/21, 207/02,
 311/09, 316/05, 326/19, 364/06

m.+diki(meni) 221/25

m.+din(meni) 148/17

m.+si(meni) 73/09, 74/12

m.+si(meni) bilen 354/12, 363/11

- m.+sini(meni) 12/04, 292/13
m.+ler(meni) 240/12
m.+lerni(meni) 47/13
menilik(a.u.) manalı, anlamlı
m. 48/03, 48/20, 87/12,
169/13, 177/18, 199/14,
236/07, 261/06, 263/26,
309/23, 359/13, 362/24,
366/17, 386/11, 386/25,
390/10, 390/25, 391/09,
415/04, 422/20
m. kı- 289/21, 314/04
menisiz(a.u.) manasız, anlamsız
m. 240/21
menivi(a.) manevi
m. 30/09, 68/18, 71/21,
99/13, 106/11, 108/07,
110/16, 131/07, 136/09,
148/17, 177/10, 192/16,
194/10, 194/17, 194/25,
220/23, 225/19, 235/03,
238/23, 239/18, 239/25,
241/01, 249/13, 308/17,
339/02, 339/07, 339/08
menmençi bencil, egoist
m. 420/04
menmenlik bencillik, egoistlik
m. 40/11, 48/18
menpeet(a.) menfaat, çıkar, fayda
m.+ke 193/11
m.+niñ 372/13
mensep(a.) mansıb, rütbe, makam,
mevki
m. 352/20
m.+niñ 57/22
mensit- saymak, itibar etmek
m.-meytti 129/26
m.-migendek 31/24, 74/27,
129/26
mensitmeslik hor görmek,
saygısızlık
m.+ke 418/03
mensup(a.) mensup, aitlik
m. 240/24, 271/13, 271/19,
274/22
mentik(a.) mantık
m.+isi 345/03
mentike(a.) mantık
m.+ñ 37/11
menzil(a.) durak
m.+niñ 308/14
menzire(a.) manzara, görüntü
m. 32/25
m.+si(menziri) 126/05
m.+siniñ(menziri) 424/14
m.+sidin(menziri) 217/02
m.+ler(menziri) 233/22
m.+lerni(menziri) 201/19, 201/24
m.+liri(menziri) 381/03
meñde-şaşırmak; ne yapacağını bilemeden
dengesini kaybetmek; uykudan
dengesiz bir davranışlar içinde
uyanmak
m.-p 174/09
meñgü ebedi, ilelebed, kalıcı
m. 7/18, 44/02, 90/02, 91/14, 92/18,
127/17, 127/18, 182/23, 192/17,
221/22, 225/22, 235/23, 303/11,
303/12, 310/24, 337/24, 350/24,
350/25, 379/16, 393/03, 393/17,
396/20, 422/05, 425/09, 425/21,
429/05
meñgülük ebedi, sonsuz
m. 32/23, 165/17, 211/26, 402/06,
403/26
m.+tek 352/06
m.+tur 214/12
meñiz(ç.) yüz, çehre, sima
m.+i(meñzi) 21/05, 82/12
m.+ini(meñzini) 39/16
m.+ige(meñzige) 233/11, 259/04
meptun(a.) meftun, büyü, hayran
m. kı- (büyülemek, hayran
bırakmak) 7/15, 19/11, 135/18,
343/24
merd(f.) mert
m.+lerniñ 423/02
merdane(f.) merdane, metre yakışır
şekilde, mertçe
m. 9/20, 19/09, 107/20, 110/16,
149/23, 219/17, 225/13, 235/01,
256/26, 270/11
merdanilik(f.u.) mertlik
m. 41/07
m. bilen 44/06, 285/10
mergül motif, hava, melodi
m.+ğa 207/01
merhemet(a.) merhamet, acıma

- m. 139/21, 246/20, 288/03, 317/25, 415/10
- merhum(a.) merhum, Tanrı rahmetine erişen
m. 27/03, 59/16, 88/22, 110/17, 113/12, 125/20, 193/16, 349/08, 405/11
- meripet(a.) marifet
m. 112/07, 349/02, 404/16, 417/20
- merkez(a.) merkez
m.+ide(merkiz) 117/23
- merkezleş-(a.u.) merkezleşmek, bir merkeze toplanmak, birleşmek
m.-ti 60/20
- merkezleştir-(a.u.) merkezleştirmek, bir merkeze toplatmak, birleştirmek
m.-üp 64/17
- merkiziy(a.) merkezi
m. 174/02
- mertive(a.) derece, rütbe, basamak
m. 155/13
- mervayit(a.) inci
m. 12/23
m.+ni 324/21
- meşcit(a.) mescit, cami
m.+te 308/22
- mesel(a.) mesel, özlü söz
m.+liride 67/04
m.+liridiki 124/07
- meşhire(a.) alay, istihza
m. 55/14, 120/02, 159/11, 171/20, 172/01, 245/19, 257/01, 274/12, 361/03, 369/11, 372/06, 391/20, 408/13
b. bilen 53/15
m.+ge(meshiri) 64/01, 64/04
m.+ler(meshiri) 210/19, 279/18
- meşhîrilik(a.u.) alaylı, istihzalı
m. 67/11
- mesile(a.) mesele, sorun
m. 46/24, 47/02, 47/04, 152/07, 152/17, 152/18, 180/11, 220/21, 223/26, 224/01, 251/17, 308/01, 364/23
m.+niñ(mesili) 151/04
m.+ni(mesili) 66/22, 80/14, 172/09, 180/10
m.+ge(mesili) 222/17, 270/06
m.+de(mesili) 107/23, 154/13
m.+mni 333/12
m.+ñniñ 83/23
m.+ñni 375/12
m.+ñiz(mesili) 57/18, 297/22
m.+si(mesili) 57/19, 97/14, 97/15, 150/01, 157/06, 285/05, 371/17
m.+siniñ(mesili) 57/08, 102/18, 150/04
m.+sini(mesili) 151/19
m.+sige(mesili) 152/02, 240/04
m.+sidiki(mesili) 73/06
m.+ler(mesili) 151/09, 218/06
m.+lerni(mesili) 165/23, 224/05, 286/09
m.+liri(mesili) 129/21
m.+liriñizniñ(mesili) 56/14
m.+lirige 152/08
- mesilen(a.) mesela, misal olarak
m. 314/16, 342/17, 409/03
- meslihet(a.) şura, tavsiye, danışma
m. 174/04
m.+im 137/06
m.+i 322/13
m.+i bilen 355/13
m.+ini 136/01
- meslihetleş-(a.u.) danışmak, istişare etmek
m.-ip(meslihetliş-) 28/11
m.-kende 421/02
- meslihetliş(a.u.) danışma, istişare etme
m. 3/16, 243/15
- mest(f.) sarhoş
m. 1/05, 132/06, 132/07, 201/17, 206/12, 207/21, 306/03, 404/08
m. bolup kêt- 209/08
m.+lerge 202/23
m.+imen 207/20
- mestane(f.) sarhoş gibi
m. 13/02, 79/14, 203/23, 347/08
m.+men(mestani) 207/20
m.+si+(mestanisi) 10/16, 362/25
m.+liri+(mestaniliri) 5/20, 304/22

mestanileştür-(f.u.) sarhoş hale
getirmek, sarhoş etmek
m.-üp 292/06

mestanileş-(f.u.) sarhoş olmak
m.-ip 202/10

mestlik(f.u.) sarhoşluk
m.+imge 207/22
m.+te 11/24

mesthuş(f.) sarhoşluk
m. 96/13, 125/18, 416/17

mes'ul(a.) mesul, sorumlu
m. 50/18, 131/11, 131/12,
189/08, 224/12, 224/15,
355/24, 410/01, 430/01,
430/03

mes'uliyet(a.) mesuliyet, sorumluluk
m.+ni 389/26, 390/06
m.+tin 172/19
m.+i(mesuliyet) 116/08,
116/11, 181/07
m.+imiz(mesuliyet) 374/23

mesum(a.) masum, suçsuz
m. 112/19, 343/23, 376/22,
395/20, 399/26, 401/18

meş(r.) soba
m. 386/09

meşel fener, aydınlatıcı
m. 395/14
m. kı- 400/20
m.+i(meşil) 383/12

meşhur(a.) meşhur, ünlü
m. 62/17, 66/25, 151/23,
194/22, 194/24, 217/25,
234/25, 278/14, 328/10,
340/17, 346/15, 358/12

meşķ(a.) alıştıırma, talim,
idman, egzersiz
m. 311/14
m. kı-(alıştıırma yapmak)
311/19
m.+lerge 50/26

meşuķ(a.) sevgili, maşuk
m.+tin 345/18
m.+larniń 254/11

meşuķsız(a.u.) sevgilisiz
m. 141/04, 204/07, 204/08,
307/24

metbuat(a.) matbaa
m.+ta 313/17, 326/23

Metķerem Metķasim erkek ismi
m. 23/08, 84/11, 85/01, 85/09,
85/11, 85/12, 85/15, 85/19, 86/01,
86/08, 86/18, 87/10, 88/16, 120/07,
120/11, 120/15, 120/18, 120/21,
120/25, 120/26, 121/01, 121/01,
121/06, 121/13, 121/17, 121/19,
121/21, 122/17, 165/25, 166/05,
166/10, 167/15, 167/22, 168/03,
168/07, 168/09, 168/19, 169/22,
169/25, 170/01, 201/26, 209/07,
210/22, 216/02, 218/11, 304/18,
309/22, 313/03, 314/01, 314/22,
316/05, 319/08, 388/01, 413/14,
413/18, 413/19, 414/09, 414/11,
414/22, 415/15, 416/01, 419/10,
419/18, 421/16, 421/21
m. bilen 164/08, 414/02
m.+mu 85/12, 166/10, 168/03,
169/22, 209/07, 309/22
m.+niń 85/01, 86/08, 87/10, 88/17,
121/06, 121/13, 167/15, 304/18,
419/18, 421/21
m.+nińmu 85/09
m.+ĝa 121/17, 121/21, 122/17,
165/25, 316/05
m.+din 120/18
m.+larmu 388/01

meto kafası ćalıřmayan, ahmak
m. 247/20

mevc(a.) dalga(su)
m. ur-(dalgalanmak) 233/04

mevcudat(a.) bütün varlıklar
m. 32/20, 118/13

mevcut(a.) mevcudiyet, varlık
m. 34/16, 72/02, 149/04, 221/23,
260/07, 291/07, 299/15, 315/02,
344/05, 344/07, 407/19
m. bolup tur- 245/21
m.-de 299/16

mevķi(e) mevki, tutum
m. 172/17

mevsüm(a.) mevsim, sezon
m.+niń 333/11
m.+de 54/16, 61/02
m.+i 331/16

mevsümlük(a.u.) mevsimlik, sezonluk
m. 11/22

mey(f.) mey, içki

- m. 201/21
meydan(a.) meydan, alan
m. 1/04, 1/10, 1/16, 172/17, 399/13
m.+ni 282/07
m.+ğa 2/01, 169/09, 200/16, 221/20, 280/22, 281/07, 399/12, 401/02, 403/06
m.+da 280/14, 401/03, 401/10
m.+diki 386/15
m.+din 281/11
m.+i 50/13, 116/06, 157/26, 178/19, 217/06, 239/10, 239/12, 366/18, 382/13
m.+iniñ 97/11, 394/08, 422/14
m.+iğa 38/03, 98/26, 197/07, 281/26, 346/02, 377/02, 393/22
m.+ida 5/16, 329/14
m.+idin 5/12, 284/03
m.+imizni 153/16
m.+larmu 399/03
meyde(a.) 1.göğüs. 2.mide
m. 63/23
m.+simu(meydi) 340/24
m.+sini(meydi) 174/26
meyil(a.) meyil
m.+ini(meylini) 19/08, 36/03, 59/04, 242/05, 381/03
meyin yumuşak, ipek gibi
m. 17/12, 88/13
meyli(a.u.) olsun, olur, peki, kabul
m. 30/04, 30/05, 67/25, 57/18, 57/19, 98/20, 130/23, 140/02, 217/04, 217/04, 289/04, 289/04, 300/21, 368/06
meynet pislik, çamur
m. 50/04, 60/08, 109/07, 156/14
meynetçilik pislik
m.+tin 162/17
meynetleş- kirlenmek, pislenmek
m.-ken 179/01
m.-ip(meynetliş-) 70/13
meyüs(a.) yeis, umutsuzluk, meyus
m. 100/15, 102/13
meyüsliniş(a.u.) ümitsizliğe kapılma
m.+niñ 67/03
mezgil(a.) zaman, an
m. 98/23, 143/05
mezgillik(a.u.)sürelî, geçici
m. 189/07
mezhep(a.) mezhep
m.+ke 166/20
mezillik(f.) lezzetli, zevkli, tatlı
m. 233/21, 287/17, 386/06, 386/10
mezkur(a.) adı geçen, bahsedilen, bilinen
m. 130/04, 176/17
mezmun(a.) konu, anlam, mana
m. 366/01, 395/15
m.+i 9/06
m.+ini 243/20
m.+lar 262/06
m.+larni 412/10, 421/10
mezmunluğ(a.u.) anlamlı
m. 290/12
mezmüt(a.) sağlam, berk, dayanıklı
m. 171/22, 229/13
médal(r.) madalya
m.+ğa 299/21
m.+i 290/14
méde(f.) dişi eşek
m. 191/07
mégiz(f.) esas, öz, ruh
m. 86/04
m.+dek 425/04
m.+i 46/08
m.+iniñ 369/17
m.+ini 359/07
mégizlik(f.u.) esaslı, içeriği olan
m. 75/14, 167/14, 286/04
m. kı- 324/26
méhir(f.) sevgi, dostluk
m. 32/21, 44/20, 88/13, 182/21, 193/15, 240/21, 317/15, 335/14, 388/16, 392/12, 405/10, 406/24, 406/25, 407/01
m. bilen 219/21
m.+i(mehri) 17/20, 55/18, 72/03
m.+ini(mehrini) 231/10
méhman(f.) konuk, misafir
m. 187/07

- m.+niñ 323/19
m.+ğa 42/03
m.+larni 317/25
méhmanhāni(f.) konuk odası
m.+ğa 300/12, 323/20
m.+siğa 99/04
méhnet(a.) emek, iş
m. 75/20, 75/21, 428/11
Méhnetkame eser adı
m. 167/10
méhriban(f.) sevecen
m. 330/01
méhribanlıq(f.u.) sevecenlik
m. bilen 198/24
méhriğiya bir çeşit bitki
m.+si 279/12
mél sesin gücü, oktav
m.+i 314/24
mén- yürümek, gitmek, ilerlemek
m.-ip(méñip) 1/15, 110/11,
113/11, 127/06, 159/16,
187/15, 188/18, 227/04,
232/16, 254/16, 255/12,
281/25, 293/17, 300/04,
387/24
m.-ip(méñip) çıqip ket-
120/18
m.-ip(méñip) kél- 413/14
m.-ip(méñip) ket- 396/21
m.-ip(méñip) qal- 293/04
m.-ivériñlar(méñivériñlar
)161/07
méñi beyin, kafa, baş
m.+niñ 78/13
m.+si 245/12, 245/13, 245/14
m.+siniñ 360/22
m.+sini 381/11
m.+sige 54/11, 245/14
m.+giçe 273/19
méñiş yürüme, yürüyüş, gitme
m. 98/09, 159/17
m.+qa 228/06, 290/02,
387/19
m.+iğa 24/26
métal(r.) metal
m.+dek 46/23, 416/11
métr(r.) metre
m. 24/03, 32/20, 54/10, 54/23,
115/09, 208/16, 283/23
méve(f.) meyve
m. 226/15
m.+ni(mévi) 193/01, 390/04
m.+si(mévi) 314/03, 388/26
m.+siniñ(mévi) 403/16
m.+sini(mévi) 428/15
m.+lerni(mévi) 300/12
m.+liri(mévi) 220/25
méyip(a.) sakat, yaralı
m.-ip 162/15, 426/12, 427/15
micez(a.) mizac, karakter
m. 4/19, 69/07, 170/19, 209/07,
278/10, 388/09
m.+i 20/16, 22/22, 87/11, 146/08,
240/20, 251/14, 338/18, 388/05
m.+ige 23/02
m.+iñiz 101/12
micezlik(a.u.) karakter sahibi
m. 149/19
mici- ezmek, mıncıklamak
m.-p 66/02, 66/03, 66/13
m.-ytti 66/11
micil- ezilmek, mıncıklanmak
m.-ip 66/05
midirila- kımıldamak, hareketlenmek
m.-pmu 377/15
m.-ytti 400/12
midirli- kımıldamak, hareketlenmek
m.-sa 256/13
m.-ğan 114/24
m.-ma 15/07
midoza deniz anası
m.+lardek 382/06
miğilda- kaynaşmak, bol olmak
m.-p 89/09
miğ(f.) çivi
m.+dek 383/19
m.+idek 98/13
Miğail Ésakovski erkek ismi
m. 315/24
miğla-(f.u.) çivilemek, çivi çakmak
m.-p 5/18
miğlan-(f.u.) çivilenmek
m.-ğan 60/08
miğliniş(f.u.) çivileniş, çivi gibi çakılış
m.-qa 222/02
Mikail Muşpiğ erkek ismi

- m. 329/17
- mikri(a.u.) kurnazlık
m.+ni 417/14
- mikrob(r.) mikrop
m.+lar 291/08, 338/07
- mikyan(f.) tavuk
m.+dek 319/04
- miladi(a.) miladi
m. 145/17
- milen- bulanmak
m.-ip(milinip) 5/10, 93/20,
162/13
m.-gen 169/05
- millet(a.) millet, ulus
m. 217/03, 295/06, 297/09,
374/19, 374/21
m.+niñ 391/18
m.+imizniñ(millitimizniñ)
363/13
m.+ler 157/23, 297/10
- milletçi(a.u.) milliyetçi, ulusçu
m. 152/11, 152/13, 160/10
- milletçilik(a.u.) milliyetçilik,
ulusçuluk
m. 117/13, 157/17
m.+ke 54/07
- milletlik(a.u.) milletli, uluslu
m. 311/10
- millimétr(r.) millimetre
m. 430/11
- milliy(a.) milli, ulusal
m. 246/17, 286/14, 325/08,
427/26
- milodiyi(r.) melodi
m.+si 392/02
- miltiķ tüfek
m. 361/23
m.+niñ 192/10, 301/22
- milyon(r.) milyon
m.+lar 365/15
- milyonliğan(r.u.) milyonlarca
m. 118/13
- min- binmek
m.-ip 316/08
m.-gen 335/21
m.-ivélip 31/06
m.-me 62/06
m.-meydu 191/07
- minnetdarliķ(a.f.u.) minnettar olma hali
m. 176/15
- minut(r.) dakika
m. 61/24, 357/05
m.+mu 371/10
m.+tek 286/22
m.+ķa 394/08
m.+ta 231/08
m.+lar 212/07
m.+liri 212/06
m.+lirimu 343/14
- minutla- dakikaları saymak
m.-p 397/11
- miñ bin, binlerce
m. 29/13, 145/01, 180/17, 263/14,
309/26, 339/01, 404/12
m.+ni 288/25
m.+ġa 147/02
- miñliğan binlerce
m. 69/03, 147/06
- mirab(a.f.) eski feodal sistemde sulama
işlerinden sorumlu kimse
m. 94/03
- miras(a.) miras
m. 115/14
m.+larni 115/14
- mis(f.) bakır
m. 103/09
m.+tek 394/23
- misal(a.) mesela, örnek
m. 115/16, 222/20
m. ķil- 315/04
m.+i 369/23
m.+liri 315/16
- Misir Mısır
m. 73/18
- miskin(a.) miskin
m. 74/04, 79/23, 87/23, 124/15,
162/02, 164/15, 207/11, 237/07,
334/16, 387/05
- miskinlik(a.u.)miskinlik
m.+tin 112/20
- mişķal(a.) zolotnik (4,26 gram
aġırlıġında bir tartı birimi)
m. 193/13
- misra(a.) mısra
m. 147/12, 192/22, 195/15, 314/21,
387/15
m.+ni 139/03

- m.+siğa 295/12
m.+lar 233/06
m.+largâ 233/06, 233/13
m.+liriñ 294/14
m.+liri bilen 167/08
m.+liridek 80/06
m.+lirini 208/01
- misreñ küskü
m. 124/19, 413/05
- mişçan görgüsüz, dar kafalı
m. 70/10
- mişkâp(f.) sucu, su taşıyıcısı
m. 229/05
- mit kıpırdanma hali, hareket etme hali
m. 13/02, 114/09, 177/25, 205/04
- mitilda- hareket etmek, kıpırdanmak
m.-p ket- 247/14
- mitriğ yerinde duramayan, kıpır kıpır
m. 25/04
m.+lar bilen 252/25
m.+largû 418/17
- miyañli- miyavlamak
m.-maydu 338/04
- miyıkida kıs kıs(gülmek)
m. 41/12, 54/05, 63/14, 83/14, 174/13, 277/20, 353/22
- moçen tarla ölçü birimi
m. 275/12, 276/18, 276/19
m.+dek 226/15
m.+la
m.+ni 292/18
m.+ge 226/12
- moçenlik tarla ölçü birimi
m. 226/13, 275/14
- moda moda
m. 4/02, 7/12, 342/09
- moden(ç.) şakayık çiçeği
m. 299/20
m.+din 287/19
- modél model
m.+lardek 6/26
- mohtac(a.) muhtaç
m. 100/26, 126/23, 333/16, 406/24
- mohtaclık(a.u.) muhtaçlık
m. 226/21
m.+tin 226/22
- mol bol, çok
m. 177/15, 287/07, 386/04
- mollağ(a.) perende, takla
m. 384/17
- mom(f.) mum
m.+ini 111/25
- momayGorkinin bir romanının adı(Ezirgil momay)
m. 400/26
- momay annanne, yaşlı kadın
m.+larniñ 144/19
- momî ekmek, buharda pişirilen ekmek
m.+din 111/23
m.+siniñ 125/12
m.+sini 111/22, 179/18
- momya mumya
m.+dek 114/10
- monopolçi(r.u.) tekелci, tekeli altında bulunduran
m. 317/03, 317/05
- Moskva Moskova
m. 208/19
m.+da 295/03
m.+diki 288/24
- mozay buzağı
m.+niñ 86/20
- mozduzluğ(f.u.) kunduracılık, ayakkabıcılık
m.+ni 314/17
- möcize(a.) mucize
m. 185/08
m.+lerni(möcizilerni) 159/17, 303/23
m.+liri(möciziliri) 363/08
- möcizilik(a.u.)mucizeli
m. 176/01
- mök- gizlenmek, saklanmak
m.-ken 115/04
- möl-möl göz yaşının sıra sıra akışı
m. 179/15, 179/15, 349/22, 349/22
- möldür dolu
m. 12/1
- möldürşeffaf, saydam, temiz
m. 208/12
- möldürle- damlamak
m.-p 258/03, 258/04, 401/14

- m.-p tur- 13/20, 112/20
möldürleş damlama, damlayış
m. 258/04, 258/06, 384/02
möldürli- damlamak
m.-gen 396/14
möldürlit- damlatmak
m.-ip 59/20
möllide gözlerinden damla
damla yaşlar akar halde
m. 14/13
möreş meleme
m.+liri 211/03
mörimes uyuşuk, ağır kanlı
m. 22/15
mörüt süre, müddet, zaman, vakit,
mühlet
m.+i 191/05, 326/05
-mu da, de, bile bağlama edatlarını
karşılar
m. 30/17, 57/25, 75/04,
75/04, 233/06, 390/18
mu bu
m.+nu 66/24, 75/24, 115/14,
147/12, 148/05, 153/03,
194/18, 195/14, 260/19,
311/07, 369/20, 428/08
muamile(a.) muamele, ilişki,
temas, davranış
m. 97/22, 113/09, 358/25,
407/01
m.+ge(muamili) 64/08
m.+de(muamili) 57/13
m.+si(muamili) 75/15
muavin(a.) muavin
m. 116/05, 299/17, 355/24,
410/02
mubada(f.) eğer, ise, şayet
m. 319/24
mubarek(a.) mübarek
m. 276/14, 276/18
mucesse(m.) toplanan, yığılan
m. 316/14
mucimel(a.) belirsiz, karmaşık
m. 408/10
mucmel(a.) belirsiz, karmaşık
m.+rek 228/05
mucu- kemirmek, ezmek, zedelemek
m.-p 115/19
mudapie(a.) müdafaa, savunma
m. 57/09, 405/13
muddet(a.) müddet, süre, zaman
m. 239/08
muddetlik(a.u.) süreli, müddetli,
vadeli
m. 409/12
muddia(a.) amaç, gaye, kasıt, maksat,
niyet, murat
m. 53/03
m. bilen 116/12
m.+dikidek 301/18
m.+si 61/11, 285/19
m.+siniñ 63/01
m.+siğa 110/03, 300/01
m.+yiğa 61/16
m.+yiñiz 52/25
mudhiş(a.) müthiş, dehşetli, korkunç
m. 96/18, 103/02, 110/14, 133/02,
236/15, 332/23, 334/04, 352/16,
375/19, 401/02, 405/12
mudir(a.) müdür, rektör
m. 223/01, 223/06, 224/12, 371/08,
371/24, 409/25
m.+niñ 219/15
m.+i 3/19, 150/02, 155/05, 212/21,
219/13, 290/11, 298/06
m.+i bilen 213/26
m.+imu 61/09
m.+iniñ 76/19, 224/08
m.+iğa 241/12, 297/26
m.+idin 213/17
muellim(a.) öğretmen, hoca
m. 45/08, 45/12, 45/15, 45/17,
45/19, 45/25, 46/01, 48/01, 52/21,
55/12, 61/06, 63/13, 63/20, 65/02,
65/08, 74/03, 76/10, 76/16, 76/24,
77/04, 77/08, 104/18, 173/16,
213/01, 219/07, 242/22, 243/04,
244/18, 245/05, 246/04, 248/10,
248/14, 272/08, 357/11, 361/17,
361/22, 361/26, 362/08, 364/10,
364/19, 366/04, 388/26, 389/14,
390/13
m. bilen 273/17
m.+mu 45/07
m.+niñ 45/22, 46/10, 212/26,
219/06, 270/15, 299/01
m.+ge 46/16, 46/21
m.+i 44/25, 194/16, 212/22, 267/12

- mueyyen(a.) muayyen, belli, belirli
m. 58/02, 151/13
- muğember(a.) kurnazi sinsi
m. 77/13, 317/19
- muğemberlik(a.u.) kurnazlık,
sinsilik
m. 377/13
- muhabbetname(a.f.) muhabbetname
m. 167/09
- muhakime(a.) muhakeme, görüşme
m. 194/12
m.+de(muhakimi) 244/15
- muhapizetçi(a.u.) muhafız
m.+dek 50/22
- muhebbet(a.) muhabbet, sevgi,
sevme
m. 14/02, 14/05, 16/16,
18/07, 18/11, 18/15, 19/01,
19/14, 19/19, 19/22, 20/02,
34/15, 35/09, 73/06, 80/23,
81/12, 111/03, 111/09,
111/11, 127/10, 127/20,
127/21, 128/26, 136/15,
137/14, 138/06, 141/10,
141/11, 142/14, 142/24,
165/14, 165/17, 193/06,
193/15, 194/08, 199/01,
203/08, 209/06, 211/01,
211/08, 211/18, 211/25,
212/04, 214/21, 215/11,
216/25, 216/26, 216/26,
221/23, 221/24, 221/25,
225/16, 233/03, 234/25,
240/07, 240/08, 240/11,
240/13, 253/12, 255/20,
261/17, 261/24, 307/12,
307/22, 307/25, 308/04,
308/18, 308/19, 321/20,
328/07, 329/04, 329/07,
339/03, 339/07, 339/23,
379/20, 395/12, 403/26,
406/25, 429/12
m. bilen 167/11, 392/12
m.+la 97/19, 110/22
m.+mu 44/20, 208/07, 307/17
m.+niñ 81/04, 104/01,
110/22, 126/15, 212/05,
225/25, 226/03, 231/25,
308/01, 330/03, 339/08, 339/17,
395/14, 407/01
m.+ni 44/05, 136/25, 221/25,
307/12, 350/01, 399/23, 405/07,
423/20
m.+ke 19/03, 92/07, 128/13,
137/15, 240/11, 257/21, 258/05,
322/06, 328/09, 344/06, 406/24,
422/04
m.+te 103/16, 104/15, 113/07,
261/22
m.+tin 16/17, 72/08, 104/10,
114/04, 125/20, 128/06, 136/17,
204/20, 256/20, 405/10
m.+im(muhebbit) 21/13, 257/17,
258/22, 317/15, 329/22
m.+im(muhebbit) bilen 307/21
m.+imniñ(muhebbit) 21/12
m.+imni(muhebbit) 133/13
m.+iñ(muhebbit) 339/01, 339/05
m.+iñiñ(muhebbit) 329/04
m.+iñizdin(muhebbit) 128/03
m.+i(muhebbit) 17/17, 44/15,
48/26, 73/04, 106/05, 137/15,
204/26, 221/26, 222/01, 254/15,
377/08, 379/17, b.+i bilen
32/21, 396/11
m.+iniñ(muhebbit) 142/19
m.+ini(muhebbit) 44/17, 144/11,
204/11, 379/12
m.+ige(muhebbit) 182/21
m.+idin(muhebbit) 105/02, 108/13,
329/05
m.+imiz(muhebbit) 19/25
m.+liriniñ 126/06
muhebbetdaş(a.u.) sevgili, dost, aşık
m.+niñ 34/12
muhebbetlik(a.u.) sevecen, sevimli
m. 102/03, 106/08, 165/08, 276/25
muhebbetliş-(a.u.) sevmek
m.-idu 240/05
m.-ivatқandek 247/05
muhebbetliş(a.u.) sevme, seviş, aşık
oluş
m. 128/06, 239/10, 240/04, 257/22,
257/22, 339/02
muhebbetsiz(a.u.) muhabbeti olmayan,
sevgisiz
m. 84/14

- muherir(a.) muharrir, yazar
m.+i 430/01
- muhim(a.) mühim, önemli
m. 36/06, 36/08, 61/10, 88/08, 130/05, 130/16, 143/21, 152/07, 169/10, 211/11, 214/11, 242/03, 277/10, 282/02, 298/16, 307/26, 325/02, 333/09, 341/13, 369/14, 372/12, 392/06, 409/23, 413/16
m.+mu 159/19, 159/19
m.+i 82/01, 97/19, 292/09
- muhit(a.) muhit, çevre
m. 194/19, 390/08
- muğbir(a.) muhabir, haberci
m. 169/07
m.+i 168/24
- mukapat(a.) mükafat, ödül
m. 53/17, 210/07
m.+niñ 210/09
m.+ka 210/06
m.+i(mukapit) 116/07
m.+iğa 105/26
- mukemmel(a.) mükemmel, eksiksiz, tam
m. 74/15
m.+rek 198/19
- muşam(a.) makam (müzikte)
m.+da 216/04
m.+i 298/07
m.+imu 215/26
- muşava(a.) ciltleme, cilt kapağı
m.+sini (muşavi) 430/02
- muşavilik(a.u.) ciltli
m. 315/24
- muşeddem(a.) mukaddem, daha önce
m. 168/12
- muşeddes(a.) mukaddes, kutsal, kutlu
m. 19/23, 47/26, 97/17, 136/17, 193/20, 199/01, 215/02, 272/13, 345/19, 401/25, 414/04
- muşeddime(a.) mukaddeme, önsöz
m. bilen 47/16
- m.+si(muşedimi) 46/10
- muşerr(a.) mukarrer, şüphesiz, kesin
m. 95/18, 194/03, 293/04, 359/11, 370/15
- mulahize(a.) mülâhaza, fikir
m. 165/23, 170/13, 293/21, 325/06
m. kıil- 174/01, 315/20
m.+ler(mulahizi) 391/05
m.+liri(mulahizi) 87/12
- mulahizilik(a.u.) fikir sahibi
m. 74/22, 149/21
- mulayim(a.) mülâyim, müşfik, şefkatli, sevecen, latif, okşayıcı, yumuşak
m. 16/20, 20/16, 41/14, 92/05, 99/22, 103/11, 107/17, 139/09, 219/17, 225/08, 227/12, 257/26, 259/15, 259/25, 298/06, 328/13, 341/10, 343/23, 348/26, 393/26, 400/02, 406/19, 414/06
- mulayimlik(a.u.) müşfiklik, şefkatlilik, sevecenlik, latiflik, okşayıcılık, yumuşaklık
m. 20/12, 345/13
- mulazim(a.) hizmetçi
m.+lar 320/12
m.+liri 319/23
m.+liriğa 319/26, 320/08
- mumkin(a.) mümkün, olası, muhtemel
m. 14/21, 37/14, 54/03, 57/06, 64/14, 73/03, 80/16, 97/02, 97/23, 118/06, 122/04, 122/26, 127/17, 148/18, 156/03, 169/19, 175/12, 194/20, 208/16, 262/06, 262/08, 262/18, 262/21, 267/26, 272/19, 307/10, 307/12, 314/12, 336/15, 337/05, 363/10, 374/09, 379/18
- munapik(a.) münafık
m. 417/24
m.+lar 389/19
- munar(a.) minare
m.+i 295/25, 295/26
m.+ini 295/08
- munasip(a.) münasip, uygun
m. 51/16, 321/03
- munasivet(a.) münasebet, alaka, ilişki
m. 83/18, 83/20, 369/20
m. bilen 176/15, 182/15, 369/20
m.+tin 197/11
m.+im(munasivit) 102/12

- m.+ifni(munasivit) 338/22
m.+i(munasivit) 83/18
m.+ini(munasivit) 353/20
m.+ide(munasivit) 154/17,
154/21
m.+iñlar(munasivit) 243/08
m.+lerniñmu 296/01
munasivetlik(a.u.) alakalı, ilişkili
m. 57/14, 337/10
munasivetşunaslık(a.f.u.)
alakadar olma, ilgi, alaka
m.+tiki 263/05
munazire(a.) münazara
m. 210/13, 212/17, 212/18,
224/01
m.+ge(munaziri) 315/01,
316/02
m.+lerni(munaziri) 213/05
munaziriçi(a.u.) münakaşa
eden, tartışan
m.+lermu 213/12
munaziriliş-(a.u.) tartışmak,
münazara etmek
m.-imen 364/23
m.-ivatatti 210/23
munber(a.) minber
m.+ge 45/04, 63/04, 177/02,
212/25, 219/16, 290/19,
357/03
m.+de 291/24, 364/22
m.+din 244/12, 357/12
m.+idin(munbir) 291/12,
375/02
munbet(a.) verimli
m. 338/07, 384/14, 424/12
munça banyo, hamam
m. 251/23
m.+ğa(munçi) 138/08,
226/19, 252/25
m.+da(munçi) 138/13
m.+din(munçi) 138/09,
252/19, 252/23
m.+si(munçi) 251/19, 251/26
m.+siniñ 228/08
m.+siğa(munçi) 251/20,
251/22
munçe kadar, şu kadar, bu kadar
m. 3/22, 5/07, 10/11, 40/01,
84/15, 100/10, 108/05,
115/04, 184/13, 189/15, 222/21,
338/09, 393/21
mundağ böyle
m. 3/04, 9/05, 11/06, 14/20, 19/19,
29/24, 36/21, 38/06, 39/17, 39/25,
41/22, 44/13, 53/15, 54/17, 56/23,
63/12, 74/13, 75/17, 77/10, 80/22,
86/18, 92/14, 96/07, 96/15, 99/02,
103/16, 107/20, 112/04, 119/07,
123/06, 127/18, 127/20, 127/23,
130/21, 136/20, 143/01, 146/04,
148/13, 148/21, 150/06, 151/21,
156/04, 157/21, 161/02, 163/21,
168/06, 171/17, 174/14, 175/07,
176/14, 177/06, 189/08, 192/01,
193/22, 195/06, 198/16, 204/14,
205/05, 205/15, 209/03, 209/09,
210/02, 213/24, 223/14, 238/04,
245/07, 245/11, 245/11, 248/08,
250/19, 258/22, 263/23, 264/10,
279/10, 282/10, 286/12, 286/15,
288/10, 289/23, 290/12, 296/08,
298/01, 309/13, 313/11, 317/13,
318/19, 319/14, 319/26, 320/08,
320/14, 323/22, 324/26, 326/26,
338/02, 338/21, 339/13, 342/16,
346/12, 350/14, 357/13, 358/16,
358/17, 358/21, 358/26, 359/08,
360/01, 361/15, 363/16, 367/19,
378/10, 379/15, 379/19, 380/21,
389/24, 391/10, 391/12, 392/07,
403/21, 413/07
m. kııl- 40/06
munevver(a.) münevver, aydın, okumuş
m. 158/19, 214/20
munik anormal
m.+i 337/11
Munkir Münkir(melek adı)
m. 419/09
m. bilen 416/09
munkerz(a.) münkariz, çökmüş, çökme
m. 106/04
munük anormal
m.+i 40/05
muñ keder, hüznün, elem, üzüntü
m. 123/13, 207/11, 278/23, 316/13
m. bilen 14/11
m.+ğa 3/09, 3/09, 388/03
muñdaş sırdaş, yakın dost

- m.+ kum kélidu 265/10
muñdaş- sırlaşmak, dertleşmek
m.-ti 157/06
muñdişiş sırlarını paylaşma,
dertleşme
m.+ka 393/13
muñlin- hüzünlenmek,
duygulanmak, kederlenmek
m.-ip 48/07, 90/18, 100/07,
257/05, 366/19
muñliķ hüzünlü, duygulu,
kederli
m. 149/24
muñluķ hüzünlü, duygulu,
kederli
m. 92/26, 124/15, 198/21,
207/10, 278/20, 316/12,
321/13, 351/12, 395/19,
401/07, 407/15, 424/09
muñsiz kedersiz, üzüntüsüz
m. 278/23
Mupassan bir yazar adı
m.+niñ 123/06
muptila(a.) maruz, meyilli, düşen,
düşkün
m. 19/03, 110/18, 334/12
muraciet(a.) müracaat
m. kıl-(müracaat etmek)
27/17
murat(a.) murat, istek, dilek
m. 367/14, 367/18, 369/05
m.+iğa(murad) 70/21, 206/04
murekkep(a.) mürekkep, karmaşık
m. 93/05, 126/16, 136/18,
148/12, 166/18, 217/08,
222/16, 286/09, 301/24,
302/05, 339/16, 354/23,
364/15, 424/02
murid(a.) mürit
m.+ini 335/13
murt(a.) mürit
m.+larmu 298/10
murut(a.) mürit
m. 353/18
musapir(a.) misafir
m. 94/17, 94/18
muselles(a.) üzüm rakısı, üzüm
şarabı
m. 413/13
- muskul bir tür doku
m.+liri 205/18
m.+lirimmu 318/21
mustehkem istikrarlı, sabit, dayanıklı,
sıkı
m. 50/13, 116/07, 177/15, 235/26,
297/19, 321/01
mustehkemlen- dayanıklı hale
gelmek, sabitleşmek
m.-genidi 71/18
mustehkemlin- dayanıklı hale
gelmek, sabitleşmek
m.-imu 193/26
musteķil müstakil, bağımsız
m. 218/14, 426/14, 426/22, 427/12
mustesna(a.) müstesna
m. 272/17
muş(f.)yumruk
m. 36/11, 230/21
m.+tek 426/20
muşaire(a.) şairlerin bir araya gelerek,
bir konudaki fikirlerini beyan için
yaptıkları şiir yarışması
m. 340/03, 341/14
muşekket(a.) meşakkat, zorluk, zahmet
m. bilen 234/21
m. bilen 1/07, 335/23
m.+ni 236/16
m.+ke 77/18, 292/25
m.+lerni 106/03
muşekketlik(a.u.) zahmetli
m. 77/20
muşpiķ(a.) şefkatli
m.+niñ 329/17
muşt(f.) yumruk
m. 368/23, 368/24, 369/04, 417/21
m.+ni 369/02, 369/02
m.+i bilen 283/22
m.+ini 368/25
m.+lirini 417/04
muştum yumruk
m.+i 97/23
muşu işte bu
m. 5/13, 7/12, 11/13, 15/24, 18/22,
26/06, 29/25, 33/25, 57/20, 74/16,
80/25, 86/06, 87/19, 87/20, 91/15,
94/01, 101/12, 107/12, 109/01,
109/16, 114/09, 115/08, 118/06,
136/15, 141/01, 151/09, 159/20,

- 161/04, 165/13, 167/24,
179/14, 192/14, 200/03,
200/20, 211/25, 228/24,
229/01, 230/15, 232/02,
232/04, 241/12, 243/21,
258/19, 288/05, 313/21,
317/08, 319/06, 319/21,
330/05, 333/11, 353/15,
354/19, 355/26, 360/20,
365/20, 375/13, 388/17,
388/19, 390/05, 390/17,
390/17, 393/15, 393/25,
401/14, 404/24, 414/04,
415/05, 416/06, 416/20,
424/01, 424/12, 425/23,
429/02
m.+niñ bilen 74/17
m.+ni 136/13
muşundağ işte şöyle
m. 12/05, 14/07, 23/22,
32/14, 57/05, 77/06, 106/21,
109/18, 110/16, 112/01,
126/23, 127/04, 136/02,
170/13, 173/13, 175/10,
180/19, 180/21, 188/03,
195/09, 206/07, 233/12,
258/04, 283/04, 287/14,
335/07, 335/11, 389/14
m.+la 275/08, 390/13
mutehessıs(a.) mütehassıs, uzman,
usta
m. 223/03, 244/08
m.+lerniñ 365/18
m.+lirimizdin 427/24
mutehessıslış(a.u.) uzmanlık
m. 244/10
mutehessıslışış(a.u.) uzmanlaşma
m. 222/09, 223/05, 239/01,
245/25, 301/07, 375/03
m.+mu 58/09
Mutellip erkek ismi
m.+niñ 232/11, 232/16
m.+canniñ 27/26, 28/04
mütepekkur(a.) mütefekkir,
düşünür
m. 391/20
mutihem(a.) alçak herif, namussuz
m. 69/10, 285/22
mutuğ -ımsı, -ımtırak anlamını verir
m. 2/22, 161/11
muvapığ(a.) muvafık, uygun, münasip
m. 151/08, 152/11, 152/12, 153/23,
337/03, 342/12, 342/16
m.+mu 152/11
m.+rağ 276/10
muveppekiyet(a.) muvaffakiyet,
kazanmak, muktedir olmak
m. 265/06
m.+lirimizge 291/02
muz buz
m. 158/13
m.+dek 88/18, 99/20, 132/09,
234/01
muzakire(a.) müzakere, görüşme
m. 54/17, 157/06, 285/05, 372/23
muzika(r.) müzik
m. 60/18, 221/09, 247/25, 249/15,
275/05, 277/11, 277/22, 277/26,
278/02, 278/13, 278/14, 278/20,
278/25, 279/07, 281/04, 319/15,
321/01, 321/13
m. bilen 281/06, 284/03
m.+dek(muziki) 91/11
m.+la (muziki) 319/01
m.+niñ(muziki) 276/21
m.+ni(muziki) 136/18
m.+ğa(muziki) 276/03
m.+din(muziki) 321/18
m.+lar(muziki) 278/23
m.+lirimni(muziki) 279/08
m.+lirimğa(muziki) 279/06
m.+liriñiz(muziki) 278/21, 279/11
muzikant(r.) çalgıcı, müzisyen
m.+lar 276/08, 277/07
muzikantlık(r.u.) çalgıcılık,
müzisyenlik
m. 278/24
muzlığan buzlanmış, donmuş, üşümüş
m. 87/25
m.+dek 103/07
muzlit- buz tutmak
m.-idu 262/26
mücizi(a.) mucize
m.+liri 103/25
mücmel(a.) belirsiz, açık olmayan
m. 199/05
müdür- şaşkın şaşkın yürümek,
tökezlemek

- m.-üpla 369/13
 m.-migini 369/12
 müdürü- ayağı takılmak, tökezlemek
 m.-di 67/24
 m.-sun 67/25
 m.-midi 67/24
 m.-diğanlığığa 67/21
 müdirit- ayağını taktırmak,
 töketletmek
 m.-ivetsun 68/01
 m.-ivetti 67/25
 müküval- saklanmak
 m.-ğan 341/02
 mükçeygen eğilmiş, kamburlaşmış
 m. 71/09
 mükçiy- eğilmek,
 kamburlaşmak
 m.-ip 73/23, 362/22
 mölçerliş tahminde bulunmai
 tasarlama, düşünme
 m.+imiz 301/25
 mülük(a.) mülk, mal
 m. 162/14
 mümkün(a.) mümkün
 m. 381/16
 müñgüzlük boynuzlu
 m. 184/01, 184/11
 müri omuz
 m.+si 334/19, 394/23
 m.+siniñ 281/18
 m.+sini 23/06
 m.+sige 2/09
 m.+sidin 41/21, 282/24,
 415/15
 mörit süre, müddet, zaman, vakit
 m.+i 32/10
 müşkül(a.) zor, güç
 m. 23/21, 180/18, 235/21,
 262/13, 265/18, 329/10,
 348/15, 363/12, 411/02,
 424/03
 m.+lerge 288/14
 müşkül(a.) zorluklar
 m. 373/01
 müşküllük(a.u.) zorluk
 m.+tin 418/12
 müşük kedi
 m. 338/03
 m.+tek 338/04, 377/16

m.+ke 377/22, 397/08
 m.+idek 69/14, 100/03

- N**
- nabab(f.) yakışmayan, uygunsuz
n. 365/06
- nabut(f.) mahvolma, yok olma,
yıkım, batma
n. 80/16, 97/26, 110/09,
111/03, 113/11, 223/24,
262/26, 268/03, 334/17,
350/05, 350/19, 417/16
- nacins(f.a.) cinssiz, bozuk
n. 121/08
- naçar(f.) kötü, zayıf, iyi değil
n. 194/19, 194/20, 238/22,
274/25, 338/05, 338/13
- naçarlış-(f.u.) zayıflaşmak
n.-idu 30/04
- nadamet(a.) nedamet, pişmanlık
n. 80/25, 108/14, 114/06,
137/09, 350/21
n. bilen 71/01, 350/21,
380/17, 406/21
n.+te 345/09
- nadametlik(a.u.) pişmanlık
n. 144/15, 401/25
- nadan(f.) cahil, bilgisiz
n. 147/10, 244/09
n.+ğa 192/20
n.+din 192/19
n.+lar 391/23
- nadanlık(f.u.) cahillik, bilgisizlik
n. 192/16, 392/01, 425/24
n.+ni 391/19
n.+ta 363/13, 425/22
n.+çe 75/23
- nağra(a.) davul
n. 205/21
- nahayiti(a.) gayet, pek, aşırı
n. 6/16, 7/22, 12/04, 21/01,
22/10, 37/05, 41/11, 42/08,
45/01, 51/21, 52/12, 64/10,
67/17, 73/02, 75/03, 75/08,
99/07, 102/08, 102/22,
104/17, 106/23, 125/23,
130/05, 130/12, 137/16,
149/01, 152/21, 168/24,
172/22, 175/07, 191/26,
194/19, 210/15, 213/04,
217/12, 218/01, 219/21,
220/18, 233/04, 234/20,
- 239/06, 241/04, 244/18, 244/24,
245/05, 247/17, 248/26, 250/05,
261/06, 263/26, 266/24, 271/18,
291/07, 292/24, 297/23, 298/06,
308/05, 310/18, 323/17, 324/25,
337/04, 343/09, 345/21, 349/18,
353/03, 353/07, 357/18, 358/04,
358/21, 361/22, 362/11, 367/15,
370/18, 395/09, 411/03, 412/19,
418/19, 425/05, 429/13
n.+mu 56/01, 97/22, 115/06,
229/25, 261/09, 263/25
- naheķ haksız (yere), doğru olmayan
n. 77/02, 156/06, 172/15
n.+ni 224/04
- naheķçilik(f.a.u.) hakkaniyete karşı
olan söz, iş ve davranış
n. 71/19, 71/22, 72/05, 152/19
n.+ke 69/05, 123/02
n.+ler 133/14
n.+lerni 400/22
- nahiye(a.) bucak, ilçe, kaza
n. 147/01
n.+niñ(nahiyi)147/19
- nahiyilik(a.u.) nahiyeye ait
n. 195/20, 425/17
- nağşa şarkı
n. 60/18, 60/19, 91/12, 137/23,
171/09, 208/04, 208/09, 247/25,
249/15, 252/01, 278/06, 279/21,
279/23, 280/17, 281/06, 284/03,
309/04, 318/03, 319/01, 345/22,
427/19, 427/21
n.+dek(nağşi) 424/13
n.+mu(nağşi) 207/10
n.+niñ(nağşi) 208/01, 280/07
n.+ni(nağşi) 280/08, 280/17,
326/03, 333/01
n.+ğa(nağşi) 206/14, 206/18,
206/23, 280/13
n.+din(nağşi) 280/16
n.+si(nağşi) 32/16, 207/09, 278/21,
294/19
n.+sidin(nağşi) 280/18
n.+lar(nağşi) 321/18
n.+larni(nağşi) 276/03
n.+liri(nağşi) 321/20
n.+lirini(nağşi) 164/19
n.+liriğa(nağşi) 109/09

- nağşiçi şarkıcı
n.+lardin 321/19
- nağuş(f.) nahoş, hoş olmayan
n. 117/03, 176/26, 257/08,
295/23
- nailacliq(f.a.u.) çaresizlik,
çıkılmazlık
n.+tin 97/16
- naķabil(f.a.) kabiliyetsiz, cahil
n. 124/26, 196/04
- naķayillik(f.a.u.) razı olmama, boyun
eğmeme
n. 296/03
- naķis(a.) eksik, noksan
n. 427/01
n.+raķ 318/21, 412/02
- nale(f.) feryat, çığlık
n. 29/09, 108/17, 316/14,
380/24, 397/18
n. ķil- 360/08
n.+si(nali) 221/08, 401/06
- nam(f.) nam, ad, isim
n. 58/01, 64/09, 93/07,
118/22, 130/22, 155/12,
173/02, 193/11, 265/21,
273/21, 293/02, 311/09,
358/06, 364/02, 408/08
n.+ni 245/18
n.+im 404/18
n.+imda 98/24
n.+iņ 297/06
n.+iņizdin 224/14
n.+iniņ 363/12
n.+ida 98/25, 99/09
n.+idin 157/10, 157/25,
172/10, 176/02, 224/02,
224/10, 224/14
n.+iņlar 249/09
n.+lar 266/05
- namayan(f.) görölür, açık, aşık
n. 116/13, 125/22, 149/20,
152/04, 188/17, 212/02,
297/05, 310/26, 359/04,
363/07
n. ķil- 342/22
- namdar(f.) namlı, şanlı, ünlü,
şöhretli
n. 277/25
- namelum(f.a.) belirsiz
n. 136/25, 364/08, 398/18
- namerd(f.) namert, alçak
n.+lerdur 356/12
n.+lerniņ 423/02
- namerdlik(f.u.) namertlik, alçaklık
n.+ini 193/09
- namlik(f.u.) namlı, adlı
n. 62/17, 126/05, 215/08, 254/01,
400/26, 415/12
- namrat(f.a.) yoksul, fakir
n. 226/20, 249/11
- namratlaş-(f.a.u.) yoksullaşmak
n.-ķan 106/05
- namratlik(f.a.u.) yoksulluk
n. 145/22, 425/24
- namuvapik(f.a.) uygun değil,
uygunsuz
n. 152/21
- nan(f.) ekmek
n. 10/12, 29/08, 29/11, 29/13,
147/23, 161/24, 161/24, 161/26,
162/01, 162/05, 178/18, 178/18,
180/01, 180/01, 183/18, 197/02,
234/13
n.+dek 65/07
n.+ni 195/23, 226/26
n.+ęa 148/10, 185/08, 358/10
n.+din 184/08, 305/05
n.+lar 8/12
n.+lar bilen 233/17, 233/20
b.+larni 8/26
n.+lardin 199/22
- napak(f.) kusurlu, temiz olmayan
n. 380/05, 380/18, 398/13
- Napalion Napolyon Bonapard
n. 269/16, 269/19
- narazi(f.a.) hoşnutsuz, memnun
olmayan
n. 22/08, 93/26, 218/17, 239/14
- narazilik(f.a.u.) hoşnutsuzluk, itiraz
n. 23/12, 180/22, 181/21
n.+i 212/16
n.+ini 299/26
- nare tek hörgüçlü deve
n.+sidin 406/05
- naski(f.) çiğnemek için özel yapılmış
tütün, enfiye
n. 6/24

- naşükür(f.a.) şükretmeyen,
şükürsüz
n.+lerin 381/16
- Nataliye bayan ismi
n.+dek 73/08
n.+niñ 73/05
- natayin(f.a.) belirsiz
n. 76/15, 127/16, 130/03
- natıķ(a.) hatip
n. 210/16, 219/16, 286/02
n.+lardek 269/25
- natıķlıķ(a.u.) hatiplik
n.+idin 292/03
- nativan(f.) zayıf, kuvvetsiz
n. 48/08, 108/12, 112/20,
134/12, 144/19, 352/02,
426/07
- nativanlıķ(f.u.) zayıflık,
kuvvetsizlik
n. bilen 288/08
- natonuş(f.u.) tanıdık olmayan,
yabancı
n. 62/19, 277/12, 323/19
n.+tek 267/24
- nausta(f.?) usta olmayan, seviyesi
düşük
n. 138/21
- naümid(f.) ümitsiz
n. 305/07
- nava(f.) melodi, ahenk
n. 316/12
n.+liri 320/06
- navada(f.) rastgele, tesadüfen,
kazaen
n. 34/21, 350/06
- navat(a.) akide şekerı
n. 29/07
- navatreñ akide şekerı renginde
n. 6/23, 78/10
- navay(f.) fırıncı
n. 201/21
- NavayıNevayı (şair)
n. 220/09, 315/14, 363/17,
426/15
- naynaķ züppe, üstünkörü,
havai, düzenbaz
n. 214/18
- naz(f.) naz
n. 226/01
- n. bilen 13/15, 34/02
- nazaket(a.) nezaket
n. 7/08
n.+i(nazakit) 225/18
- nazaketlik(a.u.) nezaketli, naziklik
n. 41/13
- nazaret(a.) nezaret, kontrol
n.+ni 82/15
n.+i(nazarit) 74/17
- nazinin(f.) cilveli, güzel, sevimli
n. 7/13
- nazlin-(f.u.) nazlanmak
n.-ip 343/04
- naz u német(f.a.) tabiatın sunduğu
türlü yiyecekler, yemişler
n.+lerdin 199/21
- nazuk(f.) nazik, hoş, narın
n. 1/06, 7/25, 8/09, 18/01, 33/24,
105/08, 134/10, 136/17, 189/16,
217/09, 217/10, 217/19, 222/16,
231/26, 233/04, 262/02, 264/04,
299/15, 312/20, 321/10, 344/11,
378/08, 386/12, 392/22, 400/02,
400/13, 401/23
n. bolup kêt- 353/04
- nazukluķ(f.u.) naziklik
n. 140/21
n.+i bilen 140/22
- ne ne
n. 193/15, 193/15
n.+lerde 2/08
- neççe kaç?
n. 1/16, 4/15, 22/19, 50/14, 87/20,
92/01, 109/02, 109/02, 109/03,
109/18, 116/15, 127/06, 134/07,
155/20, 160/01, 161/14, 162/07,
163/02, 164/15, 172/03, 191/02,
197/09, 198/03, 198/22, 199/19,
200/04, 210/21, 227/21, 283/21,
299/19, 339/19, 352/17, 355/06,
355/07, 360/26, 380/24, 387/20,
397/13, 404/07, 418/16
- neççeylen (bir neççeylen); bir kaçımız,
birkaç kişi
bir n. 121/11
bir n. bilen 273/10
- neççi kaç?
n.+ni 146/23, 183/10, 198/05
n.+ge 166/15

- n.+si 162/20, 206/17
n.+sige 195/22
n.+miz 199/10
- nede nerde?
n. 22/19, 58/15, 76/22,
153/11, 163/26, 172/15,
239/19, 289/09, 307/09,
308/10, 328/16
n. (nedimu)45/25
n. (nedisen) 407/05
- nedidu nerededir?
n. 20/03, 27/11, 165/13
- nedidur nerededir?
n. 184/02, 428/10
- nediki neredeki?
n. 37/08, 129/16, 266/05,
428/12
n.+ni 78/14, 425/10
- nedin nereden?
n. 23/16, 27/23, 53/03,
188/24, 231/03, 305/14,
313/16, 362/23, 385/06
- nedindur neredendir?
n. 258/08, 277/08
- nege nereye?
n. 14/22, 25/18, 43/17, 93/22,
153/16, 175/11, 232/01,
254/23
- neğme(a.) müzik
n. 320/06
- neğmikeşlik(a.f.u.) bestecilik
n. kı- 171/07
- Nekir Nekir adlı melek
n. 416/09
n.+ler 419/09
- neğ(a.?) tam
n. 29/18, 57/06, 69/11, 97/15,
158/03, 245/17, 247/26,
312/11
- neğil(a.) nakil
n. kı- (nakletmek) 121/02,
192/22, 222/19
- neğişlik(a.u.) nakışlı
n. 279/26
- nem(f.) nem, rutubet
n. 104/21, 163/15, 179/10,
232/26, 265/02, 381/04,
384/12
- nemde-(f.u.) nemlemek, nemli hale
getirmek
n.-di(nemdi-) 331/04
n.-p 366/21
n.-yelmidi 396/06
- nemhuş(f.) biraz nemi var, nemlice
n. 1/05, 78/08, 384/19
- nemleş-(f.u.) nemlenmek
n.-ken 350/26, 351/02
- nep(a.) kar, kazanç, fayda
n. 111/06, 355/09, 426/04
n.+ke 365/26
- neper(f.) nefer, asker
n. 244/05, 323/19
- nepes(a.) nefes
n. 321/19, 373/04
n. al- 384/19, 396/01, 408/01
n. él- 114/08, 248/03
n.+te 403/06
n.+i(nepis) 3/12, 47/07, 115/12
n.+ini(nepis) 115/19
n.+lerge 64/09
- nepeslen-(a.u.) nefes almak,
nefeslenmek
n.-di 78/08
- nepeslin-(a.u.) nefes almak, nefeslenmek
n.-ip 1/06, 227/01
- nepis(a.) nefis
n.+i(nepsi) 10/14, 381/16, 383/05,
383/22
n.+ini(nepsini) 10/16, 184/23,
233/25, 385/19
- nepret(a.) nefret
n. 55/14, 104/09, 115/19, 221/07,
244/04, 296/03, 390/11
n. bilen 279/16
n.+mu 208/08
n.+ke 307/18
n.+ini(nepirit) 160/16
- nepretlen-(a.u.) nefret etmek
n.-dim 404/25
n.-se 105/04
- nepretlin-(a.u.) nefret etmek
n.-ivatidu 52/17
- nere(a.) nara
n. 59/12
- nerse nesne, şey
n. 7/18, 16/18, 19/07, 21/12, 29/01,
33/16, 39/06, 40/03, 43/01, 45/18,

51/03, 54/19, 58/03, 71/13,
 75/19, 110/19, 110/20,
 118/14, 121/08, 144/26,
 146/12, 146/13, 148/12,
 169/20, 169/20, 174/11,
 184/08, 186/13, 190/14,
 217/08, 221/23, 222/14,
 234/10, 246/13, 253/03,
 279/07, 283/19, 310/14,
 310/15, 315/07, 325/02,
 335/08, 352/06, 364/02,
 364/14, 382/14, 391/13,
 397/08, 398/15, 402/01,
 405/20, 405/21, 409/05,
 411/17, 417/19, 423/21,
 425/06, 426/05
 n.+niñ(nersi) 14/05, 103/09,
 332/10, 409/02
 n.+ni(nersi) 2/12, 16/06,
 79/11, 102/25, 129/25,
 133/08, 143/07, 145/02,
 147/17, 168/22, 268/12,
 307/20, 315/04, 363/26,
 392/14, 412/04, 426/20
 n.+ge(nersi) 198/10, 332/23,
 374/16, 380/01, 380/15,
 426/10
 n.+din(nersi) 105/05, 258/18,
 430/02
 n.+m 423/14
 n.+ñiz(nersi) 63/23
 n.+si(nersi) 420/25
 n.+sige(nersi) 331/13
 n.+sidin(nersi) 331/14
 n.+ler(nersi) 4/14, 19/07,
 28/13, 58/15, 63/24, 77/18,
 172/17, 173/13, 209/10,
 220/26, 221/05, 228/20,
 234/20, 241/17, 307/23,
 314/05, 342/01, 404/15,
 407/02, 411/09, 423/23,
 423/24
 n.+ler(nersi) bilen 393/06
 n.+lermu(nersi) 81/13,
 221/01, 241/18
 n.+lerniñ(nersi) 149/04,
 187/08, 187/09, 412/23
 n.+lerni(nersi) 63/21, 65/09,
 148/24, 149/02, 216/17,

242/07, 242/14, 273/08, 291/18,
 300/02, 305/09, 305/14, 309/17,
 310/03, 314/24, 340/10, 363/10,
 423/13, 423/13, 426/09
 n.+lernimu(nersi) 363/05
 n.+lerge(nersi) 309/17
 n.+lerdin(nersi) 216/26, 217/11,
 403/15
 n.+lerdinmu(nersi) 149/05
 n.+liriñniñ(nersi) 315/03
 n.+liri(nersi) 47/17
 n.+lirimu(nersi) 283/04
 n.+lirini(nersi) 51/11, 99/04,
 315/20, 362/05
 bir nerse 1/14,15/09, 47/10, 84/20,
 98/20, 99/20, 145/01, 145/09,
 174/09, 184/01, 184/02, 216/03,
 216/10, 222/04, 241/13, 256/22,
 280/03, 283/25, 302/12, 306/22,
 309/14, 361/10, 362/08, 364/13,
 381/23, 420/11, 424/19
 bir nersimu 97/20
 bir nersiniñ 145/03
 bir nersini 30/01, 133/02, 211/11,
 237/14, 245/21, 248/18, 271/01,
 277/20, 290/06, 311/03, 320/24,
 324/09, 349/19, 381/22, 382/26,
 383/01, 409/11, 415/06
 bir nersige 44/12
 bir nersidin 7/05, 39/24, 43/12,
 178/14
 bir nersiler 234/06
 bir nersilerni 80/01, 169/23, 228/04,
 281/02, 411/26
 héç nesre 71/13, 184/08, 186/13,
 246/13, 283/19, 398/15
 nes(a.) iç karartıcı, meş'um, uğursuz
 n. 284/09
 nesihet(a.) nasihat, öğüt, telkin
 n. 99/23, 263/15
 n. kı- 272/23
 n. bilen 158/11
 n.+ke 291/21
 n.+im(nesihit) 325/05
 n.+ler 286/03
 n.+lerge 126/23, 333/15
 n.+lerdin 151/05
 n.+liri 98/16

- nesihetguyluk(a.f.u.) nasihat verme
iş, nasihatçılık, akıl hocalığı
n. bilen 116/21
- nesir(a.) nesir, düzyazı
n. 143/22, 143/24
- neşir(a.) yayın, baskı, yayım
n. 362/12, 362/16, 430/06
n.+i(neşr) 430/13
- neşriyat(a.) neşriyat, yayın
n.+i 430/06, 430/09
- neşter(f.) neşter, ameliyat bıçağı
n. 69/04, 419/25
n.+ini(neştir) 165/11
- netice(a.) netice, sonuç
n. 154/23
n. bilen 70/01
n.+niñ(netici) 312/07
n.+de(netici) 148/19, 193/13,
221/19
n.+si(netici) 408/19, 428/11
n.+si(netici) bilen 266/21
n.+sini(netici) 327/22
n.+side(netici) 166/25
n.+sidiki(netici) 266/18
n.+sidin(netici) 270/02
n.+ler(netici) 365/10
n.+liriñ(netici) 318/11
- ney(f.) ney, kaval
n.+din 316/11
- nezer(a.) nazar, bakış
n. 13/08, 193/11, 208/18,
209/25, 213/02, 357/01,
427/18
n. sal- 118/24, 394/19
n. sél- 167/06
n. taşla- 282/12
n. bilen 13/01, 55/07, 82/08,
96/19, 171/21, 213/26,
258/02, 291/25, 314/15,
373/20, 375/21, 378/11
n.+de 56/17, 392/09
n.+i bilen 45/08, 289/19
n.+ini 114/25
n.+ide 18/09, 47/20, 71/22,
73/09, 95/21, 236/06, 244/09,
260/05, 299/18, 311/18,
336/12, 344/04, 355/17,
391/25, 391/26, 398/16,
403/14, 404/14
- n.+idiki 418/07
n.+idin 371/24
n.+imizde 244/10
- nezeriye(a.) nazariye
n. 97/13, 97/14, 151/05, 194/09,
223/12
n. bilen 213/02
n.+niñ(nezeriye) 220/26
n.+si(nezeriye) 190/14, 212/22,
267/11
n.+sini(nezeriye) 130/08, 297/12
n.+lirini(nezeriye) 116/22, 117/02
- nezeriyivi(a.) nazariye bilimine bağlı olan
n. 213/05, 213/16, 244/20, 315/21
- némañçe niye o kadar?
n. 39/03, 120/02, 342/03
- némandak niye öyle?
n. 254/24, 282/26, 323/23, 368/04
- néme ne, niye?
n. 2/07, 2/12, 11/26, 13/09, 15/04,
16/08, 23/06, 25/07, 25/14, 30/17,
32/15, 33/21, 36/13, 41/02, 43/04,
43/14, 46/05, 47/06, 50/12, 52/25,
62/22, 68/12, 76/07, 80/10, 81/07,
81/21, 81/22, 84/23, 87/02, 87/02,
89/07, 92/01, 93/18, 94/01, 94/13,
100/21, 100/22, 105/10, 107/24,
107/24, 108/15, 108/18, 113/24,
116/25, 119/03, 119/06, 119/10,
120/09, 120/16, 121/21, 129/14,
134/09, 134/20, 136/16, 144/09,
145/14, 146/02, 146/14, 146/17,
147/19, 154/02, 154/18, 158/22,
159/13, 159/16, 161/17, 161/18,
161/20, 161/21, 165/13, 169/26,
172/25, 173/12, 174/04, 177/22,
181/26, 182/03, 182/06, 183/24,
185/11, 185/21, 188/24, 194/12,
199/14, 199/21, 205/08, 207/14,
207/16, 210/03, 211/17, 212/08,
216/18, 217/21, 217/24, 220/02,
221/02, 221/09, 221/13, 227/16,
230/01, 230/22, 231/12, 231/13,
232/03, 237/03, 237/05, 237/06,
237/08, 240/16, 242/09, 242/10,
242/12, 245/22, 246/16, 248/04,
248/22, 249/10, 250/06, 250/14,
250/14, 251/04, 251/09, 255/07,
255/22, 256/15, 256/20, 263/01,

- 266/06, 266/07, 269/05,
271/14, 273/09, 273/16,
274/02, 274/08, 274/14,
274/16, 279/04, 281/09,
281/13, 281/16, 282/03,
282/03, 283/07, 283/09,
289/08, 289/14, 289/20,
293/15, 299/04, 299/09,
302/26, 305/11, 306/25,
308/15, 308/25, 309/01,
309/03, 309/18, 312/21,
314/23, 315/10, 315/13,
320/17, 321/08, 323/04,
324/04, 327/03, 328/19,
333/14, 333/14, 333/25,
333/25, 343/10, 343/19,
344/15, 348/26, 348/26,
349/10, 349/12, 349/12,
349/14, 349/17, 360/03,
361/02, 366/07, 366/10,
370/11, 373/14, 374/24,
377/18, 377/21, 378/02,
378/15, 378/15, 381/14,
382/04, 383/25, 385/11,
387/06, 387/11, 390/04,
400/15, 406/06, 413/08,
413/18, 415/03, 416/03,
416/04, 417/23, 418/19,
419/11, 422/15, 422/22,
423/22, 424/01, 425/07,
425/12, 425/16
n. kııl- 158/15
n. bilen 173/12
n.+dur(némi) 299/02
n.+ni(némi) 58/10, 154/01,
184/06, 207/04, 279/04,
307/04, 377/26, 423/17
n.+nidur(némi) 170/12,
399/11
n.+de(némi) 426/12, 426/12
n.+dindur(némi) 255/23,
407/15
német nimet, hayır, iyilik
n.+ni 316/26
n.+lerni 9/01, 10/18
n.+lerdin 199/21
németlik(a.u.) hayırlı
n. 331/03
némi nesne, şey, eşya
n.+ni 252/02
n.+ler 234/22
n.+lerni 13/06, 46/17, 76/08,
102/09, 162/06, 278/05, 347/12,
405/07, 413/08, 417/09
n.+lernidur 90/15
némidegen ne kadar?
n. 20/17, 20/19, 30/13, 30/13,
44/15, 53/18, 114/11, 252/07,
252/08, 256/07, 265/01, 287/17,
287/17, 288/21, 288/21, 361/17,
323/06
némige niye, ne için?
n. 2/13, 66/12, 124/18, 207/02,
333/20, 387/01
némigen nedir?
n. 365/04
némigi niye, ne için
n.+dur 320/10
némiken nedir?
n. 289/18
némisi nesi?
n. 89/26, 238/14, 283/02, 323/08
n.+ni 314/01
n.+din 108/13
n.+ge 194/05
némişka neden?
n. 80/22, 85/15, 103/04, 108/15,
120/21, 140/09, 183/21, 235/24,
247/22, 260/22, 274/05, 294/16,
318/20, 367/12, 380/18, 402/21
némit(a.) nimet, yiyecek, içecek
n.+i 236/19, 250/10, 418/20
nén(f.) ekmek
n.+dek 249/24
n.+niñ 249/22
n.+i 4/12
n.+imu 386/06
n.+ini 386/10
népiz(a.) ince, zarif, narin
n. 115/03, 254/06, 400/11, 403/20
n.-ken 35/17
néri öte
n. 24/11, 114/26, 142/09, 144/23,
173/10, 189/02, 190/26, 234/14,
253/16, 281/10
n. +da 79/17, 139/12
n.+ga 109/16
n.+kı 277/02, 316/18

- nétirak biraz öteye
n.+ka 266/16
- nérva(r.) sinir ve kas sistemi
n.+m 340/07
n.+sini(nérvi) 24/13
n.+lirimizni(nérvi) 131/21,
197/10, 264/04, 398/08
n.+liri(nérvi) 189/16, 251/12,
392/22
n.+lirini(nérvi) 234/10
- nésip(a.) nasip, kismet
n. 14/04, 97/06, 145/15,
311/11, 332/02, 332/03,
381/20
- nésivi(a.) hisse, parça, bölüm,
pay, nasip
n.+si 328/24, 380/12
n.+sini 25/11
- néy(f.) ney, üflemeli bir çalgı
n.+idek 401/07
- ni acayip, ne gibi, nasıl
n. 264/03, 264/03, 302/10
n.+du 234/22
- nicadçı(a.u.) kurtarıcı
n.+si 122/12
- nicadlık(a.u.) bağımsızlık,
zahmetten, sıkıntıdan
kurtuluş
n.+ka 167/08
- niçu nasıl, ne?
n. 373/14
- niqabla-(a.u.) maskeleyerek; örtbas
etmek, gizlemek
n.-p 204/13
- nilun naylon, sentetik
n. 420/18
- nime ne, niye
n. 377/24
- nimkeş(f.?) kullanılmış, modası
geçmiş
n. 5/08, 252/19
- nimreñ yarı renkli
n. 115/04
- nisbeten(a.) nispeten
n. 128/14, 135/06, 165/04,
177/09, 198/24, 209/13,
214/15, 262/17, 286/14,
286/15, 377/12, 406/25
- nisbit(a.) nispet, oran
n.+imu 365/17
- nisive(a.) hisse, parça, bölüm, pay,
hisse
n.+ñ 25/14
- nişan(f.) nişan, alamet
n.+din 154/06
n.+i 155/12, 187/02, 354/10
n.+iğa 290/17
n.+iñlar 290/17
n.+lirini 93/07
- nişane(f.) nişan, alamet
n.+ñ 308/07
- nişanla-(f.u.) nişanlamak, işaretlemek
n.-p 246/18
- nişansız(f.u.) nişansız, işaretsiz
n. 177/12, 337/08
- niyet(a.) niyet
n. 77/13, 116/12, 193/14, 282/16,
404/21
n. bilen 297/07
n.+niñ 36/21
n.+te 297/20, 374/06, 398/21
n.+tin 345/06
n.+im(niyit) 52/22
n.+imdin(niyit) 124/03
n.+iñ(niyit) 368/04
n.+i(niyit) 216/05, 339/26, 369/10
n.+iniñ(niyit) 154/23
n.+ini(niyit) 77/12, 116/16
n.+ige(niyit) 412/16
n.+ide(niyit) 157/21, 168/06
t.+lirini 372/17
- niyetlik(a.u.) niyetli, niyeti olan
n. 372/19
n. bilen 379/14
- niza(a.) çekişme, anlaşmazlık, zıtlık,
düşmanlık
n. 273/12
n.+din 371/21
- nizam(a.) nizam, düzen, kanun, tertip
n. 76/23, 226/05, 269/09
n.+ida 374/21
n.+liri 226/06
- no(r.) numara
n. 430/07
- nobil(r.) Nobel edebiyat ödülü
n. 105/26
- noçi cesur, gözü pek, yürekli
n. 76/23

- noçilik cesurluk
n. bilen 275/15
- Noh Nuh (A.S)
n. 295/25
- noқта yular, dizgin
n. sal- (yular takmak) 14/05
- noқu- dürtmek
n.-p tur- 136/14
- noқul yalnız, fakat
n. 127/19, 238/05
- nomur(r.) numara
n. 45/06, 129/12, 129/13,
134/19, 268/05, 272/06
n.+ni 268/03, 318/04
n.+iñiz 135/05
n.+idin 248/11
- nomus(a.) namus
n. 231/18, 376/20, 399/26,
400/23, 402/06, 404/23,
405/24, 406/01, 407/02
n.+қа 417/17
n.+i 344/26, 351/14, 352/01
n.+ini 350/01
- nomusluқ(a.u.) namuslu
n.+raқ 284/21
- nomussiz(a.u.) namussuz
n. 52/15
- nopuz(a.) nüfuz, tesir
n. 151/13
n.+i 64/03
- nopuzluқ(a.u.)nüfuzu olan, tesirli,
etkili
n. 244/03, 338/09
- norma(r.) norm, oran
n. 185/16, 185/25
n.+ñni 185/19
n.+si(normi) 22/05, 54/20
n.+siniñ(normi) 22/07
- normal(r.) normal
n. 102/05, 142/15, 181/07,
197/11, 398/09
- normilik(r.u.) standarda uygun
n. 8/12, 54/19
- normisiz(r.u.) standarda uymayan
n. 50/26
- nota ağaçların dibinden fişkiran
körpe filizler
n. 28/20
- n.+larga(noti) 57/03
n.+larda(noti) 31/01
n.+liridek(noti) 189/17
- noyabr(r.) kasım ayı, onbirinci
ay
n. 358/16
- nöbit(a.) nöbet, sıra
n.+i 167/05
- nöl(r.) sıfır
n.+din 186/25
n.+ge 267/25
- Nöşérvan Nuşirevan
n. 86/21, 86/22
- nöşidil çok acı veren bir çeşit ilaç ismi
n. 279/05
- Nöşirvan Nuşirevan
n. 416/06
- növet(a.) nöbet, sıra
n. 22/03, 270/25, 306/19, 372/12
n. bilen 50/15, 84/10, 109/17,
131/09
n.+tiki 96/04, 238/03, 286/08
n.+iñ(növit) 267/01
n.+i(növit) 165/25, 375/11
n.+ini(növit) 277/11
- nuһli kibir
n.+sini 26/14
- nuқsan(a.) eksiklik, kusur, noksan
n.+ni 272/19
n.+lirimu 135/17
- nuқsansiz(a.u.) kusursuz, noksansız
n. 32/20
- nuқта(a.) nokta
n. 391/04
n.+ğa (nuқti)377/15, 396/13
n.+din(nuқti) 129/07, 167/13
n.+si(nuқti) 365/11
n.+sidin(nuқti) 218/01, 238/05
n.+liri(nuқti) 214/11
- nuқu- dürtmek
n.-p 382/01
- nuқutreñ nohut rengi
n. 6/21
- nur(a.) nur, ışık
n. 13/17, 17/21, 41/19, 47/11,
74/08, 87/21, 100/07, 384/13,
396/16, 399/08, 399/12
n. sép- 126/02

- n. yég- 41/18
n. bilen 392/20
n.+ğa 70/23
n.+i 112/07, 165/01, 183/05,
186/04, 187/21, 299/13,
308/11, 397/03, 396/14,
397/01, 397/04, 397/04,
419/19
n.+i bilen 15/25
n.+idek 41/19
n.+ini 78/07
n.+ini çéc- 257/13
n.+ığa 1/08, 397/02, 406/26,
429/07
n.+ida 12/24, 277/06, 311/24,
395/04
n.+idin 260/21
n.+liri 134/02, 254/20
n.+liri bilen 92/12, 384/16
nurane (a.= nurlu
n. 91/24, 92/07
nurgun çok
n. 5/20, 44/01, 65/04, 106/03,
107/24, 148/24, 149/02,
156/20, 175/17, 181/19,
193/10, 208/11, 216/16,
220/04, 220/24, 225/02,
229/22, 242/07, 244/13,
244/19, 249/02, 260/18,
262/06, 273/24, 297/13,
310/03, 324/13, 348/19,
355/04, 361/26, 363/05,
363/10, 365/13, 399/14,
411/09, 411/21, 423/13,
423/13, 426/09, 426/09,
427/04
nurgunli- çoğaltmak
n.-қан 358/13
nurlandur-(a.u.) nurlandırmak,
ışıklandırmak
n.-up tur- 177/08
nurlin-(a.u.) nurlanmak,
ışıklanmak
n.-idu 342/17, 388/22
n.-ip 277/01
nurluқ(a.u.) nurlu, ışıklı
n. 6/19, 32/25, 205/01,
257/05, 257/12, 304/06,
332/04, 401/17
nursiz(a.u.) nursuz, ışksız
n. 161/12, 300/09, 377/15
nusha(a.) nüsha, kopya
n. 313/23
n.+sini(nushı) 313/21
nusret(a.) galibiyet, zafer
n. 409/24
nutuқ(a.) nutuk, söylev
n. 265/19
n.+i(nutuқ) 75/14
n.+ini(nutuқ) 200/13
n.+idin(nutuқ) 370/22
Nyuyork(r.) Newyork şehri
n.+қа 296/10

- O**
- Obdan(f.) iyi
 o. 40/18, 68/02, 89/12, 105/11, 106/02, 110/02, 136/13, 187/07, 216/07, 224/05, 244/20, 248/26, 266/24, 277/23, 278/02, 289/16, 310/09, 314/11, 336/05, 386/26, 425/14
 o. bil- 167/18, 391/01
 o. bol- 348/09
 o.+rağ 3/16, 123/09, 229/21, 410/19 o.+la 283/08, 298/11
- obraz(r.) suret, kılık, tasvir
 o. 342/13
 o.+ni 236/09
 o.+iñni 117/11
 o.+i 209/14, 214/14, 217/26, 327/19
 o.+idin 264/07
 o.+larniñ 62/20
 o.+largâ 236/23
- obrazlık(r.u.) suretli
 o. 217/24, 357/18
- obyéktip(r.) objektif
 o. 307/13, 358/23
- obzor(r.) görme, gözden geçirme, özet, icmal
 o. 61/22, 130/06
- oçak ocak
 o. 297/18, 304/21
 o.+la(oçık) 248/16
 o.+niñ 304/19
 o.+ğa 386/09
 o.+i(oçık) 64/22
 o.+ığa(oçık) 166/23
- oçum avuç
 o. 61/15, 398/14
 o.+larniñ 61/17
- oçumla- avuçlamak
 o.-p 198/02, 234/01
- oçuğ açık
 o. 9/20, 35/26, 43/03, 43/11, 44/04, 55/03, 62/08, 69/15, 76/23, 78/13, 81/24, 98/20, 98/21, 108/09, 118/06, 119/04, 144/10, 151/09, 152/14, 158/18, 166/21, 167/23, 186/20, 190/09, 198/04, 210/18, 218/15, 248/05, 275/04, 323/21, 340/15, 364/22, 379/06, 389/24, 390/16, 394/17, 400/16, 401/09, 401/14
 o.+la 127/16, 169/24, 371/04
 o. köñüllük (iyi kalplilik, safdillik) 167/23, 323/21
 o.+rağ 373/24
 o.+tin 158/18
- oçuğçilik enginlik, genişlik, engin alan
 o.+ğa 393/22
- ofitsér(r.) subay
 o.+niñ 214/18
- oğlağ oğlak, keçi yavrusu
 o. 349/09
- oğri hırsız
 o. 188/06, 338/04
 o.+siniñ 261/25
 o.+lardur 356/10
- oğrila- çalmak
 o.-p 126/19, 206/04, 206/12, 344/26
- oğrilatğuz- hırsızlık yapmak(mecbur etmek)
 a.-ğan 417/08
- oğrilik hırsızlık
 o.+çe 14/13
- oğul oğul
 o. 44/19, 75/05, 163/12, 276/06, 285/12, 392/17, 418/20
 o.+ni 163/20
 o.+um(oğlum) 71/03, 71/05, 71/07, 88/21, 368/17
 o.+i(oğli) 123/13, 215/23, 368/25, o.+i(oğli) bilen 368/22, 369/04
 o.+lar 8/13
 o.+larniñ 294/10
 o.+largâ 262/02
 o.+liriniñ 295/25
- oğut gübre
 o. 32/08, 294/10, 294/15, 294/19, 294/19, 294/26, 295/13, 408/12
- oğutçi gübre saçan
 o.+lar 294/19
- ohoy bir ünlem
 o. 120/23, 141/14, 311/12, 342/02, 410/26
- ohuy bir ünlem

- o. 93/17
- oḡçu- fırlamak, fıŝkırmak
o.-ġan 208/11
- oḡŝa- benzemek
o.-ymen 198/18, 204/21
o.-ysen 385/21
o.-ysiz 143/10, 373/24
o.-ydu 3/05, 16/05, 29/21,
36/10, 39/07, 76/20, 76/24,
121/01, 141/16, 145/05,
149/07, 172/08, 193/09,
198/18, 204/17, 231/23,
245/15, 307/25, 348/08,
363/22, 367/22, 369/18,
378/08, 405/21, 422/19,
426/03
o.-ptumu 31/23
o.-p 24/17, 43/14, 70/12,
70/15, 70/22, 159/08, 394/05
o.-ydiken 192/17
o.-ydikensengu 283/17
- oḡŝaŝ benzer, aynı
o. 4/20, 4/20, 4/21, 5/04,
7/16, 13/03, 39/01, 41/13,
57/01, 61/22, 64/20, 66/06,
66/12, 66/13, 75/23, 84/07,
93/04, 105/08, 117/19,
119/17, 126/16, 127/17,
150/20, 151/24, 154/05,
158/22, 170/10, 175/20,
181/12, 188/01, 197/04,
205/01, 205/09, 208/12,
213/14, 220/24, 240/09,
240/23, 265/22, 276/18,
291/09, 292/01, 298/10,
317/18, 318/14, 324/20,
325/09, 332/04, 334/12,
338/10, 341/02, 356/08,
363/23, 367/20, 374/13,
374/21, 374/23, 377/10,
380/04, 383/09, 383/21,
384/01, 396/15, 403/16,
404/03, 404/06, 405/18,
406/09, 406/24, 406/26,
418/03, 420/03, 429/14
o. bol- 39/02
o.+ma 374/25
o.+larni 193/05
- oḡŝaŝla aynı; aynı halde; aynı
a. 26/18, 26/21, 65/03, 68/01,
72/02, 97/12, 106/03, 192/15,
266/10, 289/05, 334/13, 358/08,
374/22, 378/21, 383/22, 383/24,
383/24, 409/13
- oḡŝat- benzetmek
o.-sañ 108/02
o.-maytti 130/08
- oḡŝi- benzemek
o.-may 79/02
o.-mamsen 250/20
o.-mamsiz 283/06
o.-mamdu 3/08, 158/25, 165/17,
166/03, 326/24, 422/11
o.-mamsiler 250/16
o.-maydu 294/24
o.-maydiġan 180/12, 320/06
o.-maytti 7/06, 223/17, 310/01
o.-miġan 4/17, 4/18, 4/18, 4/19,
4/19, 156/06, 167/12, 213/05,
220/21
- oḡŝit- benzetmek
o.-ip 50/06
- oḡŝitil- benzetilmek
o.-ġanliġidin 63/17
- oḡŝitivet- benzetivermek
ḡ.-ti 12/07
- okul iġne, enjektör
o.+i 57/09
- oḡ ok, kurşun, mermi
o. 400/16
o.+tek 337/08, 383/14
o.+rek 283/01
o.+i 293/06
o.+i bilen 404/17
o.+i dek 412/06
- oḡu- okumak, tahsil görmek
o.-dum 123/22, 202/12, 329/18
o.-di 44/09, 80/01, 149/17, 202/14,
311/07
o.-şti 285/18
o.-ymen 266/04, 266/05, 270/21,
341/15
o.-ydu 143/22, 386/16
o.-ydiġan 112/05, 181/22, 292/17,
367/12
o.! 202/06, 202/07, 203/12, 372/24
o.-ġin 311/19

- o.-ñ 64/18, 143/20
o.-sun 202/08, 203/02, 203/08
o.-ñlar 325/05, 363/20
o.-sam 202/12, 311/17
o.-sañmu 314/18
o.-ğaça 301/10
o.-gili 65/04
o.-p 2/23, 27/03, 39/19,
62/01, 106/02, 106/14,
145/13, 148/05, 149/17,
151/15, 157/12, 179/14,
194/04, 194/12, 194/18,
202/02, 203/06, 203/07,
203/16, 231/09, 232/07,
242/04, 261/14, 263/23,
297/21, 312/03, 315/26,
316/01, 328/18, 346/15,
362/18, 385/20, 387/15,
400/25, 404/03, 408/07,
411/08, 426/08
o.-p ket- 203/17
o.-pla 290/08
o.-pmu 167/15, 355/07
o.-ğan 85/02, 187/04, 234/24,
234/26, 244/01, 307/10,
314/18, 315/03, 315/20,
365/08, 365/14, 423/06
o.-ğandek 30/01, 401/09
o.-ğanla 260/17
o.-ğanniñ 288/22
o.-ğini 203/04
o.-ğanidim 362/17
o.-ptiken 288/24
o.-yttiñ 367/10
o.-ytti 170/11, 242/04,
362/25, 362/25, 363/01
o.-vatқан 89/04, 329/02,
363/03
o.-vatқandek 247/13
o.-vatқanda 420/08
o.-vatқанlığıni 34/11, 362/02
o.-mamsen 203/09
o.-misam 65/05
o.-misañmu 314/18
o.-luvatқан 321/20
o.-yalmay 246/12, 425/21
oқubet (a.) ıstırap, azap, eziyet,
sıkıntı
- o. 103/14, 221/08, 405/12
o.+ni 236/16
o.+ke 345/01
o.+i(oқubit) 71/10
o.+ler 131/04, 402/05
o.+lerni 106/04, 236/02
o.+large 72/08
o.+lirini 388/08
oқuғuçı oğrenci
o. 22/11, 27/06, 49/22, 58/23,
64/06, 74/18, 151/06, 152/12,
160/25, 160/26, 162/07, 162/11,
190/03, 246/21, 248/02, 250/17,
251/09, 268/11, 270/11, 272/12,
272/26, 273/24, 318/18, 425/14
o. bilen 74/18
o.+la 287/01
o.+mu 26/19, 365/15
o.+niñ 54/19, 152/17, 170/10,
176/04, 195/01, 268/14, 268/20.
318/10
o.+ni 26/11, 176/17, 177/02
o.+din 27/09, 176/15
o.+si 24/24, 219/23, 220/01, 284/20
o.+siniñ 218/13, 270/01
o.+siğa 363/21, 374/06
o.+sidin 64/01
o.+siğu 324/03
o.+simikin 283/16
o.+lar 4/23, 22/07, 28/25, 40/07,
45/02, 47/21, 50/21, 64/04, 154/05,
155/04, 171/11, 171/14, 175/17,
176/24, 176/26, 182/14, 189/22,
208/19, 209/24, 215/25, 225/02,
238/08, 238/15, 239/07, 239/09,
246/16, 247/01, 248/07, 248/15,
250/22, 251/16, 251/22, 251/26,
266/16, 274/11, 276/07, 286/21,
291/24, 331/08, 331/16, 337/26,
340/16, 356/16, 359/12, 377/02,
399/02, 401/01, 420/16, 423/05
o.+lar bilen 250/01
o.+lardek 266/20
o.+larmu 36/10, 48/03, 220/17,
244/21, 331/11, 359/15
o.+larniñ 24/15, 24/20, 63/25,
65/12, 96/02, 129/18, 130/03,
158/10, 163/09, 172/12, 212/15,
219/12, 219/15, 238/05, 240/26,

- 244/09, 244/12, 244/19,
246/01, 251/20, 251/21,
265/18, 265/21, 291/13,
291/16, 293/16, 335/26,
340/05, 376/04, 388/18,
390/10, 392/17, 421/19
o.+larniñmu 75/11, 209/25,
224/04
o.+larni 46/10, 61/03, 65/16,
75/15, 95/22, 130/01, 158/20,
176/09, 222/09, 223/01,
223/19, 239/24, 327/15,
375/02, 390/23
o.+larnimu 223/04, 223/13
o.+largâ 46/18, 61/15, 75/16,
177/05, 219/20, 248/24,
249/20, 357/07
o.+larda 76/03
o.+lardiki 61/04, 130/10
o.+lardin 45/04, 50/14,
414/01
o.+lirimğa 387/08
o.+liri 28/04, 209/01, 212/20,
389/22
o.+liriğa 22/04
o.+liriğu 247/24
oğuğuçilik öğrencilik; okul çağı
o. 226/20
oğuğuçu öğrenci
o.+ñğa 375/01
o.+m 374/01
oқul- okunmak
o.-di 157/16, 312/18, 321/18
o.-up 157/19
o.-ğan 176/07
o.-uvatқан 280/13
oқuş okuma; okula gitme
o. 27/15, 68/22, 70/04,
124/05, 140/23, 152/03,
165/23, 166/10, 167/25,
185/05, 218/20, 272/13,
325/06, 331/16, 361/25,
363/04, 367/04, 425/23
o. bilen 346/22
o.+ni 129/21
o.+қа 69/24, 361/25
o.+қа başli- 31/12, 140/05, 141/17,
144/25, 171/15, 242/16
o.+tin 238/02
o.+ini 350/01
oқuşmasliқ eğitimsizlik
o.+tin 371/21
oқut- okutmak, okula göndermek
o.-up 57/23, 192/04, 426/07
o.-uş 1/17
o.-uvatidu 65/05, 308/08
oқutқuçi öğretmen
o. 47/09, 61/15, 70/07, 72/18,
74/16, 75/09, 75/18, 152/14,
174/04, 269/26, 287/03, 291/16,
292/16, 340/16, 349/06, 363/11,
365/07, 376/04, 404/26, 423/05,
425/15
o.+mu 150/03
o.+niñ 58/24, 174/01, 175/15,
238/18, 267/08, 269/02, 374/05
o.+niñmu 47/17
o.+ni 223/22
o.+nimu 130/04
o.+ğa 47/09
o.+ñiz 98/11
o.+si 74/18, 212/22, 267/12,
361/14, 381/07
o.+siniñ 298/05
o.+lar 66/22, 173/25, 174/07,
176/24, 176/25, 180/11, 181/25,
239/08, 251/15, 286/21, 298/12,
336/21
o.+lar bilen 176/24
o.+larmu 291/11
o.+larniñ 154/04, 238/01
o.+larniñmu 4/23
o.+larni 337/26
o.+largâ 268/10
o.+lardin 238/11
o.+largiçe 213/18
oқutқuçilik öğretmenlik
o. 174/20, 358/02, 376/06, 411/01
oқutuş okutma, okula gönderme
o. 22/02, 57/02, 78/09, 160/25,
372/24, 376/08, 399/12
oқuvét- okumak
o.-ey 31/11
o.-iña 311/16

- o.-ip 192/14, 237/15
oğya yay ve ok
o.+dek 337/06
ol o
o. 391/23
olaş-çolaş gürültü ile, hep
birlikte
o. 99/18
olaş- yığılmak, toplaşmak,
birikmek
o.-ti 65/15, 97/08, 98/04,
418/04
oliş- yığılmak, toplaşmak, birikmek
o.-ip 160/06, 256/24
oltur- oturmak
o.-di 4/16, 8/24, 10/11, 17/08,
48/17, 50/24, 64/25, 65/25,
74/05, 79/26, 82/21, 84/06,
102/04, 120/16, 139/01,
150/21, 171/12, 183/02,
231/25, 243/01, 268/07,
306/17, 342/05, 346/10,
422/10, 424/19
o.-duğ 277/16
o.-upsizgu 173/01
o.-uptu 213/18
o.-imen 38/14
o.-isen 318/04
o.-imiz 117/20
oynap o.-usiler 247/23
o.! 120/13
o.-uñ 242/25
o.-uñlar 316/21, 389/08
o.-sam 38/12
o.-ğaç 289/25
o.-may 153/02, 371/04
o.-mayla 63/19
o.-up 4/21, 20/11, 29/10,
38/04, 73/23, 86/01, 90/11,
93/18, 96/23, 97/17, 109/10,
122/23, 148/21, 179/14,
185/12, 223/09, 225/09,
234/22, 235/04, 236/23,
264/10, 270/22, 288/18,
316/23, 322/09, 323/10,
356/04, 362/06, 370/03
o.-up ket- 74/20
o.-up kal- 90/19, 114/07,
168/04, 175/02, 181/01,
188/03, 219/09, 222/11, 287/24,
315/01, 352/20, 388/04
o.-ğan 30/07, 83/07, 84/08, 96/11,
122/06, 170/15, 171/22, 176/26,
177/01, 200/04, 213/21, 229/10,
247/11, 267/08, 268/13, 291/18,
292/02, 401/01, 403/14
o.-ğandek 225/08, 308/23
o.-ğini 206/05
o.-ğanlarniñ 319/12
o.-idiğan 175/15
o.-uvatқан 372/10
o.-attim 300/16
o.-atti 5/03, 13/26, 52/12, 70/23,
84/09, 96/14, 97/09, 199/20,
200/09, 206/13, 220/18, 222/25,
267/10, 267/13, 268/11, 268/16,
270/13, 277/13, 300/08, 304/01,
306/01, 306/03, 321/06, 333/01,
341/23
körüp o.-atti 359/22
o.-uşatti 276/08
o.-midi 343/04
o.-misakmu 211/14
o.-mamsiler 323/24
o.-almay 181/15, 222/03, 240/17
o.-almayvatatti 55/09
olturğuz- oturtmak
o.-up 83/03, 278/05
olturuş oturuş, oturum
o. 206/14
o.-niñ 200/10
o.+ka 74/01, 321/03, 361/20
o.+kimu 213/21, 373/05
o.+ta 171/06
o.+tin 141/02
o.+i 130/03
o.+iğa 323/21
o.+larda 111/17
olturuş- oturmak
o.-ti 82/12
o.-up 41/08, 79/10, 402/16
olturuvél- (<olturup al-) oturmak
o.-ip 153/14
olturuver- oturuvermek
o.-di 52/09
olturuvér- oturuvermek
o.-ip 289/23
olturuvét- oturmak

- o.-ip 74/03, 215/21, 247/23, 360/05
- omağ sevimli, şirin
o. 6/19, 12/13, 13/22, 79/10, 92/05, 266/07, 394/01, 411/12, 411/19, 412/01, 414/06
o.+ni 417/07
o.+tin 412/21
o.+kına 351/03
- omum(a.) umum, genel
o.+niñ 94/01
- omumen(a.) umimi yönden bakıldığında, umumi olarak
o. 127/02, 169/18, 262/02
- omumiy(a.) umumi, genel
o. 201/12, 297/11, 307/25, 390/01
- omumhor koro
o. 24/13, 60/19
o.+ğa 208/02
- omumyüzlük(a.u.) olanca, bütünüyle
o. 50/21, 171/03
- on on
o. 3/20, 10/23, 10/25, 11/03, 11/11, 11/12, 27/05, 28/24, 29/09, 42/01, 43/26, 50/14, 61/24, 66/04, 72/01, 89/02, 92/01, 109/02, 109/02, 109/03, 109/18, 160/24, 161/14, 162/07, 162/11, 163/11, 166/15, 166/16, 166/16, 172/03, 176/03, 176/05, 176/14, 176/17, 177/02, 199/19, 200/04, 208/16, 210/21, 226/17, 227/21, 262/22, 286/22, 327/22, 328/14, 330/07, 330/09, 355/13, 357/05, 360/16, 360/17, 368/10, 369/08, 394/07, 426/26
o.+ğiçe 340/15
- oñ sağ
o. 7/06, 13/13, 25/20, 35/24, 62/15, 133/08, 254/08, 323/16, 368/25
o. bilen 189/19
o.+ğa 163/15
- o.+din 266/10, 380/08
o.+umdimu 183/17
o.+ida 141/06
- oñay kolay
o.53/11, 85/04, 110/13, 172/19, 307/09, 348/16, 379/06, 380/14, 404/05
o.+la169/17
- oñaysiz kolaysız, engelli, zor
o.9/13, 52/12, 112/16, 168/04, 224/08, 230/13
- oñaysizlan- güçlük çekmek, zorlanmak
o.-di 63/11
o.-di-de 13/05
o.-dimu 36/26
o.-ğan 42/07, 134/20
- oñaysizlin- güçlük çekmek, zorlanmak
o.-ip 55/10
- oñaysizlik zorluk
o. 230/10
- oñçe yalnız, tek başına
o.243/11
- oñçi sağcı
o. 162/26, 163/08
- oñda sağda
o. 69/10
- oñdisiğa sırt üstü, arka üstü
o. yat-(sırt üstü yatmak, tembellik etmek) 384/11
- oñla- onarmak, düzeltmek, tamir etmek
o.-y 121/23
- oñlan- tamir edilmek, onarılmak
o.-may 101/13
- oñşa- tamir etmek, onarmak
o.-p 37/01, 159/03, 250/11
- oñşi- tamir etmek, onarmak
o.-vélip 341/12
- oñtey-toñtey alt üst, karma karışık
o. 47/17, 79/12
- oñuşluk başarılı
o. 114/18, 125/06
- oñuşsiz sonuçsuz, başarısız, talihsiz
o. 65/16
- oñuşsizlik talihsizlik
o.+ka uçri-(talihsizliğe uğramak) 103/16
- opçe topluma ait
o. 316/26
- opmu tam aynı, tıpkısı

- o. 188/01
 opur-topur birden bire
 o. 24/01, 171/11, 174/25,
 286/21, 421/24
 or- biçmek, orakla biçmek
 o.-misak 57/09
 ora çukur, kuyu
 o. 178/04
 o.+ğa(ori) 349/03, 349/04
 ora- ambalajlamak, sarmak
 o.-p 198/03, 387/20, 419/24,
 420/20
 o.-p tur- 399/17
 oral- ambalajlanmak, sarılmak
 o.-ğan 88/03, 389/01, 420/09
 oravét- biçmek
 o.-ip 287/21
 orda yuva, ocak
 o. 167/01, 319/23, 319/26,
 320/07
 o.+ğa(ordi) 320/02
 o.+da(ordi) 320/03
 orek küçük çukur, kuyu
 o. 229/02
 o.+ini(orik) 229/07
 orgak orak
 o. 175/01
 ori- biçmek
 o.-di 183/07, 288/17
 o.-ğan 287/18
 o.-valğan 284/12
 orman orman
 o.+dek 158/11
 ormanlık ormanlık
 o.+ta 400/19
 orna- yerleşmek
 o.-p 167/15, 350/21
 orni- yerleşmek
 o.-di 58/06
 ortak ortak
 o. 195/19, 212/01, 217/01,
 217/05, 288/09, 311/11
 ortaklaş- ortaklaşmak
 (paylaşmak)
 o.- ku dek 265/08
 orun yer
 o. 83/25, 155/13, 320/08,
 320/14, 320/18, 391/22,
 403/12, 403/17
 o. al- 327/11, 341/26
 o. boşit- 8/20
 o. tép- 78/12, 276/10
 o. tut- 70/05
 o.+ni 307/26, 318/17
 o.+ğa 371/14
 o.+ğa bér- 268/06
 o.+ğa çık- 259/24
 o.+ğa çüşüp kal- 371/14
 o.+da 381/14
 o.+iñiz(orniñiz) 57/19
 o.+iñizni(orniñizni) 103/21
 o.+iñizğa(orniñizğa) 46/09
 o.+iñizdin(orniñizdin) 101/08
 o.+i(orni) 221/19, 352/20, 411/01
 o.+i(orni) bilen 116/02
 o.+ini(ornini) 79/03, 79/04, 79/04,
 117/22, 126/15, 127/25, 128/02,
 234/01, 261/11, 308/01, 327/20
 o.+iğa(orniğa) 69/12, 85/07,
 129/20, 179/05, 214/22, 215/21,
 256/01, 261/04, 407/02, 424/12
 o.+iğimu(orniğimu) 267/26
 o.+ida(ornida) 51/04, 122/09,
 144/04, 344/05, 413/20, 414/02
 o.+idiki(ornidiki) 272/03
 o.+idin(ornidin)163/19,
 o.+idin(ornidin) kop- 136/24
 o.+idin(ornidin) kozgil- 177/24,
 205/04
 o.+idin(ornidin) öre bol- 86/13
 o.+idin tur- 10/03, 21/08, 45/05,
 53/14, 60/06, 63/06, 66/16, 73/26,
 77/09, 78/05, 82/20, 83/10, 101/21,
 107/19, 118/09, 122/17, 125/09,
 158/17, 166/12, 173/15, 177/21,
 186/11, 188/18, 199/07, 205/16,
 213/25, 222/08, 222/11, 232/10,
 250/25, 279/21, 283/24, 305/17,
 336/06, 341/07, 345/14, 346/17,
 373/18, 375/15, 378/15, 393/20,
 399/05, 403/11
 o.+idin(ornidin) turup ket- 139/06,
 216/13, 345/06, 375/08, 378/15
 o.+larniñ 337/10
 o.+liridin 9/11, 30/23, 82/03
 o.+liridin tur- 392/05
 o.+liridin turup ket- 289/26
 orunda- yerleştirmek, becermek

o.-p 28/11	o. 1/06, 235/11, 240/22, 256/03, 382/18, 415/21
orundaş yerine getirme,	ot ateş
becerme, halletme	o. 12/25, 33/22, 54/12, 141/02, 188/26, 233/02, 244/06, 304/11, 304/17, 329/01, 331/02, 386/09, 388/15, 395/20, 400/14, 401/12, 401/12, 401/14, 401/18, 416/08
o.+ka 30/23, 310/16	o.+tek 73/03, 248/09, 307/17
orundi- yerleştirmek,	o. élip ket- 54/12
becermek	o. bilen 14/11, 400/21
o.-ğan 33/04	o.+i 21/02, 155/07, 256/23, 263/09, 272/23, 316/19
o.-yalmıgan 34/21	o.+ida 328/08, 328/11, 339/18
orunduğ sandalye, koltuk	o.+ini 141/06, 417/20
o. 83/06, 267/21	o.+ni 204/16, 306/06, 401/20
o.+niñ 372/11, 373/08	o.+niñ 126/12, 304/12, 401/04
o.+ni 83/05, 373/06, 373/08	o.+kimu 187/13
o.+ka 65/25, 82/21	o.+ta 398/13, 398/13
o.+ta 83/03	o.+tin 140/07
o.+ini 74/05	Otéllo Otello
o.+ida 223/08	o. 405/23, 405/24
o.+larniñ 287/02, 287/05	otla- otlamak; içmek(bir yudum)
o.+larni 6/17	o.-di(otli-) 220/17
o.+larğa 8/21, 131/19	o.-p 10/11
o.+larda 267/10	o.-p tur- 177/20
orunlaşturuş yapış, icra ediş, yerine getiriş	otluk ateşli,
o.114/20	o. 7/10, 8/16, 15/24, 200/04, 230/12, 400/17, 429/07
o.+i 50/18	ottura orta
orunliş- yerleşmek	o. 1/11, 5/15, 22/09, 34/10, 34/11, 44/26, 45/15, 45/22, 56/25, 59/17, 69/18, 70/02, 74/07, 93/16, 151/14, 161/10, 269/23, 273/06, 302/09, 365/11
o.-ip 317/26	o.+ni(otturi) 70/17
orunsiz yersiz	o.+ğa(otturi) 22/08, 53/26, 54/18, 55/01, 55/03, 55/20, 66/22, 152/14, 157/19, 180/11, 180/13, 181/02, 201/08, 213/06, 213/09, 218/14, 220/21, 241/05, 280/19, 285/06, 285/12, 285/20, 313/01, 314/26, 339/02, 364/23, 367/24, 368/15, 373/26, 379/10
o. 74/12, 123/05	o.+da(otturi) 89/03, 187/04, 267/11, 386/16, 399/24, 415/26
oruğ cılız, çelimsiz, sıska, zayıf	o.+diki(otturi) 187/20
o. 25/06, 25/12, 25/20, 25/21, 25/25, 26/17, 148/09, 383/07	o.+siğa(otturi) 50/01
o.+mu 205/14	
o.+kına 24/24	
osal kötü, fena	
o. 61/17, 153/04, 296/05, 351/17	
osuruğ yel, osuruk	
o. bilen 172/20	
oşuğ fazla, çok	
o. 132/17	
oşuğ aşık (oyunu)	
o.+i alçu çüş-(işleri ras gitmek, emeline, isteğine kavuşmak) 352/05	
oşuğçilik fazlalık, çokluk,	
aşırılık	
o. 26/13	
ot ot, bitki	

- o.+sida(otturi) 44/22, 95/18, 107/10, 107/12, 107/22, 127/18, 128/22, 170/15, 186/22, 212/04, 247/06, 251/08, 251/09, 254/18, 273/12, 291/01, 298/16, 299/03, 399/06
o.+sidiki(otturi) 4/10, 83/19, 119/11, 127/09, 193/23, 193/24, 193/25, 193/26, 211/12, 221/06, 228/13
o.+sidin(otturi) 121/07
o.+mizda(otturi) 83/24
o.+mizdiki(otturi) 57/10
o.+lirida(otturi) 333/11
- otturançi ortanca
o.+si 46/06
- ottuz otuz
o. 27/09, 74/06, 129/13, 323/18
o.+ğa 170/09
- otun odun
o. 362/04
- otunçi oduncu
o.+dek 278/09
- ov av
o.+ğa 86/23
- ovçi avcı
o. 127/02
- oy düşünce, fikir
o. 71/10, 74/10, 76/26, 100/05, 100/05, 134/05, 136/04, 137/11, 241/01, 321/09, 369/19
o. bilen 255/08
o.+ğa 38/10, 43/26, 54/13, 60/11, 88/19, 91/22, 115/17, 134/04, 136/10, 189/13, 216/14, 216/17, 245/02, 398/06, 422/21
o.+ğa ket- 104/21
a.+ğa pétiş bilen 27/15
o.+da 333/14
o.+i 134/05
o.+ida 216/08
o.+lar 134/07, 135/25
- oy- oymak, çıkarmak
o.-up 16/22, 100/05, 138/20
- oyçan düşünceli
o. 1/13, 74/22, 198/21, 326/02, 345/07, 388/03, 395/11, 407/15
- oyğak uyanık, dinç, çevik
o. 422/05
o.+musiz 85/11
- oyğan- uyanmak
o.-di 182/26
o.-sam 48/10
o.-masta 78/05
o.-miğan 78/03
- oyğat- uyandırmak
o.-ti 142/17, 233/05, 345/13, 406/18
o.-sam 183/22
o.-maқта 114/06
o.-қан 399/22, 424/16
o.-қанidi 321/10, 363/08
o.-midiñ 183/21
- oyğın- uyanmak
o.-ip 187/05, 326/09, 330/02, 360/08
o.-ip ket- 182/25, 186/06, 359/17
o.-ip két- 184/22
o.-ipla 165/08, 186/06
- oyğit- uyandırmak
o.-idu 325/07
o.-ip 103/26, 184/23, 308/13, 321/21, 385/04
o.-ivetti 87/13, 160/16, 171/13
o.-ivettim 183/01
o.-ivetmeslik 226/24
- oyğitiş uyandırma, uyandırış
o.+i 82/19
- oyla- düşünmek
o.-ymen 38/20, 43/20, 76/25, 143/04, 195/06, 219/23, 265/05, 293/05, 298/03, 329/23, 372/04, 387/10
o.-ydu 113/10, 245/14, 378/22
o.-ptimen 86/10
o.-ptu 184/21, 368/08
o.-ydiğan 54/06, 245/12, 424/06
o.-msiz 46/04
o.-p 1/15, 3/14, 16/03, 17/25, 17/25, 27/16, 44/06, 49/01, 63/18, 79/07, 81/11, 87/17, 103/07, 110/26, 122/25, 123/08, 127/07, 132/04, 135/25, 157/26, 159/19, 184/07, 204/26, 206/06, 210/25,

- 218/07, 230/02, 231/05,
231/26, 242/16, 245/07,
261/09, 263/11, 263/25,
264/22, 268/08, 283/02,
284/18, 297/01, 297/01,
300/16, 302/15, 308/07,
317/10, 335/01, 339/01,
339/11, 343/19, 348/02,
348/02, 348/20, 349/26,
350/24, 351/22, 404/07,
405/15, 406/09, 406/21,
408/20, 412/15, 412/15,
413/08, 418/05, 426/05
o.-p ket- 88/26, 89/01, 399/16
o.-p tur- 163/05
o.-pla 140/23
o.-pmu 310/03, 335/04
o.-ydiğinim 183/18
o.-yttim 102/24, 360/14
o.-ytti 36/05, 43/06, 72/11,
95/22, 155/22, 311/02,
380/18, 406/23, 418/06
o.-ptikensiz-de283/02
oylaş düşünme
o.+ka 151/20, 344/25
oyla-oyla düşün düşün
o. 398/09
oylan- düşünmek
o.-dim 113/07, 214/04,
357/23
o.-di 168/20, 170/01, 248/19
o.-sağ 293/02
o.-mayla 45/11
o.-ğan 142/23
o.-ğandin 85/22, 390/24
oylandur- düşündürmek
o.-atti 391/07
o.-up 16/02, 36/19, 298/19,
390/23, 397/15, 412/08
oylaş düşünme
o.+ka 56/05, 219/22, 264/05,
425/23
oylaş- düşünmek
o.-ti 110/11
o.-tinmu 102/15
o.-misak 136/26
oyli- düşünmek
o.-vatimen 3/09, 16/10
o.-vatisiz 102/14
o.-vatimiz 161/04
o.-dim 216/17, 385/11, 423/13,
426/09
o.-di 84/22, 157/09, 226/08,
228/05, 353/19
o.-duğ 370/13
o.-ğandu 387/09
o.-ñ 350/12, 350/18
o.-sam 124/02, 358/02, 425/15
o.-sañ 417/21
o.-sa 58/16, 88/13, 135/06
o.-simu 270/14
o.-sañlar 310/09
o.-ğan 62/10, 359/06, 408/04
o.-ğandek 347/19
o.-ğanlirimni 265/08
o.-ğanlıkimni 405/07
o.-vatkanlığı 324/09
o.-vatamsiz 16/08
o.-ğandidim 86/14, 97/05, 145/07,
145/17
o.-ğanidi 13/08, 55/19, 61/20,
132/26, 350/03
o.-ğanséri 79/09
o.-maymu 310/03
o.-maydu 261/17
o.-midim 103/04
o.-mañ 374/20
o.-misa 111/02
o.-meytti 338/18
o.-maptikenmen 336/04
o.-maydigan 184/25
o.-miğan 103/02
o.-midigandu 165/13
o.-miğanidi 224/09
oylimaslık düşüncesizlik
o.+ka 233/18
oylin- düşünmek
o.-iñ 105/11, 336/05
o.-ip 107/09, 110/25, 261/15,
310/18, 360/25
o.-atti 251/21
o.-ivatkan 396/07
oyliniş düşünme, düşünüş
o. 19/12, 111/07, 268/21
o.+niñ 298/02
o.+tin 409/10
oyliver- düşünövmek
o.-siñiz 80/16

oyma	oyma, oymalı, oyulmuş o. 6/23, 254/05	272/03, 377/22, 377/24, 419/06 o. bol- 60/18, 419/06
oyna-	oynamak o.-ymiz 282/19, 341/15 o.-ytti 5/19, 5/23 o.-ptu 184/17 o.-vatқан 2/02, 13/24, 280/22 o.-ydiğan 5/17 o.-p 5/23, 73/08, 96/13, 200/18, 247/22, 248/12, 301/14, 408/02, o.-p ket- 143/12, 161/25, 413/22 o.-p tur- 7/03 o.-vatқанlarni 281/10 o.-ydiğanlıqini 351/22	o.+ğa 184/20 o.+ğa kir- 144/12 o.+din 368/07 o.+din қайт- 164/17 o.+i 13/24, 54/22, 333/21 o.+uñlarni başla- 419/09 o.+larni 351/22
oynal-	oynanmak o.-ğan 164/14	oyuқ çukur, oyuk, kazı o.+iğa 104/20
oynaқ	oynaқ, coşkun, şuh o. 12/19, 91/07, 424/08	ozuқ gıda, besin o. 106/11, 353/13, 363/02
oynaқla-	oynaқlık etmek o.-ytti 164/18	ozuқluқ gıdası, besini olan, gıdaya sahip o. 23/08, 63/20, 331/09 o. bilen 331/09
oynaş	oynama o. 73/10 o.+niñ 239/11 o.+niğu 5/23 o.+қа 101/02, 276/23 o.+tin 5/21 o.+lirini 281/01	
oynat-	oynatmak o.-sa 12/15 o.-қуçi 91/12	
oyni-	oynamak o.-simu 381/05 o.-ğumiz 248/09 o.-ğusi 109/13, 137/23, 345/22 o.-yalaydu 52/01 o.-midiñma 2/07 o.-misa 5/23	
oyniş-	oynamak o.-idiğan 371/16	
oynit-	oynatmak o.-ip 35/21, 216/03, 277/19 o.-ip tur- 136/09	
oyun	oyun o. 76/24, 101/04, 114/12, 184/17, 239/19, 240/02,	

Ö

öç	öç ö.+kige 346/20 ö.él-(öç almak) 67/10, 68/12, 284/09, 329/07 ö.+ini al-(öcünü almak) 288/07	öginiş öğrenme, öğreniş ö. 4/25, 68/22, 76/02, 85/02, 85/03, 96/24, 152/16, 224/05, 238/02, 241/10, 272/13, 292/11, 297/11, 297/12, 314/15, 318/11, 365/14 ö.+la 272/14 ö.+niñ 117/02, 363/04 ö.+ni 75/21 ö.+ke 69/24, 73/07, 76/04, 177/17, 270/01, 314/17 ö.+te 54/16, 55/20, 270/05 ö.+timu 270/08 ö.+tin 55/24, 106/08 ö.+i 155/19 ö.+ide 152/14, 238/01
öç-	sönmek, silinmek ö.-ti 179/13 ö.-mey 220/12 ö.-üp 138/18, 267/22, 316/19 ö.-ken 252/23, 307/17, 419/14 ö.-kendem 410/08 ö.-midi 210/17 ö.-meydu 297/06	ögiriş özgeriş, değişme, değişiklik ö.+lerni 128/20
öçki	keçi ö.+mu 93/13	ögit- öğretmek, alıştırmak ö.-imiz 264/05
öçlik	düşmanlık ö.+i 280/24	ögün ertesi gün, öbür gün ö.+mu 39/01
öçlük	düşmanlık, kindarlık ö. kıl- 155/11	ögün- öğrenmek, alışmak ö.-üp 345/09
öçmenlik	kincilik, kindarlık ö. 221/07, 241/09, 244/04, 272/22, 337/15, 375/21 ö. bilen 83/16 ö.+i 215/04 ö.+ini 337/15, 390/11	ögünlük öbür gün ö.+ke 199/10
öçür-	söndürmek ö.-üp 95/07, 243/23, 401/20	ögünüş öğrenme, öğreniş ö. 395/24 ö.+ini 396/12
ögen-	öğrenmek ö.-di 67/17 ö.-se 314/11 ö.-gen 94/09, 175/11, 315/20, 326/11, 326/20 ö.-miduk 116/26 ö.-mise 365/22 ö.-meydu 365/24 ö.-meydiğan 426/02	ögzi çatı ö.+ge 174/16, 174/23, 228/18, 243/14 ö.+din 128/15 ö.+sige 162/12
öget-	öğretmek, alıştırmak ö.-ken 110/02, 192/05	öginiş öğrenme, öğreniş ö.+ni 239/07 ö.+te 55/03
ögin-	öğrenmek, alışmak ö.-ivatisiler 249/09 ö.-ivatқан 4/21 ö.-ip 167/24, 308/09 ö.-ip bol- 314/17 ö.-ip koy- 195/21 ö.-elmey 318/15 ö.-eleytti 365/12	öksü- hıçkırarak ağlamak, hüngür hüngür ağlamak ö.-p 350/22 ö.-p ket- 71/15 ö.-p tur- 349/23
		öksüş hıçkırarak ağlama, kederlenme, hüzünlü olma ö.+ke 334/19
		ökte karşı koyma, karşı hareket, direnme ö. 210/08, 210/19, 317/02 ö.+si(ökti) 212/16
		öktiçi direnişçi ö.+lirini 64/21

ökün-	pişman olmak	ö. 6/26, 267/15
	ö.-düm 404/24	ölçi-
	ö.-di 302/17	ölçmek
	ö.-üp tur- 403/04	ö.-gendek 238/06
ökünüş	pişman oluş, pişmanlık	ö.-me 118/11
	ö. 126/16, 127/24, 302/05,	öle
	350/22, 376/20	ölmeye
	ö. bilen 413/02	ö. 43/11
	ö.+tin 103/19	ölgüdek
öküz	öküz	çok, pek, gayet
	ö.+ge 95/03	ö. 326/08
öl-	ölmek	ölgüçi
	ö.-ermen 190/21	ölü, ölen kişi
	ö.-üptu 188/10	ö.+niñ 397/17
	ö.-imen 397/12	ölgüçe
	ö.-idu 112/02, 397/19, 402/02	ölene kadar, ölesiye
	ö.-ima 426/16	ö. 367/21
	ö.-ümüz 289/06	öltür-
	ö.-mekçi 404/13	öldürmek
	ö.-eymu 398/01	ö.-simu 314/21
	ö.-sun 132/16	ö.-üp 190/23, 191/21
	ö.-üp 408/24, 410/22	ö.-gen 235/21
	ö.-üp bér- 200/21	ölük
	ö.-üp kél- 191/01, 352/10	ölü, ceset
	ö.-üp két- 67/06, 146/04,	ö. 119/19, 188/01, 188/09, 188/11
	169/07, 236/02, 360/16,	ö.+tek 92/24
	401/18	ö.+immu 397/22
	ö.-üp çal- 123/13	ö.+ini 398/04
	ö.-mey tur- 18/21	ö.+ler bilen 188/12
	ö.-gendin kényin 310/22	Ölükcanlar
	ö.-gen 279/08, 355/17,	Ölücanlar(Gorki'nin
	419/25	bir
	ö.-genniñ 240/03	romanı)
	ö.-genlikinimu 96/10	ö. 271/23
	ö.-uvatқанliri 279/09	ölükhanı(u.a.) morg
	ö.-üvéliška 417/18	ö.+niñ 188/14
	ö.-mes 32/22, 167/10	ö.+da 188/08
ölçe-	ölçmek	ölüm
	ö.-p 149/03, 200/08	ölüm
ölçem	ölçüm	ö. 315/06, 315/06, 315/09, 352/22,
	ö. 205/24	353/12, 354/16, 360/17, 398/17,
	ö.+ni(ölçim) 238/06	399/14, 406/02, 409/10, 409/11
	ö.+diki 361/11	ö.+mu 397/12
	ö.+din 108/06	ö.+niñ 236/05
	ö.+imge(ölçim) 205/12	ö.+ni 235/24, 236/16, 315/05,
	ö.+iñ(ölçim) 205/14	315/11, 397/17, 407/09, 409/09
	ö.+i(ölçim) bilen 108/04	ö.+ge 236/04, 354/17
	ö.+lirini 269/09	ö.+din 327/01
ölçemlik	ölçülü	ö.+i 315/10, 402/09, 407/21
		ölüş
		ölme, helak
		ö. 397/15
		ö.+niñ 397/16, 398/10
		ö.+kimu 110/21
		ö.+tin 409/08
		ö.+i 29/21
		ömelle-
		ağzını kıpırdatıp söz
		söylemek
		ö.-p 47/10, 142/05
		ö.-p tur- 35/14, 120/06

- ömelli- ağzını kıpırdatıp söz söylemek
ö.-diyu 174/10
- ömellin- ağzını kıpırdatıp söz söylemek
ö.-etti 400/12
- Ömer Heyyam Ömer Hayyam şair ismi
h.+niñ 195/14, 367/05, 369/20
- Ömer Şérip erkek isim
ö. bilen 212/22, 267/12
- ömile- emeklemek
ö.-p 222/04, 235/10, 337/25, 410/15
- ömili- emeklemek
ö.-gen 236/18
- ömse gözü yaşlı, ağlamsık
ö. +la(ömsi)82/12
- ömür(a.) ömür
ö. 39/19, 39/21, 50/05, 257/21, 410/22, 423/23
ö.+üm+(ömr) 203/19, 358/23
ö.+ümde+(ömr) 132/04
ö.+i(ömr)314/08, 390/19
ö.+idek(ömr) 38/08
ö.+iniñ(ömr) 302/07
ö.+ini(ömr) 273/25
ö.+idinmu(ömr) 314/08
- ömürlük(a.u.) ebediyen; ömür boyu sürecek
ö. 92/07, 108/03, 137/13, 344/26, 425/09
- ömürvayet(a.) ömür boyu, ebedi
ö. 40/03, 349/08
- öndere- şaşırırk, telaşlanmak, korkmak
ö.-p 182/25, 186/06
- öñ ön, ön taraf
ö.+i 122/06
ö.+imu 394/22
ö.+ini 222/07
ö.+ide 277/04
ö.+idimu 256/25
ö.+idin 93/02, 227/09, 332/14
- öñ- solmak, rengi atmak
ö.-di 52/13, 374/04
ö.-üp 230/09, 238/21, 279/02, 335/24
- öñkür- hüngürdemek
ö.-üp 95/04
- öñsil yüzü solgun, sararmış
ö.+i 419/13
- öñsül yüzü solgun, sararmış
ö.+i 252/22
- öpke akciğer
ö. 417/05
ö.+dek(öpki) 198/14
ö.+ñni 159/10
ö.+si(öpki) 189/15
ö.+sige(öpki) 189/06
- öpke-hésip Uygurların geleneksel yemeği olan akciğer ve bağırsak dolması
ö. kıil- 201/10
- öpki öfke sinir
ö.+ñizni 80/17
ö.+si örle-(sinirlenmek) 39/22
ö.+si tol-(sinirlenmek)113/13
- öpkile-kızmak, öfkelenmek
ö.-p 129/14
- öre dik, tepe, yokuş
ö. 148/01
ö. bol-(kalkmak, ayakta durmak) 84/08, 86/13, 100/10, 183/04, 234/07, 346/08
ö. kı il-129/01
ö. tur-(kalkmak, ayakta durmak) 65/03, 177/11, 242/22, 247/06, 269/02, 415/26
- örü- çevirmek, yıkmak, devirmek
ö.-idiğan 118/12
ö.-üp 68/13
- ördek ördek
ö. 79/18
ö.+tek 416/18
- örkeş kabaran dalga, dalga
ö. 424/17
- örle- yükselmek
ö.-ñ 118/23
ö.-p 39/22, 54/11, 137/03, 146/22, 160/18, 344/10, 374/25, 394/03
ö.-p ket- 165/21
ö.-p tur- 394/24
ö.-vatқанlığıdin 331/18
- örli- yükselmek
ö.-di 344/04
ö.-genséri 358/12

örnek	ö.-vidi 278/09 örnek ö.+liriniñ 342/14	östür-	büyütmek, yetiştirmek ö.-idiğan 150/13 ö.-sun 209/19 ö.-gen 91/10, 399/20, 402/03
örte-	tutuşturmak, alavlendirmek ö.-ytti 381/10 ö.-p 114/05	östürüş	yükseltme, büyütmek, arttırma ö. 297/10 ö.+ni 213/03 ö.+ke 152/02
örten-	tutuşmak, alevlenmek, yanmak ö.-gen 396/24	ösüş	büyüme ö. 337/13
örük	erik ö. 171/22, 254/05	öşni	omuz ve omuz çevresi ö.+side 67/14
örül-	çevrilmek, yıkılmak, devrilmek ö.-di 85/12, 92/09, 252/12, 395/09 ö.-üp 85/10, 104/11, 368/22 ö.-üpmu 391/04	öt	öd, safra ö. 204/16 ö.+i 295/19
örüm	örülmüş ö. 254/07	öt-	geçmek ö.-üvatidu 166/08, 166/13, 358/23 ö.-üvatisiler 249/12 ö.-mekte 197/05, 208/14 ö.-ermu 345/02 ö.-ti 15/22, 20/07, 60/24, 94/08, 190/16, 193/10, 199/18, 259/02, 285/05, 351/18, 359/18 ö.-üptu 6/09 ö.-idu 310/17, 322/05, 390/18 ö.-emdu 226/21 ö.-üñ 341/24 ö.-sün 89/17 ö.-üñlar 8/20 ö.-se 219/26 ö.-kende 17/13, 62/08, 89/02, 139/18, 169/04, 185/17, 187/18, 212/25, 251/22, 300/18, 302/24, 315/26, 369/09, 373/19, 408/12 ö.-mey 33/05, 63/02, 145/08, 155/03 ö.-üp 19/14, 27/11, 61/07, 70/25, 71/06, 95/05, 98/01, 146/21, 156/20, 160/23, 160/26, 228/09, 255/02, 267/06, 281/05, 287/10, 312/18, 368/25, 415/19, 424/04 ö.-üp ket- 21/18, 37/21, 37/23, 44/05, 54/25, 59/01, 66/25, 89/16, 90/01, 90/05, 95/11, 174/13, 232/09, 310/19, 332/22, 423/01, 423/22 ö.-üp két- 38/09, 38/20, 38/21, 48/01, 48/11, 81/14, 81/26,
örüş	çevirme yüz ö.(yüz çevirme) 47/05, 155/26, 157/23 yüz ö.+tek 52/15, 97/04 yüz ö.+i 125/19, 143/14		
ös-	büyümek ö.-ti 116/02, 116/03 ö.-idu 226/18, 291/09 ö.-üptu 120/24 ö.-üp 1/08, 4/18, 70/01, 70/20, 82/11, 131/19, 161/11, 295/24 ö.-üp kal- 394/21 ö.-keçkimu 342/08 ö.-ken 43/21, 50/25, 93/01, 232/19, 292/22, 414/05		
ösme	ur, yara ö. 338/12, 338/13 ö.+ler(ösme) 234/08, 394/18		
ösmür	yeni yetme, ergen, delikanlı ö.+lerniñ 425/21		
östeñ	kanal, ark ö. 1/04, 218/03, 422/01 ö.+niñ 420/14 ö.+ni 232/16 ö.+ge 420/14 ö.+de 231/23 ö.+i(östiñ) 420/08 ö.+iniñ(östiñ) 422/09 ö.+ini(östiñ) 231/21		

- 93/18,95/14, 231/23, 242/04,
328/22, 355/10, 422/23,
423/23
ö.-üp tur- 89/20
ö.-ken 18/15, 27/05, 51/19,
54/15, 60/23, 61/01, 84/26,
109/02, 118/08, 162/12,
172/02, 182/17, 187/06,
188/03, 211/18, 251/08,
257/25, 294/09, 328/06,
332/14, 341/20, 353/04,
355/01, 355/06, 358/12,
360/15, 363/22, 390/21,
395/20, 395/21, 405/23,
409/10, 412/22, 425/04
ö.-kendez 95/09, 231/08
ö.-kenki 34/06, 100/17,
181/24, 387/03
ö.-kenkige 188/01
ö.-kenlerniň 127/15
ö.-kenlikinimu 270/15
ö.-idiğan 46/07, 67/16,
129/22, 130/04, 130/08,
367/21
ö.-mekçi 226/07, 277/08
ö.-mes 199/25
ö.-üvatatti 164/11, 331/15
ö.-etti 45/02, 130/12, 257/13
ö.-idikensen 145/04
ö.-idiken 409/26
ö.-kenidi 107/14, 239/23,
338/03, 376/19
ö.-üvatķili 127/11
ö.-üvatķan 29/25, 163/03,
358/17, 367/02
ö.-üvatķanlar 421/23
ö.-üvatķanliķini 225/25
ö.-midi 424/02
ö.-midimu 220/05
ö.-meydu 345/04
ö.-migen 349/16
ö.-elmeyvatatti 234/14
ö.-elmigenge 272/26
öte çok, aşırı, fazla, çok fazla
ö. 179/02
öte-ötmeyla geçer geçmez
ö. 67/23
ötel- geçirilmek
ö.-eytti 125/06
ö.-mey 144/01
ö.-migendek 129/09
ö.-migenlerni 130/17
ötkel geçit
ö.+lerdin 47/26
ö.+i(ötkil) 286/16
ö.+ini(ötkil) 286/16
ö.+idin(ötkil) 144/01
ötken geçen, geçmiş
ö. 387/06
ötkenki geçmişteki
ö. 63/13, 213/11,244/14, 273/11,
419/02
ötkiz- geçirmek
ö.-idu 42/04
ötkünçi geçici
ö. 156/12, 355/09
ötkür keskin
ö. 2/25, 47/12, 125/13, 149/21,
150/09, 150/16, 158/01, 159/25,
164/19, 167/08, 233/12, 234/12,
270/04, 297/22, 298/21, 340/26,
355/08, 383/18, 394/04
ötkürliş- keskinleşmek, keskin hale
gelmek
ö.-ip 192/02
ötküz- geçirmek
ö.-üvatimu 145/21
ö.-düm 168/17, 347/22
ö.-di 91/13, 93/03, 227/09, 234/03
ö.-idu 205/02
ö.+imiz 11/13
ö.-! 124/24, 158/25, 291/07,
297/03, 372/19
ö.-üñlar 249/17
ö.-üp 306/18
ö.-üp bér- 277/12
ö.-üp bol- 379/04
ö.-gen 298/22
ö.-gendek 145/20
ö.-genlikiñiz 373/14
ö.-genlikini 44/01
ö.-idiğan 227/06
ö.-mekçi 346/11
ö.-üvatķan 288/10, 288/14
ö.-üvatatti 397/11
ö.-midim 373/15
ö.-elmidi 72/10
ötküzet- geçirmek

ö.-ti 225/03	ö.+ge 50/07, 52/02, 96/08, 105/05, 146/10, 163/23, 165/01, 230/25, 242/20, 243/02, 313/20
ötküzül- geçirmek	ö.+de 11/20, 109/02, 200/03, 228/21, 323/18
ö.-etti 340/03	ö.+dikiliriñ 93/18
ö.-gen 141/02, 210/05	ö.+dikilerni 243/04
ötküzüş geçirme	ö.+dikilerge 237/14
ö. 210/15, 411/23	ö.+din 195/23, 327/12, 336/07
ö.+ke 4/06	ö.+üm 230/15
ö.+üñlarni 177/18	ö.+ümniñ 288/02
ötmek geçmek, geçme	ö.+i 163/08, 228/10, 228/12
ö. 53/10	ö.+iniñ 340/20
ötmüş geçmiş	ö.+ini 89/04, 322/15, 323/12
ö. 290/22	ö.+ige 5/17, 95/04, 103/02, 163/01, 188/11, 230/20, 241/22, 322/14, 323/07, 335/20, 348/06
ö.+ini 363/24, 399/15	ö.+ide 231/02
ötnet alacak, ödünç	ö.+idin 232/01, 305/19, 348/05
ö. 86/18, 87/04	ö.+üñlar 11/17
ötük çizme	ö.+lerniñ 92/24, 162/12, 162/14, 254/19
ö. 70/07, 376/08	ö.+lerge 300/05
ö.+ke 337/21	ö.+lerdiki 254/26
ötül- geçilmek	ö.+lerdin 156/20
ö.-di 143/15	ö.+lirini 159/21
ötün- istemek, dilemek, rica etmek	ö.+liridin 187/06
ö.-di 99/26, 379/14	öyli- evlendirmek(erkekler için)
ö.-üp 259/14	ö.-dim 347/24
ötünüş isteme, dileme, ricada bulunma, dilekçe	öylin- evlenmek
ö. 85/13	ö.-ip 72/25
ötüş geçiş, geçme	öz öz, kendi
ö. 58/08, 61/03, 129/19, 256/16, 356/21	ö. 3/22, 11/25, 16/12, 21/09, 29/12, 30/20, 30/21, 30/21, 30/21, 34/07, 34/07, 36/01, 36/04, 38/23, 48/03, 48/11, 48/13, 48/25, 50/25, 51/25, 52/03, 57/04, 57/21, 57/25, 68/15, 80/11, 87/01, 87/16, 89/06, 95/20, 98/24, 103/18, 106/02, 111/05, 111/07, 114/16, 117/24, 118/11, 123/19, 125/03, 125/15, 128/04, 130/09, 130/11, 133/12, 135/04, 140/24, 147/11, 147/16, 151/23, 152/24, 153/16, 155/04, 156/07, 157/12, 158/03, 158/20, 160/26, 164/03, 164/21, 166/20, 176/20, 180/08, 181/05, 181/05, 181/20, 186/09, 187/26, 192/25, 193/19, 194/10, 194/14, 194/23, 195/08,
ö. bilen 384/05	
ö.+mu 65/15	
ö.+ni 62/11, 350/25	
ö.+ke 182/23, 233/07, 332/15	
ö.+te 62/15	
ö.+iñizge 57/20	
ö.+i 61/18, 69/25	
ö.+i bilen 234/04	
ötüver- geçmek, geçivermek	
ö.-idu(ötüvér-) 371/19	
ö.-se 335/07	
ö.-sek 348/01	
öy ev	
ö. 49/19, 49/20, 50/03, 100/03, 139/19, 163/01, 177/11, 228/24, 229/10, 229/14, 230/17, 237/04, 362/21	
ö.+niñ 52/08, 231/16, 362/04	
ö. +ni 363/20	

206/10, 206/10, 206/10,
 208/11, 209/03, 210/04,
 210/15, 211/15, 211/15,
 211/18, 212/14, 214/21,
 216/24, 217/06, 217/07,
 219/02, 219/10, 221/13,
 222/01, 222/18, 222/24,
 223/21, 224/08, 225/14,
 232/09, 234/20, 240/17,
 243/20, 246/05, 251/12,
 251/21, 253/06, 253/08,
 259/22, 261/04, 262/14,
 263/15, 263/19, 263/21,
 265/06, 266/19, 270/01,
 274/17, 285/02, 285/18,
 288/09, 288/22, 289/12,
 291/04, 291/04, 292/03,
 295/07, 296/21, 297/09,
 310/24, 314/05, 318/13,
 319/19, 324/25, 339/24,
 345/08, 346/10, 347/08,
 349/17, 353/11, 353/25,
 361/25, 362/26, 363/15,
 363/16, 363/19, 364/25,
 365/19, 369/18, 370/02,
 370/08, 374/05, 374/09,
 375/01, 375/22, 379/03,
 379/11, 383/22, 383/25,
 384/06, 386/20, 388/17,
 388/19, 388/26, 390/17,
 393/15, 394/21, 395/11,
 396/17, 398/17, 400/05,
 400/22, 405/21, 410/14,
 418/04, 422/12
 ö.+üm 33/11, 34/22, 68/17,
 117/25, 123/11, 123/11,
 224/11, 292/24, 294/01,
 317/09, 336/05, 345/01
 ö.+üm bilen 123/11, 147/11,
 406/04, 406/09
 ö.+ümmu 17/24, 38/12,
 39/06, 237/08, 249/02,
 258/23, 326/01, 360/23,
 426/08
 ö.+ümnîñ 25/11, 278/12,
 293/08, 380/19, 404/09,
 404/17, 404/23, 406/03
 ö.+ümnîñmu 425/15
 ö.+ümnî 31/09, 203/25, 205/11,
 231/11, 324/17, 397/20, 398/01,
 402/21, 405/13
 ö.+ümge 87/02, 169/05
 ö.+ümde 380/19, 405/16
 ö.+ümla 252/08
 ö.+üñ 2/08, 90/03, 94/02, 144/16,
 183/20, 253/03, 273/16, 283/01,
 294/16, 310/04, 317/05, 374/09,
 416/15, 416/16, 417/19, 423/21
 ö.+üñmu 213/20
 ö.+üñniñ 94/17, 174/07, 204/24,
 328/26, 417/16
 ö.+üñniñkini 203/07
 ö.+üñni 149/06, 307/03
 ö.+üñge 110/09, 205/21, 205/24,
 261/01, 272/24, 294/16
 ö.+eñge 263/04
 ö.+iñiz 53/25, 65/08, 81/24,
 224/12, 283/09, 377/25, 409/18
 ö.+iñizmu 33/14, 85/16
 ö.+iñizniñ 46/03, 98/10, 272/15
 ö.+iñizni 53/18, 80/15, 81/24,
 101/01, 101/05, 103/15, 172/15,
 371/12, 377/26, 378/13, 378/13
 ö.+iñiznimu 127/21, 350/12
 ö.+iñizdin 288/05
 ö.+i 5/05, 14/03, 16/18, 19/03,
 19/15, 22/21, 23/04, 29/06, 29/21,
 32/06, 35/12, 43/23, 47/04, 56/03,
 60/02, 61/08, 62/01, 62/02, 64/15,
 64/25, 67/08, 67/24, 67/25, 69/21,
 70/05, 72/17, 80/11, 86/22, 87/03,
 88/08, 90/11, 96/22, 103/02,
 111/01, 114/21, 119/11, 131/10,
 135/24, 140/16, 142/24, 152/23,
 152/26, 158/01, 163/06, 165/06,
 174/05, 187/26, 191/01, 191/10,
 195/13, 200/12, 209/26, 218/19,
 218/25, 221/05, 221/10, 222/15,
 231/01, 239/11, 242/06, 245/17,
 247/26, 269/02, 277/12, 278/04,
 278/23, 292/15, 297/26, 309/26,
 319/23, 324/01, 324/10, 328/13,
 338/04, 344/04, 348/06, 348/17,
 355/01, 361/14, 365/08, 367/24,
 371/05, 375/15, 389/08, 389/16,
 394/13, 395/15, 402/22, 413/06,
 416/03, 423/26

ö.+i bilen 36/03, 62/02,
 71/17, 91/08, 111/02, 114/21,
 121/20, 135/24, 161/09,
 163/20, 164/12, 191/04,
 224/03, 225/24, 268/13,
 321/16, 344/07, 367/24,
 368/24, 389/23, 402/22,
 407/14, 413/06, 423/26
 ö.+imu 12/08, 22/09, 26/20,
 48/24, 111/19, 121/13,
 124/25, 138/03, 151/16,
 204/01, 206/02, 231/04,
 237/10, 247/14, 269/22,
 320/21, 345/04, 372/12,
 393/03, 397/16, 397/16
 ö.+iniñ 9/04, 10/18, 13/11,
 19/11, 25/20, 32/21, 34/12,
 34/17, 38/11, 61/12, 63/17,
 64/09, 67/07, 68/06, 69/21,
 75/17, 89/07, 91/14, 91/16,
 92/10, 96/09, 110/10, 110/25,
 116/11, 124/26, 152/03,
 157/26, 168/05, 177/05,
 177/07, 188/12, 188/24,
 203/02, 203/05, 211/22,
 218/14, 219/16, 223/03,
 226/07, 237/05, 241/07,
 253/01, 264/22, 272/21,
 285/03, 287/11, 290/16,
 296/15, 304/02, 310/26,
 316/06, 327/08, 332/11,
 332/13, 335/13, 337/13,
 342/10, 345/09, 351/08,
 351/16, 363/24, 366/13,
 376/18, 389/18, 390/26,
 395/19, 407/04, 408/15,
 408/21, 412/07, 414/03,
 415/08, 420/25, 424/11,
 428/02
 ö.+ini 1/07, 5/21, 5/22, 8/01,
 9/21, 9/22, 10/15, 12/12,
 13/26, 21/03, 21/07, 25/03,
 29/06, 29/20, 33/22, 37/01,
 48/11, 48/16, 49/18, 50/07,
 51/05, 51/07, 51/08, 58/19,
 59/16, 61/14, 61/17, 65/16,
 65/22, 67/05, 72/12, 72/24,
 74/10, 74/13, 75/03, 78/17,
 91/23, 95/12, 100/10, 101/26,
 102/04, 105/03, 107/08, 108/17,
 109/19, 110/16, 117/18, 117/26,
 118/09, 122/10, 122/11, 122/12,
 123/19, 124/21, 125/02, 125/20,
 126/10, 128/04, 134/08, 138/01,
 138/15, 142/07, 142/08, 149/10,
 151/04, 154/11, 154/12, 154/24,
 159/03, 160/07, 165/02, 165/21,
 172/11, 173/16, 174/13, 174/20,
 179/19, 183/25, 186/02, 187/25,
 191/15, 195/12, 198/10, 202/13,
 213/24, 217/11, 225/09, 231/19,
 232/09, 234/03, 235/18, 236/11,
 236/22, 237/15, 244/08, 250/11,
 255/09, 255/25, 259/02, 259/11,
 259/20, 263/10, 263/12, 263/13,
 263/15, 263/18, 263/19, 263/21,
 264/08, 267/02, 267/04, 276/17,
 277/22, 279/15, 300/07, 300/14,
 302/13, 308/16, 318/18, 324/16,
 333/06, 335/15, 335/16, 335/21,
 336/03, 340/25, 341/11, 342/09,
 344/02, 344/02, 344/23, 346/04,
 346/22, 351/01, 351/15, 353/06,
 358/14, 358/14, 359/03, 360/08,
 361/12, 361/15, 363/10, 363/11,
 365/04, 370/18, 372/10, 372/15,
 372/16, 372/18, 374/14, 374/19,
 380/07, 383/05, 384/11, 387/06,
 387/08, 388/23, 391/24, 399/17,
 402/03, 405/25, 408/11, 417/13,
 419/14, 420/04, 420/06, 420/14,
 421/23, 427/15
 ö.+inimu 109/23, 315/11, 403/09,
 418/09
 ö.+ige 7/02, 10/02, 12/13, 13/02,
 13/07, 13/08, 14/02, 16/25, 17/19,
 18/07, 18/07, 19/08, 20/23, 31/06,
 41/21, 42/23, 46/11, 51/09, 67/07,
 68/10, 68/15, 79/19, 87/17, 91/13,
 95/22, 99/21, 103/18, 109/25,
 118/18, 118/19, 122/03, 123/14,
 128/05, 133/12, 135/17, 135/18,
 140/24, 173/22, 187/26, 189/08,
 192/04, 208/04, 219/20, 225/22,
 226/02, 226/06, 230/13, 231/05,
 234/16, 253/01, 256/12, 257/02,
 257/20, 258/11, 262/09, 270/17,
 278/06, 283/12, 286/06, 296/04,

300/06,	302/16,	312/19,	
318/15,	320/23,	321/09,	ö. 327/07
337/12,	339/26,	342/23,	Özbék Özbek
342/26,	352/08,	353/20,	ö. 121/15
354/20,	363/02,	364/25,	Özbékçe Özbekçe
365/02,	366/11,	381/19,	ö. 123/24, 172/24
383/10,	384/14,	393/07,	ö.+din(Özbékçi) 408/06
396/17,	399/07,	401/12,	Özbékistan Özbekistan
401/18, 411/02			ö.+diki 34/11
ö.+igimu	45/02,	102/17,	özge değişik, diğer, başka
297/17,	336/01,	355/09,	ö. 329/19
426/04			ö.+large(özgi) 141/21
ö.+ide	71/20, 87/19,	226/10,	özger- değişmek, dönüşmek
236/11, 303/23			ö.-di 82/12, 87/11, 174/25
ö.+idiki	185/02,	272/18,	ö.-mekçi 425/22
389/26			ö.-mes 357/04
ö.+idin	70/03,	131/13,	özgert-değiştirmek
154/25,	155/11,	155/13,	ö.-ti 250/08
155/14,	155/17,	253/16,	ö.-ip 248/03
262/14,	361/07,	362/25,	ö.-ivetti 400/02
378/04, 382/24, 384/06			özgertil- değiştirilmek,
ö.+idinla 364/09			dönüştürülmek
ö.+ila 245/25			ö.-du 197/08
ö.+inila 424/06			özgertiş değiştirme
ö.+içe 61/19, 141/04, 141/17,			ö.+ke 298/04
162/06, 166/08, 273/03,			özgiçilik farklılık, farklı olma hali,
281/03, 367/18, 372/09			başkalık, ayrıcalık, özel, özellik
ö.+igila 220/26			ö.+i bilen 7/20
ö.+imiz 27/20			özgir- değişmek, dönüşmek
ö.+imizniñ	27/19, 94/06,		ö.-idu 423/03, 423/04
163/23, 214/26, 239/24			ö.-ip 13/23, 56/09, 91/03, 119/01,
ö.+imizni	255/11, 263/24,		119/14, 157/04, 281/18, 292/21,
264/02, 347/24, 425/07			292/23, 292/26, 296/01, 302/02,
ö.+imizdin 220/09			332/06, 338/18, 353/01, 393/26,
ö.+üñlar 218/07			394/20, 399/18, 408/18
ö.+liri 94/21, 176/13, 288/13,			ö.-ip ket- 410/21
321/12			ö.-ip tur- 384/06, 91/03
ö.+liridek 260/05			özgiriş değişim, değişme
ö.+liriniñ	167/09, 220/20,		ö. 84/18, 178/02, 332/08
254/15, 266/21, 331/16,			ö.+ni 3/01, 14/01, 319/14
410/15, 427/02			ö.+ke 135/21
ö.+lirini 6/17, 77/15, 245/23,			ö.+din 214/07
254/03, 260/06, 276/01			ö.+lerni 113/02, 250/07
ö.+lirige 47/11, 176/12,			özgirişçan değişken, istikrarsız
180/02, 380/11			ö. 355/19, 366/16
ö.+liridin 179/15			özlük has, özgü
ö.+liriçe 249/26			ö. 229/13
özara kendi aralarında; kendi			ö.+idin(kendiliğinden) 51/26,
içlerinde			180/11, 213/04, 335/08, 344/20,
			356/02

özlüksiz şahsiyetsiz
ö. 365/16
özre(a.) özür
ö. 343/01, 377/05
ö. bilen 282/18

- P**
- paaliyet(a.) faaliyet
p. 341/16
p.+ler 253/18
p.+ler bilen 249/13
p.+lerge 272/11, 346/03
p.+liri 249/14
p.+liri bilen 249/17
- pacia(a.) facia
p.+dekla 73/06
- pacie(a.) facia
p. 166/22
p.+din 407/10
- pacielik(a.u.) facialı, acıklı
p. 71/20, 122/26, 122/26,
425/22
- paçka(r.) paket, ambalaj
p. 88/11
- pada(f.) sürü; sığır sürüsü
p. 65/02
p.+niñ(padi) 94/11
p.+ñizni(padi) 64/18
p.+si 94/19
p.+sini 93/12
p.+sida 93/13
p.+liriniñ(padi) 43/15
- padiçi(f.u.) çoban, sığırtmaç
p.+niñ 401/06
- padişah(f.) padişah
p. 110/01, 184/19, 207/04,
319/18, 319/22
p.+mu 321/08
p.+niñ 47/26
p.+niñmu 184/25
p.+ka 184/17
p.+i 184/16
- pah hayranlık ifade eden bir
ünlem
p. 16/20, 30/13, 30/13,
140/10, 141/26, 141/26,
202/20, 202/20, 252/08,
252/08, 276/14, 287/17,
287/17, 287/17, 321/06,
321/06, 361/12, 385/03
- pağal saman
p.+din 179/01
- pağma karışık, dağınmık (saç, sakal)
p. 2/20
- pağpay- tülerinin karışık ve kabarık
olması, karışmak, dolaşmak
p.-ğan 178/22
- pağpiy- tülerinin karışık ve kabarık
olması, karışmak, dolaşmak
p.-ip 82/11, 131/19
- pağşe mağlup olan, yenilen
p. 354/18
- pağşi- bozulmak, kırılmak
p.-p 318/01
p.-yip ket- 82/11, 83/11
- pağti(f.) pamuk
p.+dek 156/14, 185/06, 376/22
p.+sini 65/17
- paj-puj suyun ve sıvı şeylerin kızgın bir
yere atıldığında çıkardıkları ses,
çatırtı, caz-cuz
p.316/16
- pak(f.) pak, temiz, kusursuz
p. 7/19, 19/20, 68/10, 126/17,
133/16, 136/17, 141/10, 193/20,
199/01, 204/10, 244/13, 263/26,
329/04, 351/08, 366/14, 383/26,
394/02, 395/20, 397/22, 424/17
- pakar kısa, alçak, basık
p. 77/01, 170/16
p.+mu 205/14
- pakit delil
p. 53/20, 53/22, 56/06, 76/22,
76/26, 147/04, 152/23, 152/26,
153/13, 153/18, 153/18, 153/19,
175/14, 412/19
p.+ni 53/26, 95/15
p.+niñ 54/03
p.+ka 128/05
p.+tin 417/12
p.+lar 375/13
p.+liri 375/03
- pakiz temiz
p. 4/10, 228/12, 228/21, 254/09,
322/17, 356/19, 357/01, 384/03
p.+rek 32/04, 230/24
- paklin-(f.u.) temizlenmek
p.-ip 398/14
- paklık(f.u.) temizlik
p. 20/12, 328/09, 404/21
p.+i bilen 40/03
p.+ini 193/04
p.+iğa 106/24

- pakpakize(f.) tertemiz
p. 131/20, 133/17, 220/07, 310/23
- pağa kurbağa
p. 67/05, 73/12
p. bilen 67/06
p.+dek(paği) 318/16
p.+niñ(paği) 49/05, 67/04
p.+ğa(paği) 318/14, 337/18
- pağalçaq bacak
p. 265/09
- pağalçek bacak
p.+liri 205/19
- pağlan kuzu
p. 356/04
- pağkide nesnelerin birbirine çarpış ve sürtünüş anında çıkardıkları ses
p. 64/19, 375/06
- pal-pal parlak, ışıldayan
p. 6/19
- palaket(a.) felaket
p. 63/02, 63/03, 152/05, 169/05
p.+tin 348/18
- palaklış- çabalamak
p.-ip 165/03
- palakçide küt diye
p. 283/23
- palakçida küt diye
p. 83/07
- palan falan, falanca
p. 299/15
p.+i 138/05
- palas kilim
p. 148/07, 270/23
- pallide birden bire
p. 134/13
- palta balta
p. 23/03, 374/09
- palvan(f.) pehlivan, bahadır, savaşçı
p. 26/04, 312/08
p.+dek 124/23, 270/10
- panah(f.) sığınak, barınak
p. 10/01, 33/15
- pañ sağır
p. kı-(sağır etmek) 243/13
- pañkaysağır
p. 190/22, 191/04, 191/09, 191/19, 191/26, 192/10
- paoza ara müzik, fasıl
p. 370/08
p.+sini(paozi) 280/07
- paprus(r.) sigara
p.+tin 200/01
p.+ kıçe 287/13
- par(r.) çift
p. 356/20
p. bilen 251/23
- parağet(a.) dinlenme, istirahat
p. 91/09
p. bilen 77/18
p.+mu 58/04
p.+ke 303/26
p.+ini(parağit) 406/07
- parağetlik(a.u.) rahat, huzurlu
p. 30/02, 77/19
- parağot(a.) büyük gemi, tanker
p. 242/12
p.+i 242/17
- parakende(f.) kuruntu, panik verici
p. 165/12, 166/24, 367/03
p. bolup kêt- 17/26
- parakendiçilik(f.u.) korkaklık, ürkeklik, paniklik, telaşlılık
p.+lerni 165/22
- parallél paralel
p. 157/11, 157/13, 212/19
- parañ konuşma, sohbet, söz
p. 30/19, 107/11, 118/16, 306/20, 310/25, 338/20, 391/03
p. bilen 21/20
p.+mu 101/23
p.+niñ 290/01
p.+ğa çüş- 198/03, 288/18
p.+i (pariñ) 11/23, 82/02
p.+iğa(pariñ) 210/01
p.+lar 116/15, 122/17
p.+lar bilen 186/02, 289/23, 316/18
- parañçi konuşkan
p.+niñ 166/11
- parañlaş- konuşmak, sohbet etmek
p.-ti 77/24, 225/10
- parañlış- konuşmak, sohbet etmek
p.-ayli 325/16, 343/02, 357/14

- p.-ip 28/15, 87/10, 148/20,
341/06, 422/10
p.-ip tur- 273/10
p.-idiğan 182/17
p.-ivéreyli 243/06
parağ-parağ kahkaha atarken çıkan
taklidi ses
p. 206/01, 206/02
parağkide pat diye, taklidi ses
p. 63/25, 120/05, 274/11
paraset(a.) feraset
p. 363/01
p.+i(parasit) 133/10, 133/11
p.+ini(parasit) 26/24, 355/23,
398/07
p.+iñlarni(parasit) 391/16
parasetlik(a.u.) ferasetli,
anlayışlı
p. 263/20
parasla- yanan otların çıkardığı
ses, ateşin çatırdaması
p.-p 210/20
parçe(f.) parça, bölüm
p. 4/11, 18/12, 19/1872/21,
88/11, 117/06, 117/07,
143/07, 143/21, 145/24,
157/10, 158/13, 185/07,
190/04, 199/26, 216/07,
219/25, 257/11, 259/11,
261/06, 275/19, 297/02,
297/16, 304/03, 339/18,
344/12, 376/11, 386/05,
398/25, 401/03, 405/09,
421/15, 424/22
p.+sini(parçi) 60/10
parçe-purat(f.u.) 1.ufak tefek
eşya 2. parça, bez parçası
p. 138/13, 179/23, 199/22,
273/08, 297/14
parçila-(f.u.) parçalamak
p.-p 8/26
parçilin-(f.u.) parçalanmak
p.-i 126/12
pare(f.) parça
p. 59/15, 59/15, 80/26, 80/26
Parij(r.) Paris
p. 271/03, 271/04
p.+dek 210/09
p.+da 210/05, 210/11, 317/05
parķirak parlak, ışıtlı
p. 395/04
parķira- parıldamak, ışıldamak
p.-ytti 230/13, 304/06, 394/23
p.-p 142/21, 161/25, 191/03, 230/10
p.-p ket- 35/12
parķirit- parıldatmak, ışıldatmak
p.-ip 5/02, 35/11, 70/09, 177/25
p.-ip tur- 69/14
p.-ivetti 134/03
p.-ivalğaçça 5/07
parlak parlak
p. 137/04, 177/19, 273/01, 286/19
parli- parlamak
p.-ğan 203/19
parnik her çeşit gül ve çiçek
p. 150/13
patra(r.) okul sırası
p. 173/05
p.+ğa(parti) 216/12
p.+da(parti) 4/21, 96/11, 171/22
p.+sida(parti) 172/23
p.+lar(parti) 423/19
p.+larniñ(parti) 170/14
partiyе(r.) parti(siyasi)
p. 57/01, 57/02, 65/04, 65/05,
98/01, 151/08, 155/25, 168/13,
223/21, 238/01, 247/19, 297/11,
298/02, 301/26, 370/17, 374/22
p.+niñ(partiyi) 374/21
p.+ge(partiyi) 57/18, 58/08, 333/12
p.+din(partiyi) 97/04, 376/06
p.+mizniñ(partiyi) 292/11
partkom(r.) parti binası, parti komitesi
p. 176/16, 410/03, 410/21
p. bilen 176/02
p.+ğa 223/07
p.+niñ 218/04
p.+i 197/06
p.+iğa 156/07, 157/08, 423/07
p.+iniñ 164/07
partla- patlamak
p.-p 395/26
p.-ydiğan 409/13
partlaş patlama
p. 259/26
partli- patlamak
p.-diğandek 158/16
p.-ğan 262/15

- parvaylık ısıtma sistemi olan,
kaloriferli ev
p. 423/19
- paskina kirli, pis, çamurlu
p. 49/21
- pason güzel, son moda
p.+da 323/11
p.+diki 187/17
- passip(r.) pasif
p. 371/14
- passiplik(r.u.) pasiflik
p. 392/01
- paş(f.) açık, belli, aşikar
p. kı- (aşikar etmek)76/19,
407/14
- paşa paşa
p. 190/18, 190/19, 191/12
p.+niñ 190/25
p.+ni 191/20, 192/06
- paşi sivrisinek
p.+niñ 46/05
- pat satranç oyununda pat olmak,
berabere kalmak
p.+a 129/04
- pat- batmak, sığmak
p.-ti 38/10, 43/26, 54/13,
88/19, 91/22, 136/10, 198/21,
245/02, 294/12, 398/06
p.-tim 216/17
p.-sa 216/14
p.-kan 87/08, 161/12, 293/03,
396/24
p.-kanidi 134/04
p.-kanlığını 236/24
p.-mamti 294/15
p.-may 137/22, 246/05
p.-mayçu 294/13
- patañ kiris, sinir
p. 205/09
p.+dek 25/21
p.+din 415/14
- patifon(r.) gramafon
p.+ğa 159/14, 292/01
- patlık gür
p. 20/12
- patman ağırlık ölçü birimi
p. 90/12, 326/08, 326/08
- patparağ yaygara, gürültü, kargaşa
p. kı- 158/12, 401/10
- patparağçilik gürültüye boğma, yaygara
yapma
p. 91/20
- patkağ balçık, çamur
p.+larga 352/13
p.+ğa 162/13, 229/12, 371/11
p.+iğa(patkiğ) 293/03
- pat-pat sık sık
p. 12/22, 45/07, 66/10, 77/22,
106/20, 138/04, 266/17, 311/02,
367/11, 411/08
- patur- batırmak
p.-up 122/07, 352/13
- pauza müzikte bir geçiş makamı
p. 207/10
- payan(f.) kıyı, sınır, bucak
p.+i 332/03
p.+i 13/03
- payansız(f.u.) engin, geniş, uçsuz bucaksız
p. 87/13, 90/21, 91/04, 208/05,
384/16, 401/16, 425/08
- payda(a.) fayda, kâr
p. 180/13
p.+ni(paydi) 193/13
p.+si(paydi) 242/11
p.+sini(paydi) 270/19
- paydilan-(a.u.) faydalanmak
p.-may 262/04
- paydilin-(a.u.) faydalanmak
p.-ip 20/22, 120/17, 192/03,
244/13, 291/12, 319/16, 340/01,
375/02
- paydilik(a.u.) faydalı
p. 213/08, 263/06
- paydisiz(a.u.) faydasız
p. 194/19
- paygember(a.) peygamber
p. 29/13, 183/18
- payla- gözetlemek, izlemek, takib etmek
p.-p 235/19
- payli- gözetlemek, izlemek, takib etmek
p.-may 146/23, 207/22, 401/17,
416/14
- paynik tüfeğin kundağı
p.+i 192/10
- paypağ çorap

- p. 50/20
- paypasla- biçimsiz yürümek
p.-p 89/06
- paypétek acele acele şuraya
buraya koşma; fellik fellik
dolaşma
p. 354/14
- pedazla- bezemek, süslemek,
cilalamak
p.-ydu 372/18
- pede(f.) perde
p. 206/15, 319/08
- pega evin kapıya en yakın yeri,
kapı dibi, eşik
p. 391/23, 391/23, 391/25
p.+da 391/26
- peşes yavaş, ihtiyatlı, ihtiyatla
p. bol-(ihtiyat etmek) 272/24
- pehirlen-(a.u.) öğünmek, övünmek
p.-mey 270/03
- peket(a.) ancak, yalnız, fakat
p. 2/14, 7/26, 12/10,16/01,
17/15, 19/03, 27/15, 43/06,
51/04, 59/06, 66/01, 66/08,
71/11, 72/11, 82/07, 88/08,
104/08, 106/11, 110/20,
115/20, 121/02, 123/02,
123/09, 125/05, 129/19,
141/12, 176/25, 193/18,
194/09, 214/11, 215/19,
220/06, 220/11, 225/24,
226/06, 240/22, 244/05,
250/23, 258/20, 266/09,
274/17, 288/04, 291/04,
294/24, 295/03, 295/06,
302/23, 308/02, 308/03,
314/07, 318/15, 337/09,
344/06, 354/19, 383/09,
383/11, 395/22, 402/08,
406/01, 410/03, 429/03
- pekir fakir, yoksul
p. 358/26
- pelek(a.) felek, gökyüzü, kader
p. 51/24, 195/05, 346/21,
423/03
p.+ke 320/06, 402/10
- pelempey basamak, merdiven
p.+niñ 160/24
p.+din 106/15
- p.+lerni 387/12
- pelipetiş karışık, düzensiz, tertipsiz
p. 178/10
- PELLI devr, derece
p.+de 258/19, 258/20
p.+si 258/19
p.+sige 331/17
- pelsepivi(a.) felsefi
p. 77/26, 261/18, 310/02, 390/25
- pem(a.) fehim, anlayış, akıl
p. bilen 102/22
- pemle-(a.u.) anlamak, kavramak
p.-p 100/26, 411/26
- pen(a.) fen
p. 75/18, 151/25, 177/15, 182/02,
217/10, 249/09, 263/06, 263/15,
290/18, 297/11, 300/21, 324/23,
359/04, 363/14, 365/16, 365/23
p.+niñ 327/22, 331/17, 404/11
p.+diki 224/01
- pence(f.) pençe
p. 122/13
p.+ge(penci) 122/13
- pencilik(f.u.) pençeli
p. 2/09, 31/02
- penciri(f.) pencere
p.+sidi 254/19
- pencirlen- sağlamlaştırılmak
p.-gen 50/05
- penerke ahşap, işlenmiş tahta
p. 60/07
- pepili- ninni okuyarak uyutmak; oyalamak
p.-gendek 347/14
- perdaz(f.) cila, süs, parlaklık
p.+ğa 73/08
- perdazsız(f.u.) cilasız, süsüz, mat
p. 7/12
- perde(f.) perde
p. 65/21, 114/15
p.+mu(perdi) 323/25
p.+sini(perdi) 401/22
- perestlik(f.u.) tapma
evliya p.(evliyaya tapma) 166/26
- perez(a.) faraziye, ipotéz, tahmin, zan
p. 16/04, 419/02
p.+ler bilen 53/19
- Peride bayan ismi
p. 430/03
- perişan(f.) perişan

- p. 77/05, 96/14, 100/21, 257/03, 295/23, 347/19, 381/07, 407/19
p. kııl- 366/22
- perişanlık(f.u.) perişanlık
p. 49/12, 81/17, 351/18
- perişte(a.) melek
p. 386/18
p.+ge(perişti) 141/26
p.+lerde(perişti) 92/06
- perķ(a.) fark
p. 291/01
p. et- 195/05
p. ét- 213/03, 251/24, 320/20, 387/22
p. kııl- 215/26
p.+ni 211/06, 211/12
p.+imiz 295/04
p.+iñ 295/06
- perķlin-(a.u.) farklı olmak,
farklanmak
p.-etti 8/06
p.-ip 5/09
p.-ip tur- 72/20
- perķlik(a.u.) farklı
p. 379/16
- perrek burun kemiği
b.+liri 25/13
- perva(f.) tasa, kayđı, dikkat
p. 47/14, 141/04, 339/20
- pervani(f.) pervane, kelebek
p.+dek 353/17
- pervasiz(f.u.) kayđısız, dikkatsiz
p. 348/23
p.+la 2/14, 25/09, 364/11
- pervasizlik(f.u.) kayđısızlık,
dikkatsizlik
p. bilen 294/13
- pervayi(f.) insan ve nesnelere
karşı olan dikkat ve itibar
p. 346/21
- pervaz(f.) uçuş, süzülme, pervaz
p. 87/13, 208/05, 260/08, 363/24
p. kııl- 221/21
p.+din 59/16
p.+i 357/21, 384/18
- perviş(f.) bakım, bakma, yetiştirme,
büyütme
p. 152/01, 228/20
- peryad(f.) feryat
p. 103/06, 156/22, 320/05, 320/21,
p. bilen 397/18
p.+imu 81/05
- perzent(f.) çocuk, oğul
p.+lirini 57/01
- pes(f.) alçak, düşük, basık, rezil
p. 2/24, 16/11, 81/16, 85/07, 85/21,
170/12, 174/17, 213/11, 216/01,
231/24, 255/05, 268/22, 279/14,
279/26, 282/10, 301/05, 323/10,
326/22, 340/21, 349/25, 357/09,
390/20, 413/06
- pes düşük, aşığı, zeminde
p.+te 322/01
- pesey- inmek, düşmek, azalmak, alçalmak,
yavaşlamak
p.-di 400/08
p.-gen 379/22
- peseyt-(f.u.) indirmek, düşürmek,
azaltmak, alçaltmak, yavaşlatmak
p.-kendek 390/12
p.-kili 339/14
- peskoyđa çüş- normalleşmek, aslına
dönmek
p.-ti 23/12
- pesle-(f.u.) alçalmak, azalmak, inmek,
dinmek, kesilmek, sönmek,
yatışmak
p.-p 226/09
- peslet-(f.u.) alçaltmak, yatıştırmak
p. 204/16
- pesil(a.) fasıl
p.+idiki(peslidiki) 197/13
- peştama önlük
p. 26/04
- peşva(f.) darbe, püskürtme
p. bilen 64/12
- peşhun ağaçtan yapılan sedir
p.+đa 179/18
p.+larđa 305/05
- pevaz payedan, ayaklık
p. 349/11
- pevķuladde(a.) fevkalade,
olağanüstü
p. 146/25, 157/15, 210/05

- peyda(f.) zuhur etme, ortaya
çıkma
p. 12/26, 32/25, 47/21, 54/25,
107/02, 128/16, 128/17
peyda bol- 7/19, 41/16,
49/05, 71/21, 72/06, 88/01,
88/20, 91/21, 95/17, 98/08,
105/15, 112/25, 125/18,
132/10, 133/03, 133/05,
134/10, 135/08, 138/05,
138/16, 142/20, 144/07,
149/09, 161/10, 171/18,
184/02, 188/05, 193/04,
193/18, 208/04, 223/12,
226/10, 233/13, 234/06,
236/11, 236/26, 257/01,
257/07, 258/25, 262/11,
271/03, 271/05, 271/07,
273/12, 298/26, 332/05,
410/06, 418/24, 427/22
p. kı- 54/25, 154/24, 175/06,
180/13, 192/12, 202/09,
296/03, 338/12, 396/15
- peygamber(f.) peygamber
p. 147/23
p.+niñ 221/26
p.+i(peygambir) 205/08
- peyl huy, tabiat
p.+i 155/18, 157/03
- peylasop(a.) filozof
p.+i 339/02
- peyse-??????
p.-gen 379/22
- peyt(f.) fırsat, vakit
p. 299/18
p.+te 159/22, 252/04, 259/25,
337/10, 352/05
p.+i 284/17
p.+ide 410/25
- peyz(a.) keyif, maneviyat
p.+ini 206/04, 206/12,
319/04, 405/17, 424/15
p.+ige 429/08
p.+iñlarni 319/01
- pezilet(a.) fazilet
p. 194/16, 272/19, 358/13,
392/04, 404/19
p.+ni 404/20
p.+ke 149/23
- p.+lerni 363/02
- peziletlik(a.u.) faziletli
p. 75/09
p.+i(pezilit) 221/17
p.+ini(pezilit) 108/09
p.+ige(pezilit) 356/18
- péçetlik(r.u.) mühürlü, mühürlenmiş
p. 199/26
- péçini bir çeşit tatlı yemek
p.+ler 180/04
- pédagugika(r.)pedagoji, eğitim bilimi
p. 47/20
- péil(a.)
p. 75/15, 149/18, 327/09
p.+ni 390/21
p.+i 390/21, 390/22
- pén fiil, kip (gramer)
p.+i 295/14
- pékir(a.) fakir
p. 200/15
p.+ğa 31/09
- pérsonaj(r.) roman, hikaye vs.de baş
kahraman
p. 271/22
p.+lar 62/19, 221/20
p.+larniñ 114/15
- péş virgül
p.+imni 428/04
p.+iñizni 171/25
p.+ini 118/17
p.+ige 386/20
p.+idin 282/09
- péşane(f.) alın
p.+ğıçu(péşani) 80/24
p.+mge pütül-: alnıma yazıl-
198/17, 204/17, 307/24
p.+sige(péşani) 309/19
- péşayvan(f.) balkon
p.+diki 330/07
- péşkedem(f.a.) öncü, ilerici,
muhterem
p. 251/15
- péşkellik felaket basış, uğursuzluk
p. 332/16, 367/16
p.+niñ 253/07
p.+ni 134/11, 231/15
p.+ke 128/04, 168/01
p.+i 104/15
p.+lerdin 235/23

- pét- batmak
p.-ivatidu 71/04, 374/24
p.-ip 60/11, 100/04, 302/25,
321/06, 334/07, 348/01,
376/13, 397/01, 426/01
p.-ivatқан 396/14
p.-ivatsa 294/15
p.-iversiñiz 80/16
- péti öylesine, şu halde
p. 5/12, 10/21, 15/20, 95/01,
109/01, 127/17, 156/07,
165/14, 172/21, 232/02,
232/04, 235/12, 247/03,
247/06, 247/11, 252/15,
255/13, 255/18, 259/01,
281/11, 285/18, 296/12,
363/09, 364/01, 383/14,
384/08, 393/21
p.+la 179/24
p.+din 416/03
p.+ni 83/21, 84/05
p.+ñ 121/10
- pétiçe öyle olduğu halde, o vaziyette
p. 56/20, 212/14
p.+la(pétiçi) 235/14
- pétiqda- çığnemek, ayakları
altında ezmek
p.-p 229/12
- pétin- cüret etmek, teşebbüs etmek
p.-ip 426/23
p.-almay 52/10
p.-almaytti 34/09
- pétiş batma, batış, dalma, çökme
p. 90/10, 368/20, 369/03
p. bilen 7/16, 27/15
- péy(f.) iz
p.+ida 79/17, 414/10
p.+iñizda 366/04
- piçak bıçak
p. 138/19, 402/20
- piçine bir çeşit tatlı
p. 4/13, 300/12, 340/10
p. bilen 88/03
p.+giçe(piçini) 299/22
p.+ler(piçini) 10/14
p.+lerniñ(piçini) 389/11
- piçirla-fisıldamak
p.-ytti 406/23
p.-p 17/14
- piçirlaş fisıldama
p.+ni 13/07
- piçirli- fisıldamak
p.-di 21/24, 46/17, 90/15, 258/16,
340/21
p.-ğan 13/06
- piçirliş fisıldama, fisıltı
p.+idin 13/11
- pidakarane(a.f.) fedakarca
p. 215/04
- pidakarlıq(a.u.) fedakarlık
p. 176/06
- piğan(f.) feryat, çığlık
p. 316/14
p. bilen 70/24
p.+ni 114/01
p.+ğa 115/13
p.+i 394/03
p.+i bilen 124/13
- piğanlıq(f.u.) feryat figan eden
p. 207/11, 321/15
- piğilda- kısı kıs gülmek
p.-p 32/06
- piğirim pij diye ses çıkarmak, ıslak
şeylerin yanarken çıkardıkları ses
p. 331/05, 394/09
- pijildit- ıslak şeylerin yanarken ses
çıkarması, çıtırdamak
p.-ip 140/10
- pikap küçük otomobillere verilen genel ad
p. bilen 169/03
p.+ni 169/04
- pikir(a.) fikir
p. 30/13, 50/10, 54/24, 59/10,
60/20, 81/23, 94/07, 94/08, 95/16,
102/05, 103/02, 107/05, 107/08,
112/25, 114/05, 119/07, 136/01,
138/16, 151/10, 156/09, 177/22,
180/25, 209/15, 213/05, 213/10,
213/15, 214/03, 216/14, 218/08,
220/20, 220/22, 231/01, 231/03,
231/03, 231/08, 231/25, 234/23,
297/08, 310/02, 310/12, 311/04,
321/09, 325/03, 325/04, 336/20,
348/11, 357/17, 427/16
p. kı- 95/09, 152/18, 219/11,
250/23, 426/14, 426/22
p. yürgüzüş 151/20, 398/06, 409/07
p. bilen 95/17, 312/18

- p.+niñ 241/11
p.+ni 54/18, 180/13, 181/01,
337/02, 371/03
p.+ge 230/02, 231/06, 390/25
p.+de 76/14
p.+im+(pikrim) 136/20,
152/19, 218/07, 370/22
p.+imniñ(pikrimniñ) 181/24
p.+imni+(pikrimni) 136/20
p.+imde(pikrimde) 181/20
p.+lirimmu 149/01
p.+lirimni 428/05
p.+iñiz(pikriñiz) 224/03
p.+liriñni 328/12
p.+i+(pikri) 30/21, 71/10,
74/10, 132/12, 154/13,
178/02, 223/17, 372/22,
398/09, 398/16, 408/09,
423/05, 427/01
p.+imu+(pikrimu) 234/13
p.+iniñ(pikriniñ) 222/24
p.+ini 33/17, 75/17, 155/24,
155/26, 158/21, 181/03,
209/20, 210/15, 211/23,
219/06, 222/18, 233/19,
240/17, 241/04, 245/01
p.+ige+(pikrige) 28/02,
155/25, 182/13, 210/08,
218/17
p.+idin(pikridin) 241/07
p.+imiz(pikrimiz) 241/20
p.+iñlar(pikriñlar) 298/03
p.+ler 22/08, 217/14, 233/05,
239/14, 241/10, 261/18,
286/06
p.+ler bilen 77/26, 291/12
p.+lermu 285/18
p.+lerniñ 156/06, 303/05
p.+lerni 233/05, 241/18
p.+lerdin 233/12
p.+liri 149/21
p.+liriniñ 214/11
p.+lirini 218/14, 316/07,
426/17
pikirleş-(a.u.) fikir danışmak
p.-ti 88/09
pikirliş-(a.u.) fikir danışmak
p.-eyli 151/10
p.-iñ 81/24
p.-ip 81/25, 216/07
pikirliş(a.u.) fikir danışma
p. 182/11
pikiri- dönmek
p.-ğandek 283/26
pikirit- döndürmek
p.-ip 48/05
pil(a.) fil
p.+ge 420/03
pilan pilan
p. 36/05, 157/09, 310/15
p.+i 408/21
p.+imu 409/15
p.+ini 27/24, 285/08, 408/08,
408/25
p.+imizniñ 124/02
p.+lirim 168/01
pilanlaş pilanlama, pilanlayış
p. 195/20, 370/01, 425/17
pilanlık pilanlı
p. 158/21
Pilaton Yunanlı bir filozof
p. 339/02, 339/03
pildirla- pırıldamak, ışıldamak
p.-p 161/12, 257/26
p.-p tur- 186/20
pildirlit- pırıldatmak, ışıldatmak,
parlatmak
p.-ip 42/20
pile kuru(f.u.) ipek böceği
p. 10/12
pilek dal, budak
p. 228/18
Pilhanup özel isim
p.+tek 175/15
pili bayram, şenlik
p.+si 62/17
p.+sidiki 63/08
pillet ikilemenin tekrarındaki pekiştirme
sözü (millet-pillet)
p. 374/22
pilsirat fil ve sırat (köprüsü) kelimelerinin
ekleşmiş hali
p. 38/19
piltiñla- sudan çıkmış balığa dönmek
p.-p 234/15, 234/20
piman(f.) yemin, and
p.+iñ 272/24
pinhan(f.) gizli

- p. 87/09, 92/12, 204/11, 252/03, 321/22, 331/07, 344/06, 415/21, 418/07
p.+rağ 369/19
- pir-pir pır pır, taklidi ses
p. 396/07, 396/07
- pirağ(a.) hicran, ayrılık
p.+ida 329/01
- pirilda- uçmak, öteye beriye
uçuşmak
p.-p 227/03, 232/21
- pirildit- uçurtmak
p.-ip 59/21
- pirķira- dönmek
p.-p 5/16, 137/23, 144/05, 179/23, 233/21, 401/04
p.-p ket- 267/22
- pirķiraş dönme, dönüş
p.+ka 276/23, 280/14
- pirķirat- döndürmek
p.-ti 137/25
- pirķirit- döndürmek
p.-idu 352/13
p.-ip 331/12
- pirride pır pır diye ses çıkararak
p. 38/09
- pis-pis fis fis diye çıkan taklidi ses,
gaz sesi
p. 22/13, 22/13, 31/08, 31/08, 31/08, 33/14, 33/14, 33/14, 35/16, 35/16, 35/16, 42/15, 42/15, 42/15, 118/21, 118/21, 118/21, 120/23, 120/23, 120/23, 200/14, 200/14, 200/14, 205/07, 205/07, 205/07, 293/19, 293/19, 293/19
- pisent(f.) dikkat, itibar, nazar
p. 30/16
p.+igimu 175/16
- pissiññide sessizce gülererek,
tebessüm ederek
p. 13/22, 341/04
- piste fıstık
p. 205/04, 230/03, 369/16
- pistek bücür, cüce
p. 170/20
p.+mu 321/11
- piş- olgunlaşmak, pişmek
p.-armu 137/06, 137/06
p.-timu 306/05
p.-amdu 306/06
p.-ip 74/22, 233/05, 299/18, 321/03, 362/21, 415/21
köyüp p.-ip 79/19, 160/01, 204/14
p.-kan 122/07, 286/02, 298/12, 306/18, 316/24, 325/01, 389/09
- pişañ manivela, kaldıraç
p. 238/17
- pişmak tecrübeli, olgun, ermiş
p.2/20, 227/08
- pişkan olgun, olmuş, ergin; pişmiş
p. 5/12, 76/15, 311/15
- pişşik pişmiş
p. 199/24
- pişur- haşlamak
p.-ğan 387/19
p.-uvalay 229/21
- pişurul- haşlanmak
p.-ğan 229/13, 386/07
- pişuruş haşlama, haşlayış
p. 305/23
- pitirit- her tarafa yaydırmak, dağıttırmak
p.-ivettiñgu 94/15
- pitira- her tarafa yaymak, dağıtmak
p.-p 94/24, 95/01, 95/10, 415/09
- pitiraş dağılma
p.+ka 94/20
- pitiriğanlık dağınıklık
p.-ini 43/15
- pitne(a.) fitne
p. 68/06
- piva(r.) bira
p. 325/15, 325/16, 325/18
- piyade(f.) piyade, yaya
p. 86/24, 191/07
- piyale(f.) piyale, çay içilen kase
p. 141/20, 229/17, 229/23, 357/19
p.+dek(piyali) 132/13
p.+de(piyali) 8/10
p.+ga(piyali) 278/08
p.+diki(piyali) 301/19
- piyaz(f.) soğan
p. 386/05
- po aldatma, hile, yalan
p. at-(abartmak) 278/12, 321/08
p.étiş bilen 279/18

- pocañzi(ç.) havai fişek
p.+dek 210/20
- poçti(r.) posta
p.+da 242/10
- pok tıkaç, tıpa, mantar
p. 148/11
- pokan kursak
p. 243/13
p.+i(pokin)bilen 275/22
p.+ini(pokin) 232/26
p.+i(pokin) 275/22
- poküldi- yüreğin heyecan ve
korkudan küt küt atması
p.-may 109/25
- poğ artık, dışkı
p.+ni 172/20
p.+ka 118/08
p.+i 360/12
- poğak guatır hastalığı
p.+ka 218/26
- polat çelik
p. 17/21
p. kıl- 150/15
p.+tek 53/20, 375/03
- poltay- ortaya çıkmak,
belirginleşmek
p.-ip+(poltiyp) 5/13
- potli boncuk, küpe
p.+sidek 379/08
- polti- ortaya çıkmak,
belirginleşmek
p.-ip 178/05
- polu(f.) pilav
p. 183/19, 370/02
p.+ni 183/23, 184/03
- pom sınır (hudut) işareti
p.+dek 63/20
p.+ni 63/15
p.+umniñ 94/01
- poméşçik(r.) toprak ağası
p. 190/24, 191/13, 192/03,
217/04
p.+ke 190/22
p.+lar 215/01
p.+niñ 192/05
- pomla- kümelemek, yığın haline
getirmek
p.-p 5/18
- pomsak yuvarlak
p. 98/17
- popoza(ç.) tehdit, gözdağı, şantaj
p. 99/09
p.+lar bilen(popozi) 75/13
- porek konca, gonca
p.18/05
- porekle- gonca haline gelip açılmak
p.-p 228/16, 345/19, 405/13
- port(r.) liman
p.+idin 242/17
- portirit(r.) portre, resim
p. 62/20
- poruğla- fokurdamak
p.-p 158/13
- post(f.) kabuk
p.+ini 389/09
- postek değirmendeki unları toplamakta
kullanılan deri süpürge
p. 22/03, 22/06, 22/14, 22/19,
23/21, 24/18, 26/20, 31/13, 31/13,
31/14, 32/16, 33/26
p. bilen 32/26
p.+niñ 33/07
p.+ni 23/16, 27/18, 34/22
p.+ler 28/20
p.+lerni 30/06, 31/01, 31/04
- posuğkida birdenbire, aniden,
beklenmeyen bir anda
p. 278/18, 333/23, 365/04
- Poşkin Puşkin
p. 220/08, 294/26, 314/11
p.+mu 295/02
p.+niñ 295/11, 408/07
p.+ların 269/13
- pozitsiye(r.) tutum, pozisyon
p. 40/11, 57/12, 286/05
p. bilen 40/11
p.+si(pozitsiyi) 157/26
p.+sidin(pozitsiyi) 298/06
p.+lerni(pozitsiyi) 48/05
- praktiki(r.) pratik
p.+si 61/02
- pramidi(r.) piramit(Mısırdaki)
p.+liriniñ 73/18
- prinsip(r.) prensip, ilke, esas
p.+ka 130/12, 157/17, 299/12,
371/07
p.+im 391/12
- prinsipal(r.) prensipal, mühim, ciddi

- p. 57/15, 116/06, 160/13
 programmi(r.) program, pılan
 p.+si 428/06
 p.+siniñ 62/15
 prolétariyat(r.)yoksul
 p. 211/13, 238/06, 297/18,
 300/23, 314/24
 p.+niñ 221/03, 422/18
 p.+ğa 221/01, 243/22, 300/23
 p.+iniñ 271/06
 Promiti Promete
 p.+i 416/08
 psişik(r.) psikoloji
 p. 62/21, 379/01
 psişik(r.) psikoloji
 p. 30/05
 psişik(r.) psikoloji
 p.+sidiki 262/04
 psişologiye(r.) psikoloji
 p. 362/15
 psişolog(r.) psikolog
 p.+lardek 104/02
 puçeklik kuruluk
 p.+ini 215/07
 puçkağ kürk için kullanılan
 derinin parçası, yaka
 p.+i(puçekik) 5/04
 p.+liriğa 52/09
 puçul- gedilmek, kırılmadan dolayı
 hasil olan eksiklik
 p.-di 372/05
 puçulan- kırılmak, parçalanmak
 p.-ğan 402/06
 puçuk parçalanmış, yarım, gedik
 p. 113/20
 puğa figan
 p.+din 42/24, 64/15, 286/11,
 288/07, 295/19, 296/11
 puhta(f.) sağlam, esaslı, itinalı,
 titiz
 p. 1/12, 67/17, 122/03
 p.+rağ 369/19
 pukey(ç.) tezgah, satıcı tezgahı
 p.+ge 275/17
 puğra avam, halk
 p.+lar 148/02
 p.+siğa 334/12
 pul(f.) para
 p. 69/17, 225/04, 226/15, 226/16,
 232/06, 275/11, 275/16, 305/04,
 305/20, 305/25
 p. bilen 70/03, 275/14
 p.+la 305/15
 p.+mu 226/19
 p.+ni 69/11, 69/24, 292/17, 299/25,
 305/04
 p.+ğa 358/05, 358/06
 p.+iñizğa 361/17
 p.+uñni 305/17
 p.+uñğa 295/10
 p.+i 70/09, 191/07, 285/24, 299/25
 p.+imu 226/17
 pulañlat- sallatmak, ırgalatmak,
 yalpalatmak
 p.-ğan 230/04
 pulañlit- sallatmak, ırgalatmak,
 yalpalatmak
 p.-ip 31/12, 329/16
 p.-ip tur- 421/09
 puldar(f.) paralı, zengin
 p. 358/07
 puñ(ç.) Çin ağırlık ölçü birimi, yaklaşık
 0,35 gram. Alan ölçü birimi,
 yaklaşık 66m2
 p. 292/17
 puñluğ(ç.u.) puñ ölçüsünde
 p. 275/15
 pupuza(ç.) tehtid
 p. 26/06
 p.+lar(pupuzi) 75/13
 pur- burmak, buruşturmak
 p.-up 34/23
 pura- kokmak, koklamak
 p.-p 79/21, 201/05, 232/08, 317/20,
 338/05, 412/03
 p.+ydigini 109/07
 p.-midi(puri-) 109/04
 puraq koku
 p. 103/24, 233/20, 287/18, 301/20,
 p. bilen 345/18
 p.+ta 345/19
 p.+i(puriğ) 186/24, 256/03, 295/13,
 345/20, 403/16, 415/23
 p.+ini(puriğ) 214/24
 puraş kokma, koklama
 p.+ğa 328/17
 purat parça, irili ufaklı

- parçe p. 138/13, 179/23,
199/22, 273/08, 297/14
- purat- koklatmak
p.-ti 403/14
- purçak nohut, bezelye
p. 111/22
- purçu- saçmak, sıçramak, tozamak
p.-p 66/12
- purkirit- saçmak, sıçratmak,
tozlatmak
p.-ip 66/11
- purset(a.) fırsat
p. 37/06, 58/25, 89/25,
137/07, 154/25, 299/18,
340/04
p. kıldın ket- 421/24
p.+ni 58/25, 116/21, 118/07,
137/08, 213/24, 343/06,
378/06
p.+tin 20/22, 120/17
p.+i(pursit) 117/02, 124/05
p.+ige(pursit) 70/19
p.+idin(pursit) 27/03, 349/08
p.+lerni 339/10
- puruç kesim, kırpma, kesme,
kırpıntı kumaş
p. 326/05, 326/07, 326/13,
326/14, 326/16
p.+niñ 326/08
p.+ta 326/17
- puruğ küçük bez parçası, kırpıntı
p. 298/21
- puş- sıkılmak
p.-ti 319/13
p.-up ket- 271/17
- puşayman(f.) pişman
p. 376/20, 395/24, 396/22,
405/25, 406/01
p. bilen 214/24
p.+da 90/04
p.+din 400/01
p.+i(puşaymin) 355/11
p.+i(puşaymin) bilen 396/11
p. kı-(pişman etmek)
232/10, 272/21
p. yé-(hayıflanmak, pişman
olmak) 376/18
- puşaymannami(f.) pişmanlığı
ifade eden yazı, özür kağıdı
- p.+si 214/25
- Puşkin Puşkin
p. 295/07
p. bilen 73/05
p.+dek 73/06, 202/08
- puşkağ paça
p.+lirinimu 93/08
- puşkanlık iç sıkıntısı, iç daralması
p.+idin 72/13
- puşkur- kişnemek
p.-up 93/20
- puşt nesil, soy
p.+iniñ 406/08
p.+ini 137/12
- puşulda- fosurdamak, pofurdamak,
sık sık nefes almak
p.-p 224/21, 343/22, 385/12
- puşuldaş fosurdama, pofurdama, sık
sık nefes alma
p.+tin 85/08
- puşuldi- fosurdamak, pofurdamak, sık sık
nefes almak
p.-ğiniçe 171/05
- puşuğ sabırsızlık, heyecan, sıkıntı
p.+i 226/12
- put ayak, bacak
p. 62/14, 63/03, 83/07, 103/20,
188/02, 227/10, 231/23, 267/03,
336/17, 381/11, 384/20, 418/03,
418/14
p. tirep tur- 152/23
p.+niñ 78/05
p.+ni 148/03
p.+uñ 162/24
p.+uñğa 374/09
p.+i 40/07, 83/06, 170/16, 309/26,
337/20, 382/26, 425/20
p.+i bilen 382/20
p.+iniñ 66/05
p.+ini 86/25, 86/26, 87/01, 100/16,
172/23, 185/12, 336/07
p.+iğa 6/24, 50/19
p.+ida 394/26
p.+idiki 247/19
p.+idin 373/09
p.+liri 125/15, 138/18, 289/25
p.+lirini 92/10, 93/07, 96/20,
114/01, 302/21, 343/22, 399/10
- putlikaşañ engel, sakınca

- p. 303/06, 303/13, 337/13, 337/22
- putliş- ayağı sürçmek, ayağı takılmak
p.-ip 87/01, 224/17
- putluğ ayaklı
p. 405/01
- puzur(a.) güzel, şirin, sevimli
p. 276/06
- püçekleştir- anlamsızlaştırmak, manasızlaştırmak
p.-üp 292/14
- pük- bükmek
p.-üp 102/07, 215/12, 323/17
p.-ken 27/24, 33/19, 61/11, 116/15, 359/07
p.-kenidim 404/04
p.-kenidi 99/14
- püklen- kıvrılmak, katlanmak, bükülmek
p.-gen 141/15, 143/09, 311/05
- püklin- kıvrılmak, katlanmak, bükülmek
p.-ip ket- 376/14
- pürke- püskürtmek
p.-p 79/08, 411/08
- pürkel- püskürtülmek, serpilmek
p.-gen 397/03
- pürki- fişkırtmak, püskürtmek
p.-di 224/18
- pürküvet- fişkırmak, fırlamak, sıçramak
p.-küdek 241/09
- pürlen- buruşturmak, kıvrırmak
p.-gen 138/11
- pürleş- buruşmak (elbise)
p.-ti 212/13
- pürleşken buruşmuş, buruşuk
p. 5/04
- pürüş- buruşmak
p.-üp ket- 373/10
- pürüştür- buruşturmak
p.-üp 10/07, 11/06, 86/05, 151/06, 176/25, 271/01, 301/02
- püt- bitmek
p.-ti 179/12
- p.-emdu 334/21
- p.-üp 210/26
- p.-etti 271/19
- p.-kenidi 354/10, 410/03
- p.-mes 32/21, 235/03
- p.-meydu 6/10
- püti- budamak
p.-diğanlığığa 67/21
- pütküz- bitirmek
p.-üp 297/16
- pütmesbitmeyen, tükenmeyen, sonu yok
p.-tur 258/24
- püttür- bitirmek
p.-isen 318/05
p.-gendila 365/12
- pütüklük yazılı
p. 23/10
- pütül- yazmak, hatıralamak, hatıra olarak kaleme almak
p.-gen 198/17, 204/17, 307/24, 363/01
- pütün bütün, tüm, tümü
p. 7/23, 17/19, 18/22, 19/25, 33/22, 46/11, 54/12, 64/16, 65/14, 69/03, 71/15, 75/11, 78/18, 132/16, 133/10, 133/11, 147/01, 160/06, 172/12, 176/23, 186/14, 188/22, 191/23, 206/04, 206/11, 209/04, 214/23, 215/22, 234/10, 256/23, 273/25, 294/18, 305/21, 319/04, 320/01, 320/03, 320/07, 320/13, 343/16, 344/21, 352/17, 355/22, 361/19, 362/26, 369/05, 375/12, 376/03, 376/04, 382/02, 383/08, 384/21, 391/16, 396/11, 397/02, 399/17, 400/07, 402/17, 419/20
- pütünley büsbütün, tamamıyla, bütün bütün
p. 29/01, 46/10, 47/20, 53/08, 54/04, 80/09, 88/15, 98/09, 99/09, 99/11, 129/23, 144/06, 158/24, 169/02, 188/26, 198/08, 222/22, 231/19, 260/09, 264/17, 264/21, 264/23, 267/24, 273/06, 300/20, 353/18, 371/12, 375/07, 376/01, 405/11
- pütünsürük büsbütün, bütün olarak
p. 402/07
- pütür- bitirmek

- p.-gen 74/14
p.-idiğan 70/17
pütürüş bitirme
p. 167/25
pütüş- bitirmek, sona erdirmek
p.-üvalğanidi 253/21
p.-üvalğandek 357/09
püv-püvle- oflayıp puflamak
p. 306/19
püvle- iki dudak arasından püf diye
çıkarmak, üflemek
p.-p 243/25, 299/07, 306/19,
386/23
p.-vétip 306/06
püzek kırıntı
p. 291/09

R

- Radio(r.) radyo
r. 168/24
r.+ni 427/19
r.+larmu 156/22
- rahat(a.) zevk, lezzet, haz;
rahat, huzur
r. 34/19, 58/04, 77/17, 77/19,
295/22, 329/10, 381/06,
406/07
r. bilen 287/18
r.+mu 208/07
- rahatlen-(a.u.) rahatlanmak
r.-gendek 10/09, 351/04,
384/18
- rahatlik(a.u.) rahatlık
r. 293/01, 384/13
- rahatlin-(a.u.) rahatlanmak
r.-ip 48/26, 226/26, 397/14
- rak akciğer kanseri
r. 354/15, 354/16, 355/11,
410/11
r.+i 352/15
- rakiti(r.) roket, füze
r.+sidek 122/04
- ram(f.) istekli
r. 111/19, 219/17, 286/06,
367/11
- ramka(r.) çerçeve
r. 64/06, 340/19
- ras(f.) gerçek, hakiki, doğru, inanılır
r. 397/15
- rasa hakki, gerçek, fiili, mevcut,
bizzat, tam
r. 26/08, 171/08, 172/12,
252/03, 296/10, 384/14,
396/03
- rasla- hazırlamak
r.-p 9/21, 309/13
- rast(f.) gerçek, hakiki, doğru, inanılır
r. 19/24, 33/18, 38/15, 51/23,
56/01, 76/20, 102/16, 103/04,
109/22, 110/01, 124/09,
129/18, 142/13, 143/13,
149/08, 152/09, 169/12,
178/21, 179/04, 183/22,
185/07, 204/04, 209/21,
231/07, 236/13, 250/21,
260/11, 309/22, 310/13,
310/22, 313/05, 313/15, 314/02,
319/03, 319/06, 348/12, 351/22,
362/24, 364/21, 369/13, 373/17,
387/01, 388/06, 389/18, 405/20,
406/06, 406/14, 411/07, 419/23
r.+ma 282/16, 347/18
r.+mu 76/17, 129/10, 142/12,
364/20, 373/16
r.+imni 39/09, 57/17, 145/10,
189/09, 265/08
r.+ini 347/15
- rastçil(f.u.) dürüst, gerçekçi, doğru
sözlü
r. 88/10
- rastla(f.u.) gerçekten, yerinde, tam
zamanında
r. 22/15
- rastlık(f.u.) doğruluk, gerçeklik,
samimilik
r.+ini 181/24
- rasttin(f.) hakikat, hakikaten
r. +mu185/18
r.+i 67/24
- rasttinla(f.u.) hakikaten, gerçekten
r. 6/20, 51/13, 65/02, 70/12, 84/14,
102/04, 108/14, 110/25, 111/07,
111/08, 136/19, 145/19, 148/01,
161/08, 184/08, 193/05, 193/07,
206/06, 249/21, 261/19, 294/11,
299/02, 328/11, 353/26, 373/23,
424/05
- rava(f.) caiz, makbul, meşru
r. 16/19
- ravab bir tür çalgı aleti
r.+tin 316/12
- ravan(f.) yürürlükte olmak, geçmek
r. 75/14, 139/03, 194/13, 269/26,
286/10, 301/18, 398/19
- ravanlık(f.u.) yürürlükte olmak
r.+idin 313/12
- ravanlış-(f.u.) yürürlüğe girmek
r.-ip 200/25
- ravurus(f.) yararlı, yetenekli; sağlam
doğru dürüst (olan)
r. 18/08
- ray(a.) durum, istek
r.+iñiz 101/02
r.+i 119/21
r.+iğa 129/19

- rayonluk(r.u.) bölge, bölgeye ait,
bölgesel
r. 176/01
- razi(a.)razi
r. 18/21, 185/10, 206/11,
215/23, 222/02, 228/01,
228/07, 228/07, 229/15,
254/02, 345/08, 350/04,
396/19, 396/20, 406/12,
406/13
- razilik(a.u.) rıza, mutabakat
r. 170/03
r.+niñ 82/09
- razimenlik(a.f.u.) hoşnutluk,
memnunluk
r. bilen 269/15
- Recep Şadi erkek ismi
r.. 277/15, 278/01, 279/13,
279/20, 279/26, 280/06,
280/16, 281/07, 282/12,
282/22, 283/07, 284/09
r.+mu 285/20
r.+niñ 278/04, 279/01,
281/09, 282/24, 282/26,
283/12, 283/22, 285/24
r.+ni 279/17, 280/23, 282/07
- reddiye(a.) itiraz
r. 426/23
- rehber(f.) rehber
r. 71/12
r.+lerniñ 292/16
r.+liri 147/19
r.+liri bilen 251/14
- rehberlik(f.u.) rehberlik
r. 61/06, 61/08, 151/16,
296/18, 337/01, 337/09,
419/03
r.+niñ 50/17, 423/08
r.+ke 61/14, 285/19
r.+i 150/01, 176/11, 180/10
r.+ige 146/26, 147/01,
176/09, 176/16, 241/18
- rehbiri(f.) rehberlik eden
r. 301/16
- rehim(a.) rahim, acıma
r. 318/06, 383/23
r. kı- 318/08
- rehimsiz(a.u.) merhametsiz,
şefkatsiz, acımasız
r. 126/19, 226/04, 383/24, 407/04
- rehimsizlik(a.u.) merhametsizlik,
şefkatsizlik, acımasızlık
r. bilen 215/16
- rehmet(a.) teşekkür
r. 8/20, 33/11, 74/03, 100/01,
106/13, 113/06, 131/02, 163/10,
176/07, 177/04, 229/19, 237/21,
237/23, 243/04, 281/24, 303/15,
413/04, 414/13, 423/15
- rehname(f.) yol gösterici
r. 428/12
- reht(f.) kumaş
r. 54/09, 54/19, 54/23
- reķib(a.) rakip
r.+ni 172/09
r.+i 51/18, 155/01
r.+imu 418/15
r.+iniñ 383/25, 418/07
r.+ige 131/13
r.+liriniñ 338/14, 418/04
r.+liriğice 393/09
- renc(f.)güceniklik, dargınlık, kırgınlık,
rencide
r.+imni 261/01
- renci-(f.u.) gönlü kırılmak, üzölmek
r.-vatu 333/06
r.-p 101/07, 118/05, 402/02
r.-gen 120/17
r.-gendek 90/01, 122/11
r.-misun 237/22
r.-meñlar 350/06
- renciş(f.u.) gönlü kırılma, üzölme
r. 126/16
- rende(f.) rende
r. 23/04
- reñ renk
r. 73/17, 187/17, 205/23, 240/22,
242/10, 347/07
r. bilen 32/24, 267/15
r.+ge 134/03
r.+de 193/04
r.+diki 423/18
- reñdar(f.) renkli
r. 24/19
- reñgi-rohi bet-beniz, yüz
r.41/06, 70/12, 90/26, 267/22,
399/18
- reñg renk

- r.+i bilen 90/26
r.+idiki 254/06
- reñgareñ(f.) rengarenk
r. 150/09, 240/21, 277/05,
395/17, 397/08
- reñgiroy(f.) güzellik
r.+i 8/05
r.+iğa 227/10
- reñlik(f.u.) renkli
r. 4/02, 208/19, 230/03,
247/16, 257/13, 356/19,
356/20
- reñlin-(f.u.) boyanmak
r.-ip 92/12
- reñmureñ(f.) rengarenk
r.+mu 103/24, 114/24,
205/23, 228/13
- resim(a.) resim
r.+dek 138/22
r.+ni 425/03
r.+ge 146/16
r.+diki 146/19
r.+ini 146/15
r.+inimu 147/04
r.+lerdiki 84/16
r.+liridikidek 80/07
- resmiy(a.) resmi
r. 3/20, 94/20, 138/16,
152/18, 212/19, 239/21,
243/14, 342/02
- resmiyet(a.) resmiyet
r. bilen 152/24
- resmiyetsiz(a.u.) resmiyetsiz
r. 347/25
r.+la 69/13
- ressam(a.) ressam
r. 138/22, 381/03
r.+niñ 62/11
r.+larniñ 80/07
- reste(f.) pazar
r.+lerde(resti) 71/05
- reşik(f.) kıskançlık,
çekememezlik
r. 144/08
- reşik(f.)kıskançlık, çekememezlik
r.+ke 14/11
- ret düzen, sıra
r. 187/17, 187/17, 202/15,
224/09, 313/10
- r. kıil- 358/21
- retle- düzenlemek, çeki düzen vermek
r.-vatimiz 303/06
r.-vétip 403/17
r.-p 6/17, 223/07, 246/01, 403/13
- retleş düzenleme, çeki düzen verme
r.+tin 50/02
- retli- düzenlemek, çeki düzen vermek
r. -geç 403/14
r.-gen 49/22
- retlik düzenli
r. 5/06, 44/25, 122/24, 228/21,
357/02, 403/20
- rezil(a.) rezil
r. 264/02, 349/10, 351/22, 406/08
- rezillik(a.u.) rezillik
r. 48/23, 72/02, 399/25, 400/22
r.+niñ 344/14
r.+ke 265/05, 398/12
r.+ler 133/14
r.+lerni 133/17
- réal(r.) real, hakiki, gerçek
r. 190/17
- réalist(r.) realist, gerçekçi
r.+largu 32/14
- réallık(r.u.) realite, hakikat
r. 48/09, 56/06, 102/24, 102/24,
303/25, 326/02
r. bilen 363/05
r.+ni 29/18
r.+ka 80/13, 103/17, 149/06,
269/09, 272/17, 373/01
r.+ta 183/24
r.+tin 307/14, 391/08
- réjissor(r.) rejisör, yönetici
r.+liri 215/12
- réñ renk
r.+i 138/20
- rézinke(r.) lastik
r. 376/08, 395/01
- riğbetlendür-(a.u.) teşvik etmek,
isteklendirmek
r.-di 324/18
r.-üp 303/09
- riğbetlendiriş(a.u.) teşvik etme,
isteklendirme
r. 9/24
- rimlik Romalı
r.+largu 29/12

- rintégén röntgen 426/12, 426/21, 426/26, 427/15
r.+ge 120/04
- riqabet(a.) rekabet
r. 181/13
- rişte(f.) ip
r.34/18, 92/03
r. bilen 34/17
r.+niñ(rişti) 19/17
r.+miz(rişti) 195/18
r.+si(rişti) 235/25
- ritim(r.) ritim
r. bilen 323/17
r.+ğa 31/11
r.+i 276/22
- ritimlik(r.u.) ritimli
r. 321/16
- rivayet(a.) rivayet
r. 29/18, 295/25
r.+lerde 390/03
- riyazet(a.) çilecilik; nefsin
isteklerini kırma
r. 299/25
- riyazetsiz(a.u.) çilesiz
r. 262/01
- riza(a.) rıza
r.+si 18/23
- rizalık(a.u.) razı olma hali
r. 393/09
- rizk(a.) rızık
r.+i 28/08
r. bilen 164/03
r.+ini 112/03, 299/26
r.+ğa 384/09
- robaiy(a.) rubai
r. 343/07
- roh(a.) ruh, moral
r. 181/18, 188/02, 194/16,
357/03, 392/03, 427/16
r. bilen 270/09
r.+niñ 215/06, 339/03
r.+ni 181/17
r.+im 398/14
r.+imu 402/03, 402/16
r.+imni 292/26
r.+i 33/02, 134/12, 197/12,
215/05, 221/21, 225/23,
344/09, 346/08, 388/22,
397/14, 402/06, 404/21,
405/19, 405/26, 426/10,
- rohiy(a.) ruhî
r. 39/19, 44/08, 96/26, 104/14,
112/23, 117/07, 127/24, 128/04,
128/16, 132/03, 154/01, 178/01,
180/15, 186/09, 194/23, 197/09,
217/08, 226/02, 226/10, 249/19,
261/25, 285/04, 313/01, 338/11,
342/21, 353/13, 389/15, 421/04
- rohlin-(a.u.) neşelenmek, canlanmak
r.-ip 245/03, 410/11
- rohluq(a.u.) morali yüksek
r. 255/25, 342/25
- rohsiz(a.u.) cansız, hissiz, durgun
r. 125/23, 177/01
- rol(r.) rol
r.+ini 114/15
r.+ğa 165/07
- romalçe(f.) baş örtüsü
r. 254/06
- roman(r.) roman
r. 170/11
r.+i 269/19
r.+idiki 123/22, 217/26
- romantik(r.) romantik
r. 80/07, 104/10, 126/06, 149/01,
241/02, 254/02, 322/11, 363/08, 424/14
r.+ini 363/06
- romantizm(r.) romantizm
r. 269/04, 269/08, 269/11, 269/20
- romga(r.) şarap kadehi
r. 10/06
r.+ni+(romgini) 9/11, 10/03
r.+sini+(romgisini) 9/04
r.+lar+(romgilar) 10/10
r.+larni+(romgilarni) 9/03
- romka(r.) şarap kadehi
r. 201/06
r.+ni+(romki) 9/16, 10/20, 203/15,
343/01, 343/05, 343/08
r.+nimu(romki) 202/12
r.+ğa(romki) 9/02

- r.+diki(romki) 201/14
 r.+din(romki) 200/11
 r.+lar(romki) 200/24
 ronak(a.) güzel, letafet, yakışıklı
 r. 325/08
 Ruñ(ç.) erkek ismi
 r.+ğa 410/18
 roşanleş-(f.u.) aydınlanmak,
 açıklanmak
 r.-ti 344/24
 r.-ip 101/05
 roşen(f.) açık, parlak
 r. 2/22, 7/10, 56/06, 116/07,
 156/02, 172/01, 234/12,
 296/14, 298/07, 332/05,
 395/10
 Roşengül özel isim
 r. 201/10
 roşenlik(f.u.) açıklık, aydınlık
 r. bilen 292/04
 r.+ke 135/21
 rubai(a.) rubai
 r.+ni 367/11
 r.+sini 367/10, 369/20
 ruh(a.) ruh, moral
 r. 48/22
 r.+imni 19/20
 r.+i 70/12, 104/16
 ruhiy(a.) ruhî
 r. 58/17, 64/15, 82/14, 99/13,
 105/19
 ruşset(a.) ruhsat, izin
 r. 3/18, 10/24, 89/02, 248/21
 r.+mikin 177/22
 ruşsetsiz(a.u.) ruhsatsız, izinsiz
 r. 72/22
 r.+ini(ruhsit) 85/21
 Rus Rus
 r. 37/04, 295/04
 Rusçe Rusça
 r. 73/24, 362/06, 362/12,
 362/16
 r.+nimu(Ruşçi) 74/15
 Rusiyi Rusya
 r.+niñ 269/18
 r.+de 295/07
 Rusiyilik Rusyalı
 r. 269/13

S

s alfabenin bir harfi

s. 168/10, 414/16

saadet(a.) saadet

s. 320/19, 423/16

s.+la 214/12

s.+ke 211/26

s.+tin 404/08

s.+ini(saadit) 406/15

s.+ide(saadit) 211/24

sada(a.) ses, yankı

s. 88/21, 111/05, 175/06

s.+si 215/18, 293/12

s.+sini 316/09

s.+liri 222/23, 275/02

s.+lirini 101/04, 251/21

sadağ ok atılan yay

s.+tin 383/14

sadağatmen(a.) sadakatli

s. 107/16

sadağet(a.) sadakat

s. 49/01, 193/06

s.+tin 68/13

s.+im(sadağit) 16/22

s.+i(sadağit) 200/05

s.+ini(sadağit) 17/01, 58/13,

353/09

s.+idin(sadağit) 40/13, 105/03

s.+ige(sadağit) 44/07

sadağetmenlik(a.u.) vefadarlık,

sadıklık

s.+ini 353/21

sadda(f.) sade

s. 127/14, 135/09, 142/01,

152/12, 154/05, 170/19,

200/02, 317/19, 318/18,

338/17, 362/21, 369/07,

378/22

saddilik(f.u.) sadelik, basitlik, saflık

s. bilen 140/11, 227/12

sadiğ(a.) sadık, sadakatli

s. 64/21, 72/22, 83/04,

157/22, 290/04, 290/08,

335/13, 388/12

sadiğlik(a.u.) sadakat, dürüstlük,

doğruluk, bağılık

s.+iñnimu 297/05

sadir(a.) vuku, meydana gelmek

s. bol-(vuku bulmak)349/06

saet(a.)saat

s. 5/22, 6/04, 6/09, 82/18, 187/16,

268/20, 340/15, 340/15, 341/21,

397/11, 414/16, 414/18

s.+tek 1/16, 84/02, 138/09, 403/10

s.+ni 330/09

s.+ke 61/21, 61/21, 286/12, 330/06

s.+te 33/26, 131/17

s.+tin 137/13, 242/12, 242/13,

333/01

s.+iñ 6/06

s.+ige 6/08, 138/09, 241/13,

268/19, 357/13

saetlep ardı arkası kesilmeyen birkaç saat

59/19

saetlik(a.u.) saatlık

s. 29/10, 44/24, 75/16, 138/07

s.+la 405/06

safa(ç.) koltuk, çekyat

s.+ğa 74/01, 74/03, 96/22, 243/01,

361/20

s.+niñ 373/06

Sago Taşkent'teki Orta Asya Üniversitesi

s.+da 143/22

sağlam sağlam

s. 20/24, 51/02, 173/21, 236/01,

291/12

sağri sağrı

s.+si 205/19

s.+sini 281/01

sağuç sarımsı, açık sarı

s. 138/20, 143/09

sahe(a.) saha, yöre

s. 427/24

s.+sini 167/03

s.+side 244/02

s.+liri 214/08

sahibhan(a.f.) ev sahibi

s. 325/12

sahil(a.) sahil, kıyı

s.+ğa 107/04, 127/11, 127/15,

236/17

s.+iğa 127/10, 127/20

sağavetlik(a.u.) cömert, eli açık

s. 324/10

sağta(f.) sahte, uydurma

- s. 137/14, 166/25, 174/22,
274/16, 379/03, 406/08
- sahtilik(f.u.) yalan olma hali
s. 72/02, 264/01, 372/19
s.+iğa 388/11
- sahtipez(f.) sahtekâr
s. 193/07
- sağ sağ, diri, canlı
s. 37/19, 179/10
s.+tin 257/23
- sağal sakal
s. 51/03, 322/16, 357/01,
394/20
s.+ni 264/24, 264/25
s.+i(sakıl) 70/20, 122/02
s.+idek(sakıl) 265/04
s.+ini(sakıl) 254/08
s.+iğa(sakıl) 264/14, 264/20
s.+idiki(sakıl) 264/15,
264/17, 264/21, 264/23
s.+larni 264/15, 264/18
s.+larnila 264/16
s.+liri 82/11, 161/11
s.+lirini 138/04
- sağalsız sakalsız
s. 154/03
- sağay- iyileşmek
s.-mas 338/11
- sağaymas iyileşmez, sağaltılmaz
s. 393/02
- sağı saka, su taşıyıcısı, sucu
s.+si 200/10, 200/15
- sağıy- iyileşmek
s.-iptumu 40/24
- sağit işsiz
s. 348/24
- sağla- korumak
s.-ydiğan 49/21
s.-ydu 310/24, 371/21
s.-p 20/01, 32/10, 55/05,
204/11, 411/01
s.-p tur- 25/26 293/16
s.-vatқанliқiñizni 333/08
- sağlan- korunmak
s.-ğanliқida 369/18
s.-gili 72/05
- sağlaş koruma
- s. 235/10
s.+i(saklış) 369/19
- sağli- korumak
s.-sa 369/22
s.-gin 262/25
s.-yalmay 89/15
s.-yalmidim 396/18
- sağlin- korunmak
s.-ip 68/03
s.-ivatқан 238/22
- sağliniş korunma
s. 192/12
s.+қа 259/22
- sağliқ sağlık
s. 196/03
- sağlit- korutmak
s.-ip 333/04
- sal- koymak, yerleştirmek, çıkarmak
s.-ar 328/21
s.-diñ 160/10
s.-di 3/21, 13/19, 32/11, 131/08,
138/23, 165/20, 187/25, 209/09,
283/23, 298/11, 299/20, 311/06,
340/11, 357/23, 394/19
s.-di-de 10/21
s.-idu 153/24, 352/11
s.-! 146/03
s.-sila 120/04
s.-sam 367/20
s.-siken 118/24
s.-ğan 43/23, 235/14, 295/26,
404/24
s.-ğandek 402/20
s.-ğanliқ 238/07
s.-ğudek 353/17, 376/04
s.-idiğan 14/05, 237/10, 243/20
s.-idiğandek 384/09
s.-atti 11/26
s.-ğanidi 155/03
s.-iptiken+(saptiken) 193/08,
405/02
s.-misun 326/11
s.-mañlar 392/09
s.-miğanidi 23/04
- salaçiliқ simsarlık, tellallık
s. қil- 37/17
- salah(a.) nüfuz
s.+i 166/14

- salahiyit(a.) salahiyet, yararlılık, uygunluk, iktidar, yetenek, muteberlik, yetki
s.+i 4/26, 221/19
s.+iniñ 376/06
s.+ini 411/01
- salam(a.) selam
s. 21/25, 330/13, 425/01
s. bilen 149/15
s.+lirini 299/19
- salamet(a.) selamet, esen
s. 37/19
- salametlik(a.u.) esenlik, sağlık
s.+i 9/08, 200/21
s.+imu 368/07
- salamlış-(a.u.) selamlaşmak
s.-ip 165/26
- salapet(a.) derinlik, ağırbaşlılık, hatırı sayılır
s. 151/13, 194/08
s. bilen 50/22, 149/20, 267/10, 357/03
s.+imge(salapit) 296/21
s.+i(salapit) 135/13, 225/18
s.+ini(salapit) 116/13, 342/22
- salapetlik(a.u.) derinlik, ağırbaşlılık, hatırı sayılır
s. 45/01, 74/14, 174/22, 202/11, 219/18, 252/17, 256/26, 298/05
s. kıil- 372/16
- saldur- saldırmak, atılmak, sıçramak
s.-up 343/21
- salduruş çıkarma, çıkarış
s.-ka 343/25
- Salih erkek ismi
a. 121/04
- Salıkar yer ismi
s. 242/17
- salim(a.) selam
s.+im bilen 195/14
s.+ini 8/19, 88/04, 89/14
- salıpiy-güçsüzleşmek, gücünü yitirmek
s.-yip 274/26
- salkın serin
s. 78/10, 227/01, 232/17, 233/01, 236/20, 321/14, 366/21, 422/09
- salmaķ ağırlık, tartı
s. 88/23, 172/22, 186/16, 201/16, 274/24, 358/11
s. bilen 369/03
s.+nila 308/03
s.+i(salmık) 396/09
s.+i bilen(salmık) 219/02
- salpa-sulpa üzüntüden çökmüş, dağınık, perişan, kılığı kıyafeti perişan
s. 138/02
- salpañ sarkık, sarkmış
s. 5/14, 205/25
- salpiy- düşmek, gevşemek, zayıflamak
s.-ip 162/05, 177/01
- salpiyiş düşme, gevşeme, zayıflama
s.+ka 417/11
- saltañ yalnız, bekar
s. 23/18
- salva deve kuşu
s. 302/17
- salvara- sarkmak, sarkık olmak
s.-p tur- 254/09, 277/18
- sama(a.) gök, gök yüzü, sema
s.+ga 59/22
- saman saman
s. 31/05, 229/02, 229/05, 229/11, 247/04, 312/12
s.+ni 195/04
s.+din 312/10
- samavi(a.) semavi, göksel
s. 260/08
- samsaķ sarımsak
s. 272/01
- san sayı
s.+larniñ 365/15
s.+i 312/05
s.+ini 172/24
- sana- saymak
s.-p 148/15
- sançi- sokmak, batırmak, iğnelemek, incitmek, dokunmak
s.-vatkandek 69/04
- sanduk(a.) sandık
s. 173/20
s.+ka 39/12
s.+ini 70/06

- s.+iğa 58/14, 340/10
sani- saymak, hesaplamak
s.-may 75/06
s.-yalmisimu 413/10
sanlık sayılı, sayıda
s. 275/01, 297/09, 374/19
santi(r.) santim
s. 54/09
santimétr(r.) santimetre
s. 54/20
sañgila- sallanmak, asılı
kalmak
s.-p 336/18, 343/20
s.-p tur- 28/20
sañgilit- sallandırmak; asılı
bırakmak
s.-ip 100/16, 125/24, 185/12,
341/08
sap saf
s. 58/20, 78/07, 149/22,
167/08, 186/20, 186/24,
225/17, 227/01, 264/04,
291/13, 293/08, 307/21,
331/09, 339/07, 366/21,
384/19, 399/21, 429/15
s.+la 278/22, 318/11
s.+rak 91/02
sapa(a.) zevk, lezzet, haz
s.+sini 391/18
sapak salkım, sap
s. 85/16, 378/05
s.+iğa(sapık) 309/07
sapal çini eşya
s. 9/02, 200/11, 306/17,
387/17
saplık sap, kabza, kol
s. 24/06, 179/21, 328/10
s.+ka 422/07
sapma çatık (kaş)
s. 60/06
sapsak sağlam, dinç
s. 180/20
sarañ deli, akılsız, ruhî hasta
s. 1/02, 178/20, 179/04,
179/06, 180/14, 180/16,
180/19, 180/20, 180/21,
181/12, 181/26, 181/26,
182/03, 182/04, 188/06, 189/12,
211/07
s.+niñ 189/19, 369/11
s.+ni 182/15
s.+lar 189/10
s.+lardin 180/05
sarañlık delilik, akılsızlık
s. 180/09
sarasime ne yapacağını bilememe
hali, şaşkınlık
s. 47/21, 104/09, 156/21, 407/20
s.+ge 165/20, 188/13, 253/10
saray(f.) saray
s. 164/02
sarci bir tür yün kumaş
s.+din 247/16
sarğay- sararmak
s.-ğan 396/15, 415/19
sarğiy- sararmak
s.-ip 70/21, 420/07
sarğir- sararmak
s.-ip 380/24
sarğuç sarımsı, sarıya çalar
s. 117/15
sariñ deli
s.+i 40/26, 41/03, 180/16, 189/14
saslık sazlık
s.+tin 421/06
satar(f.) bir tür çalgı aleti
s.+niñ 353/01, 356/15
s.+din 316/13
satıraş(f.) saç ve sakal tıraş eden,
berber
s.+ka 226/19
satıraşhani(f.) berber dükkanı
s.+ğa 85/14, 85/20, 85/23
s.+din 5/09
satmi satma
s.+mu 164/02
savağ(f.) ders, talimat, öğüt, akıl
s. 410/23
s.+ka 147/10, 355/08, 369/14
s.+larni 62/24, 116/26
s.+lirini 169/22
savağdaş(f.u.) sınıf arkadaşı
s. 14/16, 199/19, 210/21, 285/12,
317/09, 392/05, 415/16, 415/25,
421/01

- s.+im(savaḫdiş) 42/16,
260/17
s.+lirim 349/12
s.+lirimni 187/11
s.+lirimğa 25/08
s.+i(savaḫdiş) 88/05, 93/16,
93/23, 94/14, 111/15, 163/20,
250/11, 252/16
s.+i(savaḫdiş) bilen 95/09
s.+iniñ(savaḫdiş) 251/12,
252/06, 315/19
s.+ini(savaḫdiş) 172/03
s.+imiz(savaḫdiş) 200/17
s.+lar 75/23, 117/21, 170/04,
177/07, 212/25, 219/20,
220/20, 248/25, 290/14
s.+larniñ 121/26, 162/20,
199/16
s.+liri 22/08, 25/26, 70/10,
78/05, 84/12, 109/17, 111/17,
122/08, 171/03, 187/04,
188/25, 189/03, 206/07,
232/03, 285/02, 305/03,
346/01, 354/20, 393/09,
408/05
s.+liri bilen 109/10, 232/12
s.+lirimu 26/21, 420/26
s.+liriniñ 2/02, 32/07, 99/22,
131/13, 170/19, 254/13,
267/06, 345/15
s.+liriniñmu 179/16
s.+lirini 180/06, 189/01
s.+liriğa 27/17, 35/24, 46/21,
70/07, 96/19, 116/12, 121/13,
268/10, 273/03, 318/18
s.+liriğimu 174/04
s.+liridin 152/15
savaḫdaşlıq(f.u.) sınıf
arkadaşlığı
s. 72/03, 83/18, 182/21,
311/04
savat(a.) okuma, yazma, basit
bilgi
s. 328/12
s.+қа 342/15
savatsız(a.u.) okuma yazması yok;
cahil
s. 147/10, 274/06
- savi- kamçılamaq
s.-di 94/25
savut zırh
s. 170/19, 170/20, 170/20, 171/13,
206/16, 317/21, 318/01, 318/13,
321/11, 321/19
s.+қа 317/26
say nehir yatağı, dere, çay
s. 93/11, 190/15, 191/25, 317/19
sayahet(a.) seyahat
s.+ke 242/18
saye(f.) gölge
s. bilen 399/12
s.+si(sayı) 188/18
s.+sini(sayı) 17/10, 51/07, 261/19
s.+sinimu(sayı) 353/07
s.+siğa(sayı) 198/02, 353/17,
356/07
s.+sida(sayı) 274/16
s.+sila (sayı)15/25
sayla- seçmek
s.-ydiğan 158/20
saylamseçim
s. 158/20
sayman alet
s.+lirini 49/20, 230/22
sayra- ötmek
s.-p 233/09
sayraş ötme, ötüş
s.+liri 256/05
s.+lirimu 415/24
sayri- ötmek
s.-sa 280/09
s.-yalmaydiğanlığını 408/18
sayriş ötme, ötüş
s.+i 232/23, 233/02
s.+idek 17/18
s.+iğa 59/19
s.+idin 233/01
saz(f.) saz, ahenk, ahenkli
s. 12/11, 20/22, 24/12, 60/15,
109/09, 206/14, 207/10, 319/15,
319/21, 320/22, 321/07
s.+ni 319/10, 319/11, 321/11
s. çél-: saz çalmak 171/09
sazaver(f.) değer, layık
s. 72/18, 75/12
sazayi(f.) teşhir

- s. kıl-(yüz karası olarak teşhir etmek) 326/03, 368/02
- sazçı(f.u.) çalgıcı, müzisyen
s.+ni 319/17
- sazendi(f.) çalgıcı, müzisyen
s.+lerdek 207/01
s.+lerniñ 320/06
s.+lerni 320/02
- sazla-(f.u.) kurmak, ahenkli hale getirmek
s.-p 206/26, 279/26
- sazlaş(f.u.) kurma, ahenkli hale getirme
s.+ka 206/26
- sazlaş-(f.u.) birlikte kurmak, ahenkli hale getirmek
s.-ip 297/08
- sebde süsen çiçeği
s. 348/26
- sebi(a.) ufak, küçük
s. 429/15
- sebiy(a.) ufak, küçük
s. 230/12, 244/13
- sedep(a.) sedef
s. 262/13, 324/20
s.+niñ 369/24
s.+te 195/17
- segek uyanık, gözü açık
s. 127/02, 206/05, 215/15, 233/12
s. bol- 409/22, 411/03
- segekleş-uyanık olam, gözü açık hale gelmek
s.-ken 348/10
- segekleştir- uyandırmak, gözü açık hale getirmek
s.-üp 375/23
- segeklik uyanıklık
s. bilen 80/14, 103/17
- segi- kendini iyi hissetmek, hafiflemek, rahatlamak
s.-di 95/05
s.-p 76/07, 306/04, 399/01
- seğiş uyanma, uyanış
s. 125/16
- segit- kendini iyi hissettirmek, hafifletmek
s.-ip 107/05, 175/16, 208/14, 345/14
- seher(a.) seher, sabahleyin
s. 109/05, 168/11, 322/03, 331/05
s.+niñ 78/10, 224/18, 224/21, 227/01
s.+ge 359/17, 360/06
s.+de 260/20
- sehipi(a.) sayfa
s.+niñ 242/11
s.+sige 260/15
s.+side 298/09
s.+sidiñ 242/07
s.+liride 78/14
- sehne(a.) sahne
s. 54/23, 78/01
s.+ge(sehni) 427/19
s.+de(sehni) 114/14
- sehra(a.) 1.köy 2. step, bozkır
s. 328/12
s.+lar bilen 149/25
s.-yi kıyamette(kıyamet gibi çöl, hem çok sıcak hem de hiçbir nesne olmay çöl) 328/15
- Seidi Şirazi Saidi Şirazi
S.Ş+niñ 112/04, 147/12
- Seidi erkek isim
s.+niñ 203/05
- seke enenmiş teke
s. 94/21
- sekkiz sekiz
s. 109/19, 176/05, 287/01, 374/20
s.+ge 414/18
s.+de 414/16
s.+din 340/15
- sekkizmin sekiz bin
s. 72/01
- sekre- sıçramak, atlamak
s.-p 164/18, 329/16, 345/22, 388/14
- sekreş sıçrama, atlama
s.+ke 276/23
- sekri- sıçramak, atlamak
s.-gendek 85/03
s.-ginide 49/05
s.-güsi 137/22
- sel sel, su baskını
s. 360/21, 401/20, 402/11
- sel biraz, azıcık
s. 5/13, 6/09, 23/12, 38/15, 81/16, 102/21, 134/20, 170/04, 170/17, 214/09, 228/03, 244/11, 254/23,

285/16, 318/22, 348/10,
349/01, 349/14, 394/20
sel-pel biraz, birazıcık, kıl kadar
s.1/12, 2/25, 10/08,16/12,
22/10, 46/25, 52/13, 114/24,
174/13, 237/11, 256/01,
327/19, 334/21, 357/06,
390/10, 428/04
sel önemsiz, umursamamak
s. kıari-(umursamamak)
117/13, 130/10
s.+la 64/07, 67/12, 160/13,
336/13, 350/16, 378/08
Seley erkek ismi
s. 29/04, 30/11, 32/06, 32/12,
37/24, 42/18, 42/20, 116/17,
118/26, 119/05, 119/21,
119/24, 120/02, 120/12,
120/18, 120/23, 121/17,
121/25, 122/01, 122/14,
201/08, 204/04, 204/14,
204/17, 204/24, 205/04,
205/16, 218/10, 275/06,
275/09, 275/13, 275/21,
282/03, 282/07, 282/09,
284/01, 287/02, 287/07,
287/18, 287/24, 289/13,
289/14, 289/21, 290/02,
290/07, 293/15, 293/18,
294/01, 294/07, 294/11,
294/13, 295/19, 304/14,
304/15, 305/17, 306/05,
306/06, 307/02, 307/09,
308/22, 308/24, 309/19,
310/13, 311/12, 314/06,
315/15, 316/22, 316/25,
317/04, 317/07, 317/17,
317/25, 321/06, 322/19,
324/06, 324/12, 339/12,
382/01, 390/12, 415/14,
415/26, 416/04, 416/05,
416/06, 416/19, 417/15,
419/07, 419/23, 421/13
s. bilen 120/21, 121/21
s.+mu 32/04, 119/15, 276/16,
282/20, 288/22, 294/23
s.+niñ 23/02, 23/04, 42/23,
121/12, 122/06, 204/01,
206/02, 276/11, 288/08,

294/04, 296/02, 296/13, 305/08,
317/13
s.+ni 281/26, 296/06, 306/04,
382/01
s.+ge 119/03, 120/06, 120/16,
282/12, 295/15
s.+can 276/14
s.+ler 314/26
Seley Kıaşıñ erkek ismi
s. 22/08, 28/07, 28/17, 31/06,
33/13, 35/15, 37/17, 42/13, 162/08,
200/10, 201/22, 209/02, 210/21,
212/03, 232/04, 253/02, 253/09,
387/26, 415/11
s. bilen 31/02, 216/01
s.+mu 67/11
s.+ niñ 118/19, 178/06, 200/23,
203/23, 218/24, 265/10, 408/12
s.+ ğa 48/20, 58/12
s.+lar 116/17
Selim erkek ismi
s. 66/24, 72/18, 72/22, 73/04,
73/06, 73/11, 73/15, 73/22, 74/05,
74/20, 74/24, 75/02, 75/07, 75/08,
75/10, 76/08, 76/14, 76/18, 76/25,
77/09, 88/07, 150/03, 151/21,
153/01, 153/19, 154/08, 154/12,
154/17, 154/19, 154/20, 154/26,
155/04, 155/08, 155/17, 155/21,
155/23, 181/01, 181/15, 194/12,
209/01, 209/25, 212/21, 212/26,
218/11, 219/04, 219/06, 219/07,
219/09, 219/15, 219/16, 220/16,
220/18, 222/03, 222/08, 222/12,
222/13, 222/18, 222/22, 223/01,
223/16, 223/18, 223/20, 224/03,
238/01, 238/15, 239/21, 240/16,
241/08, 244/19, 245/06, 246/06,
246/13, 261/05, 263/04, 267/10,
267/17, 268/02, 268/19, 268/26,
269/01, 269/03, 269/15, 270/04,
270/26, 271/01, 271/11, 272/06,
272/10, 272/23, 273/04, 274/02,
299/10, 301/07, 301/13, 302/26,
303/01, 303/18, 315/26, 336/20,
336/22, 337/07, 337/12, 337/14,
337/19, 337/20, 337/22, 348/22,
349/15, 349/24, 350/13, 351/18,
356/05, 356/14, 356/15, 357/05,

357/12,	359/05,	359/12,	353/09,	359/02,	366/08,	368/12,
359/13,	360/02,	360/06,	372/19,	392/13		
360/23,	361/06,	361/09,	semimiyet(a.)	semimiyet		
361/19,	362/01,	362/04,	s. 40/04,	118/14		
362/10,	362/14,	363/20,	semimiyetlik(a.u.)	samimilik		
364/03,	364/09,	364/11,	s.+i	388/12		
364/14,	364/21,	365/06,	semimiyetsizlik(a.u.)	samimi olmama		
366/03,	366/08,	366/13,	s. 40/02,	198/23		
370/16,	371/05,	371/19,	semimiyet(a.)	semimiyet		
372/25,	373/01,	373/05,	s.+idin	76/12		
373/07,	373/19,	373/22,	semimiyelik(a.u.)	samimilik		
373/26,	374/11,	375/08,	s.+i bilen	327/10		
375/15,	375/21,	376/03,	s.+ini	193/05		
376/17,	381/07,	387/02,	semir-	semirmek, şişmanlamak		
387/16,	387/24,	387/25,	s.-iptu	191/03		
388/02,	388/05,	389/03,	s.-ip	331/09, 394/21, 410/11		
389/20,	390/15,	390/23,	sen	sen		
390/26,	391/04,	391/06,	s. 14/08,	14/21, 20/05, 25/04,		
392/06,	392/11,	404/16,	25/07, 25/07,	31/17, 32/01, 36/13,		
404/22,	410/25,	412/11,	36/14, 39/26,	40/04, 40/16, 67/12,		
417/17,	421/11,	422/22,	92/17, 94/02,	108/18, 115/15,		
426/02			117/20, 117/21,	117/22, 117/24,		
s.+niñ	244/25, 245/25		118/11, 121/08,	124/18, 133/16,		
sekin	hafif esen rüzgar		133/18, 133/18,	133/18, 136/21,		
s.+i	91/08, 321/15		136/24, 141/21,	144/09, 145/01,		
s.+idin	109/06		145/14, 146/03,	148/18, 149/14,		
selteneçlik(a.u.)	saltanatlı		158/15, 159/04,	159/11, 159/13,		
s. 90/22,	133/19, 176/10,		160/09, 160/17,	160/19, 161/18,		
297/19,	429/06		161/23, 162/03,	183/11, 190/16,		
sem	hafıza, anma, akla getirme,		190/22, 192/21,	195/12, 201/10,		
hatıra, fikir			201/19, 201/21,	203/19, 203/21,		
s.+iñge	159/13		203/24, 204/12,	204/24, 204/26,		
s.+ iñlarğa	392/08		205/24, 206/20,	210/25, 211/06,		
Semertömür	erkek ismi		212/11, 253/02,	261/13, 261/19,		
s.356/03			272/23, 274/08,	274/13, 274/13,		
s.idi	355/24		274/14, 282/01,	283/15, 289/08,		
s.mu	410/02		289/09, 289/12,	289/18, 290/02,		
semimiy(a.)	samimî		294/07, 294/09,	294/11, 295/08,		
s. 7/11,	17/01, 19/04, 19/25,		295/17, 295/17,	296/09, 307/03,		
44/06,	76/03, 87/11, 88/10,		307/15, 311/14,	314/09, 314/22,		
92/08,	99/22, 106/12, 106/20,		317/05, 317/09,	317/14, 318/01,		
113/09,	123/18, 140/11,		323/14, 323/15,	328/05, 328/20,		
140/20,	141/10, 154/20,		329/05, 329/17,	329/19, 329/21,		
167/20,	193/18, 195/13,		358/07, 360/13,	367/05, 368/03,		
198/24,	200/05, 218/13,		374/07, 374/26,	374/26, 375/03,		
236/10,	237/09, 249/20,		375/10, 375/12,	382/04, 385/21,		
257/20,	261/10, 286/05,		386/16, 413/08,	416/13, 416/20,		
286/12,	307/21, 329/04,		417/15, 417/19,	425/01, 427/18		

- s. bilen 6/12, 83/24, 92/18, 110/11, 120/13, 124/01, 159/18, 195/12, 250/04, 265/09, 374/25, 416/26
s.+çu 160/19, 212/09, 295/08, 314/21
s.+dek 83/03, 283/20, 317/04, 329/01, 360/14
s.+mu 10/23, 46/19, 93/17, 160/11, 201/23, 205/02, 207/12, 263/23, 330/09, 330/12, 339/08
s.+muze 37/15
séniñ 11/10, 14/10, 15/07, 18/20, 25/14, 37/11, 83/23, 110/09, 117/11, 117/11, 133/16, 133/19, 158/23, 185/13, 195/10, 195/11, 195/11, 198/25, 199/10, 201/09, 205/14, 213/19, 271/20, 272/24, 272/25, 294/08, 294/14, 295/06, 295/22, 297/04, 297/05, 299/09, 306/22, 307/13, 308/06, 309/20, 315/03, 318/11, 328/11, 329/03, 329/08, 329/08, 329/09, 338/22, 339/01, 339/04, 339/09, 344/20, 353/06, 367/10, 368/04, 373/06, 406/14, 413/11, 422/01, 422/06
séniñçu 304/15
séniñmu 185/02
séni 2/10, 3/15, 39/04, 89/15, 89/16, 92/17, 118/03, 121/05, 133/12, 133/18, 183/22, 201/18, 203/25, 209/17, 220/07, 233/08, 252/09, 260/17, 262/21, 265/12, 273/20, 280/10, 283/15, 294/26, 296/10, 307/04, 307/04, 314/21, 329/01, 329/21, 385/04, 385/08, 416/15, 422/06
saña 2/15, 6/0529/08, 36/15, 38/17, 39/13, 88/21, 117/19, 118/02, 133/13, 136/15, 144/17, 145/22, 149/04, 149/14, 159/06, 174/07, 184/15, 192/15, 196/03, 199/16, 207/16, 232/06, 260/14, 274/02, 276/17, 278/21, 294/16, 314/16, 315/10, 315/10, 317/15, 321/24, 328/05, 330/13, 346/23, 348/08, 367/16, 382/03, 386/18, 403/22, 403/23, 406/12, 418/23, 423/14, 428/03
s.+de 133/14, 194/09, 275/11, 329/11, 417/18
s.+didu 20/05
s.+didur 203/18, 203/18, 203/20, 203/20
s.+diki 344/21
s.+din 39/09, 328/22, 406/13, 416/26
s.+dinmu 159/12
s.+ler 94/17
s.+large 317/18
senciñ lokantalarda kullanılan özel bir yemek fişi
s. 305/06, 305/26
sendel(r.) sandal
s. 229/07
s. bilen 245/13
senet(a.) sanat
s. 212/02, 214/08, 342/13, 342/14
s.+tiki 209/23, 214/05
senetlik(a.u.) sanatla ilgili
s. 124/24
sengiri- sezgisi kuvvetli olmak
s.-gen 320/24
senit sanat
s.+imizni 215/17
senle- nezaketsiz konuşmak; sen diye hitap etmek
s.-p 283/13, 374/05
sentürül- sallanmak, sarsılmak
s.-üp 25/24
sep(a.) saf, cephe
s. 54/08, 159/13
s.+ni 94/11
s.+ke 409/26
s.+te 50/26
s.+tin 27/02, 27/04, 181/11, 249/06
sep- serpmek, saçmak
s.-ken 161/12
sepdaş(a.u.) silah arkadaşı
s.+liri 354/20

- s.+lirini 400/19
s.+liriñizniñ 101/04
s.+liriñizğa 101/01
seper(a.) sefer, yolculuk
s. 398/21
s.+dek 180/18
s.+iniñ(sepir) 9/09
s.+iñizge(sepir) 21/25
seperdaş(a.u.) yol arkadaşı
s. kıl- 261/01
Sepername Sefername
s. 167/09
seperver(a.f.) seferber
s. 162/25
seperverlik(a.f.u.) seferberlik
s. 368/14, 369/07, 369/10
sepkün bir tür deri hastalığı
s.+lerni 342/18
sepras sırasıyla, sıra sıra
s. 130/03, 416/01
sepsalat- dikkat ile gözden geçirip
bakmak
s.-ti 141/08
sepsete(a.) saçma
s. 215/09
s.+ñ 158/23
ser 35 grama eşit ağırlık ölçü
birimi
s. 7/01, 18/09, 125/12
s.+din 275/18, 275/20
seremcan düzenli, donatılmış,
hazırlıklı, emin
s. 4/10
s.+liri 73/17
sereñge(f.) kibrit
s.183707, 288/04, 400/14
serlik 500 gramın onda biri, ölçü
birimi
s. 111/21
serp(a.) sarf, harcama, masraf
s.kıl-(sarfetmek,
harcamak)177/17, 261/14,
263/06, 273/26, 391/16
sersan(f.) şaşkın, sersem
s. 135/25, 408/22
sersanlık(f.u.) şaşkınlık, sersem
s.+tin 408/22
server yıldız ismi
s. 402/09
sesken-tiksinmek, iğrenmek, bıkmak,
irkilmek
s.-gendek 384/06
seskin-tiksinmek, iğrenmek, bıkmak,
irkilmek
s.-ip ket- 10/08, 99/02
set çirkin, yakışsız
s. 60/16, 281/15, 374/04, 394/11
s.+la 134/18
setleşür- çirkinleştirmek
s.-üvetkenidi 156/16
sevda hayal, heves, arzu
s.+lar 329/08, 352/15
sevdalık delilik
s.+i 233/03
s.+idiki 253/13
sevdayi deli, mecnun
s.+si 308/19
seveb(a.) sebep, neden
s. 73/01, 86/22, 152/21, 366/06,
366/10, 381/15, 388/11, 408/13,
409/23
s. bilen 377/04, 425/21
s.+tin 249/05, 388/21
s.+i 116/24, 116/25, 426/12, 426/12
s.+i bilen 427/02
s.+imu 102/20
s.+ini 100/22, 373/12
s.+idin 425/24
s.+ler bilen 36/10
sevebçi(a.u.) sebep olan, amil, yapan, fail,
işleyen
s. 64/14, 193/03
sevenlik kusur, eksiklik
s. 349/19
s.+tinmu 349/20
seviye(a.) seviye
s. bilen 47/23
s.+mni 143/23
s.+sini(seviyi) 238/05
s.+side(seviyi) 365/08
s.+mizni(seviyi) 213/07
sevr(a.) sabır
s. 56/15, 123/04, 327/05, 339/20,
404/15
s. kıl- 67/21
sevrçan her türlü belaya katlanan,
kanaatkar
s. 128/16

- sevrçanlık kanaatkarlık
s. bilen 371/18
- sevrlik(a.u.) sabırlı
s. 418/22
s. bilen 38/05
- sevrtsizlik(a.u.) sabırsızlık
s. bilen 181/25
- sevze(f.) sebze
s. 179/24, 304/22, 305/12,
305/20, 305/22, 316/18,
316/24, 322/08, 377/03,
382/20
s.+ni(sevzi) 306/09, 306/11,
306/13, 306/19
s.+liri(sevzi) 382/14
- sey(ç.) sebze
s. 179/23, 382/05
s. bilen 125/12
s.+niñ 178/10
s.+diki 200/20
s.+din 199/23
s.+giçe 199/24
- seylane temaşa, salınarak yürüme
s. 141/08
- seyle gezme, gezinti, şenlik
s. 103/23
s.+ge 254/02
s.+si(seyli) 332/18
s.+sige(seyli) 137/11
- seylik sebzeli
s.+te 197/17
- seyna avlu
s.+larmu 78/04
- seypuñ terzi
s.+dek 297/15
- sez- sezmek
s.-di 21/03, 50/09, 102/01,
105/14, 124/23, 155/07,
186/06, 294/05, 303/24,
332/10
s.-mey 92/11, 236725, 254/16
s.-meyla 51/13
s.-gen 234/26, 320/23,
372/14, 412/12
s.-gendek 107/08, 277/20,
298/20, 383/01, 415/06
s.-genidi 108/07
s.-midiñizmu 409/02
s.-midi 343/22
- s.-memdu 278/24
s.-meytti 200/07, 234/10
s.-meyvatatti 187/10
s.-migen 12/11, 138/03, 247/15,
393/03, 397/16, 422/13
- sezdür- sezdirme, hissettirmek,
hafif surette duyurmak
s.-üp 34/09
s.-midi 128/20
s.-meslikke 14/01
- sezgü sezgi
s.+ler 330/02
s.+liriñizni 103/26
- sezgür uyanık, basiretli, keskin zeka
s. 105/08, 124/24, 296/15, 326/04,
344/11, 353/04
- sezgürlük uyanıklık, basiretlilik,
keskin zekalılık
s. 301/24, 321/01
s. bilen 301/24, 409/03
s.+niñ 181/03
s.+ni 209/18
s.+üñni 297/05
s.+iñiz 120/24
s.+i 137/01
s.+i bilen 65/12, 296/17
- ségin- özlemek, hasret çekmek
s.-dim 145/09, 377/07
s.-diñizmu 41/11
s.-di 109/10
s.-ividim 143/12
s.-simu 141/11
s.-ip 233/08
s.-ip çal- 265/13
s.-ğan 41/14
s.-ğanidi 143/13
- séğindur- özlem duymak, göreceği
gelmek
s.-ğan 133/23
- séğiniş özleme, özleyiş, özlem
s. 111712, 165/05, 406/23
s. bilen 105/07, 165/19
s.-қа 132/05
- séhir(a.) sihir
s. 144/11
- séhirle-(a.u.) sihirlemek
s.-p 34/07
- séhirlik(a.u.) sihirli
s. 91/03, 384/22

- séhiy(a.) sihirle ilgili, sihirli
s. 13/03, 34/04, 34/05,
203/22, 209/07, 226/02,
348/12, 363/06
- séhi(a.) cömert, eli açık
s. 32/20
- séhiy(a.) cömert
s. 330/01, 331/03, 384/22,
402/03
- sél- salmak, bırakmak
s.-ivatisen 159/06
s.-ivatidu 122/03
s.-iñ 244/26, 269/03
s.-ip 94/10, 97/08, 112/19,
125/09, 135/05, 167/06,
191/13, 200/20, 207/18,
213/16, 227/10, 235/17,
245/19, 262/14, 275/20,
278/11, 302/19, 303/26,
306/12, 311/02, 315/15,
324/12, 354/03, 355/23,
365/25, 367/18, 412/06
s.-ip ket- 277/03
s.-ip két- 416/21
s.-ip koy- 69/12, 84/04,
218/08, 253/06, 392/08
s.-ip taşla- 229/07, 230/23
s.-ivatatti 355/12, 376/21
s.-ivatidiğansen 144/09
s.-ivetkenidi 299/08
s.-ivatқан 95/15
s.-mivalayli 37/19
- sélin- salınmak, bulaşmak
s.-ğaçқа 24/18
s.-ğan 215/11, 300/05,
323/11, 386/06
s.-misa 246/10
- séliқ vergi
s. sal-(sapsen)199/13
- séliş yapma, yapış
s.-tek 157/23
s.-қа 380/03
s.+i 398/07
- séliştur- mukayese etmek,
karşılaştırmak
s.-saқ 215/05
s.-up 231/05, 236/12, 236/23,
315/20
s.-ma 2/22
- sélişturuş mukayese etme,
karşılaştırma
s. 19/13
- sélival- salmak
s.-ğan 275/18
s.- güçқа(sélipalğaçқа) 5/06
- sélivel- salmak
s.-ip 201/04
- sémiz semiz, şişman
s. 31/16, 252/08, 373/03
s.+mu 205/14
- sémont(r.) bir tür inşaat malzemesi,
çimento
s. 2/01, 83/07, 95/05, 231/24,
399/12, 424/08
- séntebr(r.) eylül
s. 331/03, 370/07, 428/16
- sép sap, tutacak
s.+i 26/04, 131/12, 362/25
- sép- serpmek
s.-ip tur- 126/02
- sépil- serpilmek
s.-gen 187/21
- séri- soymak, derisini soymak, sıyırmak
y.-ytti 31/02
s.-p 23/23, 344/12
s.-ğan 31/04
- sériқ sarı
s. 1/09, 1/16, 6/22, 70/14, 151/02,
179/02, 184/05, 184/14, 186/14,
186/24, 218/20, 233/24, 267/13,
337/23, 340/14, 393/01
s.+i 254/05
- séril- kaymak, kayarak inmek
s.-ip 23/18, 179/16, 238/09, 426/01
- sési- pis kokmak
s.-p 359/11
- sésiқ pis koku
s. 293/03, 336/04, 352/13, 371/11,
400/13, 405/05
- sésiş kötü kokuş
s.+i 337/18
- sét- satmak
s.-ip 193/11, 312/13
- sétival- satın almak
s.-imiz 305/19
s.-gili 358/06, 358/06
s.-ip (sétivelip) 295/10
s.-ğan 342/01

- sétıl- satılmak
s.-ip 4/04, 192/13
- sétka(r.) file, ağ
s. 28/12
- séz- sezmek
s.-idu 195/13, 388/24
s.-etti 71/21, 87/19
s.-ip 13/04, 61/04, 80/02,
250/08, 253/14, 319/14,
408/26
s.-ip tur- 364/08
s.-eleydu 320/18
s.-ivaldi 128/25
s.-ivalğanidi 65/14
- sézıl- sezilmek
s.-di 398/20
s.-ip 334/17
s.-migen 408/16
- sézilerlik sezilecek derecede,
sezilir derecede
s. 216/13
- sézim sezgi
s. 40/15, 134/10, 135/07,
321/10, 360/24
s. bilen 128/18
s.+ge 384/13
s.+i 34/19, 79/20
- séziş seziş, sezme
s.+ke 236/11
- sica- çizmek
s.-p 138/19
- sıdam çıplak
s. 5/08, 51/02
- Siğanlar Puşkin'in bir destanı
s. 408/07
- siğ- sığmak
s.-ar 112/09
s.-idu 17/15, 245/15
s.-қан 114/12
s.-қанidi 124/14
s.-idiğan 108/08
s.-may 114/13, 296/03
s.-midi 78/14, 346/20, 399/26
s.-maydu 17/17
s.-maytti 59/13
s.-miğudek 379/17
- siğdur- siğdirmek
s.-almidi 47/20
- sıq- sıkmak
s.-ip tur- 39/08
s.-ivatқandek 186/08
- siқil- sıkılmak, daralmak
s.-ip tur- 169/26
- siқiliş sıkılma, sıkılış
s.+ka 16/06
- siқimda- avuçlamak
s.-p tur- 144/24
- siқimli- avuçlamak
s.-ğan 247/11
- siқira- sızlamak
s.-p 132/01
- siқış sıkma
s. 44/10
- siқış- sıkışmak
s.-қан 26/19
- silä- okşamak
s.-di(silidi) 345/11
s.-ytti 403/14
s.-p 20/11, 90/16, 168/19, 302/21,
350/10, 422/17
s.-p tur- 20/15, 122/02, 198/16,
350/23
- silci- yaklaşmak, sürülmek, çekilmek
s.-di 281/05, 369/03, 369/04
s.-p 277/07
s.-p tur- 276/11
- sile siz, sizler (nezaket anlamında)
s. 146/17
s.+mu(sili) 146/19
s.+ñ 132/24
- siler siz, sizler
s. 8/18, 32/14, 34/25, 35/06, 35/06,
89/20, 161/20, 161/21, 177/12,
189/02, 247/24, 249/01, 272/14,
307/23, 308/07, 320/09, 323/06,
324/03, 362/14, 379/18, 391/11,
415/03, 416/04, 419/01, 419/09,
429/05
s.+dek 57/03
s.+mu 37/04, 249/05, 249/12,
325/16, 415/03
s.+niñ 57/13, 171/18, 177/10,
177/16, 199/04, 219/21, 249/09,
290/17, 357/24, 358/11, 419/01,
429/11
s.+niñmu 33/26, 419/04

- s.+ni 57/02, 57/04, 145/08, 249/02, 249/10, 249/11, 318/25, 426/06
- s.+ge 32/15, 61/07, 75/24, 100/01, 248/26, 248/26, 291/07, 315/26, 319/21, 325/04, 325/09, 325/15, 326/05, 358/01, 358/15, 391/15, 404/03, 429/14
- s.+din 177/14, 248/21
- sili- sıvamak, sıvazlamak, okşamak
- s.-di 20/18, 130/25
- siliğ düz, pürüzsüz, cilalı, parlamış
- s. 63/12, 138/20, 229/13, 250/05, 358/21
- siliğlaştur- parlaklaştırmak, cilalamak
- s.-idu 342/18
- siliğli- düzgün hale getirmek, cilalamak
- s.-ğili 205/26
- silki- silkmek, sallamak
- s.-di 38/22
- s.-p 82/19, 118/15, 340/23, 343/17
- silkin- sallanmak, ırganmak
- s.-di 344/17
- s.-ip 48/10, 230/22, 281/10, 334/19, 375/18, 376/13
- s.-ip ket- 86/04, 140/14
- s.-ip tur- 201/13
- s.-gendek 10/08
- silkiniş sallanma, ırganma
- s. 128/17
- s. bilen 285/04
- s.+idin 281/18
- sim(f.) tel
- s. 60/07, 73/18, 127/22
- s.+idek 356/15
- s.+larda 50/05
- s.+liridin 321/15
- sim-sim çisil çisil (yağmur)
- s. 156/13
- sima(f.) sima, yüz, çehre
- s. 92/07
- s.+si 78/15, 92/05, 235/07, 256/26
- s.+si bilen 219/18
- simavi gümüş
- s. 247/16, 356/20, 394/25
- simfoniye(r.) senfoni
- s.+siniñ 308/04
- simfuniye(r.) senfoni
- s.+lerni 194/22
- simvol(r.) sembol
- s.+i 209/14, 214/20
- sina- denemek, tecrübe etmek
- s.-vatimen 324/17
- s.-vatatti 26/24
- s.-ydikenmiz-de 309/12
- s.-ydiğan 169/19, 265/19, 353/09
- sinağ sınav, deneme, imtihan
- s. 26/25, 57/18, 63/05, 169/19, 215/15
- s.+niñ 27/11
- s.+ka 27/01, 27/04
- s.+tin 57/20, 58/07, 341/20
- s.+larğa 249/05
- s.+liriğa 236/14
- sinaş deneme
- s. 40/17, 45/08, 266/09, 289/19, 302/05
- sincila- gözden geçirmek, tetkik etmek, incelemek
- s.-p 385/11
- sinçi casus, dil avcısı
- s.+larğa 409/03
- sinil- imtihandan geçmek, sınanmak
- s.-idu 106/21
- sinip(a.) sınıf
- s. 1/02, 4/20, 4/24, 4/25, 22/04, 28/10, 46/21, 83/19, 119/11, 158/22, 167/22, 174/25, 209/01, 216/01, 220/17, 222/15, 268/22, 270/09, 299/03, 299/15, 328/06, 357/09, 423/17
- s.+niñ 4/25, 212/19, 254/13, 266/15, 267/06
- s.+ni 171/16
- s.+ka 44/24, 46/14, 61/01, 61/02, 63/04, 129/26, 171/07, 171/10, 172/13, 356/22
- s.+ta 8/03, 38/12, 39/19, 47/18, 145/12, 167/18, 170/09, 171/18, 175/14, 194/04, 194/12, 268/11
- s.+tiki 8/13, 22/08, 75/11, 157/11, 157/14, 217/04, 244/26, 356/14

- s.+tikiler 401/02
s.+tikilerniñ 349/15
s.+tin 47/15, 65/20, 96/14,
96/19, 104/19, 174/26,
270/10, 274/26, 328/01,
359/12, 401/05, 403/06
s.+i 300/22, 300/23
s.+iniñ 181/05
s.+iğa 215/01
s.+idiki 285/02
s.+idinla 27/05
s.+lar 211/11
s.+larniñ 96/08
s.+larda 109/10, 400/25
sinipdaş(a.u.) sınıfdaş, aynı sınıfa
mensup olma, sınıf arkadaşı
s.+liri 182/16
sinipiy(a.) sınıfı, sınıfsal
s. 50/13, 57/11, 96/04,
119/23, 119/25, 119/26,
150/09, 153/15, 158/01,
158/23, 158/24, 158/25,
159/22, 162/09, 164/10,
172/14, 172/17, 190/12,
190/15, 192/02, 192/07,
214/20, 217/06, 218/22,
221/18, 222/15, 243/18,
243/19, 274/03, 274/07,
274/10, 291/06, 299/14,
367/23, 370/14
sinipiylik sınıfsal fark
s.+i 221/03
s.+i bilen 221/04
siniplik(a.u.) sınıflı, sınıflık
s. 311/10, 428/05
siñ- sinmek
s.-sem 260/20
s.-ip 71/17, 91/16, 129/04,
301/23, 384/23
s.-ip ket- 402/04
s.-genidi 71/11
siñayan ters, eğik, yan
s. 17/09
s. kı- 82/07
siñdür- sindirmek, hazmetmek
s.-di 113/26
s.-üp 406/20
siñil küçük kız kardeş
s.+m(siñlim) 43/10, 92/16
s.+ñ(siñliñ) 89/15
s.+simu(siñlisimu) 89/04
s.+siniñ(siñlisiniñ) 70/04
s.+siğa(siñlisiga) 4/01
siñişlik iyi hazım edilen; hafif
s. 6/16, 139/07, 229/25
sipa- okşamak
s.-p 381/05, 302/21
sipagerçilik(f.u.) nezaketlilik
s. bilen 52/03, 224/09
sipaye(f.) nazik, nezaketli
s. 33/11, 250/05
sipayı(f.) nazik, nezaketli
s. 384/01
sipayilik(f.u.) nezaketlilik
s. bilen 302/21, 361/15
sipsidam tertemiz, lekesiz
s. 264/26
sipta düz, dümdüz
s. 8/09
sir(a.) sır
s. 198/04, 360/22, 369/19, 386/14,
406/20
s. kı- 369/25
s.+da 228/11
s.+i 262/09
s.+i bilen 363/07
s.+in(eksiz akuzatif) 369/22
s.+ini 136/01, 306/21, 308/16
s.+idin 418/04
s.+liriñni 422/02
s.+liri 138/18
s.+liriniñ 136/07
s.+lirini 312/20
sirdaş(a.u.) mahrem, içten, candan,
samimi, içli dışlı bir dost
s. 8/04, 9/08, 36/23, 56/08, 332/19,
399/08
s.+lar 354/15, 410/15
s.+im(sirdiş) 123/23
s.+i(sirdiş) 379/10, 407/07
s.+kum kelidu 265/10
sirdiş(a.u.) iki dost arasında sırların
birbirine verilmesi
s.-idiğan 276/25328/15
s.-ip 81/25
s.-atti 141/06
sirdiş(a.u.) iki dost arasında sırların
birbirine verilmesi

- s. 42/04
sirgi- kaymak, kayış
s.-p 39/17, 229/20, 351/05,
395/25
- sirk(r.) sirk
s. 116/03
- sirlan- boyanmak, cilalanmak
s.-ğan 228/11, 267/13
- sirlik boyalı, cilalı
s. 21/18, 36/07, 66/14, 72/19,
87/13, 90/21, 92/12, 109/13,
110/22, 128/01, 148/12,
212/06, 217/20, 232/24,
258/05, 321/21, 332/21,
344/06, 354/24, 361/01,
365/13, 375/17, 398/18,
407/17, 423/19, 424/02
s.+tek 127/26
- sirt sırt, dış, arka
s. 61/01
s.+ka 56/23, 59/21, 113/25,
114/23, 125/09, 139/01,
163/04, 170/02, 186/13,
224/22, 274/21, 281/12,
282/01, 282/06, 282/17,
282/20, 319/03, 341/07,
387/21, 392/15, 395/26,
397/06, 399/01, 400/03,
401/03
s.+ta 186/10, 282/11, 370/01,
402/13
s.+tiki 114/24
s.+tin 114/09, 212/23,
229/24, 258/26, 285/11
s.+iğa 267/05
s.+ida 192/12, 226/13
s.+idiki 386/08
s.+idin 232/08
- sirtki dış
s. 249/16, 378/20, 378/21
- sirtmak kement
s. sél-(kement geçirmek)
200/20
- sistémilik(r.u.)sistemli
s.+rak 213/09
- siya(f.)mürekkep
s.+dandek 7/07
- siyah(f.) mürekkep
s. 295/10
- s.+lar bilen 262/06
s.+larni 138/21
- siyağ biçim, dış görünüm, kılık, şekil
s.+iğa 406/14
- siyaset(a.) siyaset
s. 61/01, 61/22, 67/16, 129/15,
129/23, 130/16, 134/10, 134/17
s. bilen 175/10
s.+ke 130/10
s.+te 298/11
s.+tin 129/09, 154/06, 172/26,
309/21
s.+tila 61/13
- siyasion(a.) siyaset bilimci
s.+lardek 239/06
- siyasionluk(a.u.) siyaset bilimcilik
s. 86/15
- siyasiy(a.) siyasi, siyasal
s. 43/05, 50/16, 57/19, 60/25,
86/11, 86/12, 97/11, 97/20, 97/25,
98/10, 110/08, 111/08, 119/17,
120/24, 121/08, 130/06, 137/01,
152/18, 172/17, 173/02, 175/05,
175/18, 181/03, 209/18, 212/21,
214/08, 219/26, 238/21, 239/07,
248/10, 248/15, 261/04, 261/24,
272/11, 272/26, 292/04, 297/05,
297/20, 298/20, 298/23, 298/25,
335/26, 371/17, 410/26, 423/23
s. bilen 238/09
- siygi idrar, çiş
s.+si 184/10
- siyujit edebi eserdeki vaka ve olay
s.+i 169/08
- siz siz
s. 9/18, 13/15, 16/21, 17/04, 22/13,
35/07, 45/10, 45/17, 46/03, 52/17,
53/06, 53/18, 54/06, 55/12, 56/13,
57/18, 59/05, 63/20, 64/18, 65/08,
66/19, 79/15, 80/13, 85/25, 98/22,
101/03, 102/14, 105/24, 118/21,
119/08, 119/23, 120/23, 120/25,
127/20, 128/07, 135/01, 139/20,
142/06, 143/10, 154/02, 154/02,
154/05, 154/06, 154/09, 167/18,
168/15, 171/24, 172/14, 172/17,
172/25, 172/25, 172/26, 173/04,
173/12, 174/15, 200/14, 228/01,
228/06, 230/06, 230/07, 237/13,

- 238/20, 240/16, 240/16,
243/12, 243/15, 243/25,
244/25, 245/26, 258/16,
258/16, 259/17, 272/15,
272/16, 278/02, 278/12,
278/19, 279/04, 279/04,
282/18, 301/25, 302/02,
303/17, 325/20, 325/22,
333/10, 334/23, 334/26,
340/22, 341/02, 347/19,
348/22, 348/24, 350/25,
366/06, 377/26, 378/02,
378/07, 378/12, 409/02,
409/17, 412/25, 414/10
s. bilen 81/19, 81/23, 97/04,
98/24, 99/08, 102/09, 102/19,
243/15, 282/18, 350/25
s.+dek 140/03, 154/04,
174/22, 303/22
s.+mu 33/18, 142/23, 361/13
s.+niñ 17/16, 19/21, 20/16,
20/19, 34/24, 35/17, 45/09,
52/15, 52/25, 53/21, 57/15,
63/22, 81/07, 81/08, 97/13,
97/20, 97/23, 98/10, 98/25,
101/02, 101/12, 104/01,
130/22, 153/19, 172/20,
173/13, 272/11, 278/24,
279/11, 303/21, 333/08,
342/04, 364/19, 366/04,
371/19, 374/20
s.+niñmu 106/07
s.+niñçe 28/01
s.+niñçu 20/18
s.+ni 17/25, 17/26, 97/23,
98/11, 98/22, 100/13, 101/07,
101/18, 144/01, 161/04,
161/05, 228/07, 230/16,
237/17, 242/24, 243/15,
282/05, 282/11, 282/14,
283/11, 300/16, 303/16,
336/03, 336/05, 347/13,
349/18, 349/19, 349/20,
350/24, 371/20, 373/12,
373/21, 389/01, 396/18,
413/20, 429/03
s.+nimu 102/25
s.+ge 16/22, 17/13, 21/12,
21/13, 35/09, 53/17, 53/19,
57/01, 57/10, 59/05, 63/22, 64/20,
66/20, 86/20, 97/13, 102/11,
102/16, 103/13, 105/21, 106/13,
128/03, 130/18, 142/06, 143/20,
168/18, 189/09, 190/02, 243/11,
258/23, 272/06, 279/20, 297/23,
341/13, 346/15, 349/15, 371/10,
380/04, 389/16, 389/18, 411/18,
413/04, 415/11, 429/03
s.+gimu 102/17, 120/26, 237/23,
414/09
s.+de 172/16, 279/06, 300/17,
371/23, 372/01
s.+diki 173/01
s.+din 17/16, 52/24, 85/13, 102/23,
143/02, 302/11, 349/16, 396/20
s.+gila 80/05
siz- çizmek
s.-ip 62/14, 63/03, 291/18
s.-ğan 138/22
s.-alaydikenmen 62/13
siziğ çizgi
s.+lar bilen 7/09
s.+lardin 64/07
siziş çiziş, çizme
s. 62/13
sizivet- çizivermek, çizmek
s.-kinige 62/12
soal(a.) sual, soru
s. 139/04, 164/06, 269/03, 271/21,
311/17, 325/19, 373/11, 418/18
s.+niñ 267/23, 269/02, 270/13
s.+ni 120/08, 271/02, 343/11,
348/16
s.+ğa 268/08, 269/16, 271/16,
271/23, 271/24, 272/02
s.+gimu 269/24, 269/25
s.+dinmu 271/18
s.+idek 309/23
s.+imu 309/21
s.+iğa 270/03
s.+lar 266/13, 348/15
s.+lar bilen 108/19
s.+larniñ 135/03
s.+largä 269/22, 270/11
s.+liri 267/14
sodilik(f.u.) tüccarlık
s.+ka 191/11
soğ soğuk

- s. 56/16, 88/19, 90/13,
186/24, 373/04
- soğa hediye, armağan
s. çéç- 13/17
s.+i(soğit) 420/20
- soğuk soğuk
s. 12/10, 46/15, 46/23, 47/11,
50/06, 52/05, 54/06, 55/07,
64/08, 64/08, 64/08, 64/09,
83/09, 84/17, 88/09, 88/18,
96/18, 103/08, 109/06,
111/04, 128/18, 133/04,
144/06, 148/10, 163/15,
171/21, 182/24, 188/21,
189/07, 193/15, 198/13,
237/25, 248/20, 307/17,
314/15, 344/24, 351/06,
373/20, 377/22, 378/11,
381/11, 388/06, 388/09,
392/09, 393/05, 400/07,
400/17, 402/08, 407/01,
416/11
s.+la 120/21, 224/16, 282/12
s.+ni 187/09
s.+kına 248/14, 333/17
s.+um 146/11
s.+i 95/05
s.+i bilen 366/19
- soğukcan yaradılışı soğuk
s. 146/08
- soğukkanlık soğuk kanlılık
s. bilen 48/17
- soğukluk soğukluk, ayaz
s.+iğa 388/10
- soknu kalın yünden dokunan bir tür
kumaş
s.+din 247/18
- soksok dört nala gitmek
s.+tek 423/11
- sokulda- koşmak, hızlı
yürümek
s.-p 179/07, 187/15, 318/02,
384/09
- soğ- vurmak, dövmek
s.-atti 36/05
s.-up 48/26, 109/05, 200/01,
s.-up ket- 415/07, 419/20
s.-қан 381/04
- s.-қанlarmu 352/21
s.-uvétip 169/02
- soğa karasaban
s. 23/18
- soğmak vurmak, dövmek eylemi
s. 88/26, 90/09, 91/18
- Soğrat özel isim, bir düşünür
s. 263/14, 263/19
- soğul- dövülmek, çarpılmak
s.-up 192/10
- soğuş darbe, dövme, savaş
s.100/24
s.+ni 314/16
s.+i 86/10, 258/14
- soğuş- dövüşmek, çarpışmak, savaşmak
s.-mağtin 201/06
s.-turuştin 201/07
- soğuşkağ kavgacı, kavga düşkünü,
geçimsiz
s. 159/08, 274/01
- soğuştur- dövüştürmek
s.-up 263/04
s.-uvétip 275/21
- soğuşturuş kadeh tokuşturuş
s.+tun 201/07
- sol sol
s. 25/19, 45/15, 85/10, 170/17,
276/10, 395/08
s.+ğa 163/15
- solan- hapsedilmek
s.-dim 360/20
s.-di 50/07
s.-ğan 59/17, 86/06, 115/09, 165/01
- solaş- solmak
s.-қан 382/21
- solçi solcu
s.+lar 243/17
- solçillik solculuk, solcu olma hali
s. 243/16
- solğun solgun, solmuş, sararmış
s. 351/02
- solin- hapsedilmek
s.-ip 108/12
- solış- sessizleşmek, gevşemek
s.-ip 98/15, 380/25
- som para birimi, lire
s. 276/17
- sokma(r.) çanta

- s. 28/12
s.+niñ 419/11
s.+ni(somki) 399/06, 400/08
s.+ğa(somki) 30/06, 299/20
s.+si(somki) 67/14
s.+sini(somki) 230/04
s.+sidin(somki) 143/07
s.+lirini(somki) 32/26
- sopun(a.) sabun
s. 226/19, 251/25, 252/05
s. bilen 252/19
- sora- sormak
s.-ptu 143/22, 319/23, 320/17
s.-ymen 280/10
s.-ysen 120/21
s.-ysengu 374/03
s. 137/06
s.-p 52/25, 116/18, 146/15,
248/22, 268/12, 299/10,
322/15, 343/11, 364/17
s.-ğan+(sorigan) 3/19
s.-ğiçe348/17
- soral- sorulmak
s.-di 271/21
- sorağ sorgu, soru
s. 50/15, 52/07, 83/03,
105/06, 131/08, 132/19,
164/06, 374/05, 418/18
s. bilen 172/16
s.+mu 88/08
s.+ka 71/12, 82/19, 153/26,
195/02, 360/20
s.+ta 132/14
s.+lar 82/16
s.+larni 60/22
s.+largā 72/10
- soraş sorma, isteme
s.+niñ 358/15
- soraştır- soruşturmak
s.-up 340/12
- sori- sormak
s.-di 2/08, 2/13, 3/01, 6/01,
6/06, 10/22, 14/22, 35/03,
42/17, 45/04, 45/16, 45/24,
47/01, 53/23, 63/07, 71/02,
76/17, 81/18, 85/15, 86/01,
93/21, 100/16, 105/23,
106/16, 120/19, 129/10,
134/22, 142/10, 161/18,
- 161/20, 166/03, 166/09, 168/06,
183/25, 185/03, 205/13, 223/09,
227/13, 227/20, 239/04, 243/25,
248/14, 250/03, 250/15, 254/23,
258/11, 268/02, 271/02, 282/03,
282/13, 282/22, 289/18, 293/24,
301/02, 302/24, 304/15, 307/15,
313/03, 324/02, 325/19, 325/22,
326/22, 341/09, 347/19, 348/21,
356/03, 357/07, 360/01, 361/04,
362/07, 362/13, 363/11, 364/09,
366/03, 368/18, 385/06, 386/11,
386/26, 390/12, 402/18, 409/01,
411/10, 411/13, 413/17, 414/20,
415/02, 422/21
s.-ğanda 74/26, 390/04
s.-ğan 3/19, 152/15, 248/05
s.-ğandek 343/01
s.-ğiçe348/17
s.-vidi 41/11, 161/02, 162/08
s.-ğanliğini 359/03
s.-mağçidi 400/24
s.-may 146/14
- soriliş sorulma, istenilme
s.+ini 269/02
- sortluğ(r.u.) kaliteli, cins
s. 287/19
- sorul- sorguya çekilmek
s.-miğan 312/09
- sorun insanların toplanıp bir iş ya da
konu ile meşgul oldukları yer
s. 51/14, 265/19
s.+da 51/09, 310/26
s.+ğa 322/18
s.+i 239/10
s.+iğa 276/25
s.+ni 203/22
s.+niñ 206/04, 206/11
s.+larda 213/24, 286/04
s.+lardimu 8/01
- sot(r.) mahkeme
s. 416/09
s.+iniñ 416/06
- sotçi(r.u.) hakim, yargıç
s. 52/07
s.+si 416/07
- sotisyalizm(r.) sosyalizm
s.+la 292/09
- sotka(r.) bir gece gündüz

- s. 153/26, 242/12
s.+din(sotki) 133/23, 156/11, 189/06
s.+siğa(sotki) 132/21
sotsiyalistik(r.) sosyalist
s. 215/16
sotsiyalizm(r.)sosyalizm
s. 119/12, 289/04
s. bilen 274/04, 274/07
s.+niñ 147/21
s.+din 214/07, 293/07
Sovét(r.) Sovyet
s. 37/05, 37/12, 101/15, 168/11, 168/22, 212/26, 214/14, 215/14
s.+ke 37/12
s.+te 301/10
sovğa tebrik için verilen hediye
s. 75/25, 297/01, 299/19, 356/04
sovğat tebrik için verilen hediye
s. 3/22, 199/03
sovi- isteğini, meylini yok etmek, gönlü kalmak, soğumak
s.-di 399/25
sovu- soğumak
s.-p 99/20
s.-p tur- 323/03
s.-ğandek 113/19
sovut- soğutmak
s.-mağçı 198/12
s.-uvatқandek 400/17
soy- kesmek, soyamak
s.-imen 201/09
s.-up 13/19
soymı katliam, kırım
s.+si 122/16
soz- uzatmak, genişletmek, çekmek
s.-di 277/23
s.-sa 60/03
s.-up 24/06, 42/14, 45/20, 48/19, 61/18, 93/11, 159/08, 185/04, 246/19, 256/08, 281/02, 335/15, 371/08, 416/18, 419/17
s.-upla 267/20
sozul- uzamak, uzanmak
s.-di 83/13, 232/26, 319/12
s.-up 133/10, 133/11, 344/11
s.-ğan 286/03, 286/12, 286/20
s.-midi 215/19
sozulma uzama, yıllarca, uzamış
s. 280/13
sozuş uzatma, genişletme, çekme
s.+ini 59/21
sögel siğil, nasır
s.+dek 109/01
söget söğüt
s. 30/25
söhbət(a.) sohbet
s. 324/23, 327/07, 366/16, 373/11, 391/03, 401/01
s. bilen 310/25
s.+mu 316/17
s.+niñ 301/18, 391/06
s.+tin 44/22, 78/17, 137/10, 186/05
s.+i(söhbət) 126/08
s.+ige(söhbət) 426/16
s.+idin(söhbət) 226/01
s.+lerniñ 327/21
söl siğil, nasır
s.+i 380/10
sölet(a.) büyüklük kuruntusu
s. 75/13
söletlik(a.u.) görkemli, debdebeli, muhteşem bir surette
s. 5/02, 322/19
s. kıil- 356/21
söley pişmemiş, çığ, ham
s. 8/11
söñek kemik
s. 29/02
s.+i(söñik) 283/01
s.+ini(söñik) 56/21
s.+liri 178/05
söre- sürümek, sürüklemek
s.-p 73/12, 73/13, 92/10, 93/08, 114/02, 336/07, 375/19, 399/10, 415/16
söri- sürümek, sürüklemek
s.-se 220/03
s.-gen 255/13
s.-gendek 96/20
s.-giniçe 78/09
sörül- sürüklenmek, sürülmek
s.-üp 236/18
sörün soğuk, gölgeli, solgun, kederli

- s. 46/15, 156/17, 388/05, 388/10
- söy- sevmek, öpmek
s.-di 344/03, 344/03
s.-imen 133/13, 133/18, 350/25
s.-idiğan 228/22
s.-! 233/11
s.-ettim 405/07
s.-etti 141/06, 399/22
s.-üp 180/01, 350/26, 381/05, 424/09
s.-üp ket- 350/26
s.-gen 92/05, 108/07, 141/26, 256/19, 396/02
s.-mekçi 78/07
s.-memdu 247/25
- söygin muhabbet, aşk, sevg
s.+i 34/09, 123/07, 137/13
s.+i bilen 247/05
s.+idinmu 133/23
s.+im 123/08
- söyğü aşk, sevg, muhabbet
s. 14/02, 17/17, 18/23, 19/16, 19/17, 20/11, 21/02, 21/12, 21/13, 91/09, 110/23, 111/11, 126/18, 127/21, 133/13, 144/11, 144/18, 165/09, 197/02, 231/25, 256/14, 256/20, 257/02, 257/17, 257/21, 258/15, 258/18, 260/08, 343/24, 379/20, 395/13, 399/23
s.+niñ 321/21
s.+ni 14/09
s.+ge 204/07, 308/16, 332/20, 422/04
s.+din 114/04
s.+ñiz 17/16
s.+si 17/15
- söyiş- öpüşmek
s.-idiğan 102/02
- söyümlük izzete, hürmete layık, hürmetli, sevgili
s.+üm 17/04
- söyün sevinç, mutluluk
s.+ge 187/10
s.+güçi 87/25
- söyün- sevinmek
s.-etti 225/14
s.-üp 106/10
s.-üp ket- 190/05
s.-gen 164/21, 303/16
- söyünüş sevinme, seviniş
s. 93/03
- söyüş sevmek, öpüş
s. 211/15, 344/09
s.+ke 136/22
- söyüş- öpüşmek
s.-ti 259/07, 259/08
s.-ken 260/06
- söyüşüş öpüşüş
s.+tin 21/04
- söz söz, kelime
s. 12/07, 16/01, 41/06, 63/08, 74/11, 87/22, 96/17, 110/12, 119/01, 124/07, 127/23, 129/04, 135/09, 151/01, 151/21, 152/15, 154/15, 173/24, 174/18, 182/15, 199/02, 221/24, 223/20, 225/19, 237/09, 239/21, 245/01, 263/26, 273/07, 278/08, 283/06, 285/15, 288/21, 296/01, 299/06, 299/11, 300/20, 315/06, 315/07, 324/24, 337/11, 337/14, 355/21, 361/17, 361/22, 373/23, 386/17, 390/10, 390/25
s. bilen 81/19, 103/01, 117/24, 390/26
s.+la 429/04
s.+mu 173/23
s.+niñ 136/21, 168/05, 245/17, 390/25
s.+ni 55/17, 67/02, 85/04, 99/02, 152/13, 153/08, 263/23, 337/12, 356/12
s.+nimu 116/23
s.+ge 11/15, 16/17, 56/12, 111/21, 184/20, 217/19, 291/24, 293/10, 318/10, 356/10
s.+de 327/05
s.+din 128/12, 168/02, 222/08
s.+üm 215/17
s.+ümge 242/15
s.+üñ 249/22
s.+iñizniñ 300/18
s.+i 11/05, 33/17, 48/15, 48/15, 66/25, 119/18, 123/06, 151/19,

- 153/01, 153/03, 159/26,
181/15, 215/25, 222/03,
222/23, 223/17, 244/19,
291/22, 308/13, 336/22,
340/19, 390/23, 409/04
s.+i bilen 21/10
s.+iniñ 3/12, 96/03, 219/10,
286/12, 290/12, 292/13,
296/07, 359/08
s.+ini 32/13, 52/03, 54/16,
58/23, 58/24, 63/14, 75/25,
97/10, 105/18, 142/07,
148/14, 172/16, 178/09,
201/22, 216/15, 220/17,
220/19, 222/19, 223/19,
223/25, 238/14, 239/05,
248/25, 261/07, 273/23,
284/08, 289/10, 290/20,
292/10, 292/14, 328/10,
341/01, 398/24, 423/26
s.+ige 169/21, 319/19
s.+ide 286/02
s.+idiki 292/04
s.+idin 11/09, 174/09,
220/16, 285/15, 288/26,
290/19
s.+ler 16/24, 19/19, 128/15,
150/18, 167/14, 194/18,
200/25, 249/23, 250/05,
291/14, 306/25
s.+ler bilen 173/08, 212/13,
269/26, 358/21
s.+lerde 17/01
s.+lerru 19/02
s.+lerniñ 172/01, 219/02
s.+lerni 110/08, 127/13,
140/17, 164/19, 283/12,
292/12, 309/24, 391/09
s.+lerge 117/04
s.+lerru 128/21
s.+lerde 81/03, 128/12,
372/06
s.+lerru 307/03, 359/02,
372/05
s.+lerru 294/07
s.+liri 17/18, 35/10, 87/11,
101/10, 107/01, 113/16,
118/20, 143/16, 158/11,
181/23, 249/20, 266/01,
288/08, 315/16, 333/13, 351/11,
374/04, 375/22, 377/13
s.+liri bilen 103/11, 144/18, 149/21,
303/05
s.+liriniñ 200/23, 327/10
s.+lirini 48/15, 102/08, 112/24,
124/16, 128/26, 253/11, 312/22
s.+lirige 239/22, 244/26, 292/06
s.+liridiki 286/05
s.+liridin 28/07, 58/05, 99/22,
364/03
s.+liriñizmu 54/08
s.+liriñizdin 366/05
söz-çöçek söylenti, söz ve rivayet
s. 21/07
s.+tek 11/11
s.+niñ 11/17
sözle- söylemek
s.-y 219/09
s.-ñ 219/14
s.-mdu 273/20
s.-p 43/05, 43/07, 61/25, 63/09,
75/18, 86/21, 109/26, 110/01,
123/15, 123/16, 145/23, 157/07,
172/22, 174/07, 178/03, 178/10,
192/21, 215/26, 219/04, 219/07,
238/04, 238/20, 245/04, 251/10,
270/24, 273/03, 278/07, 288/23,
290/12, 333/07, 385/16, 421/11
s.-p ket- 245/04, 273/07, 278/07,
333/07
s.-ydiğan 119/16
s.-ydiğanlığını 216/04
s.-vatқан 252/02
s.-vatti 370/16
s.-ytti 286/04, 290/21, 391/08
s.-yttiki 51/12
s.-vatatti 96/06
sözleş söyleme, söyleyiş
s. 52/21, 157/02, 214/02, 216/05,
245/10
s.+la 194/10
s.+mu 65/15
s.+niñ 423/22
s.+ni 43/03
s.+ke 76/09, 158/21, 213/14,
213/21, 219/22, 230/14, 251/13,
416/11
sözleş- söyleşmek

- s.-tim 130/18
s.-ti 102/07
s.-tiġu 102/09
s.-timu 81/19
s.-se 388/22
s.-kende 117/21, 175/07
s.-kilimu 268/12
s.-ken 421/05
s.-kendem 402/22, 413/06
s.-kenlikiniñ 102/20
s.-keniduk 145/14
s.-mekçi idi 89/12
s.-mekçimiken 81/21
sözleş söyleme, söyleyiş, söz
s.+ke 200/13
s.+iñiz 224/14
sözlevét- söylemek
s.-ip 178/03, 245/06
sözli- söylemek
s.-dim 364/22
s.-diñ 293/21
s.-di 96/03, 104/19, 147/19,
215/25, 241/14, 286/07,
286/10
s.-diki 292/02
s.-duk 220/23
s.-sila 216/04
s.-sun 213/21
s.-sem 325/17
s.-se 62/09, 416/10
s.-gende 74/11, 167/18,
173/25
s.-giniçe 293/17
s.-genséri 217/15
s.-mey 219/11, 273/20
s.-gen 52/21, 129/05, 300/18
s.-gendek 364/25, 385/15
s.-genlirini 174/01
s.-güçige 177/24
s.-mekçi 15/05, 47/17, 359/05
s.-geniken 222/12
s.-meydu 129/06
s.-meyla 405/04
sözlin- söylenmek
s.-idu 67/05
s.-ivatmamdu 418/08
sözliniş söylenme
s. 221/02
sözliş söyleme, söyleyiş
s.+imge 47/13
s.+i 216/09
sözliş- söyleşmek
s.-ivatimen 98/25, 99/09
s.-imen 81/22, 224/11
s.-eyli 151/04
s.-iñ 224/13
s.-ip 11/04, 38/14, 81/23, 224/03,
254/12, 254/16, 277/12, 333/10
s.-idiğan bol- 123/11
s.-ivatqanda 42/13
s.-ivatqandek 423/26
s.-ividi 411/05
sözliş söyleşme
s.222/11
s.+ni 97/05, 129/22
s.+nimu 347/24
sözmenlik hatiplik
s.+idin 121/12
staj(r.) staj, kurs
s.+i 221/19
stakan(r.) bardak
s.+din 220/16
Stal Fransız bir bayan yazar adı
s. 269/13
statis(r.) teksir, bir eserden alınmış
s.+larni 61/23
stodiyi(r.) stüdyo
s.+si 208/19
stovul tüfeğin ön tarafı
s.+i 301/22
stroluğ güzellik, estetik
s. 342/20
su su
s. 17/07, 17/10, 30/14, 116/03,
132/09, 146/09, 148/10, 176/20,
184/05, 198/02, 210/18, 229/02,
231/21, 232/18, 233/24, 276/07,
318/13, 318/13, 324/21, 328/21,
395/23, 420/13, 421/06
s.+dek 66/19, 128/16, 144/22,
161/12, 193/23
s.+mu 55/15, 229/05
s.+niñ 59/06, 138/14, 324/19,
424/17
s.+ni 77/14, 163/07, 184/15,
318/15, 397/22
s.+ğa 17/14, 49/05, 85/03, 103/21,
198/13, 226/26, 234/14, 397/20

- s.+gimu 187/13
s.+da 322/08
s.+dimu 291/08, 299/13
s.+diki 234/17
s.+din 198/14, 234/01, 361/20
s.+larni 162/14, 163/04
s.+liri bilen 91/07
s.+liridek 104/07, 257/15
- sual(a.) sual, soru
s. 27/21, 50/15, 52/07, 60/21,
71/02, 72/10, 82/16, 86/03,
88/08, 105/05, 120/09,
131/08, 132/19, 153/26,
172/16, 203/03, 231/13,
357/08, 357/11, 397/15
s.+ni 52/24, 248/05
s.+ga 53/01, 271/10, 271/12
s.+imdin 263/02
s.+i 125/07
s.+iga 47/14
s.+larga 71/09, 267/21
s.+lirini 424/04
s.+liriğa 189/08
- subyektip(r.) sübjektif
s. 307/13
- suğur köstebek, dağ sıçanı
s.+dek 34/13
- suğur- çekmek, çıkarmak
s.-up 21/24, 141/15
s.-uvaldi 131/02, 403/20
s.-uvalğan 362/04
- suğurul- çekilmek, çıkarılmak,
çekip çıkarılmak
s.-up 178/16, 281/05
s.-uptiken 273/06
- suhen(a.) iftira
s. 253/10, 351/10
- suhençilik(a.u.) iftiracılık
s. 264/01
- Sulayman erkek ismi
s. 201/03, 209/16
- sultan(a.) sultan
s. 385/19, 385/21
s.+niñ 34/11
s.+ni 231/05
s.+din 143/21
- sumbul(f.) sümbül çiçeği
s. 134/03, 189/17
- sumruğ(f.) anka kuşu, simurg
s. 311/12
- sun- kırılmak
s.-di 83/06
s.-mas 215/05
s.-up 53/07, 56/21, 235/17
- sun- sunmak, takdim etmek, uzatmak
s.-up tur- 190/04
- sunay üflemeli çalgılardan biri
s. 163/26
- sundur- kırmak, parçalamak
s.-di 86/25, 86/26, 87/01
s.-uvetti 284/14
- sunuğ kırık
s. 41/05, 426/10
- sunuğluk kırıklık, kırık olma hali,
kırıklı
s. 82/10, 93/04
- suñdiş-çok yakın masafeden takip etmek
s.-ipla (hemen arkasından) 222/26
- suñluk uzunluk ölçü birimi
s. 21/10
- sur gri, kurşun rengi
s. 356/16, 356/19
- surreñlik gri renkli, kurşuni renkte
s. 420/22
- sus açık(renk için kullanılır)
s. 72/19, 396/16
- sus(f.) yavaş, ağır
s. 49/06, 117/05, 224/18, 240/20,
285/22
- susiz susuz
s. 133/07
- susla- azalmak, yavaşlamak
s.-p 76/05, 280/18, 397/01
- suslaş- yavaşlamak, ağırlaşmak
s.-sa 377/08
- suva- sıvamak
s.-p 205/26
s.-ymiz 227/19
- suval- sıvalmak, sıvamak
s.-ğan 229/13
- suvağ sıva
s. 227/19, 230/22
s. bilen 205/26
s.+lirimu 229/01
- suyiğestlik(a.u.) suikast olma hali
s. 419/05
- suyla- sıvışmak
s.-p 419/18

- s.-p tur- 254/07
- suyuk sıvı
s. 36/25, 148/11, 278/10
- suyukaş sıvı yemek
s. bilen 111/22
s.+niñ 111/25
s.+larnı 179/19
- sü su
s.+yi 28/19, 226/14, 226/15,
257/18, 279/11, 347/04,
351/04, 351/06, 424/08
s.+yiniñ 94/22
s.+yini 186/08
s.+yige 146/20
- süget söğüt
s.+te 115/02
- süküt(a.) sükut, susma, sessizlik
s. 2/24, 43/26, 67/19, 77/01,
125/24
s. kı- 223/06
s.+ni 8/17
s.+ke 178/19
s.+tin 168/04, 199/01,
336/03, 422/21
- sülhi anlaşma, uzlaşma sulh
s. bilen 156/04
s.+ge 83/25
- sümür- içine çekmek
s.-di 301/20
s.-üvalidiğan 318/16
- süniy(a.) suni, yapay
s. 132/11
- süpet(a.) vasıf, kalite
s. 143/25, 407/15
s.+im(süpit) bilen 98/11,
358/02
s.+ide(süpit) 75/09, 76/22,
126/18, 126/19, 147/04,
148/23, 152/23, 328/24,
404/26, 420/21
s.+ler 292/13
s.+ler bilen 261/07
- süpetlik(a.u.) vasıflı, kaliteli
s. 150/15
- süpür- süpürmek
s.-idu 387/12
- süpürge süpürge
s. 116/18
- sür- sürmek, dehlemek, acele ettirmek
s.-di 8/15, 213/11
s.-etti 91/20, 135/09, 311/04
s.-üp 9/01, 10/18, 13/14, 43/01,
93/14, 306/01
s.-gen 44/11, 350/14
s.-geniken 86/16
s.-idiğan 243/17
s.-midi 52/06
- süren kavga, gürültü, yaygara
s. 94/10
- sürenlik kavgalı, gürültülü, yaygaralı
s. 109/09, 331/13
- süret(a.) suret, resim, tablo, manzara
s. 193/03, 408/06
s.+tek 343/26
s.+i(sürit) 21/10, 73/18
s.+ini(sürit) 62/12
s.+ide(sürit) 193/01
- sürgün sürgün
s. 166/22
- sürke- sürtmek, ovmak
s.-p 24/17, 183/09
- sürki- sürtmek, ovmak
s.-di 90/16
s.-genge 377/10
- sürkil- yanaşmak, sürtülmek, ovulmak
s.-ip 126/21
- sürlük asık suratlı, heybetli, gösterişli
s. 7/05, 46/15, 60/12, 70/25, 88/19,
90/13, 92/02, 98/14, 254/24,
254/26, 265/19, 268/23, 268/25,
275/02, 323/25, 373/04, 373/19,
394/05, 419/16, 420/23, 424/18
s. kı- 222/07
- sürme sürme
s. 257/13
- sürt- silmek, kurulamak
s.-ti 395/08
s.-üp 104/06, 334/25, 407/06
s.-üp tur- 229/20
- sürtül- silinmek, kurulamak
s.-se 342/18
- sürtüş silme, kurulama
s. 395/06
- sürtüvét- silivermek, kurlayıvermek
s.-ip 6/12, 220/19
- sürül- sürülmek
s.-gen 357/01

- s.-üp 118/22
s.-üp ket- 83/08
- sürüş sürüş, sürmek
s. 27/15, 405/17
s.+ke 264/05
- sürüştür- soruşturmak, takip
etmek, aramak
s.-señ 312/07
- süt süt
s. 63/22, 119/06
s.+tek 188/04, 311/24
s.+te 7/26
s.+tin 299/06, 386/23
s.+ige 318/20
- süy- sevmek
s.-dükini 51/07
- süz- süzmek
s.-di 316/25
s.-gen 288/12
s.-üp 33/16, 306/09, 306/11,
306/13, 349/11
s.-üvélišmu 324/21
s.-eleydu 59/07
- süzük duru, şeffaf, temiz
s. 13/14, 14/14, 17/10, 90/22,
100/07, 186/03, 193/23,
193/25, 232/18, 257/26,
332/05, 366/20, 394/01
- süzülüş süzülme
s.+ke 132/23
- syujiti edebi eserdeki vaka ve olay
s. 62/20

- Ş
- şad(f.) memnun, sevinçli, neşeli
ş. 164/16, 320/25, 320/25, 347/06
ş.et-(memnun etmek, sevindirmek) 278/22
- şadimen(f.) neşeli, sevinçli, memnun
ş. 424/09
- şadiyane(f.) neşeli, sevinçli, memnun
ş. 137/21, 392/17, 410/07
- şadiyanlık(f.u.) neşelilik
ş. 316/14
- şadlandır-(f.u.) neşelendirmek
ş.-idu 32/22
- şadlık(f.u.) neşelilik
ş. 137/21, 388/16, 424/16
ş. bilen 208/09
ş.+ka 425/02
ş.+imniñ 20/03
ş.+idin 104/01
ş.+lirini 257/16
ş.+liridin 104/08, 330/03
- şagirt(f.) öğrenci
ş. 77/23, 362/20
ş.+niñ 292/03
ş.+iğa 194/15
ş.+lar 326/15
ş.+liriğa 326/12
- şah(f.) şah
ş.+niñ 385/03
ş.+im 184/17
- şahmat(f.) şahmat, satranç
ş. 184/16
- şahsiyetçilik kendi menfaatini herkesin menfaatinden önde tutma, menfaatçilik
ş. 293/26
- şah(f.) dal, budak, salkım, kol
ş. bilen 94/10
ş.+ni 94/09
ş.+i(şéh) 137/04
ş.+iğa(şéh) 35/14
ş.+larda 28/20
ş.+liri 232/19, 232/23
ş.+liri bilen 415/18
ş.+lirini 30/26
- şahlit-(f.u.) dallandırmak, budaklandırmak
ş.-ip 51/11
- şair(a.) şair
ş. 19/21, 19/23, 73/05, 86/14, 190/16, 245/14, 277/25, 283/06, 294/16, 313/04, 313/05, 313/15, 316/02, 322/13, 323/18, 324/01, 324/08, 324/14, 324/18, 324/25, 326/02, 327/02, 327/03, 346/16, 357/24, 363/17, 363/17, 391/20, 426/16
ş.+ğu 32/14
ş.+la 314/07
ş.+niñ 245/11, 247/07, 314/08, 322/15, 323/12, 327/18, 387/15
ş.+ni 140/03
ş.+diki 316/10
ş.+din 325/18
ş.+i 32/09, 294/10, 294/26, 408/12
ş.+lar 167/05
ş.+larmu 166/14, 325/02
ş.+larniñ 80/06, 313/09
ş.+largâ 261/03
ş.+lirimizdin 427/24
- şairane(a.f.) şairane, şairce
ş. 9/21, 119/16, 119/16, 139/02, 306/01, 346/11
- şairlik(a.u.) şairlik
ş. 316/03
ş.+miş 284/20
ş.+ni 363/15
- şakal deri, kabuk
ş. 148/08, 221/01
ş.+niñ 369/17
ş.+idek(şakil) 235/15
- şakqide hemen, anında
ş. 160/22, 252/12, 369/09
- şal(r.) şal, atkı
ş.+dek 12/06
- şala tükürük, salya
ş. 410/16
- şalañ seyrek, koyu olmayan
ş. 74/07, 357/02, 362/22, 373/04, 381/04
- şalaqlit- vurmak, çarpmaq, çalkalandırmak
ş.-ip 369/16
- şalaqşi- baharat koymak

- ş.+siñizmu 66/19
şaldırlat- hışırdatmak
ş.-kanda 243/14
şale ağız suyu, salya
ş. 146/11
şallağ yaygaracı, gürültücü; çapkın,
hovarda
ş. 214/18
şal maysi pirinç filizi
ş.+liridek 291/09
şam(a.) mum
ş. 335/03
ş.+ini 404/16
şamal(a.) rüzgar, yel
ş. 154/15, 156/12, 350/16,
351/06, 371/12, 381/04,
400/17, 418/05
ş.+da 17/12, 227/02
ş.+ida(şamil) 78/10
şan(a.) şan
ş. 57/24, 64/03, 176/14,
266/19, 274/16, 274/17,
274/22, 291/04, 297/23,
350/18, 352/08, 372/14
şanlığ(a.u.) şanlı
ş. 292/11
şan-şevkit(a.) şan şöhet
ş.+i 64/03
Şaňhey şehir ismi
y.+de 414/15
şañho(ç.) şaka
ş. 120/24, 140/02, 140/03
şapaet(a.) şefaet, koruyup gözetme
ş. 11/10
ş.+ige(şepait) 302/14, 335/18
şapigraf iptidai bir baskı
makinesi, matbaa
ş.+ta 313/21
şapilağ sille, tokat
ş. 4/12, 418/20, 418/20
şapilağla- tokatlamak
ş.-psen 253/05
ş.-ytti 252/09
ş.-p tur- 252/06
şapilağlaş tokatlama
ş. 252/13
şar(r.) küre, yuvarlak
ş.+dek 259/11
ş.+niñ 209/05
ş.+ğa 242/18
ş.+iniñ 117/23, 132/20
ş.+ini 209/04
ş.+iğa 132/18
şarab(a.) şarap
ş.+tek 193/24
ş.+i bilen 395/13
ş.+iniñmu 345/20
ş.+ini 165/10
şarabliğ şaraplı
ş. 111/17
şarait(a.) şart, koşul, ortam
ş. 194/20
ş.+ta 88/09, 124/04, 149/10,
167/04, 181/08, 181/11
ş.+tin 65/16
ş.+i 181/10, 231/11
ş.+ida 180/20
ş.+idimu 180/18
şarapit(a.) asillik, mertlik, şeref
ş.+i 288/22
ş.+i bilen 297/10, 319/06
şarķıra- yağmurun şar-şar yağması
ş.-p 156/11, 231/20, 401/11
şarķiriş yağmurun şar-şar yağışı, şar-şar
diye çıkan taklidi ses
ş.+i 422/05, 424/09
şart çatırtı, çıtırtı (taklidi ses)
ş.+tida 396/21
şatut papağan
ş.+iğa 119/17, 158/22, 159/14
şavķun gürültü, yaygara
ş. 331/13
şavķunluğ gürültülü, debdebeli
ş. 208/02
şayatun gezegen, seyyare
ş.+larniñ 406/16
şayi(f.) ipek
ş.+dek 186/15
şayi-petta bir çeşit yemek
ş. 381/15, 381/21, 382/02, 382/09
şayit(f.) erkek ismi
ş. 190/21, 191/04, 191/09, 191/19,
191/25, 192/04, 192/10
şebnem(f.) çiy
ş. 351/02
ş.+ler 331/03, 366/20
şeceri(a.) şecere
ş.+si 214/26

- şehir(f.) şehir, kent
 ş. 312/08
 ş. bilen 331/11, 331/13
 ş.+niñ 156/21
 ş.+i(şehir) 430/07
- şehvane(a.) şehvet
 ş. 277/20
- şehvanilik(a.u.) şehvetli
 ş.+ini 218/19
- şehs(a.) şahıs
 ş. 34/13
 ş.+ke 286/15
 ş.+ler 221/22
 ş.+lirimizni 427/26
 ş.+lirimiznimu 428/01
- şehsiy(a.) şahsi, özel
 ş. 99/12, 136/16, 190/20,
 191/13, 214/12, 224/14
- şehsiyetçi(a.u.) bireyci, bencil,
 egoist
 ş. 16/18, 193/14
- şehsiyetçilik(a.u.) bireycilik
 ş. 113/07, 209/22
 ş.+i 169/06, 214/13, 293/22
 ş.+iniñ 293/01
- şek(a.) şüphe, vesvese
 ş. 187/26, 335/16
- şekil(a.) şekil, biçim
 ş. 4/19
 ş. bilen 157/07
 ş.+diki 73/20
 ş.+i+(şekli) 294/24, 412/01
 ş.+ige+(şeklige) 138/17,
 342/10
 ş.+ide+(şeklide) 312/22
 ş.+liri 399/18
- şekillen-(a.u.) şekillenmek,
 biçimlenmek
 ş.-di 126/14
 ş.-idu 240/01
 ş.-genidi 24/14
- şekillik(a.u.) şekilli, biçimli
 ş. 20/09, 126/02, 346/05
- şeklen-şüphe etmek, şüphelenmek
 ş.-güdek 341/18
- şeklin-(a.u.) şüphe etmek,
 şüphelenmek
 ş.-ip 382/08
- şeksiz(a.u.) mutlak, tam, şüphesiz
 ş.+ki 39/01
- Şekspir Şekspir
 ş.+niñ 258/21
- şelvere- yaranın kızarıp
 iltihaplanması
 ş.-p 394/24
- şemşi? nur, ışık, nurlu
 ş.+din 44/25, 212/23, 267/12
- şen(a.) şan, şeref
 ş.+im 404/18
 ş.+imizge 285/01
- şenbe(f.) cumartesi
 ş. 199/10, 199/17, 199/18, 253/20
- şepe belge, işaret
 ş. 188/20, 296/19
 ş.+si(şepi) 258/10
 ş.+simu(şepi) 114/25
 ş.+sini(şepi) 105/14, 364/04,
 372/14
- şepeğ(a.) güneş batarken ufukta
 oluşan kızılık
 ş. 32/24, 78/06, 90/25
 ş.+niñ 92/11
 ş.+ka 7/16
 ş.+i(şepiğ) 224/18
 ş.+iniñ(şepiğ) 186/03
- şepereñ(f.) yarasa
 ş. 408/04, 408/05
 ş.+ge 205/01
- şepisiz belgesiz, işaretsiz
 ş. 355/10, 366/20, 397/17
 ş.+la 176/20, 397/21
- şepke şapka
 ş. 50/18
 ş.+ñiz(şepki) bilen 374/20
 ş.+si(şepki) bilen 247/19
 ş.+sini(şepki) 247/06, 354/03
- şepket(a.) şefkat, acımak
 ş. 335/15
 ş.+i(şepkit) 397/17
- şepketlik(a.u.) şefkatli, acıyan
 ş. 43/22, 87/24
- şepketsiz(a.u.) şefkatsiz, acımasız
 ş. 26/25, 54/06, 63/04, 79/05,
 97/22, 102/24, 108/18, 110/07,
 132/22, 133/19, 147/18, 165/11,
 193/15, 226/04, 235/05, 236/14,
 240/21, 298/25, 352/11, 355/06,

388/12, 392/21, 394/05, 398/10, 424/03, 425/06	7/20, 10/25, 11/12, 11/17, 11/19, 13/17, 14/22, 15/17, 15/26, 16/08, 16/17, 17/08, 17/13, 17/21, 17/23, 19/16, 20/14, 20/22, 21/11, 21/15, 21/20, 23/07, 36/20, 37/07, 37/20, 40/04, 40/08, 41/05, 41/10, 42/16, 42/26, 43/12, 43/25, 44/11, 45/05, 45/08, 45/11, 45/16, 45/22, 45/24, 46/08, 46/19, 46/20, 46/25, 48/12, 50/07, 52/02, 52/06, 52/20, 53/01, 53/08, 53/19, 53/22, 54/03, 55/02, 55/06, 55/13, 55/17, 56/02, 56/11, 56/12, 56/16, 56/19, 57/24, 59/08, 60/06, 60/12, 60/14, 61/02, 63/11, 65/20, 65/24, 65/25, 67/10, 67/12, 68/04, 72/07, 76/16, 82/19, 83/07, 83/15, 83/21, 85/07, 85/09, 85/13, 86/17, 87/16, 88/17, 88/22, 88/23, 89/02, 89/08, 89/19, 89/26, 90/09, 90/20, 91/22, 92/09, 92/13, 93/01, 93/17, 93/20, 93/26, 94/01, 94/26, 95/05, 95/16, 102/17, 106/23, 108/07, 110/25, 111/25, 112/13, 112/14, 112/21, 112/22, 113/04, 114/03, 114/07, 114/20, 122/20, 124/21, 131/18, 132/22, 136/22, 143/02, 149/08, 150/04, 157/04, 158/10, 164/05, 165/06, 166/03, 166/08, 166/18, 167/20, 168/02, 168/05, 169/12, 169/21, 169/24, 194/10, 195/08, 197/06, 197/17, 198/07, 199/07, 199/13, 206/05, 246/05, 256/18, 256/21, 256/25, 261/16, 308/25, 309/01, 309/03, 309/09, 309/13, 309/19, 309/25, 310/05, 314/04, 314/26, 318/26, 319/13, 319/19, 338/20, 359/17, 359/22, 360/05, 360/13, 362/13, 364/06, 366/02, 366/02, 385/01, 385/03, 385/08, 385/16, 386/04, 386/08, 386/12, 386/14, 386/18, 386/22, 387/03, 387/14, 387/19, 388/25, 389/03, 393/14, 394/13, 394/19, 395/05, 396/08, 396/17, 420/16, 422/08, 422/11, 422/16, 422/21, 423/10
şepketsizlik(a.u.) şefkatsizlik, acımasızlık ş. 236/04	
şer(f.) şehir ş.+imizni 310/04	
şerep(a.) şeref ş. 65/23, 176/14, 200/01, 274/16, 297/23 ş.+la 274/17 ş.+niñ 274/22 ş.+ke 291/04 ş.+imizni(şerip) 350/18	
şereplik(a.u.) şerefli ş. 65/03, 245/18, 288/15, 363/12	
şeretle-(a.u.) işaretlemek ş.-p 122/18	
şeretliş-(a.u.) işaretleşmek, birbirine işaret vermek ş.-ip 112/17	
şerhle-(a.u.) izah etmek ş.-di(şerhli-) 211/23 ş.-p 130/06, 222/18	
şerhleş(a.u.) izah etme ş.+niñ 213/16 ş.+ke 316/07 ş.+te 210/15	
şermende(f.) utandırmak, ayıplamak, yüzünü kızartmak ş. 214/18, 352/07	
şermendilik(f.u.) utandırıcı, yüz kızartıcı ş. bilen 53/07	
şerķ(a.) doğu ş. 151/14, 172/24, 414/05 ş.+ķe 242/13	
şerķiy(a.) doğuya ait, doğu ş. 255/01	
şert(a.) şart ş. 22/06	
şertsiz(a.u.) şartsız ş. 338/01, 427/11	
şetleñge bir tür kumaş ş. 276/12	
Şevket erkek ismi ş. 2/05, 2/05, 2/17, 2/23, 3/03, 3/09, 3/18, 3/21, 4/07, 6/08,	ş. bilen 4/17, 13/24, 15/22, 21/18, 36/15, 36/23, 44/22, 57/10, 102/11,

105/10, 116/06, 126/10,
150/07, 165/26, 216/07,
395/16, 425/03
ş.+ķu 246/06
ş.+mu 10/16, 15/13, 20/10,
66/14, 86/13, 87/24, 94/17,
105/21, 306/02, 365/04,
424/24
ş.+niñ 2/09, 2/20, 8/23, 9/08,
13/14, 15/04, 17/09, 18/02,
18/24, 19/10, 19/15, 20/08,
21/06, 41/21, 47/06, 47/14,
49/01, 49/03, 49/18, 50/23,
52/13, 53/14, 54/11, 55/04,
55/09, 60/20, 63/17, 64/25,
65/13, 69/02, 76/13, 77/07,
77/12, 78/15, 79/06, 80/09,
82/10, 83/01, 83/11, 83/12,
84/01, 85/19, 86/03, 87/11,
88/12, 88/15, 90/06, 91/04,
91/09, 93/15, 94/07, 97/02,
98/23, 105/02, 106/17,
108/21, 109/24, 111/11,
112/25, 115/11, 115/17,
117/12, 118/03, 119/22,
120/20, 124/15, 125/06,
125/19, 125/21, 131/04,
131/16, 149/10, 150/01,
151/19, 152/02, 157/06,
157/17, 157/22, 164/14,
194/13, 198/09, 198/21,
200/17, 329/13, 329/23,
372/26, 395/19
ş.+niñmu 2/12, 20/06, 20/18,
109/22
ş.+ni 14/19, 38/01, 45/05,
49/15, 63/06, 66/11, 72/11,
76/10, 78/17, 78/19, 89/18,
93/15, 95/03, 102/23, 108/04,
114/19, 119/07, 126/17,
141/01, 154/09, 194/07,
208/04, 265/12, 338/20,
393/19, 394/10, 394/17
ş.+nimu 36/13
ş.+ke 2/17, 11/10, 16/24,
17/18, 41/12, 41/17, 45/15,
51/22, 52/10, 55/24, 58/11,
60/17, 65/17, 66/10, 66/23,
72/03, 82/17, 84/10, 87/21,

94/25, 99/12, 107/03, 107/09,
110/13, 113/01, 113/23, 149/14,
151/06, 152/19, 154/05, 156/01,
160/10, 190/08, 196/03, 257/08,
261/21, 315/17, 330/13, 361/22,
364/06, 366/13, 386/10, 394/19,
424/22, 425/01
ş.+kimu 114/14
ş.+tin 6/06, 9/03, 10/21, 35/04,
36/12, 39/09, 55/11, 57/16, 77/24,
78/16, 98/25, 99/08, 99/11, 243/10,
361/03
şevķungürültü
ş. 109/09
şeyh(a.) şeyh
ş. 203/05, 367/14, 367/18, 369/05
şeyi var olan nesnelere, şey
ş. 221/13
ş.+lerniñ 243/17
şeytan(a.) şeytan
ş. 58/05, 192/24, 192/25, 193/07,
193/08, 341/02, 341/05, 405/02
ş.+niñ 118/25
ş.+ğa 30/18
ş.+din 192/23
ş.+iğa(şeytin) 381/17
ş.+iñğa(şeytin) 344/19
şéir(a.) şiir
ş. 19/23, 31/12, 32/01, 32/06,
32/15, 32/18, 117/06, 117/07,
121/16, 138/16, 139/25, 145/24,
170/11, 175/09, 202/01, 202/05,
202/14, 202/21, 203/11, 238/08,
278/02, 278/19, 295/12, 312/17,
312/20, 313/24, 314/07, 314/20,
315/12, 315/14, 316/02, 316/11,
324/12, 324/17, 324/24, 324/24,
325/01, 326/23, 341/15, 346/15,
346/22, 347/08, 357/16, 357/23,
363/05, 385/19
ş. bilen 18/18
ş.+ğu 313/17
ş.+mu 141/14
ş.+niñ 203/22, 313/07, 313/12,
313/18, 313/21
ş.+ni 19/25, 148/05, 179/08,
179/14, 278/13, 311/07, 312/03,
313/16, 326/01, 379/19
ş.+nimu 141/17

- ş.+ğa 261/13, 313/10, 313/22
ş.+da 261/06
ş.+diki 260/19
ş.+din 311/15, 330/10
ş.+im 311/21
ş.+iñ 260/15, 261/02, 262/19
ş.+iñni 232/07, 260/16, 261/14, 261/17
ş.+liriñ 262/19
ş.+i 116/24, 147/12, 181/23, 203/05, 313/03, 313/13, 313/15, 346/16, ş.+i bilen 428/09
ş.+iniñ 295/11
ş.+ini 192/22, 203/02, 203/16, 329/18, 357/16, 387/15
ş.+ida 295/12, 358/04
ş.+lar 143/06, 316/10
ş.+lar bilen 142/09, 294/20
ş.+larni 314/07, 314/09, 314/12, 326/04
ş.+larnimu 142/06
ş.+liri 35/09, 324/13
ş.+liri bilen 138/13
ş.+lirini 32/07, 247/07
- şéiriy(a.) şiiri, şiirsel
ş. 80/06, 138/16, 209/14, 233/05, 233/12, 269/25, 312/18, 325/03
- şéiriyet(a.) şiirsel, şiire ait
ş. 77/25, 167/01, 261/06, 315/25, 316/06, 327/09, 408/18
- şéker(f.) şeker
ş. 137/11, 199/02, 293/06
- Şékspir Şekspir(yazar)
ş. 204/19, 263/08
ş.+niñ 405/23
- şérik(a.) ortak, şirk
ş. 368/01
- şérin(f.) şirin, lezzetli, tatlı
ş. 19/25, 20/10, 81/04, 115/02, 132/07, 133/24, 137/11, 165/06, 165/10, 199/02, 204/05, 217/03, 224/21, 225/26, 235/26, 249/24, 253/10, 258/09, 259/21, 296/22, 302/25, 334/09, 351/10, 371/23, 383/13, 385/02, 401/01, 405/10, 429/07
- şiddet(a.) şiddet
ş. bilen 93/14, 147/16, 234/19
- şiddetlik(a.u.) şiddetli
ş. 99/13, 107/02, 131/08, 133/17, 147/06, 225/21, 343/16, 351/08, 352/12, 396/09, 400/21, 420/15
- şikayet(a.) şikayet
ş. 158/10, 240/01, 356/06
ş. kı- 284/18
ş.+i(şikayet) 312/02
ş.+ini(şikayet) 325/20
ş.+ler 376/15
ş.+lerni 264/03
- şildirla- çınlamak, tınlamak, şangırdamak, şingırdamak
ş.-p 17/07, 232/18
- şildirliş şangır, şingır diye ses çıkarış
ş.+idinmu 255/21
- şilim undan yapılmış yapıştırıcı
ş. 24/17
- Şilli İngiliz yazar
ş. 269/13
- şilti- sallamak
ş.-di 275/16, 368/26
ş.-p 160/07, 222/08, 248/20, 279/14, 294/01
ş.-p tur- 205/17, 205/23
- şim pantolon
ş. 237/02
ş.+i 394/25
ş.+iniñ 275/13, 346/17
ş.+ini 229/07
- şimal(a.) kuzey
ş. 255/01, 368/19
ş.+idin 398/19
- şimay siva
ş.+la 232/16
- şimayla- sıvamak
ş.-p 69/21, 358/20
- Şıncañ Şincan şehri
ş. 166/19, 260/14, 297/17, 357/15, 430/06, 430/08, 430/09, 430/10
- şıñtayt- dik hale getirmek, dikmek
ş.-ip 211/03
- şip ip
ş. 78/08, 78/08, 105/13, 105/13

- ş.+i 137/12, 335/21
şipalığ(a.u.) şifalı, şifalık, şifa veren
ş. 424/11
şipañlit- sallamak
ş.-ip 302/20
şipirlit-fisıldatmak, fişıldatmak
ş.-ip 60/06
şir(f.) arslan
ş.+niñ 59/12
şire masa
ş. 42/26, 64/19, 199/20, 332/15, 375/05, 389/05, 415/01
ş.+ni 199/20
ş.+de 8/13
şirni balözü, nektar
ş.+si 294/02
şyucêncuyi(ç.)komunizm hareketinin bir tür fikir akımı
ş. 119/13, 214/07, 288/26, 289/11, 289/13, 289/15
ş.+niñ 150/12, 244/15, 290/03, 301/10
ş.+siniñ 209/23, 214/05
şyucêncuyilik(ç.u.) bu fikir akımını savunan kişi
ş. 293/04
şyucêncuyiliş-(ç.u.) bu fikir akımına mensub olmak
ş.-ip 292/26
şivir- fisıldamak
ş.-ğan 429/09
ş.-ğandek 262/26
şivirla- fisıldamak
ş.-p 124/16, 171/15
şivirleş fisıldama
ş. bilen 133/21
ş.+ka 17/12
şivirli- fisıldamak
ş.-di 18/02, 68/16, 133/12, 187/26, 257/20, 280/01, 396/18
şoar(a.) siyasi bir talebi bildiren davetname, bildiri
ş.+ğa 291/21
ş.+lar 219/26, 286/03
ş.+larni 147/06
şoarvazlık(a.u.) siyasi davet hareketi, siyasi bildiri
ş. 261/10
şoğ(f.) yaramaz, afacan, haylaz
ş. 121/11, 164/18, 204/01, 219/17, 226/01, 240/13, 275/05, 276/22, 280/19, 281/17, 284/03, 316/13, 321/18, 343/07, 385/16, 394/02, 424/13
şoğluk(f.u.) yaramazlık, çapkınlık
ş. bilen 13/06, 225/11
ş.+ini 36/03
şoğşu- çekilmek, gerilemek
ş.-p 104/07, 257/15, 424/08
şok bir tür hastalık
ş. 188/09
şola kıziltı, ışık
ş. 396/15
ş.+si(şoli) 17/10, 415/18
ş.+sidek(şoli) 13/17
ş.+lardek(şoli) 395/17
Şoloğop bir yazar adı
ş.+niñ 217/26
şopur(r.) şoför
ş. 39/11, 169/02
ş.+din 398/22
şor dert, bela, felaket, afet, kaza
ş. 80/24
ş.+i 253/01
şora- emmek, içine çekmek
ş.-p 10/10, 97/10, 198/06, 287/19, 289/15, 292/05, 300/02, 314/06
şori- emmek, içine çekmek
ş.-di-de 183/10
ş.-ğaç 183/14
ş.-ğan 235/17
ş.-ğina 183/11
şorliş- tuzlanmak
ş.-ip 5/08, 359/21, 394/24
şorluk tuzlu, tuzlak arazi
ş. 122/15
şöhret(a.) şöhret, ün
ş. 333/16
ş.+mu 352/08
ş.+niñ 372/14
ş.+ke 106/02, 173/02
şöhretlik(a.u.) şöhretli
ş. 145/12

	ş.+iñiz(şöhrit) 118/22	124/07,	124/14,	124/20,	125/07,
	ş.+i(şöhrit) bilen 266/19	127/15,	132/23,	133/21,	135/20,
şölgey	tükürük, salya	136/07,	137/10,	137/13,	138/12,
	ş. 233/23	138/15,	139/09,	140/22,	145/02,
	ş.+ler 212/12	145/05,	145/14,	146/14,	146/17,
	ş.+lirini 305/07	146/26,	147/09,	147/11,	147/18,
şöpek	kabuk	149/07,	150/15,	155/03,	156/09,
	ş. 288/06	156/16,	157/09,	157/11,	157/13,
şöpük	kabuk	158/12,	159/07,	160/19,	161/10,
	ş.+liri 179/23	164/05,	164/08,	165/05,	167/14,
	ş.+lirini 178/10	167/14,	171/07,	171/10,	172/04,
şöyüen(ç.)	enstitü	172/06,	174/03,	174/11,	176/15,
	ş.+ge 187/16	179/24,	180/12,	181/07,	182/14,
	ş.+diki 187/03	182/15,	183/19,	184/07,	185/13,
	ş.+ige 297/10	185/13,	186/05,	186/15,	187/08,
şu	şu	187/08,	187/23,	187/26,	188/16,
	ş. 1/10, 1/15, 2/19, 4/05, 5/20,	188/16,	189/12,	191/11,	191/12,
	6/05, 6/26, 7/20, 7/22, 10/15,	191/14,	192/02,	192/11,	197/03,
	13/24, 13/25, 15/16, 19/16,	204/07,	204/13,	204/17,	205/25,
	19/18, 20/04, 20/06, 22/17,	207/09,	208/05,	209/06,	210/16,
	23/04, 23/08, 23/17, 23/20,	212/02,	212/07,	213/08,	216/14,
	23/25, 24/07, 26/03, 26/21,	216/16,	216/18,	217/11,	217/12,
	27/01, 28/16, 28/24, 28/25,	218/04,	218/07,	219/03,	219/05,
	29/11, 29/14, 30/19, 32/11,	221/10,	221/17,	222/03,	222/07,
	32/12, 32/19, 33/21, 34/05,	222/24,	226/11,	226/22,	231/01,
	34/06, 34/17, 34/17, 35/23,	232/04,	232/13,	232/16,	234/14,
	41/12, 44/24, 45/10, 46/22,	234/23,	235/26,	235/26,	240/24,
	47/25, 50/07, 50/07, 51/20,	242/11,	242/20,	244/02,	244/19,
	51/21, 53/13, 54/11, 55/14,	247/03,	249/04,	251/17,	251/20,
	55/23, 58/08, 59/10, 59/16,	256/17,	256/19,	256/25,	257/14,
	60/02, 62/10, 65/10, 66/06,	257/25,	258/07,	259/02,	259/22,
	66/10, 66/12, 66/15, 68/06,	260/05,	260/17,	262/07,	262/08,
	68/07, 69/16, 70/11, 71/16,	263/03,	266/04,	266/21,	268/05,
	72/12, 72/25, 74/24, 77/23,	268/14,	270/02,	270/20,	273/13,
	78/12, 78/18, 79/10, 80/19,	274/15,	276/01,	279/17,	282/24,
	80/26, 81/02, 82/01, 82/13,	283/25,	285/03,	285/06,	287/21,
	84/26, 87/03, 87/08, 87/20,	288/01,	288/08,	289/02,	289/07,
	89/09, 89/11, 90/12, 91/07,	290/06,	295/04,	295/22,	296/04,
	92/04, 92/20, 93/10, 93/23,	296/17,	297/07,	297/26,	302/10,
	94/07, 95/13, 100/02, 100/05,	302/15,	303/24,	305/22,	307/02,
	100/26, 102/20, 103/07,	308/11,	308/14,	309/05,	309/06,
	107/07, 107/07, 107/14,	312/17,	314/04,	314/07,	316/16,
	108/03, 108/06, 108/11,	317/15,	317/20,	318/19,	320/08,
	109/01, 110/15, 110/22,	320/14,	320/15,	320/18,	324/10,
	110/24, 112/18, 112/18,	324/23,	325/05,	325/12,	328/22,
	112/25, 112/25, 113/15,	328/26,	329/14,	333/09,	334/04,
	114/04, 114/23, 115/11,	335/03,	337/14,	339/22,	339/26,
	116/01, 116/11, 120/18,	344/04,	344/15,	344/25,	348/05,
	121/09, 121/14, 122/14,	350/07,	351/03,	352/14,	353/26,

354/22, 356/06, 360/08,
 361/19, 363/09, 365/24,
 366/13, 367/11, 367/17,
 368/21, 369/10, 369/20,
 370/22, 372/08, 372/25,
 373/07, 376/15, 376/20,
 377/12, 378/04, 380/15,
 381/06, 381/10, 382/07,
 382/08, 382/24, 383/07,
 383/12, 384/05, 384/11,
 384/20, 388/21, 390/15,
 391/04, 391/13, 391/15,
 392/19, 395/08, 395/14,
 395/19, 396/02, 396/06,
 397/02, 397/12, 398/07,
 398/21, 400/16, 400/19,
 401/08, 401/22, 402/03,
 402/18, 402/21, 405/26,
 407/10, 408/13, 410/04,
 410/20, 411/10, 411/17,
 412/13, 414/06, 419/10,
 420/15, 420/25, 421/03,
 421/05, 421/06, 421/18,
 423/19, 426/07, 427/20,
 427/22
 ş.+de 317/11
 ş.+ki 269/08, 325/05
 ş.+la 302/23
 ş.+mu 393/24
 ş.+niñ 19/08, 25/16, 41/17,
 43/16, 72/07, 104/11, 125/22,
 126/20, 137/19, 145/13,
 154/12, 198/06, 253/15,
 265/19, 266/24, 291/06,
 303/03, 303/26, 312/16,
 338/04, 354/08, 358/26,
 359/18, 395/22, 425/19
 ş.+niñ bilen 53/06, 107/22,
 147/04, 155/07, 156/02,
 169/07, 184/12, 189/12,
 190/24, 206/01, 264/17,
 264/23, 285/19, 337/12,
 368/02, 369/05, 398/11
 ş.+niñdek 99/05
 ş.+ni 29/17, 37/24, 54/23,
 57/25, 123/09, 159/13,
 161/21, 174/04, 184/07,
 191/05, 192/16, 199/21,

227/25, 252/03, 272/12, 273/20,
 362/18, 398/11
 ş.+ni-de 309/06
 ş.+nimu 150/11, 182/02
 ş.+niñğa 11/26, 51/16, 65/05,
 184/26, 194/01, 207/04, 311/19,
 314/03, 369/12, 369/18, 391/16
 ş.+niñda 325/04
 ş.+niñdin 20/04, 67/10, 138/03,
 154/26, 189/14, 253/06, 332/11,
 402/04, 404/01
 ş.+ndadur 428/13
 ş.+nçe(o kadar, şu kadar) 29/22,
 30/04, 44/17, 68/02, 68/09, 70/20,
 80/13, 99/01, 99/03, 99/03, 104/18,
 132/17, 148/03, 155/10, 187/11,
 206/12, 209/05, 236/02, 236/02,
 246/02, 258/23, 259/22, 259/25,
 268/07, 268/11, 294/14, 317/14,
 335/04, 343/18, 362/23, 371/09,
 393/10, 406/20
 ş.+nçilik 23/15, 92/08, 92/09,
 92/09, 107/01, 129/03, 129/15,
 186/20, 219/22, 237/19, 262/20,
 378/17, 404/19
 ş.+ña(onun içindir ki, ondan
 dolayıdır ki) 8/04, 8/11, 8/13, 9/23,
 10/15, 12/20, 23/04, 30/22, 48/16,
 48/25, 51/08, 116/03, 121/08,
 153/24, 200/19, 206/11, 207/09,
 241/04, 248/11, 249/16, 308/18,
 318/21, 344/07, 355/22, 358/09,
 358/24, 361/03, 374/15, 378/05,
 379/17, 383/23, 388/13, 388/20,
 392/01, 393/18, 407/19, 408/21,
 409/11, 411/02, 412/12, 416/14,
 418/11, 422/19, 427/20
 ş.+lar 95/15, 156/07
 ş.+lar bilen 38/14, 274/08
 ş.+larniñ 413/01
 ş.+larni 58/16
 şuci(ç.) parti sekreteri
 ş. 118/21, 147/20, 147/21, 246/17,
 246/20, 247/17, 247/23, 248/04,
 248/18, 250/07, 250/14, 250/17,
 250/19, 250/25, 251/05, 251/07,
 251/11, 252/17, 252/20, 252/25,
 286/12, 288/19, 289/09, 289/15,

293/19, 355/24, 410/02, 413/16, 415/10 ş.+ğa 146/25, 253/04 ş.+niñ 247/02, 248/13, 249/20, 251/14, 253/05 ş.+si 4/26, 116/05, 155/26, 176/16, 191/26, 218/05, 299/17, 418/18 ş.+si bilen 175/07	172/21, 175/19, 178/14, 182/11, 182/22, 184/17, 185/24, 194/08, 195/01, 200/08, 204/22, 206/11, 208/20, 214/16, 215/14, 217/15, 217/21, 217/23, 217/26, 218/01, 218/24, 220/07, 220/17, 221/02, 221/12, 221/26, 223/08, 223/15, 223/20, 225/08, 225/19, 226/03, 226/09, 229/08, 231/05, 231/08, 233/05, 234/02, 234/11, 234/12, 235/21, 235/22, 236/06, 236/15, 236/22, 236/23, 238/06, 238/07, 238/18, 244/05, 244/09, 244/15, 246/08, 248/02, 249/18, 253/04, 253/08, 255/23, 258/18, 261/20, 264/02, 264/04, 270/09, 270/15, 271/05, 271/16, 279/13, 282/06, 282/20, 283/22, 285/22, 286/07, 286/09, 286/09, 286/10, 289/22, 291/07, 292/01, 292/01, 293/07, 294/12, 296/15, 297/03, 299/07, 300/01, 301/09, 301/10, 302/21, 303/02, 309/14, 310/09, 315/07, 315/08, 315/10, 317/17, 320/17, 321/07, 326/20, 326/20, 328/19, 329/08, 329/11, 334/16, 337/02, 338/05, 339/22, 342/23, 345/03, 348/16, 364/21, 374/20, 379/02, 379/06, 381/22, 382/05, 385/15, 386/08, 387/10, 388/06, 390/08, 391/14, 391/14, 393/26, 396/21, 398/20, 400/04, 400/05, 402/01, 402/02, 402/07, 403/05, 406/19, 408/11, 409/12, 409/20, 410/15, 411/12, 418/24, 421/21, 422/09, 423/10, 423/25, 426/26, 427/02, 427/06, 428/03
ş.ğullan-(a.u.)meşgul olmak ş.-ğili 274/04	ş. kı- 19/12, 27/08, 28/10, 44/14, 62/05, 66/03, 73/11, 132/10, 163/11, 176/18, 235/18, 264/06, 264/24, 426/24
ş.ğullin-(a.u.) meşgul olmak ş.-ivatiduğu 274/07 ş.-imiz 243/18 ş.-ivatatti 151/18 ş.-ip 264/07	ş.+la(şu halde, sadece, şöyle, şunun gibi, aynı) 128/08, 140/21, 217/19, 220/26, 240/05, 245/13, 310/15, 352/19, 378/22
şum(a.) iç karartıcı, meşum uğursuz ş. 142/16, 264/05, 332/25, 338/19	ş.+mu 3/06, 45/14, 54/05, 63/16, 83/21, 117/17, 211/15, 272/10, 371/22
şumluğ(a.u.) dert, bela, uğursuzluk, afet, felaket ş. 399/24, 400/22 ş.+ni 360/04, 364/08 ş.+ka 360/18 ş.+larni 193/08, 405/03 s.+lirini 412/11	ş.+raq 15/03
şundak şöyle ş. 3/09, 3/09, 10/06, 12/05, 13/18, 18/14, 20/21, 21/26, 30/01, 30/08, 30/17, 30/17, 30/18, 31/09, 32/03, 38/23, 40/09, 42/04, 47/08, 48/11, 51/11, 51/17, 52/23, 55/06, 55/07, 56/11, 59/02, 64/10, 68/20, 69/23, 72/15, 73/04, 76/03, 76/13, 76/25, 79/05, 83/22, 84/02, 86/12, 87/04, 101/18, 103/25, 104/02, 108/20, 110/14, 115/11, 117/21, 119/22, 120/11, 123/10, 129/03, 131/15, 135/08, 135/20, 139/20, 142/01, 142/18, 142/21, 143/04, 144/26, 145/16, 145/19, 149/11, 151/25, 157/03, 158/26, 160/22, 166/16, 167/04, 170/06, 170/15, 172/14, 172/14,	

- ş.+ken 124/09
 ş.+ti 117/21
 ş.+timu 95/16, 263/12
 şuñgu- dalmak
 ş.-p 87/14, 224/19, 257/12,
 288/12, 384/17
 şurride taklidi ses
 ş. 54/11, 345/14
 şuruldiş taklidi ses, şırltı
 ş.+ini 296/16
 şuvulda- ürpermek
 ş.-p 124/20, 198/12, 398/08
 ş.-ytti 217/16
 şübhi(a.) şüphe
 ş.+si 188/01
 şük sakın, sessiz
 ş. bol- 86/17
 şükle- sessizleşmek
 ş.-p 98/15, 213/12, 349/25,
 403/07
 şükür(a.) şükür
 ş. 62/22, 145/15, 191/21,
 231/20, 361/24
 ş.+ge 26/26
 ş.+i (şükr)271/09, 358/10
 şümek musluk
 ş. 361/12
 şümşere- yığılmak
 ş.-p 29/05
 şümşiy- sırtını hafifçe
 kamburlaştırmak
 ş.-ip 402/15
 şürkendür- titretmek, ürpertmek,
 irkiltmek
 ş.-elmidi 351/06
 şürkin-üşünmek, ürpermek
 ş.-ip 380/01, 400/18
 Şyañgenliñ bir sinema filminin adı
 ş. 215/02

- T**
- Taala(a.) Teala
t. 427/13
- taam(a.) yemek
t. 112/08, 317/10, 379/21
- tac(a.) taç
t. 218/21, 220/12
t.+i 228/15, 296/21, 337/02,
337/05
t.+isidek 202/10
- tac u taht(a.) tac ve taht,
hükümrancılık
t. 358/20
- Tagor Hindistanlı bir yazar
t.+niñ 269/24
- tağ dağ
t. 51/07, 90/23, 90/24, 90/24,
91/07, 94/22, 104/07, 108/01,
109/06, 115/16, 118/23,
144/21, 192/19, 257/15,
343/16, 399/20, 424/08
t.+dek 190/09, 190/10,
249/21, 262/15, 400/01
t.+ni 107/26
t.+ka 87/25, 178/03
t.+din 147/16, 176/19
t.+larmu 127/22
t.+liridek 395/26
- tağa dayı
t.+niñ 368/10, 369/07
t.+ni 368/02
t.+ğa 368/06
t.+m 367/17, 368/11, 368/15,
368/21, 368/25, 370/04
- tağar çuval
t. 40/17, 51/22, 66/18,
148/01, 229/04, 288/02,
424/05
- tağil benekli
t. 382/25, 384/08
- tağlık dağlı, dağlık
t. 166/20, 166/20
- tağutaş dağ ve taş
t.+larda 59/11
- tatla(f.) tahta
t. 157/15
t.+siğa(tahti) 22/02
- takammulliş-(a.u.) gelişmek,
ilerlemek, mükemmelleşmek
- t.-idu 321/03
- takçi(f.) niş, duvar gözü
t.+siğa 122/23
- taki halen, şimdi, şimdilik. -dıkça, -
ıncaya kadar
t. 15/26, 112/06
- taktiki(r.) taktik, usul, yöntem
t.+sini 131/08
- tağ tam
t. 416/26
- tağ dağ
t.+ka 85/03
- tağa nal
t. 98/13, 148/08, 383/19
- tağa- dayak koymak
t.-p 295/11
- tağabil(a.) karşılık olma; karşı karşıya
gelme
t. 123/02, 235/19, 244/05
- tağal- çatıştırmak, karşı karşıya getirmek,
yakınlaştırmak
t.-di 53/06
t.-ğanliki 95/14
- tağaklık kapı ve pencereleri kapamak
için takılan sürgü, sürgülü
t. 187/20, 187/21
- tağaş- takılıp kalmak, karşılaşmak,
çatışmak, çarpışmak, değinmek
t.-kan 132/21
t.-kanda 113/08
- tağet(a.) takat
t. 123/04, 339/21, 404/15
t. kil- 374/17
t.+mu 327/05
t.+i(tağit) 416/25
t.+imizniñmu(tağit) 56/15
- taği takke
t.+si 67/14
- taği- itmek; yaklaştırmak; dayak
koymak, altından tutmak; takmak,
iliştirmek
t.-ğan 247/17
t.-ğanda 422/13
- tağildi-takırdamak
t.-di 383/05
t.-ğan6/15, 230/02
- tağildit- takırdatmak

- t.-ip 5/25, 318/23
- taķılık nallı
t. 67/20, 67/23
- taķır düz, dümdüz, çıplak
t. 131/21, 190/10, 198/15, 382/18
- taķla- seyrekleştirmek, seyreltme
t.-p 26/14
- tal tane
t. 10/20, 13/12, 20/17, 20/17, 51/04, 80/16, 88/03, 95/08, 97/09, 102/25, 180/04, 288/04, 337/23, 340/08, 387/20, 389/09, 415/25
t. bilen 288/17
t.+ġa 66/04
- tal dal
t. 94/09, 183/07, 347/02, 352/12, 362/03, 394/15, 407/04
- tal-tal ayrı ayrı, tane tane
t.7/09, 20/17, 357/02
- tal- yorulmak
t.-may 88/05
- tala evin dışı, sokak
t.+ġa 77/17, 103/23, 371/13
t.+liri 224/19
t.+liridin 420/18
- tala- dişlemek, ısırarak (köpek)
t.-p 360/19
t.-ydikenduķ 385/05
- talant(r.) kabiliyet, istida, yetenek
t. 51/13, 151/12, 151/22, 314/12, 314/19, 314/23, 315/08, 315/10
t.+i 316/03
- talantlık(r.u.) yetenekli
t. 151/26, 314/07
- talaş münakaşa, tartışma; yaġmalama
t. 98/09, 156/05, 219/10, 220/22, 224/05
t.+ta 135/12
t.+tin 273/12
- talaş-tartış panik, ürkü, telaş, koyu tartışma, münakaşa
t. 54/17, 107/13, 107/23, 155/23, 156/05, 210/13
- t.+niņ 156/05, 220/22
t.+ķa 219/10,
- talaş- dalaşmak, münakaşa etmek, tartışmak
t.-saķmu 37/20
- talavet- soymak, yaġmalamak
t.-iptu 360/07
- talay çok, epey
t. 167/05, 180/17, 182/21, 298/22, 315/04, 325/09, 325/09, 425/24, 429/11, 429/11
- tale çalgı aletlerinin eşit bölünen her bir parçası
t. 141/19, 141/19, 141/19
- tali- yaġmalamak, soymak
t.-ġan 108/04
t.-valġinim 379/08
t.-miġanlıkidin 227/24
t.-yalmay 321/08
- talip(a.) öġrenci
t. 220/02
- talık ait
t.+tek 352/08
- taliş- münakaşa etmek, tartışmak
t.-atti 8/14
t.-ip 22/20, 24/08, 37/16, 234/22, 251/16, 383/17, 397/19
t.-ivatķan 24/06
- talişiş tartışma, münakaşa, ihtilaf, geçimsizlik, anlaşmazlık
t.+niņ 181/26
- talla- seçmek
t.-ptiken 319/16
- talli- seçmek
t.-di 398/11
t.-di-de 13/13
- talliş seçme
t.+iġa 128/10
- talķan darmadaġın
t. 107/26
- tam duvar, dam
t. 24/18, 109/07, 126/04, 131/18, 131/21, 227/19, 229/23, 287/10, 300/05, 314/16, 356/03, 379/08, 386/02
t.+dek 94/21
t.+niņ 95/05
t.+ġa 24/17, 88/18, 287/08
t.+diki 42/21, 73/18, 146/15

- t.+din 12/01, 177/21
t.+lar 423/18
t.+lar 399/07
t.+largâ 59/14
t.+liri 227/25, 228/19
t.+liri bilen 50/04, 92/25
t.+liriniñ 228/26
- tam- damlamak
t.-ğudek 191/03
- tamaka tütün, sigara
t. 66/04, 66/11, 97/09,
116/18, 183/05, 183/06,
198/03, 226/19, 270/18,
287/04, 287/06, 287/11,
287/21, 287/23, 288/02,
288/04, 288/17, 289/23,
300/13, 421/17
t. çek-(sigara içmek) 29/10,
288/05
t. bilen 109/07
t.+mu(tamaki) 226/18
t.+ğa(tamaki) 66/12
t.+ni(tamaki) 6/02, 66/01,
88/12, 95/08, 183/12, 183/14,
198/05, 287/16, 287/18,
287/24, 314/06
t.+ni(tamiği) 13/21, 112/13,
241/22, 321/07
t.+din(tamaki) 287/07,
287/12, 299/20
t.+mni(tamiği)178/11
t.+sini(tamaki) 65/23, 84/05,
93/24, 183/09, 243/23,
289/14
t.+sinimu(tamaki) 66/15
t.+siğa(tamaki) 300/16
t.+lirini(tamaki) 289/24
- tamakısız sigarasız, tütünsüz
t. 287/15
- tamam(a.) tamam, bitti
t. 176/20
- tamamen(a.) tamamen, büsbütün,
hepsi
t. 73/03, 128/02, 316/04,
336/15
- tamağ yemek
t. 8/10, 8/11, 8/13, 22/06,
22/11, 23/25, 24/02, 111/14,
111/21, 162/04, 184/23,
187/02, 189/11, 225/01, 243/05,
251/17, 260/04, 354/01, 358/08,
407/11
t. bilen 227/26
t.+niñ 234/01, 381/19, 381/20
t.+ni 109/17, 251/18
t.+ğa 82/02, 100/02, 138/09,
184/09, 233/16
t.+tin 4/09, 112/06, 116/14, 199/12,
254/03, 322/16
t.+kıçe 28/11
t.+iniñ 247/01
t.+iğiçe 200/02
t.+lar 233/18, 233/21
t.+larni 50/26
- tamağhana(u.f.) yemekhane
t. 24/01, 161/15
t.+niñ(tamağhani) 179/07, 179/22
t.+ğa(tamağhani) 179/17
t.+din(tamağhani) 382/09
t.+larda(tamağhani) 305/26
- tamaşa(f.) gezme, eğlence, seyretme
t. 172/08, 201/24, 234/18
t. kör- 84/08
t. kıil- 128/23
t.+nimu(temaşi) 240/02
t.+sini(temaşi) 60/04, 84/04, 101/04
- tamaşibin(f.) seyirci
t.+larniñ 46/13
- tamça damla
t. 163/03
- tamçe damla
t. 39/16, 156/20, 162/12, 299/13
t.+si(tamçi) 345/07
t.+liri(tamçi) 151/02
- tamçi- damlamak, çiselemek
t.-p tur- 163/14
- tamçila- damlamak
t.-p 128/15
- tamğa damga
t. 5/18, 60/03, 340/17
- tamğilik damgalı
t. 46/16, 47/25
- tam-tosak engel
t. 307/23
- tan- inkar etmek, yadsımak, reddetmek
t.-almaysen 375/04
- tanavin ölçü

- t.+i 296/07
- tango(r.) tango dans
t. 280/22
t.+niñ 276/21
- tansa(r.) dans, oyun
t. 73/10, 239/10, 239/11,
239/22, 241/10, 241/18,
247/25, 248/09, 275/06,
277/16, 280/20, 281/08,
281/10, 282/19, 284/03,
285/11, 341/15
t.+ni(tansi) 239/09, 239/15,
240/14, 241/06
t.+ğa 246/17, 247/22, 248/04,
248/10, 248/21, 249/11,
249/26, 251/05, 275/08,
280/14
t.+dinmu(tansi) 253/22
t.+larğa(tansi) 253/17
t.+larni(tansi) 109/13
- tansihani(r.f.) dans edilen meydan,
yer
t.+lar 328/16
- tañ tan, sabah, şafak vakti
t. at-(tan yeri ağarmak, şafak
sökmek) 123/22, 186/02
t.süzül-(şafak atmak) 132/23,
t.+da 78/06, 280/12
t.+dek 197/13, 424/14
t.+ni 79/07, 92/20
- tañ hayret, şaşıntı
t. 186/03, 224/18
hañ-tañ bol-(hayret etmek,
hayrete düşmek) 180/26
hañ-tañ kaldur- 311/01
hañ-tañ kıl-(hayrete
düşürmek) 278/14
- tañ atmas sabah olmaz
a. 123/22
- tañliy damak
t.+iğa 334/05
- tap zaman, an
şu t.+ta 24/07, 50/07, 59/10,
59/16, 65/10, 68/06, 72/12,
80/19, 84/26, 90/12, 100/26,
114/04, 115/11, 124/14,
159/07, 159/20, 208/06,
222/07, 231/01, 259/22,
260/05, 273/13, 276/01,
288/09, 296/04, 302/15, 303/24,
317/15, 334/04, 344/04, 350/07,
366/13, 381/06, 381/10, 383/07,
383/12, 384/20, 395/19, 396/06,
397/02, 398/07, 400/19
şu t.+tiki 7/22
t.+tin çık-(haddini aşmak, kural
tanımamak) 223/18
- tap- bulmak
t.-ar 370/13
t.-tiñ 313/14
t.-tiñiz 250/17
t.-ti 85/20, 90/11, 183/08, 197/11,
282/07, 297/02, 323/12, 340/21,
398/10, 402/06, 404/02
t.-imen 130/22
t.-idu 339/24
t.-imiz 305/14, 305/15, 305/16
t.-idiğan 235/23, 393/03
t.-! 205/02, 307/05, 417/06
t.-ayli 309/11
t.-sa 89/12, 199/21, 289/20, 364/23,
405/19
t.-may 155/19
t.-қан 69/24, 148/14, 195/08,
295/10, 359/07, 361/17, 388/20,
410/18
t.-қандек 165/08, 234/16, 270/14,
308/18, 397/14
t.-мақчи 366/05
t.-amsiler 309/09
t.-қаниди 75/16, 164/21, 204/04
t.-atti 363/02
t.-idiken 216/15
t.-misa 341/02
t.-maytti 270/08
t.-alaydiğanlikiñğa 329/10
t.-almidim 405/16
t.-almidi 89/11, 222/06, 305/04,
310/04, 335/05
t.-almisa 329/07
t.-almay 53/12, 300/14, 302/15
t.-almayvatisiz 52/17
t.-almigudek 341/03
t.-almiganda 5/17
- tapili- tenbih etmek, uyarmak, ikazda
bulunmak
t.-di 57/14, 89/17, 122/21, 199/09,
244/24, 336/08

tapin	taban	t.-taram(dal dal, ayrı ayrı) 90/17, 232/18, 396/04
	t.+iğiçe 49/13	
tapmak	bulmak, bulma işi	taramla- sıra sıra akmak, dökülüp akmak (göz yaşı)
	t. 337/03	t.-p 350/20, 406/19
tapkuz-	bulmaya zorlamak	tarasla- taklidi bir ses çıkarmak, taraslamak, şakırdamak
	t.-imiz 325/08	t.-p 351/01, 401/10, 401/15
tapkuzaş	bulmaya zorlama	tarazi(f.) terazi
	t. 249/08	t.+si bilen 200/08
tapşur-	teslim etmek, vermek, emanet etmek, sunmak, havale etmek	taril- dağılmak
	t.-diñizğu 349/18	t.-ip 287/02
	t.-di 57/03, 163/18, 176/18	tari tel
	t.-isen 46/24	t.+liri 206/15
	t.-idiğan 47/02	Tarim tarim nehri, denizi
	t.-! 375/13, 416/25	t. 125/17, 278/21
	t.-uñ 56/15	tarin- taranmak
	t.-up 49/16, 190/07, 267/25, 412/12	t.-ip 5/09, 341/23
	t.-ğan 194/16	tarih(a.) tarih
	t.-idiğan 54/06	t. 220/07, 297/06, 355/05, 390/16
	t.-ğanidi 260/10	t.+niñ 181/07
	t.-uvalğan 18/11, 358/18	t.+ni 390/26
	t.-uvalğanidi 18/16	t.+қа 288/15, 288/15
	t.-miğan 99/10	t.+ta 265/05, 358/12, 390/26
tapşuruş	teslim etme, verme, emanet etme, sunma, havale etme	t.+tiki 427/25
	t. 109/20	t.+tin 220/22, 391/07
taptaķir	çıplak, cavlak, açık	t.+i bilen 429/12
	t. 382/18, 394/22	t.+ini 292/11, 363/24, 428/02
tar	dar	t.+iğa 189/08
	t. 61/18, 70/24, 165/01, 173/07, 193/12, 309/15, 340/18, 404/11	t.+ida 151/11, 151/24, 152/03
	t.-gina 246/21	tarihçi(a.u.) tarihçi
	t.+ini 321/13	t.+lirimizdin 427/23
tar	tel, kiriş	tarihçiy(a.) tarihî
	t.+i 115/11, 190/12	t. 26/22, 167/10, 292/09
	t.+lirini 319/11	tarihñami(a.f.) tarih name
tar-	taramak	t.+lerge 249/09
	t.-p 213/25, 357/02	tarқа- dağılmak
	t.-ydigan 170/18	t.-p 142/20
tarak-turuķ	taklidi ses, patırtı gürültü	tarқal- dağılmak
	t.+lar 286/22	t.-di 256/03, 352/17, 369/06
taral-	dağılmak	tarқи- dağılmak
	t.-ğan 96/08	t.-ğandek 423/04
taram	tutam	tarқil- dağılmak
		t.-atti 415/23
		t.-ip 7/16, 189/15, 191/23
		tarқiliş dağılma, dağılış
		t.+қа 24/22
		tarқit- dağıtmak, yaymak, gidermek

- t.-idu 214/24
t.-imiz 23/26
t.-ip 40/04, 200/12
tarķitil- dağıtılmak
t.-di 430/08
t.-idu 226/17
t.-đan 214/06
t.-điçe 226/18
tarķitiř dağıtma, yayma, giderme
t. 23/25, 24/02
t.+tin 232/05
tars (taklidi ses)1.gürültü patırtı,
şakırtı. 2. pat diye çıkan ses
t. 190/13
tarşa güçsüz, zayıf
t. 12/02
tart- çekmek
t.-armen 378/17
t.-ti 2/10, 17/19, 19/09, 20/23,
69/19, 70/24, 92/04, 149/18,
243/24, 255/18, 256/12,
281/26, 282/10, 333/05,
373/08
t.-timu339/18
t.-isiz 378/16
t.-idu 418/21
t.-isiler 416/23, 416/24
t.-sam 378/17
t.-sañlarmu 132/17
t.-simu 270/24
t.-ip 8/09, 11/25, 14/19,
21/07, 25/23, 34/10, 43/25,
44/19, 47/15, 49/13, 57/22,
59/12, 60/14, 61/18, 69/07,
74/05, 83/22, 100/08, 114/24,
114/25, 126/10, 129/13,
131/01, 136/03, 146/13,
154/03, 156/14, 179/01,
199/22, 199/23, 199/25,
199/26, 200/01, 200/11,
204/16, 213/17, 224/21,
227/21, 244/19, 250/07,
258/11, 273/18, 274/21,
281/07, 284/01, 286/07,
286/08, 287/13, 287/19,
287/26, 298/24, 299/21,
299/22, 312/06, 325/05,
361/10, 368/02, 376/09,
385/09, 388/08, 424/12
t.-ip çık- 33/15, 100/10
t.-ip çıkāl- 78/17
t-ip ket- 402/13
t.-ip koy- 313/26, 323/26, 428/04
t.-ipla 426/21
t.-ķiniçe 385/22
t.-mastin 238/11, 294/10
t.-may 295/05
t.-ķan 5/21, 9/25, 28/14, 41/21,
43/23, 91/15, 218/03, 292/22,
402/15
t.-ķandek 255/05, 345/05, 394/20
t.-ķinim 292/22
t.-ķanlıķi 368/10
t.-midin 375/05, 389/05
t.-maydu 100/20
t.-miğan 96/21, 97/12
t.-miđanlıķiđa 97/12
t.-almidi 5/22, 242/06, 381/03
tartil- çekilmek; serilmek
t.-di 191/26
t.-diki 115/11
t.-ip 83/13, 190/12, 360/20, 388/02
t.-đan 65/21, 71/12, 228/18, 373/08
t.-ivatķanlıķini 72/10
t.-ivatķanlıķiđa 195/02
tartiliş çekiliş; seriliş
t. 374/07
tartin- çekinmek, utanmak
t.-đan 100/12, 237/11
t.-ip 10/17, 250/09, 323/21
t.-mañhe 74/02
tartinçaklık çekingenlik, utangaçlık
t. 8/06
t.+ni 112/22
tartiş çekme, çekiş
t.82/19, 152/20, 336/15
t.+ķa 350/15
t.+i bilen 91/26
tartiş- çekişmek, tartişmak, münakaşa
etmek
t.-ip 12/16, 99/19, 132/12, 234/05,
251/11, 251/17, 273/13, 349/21,
370/20
t.-ķandek 184/06, 233/17, 380/17
tartişiş çekişme, tartişma
t. 224/05

- tartival-(<tart-ip al-)çekivermek,
serivermek
t.-di 59/04, 242/14
t.-dima 183/24
t.-sa 336/15
t.-ğan 26/04
t.-arkenmiz 183/23
t.-almaydu 133/14
- tartivat- çekmek, çekivermek
t.-kandek 186/07
t.-kanlıkını 266/23
t.-kan 72/07
t.-atti 204/08, 382/11
- tartivél- çekmek, çekip almak
t.-ip 152/06, 152/07
- tertivéliş çekme, çekip alışı
t. 281/04
- tartkuşli- her tarafa çekmek, itip
kakmak
t.-di 25/21
- tartkuzuş çektirme
t. 57/03
- tas biraz, az kaldı
t. 31/10, 114/13, 119/15,
206/09, 218/11, 224/17,
247/15, 265/16, 361/13,
376/10, 380/03, 424/21
- tasadipiy(a.) tesadüfî
t. 55/20, 63/06, 76/13, 95/16,
137/04, 176/11, 184/20,
314/26, 373/26, 386/19,
409/09
t.+largâ 364/16, 410/09
t.+la 243/25
- taşka- elemek
t.-p 125/02
- taş taş
t.1/07, 18/12, 34/01, 45/14,
45/17, 45/18, 45/21, 45/25,
46/03, 46/04, 46/05, 51/23,
63/24, 66/18, 86/24, 89/24,
89/26, 93/02, 126/12, 192/19,
304/21, 314/03, 420/13
t. bilen 45/10, 45/12, 235/18
t.+tek 62/04, 105/12, 111/25
t.+niñ 45/23, 46/06
t.+ni 45/09
t.+ka 50/08, 87/01, 404/09
- t.+tiki 35/25
- taş- taşmak, dökülmek
t.-up 351/07
t.-kudek 295/20
- taşki dış, harici
t. 7/18, 123/18
- taşkın taşkın, taşma, akın, su baskını, sel
gibi
t. 162/19, 418/03
t.+ğa 407/03
t.+idek 276/05
- taşkınla- ırmak sularının taşıp
gitmesi, coşmak
t.-p 176/19
- taşkınlık taşıp duran, taşkın
t. 24/04, 280/17
t.+ka 331/08
- taşkiri dışarı
t.+ki 243/01
- taşkoral kırk yaşın üzeri, orta yaş
üstü, olgunluk
t. 302/06
- taşla- atmak, fırlatmak, bırakmak
t.-di 35/26, 94/25aççık.ıda
t.-duğ 334/11
t.-ymen 66/13
t.-ydu 201/19
t.-ymu 398/01
t.-p 2/09, 35/01, 57/16, 65/22,
88/04, 95/01, 102/26, 103/04,
105/03, 113/17, 183/02, 215/16,
227/02, 229/08, 230/23, 231/15,
242/25, 252/19, 264/16, 264/21,
282/12, 384/11, 397/21, 405/14,
412/11, 420/13, 426/06
t.-p bér- 180/05, 299/12, 416/21
t. ket- 88/22, 183/15
t.-p két- 92/18
t.-p koy- 70/03, 166/12, 362/18
t.-p tur- 393/02
t.-ytti 66/02, 66/03
t.-yalmidi+(taşliyalmidi) 5/20
- taşlan- dökülmek, atılmak, fırlatılmak,
eskimek
t.-ğan 106/05
t.-ğanlığı 376/07
- taşlaş fırlatma, bırakma, atma
t. 58/14

- taşli- atmak, fırlatmak, bırakmak
t.-di 92/01, 375/06, 417/15
t.-ğan 230/23
t.-ğandek 158/14
t.-valğanidi 254/06
- taşlin- dökülmek, atılmak,
fırlatılmak, eskimek
t.-ar 357/22
t.-ip 179/23
- taşliq ciltli, kaplı
t. 21/09, 223/08, 372/11
- taşliq taşlı
t.99/03, 121/16, 207/19
(bağri) t. bilen 99/03
t.+lardin 208/10
- taşlivet- atmak, bırakmak
t.-ti 379/05, 379/06
t.-ken 235/16, 287/04
t.-kendek 48/06, 331/12
t.-kendekla 102/25, 379/06
- taşlivét- atmak, bırakmak
t.-ip 380/10
- taşmaymak ayakları dışa doğru
açılan, paytak
t. 170/17
- taşpaqi kaplumbağa
t.+dek 236/18
- taşra dışarı, dışarıya
t. 177/21
- tatar- rengi solmak, beti benzi
atmak
t.-ğan 42/07, 177/25, 402/16
t.-ğandek 74/08, 230/09
- Tatarçe Tatarca
t. 123/24
- tatila- kaşımak
t.-p 168/03, 381/12
- tatir- beyazlamak, solmak
t.-atti 84/21
- tatiri- solmak, sararmak, benzi
uçmak
t.-p 79/10, 238/21, 334/03,
377/17
- tatirañgu solgun
t. 113/21, 388/03
- tatla- kaşımak, sıvazlamak
t.-vatқан 384/20
- tatlan- tırnağını batırarak kaşımak
t.-ğandek 102/13
- tatliq tatlı
t. 12/13, 18/17, 21/04, 94/22,
132/07, 132/10, 133/22, 133/24,
139/10, 165/06, 170/13, 217/03,
253/13, 343/15, 369/17, 385/07,
386/08
t.+ken 13/20
t.+ni 148/22
t.+қina 22/01
- tavaq tabak
t.+largiçe 200/11
- tavap(a.) tavaf
t. қil-(tavaf etmek) 328/25, 354/13
- tavar ipek çin kumaşı
t. 65/21
- tavar ipek çin kumaşı
t.+dek 323/23
- taviq yaprak
t.+i 430/12
- tavla- sağlamlaştırmak, çelikleştirmek
t.-ydiğan 30/09
t.-p 292/26
- tavli- sağlamlaştırmak, çelikleştirmek
t.-ğanidi 69/01
- tavlin- sağlamlaştırılmak, çelikleştirilmek
t.-ip 233/05, 384/13
- tavliş sağlamlaştırma, çelikleştirme
t.+i bilen 330/01
- tavuş ses
t. bilen 79/14
- tayaq dayak; sopa; dayanak
t. 132/08, 153/06, 153/09, 153/12,
153/25, 164/06, 361/26
t.+tek 203/09
- tayan- dayanmak, yaslanmak
t.-ğandin 26/26
- tayanç dayanak, destek
t.+i 312/15
- tayin(a.) bilinen, malum, belli
t.+i 312/07
- tayin- dayanmak, yaslanmak, güvenmek
t.-ip 274/17
t.-ipla 209/11, 265/06
- tayinliq(a.u.) belli, hazır, malum
t. 34/23
- taza(f.) çok, pek, gayet, şiddetle, hızlı,
kuvvetli, sağlam, zinde

- t. 9/21, 63/13, 81/22, 101/09,
102/18, 105/20, 120/05,
121/11, 134/08, 139/18,
166/10, 183/02, 248/01,
261/21, 278/02, 293/22
t.+mu(tazi) 25/15, 281/15
- taza(f.)temiz
t. 58/20, 101/09, 101/12,
193/23,
- tazila-(f.u.) temizlemek
t.-ymen 398/22
t.-ydu 387/12
t.-p 49/22
- tazılaş(f.u.) temizleme
t. 50/02
- tizili- tazelemek
t.-kili 192/17
- tazilin-(f.u.) temizlenmek
t.-ip 256/03
- taziliş(f.u.) temizlik
t. 49/20, 376/07
- tebessum(a.) tebessüm, gülümseme
t. 13/22, 257/26, 300/15
t.+din 226/02
t.+iñizdin 347/09
t.+iñni 347/01
t.+i 116/01
- tebessumluk(a.u.) gülümseyen,
gülen
t. 82/08
- tebiet(a.) tabiat, doğa
t. 32/19, 32/19, 32/20, 32/22,
114/24, 115/02, 154/15,
197/11, 330/01, 358/22,
363/07
t. bilen 235/05
t.+mu 144/23
t.+niñ 91/02, 103/25, 157/03,
197/08, 236/14, 329/24,
381/02, 384/22, 402/04
t.+ni 228/22
t.+ke 30/03
t.+te 31/18
t.+i 20/15, 140/21, 209/07,
215/10, 216/21, 216/23,
217/16, 220/23, 221/02,
221/04, 222/14, 388/07,
422/05
t.+ini 400/02
- t.+ige 301/23
t.+idiki 19/11, 217/11, 217/12,
217/22, 328/09
- tebiyy(a.) tabii, doğal
t. 7/03, 7/12, 7/19, 7/24, 13/01,
18/06, 28/14, 30/19, 72/04, 103/14,
132/10, 211/08, 216/23, 217/01,
250/05, 259/11, 300/21, 316/17,
324/23, 339/06, 342/11, 356/18,
379/18, 427/10, 427/21
t.+ki 18/14
- tebrikle-(a.u.) tebriklemek
t.-p 199/11
t.-vatkandek 17/11
- tebrikli-(a.u.) tebriklemek
t.-di 356/01
t.-mekçi 200/18
- tecribe(a.) tecrübe
t. 358/26
t. kıl- 408/19
t.+sidin(tecribi) 57/25, 298/24,
363/16
t.+lerdin(tecribi) 360/20
t.+lirini(tecribi) 324/25
- tedbir(a.) tedbir
t. 238/23, 239/03, 239/06
t.+liri 157/01, 251/18
- tedriciy(a.) tedrici
t. 224/01
- teeccüp(a.) hayret, şaşırma
t. 257/07, 374/11
t. bilen 41/04, 53/22, 81/20, 353/23
t.+tin 291/16
- teeddi(a.) acı, tehdid, gözdağı
t.+lerge 22/22
- teelluk(a.) ilgi, alaka, ilinti, ait
t. 13/07, 136/17, 225/23, 256/20,
257/02, 257/19, 257/19, 257/24,
262/09, 269/24, 269/25, 272/01,
307/20
- teg taban, aşağı, alt
t.+kini 18/17, 18/24
- teg- değmek, dokumak
t.-di 63/19, 65/10, 86/03, 98/04,
98/05, 174/18, 283/25, 333/14,
337/07
t.-idu 60/03
t.-se 378/09
t.-simu 378/10

- t.-kende 259/04
t.-mey 343/12
t.-ken 98/05, 175/02, 261/03, 380/24
t.-kendek 277/03, 343/18, 394/25, 396/09
t.-kenge 257/18
t.+küdek 278/20
t.-kenidi 35/12, 189/07
t.-meytti 184/09
teğkür uğrayıcı (belaya)
t. 58/12, 296/13
teğküz- değıdirmek
t.-gen 279/06
t.-üp 18/02
t.-üp tur- 146/19
tehdit(a.) tehdit
t. 53/15, 75/13, 98/20, 396/19, 407/12, 412/07
t. bilen 419/24
t.+ni 298/20
t.+ke 64/02, 111/08, 291/21
tehditlik tehdit unsurunu barındıran
t. 99/23, 110/08, 171/16
tehlil(a.) tahlil, inceleme
t. 62/16, 62/17, 252/24, 293/21, 299/12
tehrir(a.) redaksiyon, düzeltme
t. 297/26, 305/02
tehir(a.) gecikme, tehir
t. 6/09, 170/04, 306/07
tehirsiz(a.u.) gecikmesiz
t. 343/08
tehse tabak, çorba tabağı
t. 233/20, 325/12
t.+ge(teh̄si) 306/12
t.+de(teh̄si) 4/13
t.+diki(teh̄si) 9/01
t.+si(teh̄si) 224/07
t.+lerdiki(teh̄si) 10/13, 389/06
teht(f.) taht
t.+ke 319/16, 319/24, 321/03
t.+tin 352/09, 367/21, 368/03
t.+imge 320/15
t.+ini 358/20
tekçi(f.) niş, duvar gözü
t.+sige 4/14, 105/17, 171/04
t.+sidiki 8/25
tekebbur(a.) kibirli, mağrur, burnu büyük
t. 359/11
tekebburluk(a.u.) mağrurluk
t. 117/15, 118/24
t. bilen 55/07
tekellüp(a.) tekellüf
t. 243/06
t.+mu 386/06
t.+lerdin 8/22
tekellüpçan(a.u.) hürmet gösteren, hürmetle muamele eden
t. 278/04
tekitle-(a.u.) tekit etmek
t.-p 155/26, 390/12
tekiy(a.) yastık
t.+dek 31/05
tekiyi(a.) yastık
t.+ge 183/04
t.+ni 247/04
tekkür uğrayıcı (belaya)
t. 44/18
teklip(a.) teklif
t. 8/21, 74/01, 96/22, 100/24, 156/04, 202/03, 225/07, 226/08, 226/11, 229/16, 241/20, 249/11, 306/02, 358/19, 373/05, 413/20
t. kılip tur- 361/20
t.+ke 82/07
t.+i bilen 150/02, 206/14, 291/24
teklipname(a.f.) teklifname
t. 358/17
t.+ge 160/04
tekrar(a.) tekrar
t. 170/09, 253/18
t.+ğa 65/17, 100/13, 170/04, 170/07, 332/26, 399/02
t.+gimu 100/03
t.+din 101/19, 145/11, 171/08, 392/16
tekrarla-(a.u.) tekrarlamak
t.-ytti 164/20, 253/17
t.-y 79/22
t.-yli 79/25
tekrarlan-(a.u.) tekrarlanmak
t.-maydu 355/05
tekrarlaş(a.u.) tekrarlamak, tekrarlayış
t.+ka 232/13, 261/07
t.+ta 270/17
t.+tin 266/03

- tekrarli-(a.u.) tekrarlamak
t.-di 115/14, 333/26
t.-miğan 152/16
- tekrarlin-(a.u.)tekrarlanmak
t.-ip 99/24
t.-iverdi 135/10
- tekrarlı(a.u.) tekrarlama, tekrarlayış
t.+idin 265/22
- tekşi eşit
t. 9/03, 117/20, 186/15,
187/21, 205/17, 215/18,
267/14, 293/12
- teşililik düzlük, düzenlilik
t.+te 208/15
- tekşür- incelemek
t.- 352/15
t.-genmiş 364/20
t.-imiz 185/22
t.-memdu 364/22
t.-se 364/22
t.-üp 153/20, 180/23, 188/08,
285/04
- tekşürt- incelemek
t.-tividi 352/15
- tekşürtüş inceletiş
t. 182/12
- tekşürüş inceleme, inceleyiş
t. 109/19
t.+ni 263/17
t.+te 410/11
- tekti temel, esas, çekirdek, aslı
t.+ge 288/11, 324/20
t.+din 76/01, 383/03
- teğderleş(a.u.) takdir etme
t. 176/17
- teğdim(a.) takdim
t. 21/10, 176/09
t. kıil- 14/09, 32/16, 297/01,
388/21
- teğdir(a.) kader
t. 122/25, 204/17, 236/03,
367/02, 381/08, 403/05,
418/13
t.+niñ 190/11, 329/01
t.+ge 14/04, 204/19, 334/12,
352/18, 417/12
t.+dimu 55/02, 223/20
t.+iñnimu 117/12
- t.+i 49/01, 62/19, 77/07, 110/10,
111/07, 254/15, 266/19, 336/12,
350/04, 371/17, 391/05, 410/21,
425/22
t.+i bilen 249/07, 388/18
t.+imu 334/13
t.+iniñ 36/05, 80/11, 259/05
t.+ini 71/20, 79/07, 111/02, 339/24,
379/03, 388/17, 391/18
t.+ige 167/06, 226/07
t.+imiz 19/26, 425/07
t.+iñlar 57/13
t.+iñlarni 249/07
- teğdirdaş(a.u.)kader arkadaşı
t. 36/23
- teğdirleş(a.u.) takdir etme
t. 176/23
- teğezza(a.) ihtiyaç, zaruriyet
t. 42/10, 112/15
- teğezzalık(a.u.) ihtiyaç hasıl olan
durum, zaruri
t. 10/06, 343/14
t. bilen 209/05, 259/09, 282/14,
343/14, 288/15
t.+mu 81/04
t.+ta 345/12
- teğip takip
t. 109/18
t. kıil- 50/16
- teğikle-(a.u.) yasaklamak, men etmek
t.-p 426/20
- teğki-turki boy-pos, güzellik, endam
t.70/12, 342/10
t.+mu 46/15
- teğsir cenapları, efendim manasındaki
hürmet sözü
t. 319/23
- teğvardarçilik(a.f.u.) takvalık, takva olma
hali
t. 166/26
- telep(a.) taleb, istek
t. 66/23, 76/03, 128/13, 204/06,
241/01, 279/20
t. kıil- 14/09, 61/09, 62/11, 75/20,
75/21, 157/21, 177/16, 219/04,
253/21, 284/11, 353/10, 427/06
t.+ni 214/08
t.+ke 204/05

- t.+i(telip) 157/19, 219/15, 259/09
t.+ini(telip) 19/16, 75/17, 224/08
t.+ige(telip) 298/03
t.+ler 310/18
t.+lermu 227/06
telepçan(a.u.) istekli, girişken
t. 194/14
telepname(a.f.) talepname, istek mektubu
t. 157/16, 157/19, 157/25
t.+niñ 157/10
teleppuz(a.) telaffüz
t. bilen 9/21, 119/16, 346/11
t.+da 11/06, 16/24, 35/08, 40/25, 44/17, 53/15, 67/11, 76/09, 97/18, 100/12, 102/17, 117/05, 118/20, 159/11, 163/21, 171/17, 209/17, 248/05, 307/03, 377/19
t.+i 215/25
t.+ini 250/08
t.+ida 96/15
telet yüz, çehre, sima
t.+i 388/05, 393/26
teley(a.) talih, baht, şans, kader
t. 145/14, 149/25, 266/09, 367/02, 429/14
t.+im(teliy) 266/13
t.+iñiz(teliy) 266/10
t.+iñ 382/02
t.+ige(teliy) 323/18
teylik(a.u.) talihli, şanslı
t. 380/09
teleysiz(a.u.) talihsiz, bahtsız, şanssız
t. 226/07
telim(a.) talim, eğitim
t. 47/18, 427/10
telimat(a.) talimat, bilgi
t.+lardin 222/22
telmür- intizar etmek
t.-gen 396/14
t.-üp 10/01, 74/06, 268/10, 280/12, 284/07, 319/12
telpik kadın borkü, şapkası
t.+i 117/25
teltöküs büsbütün, tam olarak, tüm, baştan başa, hepsi
t. 189/17, 262/09
telve akılsız, deli
t. 26/16, 147/18, 190/11, 225/26, 240/18, 262/26, 343/24, 383/10
t.+niñ(telvi) 394/05
t.+ge(telvi) 43/18, 187/13
telvilik akılsızlık, delilik
t. 83/09
t. bilen 180/03
telviliş- gözü kararmak
t.-ip 175/14
tem tat
t.+i 187/09
tembur(f.) tambur
t.+din 316/12
teme(a.) tamah
t. 296/22, 302/05, 333/16
temenna(a.) temenna
t. 158/07, 174/26, 291/26, 410/06
t. bilen 117/10, 370/19
temesiz(a.u.) tamahsız
t. 354/21
temin(a.) temin
t.+i 29/08, 57/22, 136/22
teminli-(a.u.) temin etmek
t.-gin 123/26
temkin(a.) temkin
t. 20/07, 53/24, 74/11, 125/06, 165/21, 267/02, 269/23, 364/05, 400/08
temkinleştür- temkinli hale getirmek
t.-üp 418/13
temkinlik(a.u.) temkinli
t. bilen 74/13, 89/21, 153/19, 216/15, 419/07
t.+i bilen 274/15
temlik tatlı
t. 301/20, 343/05
temsil(a.) atasözü, darbimesel
t. 51/06, 265/01
t.+ni 264/11, 265/01, 385/19
t.+ini 86/21
t.+lerni 391/08
temsiz tatsız
t. 65/07
temşel- atılmak, fırlamak, sıçramak
t.-di 120/12, 387/19

- temşil- atılmak, fırlamak, sıçramak
t.-ip 228/06, 290/02
t.-ividi 284/01
t.-ivatқан 83/11
- temtire- şaşırmaq, sersemlemek,
şaşmaq
t.-p 62/23, 69/20
t.-p қал- 187/18, 225/10
t.-p yür- 331/12
- temtiri-şaşırmak, sersemlemek,
şaşmaq
t.-simu 271/09
t.-gen 187/23
t.-mey 186/12
- temtirit- sersemletmek,
şaşırtmaq
t.-ip 51/09
t.-ip қой- 159/26, 344/18,
417/10
- ten hisse, pay, kısım
t. 226/07, 351/10, 352/19
t. ber-(razı olmak; evet
demek) 14/04, 204/19, 417/12
t. қой- 51/01
- ten(f.) beden, gövde, vücut
t.+niñ 339/03
t.+idin 372/06
- tenbih(a.) azarlama, kınama,
tenbih
t.+mu 372/07
- tene(a.) sitem, serzeniş,
kınama
t. 22/22, 159/25, 172/01,
210/19
t. қил-(sitem etmek) 366/15
t. bilen 16/21, 99/07, 283/10
- ten heriketçi(f.a.u.) sporcu
h. 231/22
- tenқid(a.) tenkit
t. 327/04
t.+ke 326/24
t.+tin 327/03, 327/03
- tentene(a.) tantana
t. 99/07, 192/20
t.+liri(tenteni) 286/18
t.+lirila(tenteni) 286/17
- tentenilik(a.u.) tantanalı
t. 150/18, 157/21, 160/01,
199/19, 331/16, 333/15
- tenterbiye(f.a.) beden eğitimi
t. 38/03
- teñ eşit, aynı, denk
t. 17/06, 55/15, 83/01, 92/05, 93/05,
103/01, 111/05, 140/13, 140/14,
176/08, 183/23, 195/19, 201/13,
239/12, 267/03, 279/02, 316/16,
340/24, 356/15, 372/26, 383/02,
419/10, 420/22, 423/04
t. kel-(eşit olabilmek) 295/12,
296/13
t. қил-(aynı hale getirmek) 380/07,
420/04
t.+la 6/20, 20/07, 132/03, 206/01,
261/25, 309/02, 362/13, 422/20
- teñdaşsız eşsiz
t. 124/23, 195/13, 308/17, 337/16
- teñdaşsızlık eşi benzeri olmama
t.+ini 235/09
- teñge(f.) para birimi, lira
t. 235/12
- teñgeş karşılaştırma, mukayese, benzeti,
nazaran
t. қил-(mukayese etmek) 276/04,
280/13
- teñkeş akordetmek, kurmak, düzenlemek
t. 17/14
- teñkislik sıkıntı, kıtlık
t.+ta 101/10, 309/03
- teñlik acı, üzüntü, keder
t. 10/06
t.+te 9/12, 10/04
- Teñri Tanrı
t. 263/11, 263/11, 263/24, 263/26,
398/19
t.+mu 263/10
t.+niñ 264/06
t.+ge 264/07, 295/26
- teñşe- eşit hale getirmek; normal hale
getirmek
t.-p 321/11
- teñşel- eşit hale gelmek, eşit olmak
t.-güçe 319/21
- teñşeş eşit hale getirme; normal hale
getirme
t. 319/11, 337/01, 337/09
t.+niñ 354/09
t.+ke 319/10
- teñşil- eşit hale gelmek, eşit olmak

- t.-ip 204/25
t.-idiğanlık 296/18
- teñtuş eş dost
t.+liri bilen 206/07
- tep korku ifade eden bir kelime
t. tart-(biraz korkmak,
çekinmek) 238/11, 294/10,
295/05
- tep- tepmek, çifte atmak, dövmek
t.-ti 83/05, 94/25, 197/16,
331/05, 384/15
- tepçire- damla damla akmak;
sızmak
t.-p 151/03
t.-p tur- 334/03
- tepçiri- damla damla akmak; sızmak
t.-di 14/15
- tepekkur(a.) tefekkür
t. 398/07
t.+niñ 365/08
t.+i 234/23, 408/10
- tepekkür(a.) tefekkür
t. 265/18
t.+i 270/04
t.+imizni 213/07
- tepmek tepmek, ayağıyla
vurmak, itmek
t. 240/03
- tepe-tevrimes haylaz, aylak,
tembel
t. 87/10
- tepsilat(a.) tafsilat
t.+ini 251/13
- tepsiliy(a.) tafsilatlı, detaylı
t. 43/03, 150/05, 157/07,
176/05, 182/23, 367/17
- tept sıcaklık, hararet
t. +ibilen1/06
t.+idek 21/02
t.+ige 429/07
t.+idin 384/13
- ter ter
t. 75/20, 151/02
t.+ni 395/06
t.+din 5/08, 359/20
t.+ini 64/16
t.+lerni 229/20
t.+lirini 6/12
- terbiye(a.) terbiye
t. 47/18, 147/13, 283/15, 283/20,
283/20, 426/22, 426/26, 428/06
t.+niñ(terbiyi) 283/21, 427/10
t.+si(terbiyi) 116/20, 152/14,
180/23, 286/01, 290/10
t.+mizniñ(terbiyi) 426/13
- terbiyiçi(a.u.) terbiyeci
t.+ñiz 98/11
- terbiyile-(a.u.)terbiye etmek, eğitmek,
bakmak, beslemek
t.-p 151/22, 151/25, 241/15
t.-ydigan 47/23, 64/22, 297/18
- terbiyileş(a.u.)terbiyeleme
t. 57/02, 151/26, 297/10
t.+kila 223/23
t.+imizge(terbiyiliş) 57/04
- terbiyili-(a.u.) terbiye etmek, eğitmek,
bakmak, beslemek
t.-gen 57/23, 176/09, 223/21
- terbiyilin-(a.u.) terbiye edilmek
t.-ip 427/01
- tercime(a.) tercüme
t. 263/22
t. kıl- 408/06
- tercimihal(a.) hayat hikayesi; özgeçmiş
t.+i 106/01
- tereddütlin-(a.u.) tereddüt etmek,
kararsız kalmak
t.-ip 56/13
- terep(a.) taraf
t. 22/16, 24/05, 26/08, 88/15, 94/12,
94/24, 126/13, 180/10, 208/08,
224/05, 232/18, 287/02, 298/07,
320/26, 339/09, 358/25, 376/16
t.+niñ 94/19
t.+ni 55/14, 216/24, 368/20, 415/10
t.+ke 1/11, 3/17, 15/19, 27/26,
28/01, 28/03, 28/07, 28/10, 78/09,
86/24, 91/18, 91/22, 91/26, 92/04,
94/12, 94/22, 94/24, 98/01, 98/01,
116/10, 129/07, 129/08, 170/14,
170/18, 228/09, 232/18, 267/21,
275/06, 276/04, 276/10, 281/05,
284/01, 287/02, 290/07, 292/16,
301/05, 316/16, 346/19, 368/21,
369/03, 381/02, 382/13, 383/02,
385/22, 395/09, 395/15, 399/06,
414/19, 421/23

- t.+te 144/22, 232/11, 261/23,
261/23, 261/24, 267/13,
277/02, 368/17, 368/19,
368/19, 376/16
t.+timu 93/24
t.+tiki 139/12, 255/03, 268/15
t.+tin 2/03, 17/25, 17/25,
22/16, 24/05, 43/04, 58/16,
79/14, 88/15, 93/11, 94/09,
94/10, 105/02, 105/04,
109/05, 139/10, 151/16,
151/17, 165/09, 165/11,
172/06, 172/07, 172/21,
172/22, 195/10, 208/08,
245/10, 245/10, 252/09,
252/09, 254/08, 261/25,
274/09, 274/09, 282/23,
329/09, 349/06, 351/16,
369/02, 369/03, 381/04,
388/10, 408/12, 413/15,
417/10, 417/12
t.+i(terip) 135/12, 135/15
t.+i (terip) bilen 217/17
t.+imu(terip) 301/12
t.+ini(terip) 103/04, 217/17,
217/18
t.+ige(terip) 35/05, 50/01,
55/08, 287/10
t.+ide(terip) 4/16, 26/03,
30/06, 255/01, 416/01
t.+idiki(terip) 1/09, 15/17,
90/10, 304/09
t.+idin(terip) 22/03, 74/17,
105/13, 166/20, 221/10,
221/10, 221/18, 221/19,
255/05, 354/17, 364/07
t.+lerni 217/20
t.+lerge 115/07, 139/20
t.+lerdin 250/20
tereplimilik(a.u.) malum tarafa
mensupluk
t.+tin 135/11, 371/21
tereşkiy(a.) yükselme,
ilerleme,gelişme
t. 243/17, 263/16, 291/01,
318/22
tereşkiyat(a.) gelişme, inkişaf
t.+niñ 365/23
t.+tin 325/11
t.+i 181/13, 365/09
t.+iğa 365/17
t.+larniñ 365/10
tergavçi sorğu hakimi, yargıç
t.+lar 52/07
terğip(a.) propaganda
t. kıl-(propaganda yapmak) 209/22,
218/19
t.kilin-(propaganda
yapılmak)215/10
terğemek(f.) hıyar, salatalık
t.+te 199/23
terip(a.) taraf
t.+idin 192/26
teriplen-(a.u.) tarif edilmek
t.-gendek 141/10
teriği(a.) yol, hat, usul, tarz, şekil
t.+side 191/24
terkib(a.) terkip
t. 148/14
terle- terlemek
t.-p 5/12, 115/17, 362/20, 394/24
t. ket- 163/17
t. kal- 104/21
tersalik dikbaşlılık, terslik
t. 56/17
t. bilen 54/04
t.+i 84/01, 149/19
tertip(a.) tertip
t.+ini 285/11
tertipsiz(a.u.) tertipsiz, düzensiz
t. 202/24
tes zor, zahmetli
t. 73/02, 136/18, 262/02, 262/10
t. idi 30/22, 85/20, 231/01, 265/18,
334/09, 387/22
t. iken 405/18
t. bol- 256/16
t. emes 103/20, 324/22
t.+ke 188/20
t.+te 104/17, 300/02, 321/24,
322/05, 327/11
teselli(a.) teselli, avutma
t. 87/23, 99/18, 106/11, 128/14,
172/06, 226/03, 353/12
t. ber- 3/13
t. bér- 99/21, 128/05, 253/01,
267/02, 320/23, 389/24, 403/09
t. bilen 339/14

- t.+ge 100/26, 126/23, 198/10, 333/16
- tesevvupluk(a.u.) tasavvuflu
t. 166/25
- tesevvur(a.) tasavvur
t. kıil-(tasavvur etmek) 39/26, 62/07, 145/18, 334/08, 391/18
t.+ğa 127/03, 262/03, 269/10
t.+imu 408/10
t.+idiki 303/24
t.+idin 34/15, 87/16, 180/25, 376/01
t.+lar bilen 127/04
- tesir(a.) tesir, etki
t. 7/18, 55/18, 69/24, 137/17, 157/08, 176/11, 194/08, 212/15, 219/12, 315/10, 321/04, 369/08
t. kıil-(tesir etmek) 84/20, 97/02, 97/03, 231/04, 249/21, 368/09, 406/22, 410/18
t.+ge 64/03, 169/17
t.+i 64/13, 219/02, 301/10, 321/12, 327/21
t.+i bilen 175/17, 363/04
t.+ini 292/14
t.+ide 126/06, 145/13, 359/18
t.+idin 279/01
- tesirat(a.) tesir etki; intiba, izlenim; heyecan, duygu
t. 19/09, 107/07, 262/19, 325/25
t. bilen 62/10
t.+ka 192/14
t.+im bilen 32/16
t.+i 150/18
t.+i bilen 169/21
t.+ini 19/18, 95/22, 164/17, 209/03, 288/22
t.+lar 318/17
t.+larni 102/07
- tesirçan(a.u.) duygulu
t. 259/13
- tesirlen-(a.u.) etkilenmek, duygulanmak
t.-gen 298/06, 327/12
t.-ginidin 317/13
t.-genlikidin 229/15
- tesirlendür-(a.u.) tesir etmek, etkilemek, duygulandırmak
t.-eleydu 316/15
t.-eleydiğan 19/07
- tesirlendürüş(a.u.) etkileyiş, duygulandırış
t. 261/03
- tesirlik(a.u.) tesirli, etkili
t. 17/01, 42/12, 88/06, 92/14, 101/10, 103/11, 109/11, 112/12, 128/21, 128/26, 137/15, 137/16, 236/10, 236/22, 247/08, 258/06, 259/18, 286/07, 359/15, 390/10, 391/08, 410/17
- tesirlin-(a.u.) etkilenmek, duygulanmak
t.-ip 28/08, 303/16
t.-ip ket- 229/10
- tesirsiz(a.u.) tesirsiz, etkisiz
t. 278/23
- teskin(a.) teskin, rahat, yatıştırma
t. 225/12, 351/16
- teslikte zorla
t.+te 10/03, 21/19, 24/25, 93/07, 114/01, 129/01, 142/08, 183/09, 188/17, 201/14, 399/10
- testek yanak
t. 27/14
- testik(a.) tasdik, onay
t. 3/20
- testikli-(a.u.) onaylamak
t.-di 362/01
- testiklin-(a.u.) onaylanmak
t.-ip 74/17
- tesvi(a.) tespah
t. 148/15
t.+niñ 148/15
t.+de 148/15
- tesvir(a.) tasvir
t. 62/21
t.+i 62/20
- tesvirlen-(a.u.) tasvir edilmek
t.-genki 315/09
- teşebbuskar(a.f.) girişken, faal
t. 57/15, 126/08
- teşebbuskarlık(a.f.u.) girişkenlik, faallik
t. bilen 113/05, 292/24, 371/01
- teşekkür(a.) teşekkür
t. 176/07, 350/02
t.+ini 106/14, 177/04

- teşekkürname(a.f.) teşekkürname
t. bilen 176/02
t.+da(teşekkürname) 176/03
- teşkil(a.) 1.teşkil. 2. kurum,
müessese
t. 83/23, 98/25, 98/25, 99/09,
99/10, 108/15, 303/21,
419/03
t. kı-(teşkil etmek) 308/02
t.+niñ 23/13, 98/01, 261/24,
371/24, 371/26
t.+ni 52/18
t.+nimu 109/23
t.+ge 158/19, 368/01, 412/12
t.+din 66/23
t.+i 98/22, 301/26, 371/06
t.+ige 159/04
- teşkilat(a.) teşkilat, örgüt, kuruluş
t. 372/25, 373/03
- teşkiliy(a.) organizasyon
t. 152/24
- teşkilat(a.u.) organize etmek
t.-p 209/26
- teşkillen-(a.u.)organize edilmek
t.-gen 50/14
- teşkillik(a.u.) organize edilmiş
t. 158/21, 212/19
- teşkilliş(a.u.) organize etme
t.+i bilen 209/01
- teşna(f.) teşne, pek hevesli ve
arzulu
t. 92/09, 240/11, 259/04,
328/09, 395/12
- teşnalik(f.u.) hevesli olma hali
t. 165/05, 343/24, 393/12
t.+niñ 256/11
t.+i 19/17, 111/12
- teşrip(a.) teşrif
t.+idin 247/02, 323/20
- teşvik(a.) teşvik, propaganda
t. 116/20, 167/11, 214/13,
216/22
- teşvikat(a.) propaganda
t. 294/21, 294/24, 367/23
t.+imiz 427/20
- teşviş(a.) endişe, tereddüt
t. bilen 367/06, 367/13
- tetil(a.)tatil
t. 5/17, 332/17, 332/20
- tetkiğ(a.) tetkik, inceleme
t. 143/23, 167/24, 218/06, 273/25,
362/16, 378/02
- tetkiğat(a.) araştırma, inceleme, tetkik
t. 124/01
t.+i bilen 151/17
- tetkiğatçı(a.u.)araştırmacı, incelemeci
t.+lar 358/01
- tetür ters, arka, yanlış, zıd, aykırı
t. 55/26, 423/03
- tetürsige aksine
t. 369/09
- teve(a.) tabi
t. 149/05
t. bol-(tabi olmak)225/22
- tevekkül(a.) tevekkül
t. 137/07, 335/11
- teverrük(a.) takdis, hayır dua, tasvip
t. 411/17
- tevre- sarsılmak, sallanmak, ırgalanmak,
çalkalanmak
t.-vatkanlığını 332/10
- teveren-titremek, sallanmak, sarsılmak
t.-di 34/02
t.-meydi 37/06
- tevri- sarsılmak, sallanmak, ırgalanmak,
çalkalanmak
t.-mes 87/10
- tevrin- titremek, sallanmak, sarsılmak
t.-ip 135/08
- tevriniş titreme, sallanma, sarsılma
t. 107/02, 107/02, 160/03, 291/14
- tevrit- sallamak, titretmek
t.-elmeydu 337/23
- tevritiş sallayış, titretiş
t.+ke 104/03
- Teyipcan erkek ismi
t. 325/20
- teyyar(f.) hazır
t. 26/03, 33/23, 129/24, 187/13,
229/05, 229/22, 260/01, 298/04,
414/17
- teyyarla-(f.u.) hazırlamak
t.-vatimiz 423/06
t.-ytti 270/19
t.-p 175/22, 226/25
- teyyarlan-(f.u.) hazırlanmak
t.-ğan 132/24, 184/10, 415/12
- teyyarlaş(f.u.) hazırlama

t. 299/24	tég	dağ
teyyarli-(f.u.) hazırlamak		t.-im 303/16
t.-dim 61/19		t.+iniñ 398/19
t.-di 4/08, 324/01	téhi	daha, da, bir de, halen, şimdi
t.-sun 243/03		t. 2/16, 4/24, 5/15, 6/13, 8/12,
t.-ğan 61/21, 299/19		11/13, 27/10, 29/26, 33/26, 37/20,
t.-ğanda 299/25		39/13, 51/21, 54/08, 58/01, 74/16,
t.-ğanidi 300/03		76/26, 78/03, 83/04, 86/09, 92/22,
teyyarlin-(f.u.) hazırlanmak		95/16, 108/05, 117/05, 124/25,
t.-ivatқан 313/24		140/01, 144/15, 145/25, 170/13,
t.-ip 46/12, 268/13		172/18, 173/19, 180/02, 186/13,
t.-ip tur- 415/13		203/16, 205/12, 205/24, 226/17,
teyyarlıq(f.u.) hazırlık		229/19, 234/24, 236/20, 238/11,
t. 51/16, 62/24, 78/13,		245/06, 253/05, 256/18, 266/11,
167/26, 253/17, 270/21,		272/23, 274/23, 274/24, 276/12,
272/02, 272/05		281/01, 282/18, 284/19, 302/02,
t. bilen 67/17, 216/09		305/13, 307/07, 313/18, 328/06,
t.+niğu 272/08		341/15, 350/18, 352/03, 362/14,
t.+қа 340/06		367/08, 370/02, 371/23, 385/09,
t.+i 6/10		386/05, 386/17, 389/21, 404/23,
t.+ini 425/20		406/04, 418/21, 419/05, 419/08,
t.+inimu 398/21		425/14
t.+iğa 3/21		t.+mu 3/16, 13/23, 18/14, 21/19,
t.+liri bilen 105/19		29/26, 36/17, 40/18, 41/07, 41/12,
t.+lirimu 270/20		45/20, 45/22, 45/24, 55/10, 56/23,
teyyarlıq(f.u.) hazırlanma, hazırlanış		58/06, 61/17, 67/04, 68/22, 70/03,
t.+imni 244/24		72/10, 83/14, 83/22, 89/07, 90/18,
tég temel, alt		90/21, 90/21, 92/12, 92/12, 108/16,
t.+i 76/01, 197/04		110/06, 110/07, 110/17, 116/20,
t.+ige 27/13, 80/14, 119/24,		118/01, 122/14, 122/26, 123/18,
180/26, 310/10, 362/23,		125/13, 125/16, 128/26, 128/26,
374/12		130/11, 133/19, 136/05, 141/09,
t.+ide 245/07		141/16, 142/02, 143/15, 143/17,
tég- deǵmek, dokunmak		145/10, 149/19, 149/22, 150/14,
t.-idiğan 154/26, 335/25,		153/04, 153/08, 155/21, 160/18,
378/07		161/05, 165/12, 171/23, 172/25,
t.-etti 25/05		175/12, 175/14, 177/14, 177/14,
t.-iñlar 328/25		177/15, 178/22, 179/01, 184/13,
t.-ip 119/03, 132/08, 137/04,		185/13, 186/07, 190/05, 193/25,
336/01, 370/11, 377/22,		202/11, 208/17, 211/22, 212/17,
400/16, 404/09		216/11, 222/07, 222/20, 233/22,
tégiş deǵme, ait, dokunma		236/07, 236/07, 236/07, 238/17,
t. 120/06		240/12, 244/23, 247/12, 250/06,
t.+i 339/03		251/02, 251/25, 253/19, 260/02,
tégişlik lazım, uygun, ait,		260/03, 263/20, 263/20, 266/02,
gerekli		266/23, 277/01, 277/06, 283/03,
t. 112/03, 113/12, 160/18,		286/17, 290/21, 292/09, 294/14,
165/04, 308/16, 381/19,		297/19, 300/13, 300/20, 301/10,
392/04, 411/02		301/21, 301/26, 303/16, 303/17,

	303/20,	317/17,	321/02,		t. 124/01
	331/18,	332/01,	337/15,	témi	konu
	339/12,	342/06,	342/24,		t.+da 107/13, 143/24
	343/23,	343/26,	348/02,		t.+miz 32/23
	350/20,	355/03,	355/03,		t.+ni 167/24
	355/03,	355/04,	355/04,		t.+si 107/12, 372/24, 391/06,
	356/12,	358/22,	363/09,		420/17
	366/21,	374/25,	375/14,		t.+sini 168/05
	380/16,	384/04,	388/03,		t.+lar 194/17, 366/16, 391/03
	404/25,	405/19,	405/22,		t.+larda 28/15, 32/15
	406/21,	422/06,	422/07,		t.+larga 11/23
	429/07,	429/07,	429/07	témi-	inkar etmek, reddetmek
téhiçe	halen, şimdiye kadar				t.-dégen 20/17
	t. 6/12,	52/17,	116/09,	témisiz	konusuz, boş
	163/14,	250/02,	263/18,		t. 116/14
	270/12,	360/22,	385/02,	tén	beden, gövde, vücut
	402/17,	416/03			t.+i 234/12, 259/08, 380/01
téht(a.)	taht				t.+i bilen 235/25
	t.+ke 319/17				t.+ige 394/18
ténlik	teknik				t.+iniñ 30/03
	t.+iniñ 365/16				t.+idin 400/16
tékist(r.)	tekst, metin				t.+imizmu 425/09
	t.+liri 278/06			téne-	şaşkın halde bir oraya bir buraya
tékim	but				kaçınmak, nereye gideceğini
	t.+ida 254/07				bilememek
tél	tane				t.-p 331/12
	t.+i 148/16, 148/16			téni-	şaşırmak
	t.+ini 183/07				t.-valdi 69/15
tél-	yorulmak			téñ-	bağlamak
	t.-ip 289/25				t.-ip 218/08
téléfon(r.)	telefon			téñirkaş	hayret etme, şaşırma
	t. 188/07				t. 323/13
télégram(r.)	telgraf			téñirka-	hayret etmek, şaşırma
	t.+mini 16/03				t.-p 244/21, 395/14
télégramma(r.)	telgraf			Téñri	Tanrı
	t. 2/15, 2/16, 43/09, 89/03				t.+ge 263/25
	t.+ni(télégrammi) 2/17, 2/23,			tépil-	bulunmak
	3/06				t.-ur 136/21
	t.+lar 35/10				t.-idu 58/25
télévizor(r.)	televizyon				t.-mas 136/21
	t. 300/07			tép-	bulmak
téliqip-	téliqip kül-	katıla	katıla		t.-iñ 303/14
	gülmek				t.-iñlar 313/07
	t. 385/17, 385/17				t.-ip 19/26, 58/09, 78/12, 85/23,
téma	müzik	eserinin	belli		86/26, 95/08, 105/21, 117/25,
	kısımlarındaki	melodi,	taksim		133/21, 179/24, 187/11, 204/18,
	t. 32/16				232/06, 234/21, 251/17, 275/15,
témam	geçmişteki	olayları	edebi		281/26, 292/25, 305/21, 320/11,
	eserde konu	edinme,	konu		347/23, 382/14

	t.-ipsizğu 341/05				t.+liri(téri) 51/02
	t.-iptu 191/19, 320/12, 348/20			téreñ	gergin
	t.-iptu-de 230/16				t. 83/15
tépil-	bulunmak			téri-	ekmek, dikmek
	t.-ur 136/21				t.-diñ 416/13
	t.-di 231/20, 337/22				t.-p 288/06
	t.-idu 237/16				t.-ğan 416/15
	t.-ğanda 299/25			térik-	kızmak, öfkelenmek
	t.-ip 28/08, 164/03, 335/02				t.-ti 53/04, 53/04
	t.-idiğan 340/04				t.-ip 295/19
	t.-mas 136/21				t.-ken 153/11
	t.-midi 299/25				t.-kendek 53/01
	t.-maydiğan 299/23				t.-kendimu 53/04
tépiliver-	bulunuvermek				t.-meytti 70/11
	t.-meydu 58/25			térikkek	çabuk kızan, çabuk
tépiliveliş	buluveriş, buluş				öfkelenen
	t.-ini 380/11				t. 159/11
tépiş	bulma, buluş			tériķ	darı
	t. 225/04, 276/10, 340/12, 412/03				t. 146/07
	t.+iñizni 106/08				t.+tek 45/23
	t.+i 200/22			tériştür-	bir araya toplamak
tépişmaķ	bulmaca, bilmece				t.-üp 62/09, 287/04
	t. 309/25, 311/23			téş	dış
	t.+la 310/21				t.+i 50/05, 60/07, 169/19, 423/14, 423/14, 423/15
	t.+mu 309/20				t.+ida 126/13, 190/10
	t.+niñ 310/05, 310/09			téş-	deşmek, delmek
	t.+ni 309/09				t.-ip 400/01
	t.+liriğa 310/01				t.-ip tur- 390/11
tépival-	buluvermek, bulmak			tét-	tatmak
	t.-di 198/08, 403/18, 412/05				t.-ayli 389/04
	t.-imiz 89/17				t.-alaymen 66/20
	t.-ğandek 245/03				t.-ip 389/01, 407/11
	t.-ğanliķiğa 280/24				t.-iğan 57/22
	t.-may 169/05			téti-	tatmak
tér	ter				t.-diñ 136/22
	t.+imniñ 388/26			tétik	dinç, çevik
	t.+ini 342/18, 385/18				t. 179/05, 236/01, 249/15, 277/18, 388/16
	t.+idiki 342/18			tétiķsiz	tatsız, manasız, anlamsız
térival-ekmek					t. 96/01, 294/08, 379/23
	t.-di 287/06			téy-	kaymak
	t.-ğan 273/08				t.-ip 361/15
tére	deri			téyildur-	kaydırmak
	t. ķil- 29/02				t.-atti 163/15
	t.+si 318/16			Téyipcan	erkek ismi
	t.+sini 201/10				t. 313/13, 313/15, 314/11, 322/14, 324/25, 325/13, 325/22, 326/18, 326/25, 327/08, 327/13
	t.+sinla 119/26				
	t.+sige(téri) 137/22				
	t.+sidin(téri) 170/21, 362/03				

- téz çabuk, hızlı
t. 5/21, 21/18, 31/09, 33/07, 34/03, 34/03, 37/18, 62/01, 85/04, 89/25, 91/26, 91/26, 99/01, 101/24, 101/24, 108/20, 108/21, 142/13, 142/13, 181/13, 186/16, 186/17, 187/11, 203/12, 207/01, 227/04, 227/04, 258/01, 258/01, 267/01, 270/04, 281/25, 287/04, 300/17, 309/15, 310/17, 384/09, 386/01, 391/03, 391/03, 394/07
t.+la 7/17, 26/09, 28/12, 139/02, 257/15, 298/06
t.+rağ 90/04, 116/10, 288/10, 306/05, 352/20
- tézdin yakında, hemen, birazdan, az sonra
t. 245/26
- téziğ dizi (Uygur kültüründe kayısı çekirdeği inci gibi ipe dizilir ve buna téziğ denir)
t.+tek 31/01
- téziş(r.) tez, sav, müddea
t. 214/11, 216/09
- tézlük hız, çabukluk
t.+ide 94/07, 174/12
- tézlikte acele olarak, hemen
t. 187/01
- tézlit- hazırlamak
t.-ip 362/11
- tibbiy(a.) tıbbî
t. 182/02, 187/03, 187/10, 187/16, 188/25
- tiğ(f.) ağız, namlu, bıçak, jilet bıçağı
t. 239/23
t.+mu 239/23
- tik dik
t. 65/23, 109/26, 275/21, 371/10, 382/18
- tik- dikmek
t.-idu 289/20
t.-idiğan 7/04
t.-ip 80/12, 150/14, 373/20, 418/11
t.-ken 269/06, 297/15, 424/07
- tik- dikmek(gözlerini dikerek bakmak)
t. -kiniçe 96/14, 99/25, 377/16
- tiken diken
t. 155/21, 416/13, 416/14
t.+ni 416/15
- tikenleş- üşüyüp titremek
t.-kendez 278/16
- tikenliş- üşüyüp titremek
t.-ip ket- 380/01
- tikensiz dikensiz
t.-de 283/02
- tikil- dikilmek
t.-di 6/20, 92/03, 130/21, 382/24
t.-etti 277/02
t.-ip 10/02, 12/22, 16/19, 17/20, 34/04, 47/11, 158/17, 234/14, 277/04, 393/25
t.-ip tur- 13/02, 56/17, 134/23, 136/12, 219/20, 407/12
t.-gen 41/18, 84/19, 228/18, 247/18, 396/13
t.-idiğan 7/04
- tikiliş- batmak
t.-ip 233/15
- tikkide dikey
t. 66/09, 98/17
- tikle- dikilmek
t.-p 22/21, 288/03
- tiklen- diklenmek
t.-gen 327/18
- tikleş dikleme
t. 271/07
- tikli- diklemek
t.-gen 151/13, 295/08
- tikliş- dikleşmek, dik hale gelmek
t.-ip 178/06
- tiktür- diktirmek
t.-üp 201/11
- tiğ- sokmak, gizlemek
t.-ti 346/18
t.-ti-de 25/02
t.-ip 133/02, 175/05, 315/17
t.-қан 31/05
t.-atti 31/04
t.-ivétidu 350/17
t.-ma 295/17
- tiğil- sokulmak, sıkışmak
t.-di 337/21, 344/04, 383/05
t.-ğandez 256/22, 302/13

- tişik sokma, gizleme
t.+ka 80/03
- tik turma ayak üstü
t. 125/11
- til dil
t. 74/15, 136/08, 270/08, 279/06
t.+ga 249/10, 269/11, 402/19
t.+diki 390/20
t.+iñ 344/20
t.+iñ bilen 416/13
t.+i 195/21, 273/05, 419/21
t.+i bilen 178/07
t.+iniñ 142/07, 313/12
t.+ini 334/05, 419/17
t.+ida 296/09
t.+lar 200/25
t.+liri bilen 232/22
t.+lirimizni 264/03
t.+liriñni 295/18
- til- dilimlemek
t.-gan 228/20
- tile- dilemek
t.-ymen 177/18, 262/25
t.-gendek+(tiligendek) 10/01
t.-p 196/03, 393/10
- tilek dilek
t.+i(tilik) bilen 124/13
t.+lerni 325/08
t.+liri 19/05
- tili- dilemek
t.-dim 406/13
t.-gendek 74/06
t.-genliklerini 410/16
- tilla- küfür etmek, azarlamak
t.-ytti 24/22, 179/21
t.-yli 178/12
t.-ñ 101/13
t.-p 296/11, 350/08
t.-pmu 65/11
- tillaş- hakaretleşmek; küfür edişmek
t.-tin 296/09
- tilli- küfür etmek, azarlamak
t.-di 94/25aççık.ida
- tilliş küfür, azarlayış
t.+i 87/06
- tilmaçlık tercümanlık
t. 195/22, 425/17
- tilsiz dilsiz
- t. 94/18, 191/15, 192/04, 384/02
- timişkila- yoklamak, süzmek, aramak
t.-p 287/03, 304/12, 338/05, 382/25, 412/04
- timpiratura derece, sıcaklık derecesi
t. 186/25
- timtas sakin, suskun, sessiz
t. 85/07, 118/16, 260/03, 308/11, 308/23
- timtaslık sakinlik, sessizlik, suskunluk
t.+ni 118/19
- tin nefes
t. 348/09
- tin- avunmak, teskin olmak, rahat etmek
t.-di 38/05, 43/12, 104/07, 251/11, 334/03, 387/14
t.-gan 15/20, 97/08
t.-ip 16/02, 26/11, 29/17, 80/20, 118/05, 133/22, 168/02, 204/22, 396/18, 399/10, 420/07
t.-guçi 336/09
t.-ivaldi 217/14
t.-ivatkanlığını 102/22
t.-may 225/21
- tinciş avunma, teskin olma, rahat etme
t.+ka 91/06
- tincit- avutmak, teskin etmek
t.-ip 161/08
- tinç sakin, barışçı, esen
t. 109/10, 124/04, 214/07, 254/24, 268/22, 340/05, 340/14, 406/15
t.+men 31/10
- tinçi- teselli bulmak, avunmak, sevinmek, içi açılmak, sakinleşmek
t.-gan 305/21
- tinçil- teselli edilmek
t.-minalmaydu 18/12
- tinçlandur- teselli etmek, avutmak, sevindirmek
t.-uş 338/15
t.-uşka 254/25, 349/05
- tinçlik sakinlik, esenlik, barış, sulh
t. 2/14, 2/14, 10/25, 45/04, 181/08, 211/25, 360/03, 364/13
t.+mu 2/13
t.+tu 149/08, 360/02, 364/10
- tinçsiz huzursuz

- t. 18/14, 166/19, 181/09, 210/18, 241/03
- tinçsizlik huzursuzluk, tedirginlik
t. 133/05
- tine- bir noktaya takılıp kalmak, dikilip kalmak, sabitlenmek (göz)
t.-p 396/13
- tinik nefes
t. 13/03, 13/17, 125/13, 134/23, 185/05, 202/09, 204/23, 291/08, 304/05, 332/04, 345/07, 383/26
t.+i 8/10, 235/06
t.+ini 316/09, 328/17
t.+liri 256/12
- tinim rahat, sükunet, huzur, durgunluk
t. 155/19, 270/07
- tinimsiz dinlenmek nedir bilmez; hareketli
t. 334/19, 401/04, 422/05
- tiñ nefes, soluk
t. 51/16, 217/26, 409/17
- tiñla- dinlemek
t.-p 51/16, 409/17
- tiñşa- kulak salmak, anlamak, işitmek
t.-! 136/13
t.-p 292/02
- tiñşi- dinlemek
t.-di 60/15
t.-ğandek 97/17
- tip(r.) tip
t. 271/22
t.+idiki 355/20
t.+ka 194/02
- tipik(r.) tipik
t. 174/05, 181/22
- tipirila- çırpınmak, çabalamak
t.-p 259/20
- tiptinç sakın, barışçı, esen kelimesinin pekiştirilmiş hali
t. 18/12
- Tirana şehir ismi
t.+da 210/11
- tire- diremek, dayamak
t.-p 38/10, 104/21, 152/23, 207/10
t.-p tur- 14/20
- tiri- diremek, dayamak
t.-di 88/18
- tirik diri, canlı
t. 70/21, 81/26, 87/08, 92/13, 115/01, 218/02, 235/14, 255/01
- tirikçilik yaşam mücadelesi
t. 93/24
- tiriklik yaşam, dirilik
t. 236/17
t.+im 397/22
t.+i 383/22
- tiril- dirilmek
t.-dim 410/22
t.-idu 279/09
t.-ip 188/01, 188/08
- tiriliş dirilme, diriliş
t.+i 289/01
t.+ige 43/11
- tiriñsit- metale vurup ses çıkartmak
t.-ip 207/02, 280/01
- tiripiren saçılmış yıkılmış, dağınık
t. 285/08
t. bolup ket- 409/15
- tiriş- çabalamak, çırpınmak, gayret etmek
t.-ivatimen 130/19
t.-iñ 324/18
t.-iñlar 391/15
t.-ip 28/22, 145/02, 194/20, 233/18, 324/17, 349/05
t.-kan 324/20
t.-atti 14/01
- tirişcan girişken, gayretli, çalışkan, özenli
t. 388/18
- tirkiş- takılmak, bağlanmak, eklenmek
t.-isen 148/18
t.-ip 343/17
t.-ivatkan 217/18
- tirkişiş takılış, bağlanış, ekleniş
t.+ke 27/01
- tirmiş- gayret etmek
t.-ip 28/22, 145/02
- tirna- tırmalamak
t.-vatatti 383/01
- tirnağ tırnak
t. 262/24

t.+ta 7/01	t.+niñ 164/18
tirtivet-altüst etmek, dağıtmak, karmakarışık etmek, ditivermek	t.+da 164/13
t.-kili 247/15	t.+ğa 164/13
tit-tit güçsüzleşmek	tiyin kuruş
t. 4/05, 72/12, 72/13, 136/03, 144/15, 231/16, 270/13, 364/09, 381/08, 389/14, 412/18	t. 75/22, 160/02
titivet- altüst etmek, dağıtmak, karmakarışık etmek, ditivermek	t.+ni 226/20
t.-ti 377/01	t.+ge 226/20
titilda- kazanmak (açlıktan)	t.+ğa 276/17, 335/22
t.-p 153/02	t.+larni 275/15
titikla- takib etmek	tiz diz
t.-p 275/14, 412/05	t. 38/20, 215/12
titre- titremek	t.+idin 394/26
t.-p 141/07, 188/22	t.+iğiçe 229/12
t.-p ket- 71/15, 124/11, 413/06	tiz- dizmek, sıralamak
t.-p tur- 112/22, 141/03, 256/09, 259/04, 275/19, 339/19, 350/23, 351/13	t.-di 300/12, 389/07
t.-vatatti 216/13	t.-ip 99/04, 129/01, 309/24, 325/16
t.-ytti 400/12	t.-ivetken 305/05
titrek titrek	tizgin dizgin
t. 97/07, 115/13, 418/03	t. 302/01
t.+mu 400/08, 418/14	t.+ini 255/22, 301/06
titret- titretmek	tizil- dizilmek, sıralanmak
t.-küdek 376/04	t.-di 430/09
titri- titremek	t.-ip 160/25
t.-gen 256/23	t.-ip ket- 356/15
titrik titrek, titreme	t.-ğan 233/20
t.+i 65/15, 98/04, 160/06, 419/21	t.-ğanidi 4/14, 342/01
tittit sabırsızlık ve heyecan bildiren taklidi ses	tiziğ gerdanlık
t. 16/06	t. 12/23
Tivin soy adı	t.+liridek 217/14
t.+niñ 148/13	tizlin- diz çökmek
tivin- yalvarmak (Allah'a)	t.-ip 379/13
t.-ğandek 266/13	toğ- doğmak
tiviş ses	t.-қанliridinmu 44/02
t.+i 229/24, 229/25	toğra doğru, dürüst
Tiyanşan özel isim	t. 11/08, 15/13, 15/13, 18/03, 27/01, 30/08, 32/18, 38/14, 53/09, 54/14, 56/01, 58/07, 62/18, 65/02, 68/16, 80/13, 85/20, 97/22, 103/17, 106/23, 108/16, 113/09, 113/17, 136/02, 137/07, 149/07, 151/06, 152/02, 154/11, 155/09, 173/20, 175/09, 182/02, 195/03, 198/25, 202/05, 203/07, 212/03, 217/12, 217/23, 219/06, 220/02, 239/17, 240/17, 240/18, 240/18, 242/24, 243/16, 244/18, 244/18, 250/22, 261/09, 269/22, 272/17, 273/23, 273/23, 274/24, 288/25, 301/12, 305/20, 309/01, 309/06, 310/17,
t. 176/01	
tiyatir(y.) tiyatro	

- 339/17, 344/25, 349/07,
356/10, 356/12, 361/22,
362/01, 380/07, 415/01,
419/07, 422/16, 422/16,
424/06, 426/03
- toğri doğru, dürüst
t.+dek 30/05
t.+la 366/03
t.+mu 218/07, 361/26
t.+diki 319/21, 420/06
t.+din 366/03
- toğrida hakkında, üzerinde
t. 81/21, 81/22, 372/23,
410/21
- toğrila- doğrulamak,
düzeltmek
t.-p 8/23, 11/04, 15/14
- toğrilin- doğrulanmak,
düzeltmek
t.-ip 8/24
- toğriliğ doğruluk, dürüstlük
t.+ini 16/12
- toğrirağ daha doğru, en doğru
t.+i 372/14
- toğrisida hakkında, üzerinde
t. 22/07, 43/03, 43/07, 86/23,
110/10, 111/07, 123/25,
134/06, 153/18, 157/02,
158/02, 192/21, 219/24,
220/23, 221/05, 243/26,
252/02, 253/20, 254/15,
263/15, 265/12, 278/07,
308/19, 324/24, 333/10,
336/09, 338/02, 339/12,
358/15, 358/22, 360/15,
360/24, 363/08, 370/16,
371/23, 372/24, 405/03,
408/03
- toğrisidiki hakkındaki,
üzerindeki
t. 19/02, 19/04, 49/03, 54/16,
55/03, 77/25, 102/06, 102/12,
107/11, 142/16, 143/16,
167/14, 216/06, 223/17,
239/22, 241/10, 241/18,
244/15, 261/18, 262/19,
300/19, 316/07, 319/21,
322/11, 327/09, 336/12,
- 337/01, 357/17, 367/23, 391/05,
418/13, 420/06
- toğrisiğa düzüne, dümdüz
t. 335/06
- toğhta dur!
t. 212/11, 275/12
- toğhta- durmak
t.-vsiz 132/20
t.-ñ 17/04, 346/14, 347/14
t.-ña 413/16
t.-ñlar 202/01
t.-p 1/14, 14/17, 30/19, 43/12,
92/01, 128/12, 171/23, 190/03,
212/18, 220/16, 256/17, 275/07,
365/08, 373/23
t.-ydiğan 7/01
t.-ytti 165/16
t.-miğan(toğhtimiğan) 6/12
- toğhtat- durdurmak
t.-ti 73/25, 190/01
t.-sağ 371/06
t.-mağçi 222/09
t.-қан 227/13
- toğhti- durmak
t.-di 93/15, 130/24, 164/06, 168/02,
214/09, 281/04, 282/21, 308/12,
316/17, 330/07, 395/07, 413/17,
418/14, 429/02
t.-ğina 212/10
t.-ğandimu 215/20
t.-midi 131/09
t.-maydiğandek 110/03
- toğhtimay durmadan, durmaksızın
t.87/22, 156/11, 157/02
- toğhtiş durma
t.+imiz 371/02
- toğhtit- durdurmak
t.-ay 330/05
t.-ip 62/25, 72/23, 120/12, 167/23,
320/10, 320/24, 366/10, 392/07
t.-idiken 169/04
t.-almay 370/19, 420/14
- toğhtitil- durdurulmak
t.-ip 285/24
- toğhu tavuk
t. 165/01, 245/12, 255/21, 311/12
- tok(r.) elektrik
t. 277/03
- tokur aksak

tok	t. 148/08	tol-	dolmak
toğ	tok	t.-di	384/13, 388/01
	t. 76/05, 112/11, 147/23, 181/09, 195/11, 208/13, 249/12, 341/18	t.-ğaçka	251/23
toğu-	uydurmak, söylemek	t.-ğan	3/10, 7/09, 13/16, 14/12, 18/18, 72/15, 73/23, 77/18, 91/06, 92/23, 109/09, 137/01, 182/21, 208/10, 236/01, 240/23, 258/05, 271/08, 291/21, 322/07, 322/12, 332/21, 344/06, 364/16, 388/03, 394/09, 410/10, 417/24, 429/12
toğaç	francala, çörek	t.-ğanğan	402/05, 419/17
	t. 42/26, 187/07	t.-ğanidi	138/13
toğallık	kuma	t.-up	113/03, 158/25, 273/05, 341/22, 418/22
	t.+ka 264/12	t.-up tur-	80/08
toğam	eğerin altındaki keçe, yamçı	tola	çok
	t.+ni 323/05	t. 2/21, 40/11, 41/15, 49/22, 52/07, 53/05, 57/21, 63/20, 80/16, 96/01, 148/19, 191/21, 243/12, 270/18, 294/09, 316/20, 317/07, 318/23, 324/17, 340/09, 343/04, 367/10, 367/19, 377/16, 398/21, 416/25, 417/09	
tokay	(bir tokay): bir sürü	toldur-	doldurmak
	t.173/17	t.-ğan	69/01
toği	toka	t.-up	384/19
	t.+si bilen 192/10	t.-uvalgili	332/11
toği-	dokumak	t.-misak	249/13
	t.-ğanmidu 95/15	toldurul-	doldurulmak
toğilenet	zor durum, gam, endişe	t.-ğan	233/20
	t.+lerniñ 369/13	tolduruş	doldurma
toğilik	takılı	t.+ka	104/04
	t. 420/22	tolğa-	çevirmek, döndürmek
toğmağ	tokmak	t.-p	186/08, 206/26, 222/05, 281/01
	t. 64/11, 153/09, 153/12, 153/25, 201/26, 239/03, 293/18	t.-vérip	247/15
	t.+niñ 153/06, 335/26	tolğan	dolmuş, dolu olmuş
toğkuz	dokuz	t.	327/07
	t. 150/19, 157/06, 315/12, 365/15	tolğandur-	çevirmek, döndürmek
toğsen	doksan	t.-may	14/10
	t.+din 45/06	t.-ivétiđiğan	283/04
Toğsun	şehir ismi	tolğın	dolmuş, dolu olmuş
	t. 250/20	t.+i	320/05
toğu-	söz uydurmak	tolğın-	çevrilmek, döndürülmek
	t.-p 109/23	t.-atti	12/17, 396/10
	t.-vatidu 203/11	t.-ip	13/26, 53/08, 70/23, 124/03, 204/20, 236/18, 243/24, 335/04, 335/04, 403/10
toğul-	dokunmak, örülmek	t.-ip ket-	283/01, 402/20
	t.-ğan 420/18, 420/21	t.-ip két-	155/12
toğunuş	dokunuş, dokunma		
	t. 60/24		
toğuş	örme, örüş, dokuma		
	t.+tekla 380/13		
	t.+ni 309/04		
	t.+ka 53/18		

- t.-ip tur- 12/18
 tolğiniş çevriliş, döndürülüş
 t.+қа 424/18
- tolimu çokça, aşırı, yersiz, lüzumsuz
 t. 54/05, 79/06, 79/06,
 109/14, 109/14, 148/12,
 165/06, 192/25, 199/01,
 236/03, 319/15, 326/06,
 337/05, 355/19, 356/08,
 367/14, 398/10, 425/06
- Tolistoy Tolstoy, yazar adı
 t. 220/09
 t.+çe 194/13
- toluқ dolu, tam, tüm
 t. 22/05, 28/11, 28/25, 34/10,
 40/18, 61/19, 70/01, 70/17,
 74/14, 93/15, 106/01, 114/18,
 130/03, 151/07, 161/15,
 176/24, 187/04, 205/19,
 223/05, 240/24, 285/19,
 301/25, 312/19, 356/13,
 360/22, 360/25, 384/04,
 386/16, 400/13
- toluқli- tamamlamak,
 bütүнlemek, doldurmak
 t.-valdi 127/05
- tolum tulum
 t.+din 64/11, 293/18
- Tolunay dolunay
 t. 401/14
- tom-tom kalın, cilt cilt
 t. 361/11
- tompay- tümsek hale gelmek
 t.-ған 32/26
- tomur damar
 t.+ға 253/19
 t.+lar 372/03
 t.+larda 179/11, 296/16
 t.+liri 398/08
 t.+lirini 368/26
 t.+lirida 198/12, 217/16,
 405/04
 t.+liridiki 99/20, 259/25
- tomuz(f.) temmuz ayının sıcaklığı
 t.+niñ 197/16
- tonu- tanımak
 t.-p 57/08, 191/15
 t.-palatti(tonuvalatti) 6/17
 t.-ptu 191/12
- toni- tanımak
 t.-di 88/22, 134/16, 394/10, 415/02
 t.-diyu 394/10
- tonu- tanımak
 t.-ymen 373/26
 t.-msiz 373/25
 t.-ydiganlar 393/23
 t.-ytti 180/06
 t.-valatti 139/08
 t.-misaқ 323/04
 t.-misimu 26/12
 t.-maytti 26/11
 t.-miған 323/07
 t.-yalmaytti 251/25
- tonuқ tanık, şahit
 t. 89/03
- tonur tandır
 t. 386/06, 386/10
 t.+niñ 381/09
 t.+din 163/16
- tonuş tanış, tanıdık, tanıma, itiraf, bilgi,
 fikir, bilinç
 t. 2/03, 39/11, 91/23, 127/02,
 229/24, 229/26, 250/09, 300/06,
 324/11, 324/15, 340/07, 395/10,
 398/22, 403/19
 t.+қu 250/04
 t.+imiz 323/07
 t.+lardin 251/02
- tonuş- tanışmak
 t.-up 277/14, 277/23, 283/08,
 328/14, 425/18
- tonuşluқ tanış olma hali
 t. 232/12
- tonuştır- sunmak, takdim etmek,
 tanıtmak
 t.-di 177/03, 324/05
 t.-up 140/12, 142/03, 150/05
- tonuştıruş tanıştırma, tanıştırış
 t. 348/01
- toñguz domuz
 t. 247/22, 248/12
- toñla- üşümek, donmak
 t.-p 354/04
- top oyun oynanan top
 t. 2/02, 2/07, 5/16, 5/17, 5/18, 5/20,
 5/21, 5/23, 10/16
 t.+tek 417/11
 t.+ni 213/23

- t.+ka 5/14
- top top, grup
t.24/05, 24/22, 93/12, 258/08, 296/05
t.+ta 273/10
t.+tin 90/06
- topa toprak, toz
t. 229/02, 229/04, 359/20
t. bilen 90/17
t.+ni(topi) 90/16
t.+ga(topi) 206/10, 408/15
t.+larni(topi) 382/20
t.+sini(topi) 395/02
- topak dana, buzağı
t. 22/15, 23/04, 60/13, 210/22, 211/11, 212/09, 212/23
t. bilen 112/14
t.+ni 137/24
t.+i(topik) 247/22, 248/12
- topla- toplamak
t.-ydiğan 30/10
- toplam toplam
t.+i(toplim) 121/16
- toplan-toplanmak
t.-di 212/20
t.-đan 24/20, 29/13, 208/12
- topliy(r.) yazlık bayan
ayakkabısı
t. iniğ 6/15
t.+ini 343/21
- topliş- toplaşmak
t.-ip tur- 273/02
t.-ivalđan 158/09, 266/17
t.-ivalđanidi 210/21
- toprak toz, toprak
t. 89/26
t. bilen 89/24
t.+kiçe 93/02
- topraklık topraklı, tozlu
t. 382/17
- toptoğra dopdoğru, dümdüz
t. 42/01, 78/20, 212/03
- toptoğri dopdoğru, dümdüz
t.+la 52/14
- topurliş- toplanmak, yığılmak
t.-ip 259/02
- tor ağ
t. 50/04, 246/10
- torđay toygar, çayır kuşu
t.+dek 20/21, 59/17
t.+niğ 59/19
t.+din 59/18
- tormuzlin- hızı düşmek, durmak,
frenlenmek
t.-ip 383/08
- toruğ-toruğ kaba, sert, ters
t. 63/19, 63/19, 119/03, 119/03
- torus tavan
t.+ni 208/02
t.+ka 60/03, 68/15, 88/25, 353/03
t.+tiki 163/03
- tos- yolunu kesmek, engel olmak, set
çekmek
t.-up 47/24, 127/22, 180/01, 240/14, 400/05, 429/09
t.-up tur- 257/04
t.-kan 257/06
t.-aptiken 209/25
t.-aydu 284/05
- tosak baraj, mania, engel
t. 307/23
t.+larmu 127/23
- tosattin birdenbire, ansızın, ani
olarak
t. 86/01, 88/19, 133/01, 144/07, 171/16, 188/04, 255/03
- toskun set, engel, mania, baraj
t. 106/06, 219/11
- toskunluk engel olma hali
t.+ka 239/01
- toskunsiz engelsiz
t. 338/01
- tosuk engel, mania, baraj
t. 47/26
- toş- dolmak
t.-ti 272/24
t.-up 163/04, 247/01, 268/18, 345/19
t.-kini yok 205/12
t.-kanidi 268/21
- toşkan tavşan
t. 179/05, 205/09
t.+ga 184/10
t.+giçe 287/20
- toşkaz- doldurmak
t.-di 104/18

- toşkuz-doldurmak
t.-uvétisen 294/20
- toşkuzul- doldurulmak
t.-ğan 5/05, 278/08
- toşuş dolma, doluş
t.+қа 241/10
t.+ta 163/04
- tova(a.) pişmanlık
t. 43/13, 84/22, 84/25, 84/25,
103/03, 114/11, 140/16,
147/22, 328/03, 329/01,
333/14, 368/11
t. қил-(pişman olmak) 374/08
t. kil-(kıptu) 326/09
- tovla- bağırmaq, seslenmek
t.-p 22/12, 24/01, 31/06,
171/09, 189/22, 279/23
t.-p tur- 147/06
t.-vatқан 252/01, 401/06
t.-ytti 70/10, 164/19
t.-vétiptiken 306/25
- tovli- bağırmaq, seslenmek
t.-di 46/18, 252/22, 266/26,
306/08, 345/12
t.-ğan 401/25
t.-ğusi 137/23
- toy düğün
t. 171/06
t. қил-(düğün yapmak) 146/05,
240/05, 328/12, 328/14,
328/18, 328/22
t.+niñ 328/24
t.+ğa 317/22
- toy- doymak
t.-armikin 111/24
t.-sam 185/09
t.-up 30/14, 112/01
t.-may 25/18, 318/23, 399/19
t.-ğuçe 189/11
t.-ğan 394/03
t.-ğandek 2/13
t.-midi 189/10
t.-miğan 318/20
t.-mayvatsa 239/19
t.-mavatқanniñ 240/02
- toyğuz- doyurmak
t.-imen 187/11
t.-sa 354/01
- t.-up 29/14
t.-uvalğandin 386/26
- toyundur- doyurmak
t.-up 208/13
- toyuş doyma, doyuş
t. 322/08
- tozan toz
t. 93/11
t.+din 91/20
t.+ğa 5/10, 93/20
- tozğaq toz
t.+қиçe 179/01
- tozi- yıpranmaq, eskimek, harap olmak
t.-di 405/14
- tozu- savrulmaq, dağılmaq
t.-ydiğan 246/08
- töge deve
t. 170/19, 295/09
t.+mu(tögi) 184/01
t.+niñ(tögi) 105/13
t.+si(tögi) 121/04
- töhmet(a.) iftira
t. 54/04, 331/02, 375/07, 375/07,
389/19, 404/17, 419/01
t. bilen 68/12, 421/11
t.+niñ 68/07
- töhmethor(a.f.) iftiracı
t. 262/24
- töhpe(a.) tuhfe
t. 428/01
- tök- dökmek
t.-ti 80/20, 284/15
t.-üp 138/21, 389/22
t.-mey 317/01
t.-ken 249/03, 401/19
t.-etti 12/01, 179/15
t.-üver 369/16
t.-üvergülük 369/16
t.-üvetti 382/10
t.-me! 156/12
- tökül- dökülmek
t.-di 25/25, 334/20
t.-üp tur- 229/01, 308/11
t.-gen 92/18, 191/21, 317/08
t.-genliki 285/23
t.-üvatқан 15/24
- töle- ödemek
t.-ysen 190/24
t.-p 284/15

- töli- ödemek
t.-semmu 130/23
t.-señlarmu 391/17
- tölin- ödenmek
t.-idu 226/19
- tömür demir
t. 23/10, 59/12, 354/10,
355/24, 356/03
t.+mu 410/02
t.+ni 100/23
t.+ler bilen 60/07
- tör evin köşesi, misafire ait yer
t. 391/23, 391/23, 391/25
t.+ge 391/24
t.+de 391/22, 391/26
- törel- vuku olmak, çıkmak,
meydana gelmek, yaratılmak,
türemek
t.-gen 207/11, 279/23, 406/11
t.-mesliki 327/02
- töril- vuku bulmak, ortaya çıkmak,
meydana gelmek
t.-ip 406/08
- töşük delik
t. 24/20, 24/22, 162/13
t.+niñ 24/03
t.+ke 24/10
t.+tin 70/22
t.+ige 24/02
t.+idin 23/25, 88/03
- töt dört
t. 4/09, 4/09, 4/15, 4/16, 4/20,
6/18, 6/18, 15/08, 15/10,
32/26, 33/26, 36/01, 50/19,
71/12, 73/13, 83/05, 109/07,
125/12, 139/03, 162/11,
176/03, 176/14, 176/17,
177/02, 194/10, 226/12,
228/09, 246/21, 246/21,
255/05, 268/11, 268/11,
268/14, 270/03, 275/18,
275/20, 276/17, 276/18,
311/05mehir, 314/21, 315/14,
386/02, 399/06, 405/01,
414/23, 415/16, 415/25,
418/07, 418/15, 421/01,
425/07, 426/15
t.+niñ 137/03
t.+tin 28/14
- t.+inçi 271/24
t.+inçisi 107/17
t.+imiz 423/07
- tötö bir tür kurt, haşarat
t. 185/22
- töve(a.) tövbe
t. 371/26
- töven aşağı, alçak, düşük
t. 56/25, 61/14, 97/08, 112/19,
116/04, 133/10, 162/10, 186/25,
234/15, 271/16, 409/26
t.+mu 129/15
t.+ge 33/05, 234/05
t.+de 284/18, 354/08
t.+dikilerge 291/25
- tövenlik saygı, açak gönüllülük
t. 266/18
t.+tin 135/21
t.+ini 221/17
- tövinami tövbename, tövbe ve
pişmanlığı bildiren yazılı belge
t.+si 214/25
- tragédiye(r.) trajedi
t. 80/08, 273/21
t.+diki(tragédiyi) 114/14
t.+sini(tragédiyi) 405/23
- traj(r.) tiraj
t.+i 430/15
- tuğ tuğ, bayrak
t. 58/18
t.+liri 410/08
- tuğ- doğmak
t.-idiğan 319/04
t.-up 91/10, 399/20
t.-қанларға 21/25
t.-қанlirimni 53/12
t.-қанliriniñ 90/05
t.-қанlirini 89/08, 89/11
t.-қанliridin 152/25
t.-қini 89/13, 89/23, 90/03
- tuğdur- doğurtmak
t.-idu 325/08
t.-uvatқан 166/21
- tuğma doğma
t. 65/12, 296/17, 314/19, 314/23,
315/07, 358/24, 388/07
- tuğul- doğulmak, doğmak
t.-di 231/25, 408/04

- t.-idu 254/12, 402/01
t.-imiz 289/06
t.-up 4/18, 43/21, 43/23,
60/23, 93/01, 124/05, 342/08
t.-ğan 108/06, 320/02,
334/13, 349/09, 384/04
t.-miğanlar 367/08
tuğuluş doğma, doğuş
t.+i 406/06
tuğut doğum
t.+i 320/01, 320/05
tuğum(f.) yumurta
t. 235/15
t.+dek 111/22
t.+ni 235/13, 319/03
turğun baca
t.+i bilen 35/26
tul dul
t. 361/12
tulpar küheylan
t.+dek 167/07
t.+ni 221/11
tulum tulum
t.+din 201/26, 239/03
tumaçe muska, muska şeklinde
katlanmış
t. kıll- 122/19
tuman sis, duman
t. 91/21, 92/06, 113/20,
115/18, 133/01, 331/02,
332/14, 423/04
t.+dek 85/01, 111/12
t.+ini 224/18
t.+lar 429/09
tumanlaş- sislenmek, duman
kaplamak
t.-ti 257/06
tumanlık sisli, dumanlı
t. 91/12
tumanlış- sislenmek, duman
kaplamak
t.-ip 144/22
tumşuk burun, çıkıntı, gaga
t. 159/08
t.+i bilen 382/26
t.+ini 33/16
t.+iğa 236/04
t.+lirini 120/24, 281/02
tunci ilk, ilk doğan çocuk
t. 18/11, 19/03, 28/24, 64/01, 74/23,
104/15, 128/02, 140/19, 147/11,
200/12, 225/25, 271/06, 328/05,
329/16, 379/22, 396/02, 403/22,
428/05
tuñlük çatı penceresi, keçe çadırın tepesini
kapatan keçe
t.+tinmu 238/10
tuprak toz, toprak
t. 384/12, 399/21
t.+ni 92/18
t.+ka 91/15, 317/08, 402/03
t.+ta 338/07, 424/12
t.+iñ 384/14
t.+iğa(tupriğ) 266/23
tur- turmak yardımcı fiili; durmak,
kalkmak, kaldırmak
t.-uvatimen 428/07
t.-uvatidu 282/15, 286/18, 360/05,
386/15, 408/26
aldirap t.-uvatimiz 249/12
t.-ar 181/10
t.-di 9/12, 10/03, 21/08, 45/05,
53/14, 60/06, 60/11, 66/16, 77/09,
82/20, 89/18, 101/21, 118/09,
125/09, 131/18, 166/12, 173/15,
177/21, 186/11, 188/18, 198/14,
199/07, 213/25, 250/25, 269/02,
336/06, 341/07, 346/17, 373/18,
387/15, 399/05, 415/01, 430/05
bolup t.-di 82/17, 391/06
beşş étip t.-di 87/24
çikip t.-di 274/26
özgirip t.-di 391/04
saklap t.-di 293/16
yütkilip t.-di 11/23
t.-diñiz 42/18
yağlap t.-diñizma 22/15
bilip t.-uptimen 83/15
t.-uptu 22/19, 143/10, 194/19,
195/12, 326/15, 368/13
t.-uptuğu 152/24
t.-imen 67/13, 181/20
bilip t.-imen 80/04
t.-isen 374/07
karap t.-isen 124/18
körüp t.-isen 423/21
hañvékip t.-isengu 46/24

t.-idu 77/06, 97/24, 152/07,
152/26, 163/24, 174/17,
174/23, 184/19, 218/02
almışip t.-idu 77/22, 302/02
bolup t.-idu 128/07, 212/05,
338/02
içim sişilip t.-idu 169/26
izdişip t.-idu 39/21
kuçak eçip t.-idu 350/19
t.-iduğu 324/11
t.-! 24/11
karap t.-! 253/03
heriketlinip t.-sila 162/24
t.-aysiler 249/19
koyup t.-ayli 15/07
yézışip t.-ayli 39/13, 39/23
t.-uñ 101/08
yoqlap t.-uñ 106/20
ötüp t.-uñlar 89/20
t.-sun 230/25
t.-sam 11/21
t.-sañmu 32/02
t.-siñiz 119/23
t.-sa 23/11, 53/02, 63/24,
112/08, 120/22, 146/14,
147/23, 172/26, 251/15,
251/19, 278/24, 287/14
eçilp t.-sa 287/14
t.-simu 272/22
şuvuldap t.-simu 398/08
karap t.-sağ 159/23
t.-ğanda 46/12, 187/03,
208/15 bilmey t.-ğanda 25/18
bolup t.-ğanda 59/03, 119/01,
231/16
dep t.-ğanda 201/25
kélelmey t.-ğanda 219/13
t.-ğiniçe 242/23
t.-up 2/24, 12/06, 15/21,
16/03, 16/04, 22/14, 30/23,
50/11, 50/11, 60/15, 60/16,
64/16, 74/01, 100/11, 107/16,
107/19, 116/25, 122/18,
139/05, 139/06, 158/17,
205/16, 216/12, 222/08,
232/10, 253/03, 289/26,
291/25, 305/17, 314/14,
320/25, 320/26, 345/05,
354/01, 368/13, 371/06,

371/10, 375/08, 375/15, 376/12,
378/15, 392/05, 393/20, 399/06,
401/13, 403/11, 406/07
t.-up ket- 31/01, 78/05, 139/06,
216/13, 345/06, 375/08, 378/15
t.-up kal- 25/06, 34/04, 112/16,
112/18, 134/20, 228/04, 230/08,
251/04, 271/15, 281/08, 296/12,
322/20, 374/11, 392/12
bésip t.-up 147/05
bilip t.-up 210/10
bilmey t.-up 134/20, 271/15
boğulup t.-up 280/08
boyundap t.-up 301/05
çaçritip t.-up 410/16
çaynap t.-up 206/22
çikirip t.-up 66/17
dikinip t.-up 154/03
duduklap t.-up 335/23
erkilitip t.-up 346/11
esnep t.-up 385/06
hömidep t.-up 71/02
ikkilinipt t.-up 163/01
kéríp t.-up 298/17
kötürüp t.-up 320/21, 320/21
külüp t.-up 99/06
kadilip t.-up 118/09
kamallap t.-up 333/03
karap t.-up 146/16, 269/04, 271/02
kékip t.-up 423/12
kétip t.-up 247/03
kışip t.-up 376/12
kızirip t.-up 139/17
möldürlep t.-up 13/20
noqup t.-up 136/14
oynitip t.-up 136/09
öksüp t.-up 349/24
ökünüp t.-up 403/04
ölmey t.-up 18/21
parķiritip t.-up 69/14
sişip t.-up 39/08
silap t.-up 20/15, 122/02, 198/16,
350/23
silkinip t.-up 201/13
sürtüp t.-up 229/20
şapilaqlap t.-up 252/06
şiltip t.-up 205/17, 205/23
teğküzüp t.-up 146/19

teklip kılıp t.-up 361/20
 tikilip t.-up 134/23, 136/12
 tirep t.-up 14/20
 tovlap t.-up 147/06
 uhsinip t.-up 326/22
 urup t.-up 77/10, 223/15
 yaşap t.-up 318/13
 yığip t.-up 133/12
 yölinip t.-up 275/18, 287/08
 yutup t.-up 184/15
 t.-upla 8/18, 25/12, 60/01,
 63/02, 65/14, 133/03, 167/16,
 326/23, 374/15
 t.-upla çal- 45/16, 46/20,
 144/04
 t.-upmu 288/11
 bilip t.-upmu 118/05, 307/22
 t.-ğan 14/19, 22/11, 51/18,
 65/03, 65/23, 99/21, 144/04,
 158/17, 165/01, 172/24,
 174/20, 187/13, 234/14,
 235/19, 240/11, 247/06,
 252/16, 258/20, 259/26,
 266/26, 331/07, 356/14,
 375/15, 401/14, 415/07,
 416/07, 423/17
 bağlap t.-ğan 235/25
 bazlışıp t.-ğan 26/07
 bésip t.-ğan 105/12, 126/12
 bolup t.-ğan 401/11
 buhsup t.-ğan 352/03
 bujuldap t.-ğan 345/20
 carañlap t.-ğan 325/03
 cilvilinip t.-ğan 277/05
 culalinip t.-ğan 97/21, 228/14
 çaqnap t.-ğan 87/21, 109/04,
 344/01, 392/12
 çıkip t.-ğan 227/12
 çöçüp t.-ğan 80/19
 çüşüp t.-ğan 5/06, 134/02,
 183/05
 davalgup t.-ğan 107/02,
 113/26
 dep t.-ğan 175/22
 dessep t.-ğan 83/06, 113/15
 éçip t.-ğan 259/10
 guçurlap t.-ğan 25/01
 hañvêkip t.-ğan 250/02
 hasirap t.-ğan 93/20

hazirlinip t.-ğan 383/07
 hepilişip t.-ğan 142/09
 hürpiyip t.-ğan 418/15
 intilip t.-ğan 18/08
 ittirip t.-ğan 24/15
 köbcüp t.-ğan 384/03
 körsitip t.-ğan 177/26
 körüp t.-ğan 401/17
 körünüp t.-ğan 92/07, 113/21,
 387/22
 kütüp t.-ğan 46/26
 qarap t.-ğan 26/10, 419/12
 qariyip t.-ğan 51/03
 qétip t.-ğan 6/26
 kılıp t.-ğan 118/14
 kuyulup t.-ğan 395/06
 lipildep t.-ğan 87/22
 möldürlep t.-ğan 112/20
 orap t.-ğan 399/17
 özgirip t.-ğan 84/06
 parañlışıp t.-ğan 273/10
 saklap t.-ğan 25/26
 salvarap t.-ğan 277/18
 sıkımdap t.-ğan 144/24
 tamçip t.-ğan 163/14
 teyyarlinip t.-ğan 415/14
 téşip t.-ğan 390/11
 tikilip t.-ğan 13/02, 56/17, 219/20,
 407/12
 titrep t.-ğan 112/22, 141/03,
 256/09, 259/04, 275/19, 339/19,
 350/23, 351/13
 tolginip t.-ğan 12/18
 toplışıp t.-ğan 273/02
 tökülüp t.-ğan 229/01, 308/11
 tutup t.-ğan 110/16, 124/11, 124/19
 uçlap t.-ğan 159/08
 yaltirap t.-ğan 186/21, 186/23
 yélineap t.-ğan 144/11
 yénip t.-ğan 21/02
 yépip t.-ğan 344/12
 taşlap t.-ğandek 393/02
 tepçirep t.-ğandek 334/03
 t.-ğınımı 46/04
 diñgiyip t.-ğınını 203/10
 t.-ğanlıqını 45/23, 304/03
 kütüp t.-ğanlıqını 10/02, 15/06
 körüşüp t.-ğandikin 199/14

t.-ğuçı 171/18
t.-idiğan 5/14, 7/03, 48/07,
49/04, 49/07, 57/23, 109/05,
204/18, 221/21, 300/09,
399/08, 405/20, 405/21,
426/25
ayrilip t.-idiğan 7/10, 332/05
bağlap t.-idiğan 40/03
bolup t.-idiğan 221/23
çekçiyip t.-idiğan 7/05
dep t.-idiğan 427/05
külüp t.-idiğan 49/09, 100/06,
332/03, 394/01
nurlandırıp t.-idiğan 177/08
oynap t.-idiğan 7/03
salvarap t.-idiğan 254/09
uçrap t.-idiğan 186/19
yéğip t.-idiğan 74/09
t.-idiğini 221/24
t.-idiğanlar 243/21
t.-mağçı 283/24
t.-ğanidi 270/09
t.-ganiken 222/11
dep t.-uvidim 2/11
bolup t.-uvidi 33/17, 277/08,
359/05
dep t.-uvidi 105/15
dikinip t.-uvidi 274/20
hazirlinip t.-uvidi 276/20
otlap t.-uvidi 177/21
ömellep t.-uvidi 35/14,
120/06
silcip t.-uvidi 276/11
t.-atti 26/23, 33/23, 71/23,
78/04, 90/08, 121/16, 134/19,
229/05, 237/01, 267/14,
282/09, 344/13, 346/07,
366/19, 395/01, 409/25,
416/02
aňlinip t.-atti 260/04, 415/24
aylandırıp t.-atti 282/09
bilinip t.-atti 85/09
bolup t.-atti 72/23, 319/01
cuşkunlap t.-atti 331/11
çéçip t.-atti 228/17
çikip t.-atti 2/26, 7/24, 49/10,
49/13, 84/07, 240/19, 317/24,
374/13, 384/02, 388/17,
402/17

dirdiyip t.-atti 51/05
eks étip t.-atti 20/13, 215/24
ékip t.-atti 232/18
endikip t.-atti 359/19
gevdilendirüp t.-atti 45/07
gidiyip t.-atti 55/08
hiciyip t.-atti 79/17
kélip t.-atti 403/16
körsitip t.-atti 247/21
körünüp t.-atti 56/07, 158/08,
190/10, 324/09
ğadilip t.-atti 98/13
ğarap t.-atti 2/18, 397/06
ğozğap t.-atti 34/19
ligirlap t.-atti 6/23
lipildep t.-atti 254/20
örlep t.-atti 394/24
perklinip t.-atti 72/21
pildirlap t.-atti 186/20
pulaňlitip t.-atti 421/09
saňgilap t.-atti 28/20
sépip t.-atti 126/03
sézip t.-atti 364/08
sovup t.-atti 323/03
sunup t.-atti 190/04
suylap t.-atti 254/08
tikilip t.-atti 47/11, 277/04
tosup t.-atti 257/04
yalkuncap t.-atti 198/24
yaltirap t.-atti 8/01
yaňrap t.-atti 392/18
yéğip t.-atti 41/18
yorutup t.-atti 183/05, 415/20,
419/19
t.-idiken 150/10
tolup t.-idiken 80/08
tutup t.-mağçı idi 130/26
bolup t.-ividi 174/24
boyundap t.-ividi 2/03
ğoyup t.-ividi 139/04
t.-uvatamsiz 113/06
t.-uvatatti 381/14
t.-uvatğan 186/10
bolup t.-uvatğanlarğa 116/09
oylap t.-midi 163/05
ğilip t.-misa 338/13
yéňilap t.-misa 365/23
t.-mamdu 45/21, 81/08, 360/23

- t.-ma! 275/21
t.-ğum yok 38/12
t.-miğandek 177/11
t.-masliğimiz 150/11
mevcut bolup t.-alamdu 245/21
t.-almas 29/03
çidap t.-almidi 69/02
put tirep t.-almaydu 152/23
t.-almaymiz 57/07
aňlap t.-almay 273/11
tutup t.-almay 172/12
çidap t.-almiğan 26/13
kılıp t.-almaytti 374/17
çeklep t.-almaidiken 127/23
turane direkt, doğrudan
t. 113/23
turağ bent, kıta
t. 161/10, 161/18, 161/20,
162/01, 162/05, 177/26,
178/09, 178/20, 179/05,
179/05, 182/14, 182/25,
183/01, 183/05, 183/13,
183/16, 184/14, 185/04,
185/11, 186/05, 187/01,
187/21
t. bilen 23/06
t.+mu 40/22
t.+niñ 161/25, 180/09,
180/14, 181/20, 181/26,
184/05, 184/07, 187/08
t.+ni 40/20, 182/12, 188/19,
188/20
t.+ka 181/12, 185/17
t.+lar 286/22
turağsız değışken, kararsız, tutarsız
t. 77/19, 134/07
turağsızlık tutarsızlık, değışkenlik
t. 40/11
turğın duran, bulunan
t. 162/03
t.+i 416/08
Turğın erkek ismi
t. 5/11, 5/22, 6/11, 8/24, 9/15,
15/19, 28/16, 29/17, 31/03,
32/06, 35/02, 35/12, 37/22,
38/01, 38/07, 38/10, 38/22,
39/03, 39/18, 39/24, 143/08,
196/05, 265/14, 330/14
t.+mu 10/16, 11/08, 27/10, 30/16,
36/04, 39/22
t.+niñ 5/07, 6/14, 29/22, 143/11,
143/15, 144/24, 149/18, 260/12,
366/22
t.+ni 40/10, 44/14, 143/13
t.+nimu 36/18
t.+ğa 143/17
t.+din 149/15, 190/04, 328/01,
370/06, 424/22
t.+lar 4/17, 420/16
turğuz- kaldırmak, ayakta
durdurmak
t.-di 206/25, 345/15, 415/26
t.-up 63/07
t.-uvétip 83/23, 385/09
t.-almaysen 295/10
t.-almidim 405/17
turğuzul- kaldırılmak, ayakta
tutulmak
t.-up 391/12
turğ sima, suret, şekil, hal, durum
t. 4/19
t.+uñ 205/25
t.+i 70/12, 342/10, 393/23, 399/18
t.+imu 46/15
t.+iğa 231/22
t.+ida 2/19, 41/12, 124/21
t.+idin 7/23, 215/22, 402/17
turmağ kalkmak
t.+ta 263/19
turmuş hayat, ömür, geçim
t. 30/02, 30/03, 73/10, 73/12, 77/24,
80/06, 80/22, 97/21, 108/17,
123/08, 123/08, 124/09, 125/03,
125/04, 125/07, 148/12, 148/14,
149/03, 172/07, 181/09, 211/19,
226/17, 238/11, 239/18, 240/09,
240/20, 241/02, 243/07, 243/20,
285/23, 308/04, 352/11, 355/05,
363/22, 364/15, 380/05, 403/25,
403/26, 406/26, 410/05, 410/09,
410/24, 424/02, 424/14, 425/05
t.+niñ 28/26, 81/04, 125/01,
193/04, 240/07, 258/19, 290/14,
308/02, 363/06, 380/11, 388/07
t.+ni 42/04, 103/17, 407/21

- t.+nila 293/01
t.+қа 262/17
t.+ta 19/06, 72/05, 108/20, 237/10, 241/16, 257/21, 265/05, 308/05
t.+tiki 69/01, 75/25, 158/03, 262/17, 337/04
t.+tin 125/01, 192/16
t.+umda 308/03
t.+umdin 405/22
t.+uñ 386/12
t.+iñizdiki 349/18
t.+i 73/05, 126/06, 134/06, 142/16, 322/12
t.+ini 177/08, 239/25
t.+iğa 395/15
t.+ida 106/02, 238/21, 338/12
t.+idiki 76/01, 127/03
t.+imizniñ 81/12, 278/23
t.+imiz 238/23
t.+imizda 77/13, 221/16, 389/26
t.+imizdiki 190/17
t.+liriniñ 288/14
- turmuzlan- frenlenmek
t.-ğan 344/17
- Turpanşehir ismi, Turfan
t. 250/20, 250/21
t.+niñ 217/03
- turubi bir tür müzik aleti
t.+da 229/05
- turuç maya (hamur)
t.+i 51/06
- turuqluқ durağanlıқ, sabitlik, devamlılıқ
t. 408/11
- turup turp
t. bilen 199/23
- turuş duruş, durma, kalkma
t.101/11, 225/19
t.+қа 83/11, 223/06, 230/26, 244/06, 279/21, 341/06
t.+tin 123/02
t.+umni 61/07
t.+uñniñ 117/23
t.+i 126/21, 155/14, 155/17
t.+iğa 112/13, 268/03
t.+idin 112/20
t.+imiz 215/15
- t.+liri 216/09
- turuş- durmak, bulunmak, kalkmak
t.-ti 82/03, 170/08
t.-atti 246/22
- turuval- durmak, kalmak
t.-di 77/16, 78/15, 102/21, 243/23, 284/12, 305/03, 310/05
t.-idu 38/14, 365/01
t.-ğaқа 61/09
t.-ğan 335/06
- turuver- duruvermek, kalıvermek
t.-di 155/19, 272/04, 351/03
t.-!11/03
- turuvél- durmak, kalmak
t.-ip 38/15, 39/07
- turuvériş duruveriş, kalıveriş
t.+ke 396/10
- tuşmu tuştin her taraftan
t. 147/19, 219/05, 285/15
- tut- tutmak
t.-uvatidu 371/05
t.-ti 25/17, 83/12, 84/01, 120/05, 256/09, 258/13, 283/18, 300/13, 343/08, 383/15, 415/15
t.-imiz 323/08
t.-! 58/23, 59/01, 112/06, 418/21
t.-ayli 143/05
t.-uñlar 96/07, 429/06
t.-sañtiñ 329/20
t.-may 58/02
t.-up 8/02, 21/16, 25/20, 33/07, 40/21, 52/01, 53/14, 57/24, 70/05, 84/22, 101/01, 116/21, 136/11, 137/22, 146/09, 173/10, 173/25, 185/09, 202/13, 205/11, 225/09, 225/11, 235/12, 235/13, 255/09, 255/10, 256/19, 282/08, 298/18, 302/13, 320/05, 343/18, 381/01, 403/10, 419/15, 421/09
t.-up ber 421/16
t.-up kel- 198/04
t.-up kél- 109/26, 147/03, 421/06
t.-up қal- 115/05
t.-up қoy- 311/03
t.-up tur- 110/16, 124/11, 124/19, 130/26, 170/07, 172/11
t.-idiğan 10/16, 255/25, 342/09

- t.-kan 47/10, 51/24, 172/21,
173/17, 188/08, 215/13,
267/02, 281/11, 283/25,
308/01, 403/13, 403/15
t.-kandek 16/13
t.-kandila 81/14
t.-mağçi 77/14
t.-kun 108/15
t.-kiniñ 299/09
t.-kini 299/02
t.-kiniçe 171/14
t.-udiğanlığığa 75/03
t.-uvatatti 12/12
t.-muduñ 329/19
t.-miğan 386/14
t.-maydiğan 339/06
t.-alaydiğan 74/10, 165/21
t.-almidi 160/07
t.-almaydu 115/06
t.-almay 33/22, 108/17,
118/09, 179/19, 259/12,
344/02, 361/12, 365/04,
374/19, 383/05
tutuval- tutabilmek
t.-di 9/22, 17/08
t.-ğan 105/16, 301/06
tutuvél-(<tutup al-) tutabilmek,
yakalamak
t.-ip 48/17, 117/18, 142/07,
340/25
tutam avuç, yığın, miktar
t. 5/07, 300/09, 375/05
t.+i 355/21
tutamsiz tutarsız, ciddiyyetten
uzak
t. 36/24
tutaş yekpare, bütün, hep,
kesintisiz
t. 246/15
tutaş- bitişik olmak
t.-ti 141/02
tutaştır- tutuşturmak
t.-di 65/23, 95/08
t.-imen 293/09
t.-up 97/09, 183/09, 243/23
t.-idiğan 253/19
t.-atti 66/03
tutiş- tutuşmak, yanmak
t.-ip 155/08, 232/20
tutқа kol
t. 85/16, 169/10
tutқақ pat pat diye tutan
t. 14/07
tutқun tutsak, esir
t. 1/02, 49/03, 125/19, 195/02
t. bilen 87/09
t.+din 115/09
tutқunluқ tutsaklık, esirlik
t. 124/12, 261/23
tutқuz-tutturmak
t.-di 421/15
t.-ğanidi 255/23
tutruқsizliқ tutarsızlık, döneklik,
kararsızlık
t.+idin 332/13
tutun- tutunmak
t.-di 421/17
tutuқ bulutlu, kapalı, karanlık, kederli,
mahzun
t. 156/16
tutuқliş- kararmak, tutulmak
t.-ip 66/07
t.-ip ket- 85/02
tutuş tutuş, tutma
t. 157/05, 188/19, 188/20, 302/01,
409/21
t.+ni 338/03
t.+қа 259/20, 267/04, 324/17
t.+i 74/13
t.+ini 398/03
tutuş- tutuşmak, sarılmak, bitişik olmak
t.-up 109/13, 154/14, 238/02,
400/14
tuy- duymak
t.-up 360/04
t.-may 186/03
tuydur- duyurmak, işittirmek,
hissettirmek
t.-may 366/20
tuyғu duygu, his
t. 19/20, 19/23, 34/16, 34/17, 71/17,
98/07, 98/08, 103/13, 103/14,
106/18, 133/03, 136/17, 144/06,
193/20, 208/20, 222/06, 234/06,
274/12, 321/10, 325/07, 327/20,
334/05, 342/20, 345/06

- t. bilen 39/08, 103/14, 127/07, 201/17, 248/25, 424/01
t.+niñ 44/17
t.+si 19/10, 59/09, 69/06, 71/11, 71/16, 144/08, 155/03, 226/10, 240/20, 279/07, 291/26, 353/23
t.+si bilen 46/02, 86/17, 93/03, 107/03, 135/07, 225/15, 230/10, 234/03, 272/06, 355/21
t.+sini 185/03, 296/03
t.+siğa 384/23
t.+sidiki 72/06
t.+lar 105/08, 126/17, 135/08, 232/24, 260/09
t.+larmu 93/05
t.+larniñ 253/13, 253/14, 259/21
t.+larni 136/09
t.+largâ 20/10, 109/13, 258/05
t.+liri 173/01
t.+lirini 217/10
- tuyğuluğ duyğulu, duyarlı
t. 44/12, 82/04
- tuyğun uyanık, basiretli, zeki
t. 128/24, 174/11, 174/12, 225/21, 388/10, 415/06
- tuyul- duyulmak
t.-di 17/01, 17/19, 76/13, 90/13, 96/18, 111/13, 119/02, 149/23, 237/09, 366/15, 407/10
t.-simu 128/01
t.-up ket- 79/06, 109/13, 134/14, 375/17
t.-may 398/17
t.-ğan 108/11, 315/09, 365/13, 383/13, 395/18, 428/04
t.-atti 114/16, 241/04, 407/18, 423/21
t.-uvatatti 105/12
t.-midi 164/22
t.-maydiğan 126/22
- tuyun- his kılınmak, sezinlenmek
t.-up 384/14
- tuyuksız aniden, ani, ansızın
t. 3/01, 16/03, 24/23, 41/16, 46/13, 48/04, 50/08, 50/09, 59/12, 61/02, 69/09, 83/07, 88/20, 103/02, 113/14, 128/17, 134/14, 138/14, 157/04, 158/15, 159/02, 171/10, 174/24, 195/02, 208/04, 230/21, 250/01, 252/12, 253/08, 262/15, 263/02, 276/21, 280/07, 316/16, 336/08, 340/01, 344/17, 352/15, 364/17, 367/16, 372/25, 394/10, 398/26, 401/01, 402/09, 403/05, 407/21, 408/14, 408/19, 409/09, 409/22, 410/24, 412/08, 414/26, 418/24
t.+la 304/01, 412/22
- tuz tuz
t. 66/20
t.+ni 40/17, 424/05
- tuzkor nankör
t. 279/06
- tücüpile- itina ile yapmak
t.-p 228/20
- tüfi nefret ediş imasını bildirir
t. 284/21
- tüg- düğmek, bağlamak
t.-üp 195/23
- tüge- bitmek, tükenmek, tamamlanmak
t.-p 38/07, 46/26, 58/01, 61/21, 222/23, 253/13, 352/01, 417/05
t.-tügimey 6/14
t.-ydu 226/18, 419/26
- tügeş zorluk, güçlük, engel
t. 344/13
- tügeş- engel çıkmak, zorlaşmak, olmaza çıkmak
t.-kendek 80/09
t.-ti 104/12, 246/06
- tüget- bitirmek
t.-tim 426/06, 428/09
t.-ti 62/23, 66/15, 184/03, 270/24, 286/13, 290/13, 357/05, 359/09
t.-señ 367/07
t.-kendin 368/15
- tügi- bitmek, tükenmek, tamamlanmak
t.-di 66/16, 173/18, 215/17, 225/06, 286/20, 291/22, 291/23
t.-gende 102/04
t.-gendin keyin 293/15

- t.-giçe 153/01, 280/17
t.-mey 36/14
t.-gen 110/20
t.-gendimu 291/22
t.-mes 32/21, 88/01, 100/05,
146/18, 151/05, 156/13,
235/03, 289/23, 326/03
t.-midi 212/10
t.-meydu 390/17
t.-meyla 181/16
- tügimes tükenmez, bitmez
t. 72/09, 258/24, 400/11
- tügiş düğmek, bağlamak
t.+ini 288/10
t.-imiz 334/17
- tügit- bitirmek
t.-ip 289/24, 326/18
t.-ivetkenidi 23/24
t.-elmeptu 264/18
- tügitiş bitirme
t. 130/11
- tügmi düğme
t.+simu 161/13
- tügü- tükenmek, bitmek, ölmek
t.-p 368/26, 417/04
- tügüç düğüm
t.+ini 357/06
- tügül belki, hatta
t. 4/23, 108/22, 186/18,
186/25, 211/02, 380/22,
382/21, 411/01, 420/06
- tügül- düğölmek, büzülmek,
yuvarlaklanmak
t.-gen 283/22
t.-üp 100/04, 323/23, 346/06,
377/16
- tügünçek düğüm
t.+ni 389/01, 420/10, 420/11,
420/13
t.+tin 420/11, 420/18
- tük tüy
t. 51/04
t.+inimu 337/23
t.+liri 191/03
- tükür- tükürmek
t.-üp 206/25
t.-üvétip 276/01
t.-me 418/23
- tükürük tükürük
- t. 294/06
t.+la 288/05
t.+ni 271/15
t.+ini 203/14, 382/22
- tülke tilki
t. 370/14
t.+niñkidek(tülki) 302/17
t.+si(tülki) 317/19
t.+sidek(tülki) 341/22
- tümenligen binlerce
t. 193/13
- tün gece
t. 209/02, 212/17, 256/02, 398/21
t.+ge 363/22
- tüne- geceleme
t.-p 89/11
- tünügün dün
t. 40/22, 82/17, 88/05, 88/07,
180/11, 182/22, 237/13, 305/02,
313/22, 339/12, 351/10, 367/20
t. bilen 39/01
t.+la 253/21, 397/12
t.+din 23/08, 91/05
t.+ki 19/26, 237/01, 237/06, 237/12
- tüp dip
t. 31/03, 216/18, 234/07, 382/18,
394/14, 394/16
- tüpeyli bu gibi, benzeri, müşabih
t.68/07
t.+din 26/12, 56/08, 72/06, 138/15,
145/23, 249/04, 335/25, 392/08
- tüpli- ciltlemek
t.-valğan 173/07
- tür tür, çeşit, görünüş
t.+i 283/22
- tür- çatmak
t.-di 2/23
t.-üp 56/10, 142/2656/10
- Türgéniv özel isim
t.+niñ 42/02
- türginuçe kahramanca, epik
t. 194/14
- türgün korkusuz, yürekli, cesur
t. 149/19
- türgünlük korkusuz, yürekli, cesur
olma hali
t. bilen 158/17
- türküm grup, öbek

	t. 23/22, 151/24, 181/21, 331/08, 357/24		t. 107/15, 127/14, 142/01, 205/19, 369/15
türkümle-	toplamak	tüz-	derlemek, yapmak, tesis etmek, kurmak
	t.-p 23/23, 331/08		t.-di 157/09
türlük	türlü	tüze-	derlemek, yapmak, tesis etmek, kurmak
	t. 410/09		t.-p 216/09, 346/22
türme(r.)	hapishane	tüzeştir-	derlemek, yapmak, tesis etmek, kurmak
	t. 130/01		t.-di 343/22
	t.+dek 237/04		t.-idigan 138/03
	t.+de(türmi) 71/12		t.-mey 5/12
	t.+din(türmi) 70/18		t.-üp 6/17, 100/10, 345/11, 393/21
türmellin-	çoşmak, kabarmak		t.-üvalganidi 254/10
	t.-ip 424/17		t.-üvélipla 254/03
türmilekle-	dolamak, bağlamak	tüzet-	düzeltilmek, tamir etmek, onarmak
	t.-p 420/19		t.-misek 238/23
türt-	dürtmek	tüzük	sağlam, doğru, dürüst
	t.-üp 56/21, 171/13, 382/20, 383/03		t. 129/04, 180/16, 213/21, 261/22
türtekle-	buruşturmak	tüzüt	aşırı çekingenlik
	t.-p 105/16		t. bilen 243/05
türtke	dürtü	tüzütsiz	çekinmeden, sakınmadan
	t. 238/17		t. 343/08
	t.+si(türtki) bilen 343/25		
türül-	sarılmak, yumaklanmak, sıvanmak, kıvrılmak		
	t.-üp 120/06, 156/15, 174/22		
	t.-gen 394/26		
türülüş	dürülüş, katlanış, sarılış		
	t.+idin 54/13		
tüs	renk, sima, görünüm, görüntü		
	t. 49/08, 117/03		
	t.+ke 92/12, 132/13, 275/03, 304/08, 322/19, 399/13		
	t.+i 135/14		
tüski	eskilik		
	eski -t.+lerni 99/05		
tüv	dip		
	t.+i 336/14, 375/18		
	t.+ige 293/17, 382/10		
	t.+ide 91/23, 113/16, 143/16, 149/20, 293/15		
	t.+igila 287/10		
	t.+mizdin 350/16		
tüvrük	direk, sütun		
	t. 177/10, 177/11		
	t.+niñ 110/16		
	t.+imiz 194/11		
tüz	düz, doğru		

U	
o	
u.	1/13, 1/15, 1/17, 2/06, 2/15, 2/18, 2/24, 4/02, 4/03, 4/05, 4/26, 5/02, 5/15, 5/20, 7/11, 7/15, 8/01, 8/22, 9/16, 9/20, 11/10, 11/25, 12/01, 12/07, 12/11, 12/14, 12/15, 12/16, 12/20, 13/26, 14/02, 14/06, 14/10, 15/05, 16/02, 16/06, 16/10, 16/18, 17/02, 17/15, 17/19, 18/13, 18/15, 18/18, 19/18, 19/20, 21/08, 21/26, 22/22, 23/09, 23/09, 25/14, 26/11, 26/15, 26/17, 27/14, 29/06, 29/09, 29/18, 30/06, 31/11, 32/08, 32/20, 33/21, 33/26, 34/08, 34/09, 34/12, 34/24, 36/19, 36/24, 37/23, 38/02, 38/15, 39/07, 40/12, 41/11, 41/12, 43/03, 43/05, 43/07, 43/26, 44/19, 44/26, 45/01, 45/04, 45/06, 45/17, 47/02, 47/18, 47/24, 48/09, 48/12, 48/14, 48/16, 48/18, 48/24, 48/25, 49/06, 50/02, 50/05, 50/07, 50/11, 50/15, 50/17, 50/21, 50/24, 51/01, 51/05, 51/14, 51/14, 51/17, 51/21, 52/02, 52/08, 53/22, 54/01, 54/04, 54/13, 54/15, 54/17, 55/12, 55/17, 56/01, 56/04, 56/07, 57/05, 57/06, 59/13, 59/16, 59/17, 59/18, 60/08, 60/10, 60/18, 60/20, 61/02, 61/12, 61/16, 61/19, 61/25, 62/07, 62/22, 62/24, 63/04, 63/18, 64/01, 64/02, 64/04, 64/07, 64/09, 64/12, 64/16, 65/03, 65/16, 66/11, 66/15, 66/22, 67/15, 67/16, 67/18, 67/20, 67/24, 68/02, 68/06, 68/09, 68/15, 68/21, 69/02, 69/05, 69/06, 69/19, 69/23, 70/01, 70/04, 70/11, 70/17, 70/22, 71/05, 71/14, 71/19, 72/03, 72/07, 72/16, 73/02, 73/24, 73/26, 74/10, 74/11, 74/14, 74/26, 75/02, 75/12, 75/16, 75/19, 76/11, 76/14, 76/20, 77/16, 78/08, 78/11, 78/16, 79/04, 79/06, 79/16, 79/17, 79/18, 80/04, 80/12, 80/19, 81/08, 83/01, 83/04, 83/10, 83/13, 84/08, 84/10, 84/22, 85/02, 85/21, 86/04, 86/25, 87/13, 88/07, 88/25, 89/11, 89/20, 89/23, 90/13, 90/18, 90/21, 90/22, 90/24, 90/26, 91/10, 91/14, 91/18, 91/18, 91/22, 91/25, 92/20, 93/05, 93/10, 93/18, 93/24, 94/08, 95/04, 95/09, 96/03, 96/06, 96/11, 96/19, 96/20, 97/03, 97/08, 98/05, 99/12, 99/17, 99/25, 100/02, 100/10, 100/11, 100/23, 100/26, 102/04, 102/25, 104/05, 104/14, 104/17, 104/20, 105/02, 105/14, 105/15, 105/17, 106/23, 107/07, 107/23, 108/09, 108/14, 108/16, 109/03, 109/08, 109/15, 109/16, 109/18, 109/22, 109/25, 110/05, 110/07, 110/11, 110/15, 110/22, 111/01, 111/01, 111/21, 112/03, 112/18, 113/01, 113/08, 113/17, 113/18, 113/23, 114/09, 114/22, 114/26, 115/02, 115/06, 115/08, 115/12, 115/20, 116/03, 116/08, 116/11, 116/14, 116/21, 117/04, 117/20, 117/24, 117/26, 118/04, 118/17, 118/21, 119/03, 120/05, 120/22, 121/07, 121/14, 121/20, 121/23, 122/01, 122/03, 122/10, 122/16, 122/17, 122/22, 124/03, 124/21, 124/26, 125/01, 125/03, 125/23, 126/01, 126/17, 126/22, 127/16, 127/20, 128/20, 128/25, 129/10, 129/15, 130/10, 130/26, 131/15, 132/02, 132/11, 132/14, 132/23, 132/25, 133/06, 133/08, 133/10, 133/11, 133/17, 133/22, 134/03, 134/07, 134/14, 136/07, 136/23, 136/24, 137/02, 137/21, 137/24, 138/07, 138/11, 139/02, 139/03, 139/25, 140/12, 140/13, 141/05, 141/11, 141/17, 142/02, 142/06, 142/08, 142/18, 143/03, 143/09, 143/13, 143/18, 143/21, 144/07, 144/23, 145/15, 145/16, 146/01, 146/09, 150/16, 151/04,

151/14,	152/03,	152/12,	218/17,	218/21,	219/13,	219/16,
152/13,	152/24,	153/15,	219/20,	220/01,	221/26,	222/04,
154/20,	155/01,	155/03,	222/08,	222/13,	222/17,	222/19,
155/21,	156/17,	157/04,	222/20,	222/25,	223/02,	223/03,
157/13,	160/18,	160/23,	223/18,	224/08,	224/11,	224/20,
161/08,	161/08,	161/14,	225/05,	225/06,	225/11,	225/12,
161/24,	163/09,	163/17,	225/22,	225/25,	226/03,	226/08,
164/07,	164/16,	164/20,	226/17,	226/19,	226/23,	227/01,
164/22,	165/12,	165/13,	227/03,	227/08,	228/09,	228/25,
165/20,	165/26,	166/13,	229/08,	229/11,	229/14,	230/01,
167/15,	167/16,	167/19,	230/13,	230/22,	231/08,	231/16,
167/23,	168/21,	170/21,	231/18,	231/20,	232/09,	232/13,
170/21,	171/19,	171/21,	232/16,	233/18,	233/25,	234/02,
172/11,	172/20,	172/21,	234/07,	234/09,	234/16,	234/25,
173/10,	173/23,	174/03,	235/09,	235/15,	235/18,	235/22,
174/06,	174/13,	174/18,	236/01,	236/04,	236/10,	236/11,
174/20,	175/10,	175/14,	236/13,	236/15,	236/20,	237/03,
177/25,	178/07,	178/14,	237/05,	237/07,	237/11,	237/21,
178/21,	179/04,	179/06,	239/13,	239/22,	239/25,	240/25,
179/14,	179/17,	179/26,	241/04,	241/07,	241/12,	241/13,
180/05,	180/15,	180/21,	241/22,	242/01,	242/02,	242/03,
180/21,	181/21,	182/03,	242/06,	242/06,	242/14,	242/22,
183/12,	185/06,	186/11,	243/11,	243/19,	243/22,	244/09,
186/14,	187/02,	187/09,	244/10,	244/12,	244/23,	245/02,
187/15,	187/19,	188/03,	245/11,	248/14,	248/14,	248/24,
188/07,	188/09,	188/12,	250/21,	251/12,	251/15,	251/19,
188/17,	188/24,	188/26,	251/19,	251/22,	252/09,	253/09,
189/01,	189/06,	189/07,	253/15,	254/20,	255/15,	256/16,
189/18,	190/03,	190/18,	257/06,	257/11,	257/18,	257/19,
190/19,	192/19,	193/03,	257/24,	258/01,	258/13,	258/15,
193/19,	193/25,	194/01,	259/03,	259/04,	259/20,	259/22,
194/05,	194/06,	195/07,	261/09,	261/15,	261/20,	263/02,
195/08,	195/11,	195/12,	263/07,	264/08,	264/11,	264/17,
197/08,	197/14,	198/08,	264/18,	264/22,	264/23,	265/18,
198/08,	198/17,	199/07,	266/09,	266/15,	267/04,	267/06,
200/10,	201/16,	201/18,	267/20,	267/24,	267/26,	268/06,
201/19,	202/01,	202/11,	268/07,	268/08,	268/14,	269/08,
202/12,	202/16,	203/05,	269/10,	269/23,	270/08,	270/18,
203/11,	204/07,	204/10,	270/19,	270/21,	270/25,	271/04,
204/22,	206/09,	206/10,	271/08,	272/02,	272/03,	273/02,
206/11,	206/22,	207/06,	273/09,	274/21,	277/02,	278/04,
207/09,	208/04,	208/06,	278/11,	278/17,	279/05,	279/23,
208/10,	208/16,	210/10,	280/20,	281/02,	281/13,	281/15,
211/11,	211/16,	211/22,	282/07,	282/12,	282/17,	282/20,
212/05,	212/25,	213/13,	282/22,	283/12,	283/22,	283/23,
213/23,	213/25,	214/09,	284/10,	284/12,	284/17,	284/20,
214/12,	214/22,	216/11,	284/21,	286/04,	286/06,	286/09,
216/15,	217/10,	217/15,	287/26,	288/21,	289/02,	290/06,
218/01,	218/02,	218/12,	291/07,	291/24,	291/26,	292/05,

292/10,	292/14,	293/11,	365/12,	366/04,	366/10,	367/03,
293/16,	294/21,	295/03,	368/11,	368/12,	368/13,	369/02,
295/04,	295/15,	295/21,	369/23,	370/18,	370/22,	371/03,
296/06,	296/17,	297/01,	371/05,	371/10,	371/14,	371/20,
297/03,	297/04,	297/07,	371/23,	372/10,	372/12,	372/20,
297/09,	297/13,	297/21,	372/23,	373/04,	373/18,	373/23,
297/25,	299/10,	299/19,	374/01,	374/05,	374/13,	374/16,
300/04,	300/06,	300/08,	374/18,	376/07,	376/11,	376/16,
300/10,	300/21,	301/02,	376/17,	378/05,	379/02,	379/07,
301/10,	302/01,	302/15,	379/11,	379/21,	380/03,	380/06,
303/24,	304/01,	304/05,	380/17,	381/14,	381/18,	381/21,
305/14,	306/15,	306/22,	381/23,	382/10,	382/19,	383/05,
308/01,	309/14,	309/16,	383/09,	383/14,	384/18,	384/20,
309/18,	309/20,	312/02,	385/02,	386/18,	387/03,	387/06,
312/14,	313/20,	314/10,	387/26,	388/06,	388/11,	388/13,
314/23,	315/02,	318/07,	388/15,	388/17,	388/23,	388/26,
318/18,	318/26,	319/18,	389/05,	389/08,	389/18,	389/22,
323/04,	323/16,	324/12,	390/17,	391/09,	391/25,	391/26,
324/19,	325/15,	326/01,	393/01,	393/02,	393/03,	393/05,
328/02,	329/21,	329/24,	393/10,	393/13,	393/16,	393/18,
332/06,	332/07,	332/12,	393/20,	394/08,	395/01,	395/13,
332/22,	332/25,	333/14,	395/16,	396/01,	396/10,	396/10,
333/16,	334/09,	334/13,	396/21,	397/10,	397/12,	398/06,
335/10,	335/16,	337/01,	398/09,	398/11,	398/11,	398/14,
338/04,	338/08,	338/12,	398/18,	398/21,	398/26,	399/18,
340/18,	341/19,	342/06,	399/22,	399/24,	400/07,	400/08,
342/10,	342/11,	342/15,	400/19,	402/13,	402/14,	403/04,
342/23,	343/10,	343/17,	403/06,	403/07,	403/11,	403/12,
343/24,	344/02,	344/07,	403/15,	403/17,	404/06,	404/26,
344/20,	344/24,	344/26,	405/03,	405/10,	405/18,	406/06,
345/10,	345/14,	345/17,	406/13,	406/19,	406/22,	407/10,
345/22,	346/02,	346/08,	407/13,	407/19,	407/22,	408/01,
347/02,	347/04,	347/08,	408/04,	408/05,	408/13,	408/17,
348/04,	348/21,	349/23,	408/21,	408/25,	409/01,	409/11,
349/25,	350/22,	351/10,	409/12,	410/09,	410/11,	410/13,
351/12,	351/14,	351/20,	410/18,	410/19,	410/26,	411/02,
352/09,	352/11,	352/15,	411/04,	411/09,	411/14,	411/20,
353/02,	353/04,	354/01,	412/03,	412/04,	412/09,	412/14,
354/02,	354/02,	354/03,	412/22,	413/06,	413/15,	414/02,
354/04,	354/11,	354/15,	414/10,	414/22,	415/08,	416/14,
354/22,	355/01,	355/03,	417/10,	418/04,	418/05,	418/11,
355/08,	355/17,	356/05,	418/18,	420/05,	420/06,	420/10,
356/18,	356/21,	359/03,	420/13,	421/10,	421/15,	421/20,
359/06,	359/20,	360/07,	424/03,	429/13		
360/12,	362/15,	362/17,	u.+mu	61/04,	93/13,	130/18,
363/03,	363/05,	363/08,	143/22,	171/04,	187/20,	290/11,
363/10,	363/15,	363/26,	335/18,	390/08,	392/09,	398/02,
364/02,	364/04,	364/09,	404/05,	406/10		
364/25,	365/01,	365/06,				

u.+niñ 2/19, 2/25, 2/26, 3/06,
 3/12, 3/18, 6/02, 7/03, 7/06,
 7/08, 7/09, 7/11, 7/22, 7/24,
 8/13, 11/02, 12/03, 12/08,
 12/23, 12/25, 13/02, 13/16,
 13/21, 13/22, 14/19, 17/20,
 17/26, 18/03, 18/09, 18/10,
 20/10, 20/14, 21/02, 21/04,
 21/09, 21/21, 24/26, 27/13,
 28/02, 29/08, 29/23, 33/17,
 34/03, 34/16, 34/17, 34/18,
 35/12, 36/03, 36/15, 37/04,
 37/10, 38/04, 40/04, 40/13,
 40/21, 41/05, 41/17, 42/08,
 42/16, 43/01, 44/06, 44/09,
 44/15, 44/17, 45/02, 45/19,
 46/17, 47/14, 47/20, 48/06,
 48/24, 49/08, 49/11, 50/10,
 50/12, 50/24, 51/02, 51/12,
 51/18, 54/14, 55/01, 55/09,
 55/13, 55/22, 55/23, 56/03,
 56/06, 56/20, 57/08, 58/05,
 59/03, 59/04, 59/10, 59/11,
 59/20, 60/14, 60/24, 61/18,
 63/14, 64/13, 64/25, 65/14,
 65/20, 65/24, 65/25, 66/04,
 66/08, 66/13, 66/25, 67/08,
 69/03, 69/08, 69/11, 69/17,
 69/18, 69/22, 69/25, 70/11,
 71/14, 71/15, 71/17, 71/21,
 72/08, 72/11, 72/13, 72/18,
 73/08, 74/04, 74/13, 74/16,
 75/02, 76/11, 77/10, 78/10,
 78/15, 78/17, 78/18, 78/21,
 79/02, 79/09, 79/11, 79/24,
 80/02, 80/10, 80/18, 81/06,
 82/03, 82/11, 82/22, 83/11,
 83/22, 84/06, 84/11, 84/13,
 84/17, 86/03, 86/15, 86/26,
 87/12, 87/16, 87/23, 88/13,
 88/19, 88/22, 89/04, 89/05,
 89/23, 90/01, 90/13, 90/25,
 91/05, 91/07, 91/24, 92/04,
 93/03, 93/10, 93/15, 94/23,
 95/08, 95/21, 97/22, 98/17,
 99/07, 99/12, 99/18, 99/19,
 99/22, 100/04, 100/06,
 100/23, 101/11, 102/11,
 102/18, 103/04, 103/09,
 103/11, 104/04, 104/18, 105/01,
 105/04, 105/07, 105/08, 105/09,
 105/11, 105/15, 106/01, 106/04,
 106/06, 106/24, 107/01, 107/03,
 107/04, 108/04, 108/11, 108/22,
 109/06, 109/20, 110/06, 111/03,
 111/15, 113/02, 113/10, 113/16,
 113/18, 113/20, 114/03, 114/25,
 115/19, 116/02, 116/06, 116/07,
 119/08, 119/26, 122/06, 122/13,
 124/15, 125/13, 125/15, 125/18,
 125/21, 127/01, 127/13, 128/17,
 130/15, 131/01, 131/09, 131/15,
 132/08, 132/10, 132/19, 133/21,
 134/02, 134/05, 134/10, 134/16,
 134/23, 135/09, 135/15, 135/23,
 136/01, 136/11, 136/25, 137/04,
 137/11, 137/13, 137/22, 137/23,
 138/05, 138/12, 138/14, 138/23,
 139/07, 139/16, 139/19, 140/15,
 141/02, 143/15, 143/17, 144/07,
 144/23, 146/19, 149/18, 149/20,
 149/23, 150/05, 151/01, 151/19,
 152/08, 152/12, 152/13, 152/21,
 152/23, 153/05, 154/03, 154/23,
 155/06, 155/07, 155/16, 155/19,
 155/24, 155/25, 159/26, 160/11,
 160/24, 161/08, 161/16, 161/18,
 163/16, 164/09, 164/21, 165/12,
 166/23, 167/02, 167/20, 168/03,
 168/12, 169/06, 170/16, 171/11,
 171/20, 172/23, 174/01, 174/11,
 175/04, 175/10, 175/17, 177/26,
 178/01, 178/22, 180/02, 180/03,
 180/22, 181/22, 182/16, 182/16,
 182/20, 182/24, 182/25, 184/09,
 186/07, 186/08, 187/02, 188/22,
 188/26, 189/03, 189/06, 189/14,
 189/15, 190/09, 191/14, 192/12,
 193/08, 193/09, 193/21, 194/02,
 194/05, 194/11, 194/15, 195/09,
 195/12, 195/18, 197/06, 197/11,
 199/08, 201/22, 202/10, 203/09,
 204/04, 204/04, 206/05, 206/06,
 209/16, 209/20, 210/08, 211/10,
 213/17, 215/21, 216/11, 217/06,
 217/08, 217/09, 217/14, 217/17,
 218/05, 220/17, 221/11, 221/12,
 221/18, 222/15, 222/22, 223/06,

223/16, 223/19, 223/25, 327/20, 330/01, 332/03, 332/14,
 224/19, 225/04, 225/11, 333/18, 333/25, 334/04, 334/08,
 225/12, 225/13, 225/22, 335/14, 335/19, 336/11, 336/12,
 226/04, 226/05, 227/10, 336/17, 336/20, 336/21, 337/14,
 227/11, 227/11, 228/08, 337/23, 338/07, 338/11, 338/14,
 229/25, 231/07, 231/11, 338/15, 338/18, 339/15, 339/18,
 231/22, 231/25, 232/11, 340/12, 340/13, 343/06, 343/08,
 233/02, 233/04, 233/06, 343/16, 343/23, 343/26, 344/02,
 233/11, 233/12, 233/13, 344/03, 344/04, 344/05, 344/09,
 233/17, 233/21, 233/22, 344/10, 344/16, 344/17, 344/25,
 233/23, 234/05, 234/08, 345/07, 345/12, 345/13, 346/10,
 234/10, 234/11, 234/11, 346/19, 348/11, 350/02, 350/09,
 234/14, 234/23, 235/04, 350/20, 350/23, 351/03, 351/04,
 235/14, 235/25, 236/06, 351/07, 351/19, 353/08, 353/11,
 236/26, 236/26, 238/14, 353/16, 353/19, 353/22, 354/06,
 241/08, 242/05, 242/08, 354/07, 355/09, 355/10, 355/16,
 242/11, 243/01, 244/26, 355/17, 355/20, 355/22, 356/17,
 245/14, 247/13, 247/18, 356/20, 357/04, 359/01, 359/12,
 248/20, 250/15, 250/22, 359/15, 362/02, 362/03, 362/16,
 250/26, 251/24, 252/14, 364/24, 365/07, 367/01, 369/04,
 252/15, 252/16, 253/05, 369/17, 370/10, 370/20, 372/09,
 256/01, 256/26, 258/03, 375/20, 376/06, 376/15, 376/22,
 258/15, 259/05, 259/12, 377/18, 379/11, 379/12, 379/13,
 261/12, 263/05, 263/09, 380/18, 381/03, 381/04, 381/06,
 264/19, 264/20, 266/07, 381/08, 381/11, 382/16, 382/24,
 267/07, 268/02, 269/05, 383/02, 383/11, 383/12, 383/15,
 270/11, 271/16, 272/22, 384/03, 384/16, 385/08, 385/22,
 273/05, 273/10, 273/14, 386/20, 388/07, 388/10, 388/10,
 273/23, 274/20, 277/04, 388/12, 388/22, 388/22, 391/24,
 277/07, 277/11, 280/03, 392/12, 392/21, 393/01, 393/26,
 280/07, 280/18, 281/01, 394/10, 394/13, 395/04, 395/09,
 281/12, 282/09, 282/16, 395/15, 395/21, 395/25, 396/01,
 282/20, 282/24, 283/03, 396/08, 397/02, 397/06, 398/06,
 283/18, 283/26, 284/18, 398/08, 398/16, 398/16, 399/16,
 285/12, 285/16, 286/02, 399/21, 399/25, 399/25, 399/26,
 286/05, 287/12, 289/10, 400/01, 400/11, 402/02, 402/05,
 289/16, 290/07, 290/20, 402/15, 403/14, 405/02, 405/04,
 291/25, 292/06, 295/12, 405/25, 407/07, 407/15, 407/18,
 295/19, 295/24, 296/04, 407/21, 408/04, 408/11, 409/09,
 296/20, 297/08, 297/22, 410/26, 411/05, 412/02, 412/10,
 298/11, 298/13, 299/03, 415/15, 415/26, 416/11, 417/14,
 299/11, 299/18, 299/20, 418/06, 418/10, 418/15, 418/21,
 300/11, 301/13, 301/14, 419/08, 419/15, 419/19, 420/07,
 301/20, 302/20, 303/04, 420/26, 421/09, 421/15, 421/23,
 303/25, 304/06, 304/20, 422/05, 423/25, 424/09, 424/12,
 306/01, 307/16, 307/17, 428/07
 307/22, 308/17, 308/25, u.+niñ bilen 8/13, 25/25, 40/16,
 309/06, 310/14, 311/24, 40/20, 41/10, 42/06, 78/16, 157/05,
 314/01, 314/08, 318/16, 164/10, 182/17, 182/19, 201/06,

225/07, 225/09, 228/02,
 254/02, 375/08, 418/16
 u.+niñmu 12/15, 104/16,
 282/08
 u.+ni 2/09, 8/09, 9/21, 12/13,
 13/09, 19/17, 20/23, 21/01,
 22/18, 23/03, 23/21, 26/02,
 31/10, 37/03, 41/09, 45/07,
 49/22, 50/10, 50/13, 50/17,
 51/26, 52/07, 53/21, 55/02,
 55/04, 55/21, 57/21, 57/22,
 59/09, 63/09, 67/15, 67/24,
 68/11, 68/21, 69/04, 69/09,
 70/10, 74/01, 75/09, 79/14,
 82/09, 82/13, 82/18, 84/04,
 84/12, 87/24, 88/02, 88/09,
 88/24, 90/02, 91/10, 91/13,
 92/03, 92/07, 93/14, 94/08,
 94/25, 94/26, 96/17, 96/22,
 98/16, 99/16, 100/09, 101/22,
 103/03, 107/04, 107/20,
 108/15, 111/17, 112/04,
 115/05, 115/07, 116/04,
 118/26, 120/12, 121/25,
 122/03, 122/09, 122/14,
 122/15, 122/22, 123/01,
 124/04, 124/22, 125/16,
 125/22, 127/01, 127/22,
 130/07, 131/07, 133/23,
 134/16, 134/22, 135/18,
 137/02, 138/16, 141/07,
 142/02, 144/06, 149/22,
 152/04, 152/05, 153/04,
 153/06, 153/10, 153/12,
 153/14, 153/20, 154/05,
 154/06, 154/21, 154/24,
 155/03, 155/05, 155/18,
 155/20, 157/11, 163/14,
 164/07, 164/12, 165/19,
 170/20, 171/03, 172/09,
 175/16, 176/21, 179/04,
 179/15, 180/07, 180/15,
 180/23, 182/08, 183/08,
 185/18, 186/10, 187/04,
 187/06, 187/12, 187/23,
 188/08, 188/17, 188/21,
 189/04, 190/18, 191/04,
 191/19, 197/15, 208/06,
 214/17, 216/21, 219/26,

222/09, 225/14, 229/15, 230/24,
 232/04, 233/24, 235/20, 236/13,
 240/14, 241/15, 242/16, 243/12,
 243/12, 244/11, 247/20, 252/22,
 253/02, 254/08, 254/25, 259/03,
 261/21, 264/16, 268/26, 270/07,
 277/08, 279/20, 280/21, 284/19,
 285/16, 285/24, 290/15, 292/02,
 294/13, 297/14, 297/19, 301/22,
 302/08, 302/19, 303/08, 303/20,
 305/03, 307/15, 307/16, 307/20,
 311/04, 313/22, 315/14, 319/02,
 321/05, 324/18, 325/22, 325/24,
 326/02, 334/10, 335/07, 336/07,
 336/18, 338/13, 339/12, 340/11,
 341/20, 341/23, 342/24, 343/21,
 344/18, 344/26, 345/06, 345/15,
 346/07, 346/11, 347/14, 350/08,
 350/10, 350/14, 350/19, 350/26,
 351/06, 351/08, 353/16, 353/18,
 354/08, 354/13, 354/18, 354/19,
 355/14, 364/22, 366/06, 369/09,
 369/13, 370/13, 371/01, 371/06,
 371/09, 374/15, 375/01, 375/18,
 375/22, 376/20, 379/05, 385/03,
 392/09, 393/15, 393/23, 395/09,
 395/13, 395/15, 397/15, 399/20,
 400/05, 402/14, 403/01, 407/03,
 408/05, 408/12, 408/22, 412/12,
 412/14, 413/15, 414/02, 414/23,
 415/16, 417/07, 417/16, 418/13,
 419/03, 420/15, 420/16, 420/19,
 421/02, 421/03, 428/01
 u.+nimu 216/09
 u.+niñga 2/18, 7/08, 12/12, 13/15,
 13/22, 23/04, 25/22, 33/08, 33/22,
 40/26, 45/08, 49/16, 49/19, 52/20,
 58/06, 58/21, 60/01, 65/24, 67/13,
 74/06, 75/10, 76/10, 76/11, 82/15,
 82/21, 83/05, 89/13, 96/15, 97/22,
 98/04, 99/10, 99/18, 100/18,
 104/15, 105/10, 105/25, 109/02,
 109/14, 109/26, 111/09, 112/09,
 119/01, 126/20, 126/21, 129/11,
 131/06, 132/01, 132/06, 135/15,
 135/16, 135/18, 136/02, 140/14,
 152/11, 154/26, 155/16, 157/18,
 157/20, 161/23, 163/18, 164/08,
 165/09, 165/10, 165/11, 172/06,

190/03, 190/08, 195/14,
 199/09, 203/03, 215/21,
 219/14, 220/13, 222/26,
 223/23, 229/09, 230/05,
 231/04, 231/20, 232/12,
 235/01, 235/22, 236/03,
 236/19, 241/02, 241/03,
 244/18, 250/15, 258/02,
 263/05, 266/25, 267/23,
 270/25, 271/11, 277/23,
 278/10, 280/06, 284/10,
 284/11, 285/05, 285/18,
 289/19, 291/19, 293/10,
 296/13, 297/17, 309/02,
 310/19, 311/17, 314/15,
 315/03, 336/01, 336/08,
 337/03, 337/17, 338/21,
 342/21, 344/08, 346/10,
 347/03, 347/19, 359/18,
 364/07, 364/11, 372/12,
 373/19, 374/02, 375/16,
 381/05, 381/15, 381/20,
 393/25, 394/12, 395/10,
 395/17, 396/12, 397/08,
 398/17, 398/19, 403/09,
 406/21, 407/01, 407/12,
 409/24, 410/02, 411/23,
 420/10, 420/21, 421/13
 u.+niņgumu 60/04
 u.+niņda 15/24, 19/19, 40/01,
 51/13, 54/22, 79/02, 79/03,
 80/08, 104/08, 110/19,
 111/06, 149/10, 157/16,
 173/08, 175/13, 194/07,
 199/02, 209/13, 214/10,
 222/13, 285/09, 314/12,
 333/21, 358/18, 406/06,
 408/03, 417/23
 u.+niņdiki 69/06, 164/19,
 215/05, 235/08, 263/23,
 312/18, 325/02, 338/10,
 365/07, 421/10
 u.+niņdin 8/12, 11/21, 13/05,
 14/08, 18/24, 27/11, 35/15,
 38/06, 49/11, 51/10, 71/02,
 74/25, 78/21, 79/16, 81/18,
 83/08, 97/26, 108/07, 110/26,
 111/13, 115/05, 115/06,
 115/08, 117/13, 126/09,
 130/16, 133/15, 133/23, 139/11,
 143/05, 148/18, 157/01, 160/13,
 169/02, 169/22, 170/22, 173/10,
 182/19, 185/03, 208/17, 231/10,
 234/26, 235/02, 238/16, 247/26,
 250/03, 250/07, 261/19, 262/22,
 268/16, 270/07, 277/04, 284/21,
 291/23, 299/09, 303/09, 315/21,
 319/16, 319/23, 326/14, 332/17,
 356/17, 363/01, 375/04, 393/08,
 402/18, 403/12, 405/01, 405/13,
 411/12, 411/16, 423/15
 u.+niņdinmu 64/13, 380/10
 u.+niņçe 211/12
 u.+niņģiçe 371/19
 u.+lar 3/16, 4/09, 4/16, 6/17, 8/17,
 10/10, 15/16, 17/07, 23/10, 24/07,
 26/22, 28/10, 28/13, 28/18, 30/22,
 31/03, 33/03, 33/04, 33/06, 35/25,
 42/04, 42/13, 43/08, 43/16, 46/11,
 46/16, 47/11, 71/05, 74/23, 77/13,
 77/14, 77/23, 79/26, 82/03, 85/16,
 87/02, 89/18, 90/06, 92/16, 95/14,
 101/23, 102/06, 106/15, 121/03,
 126/04, 127/06, 129/22, 130/24,
 140/22, 150/10, 155/10, 160/25,
 161/02, 162/01, 162/05, 162/26,
 163/11, 167/07, 167/09, 170/06,
 171/06, 175/21, 176/12, 177/23,
 178/10, 178/10, 178/11, 178/11,
 178/12, 180/06, 186/02, 187/06,
 193/12, 200/05, 200/07, 202/03,
 209/05, 210/15, 213/13, 215/26,
 216/03, 220/05, 221/08, 224/16,
 228/08, 233/13, 237/25, 242/18,
 249/21, 249/24, 251/09, 253/16,
 253/20, 254/02, 254/12, 255/15,
 256/13, 259/07, 260/06, 261/03,
 262/07, 266/21, 266/24, 267/08,
 275/17, 276/01, 276/02, 276/05,
 276/07, 276/20, 281/05, 282/21,
 287/02, 287/04, 287/10, 288/09,
 288/17, 289/23, 289/25, 291/05,
 298/22, 304/21, 305/07, 305/21,
 308/15, 308/18, 310/02, 310/11,
 315/17, 316/17, 316/23, 317/26,
 320/03, 320/18, 320/20, 321/02,
 321/03, 321/12, 322/13, 322/16,
 322/18, 323/09, 327/11, 327/13,

- 331/09, 331/12, 332/20,
342/05, 354/16, 356/09,
356/11, 362/20, 366/18,
380/12, 383/23, 386/02,
386/25, 387/19, 387/21,
387/24, 390/24, 392/15,
398/03, 413/03, 414/18,
418/16, 418/17, 418/21,
424/16, 426/10, 427/23,
427/25, 429/13
u.+lar bilen 89/12, 162/06,
220/10, 268/11, 388/22,
388/23
u.+larmu 15/14
u.+larniň 4/22, 8/05, 10/18,
11/23, 15/10, 15/23, 17/10,
23/11, 24/10, 26/23, 27/07,
33/01, 33/02, 35/17, 46/15,
47/03, 56/19, 73/04, 73/12,
73/13, 76/05, 82/02, 95/10,
96/02, 107/11, 112/16,
124/08, 128/08, 128/22,
129/19, 130/02, 135/12,
135/14, 140/21, 145/06,
147/15, 155/12, 155/14,
157/12, 159/21, 160/03,
161/01, 161/07, 161/10,
162/02, 162/18, 163/19,
171/05, 175/03, 176/06,
179/21, 180/01, 187/05,
210/17, 211/04, 213/18,
215/04, 215/15, 215/25,
220/11, 220/13, 227/06,
239/25, 241/01, 253/18,
255/05, 256/12, 258/07,
258/08, 266/01, 267/13,
275/01, 276/11, 281/06,
284/04, 298/24, 309/25,
312/20, 317/20, 317/21,
320/09, 323/17, 323/21,
324/02, 327/18, 378/22,
379/17, 382/21, 383/22,
398/02, 409/18, 412/06,
415/01, 415/04, 426/16,
427/19, 427/22, 429/05
u.+larniňmu 65/13, 389/23
u.+larni 9/15, 10/18, 13/25,
17/11, 20/07, 26/16, 28/17,
89/10, 89/17, 116/10, 150/15,
157/21, 161/24, 162/25, 178/12,
183/04, 193/01, 238/10, 245/22,
276/23, 308/13, 313/01, 323/20,
331/18, 335/12, 361/19, 387/23,
388/20, 388/21, 392/07, 415/02
u.+largä 9/15, 26/19, 28/17, 35/23,
43/13, 162/03, 177/03, 221/07,
238/16, 249/23, 299/13, 305/20,
332/19, 389/24, 425/18
u.+larda 316/03, 320/19, 321/04,
427/25
u.+lardiki 327/20
u.+lardin 150/16, 281/08
Ubulkäsım Pérdevsi erkek ismi
u.+niň 192/18
ucukturuvétiş öldürüş, gebertiş
u.+i 97/23
ucur-bucur insanın ruh haliyle ilgili
ayrıntılar
u.+iğiçe 244/22
uç uç, son
u. 182/14
u.+i 59/09, 115/17, 295/15, 349/21
u.+ini 339/06
u.+iğa 142/07
u.+ida 45/20, 45/23, 78/06
u.+isiğa 50/19
uç- uçmak
u.-ti 64/01
u.-maқта 168/13
u.-up 14/03, 36/24, 47/17, 232/21,
255/15, 352/07
u.-қан 19/13
u.-atti 78/11, 227/03, 233/22
uçak ocak
u.+larniň 316/19
uçla- ucunu çıkartmak, sivriltmek
u.-p 33/16, 120/24
u.-p tur- 159/08
uçlin- uç çıkartılmak
u.-ip 82/13
uçkun kıvılcım
u.+liri 83/09, 410/06
u.+lirini 244/04
uçkundi- sıçramak, alev saçılmak
u.-di 117/16
uçra- uğramak, maruz kalmak
u.-ti 140/25

u.-ydu	169/16, 169/18, 239/02	uçuş	uçma, uçuş u.+ğa 87/14
u.-p	64/04, 89/13, 117/06, 231/22, 232/03, 265/04, 283/11, 393/24	udul	doğru, kestirme, düz u. 2/18, 5/13, 99/15, 104/20, 139/22, 146/23, 183/05, 246/18, 267/20, 284/12, 303/14, 318/02, 337/06, 340/17, 342/05, 381/04, 393/21, 394/07
u.-p tur-	186/18		u.+la 117/09, 171/07, 227/11
u.-ytti	64/03		u.+mu 2/18, 342/05
u.-vatatti	64/02		u.+diki 65/25
u.-vatқан bolsa	111/08		u.+ğa 8/24, 185/06, 373/22
u.-ydiğan	326/24		u.+ida 53/15, 394/14
uçraş-	karşılaşmak		u.+idiki 50/23
	u.-kanda 74/23	ugili-	ovalamak, ufalamak
	u.-mağçi 414/23		u.-di 95/07, 343/17
uçrat-	karşılaşmak, karşı gelmek, uğramak, maruz kalmak	uğu	orası
	u.-қан 205/11		u. 40/09, 142/18
uçri-	uğramak, maruz kalmak	uh	iç çekmek, ah çekmek
	u.-di 35/23, 397/20		u. 70/24, 131/10, 149/18, 255/18, 323/26, 333/05
	u.-simu 314/05		u. tart-(iç çekmek) 43/25, 129/13, 146/13, 287/26, 313/26
	u.-ğanda 128/04	uhsin-	iç çekmek, ah çekmek
	u.-ğan 103/16, 104/15, 147/16, 161/22, 162/16, 189/17, 234/20, 372/01, 388/13		u.-di 16/02, 38/10
	u.-ğandek 87/25		u.-ip 68/05
	u.-ğanla 165/02, 412/04		u.-ip tur- 326/22
	u.-ğuçi 348/24	uğla-	uyumak
uçriş	karşılaşmak		u.-psengü 385/03
	u.+i 14/14		u.-ptu 264/20
	u.+imiz 39/14		u.-ydiğan 407/11
uçrişiş	karşılaşma		u.-ptimen 385/07
	u.+tin 327/11		u.-p 92/20, 132/05, 305/21
	u.+i 126/07		u.-vatқан 289/13
uçrit-	karşılaşmak, karşı gelmek, uğramak, maruz kalmak		u.-ytti 225/02
	u.-ip 14/08, 14/09, 33/06, 95/03		u.-vétipsen 385/12
uçuktur-	göz dağı vermek	uğlaş	uyuma
	u.-misa 64/13		u.103/20
	u.-uvtkili 240/14	uğlat-	uyutmak
uçur	haber, yanıt		u.-may 153/26
	u. 123/25		u.-қан 399/08
	u.+ğa 411/04		u.-maydiğan 270/18
uçur-	uçurmak	uğlavat-	uyumak
	u.-up 184/12, 293/25, 347/12		u.-atti 60/14, 224/22, 343/23
	u.-ğan 294/04	uğli-	uyumak
	u.-ğandek 46/13		u.-di 165/06
uçuruş	uçurtuş, uçuruş		u.-may 297/07, 314/14
	u. 262/23		u.-ğandek 150/21
			u.-yalmas 340/08

- u.-yalmidim 193/10
u.-yalmidi 19/17, 59/08,
85/07, 132/26
u.-yalmaymiz 184/14
u.-yalmay 115/01, 216/16
u.-yalmayvatkanlığı 85/09
- uḥlivél- uyumak
u.-ip 171/08
- uka küçük erkek kardeş
u.+m 56/25, 227/14, 228/24,
229/17, 278/12
u.+lar(uki) 327/01, 327/15,
363/20, 390/19
u.+si(uki) 278/12
- uḳ- anlamak, duymak, işitmek
u.-misun 122/20
- uḳtur- duyurmak, anlatmak,
iştirmek
u.-ğanidi 117/25
- uḳturuş duyuru
u. 22/06
u.+ḳa 212/20
- uḳum anlam, fikir, tasarruf
u. 119/19, 129/24, 209/13,
243/19, 427/22
u.+niñ 46/08, 234/13
u.+lar 129/16
u.+lar bilen 222/16
u.+larğa 261/05
- uḳuşmaslıḳ yanlışlık, anlaşmazlık,
ihtilaf
u. 48/12, 48/13, 71/22
u.+lar 72/05
- ula onlar
u. 44/16, 54/07, 211/10
- ulaḳ çalıştırılan hayvan
u. 12/03, 12/06
- Ulanbay yer ismi
u. 27/26, 28/03, 28/06, 28/10,
421/06
u.+niñ 28/08
u.+ğa 28/18
u.+da 31/17
- ulaş- ulaşmak, birleşmek
u.-ti 419/21
- ulaştır- ulaştırmak,
birleştirmek
u.-may 226/21
- ulda- restore etmek, yenilemek
u.-ysiz 227/25
- uldaş restore ediş, yenilemiş, restorasyon
u. 228/25
u.+ḳa 229/23
- ulğay- artmak, büyümek, çoğalmak
u.-ğan 71/18
- ulğiy- artmak, büyümek, çoğalmak
u.-ip 397/04
- ulin- bağlanmak, birleşmek
u.-ip 208/09
- ultan kösele
u. 385/18
- uluḡ ulu, yüce
u. 15/20, 16/01, 26/11, 29/17,
30/13, 31/09, 32/20, 38/05, 43/12,
59/06, 73/05, 75/24, 80/20, 102/22,
104/07, 117/22, 133/22, 141/10,
148/21, 148/22, 160/13, 168/02,
168/11, 176/19, 193/17, 194/08,
194/09, 204/22, 214/23, 215/04,
217/22, 239/22, 251/10, 263/08,
286/03, 291/02, 291/03, 292/09,
292/11, 293/21, 303/24, 309/17,
340/15, 351/11, 354/13, 359/03,
363/18, 387/14, 391/20, 395/23,
396/18, 399/21, 408/14, 427/25
u.+larniñ 321/06
u.+larni 310/24
- uluḡla- ululamak, büyütmek
u.-ytti 399/23
u.-p 130/11, 391/19
- uluḡluḳ ululuk, büyüklük
u. 167/12
u.+i 366/14
- uluḡvar(u.f.) büyüklük, yücelik
u.177/14
- umaç koyu çorba; mısır unu çorbası
u. 24/20, 24/26, 25/24, 146/01,
146/08, 146/10, 146/11, 146/18,
146/25, 147/03, 147/07, 179/19,
315/19
u.+niñ 24/16, 25/05
u.+ni 23/26, 24/06, 24/25, 25/02,
26/18, 146/08, 146/19
u.+ḳa 24/18, 25/26
u.+tin 28/21, 146/20
- umaḳ sevimli, şirin
u. 48/07, 328/13

- u.+ni 411/05
 umum(a.) kamu
 u.+niñ 93/25
 umumyüzlük(a.u.) varlık,
 bütünlük
 u. 293/11
 una- kabul etmek, razı olmak,
 onaylamak, tasvip etmek
 u.-maytti+(unimaytti) 5/23
 unçe o kadar, o derecede
 u. 34/20, 53/18, 122/12,
 159/10, 174/15, 365/05,
 381/16, 404/05
 unçilik böyle, öyle, şöyle, o kadar, bu
 kadar, öylesine
 u. 3/14, 22/19, 51/22, 77/11,
 81/11, 85/26, 128/01, 226/16,
 294/15, 307/25, 373/21,
 418/15
 unçivala şu kadar çok, o kadar
 çok; o derecede, o kadar
 u. 39/26, 374/18
 undağ öyle
 u. 5/04, 36/24, 38/18, 43/16,
 45/18, 53/02, 76/15, 76/23,
 77/15, 80/07, 80/07, 81/06,
 99/10, 100/25, 101/06,
 108/14, 110/13, 117/07,
 117/24, 118/12, 145/18,
 153/11, 185/12, 185/25,
 193/10, 205/01, 210/06,
 240/06, 261/17, 266/20,
 274/03, 289/09, 302/08,
 307/03, 307/04, 307/09,
 314/24, 349/10, 350/12,
 350/14, 360/13, 361/15,
 409/05, 409/09, 423/01,
 426/04, 427/08
 u. bol- 37/07, 93/19, 102/24,
 227/23, 274/08, 388/15
 u. kil- 9/22, 17/04, 26/15,
 58/14, 153/21, 259/14,
 349/23, 403/03
 u.+lar 75/22
 u.+larniñ 75/22
 uni- kabul etmek, razı olmak,
 onaylamak, tasvip etmek
 u.-misañ 83/25
 uniñlik onunla (birlikte)
 u. bilen 103/15
 univérsal(r.) üniversal
 u. 61/12
 univérsité(r.) üniversite
 u. 365/12
 u.+iniñ 151/14
 u.+ida 34/11
 untu- unutmak
 u.-di 384/21
 u.-p 106/07, 164/10, 199/17,
 273/14, 307/04
 u.-p ket- 51/21, 307/12, 316/18,
 353/18
 u.-p kéc- 237/04
 u.-p kèt- 220/08, 307/10, 307/11
 u.-p kal- 88/02, 119/23, 206/09,
 272/15, 301/26, 318/09, 399/11
 u.-p kal-(kapsiz-he) 139/15
 u.-ğan 183/25, 260/07, 363/24,
 383/08
 u.-mañlar 429/10
 untul- unutulmak
 u.-up 220/11
 u.-up kal- 392/06
 untulğusiz unutulmaz
 u. 7/18, 403/25
 untulmas unutulmaz
 u. 288/15, 327/21
 untuş unutmak, unutuş
 u. 211/15, 234/17, 249/25, 258/21
 unut- unutmak
 u.-tum 203/25
 u.-ti 329/21
 u.!- 307/08
 u.-muduñ 329/21
 unvan(a.) ünvan
 u.+i 74/16, 150/03
 upa pudra
 u. 377/10
 upkun dalga, çarpıntı
 u.+liridin 59/06
 upuq(a.) ufuk
 u. 32/24, 90/21
 u.+ni 208/15
 u.+qa 397/02
 u.+tiki 395/17
 upilik bir tür makyaj malzemesi
 u. 342/17

- ur- vurmak, dövmek
u.-ar 418/20
u.-di 280/07
u.-idu 146/23
u.-up 32/01, 42/24, 102/02,
120/03, 141/03, 165/02,
165/11, 192/10, 204/03,
232/23, 233/04, 309/19,
318/23, 339/19, 347/16,
347/16, 395/02, 419/25,
421/03, 421/22
u.-up çık- 335/04
u.-up koy- 81/07, 293/14
u.-up tur- 77/10, 223/15
u.-ğan 266/05, 362/03,
382/18, 396/08
u.-ğandek 110/14, 125/18
u.-uvatitti 215/21
u.-uvatқан 424/12
u.-uvatқанlığını 294/05
u.-maydığansen 251/03
- urğu vurgu
u.+si 59/14
- urğuluқ ses tonundaki vurgu
a. 16/11
- urğu- sıçramak
u.-di 197/12, 344/09
u.-p 110/20, 331/10
- urğüt- dalgalandırmak, coşturmak
u.-up 164/16, 249/15
- urivit- vurup, vuruverip
u.-ip 21/11
- uruқ soy, tohum
u. 93/06, 356/21
u.+ini 428/14
- uruқça çekirdek
u. 148/16
u.+lirini(uruқçi) 148/15
- urul- vurulmak, dövülmek
u.-di 256/13, 384/15, 404/18
u.-up 17/12, 50/09
u.-ğan 82/02, 398/26
- uruluş vurulma, vuruluş
u.+idin 24/11, 111/05
- Urumçi Doğu Türkistan'da bir
şehir adı
u. 4/01, 176/01
u.+de 295/08
- urun- değmek, dokunmak
u.-di 80/03, 254/25, 417/13
u.-simu 259/22
u.-uvatidu 291/13
- urunuş çabalama, gayret, mücadele
u. 240/15
- uruş savaş, dövüş
u. 35/14, 172/13, 181/05, 211/20,
215/09, 216/19
u.+niñ 209/14, 209/14, 214/25
u.+қа 207/10
u.+i 211/17
u.+iğa 214/23
u.+larni 166/25
- uruş- savaşmak, dövüşmek
u.-up 146/22
- uslub(a.) üslup, tarz, usul
u. bilen 194/13
u.+idin 313/12
u.+қа 269/11
- ussu- susamak
u.-mudum 74/04
- ussuzluқ susuzluk
u.+ni 226/14
u.+umni 347/05
- usta(f.)usta
u. 34/25, 45/06, 52/23, 53/18,
69/10, 110/06, 206/26, 219/16,
267/05, 269/25, 297/15, 320/02,
427/07
u.+m 326/12, 326/14, 326/15,
326/16
- ustatliқ(a.u.) öğretmenlik, hocalık
u. 417/14
u. bilen 102/08, 175/07, 343/10,
- ustaz(a.) öğretmen, hoca
u. 77/23, 323/07
u. bilen 77/23
u.+niñ 194/14
u.+im 404/16
u.+iñğa 417/20
u.+iğa 362/20
u.+lar bilen 214/03
u.+liri 393/09
u.+liriniñ 109/11
u.+lirini 399/16
- ustiliқ ustalık
u. bilen 51/12
- ustira(f.) ustura

- u. 85/23
- ustihān(f.) kemik, iskelet
u. 23/02, 353/01
u.+ni 235/17
u.+im(ustihān) 179/12
u.+liriñ 83/16
u.+liri 70/01
u.+lirini 235/16
- ustihānlik(f.u.) kemikli
u. 51/02
- usul(a.) usul, tarz, metod
u.+da 270/20
u.+i 173/23, 265/17, 270/17
u.+i bilen 426/26
u.+niñ 270/19
- usul(a.) dans
u. 137/23, 301/14, 345/22,
427/20, 427/21
- uşşak ufak
u. 7/08, 33/08, 122/24,
151/02, 191/10
- uşşak-çüşsek ıvır zıvır
ç. 191/10
- ut- kazanmak, yenmek
u.-up 7/02, 215/22
- uttur- kaybetmek
u.-uptu 232/05
- utuğ başarı, muvaffakiyet, kazanç
u.+ka 219/18
- uva yuva
u. 43/23, 193/08, 405/02
u.+siğa(uvi) 19/15, 276/07
u.+sida(uvi) 210/10
u.+sidi(uvi) 235/13
- uval(a.) vebal
u. 76/10, 190/08, 349/24
- uvalçilik haksız yere
cezalandırılmak, iftiraya
uğramak
u. 72/06, 152/19
u. bilen 422/23
- uvallik(a.u.) vebali olan
u. 350/17
- uvağ ufak
u.+lirini 362/04
- uvaş ufalama, tane tane hale
getirme
u.+ka 287/12
- uvila- ovmak
u.-p 82/20
- uyağ otaraf, ötesi
u. 206/24
u.+ka 53/10, 247/15
u.+tin 171/14, 187/22, 188/05
- uyan o taraf
u. 335/04, 348/02, 412/14
- uyat ayıp, utanç, ar, haya
u. 231/18
- uyatçan utanan, utangaç
u. 14/13, 317/10
- uyatlik ayıp, utandırıcı
u. 68/14, 335/22, 336/17, 348/14,
394/11
- uyatsiz utanmaz
u. 279/18
- uygun uygun
u. 298/03, 371/07
- Uygur Uygur
u. 123/25, 151/17, 166/01, 166/06,
167/24, 295/04, 296/09
- Uygurçe Uygurca, Uygur dili
u. 164/14
- uyil- utanmak
u.-ip 249/26
- uyku uyku
u. 132/11, 340/26, 343/15, 343/15
u.+niñ 132/06, 132/07, 360/12
u.+ğa 133/22, 170/13
u.+ğa çöm- 115/02, 254/18
u.+ğa ket- 88/16, 133/24, 170/16,
171/01, 171/05
u.+ğa két- 132/26
u.+ğa pat- 87/08
u.+da 280/16, 385/02
u.+din 19/17, 59/09
u.+si 60/17, 88/25, 114/22
u.+simu 336/11
u.+sini 88/16, 224/21, 385/03
u.+sinimu 184/13
u.+mizğa 212/15
- uykuluk uyku
u.+tiki 343/23
- uykusiri- uykusu gelmek
u.-ğan 260/03, 415/23
- uykusiz uykusuz
u. 68/04, 347/22

- uykusuzluk uykusuzluk
u. 132/02, 132/20
u.+niñ 132/21
u.+niñmu 132/02
- uyu- mayalanmak, ekşimək
u.-p ket- 343/20
u.-p ƙal- 99/20
- uyuş- birleşmek, örgütlenmek,
teşkilatlanmak
u.-ƙan 95/05
u.-ƙandek 103/07
- uyuşmi dernek
u.+sidiki 189/22
- uyuşturuş örgütlendiriş,
birleştiriş
u.+i bilen 212/26
- uyuşturul- birleştirilmek,
örgütlenirilmek
u.-ğanidi 275/06
- uza- uzamak, uzaklaşmak
u.-p 327/12, 366/18
u.-p ket- 281/25
- uzak uzak
u. 8/16, 21/03, 21/16, 21/21,
39/15, 44/09, 44/11, 68/02,
77/24, 109/02, 123/22,
157/05, 157/09, 189/15,
199/01, 206/08, 286/01,
327/08, 332/20, 336/03,
366/16, 370/22, 372/22,
375/17, 391/03, 392/22,
393/25, 395/05, 398/25,
402/05, 422/10, 424/18
u. ƙari- 91/22, 396/13
u. tur- 60/11, 112/18
u.+ƙa 198/09
u.+ƙa sozul-(uzatılmak)
215/19, 286/20, 319/12
u.+tin 396/13
u.+ƙiçe 87/09, 126/13,
130/26, 216/16, 259/07,
397/18
- uzar- uzamak
u.-ğanséri 40/18, 336/17
- uzartış uzatma, uzatış
u.+ƙa 61/24
- uzaş yola koyulmak, bir yerden
uzaklayıp yürüme
u. 392/05
- uzat- uğurlamak
u.-ƙiçe 184/03
u.-ti 45/16, 143/07, 271/01, 311/22,
424/22
- uzit- uğurlamak
u.-idiğan 355/14
u.-ip 144/05, 183/12, 336/07,
389/01
- uzitiş uğurlayış
u. 4/08, 14/16, 34/06, 141/01
- uzun uzun
u. 12/21, 18/12, 26/04, 51/04,
56/07, 74/12, 79/06, 123/14,
142/13, 151/11, 164/22, 179/21,
180/17, 185/23, 185/24, 191/16,
239/08, 242/13, 244/02, 254/07,
265/20, 291/22, 294/14, 298/02,
308/25, 309/14, 309/26, 310/14,
314/08, 341/06, 342/19, 370/13,
402/14, 409/10
u.+ğa 286/03, 327/19, 348/13,
390/19, 397/03, 423/03
u.+din 221/15, 286/02, 291/21,
295/23, 312/20, 370/22, 395/23,
398/25
u.+rak 251/01
- uzunçağ uzunca
u.173/07
- uzunğiçe uzun bir zamana kadar
u. 329/07, 408/21
- uzunluğ uzunluk
u.+tiki 358/08

	Ü	
ü	bağlama edatı	40/17, 43/09, 49/02, 54/23, 55/04,
	ü. 209/02, 398/21	56/23, 57/02, 57/18, 61/03, 65/03,
üç	üç	65/16, 67/03, 67/16, 67/21, 68/01,
	ü. 1/17, 3/18, 4/12, 4/13,	72/17, 76/07, 77/01, 79/05, 81/07,
	4/20, 9/11, 11/12, 14/16,	82/19, 85/16, 85/20, 95/02, 98/06,
	18/24, 27/06, 35/23, 35/25,	100/21, 100/24, 101/08, 108/18,
	36/15, 36/23, 39/18, 44/22,	112/21, 117/01, 118/03, 120/06,
	49/15, 51/04, 52/06, 71/02,	123/14, 125/04, 125/10, 125/16,
	74/19, 74/21, 74/23, 78/11,	128/25, 130/11, 135/01, 137/24,
	79/16, 88/02, 111/21, 123/07,	138/05, 138/06, 138/17, 141/01,
	131/09, 131/17, 133/22,	141/22, 142/09, 146/07, 148/17,
	137/10, 150/03, 152/02,	152/01, 159/07, 160/11, 160/18,
	153/26, 160/24, 160/26,	163/07, 168/25, 170/07, 172/04,
	163/12, 163/18, 174/21,	172/08, 172/09, 172/13, 174/10,
	182/19, 183/07, 185/25,	176/13, 177/22, 179/20, 180/24,
	186/05, 187/19, 194/02,	181/06, 184/09, 185/03, 186/08,
	204/25, 206/18, 211/24,	188/20, 189/21, 192/13, 192/26,
	211/26, 212/18, 221/23,	195/09, 200/22, 201/17, 209/05,
	226/16, 228/12, 229/04,	213/09, 217/24, 218/02, 220/12,
	233/15, 234/26, 246/15,	221/02, 221/06, 221/09, 221/11,
	260/15, 261/13, 261/25,	221/12, 221/13, 222/01, 226/13,
	267/08, 269/02, 276/19,	226/14, 226/22, 226/24, 230/14,
	279/01, 285/23, 289/05,	230/20, 231/12, 231/13, 231/24,
	297/15, 298/08, 304/09,	233/25, 234/17, 234/19, 234/19,
	315/03, 320/12, 320/15,	235/01, 235/02, 235/03, 235/06,
	323/19, 323/26, 327/10,	235/10, 235/15, 235/20, 235/21,
	327/17, 336/21, 342/11,	236/05, 237/19, 238/17, 242/09,
	356/01, 358/08, 360/19,	242/10, 242/12, 248/04, 248/22,
	399/07, 403/20, 414/26,	249/10, 249/25, 250/25, 251/15,
	428/05	252/13, 256/20, 257/09, 258/20,
	ü.+niñ 318/12	259/10, 266/24, 267/07, 267/26,
	ü.+ke 69/08, 69/16, 389/12	271/07, 272/14, 273/25, 276/10,
	ü.+te 158/20	277/07, 281/04, 284/09, 285/23,
	ü.+tin 28/14, 170/12	285/24, 288/12, 288/13, 288/13,
	ü.+inçi 4/04, 11/12, 34/13,	291/06, 295/22, 296/07, 296/22,
	131/12, 200/24, 242/06,	300/01, 300/05, 300/22, 300/23,
	262/18, 271/21, 331/01	305/23, 305/25, 308/15, 310/17,
	ü.+ünçi 132/21, 261/14	310/18, 311/11, 312/16, 322/08,
	ü.+i 320/13	324/21, 332/20, 335/17, 340/04,
üçey	barsak	340/11, 348/15, 348/16, 351/15,
	ü. 201/09, 370/20, 381/12	353/13, 354/07, 354/08, 354/16,
üçile	üçübiz	356/22, 357/21, 358/26, 359/04,
	ü.+si(üçili) 276/20	359/07, 361/26, 363/14, 365/14,
üçün	için	367/04, 372/16, 374/19, 377/10,
	ü. 3/16, 9/09, 14/04, 15/18,	378/05, 378/16, 379/12, 380/12,
	16/21, 16/22, 24/17, 26/03,	383/12, 383/22, 385/10, 388/09,
	26/20, 29/06, 29/09, 29/24,	388/21, 390/04, 391/15, 392/05,
	30/08, 35/02, 35/14, 35/18,	394/04, 400/20, 401/20, 404/03,
		409/12, 411/19, 412/03, 416/08,

- 416/23, 418/20, 419/05,
420/20, 428/01
ü.+dur 33/21, 43/04, 113/24,
154/18, 230/22, 281/09,
293/15, 312/21, 344/15,
361/02, 370/11, 381/14,
383/25, 387/06, 400/15
ü.+dür 92/01, 134/09, 169/26,
246/16, 250/06, 255/22,
256/15
ü.+mu 66/13, 185/18, 333/10,
333/11
ü.+ki 327/04
ü.+la 129/19, 337/10
ü.+migin 19/08
ü.+mikin 25/16, 72/07,
125/22, 126/20, 154/12,
253/15, 265/20, 395/06,
395/23
ü.+kimikin 41/17
üçünlük içinlik, için
ü.+ini 237/06
ügi üye, terkip
ü.+liri 2/09, 124/19, 227/17
ügilik eklemli
ü. 216/12, 383/19, 413/05
ülge örnek, model
ü. 22/21
ü. bol- 171/24, 171/25
ü.+sini(ülgi) 339/09
ü.+liri(ülgi) 339/08
ülgir- yetişmek
ü.-imiz 341/16
ülgür- yetişmek
ü.-imiz 37/20
ü.-üp 15/11, 93/17
ü.-elmeydu 310/16
ü.-meyla 328/12
ü.-migen 242/01
ülüş pay, hisse; nasip, kader
ü. 342/11
ü.+i 342/11
ülüşkün geçen gün, evvelki
gün
u. 338/20
ümçere- ağlayacak hale gelmek
ü.-p 48/07, 100/08
ümid(a.) ümit
ü. 106/08, 124/14, 177/05, 221/23,
302/07, 410/08, 424/16
ü. küt- 79/03
ü. kıil-(ümit etmek) 57/17, 177/19,
213/10, 288/16, 358/12
ü. üz-(ümit kesmek) 398/24, 426/11
ü. bilen 165/18, 423/01
ü.+mu 208/07
ü.+niñ 76/03
ü.+tin 405/11
ü.+imni 98/12
ü.+i 194/15, 382/15
ü.+ini 39/04, 75/17, 243/10
ü.+imiz 302/11
ümidlen-(a.u.) ümitlenmek
ü.-di 303/23
ümidlendür-(a.u.) ümitlendirmek
ü.-üp 303/21
ümidlik(a.u.) ümitli
ü. 78/22, 357/24
ümidtsiz(a.u.) ümitsiz
ü. 29/22, 77/11, 81/11
ümidtsizlen-(a.u.) ümitsizlenmek
ü.-meñ 302/08
ü.-meslik 82/01
ümidtsizlik(a.u.) ümitsizlik
ü. 98/03, 165/18, 249/06
ü. bilen 98/03, 396/23
ü.+mu 208/07
ü.+niñ 249/18
ü.+lerniñ 395/24
ümidtsizlin-(a.u.) ümitsizlenmek
ü.-ip 39/03
ümidvar(a.f.) ümitvar, ümitli
ü. 125/05, 195/01, 249/20
ümidvarlık(a.f.u.) ümitlilik
ü. bilen 286/13
ü.+i bilen 390/15
ün ün, ses, seda
ü. 354/03
ü.+çe 424/10
ü.+ümi 428/07
ün- filizlenmek
ü.-sem 260/21
ü.-meydiğan 426/03, 426/03
ünçe inci
ü. 288/12
ünçik- söz söylemek, ses çıkarmak

- ü.-midi 56/16, 66/01, 85/19,
113/25, 333/05
- ünçikmay sessizce
ü. 74/20, 313/10
- ünde- seslenmek, çağırarak
ü.-ydiğan 110/21
ü.-ytti 276/23
- ündeş seslenme, ünlem, ünlem
işareti
ü. 139/04, 390/20
ü.+i(üñdiş) bilen 219/15
- üñdi- seslenmek, çağırarak
ü.-di 10/09, 88/10, 216/10
- ünimsiz verimsiz
ü. 84/14
- ünleş davet
ü.-tin 330/07
- üñlük üñlü
ü. 80/01, 140/05, 141/17,
157/16, 179/08, 265/21,
368/23
- ünsüz üñsüz, konsonant
ü. 8/15, 112/15, 115/14,
230/08, 403/07
- ürkügek ürkek
ü. 380/16
- ürki- ürkmek
ü.-di 115/05
- ürkü- ürkmek
ü.-di 115/09
ü.-p 228/26
- Ürümçi Urumçi şehri
ü. 8/07, 422/09, 429/16,
430/07
ü.+ni 145/08
ü.+ge 208/22
ü.+de 295/03, 342/08
ü.+diki 145/05
- üs- tos vurmak, boynuzla vurmak
ü.-üp 232/15
ü.-üvériptu 191/19
- üssü- boynuzlayıp yaralamak
ü.-p 192/06
- üssüş boynuzlayış
ü.+ni 25/18
- üst üst
ü. 5/12, 70/14, 393/20
ü.+üñdin 375/13
ü.+i 88/20
- ü.+ige 6/21, 11/02, 17/07, 17/10,
17/26, 31/03, 55/23, 61/11, 62/11,
64/19, 67/08, 83/13, 84/09, 105/09,
111/23, 111/26, 125/13, 127/01,
138/21, 138/23, 139/19, 152/13,
175/04, 186/16, 199/20, 213/17,
218/26, 227/07, 238/03, 240/02,
240/03, 251/24, 254/05, 287/11,
297/22, 301/13, 303/25, 316/25,
316/26, 328/02, 335/06, 359/01,
375/05, 380/16, 389/05, 390/06,
394/13, 403/18, 409/09
- ü.+ide 4/11, 32/02, 32/04, 38/19,
48/26, 49/01, 57/23, 79/26, 88/09,
106/22, 124/01, 129/21, 134/02,
151/02, 151/09, 152/17, 152/22,
157/04, 180/10, 184/21, 189/14,
217/16, 218/06, 220/20, 220/21,
236/17, 251/19, 251/21, 261/06,
324/24, 352/07, 370/03, 384/12,
396/15, 421/04
- ü.+idimu 32/03
- ü.+idiki 6/23, 42/26, 70/22, 76/16,
158/10, 197/04, 247/19, 292/15
- ü.+idin 76/09, 167/07, 172/05,
197/07, 244/07, 284/18
- ü.+idinmu 356/06
- ü.+tidila 293/02
- üst baş üst baş
ü.+ini (üstbés)5/01
ü.+lirinimu 254/10
- üstel(r.) masa
ü. 6/17, 50/01, 111/22, 131/18,
138/17, 139/23
ü.+niñ 4/16, 267/19, 341/26
ü.+ni 138/18, 267/18
ü.+ge 4/11, 138/23, 343/20
ü.+de 267/13, 342/01
ü.+iniñ(üstil) 96/22
ü.+ige(üstil) 242/25
ü.+ide(üstil) 22/11, 73/23
ü.+idiki 223/15
- üsti-üstilep üst üste
ü. 380/23
- üstinki üstündeki
ü. 7/06
- üstün üstün
ü. 33/03, 39/10, 77/15, 152/26,
155/14, 155/17, 168/01, 221/24,

- 335/08, 381/13, 394/12,
400/04, 407/21, 410/05,
410/24
ü.+rek 174/23
- üstürül- çarpıştırılmak
ü.-gende 131/21
- üşşük soğuk
ü. 380/24
- üz- kesmek
ü.-se 398/24
ü.-üp 71/02, 71/02, 191/18,
293/14, 293/14
ü.-üp kel- 234/15
ü.-üp ket- 263/07
ü.-üp két- 50/08
ü.-üp yür- 185/06
ü.-mey 98/13, 166/06,
277/04, 281/08, 368/04
ü.-gen 39/04, 426/11
ü.-gendek 243/10
ü.-üvatkanlığı 234/20
ü.-meytti 342/06
ü.-migen 270/22
- üzel- kopmak
ü.-mise 329/05
ü.-miseñ 329/06
- üzelmeslik kopmazlık,
vazgeçmezlik
ü.+i 231/10
- üzlüksiz sürekli, devamlı
ü. 344/08, 365/22
- üzük parça, kırıntı
ü.+ler 12/2
- üzük-üzük kesik, parça parça
ü. 31/24, 85/08
- üzül-késil kesin halde, kat'i
olarak
ü. 57/17, 97/26, 98/25, 99/08,
160/14, 199/05, 350/05
- üzül- kopmak
ü.-di 82/03, 118/16
ü.-üp 46/13, 190/13, 378/09
ü.-üp két- 378/09
ü.-mey 68/20, 128/15,
132/22, 208/09, 208/10,
274/26, 354/21
ü.-gini 195/18
ü.-genidi 186/18
ü.-mes 253/18
- ü.-meydiğan 378/11
ü.-meytti 340/16
- üzüldür- kesmek, kesilmek
ü.-mey 131/07
- üzüm üzüm
ü. 71/07
ü.+liridin 217/03
- üzünde fıkra, parça
ü. 61/23

- V**
- vah vah, vah vah
 v. 202/22, 202/22, 395/10, 421/24
- vaḥ(a.) vakit, zaman
 v. 146/07, 225/01, 227/26, 233/15, 358/08
- vaḥt(a.) vakit, zaman
 v.+ida 169/07
- vaḥ(a.) vakit, zaman
 v.+i 162/04
- vaḥip(a.) haberdar, malumatlı, bilgili
 v. 190/08, 425/16
- vaḥira-bağırmaq, seslenmek, yaygara etmek
 v.-p 369/03
- vaḥit(a.) vakit, zaman
 v. 7/17, 18/12, 40/17, 68/02, 79/01, 94/05, 97/05, 126/09, 127/25, 138/10, 142/25, 149/02, 165/01, 191/16, 215/15, 268/18, 310/07, 310/08, 310/09, 310/13, 310/17, 310/18, 310/23, 315/18, 335/07, 336/17, 350/09, 353/08, 353/10, 357/14, 376/19, 383/20, 390/17, 397/10, 402/14, 409/10, 410/22, 425/06
 v.+mu 222/24
 v.+niñ 234/04
 v.+ni 6/01, 11/01, 11/03, 168/17, 186/02, 234/03, 343/10
 v.+ta 18/15, 32/26, 42/02, 42/06, 55/22, 74/10, 82/17, 122/13, 136/02, 138/12, 138/12, 142/14, 153/21, 166/10, 175/22, 184/10, 194/16, 194/25, 305/21, 310/19, 322/17, 334/11, 348/10, 356/22, 369/07, 399/14, 401/19, 412/13, 423/20, 424/01
 v.+tiki 291/10
 v.+tin 164/15, 197/09, 198/04, 310/14, 310/15, 310/16, 397/13, 404/07
- v.+ḥiçe 145/13, 182/11, 367/03
 v.+im (vaḥt) 159/18, 405/06
 v.+imda(vaḥt) 3/10, 318/22
 v.+imdin(vaḥt) 227/21
 v.+iñda(vaḥt) 14/08
 v.+iñlardimu(vaḥt) 429/08
 v.+i(vaḥt) 44/24, 53/24, 81/10, 101/23, 110/21, 118/08, 241/10, 259/14, 268/21, 268/21, 318/07, 345/16, 355/21
 v.+imu(vaḥt) 215/19
 v.+ini(vaḥt) 355/23
 v.+ida (vaḥt) 5/17, v.+ida 11/07, 11/08, 22/06, 38/02, 47/19, 50/25, 51/25, 57/21, 78/13, 92/14, 94/09, 152/24, 173/23, 175/16, 191/20, 194/10, 194/23, 199/05, 246/05, 249/23, 297/09, 297/23, 339/09, 353/25, 361/25, 363/03, 395/11, 410/14, 419/06, 422/12, 426/15
 v.+idiki (vaḥt) 142/20, 270/08, 379/11, 394/22
 v.+idin (vaḥt) 69/07, 426/13, 426/21
 v.+inçe (vaḥt) 314/05
 v.+imiz(vaḥt) 347/15
 v.+imizda (vaḥt) 423/17
 v.+iñlarni (vaḥt) 391/16
 v.+lar 206/08, 423/22
 v.+larni 249/16
 v.+larda 29/04, 64/13, 114/23, 338/06, 363/04, 370/08
 v.+lardimu 76/05
 v.+largiçe 67/10, 210/17, 256/18
 v.+lirida 70/04, 116/22
- vaḥitlik(a.u.) geçiçi, muvakkat
 v. 68/19, 106/07, 180/20, 190/11, 195/09, 195/20, 249/04, 298/02
- vaḥitsiz(a.u.) vakitsiz, zamansız
 v. 39/20, 71/09
- vaḥḥida hemen, anında
 v. 10/20
- val-vul parıltı, pırıltı, parlaklık, pırıl pırıl olmak
 v. 304/11
 v. ḥil-(parıldamak, parlamak)
 395/04

- valaklaş dedikodu
v.+ni 160/20
- valakşi- çene çalmak
v.-ydu 372/17
- valaktekkür çok konuşan, boş konuşan
v. 212/11
- valibol(r.) valeybol
v. 2/01
- valis vals
v. 280/13
- vallida parıltı, pırıltı parlaklık
v. 6/19, 228/12, 419/10
- vañ(ç.) prens
v. 373/03, 373/09, 373/18, 373/22, 374/03, 374/14, 374/18, 374/24, 375/05, 375/10, 375/20
- vapa(a.) vefa
v. 261/17, 386/21
v. bilen 48/22
v.+ğa 92/07, 118/18, 379/13
- vapadar(a.f.) vefalı
v. 174/23, 225/16, 328/13, 329/02, 403/26
v.+i 136/21
- vapasız(a.u.) vefasız
v. 193/07, 329/20, 398/14
- vapasızlık(a.u.) veasızlık
v. 48/22, 103/05, 261/21, 399/24
- varañ-çuruñ gürültü, patırtı, yaygara
v. 200/26
v.+i 92/22
v.+i bilen 421/19
- varañ-çuruñluk gürültülü, patırtılı, yaygaralı
v. 91/19, 212/16, 399/03
- varağ(a.) varak, yaprak
v. 46/16, 122/25, 124/12, 134/15, 138/11
v.+niñ 134/18
v.+ni 141/15
v.+i(variğ) 430/12
- varağla-(a.u.) yaprakları çevirmek
v.-p 128/26, 173/01, 362/06
v.-ytti 1/15
- varağlaş(a.u.) sayfaları çevirme, çeviriş
v.+ğa 166/02
- varağli-(a.u.) yaprakları çevirmek
v.-di 173/11
v.-sa 170/11
- varislik(a.u.) varislik
v. 319/24, 320/15
- varğıra- bağırma, seslenmek, yaygara etmek
v.-p 130/02, 177/21, 183/13, 194/04, 252/09, 345/21, 368/23, 403/04, 416/05
v.-p ket- 173/11, 191/12
v.-ytti 280/08
- varğirap-carğirap bağıra çağıra, yaygarayla
v. 213/14
- varğiraş bağırma, seslenme
v.+lar 202/23
v.+ğa 94/14, 160/08, 418/25
- varğiri-bağırma, seslenmek, yaygara etmek
v.-di 83/02, 94/17, 189/03, 201/26, 243/02, 252/06, 369/01
v.-ğiniçe 188/05, 188/14, 375/07, 419/14, 420/12, 421/23
v.-vidi 206/01
v.-vetti 313/14
- varğiriş- bağırma, seslenmek, beraber
v.-ip ket- 181/25
- varğiş bağırma, seslenme
v.+idin 182/25
- vars sert şeyler kırıldığında çıkan ses
v. 319/16, 319/17, 321/08
- vasilda- sert şeyler kırılırken ses çıkarmak
v.-p 10/12
- vasiti(a.) vasıta, alet
v.+lerni 63/09
- vaskitbol(r.) basketbol
v. 2/01, 5/11, 5/15
- vaşildit- vaş vaş diye ses çıkartmak, taklidi ses
v.-ip 31/02, 110/14
- vat-vat yersiz konuşan, geveze
v. 411/06, 411/06
- vay vay, yay yay

v.	120/02, 129/14, 178/17, 178/17, 205/07, 205/07, 205/07, 226/20, 252/11, 252/11, 282/26, 282/26, 283/24, 293/21, 293/21, 293/21, 299/04, 309/19	62/09, 62/10, 62/21, 63/04, 63/06, 64/09, 64/10, 64/16, 64/19, 64/23, 65/04, 65/05, 65/06, 65/20, 66/20, 68/10, 68/19, 70/06, 70/07, 70/13, 70/23, 71/11, 71/20, 72/05, 72/12, 73/09, 73/20, 74/01, 74/08, 74/24, 75/10, 75/12, 75/14, 75/15, 75/25, 76/03, 76/08, 77/25, 78/01, 78/04, 78/06, 78/07, 78/16, 78/22, 79/12, 79/23, 79/24, 82/10, 82/15, 83/09, 83/22, 84/19, 85/03, 85/04, 85/08, 85/13, 86/01, 86/17, 87/02, 87/03, 87/06, 87/16, 87/18, 87/19, 87/21, 87/22, 87/23, 88/10, 88/15, 88/18, 88/19, 88/20, 88/26, 90/13, 91/04, 91/05, 91/09, 92/07, 92/09, 92/17, 92/26, 93/03, 93/04, 93/06, 94/19, 96/18, 98/20, 99/03, 100/15, 102/01, 102/06, 103/08, 104/04, 105/18, 105/25, 106/11, 107/01, 107/04, 107/08, 108/03, 108/07, 108/14, 109/02, 109/05her, 109/06, 109/08, 109/18, 110/13, 110/14, 110/17, 110/24, 111/07, 111/18, 114/11, 114/18, 115/19, 115/20, 116/09, 116/11, 116/12, 116/17, 116/18, 116/20, 119/19, 121/22, 122/18, 122/22, 123/04, 123/08, 124/09, 125/06, 126/06, 126/16, 126/17, 126/21, 127/02, 127/14, 127/24, 127/26, 128/14, 128/17, 130/03, 130/06, 130/09, 130/12, 131/02, 131/18, 131/21, 132/01, 132/03, 132/10, 132/20, 132/24, 133/05, 133/10, 133/11, 134/06, 135/02, 135/16, 135/16, 136/03, 136/04, 136/08, 136/10, 137/13, 138/15, 138/21, 139/01, 139/08, 139/16, 139/22, 140/04, 140/23, 141/11, 142/01, 143/06, 144/24, 145/19, 145/21, 146/18, 146/24, 147/07, 147/15, 147/18, 149/11, 149/14, 150/05, 150/14, 151/13, 151/16, 152/01, 152/03, 152/16, 152/25, 154/25, 155/13, 155/13, 155/15, 155/17, 156/22, 157/01, 157/07, 157/21, 157/26, 159/25, 160/06, 161/13, 162/19, 163/15, 163/18, 165/01, 165/05, 165/08,
vaycan	imdat, imdat çağrısı	
	v. 283/24, 419/14, 420/12	
vayi(a.)	hedef, amaç	
	v.+ğa yet-(amaca ulaşmak)	
	1/03, 259/09, 338/08, 427/01	
vayyey	sadece bayanların	
	kullandığı bir ünlem	
	v. 62/12	
vaz kéç-	vazgeçmek, caymak	
	v. 254/01	
ve	ve	
	v. 1/04, 2/08, 2/20, 2/21, 2/23, 2/26, 3/07, 4/05, 4/15, 4/19, 6/02, 6/06, 6/15, 7/08, 7/11, 7/20, 7/25, 7/26, 8/02, 8/07, 8/08, 8/21, 8/25, 9/04, 9/09, 10/01, 10/03, 10/06, 11/01, 11/19, 12/21, 13/12, 13/14, 13/19, 14/03, 15/04, 15/23, 16/05, 17/19, 17/21, 18/01, 18/18, 19/10, 19/20, 20/07, 20/08, 20/12, 20/22, 20/23, 21/08, 21/21, 21/26, 22/11, 25/03, 25/24, 26/16, 26/25, 26/26, 27/15, 27/16, 28/16, 28/18, 29/11, 29/23, 30/21, 31/09, 32/22, 32/25, 33/05, 34/15, 34/17, 34/19, 36/03, 37/04, 38/03, 38/06, 39/15, 40/12, 40/25, 41/13, 41/19, 42/08, 42/13, 42/24, 42/26, 43/03, 43/12, 44/02, 44/09, 44/12, 45/04, 45/15, 45/16, 46/01, 46/08, 46/18, 47/01, 48/04, 48/26, 49/01, 49/04, 49/06, 50/03, 50/05, 50/23, 50/25, 51/04, 51/16, 52/14, 52/16, 52/20, 53/15, 54/06, 54/17, 55/11, 55/13, 56/02, 56/05, 56/07, 56/25, 57/13, 57/19, 58/01, 58/06, 58/16, 58/19, 58/20, 59/02, 59/22, 60/08, 61/15, 61/22,	

165/09,	165/10,	165/23,	233/04,	233/06,	233/13,	233/16,
166/01,	166/23,	167/01,	233/24,	234/11,	234/17,	234/21,
167/08,	167/10,	167/10,	235/01,	235/08,	235/22,	235/23,
167/11,	167/20,	168/12,	236/09,	236/13,	237/09,	240/12,
169/05,	170/01,	170/06,	240/26,	241/02,	241/04,	242/08,
171/15,	172/01,	172/05,	242/09,	242/18,	243/20,	243/22,
172/09,	172/23,	173/10,	243/24,	244/04,	244/12,	244/24,
173/15,	173/17,	173/21,	247/01,	247/03,	247/09,	248/05,
175/19,	176/08,	176/13,	248/19,	250/23,	250/25,	251/17,
176/13,	177/01,	177/03,	251/20,	252/22,	252/24,	253/08,
177/13,	179/22,	181/05,	254/14,	254/15,	255/06,	256/22,
181/09,	183/01,	184/22,	256/23,	257/14,	258/05,	258/13,
185/04,	186/12,	186/20,	258/22,	259/08,	261/04,	261/10,
186/24,	187/03,	187/09,	261/11,	261/16,	261/17,	262/07,
188/13,	188/21,	189/04,	262/08,	262/13,	262/18,	263/15,
191/12,	191/16,	191/19,	263/18,	264/13,	265/21,	266/16,
191/24,	191/24,	193/19,	266/19,	267/20,	268/06,	268/22,
193/20,	194/25,	196/03,	269/01,	269/11,	269/22,	270/02,
197/09,	197/10,	198/11,	270/04,	273/14,	275/03,	275/13,
198/23,	200/05,	200/11,	275/15,	276/11,	277/21,	278/05,
200/12,	200/24,	202/12,	278/07,	281/03,	281/10,	281/12,
204/02,	205/16,	205/19,	281/17,	281/17,	281/26,	282/10,
205/20,	206/05,	207/01,	282/24,	283/25,	285/03,	286/07,
208/11,	208/20,	209/01,	286/09,	286/22,	290/12,	290/20,
209/11,	210/15,	210/16,	292/01,	292/04,	292/16,	292/21,
210/19,	211/16,	211/20,	293/04,	293/08,	294/05,	294/17,
212/02,	212/16,	212/21,	294/19,	294/19,	296/03,	296/05,
213/02,	213/05,	214/04,	296/21,	297/05,	297/10,	297/26,
214/08,	214/12,	214/15,	299/11,	299/13,	300/06,	300/11,
214/19,	214/25,	215/03,	301/25,	304/08,	304/21,	305/22,
215/04,	215/12,	215/14,	306/12,	308/18,	311/21,	315/23,
215/15,	215/22,	216/02,	317/22,	317/25,	318/17,	320/02,
217/15,	217/20,	217/23,	320/19,	320/23,	320/26,	321/01,
219/02,	219/03,	219/17,	321/05,	321/10,	322/06,	322/11,
219/22,	219/24,	220/12,	322/11,	322/11,	323/17,	323/21,
220/21,	220/22,	220/23,	324/24,	325/03,	326/19,	327/07,
220/23,	221/07,	221/08,	327/10,	327/12,	328/05,	328/09,
221/15,	221/17,	221/19,	329/16,	330/13,	331/05,	331/07,
221/23,	222/07,	222/15,	332/01,	333/02,	333/16,	334/13,
222/22,	222/23,	222/26,	334/16,	335/19,	337/26,	338/01,
223/12,	223/15,	223/22,	338/07,	338/15,	340/05,	340/20,
225/08,	225/17,	225/17,	340/21,	341/11,	341/20,	342/06,
225/20,	225/23,	225/24,	342/23,	342/26,	343/07,	343/24,
226/01,	226/02,	226/10,	344/08,	344/09,	344/20,	345/11,
226/25,	227/01,	227/09,	345/13,	346/10,	348/16,	351/15,
227/11,	228/05,	228/09,	351/17,	353/13,	354/20,	355/11,
228/15,	229/08,	229/09,	356/08,	356/12,	356/16,	356/18,
229/15,	229/22,	230/12,	357/03,	357/13,	357/15,	358/01,
231/14,	232/26,	233/02,	358/19,	358/25,	359/03,	361/01,

- 361/11, 362/23, 363/02,
363/04, 363/18, 365/08,
365/08, 366/14, 366/14,
366/21, 368/04, 368/26,
369/16, 377/05, 377/08,
379/03, 379/18, 380/10,
380/14, 383/02, 383/16,
383/22, 383/26, 384/01,
384/03, 384/06, 384/08,
384/13, 384/16, 384/22,
385/17, 385/22, 386/10,
387/15, 387/17, 387/26,
388/12, 388/16, 388/16,
388/24, 389/08, 390/11,
390/18, 390/20, 391/05,
393/09, 393/21, 394/01,
394/02, 394/05, 394/07,
394/15, 394/15, 394/17,
394/18, 395/07, 395/07,
395/09, 395/15, 395/20,
395/22, 395/24, 396/05,
396/07, 396/22, 396/23,
397/09, 398/07, 398/12,
399/12, 399/15, 399/26,
400/09, 400/22, 400/23,
401/05, 401/17, 401/25,
402/06, 402/07, 403/13,
405/11, 405/24, 406/20,
406/22, 407/02, 407/08,
407/20, 407/22, 409/03,
411/21, 412/07, 413/11,
413/17, 415/02, 415/07,
415/11, 417/24, 420/16,
420/17, 421/05, 421/10,
422/04, 422/20, 423/01,
423/10, 424/13, 424/14,
424/16, 424/17, 424/21,
424/24, 426/16, 426/17,
427/07, 427/13, 427/22,
428/02, 428/10, 429/12
- vec(a.) sebep, neden
v.+idin 320/17
v.+idinki 320/18
- vede(a.) vade, söz
v. 19/02, 29/08, 100/17,
137/12, 140/24, 351/11
v.+si(vedi) 298/14
v.+simu 140/25
v.+siniñ(vedi) 312/05
- vehakaza(a.) vesaire
h. 369/11
- vehalen(a.) halen, şimdiki zamanda
v.+ki 128/24, 427/07
- vehalengi(a.f.)halbuki, oysa, oysaki
v. 262/11
- vehim(a.) vahim
v.+idek 407/13
v.+imu 407/19
v.+ige 412/06
v.+idin 247/13, 419/20
v.+isini 186/06
- vehime(a.) vahim
v. 47/21, 253/06, 255/24, 343/14
v. bilen 250/07
v.+si(vehimi) 262/07, 399/14
v.+si(vehimi) bilen 275/02, 352/22
- vehimilik(a.u.) vahimli, korkulu
v. 47/07, 188/23
- vehimlik(a.u.) vahim, korkunç
v. 49/08
- vehşiy(a.) vahşi
v. 59/11, 400/05, 405/01
- vehşiylik(a.u.)vahşilik
v. 400/03
v. bilen 131/15
v.+niñ 83/09
- vekil(a.) vekil
v.+i 291/24
v.+liri 269/05, 269/12, 299/03
- veķe(a.) vaka, hadise, olay
v. 86/21, 169/09, 182/23, 188/16
v.+niñ 251/13
v.+si 149/09, 176/05, 191/22
v.+sini 146/25
v.+ler 166/18
v.+lerni 87/01, 385/16, 391/08
v.+lerdin 87/03
- veķelik(a.u.) olaylı
v.+i 168/23
v.+mu 169/10
- vesiyet(a.) vasiyet
v. 409/04
- vesiyetname(a.f.) vasiyetname
v. 412/23
- esli-vesli ev-bark, çoluk-çocuk, mal-
mülk bunların tamamı, donatılmış
v.+ni 33/23
- vesvese(a.) ayartma, arzu

- v. 409/15
v.+la(vesvesi) 383/09
v.+ge(vesvesi) 298/21, 299/08
v.+si(vesvesi) 58/06
v.+side(vesvesi) 353/12
v.+ler(vesvesi) 114/22
- veten(a.) vatan
v. 49/16, 97/24, 152/24, 160/10, 256/19
v.+ni 44/05
v.+din 43/20, 43/21, 47/05, 52/15, 97/03, 155/26, 157/22
v.+i(vetin) 106/04, 181/05
v.+imizni(vetin) 249/08
- vetenperverlik(a.f.u.) vatanperverlik, vatani sevme hali
v. 216/20
- vey vay(ünlem)
v. 201/12, 206/01
- veyran(f.) viran, tahrip, yıkım
v. 69/18, 73/13, 110/12, 152/06, 159/21, 260/01, 417/20
- vez(a.) vaiz, nasihat
v. 98/15, 99/23, 126/22, 151/05, 158/11, 286/03, 291/21, 333/15
- vezin(a.) vezin
v. 312/19
v.+i+(vezn) 297/16, 298/07
- veziye(a.) vazife
v. 23/17
v.+ni(vezipi) 28/11, 30/23, 33/03, 99/10
v.+si(vezipi) 22/04, 23/10, 26/20, 151/26, 272/13, 318/10
v.+sini(vezipi) 34/21, 57/02, 176/17, 272/15
v.+lirige(vezipi) 177/14
- vezir(f.) vezir
v. 320/17
v.+i 184/17
v.+i bilen 184/16
- veziyet(a.) vaziyet, durum
v. 54/16, 55/03, 55/25, 129/21, 152/14, 180/23, 240/01, 286/01, 286/19, 290/10, 299/15
v.+ke 180/22, 181/21
v.+tin 286/07
v.+kiçe 286/08
v.+i(veziyet) 238/03
v.+idin(veziyet) 286/08
- vezmin ağır, mutedil, ılımlı
v. 2/24, 203/01
- veznlik(a.u.) vezinli
v. 359/08
- véviskisi plaka
v. 72/20
- vicdan(a.) vicdan
v. 48/15, 58/14, 329/12, 344/20, 344/22, 376/21, 404/19, 417/18, 417/23, 417/25
v. bilen 149/22, 344/19
v.+im 201/05, 257/23
v.+iñ 417/21
v.+i 351/19, 393/17
v.+ini 193/11
- vicdaniy(a.) vicdanî
v. 286/15, 345/06, 375/22
- vicdansızlık(a.u.) vicdansızlık
v. 109/24, 404/20
- vicik küçük(vücut yapısı)
v.+kine 362/22
- viçirli- cıvıldaşmak
v.-şatti 232/22
- vijilda-cızırdamak, tıslamak, vızıldamak
v.-p 158/12
- Viktor Gyugo yazar adı
g.+niñ 269/21
- villide yüzün birden kızarması haleti
v. 134/19, 347/18
- visal(f.) vuslat, kavuşma
v. 41/09, 78/22, 111/12, 253/13, 343/24
v.+ğa 339/15, 339/17, 339/22
v.+din 79/03, 165/15
v.+iniñ 165/09
- vişilda-kuş uçtuğunda çıkan taklidi ses
v.-p 376/16, 419/13
- vişildi-kuş uçtuğunda çıkan taklidi ses
v.-ğan 419/17
- volkan volkan
v. 395/26
- vucud(a.) vücut, cisim, beden

v.+ka 302/10
v.+umda 133/16
v.+umdin 405/15, 422/17
v.+uñniñ 344/21
v.+iñizni 104/01
v.+i 21/04, 141/07, 384/21
v.+imu 86/04
v.+ini 32/21, 78/18, 233/02,
330/02, 334/04, 343/16,
345/14
v.+iğa 87/23, 97/07, 301/20
v.+iğimu 258/15
v.+ida 12/25, 34/18, 59/10,
86/15, 124/20, 125/13,
132/10, 133/05, 134/09,
144/07, 162/18, 177/07,
202/09, 276/22, 332/09,
363/07, 383/08, 392/19,
414/04, 418/02, 418/24
v.+idiki 71/16, 113/02,
126/18, 140/21, 155/02,
155/07, 220/13, 235/08,
308/17, 338/07, 362/22
v.+idin 264/08, 400/02
v.+iñlardiki 177/10
v.+lirini 260/09
vuy hey
v. 120/02, 309/19

- Y**
- ya(f.) ya da, yoksa
y. 84/12, 128/21, 128/21,
132/08, 132/09, 187/26,
284/08, 311/10, 311/10,
323/04, 335/06, 335/06
- yaçéyka(r.) grup
y. 284/20
y.+niñ(yaçéyki) 272/08
y.+da(yaçéyki) 377/03
y.+si(yaçéyki) 172/10
y.+siniñ(yaçéyki) 4/26,
116/05, 155/25, 175/13,
370/17
- yad(f.) yad, anma, akla getirme
y. él-(ezberlemek) 194/04
y.+ka 116/23
y.+imğa kélip kal- 124/07,
y.+imğa keltür- 423/16
y.+imda tur- 194/18
y.+iğa al-(ezberlemek) 54/16
- yada- zayıflamak, zayıf düşmek;
yorgun düşmek
y.-p 353/01, 388/02
- yadi- zayıflamak, zayıf düşmek;
yorgun düşmek
y.+ğan 177/25
- yadla-(f.u.) hatırlamak
y.-p 174/06, 328/10
- yadlival-(f.u.) hatırlamak
y.-sila 75/18
y.-ptu(yadlivaptu) 260/19
y.-ğan 51/10, 68/02, 119/19,
179/07
- yağ yağ
y. 51/07, 148/01, 161/12,
163/25, 205/18, 231/09,
262/01
- yağ- yağmak
y.-kan 156/12, 186/13,
403/05
- yağaç ağaç
y. 4/09, 205/22
y.+niñ 394/14, 394/16
y.+ini(yağič) 287/20
y.+iğa(yağič) 183/08
y.+idin(yağič) 30/25, 200/01
y.+larmu 28/19
- y.+larniñ 23/18
- yağaççilik marangozluk
y.+ni 314/16
- yağaçlık ağaçlık, ağaçlı
y.+ni 236/24
y.+i 28/01
y.+iğa 28/04
- yağaq zayıf
y. 277/18
- yağdur- yağıdırmak
y.-uśni 57/24
- yağičaq bitkileri ezerek yağ üreten
aletin ismi
y. 220/03
- yağla- yağlamak
y.-p tur- 22/14
- yağli- yağlamak
y.-ğili 163/25, 163/26
- yağlima güzel söylenen fakat samimi
olmayan söz, yağ çekme
y. 34/25, 104/03, 137/11, 380/18
- yağlık yağlı
y. 6/22
- yağlık mendil
y.230/03
y.+ni 420/22
y.+ka 420/19
y.+tin 4/02
y.+i bilen 220/19
y.+ini 287/11
y.+iğa 88/03, 284/12, 420/09
y.+idiki 287/16
- yağşı iyi
y. 11/07, 11/08, 21/22, 32/18,
40/1240/13, 57/01, 58/02, 58/07,
70/08, 81/26, 87/05, 87/06, 96/26,
98/11, 99/01, 101/12, 110/01,
112/02, 117/02, 123/23, 124/05,
126/14, 129/04, 129/12, 130/15,
136/22, 137/08, 142/03, 154/23,
156/05, 158/20, 169/12, 173/20,
175/09, 187/11, 193/17, 195/01,
195/05, 200/19, 202/21, 217/17,
217/19, 220/22, 222/14, 227/23,
229/12, 237/15, 237/21, 241/20,
243/09, 246/02, 260/16, 266/18,
269/15, 272/05, 272/21, 273/16,
274/25, 278/06, 278/24, 278/25,

286/19, 297/21, 300/17,
 314/05, 324/09, 325/01,
 325/07, 325/25, 326/07,
 330/12, 334/26, 335/12,
 338/15, 339/10, 342/21,
 342/22, 353/10, 356/09,
 358/05, 363/10, 363/17,
 364/02, 366/11, 369/08,
 372/04, 378/05, 390/16,
 398/04, 409/06, 413/19,
 424/07, 427/07
 y. bil- 213/16, 229/14,
 390/21, 390/22
 y. bol- 3/15, 10/24, 20/16,
 29/16, 43/06, 116/19, 135/24,
 210/06, 253/12, 255/08,
 278/01, 303/15, 318/19,
 406/10
 y. boptu 79/25, 230/16,
 352/20
 y. çal- 136/18, 206/23
 y. çüşen- 65/08
 y. de-210/10
 y. dé- 210/11
 y. emes 222/17, 368/07
 y. emestek 105/20
 y. işle- 227/25, 301/26,
 301/26
 y. kepsiler 318/25
 y. kör-(beğenmek, sevmek)
 5/02, 7/12, 14/04, 14/07,
 16/18, 17/26, 19/04, 72/17,
 107/13, 107/15, 107/16,
 107/17, 107/17, 107/21,
 111/01, 113/08, 113/09,
 134/08, 138/02, 140/16,
 144/10, 144/16, 155/05,
 173/24, 205/15, 207/08,
 222/15, 225/14, 225/15,
 231/02, 242/06, 261/23,
 307/04, 307/05, 307/15,
 307/16, 307/19, 307/21,
 307/22, 308/15, 321/12,
 329/17, 339/14, 345/01,
 356/03, 367/15, 413/15,
 417/19
 y. körün- 411/19
 y. kil- 228/01
 y. ögen- 67/17

y. sözle- 216/04
 y. tur- 113/06
 y.+mu 8/18, 118/21, 120/23, 200/14
 y.+musiz 22/13, 31/08, 33/14,
 35/16, 42/15, 205/07, 293/19
 y.+rağ 136/05
 y.+ken 112/10, 168/23, 369/13,
 424/07
 y.+mikin 119/09
 y.+si 28/03, 53/25, 136/13, 213/20,
 419/06
 y.+sini 280/05
 yağşilan- iyileştirilmek
 y.-ğanséri 30/03
 yağşilaş iyileştirme
 y.+niñ 251/18
 yağşilik iyilik
 y. 72/01, 159/06, 167/12, 428/14
 y. bilen 217/17
 y.+ni 85/02
 y.+tin 329/24
 y.+largâ 411/21
 y.+liri 421/04
 yaki(f.) veya
 y. 7/16, 12/16, 16/08, 33/20, 37/03,
 51/10, 52/10, 52/10, 53/19, 61/24,
 63/20, 63/22, 67/25, 68/12, 75/13,
 84/04, 84/12, 84/16, 87/25, 94/03,
 99/11, 116/24, 117/06, 117/07,
 119/18, 119/18, 129/02, 130/08,
 145/24, 152/06, 152/09, 152/15,
 156/12, 158/19, 165/13, 171/06,
 171/08, 179/19, 180/04, 181/26,
 182/22, 184/11, 184/12, 185/18,
 185/18, 185/26, 194/05, 204/15,
 204/16, 210/11, 213/13, 213/15,
 215/23, 217/04, 217/05, 222/04,
 223/23, 225/11, 226/14, 240/07,
 242/03, 250/20, 290/05, 300/21,
 300/21, 300/22, 302/18, 309/20,
 309/26, 321/12, 330/05, 330/10,
 345/08, 364/02, 385/15, 398/01,
 408/20, 409/04, 419/26, 426/23,
 427/09, 427/13
 yağ taraf, yan, yön, cihet
 y.+ni 1/04
 y.+qa 51/05, 71/06, 187/22, 188/05,
 233/19, 247/15, 368/23, 373/18,
 415/10

- y.+tin 71/05, 373/18
yağ yok
y.31/18, 35/05, 38/23, 81/20, 92/17, 96/26, 109/24, 119/10, 119/11, 121/19, 122/01, 128/21, 153/20, 162/01, 182/10, 202/08, 206/21, 207/06, 230/01, 271/04, 271/07, 281/22, 334/24, 349/10, 349/23, 355/16, 360/13, 362/10, 364/12, 365/05, 373/13, 373/15, 397/21, 397/21, 398/02, 409/05, 415/05, 423/01, 427/08, 427/09
y.+ey 362/10
yağ- yakmak, ateşe vermek
y.-ti 57/21, 183/09, 297/25, 343/06
y.-am 207/23
y.-kan 349/02, 404/16, 417/20
y.-atti 258/04
y.-mayvatidu 301/01
y.-midi 11/05, 29/22, 109/21, 371/03
y.-midimu 122/17
y.-misa 109/22
y.-miğanlığını 30/11
yağ- beğenmek, hoşuna gitmek, hoşlanmak, sevmek
y.-ti 156/09, 202/03
yağa yaka
y. 6/23, 26/18, 148/07
y.+si(yağı) 5/03, 161/13
y.+sini(yağı) 84/22
y.+sida(yağı) 423/02
y.+sidiki(yağı) 186/19
yağa kıyı, kenar
y. 227/05
yağıla- sahilinden gitmek; nehir kıyısı boyunca yürümek
y.-p 232/16, 356/03
yağılık yakalık, yakalık kumaş; yakalık kürk
y. 254/05
yağla- tarafını tutmak, savunmak, himaye etmek
y.-p 155/24
yağtur-sevmek, beğenmek
y.-up 140/20
Yağup Kerim erkek ismi
y. 3/20, 121/03, 151/11, 156/04, 223/25, 301/09, 303/18, 371/08, 371/24, 409/26
y.+niñ 150/02, 151/01, 153/03, 222/26
y.k.+niñmu 155/05
y.+i 3/20, 177/02, 177/20, 212/21, 219/14, 223/08, 223/14, 224/13, 290/11, 303/06, 303/12, 356/05, 372/10
y.+i bilen 301/06
y.+imu 291/18, 371/17
y.+iniñ 290/19, 370/11, 372/05
y.+ini 372/08
y.+ige 371/03
yağut(f.) yakut, yakut taşı
y. 12/24, 141/20
yal yele
y. 41/10, 41/10
y.+lar bilen 68/06
yalma- yemek, atıştırmak, sömürmek
y.-ydu 77/04
yala- yalamak
y.-p 203/14, 271/14, 275/10, 382/22
yalañbaştak başı açık
y.186/12
yalañgıdağ yalın ayak
y.186/12
yaldama hatıra; bir şeyi hatıra olarak vermek
y. 73/14
y.+si(yaldami) 403/24
y.+sidu(yaldami) 420/10
yalğan yalan
y. 40/06, 52/11, 52/21, 53/08, 77/04, 99/09, 109/23, 109/26, 152/10, 369/13, 377/04, 377/05
y.+iken 43/08
y.+mu 53/07
y.+din 312/11
yalğan-yavidağ yalan ve boş laf
y. 52/18
yalğançi yalancı
y. 312/13
y.+niñ 312/05

- yalғанçılık yalancılık
y. 40/12, 377/13
y.+қа 377/09
- yalғuz yalnız
y. 23/21, 44/16, 44/19, 52/16,
54/07, 61/13, 75/11, 92/04,
97/19, 100/01, 135/15,
183/20, 211/10, 254/11,
270/04, 297/04, 307/06,
310/21, 322/03, 334/09,
359/22, 394/13, 412/04
y. emes idi 387/25
y. қал- 43/07, 92/17, 230/20
y. қой- 100/01
- yalғuzлық yalnızlık
y. 123/10
- yalıñaç çıplak
y. 98/04, 186/25, 231/22,
232/02, 252/06, 343/26,
364/01, 364/01
- yalıñaçlin- çıplak hale gelmek
y.-ip 382/16
- yalıñayağ yalın ayak
y. 191/06, 425/20
- yalitil- yalatılmak
y.-ğan 293/06
- yalkun alev
y. 111/06, 179/13
y.+i 304/11, 379/22
- yalkunca- alevlenmek
y.-p 110/21
y.-p tur- 198/24
- yalkunluқ alevli, ateşli
y. 128/26, 195/14, 204/10,
236/09, 247/07, 297/18,
429/13
- yalla- kiralamak, iş vermek,
çalıştırmak
y.-ydiğan 130/17
- yalma- yemek, atıştırmak, sömürmek
y.-p 235/11
y.-pla 184/03
- yalmavuz ucube, ejder, canavar
y.+dek 184/02
- yalt göz nuru veya başka nurların
bir anda hasıl olup sonra
kaybolması
y. қил- 52/20, 82/21
- yaltira- ışıldamak, parıldamak
y.-ytti 90/25, 126/02
y.-p 8/01, 12/18, 12/24, 21/05,
186/14
y.-p ket- 21/05, 218/12
y.-p tur- 8/01, 186/21, 186/23
- yaltıraқ cila, parlaklık
y. 384/02
- yalvur-yalvarmak
y.-up 420/02
y.-ğanlıқlirini 379/13
- yalvuruş yalvarma, yalvarış
y.+liri 351/11
- yamaқ yama
y. 12/03, 394/26
- yaman kötü
y. 42/19, 87/03, 87/04, 87/06,
87/06, 96/18, 123/03, 137/02,
154/23, 172/13, 175/17, 180/22,
181/21, 210/03, 217/17, 217/19,
238/14, 264/03, 264/05, 272/26,
301/01, 322/04, 323/08, 345/06,
359/17, 360/06, 364/02, 365/06,
368/04, 369/10, 374/06, 378/22,
381/16, 390/16, 412/17, 412/17,
427/10, 428/12
y. kör- 154/19
y.+raқ 77/06
y.+ni 195/05
y.+ға 301/16, 371/15
- yamanlıқ kötülük
y. 217/17, 338/17
y.+niñ 266/18
y.+ni 85/03
y.+қа 253/09
y.+ida 426/13
- yamғur yağmur
y. 131/14, 156/11, 156/12, 156/19,
156/22, 161/22, 162/16, 163/14,
165/16, 172/03, 176/04, 351/01,
351/04, 351/06, 370/01, 401/10,
401/11, 401/16
y.+mu 156/13, 403/05
y.+i 165/17, 401/21, 401/22, 430/04
- yamin(ç.) yönetim, idare
y.+i 64/15
- yamra- yayılmak, genişlemek
y.-p kêt- 64/13
- yan yan

- y. 132/23, 170/15, 187/19, 428/14
y.+mu 170/15
y.+diki 17/11, 22/11, 85/08, 88/16
y.+din 68/14
y.+ki 197/09
- yan- 1.yanmak 2.dönmek, geri dönmek
y.-di 126/04, 268/01, 384/08
y.-idiğan39/07
y.-ğan 6/19, 343/24, 384/15, 421/18, 429/13
y.-gaçça 331/05
y.-atti17/22, 84/19
y.-maymen 124/03
y.-maydu 232/06
y.-maydiğan 193/09
y.-maydiken 405/03
- yanar yanar (dağ)
y. 147/15, 262/15
- yançuk cep
y. 226/11
y.+ta 226/14
y.+i 225/04
y.+ini 183/06
y.+iğa 125/09, 311/02, 346/17
y.+ida 67/14
y.+idiki 311/05mehir, 311/22
y.+idin 2/16, 21/08, 122/18, 134/15, 135/02, 303/04, 306/14, 315/23, 367/04, 424/21
y.+lirini 275/14
y.+lirida 180/04
- yançukluk cepli
y. 50/19
- yandı- yanaşmak, yaklaşmak
y.-ay 206/23
- yandur- döndürmek
y.-di 345/06
y.-imen 414/13
y.-up 161/20, 411/13
- yandur- yakmak
y.-di 419/10
y.-mağçi bol- 89/23
y.-up 325/22
y.-ğan 63/22
- y.-uветken 319/11
- yanmuyan yan yana, sıra ile
y. 79/26
- yanpaş leğen, havsala(kemiği)
y.+қа 284/17
y.+iğa(yanpiş) 67/16, 68/08
- yanpaşla- yan yatmak, uzanmak
y.-p 210/23
- yanpaşli- yan yatmak, uzanmak
y.-di 166/01
- yantağ duvalat otu, dulkadın otu, kelotu
y.+tinmu 98/07
- yantayağ dayanıp yürünecek destek; yardımcı, destekçi
y. 246/06, 301/16, 371/15
- yañağ yanak, avurt
y.+liri 66/07
- yañağ ceviz
y.+ni 51/22, 66/18
- yañağçilik cevizcilik?
y. 51/23, 66/18
- yañra- ses dalgası; gür yükselen sesler
y.-vatқан 222/24
y.-p tur- 392/18
y.-p ket- 219/08
- yañraq yüksek sesli, gür, gürültülü
y. 24/12, 88/21, 147/06, 276/21
- yañri- ses dalgası; gür yükselen sesler
y.-ğan 320/06
- yañyu(ç.) patates
y. 179/24, 306/09, 346/02, 377/03, 382/13, 389/10
y. bilen 386/05, 386/07, 387/20
y.+mu 305/13
y.+ni 389/09
y.+larni 305/22, 316/25
- yañza(ç.) şekil, tür
y. 233/21
y.+mu(yañzi) 233/21
- yap- yapmak, kapamak, örtmek
y.-ti 357/06
y.-idu 342/18
y.-sam 137/06
y.-қан 70/21
y.-mağçi bol- 172/20
- yapilağ baykuş
y. 117/08, 185/23, 300/10, 306/15
- yapraq yaprak

- y. 186/24, 228/18, 404/19
y.+liriñ 31/15
y.+tek 124/11, 396/07
yapta dolaylı yoldan söylenen söz
y. 127/13
yar(f.) dost, arkadaş, sevgili
y. 201/22, 322/04, 328/05,
418/23
y.+i 92/05, 136/21
y.+im 280/10
y.+ini 168/03
y.+iñ 280/11
yara yara
y.+si(yari) 102/12
y.+sini(yari) 389/22
yar-yölek(f.u.)yardım, destek
y.303/17
yara- işe yaramak, yararlı olmak
y.-ptu 337/18
y.-p 135/15
y.-p ket- 315/17, 361/23
yaramlık yararlı, yetenekli
y. 86/14, 104/02, 106/06,
151/26, 152/03, 176/09,
190/19, 388/20, 404/04,
404/04
yaramsiz işe yaramaz, kusurlu
y. 124/26
yaran yaren, dost, arkadaş
y.+ler 192/23
yaraş- yakışmak, güzel, uygun
y.-қан 277/17
yarat- yaratmak, meydana getirmek
y.-ti 32/19
y.-қandin кéyin 263/24
y.-қан 164/04, 219/01,
264/01, 264/08, 264/09,
427/14
y.-қандиму 264/08
y.-maytti 32/07
yardem(f.) yardım
y. 153/09, 154/22, 368/14,
411/24
y.+ge 333/16
yarebbim Allahım
y. 119/21
yari- işe yaramak, yararlı olmak
y.-di 168/18, 168/23, 297/17
y.-dimu 347/08
y.-mas 38/17, 426/05
yaridar(u.f.) yaralı
y. 169/02
yarılan- yaralanmak
y.-ған 236/18
yarilandur- yaralamak
y.-ған 192/07
yarilin-yaralanmak
y.-ip 131/04
yarimas işe yaramaz, kusurlu, kötü
y. 426/26
yariş- yakışmak, güzel uygun
y.-iptu 276/18
yarişimlik yakışıklı, güzel, uyumlu
y. 7/14, 12/17, 277/05
yarişik yaraşmak, uygun olmak, yakışmak
y.+ida 3/22
yarit- yaratmak, meydana getirmek
y.-idu 117/12
y.-ip 7/20, 108/09, 185/08, 263/25
y.-ivatқан 428/01
y.-alaydu 342/13
y.-alaydıғandek 303/24
y.-almaysen 339/09
y.-almiған 159/17
y.-almiғанliқidin 198/20
yaritiş yaratma, yaratış
y. 159/17, 271/06
y.+ta 63/09
yarkın nur saçıp, parlayıp duran,
nurlu, parlak
y. 235/07, 236/23, 261/07, 327/18
yarlık yarlık, hükümdarın duyurusu
y.+idek 47/26
y.+ni 97/17, 107/19
yasa- yapmak, onarmak, meydana
getirmek
y.-p 5/18, 215/14, 304/21
yasal- yapılmak
y.-ған 192/26, 200/01
y.-ғandek 381/03
yasalma yapay, türeme
y. 388/11
yasaş yapma, onarma, meydana getirme
y. +қа 138/01
yasat- yaptırmak
y.-ti 138/08

- yasi- yapmak, onarmak, meydana getirmek
y.-di 37/01, 38/18, 253/02, 402/18
y.-ğan 23/03, 287/20
y.-ğanidi 90/24
- yasimağ yapmak, onarmak, meydana getirmek
y. 337/02
- yasın- hazırlanmak, yapmak
y.-ip 5/03
y.-ivalğanidi 6/21
- yasiniş yapış, onariş
y.+ka 73/08
y.+tin 342/12
- yasiş yapma, onarma, meydana getirme
y.+iğa 424/17
- yasival- yapmak
y.-ğan 30/25, 70/05
- yasivet- yapmak
y.-ti 81/11
- yastuğ yastık, minder
y.+ka 86/01
y.+iniñ 138/11, 346/06, 411/20
y.+lirimumu 79/08
- yaş genç
y. 28/20, 57/03, 75/02, 86/23, 152/04, 180/20, 240/26, 292/22, 302/02, 328/08, 350/18, 350/21, 380/10, 426/15
y.+niñ 97/11, 200/04
y.+ka 179/13
y.+lar 159/22, 210/14, 231/21, 260/18, 420/08, 429/05, 429/15
y.+larniñ 322/10
y.+larni 244/03, 244/14
y.+largā 7/24, 177/09, 241/02
y.+lirmizniñ 150/14
y.+liri 39/16, 126/14
y.+liriniñ 142/15
y.+lirida 392/04
- yaş yaş, kişinin yaşı
y.227/21, 302/06, 302/09
y.+ka 74/26, 163/02, 240/04, 302/04, 328/10, 368/07
- y.+tiki 365/15
y.+tin 74/07, 240/10, 300/08, 323/18
y.+lar 1/11, 44/26, 227/08, 240/10
y.+i(yeş) 50/20, 259/08
y.+iğa(yeş) 164/21, 425/23
y.+ida(yeş) 315/12, 315/14
y.+lirimizniñ 392/02
- yaş yaş, ıslak
y.264/12
- yaş göz yaşı
y.71/14, 99/16, 99/25, 104/06, 179/15, 203/21, 345/07, 349/22, 396/04, 401/19, 403/07
y. bilen 407/06
y.+ka 429/12
y.+i(yeş) 90/14, 103/06, 163/10, 354/02, 401/16, 401/19, 410/17
y.+idek(yeş) 156/13
y.+imu(yeş) 345/08, 345/09
y.+ini(yeş) 334/24
y.+lar 334/20, 402/11
y.+liri 90/17, 396/05, 406/19
y.+lirimu 99/17
y.+lirini 113/26
- yaşa- yaşamak
y.-vatimen 295/04
y.-ymen 145/07, 391/14
y.-ydu 337/25
y.-mdimen 349/13
y.-ydiğan 149/22
y.-! 329/22, 329/22
y.-p 43/24, 236/02, 391/14
y.-p tur- 318/13
y.-pmu 318/15
y.-vatқан 72/01, 194/19, 254/26, 344/05, 365/22, 427/26
y.-véridu 246/10
y.-ytti 30/21, 255/24, 407/20
- yaşart- gençleştirmek
y.-idu 32/21
- yaşaş yaşama
y. 234/19, 235/02, 235/21, 236/07, 391/12, 405/16
y.+niñ 235/01
y.+nimu 405/15
y.+ka 110/21
- yaşı- yaşamak
y.-sam 132/17

- y.-simu 363/25
y.-sun 200/18, 306/24,
306/24, 306/25, 306/26,
306/26
y.-ğan 181/07, 220/10,
295/03, 393/02
y.-gudek 404/15
y.-valişim 262/21
yaşin- yaşanmak
y.-ip 264/11, 359/01
yaşir- gençleşmek
y.-idu 279/09
yaşliķ gençlik
y. 18/05, 73/14, 91/11, 97/25,
108/17, 110/11, 177/16,
177/18, 322/06, 322/07,
395/20, 397/10, 404/21
y.+niñ 321/21
y.+i bilen 393/08
y.+ini 264/22
yaşliķ yaşlı, o yaşta olan, yaşında
y. 192/09, 302/10
yaşnat- çiçeklendirmek; geliştirmek;
ilerletmek
y.-қан 208/12
yaşni- çiçeklenmek; gelişmek;
serilip serpilmek; ilerlemek
y.-duk 291/02
yat yabancı
y. 24/08, 109/14, 127/01,
157/24, 211/01, 221/05,
258/26, 259/09, 339/06
yat- yatmak
y.-maķta 108/14
y.-ar 163/12
y.-ti 66/05, 87/10, 100/04,
233/01, 384/11, 403/10
y.-isen 358/08, 385/10
y.-idu 23/07, 353/07
y.-ķin 330/09
y.-sa 184/07
y.-saķ 371/14
y.-idiğan 54/07, 103/21
y.-қан 1/06, 13/12, 70/25,
85/07, 87/12, 90/12, 92/02,
103/26, 109/04, 124/12,
160/16, 182/19, 186/15,
234/07, 320/12, 330/02,
353/13, 353/15, 354/19, 382/17,
400/03, 403/14
y.-қанliķini 169/04
y.-atti 90/23, 189/01, 210/24,
343/26, 346/06, 353/03, 399/13,
402/15
y.-idiken 264/13
y.-қанidi 70/20
y.-mamdu 236/21
y.-misam 330/09
y.-maydiken-de 418/09
yataķ yatak, yurt
y. 1/04, 3/17, 14/17, 15/26, 118/16,
187/18, 200/06, 213/13, 241/22,
284/01, 304/09, 345/17, 386/03,
388/01
y. bilen 161/15, 179/07
y.+mu 246/22
y.+niñ 4/10, 21/20, 73/17, 73/20,
104/06, 139/14, 210/18, 246/15,
247/06, 305/23, 386/08, 399/06
y.+ni 139/15, 186/04, 202/23
y.+қа 6/18, 15/19, 21/26, 39/24,
42/13, 72/23, 73/22, 76/07, 99/16,
100/02, 100/11, 121/14, 135/23,
138/10, 138/10, 139/21, 139/22,
161/23, 162/03, 163/20, 199/12,
210/13, 246/21, 246/21, 248/23,
281/22, 305/08, 333/02, 340/10,
341/12, 341/22, 346/04, 360/01,
386/03, 402/14
y.+ta 4/08, 4/09, 8/15, 39/18,
87/09, 107/12, 116/14, 116/16,
121/11, 141/02, 182/19, 194/04,
206/15, 210/16, 226/24, 247/22,
248/11, 251/07, 290/01, 332/26,
333/08, 338/02, 359/22, 387/25,
412/04
y.+tiki 21/07, 246/16, 412/21
y.+tin 77/26, 78/06, 101/23,
118/15, 134/14, 227/01, 322/17,
345/17, 376/16, 378/19, 393/21,
399/10
y.+iñģa(yatıķ) 385/08
y.+i(yatıķ) 15/19, 72/18, 385/22
y.+iniñ(yatıķ) 130/24, 163/17
y.+iģa(yatıķ) 15/18, 72/1899/15,
107/07, 131/03, 210/21, 253/08,

- 345/15, 346/02, 346/05,
377/04, 387/24
y.+iğimu(yatık) 232/15
y.+ida(yatık) 187/06, 236/26,
353/02
y.+idiki(yatık) 199/18
y.+lar 340/05
y.+larmu 399/03
y.+larni 109/10, 246/18,
423/18
y.+largâ 139/12
y.+larda 328/06
y.+lardiki 111/16, 212/15
y.+lardin 72/20, 116/17
yatağdaş yatak odası arkadaşı
y.+i(yatağdiş) 120/10, 411/05
y.+liri 99/17, 182/16
y.+liriniñ 224/20
y.+liriğa 99/25
yatar yatar
y. 335/20
yatla-(f.u.) hatırlamak
y.-ydi 201/07
yatliş- uzaklaşmak
y.-iş 112/23
yatıuz- yatırmak
y.-di 189/05
y.-up 170/18
y.-uşığı 163/22
yava yaban
y. 235/11
y.+dak 52/18
yavaş sakin, uslu, yavaş, yumuşak
başlı, ağır
y. 69/10, 259/25, 318/07
yavaşlık sakinlik, usluluk,
yumuşaklık
y. bilen 56/14, 180/07,
374/08, 416/20
yavayi yabani
y. 74/21, 74/24
yavayiliş- yabanileşmek,
vahşileşmek
y.-ip 426/01
Yavropa(r.) Avrupa
y. 269/04, 269/08, 269/11
Yavropalı(r.u.) Avrupalı
y.+lar 365/11
yavuzluk kötülük, zalimlik
y. 84/07
yay- yaymak, sermek
y.-di 316/24, 389/05
yay- kapmak
y.-du 58/23
yayla- yaylamak, yazı yaylada geçirmek
y.-ydiğan 94/21
yaylağ yayla
y. bilen 94/22
y.+ta 240/22
yayra- özgür olmak; rahatlamak
y.-p 91/08, 301/20, 344/09
yayrat-özgür bırakmak; rahatlatmak
y.-kuçı 91/12
yayri- özgür olmak; rahatlamak
y.-di 206/06
yaz yaz mevsimi
y. 304/07, 306/03, 321/14
yaz- yazmak
y.-dim 143/24, 328/04
y.-diñiz 325/21
y.-di 109/20, 398/25
y.-duğ 423/08
y.-ğangu 217/26
y.-amsen 145/24
y.-amsiz 173/04
y.-imen 278/02
y.-isiz 278/02
y.-idu 324/12
y.-isiler 32/15
y.-idiğan 217/09
y.-ay 262/20, 367/17
y.-gin 265/12
y.-sa 170/12
y.-sañ 32/01
y.-sañmu 295/11
y.-giçe 405/07
y.-may 32/15, 96/13
y.-ğan 19/14, 21/10, 140/01,
142/06, 144/17, 203/16, 261/20,
315/12, 315/14, 403/22
y.-ğandek 112/12
y.-ginini 203/06
y.-mağçi 278/05
y.-ğanliķimni 326/01
y.-ğanliķiñizni 325/26
y.-ğanliķi 278/05, 417/09

- y.-ğanliriñniñ 311/14
y.-mişliriñdin 190/07
y.-ğanidi 363/05
y.-idiken 209/12
y.-masmen 326/04
y.-mamdu 76/23
y.-misa 350/06
y.-miğandimen 294/20
y.-alaydu 314/08
y.-alığan 315/05
y.-almaysen 295/12, 315/12
y.-almaydu 314/09
y.-almaymiz 217/25
y.-almisa 219/25
y.-almisimu 32/06
yazğuçı yazar, yazıcı
y. 62/16, 63/08, 66/25, 75/24,
215/12, 245/11, 245/14,
327/02, 327/03, 357/24,
427/23
y.+miz 145/12
y.+si 148/13, 234/24, 269/19,
269/20, 269/24
y.+lar 217/26, 313/20
y.+lirimiz 209/11
y.+liriniñ 88/11
yazguz- yazdırmak
y.-di 326/02
yazlık yazlık
y. 27/07, 101/19, 123/26,
168/10
yazma yazma
y. 172/10, 244/24
ye veya
y. 95/15, 171/26, 183/15,
299/03, 397/21
ye- yemek
y.-ptu 184/24
y.-ysen 358/09
y.-ydu 90/07, 100/05
y.-yduğı 306/10
y.-ymiz 289/05
y.-! 40/17
y.-yli 305/06, 305/10
y.-p 42/03, 42/21, 42/22,
42/25, 50/26, 67/13, 101/22,
104/16, 105/06, 112/03,
112/13, 137/09, 159/12,
179/25, 184/11, 185/09,
200/18, 319/03, 322/09, 354/01,
370/03, 390/05, 398/01, 424/05
y.-p ket- 178/11, 178/13
y.-pla 241/22, 243/05
y.-vatқанliki 234/21
y.-ytti 251/17
y.-ydigan 27/19, 407/11
y.-ydiganla 146/17
y.-ydiken 306/23
y.-ptiken 361/26
y.-meymen 317/09
y.-vatmamdu 22/20
YehudiYahudi
y.+ni 29/13
yeke-yegane(f.) yalnız, tek başına
y. 75/19, 101/06, 193/16, 114/21,
136/16, 181/20, 186/20, 235/06
yekpay(f.) ayakkabının teki
y. 161/14
yekşenbe(f.) pazar
y. 225/01, 225/01, 422/08
y.+de(yekşenbi) 226/23
yekün(a.) yekün, toplam
y. 219/10, 316/02
y.+ge 167/16
y.+i bilen 182/13
yekünle-(a.u.) toplamak
y.-p 62/24
yel yel, rüzgar
y. 57/07
yelke omuz, ense kökü
y. 362/03
y.+ñde 174/07
y.+sini(yelki) 40/25, 222/05,
350/23
y.+sige(yelki) 17/09, 77/10, 161/19,
183/02, 278/11, 423/12
y.+sidin(yelki) 283/03, 333/02
y.+lirini(yelki) 278/01, 293/20
yelpü- yelpazelemek
y.-ytti 354/04
y.-p 300/07, 381/05
yelpügüç yelpaze
y. 354/03
y. bilen 300/07
yelpün- yelpazelenmek
y.-üp 227/03
yem yem, hayvan yemi
y. 234/21

y.+ni 319/03	199/13, 201/08, 201/16, 202/03,
Yemen Yemen şehri	204/13, 205/08, 207/06, 209/05,
y.+din 305/16	209/20, 210/10, 211/11, 211/20,
yemlin- yapışmak	211/25, 212/19, 215/20, 215/24,
y.-ip 271/25	216/01, 216/17, 222/10, 222/24,
yenci- ezmek	223/11, 226/13, 226/17, 227/19,
y.-p 235/18	230/01, 230/26, 231/17, 231/25,
yenciş ezme, eziş	232/16, 235/15, 236/15, 238/02,
y. 191/14	238/12, 241/05, 247/05, 251/05,
yene yine, daha	251/07, 251/19, 251/22, 252/13,
y. 5/10, 9/22, 11/13, 13/25,	252/20, 256/13, 257/22, 258/07,
13/26, 14/08, 14/13, 15/24,	258/09, 259/07, 259/07, 260/02,
17/14, 19/04, 19/11, 21/20,	261/23, 261/24, 262/23, 263/03,
23/04, 23/08, 25/23, 26/26,	263/24, 265/07, 268/07, 270/11,
28/16, 28/22, 29/11, 30/23,	270/14, 271/24, 272/03, 274/09,
32/12, 32/19, 34/20, 35/23,	274/15, 276/20, 280/16, 280/20,
38/07, 38/08, 38/11, 38/15,	281/02, 281/07, 282/07, 283/11,
38/20, 42/11, 43/04, 44/08,	283/26, 283/26, 285/13, 288/17,
46/22, 47/18, 51/25, 55/01,	288/18, 297/17, 298/04, 299/04,
55/07, 58/16, 58/21, 62/15,	303/06, 306/08, 307/02, 308/16,
62/16, 63/02, 64/25, 66/02,	313/10, 314/16, 316/23, 318/09,
66/03, 66/10, 66/20, 70/17,	320/22, 323/09, 323/12, 326/11,
72/02, 72/25, 81/10, 83/10,	327/16, 327/20, 328/26, 329/09,
84/08, 89/12, 92/01, 92/03,	331/07, 332/19, 333/06, 337/14,
93/04, 94/04, 95/10, 96/12,	344/03, 344/03, 346/18, 347/19,
97/21, 97/26, 103/11, 105/04,	349/12, 351/16, 355/15, 355/24,
106/26, 107/09, 107/15,	357/14, 358/03, 359/05, 362/18,
107/16, 107/23, 110/25,	363/25, 364/23, 366/06, 370/04,
111/04, 115/01, 118/06,	371/03, 371/11, 371/14, 378/17,
118/14, 119/24, 121/09,	381/10, 383/15, 383/19, 384/08,
121/23, 123/23, 124/16,	388/09, 390/12, 390/15, 391/04,
124/26, 129/01, 129/07,	391/15, 393/11, 395/13, 395/14,
131/15, 132/17, 132/26,	396/08, 397/15, 399/11, 402/19,
134/09, 135/02, 135/17,	403/09, 406/07, 407/06, 408/07,
136/19, 138/09, 138/18,	408/12, 408/22, 408/26, 409/01,
138/21, 139/10, 141/14,	409/15, 410/05, 410/13, 413/03,
142/01, 142/07, 142/20,	414/22, 417/03, 417/11, 421/25
142/21, 143/20, 144/02,	
145/03, 145/08, 146/05,	Yene'n yer ismi
146/10, 150/10, 150/11,	y. 288/23
151/17, 152/10, 152/23,	yeni(a.) yani
152/25, 153/08, 154/07,	y. 226/08, 367/03
162/25, 164/08, 165/11,	y.+mu 128/25, 213/08
165/25, 167/16, 171/02,	yenila önceki gibi, aynı, aynı halde
172/11, 172/21, 173/07,	y. 7/18, 9/16, 9/23, 23/13, 37/02,
179/22, 180/12, 181/01,	40/12, 42/08, 50/06, 66/01, 68/09,
181/20, 182/12, 186/06,	75/22, 78/22, 83/17, 96/12, 113/04,
187/02, 187/20, 188/17,	118/19, 125/03, 133/16, 152/07,
188/19, 192/12, 195/10,	202/16, 202/18, 213/23, 218/02,
	221/24, 223/22, 223/26, 225/25,

	235/23, 323/16, 358/07, 364/07, 379/10	189/12, 195/07, 208/12, 220/14, 222/03, 229/01, 232/13, 232/26, 242/20, 242/26, 246/12, 251/20, 270/13, 283/23, 283/24, 287/08, 294/05, 304/11, 318/25, 339/19, 341/25, 374/14, 385/12, 399/19, 401/12, 401/15, 404/18, 405/10, 425/23, 426/03, 426/18
yeñ	yen, giysi kolu y. 13/15 y.+lirini 69/20, 358/20	y.+ge-de 93/23 y.+gimu 79/20 y.+de 2/11, 11/03, 11/13, 14/17, 15/16, 16/16, 30/19, 38/04, 43/05, 47/22, 50/13, 55/20, 55/23, 58/24, 58/25, 64/07, 71/23, 76/23, 79/15, 80/02, 84/07, 91/18, 95/04, 98/12, 102/20, 105/17, 109/04, 118/06, 119/12, 122/10, 141/14, 147/18, 147/22, 148/01, 149/08, 152/16, 153/14, 156/17, 157/12, 158/26, 161/24, 172/02, 175/06, 186/21, 190/12, 190/18, 201/19, 206/16, 213/17, 216/14, 219/12, 219/18, 225/07, 227/05, 229/03, 230/01, 231/10, 242/01, 242/02, 258/25, 265/08, 273/02, 291/06, 296/01, 298/16, 299/01, 304/11, 306/16, 306/16, 314/18, 317/04, 318/02, 319/03, 328/16, 328/19, 330/05, 332/09, 338/01, 340/22, 341/06, 358/05, 367/01, 372/15, 385/04, 387/26, 396/02, 396/10, 415/05, 415/11, 416/21, 429/02
yeñ-	yenmek, mağlub etmek y.-di 311/05	y.+dimu 128/15, 244/08, 280/21 y.+diki 120/22, 128/23, 171/06, 191/05, 221/25, 228/10, 242/07, 307/26, 414/25 y.+din 36/20, 60/08, 61/20, 71/16, 73/01, 78/12, 90/21, 93/05, 137/25, 139/08, 154/11, 154/13, 167/26, 171/07, 188/07, 218/17, 225/05, 228/09, 230/26, 239/13, 241/11, 277/07, 293/11, 350/03, 360/10, 371/05, 394/17 y.+dinmu 43/22 y.+dila 43/24, 191/12, 192/11 y.+giçe 240/18, 420/15 y.+gila 384/11 y.+iñ(yér) 417/03 y.+iñdin(yér) 137/05
yeñgi-	gözü parlamak, doğmak y.-p 397/14	
yeñgil	yeni y. 88/17, 226/24, 246/19, 260/07, 281/18, 313/12, 323/26, 351/09, 424/17 y.+i 123/04	
yeñgillit-	hafifletmek y.-ip 422/02	
yer	yer, tarla y. 5/17, 13/25, 43/22, 50/02, 83/06, 91/10, 117/22, 126/01, 132/18, 132/20, 173/10, 209/04, 218/17, 220/15, 225/05, 232/12, 239/13, 252/03, 254/20, 254/24, 256/07, 256/16, 273/02, 280/06, 293/11, 295/06, 300/14, 305/04, 366/20, 375/15, 375/16, 382/19, 383/01, 412/04, 422/01, 422/03, 426/04 y.+iken 183/12 y. bilen 375/16 y.+dek 84/14 y.+mu 254/26, 375/18 y.+niñ 122/15, 122/16, 213/13, 229/13, 241/12, 343/13, 383/03, 414/24, 426/04 y.+ni 50/06, 87/21, 110/05, 166/26, 232/24, 305/23, 399/01, 412/04 y.+ge 5/13, 5/19, 8/22, 8/22, 11/11, 15/21, 24/05, 34/26, 50/16, 51/14, 51/17, 55/17, 60/21, 65/04, 66/11, 66/24, 72/14, 83/07, 85/17, 86/06, 96/18, 102/04, 103/07, 114/10, 117/26, 141/03, 145/08, 145/10, 149/02, 165/02, 165/02, 171/08,	

- y.+i(yér) 49/13, 62/15, 144/02, 145/04, 163/12, 289/07, 329/14
y.+ini(yér) 93/08, 173/11, 382/19
y.+ige(yér) 46/12, 62/18, 65/10, 99/06, 144/11, 183/03, 254/20, 394/26, 419/08
y.+ide(yér) 40/09, 126/01, 160/16, 193/21, 262/05, 304/07, 308/12
y.+idiki(yér) 38/15
y.+idin(yér) 49/09, 49/12, 191/18, 234/07
y.+ler 357/08
y.+lerni 91/11, 93/01, 163/04, 228/25
y.+lerge 94/16, 131/21, 312/03
y.+lerde 4/17, 4/18, 36/16, 181/23, 270/23, 429/11
y.+lerdikige 213/13
y.+lerdin 372/12, 403/15
y.+lergiçe 284/04
y.+lirimiz 417/05
y.+liri 102/01
y.+lirimu 278/10
y.+lirini 192/14, 231/26, 401/23
y.+liride 103/26, 330/02
y.+lirigiçe 344/11
yerlik yerli
y. 54/07, 152/11, 218/04
Yesir yer ismi
y.+giçe 305/16
yeşik sandık
y.+ni 361/10
yet- yetmek, ulaşmak, varmak, yetişmek
y.-ti 1/04, 104/05, 118/04, 212/15, 259/08, 298/10, 344/10, 402/10, 427/01
y.-tiki 192/02
y.-kenmen 321/24
y.-kende 53/26, 184/10, 240/04, 328/11
y.-kendimu 358/10
y.-kiçe 77/04, 114/21, 260/18
y.-kilimu 115/07
y.-küçe 298/23, 343/19, 204/08, 284/18, 298/12, 388/08
y.-küsiz 254/14
y.-ken 6/18, 204/25, 259/09, 328/08, 338/08, 348/08, 353/26, 413/13, 425/24
y.-kendek 46/01, 362/23
y.-kenliktin 114/19
y.-kenliki 296/06
y.-küdek 399/19, 410/23
y.-eyvatidu 195/03
y.-kenidi 89/08
y.-meyvatidu 57/08
y.-midi 24/20
y.-meydu 54/20, 54/21
y.-mise 11/03, 163/23
y.-migendek 94/18
y.-migenliktin 24/26
y.-migüçke 110/03
y.-migenidi 351/22
y.-meydiğan 30/26
yetküz-iletmek, ulaştırmak, yetiştirmek
y.-di 19/21, 88/04, 89/14, 237/12
y.-imen 25/08
y.-! 25/10
y.-üp 180/23, 195/15, 206/04, 245/20, 260/16, 302/22, 383/11
y.-gen 172/05
y.-üvatkendek 124/15
y.-midi 69/24
yetküzüş ulaştırış, iletişim
y.-üş 146/07
yetküzül- iletilmek, ulaştırılmak, yetiştirilmek
y.-miseñ 25/10
yetküzül- iletilmek, ulaştırılmak, yetiştirilmek
y.-du 147/01
yetmiş yetmiş
y. 137/12, 276/17
yette yedi
y. 23/09, 42/01, 43/26, 56/09, 109/19, 116/19, 129/13, 149/03, 157/14, 163/11, 176/05, 202/15, 287/01, 342/11, 368/05
y.+ge(yetti) 341/21
y.+si(yetti) 27/10
yettinçi yedinci
y. 166/16

- yeval- yemek
y.-ğandek 86/04
- yever yemek yiyivermek
y.-! 382/06
- yé- yemek
y.-diñ 390/04
y.-diñma 183/20
y.-diñiz 63/15
y.-di 195/04, 376/18
y.-gine 204/24
y.-gende 413/10
y.-mey 191/01, 300/02
y.-p 54/09
y.-gen 112/02, 128/14,
133/15, 159/02, 165/12,
235/11, 352/01, 398/02
y.-gendek 10/12, 206/22
y.-geç 389/08
y.-mese+(yemise) 5/01
y.-meydu 191/06
y.-meyttiki 5/01
y.-yelemdu 71/08
y.-yelmey 305/09
y.-yelmidi 187/02
- yégane(f.) tek, yalnız
y. 75/19, 101/06, 114/21,
136/16, 186/21, 193/16,
235/06, 263/11, 304/03,
396/07
- yéganilik(f.u.) başkalık
y. 82/10
- yéğüz- yedirmek
y.-üp 191/01, 193/02
- yéğüziş yediriş
y.+imiz 248/26
- yéğ yağ
y.+i 68/13
y.+ida 34/07
- yéğ- yağmak
y.-ip 49/07, 157/11
y.-ip tur- 41/18, 74/09
y.-ivatatti 156/11
y.-ivatidu 370/01
y.-ivatқан 156/13, 401/11,
401/22
- yégin yağış
y. 156/14, 159/21
y.+niñ 157/07
y.+ğa 150/02
- y.+i 201/02
- yéğir hafif sıyrık, bere, yara
y. 190/21
- yéğ- yakmak
y.-ip 232/26, 365/01
y.-ip két- 135/18
- yéği ya, ya da
y. 284/10, 284/10
- yéğimlik sevimli, cana yakın, güzel
y. 13/17, 13/20, 17/01, 17/19,
19/09, 20/22, 48/06, 48/07, 91/23,
92/09, 100/06, 109/11, 139/05,
149/23, 164/18, 194/22, 203/15,
221/09, 249/23, 258/05, 276/22,
280/19, 281/17, 284/03, 312/22,
320/22, 321/18, 346/14, 348/26,
394/01, 395/10, 395/18, 424/09
y.+de 324/15
- yéğimsiz sevimsiz, çirkin
y. 24/13, 96/19, 144/06, 356/08,
373/09, 381/11, 400/16
- yéğın yakın
y. 2/06, 12/12, 23/17, 23/20, 45/22,
66/04, 89/13, 132/23, 147/02,
166/24, 170/09, 180/04, 189/03,
225/24, 251/02, 258/11, 260/03,
270/18, 281/02, 296/17, 342/16,
353/04, 353/20, 359/17, 360/06,
379/10, 405/20, 409/17, 414/25
y.+mu 354/20
y.+da 30/01, 40/22, 143/21, 145/22,
146/01, 148/12, 148/20, 149/08,
190/15, 193/21, 208/22, 263/02,
263/22, 264/09, 309/08, 338/02,
357/14, 425/18
y.+din 79/17, 105/18, 112/04,
126/07, 136/07, 169/21, 178/01,
191/23, 225/04, 253/12, 278/05,
292/10, 338/18, 346/03, 346/13,
388/05, 409/24, 410/06, 414/03,
422/15, 423/12, 425/13, 426/08
y.+қи 256/18, 260/15, 290/03
y.+la 258/25
y.+iğa 297/20
y.+raқ 45/19, 74/05, 100/18
y.+liriniñ 296/05
- yéğınçilik yakınlık, yakın olma
y. 33/09, 164/11

- y. bilen 72/04
yékindila daha yakında
y. 203/16, 234/24, 245/06
yékinla- yakınlaşmak
y.-p 261/08, 413/19
yékinlaş- yakınlaşmak
y.-ti 93/13, 397/02
y.-kan 320/01, 320/05
y.-kanda 127/06, 341/21
y.-kanséri 229/25
yékinli- yakınlaşmak
y.-gu 281/24
yékinliş- yakınlaşmak
y.-ar 140/09
y.-iñ 101/02
y.-almisiñiz 409/18
y.-ip 35/25, 50/20, 73/03,
126/20, 154/22, 166/03,
255/14, 266/22
y.-ip ket- 259/11
yékinçiyakındaki, yakında bulunan
y. 119/18
yélimla- yapıştırcı sürmek;
yapıştırmak
y.-p 98/18
yélin meme
y.+iğa 384/03
yélin- yalvarmak
y.-ip 351/11, 379/13
y.-ğandek 127/19
yélinca- tutuşmak, alevlenmek,
çoşmak
y.-p tur- 144/10
yélincit- tutuşturmak,
alavelendirmek
y.-atti 197/17
yéliniş yalvarma, yalvarış
y. 384/01
y.+ke 258/05
yélm yem
y.+i 261/25
yémek yemek
y. 200/05, 299/24, 386/04
yénn yan
y.+imda 258/16
y.+iñda 92/19, 195/11,
416/08
y.+iñizğa 377/07
y.+iñizda 81/08, 256/10
y.+i 11/23, 11/23, 26/22, 82/05,
142/16, 190/17, 265/10, 281/06
y.+iğa 15/10, 79/24, 83/01, 83/11,
85/10, 92/10, 106/17, 138/17,
139/16, 139/23, 145/06, 160/24,
160/26, 161/01, 188/26, 227/07,
264/12, 264/19, 266/07, 273/14,
277/07, 277/11, 281/06, 282/09,
283/26, 304/20, 317/20, 346/10,
394/16, 403/04, 403/11, 414/25
y.+ida 52/10, 65/23, 92/06, 92/20,
105/15, 122/06, 161/10, 195/09,
225/08, 229/09, 242/22, 252/05,
255/08, 266/26, 291/17, 304/12,
306/02, 360/05, 396/03
y.+idiki 36/07, 60/13, 66/04, 74/01,
82/21, 125/11, 137/24, 189/04,
209/08, 229/05, 243/01, 247/23,
250/11, 273/10, 274/20, 275/17,
277/12, 277/14, 280/03, 282/17,
293/24, 373/06, 381/23, 408/16,
421/18
y.+idikilerge 207/02, 418/25
y.+idin 24/26, 115/21, 190/26,
259/01, 266/16, 341/26
y.+imizdiki 101/18, 168/10
y.+imizdila 289/13
yénn dönme
y.-ip 5/12, 90/20, 407/14
y.-ivélişka 376/19
yénn yanmak
y.-ip 275/04
y.-ip tur- 21/02
yéñele-yenilemek
y.-ytti 381/18
yéniçe yana doğru, yanına doğru
y. 346/06
yéniğirağ yanına doğru
y. 118/22
yénnik hafif
y. 1/06, 6/15, 77/10, 81/06, 100/09,
102/01, 104/16, 107/08, 121/11,
171/05, 197/04, 212/03, 227/02,
255/13, 291/14, 332/10, 343/22,
407/22
y.+rek 53/25
y.+kide 10/08, 11/15
yénnikle- hafiflemek

- y.-p 101/05
- yéniklik hafiflik; kolaylık
y. 58/18
- yéniklişiş hafifleşme
y.+ke 91/06
- yénik yanık, yanan(lamba)
y. 246/16
- yéñ- yenmek
y.-gen 270/10
y.-idu 288/25
y.-ip 236/16, 249/18, 290/15
y.-ip ket- 165/24
- yéñi yeni
y. 8/21, 26/23, 27/09, 56/14,
72/23, 99/12, 101/15, 104/01,
114/20, 127/04, 127/04,
128/10, 138/15, 138/23,
154/21, 157/04, 162/25,
168/07, 168/11, 172/24,
181/14, 190/16, 191/24,
192/07, 192/08, 209/13,
211/22, 216/14, 216/14,
218/14, 229/02, 231/25,
236/11, 242/07, 242/08,
263/01, 271/08, 275/13,
276/12, 276/14, 294/05,
297/22, 308/24, 311/23,
317/25, 320/02, 325/03,
327/09, 330/05, 331/16,
331/17, 331/17, 355/26,
360/15, 363/03, 363/08,
363/08, 365/19, 366/16,
367/23, 367/23, 384/04,
389/03, 395/15, 408/03,
411/04, 414/01
y.+çe 90/25
y.+la 5/09, 88/16, 186/13,
210/01, 287/18, 420/13
y.+sinimu 280/02
- yéñibaştin yenibaştan, tekrar
y. 378/02
- yéñidin yeniden, tekrar
y. 28/17, 41/13, 331/11,
355/23, 365/10, 407/09
- yéñila- yenilemek
y.-p tur- 365/22
- yéñilik yenilik
y. bilen 311/01
y.+ka 210/14
- y.+lar 49/04, 265/12
- yéñiliş- yenileşmek
y.-idu 129/05
- yéñiş yenme, galip olma
y. 134/11, 172/09, 303/10
- yéñi yarçilik yabancılaşma, ortama
yabancılaşma çekme
y.+tinmu 330/06
- yép- kapamak, örtmek
y.-ip 112/18, 160/11, 316/06
y.-ip tur- 344/12
- yépinçaçla- ceketini omzuna örterek
y.-p 84/09
- yépiş kapatma
y. bilen 336/16
- yépiş- yapışmak
y.-ti 309/02
y.-ip 69/03, 179/01
- yépişivél- yapışmak, yapıştırmak
y.-ip 251/09
- yépişkaş yapışkan, yapış yapış
y. 95/06
- yér- yarmak
y.-ip 43/23, 208/10, 235/13,
267/06, 401/22
- yéril- yarılmak, çatlamak
y.-ay 187/03
y.-ip 88/21, 114/13, 137/04, 295/21,
375/18
y.-ğudek 295/15
- yérim yarım, yarı, buçuk
y. 2/06, 2/10, 4/01, 5/22, 8/12,
14/16, 21/10, 24/03, 25/02, 66/19,
76/05, 76/05, 79/16, 82/20, 84/02,
84/08, 86/13, 90/06, 95/08, 111/21,
112/11, 112/11, 114/08, 115/09,
124/12, 130/14, 132/14, 136/23,
162/11, 167/25, 168/24, 171/09,
176/04, 181/09, 181/09, 184/22,
185/24, 186/05, 187/15, 192/09,
199/10, 200/17, 205/04, 208/12,
208/13, 212/18, 226/26, 228/03,
231/22, 232/02, 236/19, 246/15,
249/12, 249/12, 259/11, 260/11,
269/06, 275/07, 291/19, 328/22,
331/07, 332/20, 343/25, 346/18,
351/13, 351/21, 370/04, 372/22,
382/09, 382/10, 388/04, 413/17,
425/05, 426/06

- y.+ğa 209/06
y.+da 6/04
y.+i 65/06, 65/06, 265/20
y.+ini 66/02, 66/03, 381/21
y.+iğa 63/01
y.+idin 110/17, 209/04
- yérimçilik üzüntülü
y. 393/12
- yérimlaş- yarılmamak; yarıma
inmek
y.-kanda 281/08
- yérim-yarta yarım yamalak
y.11/24, 223/16, 270/14,
271/24
- yérim-yata yarım yamalak
y.199/10
- yérindi kırıntı
y.+si bilen 362/02
- yése düz, yassı
y. 8/10
- yéşivet- çözüvermek,
çıkarıvermek, soyunuvermek
y.-ti 339/16
- yéşil yeşil
y. 24/18, 31/14, 72/19, 79/26,
94/21, 109/12, 183/07,
232/26, 240/22, 242/10,
263/08, 275/04
- yéşil- çözülmek, açılmak
y.-di 46/25
y.-gendek 16/17
y.-migen 360/22
- yéşillik yeşillik
y.91/01
y.+ni 147/17
- yét- yetmek, ulaşmak, yeterli
gelmek
y.-isen 195/12
y.-idu 303/19, 339/23,
350/01, 358/02
y.-isiler 310/10
y.-ip 15/11, 39/18, 68/15,
80/14, 88/25, 95/04, 124/05,
127/12, 133/10, 133/11,
187/16, 191/20, 227/04,
237/20, 245/26, 247/04,
283/26, 285/19, 319/24,
323/10, 331/03, 343/15,
376/17
- y.-ipmu 353/19
y.-ivatatti 164/08
y.-etti 68/11, 151/16, 219/13
y.-idiğan 8/04
y.-eleysiz 119/24
y.-elmey 61/16, 180/26, 374/12
- yétekçiönder, lider, yönetici
y.212/21
y.+si 50/16, 336/01
y.+miz 248/10
- yétekçilik önderlik, liderlik, yöneticilik
y. 411/01
y.+ide 242/17
- yétekleş rehberlik, yol gösterme
y. 75/15, 223/22
- yétekli- rehberlik etmek, yol
göstermek
y.-se 137/19, 261/12
- yétekliş rehberlik, yol gösterme
y.+i 153/23
y.+i bilen 76/03
- yéterlik yeterli
y. 11/21, 331/09, 366/01
- yétilgen olgunlaşmak, olmak,
yetişmek
y.-gen 107/10, 176/09, 205/17
y.-genidi 69/08
- yétildür- yetiştirmek, büyütme,
mükemmelleştirmek
y.-genidi 297/12, 399/22
y.-idiğan 151/22
y.-idu 249/16, 321/02
- yétili- yedeği götürmek; elinden tutup
götürmek
y.-se 170/18
y.-ğiniçe 300/11
- yétiliş- yedeğinde götürülmek,
elinden tutup birlikte gitmek
y.-ip
- yétim yetim
y. 44/03, 349/09
- yétiş yatma, yatış
y.+ka 50/02, 330/06
- yétiş ulaşma, varma
y. 27/14, 300/01, 339/15
y.+ke 63/01
y. kerek 339/17, 339/22
- yétiş- yetişmek, yetmek, erişmek
y.-ip 317/03, 358/01

- y.-ken 61/12, 223/21, 299/18
y.-ivaldi 281/12
y.-meyvatқан 145/02, 145/09
y.-meyvatқандек 145/01,
145/09
y.-elmey 11/22
yétişmeslik yetersizlik, kıtlık,
eksiklik
y. bilen 23/08
yétişsizlik yetersizlik
y.+ler 262/17
yétiştür- yetiştirmek
y.-etti 363/03
y.-idiğan 30/09, 298/15
yétiştürüş yetiştirme
y. 241/16
yétişer- yatmak, yatır vermek
y.-di 377/16
yéy- yaymak, sermek
y.-elmidiñma 183/24
y.-ip 70/07, 138/23, 227/18,
228/18, 259/03, 287/11,
342/03
kanat y.-ip(kanat açıp) 169/08
yéyel- yayılmak, serilmek
y.-igen 381/19
yéyil- yayılmak, serilmek
y.-di 258/01, 389/11
y.-ip 10/13, 156/15, 186/15,
232/19, 323/24
y.-añğu 111/15
y.-ğanidi 4/11
yéyiliş yayılma, yayılış
y.+ke 10/14
yéyikliқ düz, yassı
y. 267/14
yéyiş yeme, yiyeş
y. 184/09, 235/20, 382/15
y.+ni 8/13
y.+ke 10/19, 386/07
y.+kimu 112/02
y.+ige 10/11
yéyişlik lezzetli, hafif yemek
y. 386/08
yéyiştür- yaydırmak, yaymak
y.-üp 297/14
yéy- yazmak
y.-ivatimen 311/14, 370/04
y.-ipsen 260/16
y.-iptu 193/22
y.-a 368/02
y.-iñ 278/13
y.-ip 8/23, 116/23, 135/03, 138/13,
143/22, 148/23, 156/10, 194/17,
194/24, 232/07, 246/01, 263/23,
265/11, 278/07, 278/19, 291/18,
297/02, 314/21, 324/17, 348/23,
351/14, 369/21, 375/12, 408/08,
408/15, 411/07, 411/15, 421/14,
425/12
y.-ivettim 149/12, 265/07
y.-ivetti 139/03
y.-ivatatti 73/24
y.-iptikensen 329/14
y.-iptikensiz 325/25
y.-ivérip 429/03
y.-ivétidiğandek 321/05
y.-ivétipsizde 139/25
yéziyal- yazmak, yazı vermek
y.-atti 174/03
yéziyelmiş yazma, yazı verme
y.+niñ 174/05
yéza köy
y. 149/25, 195/23
y.+mu(yézi) 195/23, 368/02
y.+da(yézi) 369/05
y.+diki(yézi) 274/06
y.+sida(yézi) 428/05
y.+mizda(yézi) 145/18, 368/13,
425/19
y.+mizdiki(yézi) 260/18, 425/20
y.+larniñ(yézi) 148/05
y.+lardiki(yézi) 367/01
yézil- yazılmak
y.-di 157/25, 233/14
y.-iptu 260/16, 297/21, 297/23
y.-idu 249/09
y.-ğandin keyin 157/17
y.-ğan 19/01, 35/09, 72/21, 122/24,
134/19, 143/06, 151/06, 152/22,
157/16, 167/08, 173/09, 261/02,
267/14, 267/22, 269/17, 269/19,
269/21, 312/17, 340/19, 357/16,
403/21, 411/09
y.-ğanlarniñ 175/13
y.-idiğan 151/08, 157/10
y.-ğanidi 19/05, 19/19, 176/10,
312/02, 403/19

- yéziliş yazılış, kaydediliş
y.+i 151/09
- yéziq yazma, yazı, yazıt
y. 73/20, 73/23, 361/11
y.+ini 270/08
y.+idiki 121/15
y.+idin 74/15
- yéziqçilik yazıcılık, yazı sanatı,
yazma işi
y. 61/02
- yéziş yazma, yazış
y. 96/22, 216/08, 223/14,
325/01, 409/15
y. bilen 216/20
y.+ni 173/24, 314/17, 316/02
y. +ka 167/26, 238/08
y.+i 314/12, 363/10, 408/25,
411/14
- yéziş- yazışmak
y.-timu 175/09
y.-ip tur- 39/13, 39/23
- yigirme yirmi
y. 1/11, 11/12, 57/25, 157/14,
180/17, 240/10, 393/02
- yigit yiğit
y. 1/10, 2/19, 2/24, 4/20,
5/14, 9/11, 12/02, 23/02,
36/01, 66/18, 69/06, 74/24,
74/26, 75/02, 77/11, 107/13,
108/11, 11/15, 127/09,
135/12, 136/16, 136/23,
165/22, 170/19, 171/03,
204/18, 225/13, 225/21,
237/14, 237/15, 237/16,
237/18, 252/21, 279/23,
323/26, 328/08, 338/17,
341/19, 403/26
y. bilen 136/16
y.+niñ 1/12, 6/18, 7/23,
74/21, 108/08, 135/14,
161/11, 258/14, 280/19,
327/17, 396/02
y.+ni 205/09, 329/02
y.+ke 354/09
y.+tin 18/15
y.+i 34/10, 307/22
y.+ler 8/20, 34/25, 107/11,
107/15, 107/16, 107/18,
108/02, 280/14
- y.+lerde 255/09
y.+lerdur 108/01
y.+lerniñ 6/16, 6/25, 8/15, 10/11,
135/13, 208/13, 276/24
y.+lerni 107/24, 108/01
y.+lerge 127/02
y.+lerdin 18/09, 36/25
- yigitlik yiğitlik
y. 174/18, 216/26, 231/26, 344/09
- yiğ- toplamak
y.-imiz 23/16, 27/22, 27/23
y.-isiler 22/14
y.-iñlar 320/02
y.-sağ 27/19
y.-ip 22/21, 27/18, 157/15, 188/24,
334/22, 375/12, 396/12
y.-ip tur- 133/12
y.-kili 178/11
y.-kan 34/22, 94/14, 95/11, 289/24,
385/19
y.-kandek 361/12
y.-iptikensiz-de 361/13
y.-ival 295/18
y. -amdu 33/26
y.-atti 174/02
y.-ivatatti 351/01
y.-alaydiğan 10/16
y.-miğanliqinimu 95/11
y.-almay 94/24
- yiğa inilti, aqlama
y. 79/04, 99/16, 281/18, 320/19,
347/13
y. bilen 334/21
y.+din(yiği) 339/21, 403/09
y.+si(yiği) 378/13
y.+sini(yiği) 320/09, 320/23
- yiğil- bir yere toplanmak, yığılmak
y.-idu 147/02
y.-ip 24/05, 149/13, 395/26, 407/03
y.-ip ket- 184/05
y.-iptu 320/03
- yiğın meclis, toplantı
y. 156/02, 157/15, 176/17, 178/19,
182/11, 191/25, 223/01, 239/12,
286/20, 293/15, 368/14, 372/22,
376/10, 410/03
y.+niñ 157/15, 192/09, 219/12,
242/03, 372/23

- y.+ni 151/19, 212/24, 213/09, 288/20, 290/11
y.+ğa 51/14, 150/19, 176/23, 177/22, 177/26, 178/12
y.+da 54/24, 150/04, 154/13, 155/23, 158/09, 177/01, 180/12, 303/04, 336/21, 337/01, 370/16
y.+dikilerini 156/09, 292/15
y.+din 182/14, 222/25, 287/14, 372/25
y.+im 377/03
y.+i 176/23, 192/09, 286/01, 290/10, 320/20, 368/14
y.+iniñ 369/07
y.+ini 160/09
y.+inimu 369/10
y.+iğa 147/09
y.+ida 66/22, 191/26, 284/20, 285/10, 368/10, 376/06, 410/21
y.+idimu 180/11
y.+idin 172/02
y.+larda 55/24
yiginçaqlaş düzenli halde olma, derli toplu olma
y.+қа 217/19
yigiş toplama, toplayış
y. 22/03, 95/01
yigiştur- bir araya toplamak
y.-maqçi 348/14
y.-up 56/14, 65/19, 341/07, 361/03, 363/21, 421/16
y.-uvatқан 362/21
y.-uvétip 96/11
yigişturuş bir araya toplayış, yığış
y.-niñ 335/05
y.+ni 362/10
y.+қа 362/06
yigla- ağlamak
y.-! 295/22
y.-y 348/03
y.-p 79/08, 99/17, 99/17, 380/03, 396/03, 402/01
y.-p ket- 350/20, 376/12
y.-p két- 411/08
y.-vatatti 403/07
y.-ytti 71/14, 354/03
y.-mdimen 207/23
y.-vargeçke 377/16
yiglaş ağlama
y. 239/20
yigli- ağlamak
y.-di 99/17, 332/12
y.-maqçi 396/02
y.-ğan 126/11
y.-ğudek 172/05
y.-ğandimu 376/12
y.-midi 81/03
yigkin biriktirme, toplama
y.+iğa(biriktirdiğine, topladığına) 324/20
yigmiş toplama, toplayış
y.+i 23/21
yiken bir çeşit bitki
y. 155/22
yil yıl, sene
y. 36/23, 38/08, 39/18, 44/01, 51/19, 56/08, 67/23, 74/21, 74/23, 123/14, 123/26, 132/17, 168/12, 182/19, 182/24, 189/18, 190/20, 196/06, 201/11, 236/02, 242/16, 244/02, 263/14, 265/15, 297/11, 297/12, 330/15, 339/01, 355/07, 358/16, 362/17, 365/19, 368/10, 369/09, 370/07, 393/02, 399/07, 414/01, 421/02, 428/16, 429/16, 430/13, 430/14
y.+dek 127/11
y.+niñ 18/15, 74/16
y.+ğa 266/21, 365/20, 365/21
y.+diki 27/09, 69/08
y.+din 4/20, 27/05, 28/24, 54/25, 68/20, 70/18, 70/20, 71/10, 71/11, 167/25, 266/21, 315/03, 426/26
y.+ğiçe 151/14
y.+i 54/15, 60/23, 61/01, 70/17, 149/16, 210/04, 269/19, 269/21, 294/17, 405/23
y.+lar 266/05, 316/09
y.+larniñ 69/25, 249/01
y.+larni 265/21
y.+larda 429/10
y.+lardiki 392/01
y.+lardila 328/06
y.+lirini 429/10
y.+lirinimu 292/23

- y.+liriga 429/06
y.+lirida 181/05
y.+liridiki 145/18
- yılan yılan
y. 62/13, 73/12, 193/01,
390/07, 419/12, 419/16,
419/25, 420/05, 420/26
y.+dek 254/07, 376/16,
420/24
y.+niñ 62/12, 98/14, 390/07,
420/05
y.+ni 419/24, 420/01, 421/09,
421/16
y.+ğa 62/14, 63/03
y.+din 421/01
y.+ini(yilin) 421/06
- yilic ilik
y.+lirim 179/12
y.+i 36/24, 205/09
- yillik yıllık, senelik
y. 22/04, 36/15, 57/25, 73/14,
84/24, 146/02, 151/11,
152/03, 194/02, 198/22,
209/01, 270/08, 308/08,
327/22, 368/05, 423/17
y.+ta 420/07
y.+tiki 3/10
- yilki yılki
y.+larniñ 43/15
- yiltiz kök
y. 43/23, 57/03, 91/15, 97/12,
97/12, 266/23, 350/14,
350/15, 424/12
y.+i 408/24
y.+iğa 175/01
- yiltizsiz köksüz
y. 43/21
- yim kapanık, kapalı
y. 418/19ağzini yim kıl-
(ağzını kapatmak, kapalı
tutmak)
- yimir- yoğurmak
y.-di 245/03, 324/08
y.-ip 134/04
- yimiril- yoğurulmak
y.-ip 248/13
- yimzir-yim tamamen kapanmış
y. 418/06
- yin gübre, mayıs
- y. 412/03
- yıñnağuç kızböceği
y.+niñ 38/08
ğ.+niñkidek 51/04
- yip ip
y. 265/22
y.+ça 378/08
y.+larğa 228/19
- yipek ipek
y. 73/19, 220/18
- yikil- yıkılmak, düşmek
y.-di 25/24, 283/24, 371/11
y.-idu 195/07
y.-sa 122/05, 246/08
y.-ip 31/10, 136/23, 224/17, 410/08
y.-ip kêt- 105/21
y.-gili 265/16
y.-iptu 195/08
y.-alsila 195/07
- yikit- yıktırmak
y.-tim 404/17
y.-ip 293/06
y.-kudek 137/25
y.-ivételmeydu 350/15
- yir- ayırmak
y.-ivélip 94/09
- yirağ uzak
y. 72/13, 115/06, 115/06, 115/21,
220/05, 277/01, 288/14, 339/06,
405/21, 428/06
y.+mu 354/21
y.+ni 208/17
y.+ça 140/07, 144/21, 179/22,
354/18
y.+ta 90/23, 101/17, 109/14, 195/18
y.+tiki 32/24, 149/24, 231/05,
382/23
y.+tin 24/18, 26/10, 80/05, 96/23,
187/25, 254/21, 276/03
y.+tinla y.+tinla 6/16, 42/14,
141/07, 191/12, 198/01, 387/22,
394/10, 394/25
y.+larğa 91/08, 208/11, 321/17
y.+lardin 424/08
- yirağla- uzaklamak
y.-p 111/13, 256/01, 260/22
y.-p ket- 162/07
- yirağlaştur- uzaklaştırmak

- y.-di 154/25
yiraklık uzaklık
y.+tiki 382/25
yirakliş- uzaklaşmak
y.-ip 165/14, 255/15
yirgen-iğrenmek, tiksirmek
y.-dim 404/25
y.-gendek 173/10
yirginçlik iğrençlik
y. 379/24
yirginiçlik iğrençlik
y. 270/26
yirik sert
y. 2/21, 20/19, 300/09,
394/22
yirik iri, büyük
y. 70/13, 381/11
yirikliş- sertleşmek, bozuşmak
y.-ip 423/11
yirt- yırtmak
y.-ti 2/17
y.-ip 144/25, 190/06, 207/23,
328/03, 403/20
y.-ivetkendekla 61/19
y.-mağçi 143/18
yirtik yırtık
y. 148/11
yirtkuç yırtıcı
y. 235/05, 235/15, 236/14,
405/02
yoçuk açıklık
y. 67/18, 266/16
y.+tin 400/16
y.+larni 162/13
yoğan büyük
y. 1/13, 2/09, 2/25, 3/10,
5/13, 17/21, 22/11, 24/02,
25/01, 25/17, 26/05, 31/02,
37/14, 37/15, 50/25, 53/10,
66/08, 67/05, 73/19, 74/08,
86/09, 94/21, 98/16, 117/15,
124/19, 126/12, 133/06,
134/23, 135/16, 137/20,
139/15, 146/15, 157/15,
158/13, 170/01, 171/02,
171/19, 183/06, 184/01,
185/06, 185/08, 200/26,
201/14, 203/14, 216/12,
227/03, 227/18, 230/11,
234/08, 252/25, 267/07, 267/19,
299/14, 299/19, 300/08, 312/02,
317/03, 325/13, 349/22, 361/10,
365/25, 383/04, 383/06, 383/19,
383/25, 386/10, 394/14, 394/18,
395/01, 395/02, 413/05, 418/18,
419/12
y.+i(yoğın)348/02
yoğanbaş kafasına göre davranan, kendi
bildiğini okuyan
y. 25/09, 25/19, 25/22, 26/12
y.+niñ 26/14
y.+niñmu 26/02
y.+ka 26/01
y.+kımu 26/17
yoğanlık büyüklük, genişlik
y.+tiki 419/16
yoğina- genişlemek, büyüme
y.-p 31/05, 132/13, 380/17, 397/01
y.-p ket- 380/17
y.-p két- 8/10
y.-ytti 12/15
yoğini- genişlemek, büyüme
y.-di 88/20
yoğsu yoksa
y. 35/07
yoğuruvet- yetiştirmek
y.-kenidi 169/22
yok yok
y. 6/05, 9/18, 12/03, 13/03, 16/18,
19/02, 23/15, 38/12, 39/09, 43/04,
43/17, 50/10, 51/03, 51/21, 52/22,
53/20, 55/23, 65/01, 65/06, 67/03,
71/01, 77/01, 79/02, 81/09, 83/25,
84/12, 84/13, 89/06, 99/19, 100/04,
100/19, 101/02, 101/09, 102/11,
112/01, 117/08, 117/23, 118/12,
119/25, 123/02, 134/05, 135/25,
138/10, 153/13, 153/19, 159/18,
162/09, 163/12, 163/25, 172/19,
175/10, 186/13, 186/22, 188/01,
195/18, 198/17, 201/06, 202/01,
204/18, 204/26, 205/12, 209/10,
215/09, 216/06, 222/13, 224/02,
226/16, 242/14, 251/08, 252/24,
260/06, 265/08, 276/08, 279/07,
279/23, 285/09, 286/03, 289/14,
289/16, 291/03, 292/22, 293/26,
294/02, 295/13, 302/07, 305/05,

- 305/06, 308/24, 309/15,
310/14, 310/15, 311/03,
311/10, 312/05, 312/06,
312/07, 317/05, 317/18,
317/18, 326/17, 328/19,
332/03, 333/22, 334/23,
335/11, 336/14, 349/13,
355/16, 355/21, 357/11,
370/16, 375/18, 382/22,
391/24, 408/10, 408/21,
409/06, 417/25, 427/12,
427/25
y.+mu 172/17, 285/14,
390/14
y.+midi 249/23
y.+ku 45/18
y.+tek 49/13, 199/08
y.+ka 334/10
y.+tu 409/05
yoğa- yok olmak, kaybolmak
y.-p ket- 27/08, 142/22,
327/20, 412/08
yoğal- kaybolmak
y.-di 69/13, 410/06, 418/02
y.-sa 36/20
y.-ğan 110/20
y.-ğanidi 81/17
yoğat- kaybetmek
y.-tim 404/18, 404/20
y.-ti 412/07
y.-қан 349/17
y.-қанidi 100/07
y.-maydu 314/06
y.-miğanliқiniñ 308/16
yoğil- gözden kaybolmak, yok
olmak
y.-ip 412/14
yoğit- kaybetmek
y.-ivétidu 310/24
y.-ividi 398/17
y.-idu 249/15, 309/17
y.-iñlar 420/01, 420/02
y.-ip 103/15, 153/16, 159/03,
188/26, 292/03, 292/14,
372/15, 414/06, 427/03
y.-iş 377/10
yoğla- yoklamak, aramak
y.-ydu 353/12
y.-p 40/20, 50/17, 88/07, 113/06,
197/15, 328/20, 338/20, 353/05,
353/16, 361/06, 377/04, 387/02,
402/14
y.-p tur- 106/20
yoğlaş yoklama, arama
y. 299/18
y.+ni 387/26
yoğli- yoklamak, aramak
y.-di 92/21, 354/22
y.-ma 130/02
y.-yalmaymen 90/02
yoğlimi yoklama
y.+din 45/04, 63/04
yoğluk yokluk, yoksulluk, yok olma hali
y.+i 97/11
y.+ini 121/22
yoğsuzluқ yoksulluk
y. 68/21
y.+lirimniñ 288/06
yol yol
y. 3/21, 3/22, 15/23, 19/22, 21/13,
21/25, 43/16, 83/19, 92/25, 94/11,
94/20, 97/24, 102/06, 110/10,
119/08, 119/11, 119/12, 119/13,
128/09, 148/04, 154/08, 163/14,
186/19, 223/11, 231/20, 297/02,
299/02, 332/12, 383/23, 400/20,
406/02, 421/23
y. bilen 335/18
y.+niñ 35/24, 98/09, 137/18,
191/10, 336/13
y.+ni 1/16, 293/08, 355/02, 385/09,
387/22
y.+ğa 11/17, 28/12, 33/05, 39/10,
98/11, 168/25, 186/17, 228/09,
275/07, 280/12, 293/04, 322/19,
323/09, 414/25
y.+da 33/05, 71/05, 136/23, 159/17,
186/17, 212/18, 270/02, 345/21,
372/22, 391/17, 393/23
y.+din 421/18, 421/23
y.+ummu 123/09
y.+umni 117/24
y.+uñğa 424/07
y.+i 90/23, 123/08, 261/08, 329/07,
335/01, 400/23, 404/05
y.+i bilen 154/09, 212/02, 414/18
y.+idek 398/20

- y.+ini 58/06, 177/08
y.+iğa 94/06, 155/22, 222/10,
223/05, 238/11, 244/10,
245/25, 301/07, 323/10,
375/03
y.+ida 39/24, 125/15, 130/23,
134/11, 147/16, 148/18,
177/12, 198/22, 208/11,
234/20, 249/08, 299/24,
363/09, 395/14
y.+idiki 90/20, 106/06,
176/20, 218/13, 225/16,
285/17, 337/13, 421/06
y.+lar bilen 90/09
y.+larni 88/26, 382/12
y.+largä 91/18
y.+larda 169/13
y.+liri 234/23, 297/08, 336/20
y.+liri bilen 404/11
yolat- yanına yaklaştırmak
y.-maymiz 426/19
yoldaş yoldaş
y. 171/24, 181/03, 192/20,
357/15, 413/18
y.+lar 150/07, 159/19,
213/04, 241/15, 286/17,
290/14
y.+largä 199/13
yoli- yanaşmak, yaklaşmak,
uğramak
y.-maydu 203/21
yolla- yollamak, göndermek
y.-yli 156/07, 223/07
y.-p 330/13
yollaş yollama, gönderme
y. 156/10, 175/19
y.+niñ 224/02
y.+ni 172/11
y.+қа 224/10
yolli- yollamak, göndermek
y.-ğan 175/03
yolluқ yollu
y. 9/09, 180/17, 240/26
yolsiz yolsuz
y. 47/19
yolsizliқ yolsuzluk
y. 241/03
yoluқ- uğramak, karşılaşmak
y.-siñiz 303/14
y.-up 168/01, 380/01
y.-қан 124/08, 134/11
y.-midi 389/21
yolvas kaplan
y. 69/09
yolyoruқ direktif, yönerge, talimat
y. 356/02
yon- yontmak
y.-up 23/03
yopurmak yaprak
y.+niñ 255/21
y.+tek 407/04
y.+lar 396/15, 415/19
y.+lirimu 17/11, 382/21
yopurul- kapanmak, gizlenmek,
saklanmak
y.-up 23/23, 24/09, 208/08, 259/21
yopyoruқ apaydınlık
y. 185/05, 187/21, 197/13, 387/23
yorgi rahvan
y.+sidek 33/07
yorgila- rahvan yürümek
y.-p 139/16, 380/09
yorgilit- rahvan yürütmek
y.-ivatқанlığını 51/12
yoru- ışıklanmak, aydınlanmak
y.-p 424/13
y.-ğandek 133/21
yoruқ aydınlık, ışıklı
y. 41/19, 70/23, 81/24, 108/09,
115/20, 170/09, 190/10, 393/03,
399/09, 400/25, 406/04
y.+ini 17/06
yoruқluk aydınlık, ışıklı
y. 79/04
y.+қа 165/04, 393/22
y.+idin 218/15
yurut- ışıklandırmak, aydınlatmak
y.-up 357/18
y.-up tur- 183/05, 415/20, 419/19
y.-uvetti 186/04
yosun şekil, tarz
y. 34/14
y.+da 1/15, 77/23, 112/18, 156/09,
312/17, 395/05
yoşir- gizlemek, saklamak
y.-udu 99/05
yoşur- gizlemek, saklamak

- y.-gaç 369/25
y.-up 37/02, 99/06, 237/18,
272/19, 277/26, 372/18,
411/20
y.-may 76/14
y.-midi 386/14
y.-almidi 292/07
yoşurun gizli, saklı
y. 11/09, 12/01, 14/11, 34/19,
35/13, 50/08, 64/02, 87/22,
92/03, 98/20, 99/23, 123/21,
154/19, 169/20, 204/14,
217/20, 235/08, 262/09,
273/12, 296/19, 298/26,
299/26kemi-di, 311/15,
314/12, 362/16, 369/23,
378/20, 384/03, 408/24,
409/13
yoşurun- gizlenmek, saklanmak
y.-ğanidi 274/12
y.-up 352/02, 400/03
y.-uvalğan 232/23
yoşurunçe gizli halde, saklı halde
y. 88/06, 164/12
yoşuruş gizleniş, saklanış
y.+ka 52/23
yotқан yorgan
y. 39/12, 163/22, 163/24
y.+niñ 403/17
y.+ni 79/08, 183/02
y.+ga 411/08
y.+din 84/09
yögiş- beraber sarmak, beraber
bürümek
y.-ip 228/19
y.-ivalidu 205/10
yöle- desteklemek, yardım etmek,
dayak koymak
y.-ymen 371/11
y.-p 59/19, 162/23, 171/04,
345/17
yölen- dayanmak
y.-di 234/08, 357/13
yöli- desteklemek, yardım etmek,
dayak koymak
y.-gendek 296/07
yölin- dayanmak
y.-ip 105/17, 255/17, 394/18
y.-ip tur- 275/18, 287/08
yötil- öksürmek
y.-ip 183/10
yötke- yerini değiştirmek, taşımak;
değiştirmek, değiş etmek
y.-p 168/05, 292/15
yötki- yerini değiştirmek, taşımak;
değiştirmek, değiş etmek
y.-di 129/08, 162/15
yötkil- yeri değiştirilmek, taşınmak;
değiştirilmek, değiş edilmek
y.-ip 154/18, 338/08
yu- yıkamak
y.-di 226/25
y.-ydi 393/20
yuğurul- yoğurulmak
y.-misi 217/23
yuğurulma yoğurumla, yoğuruluş
y.+sidi+(yoğurulmisidin) 7/19
yuқ- bulaşmak, mikrop kapmak
y.-қан 90/16
yuқи bulaşmış
y. 99/25, 104/06, 147/03, 284/12
y. bilen 24/16
yuқiri yüksek, yukarı
y. 8/20, 22/07, 45/06, 50/13, 61/14,
64/10, 116/04, 137/01, 137/03,
155/13, 208/17, 221/17, 258/19,
271/16, 273/18, 284/18, 298/07,
329/16, 341/24, 354/08, 358/11,
394/26, 409/26
y.+ga 156/10, 231/21
y.+din 296/18
yuқirilіқ yükseklik, yukarı olma hali
y.+ini 155/04
yuқiriқи yukarıdaki
y.+larni 68/05
yuқiri-tövenlik aşıağı yukarı, alçaklık
ve yükseklik
y. bilen 266/18
yuққан bulaşan
y. 338/06
yuқundi kalıntı
y.+liri bilen 70/15
yul- koparmak, yolmak
y.-a 264/25, 264/25
y.-up 133/03, 137/25, 264/15,
264/21, 299/11, 303/18
y.-uptu 264/18, 264/24, 264/25

- yuluş koparma, yolma
y.+ka 264/24
- yulğun- öfkesinden patlamak;
ateş püskürmek
y.-up 191/18, 257/15
- yultuz yıldız
y. 60/09, 141/24, 284/06
y.+niñ 41/19
y.+ni 135/01, 307/06
y.+ğa 307/07
y.+i 172/24, 402/10
y.+i bilen 367/20
y.+lar bilen 186/21
y.+larmu 304/07
y.+larniñ 126/01, 304/10
- yulun- yolunmak, koparılmak
y.-upmu 85/17
- yum-yum ses çıkarmadan, için
için (ağlamak)
y.yiğla- 79/08, 334/20
- yum- yummak
y. 416/05
y.-di 351/04
y.-up 88/19, 88/24, 150/21,
223/16, 344/15, 382/06
y.-uvaldi 98/06, 257/10
y.-uvalğan 233/19
- yumilağ yuvarlak, tostoparlak
y. 7/07, 14/14, 117/08
- yumran yetişmeyen,
büyümeyen, filiz halinde
y. 31/01, 140/14, 141/20,
340/24, 400/13
- yumşa- yumuşamak
y.-p 91/03, 134/09
y.-p ket- 141/01
- yumşak yumuşak
y. 20/10, 20/15, 20/17, 42/19,
105/14, 130/25, 186/15,
227/02, 262/03, 264/02,
283/02, 316/24, 317/10,
344/02, 351/05, 381/04,
382/20, 383/03, 384/12,
402/08
y.+ka 83/25
- yumşi- yumuşamak
y.-di 137/17
y.-ğandek 128/18
- yumşit- yumuşatmak
y.-ip 390/10
y.-ivatatti 395/02
- yumul- yumulmak
y.-ğan 56/16
y.-maydu 294/01
y.-up 132/08
- yumurluğ komik
y. 200/23, 247/09, 315/16, 327/10
y. kı- 286/10
- Yunan Yunan
y. 339/02
y.+din 273/06
- Yunanlık Yunanlı
y. 273/22
- yunda çirkef, bulaşık suyu
y. 156/16
y.+si(yundi) 405/05
- yupka ince
y. 186/14, 315/24
- yurt yurt
y. 44/04
y.+mu 43/01
y.+niñ 167/05
y.+ni 145/05
y.+ka 15/01, 23/07, 27/07, 36/11,
41/06, 332/18
y.+tiki 43/03, 43/18
y.+tin 39/11
y.+uñdimu 295/09
y.+i 89/05, 242/07
y.+iğa 28/25, 152/24, 182/09,
182/15, 274/08
y.+ida 27/03, 43/14, 47/23, 318/14
y.+idiki 240/26
y.+imiz 64/20, 119/14, 150/12,
151/22, 158/24, 245/21
y.+lardin 227/05
y.+liri 151/23
y.+liriğa 331/08
- yurtdaş yurttaş
y.+liri 182/16
- yurtluğ yurttaş, vatandaş
y. 414/02
- yut- yutmak
y.-ti 203/14
y.-up 114/07, 141/07, 222/25,
305/07
y.-up tur- 184/15

- y.-kanda 271/15
y.-kan 148/21, 235/18, 367/17
y.-uvatatti 56/11
y.-alaydu 148/22
yutkun- yutkunmak
y.-up 214/01, 382/22
yutum yutum
y. 177/20, 220/16
yutuş yutma
y. 98/06
y.+ka 233/24
yutuvet- yutuvermek
y.-ti 142/08
yuy- yıkamak
y.-di-de 252/05
y.-idu 387/12
y.-imiz 305/03
y.-sañmu 202/15
y.-up 111/25, 133/17, 192/17, 231/24, 237/23, 252/21, 359/20, 424/16
y.-misam 426/08
yuyul- yıkanılmak
y.-up 237/02
yuyun- yıkanmak
y.-up 5/09, 341/22
y.-uvatkan 252/06
yuyunuş yıkanma
y.+ka 251/23
yüdü- sırtlamak, yüklenmek
y.-p 318/04
yüen çin para birimi
y. 226/16, 430/17
y.+nimu 292/19
yügreklik yüreklilik, cesurluk
y.+i 221/12
yügür- koşmak
y.-di 255/13, 257/26
y.-güsi 59/14
y.-üp 5/19, 5/20, 42/16, 186/22, 187/01, 187/15, 255/16, 281/11, 281/25, 383/15, 403/04
y.-eyduğı 304/17
yügürt- koşturmak
y.-ti 3/07, 139/24, 242/02, 246/12, 312/01, 328/03, 407/07
y.-üp 313/11
yügürüş koşma
y.+ke 186/17
yük yük
y. 67/14, 148/21, 169/01, 363/26
y.+i 293/05
yükli- yüklemek
y.-gen 181/07
yüksek yüksek
y. 30/13, 108/01, 126/18, 135/16, 138/06, 149/20, 176/12, 177/13, 221/22, 236/23, 263/06, 272/19, 297/23, 363/06
yükseklik yükseklik
y.+ke 135/21, 155/18, 261/12, 422/06
y.+te 218/02
y.+idin 292/05
yükün- diz üstü oturmak
y.-üp 90/11
yür- yürümek
y.-üvatimen 205/11
y.-dün 2/08
y.-di 67/11, 189/15, 332/18, 379/09, 408/22
y.-duğ 42/20
y.-gendu 263/04
y.-isen 37/08, 94/01, 158/15, 207/14, 294/08
y.-idu 40/08, 145/22, 177/12, 363/23, 387/07
y.-imiz 196/01
y.-idiğansen 413/09
y.-idiğansiz 347/12
y.-! 40/19, 40/21
y.-ün 65/19
y.-sunu 231/09
y.-señ 274/10
y.-siñiz 127/24
y.-se 185/13, 250/10, 339/12, 366/04, 408/02
y.-sek 5/21
y.-gende 395/12
y.-gendin 81/25
y.-güçe 135/25
y.-üp 4/03, 5/19, 50/26, 80/12, 116/04, 165/07, 183/06, 183/09, 191/19, 204/15, 206/26, 235/11, 275/14, 287/05, 300/02, 318/04,

- 320/12, 323/11, 338/05,
340/12, 354/09, 404/10,
412/05, 424/05, 425/17
y.-üp ket- 101/24, 186/17,
384/10
y.-gen 7/16, 18/06, 19/24,
40/05, 51/07, 59/12, 86/24,
98/23, 127/02, 127/07,
134/12, 171/11, 187/24,
188/05, 191/11, 233/03,
235/19, 283/16, 333/22,
352/08, 358/20, 378/05,
380/09, 382/25, 384/17,
399/16, 426/07
y.-gendek 222/05, 414/10
y.-genniñ 220/15
y.-giniñiz 81/26
y.-genlikini 401/04
y.-idiğan 29/04, 315/18,
353/17, 354/14, 418/17
y.-üvatқан 34/10, 318/18
y.-üvatқанliқimdin 404/23
y.-emsen 205/24
köyüp y.-emsen 329/01
y.-emti 40/06
y.-genidi 270/23
y.-geniduk 328/10
y.-üptimen 404/08
y.-ettim 122/15
y.-ettiñ 311/15
y.-etti 5/16, 8/05, 79/20,
89/06, 91/01, 91/21, 126/09,
141/13, 161/16, 179/09,
185/06, 194/04, 253/08,
255/15, 273/13, 287/04,
304/13, 331/12, 410/01
y.-mes 115/16
y.-midi 69/20, 126/10
y.-me 36/16
y.-eleytti 8/02, 99/07
y.-elemdu 71/06
yürüver- yürüyüvermek,
yürmek
y.-di 67/20
y.-señ 232/08
y.-emsen(yürüvér-) 318/03
y.-emsiz(yürüvér-) 389/14
y.-idiğan(yürüvér-) 204/20
y.-etti(yürüvér-) 355/22
y.-me 137/07
yürek yürek
y. 17/15, 35/09, 48/15, 49/17,
114/05, 115/11, 124/16, 140/08,
142/07, 144/17, 163/02, 167/07,
186/07, 203/20, 255/21, 258/14,
261/14, 293/08, 308/13, 321/13,
354/23, 377/13, 381/09, 396/09,
396/23, 405/01, 422/02, 422/06
y.+niñ 111/04, 111/05, 128/13,
199/04, 379/04
y.+ni 91/12, 97/16, 111/04, 401/07
y.+ke 114/12, 416/14
y.+tin 15/24, 19/24, 321/20
y.+im(yürük) 80/25
y.+imge(yürük) 17/17, 19/22,
207/18
y.+imdin(yürük) 179/13
y.+iñni(yürük) 14/10, 204/15
y.+iñizni(yürük) 140/10
y.+iñizdin(yürük) 19/21
y.+i(yürük) 84/13, 103/01, 103/07,
109/25, 128/18, 128/24, 133/04,
140/19, 200/04, 225/20, 256/06,
267/03, 277/03, 313/04, 339/18,
339/24, 344/09, 344/16, 394/11,
399/25, 405/02, 415/06, 418/01,
419/20
y.+imu(yürük) 190/10, 378/21
y.+iniñ(yürük) 160/15, 257/09,
332/09
y.+ini(yürük) 52/08, 62/25, 120/01,
120/03, 133/02, 136/14, 256/22,
333/22, 376/04, 376/22, 400/17,
400/20
y.+ige(yürük) 12/24, 80/02, 86/03,
110/14, 139/08, 141/02, 257/17,
278/20, 337/07, 350/21
y.+ide(yürük) 87/25, 88/12, 98/06,
99/19
y.+idiki(yürük) 12/01, 126/15,
204/04, 204/18, 226/09, 278/25,
307/19
y.+idikini(yürük) 204/04
y.+idin(yürük) 113/26, 204/02,
403/08
y.+lerdin 208/10
y.+liri 413/22
y.+lirimu 256/14

- yürekaldi yüreksiz, korkak
y. 289/03, 298/24
- yüreklik yürekli
y. bilen 61/10, 142/05, 421/21
- yürgüz- yürütmek
y.-üşke 151/20
- yürgüzüş yürütme
y.+ke 409/07
y.+i 398/06
- yürtdaşıyurttaş
y.+lirim 145/20
- yürük yürek, kalp
y.+üm 329/22
- yürüş yürüme, yürüyüş
y. 43/05, 225/18
y.+ni 5/02, 118/15, 405/09
y.+i 407/16
- yürüş- beraber yürümek
y.-üvatidu 238/13
y.-üvatқанlığıdın 301/19
- Yüsüp has Hacip Yusuf Has
Hacip
y. 220/09, 391/20
- yütkil- kaybolmak
y.-ip tur- 11/23
- yüz yüz, surat, çehre
y. 22/10, 25/25, 35/18,
51/03, 70/14, 101/08,
113/23, 118/02, 132/09,
163/16, 178/05, 224/19,
251/24, 252/05, 302/20,
304/06, 317/23, 377/09,
393/20, 395/07, 396/04
y.-abroy 58/04, 58/09
y. ber-(yüz vermek, vuku
bulmak) 44/23, 46/13, 47/19,
48/04, 48/09, 110/07, 137/19,
145/23, 150/08, 158/14,
166/19, 169/11, 176/01,
184/18, 191/22, 238/08,
253/07, 281/09, 320/04,
332/17, 410/04
y. kél- 58/13, 65/06
y ör-(yüz çevirmek) 47/05,
52/15, 68/13, 97/04, 118/12,
125/19, 143/14, 155/26,
157/23
y.tut- 215/13
y.+e 318/17
- y.+ge 147/14, 342/18
y.+üñ 295/05
y.+üñge 260/21
y.+iñiz 35/16
y.+i 2/22, 13/23, 35/11, 42/07,
55/10, 84/20, 84/25, 134/19,
151/02, 334/03, 343/09, 374/04,
394/21, 395/04, 395/09
y.+i bilen 2/20
y.+imu 62/05, 79/10, 279/02,
377/17
y.+idek 304/06
y.+ige 90/16, 104/21, 108/22,
122/07, 204/18, 256/13, 257/26,
277/19
y.+ini 3/11, 102/03, 108/06,
138/20, 156/15, 179/01, 198/15,
226/25, 281/11, 284/05, 351/02,
422/17, 429/08
y.+ide 14/14, 220/15
y.+idiki 65/12, 90/17, 136/09
y.+idin 154/03, 227/12, 321/16
y.+ila 7/26
y.+isidinla 225/24
y.+imizde 12/03
y.+ler 200/25
y.+lerni 197/16
y.+liri 74/07, 202/10, 332/05,
370/20
y.+lirimu 100/08
y.+lirini 345/11, 381/05
y.+lirige 6/20, 350/26
- yüz yüz rakamı
y. 1/16, 75/22
- yüzlen- yüzünü çevirmek, bakmak
y.-di 206/15, 245/09, 409/24
- yüzligen yüzlerce
y.-gen 69/03
- yüzlin-yüzünü çevirmek, bakmak
y.-ip 10/25, 46/18
- yüzliniş yüzünü çeviriş bakış
y.+i 190/16, 192/08
y.+liri 367/23
- yüzlük yüzlü
y. 111/15, 300/10
- yüzsiz yüzsüz
y. 193/09, 356/12, 380/18

Z

- zadi hep, hiç, bütün
z. 42/11, 52/25, 66/12, 75/04,
154/02, 15916, 172/25,
199/03, 216/18, 216/22,
220/02, 231/03, 237/06,
274/14, 299/09, 329/06,
337/23, 381/18, 383/23,
398/03, 402/21, 416/04,
426/12
- zadila hiç, hiçbir zaman
z. 13/08, 23/04, 38/12, 39/09,
47/19, 56/04, 59/08, 66/08,
69/02, 128/20, 164/22,
189/09, 222/05, 222/16,
296/02, 327/13, 381/14,
396/04
- zakuska meze
z. kil- 10/21, 201/02, 306/19
- zal(r.) salon
z. 276/05, 276/23, 280/19
z.+niñ 276/09, 277/01,
287/10
z.+ni 276/21
z.+ğa 276/05
z.+da 275/05, 286/22
z.+diki 280/17
z.+dikilerge 279/24
z.+din 178/18, 286/21,
287/07
z.+larda 109/12
- zaman(a.) zaman, vakit, devir,
çağ
z. 142/15, 181/13, 209/22,
214/05, 214/07, 271/13,
271/18, 390/21, 390/22,
392/03
z.+da 369/15
z.+isida 29/12
z.+iside 192/25
z.+imizdiki 325/06
- zamandaş(a.u.) çağdaş
z.+lar 220/10
z.+lariniñ 93/06
z.+liridin 263/07
- zamanivi(a.) çağdaş
z. 4/21, 47/22, 47/22, 47/23,
290/17, 363/13, 363/14
- zañliq(ç.u.) züppelik
z. 117/18
- zar(f.) inilti, zar, inleyen
z. bol- (özlemek, hasretini çekmek)
358/10
z.+imu 81/05
z.+ini 132/19
- zarla-(f.u.) sızlanmak, dert yanmak,
şikayet etmek, ah çekmek
z.-ydu 192/19
z.-p ket- 132/14
- zarlan-(f.u.) sızlanmak, dert yanmak
z.-di 125/01
- zarlaş(f.u.) sızlanma, dert yanma,
şikayet etme, ah çekme
z.+ka 266/03
- zarli-(f.u.) sızlanmak, dert yanmak, şikayet
etmek, ah çekmek
z.-di 339/20
z.-ğinidek 144/20
- zat(a.) zat, şahıs
z. 117/22
z.+niñ 359/03
z.+ni 354/13
z.+ğa 225/25
z.+ığa 140/19
z.+lar 358/13
- zavallıq(a.u.) gerileyiş, düşüş
z.+ka 215/12
- zavut(r.) fabrika
z. 274/06
z.+iniñ 173/06
z.+ida 430/10
- zayi(a.) kaybolma, yitim, kayıp,
kaybedilen bir şey, israf
z. 129/13, 333/19
- Zayit erkek ismi
z. 4/24, 4/25, 6/02, 10/20, 11/01,
11/09, 11/23, 12/04, 15/19, 30/07,
31/24, 32/11, 32/14, 33/08, 34/20,
34/23, 35/08, 36/06, 36/14, 36/26,
37/08, 39/01, 42/06, 52/09, 55/08,
55/23, 56/01, 56/25, 58/16, 58/18,
58/22, 59/02, 59/05, 79/17, 79/24,
79/26, 80/21, 80/25, 81/06, 81/17,
82/03, 82/21, 83/14, 83/22, 84/03,
85/06, 100/11, 100/18, 100/21,
102/07, 102/11, 102/16, 102/21,
103/14, 104/02, 116/17, 117/04,
117/08, 117/10, 117/19, 118/11,

118/21, 119/10, 119/24, 415/10, 415/13, 415/15, 416/03,
 120/16, 126/08, 127/06, 416/13, 416/17, 416/22, 416/25,
 127/16, 127/19, 128/12, 417/06, 417/19, 418/09, 418/21,
 129/07, 130/15, 130/21, 418/24, 419/14, 419/23, 420/01,
 130/24, 131/12, 131/12, 420/12, 420/25, 421/08, 421/20,
 134/18, 134/23, 135/20, 421/25
 142/11, 143/15, 157/09, z. bilen 4/17, 28/16, 86/02, 118/14,
 157/20, 158/15, 159/03, 126/04, 137/11, 194/01, 256/14,
 159/07, 159/10, 160/07, 260/05, 335/25, 379/11, 412/05
 160/17, 161/04, 172/04, z.+la 177/01
 172/07, 192/21, 194/03, z.+mu 10/16, 17/26, 77/06, 118/26,
 213/23, 215/21, 242/20, 127/01, 164/06, 255/07, 258/02,
 243/01, 243/04, 243/09, 332/17, 349/14
 244/18, 245/10, 245/26, z.+tek 52/16, 380/08, 406/07,
 246/04, 246/11, 253/12, 406/16
 254/08, 254/23, 254/25, z.+niñ 11/05, 11/08, 12/07, 14/22,
 255/17, 256/06, 256/08, 16/04, 18/17, 35/14, 36/18, 36/19,
 256/11, 257/17, 258/09, 48/17, 55/17, 57/25, 68/13, 82/18,
 258/10, 258/16, 259/03, 83/08, 83/13, 86/09, 101/10,
 259/11, 259/14, 262/04, 103/11, 105/01, 113/16, 116/01,
 265/16, 266/08, 266/12, 116/19, 117/15, 117/25, 118/22,
 267/01, 267/02, 267/17, 119/17, 120/05, 121/22, 125/19,
 267/19, 268/05, 268/13, 125/20, 126/20, 128/24, 130/20,
 268/16, 270/12, 270/24, 132/23, 134/09, 135/09, 137/15,
 271/04, 271/09, 271/14, 137/20, 142/19, 143/13, 158/07,
 271/19, 272/15, 272/20, 160/01, 175/03, 215/24, 216/08,
 273/02, 273/16, 274/01, 245/01, 253/21, 255/03, 256/17,
 274/13, 274/19, 274/24, 256/21, 257/10, 258/13, 259/02,
 291/24, 293/19, 294/04, 259/18, 270/17, 271/24, 284/16,
 294/21, 294/25, 295/02, 285/07, 285/19, 293/24, 295/14,
 295/05, 296/09, 296/12, 332/26, 333/13, 333/16, 334/02,
 333/01, 333/05, 333/24, 334/07, 334/09, 336/11, 337/17,
 333/25, 334/15, 334/21, 346/21, 351/10, 351/13, 360/26,
 335/03, 335/09, 335/14, 380/06, 408/25, 409/14, 412/10,
 335/20, 336/06, 336/13, 413/22, 414/04, 414/06, 415/06,
 345/21, 346/05, 346/10, 418/01, 419/12, 419/20, 420/23,
 346/17, 347/11, 347/14, 423/06
 347/21, 348/16, 348/17, z.+niñmu 157/03, 420/05
 348/23, 349/04, 349/23, z.+niñkidin 215/26
 349/25, 350/07, 350/13, z.+ni 32/08, 39/26, 50/22, 56/19,
 350/23, 377/03, 377/12, 56/23, 86/13, 87/16, 121/09,
 377/18, 378/05, 378/15, 134/08, 158/09, 159/26, 198/08,
 378/19, 379/05, 379/14, 266/26, 274/12, 293/15, 295/23,
 380/03, 389/15, 404/25, 337/21, 415/25, 417/10, 420/20,
 405/03, 409/01, 411/04, 424/05
 411/10, 411/15, 411/23, z.+ka 10/25, 37/24, 55/07, 55/17,
 413/02, 413/08, 413/08, 57/21, 80/18, 80/20, 82/08, 84/19,
 413/13, 413/16, 413/17, 84/23, 101/23, 118/09, 118/17,
 414/12, 414/20, 415/01, 129/14, 135/06, 137/02, 149/14,

- 158/17, 193/05, 216/04,
245/09, 255/22, 258/02,
284/16, 298/10, 332/25,
351/10, 378/11, 407/09,
407/16, 411/19, 417/04,
419/17
z.+ta 40/11, 194/09
z.+tin 19/14, 55/21, 84/03,
243/25
z.+larniň 261/16
zeher(f.) zehir, ağı
z. 54/07, 119/02, 174/14
z.+dek 234/11, 384/20
zeherhende(f.) kindar öfkeli, kin dolu
z. 54/07
zeherhendilik(f.u.) tahakküm
z.. bilen 174/14
zeherle-(f.u.) zehirlemek
z.-ydu 96/09
z.-p 222/09, 244/03, 244/14
z.-p ket- 223/02
zeherlen-(f.u.) zehirlenmek
z.-gen 192/05, 192/11
zeherli-(f.u.) zehirlemek
z.-diň 375/02
z.-gen 223/19
z.-mekte 215/14
z.-güdek 117/06
zeherlik(f.u.) zehirli
z. 69/03, 96/08, 172/01,
215/08, 244/16, 245/17,
291/12, 303/05, 376/15
zeherlin-(f.u.) zehirlenmek
z.-ip 96/09, 116/24, 117/07
zehersiz(f.u.) zehirsiz
z. 421/06
zeher-zoqum zehir-zıkkım, çok acı
z.+dek 119/02
zehimlen-(f.u.) yaralanmak
z.-gen 352/01
zehir(f.) zehir
z.+iňni 295/17
zehim(f.) yara
z. 104/16, 128/13, 133/15,
165/12, 398/02
zeħmet(a.) zahmet
z. 423/14
z.+ke 388/13
zeip(a.) zayıf, güçsüz, hastalıklı,
cılız, rahatsız
z. 74/04, 133/05, 142/18, 215/06,
257/20, 278/10, 327/20, 346/08,
353/22, 405/19, 426/21, 427/01
zeipleştir-(a.u.) zayıflaştırmak, hasta
etmek, güçsüzleştirmek
z.-gendin 131/07
zeiplik(a.u.) zayıflık, güçsüzlük, hastalık
z. 392/20
z.+mu 117/08
z.+ni 267/05
zeipliş-(a.u.) zayıflaşmak, hastalanmak,
güçsüzleşmek
z.-ip 178/05, 402/16
Zelil Uygur edebiyatının bir devri
z.+i 166/13, 167/04
zemzem(a.) zemzem (suyu)
z. 9/26, 279/11
zembirek(f.) top
z. 293/06
zen düşünce, fikir, hayal, dikkat
z. sal- 187/25, 227/10, 244/26
zeňger mavi, mavi renk, gök rengi
z. 4/02, 304/06
zer(f.) altın
z. 224/19, 387/17, 387/18
z.+dek 201/05
zerbe(a.) darbe
z. 50/09, 103/13
z.+ge(zerbi) 189/17, 314/05
z.+din(zerbi) 86/03, 396/01
zerdabi kusnuk; iltihap
z. 350/22
zerde(f.) sinir, kızgınlık, öfke
z. bilen 25/15, 66/02, 160/15,
333/26
zerdilik(a.u.) kinli, hırçınlıkla
z. 36/26
zerp(a.) darp etme, darp, çoğaltma
z. bilen 66/21
zerriçi(a.f.) küçük parça, zerre
z.+mu 186/22
zey su, nem, rutubet
z. 109/07
zeykeş nemli, yaş, rutubetli
z. 122/16
zeyle- nemlendirmek, rutubetlendirmek
z.-p 227/25, 228/26

- zédi iz
z.+si 217/25
- zéhın(a.) zihin
z. 309/12, 426/09, 426/17
- zéhniy(a.) zihni
z. 359/01
- zémın(f.) yer, toprak, kara
z. 92/24, 291/01, 366/20,
392/15
z.+mu 113/15
z.+niñ 1/06
z.+ni 397/04, 397/22, 429/09
z.+ğa 59/13, 126/02, 186/15
z.+da 141/25
z.+ida 240/09, 414/05
- zémıstan(f.) kış
z.+dek 64/08
- zérék(f.) zirek, uyanık
z. 19/09, 245/23, 292/03,
355/03
- zérık(f.) uyanık
z. 115/15
- zérık- usanmak, bıkmak, sıkılmak
z.-ti 115/15
- zérıkışlık usanma, bıkmama hali
z. 109/03
- zérıktür- usandırmak,
bıktırmak, bezdirmek
z.-üp 145/22, 291/23
- ziğziğ dar, darlık
z. 372/09
- ziğ acı, istihza
z.+mu 348/20
- zil zil
z. 6/15, 55/25
- ziliş- incelmek
z.-ip 398/08
- zilzili(a.) zelzele, deprem
z.+ge 376/04
- zimme(a.) sorumluluk, mesuliyet
z.+mge 358/26
z.+mizdimu(zimmi) 151/25
- zından(f.) zindan
z.+da 106/22
- zinnet(a.) zinet, süs
z. 220/13, 220/13, 404/21
- ziraet(a.) ziraat, ekincilik
z. 426/03, 426/03
- zit(a.) zıt, aksi
z.+iğa 35/12, 333/14
- ziyade(a.) fazla, çok
z. 165/20, 301/23, 388/10
- ziyala-(a.u.) aydınlatmak
z.-yğimu 361/24
- ziyalıy(a.u.) aydın
z. 298/12
z.+niñ 163/01, 371/17
z.+niñmu 163/08
z.+larniñ 338/09
z.+si 245/25
- ziyan(f.) ziyan, zarar
z. 388/12, 416/23, 416/23
z.+ğa 265/04
z.+i(ziyin) 157/01, 242/10, 242/14
- ziyankeşlik(f.u.) asalaklık,
baltalayıcılık
z. 192/05, 375/08, 410/25
z.+ke 348/24
- ziyanlık(f.u.) zararlı
z. 215/09, 221/01, 238/22
- ziyapet(a.) ziyafet
z. 199/18, 316/22, 342/02
z.+niñ 200/15
z.+ke 306/02
z.+i(ziyapit) 4/08, 11/13, 14/16,
199/11, 287/22, 287/23
z.+idin(ziyapit) 34/06
z.+ler 287/22
z.+lerge 73/09
- zoğ-şoğ zor tutku, zor heves
z. bilen 203/16, 385/16
- zoğ-şoğ zor tutku, zor heves
z. bilen 292/01
- zoğ(a.) memnuniyet, hoşnutluk
z. 381/03, 422/04
- zoğlandur(a.u.) memnun etmek,
sevindirmek
z.+idu 32/22
- zoğlin-(a.u.) memnun olmak, sevinmek
z.-iş 204/05
- zoğliniş(a.u.) memnun olma, zevklenme,
sevinme
z.+i 217/01
- zoğum acı
z. 42/02
- zoñzay-(ç.u.) çömelmek
z.-di 287/10

- zoñziy-(ç.u.) çömelmek
z.-ip 289/25
- zoologiyeye(r.) zooloji
z. 382/03
- zor(f.) zor, cebir
z. 12/09, 58/19, 67/08, 71/21,
76/01, 108/07, 137/16,
151/24, 154/22, 181/06,
194/23, 261/11, 263/21,
285/04
z.+iğa 302/13
z.+mu 12/09, 67/08, 154/22
- zoravan(f.) zorba
z. 47/26
- zorla-(f.u.) zorlamak
z.-p 14/01
- zorlan-(f.u.) zorlanmak
z.-midi 10/10
- zorlaş(f.u.) zorlama
z.+ka 9/15
- zorli-(f.u.) zorlamak
z.-mañlar 10/05
- zorluğ(f.u.) zorluk, güçlük
z. bilen 142/08
- zoruğ-(f.u.) yorulmak, usanmak,
bitkin bir hale gelmek
z.-up 67/03, 67/06
z.-mayla 62/12
- zoruğuş(f.u.) yorulma, yorgun
düşme
z. bilen 129/02
- zöhre(a.) Zühre, Çulpan yıldızı
z. 307/06
- zörür mühim
z. 186/16, 221/07, 404/19,
404/20
- zörüriyit(a.) zaruriyet, ihtiyaç,
zorunluluk
z.+i 411/12
- zörürlük mühimlik, ciddilik
z.+ini 157/08, 412/13
- zukamda-(f.u.) grip olmak
z.-p 57/07
- zुकunlaş- tartışmak, münakaşa
yapmak
z.-ti 379/11
- zulmet(a.) karanlık
z. 79/04, 101/06, 392/20
z.+tek 17/05
- z.+lerni 416/07
- zulmetlik(a.u.)karanlık, cehalet
z. 376/13
- zulüm(a.) zulüm
z. 190/19
- Zunun Kadir Uygur edebiyatının ünlü bir
yazarı
z. 190/18, 190/25, 191/11, 191/20
z+inin 145/12
z.+largâ 192/06
- Zuñluşyen özel isim
z. 306/24
- zuñtuñ(?) reis, cumhurbaşkanı, devlet
başkanı
z.+i 358/18
- zuñtuñluğ(?) reislük, cumhurbaşkanlık
z. 358/20
- zuruğ- kuvvetini zorlamak
z.-sa 63/23
- zuvan dil
z. 52/06, 124/14
z.+ğa 344/20
z.+da 22/10
z.+i 390/07
- zuvandaz söz ustası, söz cambazı
z. 295/17
- zuvansız(f.) dilsiz
z. 123/16
- Toplam kelime: 82865
Geçerli kelime: 82841
Geçersiz kelime: 24
Alt madde: 22134
Madde: 10831

SONUÇ

Ehet Turdi'nin çağdaş Uygur Türkçesine ait "Ay Yamğuri" adlı romanı üzerine hazırladığımız bu "Metin-İnceleme-Dizin" çalışmamızda dikkatimizi çeken önemli noktaları şu şekilde özetleyebiliriz:

Günümüzde Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur Türkleri Arap kökenli Uygur alfabesini kullanmaktadırlar. Bu alfabede ünlü karşılığı 8, ünsüz karşılığı da 24 harf bulunmaktadır. Yazı dilinde "ı" sesi kullanılmamakta, sadece "i" sesi kullanılmaktadır.

Soru eki "mu" ve "ğu, la, da, a, e, mu, çu" kuvvetlendirme edatları hemen daima kelimeye bitişik olarak yazılmaktadır.

İlk hecesinde "a, e" ünlüsü barındırın kapalı tek heceli kelimeler "i" ile başlayan bir ek aldıklarında "a, e" ünlüleri "é"ye dönüşmektedir.

Yeterlilik ifadesi "al-" yardımcı fiiliyle karşılanır.

Ünlü uyumu kurallarına -bu kuralları bozan bazı ekler olmasına rağmen-çoğunlukla uyulmaktadır.

Arapça ve Farsçadan girmiş bazı kelimelerde "f" sesi "p"ye dönüşür. Yine Arapça ve Farsça kelimelerin başındaki "a" sesi "e" olarak değişmektedir.

Bulunma hâli "-da, -de, -ta, -te", ilgi hâli "niñ", belirtme hâli "-ni", yönelme hâli "-ka, -ke, -ga, -ge", çıkma hâli "-din, -tin", eşitlik hâli "-çe, -çilik", sınırlama hâli "-giçe, -giçe, -kiçe, -kiçe", yön gösterme hâli "-kiri, -kiri, -giri", çokluk eki "-lar, -ler", aitlik eki "-ki" ekleriyle karşılanırken; vasıta hâli "bilen" edatıyla yapılmaktadır.

Dönüşlülük zamiri olan "öz" kelimesi iyelik ekleriyle çekime girerek kullanılmaktadır.

Şimdiki zaman kipi için "-vati, -mağda, -mekde" ekleri, geniş zaman eki olarak "-ar/-er, -ur/-ür" ekleri, görülen geçmiş zaman eki olarak "-di, -ti" ekleri, anlatılan geçmiş zaman eki olarak "-p(tu), -gen, -ğan, -ken, -қан" ekleri kullanılmaktadır.

Gelecek zaman kipi "-a/-e, -diğan, -mağçi, -mekçi" ekleri ile karşılanır.

Emir kipinin çekimi her şahıs için farklı olarak kullanılır. Birinci tekil şahıs "-ay/-ey", ikinci tekil şahıs "eksiz, -iñ, ğin, -sile", üçüncü tekil şahıs "-sun", birinci çokluk şahıs "-ayli, -ayluğ", ikinci çokluk şahıs "-ñlar", üçüncü çokluk şahıs "-iş-sun" ekleriyle yapılmaktadır.

İstek kipi "-ğay/-gey, -ğu eklerine şahıs ekleri getirilerek yapılır.

"Bu, şu, u, avu, eşu, aşu" işaret sıfatları bulunmaktadır.

İşaret zamirleri "men, sen, siz(nzş.), u, biz, siler, ular"dır.

Uygur Türkçesinde birleşik fiiller oldukça fazla kullanılmaktadır.

Hikâye ve rivayet birleşik çekimleri "i-, é-" yardımcı fiilleri ile yapılmaktadır.

Metnin büyük bölümünde kurallı cümleler kullanılırken özellikle şiir metni yer alan bölümlerde devrik cümleler kullanılmıştır.

Metinde sıralı ve bağlı cümlelerin kullanımı da mevcuttur.

Ehet Turdi, dil şuuruna sahip bir yazardır. Uygur Türkçesini zenginleştirebilmek adına yazdığı roman, hikâye ve yazılarında yeni kelimeler türetme yoluna başvurmuştur.

KAYNAKÇA

- Akkaya, Ş. (1943): “Uygur Türklerini ve Kültürlerini Tanıyalım”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı:3, 75-86.
- Aksan, Doğan (1996): *Türkçenin Söz Varlığı*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Arat, R. Rahmeti (1987): *Makaleler*, Yayına Hazırlayan: Osman Fikri Sertkaya, Ankara: TKAE. Yayınları.
- (1979): *Kutadgu Bilig III İndeks*, İstanbul: TKA. Enstitüsü.
- Atalay, Besim (1986): *Divanü Lugat-it-Türk Dizini IV*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Banguoğlu, Tahsin (1990): *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK. Yayınları.
- Caferoğlu, Ahmet (1984): *Türk Dili Tarihi I-II*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 3. baskı.
- Çağatay, S. Ş. (1943): “Uygur Yazı Dili”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı:5, 77-88.
- (1943): “Uygurcada ve Osmanlıcada İnsturumental-n”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı:3, 93-107.
- Çandarlıoğlu, Gülçin (2004): *Uygur Devletleri ve Kültürü*, İstanbul: TDA. Vakfi.
- Demir, Tufan (2004): *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara: Kurmay Basım Yayım Dağıtım.
- Devellioğlu, Ferit (1990): *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 9. baskı.
- Doğan, Levent (2000): *Zunun Kadiri Günçem (Metin-İnceleme-Dizin)*, Edirne: T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.
- Eckman, Janos (1988): *Çağatayca El Kitabı*, çev. Günay Karaağaç, İstanbul: İ.Ü. Edeb. Fak. Yayınları.
- Eker, Süer (2003): *Çağdaş Türk Dili*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2. baskı.
- Ercilasun, A. Bican (2004): *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- (1993): *Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergin, Muharrem (1985): *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 16. baskı.
- (1986): *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- (1988): *Orhun Abideleri*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gabain, A. Von (1988): *Eski Türkçenin Grameri*, çev. Mehmet Akalın, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Gömeç, Saadettin : *Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü*, Ankara: Akçağ Basım Yayım, 2. baskı.
- Hacıeminoğlu, Necmettin(1991): *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Ankara: TDA. Vakfı, 1. baskı.
- (1992): *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- (1992): *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 4. baskı.
- (1996): *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK. Yayınları.
- (1997): *Harezmi Türkçesi Grameri*, Ankara: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Hamilton, James Russell (1998): *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyanamkara ve Papamkara*, çev. Ece Korkut-İsmet Birkan, Ankara: Simurg Yayınları.
- İzgi, Özkan (1987): *Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi*, Ankara: TKAE. Yayınları.
- Jarring, Gunnar (1964): *An Eastern Turki-English Dialect Dictionary*, Lund: Lunds Universitets Arsskrifts.
- Karaağaç, Günay (1997):*Lutfi Divanı, Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Ankara: TDK. Yayınları.
- Karahan, Leyla (1991): *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- (2004): *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 7. baskı.
- Kaşgarlı, Mahmut (2004): *Uygur Türkleri Kültürü ve Türk Dünyası*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1. baskı.
- (1992): *Modern Uygur Türkçesi Grameri*, İstanbul: Orkun Yayınevi.
- Kaya, Ceval (1994): *Uygurca Altun Yaruk Giriş, Metin ve Dizin*, Ankara: TDK yayınları.
- (Komisyon), (1991): *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- (Komisyon), (1999): *Uygur Tilinin İzahlık Lugiti*, Urumçi: Şincan Helk Neşriyatı.
- Korkmaz, Zeynep (1994): *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, Ankara: TDK. Yayınları.

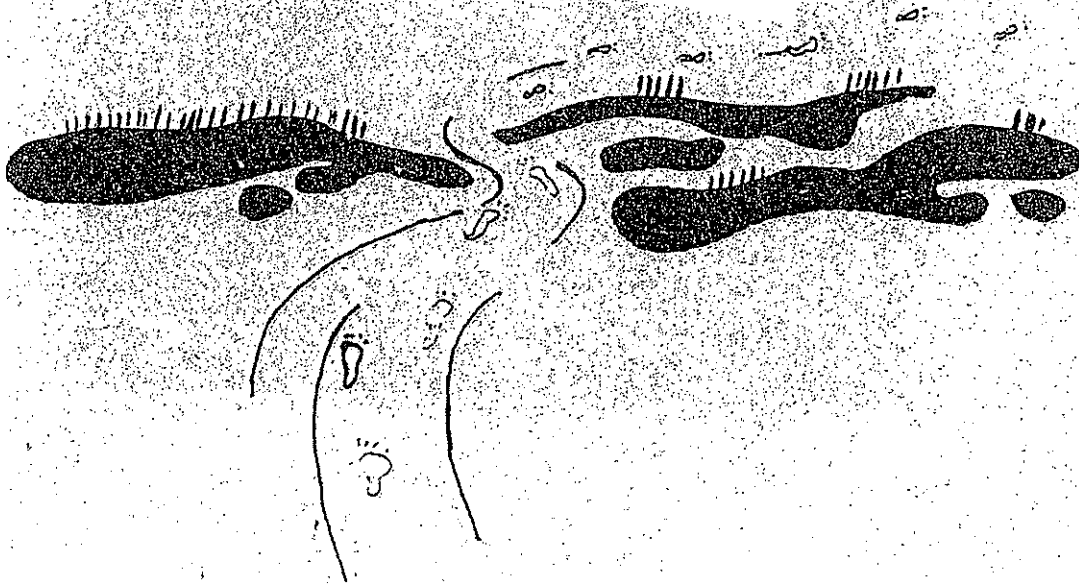
- Müler, F, W, K; Gabain, A. Von (1946): *Uygurca Üç Hikaye*, çev. S. Himran, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Nadzhip, E.N. (1971): *Moder Uigur*, çev. D.M. Segal, Moscow: Nauka Publishin House.
- Necip, Emir N. (1995): *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, çev. İklil Kurban, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Olcaý, Selahattin (1961): “Yarkent Ağzından Örnekler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt:XIX, sayı:1-2, 31-65.
- Orkun, Hüseyin Namık (1968): *Eski Türk Yazıtları*, Ankara: TDK. Yayınları.
- Ögel, Bahaeddin (1948): “Uygur’ların menşesi efsanesi(Zur Ursprungs Legende der Uiguren)”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: VI, sayı:1-2, 17-24.
- Ölmez, Mehmet (1995): “Eski Türk Yazıtlarında Yabancı Öğeler (1)”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, cilt 5, 227-229.
- Ölmez, Mehmet (1998): “Eski Uygurcada odug sak İkilemesi Üzerine”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, cilt 8, 35-47.
- Ölmez, Mehmet (1999): “Eski Türk Yazıtlarında Yabancı Öğeler (3)”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, cilt 9, 59-65.
- Özkan, Nevzat : *Türk Dilinin Yurtları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öztopçu, Kurtuluş (1992): *Uygur Atasözleri ve Deyimleri*, İstanbul: DT. Vakfı.
- Öztürk, Rıdvan (1994): *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK yayınları, 1.baskı.
..... (1997): *Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil*, Ankara:TDK yayınları.
- Tekin, Talat; Ölmez, Mehmet (2003): *Türk Dilleri Giriş*, İstanbul: Yıldız, 2. baskı.
- Tezcan, Semih (1981): “Kutadgu Bilig Dizini Üzerine”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, clit:XLV/2, sayı:178, 23-79.
- Tömür, Hamit (2003): *Modern Uyghur Grammar*, çev. Anne Lee, İstanbul: Yıldız.
- Turdi, Ehet (1994): *Ay Yamguri*, Ürümçi: Şincan Şinhua Basımevi, 1.baskı.
- Yuan-Xin, Wang (1994): *Çin’deki Türk Dialektleri Araştırma Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

EKLER

تەخەت تۇردى

ئاي ياغوى

(رومان)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

2 دوستلۇق ، تۇتقۇن ، ساراڭ ...

3 ماي ئېيى كىرىشى بىلەن ھاۋا لەپىدە ئىسسىپ كەتتى ، باھار ۋايتىغا كەتتى ، ئېرىق - ئۆستەڭ بويلىرىنى ، ياتاق ، سىنىپ ، مەيدان ۋە ھەممە ياقنى سىزلىگۈل بىلەن نەمخۇش ھاۋانىڭ كىشىنى مەست قىلغۇچى ھىدى قاپلىدى ، مېشىچە زېمىننىڭ تەپتى بىلەن يېنىك نەپەسلىنىپ ياتقان ئەڭ نازۇك ئوت - ۆپىلەر مۇ ئۆزىنى بېسىۋالغان تاش - داڭگاللار ئارىسىدىن مۇشەققەت بىلەن سۇپ چىقىپ ، قۇياش نۇرىغا ئىنتىلدى .

۹ مەكتەپنىڭ كۈن چىقىش تەرىپىدىكى سېرىق بىنادىن چىققان بىر ئىگىت ئەنە شۇ گۈللۈكلەرنى ، ئېرىق بويىدىكى دەرەخلەرنى ئارىلاپ ، مەيدان بەرەپكە قاراپ ئاستا كېلىۋاتاتتى . يىگىرمە ئىككى ياشلار چامىسىدىكى ئوتتۇرا ويلۇق ، قەددى - قامىتى كېلىشكەن بۇ يىگىتنىڭ قەدەملىرى پۇختا ، سەل - سەل قىسىلغان كۆزلىرى ئويچان ئىدى . ئۇ قولدىكى يوغان بىر كىتابنى دەم - ولتۇقىغا قىساتتى ، دەم بىر نەرسە ئېسىگە كەلگەندەك چىپپىدە توختاپ اراقلايتتى . ئۇ شۇ يوسۇندا ھەم مېڭىپ ھەم ئويلاپ ھەم كىتاب كۆرۈپ ، سېرىق بىنا بىلەن مەيدان ئارىلىقىدىكى نەچچە يۈز قەدەم يولنى بېرىم سائەتتە كەك باستى . ئۇ ئۈچ قەۋەتلىك ئوقۇتۇش بىناسىنىڭ ئالدىدىكى بىر چېتىدە

پۇرۇچلار! ...

- 1 ئۇلار ئاشۇنداق ئۆزىنى ، ۋاقىتىنى ئالدايدىغان پاراڭلار بىلەن تاڭ
- 2 ئاتقانلىقىنىمۇ تۇيماي قېلىشتى . تاڭ شەپقىتىنىڭ ھارارەتسىز ، سۈزۈك ھالەتكە
- 3 نۇرى دېرىزىدىن بۆسۈپ كىرىپ ، ياتاقنى يورۇتۇۋەتتى ...
- 4 شۇ سۆھبەتتىن ئۈچ كۈن كېيىنكى جىمجىت يېرىم كېچىدە ، تۇراق
- 5 كىيەنە ئۆندەرەپ ئويغىنىپ كەتتى . ئويغىنىپلا ئاچلىق ۋەھىمىسىنى سەزدى ،
- 6 ئاچلىق ئۇنىڭ يۈرەك - باغرىنى قارماپ تارتىۋاتقاندەك ، تېخىمۇ ئاچچىق
- 7 سۈيىنى چىقىرىش ئۈچۈن تولغاپ سىقىۋاتقاندەك ئازابلاۋاتاتتى . بۈگۈن ئۇ -
- 8 نىڭ روھى كەيپىياتمۇ باشقىچە ئىدى . ئۆز جىسمىدىن ، ئەقىل - ئىدراكىدىن
- 9 سىرتتا تۇرۇۋاتقان غەيرىي بىر ئىلاھىي كۈچ ئۇنى باشقۇرۇۋاتقاندەك قىلاتتى .
- 10 ئۇ خۇددى بىرسى كوماندا بەرگەندەك لىككىدە ئورنىدىن تۇردى ، قاراڭغۇدا
- 11 تەمتىرىمەي ئىشىكىنى ئاچتى ۋە يالاڭغىداق ، يالاڭباشتاق ، كۇسار بىلەن
- 12 مايكىدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ھالدا سىرتقا چىقتى . تېخى يېڭىلا ياغقان
- 13 يۇپقا سېرىق قار بىلەن پۈتۈن جاھان كۈمۈشتەك يالتىراپ كەتكەنىدى . ئۇ ،
- 14 زېمىنغا ئاق شايدەك تەكشى يېپىلىپ ياتقان ئەنە شۇ ئىزسىز ، يۇمشاق قار
- 15 ئۈستىگە سالماق ئىزلىرىنى قالدۇرۇپ ، بەئەينى زۆرۈر ئىشى بار ئادەمدەك ، تېز
- 16 - تېز يۈرۈپ كەتتى . چوڭ يولغا چىققاندا بولسا ، يۈگۈرۈشكە باشلىدى . يولدا
- 17 ئادەم تۈگۈل ، ماشىنىلارنىڭمۇ ئايىغى ئۈزۈلگەنىدى . ئاندا - ساندا ئۇچراپ
- 18 تۇرىدىغان يول ياقىسىدىكى ئاسما چىراغلار بەئەينى كېسەل ئادەمنىڭ كۆزىدەك
- 19 خىرە پىلىدىرلاپ تۇراتتى . ھاۋا شۇنچىلىك ئوچۇق ۋە ساپ ئىدىكى ، كۆكتە
- 20 يالتىراپ تۇرغان يۇلتۇزلار بىلەن يەردە كىيىمسىز ، يەككە - يېگانە ھالدا
- 21 يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقان ئاشۇ ئادەم ئوتتۇرىسىدا زەررىچىمۇ غۇبار يوق ئىدى .
- 22 قىروۋ چۈشكەندەك يالتىراپ تۇرغان دەل - دەرەخ ، گۈل - گىياھلارنىڭ
- 23 ياپراق بەرگىلىرىدىن ئاخىرقى سېرىق قارنىڭ ساپ ۋە سوغ پۇرىقى كېلەتتى .
- 24 تىمپىراتۇرا يانىلا نۆلدىن تۆۋەن بولغاچقا ، يالىڭاچ بەدەن تۈگۈل ، چاپان
- 25 كىيگەن ئادەمنىڭمۇ گەجگىسى قورۇلاتتى .

- 1 تۇراق ھاسراپ ، ھۆمۈدەپ بىر خىل تېزلىكتە يۈگۈرۈپ كېتىۋاتاتتى .
- 2 ئۇنىڭ نىشانى ئېنىق ئىدى ، ئۇ بۈگۈنكى چۈشىدىمۇ تاماق كۆردى ، يەنە يې-
- 3 يەلمىدى ، ئەلەم ۋە غەزەپتىن يېرىلاي دەپ تۇرغاندا ، تىببىي شۆيۈەندىكى
- 4 تولۇق ئوتتۇرىدا بىللە ئوقۇغان ساۋاقداشلىرى ئۇنى چاقىرغاندەك قىلدى ،
- 5 ئويغىنىپ كەتكەندىن كېيىنمۇ ئۇلارنىڭ قول ئىشارىتىنى كۆرگەندەك ،
- 6 ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدى . ئۇلار ئۇنى ئۆتكەن ھەپتە ياتقىدا ئۆيلىرىدىن
- 7 كەلگەن مايلىق توقاچ ، قۇرۇتۇلغان گۆشلەر بىلەن ئوبدان مېھمان قىلغانىدى .
- 8 ھازىر تۇراقنىڭ كۆز ئالدىدا شۇ نەرسىلەرنىڭ كۆلەڭگۈسى ، ئاغزىدا شۇ
- 9 نەرسىلەرنىڭ تەمى بار ئىدى . شۇڭا ئۇ كېچىنى ، قورقۇشنى ، سوغۇقنى ۋە
- 10 چارچاشنى سەزمەيۋاتاتتى ، كالىسىدا بىرلا خىيال — تىببىي شۆيۈەنگە قانچە
- 11 تېز بارسام شۇنچە ياخشى ، ساۋاقداشلىرىمنى تېپىپ قورسىقىمنى توپغۇزىمەن ،
- 12 دەيدىغان بىرلا خىيال ھۆكۈمران ئىدى . بۇ خىيال ئۇنى ھازىر ئەقلىدىن ئاز-
- 13 دۇرۇپ ، ئوتقىمۇ ، سۇغىمۇ كىرىشكە تەييار تۇرغان قورقۇمسىز بىر تەلۋىگە
- 14 ئايلىنىدۇرۇپ قويغانىدى ...

- 15 ئۇ بەزىدە يۈگۈرۈپ ، بەزىدە سوكۇلداپ ، بەزىدە مېڭىپ ئىككى يېرىم
- 16 سائەت دېگەندە ، تىببىي شۆيۈەنگە يېتىپ كەلدى . لېكىن ، مەكتەپنىڭ ئىچىگە
- 17 كىرىپ ، بىر خىل رەڭ ، بىر خىل پاسوندىكى رەت - رەت بىنالارنىڭ ئالدىغا
- 18 كەلگەندە ، تەمتىرەپ قالدى ، ئۆتكەندە كىرگەن ياتاق سىناسى قايسى بول-
- 19 غىيىدى ؟ ئۇ ، ئۈچ قەۋەتلىك بىر بىنانىڭ يان ئىشىكىنى ئىتتىرىۋىدى ،
- 20 تاقاقلىق چىقتى ، يەنە بىرسىنىڭ ئوتتۇرىدىكى ئىشىكىنى ئىتتىرىۋىدى ، ئۇمۇ
- 21 ئىچىدىن تاقاقلىق چىقتى . تۇراق ئاي نۇرى تەكشى سېپىلگەن يوپپورۇق
- 22 مەكتەپ ئىچىدە ئۇياقتىن - بۇياققا دوقۇرۇپ ، قايسى بىناغا كىرىشنى بىلەلمەي
- 23 تەمتىرىگەن ھالدا ئايلىنىپ قالدى . شۇ چاغدا ، ئۇنى بىنالارنىڭ ئارىسىنى
- 24 ئايلىنىپ يۈرگەن قېرى كۆزەتچى كۆرۈپ قالدى . كۆرۈپ قالدىمۇ ، قورققىنىد-
- 25 ىدىن ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ ، يىراقتىن زەن سالىدى . بىردەملىك كۆزىتىشتىن
- 26 كېيىن كۆزەتچى ئۆز - ئۆزىگە شۆبىرلىدى : «يائاللا ! ... دەل ئۆزى شۇ ، شەك

1. ئۈچۈن تۆھپە يارىتىۋاتقان جاپاكەش شەخسلەردىن بىرىمۇ بىلمەيدۇ! ئۇنى بىل-
2. مىگەچكە ، ئۆزىنىڭ تارىخىنى ۋە ھازىرىنى چۈشەنمەيدۇ! ...
3. دوستۇم ، مەن بىر ئاز قايناپ قالدىمۇ ، قانداق ؟ ئەگەر ساڭا شۇنداق
4. تۇيۇلغان بولسا ، يېشىمنى نەل - پەل تارتىپ قويساڭ بولىدۇ . ئەمما ، مەن بۇ
5. پىكىرلىرىمنى قۇمباغ يېزىسىدا تۇنجى قېتىم قۇرۇلغان ئۈچ سىنىپلىق باشلانغۇچ
6. مەكتەپنىڭ تەربىيە پروگراممىسى قىلماقچىمەن ! ئىشىنىمەنكى ، ئانچە يىراق
7. بولمىغان كەلگۈسىدە ، چوقۇم ئۇنىڭ ئۈنۈمى كۆرۈلىدۇ ! ئالدىراپ تۇرۇۋاتى-
8. مەن ، ئاداش ! ئەمەسە خوش ، خېتىمنىڭ ئاخىرىنى ئابدۇقادىر بېدىلىنىڭ مۇنۇ
9. شېئىرى بىلەن تۈگەتتىم :

10 < كۆزۈڭ ئاچ ، نەدىدۇر دوزاخ ۋە جەننەت ! >

11 ئىشنىڭ نەتىجىسى ، مەھسۇلى مېھنەت .

12 نەدىكى يامان ئادەت بولدى رەھنامە ،

13 جەھەننەم شۇندادۇر ، بىلىپ قوي ، ئەمما -

14 ياخشىلىق ئۇرۇقىنى چاچساڭ ھەريان ،

15 جەننەت مېۋىسىنى بېرەر بىگۇمان ! <

16 / 1962 - يىلى ، 28 - سېنتەبىر ، قۇمباغ .»